Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

TÁRSADALMI SZEMLE
A MAGYAR SZOCIALISTA MUNKÁSPÁRT ELMÉLETI ÉS POLITIKAI FOLYÓIRATA

TARTALOMJEGYZÉK

a XV. évfolyamról (1960.)

Melléklet a Társadalmi Szemle 1961. januári számához

Digitized by Google

Digitized by Google

VILÁG PROLETÁRJAI, EGYESÜLJETEK!

TÁRSADALMI SZEMLE

A MAGYAR SZOCIALISTA MUNKÁSPÁRT ELMÉLETI ÉS POLITIKAI FOLYÓIRATA

JUN 4 1964
UNIVERSITY OF CALIFORNIA
BERKELEY

1

XV. ÉVFOLYAM 1960. JANUÁR

Digitized by Google

TARTALOMJEGYZÉK

KOMJÁT IRÉN: 1959 — fordulat a nemzetközi kapcsolatok fejlődésében — — — — — — — — — — — — — — — — 1

KÓNYA ALBERT—ERDEI FERENC: Az országos távlati tudományos kutatási terv és a kutatások koordinálása — — — — — — 16

A mezőgazdaság gépesítése és a gépállomások szerepe a szocialista átszervezés időszakában — — — — — — — — — — — — 32

HIDVÉGI FERENC—VARGA SÁNDOR: A termelőszövetkezeti pártszervezetek feladatai — — — — — — — — — — — — — 47

A TESTVÉRPÁRTOK SAJTÓJÁBÓL

Az SZKP Központi Bizottságának határozata a pártpropaganda feladatairól (Pravda, 1960. január 10.) — — — — — — — — — 57

NEMZETKÖZI SZEMLE

A szövetkezeti rendszer győzelme és új sikerei Bulgáriában (CSIZMADIA ERNŐ) — — — — — — — — — — — — — 78

A kanadai kommunisták bizalommal tekintenek a jövőbe (A. DEWHURST) — — — — — — — — — — — — — — 89

KRITIKA ÉS KÖNYVISMERTETÉS

Miao Csu-huang: A Kínai Kommunista Párt rövid története (SALGÓ LÁSZLÓ) — — — — — — — — — — — — — — — — 96

Adam Smith: A nemzetek gazdagsága I. (DR. CSAPÓ LÁSZLÓ) — 105

Szerkesztőség: Budapest, V., Nádor utca 28. Tel.: 124—475.

Kiadja a Kossuth Könyv- és Lapkiadó Vállalat,

Kiadóhivatal: VI., Révay utca 16. Telefon: 116—660*

Terjeszti a Magyar Posta.

Előfizethető a Kossuth Kiadó megyei és kerületi kirendeltségeinél csekkszámlaszám 01915003, a Posta Központi Hírlap Irodánál (Bp. V., József nádor tér 1.) és bármely postahivatalánál. Előfizetési díj negyed évre 8,— Ft, félévre 16,— Ft, egész évre 32,— Ft. Csekkszámlaszám: egyéni 61218, közületi 61066 vagy átutalás a MNB. 47. sz. folyószámlájára). Lapunk régebbi példányai kaphatók a Posta Központi Hírlapiroda újságboltjában: Budapest, V., József Attila u. 3.

Az utolsó kézirat nyomdába érkezett: 1960. január 21.

Megjelent 33 000 példányban Felelős kiadó: Vass Henrik

60.3449/2 — Zrínyi Nyomda

Digitized by Google

HX9
T3
v. 15:1-6

TÁRSADALMI SZEMLE
A MAGYAR SZOCIALISTA MUNKÁSPÁRT ELMÉLETI ÉS POLITIKAI FOLYÓIRATA
XV. ÉVF. 1. SZÁM. BUDAPEST 1960 JANUÁR HÓ

KOMJÁT IRÉN:

1959 — fordulat a nemzetközi kapcsolatok fejlődésében

Amikor az 1959-es év naptárján az utolsó lap is „elmúltat" jelzett, és politikusok, publicisták, költők az új év perspektívái felé fordultak, az egyszerű emberek milliói azzal az érzéssel lépték át az újesztendő küszöbét, hogy *valami megváltozott a világon.* Az elmúlt évben a nyugat-keleti kapcsolatokban létrejött „meglepő változások"[1] 1959 végére olyan nemzetközi légkört alakítottak ki, amely indokolja milliók reményét és bizakodását abban, hogy az atomháború elkerülhető, hogy a békés együttélés lehetséges, hogy az élet győzedelmeskedik a halál felett, az emberiség jobb jövő felé halad. Bár nem állítható, hogy a „hidegháború"-nak vége, mégis — a második világháború befejezése óta még nem volt ennyi optimizmus a lelkekben, és ki tagadhatná, hogy ez az optimizmus főleg a szocializmus erőinek gyarapodásából, és a szovjet békepolitika páratlan sikereiből táplálkozik. Reális alapja: a kapitalizmus és a szocializmus erőviszonyainak az utóbbi javára történt újabb eltolódása.

A tömeghangulat világszerte a békés együttélést, az enyhülést előmozdító politikát várja, követeli — még az Amerikai Egyesült Államokban is, aminek különleges jelentősége mindenki számára világos. A szovjet gazdaságnak az előző években elért kiemelkedő sikerei után az 1959-es év az első mesterséges bolygó felrepítésével kezdődött (január 2.). A szovjet gazdasági, tudományos és műszaki vívmányok, szputnyikok, űrrakéták lenyűgöző benyomása alatt a békés együttélés szükségességét sok, eddig ingadozó réteg és csoport is felismerte, és mindez a kapitalista világ nem egy vezető politikusát győzte meg arról, hogy napjainkban a két rendszer békés együttélése objektív szükségszerűség. Sajtóközlések szerint, Eisenhowerrel való december 6-i beszélgetésében a pápa is egyetértett a feszültség enyhítésére irányuló politikával. Igaz, hogy egyes kar-

[1] Debré francia miniszterelnök szavai.

Digitized by Google

Digitized by Google

TÁRSADALMI SZEMLE
A MAGYAR SZOCIALISTA MUNKÁSPÁRT ELMÉLETI ÉS POLITIKAI FOLYÓIRATA

TARTALOMJEGYZÉK

a XV. évfolyamról (1960.)

Melléklet a Társadalmi Szemle 1961. januári számához

Digitized by Google

Digitized by Google

VILÁG PROLETÁRJAI, EGYESÜLJETEK!

TÁRSADALMI SZEMLE

A MAGYAR SZOCIALISTA MUNKÁSPÁRT ELMÉLETI ÉS POLITIKAI FOLYÓIRATA

JUN 4 1964
UNIVERSITY OF CALIFORNIA
BERKELEY

1

XV. ÉVFOLYAM 1960. JANUÁR

Digitized by Google

TARTALOMJEGYZÉK

KOMJÁT IRÉN: 1959 — fordulat a nemzetközi kapcsolatok fejlődésében — 1
KÓNYA ALBERT—ERDEI FERENC: Az országos távlati tudományos kutatási terv és a kutatások koordinálása — 16
A mezőgazdaság gépesítése és a gépállomások szerepe a szocialista átszervezés időszakában — 32
HIDVÉGI FERENC—VARGA SÁNDOR: A termelőszövetkezeti pártszervezetek feladatai — 47

A TESTVÉRPÁRTOK SAJTÓJÁBÓL

Az SZKP Központi Bizottságának határozata a pártpropaganda feladatairól (Pravda, 1960. január 10.) — 57

NEMZETKÖZI SZEMLE

A szövetkezeti rendszer győzelme és új sikerei Bulgáriában (CSIZMADIA ERNŐ) — 78
A kanadai kommunisták bizalommal tekintenek a jövőbe (A. DEWHURST) — 89

KRITIKA ÉS KÖNYVISMERTETÉS

Miao Csu-huang: A Kínai Kommunista Párt rövid története (SALGÓ LÁSZLÓ) — 96
Adam Smith: A nemzetek gazdagsága I. (DR. CSAPÓ LÁSZLÓ) — 105

Szerkesztőség: Budapest, V., Nádor utca 28. Tel.: 124—475.

Kiadja a Kossuth Könyv- és Lapkiadó Vállalat,

Kiadóhivatal: VI., Révay utca 16. Telefon: 116—660

Terjeszti a Magyar Posta.

Előfizethető a Kossuth Kiadó megyei és kerületi kirendeltségeinél csekkszámlaszám 01915003, a Posta Központi Hírlap Irodánál (Bp. V., József nádor tér 1.) és bármely postahivatalánál. Előfizetési díj negyed évre 8,— Ft, félévre 16,— Ft, egész évre 32,— Ft. Csekkszámlaszám: egyéni 61218, közületi 61066 vagy átutalás a MNB. 47. sz. folyószámlájára). Lapunk régebbi példányai kaphatók a Posta Központi Hírlapiroda újságboltjában: Budapest, V., József Attila u. 3.

Az utolsó kézirat nyomdába érkezett: 1960. január 21.

Megjelent 33 000 példányban — Felelős kiadó: Vass Henrik

60.3449/2 — Zrínyi Nyomda

Digitized by Google

HX9
T3
v. 15:1-6

TÁRSADALMI SZEMLE
A MAGYAR SZOCIALISTA MUNKÁSPÁRT ELMÉLETI ÉS POLITIKAI FOLYÓIRATA
XV. ÉVF. 1. SZÁM. BUDAPEST 1960 JANUÁR HÓ

KOMJÁT IRÉN:

1959 — fordulat a nemzetközi kapcsolatok fejlődésében

Amikor az 1959-es év naptárján az utolsó lap is „elmúltat" jelzett, és politikusok, publicisták, költők az új év perspektívái felé fordultak, az egyszerű emberek milliói azzal az érzéssel lépték át az újesztendő küszöbét, hogy *valami megváltozott a világon.* Az elmúlt évben a nyugat-keleti kapcsolatokban létrejött „meglepő változások"[1] 1959 végére olyan nemzetközi légkört alakítottak ki, amely indokolja milliók reményét és bizakodását abban, hogy az atomháború elkerülhető, hogy a békés együttélés lehetséges, hogy az élet győzedelmeskedik a halál felett, az emberiség jobb jövő felé halad. Bár nem állítható, hogy a „hidegháború"-nak vége, mégis — a második világháború befejezése óta még nem volt ennyi optimizmus a lelkekben, és ki tagadhatná, hogy ez az optimizmus főleg a szocializmus erőinek gyarapodásából, és a szovjet békepolitika páratlan sikereiből táplálkozik. Reális alapja: a kapitalizmus és a szocializmus erőviszonyainak az utóbbi javára történt újabb eltolódása.

A tömeghangulat világszerte a békés együttélést, az enyhülést előmozdító politikát várja, követeli — még az Amerikai Egyesült Államokban is, aminek különleges jelentősége mindenki számára világos. A szovjet gazdaságnak az előző években elért kiemelkedő sikerei után az 1959-es év az első mesterséges bolygó felrepítésével kezdődött (január 2.). A szovjet gazdasági, tudományos és műszaki vívmányok, szputnyikok, űrrakéták lenyűgöző benyomása alatt a békés együttélés szükségességét sok, eddig ingadozó réteg és csoport is felismerte, és mindez a kapitalista világ nem egy vezető politikusát győzte meg arról, hogy napjainkban a két rendszer békés együttélése objektív szükségszerűség. Sajtóközlések szerint, Eisenhowerral való december 6-i beszélgetésében a pápa is egyetértett a feszültség enyhítésére irányuló politikával. Igaz, hogy egyes kar-

[1] Debré francia miniszterelnök szavai.

880

Digitized by Google

dinálisok ezt sietve kiegyensúlyozták kommunistaellenes „szent"-beszédeikkel.

A Vatikán azonban nem tekinthet el a népek békevágyától, amelynek megnyilatkozásai a világ minden tájáról áramlanak Rómába. A Zürcher Zeitung január 14-én egy érdekes ilyen tárgyú hírt közölt: Ghana kormánya a pápához folyamodott azzal a kéréssel, bírja rá Franciaországot arra, hogy tegyen le a Szaharában tervezett atombomba-robbantásról. Mert, „ha ezeket a robbantásokat végrehajtják, ez nemcsak tovább rontaná a már úgyis feszült viszonyt az afrikai népek és Franciaország, valamint más gyarmattartó hatalmak között, hanem megrendítené a kereszténységről való egész elképzelésünket".

A múlt nyáron az amerikai szenátus külügyi bizottsága kérdést intézett ötven volt külügyi funkcionáriushoz arra vonatkozólag, hogy mi a véleménye az USA külpolitikájáról. A beérkezett 25 válasz, amelyet a külügyi bizottság közzétett, bírálja a kommunista- és szovjetellenes politikát, mint amely ártalmára van a nemzeti érdekeknek, kétségbevonja a NATO megbízhatóságát és elveti azt a katonai politikát, amely főleg az atomfegyverekre épít.

Az amerikai közvéleményben — mint egyes lapok írták — valósággal forradalmi változás ment végbe, amely az első szputnyikkal kezdődött, és amelyet Hruscsov elvtárs Eisenhowernál tett látogatása emelt tetőfokra. Még a legszovjetellenesebb folyóiratok is elismerték a nagy változást, amelyet egyesek az amerikai népnek „a technika iránti túlzott tiszteletével" akartak magyarázni. De magyarázhatják akárhogy, a hangulatváltozás valóság, amely elől egyetlen reálpolitikus sem zárkózhat el. És nevetségessé tenné magát, aki azt állítaná, hogy Hruscsov elvtárs lelkes fogadtatása az amerikai nép különböző rétegeinek „a technika iránti túlzott lelkesedését" fejezte ki. Sok millió amerikai látta és hallotta Hruscsovot; egy részük bizalommal telt el a szovjet békepolitika iránt, vagy legalábbis megszabadult a kommunizmustól való félelemtől, melyet az uralkodó osztály beléoltott, arra a meggyőződésre jutott, hogy a „szovjet-agresszió" nem fenyeget egyetlen országot sem. És ezt a hivatalos körök is tudomásul vették. Megkapóan fejezte ezt ki amerikai útjáról szólva, Hruscsov elvtárs: „A washingtoni repülőtéren ... tiszteletadásul a szovjet himnuszt játszották és 21 díszlövést adtak le. Az első díszlövés után ezt mondtam magamban: Ez Marx Károlynak szól! A következő Engels Frigyesnek! A harmadik Vlagyimir Iljics Leninnek! — A negyedik — a munkásosztály, a dolgozó nép őfelségének!..."[2]

Az amerikai közvéleményben végbement változás, és Eisenhower elnök hajlandósága a békés együttélés feltételeinek megtár-

[2] Vlagyivosztoki beszéd. Pravda. 1959. október 8.

Digitized by Google

gyalására hátrányos helyzetbe hozta, de nem szereli le a hidegháborús politika képviselőit. A szovjetbarátság megnyilatkozásai még nem elegendők ahhoz, hogy az enyhülés tartós békévé legyen. Éppen az Egyesült Államokról írta Engels 1891-ben, hogy nincs a világon még egy olyan ország, amelyben a politikusok annyira elkülönültek volna a néptől, mint az USA-ban, ahol a két egymást a hatalomban váltogató pártot „olyan emberek irányítják, akik a politikából üzletet csinálnak... Éppen Amerika példáján láthatjuk legjobban, miként történik az államhatalom függetlenítése a társadalomtól..."[3] Ezért csak a tömegek aktív nyomása akadályozhatja meg, hogy a fordulatból visszafordulás ne lehessen. A béke sorsát, mint az enyhülést is, számos más tényező is befolyásolja. Történelmi erők küzdenek itt egymással az osztályharc nemzetközi porondján. De ma, a megváltozott erőviszonyok között, már megakadályozható, hogy az államok közötti kapcsolatokban folyó osztályharc háborús konfliktusba torkolljon.

•

A nemzetközi életben 1959 folyamán végbement változások elemzése mutatja ki azokat az ellentmondásokat, a fejlődő és az elhaló társadalmi tényezőket, az ellenállási gócokat és a pozitív erőket, amelyeknek eredőjeként az enyhülés létrejött. Így válik világossá az is, mire kell a továbbiakban a fő figyelmet fordítanunk, mely láncszemet kell elsőnek megragadnunk, okos taktikával hogyan kell vitorláinkat forgatnunk, hogy hajónk kedvező széllel haladhasson célunk, a béke megszilárdítása, majd pedig *a háború végleges kiküszöbölése felé.*

Az elmúlt évben előbbre jutottunk egy igen-igen fontos kérdésben: a leszerelés kérdésében. Az általános és teljes leszerelésre vonatkozó szovjet javaslat, amelyet Hruscsov elvtárs szeptember 18-án az ENSZ 14. közgyűlése elé terjesztett, összehasonlíthatatlanul erősebb visszhangra talált a világközvéleményben és sokkal kevesebb nyílt ellenállásra az ENSZ-ben, mint bármely korábbi hasonló tárgyú szovjet javaslat.

Miért? Nyilvánvaló objektív okokból: azért, *mert a nemzetközi erőviszonyok megváltoztak:* a Szovjetunió világraszóló tudományos és műszaki győzelmei, valamennyi szocialista ország gazdasági fejlődése — köztük egyesek ugrásszerű fejlődése —, az imperialista „felszabadító" kísérlet kudarca Magyarországon, az imperialisták egymás közötti ellentéteinek élesedése és bonyolódása, a nemzeti mozgalmak erőgyarapodása, győzelmei — és sorolhatnánk tovább a hasonló folyamatokat —, új helyzetet teremtettek. Ebben a hely-

[3] Marx—Engels Válogatott Művek. Szikra 1949. 464. old.

Digitized by Google

zetben a tömegek bizalma a békepolitika lehetséges győzelmében ezerszer nagyobb, a kapitalista országok kormányainak „erőpolitikája" pedig talaját veszti. Az USA 1947 óta közel fél billió dollárt adott ki azért, hogy katonai erőfölényét biztosítsa a Szovjetunióval szemben, de most látnia kell, hogy célját nem érte el.[4] A monopolista csoportok — amelyek Amerikában, Angliában, Franciaországban, Nyugat-Németországban a nemzetgazdaság militarizálásából származó profitjaikról mégsem akarnak lemondani, és az államapparátus militarizálásában látják a biztosítékot a tömegmozgalmakkal szemben — politikai képviselőiknek a hidegháború szítására, új háborús gócok kialakítására adnak utasítást. Ez az enyhülés tendenciája ellen fellépő szándék hozta létre a laoszi „akciót", az iráni „mozgósítást" Irak határán és több hasonlót. A Kölnből kiinduló antiszemita, fasiszta provokációk napok alatt egész Nyugat-Európára átterjedtek, és ez újra megmutatta, hogy a nyugat-németországi rendszernek milyen szerepe van a hidegháború imperialista stratégiájában. Bár Adenauer nyilatkozatában elhatárolja magát a fasiszta tüntetőktől, nem véletlen, hogy e tüntetések Nyugat-Németországból indultak el. A bonni antidemokratikus politikai klerikalizmus felkarolja és felhasználja a kommunistaellenesség minden formáját, a sovinizmust éppúgy mint a faji üldözést, és képes ezt „kisugározni" Olaszországra, Ausztriára és más országok „rokontendenciájú" köreire. De a monopolista körök ezzel a taktikával új belpolitikai feszültségeket és ellentéteket váltanak ki saját hazájukban, saját pártjaikban, mint ez kivált Franciaországban és Olaszországban megfigyelhető, ahol a kormányválságok krónikusak. A belpolitikai ellentétek pedig kifelé is gyengítik a kapitalista országokat.

A szovjet leszerelési javaslat elleni „ideológiai" harc fegyverei eltompultak. A régi rágalmak, hogy a szovjethatalom „gyengesége" diktálja leszerelési javaslatait, vagy hogy a Szovjetunió nem őszinte, „rá akarja szedni" a nyugati szövetségeseket — sehogy sem alkalmazhatók. Kivált azután, hogy Hruscsov elvtárs január 14-én bejelentette a szovjet kormány elhatározását, hogy további 1,2 millióval csökkenti a szovjet hadsereg létszámát. Az imperialista propaganda most előszeretettel terjeszti az eszmei zűrzavart, elsősorban a munkásság között. A leszerelésre és békés együttélésre való szovjet törekvésekből azt a következtetést vonja le, hogy a Szovjetunió esetleg elvi engedményekre is hajlandó, például a német kérdésben ... stb. Nyilvánvaló, hogy eleve rögzített álláspontho z, eleve elhatározott megoldáshoz ragaszkodni — nem tárgyalás. Bizonyos politikai és gazdasági engedmények szükségesek ahhoz, hogy az államok közötti vitás kérdések békés úton meg-

[4] Mirovaja Ekonomika i Mezsdunarodnie Otnosenija. 1960. 1. sz. 9. old.

Digitized by Google

oldhatók legyenek. *De elvi, ideológiai engedményeket a szocialista állam nem tehet; ezzel lényegét, létalapját tagadná meg.* Engedmény az, hogy a Szovjetunió hajlandó más oldalról jövő, az általános és teljes leszerelésnél szűkebb javaslatot is megtárgyalni. Azonban *fenntartja azt az elvi álláspontot,* hogy, mint Hruscsov elvtárs október 31-i beszédében mondotta, „a háború útját csak úgy torlaszolhatjuk el, ha általános és teljes leszerelést hajtunk végre".[5] A békés egymás mellett élés elve tehát nem szünteti meg a világon uralkodó két rendszer harcát, de azt a békés versengés felé irányítja.

Kétségtelen, haladásnak tekinthető, hogy létrejött a leszerelés kérdéseinek tanulmányozására alakított paritásos tízes bizottság, amelynek tagjai: a Szovjetunió, Csehszlovákia, Lengyelország, Románia, Bulgária, az USA, Anglia, Franciaország, Olaszország és Kanada. De nagyobb az a haladás, amelyet a szovjet javaslat erkölcsi hatásával ért el. S ha a leszerelési javaslat a szocializmus javára megváltozott erőviszonyok talaján jött létre — a javaslat által kiváltott enyhülés viszont a szocialista országok gyorsuló továbbfejlődését mozdítja elő. 1959-cel új szakasz kezdődik a két rendszer gazdasági versenyében.

A szovjetgazdaság hétéves terve, mellyel a kommunizmus általánosan kibontakozó időszakába lép, és amelyet 1959 elején az SZKP XXI. kongresszusa fogadott el, máris érezteti megtermékenyítő hatását valamennyi szocialista ország gazdasági fejlődésében. Ezek mindegyike kiveszi részét a két világrendszer gazdasági versenyéből, azzal a célkitűzéssel, hogy 1965-ben a szocialista országok ipari termelése abszolút túlsúlyra tegyen szert a kapitalista világ ipari termelése felett. Ez reális célkitűzés, hiszen a versenyt a fejlődés üteme dönti el. A Szovjetunió hétéves tervének már az első évében 3,3 százalékkal túlteljesítette előirányzott ipari termelését, amely 11 százalékkal emelkedett a tervezett 7,7 százalékkal szemben. A szocialista tábor ipari termelésének növekedése az utolsó öt évben átlag évi 11 százalékot ért el, míg a kapitalista országoké alig három százalékot.[6]

Álljon itt csak néhány példa:

A Német Demokratikus Köztársaság ipari termelése 1956-ban 6,2 százalékkal, 1957-ben 7,7 százalékkal, 1958-ban 10,9 százalékkal növekedett és 1959-re az előirányzott emelkedés 11,1 százalék volt.[7] Ipari termelése már ötödik helyen áll Európában.

Bulgáriában — az 1939-es szintet 100-nak véve — az ipari termelés 1948-ban 203; 1952-ben 430; 1957-ben 782; 1958-ban 886 volt.

---

[5] Hruscsov beszéde a nemzetközi helyzetről a Legfelső Tanács ülésén. Népszabadság 1959. nov. 1.

[6] Mezsdunarodnaja Zsizny, 1959. 10. sz. 50. oldal.

[7] Voproszi Ekonomiki 1959. 9. sz. 87. oldal.

Digitized by Google

Az 1959-es évben az ipari termelés 25 százalékkal haladta meg az előző esztendeit; a bolgár ipar most két hónap alatt termel annyit, mint 1939-ben egész évben.[8]

Az ipari termelés növekedése. Csehszlovákiában 1948 és 1957 között évi átlagban 10,8 százalék volt, 1959-ben 11 százalék. A munka termelékenysége csaknem 8 százalékkal emelkedett egy év alatt. Csehszlovákiában a mezőgazdaság szocialista szektora a megművelt föld 81 százalékát foglalja magában.

Kína ipari termelése 1949 és 1957 között évi 26,9 százalékkal, 1958-ban 66 százalékkal nőtt. Széntermelése már 1958-ban elhagyta Angliát. Kína, amelynek azelőtt gépipara egyáltalán nem volt, most 80 százalékban saját termeléséből látja el hatalmas gépszükségletét. A Kínai Népköztársaság statisztikai hivatala jelenti, hogy 1959 eredményeivel a kínai népgazdaság a főbb mutatók tekintetében már elérte az 1962-re előirányzott színvonalat. Előrelátható, hogy Kína ezzel az ugrásszerű fejlődésével történelmileg rövid idő alatt felszámolja a félgyarmati múltból örökölt gazdasági elmaradottságát.

Magyarországon az ipari termelés 1959-ben 11 százalékkal növekedett. Pártunk Központi Bizottsága márciusi határozatának végrehajtásával a magyar dolgozók az elmúlt esztendőben elérték az eredetileg 1960-ra kitűzött főbb célokat.

A kapitalista országok számos közgazdásza már nem vonja kétségbe, hogy a két rendszer gazdasági versenyében a szocializmus győzni fog. A szocialista országok fejlődését együttműködésük tökéletesedése meg fogja gyorsítani.

A Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsának 1959 májusi és decemberi ülésszaka jelentős előmenetelét mutatta a nemzetközi szocialista munkamegosztásnak, a szakosításnak és a kooperációnak. A szocialista országok munkamegosztása elősegíti, hogy mindegyik a lehető legcélszerűbben használhassa ki természeti adottságait. Ennek előmozdítására a Szovjetunió — a szocialista tábor gazdaságilag legerősebb országa — kétoldalú tárgyalásokat folytatott minden egyes szocialista országgal, hogy tervében tekintetbe vegye annak szükségleteit. Hasonló kétoldalú tárgyalásokat folytat valamennyi szocialista ország egymással. A KGST növekvő jelentőségét a szocializmus ellenségei is látják. Így — míg a kapitalista táborban gazdasági háború dúl — a szocialista országok tökéletesedő együttműködése egyre gazdagabb forrásokat nyit meg gazdasági erejük gyarapodásának. A szocialista tábor egysége szilárdabb, mint valaha is volt. Minthogy ezek a fejlődő, erősödő szocialista országok külpolitikájukat a proletár internacionalizmus el-

[8] Statiszticseszki szpravocsnyik na NR Bulgaria Szófia 1959.

Digitized by Google

vére alapítják, és a békés együttélés céljára irányítják, döntő befolyást gyakorolnak az egész nemzetközi helyzet alakulására.

*

A szocialista tábort az elmúlt évben erősítették azok a győzelmek, amelyeket *az imperialistaellenes mozgalmak*, kivált Afrikában és Közel-Keleten arattak. A nagy változások arra kényszerítik az imperialista országok politikai vezetőit, hogy átértékeljék a függetlenségüket kivívó országokról eddig táplált nézeteiket és megváltoztassák magatartásukat. Ki gondolta volna csak két évvel ezelőtt is angol, amerikai vagy francia politikai körökben, hogy 1959-ben a független Guinea elnökét ünnepélyesen fogadják majd New Yorkban, beszédét meghallgatják az ENSZ közgyűlésén, ahol elmondhatja, hogy „Afrika népei azonnali és feltétlen függetlenséget követelnek"? Sékou Tourét Londonban pompával fogadta a királynő, hosszasan tárgyalt vele az angol miniszterelnök, és Bonnban a NSZK elnöke várta az állomáson. De Gaulle viszont csak nevetséges volt, amikor mindezért keserű szemrehányásokat tett szövetségeseinek. Hisz az törvényszerű, hogy egyik imperialista hatalom kudarcának örül a másik, hasznot igyekszik húzni belőle.

De Francia-Afrika gyarmati sorban élő népeinek, amelyek annak idején De Gaulle alkotmányára szavaztak, most azt kell látniok, hogy míg nekik továbbra is az imperialista nyomás ellen kell küzdeniök, a „nem"-mel szavazó Guinea nemzetközi elismerésben részesül még az imperialista országokban is, nem is szólva arról a baráti segítségről, amelyet a Szovjetunió, Csehszlovákia és más szocialista országok részéről élvez. Azonban nemcsak erről van szó. Azok, akik a guineai köztársaságot meglátogatták és ott a lakossággal kapcsolatot teremtettek, megállapították, hogy a függetlenség „visszaadta az afrikai nőknek és férfiaknak emberi méltóságukat".[9] Ez pedig igen nagy erkölcsi erő, melyet a guineai nép nap mint nap anyagi erővé vált át, hogy új hazát építsen.

A Guineai Demokrata Párt[10] szeptemberben Conakryban tartott V. kongresszusa az afrikai népek szabadságtörekvéseit demonstrálta. A kongresszuson 160 külföldi vendég — kormányok és pártok képviselői — vettek részt. Mindez megmutatta, hogy milyen rozoga alkotmány a De Gaulle-fabrikálta „Communauté", amely 12 afrikai országot láncol Franciaországhoz, hogy az, ebben az új köntösben gyakorolhassa régi imperialista elnyomó uralmát.

Most az afrikai kontinensen — a Le Monde szavaival — „brutális evolúció" indult meg, és az olyan látszatmegoldások, mint a Communauté tartósan meg nem hosszabbíthatják a gyarmatosítók

[9] Democratie Nouvelle 1959. dec. 43. oldal.
[10] Sékou Touré pártja.

Digitized by Google

uralmát. Nigéria, Szenegál, Francia-Szudán és Fekete Afrika többi országa — melyekben él és fejlődik az akkrai konferencia[11] szelleme —, a Communauté strukturális átalakítását, szabad és független afrikai államok egyenrangú szövetségét követelik. Madeira Keita, Francia-Szudán belügyminisztere a conakryi kongresszuson kijelentette, hogy Guinea sikerei lelkesítik Afrika rabnépeit és követni fogják példáját. Legújabban Francia-Szudán és Szenegál egyesültek a független Mali köztársaságban.

A Közép-Keleten most Irak az imperialistaellenes tendenciák erőközpontja. „Az 1958. július 14-i iraki forradalom óta — mondja Khaled Bagdash, a Szíriai Kommunista Párt főtitkára —, az arab nemzeti felszabadító mozgalom fejlődésének magasabb fokára hágott. Hatalmas lelkesedés ragadta magával a néptömegeket. Minden arab ország előtt megnyílt az imperialista igától való megszabadulás, a szociális reformok, a demokrácia és a haladás perspektívája."[12]

Irak következetes imperialistaellenes politikájának egyik fontos lépése volt 1959 márciusában a Bagdadi Paktumból való kilépése. Az iraki kormány felmondta az USA-val kötött, a katonai és gazdasági segítségre vonatkozó régebbi egyezményeket. Kilépett a sterling-övezetből, és nem vesz részt az Arab Liga tevékenységében, amelyet egyes imperialista körök Irak ellen igyekeznek felhasználni.

Az arab szabadságmozgalmakkal szembefordul az imperialistákkal paktáló arab burzsoázia, melynek fő támasza az Egyesült Arab Köztársaság jelenlegi kormánya. Nasszer és kormánya kétarcú politikát folytatnak: egyrészt az EAK függetlenségét igyekeznek védeni, ugyanakkor kommunistaellenesek és félnek a tömegek balratolódásától. Az imperialistáknak még erős pozíciói vannak az arab országokban és ezekhez — kivált az olajérdekeltségek — görcsösen ragaszkodnak. Az egyiptomi finánctőke érdekképviselete, a Misr Bank — „a negyedik piramis" —, amely Egyiptom húsz legnagyobb kereskedelmi és iparvállalatát ellenőrzi, kapcsolatban van az amerikai Import-Export Bankkal és a Nemzetközi Újjáépítési és Fejlesztési Bankkal, melyek közvetítésével az amerikai tőke mindinkább ellenőrzése alá veszi az EAK gazdaságát. A Nemzetközi Bank 56,5 millió dolláros kölcsönt nyújtott az EAK-nak — igaz hogy jó magas, 6 százalékos kamtara. A kairói kormány been-

[11] Akkrában, 1958. decemberében 28 afrikai nemzet képviselői értekeztek. Ezt az értekezletet nem egy tudósító fordulópontnak nevezte Afrika történetében. Akkrában elítélték a faji megkülönböztetést, tiltakoztak a kegyetlenkedések ellen, szolidaritást hirdettek Algériával és minden gyarmati szabadságharccal.

[12] La Nouvelle Revue Internationale 1959. 15. sz. 60. oldal.

Digitized by Google

gedte a nyugatnémet, a japán és az olasz tőkét is, nem is szólva az angolokról, akik számos régebbi pozíciójukat visszakapták. Az EAK kötelezte magát, hogy Angliának 27,5 millió fontot fizet kártérítésül az államosított angol javakért.

Ez a gazdaságpolitika persze nem fér össze a demokráciával és kívül, az arab világban, a reakcióval szövetkezik. Kairó ellenséges magatartást tanúsít Irakkal szemben, viszont támogatja Ibn-Szeudot és Husseint „a kommunista veszély" elhárítására. Ugyanakkor szívesen veszi a Szovjetunió segítségét pl. az asszuáni gát felépítésére.

Ami Algériát illeti, hatodik éve folytatja nehéz harcát függetlenségéért. Bár a francia imperialista kormány félmilliós hadsereggel harcol ellene, a nemzeti felszabadító hadsereget legyőzni nem volt képes. Sőt az utóbbi — súlyos veszteségei ellenére — számban megnőtt, és ma mintegy 130 000 elszánt szabadságharcost egyesít.

De Gaulle szeptember 16-i nyilatkozata — amelyben elvben elismeri Algéria jogát a függetlenségre —, az első előremutató jel az algériai kérdés megoldására. De a franciák mindeddig nem tettek gyakorlati lépést az elv érvényesítésére, sőt 1959 végén a harcok még véresebbek és még veszteségesebbek voltak mint azelőtt. A Nemzetközi Vöröskereszt hivatalosan kiküldött bizottsága megállapította, hogy az imperialisták koncentrációs táboraiban kínozzák és embertelen viszonyok közt tartják az arab foglyokat.

Az algériai szabadságharcot az arab népek támogatják; de az arab nemzeti burzsoáziának az a része, amely az imperialistákkal paktál, nem segíti.

Az arab nemzeti burzsoáziának van azonban egy haladó rétege is, amely lényegében antiimperialista. Az arab parasztok, a városi kispolgárság nagy tömegei szívükben a nemzeti egység és a demokrácia reményét táplálják. Ezért van a kommunistáknak bázisa és feladata is az arab nemzeti mozgalmakban. „Amennyiben — mondotta Lenin — az elnyomott nemzet burzsoáziája *saját* burzsoa nacionalizmusát hirdeti meg, mi ellene vagyunk. Harcolunk az elnyomó nemzet kiváltságai és erőszakos tettei ellen. de egyáltalán nem nézzük el az elnyomott nemzet kiváltságokra irányuló törekvéseit sem... Egy elnyomott nemzet *mindennemű* burzsoá nacionalizmusának van egy közös demokratikus tartalma: az elnyomás *ellen* irányul, és ezt a tartalmat mi *feltétlenül* támogatjuk..."[13]

A kommunisták nem „ellenségei az arab nacionalizmusnak", de harcolnak a nemzeti burzsoázia jobboldali elemei ellen, amelyek visszaélve a néptömegek nemzeti érzéseivel, mozgalmukat saját,

[13] Lenin Művei 20. kötet 423. oldal.

Digitized by Google

önző osztályérdekében akarják felhasználni. A kommunisták még vannak győződve arról, hogy *az arab egység csak az imperializmus elleni harcban jöhet létre,* bár a különböző fejlettségű arab országok állami egysége ma nincs még napirenden. Egyiptom és Szíria egyesülése az EAK-ban — mint azt két év tapasztalatai mutatják —, visszavetette Szíriát: gazdasága az egyiptomi finánctőke kezébe került, politikai életének demokratizmusa a reakció martaléka lett. A jobboldali politika arra törekszik, hogy elvágja Szíria gazdasági kapcsolatait a szocialista országokkal, amelyek pedig annyi önzetlen segítséget nyújtottak fejlődéséhez.

Az imperialistáknak mindeme mesterkedései és az arab nemzeti burzsoázia paktáló elemei ellenére, *az arab népek mozgalma megőrzi antiimperialista jellegét,* egyrészt, mert Szíria, Libanon, Egyiptom, Irak, Jordánia népének politikai öntudata rendkívül nagyot fejlődött, másrészt, mert a mai kor történelmi folyamatai a felszabadító mozgalomnak és nem az imperialista reakciónak kedveznek.

És nemcsak Fekete Afrika és a Közel-Kelet mutatja ezt, hanem számos jelenség a világ más tájain. Említsük csak a kubai forradalmat, amely 1959 elején elsöpörte Battista diktatúráját és történelmében először vívott ki függetlenséget a kubai népnek. Kormánya földreformot hajt végre. Ez a győzelem egész Latin-Amerikára hatással van.

Elmondhatjuk, hogy a fejlődésnek magasabb színvonalára emelkedett nemzeti mozgalmak az elmúlt évben jelentősen szűkítették az imperializmus bázisait. A szocialista tábor erkölcsi és anyagi támogatásával *az imperialistákat komoly engedményekre és visszavonulásra kényszerítették, amivel a béke ügyét szolgálták. Ebben van győzelmeik legáltalánosabb és legfőbb jelentősége.*

De ez a fejlődés sem egyenes vonalú. Vannak visszaesések, mivel a reakció és az imperialisták nyomása időnként felülkerekedik. India magatartása a tibeti kérdésben és a népi Kína kormányával való tárgyalások halogatása negatív jelenségek a nemzetközi kapcsolatok alakulásában. De Nehru kijelentette, hogy fenntartja India semlegességi politikáját.

Indiában az elmúlt évben éleződött a harc a demokratikus és a jobboldali erők között. Ez a harc a Kongresszus Pártón belül is folyik. Bár Nehru földreformja nem lépi túl a polgári demokratikus forradalom határait, a reakció hevesen támadta pártja nagpuri kongresszusán (1959 január). A földreform ellenzői regionális méretekben új, reakciós pártokat is hoznak létre.

Nehru a földreform kérdésében eddig vissza tudta verni őket, de más kérdésekben a reakció nyomásának enged. Így történt, hogy a jobboldali provokáció nyomán Praszad, India elnöke Keralában meghirdette a „rendkívüli állapotot", és megkezdődött a kommu-

Digitized by Google

nisták elleni hajsza azzal a céllal, hogy az 1960-as választásokon végleg kiszorítsák őket a kormányból.

•

Amikor a Szovjetunió külpolitikájának napirendjére tűzte az Amerikai Egyesült Államokkal való viszonyának normalizálását — a nemzetközi kapcsolatok legfontosabb láncszemét ragadta meg. Ezzel a láncszemmel *elhúzta régi külpolitikai állásaikból csaknem az összes kapitalista országokat.* Az enyhülés tendenciája, amelynek sikerei elsősorban a Szovjetunió következetes és rugalmas békepolitikájának köszönhetők, nemcsak az egyes kapitalista országokon belül szerzett új híveket a békés együttélés elvének, hanem lényeges átcsoportosuláshoz is vezetett az imperialista táborban, ami a nagyhatalmak közötti új ellentétekkel kapcsolatos.

Már a genfi külügyminiszteri értekezleten (1959. május 5—június 20-ig és július 13—augusztus 5-ig) világosan kirajzolódott a nyugati nagyhatalmak egymásközötti viszonyában beállt változás: De Gaulle összefogása Adenauerrel, az USA-val és Nagy-Britanniával szemben. A francia külügyminiszter a legmerevebb álláspontot foglalta el a német kérdésben, ami teljesen megfelelt a bonni követeléseknek. Pedig Genfben jelen volt már a Német Demokratikus Köztársaság is, amelyet most először hallgattak meg hivatalosan a nyugati nagyhatalmak. Ez pedig megfelel a de facto elismerésnek.

A nyugati országok baloldali sajtója Bonn—Párizs tengelyről beszél, és ez semmiképp sem túlzás. Kéz kezet mos alapon De Gaulle támogatja Adenauert a berlini és a német békeszerződés kérdésében, míg a kancellár segíti a francia kormány háborúját az algériai nép ellen. De Gaulle úgy véli, hogy Bonnra támaszkodva visszaállíthatja Franciaország „nagyhatalmi dicsőségét", amihez nézete szerint elengedhetetlen az atomfegyver és a szaharai olaj. Mindkettőre a Német Szövetségi Köztársaság is igényt tart, ez a fő kötelék kettejük között.[14]

De Gaulle, de különösen Adenauer ellenállnak az enyhülés politikájának: ki akarják tolni a csúcsértekezlet időpontját, hogy atomfegyverkezésüket tető alá hozzák. De 1959 rohamos fejlődéssel új helyzetet teremtett és a Camp David-i nyilatkozat után lehetetlen a régi politikát folytatni. „A világ dolgai gyorsan haladnak

[14] Amikor a szaharai olaj kiaknázását megkezdték, a francia finánctőke lapja, „La Vie Francaise" ezt írta 1957. nov. 29-én: „Ez a nagy horderejű tény meghaladja a gazdasági élet területét. Jogot ad majd nekünk arra, hogy megemelt hangon beszéljünk, először is Európában, ha a Szahara kincseinek kiaknázásába bevonjuk a németeket, az olaszokat és másokat..."

Digitized by Google

— írja egy francia hetilap —, és veszélyes lenne azokat a formulákat ismételgetni, amelyek tavaly használatosak voltak."

A bonni politikusoknak tekintettel kell lenniök a NATO-ra is — amelynek a NSZK jelenlegi pozícióit köszönheti —, és így nem mindig állhatnak a francia követelések mellé. Strauss nyugatnémet hadügyminiszter például elfogadja az atlanti haderőknek az USA által követelt integrációját, ami ellen francia barátai minden erővel harcolnak. Természetesen: az integráció a német militaristák katonai hegemóniájához vezetne az összesített erők élén, bár a NATO vezérkarában már most is volt náci tábornokok viszik a szót. A francia nép felismeri a hazáját fenyegető veszélyt. Lehetetlen észre nem venni az összefüggést a fasiszta provokációkat eltűrő, vagy bátorító bonni belpolitika és a francia demokráciát egyre jobban megnyomorító gaulleista rendszer között. A francia nemzet számára a Párizs—Bonn-tengely minden vonatkozásban veszélyes és erre a tengelyre nem épülhet Franciaország dicsőséges nagysága, amelyet egész történelme folyamán csak a haladó eszmék képviselőjeként valósított meg. Időnként De Gaulle is cserbenhagyja Adenauert, például amikor kijelenti, hogy elismeri az Odera—Neisse határvonalat.

Az Európa Tanács decemberi ülésszakán hiába próbálták helyreállítani a NATO belső egységét. Megmutatkozott, hogy az USA tekintélye, az iránta való bizalom is megcsappant. Az ellentétek, melyek az Atlanti Szövetség országait különböző kombinációkban évek óta szembefordították egymással, túl szövevényesek és túl súlyosak már ahhoz, hogy akárcsak kifelé is leplezni lehetne azokat. Halmozódnak a konfliktusok Amerika és Franciaország között: az USA nem hajlandó kielégíteni De Gaulle igényeit a NATO-ban való vezető szerepre.

Az USA-val szembefordította európai szövetségeseit Washingtonnak az a követelése, hogy vállaljanak nagyobb részt a NATO-haderők fenntartásának költségeiből, melyek 1959-ben 62,204 millió dollárt tettek ki, az előző évi 60,175 millióval szemben. „A béke és biztonság tízéves terve", melyet Herter amerikai külügyminiszter a NATO decemberi ülésszakán előterjesztett, nem egyéb, mint a fegyverkezési hajsza tízéves terve, bár beszédét az enyhülés dicséretével kezdte. „A régi irányzatba való visszaesések — írja a Kommunyiszt —, az USA politikájában ismételten észlelhetők."[15] Elegendő utalni az olyan tényekre, mint a hadikiadások fenntartása az eddigi színvonalon (45 568 millió dollár, a költségvetés 57,1 százaléka); az amerikai rakétatámaszpontok hálózatának bővítése más országokban; az atombomba-kísérletek újrafelvételére való jogának bejelentése az év utolsó napján, kísérletek feszültségi gócok kialakítására Délkelet-Ázsiában stb.

[15] Kommunyiszt 1959. 18. sz. 148. oldal.

Digitized by Google

Az ellentétek sűrű szövevénye alakult ki „a hatok" és „a hetek" csoportja között, vagyis az ún. Kis-Európa országainak Közös Piaca, és az Anglia vezette ellenszervezet, az Európai Szabad Kereskedelmi Övezet között. A New York Times december 7-én megírta, hogy a nyugati nagyhatalmak egymásközötti ellentétei az utolsó évben növekedtek és „Hruscsov számíthat arra, hogy ez így megy tovább".

A NATO belső konfliktusainak legújabb és központi oka most az, hogy az enyhülés politikája, melyre az angol és az amerikai vezetők hajlanak, *elvileg ellentmond* a NATO stratégiájának, eredeti létalapjának, hiszen az Atlanti Szövetséget tíz évvel ezelőtt a Szovjetunió és a szocialista tábor ellen hozták létre.

A kapitalista világ minden országában vannak józan politikusok, akik hajlamosak arra, hogy reálisabban értékeljék a kialakult erőviszonyokat. Ezek teljessé kívánják tenni a fordulatot. Olaszország elnöke, Gronchi az olasz néphez intézett újévi üdvözletében pozitívan értékeli az elmúlt évet, és annak a reménynek ad kifejezést, hogy „az új esztendő mérföldkő lesz az emberiségnek, a nemzeteknek az önzés, a bizalmatlanság és a gyűlölködés legyőzése felé vivő útján".[16]

Franciaországban Hrusesov elvtársat várják. Már december közepéig 55 francia város küldötte el meghívását. Látnivaló, hogy de Gaulle-lal való találkozásától sokat várnak.

Az elmúlt évben végbement változásoknak köszönhető, hogy az ENSZ 14. közgyűlésére nem a hidegháborús törekvések, hanem a békés együttélést kereső politika tendenciája nyomta rá bélyegét. Ez történt annak ellenére, hogy az USA nyomására újra elutasították Kína ENSZ-tagságának napirendre tűzését; hogy a közgyűlés beavatkozott a Kínai Népköztársaság belügyeibe azzal, hogy napirendre tűzte a tibeti kérdést; hogy újra előrángatta az ún. „magyar kérdést".

A csúcstalálkozó sikere, a békepolitika további győzelmei most már döntően a munkásosztály, a népek aktivitásán múlnak. Valóban elsősorban a munkásosztály feladata kiharcolni, hogy a kapitalista országokban azok a politikusok kerüljenek az élre, akik őszintén akarják a két rendszer békés együttélését.

Az 1959-es év ebben a vonatkozásban is biztató volt. A Szovjetunió és a többi szocialista ország sikerei „kiváló agitátoroknak" bizonyultak. A munkásosztály a kapitalista országokban érzi azt az erőt, amelyet a szocialista tábor fejlődése neki kölcsönöz. Az a perspektíva, hogy a szocialista országok a legmagasabb életszín-

[16] Unita 1960. január 1.

Digitized by Google

vonalat fogják elérni, hogy a szocializmus máris bebizonyította fölényét a kapitalizmus felett, büszke öntudattal tölti el a munkásosztályt világszerte.

A kommunista pártok megtanítják a dolgozó népet arra, hogy osztályszempontból tekintse a világpolitika kérdéseit, tudja megkülönböztetni az ál-barátoktól az igazi barátokat, és a marxizmus—leninizmus fényében lássa meg helyes útját, és helyesen cselekedjék. A német munkásság például ma már érti, hogy Németország újraegyesítésének az a módja, amely felszámolná az NDK-t, a német és az európai munkásosztálynak is veresége volna. A francia munkások átláttak a gaulle-isták mesterséges politikai ködfüggönyén, és nem a tábornok-elnöktől várják a demokrácia, a biztonság és a nemzet becsületének kivívását.

De a helyes felismerések nem elegendők. A munkásmozgalomnak nagy akadályokat kell legyőznie: elsősorban a jobboldali szociáldemokraták által a munkásegység útjába gördített akadályokat. Különösen „a német szociáldemokraták nagy szerepet tölthetnek be — mondotta Hruscsov elvtárs —, ha helyes álláspontot foglalnak el s mindent megtesznek azért, hogy elhárítsák azoknak a végzetes hibáknak a megismétlődését, amelyeket a szociáldemokraták és a németek általában Hitler uralomrajutásának időszakában elkövettek".[17]

Az akcióegység — amely valamennyi nyugati ország munkásmozgalmának központi kérdése — az elmúlt évben a bázison gyakran és szélesebb méretekben valósult meg, mint az előző években. Sőt, a nemzetközi összefogás is fejlődött, például abban a harcban, amelyet a munkásság az Európai Közös Piacnak a dolgozók életszínvonalát sújtó következményei ellen vív.

De a jobboldali szociáldemokraták vezetése alatt álló szervezetekkel a csúcson akcióegységet ritkán sikerül létrehozni, bár ha az ilyen létrejön, a szociáldemokraták is mindig hasznát látják, például választásokon. Egyre gyakrabban kénytelenek a reformista vezetők maguk is átvenni a kommunista követeléseket, de azokat azután megtoldják egy-egy kommunistaellenes jelszóval. Jellemző volt például a reformista szakszervezeti internacionálé decemberi brüsszeli ülésszaka, amelyen egy sor pozitív határozatot hoztak, — az atomfegyverek eltiltását, általános leszerelést követeltek, — de a kongresszus megmaradt a kommunistaellenes vonalon.

A kommunista pártok már túljutottak azokon a nehézségeken, amelyekkel 1956 óta meg kellett birkózniok: ideológiailag és szervezetileg is megerősödtek. Fellendült a pártok közötti kapcsolatok

[17] Hruscsov elvtárs beszélgetése nyugatnémet szociáldemokrata lapszerkesztőkkel. Pravda 1959. május 9.

Digitized by Google

és tapasztalatcserék fejlődése. A kölcsönös ideológiai segítségnek, az egész világ dolgozói számára felmérhetetlen jelentősége van.

A kommunisták három világfronton harcolnak békéért, jólétért, szabadságért: a békés együttélésért a világbékemozgalomban és a diplomáciai fronton; a két rendszer gazdasági versenyében a szocializmus építésének frontján; és a gyarmatrendszer teljes felszámolásáért az elnyomott népek nemzeti felszabadító harcainak frontján.

E frontok mindegyikén már gigantikus erők állnak a béke és szabadság oldalán, s az elmúlt év tapasztalataival, nagy jelentőségű győzelmek után — önbizalommal és elszántan indulnak 1960. harcaiba.

Digitized by Google

Az országos távlati tudományos kutatási terv és a kutatások koordinálása

Írták
KÓNYA ALBERT és ERDEI FERENC

Az MSZMP VII. kongresszusa részletesen és sokoldalúan foglalkozott tudományos életünk helyzetével és feladataival. A Központi Bizottságnak Kádár elvtárs által előadott beszámolója megállapította, hogy „a tudományok szerepe felbecsülhetetlen jelentőségű szocialista építésünk feladatainak megalapozásában", majd pontosabban is meghatározta a követelményeket: „A tudományokkal, a tudósokkal, a kutatókkal szemben növekszik az ország igénye olyan értelemben, hogy az alaptudományok, az alkalmazott tudományok kutatási programját a lehetséges mértékben társadalmi szükségleteinkhez, gazdaságunk és kultúránk fejlődésének megoldandó kérdéseihez igazítsák."

A kongresszus által tárgyalt történelmi feladat: befejezni a szocializmus alapjainak lerakását, hazánkban valóban a nagyobbnál-nagyobb feladatok egész sorát állítja a tudományok elé. Így az iparunk fejlődésében központi szerepet játszó műszaki színvonal emelése nagyszabású feladatokat állít a különböző természettudományos és műszaki kutatások elé. Csak ezek együttműködése adhat választ számos ma is fennálló technikai problémára és méginkább ettől kell várni a jövő technikájának elvi megalapozását. Hasonlóképpen a közgazdasági, mezőgazdasági, biológiai és műszaki tudományok összefogott ereje szükséges a mezőgazdaság szocialista átszervezése során felvetődő kérdések megoldásához.

Ahhoz, hogy tudományos életünk a kongresszus által meghatározott társadalmi funkcióját betölthesse, hogy a tudományokra váró nagyszámú és egymással is bonyolultan összefüggő feladatok kitűzése összehangoltan történjék meg és még inkább, hogy maguk a kutatómunkák összehangoltak legyenek, a tudományos kutató-

[1] A Magyar Szocialista Munkáspárt VII. kongresszusa. Kossuth. 1959. 48. old.

Digitized by Google

munka hosszabb távlati tervére van szükség. Ezt a célkitűzést a kongresszuson jóváhagyott irányelvek is tartalmazzák.

Ilyen terv kidolgozásának az a célja, hogy a tudomány anyagi és szellemi erőit a tervben megjelölendő főfeladatok megoldására összpontosítása. A tudománynak tehát azokat a szükségleteket kell mindenekelőtt kielégíteni, melyeket az élet, népgazdasági, technikai és kulturális fejlődésünk ebben az időszakban támaszt, ide értve azokat az elméleti jellegű alapkutatásokat is, melyek a tudományok fejlődéséhez szükségesek.

A távlati kutatási terv kidolgozása fontos lépés azon az úton, hogy a tudományművelés szocialista sajátosságait kifejlesszük, azokat mind a tudományfejlesztésben, mind a tudományos munka megszervezésében következetesen érvényesítsük.

A *tudományfejlesztés szocialista tervezése* nemcsak a kutatási munka tervezését jelenti, hanem annál lényegesen összetettebb komplex feladat. A tudományfejlesztés szocialista tervezését a kutatómunka helyes tervezése és koordinálása mellett ki kell terjeszteni a kutatóhálózat tervezésének, a káderfejlesztésnek, és az anyagi erők felhasználásának összehangolására is. A tudományos munka kiemelkedő szocialista sajátosságai a tudományos célkitűzések és a népgazdasági érdekek összhangja, a kutatómunka kollektív jellege.

Az országos távlati tudományos kutatási terv kidolgozását a Magyar Tudományos Akadémia, az Országos Tervhivatal, az érdekelt szakminisztériumok, valamint nagyszámú kutató és gyakorlati szakember bevonásával a Tudományos és Felsőoktatási Tanács már több mint egy éve elkezdte. E tanulmányban — kiindulva a kutatások jelen helyzetéből levont néhány általánosításból — a távlati kutatási terv összeállításának alapelveit, valamint a végrehajtására kialakult elképzeléseket ismertetjük. Itt elsősorban a természettudományokat és a műszaki tudományokat tartjuk szem előtt, a társadalomtudományok több szempontból eltérő jellegére csak rövidebben utalunk.

I. A kutatások jelenlegi helyzete, a tervezés eddigi tapasztalatai.

A tudományos kutatás felszabadulásunk utáni fejlődése, anyagi és személyi feltételeinek javulása általában lehetővé tették, hogy a tudományos kutatás nálunk is elfoglalhassa azt a helyet, amely a szocialista társadalomban megilleti. A kutató, fejlesztő és egyéb tudományos intézmények széles hálózata épült ki a tudományos tevékenység legtöbb ágában, az ipari, mezőgazdasági, egészségügyi, természet- és társadalomtudományi kutatások területén egyaránt.

Digitized by Google

A tudományos kutatóintézetek hálózata ma már *mintegy 120 kutatóintézetet* foglal magában, amelyek 80 százaléka a felszabadulás után, többsége pedig 1948 után alakult. Ezeken kívül *közel 600 olyan egyetemi és főiskolai tanszék van*, ahol az oktatómunka mellett tudományos kutatómunka is folyik. E tudományos intézmények állóalapja közel egymilliárd forint értéket képvisel, a kutatóintézetek 1958. évi költségvetési kiadása pedig 559,1 millió forint volt, ami az állami költségvetés teljes összegének közel egy százaléka.

A tudományos kutatóintézetekben 1958 decemberben összesen 11 769 fő dolgozott, és körülbelül ekkora az egyetemek és főiskolák személyi állománya is. Ez együttesen a dolgozó népességnek több mint 0,4 százalékát teszi ki. A teljes létszámon belül a kutatóintézeti tudományos kutatók száma 3967, az egyetemi oktatók és tudományos kutatók létszáma pedig 4464 fő. E kutatógárda körülbelül 15 százalékának van tudományos fokozata, amiből az önálló alkotásra képes kutatók számára következtethetünk.

E jelentékeny anyagi és szellemi kutatási bázison értünk is el számottevő eredményeket mind az alap- és alkalmazott kutatásokban, mind az új kutatógárda nevelésében. A fiatalok bekapcsolódása a kutatásba, „beletanulásuk" a kutatás metodikájába igen jelentős eredménynek számít és alapul szolgál a további fejlődéshez. A tudományos munka terén elért eredményeket nagyra értékelte a párt VII. kongresszusa is: „A tudományos kutatómunka jelentős eredményei már ma is közvetlenül segítik iparunk, mezőgazdaságunk, és a népgazdaság általános fejlődését.

Felépült a kísérleti atomreaktor, izotópelőállítás is folyik, és a rövid felezési idejű izotópokban a hazai szükségletet már magunk állítjuk elő. Nagydíjat nyert Brüsszelben a magyar gyártmányú ionoszférakutató műszer. A kibernetika terén is van eredmény. A tudományos kutatás eredményeinek hasznosításával készültek fontos magyar gyártmányok, így a nemzetközileg is nagy elismeréssel fogadott magyar geodéziai műszerek, a modern kivitelű Eötvös-inga, szeizmikusasztal, és olyan találmányok, mint a Kummer-féle bányabiztosító rendszer, a Heller—Forgó légkondenzációs berendezés erőművek részére.

Az agrártudományok terén működő tudósok, kutatók is jelentős eredményeket értek el: a homok-, a láp- és a szikes talajok hasznosításában, kiváló hibridkukorica-fajtákat, jó minőségű nemesített répamagvakat állítottak elő. Igen jónak ígérkezik a tudósaink közreműködésével nemrégiben konstruált, univerzáltraktorra szerelhető kukoricabetakarító gép."

A fejlődés e határozott tendenciája mellett azonban beszélni kell a tudományos kutatások jelenlegi helyzetében tapasztalható fogyatékosságokról is. A termelés oldaláról gyakran vetik fel, hogy

Digitized by Google

a kutatások nem produkálnak a gyakorlat szükségleteinek megfelelő, jól, gyorsan és gazdaságosan alkalmazható tudományos eredményeket. A tudomány művelői viszont a kutatási feltételek elégtelenségét hangoztatják, a nemzetközi kapcsolatok szélesítését és az intézeti hálózat bővítését kívánják, gyakran a kidolgozott és alkalmazható kutatási eredmények felhasználása körüli huzavonáról panaszkodnak. Kállai elvtárs kongresszusi felszólalásában a tudományos életünk terén fennálló hiányosságok okait négy főcsoportba foglalta össze. Ezek a következők: 1. a tudományos kutatómunka még nincs kellő összhangban a szocializmus építésének feladataival, nem alkalmazkodik eléggé a népgazdaság és a termelés igényeihez; 2. a tudományok viszonylagos elmaradásának fontos oka az is, hogy még nem állnak osztatlanul a marxizmus—leninizmus eszmei és módszertani alapján; 3. a tudományok irányításában még nem találtuk meg a helyes módszereket; 4. a tudományos kutatásra fordított anyagi eszközök elosztásában növelni kell a természet- és a műszaki tudományok részesedését, az anyagi ráfordítás növelésével együtt meg kell teremteni a helyes, a társadalom szükségleteivel összhangban álló felhasználás feltételeit is. E hiányosságok közül itt kettővel — az elsővel és a harmadikkal — kívánunk részletesebben foglalkozni. Nem becsüljük le a többit sem, de a távlati tudományos tervkészítés problémaköréhez ez a kettő szorosabban csatlakozik.

„A tudományos kutatómunka még nincs kellő összhangban a szocializmus építésének feladataival, nem alkalmazkodik eléggé a népgazdaság és a termelés igényeihez." A tervszerűség hiányának következménye, hogy igen gyakran nincs kellő kapcsolat a kutatás célkitűzései és a népgazdaság fejlesztésének célkitűzései között, néha még egy tudományágon belül — például az elméleti és kísérleti kutatások között — is hiányzik a szükséges összhang. Egy-egy kutatóintézet témáinak megválasztásánál és az alkalmazandó módszerek kijelölésénél nem veszik figyelembe a rendelkezésre álló anyagi és szellemi lehetőségeket, ami értékes idő elfecsérléséhez, felesleges munkák végzéséhez vezet. Még a nagyobb jelentőségű kutatások megkezdését is csak ritkán előzi meg a kutatási célkitűzés alapos kollektív elemzése és vitája, és még ritkábban az egész kérdés közgazdasági elemzése. Ilyen hiányos előkészítés után nem véletlen, hogy gyakran sok éves kutatás után egy-egy népgazdasági célkitűzés megvalósításához a saját kutatási eredményeink felhasználása helyett külföldi eljárást, vagy üzemet kell megvásárolnunk. A népgazdasági tervezéshez hasonlóan a kutatás célkitűzéseinél is alapvetőnek kell tekinteni a gazdasági szükségleteket és lehetőségeket, nem szabad pusztán egyéni ambiciókat és hajlamokat követni. A kutatás tervezésének e koncepciója nem jelenti az egyéni kezdeményezés figyelmen kívül hagyását,

Digitized by Google

vagy elnyomását, de igenis jelenti, hogy nem szabad egyéni ötletszerűség alapján költséges kutatásokat elindítani.

A tervszerűtlenség erősen érezteti hatását a kutatóhálózat fejlesztésében is. Nagyszámú kutatóintézettel rendelkezünk, de ha megvizsgáljuk ezek ágazatonkénti megoszlását, igen nagy egyenlőtlenséggel találkozunk. Két nagy, elsősorban kohászati jellegű kutatóintézettel rendelkezünk, van egy jelentős kapacitású építőanyagipari kutatónk is, mégis, például a tűzállóanyagok kutatása — amely kétségtelenül igen nagy jelentőségű nemcsak a kohászat, hanem a nagy hőigénybevételű gépek és a műszergyártás szempontjából is — ma is csak egy gyengén felszerelt üzem megtűrt részlegében folyik. További példa: bár a magyar népgazdaság évek óta nagyszabású dieselesítési programon dolgozik, ez azonban nem tükröződik megfelelően összehangolt és szervezett kutatásokban. A gépipar legtöbb ágának kérdéseivel sem foglalkozik kutatóintézet. A gépipari kutatóintézetek hiányát pedig nem pótolhatja egy-egy terület meglevő fejlesztő intézete, mert azok általában nagyobb felkészültséget igénylő kutatási feladatok megoldására nem alkalmasak. A kutatóhálózat fejlesztésének ezt a tervszerűtlenségét, ötletszerűségét felszámolni alapvető fontosságú feladat.

Tudományos kutatásunk e gyengeségei nem újkeletűek. Éppen ezért a tudományos tevékenység tervszerű irányítására való törekvés már szocialista építésünk kezdete óta érvényesült, *több kísérlet történt országos szintű kutatási tervek összeállítására is.* Viszonylag hamar született meg az a felismerés is, hogy megoldhatatlan feladatot jelentene valamennyi kutatási téma központi jóváhagyása, irányítása és ellenőrzése. Ezért úgynevezett I., II. és III. osztályú témakategóriákat különböztettünk meg. Az I. osztályú témákat az Országos Tervhivatal, a II. osztályúakat az illetékes szaktárca, a III. osztályúakat pedig a kutatóintézet vezetője hagyta jóvá, ellenőrizte és a munkát is értékelte. A tervezés e módszerének is volt azonban két alapvető gyengesége: a tervek elkészítése nem a fő célkitűzésekre irányult, a központi jóváhagyás pedig többnyire formai volt és az összehangolás hiányzott.

Ezért e tervek a kutatók, illetve intézetek spontán hajlamait, nem pedig népgazdasági feladatok megoldására való szervezett törekvést tükrözték. A kutatási témákat úgy alakították ki, ahogyan egyes kutatók, intézetek maguk szubjektív véleményük szerint a népgazdasági célkitűzéseket, az azokkal kapcsolatos kutatási feladatokat megítélték. Az ilyen kutatási tervek éppen ezért nem érték el a népgazdasági terv egyéb fejezeteinek színvonalát.

„A tudományok irányításában még nem találtuk meg a helyes módszereket." A tudományos kutatáshoz rendelkezésre álló anyagi és szellemi erőink számottevőek, értékesek és fejlődőképesek. *E jelentékeny kutatóhálózat*ra azonban az is jellemző, hogy

Digitized by Google

igen erősen széttagolt, a tudományos erők szétaprozódnak, sok kis szervezeti egységre bomlanak, és rendkívül nagyszámú témával foglalkoznak.

A kereken 120 tudományos kutatóintézet szervezetileg *17 minisztériumhoz, illetőleg országos hatáskörű szervhez tartozik.* Ezek közül egyedül a Magyar Tudományos Akadémia rendelkezik jelentős számú (35) intézettel. Ezen kívül még három minisztériumnak van (Földművelésügyi, Egészségügyi és Nehézipari Minisztérium) kutatóintézeti hálózata. A nagyszámú irányító szerv közötti szervezeti megoszlás a különböző profilok miatt alapjában véve szükségszerűnek mondható, ez azonban fokozottan szükségessé teszi, hogy *a kutatási hálózatban összehangoltság legyen.* Ezzel szemben még egy-egy nagyobb minisztériumon belül is hiányzik a megfelelő kapcsolat a kutatóintézetek munkáját irányító szaktermelési főosztályok között. Ilyen körülmények között a kutatóintézetek munkájában nemhogy össznépgazdasági céliktűzéseket és érdekeket nem lehet kellően érvényesíteni, de néhol még egy-egy tárca célkitűzéseinek érvényesítése is nehézséget okoz. Néhány területen 1959-ben még tovább folytatódott a már különben is igen erősen tagolt kutatóhálózat szétforgcsolódása. Élelmiszeripari kutatással eddig hét intézet foglalkozott, egy-egy intézet átlagban 35-ös létszámmal, és ebből átlag kb. 15 a tudományos káder. Az 1959-ben végrehajtott átszervezés eredményeként ma tíz kutatóintézet foglalkozik az élelmiszeripar kutatatási kérdéseivel, nagyjából változatlan átlaglétszámmal. Az átszervezés után azonos telephelyen több intézet, több párhuzamos profilú kutatási osztály dolgozik, aligha életképes kicsiny egységekben. Ezzel szemben fel kell hívni a figyelmet arra a helyes tendenciára, amely a Földművelésügyi Minisztériumnál több év óta érvényesül: a kislétszámú intézeteket nagyobbakkal egyesítik, vagy az illetékes mezőgazdasági akadémiával vonják össze. Ez jelentőséggel bír az egyetemek és főiskolák tudományos szerepének és erejének emelése szempontjából is.

Az irányítószervek szerinti megosztottság mellett megnehezíti a helyzetet az is, hogy sok olyan intézetünk van, melyekben a kutatók száma viszonylag kevés. A kutatóintézetek 23,5 százalékában 10, vagy annál kevesebb tudományos dolgozó működik, 20,2 százalékában pedig 11—20 között van a tudományos dolgozók száma (ide számítva a tudományos segédmunkatársakat, tudományos gyakornokokat, intézeti főmérnököket és mérnököket is, akik pedig általában nem tekinthetők önálló kutatóknak). Így *a kutatóintézetek 43,7 százalékában 20-nál kevesebb a tudományos dolgozók összlétszáma,* ami a jelenlegi szervezeti széttagoltság mellett a tudományos együttműködést, egymás munkájának segítését szinte kizárja. Súlyosbítja a helyzetet, hogy a tudományos

Digitized by Google

dolgozóknak optimálisan egynegyedét tekinthetjük önálló kutatásra alkalmasnak.

A munka tartalmi vonatkozásában is jelentkezik szétaprózottság: *az intézetek által programba vett kutatási témák rendkívül nagyszámúak és gyakran feleslegesen párhuzamosak egymással.* 1958-ban a tudományos kutatóintézetek által befejezett témák száma közel 1200 volt, ami előző becslésünk szerint azt jelenti, hogy egy-egy önálló kutatóra több mint egy befejezett téma jut. 1959. III. negyedévében az Építéstudományi Intézet kb. 80 kutatója 90 minisztériumi és 62 vállalati témával foglalkozott, de ezek mellett még 112 szakvéleményt adtak, és 126 egyéb vizsgálatot is elkészítettek. Ilyen nagyszámú téma esetén vagy a tudományos színvonal, vagy a kutatás megfelelő üteme szenved csorbát.

Gyakori hiba a felesleges párhuzamosság. Közhellyé válik már ezen a téren az a példa, hogy nyolc helyen folyik az országban félvezető kutatás, vagy három helyen bentonitkutatás. Természetesen helytelen lenne a párhuzamosságot általában elítélni. Még erőink takarékos beosztására való törekvés mellett is hasznos lehet a párhuzamos kutatás akkor, ha a téma jellege azt indokolttá teszi, és ha a partnerek tudnak egymásról. Az olyan párhuzamos kutatás azonban, amely az említett kritériumoknak nem felel meg, csak koordinálatlanságra mutat. A kutatómunka ilyen összehangolatlansága, az összehangolásra való törekvés gyengesége lényegében a kutatómunka és a kutatók tőkés társadalombeli helyzetének maradványa. Különösen idősebb kutatóink nehezen ismerik fel, hogy a korszerű kutatás egyre inkább kollektív munkává válik. A szocialista társadalomban a kutatás célkitűzéseit már nem egyes vállalkozók, hanem az egész népgazdaság érdekei határozzák meg. Ezért az előrehaladás érdekében a különböző kutatóhelyeken, sőt a különböző tudományágakban folyó kutatások szervezett koordinálásának megvalósítása igen fontos feladat. Ennek viszont fontos feltétele, hogy a kutatók szemléletében leküzdjük a polgári individualizmus maradványait: az egyes kutatók elzárkózottságát, féltékenykedését egymás segítése váltsa fel.

II. Az országos távlati tudományos kutatási terv alapelvei.

Tudományos életünk céltudatos továbbfejlődésének előmozdításához, az áttekintett hiányosságok jórészének kiküszöböléséhez az országos távlati tudományos kutatási terv kidolgozása és következetes végrehajtása ad szilárd alapot. Ha e tervet országunk népgazdasági és kulturális célkitűzéseivel összhangban készítjük el, a kutatók erejét a társadalmilag valóban szükséges és legaktuálisabb kérdésekre összpontosítjuk, ezzel nagymértékben erő-

Digitized by Google

sítjük a tudomány és a gyakorlat kapcsolatát. A terv egységes irányítási elveket ad a különböző főhatóságok kezébe kutatóintézeteink munkájának elbírálásához. A helyes távlati kutatási terv alapján kimunkálható az is, hogy mely tudományágakban szükséges a kutatóhálózat fokozott fejlesztése, hogy a legfontosabb feladatok megoldása kellő ütemben haladhasson.

A távlati tudományos kutatási terv elkészítésének az előfeltételei ma lényegében megvannak. Gazdasági szerveink a második ötéves terven túl is kialakítottak már bizonyos távlati célkitűzéseket, amelyekből tudományos feladatok vezethetők le. Számos saját tapasztalatunk gyűlt össze a tudományos tervek készítéséről, és rendelkezésre állnak a baráti országok tapasztalatai is. Ezek abban foglalhatók össze, hogy mindenütt szükségesnek tekintik a népgazdasági tervekkel párhuzamosan a tudományos munka tervezését is. Ma már tudjuk, hogy nem a kutatóintézetekben felmerült témákat kell összegezni, hanem olyan kiemelkedő feladatokat kell a tudomány elé tűzni, melyek megoldása egész tudományterületeket, illetve népgazdasági ágazatokat érdekel.

Ilyen tapasztalatok alapján kezdődött el nálunk is a távlati terv kidolgozása.

A Minisztertanács által 1959 elején hozott határozat szerint *a távlati kutatási terv a népgazdaság fejlesztéséből és a KGST országai közötti munkamegosztásból, továbbá a tudományok fejlődéséből* eredő kutatási főfeladatokat tartalmazza. A jövőben egy-egy ilyen főfeladat megoldására irányuló tudományos kutatásokat előzetesen jóváhagyott, tervtanulmányban meghatározott program szerint kell végezni, ennek alapján kell kijelölni a részfeladatokat és az abból eredő egyes kutatási témákat. Ezzel magasabb színvonalon valósul meg a tudományos tervezés. Eddig ugyanis általában csak az úgynevezett tématervezés folyt a kutatóintézetekben. A kutatóintézetek terveiket beküldték a felügyeleti hatóságuknak, ahol a legtöbb esetben csak formális tervelbírálás történt, és így a kutatás összehangolása sem valósulhatott meg. A tervezés új vonása az is, hogy egy-egy főfeladat tervtanulmányában valamely népgazdasági, vagy tudományos problémakör valamennyi kérdése összefoglalva kerül a kutatási programba.[2]

---

[2] A tudományos kutatások tervezésének ez az új módszere még nem általánosan ismert, ezért célszerű néhány, az eddigi munka során kialakult kifejezés közelebbi meghatározása:

Kutatási *főfeladaton* a népgazdaság, vagy a tudomány fejlődése szempontjából alapvető, nagy jelentőségű kutatási terület olyan megoldandó problémakörét értjük, amelynek döntő befolyása van egy-egy népgazdasági ágazat, vagy tudományág szempontjából (például a főbb népbetegségek orvosi és közegészségügyi problémái; korszerű gépipari gyártástechnológiák

Digitized by Google

A távlati tudományos kutatási terv főfeladatainak a meghatározása sokoldalú előkészítő munka eredményeképp ma már a befejezéshez közeledik. E munka során két forrásból indultunk ki: 1. *A Magyar Tudományos Akadémia* tudományáganként összeállította a tudományos kutatások azon főfeladataira vonatkozó javaslatokat, amelyek a tudományfejlesztés és a kulturális fejlődés követelményei, tehát elsősorban alapkutatásjellegű tudományos munkát követelnek. 2. *Az Országos Tervhivatal* olyan főfeladat-javaslatokat készített, amelyeket a népgazdasági fejlesztés szükségletei állítanak a tudomány elé, különös tekintettel a népgazdaság távlati fejlesztési tervére.

Az Országos Tervhivatal és a Magyar Tudományos Akadémia által kialakított javaslatokat a Tudományos és Felsőoktatási Ta-

---

kutatása). Minden kutatási főfeladat tartalmát részletesebben a körébe tartozó feladatok határozzák meg.

A kutatási feladatok már egy-egy feldolgozandó problémát határolnak el a főfeladat által megjelölt kutatási területből, de még mindig nem egy-egy konkrét kutatási témát jelentenek, hanem olyan közelebbről meghatározott kérdéscsoportot, amelynek megoldásához több-kevesebb kutatási témát kell feldolgozni. Az előbb említett példák esetében a főbb népbetegségek című főfeladaton belül külön feladatként szerepel a TBC kutatás, a mozgásszervi betegségek, a fekélybetegségek kutatása; vagy a gyártástechnológiai kutatásokon belül külön feladatok a forgácsolási, hegesztési és egyéb anyagalakítási problémák kutatása.

Kutatási témának azt a konkrét kutatási feladatot tekinthetjük, amelynek célja egy-két év alatt elérhető, munkálatai pedig általában nem terjednek túl egy-egy kutató munkahely szervezeti keretein.

Alap (vagy más szóval elvi) *kutatáson* azt a tevékenységet értjük, amely az objektív világ természeti jelenségeinek megfigyelésére és megismerésére, a természeti jelenségek belső összefüggéseinek és törvényszerűségeinek feltárására irányul. Jellegzetessége még az alapkutatásnak, hogy a kutatás célkitűzését leginkább csak a kutatási terület körülhatárolásával lehet megadni, és a kutatások sikeres befejezése előtt, de nem ritkán még utána sem lehet tudni, hogy a kutatás eredménye közvetve, vagy közvetlenül hogyan hat ki majd a gyakorlatra, illetőleg az alkalmazott kutatásokra.

Az *alkalmazott* (ipari, mezőgazdasági stb.) *kutatás* a gyakorlati életben jelentkező feladatok megoldására irányul és az alapkutatások eredményeire támaszkodva dolgozza ki termelési, szervezési stb. feladatok konkrét megoldását. Az alkalmazott kutatások célkitűzései tehát pontosabban meghatározhatók, még a kutatás megkezdésekor megvizsgálhatók és megvizsgálandók — legalább becslésszerűen — a kutatás várható gazdasági eredményei és a ráfordítások aránya, a kutatás és bevezetés költségeinek megtérülése is megállapíthatók. Az alkalmazott kutatások körébe tartoznak tehát lényegében az új termelési eszközök előállítására, az új gyártási és mérési módszerek kidolgozására és korszerűsítésére irányuló kutatások.

Az *üzemi* (vagy félüzemi) *kísérletek* a tudományos munka és a termelés közötti összekötő kapcsot képezik és arra szolgálnak, hogy a laboratóriumokban, vagy kísérleti üzemekben kidolgozott új anyagok, berendezések, vagy eljárások nagyüzemi megvalósítását kipróbálják, illetőleg a konkrét technológiát kidolgozzák.

Digitized by Google

nács egyeztette abból a szempontból, hogy a végleges összeállítás egyaránt tartalmazza a népgazdaság fejlesztésének szükségleteiből, valamint a kulturális forradalom és a tudományok saját fejlődésének szükségleteiből fakadó kutatási igényeket. Ennek megfelelően az eredeti javaslatokhoz képest összevonásokat hajtott végre és kihagyásokat is eszközölt.

A főfeladatok meghatározásánál az az elv érvényesült, hogy azokat — ahol lehetséges — *a társadalom legfontosabb igényei alapján* kell kitűzni, úgy, hogy azok együttesen tartalmazzák mind a tudományok, mind a népgazdaság igényeiből fakadó kutatásokat. Egy-egy főprobléma körét addig szélesítették, míg az a tudományos irányítás szempontjából még egy egységnek tekinthető.

A főfeladatok kimunkálásánál felvetődött az a kérdés is, hogy *ezeket az alapkutatások, vagy pedig az alkalmazott kutatások, illetőleg a gyakorlati fejlesztés, vagy egyéb gyakorlati szükségletek oldaláról kell-e meghatározni.* Az az álláspont alakult ki, hogy *a főfeladatokat általában a gyakorlat oldaláról kell megfogalmazni* és egy-egy szűkebb szakterület alapkutatási feladatait az alkalmazott (ipari) kutatási tevékenységgel egységben kell kezelni. E felfogás a legkisebb mértékben sem jelenti sem az alapkutatások lebecsülését, sem azok háttérbe szorítását, sőt meglevő kutatóintézeti struktúránk mellett az alapkutatások lehetőségeinek a fejlesztését jelenti. Az alap és alkalmazott kutatások ilyen egységes szerkezetben való kezelése természetesen nem jelenti azt sem, hogy a valóban nagy jelentőségű és több főfeladatot érintő alapkutatásokat ne szerepeltessük önállóan az országos távlati kutatási tervben.

Az alap- és alkalmazott kutatásoknak következetes és teljes szétválasztása a távlati kutatási tervben veszélyes volna. Lehetővé tenné a két kutatás egymástól való igen erős eltávolodását, azt, hogy a kutatás öncélúvá, ötletszerűvé, egyéni érdekek kiszolgálójává váljon; gátolná az ilyen természetű fennálló hibák kiküszöbölését.

Elvi jelentőségű az a kérdés is, hogy a kutatási tervben egy-egy feladat előirányzott megoldásánál meddig kell elmenni, hol kezdődik a kutatás eredményeiből következő műszaki fejlesztési feladat. Az egyes kutatási feladatok megfogalmazásánál az az elv érvényesült, hogy kutatási feladatot képez az új technológia kialakítása is. A jelenlegi elképzelések mellett e tervezés jól kapcsolható a műszaki fejlesztési szervek operatív funkcióihoz olymódon, hogy a kidolgozott technológiák üzemi bevezetéséhez szükséges szakmai és szervezeti feltételek megteremtése viszont a műszaki fejlesztési szervek tevékenységi körébe tartozik. Ez lényegében annyit jelent, hogy a kutatásban elért eredmények jelenthetik

Digitized by Google

az adott, vagy a következő év műszaki fejlesztési feladatainak jelentős részét. A műszaki gyakorlat lényegesen összetettebb volta miatt természetes, hogy a kutatás technológiai fázisában a műszaki szervek részére, a műszaki fejlesztési feladatok megoldásában pedig a kutatásokat végzők részére kell a közreműködésre és együttműködésre megfelelő lehetőséget biztosítani.

Az eddig ismertetett elvek elsősorban a természettudományok és a műszaki tudományok területére alkalmazhatók. A társadalomtudományi kutatások mind alkalmazásaik, mind tervezésük terén számos sajátos vonást mutatnak.

A társadalomtudományok körében ugyanis egyrészt nem, vagy alig lehet a tervezésnek azt a szorosságát és exaktságát elérni, mint a természettudmányok és a műszaki tudományok körében, másrészt pedig a népgazdasági célok helyébe a világnézeti, kulturális célok lépnek.

A társadalomtudományi tervezésnél figyelembe kell venni többek között: a társadalomtudományi kutatások ideológiai jelentőségét, eredményeik jelentőségét az ideológiai küzdelemben, feladataikat a burzsoá társadalmi szemlélet maradványai elleni küzdelemben, a mai különböző burzsoá tudományos irányok megbírálásának feladatát.

A társadalomtudományi kutatások tervezésénél azonban szintén érvényes az a tervezési alapelv, hogy nem az egyes témákból kell kiindulni, hanem a megoldandó legfőbb problémákat kell kitűzni s az ebből folyó témákat kell feldolgozni az egyes társadalomtudományoknak. A legfőbb problémák pedig a szocialista építés feladataiból folynak, tehát a társadalomtudományok kutatási programja a szocialista építés közgazdasági, jogi, pedagógiai, történeti, filozófiai stb. problémáinak a megoldására irányuló kutatásokat foglalja magában.

E célok természetesen csak megfelelő elméleti kutatás bázisán valósíthatók meg eredményesen. A társadalomtudományoknak alapvető feladatát képezik mai társadalmi fejlődésünk fő vonásainak és törvényszerűségeinek kutatása; egyes területeken a gazdasági, állami, politikai fejlődés bizonyos elméleti kérdéseinek kidolgozása; részvételünk a marxista—leninista filozófia és társadalomtudományok nemzetközi művelésében; az új, szocialista kultúra megalapozása érdekében végzendő kutatások.

Az itt ismertetett elvek alapján készült el a távlati kutatási terv főfeladataira vonatkozó javaslat, mely a természet- és műszaki tudományok csoportjában (ide értve az orvosi és mezőgazdasági tudományokat is) 69, a társadalomtudományok csoportjában pedig 35 főfeladatot tűz ki és alapul szolgál a végleges távlati kutatási terv kidolgozásához.

Digitized by Google

AZ ORSZÁGOS TÁVLATI TUDOMÁNYOS KUTATÁSI TERV

III. A távlati kutatási terv részletes kidolgozása és megvalósítása.

A kutatómunka megjavításának alapfeltétele a helyes távlati célkitűzések meghatározása. Ez azonban egymagában még nem jelenti a kitűzött célok elérését, a kutatásban ma meglevő problémáink megoldását. Felvetődik tehát a kérdés: az ismert elvek és a kormányhatározat alapján hogyan lehet *részleteiben* kidolgozni a távlati kutatási tervet, és hogyan lehet biztosítani annak érvényesülését tudományos életünkben.

A Minisztertanács a távlati kutatási tervjavaslat minden főfeladatához kijelöli a kérdés megoldásában leginkább érdekelt országos hatáskörű szervet, mely annak további kimunkálásáért és a kutatások végzéséért is felelős lesz. E kijelölés nem jelent különösebb nehézséget akkor, ha a főfeladat egészben véve alapkutatás jellegű, mert akkor a felelős szerv nyilvánvalóan a Magyar Tudományos Akadémia. Nem vitás az országos hatáskörű szerv kiválasztása akkor sem, ha a főfeladat célkitűzése és tennivalói nyilvánvalóan egy tárca, illetve országos hatáskörű szerv profiljába tartoznak. Nem ilyen egyszerű a felelős szerv kijelölése akkor, ha a főfeladat körébe eső kutatómunka több országos hatáskörű szerv érdeklődési területét érinti. A kijelölésnél ez esetben nyilvánvalóan arra kell elsősorban tekintettel lenni, hogy melyik szerv tudja a feladatok kitűzését legjobban elősegíteni, illetőleg, mely szervhez tartozik a bekapcsolódó tudományos kutatóintézmények zöme, továbbá, hogy mely szerv feladata lesz döntő mértékben az elért kutatási eredmények realizálása.

A kijelölt felelős szerv a főfeladat részletes kidolgozására *előkészítő bizottságot* alakít, melyben megfelelő szerepet biztosít minden esetben az MTA és a főfeladat tárgyköréhez tartozó összes egyéb országos hatáskörű szerv képviselőinek. Az előkészítő bizottságokba minden esetben be kell vonni a megfelelő KGST állandó bizottság képviselőjét is. Az előkészítő bizottság elnökévé az adott főfeladat elméleti és gyakorlati kérdéseit egyaránt kiválóan ismerő, tudományos tekintéllyel is rendelkező szakembert kell felkérni, függetlenül attól, hogy az illető a kérdéses tárca felügyelete alá tartozó intézményben dolgozik-e vagy sem. A bizottság titkárait lehetőleg a fiatal tudományos utánpótlás arra érdemes tagjai közül kell kiválasztani. Az előkészítő bizottság állásfoglalásait és a kutatási feladatokat a tudományos kérdések megvitatása alapján határozza meg.

Az előkészítő bizottságok a kitűzött főfeladatokról és az azokhoz kapcsolódó kutatási feladatokról *tervtanulmányt készítenek*, amelyek az alábbiakra terjednek ki: A kutatási főfeladatként kitűzött problémakör tömör értelmezéséből kiindulva részletesen

Digitized by Google

fel kell tárni a kutatás jelentőségét a tudományos fejlődés, a népgazdasági vagy kulturális feladatok megoldása szempontjából; ismertetni kell a problémák megoldására irányuló törekvéseket és az e téren elért hazai és külföldi eredményeket; ki kell dolgozni a főfeladat részeiként kitűzendő kutatási feladatokat és ezeken belül körvonalazni kell az egyes kutatási témákat. A természettudományok, műszaki és mezőgazdasági tudományokhoz tartozó problémák esetében a kutatási feladatok és kutatási témák műszaki-gazdasági elemzését is adni kell, majd javaslatot kell tenni a kutatási témáknak a meglevő akadémiai és minisztériumi intézmények között történő elosztására vonatkozóan. A főfeladat körébe tartozó kutatómunkát végző tudományos munkahelyek jellemző adatai alapján, javaslatot kell kidolgozni — a rendes évi fejlesztési ütemen túlmenő — esetleges változtatásokra, és ezek alapján a témák kidolgozásához szükséges időtartamra; javaslatot kell adni a főfeladat megoldására irányuló kutatások összehangolását szervező intézetre, és a főfeladat megoldására irányuló nemzetközi együttműködésre vonatkozóan.

A tervtanulmányokat, ha az abban foglaltakkal az előkészítő bizottságban képviselt valamennyi irányító szerv képviselője egyetért, a felelős irányító szerv hagyja majd jóvá, az esetleges véleménykülönbségeket a Tudományos és Felsőoktatási Tanács egyezteti.

A kidolgozott tervtanulmányok alapján válik lehetővé a távlati kutatási terv végleges kidolgozása. A tudományos kutatásokra végzett gazdasági elemzések, valamint a konkrét feladatokhoz kapcsolódó fejlesztési igények kidolgozása révén lehetővé válik, hogy az egyidejűleg készülő második ötéves népgazdasági tervben a kutatások indokolt anyagi és létszámigényeit figyelembe lehessen venni.

A távlati kutatási tervnek alapul kell szolgálnia minden irányító szerv és kutatási intézmény rövidebb időszakra szóló kutatási terveinek elkészítésénél. Így az éves tervekbe e főfeladatok megfelelő részei számára kell elsősorban kapacitást biztosítani, és az anyagi eszközöket is elsősorban ezekre kell fordítani.

Természetesen a távlati kutatási terv nem ölelhet fel minden, az országban folyó tudományos tevékenységet. Lehetőséget, szellemi és anyagi kapacitást kell biztosítani az országos tervben nem szereplő, de fontos kutatások, önálló kezdeményezések számára is. Tudatában kell lenni annak is, hogy a távlati tudományos terv az évek folyamán valószínűleg sok változásnak lesz kitéve ujabb, előre nem látott felismerések, vagy a vártnál gyorsabb ütemű fejlődés, vagy esetleg eredménytelenség miatt is.

Valamennyi érdekelt kutatóintézmény az elfogadott távlati kutatási terv alapján és a tervtanulmány szerint hangolja össze

Digitized by Google

kutatásait, éspedig nem állami adminisztratív intézkedésekkel — mert ez a tudományos viták elfojtásának veszélyével járna —, hanem tudományos viták során. *E koordinálást ezért megfelelő tudományos felkészültségű bizottságnak kell végeznie,* lehetőleg azok részvételével, akik a tervtanulmányt készítették, és akik a kutatómunkában maguk is részt vesznek. A koordináló tudományos fórumnak azonban minden esetben a felelős irányító szerv támogatásával és felügyeletével kell dolgoznia. A koordináló bizottságok tagjai e munkájukért a megbízó országos hatáskörű szervnek, nem pedig közvetlen munkahelyük vezetőjének tartoznak felelősséggel.

Külön kell beszélnünk *a nemzetközi koordinációról.* A nemzetközi munkamegosztás szükségszerű és elengedhetetlen a szocialista országok között. Hatásának érvényesülnie kell már a tervezés célkitűzéseinek meghatározásában és folyamatosan biztosítani kell a kutatási tevékenység folyamán is. A kölcsönös segítő együttműködés a tudomány területén, amely a szocialista tábor országai között már eddig is oly sok eredményt hozott, igen fontos része a tábor baráti országai közötti újtípusú kapcsolatoknak. A magyar tudományos élet e kapcsolatok szervezettebb, szélesebbkörű és céltudatos továbbfejlesztésével erőit valósággal megsokszorozhatja. A kapcsolatok ilyen bővítésére ma leginkább alkalmasak a különböző nemzetközi együttműködési KGST állandó bizottságok. A kutatási munka megosztásban alapelvként az látszik elfogadhatónak, hogy ne egész főfeladatok szerepeltetéséről mondjon le valamely, az együttműködésben részt vevő ország, hanem több országnál azonosan szereplő egy-egy főfeladat részletmunkáit kell tervszerűen megosztani, összehangolni, az eredményeket kicserélni és a tapasztalatokat felhasználni.

A nemzetközi munkamegosztás vizsgálatánál két kérdés merül fel:

1. Melyek azok a kutatási feladatok, amelyek megoldása elsősorban reánk vár, amelyeket tehát a szocialista táboron belül nekünk kell megoldanunk?

2. Milyen segítséget várhatunk az előző pontban említett kutatási feladatok megoldásához a baráti országokban folyó kutatástól, és milyen eredményekre számíthatunk más kutatási problémáink megoldásához.

A távlati kutatási terv hátralevő részletes kidolgozása során különös gonddal kell megvizsgálni, hogy a nemzetközi együttműködés elvi kérdései megfelelően szerepelnek-e a javasolt főfeladatok között, valamint azt, hogy minden egyes főfeladat részletes kimunkálása a baráti országokkal való együttműködés figyelembevételével történjék meg.

A baráti országok között történő távlati népgazdasági terv-

Digitized by Google

egyeztetések lehetővé teszik a megfelelő népgazdasági profilok kialakítását, a szétforgácsoltság és párhuzamosság megszüntetését, de szükséges az is, hogy a népgazdaságban így kialakuló profilokkal megfelelően összehangoljuk a kutatóhálózatot, a kutatási terveket, és egész tudományos életünket.

A nemzetközi munkamegosztáson belül az egyes országok azokat az ágazatokat fejlesztik majd, amelyekben adottságaiknál fogva, technikailag és gazdaságosság tekintetében el tudják érni és túl is tudják szárnyalni a világszínvonalat.

IV. A kutatások anyagi-szervezeti feltételei.

A kutatómunka eredményességének növeléséhez szükséges a kutatások anyagi, szervezeti feltételeinek állandó javítása és fejlesztése is. Az egységes tervezés, tervszerű irányítás és koordinálás megköveteli az anyagi és szellemi feltételek tervszerű elosztását és az arányos fejlesztést. Az anyagi eszközök elosztása gondos mérlegelés alapján, a tudományos igények, s a népgazdasági lehetőségek összevetésével valósítható meg, elsősorban az egyes főfeladatok tennivalóinak konkrét és pontos meghatározása alapján. Kádár elvtárs kongresszusi vitazáró beszédében ismételten rámutatott arra, hogy a technika fejlődésével szükségszerűen nő a tudomány és a kutatás szerepe is, és ennek megfelelően évről évre bővebb anyagi lehetőségeket kell a tudomány és a kutatás rendelkezésére bocsátanunk. Ez azonban — mondotta — csak az érem egyik oldala. A dolog másik oldala, hogy a tudósainktól meg azt kérjük: „az ideális törekvéseket — hiszen tudóstól nem is lehet kívánni, hogy ne a lehető legjobbra törjön — kapcsolják össze a mi reális lehetőségeinkkel."

Sok helyen vitatják ebben a vonatkozásban is az *alapkutatások és alkalmazott (ipari) kutatások fejlesztésének viszonyát.* Két szélsőséges felfogás jut ezzel kapcsolatban érvényre. Az alapkutatás számos művelője szerint a hatékonyabb munka feltétele minden területen önálló intézetek létrehozása. A másik véglet a kérdés felfogásában néha ipari minisztériumokban tapasztalható, amikor egy-egy alapkutatási feladatnak ipari kutatóintézetben való elvégzése elől — még ha annak anyagi feltételei biztosíthatók is — eleve elzárkóznak. Nyilvánvaló, hogy mindkét álláspont tarthatatlan. Alapkutatások végzése feltétlen szükséges, azok elhanyagolása megakasztaná a tudományos előrehaladásunkat. Önálló alapkutatási intézetek minden tudományágat átfogó hálózattának létrehozását azonban sem anyagi erőnk, sem kutatókáderekkel való ellátottságunk nem teszi lehetővé. Számolnunk kell az egyetemi tanszékek kutatási lehetőségeivel is. Ezek igen jelen-

Digitized by Google

tős része, nem ritkán szerény anyagi körülmények között, jelentős alapkutatási eredményeket ért el már eddig is. Az ipari kutatóintézetek nagy részében alapkutatások végzése vagy már ma is lehetséges, vagy a feltételek megteremtése viszonylag könnyen megvalósítható.

Az egyetemi tanszékeken, illetve ipari kutatóintézetekben azért is indokolt az alapkutatások fejlesztése, mert az alapkutatásokat végző akadémikusok, egyetemi tanárok igen gyakran olyan egyetemi tanszékeket, vagy ipari kutatóintézeteket vezetnek, ahol a kutatás feltételei a legelőnyösebben megteremthetők. Viszont e kiváló tudósoknak akár az egyetemekről, akár az ipari kutatóintézetekből való elvonása és feladataiknak új kutatóintézetek szervezésével való bővítése nyilvánvalóan csak a kutatómunka kárára történhetne.

Az ipari kutatóintézetekben folyó alapkutatások irányainak és célkitűzéseinek meghatározásában, a kutatómunka szakmai irányításában, valamint az eredmények értékelésében természetesen döntő szerepe kell, hogy legyen a Magyar Tudományos Akadémiának is. Azokon a területeken, ahol az alapkutatási szükséglet túlnő a tanszéki vagy ipari kutatóintézet lehetőségein, a népgazdaság erőforrásaihoz mérten új alapkutatási intézetek létesítésének kérdését is meg kell vizsgálni. E kérdést azonban érdemi, és nem a múlt tervszerűtlenségét tartósító esetleges szempontok szerint kell elbírálni.

A távlati tudományos kutatási tervhez kapcsolódóan, annak igényeit figyelembe véve kell meghatározni a tudományos utánpótlás képzésének irányát, ütemét és mértékét is. A kutatószemélyzet utánpótlását szolgáló intézkedéseknél biztosítani kell az állami vezető szervek és a tudományos intézmények szoros együttműködését, valamint azt, hogy a tudományos haladás korszerű követelményei a tudományos és felsőoktatási káderek képzésében érvényre jussanak.

Ha a tudomány fejlesztésére fordítható anyagi erőinket, s a rendelkezésre álló szellemi kapacitást túl szélesen, szerteágazó területek között osztjuk szét, minden területen csak szerény eredményekhez jutunk. A népgazdaság egyes ágainak fejlődése így megelőzi a velük összefüggő tudományágak fejlődését. A tudománynak azonban nem a gazdasági fejlődés mögött, hanem előtte kell járni. Ha anyagi erőinket a legfontosabb területekre koncentráljuk, olyan tudományos eredményekhez juthatunk, amelyek nemcsak a mindennapi termelési problémák megoldásának elősegítésével szolgálják a gyakorlatot, az ipart, a mezőgazdaságot, a kulturális életet, hanem új utakat nyitnak meg a fejlődés számára.

Digitized by Google

A mezőgazdaság gépesítése és a gépállomások szerepe a szocialista átszervezés időszakában [1]

A Magyar Szocialista Munkáspárt VII. kongresszusa az elkövetkező évekre a szocializmus alapjai lerakásának befejezését, a szocializmus felépítésének meggyorsítását tűzte ki. A mezőgazdaságban a termelőszövetkezeti rendszer teljes győzelemre jutásával, a mezőgazdaság szocialista átalakításának befejezésével egy időben a termelés 30—32 százalékos növekedését kell elérnünk. E feladat megoldásában nagy szerepe van a mezőgazdaság gépesítésének, ezen belül a gépállomások munkájának.

A szövetkezeti termelés gépesítése döntő részben a gépállomások útján történik. Az MSZMP Központi Bizottsága a szövetkezetek fejlesztésével foglalkozó 1959. október 22-i ülésen ebben a kérdésben a következő határozatot hozta: „A gépállomások gépparkját országosan erőteljesen tovább kell fejleszteni. Emellett az eddiginél szélesebb méretekben kell lehetővé tenni saját erőből — de középlejáratú hitellel is elősegítve — a termelőszövetkezetek gépvásárlását. Lehetővé kell tenni, hogy a termelőszövetkezetek kombájn és cséplőgép kivételével minden szükséges mezőgazdasági gépet megvásárolhassanak."[2]

Párt- és állami szerveinknek tehát mindent meg kell tenniük ez irányvonal helyes gyakorlati alkalmazására. Ehhez kíván hozzájárulni ez a cikk is néhány fontos elvi kérdés megvilágításával.

I. A gépesítés szerepe a mezőgazdaságban

A mezőgazdasági termelés világviszonylatban a második világháború előtti évekhez képest nagyarányúan, 1957—58-ig mintegy 37—38[3] százalékkal növekedett. Becslések szerint 1952—57 évek átlagához viszonyítva 1958—59-ig a növekedés 12 százalé-

[1] A kérdést megtárgyalta a Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottsága mellett működő Mezőgazdasági Bizottság. Ez a cikk az ott elfogadott tézisek alapján készült.

[2] Társadalmi Szemle, 1959. novemberi szám, 56. oldal.

[3] FAO 1958. évi évkönyve, 27. oldal.

Digitized by Google

kos.[4] Ebben különösen a korszerű technika és a nagyüzemi gazdálkodás térhódításának volt nagy szerepe. Az utóbbi évtizedekben egyre gyorsabb ütemben fejlődik a szocialista országok mezőgazdasága. A Szovjetunió és a népi demokráciák mezőgazdaságának fejlődési üteme az utóbbi években már meghaladta a tőkés országokét. Közel van annak a célkitűzésnek a megvalósítása, hogy a szovjet mezőgazdaság nemcsak a fejlődés ütemében, hanem a főbb termékek egy főre eső termelésében is utolérje az Egyesült Államokat.

A mezőgazdasági termelés fejlődésében szerepet játszó főbb tényezők közül most csak a gépesítéssel foglalkozunk, amely nemzetközi és hazai viszonylatban egyaránt nagy figyelmet érdemel.

A gépesítés a *mezőgazdasági munka termelékenysége fokozásának leghatékonyabb eszköze.* Többek között ezt igazolja az a tény is, hogy világszerte a munkatermelékenység összehasonlíthatalanul nagyobb mértékben növekedett a növénytermesztésben (és elsősorban a szántóföldi növénytermesztésben) — ahol a gépesítés komplex módszereit is nagymértékben tudták elterjeszteni —, mint az állattenyésztésben, ahol ennek még korlátozottabb lehetőségei vannak, bár az utóbbi évek folyamán e területen is lényegesebb technikai előrehaladás mutatkozik. A munkatermelékenység fokozása lehetővé és szükségessé is tette *a mezőgazdaságban foglalkoztatott munkaerő nagyarányú csökkentését.* Erre jellemző, hogy amíg a mezőgazdasági termelés világviszonylatban a második világháború előttihez képest mintegy 37—38 százalékkal nőtt, ugyanezen idő alatt a világ összlakosságának mezőgazdaságban foglalkoztatott része 62 százalékról mintegy 58 százalékra csökkent.[5] A mezőgazdasági munka a gépesítés révén magasabb színvonalúvá, kulturáltabbá, egészségesebbé válik, s ez az ipari, valamint a mezőgazdasági munka jellege közti lényeges különbség csökkenését eredményezi.

A gépesítés lehetővé teszi a mezőgazdaságban a kézi-munkaerő igény *periódikusságának csökkenését,* ami a munkaerőgazdálkodás, a termelés gazdaságossága szempontjából rendkívül fontos. Így lehetséges az esedékes munkák agrotechnikailag *legjobb időben történő elvégzése,* az úgynevezett „kritikus időpontok" fokozatos megszüntetése, ezzel a veszteségek (pl. betakarítási veszteség stb.) csökkentése.

Mindezekkel párosul, hogy számos munkafolyamatban a kézi- és fogaterőnél kétségtelenül jobb minőségű munkát tudnak vé-

[4] The State of Food and Agriculture, 1959. (13. oldal).
[5] FAO 1958. évi évkönyv.

Digitized by Google

gezni a gépek (pl. mélyművelés, növényvédelem stb.) s ez *rendszeresen magasabb hozamokat* eredményez. (Természetesen egyesítve egyéb feltételekkel, mint műtrágya, nemesített vetőmagvak biztosítása stb.). Az állattenyésztésnél a takarmányok megfelelő gépi betakarításával és *előkészítésével, a takarmányhasznosítás és az állatállomány termelékenységének a fokozása érhető el.*

A gépesítésnek van közvetett előnye is: változik a mezőgazdasági termelés szerkezete, csökken az igás állatállomány *takarmányfelhasználása„ és az így felszabaduló takarmány hús, tej stb. termelésére fordítható.* Pl. Magyarországon 1965-ig a lóállomány csökkenése révén felszabaduló abraktakarmány mennyiségen mintegy 4000 vagon sertéshúst lehet előállítani. Világszerte megfigyelhető, hogy az igás állomány azonban csak olyan mértékben csökken, ahogy azt a gépi vonóerőállomány kiszorítja.

A *gépesítés a mezőgazdasági termelés önköltségének a csökkenését eredményezi,*[6] annak fő forrása.

Mind az elméleti megfontolások, mind a konkrét üzemstatisztikai adatok egyértelműen igazolják, hogy a *gépesítés együttes pozitív hatása csak a nagyüzemekben tud érvényesülni,* különösen a gépesítés gazdaságosságát illetően.

A nagyüzemi, kivált a *szocialista nagyüzemi termelési viszonyok magas fokú gépesítéssel párosulnak.* Magyarországon pl. az állami gazdaságokban mindaddig, amíg a kapások legfontosabb növényápolási munkáit nem tudták kielégítően gépesíteni, a hozamok gyakran messze a kisüzemek szintje alatt maradtak. Vagy pl. a cukorrépa termelését még ma is világszerte korlátozza a kézzel való egyelés stb.

A gépesítés eredménye a termelés, a termelékenység növekedésében általában egyformán megfigyelhető mind a tőkés, mind a szocialista mezőgazdaságban. Mégis a *gépesítés célját, társadalmi hatását illetően alapvető a különbség.* Tőkés viszonyok között a mezőgazdaság gépesítésének célja az egyes tőkés üzemekben a mezőgazdasági bérmunkások kizsákmányolásának, a profit fokozásának a biztosítása. Eredménye (a termelékenység és általában a termelési színvonal kétségtelen növekedésével és az önköltség csökkenésével egyidőben) a mezőgazdasági munkaerőfelesleg szaporodása, a kisebb üzemek felszámolása, a munkanélküliség növekedése. A szocializmusban a munkatermelékenység növekedésével, az önköltség csökkenésével együtt a gépesítés tár-

[6] Leszámítva általában a kisüzemeket és azt a helyzetet, amikor a gépi eszközök, üzemanyag stb. árai rendkívül magasak és ezzel szemben a mezőgazdasági munkabérek alacsonyak, a mezőgazdasági munkaerő száma rendkívül nagy.

Digitized by Google

sadalmi hatása pozitív, a dolgozók munkájának megkönnyítésével, életszínvonalának javulásával kapcsolódik egybe.

Röviden szólni kell még a gépesítés szervezeti formáiról. A mezőgazdaság különböző munkafolyamatai maguk is megszabják, hogy melyek lehetnek a legmegfelelőbb szervezési formák. Több üzem közös géphasználata elsősorban csak azoknál a munkafolyamatoknál valósítható meg, melyek nem kívánnak beépített gépeket. Ezek elsősorban a szántóföldi növénytermesztés munkafolyamatai. Vannak olyan munkafolyamatok egy-egy nagyüzemen belül, amelyek naponta ismétlődnek (pl. az üzemen belüli takarmány, vetőmag, műtrágya stb. szállítása). Vannak továbbá olyanok, amelyeknél rendkívüli fontossága van a „kritikus időpontnak", a munkák időben való elvégzésének, az agrotechnikai stb. követelményeknek (mint pl. gabona- és szénabetakarítás, növényápolás, növényvédelem stb.). Végezetül vannak olyan speciális munkafolyamatok, melyek csak nagyobb időszakonként jelentkeznek és nagyobb teljesítményű gépekkel végezhetők (pl. rigolírozás, talajjavítás, vízépítési munkák stb.).

Ezenkívül politikai és gazdaságpolitikai megfontolások is közrejátszanak a gépesítés üzemi formáinak megválasztásánál. *Hazánkban például ennek a kérdésnek a megoldása szorosan egybekapcsolódik a mezőgazdaság szocialista átalakításának egész menetével, a termelőszövetkezetek politikai, szervezeti, gazdasági megerősödésével.*

II. A magyar mezőgazdaság gépesítése és a gépállomások

A felszabadulás előtt a magyar mezőgazdaság gépesítésének színvonalára, üzemi viszonyaira a tőkés fejlődés feltételei, a feudális viszonyok maradványai nyomták rá bélyegüket. A mezőgazdaság gépi technikával történő ellátása a nyugati országokhoz képest elmaradt, a környező államokhoz képest viszonylag kevésbé. A mezőgazdasági traktorállomány az 1925. évi 1183 db-ról 1942-ig 10 544 db-ra, közel 9-szeresére növekedett. A gépesítés azonban még a nagybirtokokon is egészen egyoldalú volt, gyakorlatilag a főbb talajmunkákra és a cséplésre terjedt ki.

A mezőgazdaság traktorparkja a második világháború során mintegy 50 százalékban elpusztult, jelentős része műszakilag elavult. A háború utáni években a mezőgazdaság gépesítését a háborús károk mellett lényegesen befolyásolta az üzemi viszonyokban bekövetkezett változás, a földreform is. A megmaradt traktorokat az első években a földművesszövetkezetek, illetve a volt tulajdonosok üzemeltették. A traktorállomány jelentős része azonban csak álló munkára volt alkalmas.

Digitized by Google

A MEZŐGAZDASÁG GÉPESÍTÉSE ÉS A GÉPÁLLOMÁSOK SZEREPE

A magyar mezőgazdaság gépesítésének fejlesztése nagyobb ütemben 1948—49-ben kezdődött. 1949—57 között az össz traktorállomány mintegy 13 000 darabról 26 645 darabra nőtt. Kilenc év viszonylatában megkétszereződött. A nagyarányú fejlődés mind számszerűségében, mind minőségét tekintve döntően 1954—56-ban következett be, és azóta is tart.

Hazánkban a gépállomások megszervezése a mezőgazdaság szocialista átalakításával egyidőben kezdődött. Az első termelőszövetkezeteket agrárproletárok, kisparasztok, jelentős részben újgazdák alakították, akik nem rendelkeztek megfelelő számú fogaterővel, felszereléssel. A dolgozó parasztság többsége előtt ekkor még ismeretlen volt a korszerű gépi technika. Az első szövetkezetek megfelelő anyagi eszközökkel sem rendelkeztek ahhoz, hogy a gépeket megvásárolják. Bár a hazai mezőgazdasági gépgyártás gyorsan fejlődött, mégsem tudtunk egyszerre elegendő mennyiségű gépet biztosítani. A megalakult szövetkezetek többségének üzemi méretei, szervezete, vezetése sem voltak olyanok, hogy a nagyteljesítményű gépeket egy-egy üzemen belül kellő módon kihasználhatták volna. Ezért *vált szükségessé olyan műszaki bázisok kialakítása, amelyek szervezettségükkel nagymértékben elősegítik a mezőgazdaság szocialista átalakítását, az új termelőszövetkezetek gépi technikával való ellátását,* s emellett az egyénileg dolgozó parasztság részére is bizonyos munkát elvégeznek. A Szovjetunió példája nyomán így kezdtük el a gépállomások kiépítését. Népi demokratikus államunk tíz év alatt igen jelentős összeget, új áron számítva mintegy 6,5 milliárd forintot fordított a gépállomásokra. A gépállomások feladatát 1953-tól kezdve nagyon kiterjesztették. Felelőssé tették őket a termelőszövetkezetek egész tevékenységéért, gazdálkodásáért. A gépállomások látták el a termelőszövetkezetek gazdálkodásának tervezését, a gépállomásokról kihelyezett agronómusok által a munkák irányítását, szervezését. Ez az elgondolás abból indult ki, hogy a mezőgazdaság állami irányítása a szocialista átszervezés befejezése után is a gépállomásokon keresztül fog történni. Ez azonban a gyakorlatban nem mindenben hozta meg a kívánt eredményt. Mindenekelőtt azért, mert a gépállomások technikailag sem voltak felszerelve ilyen feladatok megoldására, továbbá azért sem, mert a termelőszövetkezetek többsége az állami irányításnak ezt a módját nem szívesen fogadta, ami összefüggött a szövetkezetek akkori állami irányításának túlzottan adminisztratív jellegével.

A termelőszövetkezetek a gépállomásoktól azt várták, hogy végezzék el részükre időben és jó minőségben a szükséges gépi munkákat, adjanak részükre szakmai tanácsot, és politikai támogatást. A gépállomások azonban ez utóbbi igényt csak részben tudták kielégíteni. Sok szövetkezetben a megfelelő gépek hiánya,

Digitized by Google

a munkaszervezés hiányosságai (ami gyakran a szövetkezeteken is múlott), a káderek képzetlensége miatt nem mindig végezték el időben és jó minőségben a termelőszövetkezetek gépi munkáit. A gépállomások és termelőszövetkezetek közötti kapcsolat rendje nagyon bonyolult volt. A szövetkezetek vezetői közvetlenül nem szólhattak bele a gépek irányításába. Ez sokszor súrlódásokra, nézeteltérésekre vezetett. Számos szövetkezet a nézeteltéréseket saját gép vásárlásával és üzemeltetésével kívánta megszüntetni.

A fenti hiányosságok ellenére *a gépállomások a mezőgazdaság átszervezésében, a mezőgazdasági termelés fejlesztésében komoly szerepet játszottak. Számos mezőgazdasági munkafolyamat gépesítését, a parasztságnak a gépekkel való megismertetését, műszakilag képzett káderek nevelését, mindezek eredményeként a termelőszövetkezetek politikai és gazdasági megszilárdításának feladatát sok helyen eredményesen végezték el.*

A gépállomások szervezésében és munkájában szerzett tapasztalatok alapján az ellenforradalom leverése után a termelőszövetkezetek és gépállomások kapcsolatát egészségesebb alapokra helyeztük.

A forradalmi munkás-paraszt kormány 1957. márciusi határozatában a gépállomások feladatait a következőkben szabta meg: A gépállomások alapvető feladata a mezőgazdasági termelés növelése, a mezőgazdaság szocialista átszervezésének gazdasági és politikai elősegítése. A határozat előírja, hogy a *gépállomások munkájában és irányításában jobban érvényre kell juttatni a gazdaságosság elvét.* Ezért a *gépállomások* a költségvetési gazdálkodásról *vállalati gazdálkodásra tértek át.*

A határozatnak megfelelően megszűnt a termelőszövetkezetekben kihelyezett agronómusi hálózat rendszere. A termelőszövetkezetek állami irányítása teljes egészében a járási tanácsok s egyéb állami szervek feladata lett. A termelőszövetkezetek sokkal nagyobb önállóságot kaptak, terveiket sokkal reálisabban, a helyi lehetőségeket nagyobb mértékben felhasználva készíthették el.

A gépállomások a vállalati gazdálkodás bevezetésével egyidejűleg az önköltség alapján dolgozták ki a gépi munkadíj tételeket is. A díjtételeket a termelői árrendezés előtti önköltségnek megfelelően állapították meg. Az egyénileg gazdálkodók és a vállalatok az önköltségnek megfelelő munkadíjat térítették meg a gépállomásoknak. A termelőszövetkezetek a gépi munkadíjaknál a gépi munka mennyiségének igénybevételétől függően különböző kedvezményeket élveztek, különösen az új és a jelentősen megnövekedett szövetkezetek.

A vállalati gazdálkodás bevezetésével egy időben átdolgozták a gépállomási dolgozók bérezési és premizálási rendszerét is. A

Digitized by Google

traktorosok, brigádvezetők fizetésüket teljes egészében a gépállomásoktól kapták. Megszűnt a kötelező illetményföld, a kedvezményes kenyérgabonajuttatás. Ezek értékét a gépállomási dolgozók bérezésébe építették be.

A gépállomások és a termelőszövetkezetek közötti kapcsolat megjavításában nagy jelentőségű volt az MSZMP Politikai Bizottsága határozata alapján hozott 3004-es kormányhatározatnak az a rendelkezése, amely kimondja, hogy ahol ennek az üzemi feltételei biztosítva vannak, a traktoros brigádokat a *gépállomási gépekkel együtt a termelőszövetkezetekbe egész évre állandó jelleggel ki kell helyezni.* A gépek kezelőit a termelőszövetkezetek elnökei választják ki. A gépek irányítását a szövetkezet elnöke végzi. A gépeket a szövetkezetből elvinni csak az elnök hozzájárulásával lehet. Ennek eredményeként nagymértékben javult a gépek kihasználása, a munkák időben történő elvégzése.

A költségvetési gazdálkodásról a vállalati gazdálkodásra való áttérés meghozta eredményét. A gépállomások zöme már az első évben nyereséget ért el és azóta is nyereséges.

De a vállalati gazdálkodásra való áttérésnek átmenetileg bizonyos negatív vonásai is jelentkeztek. Sok gépállomáson — különösen kezdetben — a termelőszövetkezetekben végzett munkában csak munkalehetőséget láttak, és egyáltalán nem törődtek a termelőszövetkezetek életével, gazdálkodásával. Egyes gépállomások tevékenységüket kizárólag gazdasági szempontból vizsgálták. Előfordult, hogy amikor egy-egy gépállomás körzetében levő szövetkezetben különböző, a gépállomás számára kevesebb hasznot jelentő munkákat kellett elvégezni, más vállalathoz vagy egyénileg dolgozó parasztokhoz küldték a gépeket. E jelenségek nagy részét megfelelő intézkedésekkel és politikai nevelőmunkával rövid idő alatt sikerült felszámolni.

1958 folyamán a gépállomások többségére megfelelő politikai és szakmai képzettséggel rendelkező függetlenített párttitkárok kerültek. A párttitkárok munkába állításával megjavult a pártpolitikai munka, és a gépállomások dolgozóinak nevelése. *1959 folyamán a termelőszövetkezetek szervezésében a gépállomásokra már nagymértékben lehetett támaszkodni.* A gépállomások dolgozóinak zöme ténylegesen a nagyüzemi gazdálkodás híve és agitátora lett.

III. A termelőszövetkezetek saját gépesítése

Hazánkban jelenleg a traktorok és a mezőgazdasági gépek túlnyomó többsége állami tulajdonban van. 1959 végén a gépállomások tulajdonát képezte 18 270 traktor (az egész traktorpark

Digitized by Google

60,4 százaléka); állami gazdaságok tulajdonában 9700 traktor (32 százalék), termelőszövetkezeti tulajdonban 2250 traktor (7,6 százalék) volt.

A párt és a kormány már 1956 szeptemberében elhatározta, hogy a gépállomási géppark egyidejű fejlesztése mellett a termelőszövetkezeteknek lehetőséget kell nyújtani saját gépvásárlásra, azoknak a gépi munkáknak az elvégzéséhez, amelyek fokozottabban igénylik a termelőüzemekkel való legszorosabb kapcsolatot. Így lehetőséget adtak univerzális traktor vásárlására.

Ugyanakkor a népi hatalom ellenségei, a revizionisták és a petőfi-köri demagógok erőteljes támadást intéztek a gépállomások rendszere ellen, a gépállomások tevékenységében ténylegesen fellelhető hibák kiküszöbölése ürügyén.

A Magyar Szocialista Munkáspárt 1957-ben kidolgozott „Agrárpolitikai Tézisei" megállapították, hogy a termelőszövetkezetek gépesítése alapvetően továbbra is a gépállomások útján történik, de a termelőszövetkezetek jövedelmükből a kombájn, cséplőgép és általában a szántótraktor kivételével minden mezőgazdasági gépet (erő- és munkagépet) megvásárolhatnak. E gépek segítségével kiegészíthetik a gépállomások által végzett munkákat.

A termelőszövetkezetek éltek a határozatadta lehetőségekkel és míg 1956-ban 339 saját traktor dolgozott a termelőszövetkezetekben, 1957-ben a tsz-ek tulajdonában levő traktorok száma elérte az 1150 darabot. (Ebből 763 univerzális traktor volt.)

Sokan és a gépállomási vezetők is az esetek többségében nem értettek egyet a szövetkezetek saját gépesítésével, csupán konkurrenciát, saját gépparkjuk kihasználásának megnehezítését látták benne. Ezért „A termelőszövetkezetek politikai, gazdasági és szervezeti megszilárdításáról" szóló 1957 augusztusi Politikai Bizottsági határozat újból leszögezte, hogy a mezőgazdaság gépesítését továbbra is a gépállomásokon keresztül kell megvalósítani. Ennek megfelelően a gépállomások gépparkját állandóan fejleszteni kell, és ennek keretében az univerzál traktorokat is elsősorban a gépállomások részére kell biztosítani. Emellett azonban továbbra is lehetővé kell tenni, hogy azok a termelőszövetkezetek, amelyek jól gazdálkodnak, a szakvezetés biztosítva van, a nagyüzemi gépkihasználás feltételei megvannak, az állattenyésztés fejlesztésénél legfontosabb beruházásokat elvégezték, kötelezettségeiket teljesítik, saját erőből univerzális traktort vásárolhassanak munkagépekkel együtt.

Az 1958-ra megállapított gépállomási díjtételrendszer azonban a szövetkezetek részére az 1957 évinél lényegesen kedvezőbb volt, úgyhogy már kevésbé tette anyagilag érdekeltté a termelőszövetkezeteket a saját gép vásárlásában. E tény, valamint az állami rendelkezések során igen megszaporított és megnehezített

Digitized by Google

feltételek miatt 1958-ban a szövetkezetek már csak alig valamivel több mint 100 traktort vásároltak, sőt több termelőszövetkezet eladásra ajánlotta fel traktorát.

Az 1958 decemberi központi bizottsági határozat, és az ennek alapján kialakított 3004/1-es számú, a termelőszövetkezetek állami támogatásáról szóló kormányhatározat is biztosította a termelőszövetkezetek saját gépvásárlását, lényeges változás azonban 1959-ben sem következett be.

A szövetkezeti traktorok munkagépellátása hiányos. 1958-ban például 690 traktoreke, 193 kultivátor, 247 traktoros vetőgép, 71 aratógép, 379 fűkasza és 34 rendsodró volt csak a szövetkezetek tulajdonában. Ennek is tulajdonítható, hogy a termelőszövetkezetek elsősorban szállításra használták a traktorokat.

1957-ben egy termelőszövetkezeti traktoregységre 1117 nh, 1958-ban több mint 1200 nh teljesítmény jutott, ugyanakkor egy gépállomási traktoregységre 1957-ben 544, 1958-ban 572 nh. Ekkor a szövetkezeti traktorállomány 62, a gépállomásokénak pedig 21 százaléka volt univerzális traktor. A szövetkezetekben a saját traktorral végzett munkákból 1957-ben 63, 1958-ban 68,3 százalék volt a szállítás, a gépállomásokon pedig 27—28 százalék. A szövetkezeti és gépállomási traktorok teljesítménye közötti különbség részben ezzel magyarázható. A gépállomási traktorok alacsonyabb teljesítményéhez hozzájárult az is, hogy az ellenforradalom után jelentősen csökkent a szövetkezeti terület, ugyanakkor növekedett a kisüzemekben végzett munkák mennyisége. Mindez kedvezőtlenül befolyásolta a gépek kihasználását.

Az előzetes statisztikai adatok szerint 1959-ben egy gépállomási traktoregységre országos átlagban 870,[7] ezen belül egy univerzál egységtraktorra 1270 nh teljesítmény jutott. A szövetkezeti traktorok teljesítményadatai még nem ismeretesek, de ha feltételezzük, hogy teljesítményük 1959-ben is eléri a korábbi évek szintjét, akkor a szövetkezeti traktorok kihasználása valamivel még mindig jobb, mint országos átlagban a gépállomási. A gépállomási traktorok teljesítményeit vizsgálva az országos átlagnál lényegesen jobb eredményeket találunk 1959-ben a szövetkezeti megyékben. Szolnok megyében például egy egységtraktor 1058 nh, ezen belül egy univerzál egységtraktor 1472 nh, Fejér megyében 1141, illetve 1479 nh gépi munkát végzett.

1957—58-ban a Mezőgazdasági Szervezési Intézet azonos típusú szövetkezeti és gépállomási traktorok teljesítmény és ön-

---

7 Ezt azonban a megnövekedett szövetkezeti terület mellett kétségtelenül elősegítette a több év átlagától lényegesen kedvezőbb őszi időjárás is. 1959-ben a gépállomások még november végén és december folyamán is nagyobb mennyiségű talajmunkát tudtak elvégezni.

Digitized by Google

költség adatait vizsgálta, és azonos típusú traktorok esetében is jelentős eltérést állapított meg a szövetkezetek javára.

A szövetkezeti traktorok jobb kihasználása és jobb teljesítménye a saját üzemelési formával járó előnyökből adódik:

— Ha a szövetkezetek saját maguk rendelkeznek gépekkel, megszűnik a kettős irányítás, a gépek kihasználásának feltételeit jobban, közvetlenebbül tudják biztosítani, irányításuk egyszerűbbé válik. (Ezeket az előnyöket nagyrészben a gépállomási gépek állandó kihelyezésével is meg lehet oldani, de ez szintén amellett szól, hogy előnyösebb, ha a gép gazdája a szövetkezet.)

— A szövetkezet minden tagja közvetlenül anyagilag érdekelt abban, hogy a gépek minél többet teljesítsenek, és minél kevesebbet álljanak, hogy a munkák végzéséhez időben készüljenek fel, azt jól és gyorsan elvégezzék. Mindebben a traktoros egyénileg is érdekelt. Gépállomási szolgáltatás esetében ilyen közvetlen anyagi érdekeltség lényegesen nehezebben érvényesülhet.

— Saját gépnél sokkal hatékonyabb ellenőrzés érvényesülhet a szövetkezeti tagok részéről, ami szintén kedvezően hat a gép karbantartására, megbecsülésére, kihasználására.

Az eddig említetteken kívül a termelőszövetkezetek saját gépesítésének szervezeti és üzemi kérdéseit az 1959. évi termelőszövetkezeti mozgalom jelentős fejlődése ismét előtérbe állította, mégpedig a következő okok miatt:

a) A termelőszövetkezetek saját erőből történő beruházásának fokozása ma a termelőszövetkezeti mozgalom politikai, gazdasági megszilárdításának fő kérdése. A saját beruházásoknál azonban fontos, hogy a termelőszövetkezet közvetlen anyagi érdekeltsége is érvényesüljön. Gyorsan megtérülő beruházás lehet a gépesítés. Ez nem csupán a gépállomási díjtételrendszer függvénye, hanem összefügg a saját üzemelésű gépesítés számos üzemgazdasági előnyével is. Az 1959. évi tavaszi szervezés és megszilárdítás során ez több termelőszövetkezetben elég fontos politikai kérdés lett, mivel a termelőszövetkezetbe tömörült módosabb parasztok ilyen irányú beruházási törekvésével is találkozott. Ez a törekvés azonban nem terelheti el a figyelmet arról, hogy a termelőszövetkezetek saját erőforrásaikat a közös állattenyésztés mielőbbi kialakítása érdekében az egyszerű férőhelyek építése (sertésfiaztató, juhhodály, baromfiférőhelyek) és átalakítások céljaira fordítsák.

b) A termelőszövetkezeti mozgalom számszerű növekedése folytán a mezőgazdaságnak jelentős, az eredeti hároméves tervnél lényegesen nagyobb ütemű gépesítésére van szükség. A termelőszövetkezetek nagyobb mérvű saját gépvásárlásaival egyrészt lehetséges csökkenteni az állam beruházási terheit, azáltal, hogy a szövetkezet, a szövetkezeti tagok a gépvásárlás pénzügyi terheit egészében, vagy részben magukra vállalják. A népgazdaság terhei-

Digitized by Google

nek csökkenésével jár a szövetkezeti sajátgép vásárlás azért is, mert így csökkenhet a szövetkezetek részére a kedvezményes díjtétel rendszerrel nyújtott állami támogatás összege is.

c) Nemcsak termelőszövetkezeti, hanem népgazdasági érdek is, hogy a mezőgazdaság rendelkezésére álló gépparkot minél gazdaságosabban üzemeltessük.

d) Az állami, össznépi és a termelőszövetkezeti tulajdonviszonyok egyaránt szocialista jellegűek, és a perspektíva a kettő egyirányú erősítése mellett azok egymáshoz való közelítése, a fejlődési különbségek fokozatos felszámolása útján.

Az ellenforradalom óta eltelt évek gyakorlati tapasztalatai szerint a termelőszövetkezetek saját gépesítésének üzemi és gazdaságossági előnyei vannak. A gyakorlat tehát ezen a téren is a pártot igazolja. *Helytelen lenne azonban ebből olyan túlzó következtetést levonni, hogy szüntessük meg a gépállomások jelenlegi rendszerét, vagy hogy a következő évek beruházási politikája megvalósítása során csak a termelőszövetkezeteknek adjunk el gépeket, és így szervezzük át a gépállomásokat.* Miért nem lenne ez helyes?

— Mezőgazdaságunkban a szocialista átszervezés feladatainak még jelentős része előttünk áll. Éppen ezért az állami kézben levő gépállomások továbbra is nagyon *fontos segítői* a szövetkezeti mozgalom fejlesztésének, a közös szövetkezeti szántóföldi termelés kialakításának, a szocialista termelési viszonyok megszilárditásának. Ezzel a gépállomások jelentősen elősegíthetik a szövetkezetekbe belépett, de még kistulajdonosi beállítottságú szövetkezeti parasztság szocialista nevelését is. Azok, akik a gépállomások fenntartásának problémáját csak a szövetkezeti és gépállomási traktorok önköltség és teljesítmény adatainak kérdésében közelítik meg, de a gépállomások szerepét és azok politikai jelentőségét a szövetkezeti mozgalomban lebecsülik, helytelenül járnak el. 1959 tapasztalatai is jól mutatják, hogy a gépállomáson dolgozó kommunisták, pártszervezetek komoly segítséget tudnak nyújtani a termelőszövetkezetekben dolgozó kommunistáknak a kezdeti nehézségek leküzdésében, a dolgozó parasztság szocialista útra vezetésében, a szövetkezetek megerősítésében. A gépállomások átszervezése, jelenlegi viszonyaink között számos nehézséget okozhatna, nem elősegítené, hanem lassítaná a szövetkezeti mozgalom előrehaladását. A testvéri szocialista országok tapasztalatai is igazolják, hogy a gépesítés üzemi formáinak alapvető megváltozása csak folyamatosan, alapos előkészítés, a szocialista nagyüzemek politikai, gazdasági megszilárdulása talaján történhet meg. Arról nem is szólva, hogy jelenleg még az egyéni gazdaságok számára is szükséges bizonyos munkák, például cséplés, esetleg szántás, szállítás elvégzése.

Digitized by Google

— Meglevő termelőszövetkezeteink jelentős része és a közeljövőben alakuló szövetkezetek többsége a kezdeti időben még nem alkalmas arra, hogy a teljes gépi technikát átvegye, üzemeltesse. De gépparkunk jelenlegi nagysága és összetétele miatt sem tehetjük ezt meg.

— A termelőszövetkezetek többsége csak jelentős állami segítséggel tudná a legszükségesebb gépeket is beszerezni. Kérdés, hogy a termelés és a szövetkezeti mozgalom fejlődése szempontjából az állami támogatás milyen formája hatékonyabb, a gépállomási díjtétel kedvezmény-e, vagy esetleg azonos összeg nyújtása gépvásárlási hitel formájában. A termelőszövetkezetek jelentős részében a jelenlegi üzemnagyság még nem nyújtana lehetőséget a megfelelő gépkihasználásra. A vezetés színvonala, a gazdálkodás szervezettsége a kezdő, még gyermekbetegségekkel küzdő termelőszövetkezetekben hasonló jellegű problémákat vetne fel.

Mindezek figyelembevételével a pártnak jelenleg az az álláspontja, hogy továbbra is a gépállomások képezzék a termelőszövetkezetek gépi technikai ellátásának az alapját. Éppen ezért az újonnan beszerzett gépek főrészét a jövőben is a gépállomások gépparkjának erőteljes tovább fejlesztésére fordítjuk. Emellett azonban az *eddiginél szélesebb körben lehetőséget kell nyújtani a termelőszövetkezeteknek saját erőből,* és ezt szükség szerint középlejáratú hitellel (maximálisan a vételár 75 százalékáig terjedő 6—8 éves beruházási hitellel) kiegészítve, a *minden különösebb feltétel nélküli gépvásárlásra.*

A párt és a kormány tehát a kezdeti nehézségekkel küzdő szövetkezeteket a gépállomási kedvezményes díjtétel-rendszer révén is hathatósan segíti, a régebben működő, jól gazdálkodó szövetkezeteket saját gépvásárlásra ösztönzi. Pártszervezeteinknek mindent meg kell tenniük ez irányvonal megértetésére és ferdítés nélküli, következetes megvalósítására. *Határozottan vissza kell utasítaniuk a gépállomások felszámolására irányuló különböző formában megnyilvánuló gépállomás-ellenes nézeteket, de küzdeniük kell ugyanakkor a gépállomási vezetők szűklátókörűsége ellen is, a gépállomások gépparkjának erőteljes tovább fejlesztésével egy időben segíteniük kell a termelőszövetkezetek saját gépesítését.*

IV. A szövetkezeti termelés gépesítésének további fejlesztése

A Magyar Szocialista Munkáspárt VII. kongresszusa a mezőgazdaság gépesítésének nagyszerű távlataira mutatott rá. A második ötéves terv irányelvei alapján a mezőgazdaság traktorparkját 1965-ig 62—63 ezer darabra emeljük. Ennek megvalósításával az egy traktorra jutó szántóterület az 1958 évvégi 350 kh-ról 150

Digitized by Google

kh-ra csökken. A traktorparkhoz szükséges munkagépek biztosításával, az alapvető munkák gépesítésében lényeges előrehaladást érhetünk el. Így például a második ötéves terv végére országosan a talajművelést 75—80 százalékban, a gabonavetést 100, a gabonabetakarítást 75, a silókukorica betakarítást közel 100 százalékban tudjuk gépesíteni. Előbbre haladunk a kukoricabetakarítás, általában a rakodás, és a belső, majori munkák gépesítésében is. Jelenleg gépesítettség tekintetében a szocialista országok között közepehelyet foglalunk el. 1965-ig a gépesítés színvonala hazánkban sokat javul. A lóállomány csökkenése is csak fokozottan, a gépark egyidejű növelésének lehetőségeivel együtt valósulhat meg. Pártszervezeteink ezért lépjenek fel a lóállomány indokolatlan arányú csökkentésével szemben és segítsék a szövetkezeteket az igazró, s a rendelkezésre álló gépi technika helyes összhangjának kialakításában.

A termelőszövetkezetek 1959. évi nagyarányú fejlődése a gépállomány lényeges növekedésével párosult. 1959 folyamán az eredeti tervekkel szemben a nagyarányú termelőszövetkezeti fejlődés műszaki alátámasztására összesen 1174 db lánctalpas, 5992 db univerzális traktort (40 LE-set is), továbbá 670 db kombájnt biztosítottunk. Az egyes megyék traktorellátottsága azonban rendkívül változó, az előző évek traktorelosztásának aránytalanságai, illetőleg az 1959. tavaszi termelőszövetkezeti növekedés megyénkénti differenciáltsága miatt. Ez utóbbit csak részben lehetett a terven felüli traktorellátással kiegyenlíteni.

A megyék közötti gépesítési aránytalanságok megszüntetése fontos feladat. Megoldásánál azonban feltétlenül figyelembe kell venni a termelőszövetkezetek munkaerőhelyzetét is. A termelőszövetkezetek munkaerőellátottsága ugyanis megyénként nagymértékű differenciáltságot mutat.

Különös figyelmet érdemel az össz vonóerőállomány mellett az univerzális traktorok arányának megváltoztatása is, továbbá az egyes megyék betakarítógépekkel való ellátása. Előreláthatóan az országosan rendelkezésre álló mintegy 8—10 000 traktor elosztásánál elsődlegesen ezeket az igényeket kell biztositani, és a továbbiakban pedig arányosan a megyék további termelőszövetkezeti szántóterülete növekedésének megfelelően kell a gépek elosztásáról gondoskodni.

A termelőszövetkezeteknek a gépállomásokon keresztül, és a saját gépesítés útján történő fejlesztésénél az alábbi főbb feladatok, illetve problémák jelentkeznek a következő években:

Az új traktorkapacitás megteremtése mellett a gépállomány fokozottabb kihasználásával is növelni lehet a gépi munkák menyiségét. Ezt elsősorban a napi teljesítmények és a műszakok fokozásával kell elérni. Ez utóbbit jelenleg a gépállomásokon gyak-

Digitized by Google

ran a traktorosok hiánya és bizonyos bérezési problémák megnehezítik. Ez, valamint a növekvő géppark igen élesen felveti a traktorosképzés nagyarányú meggyorsítását. Az új traktorosokat leghelyesebb a termelőszövetkezeti fiatalok közül toborozni. Ennek messzemenő politikai jelentősége is van és így jobban biztosítható, hogy a fiatalok megmaradjanak a mezőgazdaságban. A jövőben fokozottabb figyelmet kell fordítani arra, hogy a központi iskolákon történő traktorosképzés mellett maguk a gépállomások is a traktorosképzés előiskolái legyenek.

A gépek napi teljesítményfokozása elsősorban azon múlik, hogy mennyire szervezett a munka. A szervezettség emelésének egyik legfontosabb eszköze az *erőgépek* s ahol a feltételek megvannak, a *traktorosbrigádok termelőszövetkezetbe való kihelyezése*. További lehetőség van abban, ha maguk a termelőszövetkezetek gondoskodnak a gépek napi teljesítményének fokozásához szükséges segédvezetők beállításáról s a traktoros utánpótlásról. A jövőben anyagilag még jobban kell ösztönözni a gépállomási dolgozókat a termelőszövetkezetekbe való traktorkihelyezésre, a munkák minőségi elvégzésére. A traktorosok anyagi érdekeltsége fokozásának számos változata lehetséges. Ezt a termelőszövetkezetektől származó kiegészítő fizetéssel, illetőleg premizálással, esetleg háztáji terület juttatásával és megfelelő élelmezéssel is lehet biztosítani. Szükséges, hogy a gépállomás a termelőszövetkezettel mindezeket a munkafeltételeket írásban is rögzítse. Igen fontos, hogy a kihelyezett traktor vagy traktorosbrigád munkáját a legszorosabban kapcsolják össze a termelőszövetkezetek kézi- és fogaterejének helyes felhasználásával.

A gépállomások jelentős, újabb feladata a termelőszövetkezetek saját üzemelésű gépeinek javítása, számukra alkatrészek és üzemanyag biztosítása. Az állam a termelőszövetkezetek segítésére a termelőszövetkezetek számára végzett gépjavítási munkák önköltségének 50 százalékát a gépállomásoknak megtéríti.

A gépállomások gépjavító bázisait a mezőgazdaság gépesítésének arányában, a továbbiakban is fejleszteni kell. Azokat a gépesítési munkákat is, melyeket egy-egy termelőszövetkezet megfelelően megszervezni saját erőből nem képes, helyes a gépállomásokon hagyni.

A gépállomásoknak továbbra is igen fontos politikai, szervező, nevelő feladata van a falun. A gépállomási függetlenített párttitkárok feladata a gépállomás pártéletének vezetése mellett a környező termelőszövetkezetek, községek politikai munkájának elősegítése. A gépállomások politikailag és szakmailag képzett dolgozói képesek arra, hogy az átszervezés és a termelőszövetkezeti termelés megszervezésének feladatából aktívan kive-

Digitized by Google

gyék részüket. (A 3004/2-es kormányhatározat ezeket a feladatokat, illetve lehetőségeket részletesen szabályozta.)

A gépállomások munkájának megjavítását szolgálja az is, ha az eddiginél fokozottabb ellenőrzési és bizonyos mértékben irányító feladatköröket biztosítunk a járási tanácsszerveknek.

A termelőszövetkezetek saját üzemelésű gépesítését helyes lesz a következő évek során nagyobb arányokban fejleszteni. Elsősorban azonban azoknak a munkafolyamatoknak a gépesítését célszerű ily módon fejleszteni, amelyek természetüknél fogva fokozottabban megkívánják a termelő üzemmel való legszorosabb kapcsolatot. A termelőszövetkezetek saját üzemelésű gépesítésének fejlesztésénél feltétlen figyelembe kell venni a termelőszövetkezetek üzemi és munkaerőhelyzetét, biztosítani számukra ez irányban is a szakmai tanácsadást. Ez természetesen a gazdasági feltételek mellett messzemenő személyi feltételeket is megkíván. Többek között az üzemszervezési tudomány feladata is, hogy az állami gazdaságok ez irányú tapasztalataira építve a termelőszövetkezeteknek konkrét támogatást nyújtson.

Az ez irányú részletesebb tapasztalatok szerzését elő kell segíteni, tudományos intézeteinknek pedig alaposan tanulmányozniuk, elemezniük kell a gyakorlat által felvetett, gépesítéssel kapcsolatos új problémákat.

A jövőben a gépállomásokra hárul majd az a feladat is, hogy az új gépekkel, illetve azok munkája megszervezésének módszereivel a termelőszövetkezeteket megismertessék és ez irányban konkrét szervezési segítséget nyújtsanak. Célszerűnek látszik a jövőben a mezőgazdaság műszaki ellátását is részben (mezőgazdasági nagygépek, alkatrészek, üzemanyag stb.) a gépállomásokon keresztül megvalósítani. Ugyancsak a gépállomások kiépült hálózatát bizonyos szempontból helyesen fel lehet használni a mezőgazdaság szaktanácsadó hálózatának a kibővítésére is.

Mindezek a konkrét feladatok elvileg és gyakorlatilag népi demokráciánk második ötéves tervéből folynak. A megoldásukhoz szükséges erőfeszítésekben fog kifejeződni a falu kommunistáinak forradalmi lelkesedése a szocializmus építéséért.

Digitized by Google

A termelőszövetkezeti pártszervezetek feladatai

Írták:
HIDVÉGI FERENC—VARGA SÁNDOR

A Központi Bizottság 1958 decemberi határozatának végrehajtása során szövetkezeti mozgalmunk az elmúlt esztendőben jelentős fejlődést ért el. 1959 telén és tavaszán több mint 1300-ra növekedett a termelőszövetkezeti községek száma. Ősszel s ez év januárjáig ez a szám mintegy hatszázzal gyarapodott. Jelenleg az ország szántóterületének az 57,5 százalékot kitevő szocialista szektoron belül közel 45 százalékán folyik szövetkezeti gazdálkodás. E jelentős eredményeket a szövetkezésre vonatkozó lenini elvek érvényesítésével, az önkéntesség betartásával értük el.

Az elmúlt év tapasztalatai azt mutatják, hogy a társadalom valamennyi dolgozó rétege, élén a munkásosztállyal, összefogott a dolgozó parasztsággal a termelőszövetkezetek gyors megszilárdítása érdekében. Ennek köszönhető, hogy a termelőszövetkezetek megalakulását gyorsan követte és követi politikai és gazdasági megszilárdulásuk. Mindazokat a jelentős anyagi eszközöket, amelyeket a kormány a falu szocialista szektorának megerősítésére összpontosított, a különböző társadalmi szervek, üzemek, vállalatok gyorsan realizálták a termelőszövetkezetek javára. Pártunk és kormányunk a nép érdekeit szolgáló következetes politikájával kivívta a nép, s abban a dolgozó parasztság bizalmát és elismerését. Ez a legfőbb oka annak, hogy a dolgozó parasztság mind nagyobb tömege véglegesen az új életformát, a közös gazdálkodás útját választja. De alapvető a dolgozó parasztoknak az a tapasztalata is, hogy az elmúlt években a meglevő termelőszövetkezetek többsége bebizonyította életképességét: a nagyüzemi kollektív gazdálkodás magasabbrendűségét az egyéni gazdálkodással szemben. A parasztság többsége megértette, hogy a nagyüzemi gazdálkodásé a jövő, haladottabb rétege pedig már belépett a termelőszövetkezetbe.

*

Az elkövetkező évek feladata, hogy a falu szocialista átszervezésével párhuzamosan a mezőgazdasági termelés is jelentősen növekedjék. Ennek megvalósítása döntően a mezőgazdasági nagy-

Digitized by Google

üzemekre és ezen belül elsősorban a termelőszövetkezetekre hárul. Ezért szükséges, hogy a szövetkezetek politikai és gazdasági megszilárdításán szüntelenül munkálkodjunk. A jó munka egyik legfőbb feltétele, hogy a termelőszövetkezetekben erős, aktív pártszervezetek működjenek. Pártunk Politikai Bizottsága, figyelembevéve, hogy a nagyarányú termelőszövetkezeti fejlesztés során tömegesen alakultak termelőszövetkezeti községek, a helyzet gondos tanulmányozása alapján határozatot hozott e községek párt és KISZ szervezeteinek szervezeti felépítésére és tevékenységére. E határozat szerint „azokban a termelőszövetkezeti községekben, ahol a dolgozó parasztság egy szövetkezetbe tömörül, — ipari üzemek, állami és erdőgazdaságok, gépállomások és fegyveres testületek pártszervezeti önállóságának további fenntartása mellett, — egy pártszervezetet kell alakítani". Azokban a községekben, ahol csak tsz pártszervezet van, e pártszervezeteknek kell irányítaniok az egész község állami és társadalmi szerveit, egész politikai és kulturális életét, rájuk vár a község lakosainak, dolgozóinak nevelése.

A Politikai Bizottság határozata eredményeként jelentős fejlődés ment végbe a falusi pártszervezetek életében és összetételében. A mezőgazdaság szocialista átszervezése során elért sikerek, a termelőszövetkezeti pártszervezetekben egyre javuló pártépítési munka következtében, a falusi párttagság mind nagyobb része a szocialista szektorba tömörül. Az átalakulással egy sor volt falusi pártszervezet termelőszövetkezeti községi pártszervezet lett. Így a termelőszövetkezi pártszervezetek száma 1959 január 1-e óta 1564-ről az év végéig 3044-re emelkedett. Jelenleg a termelőszövetkezetek 70 százalékában van pártszervezet. A termelőszövetkezeti párttagok száma az elmúlt évben mintegy 29 000-rel gyarapodott. A községi pártszervezetek tagjainak száma 15 és félezerrel, az egyénileg dolgozó paraszti párttagoké pedig több mint 6000-rel csökkent. Falun most a tagfelvétel túlnyomóan már a szocialista szektorban történik. Az elmúlt évben 2371 dolgozó parasztot vettek fel a pártba tagjelöltség nélkül, 5337 dolgozó parasztot pedig tagjelöltnek.

A termelőszövetkezeti pártszervezetek szervezeti megerősítése terén kétségtelenül komoly eredményeket értünk el. Figyelembe kell azonban venni, hogy csaknem egyharmadában még ma sincs pártszervezet, s a jelenlegi fejlesztés során ez az arány átmenetileg természetesen még növekedni fog. Ezért a kollektív gazdaságok megszilárdításának egyik alapvető feladata marad továbbra is a termelőszövetkezeti pártszervezetek létrehozása, illetve megalakításuk feltételeinek megteremtése. Problémát okoz az is, hogy e pártszervezetek nagyrésze kislétszámú; több mint fele tíz tagnál kevesebbel rendelkezik. Ezekben szükséges az átla-

Digitized by Google

gosnál gyorsabban növelni a taglétszámot, szem előtt tartva a párt szervezeti szabályzatát és a tagfelvételre vonatkozó határozatait. A termelőszövetkezeti párttagság minden áron való növelése nem lenne helyes, a tagjelöltség nélküli tagfelvétel mindenekelőtt ott szükséges, ahol egyáltalán nincs pártszervezet, vagy az egészséges pártszervezeti életnek akadálya a nagyon alacsony taglétszám. Ahol ilyen okok nincsenek, — csak kivételes esetben szabad a tagjelöltség nélküli tagfelvétel lehetőségével élni, mivel a tagjelöltség nagy nevelő iskola.

*

A termelőszövetkezeti pártszervezetek tevékenysége sokoldalú. Számos helyen a tapasztalt, harcedzett párttagság jó munkája élénk pártéletet alakít ki. Eredményesen segítik a termelést, a munkafegyelem megszilárdítását, a közösségi élet formálását és fejlődését. Nevelőmunkájuk a szövetkezet tagjait mindinkább szocialista emberekké formálja. E tekintetben többek között a Szolnok megyei termelőszövetkezeti községek és városok példamutatóak. Az elmúlt évben alakult termelőszövetkezeti pártszervezetek egy része is, leküzdve a kezdeti nehézségeket, biztató eredményeket ér el. Azonban a termelőszövetkezeti pártszervezeteinknek közel fele új, s ezek tagságának, sőt vezetőségeinek jelentős része ma még nem rendelkezik megfelelő tapasztalattal, nincs elég gyakorlata a vezetésben. Kívánatos tehát, hogy a felsőbb pártszervek fokozottabban segítsék őket, nagyobb gonddal foglalkozzanak velük, szüntessék meg futólagos ellenőrzésüket, a munkamódszerek kialakításához adjanak személyes segítséget, rendszeresen tanulmányozzák problémáikat. A segítés helyes módszere az is, amelyet több megyei és járási pártbizottság alkalmaz; rövid tanfolyamokat szerveznek a termelőszövetkezeti párttitkárok részére. A Fejér megyei pártbizottság például az alábbi tematika szerint tart ilyen egyhetes tanfolyamot:

— A VII. kongresszus határozatai és az abból adódó feladatok; a pártszervezetek szerepe és a pártélet legfontosabb kérdései a termelőszövetkezetekben; a termelőszövetkezeti tagok politikai és ideológiai nevelésének fontossága; a termelés pártirányítása; a termelőszövetkezeti alapszabály betartásáért folytatandó politikai munka; a termelőszövetkezettel kapcsolatos kormányrendeletek.

Helyes a termelőszövetkezeti pártszervezetek segítésére, a vasmegyei kezdeményezés is: a pártapparátus tagjai egy ideig a szövetkezetekben, mint ideiglenesen odatartozó párttagok végzik pártmunkájuk egy részét. Másutt a megyei és járási, párt, — állami és gazdasági vezetők huzamosan és rendszeresen patronál-

Digitized by Google

nak egy-egy termelőszövetkezeti pártszervezetet. Így a Szolnok megyei Pártbizottság, a Központi Bizottság 1958 decemberi határozata után apparátusából politikai munkatársait kiküldte a tsz-i pártszervezetekbe rendszeres pártmunkára. Ezek az elvtársak részt vesznek a vezetőségi üléseken, a taggyűléseken, tanulmányozzák a kádereket és általában segítik emelni a pártmunka színvonalát.

A falu szocialista átalakításáért folytatott harc, az új és az elavult gazdálkodás közötti küzdelem, a régi és az új gondolkodásmód összecsapása, a belépők érzelmi világában is konfliktusokat vált ki. Ez azt jelenti, hogy a pártszervezet tevékenységében a legfontosabb a napról-napra folyó állhatatos politikai és ideológiai felvilágosító munka, mindenekelőtt a termelőszövetkezeti tagság, de általában a falusi dolgozók körében, a célból, hogy szívós harcban győzzük le az osztályellenség befolyását. Bár az osztályellenség gazdasági bázisa már nem számottevő, politikai befolyását nem szabad lebecsülni. Tevékenysége ma nem annyira a népi rendszer elleni nyílt uszításban, hanem inkább — apellálva a falu lakosságában, elsősorban az egyéni dolgozó parasztokban még meglevő maradiságra — a régi termelési viszonyok fenntartására irányuló agitációban jut kifejezésre. Amíg a dolgozó paraszt nem lép be a termelőszövetkezetbe, visszatartása, belépésének halogatása az ellenség főtörekvése. A szövetkezet megalakulása után pedig az a főcélja, hogy kihasználva a parasztokban még meglevő ingadozást és bizonytalanságot, belső ellentéteket szítson a termelőszövetkezetben. Harcunkat megnehezíti az is, hogy korábban a falusi politikában komoly hibákat követtünk el — s az ellenségre mért csapások több esetben falusi szövetségeseinket is érték. Másrészt bonyolulttá teszi a harcot az is, hogy az ellenség gyakran nem lép fel nyílt sisakkal, hanem körülbástyázza magát becsületes, de maradi emberekkel. Korábban a falusi osztályellenség fogalmát a kulákokra szűkítettük le, nem vettük figyelembe, hogy falun sok a deklasszált elem, a volt tőkések, földbirtokosok, a régi államgépezet hajdan exponált elemei stb. Politikai befolyásuk felszámolása megköveteli a legfontosabb módszer, a politikai-ideológiai harc helyes alkalmazását.

Pártunk szövetkezeti politikája lehetővé teszi, hogy a termelőszövetkezeti községekben kulákokat is felvegyenek a közösbe, ha van rá biztosíték, hogy az illetők becsületes munkával és pozitív magatartással segítik a szövetkezetet és ha felvételükkel egyetért a szövetkezeti tagság. Tisztséget azonban két évig nem viselhetnek. Bár ezt az irányvonalat általában helyesen valósítjuk meg a gyakorlatban, helyenként hibákat is észlelhetünk. Így pl. előfordul, hogy egyes szövetkezetek valamennyi kulákkal szemben indokolatlanul elutasító álláspontra helyezked-

Digitized by Google

nek, mások pedig válogatás nélkül felvesznek mindenkit, sőt egyik-másik elvtelenül udvarol a kulákoknak, — mondván: ha a „legtekintélyesebb" gazdák belépnek, akkor követi őket az egész falu.

Politikai és ideológiai felvilágosító és nevelőmunkával harcolnunk kell a maradi nézetek, a kistulajdonosi szemlélet ellen. Az egyéni dolgozó paraszt, amikor felvételét kéri a termelőszövetkezetbe, csak az első lépést — bár a döntő lépést! — tette meg az új, a szocialista élet felé, — máról-holnapra azonban nem tud megszabadulni kistulajdonosi gondolkodásától, szokásaitól. Végtelen türelemre, jószándékra, reális helyzetismeretre, a belépők iránti bizalomra van szükség ahhoz, hogy elősegíthessük gondolkodásuk átformálását. Ezt a nevelő munkát gyakran még a pártszervezeten belül is el kell végezni. Harcolni kell a pártszervezetnek az ellen a szektás magatartás ellen is, amely a későbbi belépőkkel szembeni ridegségben, elutasító magatartásban nyilvánul meg. Következetesebben kell a termelőszövetkezeti pártszervezetnek törekednie arra, hogy a tsz tagok rétegződéséből adódó ellentmondások mielőbb megszűnjenek. A felsőbb szervek politikai segítsége ehhez rendkívül fontos, — e nélkül nem tudnak eredményesen fellépni a párt politikájától eltérő jobb- és baloldali nézetek ellen.

*

Az eddigiek során azért beszéltünk a folyamatos, mindennapos nevelőmunkáról, mert ha ez félbeszakad, a termelőszövetkezet közösségi életében, termelésében zavarok keletkeznek. De e politikai ideológiai nevelőmunka nemcsak az új termelési és életforma megszilárdítására irányul, hanem — nagyobb távlatokban — a falu egységes politikai-erkölcsi arculatának kialakítására is. El akarjuk érni, hogy a munkás-paraszt szövetség új tartalmat kapjon, a szocialista munkásosztály és az egységes szocialista parasztság szövetségévé váljon. Ma már nem egy olyan termelőszövetkezeti pártszervezetünk van, amely tudatosan és eredményesen munkálkodik ezen.

A termelőszövetkezetek politikai megszilárdításának elengedhetetlen feltétele, hogy a párt- és a KISZ tagság, a szakmai vezetők folyamatos, rendszeres eszmei-politikai oktatásban részesüljenek. Örvendetes, hogy ez évben növekedett az igény falusi pártszervezeteinkben az ideológiai képzésre; ezúttal lényegesen többen jelentkeztek a pártoktatásra, mint az előző években. Elértük, hogy minden nagyobb termelőszövetkezetben folyik pártoktatás, amelyben szép számban vesznek részt pártonkívüliek is. Növekszik a parasztság érdeklődése az MSZMP VII. kongresszusa anyagának megismerése iránt.

Digitized by Google

A termelőszövetkezetek erősödésében jelentős tényező volt, hogy az idén nagy számban tértek a szövetkezés útjára olyan parasztok, akik szakértelemmel, hozzáértéssel gazdálkodnak. Ennek ellenére, — s ezt már sok termelőszövetkezetben világosan látják — az élet sürgetően veti fel a szövetkezeti parasztok szakképzését. A modern nagyüzemi gazdálkodás egyre fokozottabb követelményeket támaszt a szaktudásra, nemcsak a termelőszövetkezeti vezetőkkel, hanem minden dolgozóval szemben is. A közös gazdaságok mind több géppel rendelkeznek, gyors ütemben fejlődik az agrotechnika, az agrobiológia, az állattenyésztés. A közgazdasági ismeretek iránt is egyre nő az érdeklődés. Követendő példák a zsámboki és a kővágóőrsi termelőszövetkezeti községek pártszervezeteinek kezdeményezései. Zsámbokon a pártszervezet javaslatára a fiatalok vállalták a mezőgazdasági középiskola elvégzését; a kővágóőrsi Dózsa termelőszövetkezetben a párt kezdeményezésére 60 termelőszövetkezeti tag végzi el az általános iskolát, vagy a technikumi előkészítőt. Sokhelyütt a téli időszakot felhasználják szakmai előadások, ezüstkalászos tanfolyamok tartására. A pártszervezetek ebben a munkában helyesen támaszkodnak a falusi értelmiségre, amely így hozzájárul a termelőszövetkezetek megszilárdításához.

A termelőszövetkezeti községek létrejötte olyan követelményeket is támaszt a szövetkezeti pártszervezetekkel szemben, hogy tervszerű munkával lendítsék fel a falu kulturális életét. Jelenleg számos termelőszövetkezeti községben ellentmondásos helyzet alakult ki. A dolgozó parasztok minőségileg új, fejlettebb termelési viszonyok közé kerültek, ugyanakkor a falu, vagy község kulturális életének anyagi s egyéb feltételei még nem változtak meg. Több termelőszövetkezeti községben pl. még nincs villany, művelődésház, orvosi rendelő, napközi otthon, stb. Mivel azonban a legsürgősebb feladat a termelés feltételeinek biztosítása, senki sem várhatja, hogy ezek a hiányosságok máról-holnapra eltűnnek. A helyi források, a társadalmi összefogásban rejlő lehetőségek jobb kihasználása, és a felsőbb állami szervek céltudatosabb támogatása azonban meggyorsíthatja a falu kulturális fejlődését. A Borsod megyei Forró termelőszövetkezeti községben, pl. — a megyei tanács támogatásával, de döntően helyi társadalmi összefogással, korszerű művelődésházat építettek.

A falu kulturális színvonalának emelése érdekében szükséges, hogy az üzemek patronázs munkáját a kulturális intézmények (színházak, művészegyüttesek, zenekarok, irodalmi és művészeti körök) is segítsék. Sürgető feladat ma falun a kulturális nevelőmunkában az ismeretterjesztés kiszélesítése. Az általános, az élet különböző területeire kiterjedő ismeretterjesztésen túl

Digitized by Google

olyan előadássorozatokat kell rendszeresíteni, amelyek közvetlenül segítik a közös gazdaságok megszilárdulását.

A párt és a tömegek kapcsolatának fenntartásában és erősítésében a szövetkezeti községekben is nélkülözhetetlenek a tömegszervezetek és a tömegmozgalmak. E téren jelentős eredményeink vannak: a tömegszervezetekben tevékenykedő kommunisták elérték, hogy a KISZ, a Hazafias Népfront, a Nőtanács stb. mind igyekeznek a termelőszövetkezet megszilárdítását elősegíteni.

Különösen fontos most a termelőszövetkezeti községekben a KISZ szervezetek megerősítése, — elsősorban ott, ahol még nincs pártszervezet. Ma még a termelőszövetkezeti KISZ szervezetek jelentős része nehezen találja meg a helyét, ismeri fel feladatait, — sok helyen szervezetileg is gyenge. A Politikai Bizottságnak a termelőszövetkezeti KISZ szervezetekre vonatkozó határozata végrehajtásában lemaradás tapasztalható. Sürgető feladat, hogy a pártszervezetek minden segítséget megadjanak az egészséges, eleven KISZ munkához, a KISZ szervezetek tevékenységének kialakításához. Megnehezíti a KISZ helyzetét az, hogy a város nagy vonzerőt gyakorol a falusi ifjúságra. A fiatalság egy részének indokolatlan elvándorlása faluról nagy gondot, munkaerőhiányt okoz a termelőszövetkezetekben. A KISZ-nek kell elsősorban törekednie arra, hogy úgy fellendítse a falu kulturális és sportéletét, hogy a fiatalok ne érezzék a falusi életet sivárnak, szürkének, hogy találjanak művelődési, szórakozási lehetőségeket.

A termelőszövetkezeti mozgalom új lehetőségeket teremt a nők bevonására a termelésbe és a társadalmi életbe. A pártszervezetek politikai irányító munkájának ezért ki kell terjednie a nőmozgalom megjavítására. Néhány jó példától eltekintve, még sok a mulasztás: az asszonyokat a munkába, de főként a vezetésbe nem vonják be eléggé. Megvan a lehetőség arra, hogy a termelőszövetkezetek legaktívabb nőtagjaival, valamint a nőtanácsok öntudatos parasztasszonyaival tovább erősítsük a párt sorait.

•

Pártunk VII. kongresszusának határozata kimondja, hogy a második ötéves terv megvalósítása folyamán a mezőgazdaság szocialista átszervezése mellett 30—32 százalékkal kell növelni a mezőgazdasági termelést. Ez reális, ha a szocialista nagyüzemi gazdaság fokozatosan uralkodóvá válik.

Ezzel kapcsolatban pártszervezeteink egyik legfőbb tennivalója, hogy megmagyarázzák a parasztoknak: a mezőgazdasági termelés növelése nemcsak országos érdek, hanem a termelőszövetkezeti tag egyéni jövedelmét, jólétét is növeli. Ha figyelembe vesszük, hogy a termelési tervek kialakításában, különös-

Digitized by Google

képp az árutermelésben, a termelőszövetkezetek sokszor nem hangolják össze saját érdekeiket a népgazdaságéval, — akkor világos, hogy ez a feladat nem könnyű. Meg kell érteniök, hogy nemcsak az árutermelést általában kell növelni, hanem olyan árukat kell termelniök, amire az országnak szüksége van. A fogyasztás általános növekedésén belül jelentős eltolódás van a húsféleségek, a gyümölcs, a zöldség javára, és mind nagyobb szükséglet mutatkozik az ipari növényekben. A belterjesség növelése a mezőgazdasági termelésben elsőrendű feladat, és ez igen nagy lehetőségeket biztosít a termelőszövetkezeti tagok jövedelmének gyarapítására is.

A helyes termelési tervek kialakításán túl a pártszervezeteknek a termelőszövetkezetek egész gazdasági tevékenységét jó politikai munkával kell segíteniök. A közös gazdálkodáshoz szükséges gazdasági épületek s egyéb felszerelés beszerzése komoly megterhelést jelent mind az állam, mind a termelőszövetkezetek számára. Ezért a pártszervezeteknek törekedni kell a helyi erőforrások és lehetőségek bátor kiaknázásával a beruházásokra fordított anyagi eszközök gazdaságos felhasználására.

Az újonnan alakult termelőszövetkezetekben meglehetősen sok gondot okoz a munkaszervezet tervszerű, céltudatos kialakítása, a munka igazságos elosztása, a szakismeret figyelembevételével olymódon, hogy az idősek és fiatalok, férfiak és nők, — mindenki — megtalálja a helyét és számítását. Az új szövetkezetekben ez annál is fontosabb, mert kezdetben komoly problémát okoz a teljes tagság foglalkoztatása.

Pártszervezeteinknek őrködniök kell a közös tulajdon kialakítására, védelmére és gyarapítására vonatkozó alapszabály betartása felett és a kormányrendeletek végrehajtásán. Az alapszabályt és a rendeleteket egyes helyeken gyakran azért sértik meg, mert a tagság nem eléggé ismeri azokat. Azokban a termelőszövetkezetekben, ahol a vezetőség és a kommunisták megértetik a rendeletek jelentőségét, kevesebb hiba fordul elő, gyarapodik a közös vagyon, lehetővé válik a havi munkaegység-előlegosztás, általában fokozódik a tagság jóléte. Erre sok jó példa van már az országban.

Az elmúlt évben pártunk VII. kongresszusának tiszteletére a munkásság példáját követve a termelőszövetkezetekben is kibontakozott a munkaversenymozgalom, amelynek elsősorban a pártszervezetek voltak a kezdeményezői. A verseny eredményeként egy sor termelőszövetkezetben megrövidültek az építkezési határidők, időben vetették el az őszi gabonát, megnövekedtek az állati hozamok, például a zalaszentmihályi, a somogyszili és több más termelőszövetkezetben. Az újesztendő még nagyobb lehető-

Digitized by Google

ségeket biztosít arra, hogy a pártszervezetek széles körben elterjesszék a termelés, főleg az árutermelés növelését segítő jó kezdeményezéseket. A versenymozgalom ébrentartása és fellendülése azért is nagyon fontos, mert a többtermelést ösztönző módszereket alakít ki, mint a bruttó árutermelés utáni munkaegység-részesedés, a terven felüli teljesítés premizálása a növénytermelésben és az állattenyésztésben, a kapásnövények gondozásánál a parcellák felbontása egyéni művelésre, stb. A régi, jól dolgozó termelőszövetkezetek jelentős része e téren is példát mutat az újaknak. A versenymozgalom erkölcsi hatása abban van, hogy fejleszti a szövetkezeti parasztság szocialista tudatát.

Dolgozó parasztságunk szorgalma, munkabírása elismerésre méltó. A pártszervezetek nem hagyhatják azonban figyelmen kívül azt, hogy az olyan emberek, akik életüket eddig kistulajdonosként élték, a közösségi életben nem mindjárt lesznek otthonosak és egy csapásra nem sajátítják el annak fegyelmét. Ezért a termelőszövetkezetekben a fegyelem erősítéséért, az alapszabály betartásáért folytatandó agitációban türelemre, emberségre talán nagyobb szükség van, mint bárhol. Meg kell értetni a tagsággal, hogy a munkafegyelem nincs ellentétben a termelőszövetkezeti demokráciával. A tapasztalatok éppen azt igazolják, hogy azokban a termelőszövetkezetekben jobb a munkafegyelem, nagyobb a munkakedv, ahol a tagság véleményét, javaslatait figyelembeveszik, ahol érvényesül a termelőszövetkezeti demokrácia. A termelőszövetkezeti pártszervezetek feladata ezen a téren kétirányú: egyrészt a vezetőséget meggyőzni a termelőszövetkezeti demokrácia betartásának fontosságáról, másrészt arra nevelni a tagságot, hogy éljen a demokrácia adta lehetőséggel és fegyelmezetten hajtsa végre a közösség döntését.

Mivel a termelőszövetkezetek többsége új és a közös gazdálkodásban kevés tapasztalattal rendelkezik, nagy jelentősége van a tapasztalatcserének. A múlt évben a fejlesztés és megszilárdítás folyamán a régi jólműködő termelőszövetkezetek nagyszerű munkát végeztek. Vezetőik és számos tagjuk az újonnan alakult termelőszövetkezetekben elmondották az ő gazdaságuk történetét, átadták tapasztalataikat, felhívták a figyelmet azokra a nehézségekre és hibákra is, amelyek az ő szövetkezetük fejlődése folyamán előfordultak. Az ehhez hasonló tapasztalatcserére, a testvéri segítségre a továbbiakban is szükség lesz. E tekintetben sokat nyújthatnak az állami gazdaságok és különösen a gépállomások, amelyekkel a termelőszövetkezetek szoros termelési kapcsolatban vannak.

A termelőszövetkezeti pártszervezetek átfogó, sokrétű irányító tevékenységének kibontakozása nem megy egyik napról a másikra, a kilátások azonban biztatók. Felső pártszerveink a régi,

Digitized by Google

sematikus módszerekkel szakítva, találékonyan, rugalmasan, a helyi szükségleteknek megfelelően segítik őket. A termelőszövetkezetekben folyó kommunista munka személyi feltételei is egyre jobbak. Abban a mélyreható, forradalmi átalakulásban, ami hazánkban végbemegy, tehetséges, a népet becsülettel szolgáló, kommunista és pártonkívüli vezetők ezrei nőnek ki a tömegekből — akik lelkesedéssel, és egyre nagyobb tudással felvértezve gyűrköznek neki a feladatoknak. Bizonyos, hogy az ő munkájuk és a párt felvilágosító, szervező tevékenysége nyomán öntudatosodó, a szövetkezet útját választó dolgozó parasztok szorgalmas hétköznapi tettei lehetővé teszik, hogy az a lelkesítő cél, amit pártunk VII. kongresszusa népünk elé tűzött, a mezőgazdaság szocialista átszervezése, mielőbb valósággá váljék.

A szerkesztőbizottság közleménye:

A „Társadalmi Szemle" decemberi számában ismertettük azt az ankétot, amely Molnár Erik elvtársnak „A jelenkori kapitalizmus néhány gazdasági problémája" című könyvével foglalkozott. A könyv néhány közgazdasági megállapításával az elméleti tudományos munkaközösség foglalkozik, s állásfoglalását a „Társadalmi Szemle" ismertetni fogja. Molnár Erik elvtárs a történelmi materializmus problémáiról szóló, most készülő könyvében részletesen foglalkozik a felmerült nézeteltérések központi kérdésével is: a társadalmi törvényekkel. A „Társadalmi Szemle" teret nyújt e könyv értékelésének is.

Digitized by Google

A TESTVÉRPÁRTOK SAJTÓJÁBÓL

Az SZKP Központi Bizottságának határozata a pártpropaganda feladatairól

A kommunista társadalom szélesen kibontakozó építésének időszakában hazánkban a párt ideológiai munkájának, és különösen e munka döntő területének, a pártpropagandának rendkívül nagy jelentősége van. A kommunista világszemlélet elsajátítása, a marxizmus—leninizmus alapjainak megismerése, a párt politikájának mélyreható megértése életbevágóan szükségessé válik minden szovjet ember számára. Ennek az a magyarázata, hogy:

először: a kommunista építés programjának sikeres megvalósítása, a kommunizmus anyagi és műszaki alapjainak megteremtése, a Szovjetunió gazdasági erejének további fokozása, az anyagi javak bőségének létrehozása közvetlenül összefügg a dolgozók öntudatának emelésével;

másodszor: abban a mértékben, ahogyan tovább fejlődik a szocialista demokrácia, és a szocialista állam fokozatosan átnő kommunista társadalmi önigazgatásba, a szovjet társadalom életének szabályozásában az alapvető módszer egyre inkább a tömegek meggyőzése, nevelése lesz;

harmadszor: a kommunista jellemvonásokkal, szokásokkal és erkölccsel rendelkező új ember kialakítása, az emberek tudatában még meglevő kapitalista csökevények megszüntetése, jelenleg az egyik fő gyakorlati feladat;

negyedszer: a különböző társadalmi rendszerű államok békés együttélése nem csökkenti az ideológiai harcot. Pártunk kérlelhetetlenül harcolt, és továbbra is harcol a kommunista ideológiáért, korunk leghaladóbb és valóban tudományos eszméjéért.

Napjainkban különösen kedvező feltételek alakultak ki a sikeres ideológiai munkához.

---

* Megjelent a Pravda 1960 január 10-i számában.

Digitized by Google

A XX. és XXI. pártkongresszus történelmi jelentőségű határozatai, az SZKP Központi Bizottságának plénumain hozott határozatok kijelölték azt a programot, amelynek alapján országunk a kommunizmushoz vezető úton fejlődik. A nagy lenini örökségre támaszkodva, pártunk igen fontos gazdasági, politikai, ideológiai és nemzetközi vonatkozású intézkedéseket dolgozott ki, és valósít meg, kiemelkedő sikereket arat a kommunista építés minden szakaszán.

Hazánkban újabb hatalmas fellendülés észlelhető. Sikeresen teljesítjük a hétéves terv feladatait, biztosan tartjuk a tempót a kapitalista országokkal folytatott gazdasági versenyben. A szovjet szocialista rendszer még erősebbé vált, megszilárdult a párt és a nép egysége, a munkás-paraszt szövetség, országunk népeinek barátsága, erősödött a szovjet emberek elvtársi kölcsönös segítség nyújtása és összefogása. Tovább javult a dolgozók jóléte, lényegesen emelkedett a dolgozók általános műveltsége, kulturális és politikai színvonala. Még fokozottabbá vált a néptömegek alkotó részvétele a kommunista társadalom építésében.

Az élet napról napra a kommunista ideológia újabb és újabb győzelmét hozza. Ez az eszmevilág ma már az emberek százmillióinak gondolkodását hódította meg, és aktív tényezővé vált a békéért, a demokráciáért és a szocializmusért folyó harcban. Ellenségeink félnek a kommunista ideológia óriási vonzóerejétől, és forradalmi átalakító erejétől. Korunk élenjáró eszméi a marxizmus—leninizmusban, az SZKP, a testvéri kommunista és munkáspártok határozataiban testesülnek meg.

A kommunizmus győzelméért folytatott harcban pártunk új eszmékkel gazdagította a marxista—leninista tanítást. Mélyrehatóan és sokoldalúan kidolgozta a szocializmusból a kommunizmusba való átmenet törvényszerűségeit, a kommunista társadalom anyagi és műszaki alapjai megteremtésének, a szocialista demokrácia fejlesztésének a kérdéseit, a szocialista világrendszer fejlődésének a törvényszerűségeit, a különböző társadalmi rendszerű államok békés egymás mellett élésének kérdését. A párt újszerűen vetette fel a háború és a béke kérdését a mai viszonyok között.

Az utóbbi években a világpolitikai küzdőtéren gyökeresen a szocializmus javára tolódtak el az erőviszonyok. A Szovjetunióban teljesen és véglegesen győzött a szocializmus. Mérhetetlenül megnövekedett országunk és a többi szocialista állam nemzetközi tekintélye, a világtörténelem menetére, az egész emberiség sorsának alakulására gyakorolt hatása. A Szovjetunió és a többi szocialista ország, az összes békeszerető népek aktív és következetes harcának eredményeként érezhetővé vált a nemzetközi feszültség enyhülése, reális ténnyé vált a különböző társadalmi és gazdasági

Digitized by Google

rendszerű államok békés együttélése, megnyílt az út a tartós béke felé.

Hazánk világtörténelmi jelentőségű sikerei és haladásának még nagyszerűbb távlatai lelkesítően hatnak a szovjet dolgozókra, újabb lehetőségeket nyújtanak egész népünk kommunista nevelésének fellendítésére.

Az ideológiai munka helyzetének tanulmányozása Moszkvában és Leningrádban, Ukrajnában, Bjelorussziában, a Kazah, a Grúz, az Üzbég SZSZK-ban, a szverdlovi, a szaratovi, az uljanovszki területen és az OSZSZSZK néhány más területén megmutatta, hogy a pártszervezetek az utóbbi években lényegesen átszervezték a pártpropagandát. Több intézkedést tettek a dogmatizmus és a betűrágás megszüntetésére: annak az alapvető hibának a kiküszöbölésére, ami a személyi kultusz hatására meglehetősen elterjedt, és nem kis kárt okozott az ideológiai nevelőmunkában. Alapjábanvéve megszüntették azt a rendellenes helyzetet, hogy a propaganda főként a múltba fordult és az SZKP rövid történetére korlátozódott, s emellett évekig a párt forradalom előtti fejlődésének időszakát tanulmányozták. Ez a rendellenes helyzet azt eredményezte, hogy nem tanulmányozták mélyrehatóan azokat a tapasztalatokat, amelyeket a szovjet nép a szocializmus győzelméért folytatott harcban szerzett: a propaganda kevés segítséget nyújtott az időszerű elméleti kérdések, és pártunk politikájának megvilágításához.

Az SZKP XX. és XXI. kongresszusa után lényegesen megélénkült és magasabb fokra emelkedett országunkban az ideológiai élet. A kommunista ideológia propagandája egyre elevenebbé és sokoldalúbbá vált. Fokozódott e propaganda hatékonysága, szervező és mozgósító ereje. Mélyebben kezdték tanulmányozni, és erősebben propagálni Marx, Engels és Lenin műveit, az SZKP kongresszusain és Központi Bizottságának plénumain hozott határozatokat: több olyan könyv jelent meg, amely a szocialista építés gyakorlatának tapasztalatait általánosította, napvilágot látott sok hasznos marxista—leninista tankönyv, az újságok és a folyóiratok munkájában megjavult a párt elméletének és politikájának propagandája.

A pártszervezetek új munkamódszerrel kezdtek dolgozni. Elősegítették a káderek gazdasági képzettségének növelését, ami kedvezően hatott az ipari vállalatok, az építkezések, a kolhozok és szovhozok vezetésének megjavítása szempontjából. Fokozott figyelemmel kezdték tanulmányozni az SZKP történetét, különösen az októberi forradalom óta eltelt időszakot, továbbá a marxista filozófiát, a párt bel- és külpolitikáját, a népi demokratikus országokban folyó szocialista építés, a világot átfogó kommunista, munkás-, demokratikus és nemzeti felszabadító mozgalom legfon-

Digitized by Google

tosabb kérdéseit. Erőteljesebben és mélyebben bírálták a burzsoá ideológiát, és a jelenkori revizionizmust. Sokoldalú tapasztalatokra tettünk szert az ideológiai munkában, propagandista káderek fejlődtek ki, megjavult elméleti és módszertani felkészültségük, lényegesen megerősödött a pártpropaganda anyagi bázisa.

Mindamellett az SZKP Központi Bizottságának az a véleménye, hogy a szóbeli és az írásos propagandában még mindig nagy hiányosságok vannak.

A pártpropaganda fő hiányossága, hogy még mindig nem küzdötte le teljesen az élettől, a kommunizmus építésének gyakorlatától való elszakadást.

Sok pártszervezet gyakran megfeledkezik arról, hogy a propaganda alapvető célja annak hatékonysága, amely konkrét eredmények formájában kell, hogy kifejeződjék a kommunista építés valamely szakaszán; hogy a harc a kommunizmus anyagi és műszaki bázisának megteremtéséért, az anyagi és szellemi értékek bőségéért, a termelés megszervezésének magasabb színvonaláért, elválaszthatatlan része az ideológiai munkának. Nem szabad szem elől téveszteni, hogy az ideológiai nevelőmunka sikere a társadalom anyagi bázisának fejlődésétől függ, és csak a gyakorlati feladatok megoldásáért vívott harcban lehet kinevelni a kommunista jövő emberét.

A szóbeli és az írásos propagandából rendszerint még mindig hiányzik a konkrétság és a céltudatosság. Ez a propaganda gyakran elvont, tisztán felvilágosító jellegű, általános felhívásokra és jelszavakra szorítkozik, kitér az éles, a néptömegeket erősen foglalkoztató kérdések elől. A kommunizmus eleven eszméit gyakran elvontan, nem pedig határozott, pontosan körülírt feladatok formájában hozza a tömegek tudomására, a hangsúlyt formulák „bevésésére" helyezi, nem pedig a marxista—leninista elmélet lényegének alkotó szellemű megértésére, a kommunista ideálok megvalósításáért folyó harcra. A propagandamunkában még nem kapott kellő helyet a kommunista módon végzett munkára való nevelés, az „aki nem dolgozik, az ne is egyék" elvnek a mai viszonyok között való gyakorlati megvalósításáért folytatott harc, a naplopók és a társadalom rovására élősködni kívánó elemek még megmaradt képviselői elleni küzdelem.

A szóbeli és az írásos propaganda nem tárja fel kellőképpen az utóbbi években végrehajtott pártintézkedések mély elméleti és gyakorlati értelmét, rosszul terjeszti és rosszul népszerűsíti a társadalmunk életében meglevő új, kommunista vonásokat, nem terjeszti elég erőteljesen az ipari és mezőgazdasági termelés élenjáró tapasztalatait. A propagandamunka gyakran általánosságban folyik, nem veszi figyelembe a helyi viszonyokat, a lakosság különböző rétegeinek foglalkozását, műveltségi színvonalát, nemzetiségi és egyéb sajátosságait.

Digitized by Google

A TESTVÉRPÁRTOK SAJTÓJÁBÓL

Az ideológiai nevelőmunka gyengén, néha esetlenül világítja meg a szocializmus előnyeit, nem használja fel kellően hazánknak a társadalmi élet minden területén elért vívmányait ahhoz, hogy a szovjet hazafiság és nemzeti büszkeség szellemében nevelje a szovjet embereket. Ez komoly mulasztás, különösen azért, mert a szocalizmus ellenségei fokozott propagandát folytatnak a kapitalista életforma népszerűsítése érdekében, fokozzák a kozmopolitizmus reakciós ideológiájának propagandáját. Egyes pártszervezetekben nem tulajdonítanak kellő jelentőséget annak, hogy a dolgozókat a szocialista internacionalizmus, a népek közötti megbonthatatlan, állandóan erősödő barátság szellemében neveljék, hogy kérlelhetetlenséget oltsanak belejük a burzsoá nacionalizmus maradványaival szemben, és leleplezzenek minden olyan törekvést, amely a „nemzeti hagyományok" leple alatt elmaradott reakciós szokásokat akar feltámasztani. Nem elég kérlelhetetlenül harcolnak minden olyan kísérlettel szemben, amely a rosszul értelmezett lokális „érdekeket" szembeállítja a kommunizmusért harcoló szovjet nép közös érdekeivel.

Az SZKP Központi Bizottsága határozottan elítéli a betűrágást, és az ideológiai munka elszakadását a gyakorlati feladatoktól. Ugyanakkor felhívja a pártszervezetek figyelmét, hogy megengedhetetlen az elmélet lebecsülése, s az, ha a gazdasági építőmunka, a gyakorlati gazdálkodás, a mindennapi politika kérdéseit felületesen magyarázzák és tanulmányozzák, azok alkotószellemű elemzése, mélyrehatóelméleti általánosítása nélkül. Ez káros a dolgozók kommunista világnézetének kialakítása szempontjából.

Ma már minden feltétel megvan a pártpropaganda kereteinek bővítésére, hogy az eljusson minden munkáshoz, kolhozparaszthoz, értelmiségihez, minden szovjet emberhez. A pártszervezetek azonban nem használják ki kellőképpen e lehetőségeket. A szóbeli és az írásos propaganda (pártoktatás, előadások, politikai művek kiadása, az időszaki sajtó) jelentős része továbbra is elsősorban a párttagokhoz és tagjelöltekhez, a pártonkívüli aktívákhoz, értelmiségiekhez fordul. A lakosság egyes csoportjaira a mindennapos ideológiai és politikai befolyás általában nem terjed ki. A pártszervezetek még nem eléggé foglalkoznak azzal, hogy a széles tömegek között végzendő eszmei-nevelőmunka rendszere sokoldalú, rugalmas, a mai viszonyoknak teljesen megfelelő legyen.

A dolgozók széles rétegeinek szóló propagandarendezvények — előadások, vitaestek, elméleti kérdésekkel foglalkozó értekezletek, elvtársi beszélgetések, vasárnapi felolvasások stb. — ritkák, és helyenként alacsony színvonalúak. Az eszmei-nevelőmunkában nem használnak fel megfelelően olyan propagandaeszközöket, mint a sajtó, a rádió, a televízió, a film, a klub, a könyvtár

Digitized by Google

és egyéb kulturális intézmények, a legjobb irodalmi és a művészi alkotások.

Nem fordítanak kellő figyelmet arra, hogy az előadások, beszélgetések, felolvasások, cikkek, brosúrák, politikai foglalkozások közérthetők és népszerűek legyenek. Még nem minden pártszervezet gondoskodik róla, hogy rátermett, ügyszerető propagandistákat neveljen, emelje azok elméleti képzettségét és módszerbeli tudását. Ezért a propagandisták fellépései néha szürkék, szárazak, érdektelenek, nem ragadják magukkal a hallgatókat és az olvasókat.

Az SZKP Központi Bizottsága értékeli a társadalomtudományok és az e tudományok terén működő káderek nagy jelentőségét és pozitív szerepét a marxista—leninista elmélet kidolgozásában és népszerűsítésében, a szovjet dolgozók eszmei nevelésében. Mégis a Központi Bizottság véleménye szerint a pártpropaganda tartalmában mutatkozó hiányosságok közül soknak az a magyarázata, hogy a társadalomtudományokkal foglalkozó dolgozók bizonyos fokig elmaradtak a kommunista építés gyakorlata, és az ideológiai munka feladatai mögött. Sok közgazdász, filozófus, történész, és más tudományos dolgozó még nem küzdötte le a dogmatizmust, nem tanulmányozza bátran és alkotó szellemben a tömegek életét, harcának tapasztalatait, kevéssé dolgozza fel az időszerű elméleti és gyakorlati kérdéseket, gyakran elavult és meddő problématika rabja.

A Szovjet Tudományos Akadémia társadalomtudományi intézetei, az SzKP Központi Bizottsága mellett működő Marxizmus—leninizmus Intézet, és ennek fiókjai, az SzKP Központi Bizottsága mellett működő Társadalomtudományi Akadémia és pártfőiskola, az elméleti folyóiratok, sok főiskolai társadalomtudományi tanszék még mindig kevés kapcsolatot tart a pártszervezetek életével, nem mindig nyújt aktív és alkotó szellemű segítséget az ideológiai munkához.

Az SzKP Központi Bizottsága úgy véli, hogy a pártpropaganda hiányosságainak alapvető oka az, hogy egyes szövetséges köztársaságok kommunista pártjainak központi bizottságai, egyes határterületi és területi pártbizottságok, valamint egyes ideológiai kérdésekkel foglalkozó hivatalok és intézmények gyengén irányítják a pártmunkának ezt a nagyon fontos szakaszát.

A pártbizottságok, s azok propaganda- és agitációs osztályai gyakran a propaganda külsőségeire helyezik a súlyt, főleg a rendezvények és intézkedések mennyisége alapján ítélik meg a propagandamunkát, nem pedig annak eredményei nyomán, nem azon az alapon, hogyan biztosítja a tömegek munkaaktivitásának, társadalmi és politikai aktivitásának növekedését, kommunista öntudatának fejlődését. Sokszor előfordul, hogy pártvezetők, tanácsi

Digitized by Google

és gazdasági vezetők a terület, a körzet, a vállalat, a kolhoz gazdasági tevékenységének kielégítő általános eredményeire hivatkozva, nem fordítanak kellő figyelmet a dolgozók kommunista szellemű nevelésére. Egyes pártszervezetek vezetői nem harcolnak szívósan az idegen ideológia ellen, nem verik vissza kellőképpen a nacionalizmus, a kozmopolitizmus és az apolitikusság megnyilvánulásait, néha passzív, védekező álláspontra helyezkednek a marxizmus—leninizmussal ellentétes idealista, vallásos eszmékkel szemben, gyengén és késve reagálnak a munkafegyelem és a kommunista erkölcs durva megsértésére, elnézőek az emberek tudatában még fellelhető csökevények iránt.

A pártvezetők, a tanácsi, a gazdasági funkcionáriusok jelentős része még mindig nem vesz részt személyesen a propagandamunkában, megfeledkezik róla, hogy minden kommunista, de főként minden kommunista vezető elidegeníthetetlen tulajdonsága és legfőbb kötelessége, hogy szívósan munkálkodjék saját ideológiai és elméleti színvonalának emelésén, állandóan szoros kapcsolatot tartson az emberekkel, megvilágítsa a tömegek előtt a marxizmus—leninizmus nagy eszméit, a párt politikájának megvalósítására mozgósítsa a dolgozókat.

Az SZKP Központi Bizottsága mindezek alapján elhatározta:

1. A szövetséges köztársaságok kommunista pártjainak központi bizottságai, a határterületi, területi, városi, körzeti pártbizottságok és az alapszervezetek küszöböljék ki a jelen határozatban megállapított hiányosságokat, lényegesen javítsák meg a pártpropaganda irányítását, szívósan és szakadatlanul harcoljanak a pártpropaganda ideológiai színvonalának emeléséért, a néptömegekre gyakorolt befolyásának fokozásáért, a dolgozók kommunista nevelését állítsák a pártpolitikai munka középpontjába.

A pártpropaganda főfeladata az, hogy mélyen és sokoldalúan megvilágítsa a marxizmus—leninizmus eszméit, megmutassa, hogyan valósulnak meg ezek az eszmék a pártnak a szocializmus és a kommunizmus győzelméért folytatott harca során, tanítson arra, hogyan kell a gyakorlati munkában felhasználni és alkotóan továbbfejleszteni a párt által felhalmozott elméleti kincset, vigye harcba a dolgozókat a párt politikájának megvalósításáért, olyan embereket neveljen, akik tettekkel szívósan harcolnak a kommunizmusért.

Az ideológiai munkában vezető helyet kell elfoglalnia annak a harcnak, amely az „aki nem dolgozik, az ne is egyék" elv következetes megvalósításáért folyik, és az olyan személyek ellen irányul, akik nem hajlandók részt venni a társadalmilag hasznos munkában; és amely harc a munkához való kommunista viszony kialakításáért és a munkára ösztönző erkölcsi tulajdonságok kibontakoztatásáért folyik. Arra kell törekedni, hogy minden szovjet

Digitized by Google

ember megértse és átérezze, milyen óriási társadalmi és történelmi jelentősége van mindennapi munkájának, lássa, hogy ez a munka döntő tényező a haza hatalmának gyarapodása, az anyagi és kulturális javak bőségének megteremtése, a kommunizmus teljes győzelme szempontjából.

A pártpropaganda hatékonysága elsősorban a konkrét termelési eredményekben nyilvánul meg. Arra kell törekedni, hogy a propagandában a lehető legkevesebb politikai frázispuffogtatás legyen, viszont minél több konkrét harc a kommunista építés ütemének meggyorsításáért. A szóbeli és írásos propaganda mozgósítsa a tömegeket a hétéves terv, és a kommunizmus építését célzó egész program sikeres megvalósítására, a munkatermelékenység növelésére, a technikai haladásra, új tartalékok feltárására, és a legjobb tapasztalatok elterjesztésére, az állami eszközök s értékek takarékos felhasználására, a maradiság és a megcsontosodottság megnyilvánulásai elleni harcra, nevelje a tömegeket arra, hogy ne tűrjék el a hiányosságokat.

A pártpropaganda kötelessége, hogy eleven, világos példákkal mutassa meg a szocialista rendszer és a marxista—leninista ideológia fölényét, ismertesse a kommunista munka és életmód figyelemreméltó példáit, szilárd eszmei meggyőződésű és sokoldalúan fejlett embereket neveljen a kommunista társadalomnak. A dolgozókat arra kell tanítani, hogy megingathatatlanul bízzanak a párt és a nép ügyében. Kollektivizmusra és munkaszeretetre, szocialista nemzetköziségre és szovjet hazafiságra kell nevelni őket. Beléjük kell oltani az új társadalom magas, erkölcsi elveit. Kérlelhetetlenül harcolni kell az apolitikusságnak, a nacionalizmusnak és a kozmopolitizmusnak a szovjet társadalomban még jelentkező egyes megnyilvánulásai, valamint a múlt olyan csökevényei ellen, mint a munkakerülés, a társadalmi kötelesség lebecsülése, a társadalmi tulajdon fosztogatása, a bürokratizmus, a megvesztegetés, a spekuláció, a talpnyalás, az iszákosság, a huligánság és a rendszerünktől egyéb idegen jelenségek.

Aktív, támadószellemű harcot kell folytatni a marxizmus—leninizmustól idegen burzsoá ideológia, annak jobboldali-szocialista és revizionista szószólói ellen, lankadatlanul fokozni kell a szovjet dolgozók politikai éberségét.

A mai viszonyok között nagy jelentőségű a Szovjetunió békeszerető külpolitikájának mélyenszántó megvilágítása. A pártpropaganda feladata, hogy a békés egymás mellett élés lenini elveinek megvalósításáért folytatott harc konkrét tényeire támaszkodva, a béke és a haladás erőinek élvonalában haladó, nagy hazájuk iránt érzett büszkeség szellemében nevelje a dolgozókat. Minden szovjet emberben forró vágyat ébresszen, hogy önfeláldozó munkájával gyarapítsa a Szovjetunió és az egész szocialista tábor erejét, tevékenyen vegyen részt a szocializmusnak a kapitaliz-

Digitized by Google

mussal folytatott nagy versenyében, minden erejével elősegítse a béke ügyének megszilárdulását. Továbbra is határozottan le kell leplezni azokat az imperialistákat, akik folytatni kívánják a hidegháborút, mindazokat, akik a nemzetközi feszültség és a fegyverkezési verseny fenntartására és fokozására törekednek.

A pártpropaganda alapvető tartalma az legyen, hogy mélyrehatóan tanulmányozzák és széleskörűen magyarázzák a marxizmus—leninizmus klasszikusainak alkotásait, a XX. és XXI. pártkongresszuson, az SZKP Központi Bizottságának plénumain hozott határozatokban, a párt- és a kormány vezetőinek beszédeiben, a nemzetközi kommunista mozgalom legfontosabb dokumentumaiban felvetett elméleti problémákat és gyakorlati feladatokat, tanulmányozzák az SZKP történetét, a politikai gazdaságtant, a marxista filozófiát. A mai viszonyok között, amikor a marxizmus—leninizmus elmélete összeolvadt a kommunista építés gyakorlatával, amikor a kommunizmus építése közben felvetődött gyakorlati kérdések megoldása egyúttal nagy elméleti kérdések megoldása is, elmélyülten tanulmányozni kell az életet, le kell vonni az általános következtetéseket a kommunista építés gyakorlatából, és ezen az alapon kell tanulni a marxizmus—leninizmust, fejleszteni és terjeszteni forradalmi elméletünket.

2. *Az SZKP Központi Bizottsága aláhúzza, hogy a pártpropaganda annál eredményesebb, hatékonysága, nevelő szerepe annál nagyobb lesz, minél szorosabban kapcsolódik a nép alkotó munkájához, életéhez, a kommunista építés gyakorlatához.* Egyszer s mindenkorra fel kell adni azt a helytelen elképzelést, hogy elegendő a hallgatóság előtt bizonyos általános ismereteket kifejteni, az elmondottakat idézetekkel alátámasztani, és ezzel már eleget tesznek a bolsevik propagandista feladatának. A munka folyamán, a kommunizmusért folytatott harc közben történő nevelés, ez a mai viszonyok között az ideológiai munka gyakorlatban bevált fő iránya. A pártpropaganda legyen konkrét és céltudatos. Mozgósítsa a dolgozókat a sürgetően fontos gazdasági és politikai feladatok megoldására.

Ezért

a) szélesebb körben kell népszerűsíteni az élenjáró ipari és mezőgazdasági tapasztalatokat, a kommunista munka legjobb példáit; szoros kapcsolatba kell hozni a propagandamunkát a vállalatok, az építkezések, a kolhozok, a szovhozok mindennapi munkájával és feladataival, elő kell segíteni, hogy minden kollektívában magasfokú politikai aktivitás, és a lendületes munka légköre alakuljon ki; a szovjet népnek a kommunizmus győzelméért folytatott hősies harcából vett élő példákkal kell megvilágítani a marxizmus—leninizmus elméleti tételeit;

b) a káderek, elsősorban a propagandamunkát végző ká-

Digitized by Google

dereket fel kell fegyverezni konkrét gazdasági ismeretekkel, arra kell törekedni, hogy minden propagandista, az ideológiai front minden dolgozója tájékozott legyen a gazdasági kérdésekben, ismerje a termelés eredményeit és élenjáró tapasztalatait, jól össze tudja kapcsolni az elméleti, a történelmi és a pártpolitikai kérdéseket az időszerű gyakorlati feladatokkal;

c) a szövetséges köztársaságok kommunista pártjainak központi bizottságai, a határterületi, a területi, a városi és körzeti pártbizottságok rendszeresen hívják össze az agitátorok, propagandisták, értelmiségiek értekezleteit és gyűléseit, ezeken vitassák meg a vezető pártfunkcionáriusok, tanácsi, szakszervezeti, gazdasági funkcionáriusok beszámolóit a párt bel- és külpolitikájának legfontosabb kérdéseiről, a köztársaságok, a területek, a városok, a körzetek, a vállalatok, az építkezések, a kolhozok és a szovhozok gyakorlati feladatairól és perspektíváiról.

3. Figyelembe véve, hogy a mai körülmények között *a marxizmus—leninizmus eszméinek elsajátítása, a párt politikájának mély megértése, és az e politika megvalósításárt folytatott harc életbevágóan fontos nemcsak a kommunisták, hanem minden dolgozó számára*, szélesíteni kell a propagandamunka kereteit, még nagyobb lendületet kell adni e munkának, el kell jutni minden szovjet emberhez.

Ennek érdekében:

a) meg kell szüntetni a szóbeli és az írásos propagandában az elvontságot, és az idézetek halmozását. Érthető és szép nyelven kell magyarázni a marxizmus—leninizmus legfontosabb tételeit, világosan, szenvedélyesen és meggyőzően beszélve a szovjet nép időszerű feladatairól, nagyszerű vívmányairól, ügyesen felhasználva a vonzó példák erejét. A kommunista eszmék propagandája legyen érthető a dolgozók számára, legyen közvetlen, ragadja meg minden szovjet ember eszét és szívét, ébressze fel benne a legragyogóbb és legnemesebb gondolatokat és érzelmeket;

b) tökéletesíteni és valóban tömegméretűvé kell tenni az olyan kipróbált propaganda-módszereket és formákat, mint a politikai oktatás rendszere, a felolvasások, a sajtó, a rádió és a televízió. Az önkéntesség elvének szigorú betartásával még több pártonkívülit, elsősorban a pártonkívüli aktivistákat, a komszomolistákat és a többi fiatalokat, az élenjáró dolgozókat és az újítókat kell bevonni a politikai oktatásba. Arra kell törekedni, hogy a pártoktatás részvevői végezzenek agitációs és propagandamunkát, tartsanak előadásokat, adják át ismereteiket a dolgozóknak;

c) mindent meg kell tenni, hogy emelkedjék az olyan tömegpropaganda-formák ideológiai színvonala, mint a gyűlések, az értekezletek, a kérdés-felelet-esték, a sajtóismertetések, a viták, a szabad egyetemek, a technikai haladás egyetemei és klubjai, a vasár-

Digitized by Google

napi felolvasások stb. Arra kell törekedni, hogy ezek ne pusztán kulturális ismereteket terjesszenek, hanem sajátságos módszereikkel, ügyesen és érthetően propagálják a kommunista ideológiát, segítsék az új ember nevelését;

d) a propagandamunka nevelő szerepének, népszerűségének és hatékonyságának fokozására jobban fel kell használni a legjobb szépirodalmi és művészeti alkotások eszmei és érzelmi hatását. Rendszeresen vitaestéket kell tartani szépirodalmi művekről, színdarabokról, filmekről; filmművészeti fesztiválokat és előadással egybekötött filmvetítéseket kell tartani, kiállításokat kell rendezni, amelyeken szépirodalmi műveket, festményeket, szobrokat mutatnak be; javítani kell a bibliográfiai munkát, a könyvek és zeneművek propagandáját;

e) meg kell javítani a kultúrpaloták, művelődési otthonok, klubok, könyvtárak, olvasótermek, múzeumok, kultúrparkok és más kulturális intézmények munkáját. Ezek — különösen falun — váljanak az agitációs és propagandamunka központjaivá;

f) fokozni kell a dolgozók lakóhelyén végzett eszmei-nevelőmunkát. Széles körben kell gyakorolni az egyéni nevelőmunka módszerét, el kell jutni minden szovjet emberhez, segítséget kell nyújtani ideológiai fejlődéséhez, határozott formában, kézzelfoghatóan kell harcolni a kapitalizmusnak az emberek tudatában még meglevő csökevényei ellen.

Az SZKP Központi Bizottsága hangsúlyozza a szakszervezetek, a Komszomol az összes társadalmi tömegszervezet és alkotó szövetség nagy szerepét a szovjet dolgozók kommunista nevelésében. Hazánkban csak akkor vehet széles lendületet az eszmei-nevelőmunka, és hatása csak akkor terjedhet ki minden szovjet emberre, ha ez a munka a szakszervezetek, a Komszomol és a többi társadalmi szervezet tevékenységének középpontjába kerül, ha társadalmunk hatalmas erői tevékenyen részt vesznek ebben a munkában.

4. Az SZKP Központi Bizottsága felhívja a pártbizottságok és pártszervezetek figyelmét, hogy a propagandamunkát differenciáltan kell végezni, számolni kell a lakosság különböző rétegeinek foglalkozási, művelődési viszonyaival, életkorával, nemzetiségével és egyéb sajátosságaival.

A *munkások és a kolhozparasztok* között végzett propagandamunka során különös figyelmet kell fordítani a munkához és a szocialista tulajdonhoz való öntudatos kommunista viszony kialakítására. Fejleszteni kell a kollektív szellemet, a kölcsönös elvtársi segítséget és megbecsülést, a kommunista magatartás szabályait, az újító szellemet, a maradisággal és a múlt csökevényeivel szembeni kérlelhetetlenséget.

Az *értelmiség* körében végzett propagandamunka arra irányuljon, hogy kifejlessze azokat az erkölcsi tulajdonságokat, ame-

Digitized by Google

lyek a társadalom javára végzett munkára ösztönöznek. A fő feladat a szellemi dolgozók eszmei nevelése, politikai felvilágosítása, a tömegek körében végzendő aktív nevelőmunkába való bevonása. Szem előtt kell tartani, hogy az értelmiség éppen a magasfokú kommunista eszmeiség, a kommunista építés gyakorlatával, és a nép életével való elszakíthatatlan kapcsolat révén töltheti be legteljesebben a szerepét a szovjet társadalomban.

Az *ifjúság* körében végzett eszmei-nevelőmunka segítse elő, hogy az ifjúság helyesen fogja fel a társadalmi jelenségeket, a kommunista erkölcsi elvek mély egyéni meggyőződésévé váljanak, ne tűrje a burzsoá ideológia, az apolitikusság megnyilvánulásait, a nyárspolgári szellemet. Emelni kell a komszomol-szervezetek munkájának színvonalát, a figyelmet a politikai felvilágosításra, a fiúk és a lányok általános műveltségi színvonalának, szakmai, technikai ismereteinek és kulturális látókörének bővítésére kell összpontosítani. Szovjet hazafiságra, a munka megbecsülésére, a társadalmi javak kímélésére kell nevelni őket, továbbá arra, hogy felismerjék mindennapi munkájuk óriási történelmi jelentőségét. A fiatal nemzedéket bátorrá és merésszé kell nevelni, arra, hogy megingathatatlanul higgyen a kommunizmus végső diadalában.

Az ifjúság körében végzett kommunista propaganda legyen formájában és módszereiben változatos és érdekes, eleven, szemléltető, népszerű. Legyen alapja: a marxista—leninista elmélet legfontosabb kérdéseinek, pártunk és országunk hősi történelmének tanulmányozása, a múlt harcos hagyományaira és napjaink hőstetteire, a kommunizmus győzelméért harcoló szovjet nép önfeláldozásának példáira támaszkodó nevelés.

A *nők* körében végzett propagandamunka szolgálja a nők eszmei igényeinek és érdeklődésének fokozását, vonja be a nőket, különösen a háztartásban dolgozókat az aktív társadalmi-politikai munkába, a vallásos előítéletek, valamint a kispolgári csökevények ellen folytatott harcba. A nők eszmei nevelése foglaljon el jelentős helyet a szóbeli és sajtópropaganda minden formájában. Gyakrabban és magasabb színvonalon kell tartani előadásokat, beszélgetéseket stb. a nők számára, figyelembevéve munkájuk és elfoglaltságuk jellegét. Kérlelhetetlenül harcolni kell a nőkkel való feudális bánásmód megnyilvánulásai ellen.

A pártszervezetek és pártbizottságok a propagandamunka során vegyék szigorúan figyelembe a lakosság különböző rétegeinek *nemzeti sajátságait*, a legnagyobb figyelmet fordítsák a dolgozók internacionalista nevelésére, a népek közötti barátság további erősítésére, arra, hogy a szocialista nemzetek állandóan közeledjenek egymáshoz és sokoldalúan, kölcsönösen gazdagítsák egymást. Kérlelhetetlenül harcolni kell a burzsoá nacionalizmus

Digitized by Google

megnyilvánulásai, s az olyan törekvések ellen, amelyek idealizálni és leplezni próbálják a múlt szociális ellentéteit, el akarják ferdíteni valamely nemzet valódi történelmét, és a Szovjetunió más népeihez fűződő kapcsolatait. Harcolni kell a nemzeti elzárkózás és kizárólagosság egyes jelenségei ellen is.

5. A pártbizottságok kötelessége, hogy emeljék a *pártoktatás* eszmei színvonalát, és a marxizmus—leninizmus alkotó szellemű tanulmányozását tekintsék a propagandamunka döntő láncszemének.

Tekintettel arra, hogy a dolgozók marxista—leninista világnézetének kialakításában, kommunista nevelésében nagy jelentőségű, hogy megismerjék az SZKP történetét, meg kell szervezni a politikai oktatás keretében az SZKP történetének széleskörű, módszerekben és időtartamban különböző formájú tanulmányozását. Itt a figyelmet legfőképpen arra kell összpontosítani, hogyan tevékenykedett a párt a Nagy Honvédő Háború éveiben, a háború előtti és utáni években, különösen a XX. pártkongresszus után.

Az anyagba jelentékeny mértékben be kell vonni részleteket a helyi pártszervezetek történetéből, de ugyanakkor ki kell domborítani pártunk történetének nemzetközi tartalmát, tanulmányozni kell, és ki kell dolgozni a szövetséges köztársaságok kommunista pártjainak történetét, mint az SZKP történetének alkotó részét. Meg kell mutatni az SZKP történetének és a nemzetközi kommunista mozgalom történetének szerves kapcsolatát.

A mai körülmények között a pártszervezetek fő figyelmüket a gazdasági ismeretek propagandájára, arra fordítsák, hogy mélyrehatóan tanulmányozzák a szocialista termelési mód fejlődésének törvényeit, a kommunizmus anyagi és műszaki bázisa kialakulásának és a város és a falu közötti termelési kapcsolatok további tökéletesedésének útjait. Nagyobb figyelmet kell fordítani azoknak az alapvető feladatoknak a tanulmányozására, amelyeket a XX. és XXI. pártkongresszus, az SZKP Központi Bizottságának plénumai tűztek ki a szocialista gazdaság fejlesztése céljából, továbbá az ipar, a mezőgazdaság, az építkezések, a közlekedés és más népgazdasági ágak halaszthatatlan gazdasági problémáinak tanulmányozására.

A politikai felvilágosító munkában fontos hely illeti meg a marxista filozófia kérdéseinek tanulmányozását, a modern társadalmi élet időszerű folyamatainak, különösen a szocializmusból a kommunizmusba való átmenet törvényszerűségeinek, valamint a természettudományok legújabb adatainak dialektikus-materialista értelmezését. A marxizmus—leninizmus alapjait összes alkotó részeinek szerves egységében kell tanulmányozni. Fokozott szerephez kell juttatni a politikai iskolákat abban, hogy a szükséges ál-

Digitized by Google

talános műveltséggel és elméleti képzettséggel nem rendelkező kommunisták és pártonkívüliek elsajátítsák az alapvető politikai ismereteket.

6. Az SZKP Központi Bizottsága úgy vélekedik, hogy a *politikai oktatás megszervezésében a súlypontot a politikai önképzésre kell áthelyezni,* ami a marxizmus—leninizmus elsajátításának alapvető, gyakorlatilag teljesen bevált módszere. Ma már lényegesen bővült a dolgozók általános műveltsége, kulturális színvonala, és politikai látóköre, nagy példányszámban jelennek meg az elméleti és politikai művek. Így arra kell törekedni, hogy a tanulókörökben és a politikai iskolákban csak azok tanuljanak, akiknek valóban nincs meg a szükséges előképzettségük az önálló tanuláshoz.

A politikai önképzés terén *a figyelmet az önálló tanulás kollektív, szemináriumi formáira kell összpontosítani* Mindenütt létre kell hozni az elméleti szemináriumok széleskörű hálózatát, ahol összefüggően is, egyes kiemelt kérdéscsoportok alapján is tanulmányozzák az SZKP történetét, a politikai gazdaságtant, a filozófiát stb. Mindenképpen elő kell mozdítani, hogy a szemináriumokon olyan elméleti kérdéseket tanulmányozzanak, amelyek összefüggnek a hallgatók gyakorlati munkájával és szakmai érdeklődésével (konkrét gazdasági kérdéseket, a technikai haladás, a kommunista nevelés, a marxista—leninista esztétika kérdéseit, a biológia, a fizika, a kémia filozófiai problémáit stb.).

Fokozott segítséget kell nyújtani azoknak, akik önállóan tanulmányozzák az SZKP elméletét és történetét. Részükre előadásokat és előadás-sorozatokat, egyéni és csoportos konzultációkat, elméleti beszélgetéseket és konferenciákat kell tartani. Az elméletet önállóan tanulmányozókat tevékenyebben be kell vonni a gyakorlati propagandamunkába.

7. A pártszervezetek fordítsanak igen komoly figyelmet a *politikai képzés következetességére és folyamatosságára,* minden erővel törekedjenek arra, hogy minden kommunista évről évre rendszeresen és céltudatosan emelje ideológiai és politikai színvonalát, a marxizmus—leninizmust mint összefüggő tanítást sajátítsa el. Határozottan ki kell küszöbölni az olyan tényeket, hogy a kommunisták vagy egyáltalán nem munkálkodnak ideológiai és politikai színvonaluk emelésén, vagy pedig hosszú éveken át egy és ugyanazon, rendszerint korunktól igen távoleső kérdések körül topognak.

Az utóbbi években a pártban kialakult a politikai oktatás hajlékony rendszere. Ezt tökéletesítve, a pártszervezetek abból induljanak ki, hogy semmiféle politikai oktatási rendszer nem lehet végleges, minden időre érvényes. A fő feladat az, hogy szigorúan betartva az önkéntesség elvét a politikai oktatás formájának meg-

Digitized by Google

választásában, teljesen kielégítsék a kommunisták és pártonkívüliek sokoldalú igényeit és érdeklődését.

A pártszervezeteknek az alábbi politikai oktatási rendszert javasoljuk irányadásként:

a) politikai iskola, mint a marxista—leninista oktatás alsó foka;

b) az SZKP történetét tanulmányozó körök és elméleti szemináriumok;

c) a marxizmus—leninizmus alapjait tanulmányozó körök és elméleti szemináriumok;

d) a marxista—leninista filozófiát, politikai gazdaságtant, konkrét gazdaságtant, az ateizmus kérdéseit, a napi politika, a nemzetközi helyzet, a kommunista világmozgalom kérdéseit tanulmányozó elméleti szemináriumok és körök; gazdasági iskolák;

e) a marxizmus—leninizmus egyeteme; marxista—leninista klasszikusok tanulmányozása, az SZKP története, a politikai gazdaságtan, a dialektikus és történelmi materializmus, az etika, az esztétika, az ateizmus, a világot átfogó kommunista, munkás-, demokratikus és nemzeti felszabadító mozgalom egyes kérdéseinek, vagy más kérdéseknek tanulmányozása az egyéni tervek alapján, valamint elméleti szemináriumokban.

Fokozottabban kell irányítani a komszomolista politikai oktatást, és nagyobb segítséget kell ehhez nyújtani. A komszomolista politikai körök és szemináriumok vezetésére ki kell választani a legjobb kommunistákat, akik tudnak és szeretnek foglalkozni az ifjúsággal, véget kell vetni az „ahogy esik, úgy puffan"-rendszernek, és szilárd propagandista káderekt kell összegyűjteni a Komszomolban.

8. Abból kiindulva, hogy a pártpropaganda színvonala döntően a *propagandista káderektől függ*, a pártszervezetek kötelessége jobban kiválasztani, nevelni, elméletileg és módszertanilag jobban kiképezni a politikai iskolák, körök, elméleti szemináriumok vezetőit, a konzultánsokat, az előadókat.

E célból:

a) nagyobb mértékben kell bevonni a propagandamunkába a pártmunkásokat, valamint a mérnököket, agronómusokat és a népgazdaság más szakembereit. Szem előtt kell tartani, hogy a marxizmus—leninizmus eszméit eredményesen terjeszteni csak olyan sokoldalúan képzett és meggyőződéses emberek képesek, akik a marxizmus—leninizmus legfontosabb tételeit alkotó módon, érthetően és világosan, az élettel szoros kapcsolatban tudják kifejteni, kellő szakismerettel tájékozódnak a konkrét gazdasági kérdésekben, jól ismerik a vállalatok, kolhozok és szovhozok gyakorlati igényeit. Nagyobb gondot kell fordítani a propagandisták látó-

Digitized by Google

körének szélesítésére, műveltségi színvonalának emelésére, módszertani jártasságuk tökéletesítésére;

b) gondoskodni kell a pártbizottságok mellett működő propagandista-szemináriumok és tanfolyamok munkájának megjavításáról;

c) újságokban, folyóiratokban, brosúrákban és könyvekben, rádión és televízión keresztül jobban kell ismertetni a propagandamunka tapasztalatait. A propagandamunka gyakorlatával és módszertanával foglalkozó brosúrák sorozatából ki kell adni „A propropagandisták kiskönyvtárát";

d) aktívabban be kell kapcsolni a propagandamunkába a közvélemény erőit, nagyobb gondot kell fordítani a propagandisták tekintélyének növelésére és erkölcsi bátorítására. Véget kell vetni annak a helytelen és káros gyakorlatnak, hogy a propagandistákat túlterhelik társadalmi megbízatásokkal. A propagandamunkát alapvető és fontos pártmegbízatásnak kell tekinteni.

9. Kötelezni kell a pártbizottságokat, hogy fokozzák *a politikai oktatás házainak és a kabineteknek* a tevékenységét, növeljék szerepüket a propagandamunka legjobb tapasztalatainak közreadásában és terjesztésében, az elméletet önállóan tanulók és a propagandisták elméleti és módszertani segítésének szervezésében. Helyeselni kell azt a gyakorlatot, hogy a nagy alapszervezeteknél társadalmi kezdeményezésből politikai oktatással foglalkozó kabineteket, valamint módszertani tanácsokat és csoportokat létesítenek.

A vidéki körzeti pártbizottságok politikai oktatással foglalkozó kabinetjeinek és propagandistáinak konkrét támogatására, a propagandamunka pozitív tapasztalatai közreadásának és terjesztésének megjavítása céljából a területi és körzeti központok városi pártbizottságainak politikai oktatási házait át kell szervezni a körzeti, a területi és a megfelelő városi pártbizottságok politikai oktatási házaivá, s ezeket meg kell erősíteni magas képzettségű káderekkel.

10. Tekintettel arra, hogy a politikai képzés eszmei színvonala és foka jelentős mértékben függ attól, milyen mértékben állnak rendelkezésre *tankönyvek, tanítási, módszertani és szemléltető segédeszközök,* folytatni kell ezek elkészítését, kiadását. Elsősorban különféle rövid és népszerű tankönyveket kell kiadni a marxizmus—leninizmus alkotó elemeiről és legfontosabb problémáiról. Ennek érdekében a nyílt pályázatok jól bevált gyakorlatát kell alkalmazni.

Biztosítani kell, hogy 1960-ban és 61-ben a pártoktatás rendszere számára elkészüljenek és kiadásra kerüljenek népszerű tankönyvek, amelyek tárgya a filozófia, az ateizmus, az ipari és mezőgazdasági vállalatok gazdaságtana, a nemzetközi kommunista

Digitized by Google

mozgalom története, az ázsiai, az afrikai és a latin-amerikai népek nemzeti felszabadító mozgalmának története; antológiák (a marxizmus—leninizmus minden egyes alkotó eleméről külön antológia); a kommunista nevelés, a marxista—leninista erkölcstan és esztétika kérdéseivel, a természettudományok filozófiai problémáival foglalkozó könyvek; a politikai oktatás sajátos formáinak megfelelő szemléltető segédeszközök sorozata.

A politikai oktatás házait és a kabineteket el kell látni a szemléltető propaganda korszerű technikai eszközeivel. A Szovjetunió népművelési minisztériumának feladata, hogy a politikai oktatás házainak és a kabineteknek ingyenes használatra dokumentációs, valamint történelmi-forradalmi témákat tárgyaló filmeket bocsásson rendelkezésükre; lehetővé kell tenni történelmi-forradalmi játékfilmek bemutatását leszállított helyárak mellett; több történelmi-forradalmi, dokumentációs, ismeretterjesztő kisfilmet, valamint diafilmet kell készíteni a politikai oktatás rendszere számára.

11. A pártbizottságok kötelessége, hogy lendületesebbé, magasabb eszmei színvonalúvá tegyék a *propagandaelőadásokat*. Helytelen az az egyes pártszervezeteknél tapasztalt irányzat, hogy csökkentik a marxista—leninista elmélet kérdéseivel foglalkozó előadások számát. Harcolni kell az ellen, hogy az előadásokon a jelenkori társadalmi fejlődés alapvető folyamatainak beható elemzése helyett általános, elvont értekezéseket tartsanak, unalmasan ismételgessenek közhelyeket, vagy megelégedjenek a tények felületes felsorolásával. Rendszeresen ellenőrizni kell az előadások minőségét. Biztosítani kell a hallgatóság jellegének megfelelő, tartalmilag mélyenjáró, formailag világos, közérthető előadások rendszeres megtartását a párt elméleti, történeti és politikai kérdéseiről, minden községben, vállalatnál, építkezésen, kolhozban, szovhozban.

Meg kell erősíteni a szövetségi köztársaságok kommunista pártjainak központi bizottságai, a határterületi, területi, városi, körzeti pártbizottságok, s a nagyobb alapszervek pártbizottságai mellett működő előadói csoportokat. Meg kell javítani a Politikai és Tudományos Ismereteket Terjesztő Országos Társaság helyi tagozatainak és a komszomolbizottságok előadói csoportjainak munkáját, fokozni kell e munka pártellenőrzését. Társadalmi alapon aktívabban kell bevonni az előadások megtartásába a tudósokat, az irodalom és a művészet képviselőit, a különböző szakembereket, a párt-, a tanácsi, a szakszervezeti, a komszomol- és a gazdasági funkcionáriusokat.

12. Fokozni kell a *sajtó* szerepét a nép kommunista nevelésében. A jelenlegi körülmények között, amikor alapvetően megteremtettük az újságok és folyóiratok, a tömeges könyvkiadás szerteágazó hálózatát, az a döntő, hogy szakadatlanul emeljük ezek esz-

Digitized by Google

mei színvonalát, bátran felhasználjuk őket a kommunista építés időszerű kérdéseinek megoldására. Ebből a célból szükséges:

a) bátrabban felvetni, kidolgozni, és propagálni a sajtóban az időszerű politikai, gazdasági, ideológiai és erkölcsi-etikai problémákat, a pártszervezési és a pártpolitikai munka új, hatékonyabb formáit és módszereit. Az újságok és a folyóiratok legyenek valóban a nép fórumaivá, adjanak választ minden időszerű kérdésre, tevékenyebben formálják az életet, és ténylegesen segítsék a pártot a kommunista építésben és a dolgozók nevelésében, konkrét feladatainak megoldásában;

b) alapvetően megjavítani a sajtóban megjelent propaganda-anyagok tartalmát és minőségét, a marxizmus—leninizmus elméleti tételeit a népi tömegek történelmi alkotó tevékenységével szoros összefüggésben kell kifejteni. A sajtó propagandamunkájában kerülni kell az általános fejtegetéseket és az ismétléseket, pontosabb, világosabb adatokat és megindokolt mozgósító következtetéseket kell közölni, változatossá kell tenni az anyag közlésének külső formáit (külön oldalak, recenziók, alkotó viták stb.). Általánosan fel kell használni a harcos pártpublicisztika műfaját, operatíve kell magyarázni és kommentálni a párt és a kormány intézkedéseit, az ország belső életének és nemzetközi kapcsolatainak legfontosabb eseményeit, határozottan le kell leplezni a szovjet társadalomtól idegen ideológiát. Különösen fontos pozitív példákon tanítani a népet, a sajtó útján széles körben ismertetni a szovjet nép óriási sikereit, az újnak, a kommunizmusnak a fiatal hajtásait társadalmi életünkben;

c) megszüntetni azt a káros gyakorlatot, hogy a sajtópropagandában a szerzőknek csak szűk csoportja vesz részt; be kell vonni a sajtópropagandába a párt- és tanácsi funkcionáriusokat, a tudósokat, a különböző szakmák szakembereit, az ipari és a mezőgazdasági újítókat, az irodalom és a művészet képviselőit. Olyan emberek közül, akik ismerik az életet, a párt-, az állami és a gazdasági munka tapasztalatait, így a munkás- és falusi levelezők közül állhatatosan újabb újságírókádereket és szerzőket kell kiemelni. Minden egyes újság, folyóirat körül tömöríteni kell az olyan tehetséges publicistákat, propagandistákat, a forradalmi elmélet ügyes népszerűsítőit, akik a sajtóban világos, hatásos írásokkal operatívan tudnak válaszolni az életből felmerült kérdésekre;

d) növelni a propagandarovatok szerepét a lapok szerkesztőségeiben. E rovatokat meg kell erősíteni megfelelően felkészült, feladatukat jól ismerő munkatársakkal. Helyeselni kell azt a gyakorlatot, hogy a körzeti és a városi lapoknál létrehozzák a szerkesztőségi állományon kívüli propagandarovatokat, valamint a

Digitized by Google

közvéleménynek a sajtószervek munkájába történő bevonásának egyéb formáit;

e) mélyrehatóbban általánosítani és szélesebb körben terjeszteni az újságokon, folyóiratokon, brosúrákon, könyveken keresztül a pártszervezetek és a legjobb propagandisták eszmei-nevelőmunkájának tapasztalatait, felvetni és megvitatni a szóbeli és az írásos propaganda gyakorlatának és módszertanának kérdéseit;

f) nagyobb mennyiségben kiadni a munkások és parasztok millióinak szóló politikai irodalmat, amelynek érthető, világos formában kell kifejtenie a párt elméletének és politikájának időszerű kérdéseit, általánosítania a kommunizmus építésének és az új ember nevelésének tapasztalatait, megmagyaráznia korunk legfontosabb eseményeit. Ez az irodalom ne legyen terjedelmes, legyen nyomdailag szép kivitelezésű, és olcsó.

13. Kötelezni kell a szövetségi köztársaságok kommunista pártjainak központi bizottságait, a párt határterületi és területi bizottságait, az összes pártszervezeteket, hogy *jobban használják fel a rádiót és a televíziót* a marxizmus—leninizmus eszméinek terjesztésére, a dolgozók mozgósítására a kommunista építés terveinek sikeres megvalósításáért folyó harcban. Emelni kell a rádió és a televízió eszmei színvonalát, rendszeresen sugározni kell tartalmas, rövid, a hallgatók legszélesebb rétegeit érdeklő előadásokat és felolvasásokat a marxista—leninista elmélet alapvető problémáiról, a párt bel- és külpolitikájának legfontosabb kérdéseiről. Be kell vezetni azt, hogy a vezető párt-, tanácsi és gazdasági funkcionáriusok rendszeresen tartsanak előadásokat és felolvasásokat a rádióban és a televízióban, s ezeken válaszoljanak a dolgozókat érdeklő kérdésekre.

14. *Fokozni kell a társadalomtudományok szerepét a kommunista nevelésben, a propagandamunkában.* A pártpropaganda csak akkor lehet igazán mélyreható és eredményes, ha állandóan gazdagodik a kutató tudományos gondolkodás eredményeivel, ha közvetlenül és aktívan részt vesznek benne a legjobb tudományos erők. A társadalomtudomány viszont a maga feladatát csak akkor tudja betölteni, ha szervesen kapcsolódik a kommunista építés és az ideológiai munka gyakorlatához, a pártpropaganda igényeihez.

A társadalomtudományok művelőinek tanulmányozniok és általánosítaniok kell annak a harcnak a tapasztalatait, amelyet a párt és a nép vív a kommunizmus győzelméért, be kell hatolniok az életbe, alkotó módon kell kidolgozniok korunk alapvető elméleti problémáit, a szocializmusból a kommunizmusba való átmenet alapvető törvényszerűségeit. A szovjet tudósok megtisztelő feladata, hogy az elkövetkező években elkészítsék és kiadják a következő műveket:

Digitized by Google

a) többkötetes munkában az SZKP történetét, amely minden oldalról kifejti pártunk sokrétű tevékenységét, tapasztalatainak világtörténelmi jelentőségét a kommunista világmozgalom számára;

b) filozófusok, közgazdászok és történészek együttes kutatásait a kommunizmus építésének legfontosabb, legidőszerűbb kérdéseiről a Szovjetunióban;

c) tudományos munkákat a kommunista építés útjairól, a szocialista világrendszer fejlődésének törvényszerűségeiről, a kommunista, a munkás- és demokratikus világmozgalomról, a kapitalizmus általános válságának jelenlegi szakaszáról, az imperializmus gyarmati rendszerének széthullásáról és Ázsia, Afrika és Latin-Amerika népei nemzeti-felszabadító harcának kibontakozásáról;

d) olyan tudományos munkákat, amelyek leleplezik a kapitalizmus burzsoá, jobboldali szocialista és revizionista védelmezőinek áltudományos elméleteit.

Most, amikor óriási mértékben megnövekedik az ideológiai munka jelentősége, a társadalomtudományok és művelőik legfontosabb feladata, hogy teljesen közel kerüljenek a szóbeli és az írásbeli propaganda gyakorlatához, és számottevően hozzájáruljanak a dolgozók kommunista neveléséhez. A társadalomtudományokkal foglalkozó tudományos munkások és oktatók feladata tevékenyen részt venni a propagandamunkában és tapasztalatainak tudományos általánosításában, a pártoktatás rendszerét szolgáló tervek és programok, — tanulmányi, módszertani és egyéb segédeszközök kidolgozásában, a marxizmus—leninizmussal foglalkozó népszerű tömegkiadványok elkészítésében, felolvasások, előadások és beszélgetések tartásában.

15. Az SZKP Központi Bizottsága felhívja a pártbizottságokat és a pártszervezeteket, fordítsák a lehető legnagyobb figyelmet a *felső- és a középfokú tanintézetekben folyó eszmei-nevelő munka* további megjavítására, szem előtt tartva azt, hogy az oktatás összekapcsolása a társadalmilag hasznos munkával, különösen kedvező feltételeket teremt a tanulóifjúság marxista—leninista világnézetének, fejlett kommunista öntudatának kialakítására.

Emelni kell a marxista—leninista tudomány tanításának színvonalát a felső tanintézetekben, a társadalomtudományi tanszékek munkájába olyan előadó káderek kell bevonni, akik alkotó módon és érdekfeszítően tudják kifejteni a marxizmus—leninizmus alapjait, be tudják oltani a diákokba a forradalmi elmélet tanulmányozásának szeretetét. Kitartóan törekedni kell arra, hogy minden egyes diák a marxista—leninista elméletet, mint alkotó, az élettől elszakíthatatlanul összefüggő tanítást sajátítsa el, s a maga gyakorlati tevékenységében alkalmazni tudja ennek az elméletnek legfontosabb tételeit. Oda kell hatni, hogy a diákifjúság te-

Digitized by Google

vékeny részt vegyen a társadalmi életben, elsajátítsa a propagandamunka konkrét gyakorlatát.

A népoktatás rendszerének átszervezésével kapcsolatban jelentős mértékben megnövekedett a középiskola, és a középfokú szakoktatási intézmények szerepe, amelyeknek az a feladatuk, hogy a kommunista társadalom sokoldalúan képzett építőit felneveljék. Különösen fontos tehát gondoskodni a középfokú tanintézetek tanulói és diákjai kommunista világnézetének, fejlett öntudatának kialakításáról. El kell érni, hogy a tantárgyak elsajátítása folyamán a tanulók és a diákok elsajátítsák a materialista világnézetet, a kommunista ideológiát is, megértsék a párt politikáját, és megtanuljanak harcolni annak valóra váltásáért.

Célszerű a középiskolák felső osztályaiban és a középfokú szakoktatási tanintézetek felső évfolyamain az 1961—62-es tanévtől kezdve bevezetni a politikai ismeretek alapjai népszerű tanfolyamát. Külön tankönyvet kell készíteni a tanfolyam számára.

16. Az SZKP Központi Bizottsága elvárja a pártszervezetektől, hogy megerősítik az ideológiai munka vezetését, elsősorban pedig annak döntő területén, a pártpropagandában. A pártpropaganda kérdései állandóan a pártbizottságok és az alapszervezetek figyelmének középpontjában álljanak, ezeket a kérdéseket rendszeresen meg kell vitatni a végrehajtó bizottságokban, a plénumokon, a pártaktíva gyűlésein, az alapszervezetekben.

Az SZKP Központi Bizottsága hangsúlyozza, hogy a pártpropaganda vezetése megjavításának elengedhetetlen feltétele a káderek helyes kiválasztása, elosztása és nevelése. Állandóan javítani kell a pártbizottságok ideológiai munkával foglalkozó vezető funkcionáriusainak kiválasztását és nevelését, bátrabban kell munkába állítani fiatal, képzett kádereket.

A pártpropaganda, a kommunisták és az összes dolgozók politikai oktatása, és eszmei megedzése minden kommunista, elsősorban pedig a vezető pártfunkcionáriusok legfontosabb feladata. Kötelességük, hogy behatóan ismerjék a propagandamunkát, rendszeresen foglalkozzanak vele, és személyesen is vegyenek részt benne, mutassanak példát az eszmei színvonal kitartó emelésében, a marxizmus—leninizmus elsajátításában. Azon kell lenni, hogy minden pártszervezetben pezsegjen az ideológiai élet.

Az SZKP Központi Bizottsága szilárd meggyőződését fejezi ki, hogy a pártszervezetek biztosítani fogják az ideológiai munka általános megszilárdítását, kitartóan azon munkálkodnak, hogy a marxizmus—leninizmus eszméinek propagandája az időszerű feladatok magaslatán álljon, gyümölcsözően szolgálja a dolgozók kommunista nevelésének ügyét, a kommunizmus diadaláért vívott harcot.

1960. január 9.

Digitized by Google

NEMZETKÖZI SZEMLE

A szövetkezeti rendszer győzelme és új sikerei Bulgáriában

Rövid idővel ezelőtt néhány hetet töltöttem Bulgáriában, jártam az országot, jónéhány ipari üzemet, még több termelőszövetkezetet meglátogattam. Olvasmányaimból és régebbi elbeszélésekből Bulgária, mint szegény, elmaradott mezőgazdasági ország élt emlékezetemben. Bár beszámolókból, statisztikai zsebkönyvekből számos új adatot ismertem az ország fejlődéséről, a szocialista építés eredményeiről, de csak most a személyes élmények tették számomra igazán „kézzelfoghatóvá" a statisztikai adatokat, és értettem meg azt a nagy változást, ami e „kicsiny balkáni" országban a néphatalom 15 éve alatt végbement, s hozzátehetem: annak az ugrásszerű fejlődésnek a lényegét is, aminek megvalósítását a párt felhívására a bolgár dolgozók százezrei olyan nagy lelkesedéssel elkezdték.

A beszámolókból és a statisztikai évkönyvekből ismeretes, hogy Bulgáriában 1939-ben az ipari és mezőgazdasági termelés aránya 25:75 volt, most pedig csaknem fordított 68:32, az ipar javára. A bolgár ipar termelése a népi hatalom évei alatt mintegy kilencszeresére növekedett, az utóbbi 10 évben átlagosan évente 15 százalékkal emelkedett, s jelenleg csaknem két hónap alatt termel annyit, mint 1939-ben egész évben. A népi hatalom az elmúlt 15 év alatt jelentékeny vas- és fémipart teremtett. Bulgária most saját gépgyártással, színesfém- és vaskohászattal, vegyiparral és egyéb olyan iparágakkal rendelkezik, amelyek korábban ott ismeretlenek voltak. A bolgár fémkohászat jelentős hazai nyersanyagbázisra támaszkodik. Az ipari fejlődés másik fő feltétele, a szilárd energiabázis is biztosított. A széntermelés a háború előttihez képest 5,5-szeresére növekedett, jelenleg 13 millió tonna, a tervek szerint 1965-ig eléri az 55 millió tonnát. Az elektromosenergia-termelés a háború előttinek 11-szerese, jelenleg három milliárd kilowattóra.* Ezekből a számokból is jól kitűnik, milyen nagyarányú változás történt már eddig is és mi megy végbe a bolgár nép életében. Alig másfél évtized alatt Bulgária — e korábban elmaradott mezőgazdasági ország — fejlett ipari-agrár országgá lett. Amerre jársz, teljesen újjáépítésű és megújult, többszörösére növekedett városok fogadnak — Dimitrovgrád, Dimitrovo, Sliven, Várna, Kolarovgrád — nagy építkezés városon és falun egy-

* *Forrás:* T. ZSIVKOV: A népgazdaság fejlődésének meggyorsításáról. Szófia, 1959. Sztatiszticseszki szpravocsnyik na N. R. Bulgaria. Szófia, 1959 május.

Digitized by Google

aránt. Olvastam a jelentésekben, hogy csak a falvakban több mint 400 ezer új ház épült. Pusztán ez a szám is nagy elismerést vált ki az emberből. Még nagyobb elismerést éreztem azonban, amikor sorra jártam a magyar szem számára városiasnak tűnő, emeletes (4—6 szobás) villákból álló új utcasorokat, teljesen átépülő falvakat. Bulgária a népihatalom 15 éve alatt többrehaladt, mint a tőkésrendszerben 66 esztendő alatt.

•

Az utóbbi évek legjelentősebb sikere Bulgáriában — s ennek tanulmányozása különösen időszerű ma számunkra — a szocialista nagyüzemi mezőgazdaság felépítése. A mezőgazdaság szocialista átalakítása, a szövetkezeti rendszer győzelme betetőzése annak az útnak, amelyet a bolgár nép a kommunista párt vezetésével 1944 szeptembere óta megtett. A bolgár parasztság a Szovjetunió parasztága után Európában másodikként valósította meg a mezőgazdaság teljes szocialista átalakítását, sikeresen megvívta a szocializmus felépítésének nagy csatáját a falun. Jól szemlélteti ezt a hősküzdelmet a szövetkezeti mozgalom fejlődésének üteme.

A mezőgazdasági termelőszövetkezetek fejlődése Bulgáriában

Év	A termelőszövetkezetek száma	A termelőszövetkezetek területe 1000 ha	A tsz terület aránya az ország összterületéből (%)	A tsz-ekben egyesült parasztgazdaságok száma 1000-ben
1948	1100	292,4	7,2	124
1949	1601	553,4	13,6	156
1950	2501	2156,3	51,1	502
1951	2739	2570,4	56,4	582
1952	2747	2512,5	60,2	553
1956	3100	3461,4	77,4	911
1957	3202	3712,0	86,5	1077
1958	3290	4173,0	92,3	1244

A szövetkezeti mozgalom a Bolgár Kommunista Párt 1948-ban megtartott ötödik kongresszusa után bontakozott ki nagyobb erővel. A fordulat 1950-ben következett be, ettől az időtől kezdve a mezőgazdaság szövetkezeti fejlődése a tömegmozgalom jellegét öltötte. Ekkor már nemcsak a szegényparasztok, de a középparasztok is tömegesen léptek termelőszövetkezetekbe, egész falvak és járások tértek a szocializmus útjára. 1958 nyarán a BKP hetedik kongresszusa megállapította azt a történelmi jelentőségű tényt, hogy Bulgáriában a mezőgazdaság szocialista nagyüzemi átalakítása lényegében befejeződött.

A szövetkezeti rendszer győzelme a bolgár faluban nemzetközi jelentőségű. Történelmileg egészen rövid idő alatt sikerült egy rendkívül — mintegy 12 millió parcellára — szétaprózott kisüzemi mezőgazdaságot a szocialista nagyüzemi gazdálkodás, a

Digitized by Google

felemelkedés útjára vezetni. Ez *a győzelem annak a sok éves harcnak a gyümölcse, amelyet a BKP a kapitalizmus megdöntéséért és a szocializmus diadaláért vívott, s annak a hősies erőfeszítésnek az eredménye, amelyet a bolgár dolgozók a szocializmus felépítése érdekében kifejtettek.*

A mezőgazdaság szocialista átszervezésében elért sikerek mindenekelőtt a pártnak a népi hatalom megszilárdítására, a munkás-paraszt szövetség erősítésére, a szocializmus felépítésére irányuló következetes, marxista—leninista politikájában, a párt és a dolgozó tömegek szoros kapcsolatában gyökereznek. A BKP a bolgár viszonyoknak megfelelően, alkotó módon alkalmazta a marxi—lenini tanításokat, és sikeresen használta fel a szovjet tapasztalatokat.

A szövetkezeti rendszer győzelmének feltételeit elemezve ki kell térnünk röviden azokra a sajátosan kedvező feltételekre is, amelyek jelentősen megkönnyítették és meggyorsították a mezőgazdaság szocialista átalakítását. Számunkra, magyarok számára a bolgár mezőgazdaság szocialista átszervezésében elért sikerek érthetőbbek lesznek, ha sorra veszünk néhány tényezőt, amelyek a sajátos bolgár történelmi fejlődés eredményei.

A szövetkezeti mozgalomnak a bolgár falvakban sok éves és jelentős hagyományai voltak. A szövetkezeti mozgalom már a kapitalizmus idején elég erős volt, nemcsak értékesítő-, és hitelszövetkezetek működtek, hanem több termelési társulás és termelőszövetkezet is létrejött. A szövetkezetek jelentős részben a szegény- és középparasztság haladó jellegű szervezetei voltak. Természetesen a szövetkezetek önmagukban nem változtathatták meg az akkor fennálló tőkés termelési viszonyokat, de bizonyos fokig megvédték a parasztokat az uzsorásoktól, elősegítették termékeik értékesítését. A párt már ekkor erősen támogatta a szövetkezeti mozgalmat, sok helyütt maga kezdeményezte szövetkezetek alakítását. A kommunisták gyakran cselekvő részesei, sőt vezetői voltak a szövetkezeteknek. A párt 1944 előtt sikeresen felhasználta a szövetkezeteket a tőkés kizsákmányolás elleni harcban.

A szövetkezeti mozgalom sikeres és gyors előrehaladásában nagy szerepe volt annak, hogy a Bolgár Kommunista Pártot erős szálak fűzték a falusi lakosság legszélesebb tömegeihez. A párt tömegkapcsolata abban a sokéves, önfeláldozó harcban gyökerezik, melyet a kommunisták a dolgozó parasztok érdekei védelmében folytattak. A BKP-nak a fasiszta uralom legsötétebb éveiben is csaknem minden faluban volt szervezete, s azt szimpatizánsok erős gyűrűje övezte, mert már ebben az időben kivívta a dolgozó parasztok szeretetét és bizalmát. Így érthető, hogy amikor 1944. szeptember 9-e után megkezdődött a mezőgazdaság szocialista nagyüzemi átszervezése, a paraszti tömegekben ez a kezdeményezés széleskörű visszhangra talált. A parasztok hallgattak a kommunistákra és követték őket.

A falu szocialista útra térését nagymértékben megkönnyítette az a tény, hogy a Bolgár Kommunista Párt alkotóan, az ország sajátos feltételeinek megfelelően alkalmazta a marxizmus—leninizmust, a kolhozépítés

Digitized by Google

szovjet tapasztalatait. Helyesen választotta meg a szövetkezés fő formáját. Helyesen látta meg, hogy olyan viszonyok között, amikor a Szovjetunióban már győzött a szocializmus, amikor létezik, és erősödik a szocialista világrendszer, a föld magántulajdona nem leküzdhetetlen akadálya a szövetkezeti mozgalomnak. Ha a földmagántulajdont korlátozzák, ugyanakkor a földdel bíró, kis- és középparasztok megnyerése érdekében a szövetkezetek szocialista jellegének lényegét nem érintő engedményt tesznek a felosztásra kerülő jövedelem egy részének földjáradékként való kifizetésével — sikeresen folytatható a mezőgazdaság szocialista átalakítása. A történelem igazolta ezt az elgondolást. A szövetkezés fő formájának helyes megválasztásával sikerült biztosítani a dolgozó kis- és középparasztok önkéntes egyesülésének egyik igen lényeges feltételét. Így érthető, hogy bár a szövetkezés alacsonyabb, egyszerűbb formái Bulgáriában nem terjedtek el, a fokozatosság elve a termelőszövetkezeti földjáradék széleskörű alkalmazásával a gyakorlatban helyesen érvényesült.

A bolgár kommunisták a szövetkezetépítés során szigorúan szem előtt tartották az önkéntesség elvét, erélyesen küzdöttek az adminisztratív módszerek ellen. De nem bízták az ügyet a spontán fejlődésre, hanem céltudatos, következetes munkával harcoltak a parasztság megnyeréséért. A párt és a kormány állandóan irányította, segítette a szövetkezeti mozgalmat. E tekintetben különösen jelentősek voltak a BKP Központi Bizottságának 1956 áprilisi ülésén hozott határozatai. Ekkor lényeges könnyítéseket vezettek be a beadási rendszerben, több termék beadási és felvásárlási árát jelentősen felemelték; bevezették a mezőgazdasági tervezés olyan új rendszerét, amely lehetővé tette a szövetkezeti parasztság kezdeményezésének kibontakozását, megengedték, hogy a szövetkezetek a számukra legalkalmasabb munkaszervezési és díjazási formákat, módszereket alkalmazzák. Mindez nagymértékben elősegítette a termelőszövetkezetek megerősödését, hozzájárult a szövetkezeti mozgalom teljes győzelméhez.

*

A mezőgazdaság szocialista rendszere a leghaladottabb nagyüzemi rendszer, amely a termelőerők fejlődésének, a termelés növekedésének legkedvezőbb feltételeit biztosítja. Ennek az elméleti megállapításnak a nagy igazságát a gyakorlatban tapasztalhatja mindenki, aki a bolgár szövetkezetek életét tanulmányozza. *A szövetkezeti rendszer győzelme Bulgáriában nem pusztán a gazdálkodás új, szocialista formájának meghonosítását jelenti, hanem egyúttal a korszerű szövetkezeti nagyüzemi gazdálkodás kiépítését is.* Ezt jól mutatja a termelési színvonal alakulása. Érdemes ezzel a kérdéssel foglalkozni, mert nemcsak a nyugati tőkés sajtó és rádió, de a jugoszláv vezetők is nyilatkozataikban azt terjesztik, hogy a mezőgazdaság szocialista átszervezése a népi demokráciákban a termelés pangásával, sőt visszaesésével párosul. Hazánkban is vannak még, akik a termelés színvonalát, az ország ellátását féltik a szövetkezeti mozgalom előrehaladásától. Hogy ez mennyire alaptalan aggodalom,

Digitized by Google

azt jól szemlélteti a bolgár mezőgazdaság példája.

Bulgáriában lényegében egy évtized alatt felépítették a szocialista nagyüzemi mezőgazdaságot. Mi jellemzi a termelési színvonal alakulását ugyanebben az időben, a mezőgazdaság szocialista átszervezésének időszakában?

Ha a bolgár mezőgazdaság teljes termelését 1932—1938 átlagában 100-nak vesszük, akkor 1957-ben a megfelelő szám 141, 1958-ban pedig 143. Az egész termelésen belül 1958-ban a háború előttihez viszonyítva a növénytermesztés 47, az állattenyésztés pedig 37 százalékkal növekedett. A termésátlagok alakulását a következő táblázat mutatja.

A főbb növények termésátlaga Bulgáriában q/ha

Főbb növények	Az egész mezőgazdaságban			Csak a termelőszövetkezetekben			
	1934—1939	1940—1944	1953—1957	1948	1952	1957	1958
Búza	12,4	9,5	14,2	13,8	14,9	17,2	16,3
Árpa	13,0	9,6	16,0	16,0	17,3	19,9	17,3
Kukorica	11,7	9,3	15,8	14,9	7,8	21,8	16,0
Napraforgó	8,3	6,8	10,6	8,0	8,5	11,4	11,0
Gyapot	5,9	4,2	5,0	4,8	2,6	7,0	6,6
Dohány	9,2	7,7	6,4	5,8	4,5	9,5	8,0
Cukorrépa	157,2	134,7	166,6	154,5	92,5	273,3	143,5
Burgonya	60,5	57,1	83,5	99,2	67,6	118,6	72,2
Paradicsom	236,7	166,0	255,1	203,8	240,6	263,0	321,0
Szőlő	44,6	37,5	38,6	—	42,6*	49,5	81,8

* 1949—52 átlaga.

A termésátlagok a termelőszövetkezetekben minden esetben, ennek eredményeként országosan is — egy-két ipari növény kivételével — jobbak, mint 1944 előtt voltak. Az 1934—39 közti időszakhoz képest a búza összes termelése 1958-ig 8 százalékkal, a kukoricáé csaknem 30, a napraforgóé 50 százalékkal, a gyapoté háromszorosára, a paradicsomé hétszeresére, a burgonyáé 2,7-szeresére, az almáé csaknem hatszorosára, a keleti dohányé csaknem kétszeresére növekedett.

Javult az állattenyésztés is. A szarvasmarha- és tehénállomány jelenleg még az 1939. évi szint körül mozog, de a sertésállomány csaknem háromszorosára nőtt. Negyven százalékkal nagyobb a baromfiállomány is. A nagyüzemi közös állattenyésztés kialakítása érdekében számos intézkedés történt. Szerte az országban kiépültek a szövetkezeti majorok, s fellendülőben van a nagyüzemi állattenyésztés. Az állattenyésztés hozamai 1939-hez képest csaknem megkétszereződtek.* Főként az állati termékhozam javulása (valamint a sertésállomány növekedése) eredményeként az állati termékek termelése jelenleg messze felülmúlja a háború előttit. A hústermelés például az 1939. évi 320 ezer tonnáról 1958-ig 507 ezer tonnára, a tejtermelés 669

Digitized by Google

millió literről 976 millió literre, a gyapjútermelés 13 ezer tonnáról 17 ezer tonnára, a tojástermelés pedig 744 millió darabról 901 millió darabra emelkedett.

A termelőszövetkezetek eredményes termelési tevékenysége következtében az utóbbi években javult az ország élelmiszer ellátása, és emelkedett a mezőgazdasági export. A bolgár korai paradicsom és burgonya, valamint a csemegeszőlő és a dohány export az utóbbi évben jelentős piacokat hódított meg.

Növekedett a szövetkezeti parasztság jövedelme is. Így munkaképes szövetkezeti tag évi jövedelme 1953-tól 1958-ig körülbelül megkétszereződött. Míg 1954-ben az egy munkaegységre eső részesedés országos átlagban 8,55 leva volt, 1958-ban már 16,77, az idén kb. 18 leva. A jól gazdálkodó szövetkezetekben azonban ennek kétszerese. (Ma már csaknem a teljes jövedelmet a végzett munka alapján osztják szét, a bevitt földek után részesedést ebben az évben már nem fizetnek.)

A szövetkezeti parasztság jövedelmének jelentős emelkedése az utóbbi években nagymértékben hozzájárult az anyagi érdekeltség fokozásához, a termelés fejlesztéséhez.

A Bolgár Kommunista Párt és a bolgár kormány messzemenően gondoskodik a dolgozó parasztság anyagi és kulturális jólétének fokozásáról. Míg 1944 előtt a burzsoá rendszer 66 esztendeje alatt mindössze 917 faluban oldották meg a lakosság ivóvízellátását, a népi hatalom évei alatt 1958-ig további 917 faluban. A villanyvilágítással ellátott falvak száma az 1944. évi 690-ről 1958-ban 3610-re emelkedett. 1945-től 1958-ig a falvakban 415 ezer korszerű, új ház épült, vagyis az összes lakóházak több mint 35 százaléka. A bolgár parasztság 1958-ban kétszer annyi árucikket vásárolt, mint 1953-ban. A párt nagy gondot fordít arra, hogy csökkenjen a város, és falu közötti kulturális különbség. Ezért azt tűzték ki célul, hogy 1965-ig minden faluban legalább hét középületet, illetve közintézményt építenek: korszerű iskolát, étkezdét, közfürdőt, bölcsődét és óvodát, kultúrházat, orvosi rendelőintézetet és sportpályát. Minden községben, ahol jártam már vagy befejezték, vagy javában folytatták e közintézmények építését. Sok helyütt társadalmi munkaként végzik ezeket a munkálatokat. Néhány év még és gyökeresen átalakul a bolgár falu képe.

A bolgár termelőszövetkezetek sikerei, szervezeti, gazdasági és politikai megerősödésük, a falu szocialista átalakításával egy időben a termelési színvonal és a szövetkezeti parasztság életnívójának emelkedése kézzelfoghatóan bizonyítja, hogy a szocialista termelési viszonyok kialakítása a mezőgazdaságban lehetővé teszi a technika és a tudomány vívmányainak széleskörű alkalmazását, a belterjesebb gazdálkodást, ezáltal az ország jobb ellátását, a dolgozók — köztük a szövetkezeti parasztság felemelését.

•

A termelés növekedése, ezzel együtt az ország jobb ellátása, a szövetkezeti parasztság egyre javuló élete, arról tanúskodik, hogy

* Viszonylag még ma is alacsonyak, mert egy tehén évi tejhozama 1958-ban országos átlagban 1084, a termelőszövetkezetekben 1633 liter volt, a gyapjúhozam pedig 2,2, illetve 2,3 kg volt.

Digitized by Google

a Bolgár Kommunista Párt a szövetkezetek — a szocialista nagyüzemi mezőgazdaság keretei — létrehozásával egy időben sikeresen munkálkodott a termelés fokozásának olyan műszaki és gazdasági megalapozásán, amely lehetővé teszi a kollektív földművelésben, a gazdálkodás szocialista formájában rejlő tartalékok egyre teljesebb hasznosítását. Ez nagyon tanulságos számunkra.

A szövetkezeti tagok szorgalma és a népi demokratikus állam segítsége eredményeként *évről évre jobb a szövetkezetek műszaki-anyagi ellátása.* A szövetkezetek termelési állóeszközeinek értéke 1953 és 1958 között csaknem 2,3-szeresére emelkedett. Különösen nagyarányú (4-, illetve 8-szoros) növekedés figyelhető meg az összes állóeszközök csaknem 70 százalékát alkotó közös épületek, felszerelések, szerszámok, szállítási eszközök és ültetvények tekintetében.

Az utóbbi években javult a trágyázás, műtrágyázás is. A múltban a bolgár mezőgazdaság jóformán alig ismerte a műtrágyát: 1934—39 között évenként mindössze 11 ezer tonna műtrágyát használtak fel. Ezzel szemben 1958-ban pusztán a termelőszövetkezetekben felhasznált műtrágya 310 ezer tonnát tett ki, 1959-ben pedig kb. 700 ezer tonnát. Új műtrágyagyárak üzembehelyezésével ez a mennyiség 1962-ig 1 millió, 1965-ig pedig 1 millió 600 ezer tonnára emelkedik.

Jelenleg 209 gépállomás működik, 15 HP-s traktoregységekben számolva 23 670 traktorral. A gabonakombájnok száma több mint négyezer. Egy gépállomási traktor évi átlagos teljesítménye 1958-ban 534,9 normálhektár volt s egy normálhektár önköltsége 71,6 leva. A gépállomási traktorok száma 1952 és 1958 között majdnem 2,3-szeresére, a traktormunkák volumene pedig 3,5-szeresére növekedett. A termelőszövetkezetekben a szántás 88,5 (az őszi mélyszántás 94,8), a boronálás 93,8, a vetés 81,2, a kultivátorozás 91,1, a tarlóhántás 96,9, a gabona betakarítás 50.1 százalékát gépállomási gépekkel végezték.

A párt terve az, hogy a gépállomási traktorokat és munkagépeket fokozatosan eladják a termelőszövetkezeteknek, a gépállomásokat átszervezik, ez a munka azonban még nem kezdődött el.

A szövetkezetek saját termelési állóeszközei jelenleg még főleg épületekből, szállítóeszközökből, kisebb felszerelésekből, ültetvényekből és kb. 30 százalékban állatokból állanak. Az állatállomány jelentős része igás állat, ami arra mutat, hogy bár a népi hatalom évei alatt a mezőgazdaság gépesítése nagyarányú volt, még sok a tennivaló.

A bolgár mezőgazdaság egyik legsúlyosabb problémája az aszály. Bulgária földrajzilag azokhoz a területekhez tartozik, ahol az évi átlagos csapadék kevés, s annak eloszlása is egyenlőtlen. Csak az öntözéses gazdálkodás kiterjesztése útján lehet megakadályozni az aszály visszavisszatérő pusztításait. A népi hatalom sokat tett az öntözési rendszer fejlesztéséért. 1945-ben mindössze 36 500 hektárt öntöztek. 1958-ban már ennek 12 és félszeresét, 450 ezer hektárt. E tekintetben Bulgária az első helyet foglalja el Európában. 12 év alatt

Digitized by Google

12 hatalmas víztároló épült, mind öntözési, mind energianyerési célokra, s ezenkívül több száz szivattyúállomás, ezer és ezer kisduzzasztó, és egyéb berendezés, továbbá sok tízezer kilométeres csatornahálózat.

1958 végén hatalmas arányú mozgalom indult az öntözés kiterjesztésére. Szerte az országban a termelőszövetkezetek saját erőforrásaik felhasználásával és az államtól kapott hitelek, gépek, szakemberek segítségével kisduzzasztókat, szivattyúállomásokat, víztárolókat építenek. 1959-ben 150 ezer hektár föld öntözéses berendezését tervezték, amit már június 1-ig teljesítettek, s az előzetes jelentések szerint jóval túlteljesítenek. Az öntözést 1965-ig 2 millió hektárra, a szántóföld csaknem felére terjesztik ki, ami lehetővé teszi az ország munkaerő tartalékainak teljesebb kihasználását. A termelőszövetkezeti parasztok ősszel, télen és kora tavasszal — abban az időszakban, amikor az állattenyésztésen kívül alig van mezőgazdasági elfoglaltság — talajjavítási munkálatokat, öntözőcsatornákat, víztárolókat építenek, teraszolási munkákat végeznek.

A mezőgazdaság előrehaladásának nagyon fontos feltétele a szakemberképzés és a gazdálkodás szakmai színvonalának emelése. A mezőgazdasági akadémiák 1944-től 1957-ig több mint 7300 agrármérnököt, állatorvost, erdőmérnököt képeztek ki, több mint 19 ezer szövetkezeti elnök és brigádvezető vett részt vezetőképző tanfolyamokon, és 24 ezer gépész, valamint traktoros nyert kiképzést. A burzsoá rendszer 66 éve alatt Bulgáriában összesen 18 mezőgazdasági középiskola létesült, a népi hatalom 15 éve alatt 30 új mezőgazdasági középiskolát nyitottak, de az idén még további új középiskolák kezdték meg munkájukat. 15 év alatt az ország közép- és alsófoku mezőgazdasági intézményei kereken 71 ezer fiatal szakembert neveltek.

Az anyagi-műszaki ellátás, a szakmai színvonal javulásával egyre szélesebb körben terjednek a belterjes gazdálkodás korszerű módszerei. Mind nagyobb területen vetnek például nagyhozamú olaszbúzát, hibridkukoricát. A paradicsompalánta nevelésben elterjedt, úgynevezett trágyás cserepes módszer alkalmazását (ami jelentős mértékben hozzájárult ahhoz, hogy a paradicsomtermelést néhány év alatt megkétszerezzék), elterjesztik a gyapottermelésben is. Ez lehetővé teszi, hogy csak a legmegfelelőbb területeken termeljenek gyapotot, de kétszeres termésátlaggal, mint jelenleg.

A lomi járásban több termelőszövetkezet a kukorica termelést kétszeresére növelte a következő módszerrel: ősszel a mélyszántás után négyzetesen elkészítették a kukoricavetéshez a fészkeket, úgy, hogy rétegesen istállótrágyát és istállótrágyával kevert földet helyeztek a szokásosnál nagyobb fészkekbe. Tavasszal az így előkészített fészkekbe elvetették a kukoricát. Az eredmény: a szokásosnál kétszer nagyobb hozam. A lomi szövetkezeteket egyidőben bírálták amiatt, hogy ezzel a módszerrel nagyon sok kézimunkát használnak fel. A bírálók azonban tévedtek, mert nem vették figyelembe, hogy a szóbanforgó előmunkálatokat késő ősszel végezték, amikor más szántóföldi

Digitized by Google

munka már nemigen volt, és a szövetkezeti tagok „ráértek", így ez a munka bizonyos foglalkoztatottságot is jelentett; másrészt, hogy a kétszeres hozam eredményeként az önköltség a több élőmunka felhasználással is jóval alacsonyabb volt, mint a régi vetési mód alkalmazása és a korábbi hozamok esetén. A párt helyesli, ha ezt a módszert egyre szélesebb körben alkalmazzák, főképp azokban a szövetkezetekben, ahol a tagok foglalkoztatása problémát okoz.

Az állattenyésztés korszerűsítésére is nagy gondot fordítanak. Egy évvel ezelőtt még csak 80 korszerű baromfifarm volt a szövetkezetekben, az idén több száz új farmot építettek. Azt tűzték ki célul, hogy 1—1 szövetkezet legalább 30 000 baromfit neveljen fel évente. Nagy gondot fordítanak a sertéshizlalásra is, illetve annak legjobban bevált módszerére, az önetetők meghonosítására, így a költségek jelentős csökkentésére.

A hasznos termelési tapasztalatok elterjesztése, népszerűsítése végett a jól gazdálkodó termelőszövetkezetekben kísérleti táblákat is létesítenek, hogy mindenfajta előítélettől és sablontól mentesen megállapíthassák: melyek a termelés fokozásának legmegfelelőbb helyi módszerei.

*

A bolgár mezőgazdaság eddigi és újabb sikereinek a már említetteken kívül is számos összetevője van. Ezek közül még egy lényeges tényezőt kell számbavennünk: a mezőgazdaság vezetésének, tervszerű irányításának tökéletesítését. Ez is számos tanulsággal szolgálhat számunkra. *Az a jellemző, hogy a párt és a kormány a változó körülményeknek megfelelően szüntelenül tökéletesíti a vezetés módszereit, formáit,* támogatja a szövetkezetek gazdálkodásában jelentkező progresszív tendenciákat, elősegíti azok érvényesülését, terjedését.

1958 végén, 1959 első felében, amikor országos mozgalom bontakozott ki a szocialista építés ütemének meggyorsításáért, a BKP Központi Bizottsága felülvizsgálta az egész állami és gazdasági vezetést, s megállapította, hogy nincs kellő összhang annak bizonyos formái, módszerei, valamint a társadalmi-gazdasági fejlődés követelményei között. Az irányító apparátus munkájában a felesleges centralizmus, a bürokratikus ügyintézés és a formalizmus fellelhető elemei nehezítik a dolgozó tömegek kezdeményezésének kibontakozását, a fejlődés ütemének gyorsítását. A Központi Bizottság kezdeményezésére 1959 márciusában a bolgár nemzetgyűlés törvényt hozott az állami irányítás egyszerűsítéséről. Megszüntettek 117 járást és 13 megyét, s helyettük 30 közigazgatási-gazdasági körzetet szerveztek. A körzetek önállóan oldják meg nagyszámú gazdasági és kulturális feladatukat, a vezetés közelebb került az élethez, hatékonyabb lett az irányítás. Az irányítás szervezete és a vezetési módszerek nagy teret engednek a dolgozók kezdeményezése számára. Nem véletlen, hogy a termelés növelése, a fejlődés meggyorsítása érdekében nagyarányú tömegmozgalom bontakozik ki.

A szervezeti változtatásokkal egyidőben egyszerűsítették a tervezést is. Jelenleg a tervek elkészítése alulról indul ki a szakemberek és dolgozók tevékeny

Digitized by Google

részvételével, és megtárgyalás után, a központi gazdasági szervek jóváhagyásával válik kötelező erejűvé. A mezőgazdaság állami vezetésének fejlesztése érdekében az utóbbi évben már széleskörűen felhasználták a gazdasági befolyásolás különböző hatékony módszereit. Megszüntették a kötelező állami beszolgáltatást s helyette a mezőgazdasági termékek felvásárlásának és szerződéses termeltetésének rendszerét alkalmazzák. Ez a változás a felvásárlási árak emelkedésével együtt fokozta a szövetkezetek és a szövetkezeti parasztság anyagi érdekeltségét a termelés növelésében.

A mezőgazdaság állami irányításának hatékonyságát nagymértékben elősegíti, hogy *1958 végén, 1959 elején végbement a kisszövetkezetek nagy szövetkezetekbe való egyesülése.* 1958 elején még 3290 termelőszövetkezet átlag 1268 hektár művelt területen gazdálkodott, 1959 elején már csak 975 szövetkezet volt, de az átlag terület 4,5 ezer ha. Átlagosan 4—5 község egyesült egy szövetkezetbe. Már az első év tapasztalatai azt mutatják, hogy a nagy területű szövetkezetek kialakítása eredményes, az éves tervet csaknem mindenütt teljesítik, eltűnnek azok a nagy különbségek, amelyek korábban a jó és a gyengén gazdálkodó szövetkezetek között megvoltak. A megnagyobbodott termelőszövetkezetek anyagi-termelési bázisának megszilárdítása, valamint a tagok egész évi foglalkoztatása végett, a kormány elősegíti a szövetkezetek gazdasági tevékenységének kibővítését. Lehetővé tették például, hogy a falusi fogyasztási szövetkezetek, a falusi kisipari szövetkezetek, valamint a helyi ipar egyes vállalatai (malmok, darálók, mészégetők stb.) átkerüljenek a termelőszövetkezetek kezelésébe.

A termelőszövetkezetek nagyobbodásával a bolgár szövetkezeti mozgalom új szakasza kezdődött. Az új, nagy szövetkezetekben gyorsan és nagymértékben növekszik a fel nem osztható szövetkezeti alap, a megnagyobbodott szövetkezetek hatékonyabban tudják felhasználni a gépeket, a felszerelést, jobban hasznosíthatják a munkaerőt. Terjed a munkaszervezés új formája: a komplex-brigád. Sok szövetkezetben áttérnek a munka értékelésének és díjazásának újabb formáira.

A párt és a kormány lehetővé tette, hogy a termelőszövetkezetek a nekik legmegfelelőbb szocialista jövedelemelosztási formákat és módokat alkalmazzák, és ezáltal is fokozzák a szövetkezeti tagok felelősségét és érdekeltségét munkájuk eredményében. Ma a szövetkezetek jelentős részében a munkadíjazás a megtermelt termékmennyiség szerint történik, vagyis az egyes növények, növénycsoportok vagy állati termékek minden megtermelt 100 kilója, vagy 100 leva értéke után. Terjed az előlegezés rendszere is. Az idén több szövetkezetben bevezették a szovjet kolhozok példája nyomán az úgynevezett garantált havi díjazás rendszerét, ami lényegében már csaknem azonos az állami gazdaságok bérezési rendszerével. A munkadíjazás ez utóbbi formáit az idén még főképp a jól gazdálkodó szövetkezetek alkalmazták, de az a terv hogy jövőre országszerte elterjesztik.

*

Röviden szólni kell még az állami gazdaságokról. *A bolgár me-*

Digitized by Google

zőgazdaságra az a jellemző, hogy viszonylag kevés az állami gazdaság. Jelenleg összesen 55 állami gazdaság van, összterületük 250 616 ha, az ország területének alig 4 százaléka. Egy gazdaságra eső földterület átlagosan 4556 ha.

A bolgár állami gazdaságok jól felszerelt és magas hozamú állami mezőgazdasági nagyüzemek. 15 lóerőegységben számolva 1421 traktoruk és 371 kombájnjuk, valamint sok egyéb korszerű felszerelésük van. Állattenyésztésük jobb, mint a termelőszövetkezeteké. A szófiai állami gazdaságban például 100 ha mezőgazdasági területre 55,3 szarvasmarha, 24,7 tehén, 316 sertés, 8691 baromfi, 561,5 birka jut. 1948-ban egy tehén átlagos tejhozama az állami gazdaságokban 1750 liter volt, 1958-ban pedig 3264 liter. A gyapjúhozam ugyanezen időszakban 2,6 kg-ról 3,34 kg-ra emelkedett, a tojáshozam 128 db-ról 140 db-ra.

A főbb kultúrák hektáronkénti termésátlaga az állami gazdaságokban jobb, mint a termelőszövetkezetekben. 1958-ban például búzából 22,9, kukoricából 20,9, árpából 20,2, napraforgóból 14,8 q termett hektáronként.

Bár a bolgár mezőgazdaságban az állami gazdaságok részaránya nem nagy, szerepük a termelés színvonalának emelésében jelentős. Az állami gazdaságok a mezőgazdasági termelés megszervezésének fejlettebb formáját képviselik, ezért nagy segítséget tudnak nyújtani a termelőszövetkezeteknek. Ők termelik a minőségi vetőmag egy részét, itt találhatók a legfontosabb gyümölcsfaiskolák, szőlőszaporítóanyag telepek, valamint a törzsállattenyésztő szarvasmarha-, sertés-, juh-, ló- és baromfi tenyészetek. Fennállásuk rövid ideje óta több mint 4500 növendék bikát és üszőt, 26 500 kost és jerke bárányt, csaknem 200 ezer sertéskant és anyakocát, 69 millió db jófajtájú csemege- és borszőlő szaporítóanyagot, 32 millió gyümölcsfacsemetét, több ezer tonna vetőmagot adtak a termelőszövetkezeteknek.

A gazdaságok egy része jelenleg még veszteséges, többségük azonban jól jövedelmező nagyüzem. 1957-ben nyereségük meghaladta a 23 millió, 1958-ban pedig a 63 millió levát. Mindez főként annak köszönhető, hogy az utóbbi években jelentős eredményeket értek el az önköltségcsökkentésben.

*

A bolgár népgazdaság — benne a mezőgazdaság — ebben az évben fejlődésének új szakaszába lépett. A szocializmus már az egész népgazdaságban győzött, megszűnt a kizsákmányolás, s a párt azt a fő feladatot tűzte a dolgozók elé, hogy a népgazdaság fejlődésének meggyorsításával a lehető legrövidebb idő alatt fejezzék be a szocializmus anyagi-technikai alapjának építését. Ennek megoldásában jelentős feladatok hárulnak a mezőgazdaságra is. Lényegében 5—6 év alatt olyan eredményeket kell elérnie, amelyeket az eddigi fejlődési ütem mellett 10—15 év alatt valósítottak volna meg.

A mezőgazdaság össztermelését 1965-ig kb. 60 milliárd levára kell emelni, vagyis az 1957. évinek négyszeresére. E program teljesítése érdekében a szemes takarmányfélék termelését háromszorosára, a gyapottermelést 3,5-szeresére, a tejtermelést csaknem négyszeresére, a szarvasmarha és juhállományt kb. kétszeresére, a sertésállományt négy-, a baromfi-

Digitized by Google

állományt ötszörösére kell növelni.

A Bolgár Kommunista Párt az eddigi fejlődést elemezve, arra a következtetésre jutott, hogy a célkitűzés megvalósítható. Emellett szól az a nagyarányú spontán népi kezdeményezés, amely a párt által kitűzött termelési feladatok végrehajtása során kibontakozott, s amelynek eredményeként az 1959. évi tervet teljesítették, sőt néhány területen túlteljesítették. 1959-ben a nemzeti jövedelem 17, az ipari termelés 25, a mezőgazdasági 26 százaékkal nőtt 1958-hoz képest.

A bolgár dolgozók, köztük az új szövetkezeti parasztság, lelkesedéssel láttak hozzá a párt által körvonalazott nagyszerű program megoldásához. A siker biztosítéka a bolgár nép kimeríthetetlen munkaszeretete, a párt helyes marxista—leninista politikája, a dolgozó tömegek korlátlan és odaadó bizalma a párt iránt, továbbá az, hogy Bulgária az eddig sohasem látott ütemben fejlődő hatalmas szocialista tábor tagja, és annak testvéri támogatását élvezi.

Csizmadia Ernő

A kanadai kommunisták bizalommal tekintenek a jövőbe

A Kanadai Haladó Munkáspárt 1959. október 9. és 12. között megtartotta VII. kongresszusát, amely a párt nevét Kanadai Kommunista Pártra változtatta, és e kongresszust a Kanadai Kommunista Párt XVI. kongresszusának nyilvánította. A kongresszus megvitatta, és elfogadta a politikai határozatot, „A szocializmus kanadai útja" c. programtervezetet, módosította a szervezeti szabályzatot, és a „Béke a mi felfogásunkban" c. felhívással fordult a kanadai néphez.

A kongresszus a hidegháború kezdete óta legkedvezőbb politikai feltételek között ült össze, amikor az imperializmus gyengülése, a szocializmus erősödése nyilvánvaló. Növekszenek a békemozgalom és a függetlenségi harc erői. Megbukott az a dulles-i politika, amely a világot a háború szakadékának szélén akarta tartani. Kanadában kiéleződnek a nemzetellenes monopóliumok, és a nép közötti ellentétek. Erősödik a nép legáltalánosabb követelése, a béke követelése. Ismét fokozódik a munkásosztály harcossága. A párt tagságának száma a legutóbbi kongresszus óta (1957) 15 százalékkal emelkedett. Határozott javulás van a párt tömegmunkájában. A kanadai nép olyan bel- és külpolitikát kíván, mely az ország érdekeinek, nem pedig a monopóliumok érdekeinek felel meg.

•

A kongresszus a helyzetet elemezve megállapította, hogy a kanadai népet mind nagyobb mértékben aggasztja az a felismerés, hogy a nukleáris háború kirobbanása esetén Kanada különösen veszélyes helyzetbe kerülne, felháborítják a hadiiparból származó profitok, a súlyos adók, az inflációs árak is. Tény, hogy a dollár értéke az 1939. évinek 40 százalékára csökkent. A hidegháború következtében mind jobban el-

Digitized by Google

torzul az ország kereskedelme. Exportjának 60 százaléka (elsősorban nyersanyagok és félkész áruk) egyetlen országba, az Egyesült Államokba irányul. Importjának 70 százaléka főleg iparcikkek) ugyanebből az országból származik. Ez súlyosan sérti Kanada érdekeit és gazdaságilag függő helyzetbe hozza az országot. Az USA-monopóliumok eddig 18 milliárd dollárt fektettek be Kanada iparába és bányászatába. Veszély fenyegeti Kanada szuverenitását katonai téren is. Az Egyesült Államok és Kanada kormányai között létrejött egyezmény értelmében a kanadai katonai erők feletti főparancsnokságot az USA vezérkara gyakorolja, és északamerikai csapatok szállják meg az ország északi részét. Végül, de nem utolsósorban, a kanadai népet a gazdasági válság is aggasztja, amelyek eredményeként 1958—1959 telén csaknem 1 millió dolgozó maradt munka nélkül.

Nagy és növekvő különbség van a kanadai tőkésosztály egyes csoportjainak nézetei között. Egyesek a hidegháború folytatását kívánják, mások viszont enyhíteni szeretnék az országnak az USA-tól való függését a kereskedelemnek valamennyi országra való kiterjesztésével és a kanadai feldolgozóipar fejlesztésével. Kanada politikájában ma még azok dominálnak, akik a hidegháborús politika hívei. De jelentős és növekvő befolyásuk van azoknak is, akik a békés együttműködés barátai. A békés együttműködés politikáját amely Kanada biztonságát és függetlenségét szolgálná, a nép többsége támogatja. Ha ez az irányzat felülkerekedne, győzne a munkásosztálynak az a törekvése, hogy Kanada a béketáborhoz tartozzék.

Bár nagy és éles ellentétek vannak a tőkések között a békés együttműködés politikája, a kereskedelem kiszélesítése és a hazai feldolgozóipar fejlesztése kérdésében, a munkásosztállyal szemben egységesek. Valamennyit egyesíti a dolgozók kizsákmányolásának fokozására irányuló törekvés.

Az elmúlt évben a munkásosztály kemény sztrájkharcokat vívott meg, amelyekben a fő szerepet az acélipari munkások, a nikkelbányászok, a kohászok, az erdőkitermelők, a halászati dolgozók és az építőipari munkások játszották. Ugyanakkor azonban fokozódott a munkáltatók elnyomó politikája, a sztrájkok letörésére irányuló törekvés. Egyes tartományi kormányok munkásellenes törvényeket hoztak a munkáltatók érdekében. A munkások erre még határozottabban álltak ki a szakszervezeti jogok és az életszínvonal védelmében. Sztrájkharcaik, amelyekben jelentős győzelmeket értek el, megerősítették a munkásosztály egységét és növelték politikai öntudatát.

Országszerte kibontakoztak a dolgozók szolidaritási akciói. A sztrájkolókat támogatták azok is, akik nem tartoztak a sztrájkoló üzemekhez. A szakszervezetek is kölcsönösen támogatták egymás harcait. Ennek köszönhető, hogy egyáltalán nem voltak sztrájktörések, bár több mint 300 ezer munkás egész nyáron át munka nélkül volt. Az egység a legmagasabb fokot az egyszerű munkások között érte el. Az osztályöntudat növekedése többek között a munkásoknak abban a követelésében jutott kifejezésre, hogy a központi szakszervezeti veze-

Digitized by Google

tés vessen véget a kommunista-ellenes megkülönböztetésnek a szakszervezetekben és frissítsék fel a központi vezetést baloldali erőkkel. Számos szakszervezet követelte a H és az A bombarobbantások megszüntetését, az USA Kanadában levő rakétabázisainak felszámolását, és a szocialista országokkal való szabadkereskedelmet.

A békemozgalom erősödése egyik következménye annak, hogy Eisenhower elnök meghívására Hruscsov miniszterelnök az Egyesült Államokba látogatott. Hruscsov elvtárs látogatása az Egyesült Államokban, és az ENSZ-ben a szovjet kormány nevében előterjesztett leszerelési javaslata óriási hatással volt a kanadai népre. Az a tény, hogy a világ leghatalmasabb állama tett javaslatot az egyetemes leszerelésre, megragadta a kanadai nép képzeletét.

A párt XVI. kongresszusa megállapította, hogy Hruscsov elvtársnak az Egyesült Államokban tett látogatása óta Kanadában magasabb színvonalra emelkedett a békeharc. A néptömegek aktivitása fokozódott. Megélénkültek bizonyos tőkés körök is, amelyek arra a következtetésre jutottak, hogy a békés együttműködés életbevágó jelentőségű Kanada számára. Erjedés indult meg a jobboldali szakszervezeti körökben és a szociáldemokrata szervezetekben is. Az egyik legnagyobb kanadai burzsoá lap megállapította, hogy Hruscsov elvtárs amerikai látogatása következtében a nép nagy többségének gondolkodása megváltozott. A Vancouver Sun (a legnagyobb példányszámban megjelenő nyugat-kanadai lap) vezércikke 1959. szeptember 19-én kijelentette: „Nyikita Hruscsov szenzációs négyéves tervét, amelyet a háború elkerülésére tett, nem mellőzheti a Nyugat... A hidrogénbombák korában el kell fogadnia a világnak, hogy a háború nélküli élet álma valóra váljék. A három nyugati nagynak azonnal el kell fogadnia ezt a javaslatot. És ha azok késlekednek ezzel, Kanadának mint a tíz tagú leszerelési bizottság tagjának, joga és kötelessége szót emelni az ügyben... A cinikusok gúnyolódhatnak, de a világ népei nem bocsátanak meg azoknak az államférfiaknak, akik nem fogadják Hruscsov tervét a legkomolyabban, és megakadályozzák megvalósulását."

A kongresszus hangsúlyozta, hogy a nemzetközi és a belső fejlődés teljes egészében igazolja a Haladó Munkáspárt 1957 tavaszán megtartott VI. kongresszusán elfogadott politikát. A párt a revizionizmus elleni harcban mind ideológiailag, mind politikailag megerősödött. Jelentősen átalakult és megerősödött a Központi Bizottság.

A XVI. kongresszus megállapította, hogy a marxizmus—leninizmus győzelmének a revizionizmus felett a kanadai munkásmozgalom számára történelmi jelentősége van. Ugyanakkor a kongresszus határozatában figyelmeztetett arra, hogy a revizionizmus továbbra is fő veszély, amely ellen a pártnak harcolnia kell. Felhívta a pártot, hogy fokozza erőfeszítéseit a pártépítés, a sajtó, az ifjúsági mozgalom fejlesztésére, emelje az ideológiai munka színvonalát, és így még magasabb színvonalra emelje a revizionizmus és az opportunizmus minden jelentkezési formája elleni harcot. Tim Buck, a párt főtitkára, össze-

Digitized by Google

gezve a revizionizmus feletti győzelem legfőbb eredményeit kijelentette: „Az új idők és az új feladatok új munkamódszereket követelnek meg. A revizionizmus feletti győzelem lehetőséget ad pártunknak, hogy kibontakoztassa a munkásosztály igazi tömegakcióit azzal, hogy minden párttag részt vesz ebben a munkában."

A kongresszus azonban felhívta a pártot a dogmatizmus elleni harcra is. Megállapította, hogy a szektásság a konkrét munkát a napi harcokban frázisokkal helyettesíti, eltávolítja a pártot a tömegektől, a munkásmozgalomtól, a demokratikus szervezetektől, és akadályozza a munkásegység és a demokratikus egység kialakulását.

A kongresszus mozgósította a pártot, hogy — a „Békét a leszerelésen keresztül!" jelszóval — országos méretű kampányban ragadja magával a népet. A párt egész rövid idő alatt százezer példányban terjesztette el Hruscsov elvtársnak az ENSZ-ben elmondott beszédét. A Pravda riportja Hruscsov elvtársnak az AFL—CIO vezetőivel folytatott beszélgetéséről, amelyet 25 ezer példányban jelentettek meg, szintén rendkívül gyorsan elfogyott az aktív szakszervezeti tagok között. A kongresszus „Béke a mi felfogásunkban" című felhívása a néphez 250 ezer példányban fogyott el. A pártirodalom nagy példányszámban való terjesztése, fellendülése, nagyszerű teljesítmény volt egy olyan párt tagsága részéről, amely több mint 13 éven keresztül a hidegháború nehéz feltételei között dolgozott.

A hidegháború jegének megtörése nagyobb cselekvési szabadságot ad a kanadai kommunistáknak. A munkásosztály és a haladó mozgalmak megszabadulhatnak az ellenőrzés bilincseitől, a gazdasági diszkriminációtól, és a politikai megfélemlítéstől, amely gátolja a tömegek aktivitását. Ugyanakkor a kongresszus figyelmeztette a pártot arra, hogy a békés együttműködésért vívott harcnak még csak a kezdetén tartunk. A sikerekért minden erővel harcolni kell. A békés együttműködés politikája a kormány politikájává csak az egységes harc eredményeként válhat. A feladat most az, hogy a párt kibontakoztassa a néptömegek aktivitását és kemény harcot vívjon a szektás gyakorlat és nézetek ellen, amelyek akadályozzák a pártot az új lehetőségek teljes kiaknázásában.

A kongresszus a békés együttműködés politikájáért folyó harcot a pártmunka középpontjába állította. Az egyetemes leszerelési javaslat megvalósítása érdekében a következő közvetlen követelésekkel lép fel: 1. Kanada váljon ki az öngyilkos NATO-ból; 2. a kormány szüntesse meg az USA katonai bázisait Kanada területén; 3. a külföldön állomásozó kanadai katonai egységek térjenek haza; 4. jelentősen csökkentsék a kanadai hadsereg létszámát, és az ország katonai költségvetését; 5. a kormány támogassa aktívan a H és az A bomba robbantási kísérletek azonnali betiltását, és minden tömeggyilkos fegyver megsemmisítését; 6. a Kanadában kibányászott hasadóanyagok kizárólag békés célokra legyenek felhasználhatók; 7. szüntessék meg a kereskedelmi megkötöttségeket és létesítsenek Kanada, valamint a szocialista országok között kulturális kapcsolatokat és cseréket; 8. ismerje el a kormány a Kínai Népköztársa-

Digitized by Google

ságot, a Német Demokratikus Köztársaságot és az összes szocialista országokat, amelyekkel Kanadának ma még nincsenek diplomáciai kapcsolatai; 9. háború esetére a kormány hirdesse meg Kanada semlegességét.

*

A kanadai uralkodó monopoltőkés körök függőségbe döntötték országunkat és összehangolják politikáját az USA háborús céljaival abban a reményben, hogy ilymódon megvédelmezhetik osztályérdekeiket. Ezt a politikát a kommunista párt kivételével ma még minden politikai párt tevékenyen támogatja. Még nem tanultak a súlyos történelmi leckékből.

A kommunista párt számos javaslatot tesz a helyzet megváltoztatása érdekében. Javasolja, hogy a központi kormány kövessen el mindent Kanada természeti kincseinek hazai feldolgozására. S ha ez a külföldi tőkések ellenállásába ütközik — államosítsa bányáikat. Javítsa meg az ország külkereskedelmi mérlegét, szüntesse meg az export és az import közötti hátrányos viszonyt. Ahol ezt a nemzeti érdekek szükségessé teszik, nyújtson az állam kölcsönöket. Biztosítson piacot a mezőgazdaságnak, és terjessze ki a kereskedelmet valamennyi országra.

A kanadai monopoltőke amellett, hogy együttműködik az USA imperialista köreivel, magában hordja a reakció erősödésének, a fasizálás tendenciáját is. Brutális támadásokat intéz a demokratikus jogok ellen. A pártkongresszus határozata rámutat, hogy a munkásegység és a demokratikus erők egysége ezeket a támadásokat visszaverheti. A munkásosztály, a dolgozó farmerek, a középrétegek egységakciója (a választásokon és más harci területeken) megállíthatja a reakció előretörését és kiharcolhatja az új, nemzeti politikát, amely a béke és a gazdasági fejlődés politikája lesz.

A párt felhívja a munkásokat, hogy egyesüljenek a magasabb életszínvonalért, a magasabb bérekért, a rövidebb munkaidőért, a munkaintenzitás növelése és az automatizálás káros következményei elleni harcban. Védjék meg összefogva szakszervezeti jogaikat, teljes függetlenséget kell követelniök a szakszervezetek számára a tőkével szemben. Harcolni kell magasabb munkanélküli segélyért, magasabb nyugdíjért, több családi pótlékért és más szociális juttatásokért.

A kongresszus külön figyelmet szentelt az *önálló munkáspolitika* kérdéseinek. A Kanadai Munkáskongresszus 1958. évi határozatát a párt teljes egészében támogatja. Ez a határozat felhívta a szakszervezeteket, hogy kezdeményezzék az összes demokratikus erők egyesülését egy széles népi platform alapján, amelyhez csatlakozhatnának az összes politikai pártok, szervezetek és egyének, amelyek, illetve akik elfogadják ezt a platformot.

A szakszervezetek jobboldali elemei szövetségben a jobboldali szociáldemokráciával rendszeres erőfeszítéseket tesznek a Kanadai Munkáskongresszus határozatának kiforgatására saját osztályegyüttműködő politikájuk szellemében. A szakszervezetek politikai tevékenységét a szociáldemokrata vezérek a szakszervezetek anyagi erejét saját politikai céljaik érdekében kívánják felhasználni.

A kommunista párt felhívja a dolgozókat, hogy vívják ki a Ka-

Digitized by Google

nadai Munkáskongresszus határozatának maradéktalan megvalósítását, és szervezzék meg ennek szellemében az össznépi reformmozgalmat, amely elsősorban a szakszervezetekre épül; egyesítsék Kanada összes demokratikus és monopóliumellenes erőit a béke védelmében, a békés együttélés érdekében, a kanadai ipar fejlesztése érdekében, a teljes foglalkoztatottságért és biztonságért folyó harcban. Minden erőt be kell vetni, hogy e politika számára megnyerjék a többséget a szakszervezetekben 1960 áprilisára, amikor összeül a Kanadai Munkáskongresszus értekezlete.

•

A kongresszus ismertette a szocialista országok nagy eredményeit, mindenekelőtt a Szovjetunió nagyszerű gazdasági és tudományos sikereit. Ezek az eredmények pártunk tagságát nagy bizalommal és büszkeséggel töltik el és jobb munkára lelkesítik.

A párt nevének kommunista pártra való megváltoztatása a párt erkölcsi és politikai egységének további megerősödését van hivatva szolgálni: hangsúlyt ad annak, hogy pártunk célkitűzései azonosak azokkal a nagy tettekkel, lélegzetelállító célokkal és fejlődéssel, amelyeket a szocialista országok valósítanak meg.

A párt szervezeti szabályzatában végrehajtott változtatások a párt politikai és szervezeti egységének megszilárdulását tükrözik. A Haladó Munkáspárt VI. kongresszusa (1957) a revizionista támadás hatására, amely a többi között a párt szervezeti elvei ellen irányul, felvette szervezeti szabályzatába a „különvélemény jogát". A kongresszus (1959 októberi) most törölte ezt az antileninista és egységbontó pontot.

A XVI. pártkongresszus által elfogadott módosított szervezeti szabályzat értelmében a korábbi gyakorlattól eltérően a Központi Bizottság tagjai teljesjogú küldöttei lesznek a pártkongresszusnak akkor is, ha nem valamely kerület választotta meg őket kongresszusi küldöttnek.

A XVI. kongresszus elfogadta a párt programját, amely lényegében megfelel az 1952-ben elfogadottnak. Megerősítette azt a felfogását, hogy a dolgozó farmerek, a középrétegek megnyerésével, a néptömegek támogatásának biztosításával, a kanadai munkásosztály parlamenti úton is eljuthat a hatalomhoz.

Nagy jelentősége van a párt stratégiája szempontjából az USA imperializmus uralmi törekvései és Kanada nemzeti érdekei közötti éles ellentétnek. Az 1952-ben elfogadott program rámutatott annak szükségességére, hogy az összes kommunistáknak és hazafias erőknek egyesülniük kell az USA-tól való függés megsemmisítésére, és a függetlenség kivívására. De az 1952-es program alábecsülte a monopoltőke szerepét, amely együttműködik az USA imperializmussal Kanada szuverénitása ellen. A XVI. kongresszuson elfogadott új program kijavította ezt a hibát, és a munkásosztály figyelmét ráirányította arra, hogy a hazai monopoltőke érdekei azonosak az USA-monopóliumokéival és ezért a kanadai monopolisták eladják az ország gazdasági és politikai függetlenségét az USA imperializmusnak.

•

A párt nagy munkát fejt ki annak érdekében, hogy megértesse az egész kanadai néppel a békeharc feladatait, hogy tömörítse mindazokat az erőket, amelyek-

Digitized by Google

nek alapvető érdeke a béke. Pártunk erősen bízik abban, hogy a jövő meghozza a kanadai népnek a békét, a békés együttműködést, a gazdasági és kulturális cseréket a nagy és egyre erősödő szocialista világrendszer országaival. Ennek az új, nemzeti politikának és a szocialista Kanadáért folyó harcnak szenteli pártunk egész munkáját.

A. Dewhurst

E SZÁM SZERZŐI: **Komját Irén**, a Társadalmi Szemle felelős szerkesztője; **Kónya Albert**, a Tudományos és Felsőoktatási Tanács főtitkára; **Erdei Ferenc**, a Magyar Tudományos Akadémia főtitkára; **Hidvégi Ferenc, Varga Sándor**, az MSZMP Központi Bizottsága párt- és tömegszervezetek osztályának munkatársai; **Csizmadia Ernő**, a Társadalmi Szemle munkatársa; **A. Dewhurst**, a Kanadai Kommunista Párt Politikai Bizottságának tagja; **Salgó László**, újságíró; **Dr. Csapó László** aspiráns, a Marx K. Közgazdasági Egyetem tanársegéde.

Digitized by Google

KRITIKA ÉS KÖNYVISMERTETÉS

Miao Csu-huang: A Kínai Kommunista Párt rövid története*

Alig két esztendő telt el az Auróra sortüzétől, amikor 1919 novemberében a keleti népek kommunista szervezetének kongresszusa megkezdte tanácskozásait Moszkvában.

Október üzenete akkor már messze szállt a szélrózsa minden irányában, s eljutott a Jangce partjára is. 1919 augusztusában a pekingi diákok a Mennyei Béke kapujánál a földi békéért, a sanghái munkások a gyárakban emberi életért indultak harcba. Az 1919 májusában kibontakozó mozgalom Kína válasza volt az orosz forradalom hívására. *„Az oroszok útján kell járnunk"*[1] — erre a következtetésre jutottak Kína haladószellemű emberei is.

De hogyan kell erre a nehéz útra lépni? Mi legyen az első lépés? E bonyolult kérdések megoldásához segítséget vártak a moszkvai tanácskozásra összeülő keleti népek. Minden részletre kiterjedő receptet azonban senki sem adhatott. Ellenkezőleg. Lenin éppen azt hangsúlyozta, hogy Szovjet-Oroszország és általában a Kelet valamennyi elmaradott népére új feladat vár, amely korábban nem állott a világ kommunistái előtt. Olyan viszonyokra kell alkalmazniok a kommunizmus általános elméletét és gyakorlatát, amikor nem a tőke, hanem a középkori maradványok és a gyarmati uralom felszámolásának együttes feladatát kell megoldani. „Ezeknek a feladatoknak a megoldását — tette hozzá Lenin — egyetlen kommunista könyvben sem találják meg, de megtalálják abban a közös harcban, amelyet Oroszország megkezdett. Ezt a feladatot kell kitűzniök és azt önállóan, saját tapasztalatuk alapján kell megoldaniok."[2]

Most, négy évtizeddel e szavak elhangzása után, Miao Csu-huang „A Kínai Kommunista Párt rövid története" című munkájával olyan könyvet ad kezünkbe, amely visszatekintve a megtett útra, éppen azt mutatja meg: miként oldották meg a kínai kommunisták önállóan, saját tapasztalatuk alapján az Oroszországban megkezdett közös harc rájuk háruló feladatait, hogyan vitték teljes győzelemre a napirendre került forradalom első szakaszát, a *demokratikus forradalmat.*

•

Amidőn a kínai kommunisták a történelem színpadára lépnek,

---

* (Kossuth Könyvkiadó, 1959.)

[1] Mao Ce tung. Válogatott beszédei és írásai. Szikra, 1950. 224. old.

[2] Lenin Művei. Szikra 1953. 30. kötet. 149. oldal.

Digitized by Google

olyan erő megteremtésére vállalkoznak, amellyel a kínai nép soha azelőtt nem rendelkezett. Az országban milliók hallottak a Nagy Októberi Szocialista Forradalomról, de még csak alig félszáz kínai értette meg annak legfőbb, *általános érvényű* tanításait. A győzelemhez vezető úton az első lépés Kínában is, a forradalmi párt megalakítása volt.

Természetesen nem véletlen, hogy a párt születése az első világháború utáni időszakra esik. A félgyarmati leigázás, a félfeudális viszonyok — az 1911—13-as hszinháj forradalom, az abszolutizmus kétezeréves uralmának megdöntése, a Kínai Köztársaság megteremtése után sem szüntek meg. Az ipar rendkívüli fejletlensége következtében a sok százmilliós országban 1911-ben összesen egymillió ipari munkást számláltak. Nem volt kétséges azonban, hogy a kapitalista viszonyok kialakulásával és erősödésével Kínában is olyan objektív gazdasági, társadalmi folyamatok indulnak el, amelyek — a tőkések szubjektív akarata ellenére — uralmuk megdöntését végrehajtó erők: a proletariátus és pártja megteremtéséhez vezetnek. „... Ha Kínában növekedni fog a Sanghájok (az ország egyik legnagyobb ipari centruma. S. L.) száma — írta Lenin 1912-ben — növekedni fog a kínai proletariátus is. S a kínai proletariátus minden bizonnyal meg fog alakítani valamilyen kínai szociáldemokrata munkáspártot..."[3]

Az első világháború alatt az európai imperialista államok terjeszkedése Kínában ideiglenesen alábbhagyott. Kína nemzeti iparra, amelyet addig könyörtelenül fojtogatott a külföldi tőke, lélegzetvételhez jutott, s aránylag gyors fejlődésnek indult. Ez pedig az ipari proletariátus növekedését vonta maga után. A Kínai Kommunista Párt megalapításának küszöbén már több mint kétmillió ipari munkás volt az országban. (8. oldal.) Az első világháborút követő antiimperialista megmozdulások, az „1919. május 4-i" mozgalom, a munkások sanghájі, majd a többi nagy városra kiterjedő sztrájkjai, a munkásmozgalom kibontakozása — előkészítették a proletariátus élcsapata, a párt létrehozását.

Amikor az ember erről az időszakról, a párt születéséről olvas, s a múltat idézi, önkéntelenül a mai, a felnőtt Kínai Kommunista Párthoz tér a gondolata. Milyen sokat mondanak a puszta számok, egyszerű tények. 1921-ben a párt I. kongresszusának 12 küldötte mindössze 57 párttagot képviselt! Elférték a sanghájі Vang Cse utca kis szobácskájában, és elegendőnek bizonyult a Csia-Hsziang tó fedett csónakja, a gyékénnyel borított szampan is — ahová a francia gyarmati rendőrség elől menekültek —, hogy ott a pártalapító kongresszus munkáját befejezzék. A rendőrügynöki jelentés magabiztosan állította: „jelentéktelen kommunista csoport nyomára bukkantunk. A nyomozást minden irányban kiterjesztettük. A teljes felgöngyölítés folyamatban van." Azóta hányszor jelentették — Csang Kaj-sekék és a japán szamurájok, angol üzletemberek és az amerikai Marshall, Wedemayer tábornok — a „folyamatban levő felgöngyölítést"?

Akkor valóban jelentéktelen erőnek tűnt az alig több mint félszáz tagot számláló kis párt, a

[3] Lenin Művei, Szikra 1955, 18. kötet. 160. oldal.

Digitized by Google

sok százmilliós országban, a kínai reakciósok és a külföldi gyarmatosítók hatalmas tengerében. De mégis, ez a kicsiny mag képviselte a születő újat: a kínai proletariátust. Ezért volt meg a lehetősége, a legfőbb feltétele annak, hogy az I. kongresszus 12 küldötte által elültetett parányi mag napjainkig a több mint 600 milliós országot vezető 12 milliós, eszmeileg, szervezetileg szilárd marxista—leninista párttá növekedjék.

Miao Csu-huang könyve, „A Kínai Kommunista Párt rövid története" jól megvilágítja a párt fejlődésének három évtizedes útját.

A marxizmus—leninizmus elsajátítása, alkotó alkalmazása olyan országokban is bonyolult, nehéz feladat, amelyeknek feltételei alapjában véve megegyeznek az 1917-es Oroszország körülményeivel. Sokkal nehezebb azonban az európai országoktól lényegesen eltérő történelmi múltú, más gazdasági, társadalmi viszonyok sajátosságaival rendelkező Kínában. Nem kevés hiba származott abból, hogy a fiatal kommunista pártban hol a jobboldali elhajlók túlhangsúlyozták a nemzeti sajátosságok szerepét, hol pedig a „baloldali" túlzók vették semmibe azokat. A kínai kommunista párt története, és végső győzelme azonban arról tanúskodik, hogy a hibák a sikerekhez képest csak részjelenségnek tekinthetők. Abban az időszakban, amikor a párt még nem rendelkezett elegendő tapasztalattal — állapította meg a Kínai Kommunista Párt történetének egyes kérdéseiről szóló 1945-ös határozat —, ezeket a jelenségeket aligha lehetett volna elkerülni. Mindezen kívül pedig *„a párt éppen az effajta hibák eleni harc során vált még erősebbé".*[4]

* * *

A Kínai Kommunista Párt rövid története a kétfronton vívott szakadatlan küzdelmen vezeti végig az olvasót. A forradalom első szakasza, *az első forradalmi polgárháború* (1924—1927) rohanó eseményeinek drámai története önmagában, különösebb elvi fejtegetések, kommentálások nélkül is szemlélteti a jobboldali opportunista, revizionista ideológiai elhajlástól a nyílt osztályárulásig vezető utat. Ez volt Csen Tu-hsziu, a KKP első főtitkárának útja.

A KKP. II. kongresszusa (1922) Lenin és a Kommunista Internacionálé útmutatásai alapján konkrétan elemezte a nemzetközi helyzetet, Kína politikai és gazdasági viszonyait. Figyelembe véve a kínai társadalom félgyarmati és félfeudális jellegét, az elfogadott pártprogram arra a következtetésre jutott, hogy a szocialista forradalom megvalósítása előtt Kínának át kell mennie a polgári demokratikus forradalom szakaszán. Ennek győzelme érdekében létre kell hozni a valamennyi antiimperialista-antifeudális erőt tömörítő demokratikus egységfrontot.

Ezzel a helyzetértékeléssel, a demokratikus forradalom programjával Csen Tu-hsziu is egyetértett. A megvalósítását szolgáló gyakorlati lépésekre vonatkozó elképzelései azonban — és ezek kifejezésre jutottak a kongresszus határozataiban — homlokegyenest ellenkeztek a marxizmus—leninizmus általános érvényű tanításaival és a konkrét kínai helyzet követelményeivel. A

[4] Mao Ce-tung Válogatott Művei. Szikra 1951. 4. kötet. 426. oldal.

Digitized by Google

munkásosztály vezető szerepével, a jövendő államhatalom jellegével, a parasztsággal, mint a munkásosztály legfontosabb szövetségesével kapcsolatos állásfoglalás — ellenkezett a történelmi jelentőségű program egész szellemével. A kongresszusnak ezen hibáiban — jegyzi meg a szerző —, amelyeket utóbb Csen Tu-hsziu opportunista csoportja súlyosbított és merőben helytelen irányvonallá változtatott, csírájukban már benne rejlettek az 1924—1927-es forradalom vereségének okai. (24. oldal.)

Alig egy évvel később, 1923-ban, a párt III. kongresszusán Csen Tu-hsziu és hívei már nyíltan állítják, hogy Kínában a polgári demokratikus forradalom élén a nemzeti burzsoáziának kell állnia, a proletariátusnak pedig meg kell elégednie a segédcsapat szereppel. Azt állították, hogy a proletariátus nagyon gyenge, s majd csak a polgári köztársaság létrehozása és a tőkés gazdaság továbbfejlődése után, a burzsoázia uralmának megdöntéséért, a proletárdiktatúra szocialista államának megteremtéséért folyó harcban állhat a dolgozók élére. A kínai jobboldal a munkásosztály gyengeségét az ország sajátos fejlődése, elmaradott gazdasági és osztályviszonyaiból következően az egész lakossághoz viszonyított valóban kis számával igyekezett „bizonyítani". (Mellékesen megjegyezve, ezek az „érvek" a volt, illetve jelenleg is gyarmati és félgyarmati országokban fellépő jobboldali opportunisták szerint napjainkban sem sokat változtak.) A munkásosztály esetében csak a számokat látta, de nem vette figyelembe az ipari proletariátus számokkal ki nem fejezhető, forradalmi szerepét: azt, hogy léte a termelés leghaladóbb formájával — a nagyiparral függött össze, amelynek fejlődésével párhuzamosan növekedett száma, szervezettsége, osztályöntudata, forradalmisága. A nemzeti burzsoázia esetében viszont csak a külföldi tőke és a hazai feudális erők közötti érdekellentétet és a nemzeti burzsoázia abból fakadó harckészségét látták, de szem elől tévesztették a nemzeti burzsoáziának, mint a munkásosztály és más dolgozó rétegek kizsákmányolójának osztálytermészetéből fakadó ingadozását, az ellenséggel való kompromisszumra, sőt nyílt árulásra való hajlandóságát.

E teljesen egyoldalú szemlélet alapján Csen Tu-hsziu és társai azt követelték, hogy a KKP. ne folytasson önálló politikát, engedje át a vezetést a burzsoáziát képviselő Kuomintangnak. Ezzel teljesen szembekerültek a Kommunista Internacionálénak, Leninnek a párt önállóságára vonatkozó általános érvényű, valamennyi gyarmati-félgyarmati országra vonatkozó útmutatásával. A Kommunista Internacionáléhoz tartozó minden pártnak — hangsúlyozta Lenin — „ideiglenes szövetséget kell kötnie a gyarmatok és az elmaradott országok burzsoá demokráciájával, de nem szabad egybeolvadnia vele és feltétlenül meg kell őriznie a proletármozgalom önállóságát, még annak legkezdetlegesebb formájában is."[5]

Az 1924—1925-ös esztendőben kibontakozó forradalmi fellendülés megcáfolta a jobboldaliak elméletét.

A munkásosztály a külföldi tőkések (angol, japán) elleni sztrájkharcban tanúsított hősies-

[5] Lenin Művei. Szikra 1951. 31. kötet. 144. oldal.

Digitized by Google

ségével, állhatatosságával, kivívta a kínai társadalom elismerését és teljes támogatását. Sanghái, Peking, Tiencsin, Kanton, Nanking, Hongkong stb. sztrájkoló, a rendőrséggel harcban álló munkásai tanúsították, hogy forradalmi szerepüket nem számuk, hanem öntudatuk, szervezettségük határozza meg.

A munkások elszánt harca meggyorsította a parasztmozgalom fejlődését is. Nagyrészt Mao Cetung kezdeményezésére a tartományok jelentős részében egymás után jönnek létre a parasztszövetségek, melynek elnyomott, kegyetlenül kizsákmányolt tagjai harcba szálltak a földbér leszállításáért, az adók csökkentéséért. Ugyanakkor szolidaritást vállaltak a sztrájkoló munkásokkal. A harc során a proletariátus mindenütt vezető erővé kezdett válni. Pártja, a KKP révén a nép valamennyi rétegével megismertette programját, amely harcra buzdított az imperializmus és a feudális urak ellen. (40. old.) Amikor pedig a forradalmi erők egyesített hadserege a déli forradalmi bázisokról elindította a reakciós pekingi kormányzat elleni északi hadjáratot, a munkások fegyveres felkeléssel felszabadították Sanghájt, majd Nankingot, Közép-Kína két legjelentősebb városát. Ezekben az akciókban különösen kiemelkedett a munkásosztály és kommunista pártjának élenjáró szerepe.

A munkás- és parasztmozgalom hatalmas fellendülése zavart és rémületet keltett először a közép-, majd a kispolgárság táborában. Szorongva tették fel a kérdést, hogy nem megy-e „túlságosan messzire" a forradalmi mozgalom.

A jobboldali vezetők, hogy ellensúlyozzák a kispolgárság és a középburzsoázia fokozódó ingadozását — azzal a követeléssel álltak elő, hogy a párt a kompromisszum, a megegyezés érdekében mondjon le a munkás- és parasztmozgalom támogatásáról, ítélje el a „túlzásokat", minősítse „bandita mozgalomnak" a parasztok földosztását. Röviden: az ingadozó szövetségesek bizonytalan semlegesítéséért mondjanak le a munkásosztály leghűségesebb szövetségese, a sok százmilliós parasztság aktív támogatásáról.

Az egymást követő további lépések már világosan mutatták, hogy a revizionizmus lejtőjén nincs megállás. 1927 tavaszán a Kínai Kommunista Párt, a forradalom történetének tragikus napjai következtek.

... 1927. március 24-én Anglia, az Egyesült Államok, Japán, Franciaország, Olaszország hadihajói ágyútűz alá veszik a forradalom hős városát, Nankingot... A Csang Kaj-sek vezette burzsoá jobboldaliak előkészületeket tesznek, hogy a pekingi reakciósok elleni északi hadjáratot a munkások és parasztok elleni hadjárattá változtassák át... Hozzálátnak a forradalom másik erődje, Sanghái munkásosztagai lefegyverzéséhez, a sanghái ideiglenes forradalmi kormány megsemmisítéséhez... Elvezénylik a városból a forradalmi egységeket, ugyanakkor meggyorsítják az ellenforradalmi csapatok beszivárgását... És amikor az ellenforradalom vezére is Sanghájba érkezik — Csen Tu-hsziu kiadja a jelszót: „Üdvözöljük Csang Kaj-sek főparancsnokot." A párt köré tömörült 800 000 sanghái munkás gyanújának eloszlatására Csen Tu-hsziu békéltető nyilatkozatot tesz közzé és légből kapott rémhírnek minősíti a Csang Kaj-sek ellenfor-

Digitized by Google

radalmi összeesküvéséről szóló jelzéseket... 1927. április 12-én, amikorra az ellenforradalmi erők is és a párton belüli árulók is befejezték az előkészületeket — a munkásruhába öltözött összeesküvők hozzáláttak a megtévesztett sanghájí önkéntes munkásosztagok lefegyverzéséhez, az ellenállók legyilkolásához... „Tehát Csang Kaj-sek minden erőt mozgósítva készült az ellenforradalmi puccsra. Csen Tu-hsziu és társai pedig ugyancsak „minden erőt mozgósítva" igyekeztek megakadályozni a pártot és a forradalmi tömegeket az ellenforradalmi puccs elhárításában, igyekeztek lefegyverezni, és demoralizálni a pártot és a népet. Ennek folytán a meglepetésszerűen végrehajtott puccs jóformán készületlenül érte a pártot és a néptömegeket, nem tudtak idejében visszavágni, s vereséget szenvedtek, mégpedig legelőször éppen Sanghájban és Nankingban." (61. old.)

•

„A Kínai Kommunista Párt rövid története", miután végigvezeti az olvasót Csen Tu-hsziu jobboldali csoportjának a nyílt osztályárulásig vezető útján — megmutatja azokat a nem kevésbé súlyos károkat is, amelyeket a „baloldali" elhajlás okoz a munkásmozgalomnak.

A második forradalmi polgárháború időszakában (1927—1937) az átmeneti vereséget újabb forradalmi fellendülés, a forradalom apályát ismét dagály, a nemzeti burzsoázia ideiglenes elpártolását a parasztok elemi erejű agrárforradalma váltotta fel. E tízéves periódusban jelentős sikereket ért el a forradalmi mozgalom. A KKP a kíméletlen ellenforradalmi terror közepette kiűzte soraiból a jobboldali árulókat, a kapitulánsokat és magasra emelte az imperializmus és a feudalizmus elleni harc zászlaját. Megteremtette a Vörös Hadsereget, a forradalom fegyveres erejét. A gyarmati és félgyarmati országok felszabadító mozgalmának történetében első ízben szervezték meg a forradalmi támaszpontokat, a Vörös tanácskerületeket, melyekben a néphatalom azonnal hozzálátott a kínai parasztok évszázados álmának, a földesúri földek felosztásának megvalósításához.

Az agrárforradalom kibontakozása tette lehetővé, hogy a Vörös tanácskerületek, mint a háborgó tenger sziklaszigetei álltak és visszaverték a reakciós Kuomintang támadásának megismétlődő hullámait.

A Kínai Kommunista Párt 1927—1937 közötti történetében a nagy győzelmek és jelentős sikerek mellett komolyabb hibák is voltak. Míg az előző időszakban — a nem jelentéktelen „baloldali elhajlás" mellett — a jobboldali opportunizmus okozta a legnagyobb kárt, addig a második forradalmi polgárháború időszakában — a teljesen meg nem szűnt jobboldali jellegű hibák mellett most már a fő veszéllyé vált „baloldali" elhajlás juttatta kritikus helyzetbe a pártot, a forradalmat.

Ebben az időszakban lábrakapott kispolgári forradalmi forrófejűséget részben a Kuomintang véres megtorló politikája által kiváltott gyűlölet, a Csen Tu-hsziu kapituláns magatartása elleni heves tiltakozás, részben pedig az új forradalmi fellendülés sikerei táplálták szították. Hamarosan beigazolódott Kínában is, hogy a jobboldali opportunizmus, a revizionizmus betegségét nem lehet „baloldali" szektás gyógyszerek-

Digitized by Google

kel kezelni. Ez a politikai kuruzslás gyógyulás helyett csak tartósítja a betegséget.

A Kínai Kommunista Párt története 1927—1937 közötti időszakának tanulmányozása rendkívül tanulságos. Lépésről lépésre követni lehet a „baloldali" elhajlás terjedését politikai téren, a katonai vezetésben, a párt szervezeti és ideológiai életében egyaránt.

A hibák *elméleti* gyökere az osztály erőviszonyoknak és a forradalom feladatainak helytelen értékelése volt. Túlértékelték a munkásosztály erejét és ebből következően lebecsülték a burzsoázia megnyerhető rétegeinek, sőt a parasztságnak, mint nélkülözhetetlen szövetségesnek óriási szerepét. (Ez utóbbi felfogással — a „baloldaliak" végső soron egy nevezőre jutottak a jobboldali ellenzékkel.) Úgy vélték, hogy a proletariátus egymaga is képes — és csakis így képes — győzelemre vinni a forradalmat. A „baloldali" elhajlók helytelenül látták a forradalom soron levő feladatát is. Szubjektivista elhamarkodottságból igyekeztek kitörni a demokratikus forradalom keretei közül.

Ehhez a politikai koncepcióhoz kapcsolódott a megfelelő *katonai* vonalvezetés is. A hadihelyzettől, a katonai erőviszonyoktól függetlenül — a forradalom permanens jellegére hivatkozva — a szüntelen támadás, a falvak csakúgy, mint a megerősített nagyvárosok egyidejű támadása, a puccsista, kalandor vezetés mellett kardoskodtak. „Visszavonulásnak és megfutamodásnak" minősítették a mozgó háborúnak Mao Ce-tung által kidolgozott, az ország politikai és katonai erőviszonyaihoz alkalmazkodó rugalmas taktikáját, amely éppen azt mondja, hogy ha „az ellenség támad — mi visszavonulunk, az ellenség megállt — mi nyugtalanítjuk, az ellenség kimerült — mi csapásokat mérünk rá, az ellenség visszavonul — mi üldözzük."[6] E rugalmas taktikának állandó felkelésekkel, puccsista kalandorpolitikával való helyettesítése rendkívül súlyos vérveszteséget okozott a pártnak, a Vörös Hadseregnek.

Mindezt azonban súlyosbította még az a körülmény, hogy a Li-Li-szan, a Vang-Ming-féle „baloldali" elhajló vonal érvényesülése idején *szervezeti téren* is súlyos megtorlással éltek azon elvtársakkal szemben, akik bírálni merték a párt, a forradalom ügyét veszélyeztető politikát. Az ilyen párttagok ellen gyakran olyan eszközökhöz is folyamodtak, amelyek csak a bűnözőkkel és az ellenséggel szemben engedhetők meg. Ez a harc aláásta a demokratikus centralizmus alapelveit, megsértette a pártban a bírálat és az önbírálat demokratikus szellemét. E szektás hibák miatt szakadás támadt a vezetés és a tömegek között. Mindez nagy mértékben gyöngítette a pártot, és válságos helyzetbe döntötte az egész forradalmi mozgalmat. A „baloldali" elhajló irányvonal képviselőinek helytelen vezetése következtében a Vörös Hadsereg a forradalmi támaszpontok több mint 90 százaléka elveszett. (128. old.)

A hallatlan véráldozat, a katasztrofális helyzet megértette a párt marxista—leninista harcosaival hogy a forradalom, a párt érdekében sürgősen véget kell vetni a kalandor, antimarxista politikának. Ez a helyzet egyszer

[6] Mao Ce-tung Válogatott Művei. Szikra 1954. 4. kötet. 401. oldal.

Digitized by Google

és mindenkorra megtanította a pártot arra, hogy a „baloldali" elhajlást sem bocsánatos bűnnek, hanem az osztályellenség céljai megvalósítását elősegítő kártékony vonalnak tekintse.

Mindez végül is arra kényszerítette a pártot, hogy a legendás hírű hosszú menetelés súlyos harcai közepette, 1935 januárjában összehívja a Központi Bizottság politikai irodája kibővített értekezletét. A cunji értekezlet kijavította az elméleti, politikai, katonai és szervezeti munka során elkövetett hibákat, eltávolította a „baloldali" vezetőséget és olyan Központi Bizottságot választott, amely Mao Ce-tung vezetésével leninista irányvonalat követett. Ettől kezdve a párt Központi Bizottságában véget ért az opportunizmus uralma. (126. old.)

*

„A Kínai Kommunista Párt rövid története"-nek további fejezetei azt mutatják, hogy az új vezetőség miként küzdött tovább a marxizmus—leninizmus teljes győzelméért. A Központi Bizottság abból indult ki, hogy 1935 előtt többször is felléptek mind a jobb-, mind a „baloldali" hibák ellen. Az elfogadott helyes kongresszusi, Központi Bizottsági határozatokat, a végrehajtott szükséges személyi változásokat azonban minden esetben a harc befejezésének tekintették. A kádereket, a párttagokat viszont nem segítették eléggé abban, hogy elméletileg is megértsék mindazokat az okokat, amelyek a hibákat szülték, azt a helyzetet, amelyben a hibákat elkövették. Következésképpen nem is vezették rá őket arra, hogy minden részletében tisztázzák a hibák kijavításának módját és így biztosítsák hasonló hibák megismétlődését.

A szubjektivizmusból eredő különböző hibák sokkal mélyebben gyökereznek, semhogy azokat csak szervezeti intézkedésekkel fel lehetne számolni.

Az új Központi Bizottság éppen ezért a forradalom következő, rendkívül súlyos periódusában, *a japán imperialista agresszió elleni háború időszakában (1937—1945)* a pártvezetésben bekövetkezett nagyjelentőségű változásokat csupán *kezdetnek*, kiinduló pontnak tekintette és a hibák gyökereinek, okainak, keletkezésük körülményeinek feltárására helyezte a fősúlyt.

A pártmunka helyes stílusáért kibontakozó mozgalom (1942-ben), a párttörténet egyes kérdéseinek a vezető szervekben való megvitatása (1942 és 1943-ban), azzal a céllal történt, hogy az egész párttagság bevonásával feltárják a múltban elkövetett hibák társadalmi és ideológiai gyökereit. „Kutassuk a múltat, hogy okuljunk belőle", „gyógyítsunk, hogy megmentsük a beteget", „az elöl haladó szekér balesete legyen intő jel az utána következő számára" és más hasonló jelszavak alatt kibontakozó eszmei-politikai kampány célja az volt — hangsúlyozta a párt történetének egyes kérdéseiről szóló határozat —, „hogy... a japánellenes háború győzelmes befejezéséért és a kínai nép teljes felszabadításáért folyó harc érdekében az egész pártot a marxista—leninista eszmei egység alapján egyetlen összehangolt, acélkemény családdá forrassza össze."[7]

Miao Csu-huang, „A Kínai Kommunista Párt rövid története" című munkájában az említett párthatározat szellemében felvá-

[7] Mao Ce-tung Válogatott Művei. Szikra 1954. 4. kötet. 360. oldal.

Digitized by Google

zolja azt a *társadalmi* talajt, amelyből a jobb- és „baloldali" hibák sarjadtak. Kína olyan ország, ahol a kispolgárság — idértve a parasztságot is — rendkívül nagylétszámú. A pártot nemcsak kívülről veszi körül ez a széles társadalmi környezet. A kispolgárságból kikerült elemek a párton belül a legutóbbi időkig is többségben voltak.[8] A hosszú, áldozatos forradalmi harcok és győzelmek azt bizonyították, hogy a nem munkás párttagok is döntő többségükben kommunisták voltak. De nem váltak egyik napról a másikra marxista—leninistákká. Így ezen az áttételen keresztül bizonyos időben, különösen bonyolultabb körülmények között behatolhatott a párt soraiba is a pártonkívüli kispolgári tömeg hangulata. A kispolgárság életmódja és a belőle eredő szubjektív, egyoldalú gondolkodásmód, a reális helyzettől független vágy és óhaj hol „balra" — hol jobbra való kilengésekben nyert kifejezést. A forradalmi harcok során — a vereségek idején — pesszimista, — a győzelmek után — szélsőséges, kalandor nézeteket vallott. Mivel pedig ez a pártot körülvevő kispolgári környezet egészen a szocializmus alapjainak lerakásáig megmarad — az ebből származó állandó potenciális veszélyt a legkiválóbb párthatározat, a legszilárdabb vezetés sem tudja önmagában, állandó eszmei harc nélkül elhárítani.

Az említett társadalmi talajból fakadó hibák ugyanis találkoznak az *ideológiai* elhajlásokkal.

A forradalmi polgárháború idején gyorsan növekedett a párttagság létszáma. A rendkívüli viszonyok, az állandó fegyveres harc, a mozgó háború körülményei közepette a párttagság elméleti felkészültsége csak részben felelt meg a bonyolult helyzet magas követelményeinek. Egyes funkcionáriusok gyakran nem a reális helyzetből, hanem a könyvekből kiragadott, felületesen megtanult idézetekből indultak ki. Ezeket dogmaként vonatkoztatták Kínára; meg se vizsgálták, hogy milyen mértékben voltak érvényesek a félgyarmati-félfeudális Kínára. Mások viszont — éppen ellenkezőleg — nem könyvekből szerzett ismeretekből, hanem személyes, szűkkörű tapasztalataikból merítettek. De elméleti alap nélkül lehetetlen az egyébként fontos gyakorlati tapasztalatok helyes elemzése és általánosítása.

Egyik és másik hiba — a valóságtól elszakadt dogmatizmus és az elmélettől elszakadt empirizmus — képviselőinek kiinduló pontja különböző. Gondolkodásmódjuk azonban lényegében egyforma. Mindkettő elszakítja a marxizmus—leninizmus elméletét a kínai forradalom gyakorlatától, és hol jobb-, hol „baloldali" irányba taszítja a párt irányvonalát.

Az a nagy eszmei-politikai nevelőmunka, amelyet a KKP a japán agresszorok elleni harc, majd a demokratikus forradalom utolsó szakasza, a *harmadik forradalmi polgárháború* (1945—1949) idején kifejtett, meghozta gyümölcsét. Az eszmeileg-szervezetileg egységes, megacélozódott párt vezette forradalom győzelmét a Csang Kaj-sek klikk segítségére siető amerikai imperializmus sem tudta megakadályozni.

Miao Csu-huang munkája. „A Kínai Kommunista Párt rövid

[8] A KKP 12 720 000 tagjából még 1957. szeptemberében is a munkás mindössze 1 700 000, a paraszt 8 500 000, értelmiségi 1 850 000, egyéb 600 000 volt.

Digitized by Google

története" végigvezet az 1919—1949 közötti három évtizedes harcon. Megmutatja, hogyan fejlődött a Vang-cse utcában elültetett kis mag az ellenséggel és a mozgalom saját hibáival szemben haroban sok milliós tagságú, eszmeileg egységes párt hatalmas fájává. A könyv kínai alsófokú pártiskolák és a káderoktatási hálózat hallgatói számára íródott. De a kínai kommunista mozgalom történelmi múltjának tanulmányozása minden olvasó számára hasznos útravalót ad, a jelen harcaihoz kapcsolódó gondolatokat ébreszt.

„A Kínai Kommunista Párt rövid története" Miao Csu-huang egyéni munkája. A könyv elméleti színvonalát, megalapozottságát a KKP vezető szerveinek feldolgozott határozatai, dokumentumai, Mao Ce-tung, Liu Sao-csi, és a párt más vezetőinek felhasznált munkái, és nem utolsósorban a szerző magasfokú felkészültsége biztosítja. Miao Csu-huang közérthető fejtegetései, stílusa, könyvének jól áttekinthető szerkezete, a történelmi események, adatok, valamint az elméleti részek helyes aránya a könyvet a kínai forradalom általános érvényű tapasztalatokban gazdag története iránt érdeklődő magyar olvasó számára is tanulságos és lelkesítő olvasmánnyá teszi.

Salgó László

Adam Smith: A nemzetek gazdagsága I.

Fontos esemény közgadasági könyvkiadásunk területén, hogy az Akadémiai Kiadó ízléses, szép kivitelben újra közrebocsátotta magyar nyelven a közgazdaságtudomány egyik megteremtőjének, Adam Smithnek klasszikus művét: „A nemzetek gazdagságá"-t. A kötet nem először jelenik meg magyar nyelven, de először kerül olyan közgazdászokhoz, akik a mű szellemének megfelelően nem egyoldalúan, hanem a bírálat fényében is megfelelően képesek értékelni azokat az Adam Smith korában nagyszerű, és ma sem avult tudományos eredményeket, amelyeket a közgazdaságtudomány e kiemelkedő polgári képviselője elért.

Az angol klasszikus polgári gazdaságtan a marxizmus egyik forrása, amelynek legkiemelkedőbb két képviselője Adam Smith és David Ricardo voltak. Műveik tanulmányozása kettős célt szolgál: a marxizmus fejlődésének jobb megértését és azoknak a legkiválóbb eredményeknek az elsajátítását, amelyeket az emberiség a marxizmus megjelenése előtt a közgazdaságtudomány területén elért. Aki Adam Smith és David Ricardo műveivel megismerkedik, láthatja, hogy a marxista közdaságtan megjelenését előkészítette a polgárság legkiválóbb szellemeinek erőfeszítése a tudomány terén, hogy a marxizmus nem hitvallás, hanem a társadalom anyagi és szellemi fejlődésének szerves következménye, eredménye. Másrészt Marx alkotásának tudományos nagyságát a közgazdaságtan területén csak az képes igazán értékelni, aki megismerkedve a klasszikus polgári tudomány kimagasló képvi-

Digitized by Google

selőinek műveivel, megérti, hogy Marx megoldotta azokat a hallatlanul komplikált ellentmondásokat, amelyekkel előtte az egész polgári gazdaságtan hiába küzködött, és amelyek ennek az iskolának későbbi epigonjait a teljes tudománytalanság zsákutcájába juttatták. Marx azzal, hogy kritikailag közelítette meg a polgári klasszikusok eredményeit, hatalmas munkát végzett annak érdekében, hogy megőrizze belőlük mindazt az emberiség számára, ami bennük értékes és tudományos volt. A közgazdaságtudomány igazi megismerése megköveteli, hogy megértsük azt, ami a marxista közgazdaságtant valóban összeköti a polgári klasszikusokkal, és azt is, ami elválasztja tőlük.

A marxizmus eredetét kutatva, amikor forrásként jelöljük meg a klasszikus német filozófiát, amelyet elsősorban Hegel és Feuerbach képviselt, mindig megállapíthatjuk, hogy Marx „kihámozta" Hegel dialektikus filozófiájából azt a „racionális magvat", amelyből kiindulva a marxista dialektikát felépítette. A közgazdaságtudomány területén is van ilyen „racionális mag", amelyet ki kellett hámozni a polgári nézőpont okozta össze-vissza-ságból, és amelyet meg kellett szabadítani azoktól a rárakódásoktól, ellentmondásoktól, amelyekkel e polgári szemléletmód történelmi-társadalmi korlátoltsága körülfonta. Ez a „racionális mag" — amely a marxizmust a polgári klasszikus közgazdaságtannal mindenekelőtt összeköti, és amely a klasszikus polgári gazdaságtant a marxizmus forrásává tette — a *munkaértékelmélet.*

Adam Smith tudományos érdeme mindenekelőtt abban van, hogy *elsőként foglalta rendszerbe a közgazdaságtant mint tudományt egységes alapból; a munkaértékelméletből kiindulva.*

Adam Smith a társadalmat mint „természetes rendet" vizsgálja, amelyben meghatározott törvények szabályozzák az életet. De mint a feltörekvő polgárság képviselőjét, nem a polgári termelési mód minőségi vonatkozásai, a termelési viszonyok sajátosságai érdeklik elsősorban, hiszen ezeket a viszonyokat örökknek fogja fel, hanem mennyiségi vonatkozásai, vagyis az, hogy honnan ered, és hogyan növelhető a gazdagság. Ez kifejezésre jut könyvének egész szellemében, de még a címében is: „A nemzetek gazdagsága, e gazdagság természetének és okainak vizsgálata". Minthogy azonban Smith lelkiismeretes kutató, aki a valóság ábrázolására törekszik, érinti vagy rámutat a termelési viszonyok igen fontos sajátosságaira is. Az a tény, hogy Smith polgári tudós, aki minden jószándéka ellenére sem tud a tőkés termelési viszonyok legmélyebben fekvő összefüggéséig hatolni, megmutatkozik az értékről alkotott ítéleteiben is. S minthogy egész rendszerét értékelméletére építi fel, az utóbbinak fogyatékosságai és ellentmondásai végigvonulnak egész rendszerén.

Smith a munkamegosztásból indul ki, s úgy mutatja be a polgári társadalmat, amilyen az a valóságban: a munkamegosztás rendszerében atomisztikusan elhelyezkedő termelők bonyolult szervezeteként. A termelőket a csere kapcsolja össze. Amikor egymással árut cserélnek, munkáikat cserélik ki. Smith nem különbözteti meg az egyes munkafajtákat az értékalkotás szempontjából. Az

Digitized by Google

áruk értékét különbségnélküli emberi munkára vezeti vissza. „Amit pénzért vagy áruért veszünk, azt éppen úgy munka ellenében szerezzük, mint azt, amire saját testi erőfeszítésünkkel teszünk szert. A kiadott pénz vagy áru valójában csak felmentést ad a testi erőfeszítés alól, bizonyos értékű munkamennyiséget foglal magában, s voltaképpen ezt cseréljük olyasvalami ellenében, ami az adott időpontban nézetünk szerint azonos értékű munkamennyiséget tartalmaz. A munka volt az első ár, az első pénz, amellyel mindenért fizettek. A világon minden gazdagságot nem aranyval vagy ezüsttel, hanem elsősorban munkával szereztek meg; értéke annak a számára, aki megszerezte és más új javakért el akarja cserélni, pontosan annyi, mint az a munkamennyiség amit érte kaphat." (79—80. old.) Az értéknek különbségnélküli emberi munkával való meghatározása, ez az a „racionális mag", amelyet Marx kihámozott és megtisztított.

De valóban ki kellett hámozni és meg kellett tisztítani, mert az értéknek a tudományos meghatározása mellett a smith-i értékelméletnek súlyos fogyatékossága az, hogy következetlen. Az értéknek munkával való meghatározása mellett megtalálhatjuk nála az értékmeghatározás nem tudományos változatait is. Ez már a fenti idézetben is jelentkezik. Az értéket először azzal a munkamennyiséggel határozza meg, amelyet az áru előállítására fordítanak, másodszor azzal a munkamennyiséggel, amelyet az áruval vásárolni lehet. Ez a két meghatározás nem azonos. Mindaddig nincsen közöttük ellentmondás, ameddig egyszerű árutermelés van. Itt ugyanis az áru előállítására fordított munkamennyiség és az érte kapható munkamennyiség azonosak. Másként áll a dolog tőkés árutermelés esetén. Ilyenkor a tőke, amely munkaerőt vásárol, több munkát kap a munkástól, mint amit annak bérként kifizet. Smith beleütközött a tőke és a munka közötti csere problémájába, de ezt nem tudta megoldani, minthogy ez feltételezte volna annak tisztázását is, hogy nem a munka áru, hanem a munkaerő. Ehhez viszont a tőkés termelési viszonyok kifejlődésének történelmi-minőségi elemzésére volt szükség, amit Marx oldott meg.

Smith ezt az ellentmondást megoldani nem tudta, feladta első tudományos értékelméletét, s kijelentette, hogy tőkés árutermelés esetén az egyenlő munkák cseréjének törvénye nem érvényes a tőke és a munka közötti cserében, és ezért nem érvényes az egyes áruk közötti cserében sem. Ilyen feltételek között nem az a munkamennyiség határozza meg az áruk értékét, amelyet előállításukra fordítottak, hanem az a munkamennyiség, amelyet az áruért kapni lehet. Noha ez a felfogás visszalépést jelent az elsőhöz képest, még ennek is volt pozitív szerepe, mert felhívta a figyelmet a tőke és munka közötti cserében megjelenő problémára és ezáltal elősegítette annak megoldását.

Smith értékelméletének másik fogyatékossága, amely azután ellentmondásossá teszi újratermelési elméletét is, hogy mikor helyesen az értéket az áru előállításához szükséges munkamennyiséggel határozza meg, ugyanakkor kijelenti, hogy az áru értéke jövedelmekre oszlik. Ez a megállapítás azután Smith dogmája

Digitized by Google

néven végigvonul az egész polgári gazdaságtanon. Marx nyomán tudjuk, hogy ez a nézet rossz, mivel a tőkés módon termelt áruk értéke c + v + m-ből tevődik össze, ahol „c" olyan értékalkatrész, amelyet nem lehet jövedelemmé változtatni és elfogyasztani.

Smithnek az értékről szóló nézeteiben megjelenik az értékmeghatározásnak egy harmadik változata is, amely szerint az értéket jövedelmek alkotják. Ez tehát tulajdonképpen a smith-i dogma fordítottja. Miért kerül sor az értékmeghatározás e harmadik válfajának felemlítésére? Azért, mert Smith beleütközik a termelési ár problémájába, amelyet azonban szintén nem tud megmagyarázni. Itt Smith elképzelését a tőkés gazdaság mindennapi gyakorlatából veszi. Mivel nem elemzi mélyen a tőkés termelési viszonyok sajátosságait, sok jelenséggel a felszínen szembetalálkozik, nem tudja őket megmagyarázni s tulajdonképpen leírja azt, ami a felszínen látható.

Az újratermelés során a v + m különböző jövedelmekre oszlik. Ez a folyamat szakadatlanul ismétlődik, s minthogy ezek képezik az egyes osztályok anyagi létalapjait, előre számolnak velük. Amikor valamely tőkés kalkulációt készít, előre számol a kamattal, járadékkal, munkabérrel, s a felszínen úgy tűnik, mintha az áru értékének olyan nagynak kellene lennie, hogy a c-n kívül a jövedelmeket eleve pótolja, mintha az érték jövedelmekből tevődne össze.

Erősíti ezt a látszatot az értéktörvénynek a termelési áron keresztül történő működése is. Az értéket ugyanis a jövedelmek változása nem érinti, de a jövedelmek változása megváltoztatja a termelési árat. Ha például a munkabér változik — függetlenül attól, hogy az árakban foglalt munkamennyiség változott-e vagy sem — ez különbözőképpen érinti a különböző szerves összetételű tőkék profitjait, miáltal megváltozik az átlagprofitráta, s ennek következtében a termelési ár.

Ugyancsak hasonló látszat keletkezik magával az átlagprofittal kapcsolatban is. Az átlagprofit a felszínen kiindulópontnak látszik, és nem eredménynek. Minden a termelésbe belépő tőke után előre felszámolják a tapasztalati tényként rögződött átlagprofitot. Ha az átlagprofit megváltozik, megváltozik a termelési ár is. A felszínen tehát úgy tűnik, mintha az érték jövedelmekből tevődnék össze.

Smith ezt a problémát azért nem tudta megoldani, mert nem vitte végbe a termelési viszonyok vizsgálatát, azok minőségi változásainak kimutatását az egyszerű árutermeléstől a tőkés árutermelésig, az értéktől a termelési árig. De még tévedése is a jelen esetben ugyanúgy mint második értékelméleténél pozitív szerepet játszott annyiban, amennyiben magára a problémára felhívja a figyelmet. Smith értékelméletében tehát megvan a „racionális mag", hibái ellenére is, s egyáltalán nem csökkenti, hanem éppen ellenkezőleg Marx zsenialitását mutatja, hogy képes volt ezt a „racionális magot" kiemelni az ellentmondások és a tőkés gyakorlat keltette hamis látszatok gyűrűjéből.

A másik igen fontos pont, amely összeköt bennünket Smithszel: jövedelem-elosztási elmélete. Smith-nek a munkabérről, a pro-

Digitized by Google

fitről, a járadékról adott meghatározásai szükségszerűen ugyanolyan ellentmondásos, mint értékelmélete, hiszen abból fejti ki őket, de maga a tény, hogy Smith külön megvizsgálja az egyes jövedelmeket, oda vezeti őt, hogy a jövedelmeknek a polgári rendnek megfelelő meghatározását adja, s akaratlanul felvázolja a polgári társadalom alapvető osztályszerkezetét. A következőket írja: „A munka terméke képezi a munkáért nyújtott természetes térítést, a munkabért. A föld tulajdonbavételét, és a tőke felhalmozódását megelőző ősi állapotban a munkatermék egészében a munkásé. Nincsen földesúr és nincsen mester, akivel osztozkodnia kellene." (114. old.) „Az az őseredeti állapot, amelyben a munka termékét maradéktalanul a munkás élvezhette, persze csak addig tarthatott, amíg kezdetét nem vette a föld tulajdonbavétele és a tőke felhalmozása". (115. old.) „A földesúr járadéka az első levonás a földművesmunka termékéből". (uo.) „A profit jóformán minden más munka termékéből is levonásra kerül. A munkások túlnyomó része ugyanis minden mesterségben és iparágban rászorul egy munkaadóra, aki előlegezi a feldolgozandó anyagot és a bért, illetve létfenntartást, arra az időre, amíg a munka elkészül. Ez a munkaadó azután részt követel magának a munka termékéből, vagyis abból, amivel a ráfordított munka az anyag értékét növelte; ez a rész lesz az ő profitja." (115. old.)

Itt tehát Smith a profitot és járadékot mint a munkás által előállított új értékből történő levonást kezeli, és ezzel tulajdonképpen kiindulópontot ad a tudományos értéktöbblet-elmélet kidolgozásához, mely szerint az értéktöbblet ellenérték nélküli elsajátított többletmunka. Noha emellett a tudományos elmélet mellett előfordulnak a profit és a járadék nem tudományos meghatározásai is, mégis fentebbi helyes álláspontjával Smith nagyjelentőségű tudományos megállapítást tesz.

Adam Smith művéből csak két kritikus pontot emeltem ki abból a célból, hogy megmutassam, valóban megvan az a „racionális mag", amely művét a marxizmus egyik forrásává teszi.

Természetesen e két kritikus ponton kívül sok érdekes, a közgazdaságtan fejlődése szempontjából fontos megállapításokat tesz. Elemzi a munka termelőereiét növelő tényezőket, a tőke különböző formáit, a produktív és improduktív munka fogalmát, a tőkefelhalmozásnak a társadalom fejlődésére gyakorolt hatásait.

Ezekben is, mint az előbbiekben helyes és lényeget feltáró megállapítások mellett feltűnnek a felszínen megakadó, hamis megállapítások, de jellemző, hogy még egyoldalúságból származó tévedései is felhívják egy-egy fontos folyamatra vagy ellentmondásra a figyelmet. Éppen ezért feltétlenül érdemes vele megismerkedni.

Adam Smith művének új magyar kiadásával kapcsolatban szólnom kell még röviden dr. Mátyás Antal kandidátus részletes és tartalmas tanulmányáról, amely mint a könyv előszava nagyon jól segíti az olvasót Adam Smith igazi megértéséhez és marxista értékeléséhez. Külön kell kiemelni a fordító, Bilek Rudolf munkáját, mert dr. Mátyás Antallal együtt — aki a könyvnek lektora

Digitized by Google

is volt — nemcsak szép stílusban ültették át magyar nyelvre Smith művét, hanem nagyon sok esetben a polgári fordításban értelemzavaróan ható közgazdasági kategóriákat a helyes kategóriákkal cserélték fel, s ezáltal érthetőségét és élvezhetőségét nagymértékben emelték.

dr. Csapó László

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

Fehér Lajos, Friss István, Háy László, Kállai Gyula (főszerkesztő), Kiss Károly, Komját Irén (felelős szerkesztő), Molnár Erik, Nemes Dezső, Németh Károly, Orbán László, Szigeti József, Szirmai István.

Digitized by Google

BEKÜLDÖTT KÖNYVEK

KOSSUTH

Marx–Engels Művei IV. kötet (1846–1848) 667 old.

Magyar önkéntesek a spanyol nép szabadságharcában 223 old.

GONDOLAT

A szovjet írók III. kongresszusa 209 old.

Brehm: Az állatok világa IV. Emlősök 631 old.

C. W. Ceram: A régészet regénye 606 old.

Kőhalmi Béla: A Magyar Tanácsköztársaság könyvtár-ügye 258 old.

Fényes–Nagy: Mikrofizika 368 old.

Az élet és tudomány tudományos kalendáriuma 1960. 416 old.

Zentai Béla: A mesterséges bolygók fényénél 681 old.

A Magyar Tanácsköztársaság szociálpolitikája. 376 old.

Széchenyi István válogatott írásai. 469 old.

A magyar irodalom bibliográfiája 1955. 383 old.

Spira György: A magyar forradalom 1848–49-ben. 676 old.

Borbontó (Játékszín 18.) 109 old.

Hans Pfeiffer: A lampionok ünnepe 88 old.

Bán—Herczenik: A filmről a nézőnek 223 old.

KÖZGAZDASÁGI ÉS JOGI

A Magyar Tudományos Akadémia Közgazdaságtudományi Intézetének Évkönyve II. 1958–1959. 355 old.

A beruházások és felújítások finanszírozása 366 old.

Dr. Kóródi József: A borsodi iparvidék 281 old.

Vajda Imre: Nemzetközi kereskedelem 415 old.

Gazdaságstatisztika 605 old.

Dr. Laky Dezső: Statisztikai módszerek 615 old.

A tőkés konjunktúra alakulása 1958–1959-ben 289 old.

Kábítószerek és mérgek előállítása, kezelése és forgalma 183 old.

Klein–Scholz: Iparvállalatok mérlege és eredménykimutatása 187 old.

A Magyar Népköztársaság Alkotmánya 205 old.

Dr. Gellért György–Dr. Hegyháti István: A hagyatéki eljárás 329 old.

A törvényességi óvások gyakorlata 687 old.

AKADÉMIAI

Trencsényi Waldapfel Imre: Vallástörténeti tanulmányok 134 old.

Urbáriumok XVI–XVII. század 690 old.

SZÉPIRODALMI

Hernádi György: Földem, sorsom 166 old.

Maróti Lajos: Vihlódzó fények énekelnek 121 old.

Simon István: Februári szivárvány 63 old.

Szinnyei Júlia: Hajnal 392 old.

Remenyik Zsigmond: Mese habbal 291 old.

Révay József: Égi jel I., II., 445, 458 old.

Kardos László: Vázlatok, esszék, kritikák 464 old.

Móricz Zsigmond: A nap árnyéka I., II. 282, 263 old.

Stendhal: Vörös és fekete I., II. 372, 385 old.

Mikszáth Kálmán: A beszélő köntös, Az eladó birtok 241 old.

Urbán Ernő: Jó mulatást! 170 old.

Molnár Géza: Márta 396 old.

MAGVETŐ

Bölöni György: Magyarság – emberség 539 old.

Kiss Lajos: Vörös város 536 old.

Szabó Pál: Forog a kerék 462 old.

John Cowper Powys: Wolf Solent I., II. 434, 428 old.

Szerb Antal: Utas és holdvilág 266 old.

Magyar Ars Poetica 294 old.

Füsi József: Tengeri szél 382 old.

Szántó Tibor: Árnyékvilág 239 old.

Győre Imre: Korbácsos ének 128 old.

Mátyás Ferenc: Kegyetlen idill 110 old.

Tornai József: Paradicsommadár 110 old.

Digitized by Google

СОДЕРЖАНИЕ

ИРЕН КОМЯТ: 1959 г. — поворот в развитии международных отношений — — — — — — — — — — — — — — — — 1

АЛЬБЕРТ КОНЯ—ФЕРЕНЦ ЭРДЕИ: Общегосударственный план научных исследований и координация исследований — — — — 16

Механизация сельского хозяйства и роль машинных станций в период социалистического преобразования — — — — — — — — — 32

ФЕРЕНЦ ГИДВЕГИ—ШАНДОР ВАРГА: Задачи производственно кооперативных партийных организаций — — — — — — — — 47

ПО СТРАНИЦАМ ПЕЧАТИ БРАТСКИХ ПАРТИЙ

О задачах партийной пропаганды в современных условиях (Постановление Центрального Комитета КПСС от 9-го января 1960 года) 57

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОБЗОР

Победа кооперативного строя в Болгарии и его новые успехи (Эрнё Чиллагия) — — — — — — — — — — — — — — — 78

Коммунисты Канады с доверием смотрят в будущее (А. Дюхарет) — 89

КРИТИКА И БИБЛИОГРАФИЯ

МИАО ЧУ ХУАНГ: Краткий курс истории Коммунистической партии Китая (ЛАСЛО ШАЛЬГО) — — — — — — — — — 96

АДАМ СМИСС: Богатство народов I. (ЛАСЛО ЧАПО) — — — — 105

Digitized by Google

INHALT

IRÉN KOMJÁT: Das Jahr 1959 — eine Wendung in der Entwicklung der internationalen Beziehungen — — — — — — — — — 1

ALBERT KÓNYA—FERENC ERDEI: Der perspektivische Plan der wissenschaftlichen Forschung und die Koordinierung der Forschungsarbeiten — — — — — — — — — — — — — 16

Die Mechanisierung der Landwirtschaft und die Rolle der Maschienen und Traktorenstationen in der Periode der sozialistischen Umgestaltung — — — — — — — — — — — — — — — 32

FERENC HIDVÉGI—SÁNDOR VARGA: Aufgaben der Parteiorganisationen in den LPG-s — — — — — — — — — — — — 47

AUS DER PRESSE DER BRUDERPARTEIEN

Beschluss des ZK der KP der Sowjetunion über die Aufgaben der Propaganda-Arbeit (aus der Prawda vom 10 Januar 1960) — — 57

INTERNATIONALE RUNDSCHAU

Sieg und neue Erfolge des Genossenschaftssystems in Bugarien (ERNŐ CSIZMADIA) — — — — — — — — — — — — 78

Die kanadischen Kommunisten blicken hoffnungsvoll in die Zukunft (A. DEWHURST) — — — — — — — — — — — — — 89

BUCHBESPRECHUNGEN

Miao Csu-huang: Kurze Geschichte der kommunistischen Partei Chinas (LÁSZLÓ SALGÓ) — — — — — — — — — — — 96

Adam Smith: Der Reichtum der Nationen I. (LÁSZLÓ CSAPÓ) — 105

Digitized by Google

SOMMAIRE

IRÉN KOMJÁT: 1959 — un tournant dans le développement des relations internationales — — — — — — — — — — — 1

ALBERT KÓNYA—FERENC ERDEI: Le plan perspectivique de recherches scientifiques et la coordination des recherches — — 16

La méchanisation et le rôle des stations de machines et tracteurs en période de reconstruction socialiste de l'agriculture — — — — 32

FERENC HIDVÉGI—SÁNDOR VARGA: Les tâches des organisations du Parti dans les coopératives de production — — — — — 47

DOCUMENTS DES PARTIS-FRÈRES

Résolution du CC du PC Soviétique sur les tâches de la propagande (Pravda 10 janvier 1960) — — — — — — — — — — 57

REVUES INTERNATIONALES

Victoire et nouveaux succès du système des coopératives en Bulgarie (ERNŐ CSIZMADIA) — — — — — — — — — — — 78

Les communistes du Canada ont confiance dans l'avenir (A. DEWHURST) — — — — — — — — — — — — — 89

COMPTS-RENDUS

Miao Csu-huang: Histoire raccourcie du Parti Communiste de Chine (LÁSZLÓ SALGÓ) — — — — — — — — — — — — 96

Adam Smith: La richesse des nations I. (LÁSZLÓ CSAPÓ) — — — 105

Digitized by Google

CONTENTS

IRÉN KOMJÁT: 1959 — The Turn in Development of International Relations — — — — — — — — — — — — — — — 1

ALBERT KÓNYA and FERENC ERDEI: The Long-range Plan of Scientific Research and Coordination of Research — — — — 16

Mechanization of Agriculture and Role of the Machine Stations in the Period of Socialist Reorganization — — — — — — — 32

FERENC HIDVÉGI and SÁNDOR VARGA: Tasks of the Party Organizations on the Cooperative Farms — — — — — — 47

FROM THE PRESS OF THE BROTHER PARTIES

Resolution of the Central Committee CPSU on Tasks of Party Propaganda (PRAVDA, January 10, 1960) — — — — — — 57

INTERNATIONAL REVIEW

Victory and New Accomplishments of the Cooperative Systems in Bulgaria (ERNŐ CSIZMADIA) — — — — — — — — — 78

Canadian Communists Look Ahead With Confidence (A. DEWHURST) 89

BOOK REVIEWS

Miao Csu-huang: Brief History of the Chinese Communist Party LÁSZLÓ SALGÓ) — — — — — — — — — — — — 96

Adam Smith: The Wealth of Nations, Vol. 1. (DR. LÁSZLÓ CSAPÓ) 103

Digitized by Google

KÖNYVEK NYUGAT-NÉMETORSZÁGRÓL!

Boros Pál:

Merre tart Nyugat-Németország?

Érdekes fejezetek a kettészakításról, a nyugatnémet gyarmatpolitika néhány sajátosságáról, a nyugatnémet hadsereg támadó jellegéről, magyarellenes altisztí karáról.

332 old. Ára: 22,— Ft.

☆

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ

Digitized by Google

A NEMZETKÖZI NŐNAP 50. ÉVFORDULÓJÁRA!

Rosa Luxemburg válogatott beszédek és írások

II. kötete

A szerző jelentős munkái a munkásmozgalom történetéről, elméleti kérdésekről, politikai vitákról.

Kb. 560 old. Ára: kb. 36,— Ft.

☆

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ

Digitized by Google

Ára: 3.— Ft

MEGJELENT!

A Szovjetunió Kommunista Pártjának története

Az új szovjet párttörténeti tankönyv.

1028 old. Ára: egészvászon kötésben 48,— Ft.
félvászon kötésben 40,— Ft.

☆

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ

Digitized by Google

VILÁG PROLETÁRJAI, EGYESÜLJETEK!

TÁRSADALMI SZEMLE

A MAGYAR SZOCIALISTA MUNKÁSPÁRT ELMÉLETI ÉS POLITIKAI FOLYÓIRATA

2

XV. ÉVFOLYAM 1960 FEBRUÁR

Digitized by Google

TARTALOMJEGYZÉK

HUSZÁR ISTVÁN: A második ötéves terv elkészítésének irányelveiről 1
K. NAGY SÁNDOR: Termelőszövetkezeteink nagyüzemi munkaszervezetének kialakítása és fejlesztése — — — — — — — — 18
Széchenyi István (Halálának 100. évfordulójára) — — — — — — 30
FENCSIK LÁSZLÓ: A marxizmus—leninizmus a gyakorlatban — — 56

KONZULTÁCIÓ

GULYÁS EMIL: „Kert Magyarország" kérdéséről — — — — — 72

NEMZETKÖZI SZEMLE

Az NDK gazdasági sikerei és 7 éves terve (APRÓ ÉVA) — — — — 79
A kínai igazságszolgáltatás rendszeréről (DR. BENEDEK JENŐ) — — 90
A latinamerikai „közös piac" problémája (KARCAG GÁBOR) — — 103

JEGYZETEK KÖNYVEKRŐL 110

Szerkesztőség: Budapest, V., Árpád u. 12. Tel.: 124—475.

Kiadja a Kossuth Könyv- és Lapkiadó Vállalat,

Kiadóhivatal: VI., Révay utca 16. Telefon: 116—660*

Terjeszti a Magyar Posta.

Előfizethető a Kossuth Kiadó megyei és kerületi kirendeltségeinél csekkszámlaszám 01915003, a Posta Központi Hírlap Irodánál (Bp. V., József nádor tér 1.) és bármely postahivatalánál. Előfizetési díj negyed évre 8,— Ft, félévre 16,— Ft, egész évre 32.— Ft. Csekkszámlaszám: egyéni 61218, közületi 61066 vagy átutalás a MNB. 47. sz. folyószámlájára). Lapunk régebbi példányai kaphatók a Posta Központi Hírlapiroda újságboltjában: Budapest, V., József Attila u. 3.

Az utolsó kézirat nyomdába érkezett: 1960. február 12.

Megjelent 33 500 példányban Felelős kiadó: Vass Henrik

603905 2 — Zrínyi Nyomda, Budapest

Digitized by Google

TÁRSADALMI SZEMLE
A MAGYAR SZOCIALISTA MUNKÁSPÁRT ELMÉLETI ÉS POLITIKAI FOLYÓIRATA
XV. ÉVF. 2. SZÁM. BUDAPEST 1960 FEBRUÁR HÓ

A második ötéves terv elkészítésének irányelveiről

Írta HUSZÁR ISTVÁN

A Magyar Szocialista Munkáspárt VII. kongresszusa, a párt legfelsőbb fóruma egyöntetűen helyeselte és jóváhagyta a Központi Bizottságnak az ellenforradalom leverése óta folytatott gazdaságpolitikáját. Beható vita alapján határozattá emelte azokat az irányelveket, amelyeket a Központi Bizottság gazdasági feladatainkról és a második ötéves terv kidolgozásáról már korábban elfogadott, és a kongresszus előtt két hónappal nyilvánosságra hozott. A kongresszus utasította a Központi Bizottságot, és felhívta a kormányt, hogy az irányelvek alapján gondoskodjanak a második ötéves terv elkészítéséről.

Rendkívül nagy annak a jelentősége, hogy több mint *egy évvel a terv indulása előtt* rendelkezésre állnak a második ötéves terv elkészítésének irányelvei. A gazdasági vezetés, a tervező szervek, a gazdálkodó egységek ily módon időben, az ország lehetőségeinek, az előttünk álló feladatoknak gondos mérlegelésével, a politikai és gazdaságpolitikai célok ismeretében reális, minden szempontból megalapozott távlati tervet dolgozhatnak ki.

A második ötéves terv elkészítésének a kongresszus által jóváhagyott irányelvei az 1956 novembere óta gyakorolt és bevált gazdaságpolitikai irányvonal folytatását és továbbfejlesztését jelentik. A Magyar Szocialista Munkáspárt gazdaságpolitikájának alapelvét a párt 1957 júniusában megtartott Országos Értekezlete így határozta meg: „Népgazdasági terveinknek, e tervek megvalósulásának két alapvető célt kell szolgálniok: biztosítani kell a kizsákmányolástól mentes szocialista társadalom felépítését, és

Digitized by Google

ezzel egyidejűleg a dolgozók életszínvonalának, anyagi és kulturális igényeinek növekvő színvonalú kielégítését a termelőerők állandó fejlesztésének útján. A párt gazdaságpolitikájának lényege e két alapvető célkitűzés megvalósítása."[1]

A népgazdasági tervek — hosszabb rövidebb időszakra — az adott időszak konkrét gazdasági, társadalmi helyzetének ismeretében, ennek a gazdaságpolitikai vonalnak a megvalósítását szolgálják. Az 1957 júniusi pártértekezlet határozatai nyomán dolgozták ki a hároméves tervet, azzal a céllal, hogy 1958 végétől kezdve biztosítsuk a népgazdaság nemzetközi fizetési mérlegének 1957-ben mégbomlott egyensúlyát, szerény mértékben, de folyamatosan emeljük a reálbéreket és reáljövedelmeket, tovább szélesítsük és erősítsük hazánkban a szocialista termelési viszonyokat. Mindezek érdekében célul tűztük ki a népgazdaságban megtalálható aránytalanságok csökkentését, a termelés gazdaságosságának fokozását, az ipar technikai színvonalának erőforrásainkkal arányban álló növelését, a termelés emelését. Ma büszkén mondhatjuk, hogy két és fél évvel az MSZMP Országos Értekezlete után népgazdaságunk egyensúlya szilárd, a termelőerők fejlettebbek, és magasabb szintre emelkedett a szocialista tábor országaival való gazdasági együttműködésünk. Fejlettebbek ma hazánkban a termelési viszonyok. Már 1958-ban, a hároméves terv első évében egyensúlyba került nemzetközi fizetési mérlegünk, a tervezettnél nagyobb volt a termelés, magasabb volt a munka termelékenysége, alacsonyabb az önköltség. Az eredeti elképzelésekhez képest meggyorsult a népgazdaság fejlődése. A párt 1958 decemberi, a mezőgazdaság fejlesztéséről, a termelőszövetkezeti mozgalomról szóló nagyjelentőségű határozata nyomán kibontakozott a termelőszövetkezeti mozgalom. Mindezen tapasztalatok alapján a Központi Bizottság 1959 márciusi határozatában azt indítványozta a dolgozó népnek, hogy egy évvel korábban, 1959-ben érjük el a népgazdaság legfontosabb mutatóiban az eredetileg 1960-ra tervezett színvonalat. A márciusi határozat teljesítésére a dolgozók a népgazdaság valamennyi ágában jelentékeny felajánlásokat tettek: szélesköru munkaverseny-mozgalom bontakozott ki. A mozgalom ezernyi új színnel, új formával gazdagodott, például a munkaverseny-mozgalomnak olyan fejlett típusával, mint a „szocialista brigád" cím elnyeréséért való küzdelem. A márciusi határozat célkitűzéseit nemcsak hogy teljesítettük, hanem túl is teljesítettük. Előzetes adatok szerint 1959-ben 14—16 százalékkal nagyobb volt az ország nemzeti jövedelme, mint 1957-ben volt (szemben a hároméves tervben 1960-ra előírt 13 százalékkal), a szocialista ipar termelése két év alatt 24 százalékkal emelkedett (a 3 évre előirányzott 22

[1] A Magyar Szocialista Munkáspárt Országos Értekezletének jegyzőkönyve. 266. old. Kossuth Kiadó, 1957.

Digitized by Google

százalékkal szemben), a termelékenység az iparban 1959-ben 14 százalékkal magasabb az 1957. évinél.[2] A munkások és alkalmazottak egy keresőre jutó reálbére 6—7 százalékkal nőtt két év alatt (a három évre tervezett 6 százalékkal szemben).

Ebben az évben is a hároméves terv minden mutatójában lényeges túlteljesítésre számíthatunk. Az 1960-as népgazdasági terv előírásainak teljesítésével az ország nemzeti jövedelme 25 százalékkal, a szocialista ipar termelése 35 százalékkal, a munkások és alkalmazottak egy keresőre jutó reálbére legalább 10 százalékkal, a munka termelékenysége 19 százalékkal lesz magasabb, mint 1957-ben volt. Mindez természetszerűleg a termelés, a fogyasztás, a felhalmozás volumenében is jelentős túlteljesítést biztosít. 1957. évi árakon állami erőforrásokból 32 milliárd forint beruházást terveztünk 1958—1960-ban. Amennyiben ez évi tervünket teljesítjük, három év alatt változatlan árakon számítva több mint 40 milliárd forintot fordítunk beruházásokra. A hároméves terv túlteljesítése, és ezen belül az 1960-as népgazdasági terv teljesítése — mint az előttünk álló legközvetlenebb gazdasági feladat — kedvező feltételeket, az eredetileg előirányzottnál magasabb bázist teremt az ötéves terv indulásához.

Mások, fejlettebbek a második ötéves terv kidolgozásának, beindításának gazdasági, társadalmi körülményei, mint a hároméves tervé. Jelentősen eltérhetnek tehát a politikai, gazdasági célkitűzések is. „... az eredmények — írja Engels egyik fiatalkori művében — nemcsak haszontalanok, hanem ártalmasak is, ha magáértvalóságukban megrögzítik őket, ha nem válnak további fejlődés premisszáivá."[3] Az ellenforradalom óta elért, kétségkívül jelentős gazdasági sikereinket megőrizni csak úgy tudjuk, ha azokat újakkal tetézzük. Az előző években folytatott helyes gazdaságpolitikát csak e gazdaságpolitika továbbfejlesztésével, új helyzetben merészebb célok valóraváltásával lehet következetesen, a meghatározó politikai célkitűzéseket helyesen szolgálva, tovább folytatni. A kongresszus határozata szerint a következő években a párt és

[2] A hároméves terv szerint az iparban a munka termelékenységét 1960-ra az 1957. évinek 115 százalékára kell emelni. A Központi Bizottság márciusi határozata a termelékenység növelésében javasolta az 1959. évi terv 2 százalékos túlteljesítését, az előző évihez képest 5 százalékos emelkedését, úgy, hogy az év végéig érjük el az eredetileg 1960-ra előírt szinvonalat. 1959-ben a termelékenység az egyes negyedévekben igen eltérően alakult, az utolsó negyedévben volt a legmagasabb. Az 1958-as termelékenységet 100-nak tekintve, az egyes negyedévekben az egy munkásra jutó teljes termelés a következőképpen alakult: I. negyedév: 99, II. né.: 103, III. né.: 103, IV. né.: 116. Az év utolsó negyedében vagy akár az év második félévében nemcsak elértük az eredetileg 1960-ra előírt színvonalat, hanem azt lényegesen túl is teljesítettük.

[3] Marx—Engels művei, I. kötet, 537. old. Kossuth 1957.

Digitized by Google

a nép előtt álló alapvető feladat, hogy *meggyorsítsa a szocializmus építését hazánkban, fejezzük be a szocializmus alapjainak lerakását.* A második ötéves terv e döntő politikai célkitűzés megvalósításához ad majd gazdasági programot. A kongresszus határozatai szerint az ötéves terv kidolgozásával és végrehajtásával biztosítani kell az ország termelőerőinek további fejlesztését. Meg kell gyorsítanunk a munka termelékenysége, a műszaki színvonal emelkedésének ütemét. A nemzeti jövedelemnek elsődlegesen a munka termelékenységének növekedésén alapuló emelkedését, népünk anyagi és kulturális színvonalának állandó és lényeges emelését, a népgazdaság állóalapjainak, a termelés anyagi-műszaki bázisának további kiszélesítését, a termelőerőknek a korábbinál jobb területi elhelyezését tűzzük ki célul. A termelőerők fejlesztésére rendelkezésünkre álló anyagi erőforrásokat úgy kell felhasználnunk, hogy megteremtsük a mezőgazdaság szocialista nagyüzemi gazdálkodásához szükséges feltételeket, hogy tovább fejlesszük hazai nyersanyag- és energiabázisunkat, javítsuk iparunk szerkezetét. E gazdasági célok megvalósításához felbecsülhetetlen segítséget nyújt a szocialista tábor országaival egyre fejlődő gazdasági és műszaki együttműködésünk.

Az irányelvek szerint az ötéves terv időszaka alatt el kell érni, hogy az ipari termelés 1965-ben 65—70 százalékkal haladja meg az 1958. évit.[4] A mezőgazdasági termelésnek a második ötéves terv időszaka alatt átlagosan 30—32 százalékkal kell magasabbnak lennie, mint amennyi 1954—1958-ban volt. Az anyagi termelés e két meghatározó ágának ilyen mértékű fejlesztése — az anyagi ráfordítások csökkentésének figyelembevételével — teszi elsősorban lehetővé, hogy az ország nemzeti jövedelme az ötéves terv időszakában az 1958. évinek több mint másfélszeresére emelkedjék. A nemzeti jövedelmet úgy osztjuk el, hogy évről évre érezhetően növekedjék a lakosság életszínvonala, és a jelenleginél nagyobb hányadot fordítsunk a termelőerők fejlesztésére, beruházásokra, továbbá megfelelően eleget tudjunk tenni nemzetközi fizetési kötelezettségeinknek, s növelhessük tartalékainkat. A lakosság fogyasztási alapja 1965-ben 40—45 százalékkal lesz magasabb az 1958. évinél. Ez biztosítja, hogy mind a munkások és alkalmazottak, mind a dolgozó parasztság egy főre jutó reáljövedelme 26—29 százalékkal emelkedjék.

Ezekből az előirányzatokból már kirajzolódik, hogyan változik meg az ötéves terv időszakában az ország gazdasági arculata, a népgazdaság szerkezete.

1958-ban — folyóárakon számítva — az ipar és az építőipar

[4] Az irányelvek az egyes előirányzatokat általában 7 éves távlatban 1958-hoz viszonyítva rögzítik. Ez azért van így, mert az irányelvek kidolgozásakor végleges statisztikai adatok 1958. évről álltak rendelkezésre.

Digitized by Google

termelte az ország társadalmi össztermékének 65,9, a nemzeti jövedelmének pedig 61,9 százalékát. A mezőgazdaság adta a társadalmi termék 28, illetve a nemzeti jövedelem 32,1 százalékát. (Az adatok azt mutatják, hogy az ipar és az építőipar részesedése a társadalmi össztermékből nagyobb, mint a nemzeti jövedelemből. Ez azzal függ össze, hogy a termelés anyagi ráfordításai — ami része a termelés értékének és így a társadalmi össztermléknek, de nem része az új értéknek, a nemzeti jövedelemnek — részben a statisztikai számbavétel sajátosságaiból következően az iparban és az építőiparban magasabbak, mint a mezőgazdaságban. 1958-ban az ipar termelési értékéből 54,5 százalék jutott az anyagjellegű ráfordításokra, az anyagköltségekre, és 45,5 százalék volt az úgynevezett nettó termelés, a nemzeti jövedelemhez való hozzájárulás. A mezőgazdaságban a megfelelő számok 44,3 százalék, illetve 55,1 százalék.) A második ötéves terv irányelvei szerint a leggyorsabban fejlődő népgazdasági ág az ipar és az építőipar. S bár a mezőgazdasági termelés számottevő emelkedése biztosítja, hogy az élelmiszeripar nyersanyagszükségletét, a lakosság élelmiszerfogyasztását a jelenleginél lényegesen magasabb színvonalon elégíthetjük ki, és egyre több mezőgazdasági terméket szállíthatunk külföldre, mégis a *mezőgazdaság részesedése* az ország társadalmi össztermékéből, illetve nemzeti jövedelméből *csökkenni fog.* Tovább nő mind a társadalmi termék, mind a nemzeti jövedelem termelésében az ipar szerepe, túlsúlya. Ez az ipar gyorsabb fejlődésének egyenes következménye. Így érik be a szocialista iparosítás terméke, így válik hazánk egyre inkább ipari országgá.

Az ipari termelés —mint említettem — 65—70, a mezőgazdasági termelés 30—32, az építőipar termelése pedig legalább 75 százalékkal növekszik. Mindennek alapján a társadalmi össztermék hozzávetőleg 50 százalékkal lesz magasabb. Ugyanakkor az új értéket, a *nemzeti jövedelmet több mint másfélszeresére* kell emelni. Az ipari, építőipari és mezőgazdasági termelés, a társadalmi össztermék termelésének, és a nemzeti jövedelem termelésének ez az aránya átfogóan jellemzi az ötéves tervben folytatandó gazdaságpolitika egyik, talán legsajátosabb vonását. Azt tudniillik, hogy minden eddiginél *jobban törekszünk a munka hatékonyságának fokozására.* A nemzeti jövedelmet, az egy év alatt újonnan előállított értéket — ipari példán szemléltetve — alapvetően háromféle módon lehet növelni: 1. Változatlan összetételben és változatlan anyagi ráfordítással — mondjuk a korábbihoz hasonló fajlagos anyagfelhasználással és kapacitáskihasználással — növeljük az ipar termelési értékét; 2. csökkentjük az anyagi ráfordításokat, az anyagfelhasználást, tehát a termelési értéknek egyre nagyobb hányada lesz az új érték, a nemzeti jövedelem; 3. változik az ipari termelés összetétele, az átlagosnál gyorsabban nő a termelés azokban az ágazatokban, termékekben, amelyekben az

Digitized by Google

anyagi ráfordítások aránya kisebb. A második ötéves terv irányelvei célul tűzik ki azoknak az iparágaknak, termékeknek az átlagosnál gyorsabb növelését, amelyekben — 1958. évi folyóáron számolva — a termelési értékből az anyagi ráfordítások aránya kevesebb a már említett 54,5 százaléknál. Továbbá azt is, hogy 1965-ben az ipar egészében a termelési költségek színvonala — nem utolsósorban az anyagi ráfordítások csökkentése révén — legalább 12—14 százalékkal legyen alacsonyabb, mint 1958-ban.

Az ipari és mezőgazdasági termelés, továbbá a nemzeti jövedelem emelkedésének az irányelvekben meghatározott aránya fejlődésünkre a múltban korántsem volt jellemző. A viszonylag gyors ipari fejlődés és a korántsem ilyen gyors és nem kielégítő mezőgazdasági termelés-emelkedés — bár 1949 és 1958 között ez is számottevő volt —, nem növelte a most előirányzotthoz hasonló arányban az ország nemzeti jövedelmét. Ha az 1949-es év termelését 100-nak vesszük, akkor 1958-ig bezárólag, tehát 9 év alatt, az ipari termelés emelkedése 191 százalékot tett ki, a mezőgazdasági termelés 34 százalékkal lett magasabb. A nemzeti jövedelem emelkedése 91 százalék. A második ötéves tervben előirányzott arányok tehát feltételezik, hogy lényegesen *javítjuk a termelés gazdaságosságát*, továbbra is *a termelés minőségi mutatói állnak előtérben, csökkentjük az anyagi ráfordításokat*. Ez a gazdaságpolitikai koncepció tükröződik valamennyi népgazdasági ág fejlesztésének irányelveiben, előirányzataiban.

Ennek megfelelően *változik az ipari termelés összetétele* is. Az ipari termelés átlagos, 65—70 százalékos növekedésén belül 70—75 százalékkal nő az „A" szektorhoz tartozó termékek, a termelőeszközök termelése. A „B" szektorhoz tartozó fogyasztási cikkek termelése 1965-ben 45—50 százalékkal lesz magasabb az 1958. évinél. Ez az előirányzat összhangban van a szocialista iparosítás követelményeivel, azzal, hogy szélesítjük hazánk nyersanyag- és energiabázisát, hogy a termelés műszaki színvonalának tervezett emelése mindenekelőtt a nehéziparral szemben támaszt fokozott követelményeket, hogy a mezőgazdaságban a szocialista szektor általánossá válása, a fejlett nagyüzemi gazdálkodás feltételeinek megteremtése nem lehetséges a nehézipar viszonylag gyors fejlődése nélkül. A lakosság növekvő életszínvonala is azzal jár, hogy a fogyasztásban növekszik a nehézipari termelés gyorsabb ütemű növelését feltételező fogyasztási cikkek (tartós fogyasztási cikkek, építőanyag stb.) iránti igény. E követelményeknek úgy igyekszünk eleget tenni, hogy — támaszkodva a nemzetközi munkamegosztásból adódó lehetőségekre — az iparban minél gazdaságosabb gyártmányösszetétel kialakítására törekszünk, mindenekelőtt azokat az iparágakat fejlesztjük, amelyek a mi körülményeink között viszonylag a leghatékonyabban járulnak hozzá a nemzeti jövedelem emeléséhez. Így például a gépiparon belül foly-

Digitized by Google

tatjuk a már a hároméves tervben megkezdett szerkezeti átalakítást. Az átlagosnál gyorsabban növeljük az erősáramú ipart, a híradástechnika, a műszeripar termelését, a vegyipari és élelmiszeripari gépek gyártását. Ezeknek az iparágaknak a termékei egyrészt gazdaságos exportcikkek, másrészt a magyar ipar műszaki színvonalának emeléséhez is elsőrendűen fontosak. Különösen a gépiparban vannak tág lehetőségek a szocialista országok közötti gazdasági együttműködés szélesítésére, a termelés specializációjára, széleskörű szakosításra és gyártási együttműködésre. A második ötéves terv éveiben a részben már kidolgozott és elfogadott terveknek megfelelően, részben pedig a folyamatban levő ilyenirányú munkálatok alapján joggal lehet remélni, hogy valamenynyi szocialista ország előnyére, a jelenleginél magasabb színvonalra emelkedik a szocialista nemzetközi munkamegosztás. Erre utal az is, hogy a jelenlegi számítások szerint a gépipari termékek külkereskedelmi forgalma — a kivitel és a behozatal — a második ötéves terv időszakában sokkal gyorsabban — legalább 2—2,5-szeresére — nő, mint a gépipari termelés. Nincs a gépiparnak olyan ága, ahol ne értünk volna már el kezdeti eredményeket a gyártás specializációjában, a nemzetközi együttműködésben, de nem lehetünk ezzel megelégedve. A lehetőségek nincsenek még kimerítve. A mezőgazdasági gépek gyártásában például azt tervezzük, hogy mintegy 2,5—3-szorosára növeljük a kombájngyártást, részben Csehszlovákia számára, univerzáltraktor szükségletünket pedig jórészt onnan szerezzük be. Nagyarányú szakosítási munka indult meg a teherautógyártásban. Valószínűleg a kissorozatban és ezért nem gazdaságosan gyártott normál tehergépkocsi szükségletünket a baráti országokból fedezzük, s mi elsősorban speciális tehergépkocsikat gyártunk majd. Hasonló terveket dolgoznak ki a szerszámgépgyártás számos ágazatában is.

A termelés gazdaságosságának fokozását szolgálja a fűtőanyagbázis összetételének változtatására irányuló célkitűzésünk. A szénbányászat termelése 1965-ben mintegy 20 százalékkal lesz magasabb, mint 1958-ban volt. Ugyanakkor villamosenergia termelésünk növelésére 860—870 000 kw új villamosenergia-termelőkapacitást helyezünk üzembe, vagyis az erőművek teljesítőképessége 65 százalékkal emelkedik. Egyidejűleg fokozzuk erőműveink hatásfokát. De a villamosenergia-szükségletet így sem tudjuk kielégíteni, ezért a baráti államokból villamosenergia-importot is tervezünk. Saját termelésből és importból együttesen 1965-ben 72—75 százalékkal több villamosenergia áll majd a népgazdaság rendelkezésére, mint 1958-ban. Nyilvánvaló, hogy 20 százalékkal több szénből, akármilyen gyorsan és nagymértékben javulna is erőműveink hatékonysága, sem 65 százalékkal, sem 70—75 százalékkal több villamosenergia nem termelhető ki, hiszen nagy lehe-

Digitized by Google

tőségeink a szén átlagos kalóriatartalmának növelésére nincsenek.[5] A vasúti vontatásban a dieselesítés révén megtakarítható szén sem ad erre elég lehetőséget. Számolnunk kell a lakosság növekvő szénszükségletével is. Az energiaszükségletet csak akkor elégíthetjük ki, ha közben az egyéb energiahordozók termelését lényegesen növeljük. Az irányelvek szerint a hazai *kőolaj termelését megkétszerezzük*, a földgáz termelését pedig háromszorosára emeljük. Emellett a megépítendő kőolajvezetéken a Szovjetunióból nagymennyiségű kőolajat importálunk. Ezek az előirányzatok természetesen *gyökeresen* nem változtatják meg a fűtőanyagmérleg összetételét. De a változás mégis jelentős, mert miközben az energiaszükséglet mintegy egyharmaddal nő, a szénből származó energia részesedése 75 százalékról 69 százalékra csökken. A fűtőanyagmérleg gyorsabb változtatására —a feltárt és felkutatott kőolaj és földgázvagyonunk, és a külkereskedelmi beszerzés lehetőségeinek megítélése alapján — a tervező szervek eddig nem láttak lehetőséget. Azonban a fűtőanyagmérleg összetételének előirányzott szerény változtatása is nagyon örvendetes, népgazdaságilag rendkívül előnyös jelenség.

Az ipar szerkezetének hasonló jellegű változása türközödik a vegyipar fejlesztési előirányzataiban is. A vegyipar — az átlagos ipari termelés növekedését meghaladva — 1965-ben legalább kétszerannyit termel majd, mint 1958-ban. Gyors fejlesztésére a lehetőségeink kedvezőek. A második ötéves terv idejében a vegyipar nyersanyagbázisa nagymértékben kiszélesedik és kedvező irányban változik. A kőolaj-kitermelés gyors emelkedése, a Szovjetunióból csővezetéken szállított jelentős mennyiségű kőolaj megteremti a petrokémiai alapú vegyipar nagyarányú kifejlesztésének lehetőségeit. A földgáztermelés, a román földgáz behozatala is kedvező lehetőséget nyújt a vegyipar gazdaságos fejlesztéséhez. A lehetőségek és a népgazdasági szükségletek mérlegelésével a második ötéves terv időszakában a vegyipar fejlesztésének fő irányai a műtrágyagyártás, elsősorban petrokémiai alapon a szervesalapanyagok termelésének meghonosítása, a műanyag- és műszálipar, a gyógyszeripar, a szénfeldolgozóipar fejlesztése. Ezek, valamint a népgazdaság egyéb ágainak fejlesztése megköveteli, hogy egyes szervetlen vegyipari termékek (például kénsav, marónátron) termelését is lényegesen növeljük.

A vegyipar gyors és nagyarányú fejlesztése népgazdaságunk fejlődésének egyik kulcskérdése, mert nagyon előnyös hatással van a népgazdaság valamennyi ágára. A mezőgazdaság szocialista átalakítása, a mezőgazdasági termelés emelése céljából *4—5-ször annyi műtrágyát* és növényvédőszert fogunk gyártani. A fogyasztási iparok, mindenekelőtt a textilruházati ipar egyre több vegy-

[5] Természetesen figyelembe kell venni, hogy a szénnek csak egy része szolgál közvetlenül villamosenergia-termelésre.

Digitized by Google

ipari alapanyagot, szintetikus szálat igényel. A gyógyszerek iránti külföldi és hazai igény is egyre nő. Az ipar, az építőipar egyéb ágazatai is egyre több vegyipari terméket használnak fel. A vegyipar gyors fejlődése a népgazdaság valamennyi ágában gazdaságosabbá teszi a termelést, növeli a munka hatékonyságát.

Az ipari termelés összetételében előírt változtatások egyrészt összefüggésben vannak azzal a célkitűzéssel, hogy az ötéves terv időszakában lényegesen javuljon a termelés technikai színvonala, hogy a nemzetközi együttműködésből származó lehetőségek jobb kihasználásával — egyes iparágakban — megszüntessük mind a fejlettebb szocialista országokhoz, mind az iparilag élenjáró tőkés országokhoz képest fennálló elmaradottságunkat, másrészt, hogy a munka hatékonyságának növelését az eddiginél fokozottabban tartsuk szem előtt. Ezek a követelmények szinte minden iparágban szükségessé teszik a gyártmányok összetételének megváltoztatását. Ez egyes esetekben a meglevő kapacitások jobb kihasználásával, a műszakszám növelésével, a termelőberendezések korszerűsítésével, modernizálásával biztosítható, esetleg egyes termelőberendezéseknek más gyártási ágakba történő átcsoportosításával, konvertálásával, más esetekben pedig szükséges a termelőkapacitásoknak a fejlettebb technológia, a korszerű technikai színvonal alapján való lényeges bővítése.

A második ötéves terv időszakában megteremtjük a falu szocialista átalakításának gazdasági feltételeit. Ezzel lehetővé válik a szocialista nagyüzemi gazdálkodás fölényének kibontakozása, az, hogy a *mezőgazdasági termelés az átszervezéssel egy időben az eddiginél gyorsabban emelkedjék.* A termelés szerkezete a mezőgazdaságban is változik. Az irányelvek előírják, hogy a második ötéves terv időszakában folytatni kell a mezőgazdasági termelés szerkezetének *belterjesebb* irányú átalakítását. Adott területegységen a munka magasabb termelékenységével, a jelenleginél kevesebb önköltséggel egyre nagyobb új értéket kell termelnünk. Tekintettel arra, hogy hazánkban a mezőgazdaságilag hasznosítható terület növelésének lehetőségei korlátozottak, csak ez a mezőgazdasági termelési politika biztosíthatja a nagyobb termelést, a növekvő életszínvonalhoz a több élelmiszert, az ipar mezőgazdasági eredetű nyersanyagait és a több mezőgazdasági eredetű exportcikket.

Hogy a mezőgazdasági termelés belterjesebbé váljék, az átlagosnál gyorsabban fejlesztjük az állattenyésztést. Ez megfelel annak a mind belföldön, mind külföldön fellépő igénynek, hogy az emberek élelmiszerekben mind több állati terméket fogyasztanak. Az állattenyésztés fejlesztését is az intenzivitás növelése jellemzi majd. A jelenleginél lényegesen több húst, tejet és tejterméket, tojást stb. nem annyira az állatállomány növelésével, mint inkább a jobb összetétel, a magasabb állati hozamok elérésével kell biztosítani.

Digitized by Google

Ennek megfelelően lényeges változásra van szükség a vetésterület összetételében. A nagyobb állati hozamok, a fejlettebb állattenyésztés több takarmányt igényel. S mivel a vetésterület növelésére számottevő lehetőség nincsen, nagy erőfeszítéseket kell tennünk a termésátlagok növelésére, emellett a vetésterületek nagyobb hányadát szükséges takarmánynövények termelésére felhasználni. A kongresszusi irányelvek szerint például kenyérgabona szükségletünket az átlagtermés jelentős növelésével a jelenleginél lényegesen kisebb területről kell biztositanunk. Az így felszabaduló vetésterület felhasználható lesz nagyobb takarmánytermelésre, továbbá az értékesebb ipari növények (pl. cukorrépa) vetésterületének növelésére.

A mezőgazdaságban is fokozódik a nemzetközi munkamegosztás szerepe. 1960. február másodikán és harmadikán az európai szocialista országok kommunista és munkáspártjainak moszkvai mezőgazdaságfejlesztési tapasztalatcsere-értekezletéről kiadott közlemény is hangsúlyozta, hogy — valamennyi ország érdekeinek és adottságainak figyelembevételével — szükséges tovább tanulmányozni és fejleszteni a mezőgazdasági termelésnek az egyes országok közötti szakosítására kínálkozó lehetőségeket. Az értekezlet úgy értékelte, hogy a szocialista országokban minden szükséges feltétel megvan ahhoz, hogy a termelés és a munka termelékenységének növelésével rövid idő alatt elérjék a világon a legmagasabb életszínvonalat.

A mezőgazdasági termelés növelését jelentős beruházásokkal támasztjuk alá. Megteremtjük a nagyüzemi állattenyésztés feltételeit, ugrásszerűen javul a mezőgazdaság anyagi-technikai bázisa. 1965-ben a mezőgazdaságban az 1958. évinél két és félszer több traktor és hozzátartozó munkagép lesz. Az egy kat. holdra felhasználható műtrágya mennyisége 140—150 kg-ra emelkedik. Növényvédőszerekből a jelenleg használatos mennyiség sokszorosát biztositjuk.

A mezőgazdaság szocialista átalakításának befejezése megváltoztatja a magyar falu képét. A második ötéves terv végén minden községben lesz villanyáram. Lényegesen könnyebbé válik a mezőgazdasági munka, a paraszt egész élete. A mezőgazdaság szocialista átalakításának ez a „melléktermeke" rendkívül nagy társadalmi jelentőségű; feltétele a kulturált életnek, a művelődésnek, annak, hogy az éjt nappallá tevő robot helyett a paraszti munka egyre közeledjék az ipari munkához. A mezőgazdaság szocialista átalakítása egyben biztositja a több árutermelést. Az irányelvek szerint 1965-ben 45—50 százalékkal lesz magasabb a mezőgazdasági termékek felvásárlása. A több áru a parasztságnak nagyobb pénzbevételt, a városi lakosságnak és a népgazdaságnak pedig több élelmiszert jelent.

Digitized by Google

Mint az eddigiekből is látható, a magasabb termelést a második ötéves tervben elsősorban a magasabb műszaki színvonal alapján gyorsan növekvő termelékenység révén kell biztosítani. Az iparban 1965-ben az egy főre jutó termelési értéknek legalább 37—40 százalékkal kell meghaladnia az 1958. évit. Vagyis *a termelés előirányzott növekedésének nagyobb részét a termelékenység emelkedése biztosítja* majd, kisebb hányada származik a létszám emelkedéséből. Hasonló a helyzet a mezőgazdaságban. A mezőgazdasági termelés növekedésének elsődleges forrása a gépesítés, a korszerűbb agrotechnikai eljárások, a műtrágyák és növényvédőszerek fokozott felhasználása. A 30—32 százalékkal több mezőgazdasági termék előállításához nem több, hanem feltehetően számottevően *kevesebb mezőgazdasági munkásra lesz szükség.*[6] A mezőgazdasági munka termelékenysége tehát legalább olyan mértékben nő, mint a mezőgazdasági termelés.

A termelés és termelékenység növekedésének arányai feltételezik, hogy mind az iparban, mind a mezőgazdaságban lényeges haladást érünk el a műszaki színvonal emelésében, a termelési folyamatok korszerűsítésében. E tekintetben *fordulatra van szükség egész gazdálkodásunkban.* Az elmúlt tíz évben az iparban a termelés emelkedésének nagyobbik fele — közel 60 százaléka — származott a létszám növekedéséből. 1959-ben a termelékenység emelkedése fedezte az iparban a termelés növekedésének 45,3 százalékát. A második ötéves terv időszakában az iparban dolgozók száma mintegy 18—20 százalékkal lesz magasabb, a mezőgazdaságban dolgozóké pedig csökken.

A lakosság száma 1965-ben hozzávetőleg 5 százalékkal lesz magasabb az 1958. évinél; a keresőképes korban levő népesség (14—60 év, illetve nőknél 14—55 év) valószínűleg ennél kisebb mértékben — 2—3 százalékkal — növekszik majd. Iskola- és oktatási rendszerünk tervezett továbbfejlesztése eredményeként lényegesen nő a munkaképes korban levő tanulók száma. A rendelkezésre álló keresőképes lakosság elosztásánál arra is gondolni kell, hogy lényegesen növeljük — részben a jelenlegi helyzet enyhítésére, részben a bekövetkező fejlődés biztosítására — az egészségügyi, az oktatási munkakörben dolgozók, a kereskedelmi, a közlekedési alkalmazottak, tehát az ún. nem termelő szférákban dolgozók számát. E területeken a növekedés gyorsabb lesz, mint pl. az iparban. Az előálló munkaerőszükségletet a keresőképes népesség számának csekély növekedésén túl a mezőgazdaságból felszabaduló

[6] A mezőgazdaságból felszabaduló dolgozók számának felbecslése egyelőre még nem megoldott. Az Országos Tervhivatal számításai szerint 250—300 000 főre tehető a mezőgazdaságban a keresők számának várható csökkenése.

Digitized by Google

munkaerőből (mintegy 250—300 000 fő) és a jelenleg nem dolgozók egy részének foglalkoztatásából (mintegy 200 000 fő) lehet biztosítani. Mindebből azonban az következik, hogy a termelőágazatokban foglalkoztatottak száma mindössze néhány százalékkal lesz magasabb, mint 1958-ban. Ha a nemzeti jövedelem előirányzott, több mint 50 százalékos emelkedését nagyobb létszámmal, vagyis kisebb termelékenységgel érnénk el, az így előállított fogyasztási alapból több kereső bérét kellene fedezni, tehát nem hajthatnánk végre maradéktalanul az irányelvekben előirányzott módon az életszínvonalemelést. Nyilvánvaló továbbá az is, hogy ha az előirányzottnál gyorsabban akarjuk növelni a nemzeti jövedelmet, s így az életszínvonalat, mindenekelőtt a termelékenység magasabb szintjét kell elérnünk. Ezek az arányok jól mutatják a termelékenység gyors növelésének fontos szerepét a népgazdaság fejlődésében, az életszínvonal emelésében.

Az irányelvek szerint a második ötéves tervben változik a nemzeti jövedelem elosztásának aránya is. Gazdaságpolitikai célkitűzéseink szükségessé teszik, hogy a nemzeti jövedelemnek az 1958. évinél nagyobb hányadát fordítsuk a népgazdaság fejlesztésére, felhalmozásra, beruházásra. Mi teszi indokolttá a felhalmozási alap arányának növelését? 1958-ban — folyóáron — a nemzeti jövedelem 81,2 százaléka szolgálta közvetlenül vagy közületeken keresztül a lakosság fogyasztását. Felhalmozásra a nemzeti jövedelem 16,9 százaléka jutott, ezen belül az állóalapok növelésére fordítottunk 12,9 százalékot.[7] Ez egyébként abban is tükröződik, hogy 1958-ban a beruházások összege a nemzeti jövedelem százalékában 12,5 volt. A beruházásoknak mintegy egyharmada lakásépítésre, iskolák, kórházak, egyéb szociális, kulturális és kommunális létesítmények fejlesztésére szolgált. A megmaradó, mintegy 8 százalék jutott az ún. termelőberuházásra; ennek kb. felé épületekre. A gépi beruházás tehát a nemzeti jövedelemnek csak mintegy 4 százaléka volt. De a gépi beruházások egy része is a *kieső gépek pótlását* szolgálta. A termelőberendezések bővítésére tehát ennél is kevesebb jutott. (Hozzá kell tenni, hogy a gépi beruházásokban nemcsak munkaeszközök, hanem pl. a munkaeszközöket mozgásba hozó, és egyéb berendezések is vannak.)

Ez a rövid levezetés is érthetővé teszi, miért elsőrendű feladat,

[7] A fogyasztási és felhalmozási alap együttesen — a fenti adatok szerint — a nemzeti jövedelem 98,1 százalékát tette ki. A hiányzó 1,9 százalék a kiviteli többlet, a nemzetközi fizetési mérleg aktív egyenlege volt. Ezek az arányok — mint minden, már korábban is közölt, 1958-ra vonatkozó arány — 1958-as áron értendők. Az 1959. január 1-én életbeléptetett új termelői árak ezeket az arányokat némileg módosítják. Így pl. 1959-es árakon 1958-ban a felhalmozási alap aránya a nemzeti jövedelemből 19—20 százalékra tehető. A következtetéseket az új árak azonban nem módosítják.

Digitized by Google

hogy a nemzeti jövedelemnek a jelenleginél nagyobb hányadát fordítsuk a termelés, a termelékenység növekedését közvetlenül szolgáló gépi berendezések beszerzésére. Szükséges tehát, hogy a beruházásokból *csökkentsük az építés és növeljük a gépek arányát. Új gyárak építése helyett* — ahol erre lehetőség van — *meglevő gyárainkat kell rekonstruálni,* az épületekben meglevő elavult gépparkot kell korszerűsíteni. Másrészt ebből az is következik, hogy a *felhalmozási alap részesedését is növelnünk* kell a nemzeti jövedelemből, hiszen a műszaki színvonal emelése, a termelékenység fokozása, egyáltalán a népgazdaság fejlődésének meggyorsítása több gépet, nagyobb felhalmozási alapot igényel. Továbbá: a 15 éves lakásépítési programnak megfelelően növelni kell a lakásépítésre szánt összegeket, többet kell fordítani iskolák, kórházak, szociális intézmények fejlesztésére. A rekonstrukciónak is vannak határai. Itt csak egy dologra utalunk. Az irányelvek szerint javítani kell az ipar területi elhelyezkedését, növelni az ipari termelésben a vidék részesedését. Meglevő rekonstruálható gyáraink zöme azonban Budapesten, vagy egyéb ipari centrumokban van. Az iparosítandó vidéki városokban nincs sok gyárépület, ott nagyrészt új gyárakat kell építeni. Mindehhez hozzá kell tenni, hogy bizonyos építőanyagokban — cement, fa, betonvas — termelési lehetőségeink korlátozottak. Vagyis a követelményeket a lehetőségek gondos mérlegelésével kell összeegyeztetni. Feltétlenül szükségesnek látszik, hogy a felhalmozási alap részesedését az ország nemzeti jövedelméből növeljük, és hogy az alacsony felhalmozási alap hatékony felhasználására szigorú rendszabályokat hozzunk. Fokozott gonddal kell mérlegelni, hogy a csak korlátozott mértékben rendelkezésre álló beruházási eszközöket mire fordítjuk, hogyan használjuk fel. Beruházásaink ma még túlságosan drágák, megvalósításuk üteme lassú, a műszakilag indokolt időnek többszörösét veszik igénybe, ami jórészt a beruházások szétforgácsoltságának egyenes következménye. A beruházásokat, a felhalmozási alapot olyan területekre kell irányítani, és úgy kell felhasználni, hogy azok a leghatékonyabban járuljanak hozzá a termelés műszaki színvonalának emelkedéséhez, az ország nemzeti jövedelmének gyors ütemű növeléséhez. Vagyis a *legdöntőbb célokra* kell ezeket összpontosítani. Mindezek mellett a felújításokra rendelkezésünkre álló, ugyancsak jelentős anyagi bázist is a lehető leghatékonyabban kell felhasználni a műszaki fejlesztésre, a termelés korszerűsítésére.

Most növeljük a nemzeti jövedelem felhalmozási alapját, de nem ismételjük meg az első ötéves terv második, harmadik és negyedik évében elkövetett hibát, amikor a felhalmozási alap arányát olyan mértékben növeltük, hogy a lakosság életszínvonala nem emelkedhetett, sőt, átmenetileg csökkent. Hogy ez ne következhessen be, ugyanúgy szem előtt tartjuk azt az előírást is,

Digitized by Google

hogy második ötéves tervünkben *a fogyasztási alap a nemzeti jövedelmet megközelítő mértékben,* 40—45 százalékkal *nő.* A fogyasztási alapnak ez a növekedése összhangban van a munkások és alkalmazottak, valamint a parasztság reáljövedelmének 26—29 százalékos emelkedési előirányzatával. A két előirányzat közötti különbség főleg három körülményre vezethető vissza. *A reáljövedelem emelkedését egy főre tervezzük 26—29 százalékban. A fogyasztási alap előirányzata az egész lakosságra vonatkozik.* A lakosság száma hozzávetőleg 5 százalékkal emelkedik. Az egy főre jutó fogyasztási alap emelkedése tehát mintegy 35—40 százalékos. A második ok: a második ötéves terv időszaka alatt *lényeges változás* megy végbe *a lakosság osztályszerkezetében.* Egyrészt a jelenlegi egyéni parasztok minden bizonnyal termelőszövetkezeti parasztok lesznek, másrészt a mezőgazdaságban dolgozók aránya csökkenni, a bérből és fizetésből élők aránya pedig emelkedni fog. A termelőszövetkezeti parasztok jövedelme átlagosan magasabb az egyénieknél, a bérből élőké pedig magasabb a termelőszövetkezeti tagoknál is. Tehát a dolgozó lakosság átlagos, egy főre jutó jövedelme gyorsabban nő, mint a bérből élőké és a parasztoké külön-külön. Végül a harmadik: *a fogyasztási alapból növekszik a reáljövedelembe be nem számított szociális-kulturális juttatások aránya.* A mezőgazdaság szocialista átszervezésének egyik következménye, hogy a második ötéves terv folyamán — kevés kivételtől eltekintve — az egész lakosság biztosított, társadalombiztosítási szolgáltatásokra jogosult lesz. Ennek fedezésére a fogyasztási alapnak a jelenleginél nagyobb hányadát kell biztosítani. Továbbfejlesztjük iskolarendszerünket, kulturális létesítményeinket, növeljük a gyermekintézmények férőhelyeit, az egyéb szociális intézményeket. A lakosság részére ezekben az intézményekben biztosított ellátás ugyancsak a fogyasztási alapot terheli.

A lakosság reáljövedelmének tervezett emelkedése valamennyi dolgozó osztály életkörülményeit lényegesen javítja. A reáljövedelmek emelésénél mindenekelőtt a bérek, jövedelmek növelését tartjuk szem előtt. Ez lehetővé teszi, hogy az anyagi érdekeltség jelenlegi rendszerét továbbfejlesztve javítsuk a bérarányokat. Természetesen nem mondunk le a fogyasztói árak leszállításának politikájáról sem. Ezt azonban a mindenkori termelési, értékesítési lehetőségek gondos mérlegelésével kell alkalmazni. Az irányelvek előírják a nyugdíjasok, a sokgyermekes családok helyzetének további javítását is.

A magasabb életszínvonal, a társadalom osztályszerkezetében végbemenő változás befolyásolja a lakosság igényeit, változik a kiskereskedelmi forgalom összetétele. A jövedelmek növekedésével összhangban, a terv azzal számol, hogy az irányelvek sze-

Digitized by Google

rint, a kiskereskedelmi forgalom 1965-ben körülbelül 46 százalékkal lesz magasabb az 1958. évinél. Ezen belül az élelmiszerforgalom mintegy 30 százalékkal, az iparcikkek forgalma kb. 60 százalékkal lesz magasabb. Az iparcikk forgalmon belül is gyorsabban nő az ún. tartós fogyasztási javak (televízió, háztartási gépek, bútor stb.) forgalma. Változások következnek be az élelmiszerfogyasztásban is. Az átlagosnál gyorsabban nő a biologiailag értékesebb, nagyobb tápértékű élelmiszerek fogyasztása. Az élelmiszerforgalom alakulásának tervezésénél arra is tekintettel kell lennünk, hogy csökken a saját termelésből származó és nő az iparilag feldolgozott, kereskedelmi forgalomba kerülő élelmiszerek aránya. Ezek olyan összefüggések, amelyek a fogyasztási iparok fejlesztése, a kereskedelmi hálózat bővítése szempontjából meghatározó jelentőségűek.

A kongresszus a második ötéves terv kidolgozásának legfontosabb *alapelveit* rögzítette. A második ötéves terv végleges kidolgozása ezeknek megfelelően kezdődött meg. A tervet véglegesen a szakemberek, a minisztériumok, iparvállalatok széles körének bevonásával készítik el. Feltehetően ez a munka új tartalékokat is feltár majd.

Az irányelvek realitását fokozza, hogy a magunk elé tűzött célokat már jórészt egyeztettük a szocialista táborhoz tartozó országok 1965-ig terjedő terveivel, hosszúlejáratú együttműködési egyezményeket kötöttünk az ötéves terv időszakára. A KGST országokból a második ötéves terv időszakára előirányzott behozatalunk — és természetszerűleg az ide irányuló kivitelünk is — mintegy háromnegyed részben már hosszúlejáratú szerződésekkel biztosított.

A második ötéves terv kidolgozásának munkálatai őszig tartanak. Ebből következik, hogy az egyes számszerű előirányzatok az irányelvekhez képest még lényegesen változhatnak. A Központi Bizottságnak a második ötéves terv irányelveiről szóló kongresszusi beszámolója is ajánlotta a tervező szerveknek, hogy a tartalékok további feltárásával, az erőforrások még gazdaságosabb felhasználásával, a nemzetközi együttműködés további szélesítésével lehetőség szerint tovább gyorsítsák a népgazdaság fejlődésének ütemét.

A kongresszus nem mondta meg, hogy mennyivel, milyen mértékben és hol tartja mindenekelőtt lehetségesnek és célszerűnek az irányelvekhez képest a gyorsabb fejlődést. Erre a további tervező munkának kell választ adnia. Kádár elvtárs a kongresszuson az első két napirendi ponthoz elmondott zárszavában a tervező munkások, a kommunisták figyelmét erre külön felhívta. „Tervezzünk az eddiginél is nagyobb lelkiismeretességgel, dolgozzunk az eddiginél is nagyobb odaadással, és a továbbiakban is őriz-

Digitized by Google

zük meg azt a közszellemet, amely ma a pártban és e hazában kialakult... ha rendesen dolgozunk, a jelzett időpontnál előbb, és magasabb szinten elérhetők e célok. A pártnak, a kommunistáknak az a fő kötelességük, hogy az előrehaladás lehetőségei kihasználatlanul ne maradjanak, és kalandor, felelőtlen ugrásokat ne tegyünk."[8]

A népgazdaság fejlődési ütemét nagyon sok objektív és szubjektív tényező együttes hatása alakítja ki. Függ ez — hogy csak a legfontosabbakra emlékeztessünk — a nemzeti jövedelem felhalmozási alapjának, ezen belül is a termelőberuházásoknak az arányától, színvonalától és hatékonyságától, meglevő termelőberendezéseink műszaki színvonalától, a rendelkezésre álló kapacitások kihasználtságától, a természeti körülményektől, a nemzetközi munkamegosztás fokától és hatékonyságától, a termelésben és az irányításban dolgozók képzettségétől, tapasztaltságától, a dolgozóknak a munkához való viszonyától stb. Ezek a feltételek nem egyszersmindenkorra adottak; következetes munkával elérhető, hogy a népgazdaság fejlődési ütemének meggyorsítása szempontjából ezekben évről évre lényeges változások következhessenek be. Csak rajtunk múlik, hogy ezek a változások már ebben az évben, és az ötéves terv időszakára, a fejlődés ütemét meggyorsítóan bekövetkezzenek.

Tervezési munkánkban sok mindenre kell még választ adni. Ha a fő kérdésekben világos és egyértelmű is a kongresszus állásfoglalása, egy sor részletkérdés további tisztázásra szorul. És ezek a népgazdaság fejlődési ütemére még érezhető hatást gyakorolhatnak. A fő kérdésekben a határozott állásfoglalás például még nem determinálja, hogy a szénbányászat fejlesztésében meddig menjünk el, arra sem ad választ, hogy a gépgyártás egyik vagy másik ágazatában milyen termelési profilt kell kialakítani stb. Mindezekre és még számos hasonló kérdésre csak tudományos vizsgálatok, komoly tanulmányok adhatnak választ. Az is világos, hogy a távlati tervek kidolgozása nem korlátozódhat 5—7 évre. Ahhoz, hogy a népgazdaság fejlesztésének ütemét, az egyes népgazdasági ágak fejlesztésének irányát helyesen határozhassák meg, hosszabb időre kell előrelátni. Nagymértékben függ tehát az ötéves időszakra szóló népgazdasági terv helyessége attól, hogyan illeszkedik az be a népgazdaság fejlődésének nagyobb — például 15—20 éves — perspektívájába. Vizsgálatokat kell tehát folytatnunk arra nézve is, hogy a második ötéves terv után következő tíz évben hogyan változhat majd a népgazdaság helyzete, milyen ütemű lesz a fejlődés.

A második ötéves terv kidolgozásának irányelveit a párt legfelsőbb fóruma, a kongresszus jóvá hagyta. A szocializmus építé-

[8] Az MSZMP VII. kongresszusa. 1959. 149. old. Kossuth Kiadó.

Digitized by Google

sének körülményei között a gazdasági építésnek nagy politikai jelentősége van. „A gazdasági és kulturális építés kérdéseinek — mondta Kádár elvtárs a Központi Bizottság beszámolójában — olyan nagy politikai jelentőségük van, hogy a békés fejlődés viszonyai között a párt befolyásának növekedése a tömegekre, államunk és rendszerünk további politikai erősödése döntően a gazdasági és kulturális építés feladatainak helyes megoldásán múlik.[9] A gazdasági kérdések helyes megoldásáért a magyar népnek, a magyar munkásosztálynak nagy politikai felelősséggel tartozunk.

Korunk a szocializmus és a kapitalizmus közötti békés gazdasági verseny, a két rendszer harcának időszaka. Magyarország része a szocialista tábornak. Gazdasági kérdéseink jó megoldásáért tehát az egész nemzetközi munkásmozgalomnak is politikai felelősséggel tartozunk. Lenin a szovjet állam megalakulásának első éveiben így ír a gazdasági építés nemzetközi jelentőségéről: „Erre a térre tevődött át a harc világméretekben. Ha megoldjuk ezt a feladatot, akkor nemzetközi méretekben biztosan és véglegesen győztünk. Ezért a gazdasági építőmunka kérdései számunkra rendkívül nagy jelentőségre tesz szert."[10]

Ha az irányelvekkel a gazdaságvezetés a tervező munkához világos állásfoglalást kapott is és ezzel a tervezőmunka kedvező körülmények között folyhat, a feladat — a terv kidolgozása és végrehajtása — korántsem könnyű. Belátható közelségbe került hazánkban is a szocialista társadalmi rendszer teljes felépítése. A szocialista építőmunka odaadást, hősiességet kíván az egész néptől. „A katonai győzelem — tanítja Lenin — könnyebb, mint a gazdasági győzelem... Hogy itt győzzünk, több kitartásra, több türelemre, nagyobb állhatatosságra, nagyobb szívósságra, a munkában nagyobb rendszerességre, nagyarányú és nagyobb szervező és adminisztráló művészetre van szükség."[11] „Az egész államra kiterjedő hosszadalmas és szívós szervező munka hősiessége mérhetetlenül nehezebb és éppen azért mérhetetlenül magasabbrendű is, mint a felkelések hősiessége."[12]

A magyar munkásosztály, a magyar dolgozó nép a kommunisták vezetésével a szocialista építésben már sok sikert ért el és nem egy átmeneti kudarcot is szenvedett. Rajtunk múlik, hogy a kongresszus irányelveinek megfelelően betetőzzük a szocialista építőmunkát, új sikerekkel gazdagítsuk népünket és elkerüljük a kudarcokat. Ennek alapvető feltétele: a szilárd, töretlen politika, adva van. Ha ezt követjük, valóra váltjuk a kongresszus célkitűzéseit, befejezzük hazánkban a szocializmus alapjainak lerakását.

[9] I. m. 40. old.
[10] Lenin: Művei, 32. kötet 470. old. Szikra 1953.
[11] Lenin: Művei, 30. kötet 408. old. Szikra 1953.
[12] Lenin: művei, 27. kötet 399. old. Szikra 1952.

Digitized by Google

Termelőszövetkezeteink nagyüzemi munkaszervezetének kialakítása és fejlesztése

Írta K. NAGY SÁNDOR

A mezőgazdaság szocialista átszervezésének előrehaladása, a termelőszövetkezetek térhódítása a mezőgazdasági termelés emelésének számos kedvező lehetőségét teremti meg. A szocialista termelési viszonyok alapján lehetővé válik a fejlett technika, az agronómiai tudomány vívmányai, a szocialista üzem- és munkaszervezési elvek széleskörű érvényesítése. A modern, nagy teljesítményű gépek tömeges alkalmazása, a kollektív munkában és a munkamegosztásban rejlő lehetőségek kihasználása jelentős mértékben fokozzák az emberi munka termelőerejét, a munka termelékenységét. A szövetkezeti nagyüzemben rejlő lehetőségek kihasználása a tagságnak is a legalapvetőbb érdeke. A szövetkezetek növekvő termelésének, és egyre jövedelmezőbb gazdálkodásának eredményeként valósulhat csak meg a kollektív gazdálkodás útjára lépett parasztság anyagi és kulturális jólétének emelkedése is.

A termelőszövetkezetek termelésének, jövedelmezőségének állandó fokozása sok körülménytől függ: a gazdaság vezetésétől, termelésének megszervezésétől, a gépi technika kiterjedt alkalmazásától, a mezőgazdasági tudomány vívmányainak felhasználásától, az állóeszközellátottságtól, a munkák nagyüzemi módon való megszervezésétől, a szocialista alapelvekre támaszkodó munkadíjazástól, az anyagi érdekeltség megfelelő érvényesítésétől. Az említett tényezők között a szocialista nagyüzemekben meglevő nagy lehetőségek kihasználása szempontjából *kiemelkedő szerepe van a szövetkezeti tagság munkája helyes megszervezésének, a szocialista nagyüzemekre jellemző munkaszervezeti formák kialakításának.*

Digitized by Google

Termelőszövetkezeteink sokrétű termelési feladatainak a megoldása sok száz szövetkezeti tag együttes erőfeszítése útján valósul meg. A tagság együttműködése, a megfelelő összhang biztosítása a munkák során, azok időben való elvégzése, csak megfelelő szervezettséggel és fegyelmezettséggel biztosítható. Ezt igazolja sok száz, több éve kiemelkedően gazdálkodó termelőszövetkezetünk, de az elmúlt év tavaszán alakult közös gazdaságok többsége is. A jó munkaszervezet kedvező kihatással van a munkafegyelemre, növeli a tagság felelősségét a munkák jó minőségű elvégzéséért. A tapasztalatok ugyanakkor azt is igazolják, hogy ahol nem fordítanak gondot a munkaszervezet kialakítására, tűrik a fegyelmezetlenséget, legtöbbször késnek az egyes munkák elvégzésével, ott rendszerint csökken a termés és a jövedelem.

I.

Termelőszövetkezeti gazdaságainkban a munkatermelékenység növelésének nagy tartalékai vannak. A szocialista nagyüzemek megszervezésének már a kezdetén is a kisüzemi munkaeszközök összevonásával, kollektív munkával komoly lehetőség nyílik a munkatermelékenység emelésére. A nagyüzemi gazdaság kiépítésének előrehaladásával, a gépesítés, a műtrágyák, vegyi védekező és gyomirtó szerek kiterjedtebb alkalmazásával jelentősen csökkenthető az egységnyi termékre eső élő munka. A munkatermelékenység növelésével felszabaduló kézi munkaerő átcsoportosítható munkaigényesebb termelési ágakra, az állattenyésztés kiszélesítésével járó munkákra, építkezésekre stb.

A munkatermelékenység növelésének feltétele az élő munkával való ésszerű gazdálkodás és takarékosság. A növénytermelésben az egyes növényféleségek gépesítettségétől függően a ráfordításoknak általában 25—50 százalékát teszi ki az élő munkák költsége. Ezért az élő munkával való takarékosság egyben növeli a termelés gazdaságosságát is. A munkatermelékenység növelésével, mérésének problémáival való beható foglalkozás, nagyon fontos népgazdasági érdek. Mégis a legutóbbi időkig e problémával szakigazgatási szerveink, és termelőszövetkezeteink vezetői, kevés kivételtől eltekintve, nem igen foglalkoztak. Ennek következménye azután az is, hogy sok termelőszövetkezetünkben az emberi munkaerővel nem takarékoskodnak, a normák lazításával nagyarányú munkaegységhígítások fordulnak elő, és emiatt ezekben a szövetkezetekben az átlagosnál jóval magasabbak a termelési költségek is.

Termelőszövetkezeteinkben az élő munka ráfordítások nyilvántartása ma még nem teszi lehetővé a munkatermelékenység

Digitized by Google

mérését. Ezért a munkatermelékenység alakulásáról országos tényszámaink nincsenek, hanem csak szűkebb felmérés alapján nyert tájékoztató adataink vannak.

Az FM Üzemszervezési Intézet adatai szerint az 1 q termékre fordított munkaóra alakulása:

	termelőszövetkezetben	egyéni gazdaságokban
búza	7,3 óra	11,6 óra
kukorica	11,5 óra	14,0 óra
cukorrépa	3,4 óra	6,0 óra
tej	19,2 óra	44,4 óra

A közölt adatok jól mutatják, hogy termelőszövetkezeteink a kisparaszti gazdaságokkal szemben a munkatermelékenység növelésében már jelentős fölényt értek el. Egyre nő az olyan szövetkezetek száma, amelyek a gazdálkodás és a munka jó megszervezése, a nagyüzemi viszonyok jobb kihasználása útján az átlagosnál jóval kisebb munkaráfordítással érnek el nagy eredményeket. A Földművelésügyi Minisztérium 1958. évi felmérése alapján 15 termelőszövetkezet átlagában 1 q búza termelésére fordított élő munka 5,7 munkaóra volt. A budapesti „Bán Tibor" termelőszövetkezet 1 q búzára 3 munkaórát, a kecskeméti „Kossuth" 3,1 munkaórát, a békéscsabai „Kossuth" 4,1 munkaórát fordított. Ugyanakkor több olyan termelőszövetkezetünk is van, amelyek elmaradnak az átlagostól. Így például a mezőturi „Sallai" 1 q búzára 10 munkaórát, a dányi „Lenin" 8,6 munkaórát, a mindszenti „Lenin" 7,4 munkaórát fordított. Hasonlóan alakultak az adatok a többi növényféleségeknél is.

Azonos talajviszonyok és gépesítési színvonal, sőt azonos termésátlagok mellett is az 1 q termékre fordított élő munka nagy eltéréseket mutat. Ez azzal kapcsolatos, hogy a sok élő munkát felhasználó termelőszövetkezetekben rosszul szervezik a munkát, nem takarékoskodnak azzal, sokszor még a rendelkezésre álló gépesítési lehetőségeket sem használják ki, vagyis a szocialista nagyüzemben kisüzemi módon dolgoznak. Nem arról van szó, hogy a szocialista nagyüzemben semmit sem lehet felhasználni a kisüzemi termelés tapasztalataiból — sokat fel lehet, sőt addig, amíg a nagyüzem még nem épült ki, erre szükség is van — azonban, ahogy a szocialista nagyüzem szerveződik, kiépül, ahogy a gépesítés foka nő, egyre céltudatosabban kell alkalmazni a nagyüzemi termelés-technikai és munkaszervezeti megoldásokat.

Digitized by Google

II.

A szocialista munkaszervezet formáit, az egyes munkák megszervezésének módját a termelőszövetkezetek gépesítésének színvonala, az üzemi viszonyok szabják meg. A szövetkezeti gazdaságokban a munkaszervezeti formákat úgy kell kialakítani, hogy az biztosítsa a szövetkezeti tagság munkaerejének célszerű felhasználását, a gépek tömeges alkalmazásában rejlő előnyök kihasználását. A munkaszervezésnek elő kell segítenie a munkák időben és jó minőségben való elvégzésének eredményeként a hozamok növelését, a munkatermelékenység emelését, s a szövetkezeti tagok által végzett munka ellenőrzését, mérését, pontos nyilvántartását.

Az egyes munkák megszervezésénél a gépi, fogat- és kézi munkaerő összhangja olyan követelmény, amelyet minden esetben biztosítani kell. Hiába áll rendelkezésünkre például nagy teljesítményű gép, ha annak kapacitását a rossz szervezés, a kezelő személyzet elégtelensége miatt nem tudjuk kihasználni. A gépi erő, a fogat- és a kézi munkaerő összhangján belül mindig a munkafolyamatban résztvevő legnagyobb teljesítményű géphez kell igazodni, mert csak így biztosítható azok maximális kihasználása. A munkák ilyen módon való megszervezése a legnagyobb fokú fegyelmet követeli meg a dolgozóktól.

A gépi technikának a munkaszervezeti formákra, az egyes munkák megszervezésére gyakorolt hatása megköveteli a gépállomás és a termelőszövetkezetek legszorosabb együttműködését. Ahol ez hiányzik, ott sok kár származhat a termelésre, nem kielégítő a gépek kihasználása. A szorosabb együttműködés elősegítése érdekében a párt és a kormány már tavaly olyan intézkedést hozott, hogy a 200 kh-nál nagyobb termelőszövetkezetekbe a leszerződött gépi munka mennyiségének megfelelően a gépállomások a traktorokat, illetve traktoros brigádokat állandó jelleggel helyezzék ki. Ebben az esetben a termelőszövetkezet elnöke irányítja a traktorosok, illetve traktoros brigádok munkáját. Ez az intézkedés már eddig is jelentős eredménnyel járt, és a jobb együttműködés eredményeként sokat javult a végzett munka minősége.

Az új 3004/2 számú kormányhatározat további jelentős intézkedést tartalmaz a gépállomási traktoros brigádok és termelőszövetkezeti növénytermelő brigádok együttműködésének még jobbá tétele érdekében. A határozat szerint a kihelyezett traktorok, illetve traktoros brigádok munkáját a termelőszövetkezet elnöke a mezőgazdásszal együtt úgy szervezze meg, hogy egy brigád területén belül a kézi és fogatos erő, valamint a gépek irányításáért egy személy legyen felelős. Egyre több olyan termelőszövetkezetünk van, ahol a munkák ilyen módon való megszervezését a ter-

Digitized by Google

melési eredmények további fokozása, a szövetkezetek gazdasági, szervezeti megerősödése és fejlődése érdekében valósítják meg. A gépállomások és termelőszövetkezetek közötti együttműködésnek ez az új fejlettebb formája jelentősen hozzájárulhat a terméshozamok további emeléséhez.

A nagyüzemi munkaszervezet kialakításának fontos követelménye az úgynevezett *„brigád-állandóság"* elvének a betartása. *A brigádoknak mindenekelőtt állandó területet kell biztosítani,* legjobb, ha a vetésforgó egész idejére, de amennyiben ez nem oldható meg, legkevesebb 3—4 évre. A terület állandósága lehetővé teszi, hogy a brigád, területének minden egyes tábláját mind a talajminőség, mind a munkák végezhetősége szempontjából alaposan megismerje. Ennek nagy jelentősége van a talajjavítás, a trágyázás, és egyéb, a talajerőgazdálkodással összefüggő munkák helyes elvégzése miatt, ami pedig a nagy terméshozamok elérésének elengedhetetlen feltétele. Az állandóság biztosítása nagyon fontos az állattenyésztésben is, a növendékek neveléséért, a törzskönyvezésért való felelősség csak így érvényesíthető. Ugyanakkor az állomány állandó javítása a brigádnak is érdeke, mivel a nagyobb hozamok eredményeként jövedelmük is emelkedik.

A munkaszervezet kialakításánál *biztosítani kell a személyi állandóságot is.* Az egyes brigádok alakítása során a termelés céljának megfelelően osszuk be a szövetkezeti tagokat, úgy, hogy figyelembe vesszük a szakképzettségüket, a termelésben való jártasságukat. A termelési feladatok sikeres elvégzése szempontjából nagy erőt jelent, ha lehetőleg minden dolgozó a neki megfelelő munkát végzi. A személyi állandóság alapja annak is, hogy a szövetkezet tagjai bátran kezdeményezzék távolabbi kihatású hozamnövelő eljárások alkalmazását. A személyi állandóság biztosítja, hogy a dolgozók alaposan megismerik egymást, munkaterületüket, az általuk termesztett növények agrotechnikáját, a gondjaikra bízott állatok sajátosságait. Ha a személyi állandóságot nem biztosítják, és a brigádban állandóan cserélődnek a dolgozók, az esetek többségében ez kedvezőtlenül befolyásolja a termelési eredményeket, mert a dolgozók anyagi érdekeltsége és felelőssége a cserélgetés következtében nem érvényesülhet kielégítően.

A személyi állandóságot károsan befolyásolja, ha az egyes brigádok között a végzett munka értékelésében eltérések vannak, ami jelenleg még elég gyakran előfordul termelőszövetkezeteinkben.

Nagyon fontos feltétele a brigád jó munkájának az is, hogy a területi és személyi állandóság mellett *biztosítsák a brigád tervének teljesítéséhez szükséges fogatokat és munkaeszközöket.* Különösen az új és jelentősen megnövekedett termelőszövetkezetekben nagy gondot kell fordítani a megfelelő fogatlétszám kialakítására. A legkedvezőbb az, ha 30—35 kh szántóra esik egy pár ló-

Digitized by Google

fogat. Fontos, hogy a brigádoknak kiadott eszközök állandóan jó karban, és üzemképes állapotban legyenek. Egyes termelőszövetkezetekben, a nagyobb munkák előtt szemlét tartanak, és a vezetőség ellenőrzi a gépek kijavítását, karbantartását.

A brigádok területi, személyi állandósága, és a felszerelések biztosítása elősegíti, hogy a brigád a maga területén teljes felelősséggel végezze el a napi és a távlati kihatású munkákat, ami feltétele a termésátlagok és állati termékhozamok állandó növelésének.

III.

A mezőgazdasági termelőszövetkezet alapvető munkaszervezeti egysége az állandó brigád. A brigádokat általában termelési áganként szervezzük. Külön brigádokat szervezünk a szántóföldi növénytermesztésben, a szőlő-, gyümölcs- és zöldségtermesztésben, az állattenyésztésben állatfajonként, vagy ha nagy az egy fajba tartozó állatállomány, korcsoportonként, vagy hasznosítási áganként. A brigádok kialakítása a munkaerőszükséglet felmérése és a rendelkezésre álló munkaerő egybevetésével kezdődik. A munkaerőszükséglet felmérése és a munkaerőmérleg elkészítése lehetővé teszi a helyes munkaerőgazdálkodást, amely elengedhetetlen feltétele a munkák időben és megfelelő minőségben való elvégzésének, a szövetkezeti tagok munkája termelékenységének.

A munkaerőszükséglet megállapítását általában azokkal a termelési ágakkal kezdik, ahol a szövetkezeti tagság foglalkoztatása egész év folyamán egyenletes. Így először rendszerint az állattenyésztés munkaerőszükségletét állapítják meg. Ezt a munkaegységkönyv felhasználásával számítják ki. A legegyszerűbb számítási mód az, ha a növénytermesztésben a munka-egységek alapján, az állattenyésztésben pedig a helyi teljesítménynormák felhasználásával tervezik meg az adott termelési ág munkaerőszükségletét. Így például amennyiben a szövetkezetben a helyi teljesítménynorma a sertéstenyésztésben 25 db anyakoca gondozása, akkor 100 db anyakoca gondozásához az év folyamán 4 fő szükséges. Ugyanígy lehet kiszámítani a többi állatfaj gondozásához szükséges munkaerő létszámát is. A növénytermesztésben miután megállapítottuk egy-egy brigádterület összes munkáinak munkaegység szükségletét, ebből a szükséges munkaerőlétszámot úgy kapjuk meg, ha az eredményt elosztjuk az egy növénytermelésben dolgozó tagra számítható átlagmunkaegységgel. Így például, ha egy 500 kh területen dolgozó növénytermesztési brigád évi munkaegységszükséglete 15 ezer munkaegység és 1 tagra átlagosan 300 munkaegység teljesítését számíthatjuk, akkor a brigád területén előforduló munkák elvégzésére 50 tag szükséges. A növénytermesztési munkák időszakossága miatt persze a brigád

Digitized by Google

nem tudja állandóan lekötni az összes szükséges munkaerőt, munkacsúcs idején pedig — különösen, ha kedvezőtlen időjárás miatt munkatorlódás is előáll, — szükség lehet több munkaerőre is. Az ilyenkor szükséges munkaerőtöbbletet elsősorban a családtagok bevonásával vagy egyes munkák fokozottabb gépesítésével oldjuk meg.

A brigádok nagyságát a brigádra bízott terület nagysága, a területen termelt növények munkaigénye, az alkalmazott agrotechnika és a gépesítés színvonala dönti el. A régebbi, jelentős nagyüzemi tapasztalatokkal bíró termelőszövetkezetekben, ahol már gyakorlott brigádvezetők vannak, megfelelő területnagyság a 600—800 kh, mely területen a brigád taglétszáma 60—80 fő. A kisebb, és új termelőszövetkezetekben jobb, ha az első időben kisebb területtel és taglétszámmal szervezzük meg a brigádokat. Itt a területnagyság 300—400 kh lehet, és a brigád taglétszáma 30—40 fő.

A termelőszövetkezeti tagoknak az egyes brigádokba történő beosztásánál a termelés érdeke a döntő. A növénytermesztés munkáiban nagyobb jártassággal rendelkező tagokat lehetőleg egyenlően kell elosztani a brigádok között, ugyanúgy a fiatalokat és a nőket is. Figyelembe kell venni a települési viszonyokat, a rokoni kapcsolatokat is, helyes ha egy család tagjai egy brigádban dolgoznak. Régi termelőszövetkezetbe belépett új tagokat a régi brigádokba osszuk be.

Az állatenyésztési brigádokat állatfajonként, hasznosítási áganként vagy korcsoportonként szervezzük. Az állattenyésztésben a munkák sokoldalúsága, és sok esetben az állomány szétszórtsága miatt, egész kislétszámú brigádokat is szervezünk. Általában, ha az egy állatfaj, hasznosítási áganként vagy korcsoportonként már 3—5 dolgozót foglalkoztat, akkor brigádot szervezünk. Így például vannak tehenész, sertéstenyésztő, sertéshizlaló, juhtenyésztő brigádok, stb. Ilyen kislétszámú brigádban a brigádvezető nincs függetlenítve, a brigádvezetéssel, nyilvántartással járó munkákért a teljesítményen felül, külön munkaegységjóváírásban részesül.

Előfordul olyan eset, hogy kisebb termelőszövetkezetben az egyes állatfajok alacsony létszáma miatt a fenti elvek szerint nem lehet brigádot szervezni. Ilyenkor az a helyes, ha a termelőszövetkezet összes állatgondozóját — a lóápoló kivételével, aki rendszerint a növénytermesztő brigádnál dolgozik — egy állattenyésztő brigádba szervezzük. Ilyen nagyobb, több állatfajt átfogó vegyes állattenyésztési brigád élére már érdemes függetlenített brigádvezetőt állítani. Szükség lehet erre akkor is, ha új termelőszövetkezetben a közös állatállományt átmenetileg szétszórtan helyezték el.

A szőlő, gyümölcs és szárazkertészet munkáinak ellátására, amennyiben azok területe 50—60 kh, az öntözéses zöldségtermelés

Digitized by Google

esetében 25—30 kh, helyes, ha külön speciális brigádot alakítunk. E brigádok szervezését elsősorban az indokolja, hogy itt a szakismeret éppen a szűkebbkörű termelési feladat miatt gyorsabban és jobban elsajátítható, ami feltétele az eredményes termelésnek. Hátránya a speciális növénytermelő brigádnak az, hogy nem biztosít egyenletes foglalkoztatottságot az oda beosztott tagoknak. A zöldség-kertészetben a legtöbb munkaerő a palántázások és növényápolás idején április, május és júniusban szükséges. Utána a szedési munkáknál már sok munkaerő szabadul fel, ezért okvetlen gondoljunk az itt időszakonként felszabaduló erők más területen való lekötésére.

Sok esetben előfordul, így elsősorban a tájtermelést folytató körzetekben, hogy a paradicsomot, paprikát, hagymát szántóföldi művelésben termelik valamelyik brigád területén. Ebben az esetben erre a termelési ágra csak munkacsapatot kell létrehozni, mely ellátja a brigádra bízott növények munkáit, és ugyanakkor részt vesz a szántóföldi növénytermelés munkájában is. Hasonló a helyzet, ha a gyümölcs, szőlő, zöldség területe kevesebb, mint amire egy brigádot érdemes felállítani. Ebben az esetben is helyesebb a szántóföldi növénytermesztő brigád keretén belül munkacsapatot szervezni.

A szövetkezeti gazdaságokban az építési, kovács-, lakatos- és bognármunkákat leggyakrabban e munkák elvégzésére létrehozott melléküzemekben végzik, s a munka szervesen kapcsolódik a termelőszövetkezet termelő munkájához.

A kisegítő üzemágak közül brigádot általában csak az építési és tatarozási munkákra szervezünk. Ha ez nem lehetséges, jó megoldás a több termelőszövetkezetet is kiszolgáló építési brigád létesítése. A szövetkezeti építő brigádok megfelelően és olcsón el tudják végezni a növendékállatok, sertések, baromfiak stb. elhelyezésére szolgáló egyszerűbb építkezéseket. Nagyobb, megfelelő műszaki vezetéssel rendelkező brigádok pedig műszakilag igényesebb épületeket is fel tudnak építeni. A saját építőbrigádok munkája nagymértékben elősegítheti a saját erőforrások egyre fokozottabb kihasználását, ami a 3004/2-es számú kormányhatározat szerint még jelentős állami kedvezményekkel is párosul.

A szövetkezeti építőbrigádok általában megfelelő minőségben, és ami szintén fontos: olcsón dolgoznak. Például a kővágóőrsi „Béke" termelőszövetkezet 32 fős építőbrigádja az elmúlt évben összesen 6 jelentős létesítményt fejezett be 1 800 000 Ft költséggel, ugyanez vállalati kivitelezésben 2 800 000 Ft-ba került volna. A saját építőbrigád így jelentős megtakarítást hozott a termelőszövetkezetnek, és az olcsóbb férőhely eredményeként alacsonyabb lesz a termelési költség is.

Amennyiben a termelőszövetkezet által építendő épület vállalati kivitelezésben épül, akkor is az a leghelyesebb, ha a kisegítő

Digitized by Google

munkaerőt a szövetkezet biztosítja, oly módon, hogy az építkezéshez a termelőszövetkezetből állandó munkára beosztott dolgozókat egy építőbrigádba szervezik.

A többi kisegítő üzemágakban, mivel az ott dolgozók létszáma a 3—5 főt általában nem haladja meg, nem szervezünk sem brigádot, sem munkacsapatot. A kovács, bognár, lakatos műhelyekben az általános gyakorlat az, hogy az ott dolgozó mesterek közül a legtapasztaltabbat kijelöljük műhelyvezetőnek, aki felel a műhely felszereléséért, a kiadott munkák elvégzéséért, és a végzett munka nyilvántartásáért.

A brigádok jó és eredményes munkájának döntő feltétele a brigádok megfelelő irányítása. Ez az elnök, illetve az agronómus feladata. Ahol agronómus van, még akkor is, ha nem választott vezetőségi tag, leghelyesebb, ha feljogosítják a munkák szervezésére, irányítására és ellenőrzésére. Az ilyen gyakorlat elősegíti, hogy a szakember tudása és nagyüzemi tapasztalata kellően érvényesül. Nagy gondot kell fordítani a brigádvezetők kiválasztására is. Nagyon fontos, hogy a brigád vezetője feltétlen bírja a tagság bizalmát, rendelkezzen a munkájához szükséges szakismeretekkel, és politikai képzettséggel. A termelőszövetkezet vezetőségének biztosítani kell, hogy a brigádvezetők állandóan képezhessék magukat különböző iskolákon, tanfolyamokon, mert csak így tudnak megfelelni a fejlődő agronómiai tudomány, az egyre modernebb gépek alkalmazása terén jelentkező szervezési feladatok követelményeinek.

A brigádoknak a termelőszövetkezet éves termelési tervén alapuló brigádterv végrehajtásában önállóságot kell biztosítani. Sok termelőszövetkezetben kialakult az a gyakorlat, hogy az elnök és az agronómus — nem eléggé bízva a brigádban és vezetőjében — szinte naponként adja az utasításokat, aláássa a brigád felelősségét. Helyes, ha a brigádvezetőkkel hetenként egy alkalommal megbeszéljük a tennivalókat, és nagy gondot fordítunk a helyszíni ellenőrzésre, segítésre.

A brigádvezető irányító munkáját akkor tudja megfelelően elvégezni, ha az előttük álló feladatokat rendszeresen megvitatja a brigád tagjaival, és figyelembe veszi véleményüket. E célból a jelentősebb időszaki munkák előtt feltétlen, de legalább havonta brigádértekezletet kell tartani. A brigádértekezleten a végzett munkák értékelése, a következő időszak munkáinak megvitatására kerüljön sor. A nagyobb időszaki munkák előtt hélyes gyakorlat az, melyet már több termelőszövetkezetünkben is alkalmaznak, hogy meghívják a brigádértekezletre a traktoros brigád vezetőjét és tagjait is, és így együttesen vitatják meg a munkafeladatokat.

A brigádok jó munkájának előfeltétele a megfelelő brigádszállás. Ennek céljára kisebb átalakításokkal régi tanyaépületek is megfelelnek. Helyes, ha a szállást ellátjuk a legszükségesebb egyszerű

Digitized by Google

berendezési tárgyakkal, ezenkívül szaklapokkal és néhány legszükségesebb szakkönyvvel.

A brigádok között szoros együttműködést kell kialakítani. Elég sűrűn akadnak olyan időszakok, amikor egyik brigádnak segítségül kell hívnia a másikat. Helyes, ha időnként az egyes brigádok vezetői, aktivistái határszemlét tartanak, s erről beszámolnak a brigád tagjainak. Ez azt eredményezi, hogy tájékozódnak az egész szövetkezetben folyó munkáról és jelentősen erősíti a tagságban a közös tulajdonhoz való ragaszkodás érzését.

A vezetés, a végzett munka nyilvántartásának megkönnyítése, az egyes növények termelésével összefüggő részfeladatok megoldása érdekében a brigádon belül kisebb munkaszervezeti egységeket, munkacsapatokat szervezünk.

A munkacsapatoknak elsősorban a nagyobb kézi munkaerőt igénylő, ma még kielégítő mértékben nem gépesített kapások termelésében van jelentőségük. A nagyobb munkaigényű kapások munkacsapatok közötti felosztása jobban biztosítja az egyéni felelősséget, a végzett munka ellenőrzése is könnyebb, mint nagy egységekben.

Sok termelőszövetkezetben a nagyobb kézi munka igényű kapásokat nemcsak a munkacsapatok között, hanem azon belül egyénekre is kiosztják. Az így történő területfelosztásnak csak akkor van nagyobb jelentősége, ha azt összekötik az elért hozamok alapján történő díjazással.* Az egyéni területfelosztás a tapasztalatok szerint kedvezően hat a családtagok bevonására is, és így különösen a növényápolási és betakarítási munkáknál elősegíti annak időben és jó minőségben való elvégzését, a nagyobb hozamok elérését. Ezért még régebbi szövetkezetekben is, ahol nehézségek vannak a kapásnövények — ezenkívül kertészeti kultúrák, zöldség, szőlő, gyümölcs stb. — megművelésében, átmenetileg célszerű ennek a gyakorlatnak az alkalmazása. Új szövetkezeteinkben pedig legtöbb esetben ez a járható út. Az egyéni területfelosztásnál figyelemmel kell lenni arra, hogy a tagság a vállalt munkán túl fegyelmezetten vegye ki a részét az egyéb közösen végzett munkákból, de emellett az is fontos, hogy az egyéni területfelosztás ne váljon a gépi munkák kiterjedtebb alkalmazásának fékezőjévé.

IV.

A technika fejlődése, a nagy teljesítményű erő- és munkagépek tömeges alkalmazása megköveteli a munkaszervezeti megoldások állandó tökéletesítését. A szövetkezeti gazdálkodás fejlődésével

* A munkadíjazás kérdéseire ebben a cikkben nem térünk ki, mert lapunk egyik következő számában részletesen foglalkozunk majd vele.

Digitized by Google

egy időben a szövetkezeti tagok közül is egyre több olyan vezető nő ki, aki képes egyre nagyobb termelési egységet, illetve több termelési egységet együttesen is irányítani. Ezt a folyamatot jól érzékeltetik a Szovjetunió kolhozaiban — és hazánkban is a régebbi szövetkezetekben — a munkaszervezeti formákban, a munkák megszervezésének módjában végbement változások. A Szovjetunióban az utóbbi években széles körben elterjedt az úgynevezett komplexbrigádok szervezése. A régi, csak szántóföldi termeléssel foglalkozó brigádot úgy szervezik át, hogy a szántóföldi növénytermelés feladatainak ellátása mellett megoldja a területén levő állatállomány gondozását, és amennyiben a brigád területén zöldségkertészet vagy gyümölcsös van, annak a munkájáért is felelős. (Az ilyen módon szervezett brigádok száma a Szovjetunió kolhozaiban már egy évvel ezelőtt, mintegy 60 ezer volt.)

A komplexbrigádok fejlődésében újabb lépést jelentett a fenti módon megszervezett kolhozbrigádok egyesítése a gépállomási traktoros brigádokkal. A kolhoz meghatározott területén ma már a brigád, illetve annak vezetője a termelési feladatok végrehajtásához szükséges gépi, fogat- és kézi munkaerő felett rendelkezik.

A szovjet tapasztalatok alapján még 1955 telén a túrkevei „Búzakalász" termelőszövetkezetben is szerveztek két komplexbrigádot. Az egyik esetben a brigád területén levő 200 db szarvasmarha, és a 30 kh gyümölcsös ment át a brigád kezelésébe. Itt a gépi munkákat külön gépállomási traktoros brigád végezte. A másik brigád, amelynek területe 800 kh volt és 90 taggal dolgozott, ellátta a területén levő 100 db növendékmarhát, 5—6 ezer baromfit, és ez a brigád a gépállomás vezetőségével megállapodva megkapta a munkák elvégzéséhez szükséges összes erő- és munkagépet a kombájn és a cséplőgép kivételével. Így egy olyan brigád alakult ki, amelynek vezetője a brigád termelési feladatainak ellátásához rendelkezett a szükséges gépi fogat- és kézi erő felett. A tapasztalatok azt bizonyították, hogy a gépeket ebben a brigádban használták ki a leghatékonyabban, és az egyes munkákat — a gépi, fogat- és kézi munkaerő megfelelő összhangját biztosítva — agrotechnikailag legkedvezőbb időben és minőségben végezték el.

A komplexbrigádokban új módon merül fel a brigádon belüli munkaszervezés kérdése is. Az állattenyésztést és egyéb intenzív kultúrákat munkacsapat látja el. Ha a brigádon belül az állattenyésztés vagy más speciális termelési ág nagy súllyal szerepel, akkor e területek munkáinak szervezésére, ellenőrzésére érdemes brigádvezető helyettest beállítani.

Régebben alakult termelőszövetkezeteinkben, ahol már a vezetők kellő szervezési tapasztalattal rendelkeznek, helyeseljük a komplexbrigádok kialakítását. A helyi feltételektől függően, mind a két változat kialakítható. Ahol a lehetőségek megvannak, szervezzék meg a komplexbrigádnak azt a formáját, amikor már a gé-

Digitized by Google

pek is a brigád keretein belül a komplexbrigád vezetőjének irányítása alatt dolgoznak.

A komplexbrigádon belül a tagok által teljesített munkaegységek nyilvántartását már nem a munkacsapatvezetők, hanem külön brigádnyilvántartó látja el. Ugyancsak ez látja el az anyagok és eszközök könyvelését is. A komplexbrigádok megszervezése tehát fejlettebb könyveléssel párosul. Megvalósítható például az élő munkának ágazatonkénti nyilvántartása, előbbre lehet jutni a költségszámításokban, és később a brigádok önálló elszámolásának kialakításában.

A termelőszövetkezetek munkaszervezeti egységei nemcsak a munkák ésszerű megszervezésének, hanem egyúttal a tagság szocialista szellemben való nevelésének is keretei.

A brigádban folyó termelőmunka, és a tagság nevelésével járó feladatok megoldása csak úgy lehet eredményes, ha a termelőszövetkezeti pártszervezetek hatékonyan elősegítik azt. Nagyobb termelőszövetkezetekben, nagyobb létszámú párttagság esetén az a leghelyesebb szervezési mód, ha a brigádokban pártcsoportokat szervezünk. Kisebb termelőszövetkezetekben kevés párttag esetén pedig törődni kell azzal, hogy a párt aktivistái minden brigádban ott legyenek. A munkaszervezeti egységekben dolgozó pártcsoportok, párttagok tartsanak szoros kapcsolatot a brigád vezetőjével és segítsék elő munkáját. A pártcsoport, illetve a pártvezetőség határozza meg minden egyes párttag feladatait. Ilyen módon a brigádon belül a párt hatékonyan tudja segíteni a brigád termelőmunkáját, a tagok nevelését és ellenőrző szerepe is érvényesül.

Termelőszövetkezeteink jelentős részében még csak most van kialakulóban a vezetés, a nagyüzemi munkaszervezet. A szövetkezeti tagok zömének teljesen új a közös gazdálkodás, a nemrégen megválasztott új vezetőknek még kevés tapasztalatuk van. Ezért nagyon elkel a jó tanács, a segítség. Pártszervezeteink, kommunistáink legfontosabb feladata, hogy közreműködjenek termelőszövetkezeteink nagyüzemi gazdálkodása, s annak egyik legfontosabb láncszeme, a nagyüzemi munkaszervezet kialakításában és tovább fejlesztésében. E feladat eredményes megoldása biztosítja a termelőszövetkezeti mozgalom további szervezeti és gazdasági megszilárdítását, a pártunk VII. kongresszusa által kitűzött termelési feladatok megoldását.

Digitized by Google

Széchenyi István*

A Széchenyi-kérdés múltja

Száz éve nyugszik nagycenki sírjában Széchenyi István, s még vagy három évtizeddel régebbi a kérdés: mit jelentett ő nemzetének? A kérdés mindmáig kérdés maradt, ötnegyed évszázad publicisztikája, történetírása nem tudott rá megnyugtató, elfogultságtól és egyoldalúságtól ment választ adni. Törekvései már a kortársak körében is szinte egyidejűleg váltották ki a lelkes helyeslés és a merev elutasítás megnyilvánulásait: reá hivatkoztak a haladni akarók, de érvelhettek nem egy igéjével azok is, akik a mozdulatlanság barátai voltak. A levert forradalom légkörében egyéniségének konzervatív, forradalomellenes, a 40-es évek Széchenyijét jellemző vonásai kerültek előtérbe: azok, akik 1848—49-et bánnivaló, tragikus megtévelyedésnek tartották, szívesen hivatkoztak Széchenyi „felelősségérzetére", „politikai éleslátására", amellyel a negyvenes években a forradalom felé haladó fejlődés elé vetette magát. A kiegyezés korának nemzedéke már az utóbbi Széchenyi-képet vette át a kortársaktól, s ezt fejlesztette tovább önmaga igazolására, mintegy koronatanúként politikai megalkuvása és társadalmi maradisága mellett. Az első világháború meghozta a Habsburg-monarchia széthullását, az általa oly sokáig konzervált társadalmi rend azonban túlélte nemcsak az összeomlást, hanem 1918—19 hősies forradalmi erőfeszítéseit is, és anakronisztikus létének igazolására még konzervatívabb Széchenyire volt szükség: így történhetett meg, hogy az a Széchenyi, akinek eszméi egy évszázaddal korábban a forradalomhoz vezető fejlődést nagymértékben elősegítették, egy ellenforradalmi korszak hőse lett, kultusza minden korábbinál magasabbra csapott, s eszméivel a korszak ideológusai egy elavult, régen pusztulásra ítélt társadalmi rendet igyekeztek megtámogatni. A két világháború közötti évtizedek

* A Magyar Tudományos Akadémia Történeti Főbizottsága és Történettudományi Intézete tézisei Széchenyi halálának (1860. április 8.) 100. évfordulójára.

Digitized by Google

Széchenyi-kultusza tudatos, jól alkalmazott eszköze volt az uralkodó politikai rendszer ideológiai hadviselésének; a merész reformer Széchenyi elhomályosítása, a megtorpanó, forradalomellenes, dinasztiához hű Széchenyi előtérbe állítása, a forradalmat vezető Kossuthtal való éles szembeállítása a harmincas évek méhében érlelődő társadalmi forradalom elleni harc céljait szolgálta. Ezt a Széchenyi-képet népszerűsítette a történettudomány, az iskola, a sajtó, s ez a kép nyomódott be annak a nemzedéknek a tudatába, amellyel az ellenforradalmi rendszer összeomlása után új társadalmat kellett építeni. Ilyen körülmények között érthető, ha nem is helyeselhető az a tartózkodás, amelyet a felszabadulás utáni évtized történetírása egy ideig Széchenyivel szemben tanúsított. A korszakról írt marxista munkákban ugyan kezdeményezései általában értéküknek megfelelő helyre kerültek, életművének átfogó értékelésére azonban nem került sor, a történeti munkák egynémelyike pedig — a téma elhatároltsága következtében — személyének negatív vonásait állította túlzottan előtérbe. Igaz, ezt a tartózkodó állásfoglalást az utóbbi évek során egyre határozottabban kezdte már felváltani a Széchenyi iránti mind őszintébb érdeklődés, s személyének és történeti szerepének valóban marxista, tehát mindenoldalú, ellentmondásosságában is egységes, igaz ábrázolására való törekvés. Ez a folyamat azonban még csak részleteredményeket ért el, s tartós, egészében és minden részletében helyes Széchenyi-képet majd csak a jövőben nyújthat. Az eredmény a történeti igazság fényénél minden bizonnyal igazolja majd a népünk szívében iránta élő tiszteletet, azt a tiszteletet, amellyel az utókor csak a nagy történelmi személyiségeknek szokott adózni.

Mert Széchenyi nagy történelmi személyiség volt a magyar nép szemében és annak bizonyul a marxista történettudomány szigorú mércéjével mérve is. Az igazi történelmi nagyság a kor szükségleteinek felismerésében, megértésében, s a történelmi szükségszerűség győzelméért kifejtett erőfeszítésekben nyilvánul meg, s korábbi történelmünk hősei között csak kevés olyan van, aki fellépésével annyira kora szükségleteit fejezte volna ki, mint az 1830-as évek Széchenyije. „Ujjait a kornak üterére tevé, és megértette lüktetéseit. És ezért, egyenesen ezért tartom én őt a legnagyobb magyarnak... Gróf Széchenyit a kor szükségleteinek hatalma alkalmas percben ragadta meg. Ő korának nyelvévé lőn; a nemzet legjobbjai gondolatának szavakat adott. És hatásának titka itt fekszik... Ki korának óramutatója, az korának nem Prometheusa: tán inkább őt teremté a kor, mintsem ő a kort." Kossuth mondta ezeket a szavakat Széchenyi működésének első szakaszáról 1841-ben, Széchenyi tragikus pályafordulásakor, s ennél találóbban azóta se fogalmazta meg senki Széchenyi fellépésének jelentőségét. Széchenyit 1830 körül valóban a kor szükségletei állították a cselekvés színpadára; nagysága valóban abban rejlik,

Digitized by Google

hogy felismerte ezeket a szükségleteket, és nagyszerű emberi képességeivel eredményesen szolgálta megvalósulásukat. Későbbi konfliktusai éppen abból származtak, hogy törekvései akkor már nem esnek maradéktalanul egybe a szükségletek diktálta célkitűzésekkel.

Magyarország Széchenyi felléptekor

Mik voltak a történelmi fejlődés követelményei Magyarországon Széchenyi fellépése idején? A XIX. század elejére a polgári rend forradalma Európa több államában megdöntötte már a feudális társadalmi rendet. Ezidőre Magyarországon is fokozódott az árutermelés, a nagy- és középbirtokon kezdett tért hódítani a mezőgazdálkodás fejlettebb módja, kibontakozóban volt a tőkés ipar, és mindez azt eredményezte, hogy a fennálló termelési viszonyok — a mezőgazdaságban és az iparban egyaránt — hovatovább gátjává lettek a termelőerők további fejlődésének. Az utóbbiak gyarapodását ugyanakkor az Ausztriától való teljes gazdasági és politikai függés is erősen korlátozta. A feudálizmusnak a fentiek következtében jelentkező válságát csak élezte a napóleoni háborúkkal együttjáró konjunktúra, mely növelte a termelőerők és a termelési viszonyok ellentétét, és a társadalom belső ellentmondásait. A válság méginkább súlyosbodott akkor, amikor 1818 táján megszűnt a konjunktúra, és a háború alatt fokozottabb fejlődésnek indult mezőgazdaság termékeinek értékesítése egyre nagyobb nehézségekbe ütközött. A magyar mezőgazdasági termékeket versenyképtelenné tette az európai piacokon a feudális termelőmóddal, a robotrendszerrel járó alacsony termelési színvonal és a rossz minőség, valamint az utak elhanyagoltsága és az osztrák érdekeknek kedvező vámrendszer. A termelés gazdaságossá tételéhez szükséges beruházásokat erősen nehezítette — a pénzforgalmat akadályozó osztrák gazdaságpolitikán túl — az ősiség feudális intézménye, amely miatt a birtokos legfeljebb csak uzsorakamatra tudott hitelt szerezni. Az ipart nemcsak a céhrendszer bilincsei szorongatták: a belső fogyasztás a társadalmi munkamegosztás fejletlensége és az általános szegénységgel járó pénzhiány következtében alacsony volt, a tőkés beruházásokat rendkívül megnehezítette a hiteltörvények és az egységes, mindenkire egyformán kiterjedő jogrendszer hiánya. De mindennél fenyegetőbben mutatta a feudális társadalmi rend régóta kibontakozó válságának gyors elmélyülését a parasztság helyzete: a konjunktúra időszaka a parasztság soraiban csak a jobbmódúaknak jelentett némi hasznot, ezzel szemben az egész parasztságot egyetemlegesen sújtották azok a földrablások, amelyeket a földesurak gabona- és gyapjútermésük növelése céljából hajtottak végre. Tovább folytatódott a jobbágyföldek természetes elaprózódása is, rohamosan emelkedett a zsellérek száma, nőttek az állami terhek, fokozódott a földesúri kizsákmányolás, és mind-

Digitized by Google

ezek eredményeként állandósultak a parasztság mozgalmai. A feudális társadalmi berendezkedés keretében ezeken a bajokon már nem lehetett segíteni, a válság eljutott a végső szakaszába. A feudális viszonyokból való gyors és teljes kibontakozás történelmi szükségletként jelentkezett, s e szükségszerűség kényszerítő parancsának engedtek azok, akik 1830 táján Magyarország polgári átalakításának úttörőivé váltak. S ez úttörők legnagyobbika Széchenyi István volt.

Nem váratlanul felvilágló tűzoszlop tehát Széchenyi a magyar feudalizmus éjszakájában, s útmutatása nem a lángész hirtelen és véletlen fellobbanása. A kor szükségleteinek meg nem felelő társadalmi-gazdasági viszonyok szorítását, az elmélyülő válság kínjait százezrek érzik az országban, a kivezető utat is sokan keresik, s a helyes utat is sejtik már számosan, ha nem is tudnak sejtéseikről világos, rendszerbe foglalt képet alkotni. Széchenyi hatásának titka éppen abban rejlik, hogy akkor lépett fel, amikor a történelem már napirendre tűzte a magyar feudalizmus megdöntését, s hogy programjában — annak számos fogyatékossága ellenére is — százezrek húsába vágó problémákra a helyes úton kereste a választ.

Mert a feudalizmus válságából való kibontakozásban, s a polgári termelési viszonyok megteremtésében érdekelt volt a magyar társadalom túlnyomó többsége, ha nem is egyenlő mértékben. A legtöbbet természetesen az elnyomott, kizsákmányolt parasztságnak jelentett volna a feudalizmus felszámolása: elvben polgári jogegyenlőséget, személyének szabadságát, földjének szabad birtoklását, jogot és lehetőséget földtulajdon szerzésére, jobb termelési és értékesítési lehetőségeket, még akkor is, ha a polgári társadalom gyakorlatában ezek az előnyök csak korlátozottan és egyenlőtlenül érvényesülhettek. Persze, a parasztság nem látta ilyen világosan a fejlődés szükségszerűségét és saját lehetőségeit a majdan létrejövő polgári társadalomban: közvetlen célja a földesúri és állami terhektől, s a személyes függőségből való szabadulás volt, állandó elégedetlenségével és osztályharcos megmozdulásaival azonban a fejlődés legfontosabb lendítő erejévé vált, s harcos szövetségesként számíthatott rá minden olyan mozgalom, amely küzdelemre indult a feudalizmus ellen.

A fejletlen és jobbára nem magyar polgárság már nem állt ily egyértelműen a haladás oldalán. Egyes rétegei — a városok irányítását kézben tartó gazdag patríciusok és a jómódú céhpolgárság — kiváltságos helyzetüket féltették a polgári egyenjogúság megvalósulásától s ezért ellene voltak a feudális viszonyok megváltoztatásának. A céhenkívüli polgárság nagy tömegei előtt azonban a termelés, a fogyasztás, a forgalom és a tőkeképződés feltételeinek a megjavítása szélesre tárta volna a jövő útját, s hogy a klasszikus nyugati példáktól eltérően mégsem ez az osztály lett nálunk az átalakulás hordozójává, az egyik sajátos vonása a kelet-európai, s

Digitized by Google

benne a magyar társadalom fejlődésének. A magyarországi polgárság — a parasztsághoz hasonlóan — gyengesége és politikai jogainak korlátozottsága következtében csak segítője lehetett annak az osztálynak, amely vállalhatta az átalakulás vezetését, mert nemcsak érdekelve volt az átalakulásban, de gazdasági ereje s főként politikai eszközei révén eredményesen munkálkodhatott is annak megvalósításán. S ez az osztály az árutermelésre fokozatosan áttérő birtokos középnemesség volt.

A kelet-európai fejlődés sajátosságának megfelelően Magyarországon az árutermelés a mezőgazdaságban volt a legfejlettebb, a birtokos nemesek egy része a kedvező körülmények — háborús konjunktúra, birtokaik jó fekvése stb. — felhasználásával, Engels szavaival élve, valósággal „piacra termelő kereskedő", tőkés lett. Ez a réteg érezte a parasztság mellett a legjobban a válság súlyát, s azáltal is alkalmassá vált az átalakulásért induló harc vezetésére, hogy gondolkodásában a tőkés gazdálkodásra való áttérés igénye a nemzeti elnyomás, az Ausztriától való politikai és gazdasági függés megszüntetésének, vagy legalábbis lazításának igényével kapcsolódott össze. Jogos és szükséges igény volt ez, mert a tőkés fejlődés gátjait képező feudális intézmények felszámolása mellett a sajátos magyar viszonyok között az is feltétele volt a polgárosodásnak, hogy megnyíljék az út a nemzeti ipar kifejlesztése, a belső piac megteremtése, és a mezőgazdaság és ipar termékeinek akadálytalan belső és külső értékesítése előtt is. Viszont ez a birtokos nemesség osztályhelyzeténél fogva csak ingadozásokkal, megtorpanásokkal, a félmegoldások és kompromisszum keresésével szolgálhatta a haladás ügyét. A polgárosuló nemesség érdekeit, a polgári reform ügyét az elszegényedő nemesség polgári pályára szorult fiaiból, értelmiségi foglalkozást űző polgári és plebejus fiatalokból kialakult réteg képviselte a legkövetkezetesebben; ezek a polgári társadalmi rendtől a maguk számára munkalehetőségeket, nagyobb megbecsülést és érvényesülést vártak, s mivel a bomló régihez alig fűzte őket valami, bátran agitálhattak a keletkező új mellett.

Az átalakuláson a legtöbbet veszíthette az arisztokrácia, a nagybirtokos osztály: kiváltságos helyzetének megszűnése ezt az osztályt létében fenyegette, a gazdasági és politikai előjogainak elvesztéséért csak kevéssé kárpótolhatta volna az a tény, hogy a termelési és értékesítési lehetőségek kitágulása az árutermelő nagybirtok számára is hasznos lett volna.

Széchenyi reformrendszere: A Hitel, a Világ és a Stadium

Széchenyi programja a hazai gazdasági-társadalmi valóság talajába gyökerezett, kidolgozásához azonban nagy segítséget nyújtottak azok a tapasztalatok is, amelyeket Széchenyi számos külföldi utazása során a nyugati polgári, és a közel-keleti elmaradott

Digitized by Google

feudális államokban gyűjtött. Ez utóbbiak siralmas viszonyai figyelmeztetésül szolgáltak számára: ilyen sors vár hazájára is, ha nem lép a haladás útjára. A franciaországi és angliai tapasztalatok viszont hozzásegítették ahhoz, hogy a válságból kivezető utat — sok kortársával ellentétben — a helyes irányban, a polgári intézmények meghonosításán keresztül kereste. Kortársainak egy része ezért szerette őt angolimádónak, kozmopolitának nevezni. Pedig Széchenyi nem volt kozmopolita, sőt gyakran ostorozta kíméletlen szavakkal külföldimádó, elnemzetietlenedett főrangú társait. Észrevette az általa nagyra tartott nyugati államok társadalmi berendezkedésének hibáit is, tisztában volt azonban azzal is, hogy ezek a népek a maguk polgári átalakulása során olyan tapasztalatokat gyűjtöttek, amelyek figyelembevétele és a magyar viszonyokra való alkalmazása a magyar polgári átalakulás útját nagymértékben megkönnyítheti. Széchenyi egy olyan társadalom gazdasági, politikai és technikai tapasztalatait akarta hasznosítani, amely akkor az emberi haladás élén járt; éppen ez a törekvés tette őt alkalmassá arra, hogy a feudálizmusból való kibontakozás, és a kapitalizmusba való átmenet lényeges problémáit felismerhesse, s megoldásukat a helyes irányban keresse. Széchenyi javaslatai a hazai válságjelenségek széleskörű ismeretén, azok okainak helyes felismerésén, s a jól bevált európai gyógymód alkalmazására irányuló törekvésén nyugodtak. S ha még hozzátesszük azt, hogy ezek a javaslatok egy gazdag mágnásnak a szájából hangzottak el, akkor meg tudjuk érteni azt a mindent megmozgató hatást is, amelyet a magyar társadalom kebelében kiváltottak.

A történelmi múltú, mindaddig aulikus, gazdag grófi család sarját, Széchenyi Istvánt kiváló egyéni tulajdonságai, mélységes humanizmusa, tudományos felkészültsége, az önnevelés iskolájában kifejlesztett, felfokozott felelősségérzete s hazaszeretete tették alkalmassá arra, hogy osztálya fiataljainak szokásos „felfelé vezető", s nem egyszer a burkolt vagy nyílt nemzetellenességbe, sőt hazaárulásba torkolló útjáról letérve, életét hazája felemelésének szentelje. Ez a letérés azonban nem volt könnyű: érzelmi viharokon, visszaeséseken, csalódásokon, kudarcokon át vezetett felfelé; egy hű barát, Wesselényi testvéri támogatása, egy szerető asszony eszményi barátsága, és a szegény, elmaradott haza viszonyainak mind alaposabb megismerése jelenthette az ösztönző erőt, amely Széchenyit a maga választotta úton felsegítette arra a magaslatra, amelyen a *Hitel* megszülethetett.

A Hitel 1830 elején jelent meg, és még csak nagy vonásokban tartalmazta Széchenyi reformrendszerének leglényegesebb vonásait. Alapgondolata az, hogy a magyar birtokos osztály fokozódó elszegényedésének legfőbb oka a befektetéshez, a korszerűbb gazdálkodásra való áttéréshez szükséges tőke hiánya, viszont gazda-

Digitized by Google

ságí hitelhez azért nem juthat a birtokos, mert a feudális magyar törvények nemcsak a szokásos hasznot nem biztosítják a hitelezőnek, hanem még a kölcsönadott tőke visszanyerésére sem nyújtanak biztosítékot. Ez a ténymegállapítás nem volt új: évtizedek óta a hitelhiányban látták a szakemberek a magyar mezőgazdaság elmaradottságának egyik legfontosabb okát, s már négy évtizede várt az országgyűlési megvitatásra a hitelviszonyok megjavítását célzó váltótörvénykönyv tervezete. Széchenyi javaslatának az volt a minőségileg új tartalma, hogy — szemben a feudális tulajdonviszonyokat fenntartani kívánó korábbi javaslatokkal — először mondta ki a nyilvánosság előtt az ősiség megszüntetésének szükségességét, s olyan hiteltörvényt követelt, amelynek alapján a meg nem fizetett adósság fejében a hitelező rövid úton elárvereztetheti adósa birtokát. A nemesi földtulajdont biztosító ősiség volt a feudális társadalmi rend egyik, talán a legfontosabb alappillére, s a megszüntetéséhez szervesen kapcsolódó változásokat logikusan végiggondolva kimondatlanul is el kellett jutni a feudalizmus más alapvető intézményeinek a felszámolásához is. Azonban Széchenyi ki is mondta ezeket a követeléseket. A hitelről szólva bírálta a feudális rendszer számos más elavult maradványát, a közös legelő- és erdőhasználatot, a birtok el nem oszthatóságát, a céhrendszert, az árszabályozások rendszerét, s különös élességgel mutatott rá a robot és a kilenced fejlődést gátló voltára. A feudális viszonyokban látta gyökerét a gazdasági elmaradottság másik fontos tünetének, a fejlett kereskedelem hiányának is; ennek az okát a sok gátló hivatalos intézkedésben, a közlekedés végtelenül elmaradott voltában, az alacsony belső fogyasztásban, s „a kereskedési becsület s munkásság némely csorbái"-ban látta, s ideiglenes orvoslására nemzeti bank létesítését, valamint termelést és kiviteli jutalmak rendszerének bevezetését ajánlotta. Távolabbi kívánalomként pedig megjelent már a Hitelben a jobbágy birtokbírhatási joga, a nemesi adómentesség fokozatos megszüntetése, sőt annak az ecsetelése is, hogy „az elavult rozsdás systema bilincseiből" kiszabadulva, „milly valódi lételre s eleven életre juthatna hazánk, minden honbelink felszabadítása, s polgári jussokban részesülhetése által". A nemességről szólva Széchenyi rámutatott arra, hogy „nem erős lábon áll az olly rend, melly az ország minden javát húzza és semmi terhét nem viszi", az angol példára hivatkozva figyelmeztette honfitársait arra, hogy „valljon mit szülne az alkotmány egyenlő kiterjesztése az ország minden lakosira", s azt ajánlotta, hogy amire más népeket a kénytelenség — azaz a forradalom — bírt rá, azt a magyar uralkodó osztály tegye meg önként, még ha átmeneti áldozatokkal jár is. „Nyissuk fel szemeinket — kiáltott fel munkája végén — vegyük hasznát eszünknek! Minekünk is mozdulnunk kell, akár akarjuk, akár nem, s nehogy hátrafelé nyomattassunk, lépjünk inkább előre! ..A múlt kiesett hatalmunkból, a jövendőnek urai vagyunk..

Digitized by Google

Sokan azt gondolják, Magyarország volt, én azt szeretem hinni: lesz!"

A Hitel a polgári Magyarország létrehozásának első, bár korántsem teljes és következetes programja, hatásában a legjelentősebb írásmű azok között, amelyek a magyar polgári átalakulás elméleti kérdéseiről az 1848-at megelőző két évtized alatt keletkeztek. Hatása azonban korántsem volt egyértelmű. Széchenyi a Hitelben adott programot elsősorban az arisztokrácia, nagybirtokosok s a jómódú birtokos réteg érdekeinek figyelembe vételével dolgozta ki és abban az eredendő tévedésben élt, hogy a polgári átalakulás feladatait az arisztokrácia vezetésével lehet és kell megoldani. A mágnásokat azonban oly erős érdekek kötötték a feudális rendhez, hogy a polgári társadalmi rend nem általuk, hanem csak ellenükre jöhetett létre. Ezért ez az osztály a vagyonosabb nemesség többségével együtt idegenkedéssel, elutasítással fogadta Széchenyi reformjavaslatait. Annál nagyobb lelkesedéssel sorakozott Széchenyi mögé a közép- és kisnemesi, polgári és plebejus származású értelmiség jórésze, s arról is érkeztek hírek, hogy falusi jegyzők a parasztok előtt olvassák és magyarázzák Széchenyi könyvét. A Hitel nem merült el a közöny hullámaiban, hanem megmozgatta a nemzet gondolkozó rétegeit, s a megyeközpontok, az akkortájt létesülő kaszinók hangosak lettek a Hitel körüli vitáktól.

A Hitelt sok szóbeli és írásos támadás érte. Széchenyi egykedvűen fogadta a nem egyszer gyalázkodó támadásokat, a nemesi közvélemény előtt nagy tekintéllyel bíró Dessewffy József grófnak „A Hitel taglalatja" című, ugyancsak nagy hatást keltő könyvét azonban nem hagyhatta válasz nélkül. Így írta meg, némileg eltérve eredeti terveitől, a *Világ* című kötetet, hogy „felvilágosítsa" azokat a kérdéseket, amelyek körül Dessewffy vitába szállt vele. A Világ 1831 júniusában jelent meg, s rendeltetése elsősorban az volt, hogy megcáfolja azokat a maradi nézeteket, amelyek Dessewffy munkájában szócsőre találtak a gyökeres társadalmi reform szükségességével szemben. A vitán túlmenően azonban a Világ, ha lazább rendszerben is, de szilárd logikai összefüggésben fejtette ki újból a nagy nemzeti átalakulás útját és teendőit: a cél a nyelvben és érzésben magyarrá válás, az egyesülés egy központban, mert „nemzeti egylelkű s egytestűségünk által csak rövid idő alatt háromszorozni fogjuk vagyonunkat és erőnket", a célhoz vezető út a vagyonosodás és a szellemi előrehaladás — a „közértelmesség" kifejlődése —, mindennek azonban előfeltétele a szabadság, akadályai viszont a nemesi előjogok és a jobbágyrendszer. S a Világ végszavában még határozottabban feltűnik a nemest és nem-nemest egyformán elbíráló törvény, valamint a szabad paraszti birtok követelése, annak a veszélynek a megpendítésével együtt, amit az jelentene, ha a „milliónyi familiák" egyszer fegyvert fognának a kiváltságos osztályok ellen. „Sem magas állású, sem boldog mindaddig nem leend

Digitized by Google

Magyarország — mondja ki itt véleményét Széchenyi —, míg a népet nem emeljük a nemzet sorába, azaz míg Hunnia interessék által eddig örökké elboncolt, privilégizált tartománybul nem lesz interessék által örökre egyesülendő szabad országgá!" Az „interessék", az érdekek egyesítésének az eszméje, a nép és a kiváltságos osztályok közötti válaszfalak lebontásának gondolata itt jelenik meg az 1790-es évek után újból politikai irodalmunkban, hogy aztán később Kölcsey, Wesselényi és főleg Kossuth tollán magasabb szinten és Habsburg-ellenes tartalommal kiegészülve, a vezérgondolatává váljék azoknak a törekvéseknek, amelyekkel a reformmozgalom a nemesi alkotmányon kívül álló tömegeket szövetségesként akarta a maga számára megnyerni.

A Világ megjelenését nyomon követte a magyar feudalizmus egész rendszerét alapjában megrázó esemény: a felvidéki nagy parasztfelkelés, amely az 1831 nyarán kitört kolerajárvány nyomában bontakozott ki. A földesurak bujtak és menekültek, Széchenyi azonban meglátta a véres közjáték várható üdvös következményeit is. Barátainak arról írt, hogy „a régi alkotmány úgy recseg, hogy azt a legvakabb antireformátorok és időmegakasztók is hallani fogják", s az események legüdvösebb következményének azt tekintette volna, „hogy az idő szellemének mi jelöljük ki az utat, s magyar honunknak minden lakosit felszabadítsuk"; remélte, hogy a felkelés a haladás ellenzőit belátásra és engedményekre fogja kényszeríteni, mert ha nem így lenne — írta Wesselényinek —, akkor majd a cséplő és a kasza — azaz a parasztforradalom — fog kikényszeríteni még többet is, mint amennyivel a krízist békés úton el lehetne kerülni. S a megrázó élmény hatása alatt Széchenyi végleg szakított az óvatos adagolás tervével. Közvetlenül a parasztfelkelés utáni hetekben megírta *Stadium* című munkáját, amelyben egyszerre a közvélemény asztalára akarta dobni egész reformrendszerét. A könyv megírásával azért is sietett, mert 1831 októberére volt kitűzve az az országgyűlés, amelynek legfőbb és egyetlen feladata az ingadozó, elavult kormányzati rendszernek a feudális rend korlátain belül való megreformálása lett volna. A bevezetésben Széchenyi arra szólította fel a leendő országgyűlési követeket, hogy az új idők keresztes lovagjaként, akár saját előjogaik feláldozásával, sőt szívük vérével is vívják ki minden honfitársuk számára az emberiség jogait. Magát a Stadiumot a kortárs történetíró, Horváth Mihály a magyar radikalizmus bibliájának nevezte, elsősorban azért, mert a Hitel és Világ magas szintű elvi fejtegetései után már a cselekvés vezérfonalát adja, a kiváltságokon alapuló rendi társadalom kíméletlen ostorozásában pedig olyan messze megy, mint előtte és sokáig utána egyetlen politikai mű sem. A Stadium már nem elégszik meg a rendi-feudális társadalom korrajzával, hanem gyógymódot is ajánl: a rendi alkotmány átalakítását, s ennek során elsősorban a földesúr és jobbágy viszonyának gyökeres megváltoztatását, a job-

Digitized by Google

bágyság gazdasági és politikai felszabadításának előkészítését. „Hunnia minden lakosinak polgári létet adni! ím ez, amit 1832-ben teljes meggyőződésem szerint, honunkra nézve nemcsak nem időelőttinek, sőt szinte már időutáninak tartok". Ez Széchenyi vezérgondolata, s ezt a világos követelést követi a híres tizenkét törvény javaslata, amelyben már pontokba foglalva benne van a ősiségtől mentes, adható, vehető, hagyományozható szabad föld, a paraszt szabad földtulajdona, a törvény előtti teljes egyenlőség, a közterhek közös viselésének első lépése, a szabad ipar és kereskedelem akadályainak eltörlése, a törvényszékek és tanácskozások nyilvánossága stb. Ez nem a teljes polgári átalakulás programja, Kossuth későbbi programja jelentősen túlmegy rajta, az 1848-i forradalom pedig jóval többet valósít meg ennél: keletkezésének időpontjában azonban ugrást jelentett előre a polgári átalakulás gyakorlati teendőinek útján, vitára, állásfoglalásra ösztönzött, s elmélyítette a Hitel és Világ példátlan hatását. Pedig a Stadium nem is került a közönség elé közvetlenül elkészülte után: a cenzúra ugyanis eltiltotta megjelenését, a kézirat végül is csak külföldön kerülhetett nyomdába, s a kinyomtatott könyv csak nagy késéssel, 1833 őszén, akkor is csak csempészáruként kerülhetett Magyarországra. A kormány hajtóvadászatot indított minden egyes példány után, hivatalos vizsgálat állapította meg, hogy a könyvben hirdetett reformok legtöbbje érvényes törvényekbe ütközik, s veszélyezteti az állam rendjét. A betiltást Széchenyi fellebezései ellenére többször is megújították, s a Stadium mindvégig tiltott mű maradt, becsempészett példányai azonban kézről-kézre jártak, s a kibontakozó reformmozgalom egyik legfontosabb ideológiai fegyverét képezték.

Mindent összevéve a Széchenyi reformrendszerét tartalmazó három nagy alkotás, a Hitel, a Világ és a Stadium megdolgozta a „nagy magyar parlagot", s elvetette beléje azokat a magvakat, amelyekből egy évtized alatt a polgári átalakulás lényegét összefoglaló reformprogram, és a megvalósításáért harcoló ellenzéki párt kisarjadt. Nem alap nélkül tartották Széchenyit később a forradalom felé haladó mozgalom atyjának azok, akik meg akarták állítani az idő kerekének forgását: az átalakulás mozgalmának kútfejénél valóban Széchenyi áll, de ez nem bűne, mint a haladás ellenségei — és később ő maga is — állították az újért folytatott harc kiéleződésének időszakában, hanem ellenkezőleg, múlhatatlan érdeme.

Széchenyi gyakorlati tevékenysége

Reformrendszerének elméleti kidolgozása azonban csak részben töltötte be Széchenyi első korszakának munkás napjait. Széchenyi nemcsak gondolkodott és írt, hanem cselekedett is, előremutató tettekkel nyújtva példát honfitársainak a haza és a haladás gyakorlati szolgálatára. Első nyilvános politikai fellépésével, a Magyar

Digitized by Google

Tudós Társaság, a későbbi Akadémia megalapításával a magyar nyelvművelésnek, s ezen keresztül a nemzetiség és nemzettéválás ügyének tett óriási szolgálatot. A Nemzeti Kaszinó létrehozásával olyan szellemi központot akart megteremteni, amely tagjainak állandó érintkezésén, tapasztalatainak kicserélésén keresztül, viták, „eszmesúrlódások", kölcsönös meggyőzés, agitáció segítségével teszi lehetővé a haladó szemlélet és a hasznos gazdasági ismeretek terjedését.

A lótenyésztés fellendítése érdekében kifejtett erőfeszítései néhány év alatt a Magyar Gazdasági Egyesület létrejöttéhez vezettek. A mezőgazdaság fejlesztésére irányuló elveit elsősorban saját nagybirtokán alkalmazta: jó gazda volt, birtokain modern mezőgazdasági elvek szerint folyt a gazdálkodás, és jobbágyaival is igyekezett új, a fokozottabb anyagi érdekeltségen alapuló, s az úrbéri viszony felszámolása felé mutató kapcsolatokat létesíteni.

Nagy részt vállal a dunai gőzhajózás életrehívásában, a pesti Hengermalom és a Kereskedelmi Bank létesülésében, egyengeti a nemzetté váló néphez méltó magyar színház létrejöttének útját, példájával és személyes ösztönzésével emeli a bortermelés és a selyemtenyésztés színvonalát, királyi biztosként irányítja az Alduna szabályozásának gigászi munkáját, s végül a politikai tettet is jelképező pest-budai állandó híd, a Lánchíd létrehozásával, majd a következő évtizedben a Tisza-szabályozás emberöltőnyi munkájának elindításával, a balatoni hajózás életrehívásával, s a majdan polgári Magyarország teljes modern közlekedési hálózatának megálmodásával tetőzi be gyakorlati alkotásainak hosszú sorát. S közben még arra is jut ideje, hogy az országgyűléseken harcoljon a haladás ügye mellett, külföldi utakon tanulmányozza a hídépítés, a gőzhajózás, a folyamszabályozás egyre fejlődő technikáját, itthon pedig szüntelenül fáradozik, hogy a dunaparti ikervárost, Pestbudát az egységes, polgárosult haza méltó központjává, fővárosává szépítse.

Széchenyi világnézete

Igen, a reformterveit álmodó Széchenyi portréja távolról sem teljes munkás hétköznapjainak ismertetése, maradandó kezdeményezéseinek, gyakorlati alkotásainak felsorolása nélkül. Sőt, napjaink gigászi építőmunkához szokott nemzedékéhez éppen alkotásai beszélnek közérthető nyelven, s a ma történészének Széchenyi reformrendszerét is abból a szemszögből kell vizsgálni és bemutatni, hogy az hogyan foglal állást az emberi előrehaladás nálunk akkor legaktuálisabb gyakorlati feladatával, a polgári társadalmi-gazdasági rend megteremtésével kapcsolatban. Széchenyi igazi jelentősége ebben rejlik, s távol állottak megértésétől azok, akik vizsgálódásaik során tanításának valláserkölcsi jellegét helyezték előtérbe, s a Hitel, vagy éppen a naplók alapján történelmünk egyik

Digitized by Google

leggyakorlatibb egyéniségét elvont erkölcsi, vallási problémákon töprengő, lényegében konzervatív lelki reformátorrá homályosították. Arról persze szó sem lehet, hogy tagadásba vegyük Széchenyi világnézetének alapjában idealista jellegét, lelkiségének romantikus burkát, vagy mély, őszinte vallásosságát; mindezeknél sokkal fontosabb azonban, hogy az embert, és annak munkáját olyan nagyra becsülő szemlélete, vallásos világnézete mellett felvilágosult olvasmányaiban is gyökerezett, hogy romantikus érzelemvilágának semmi köze sem volt a politikai romantika reakciós, haladásellenes felfogásához, de annál több a kor uralkodó áramlatához, a liberalizmushoz, s hogy mélyen átélt vallásossága mellett sem az égi boldogság elérésének passzív vágyát, hanem a jobb életre való törekvést, és az ehhez kapcsolódó munkát tekintette az ember földi tevékenysége hajtóerejének.

Abban, ahogyan a nevelésnek, a „kiművelt emberfők" szaporításának, az értelmi meggyőzésnek szinte mindenható jelentőséget tulajdonít, nem nehéz felismerni Széchenyi világnézetének szoros, közvetlen kapcsolatát a felvilágosodás racionalista filozófiájával, s vallásossága is át van szőve liberális elemekkel. A mélyen hivő Széchenyi a keresztény tanítás helyessége fölött töpreng naplóiban, katolikus főpapok ellen, liberális katolikus követek oldalán harcol az országgyűléseken a protestánsok vallásszabadságáért, s embertársait tollával és példájával nem a másvilági üdv keresésére, megszolgálására tanítja, hanem a földi élet szebbé tételére, anyagi feltételeinek megjavítására. Világszemléletében a hegeli fejlődéselmélet egyes elemei tükröződnek: minden állandó mozgásban, változásban van; az ember, a társadalom erőfeszítései képesek a világot megváltoztatni; a fejlődés lényege a „szünetnélküli reformátio": a történeti szükségszerűséggel szembeszállni annyi lenne, mint a „Dunát keresztgáttal felfogni akarni". Megsejtette, hogy adott helyzetben a társadalmi rendszer nyűgje, fékezője lehet a gazdasági haladásnak, s hogy a megbomlott egyensúlyt erőszakos mozzanat, a forradalom fogja helyreállítani, hacsak — hite szerint — a reform nem előzi meg a forradalmat. S ha nem is vonjuk kétségbe, hogy Széchenyi a nemzetiséget, a közértelmességet és a moralitást — de a felvilágosodás racionalista, polgári moráljét! — tekinti idealista értékrendszere sarkpontjainak, mégsem téveszthetjük szem elől, hogy milyen nagy jelentőséget tulajdonított a munkának, s milyen hallatlan valóságérzékkel tapintotta ki az emberiség és a nemzet anyagi felemelkedésének a rugóit. Csak ritkán érvel a reformok mellett vallási érvekkel, annál gyakrabban merít kora politikai gazdaságtanának gondolatkincséből, annál gyakrabban állítja, hogy az önérdek, a hasznosság, az anyagi gyarapodás kívánja a változásokat. Felismeri és hirdeti, hogy „a század lelke, vagy inkább betegsége a calculushoz való passió", arra figyelmeztet, hogy „a nagylelkűséget és a patriotizmust nem kell összekeverni a gazdasággal, a

Digitized by Google

kereskedéssel", s felteszi a — nézeteire annyira jellemző — kérdést, „nem ér-e a közjóra nézve egy jó gazda-hazafi, egy vagyonos kereskedő-hazafi többet, mint a szegény tehetetlen patrióta, bármi szép lélek lakja is szívét?" Vallja, hogy a parasztság felemelése „nem annyira keresztényi tett, mint inkább jó calculus", és az a véleménye, hogy a gazdasági elmaradottság megszüntetéséhez „hidegvérű megfontolás után szilárd törvény, pénz és mérnök kell, az segít, semmi más, még Isten sem, mert az Isten illyes részletekkel nem vesződik". Hirdeti, hogy nem a szó, hanem „a tett, a százezreknek egy célra törekvő tette emelheti csak ki nemzetünket felette alacsony állásából". Honfitársait a szemlélődő élet, a „kevéssel megelégülési philosophia" elutasítására hívja fel, mert az csak „restségi ürügy", s nem is alkalmazható „szolgaságba esés veszélye nélkül a polgáriasodott Európában". A munka, amelynek lehetőségeit a mindegyre fejlődő emberi értelem a végtelenségig kitágítja: ez Széchenyi szerint az emberi boldogulás záloga, a tökéletesedés útján haladó emberi társadalom eszköze, s ez a magyar nép felemelkedésének a biztosítéka is. „Valamint Istenben, úgy hiszek én az emberi tökéletesedésben" — írja, s beleérti ebbe azt is, hogy „a lelkes, deli termetű, vitézképű magyar" is elérheti „az emberi kifejlés legmagasabb fokát is". Abban látja az emberben rejlő „isteni szikra" legfontosabb tanújelét, „hogy a természetben javítni képesek vagyunk". S amikor egyik nagy tervének jövő hasznos következményeiről beszél, lelkesültségében végigtekint az emberiség útján, az ember természetátalakító tevékenységének elért eredményein, hogy végül elragadtatva tegyen hitet az emberi haladás végtelen perspektívái mellett: „Pedig hol vagyunk még! Hiszen csak a küszöbén állunk azon mezőnek, mellyen hatásunk legbámulatosb!" Igen, Széchenyi nemcsak „csúnyácska" hazájáról hitte és hirdette, hogy nem volt, hanem lesz, nemcsak a magyar néppel kapcsolatban utasította el a múltbanéző, a letűnt hősi korokat idealizáló szemléletet, hanem teremtő vízióiban megsejtette azt is, hogy az emberiség is csak útjának első, rögös szakaszán van még túl, s hogy olyan korok következnek, amelyekben a felszabadult értelem és a felszabadult munka a természet megzabolázásával a bőség és a jólét mennyországát teremtheti meg a földön.

Íme, ez Széchenyi világnézete: idealista jellege kétségtelen, de céljainak kitűzésében teljes összhangban áll a gyakorlati alkotásoknak azzal a hosszú sorával, amely nevéhez fűződik. Nem lehet kétséges, hogy az alkotó nappalok optimista hősében kell az igazi Széchenyit látnunk, azt is, akitől saját nemzedéke a legtöbbet tanult, s azt is, akinek lehet mondanivalója a ma nemzedéke számára is. Az alkotó Széchenyi sugárzó, magávalragadó optimizmusa élesen szembenáll a betegségig érzékeny lélek vívódásait tükröző naplók sokszor lehangoló pesszimizmusával, ugyanakkor azonban szoros kapcsolat is van a kettő között: a pesszimizmust a csaló-

Digitized by Google

dások, a kudarcok, a korlátozott program és a valódi szükségletek közti ellentmondás, s az abból származó konfliktusok megsejtése váltják ki.

Széchenyi reformrendszerének ellentmondásai

Széchenyi gondolatrendszerének és tevékenységének csak a pozitív vonásairól beszéltünk eddig, s joggal, mert működésének első, 1841-ig terjedő szakaszára túlnyomóan a pozitív vonások a jellemzőek. Beszélnünk kell azonban Széchenyi programjának néhány, kezdettől meglevő fogyatékosságáról is, annál is inkább, mert ezekből a fogyatékosságokból nőttek ki a következő évtizedben azok az ellentmondások és konfliktusok, amelyek Széchenyit kiszakították az egyre népesebb és egyre céltudatosabb haladó tábor soraiból, s a saját maga elindította mozgalom fékezőjévé tették.

Széchenyi programjának már az elinduláskor megmutatkozó hibái közül elsőnek kell megemlíteni azt, hogy nem volt eléggé következetes a feudalizmus alapját jelentő földesúri-paraszti viszony felszámolásának módozatait illetően. Maga is nagybirtokos főúr lévén, javaslatai — mint már említettük — felülről, a kiváltságos osztályok által önként teendő engedmények lassú fokozatain át kívánták nem anyira felszámolni, hanem gyökeresen átalakítani a feudalizmust, olyanformán, hogy a paraszt földtulajdona, birtokképessége és a polgári szabadságjogokban való részesedése ne érintse alapjaiban a nagybirtokrendszert és a polgáriasult nemesi földtulajdont. A volt kiváltságos osztályok gazdasági hatalma így jórészt megmaradt volna, s ez biztosította volna ezen osztályok, elsősorban a nagybirtokos réteg politikai vezető szerepének további fennmaradását is. Széchenyi nem egyszer kemény ítéletet mondott az arisztokrácia nemzetietlen magatartása fölött, mégis benne látta azt a réteget, amely az önnevelés és hibáinak levetkőzése útján betöltheti azt a hivatást, amely Széchenyi szerint megilleti: a nemzet szellemi és politikai vezetését. Osztályprogram volt tehát Széchenyi programja annak ellenére, hogy az a réteg, amelyhez elsősorban szólt, az arisztokrácia, nem értette meg és elutasítással fogadta. Igaz, Széchenyi programja az arisztokráciának nem a közvetlen, napi osztályérdekeire készült, kidolgozója műveltségénél és tapasztalatainál fogva messzebbre látott nagybirtokos társainál és olyan programot tárt eléjük, amely arra adott tanácsot a nagybirtokosoknak, hogy az akaratuktól függetlenül bekövetkező gyökeres változások után is megtarthassák vezető szerepüket. Ennek ellenére ugyanakkor abba az irányba mutatott, amerre a társadalom többi osztályai is a saját boldogulásuk felé haladhattak: a polgárosodás felé. Ennek a programnak nem a szűklátókörű osztályönzés volt az uralkodó vonása: Széchenyi programjába belefért a nép is, a kilenc millió nemnemes, akiket az érdekegyesítés révén a nemzet soraiba kívánt fel-

Digitized by Google

emelni. A népet Széchenyi részeltetni akarta a politikai jogokban, a reformokat a nép javára, de annak közreműködése nélkül kívánta megvalósítani, s a népet az anyagi boldogulás útjainak megmutatása, s a „kimüvelt emberfők" szaporítása, a nevelés segítségével akarta alkalmassá tenni a politikai jogok gyakorlására.

A felülről végrehajtott reformok útján történő átalakulás koncepciójából következett Széchenyi alapvető, egyéni tragédiáját elsősorban előidéző tévedése: az, hogy a reformot nem a forradalom előkészítőjének, hanem ellenszerének szánta, általa éppen a forradalmat vélte elkerülhetőnek. Igaz, az átalakulást Kossuthék sem forradalom útján akarták megvalósítani, de a forradalom elől sem hátráltak vissza, amikor a reformpolitika — a történelem kérlelhetetlen logikája folytán — elégtelennek bizonyult. Széchenyi számára a reform és a forradalom nem egymást kiegészítő, hanem egymással szembenálló, egymást kizáró ellentétpár volt. Az angol és a francia polgári forradalmakat liberális történetszemléletének megfelelően szükségszerűeknek tartotta, elismerte haladó jellegüket, s meglátta bennük az elnyomott osztályok jogos harcát elnyomóik ellen. Igazi liberális volt azonban abban is, hogy a múlt polgári forradalmainak a tapasztalatait éppen a forradalom elkerülésére, a lassú, zökkenőktől mentes fejlődés biztosítására akarta felhasználni. A hazai polgári átalakulás feladatainak forradalmi megoldásától Széchenyi kezdettől rettegett, de szükségtelennek és elkerülhetőnek is tartotta azt. A nyugati polgári forradalmak példáját csak figyelmeztetésként tárta honfitársai elé, s azt szerette volna, ha a polgári átalakulás külföldi forradalmi tanulságainak a megszívlelése és a felhalmozott tapasztalatok átvétele elkerülhetővé teszi Magyarországon a forradalmat. „Rémítő hátramaradásunkat" egyenesen előnynek tekintette abból a szempontból, hogy „a polgárosodott világ drágán szerzett tapasztalatait, melyek teljes kifejlődésükben állnak előttünk, felhasználjuk, mi egyedül attól föltételeztetik, mennyire tudjuk azokat a saját viszonyainkra alkalmazni, s eközben megóvni magunkat a vak utánzás, avagy a szertelen elbizakodés ballépéseitől". Széchenyi rettegett a forradalomtól, s bár maga szívesen nógatta haladásra a kiváltságos osztályokat a forradalom rémének felidézésével, maga is egyre inkább megtorpant, amikor a fejlődés meggyorsulása felidézte a forradalom lehetőségét. Ez lett az egyik oka Kossuthtal való meghasonlásának is.

Széchenyi reformrendszerének egy további, az előbbiekkel szorosan összefüggő alapvető fogyatékossága az volt, hogy az átalakulást a reakciós Habsburg-birodalom adott keretein belül, az évszázadok alatt hátrányunkra kialakult alárendeltségi viszony érintetlenül hagyásával kívánta végrehajtani. Nem ismerte el, hogy a tőkés gazdasági viszonyok teljes kifejlődéséhez arra is szükség van, hogy a nemzet a maga ura legyen, maga szabja meg a termelés, a fogyasztás, a külső és belső forgalom feltételeit, s a maga hasznára

Digitized by Google

fordítsa fáradozásának, gyarapodásának gyümölcseit. Pedig Széchenyi nem feltétlen, vak híve volt a bécsi kormányrendszernek: naplóiban, leveleiben sokszor keserűen nyilatkozott róla, s még 1831-ben is így írt Wesselényinek: „Te veszekedni s ujjat húzni akarsz a kormánnyal! Én is, csakhogy nem most, gyengeségünk közepette, hanem ha majd erősebbek leszünk". Bírálata azonban elsősorban a bécsi kormányrendszer nyílt abszolutista törekvéseinek szólt, s mivel politikai elképzeléseinek gerincét egyébként az osztrák—magyar államközösség szilárd fenntartása alkotta, örömmel tette félre aggodalmait akkor, amikor Bécs 1840 táján lemondott a nyílt politikai terrorról, s a fejlődés diktálta szükségletek egynémelyikének látszólagos felkarolásával próbálta kifogni a szelet az ellenzék vitorlájából. Pedig a bécsi politika lényege ezzel a taktikai jellegű lépéssel semmit sem változott: a Habsburg-birodalom továbbra is a népek börtöne, a szabadság és a haladás esküdt ellensége, és az európai reakció fellegvára maradt. Nagy befolyást gyakorolt Széchenyi állásfoglalására az a meggyőződés is, hogy a nagyhatalmak nem tűrnék el az európai egyensúly megbontását, s a magyar függetlenség elnyerését célzó törekvések márcsak az ő ellenállásuk miatt is kudarcba fulladnának. Elsősorban mégis osztálya érdekeihez és családja hagyományaihoz volt hű Széchenyi, amikor a Habsburg-kapcsolatok helyeslésével a legalitáshoz ragaszkodott és nem fogadta el, hogy az öröklött jogok és a kicsikart, vagy megvásárolt szerződések legalitásánál van erősebb jogszerűség is: a nagykorúvá vált népek elidegeníthetetlen joga sorsuk önálló intézésére. Ebben a kérdésben bontakozott ki hamarosan a másik alapvető ellentét Széchenyi és a mind szilárdabbá váló, felgyorsuló ellenzéki mozgalom között.

Széchenyi programja tehát ugyanakkor, amikor egy sor alapvető kérdésben egybeesett a kor diktálta szükségletekkel, tartalmazta már az induláskor azokat az ellentmondásokat is, amelyek nem sokkal később szükségszerűen a tényleges fejlődéssel való konfliktushoz vezettek. A teljes polgári átalakulás feladatait általában sem, de az akkori Magyarországon különösen nem lehetett az arisztokrácia vezetésével, felülről kezdeményezett reformok útján, s ami ebből nálunk következett, a nemzeti elnyomást, a feudális megcsontosodást és az európai reakciót jelképező Habsburg-birodalom épségben hagyásával végrehajtani. Széchenyi tragédiájának gyökerei tehát ide, az induláshoz nyúlnak vissza: nem a teljes célt tűzi ki, a feladatok megoldását azokra kívánja bízni, akik nem az átalakulásban, hanem a feudális viszonyok fenntartásában érdekeltek, s az átalakulást felülről végrehajtott reformokkal és egy olyan államszervezet segítségével akarja megvalósítani, amelynek már a puszta léte is ellenkezett a magyar nép életérdekeivel.

Digitized by Google

Szembefordulás a reformmozgalommal: A Kelet népe

Széchenyi eltávolodása az ellenzéki mozgalomtól lényegében már a harmincas évek elején megkezdődött, akkor, amikor kezdett megmutatkozni, hogy az ellenzék a nemzeti függetlenség igénylésében túllép Széchenyi álláspontján. A csírázó ellentét a Wesselényivel való meghasonlásban, majd az 1832/36-i országgyűlés harcaitól való tartózkodásban nyilvánult meg elsősorban, nyílt összeütközéssé azonban csak akkor fejlődött, amikor a börtönéből szabadult Kossuth 1841 január 2-án megindította a Pesti Hírlapot. A lap óriási sikert aratott, a reformra hajló közvélemény nagyrésze lelkesen sorakozott fel mögéje, Széchenyiben pedig egyre mélyebb gyökeret vert a félelem, hogy a Pesti Hírlap iránya veszedelmes, mert az „indulatok felkorbácsolásával" lehetetlenné teszi a kormány és a nemzet békés együttmunkálódását a reformok érdekében. De nemcsak ez volt Széchenyi félelmének forrása. A Pesti Hírlap sikere, s Kossuth rohamosan növekvő népszerűsége rádöbbentette arra, hogy a mozgalom, amelynek elindításában olyan nagy része volt, máról holnapra kilépett a neki kijelölt mederből, s olyan célok felé tör, amelyek túlestek az ő szándékain. Kossuth és a Pesti Hírlap nem azt az osztályt képviselte, amelynek Széchenyi a vezető szerepet szánta az átalakulásban. Az arisztokrácia — a Széchenyi körét alkotó egy-két fiatal mágnástól, és a Kossuth elveit elfogadó néhány nagybirtokostól eltekintve — nemcsak hogy távol maradt a reform munkájától, hanem többségében egyenesen szembe is fordult azzal, sőt a jómódú nemesi reformerek vezető szerepét is olyan rétegek aktivizálódása kezdte veszélyeztetni, amelyeket Széchenyi nem kívánt jelentős szerephez juttatni. A Pesti Hírlapban kisnemesi, polgári vagy plebejus származású elemek szálltak egyre inkább síkra a polgári reformért, ilyen volt maga Kossuth is, hangjuk merész volt, öntudatos, nem kértek már az arisztokrácia vezetéséből, sőt hangoztatták, hogy az átalakulást az arisztokrácia ellenére is meg fogják valósítani. A feltörekvő új rétegek jutottak a Pesti Hírlapon és Kossuth személyén át egyre növekvő politikai szerephez, ez a körülmény töltötte el félelemmel Széchenyit, mert úgy látta, hogy a mozgalom vezetése végérvényesen kicsúszik az arisztokrácia kezéből, s útja a társadalmi forradalom és a Béccsel való nyílt harc felé vezet. A történelem mérlegén tehát hamar megmutatkoztak Széchenyi programjának hibái: javaslatai csak korlátozva fejezték ki az arisztokrácián kívüli osztályok érdekeit, s elavulttá, elégtelenné váltak, mihelyt a Pesti Hírlap programja jobban, egyetemlegesebben fogalmazta meg ezeknek az osztályoknak a követeléseit. Ez a felismerés késztette Széchenyit első nagy vitairata, a *Kelet népe* megírására, amelyben kifejtette, hogy a Pesti Hírlap „izgatása" súlyosan veszélyezteti a békés reformtörekvéseket, „a

Digitized by Google

szívhez szól, ahelyett, hogy az észhez szólna", s a gyógyúlni kezdő nemzetet „az anarchia mindent elsüllyesztő örvényébe, vagy mi hihetőbb, közvetlen az önkénynek hajótörő szirtjei felé" hajtja. Széchenyi ugyan azt hangoztatta, hogy nem az elvek, vagy az irány az, ami ellen kifogása van, hanem csupán a modor; mert ez a modor szerinte olyan, hogy kiélezi a társadalmi osztályok közötti ellentéteket, izgat a birtokosok, különösen a nagybirtokosok ellen, és belső forradalom felé hajtja az országot. Valójában azonban — tudjuk és látni fogjuk még — nem csupán modorbeli különbségekről volt szó: súlyos elvi ellentét felszínre bukkanását jelenti a Kelet népe Széchenyi és a reformellenzék között. Széchenyi fellépése nem talált kedvező fogadtatásra a reformellenzék részéről: Kossuth higgadt, de határozott hangú válaszban utasította vissza a vádakat, a közvélemény pedig joggal emlegette, hogy a Pesti Hírlap csak azt folytatja, amit Széchenyi egy évtizeddel korábban elkezdett.

Széchenyi és a nemzetiségi kérdés

A Kelet népe kudarca után Széchenyi nem adta fel a harcot, sőt új területekre is kiterjesztette azt. Már régóta aggodalommal látta, hogy a liberális ellenzék túlhajtott nacionalizmusa hogyan kerül mind élesebb ellentétbe az országban lakó nem-magyar népek kibontakozó nemzeti törekvéseivel. Kossuth felléptétől kezdve a nemzetiségi probléma is helyet talált a Pesti Hírlap hasábjain, s Széchenyit bírálatra ingerelte az a mód, ahogyan Kossuth és a Pesti Hírlap publicistái a külsődleges — tanítók, iskolák, jutalomtételek útján történő — magyarosítás mellett lándzsát törtek. Az Akadémia 1842 novemberi nagygyűlésén nyíltan fel is lépett a magyarosító irányzat ellen: ünnepi beszédében részletesen elemezte a nemzeti mozgalom előrehaladását, élesen bírálta a türelmetlen nacionalizmust, és megbélyegezte az erőszakos magyarosítást. A nacionalista közvélemény felháborodottan utasította vissza Széchenyi nézeteit; azzal vádolták, hogy állásfoglalásával csak bátorítja a nemzetiségi mozgalmakat. Minden esetre figyelemre méltó, hogy Széchenyi, a reformkori magyar nacionalizmus egyik első rendszerbe foglalója, ebben a rendkívül fontos kérdésben szembehelyezkedik a nacionalista ellenzéki közvéleménnyel. A polgári történetírás szívesen magyarázta ezt az állásfoglalást Széchenyi felvilágosult szemléletével és vallásos világnézetével. Ez a magyarázat azonban aligha kielégítő, hiszen Széchenyi fenti beszédében nem a magyarosítás ellen foglalt állást, de maga is óhajtotta azt, hogy a magyar „olvasztói felsőbbségével", azaz elérendő kulturális és anyagi magasabbrendűségével magyarrá tegye a határai között élő nem-magyar népeket. A magyarosítás erőszakolását Széchenyi azért kárhoztatta, mert attól tartott, hogy az nemcsak nem segíti elő, hanem inkább hátrál-

Digitized by Google

tatja, sőt a szenvedélyek felkorbácsolásával egyenesen lehetetlenné teszi a magyarosodási folyamat előrehaladását, távolabbi perspektívában pedig a magyarság és a nemzetiségek véres összeütközését, és ezzel együtt a Habsburg-birodalom széthullását készíti elő. Látszólag nincs egyébről szó, mint arról, hogy Széchenyi következetes, és harcba száll az ellenzékkel minden olyan frontszakaszon, ahol az túllép az ő álláspontján. Fellépésének azonban ebben a kérdésben egészen más az értéke, mint a Kelet népe esetében. A reformmozgalmat saját belső dinamikája valóban ebben a kérdésben is — a társadalmi reformhoz és a Habsburg-viszonyhoz hasonlóan — túlvitte Széchenyi mérsékeltebb álláspontján. Míg azonban az előbbi két kérdésben Széchenyi mérséklő állásfoglalása ellentétben állt a kor diktálta szükségletekkel — hiszen nem lehet vitás, hogy mind a Széchenyi programjánál radikálisabb, gyorsabb társadalmi reform, mind pedig a nemzeti önrendelkezés megszerzésére irányuló szándék haladó, a polgárosulás érdekeinek megfelelő törekvés volt — addig a nemzetiségi kérdésben elhangzott figyelmeztetéseit olyanoknak kell tekintenünk, amelyek megszívlelése a soknemzetiségű magyar állam viszonyai között hasznára vált volna a haladó mozgalomnak. A magyarországi nem-magyar népek nemzeti mozgalma ugyanis éppúgy jogosult volt, és éppúgy a kor szükségleteiben gyökerezett, mint a magyar nemzeti mozgalom. S Széchenyi állásfoglalását objektíve csak helyeselhetjük még akkor is, ha tisztában vagyunk azzal, hogy annak gyökerei reformrendszerének egyik alapvető hibájához, a Habsburg-birodalom minden áron való fenntartásának elvéhez nyúlnak vissza. Csak sajnálhatjuk, hogy az ellenzék vezető politikusai nem hallgattak rá, s képtelenek voltak túltenni magukat a polgári fejlődéssel jelentkező nacionalista türelmetlenségen. Igaz, a nemzetiségi problémát Széchenyi tanácsai alapján sem lehetett volna megoldani a születőben levő polgári Magyarországon, vagy a kapitalizálódó osztrák birodalomban. Fokozódó izzását, gyorsan növekvő feszültségét azonban csökkenteni lehetett volna, és az sem kizárt, hogy Széchenyi intéseinek megfogadása esetén elkerülhető lett volna a magyarok és szomszédaik fegyveres összeütközése olyan időpontban, amikor mindnyájuk haladásának és szabadságának közös ellensége, a gyűlölt Habsburg-abszolutizmus ellen kellett küzdeni: 1848-ban.

Publicisztikai harcok Kossuthtal

Az akadémiai beszéd csak növelte a szakadékot Széchenyi és a Kossuth vezette haladó párt között. Széchenyi elszigetelődése fokozódott, a harcot azonban nem hagyta abba, sőt, hogy egyenlő fegyverekkel küzdhessen Kossuth ellen, a *Jelenkor* című lapban kezdett rendszeresen cikkeket írni. Ezek a cikkek többnyire a Pesti

Digitized by Google

Hírlap valamelyik közleményéhez kapcsolódtak, s minden alkalommal kiváltották Kossuth, vagy az ellenzéki publicisták valamelyikének ellentmondását. Évekig folyt a vita akkor is, amikor Kossuth már kiszorult a Pesti Hírlap hasábjairól. Széchenyi mintegy széljegyzetekkel kísérte az ellenzéki politika minden egyes megnyilatkozását, s szinte eszelős következetességgel jutott el majd minden kérdésben ahhoz a következtetéshez, amelyet már a Kelet népében felállított: hogy tudniillik Kossuth és az ellenzék irányzata a társadalmi forradalom s a Bécscsel, valamint a nemzetiségekkel való véres összeütközés, ezzel pedig a megsemmisülés felé viszi az országot. Ugyanilyen érvekkel támadta Kossuthék gyakorlati kezdeményezéseit, a Védegyletet, a Kereskedelmi Társaságot, a Gyáralapító Társaságot is. A két nagy ellenfél publicisztikai küzdelme 1847 elején érte el a tetőpontját. Kossuth — a galíciai parasztfelkelés tanulságait levonva — új lapjában, a *Hetilap*-ban olyan formában vetette fel a jobbágyfelszabadítás és a közös teherviselés problémáját, hogy azok sürgős, egyszerre történő, azonnali megoldását történeti kényszernek nevezte. Széchenyi ebben a követelésben forradalmi izgatást látott, s *Politikai programmtöredékek* c. röpiratában minden korábbinál élesebben támadta Kossuthot: parasztlázítással vádolta, s felszólította, hogy lépjen le a politika mezejéről. Majd amikor Kossuth 1847 őszén Pest megye követeként bekerült az országgyűlésre, ő maga is követté választatta magát Moson megyében, hogy az országgyűlésen ellensúlyozza Kossuth irányító szerepét. Ez a törekvése azonban csak átmeneti sikerrel járt: Kossuth tekintélyét tartósan nem tudta megingatni, 1848 március elején, amikor az európai forradalmi mozgalmak a magyar probléma forradalmi megoldását is elérhető közelbe hozták, Kossuth vezette az ellenzék élén a döntő rohamot a feudális intézmények, és a Bécstől való politikai függés ellen.

Széchenyi és az 1848-as forradalom

Széchenyit a márciusi napokban fokozottan hatalmában tartotta a forradalomtól és a velejáró összeomlástól való félelem. Amikor azonban a forradalom könnyen győzött, és a szerinte nemzethalált jelentő fegyveres összeesapás helyett alkotmány, polgári szabadság és függetlenség származott a merész kockázatvállalásból, bebizonyosodott, hogy Széchenyi előre tud lépni korábbi álláspontjához képest. Amikor a veszély elmúlt, őszinte lelkesedéssel tudott örülni az elért, minden korábbi várakozást felülmúló eredményeknek. „Csudákat élünk — írta március 17-én titkárának — az első felvonás gyönyörűen sikerült. Én teli vagyok a legszebb reményekkel. Nem tudok kételkedni nemzetünk legszebb kifejlődésén ... Az én politikám biztos volt, de lassú. Kossuth egy kártyára tett mindent, és legalább idáig annyit nyert a hazának, mint amennyit az

Digitized by Google

én politikám tán húsz év alatt sem bírhatott volna előállítani." Őszintén támogatta Kossuthot és Batthyányt, fontos szerepe volt a bécsi engedmények kiharcolásában, miniszterséget vállalt az első magyar felelős minisztériumban, március végén pedig *Mi lesz belőlünk magyarokbul* című cikkében az ország nyilvánossága előtt is állást foglalt a forradalom mellett. Állásfoglalását tiszta hazaszeretete mellett nyilván megkönnyítette az a körülmény is, hogy az átalakulás felülről, törvényhozási úton valósult meg, hogy a nemesi vezetés megmaradt, hogy Bécs — ha némi ellenállás után is —, de szentesítette az átalakulást rögzítő törvényjavaslatokat, s főképpen hogy az átalakulás a mindenütt jelentkező forrongás ellenére sem járt együtt parasztforradalommal, a későbbi forradalmi mozgalmak lehetősége ellen pedig az új magyar minisztérium összetétele biztosítékot látszott nyújtani. Mindezek a fejlemények eltakarták Széchenyi előtt az átalakulás mélységesen forradalmi jellegét, s abba a csalódásba éjtették, hogy lényegében az ő reformelgondolásai valósultak meg, csak gyorsabb ütemben, mint ahogy ő elképzelte. Tévedésére csak hónapokkal később, a közben bekövetkezett események hatására döbbent rá: a tényekből kellett megtanulnia, hogy a reform nem lehet ellenszere a forradalomnak, s ez a felismerés egyben saját egyéni tragédiájának beteljesüléséhez vezetett.

Széchenyi mint a Batthyány-kormány közlekedésügyi minisztere, nagy energiával látott munkához, hogy megteremtse korábbi nagy közlekedési tervei megvalósításának az előfeltételeit. Napjai a teremtő munka lázában teltek el, éjszakáit azonban hamarosan újból és egyre inkább benépesítették betegségig érzékeny lelkének rémlátásai. A kivívott eredmények fölött érzett örömét napról napra jobban elhomályosították azok a baljós jelek, amelyek azt mutatták, hogy az udvar nem nyugodott bele a márciusi vereségbe, s csak az alkalomra vár, hogy a nemzet által kivívott eredményeket megsemmisítse. Eljött a kritikus nyár, s a Batthyány-kormány tehetetlenül hánykódott az aggályos lojalitás és a forradalmi eltökéltség két végletе között. A többség a törvényességhez kívánt ragaszkodni, Kossuth és a baloldal viszont világosan látta, hogy Bécs csak ürügyet keres a régen elhatározott ellenforradalmi fellépésre, s ezért az önvédelem megszervezését sürgette. Széchényi a miniszterek első csoportjába tartozott: korábbi nézeteihez híven a Béccsel való jóviszony minden áron való fenntartását kívánta, s a fejlemények láttán rögeszmévé sűrűsödött egyre betegebb lelkében az a meggyőződés, hogy a forradalom túlzásai idézik elő a küszöbön álló összeütközést; e meggyőződéssel pedig együttjárt az egyre mardosóbb önvád, hogy a nemzeti tragédiába torkolló folyamatot az ő reformtevékenysége indította el. Naplói szinte kísérteties pontossággal mutatják azt az utat, ahogyan az egymást gyorsan követő események és hírek a kétségbeesés egyre sötétebb mélységeibe hajszolják; a zaklatott nappalokat vergődésben töltött, álmatlan éjszakák köve-

Digitized by Google

tik, nem nyújt többé vigaszt a vallás sem, s amilyen mértékben bizonyossá válik a fegyveres harc elkerülhetetlensége, olyan mértékben gyöngül az értelem, az öntudat ellenállása a lélek éjszakájának rémeivel szemben. A végső csapást Bécs ultimátuma jelenti, amely csellel és erőszakkal kicsikartnak minősíti a márciusi vívmányokból éppen azokat, amelyek kivívásában Széchenyi maga is cselekvő részt vállalt. Azon a napon, amelyen az ultimátum Pesten ismertté vált, Széchenyi állapotában félreérhetetlenül mutatkoztak az elmebetegség jelei, s szeptember 5-én, sikertelen öngyilkossági kísérlet után, háziorvosa kíséretében kocsin elindult a döblingi elmegyógyintézet felé.

A Széchenyi—Kossuth ellentét lényege

A két nagy ellenfél útjának végleges elválásakor feleletet kell adnunk arra a sokszor feltett és sokféleképpen megválaszolt kérdésre: kinek volt igaza Széchenyi és Kossuth vitájában? Az elmondottak alapján nem lehet kétséges, hogy Széchenyi és Kossuth ellentétében nem két ember személyes ellenszenve, nem is az általuk használt módszerek különbözősége, az „ész és szív" ellentéte nyilatkozott meg. Nem, kettőjük összeütközése a feudalizmusból a kapitalizmusba való átmenet általuk képviselt és helyesnek tartott két formájának a különbözőségéből, s az ebből a különbözőségből következő politikai konzekvenciákból szükségszerűen adódott. Széchenyi kettőjük harca során egyre hevesebben vádolta Kossuthot a társadalmi forradalom és a Béccsel való összeütközés felidézésével, s ebben megmutatkozott a két út közötti különbség lényege: Kossuthék nemcsak gyorsabban akartak haladni, mint Széchenyi, hanem többet is akartak elérni a társadalmi reformok terén, következetesebben polgári államot akartak létrehozni, programjuk végső soron a jobbágyfelszabadítás országos méretű és azonnali megvalósítását, valamint az ipari kapitalizálódás követelményét is felölelte, amelynek pedig feltétele volt a Széchenyi által kínos igyekezettel mellőzött nemzeti önrendelkezés, a Bécs gyámkodása alól való kiszabadulás is. S ami a legfontosabb: Kossuthék — mint már utaltunk rá — nem tekintették a reformot a forradalom ellenszerének, mint Széchenyi, s ha eredetileg nem is törekedtek a problémák forradalmi megoldására, bátran ragadták meg az alkalmat, amikor az európai helyzet szinte maga kínálta azt fel. Széchenyi reformelképzelései viszont a Habsburg-birodalomhoz való ragaszkodás következtében lényegében a mezőgazdaság kapitalizálására korlátozódtak, továbbá a polgári viszonyok kifejlődése az ő programja szerint csak jóval lassabban, az Ausztriától való függés korlátai között, és így a polgárosodásban érdekelt osztályok szempontjából fájdalmasabb, viszontagságosabb úton ment volna végbe. A két álláspont között mély a szakadék és nagy a távolság, s az ellentét ennek megfe-

Digitized by Google

lelően időnként feszült hangú vitákban, és különösen Széchenyi részéről a gorombaságig menő személyeskedésben nyilvánult meg. Világosan meg kell mondani, hogy a történelem diktálta szükségleteknek ekkor, a negyvenes években már Kossuth programja felelt meg jobban, s Széchenyi azáltal, hogy mereven szembefordult ezzel a programmal, elszigetelte magát a haladó tábortól, és tevékenységével akarva-akaratlan a haladás ellenzőinek tett szolgálatot. Életének zsákutcája egyenes következménye tragikus tévedésének, annak, hogy forradalom nélkül akart megoldani olyan feladatokat, amelyeket csak a forradalom oldhatott meg. Részvét illeti meg, mint a tragédiák tiszta szándékú, de tévedéseik ellentmondásaiba bonyolódó hőseit, a történelem ítélete azonban vele szemben Kossuthnak ad igazat, mert az ő útja, ha nem is nyílegyenesen, de a Széchenyiénél sokkal következetesebben vezetett az egyetlen helyes cél: a polgári, független Magyarország felé. Széchenyi és Kossuth vitáját a forradalmi kockázat vállalásának jogosultságáról 1848 márciusa Kossuth javára döntötte el. A gyakorlat Kossuth elméletét igazolta: a történelem által kínált nagy pillanatokban kell is, érdemes is vállalni a kockázatot, olyant is, amitől a fontolgató óvatosság húzódozik. S Kossuth igaza, de egyben Széchenyi emberi és hazafiúi tisztessége, nagysága mellett mi sem szól ékesebben, mint az a tény, hogy 1848 tavaszán lelkesülten fogadta a sikert, közreműködött annak gyümölcsöztetésében, az egész ország színe előtt elismerte Kossuth igazát, és kész volt miniszterként szolgálni a forradalom révén függetlenné vált országot. Ez a magatartása magasan osztálya fölé emelte őt, amelynek tagjai közül a legtöbben már születése pillanatában gyűlölték a forradalmi Magyarországot, a forradalom győzelmét csak fogcsikorgatva vették tudomásul, s nyíltan vagy titokban bukására spekuláltak, elvesztésén dolgoztak.

S ami ezután következett, abból is hiába igyekezett száz év történetírása a forradalom ellen harcoló Széchenyi igazát kiolvasni. Az 1848-as forradalom által megteremtett független Magyarországot nem Kossuthék „túlzásai" buktatták el, hanem elsősorban éppen annak a dinasztiának és kormányrendszernek az álnoksága és hitszegése, amelynek Magyarország iránti jóindulatához Széchenyi annyi alaptalan illúziót fűzött. A forradalom ugyan elbukott, de a harc mégsem volt hiábavaló, mert eredményei közül a legfontosabbak megsemmisítését a győztes erőszak sem merte többé megkísérelni: a függetlenség egy időre elveszett ugyan, s teljesen később sem lehetett elérni, de a magyar nép nem süllyedt többé vissza a feudalizmusba, s ha annak maradványaitól nem is szabadult meg teljesen, 1848 társadalmi vívmányaiból megőrzött annyit, amennyit Széchenyi útján, forradalom nélkül évtizedek alatt sem tudott volna elnyerni. Ha tehát megrendültséggel szemléljük is Széchenyi vívódásait a Kossuthtal vívott harc időszaka alatt, nem adhatunk neki igazat, mert az igazság kettejük vitájában a kor szükségleteinek és a bekövetkezett fejlemények tanúsága szerint Kossuth oldalán volt.

Digitized by Google

Széchenyi Döblingben

S ha szándéktalanul is, de Kossuth igaza mellett szól Széchenyi egész döblingi politikai működése is attól az időponttól kezdve, hogy hosszú évek után felderült lelkének éjszakája, s újra megkísérelhette gondolatainak írásba foglalását. Első érdeklődése hazája sorsának szólt: fokozatosan szerzett tudomást a Habsburg-abszolutizmus magyarországi elnyomó politikájának részleteiről, a megtorlás és a beolvasztás megszállottjainak tobzódásáról, s a helyzet megismerése ellenállhatatlan erővel ösztökélte, hogy gondolatait, véleményét papírra vesse. 1857 májusában ült neki először, hogy leszámoljon egykori illúzióival és ítéletet mondjon Ferenc József császár és gyűlöletes belügyminisztere, Bach Sándor magyarországi politikája fölött. Csak magának írt, kiadásra nem számithatott, sok száz oldalas műve, a *Nagy Magyar Szatira* nem is befejezett irodalmi alkotás, hanem rapszódikus párbeszédekbe öntött gyilkos vitairat, amely a nevetségessé tétel eszközével állt bosszút a magyarországi kegyetlen és ostoba uralmi rendszer kieszelőin. A Szatira kéziratban maradt, gondolatkincsének jórészét azonban felhasználta Széchenyi abban a válaszban, amelyet 1859 elején egy a kormány által sugalmazott, s a Bach-rendszer állítólagos eredményeivel dicsekvő röpiratra írt. A névtelenül, külföldön megjelent *Blick auf den anonymen Rückblick*-ben döbbenetes erejű vádbeszédet mondott a Bach-rendszer fölött, pellengére állította a dicsekvő belügyminisztert, s zseniális elméjének utolsó nagy fellángolásával tette gyűlöletessé, s egyben nevetségessé az 1849-ben győztes ellenforradalom egész politikai rendszerét. Az említett mű olyan időpontban jelent meg, amikor a Bach-rendszer már nemcsak belpolitikailag állott a közvetlen csőd előtt, hanem külpolitikailag is teljesen elszigetelődött. 1859 nyarán be is következett a rendszer katasztrófája: az itáliai súlyos katonai vereség belpolitikai következménye Bach bukása lett. A Blick jelentős mértékben erősítette azt a közhangulatot, amely kormányzati krízishez, majd Bach bukásához vezetett, és amely végül is megdöntötte a Habsburg-császárság sokévszázados abszolútista rendszerét. Nagy szolgálatot tett a Blick Magyarországnak is, mert jelentős mértékben hozzájárult az önkényuralom bukásához. A Blick nagyszerű politikai gesztusával Széchenyi újból a népünk jövőjéért küzdők első soraiba került, s végzete úgy hozta magával, hogy történelmi tettének tiszta fényében vegyen búcsút nemzetétől. A Blick szerzője utáni nyomozás, a rendőri zaklatások újból felborították lelki egyensúlyát, s a tépelődések hetei után az 1860 április 7-éről 8-ára virradó éjjelen pisztollyal vetett véget életének. A hagyatékában fennmaradt *Disharmonie und Blindheit* című befejezetlen munkájának tanúsága szerint élete utolsó hónapjaiban eljutott már addig, hogy az 1848—49-i magyar tragédiáért elsősorban Bécset tette felelőssé, sőt az ellenzék reformkori működéséről is több megértéssel írt, mint életében bármikor.

Digitized by Google

A Széchenyi-kérdés mai szemmel

A marxista történettudomány a történeti személyeket a maguk bonyolultságában, ellentmondásosságában igyekszik vizsgálni, s értéküket ahhoz méri, hogy tevékenységükkel a maguk idejében mennyire szolgálták az egyetemes emberi haladás ügyét. Erre törekszik Széchenyi személyével kapcsolatban is. Az igazi Széchenyit kívánja megmutatni, erényeivel és hibáival együtt, elismeri, és a helyes megvilágításban tárja fel elévülhetetlen érdemeit a polgári Magyarország létrehozásában, de ugyanakkor elmarasztalja azért, mert a negyvenes évekre reformerből a haladás fékezőjévé vált. A többoldalú valóság feltárása nem árnyékolja be Széchenyi megérdemelt hírnevét: a mérleg pozitív marad, sőt Széchenyi gazdag életműve igazabb megvilágításba kerül, s egy pillanatra sem válik kétségessé, hogy Széchenyi megérdemli azt a megbecsülést, amely alakját egy évszázadon át övezte. A különbség csak az, hogy az épülő szocialista társadalom embere *nem azért* tiszteli Széchenyit, amiért egy évszázadon át tömjénezték: nem a fontolva haladást, a törvényességhez és az uralkodáshoz való ragaszkodást, a forradalom elutasítását becsüli meg benne, hanem ellenkezőleg azt, amivel a feudalizmus forradalmi úton való megdöntéséhez hozzájárult. Nem azt a Széchenyit tiszteli, aki a negyvenes években meg akarta állítani a forradalom felé haladó fejlődést, hanem azt a Széchenyit emeli magasra, aki fellépése éveiben minden kortársánál világosabban ismerte fel a kor szükségleteit, új utakat mutató tartalmú munkáival, haladó kezdeményezéseivel és alkotásaival akarva-akaratlan elindítója lett a 48-as polgári forradalomhoz vezető fejlődésnek. Valóban, Széchenyi akkor nagy, amikor a történelmi fejlődés sodrában áll, s annak irányával egybeeső tevékenységet folytat. Ebben az időszakban erőt és lendületet ad a haladó mozgalomnak, célokat tűz ki eléje, s tevékenysége valóban történelmi jelentőségű. Amit a negyvenes években tesz, az perspektívájában már jobbára csak szélmalomharc; nehézségeket okoz ugyan az ellenzéki mozgalomnak, fékezi a haladás ütemét, de nem tudja megakadályozni annak forradalomba torkollását. S még pályájának e szakaszában sem lehet őt egy táborba számítani a konzervatív párttal: Széchenyi a negyvenes években sem tagadott meg egyetlen egyet sem a polgári reform alapvető követelményei közül, s mindvégig elhatárolta magát a haladás esküdt ellenségeinek a táborától. Mindent összevéve, pályájának első, pozitív szakasza sokkal jelentősebb a második, jobbára negatív szakasznál, s ez az egybevetés kijelöli egyben Széchenyi helyét is népünk történetében.

Napjaink történetírója a Széchenyi-probléma megoldását keresve, Széchenyi mai helyes megértését kívánja szolgálni. S ezt a célkitűzést nem azzal igyekszik elérni, hogy a „mai Széchenyit" keresi, azt a Széchenyit, akinek gondolatai, tanácsai, útmutatásai mai gondjainkban segítségünkre lehetnek. Nem, Széchenyi a maga ko-

Digitized by Google

rának Magyarországát építette, s maga is szenvedélyesen tiltakozott az ellen, hogy az ősök törvényei, intézkedései és szokásai gátolhassák saját kora társadalmának gyökeres átalakítását; tanácsai, útmutatásai a feudális társadalmat akarták polgárivá átalakítani, s elveit generációkkal később, egy új, magasabb szintű társadalmi rend hajnalán már csak azok kívánhatták és kívánhatják a társadalom alapjává tenni, akik a fejlődést azon a fokon akarják megállítani, amelyre Széchenyi több mint egy évszázaddal ezelőtt éppen a haladás szükségességét hangoztatva akarta felemelni. S ha van ma is tanulnivalónk tőle — mert ennek ellenére is van — azt ma már nem elsősorban az általa kidolgozott, és a maga kora szükségleteihez igazodó reformrendszer jelenti, hanem *emberi egyénisége, kiemelkedő tulajdonságai: népének szeretete, az emberiség haladásába vetett hite, áldozatkészsége, akaratereje, alkotó szenvedélye, mindennapjainak szívós gyakorlati munkássága.* Élete példája pedig örök tanulság arra, hogy a történeti személy addig és annyiban nagy, ameddig és amennyiben tettei és törekvései egybeesnek az egyetemes emberi haladás szükségleteivel. De tanulság arra is, hogy a reform és a forradalom szembeállítása, és az utóbbi tagadása a haladás ügyéhez ragaszkodó történeti személyiség számára a nagy átalakulások idején csak feloldhatatlan konfliktusok s egyéni tragédia forrása lehet. Nemzedékünknek az a kötelessége Széchenyivel szemben, hogy megértse őt, megállapítsa szolgálatainak értékét, mérlegre tegye hibáit, fogyatékosságait, s így a felmagasztalást és elutasítást egyként elkerülve, kijelölje helyét azok hosszú sorában, akik a történelem századaiban a magyar népért munkálkodtak. A kérdés eldöntése nem könnyű, a végső ítélet kimondása azonban mégsem lehet kétséges: eldőlt már régen, de nem azok döntötték el, akik a mindenkori reakciós politika törekvéseinek alátámasztására használták fel személyét. Eldöntötték azok a milliók, akikre dús élte kincsét költötte, akik egy évszázadon át szívükben őrizték emlékét, nem azét a Széchenyiét, aki félt a forradalomtól és a fontolva haladást, az elnyomó hatalommal való összeférést hirdette, hanem azét, aki szabaddá akarta tenni a jobbágyot s azért küzdött, hogy a magyar hazát virágzónak, a magyar népet jómódúnak, műveltnek, jogokban és kötelességekben egyenlőnek lássa. Ennek a Széchenyinek ma is kiemelkedő helye van népünk szívében: *életműve haladó múltunk szerves alkotórésze, emlékét azok sorában őrizzük, akik az emberiség haladásának úttörői voltak, alkotásai nagy tettekre, új erőfeszítésekre lelkesítik napjaink új országát, új társadalmat építő nemzedékét.*

Digitized by Google

A marxizmus—leninizmus a gyakorlatban

(A „Szovjetunió Kommunista Pártja története" megjelenése alkalmából)

Írta FENCSIK LÁSZLÓ

A Szovjetunió Kommunista Pártja XX. kongresszusa feladatul tűzte ki a párt történetének megírását. Erre azért volt szükség, mert a régi tankönyv csak 1938-ig tárgyalta a párt történetét, s a kommunisták nevelése megköveteli, hogy az azóta eltelt, eseményekben gazdag 22 év fontos tapasztalatait ismerjék. De szükség volt a régi tankönyv hibáinak korrigálására is. A „Szovjetunió Kommunista Pártja története" megjelenése a kommunista világmozgalom nagy eseménye, mert összefoglalja a munkásosztály hatalmáért, a szocializmus felépítéséért, a kommunizmus építéséért vívott harc tapasztalatait, feltárja a párt harcát a békéért, a népek szabadságáért és függetlenségéért, elemzi korunk valamennyi problémáját, felfedi a jelenkor ellentmondásainak gyökereit.

Egyetlen pártnak sincsenek olyan gazdag tapasztalatai, mint a Szovjetunió Kommunista Pártjának. Közel hat évtizedes tevékenysége felöleli a munkásosztály harcának valamennyi szakaszát. Forradalmak, háborúk, illegális és legális harc, súlyos küzdelmek, áldozatvállalás és győzelmek, a szocializmus építésének sikerei — ez az SZKP útja. A Szovjetunió Kommunista Pártjának egész tevékenysége, politikai, gazdasági, ideológiai harcának, munkamódszerének tapasztalatai az egész munkásmozgalom közkincse, kihat a nemzetközi munkásmozgalom fejlődésére, példaképe, vezetőereje a kommunista világmozgalomnak, köré tömörül a haladás minden igaz híve. A SZKP, a leninizmus elvei alapján, szoros kapcsolatot létesített a többi kommunista párttal. A kommunista pártok kapcsolatát a proletárinternacionalizmus, az egyenjogúság, a függetlenség, a kölcsönös bizalom és szoros együttműködés jellemzi. A kommunista pártok felelősséggel tartoznak saját országuk munkásosztályának, az egész nemzetközi munkásmozgalomnak; legszen-

Digitized by Google

tebb kötelességük a nemzetközi szolidaritás, a közös érdek védelme, az összehangolt akció. A Szovjetunió Kommunista Pártját az osztályharc fejlődése állította vezetőhelyre. Az egész kommunista világmozgalom azért ismeri el a Szovjetunió Kommunista Pártjának vezető szerepét, mert a nemzetközi munkásmozgalom történetében először mutatta meg a felszabaduláshoz vezető utat, győzelemre vezette a munkásosztályt a kapitalizmus ellen. A Szovjetunió Kommunista Pártja vezette szovjet állam a kommunista világmozgalom erős támasza. Az SZKP magát mindig a nemzetközi munkásmozgalom egyik osztagának tekintette, s története során teljesítette kötelességét a világ proletariátusa iránt, a legtöbb áldozatot hozta a munkásosztály felszabadításáért.

Az SZKP tapasztalatainak ismerete és alkalmazása nélkülözhetetlen minden kommunista párt számára, mert felvértezi a kommunistákat a társadalom fejlődéstörvényeinek, az osztályharc és a forradalom, a szocialista és a kommunista építőmunka törvényszerűségeinek ismeretével.

I.

Az SZKP története eleven példája annak a marxista igazságnak, hogy a néptömegek a történelem alkotói. Bizonyítja, hogy a párt történetét is a dolgozók gazdasági és politikai törekvései, mozgalmai, a felszabadulásért, a jobb életért vívott harc alkotta. A párt és a néptömegek szoros kapcsolata az SZKP sikereinek forrása. Ez a tömegkapcsolat például szolgál a kommunista pártok számára. A néptömegek azért követik a pártot, mert annak politikája kifejezi a nép igazi érdekeit. A párt történetén végighúzódik a nép érdekeinek következetes védelme a legelső marxista kör gazdasági és politikai követeléseitől, a kommunizmus építésének, és a béke védelmének mai feladatáig. A tömegkapcsolat szilárdságát biztosítja a pártélet lenini szabályainak, a demokratikus centralizmusnak a betartása, a pártmunka stílusának állandó javítása. A tömegek látták és látják a kommunista párt szavainak és tetteinek egységét, hogy a párt meghallgatja észrevételeiket, hogy a vezetők és pártszervezetek mindent megtesznek a közvetlen kapcsolat erősítése érdekében. Ez a munkastílus alakította ki a nép és a párt kölcsönös bizalmát, ami nélkül sikert elérni lehetetlen.

Az SZKP történetének tanulmányozása hozzásegít a leninizmus megértéséhez, megmutatja annak születését, a marxizmus legfőbb tételeinek alkalmazását az imperializmus, a szocialista forradalom, a szocializmus és kommunizmus építésének korszakára. A leninizmus felfegyverzi a kommunistákat a munkásosztály vezető szerepéről, a munkásosztály és a parasztság szövetségéről, a proletariátus osztályharca és a nemzeti felszabadító harcok összefonódásáról szóló tanítással. A leninizmus magva; a proletárdiktatúráról szóló

Digitized by Google

tanítás; a proletárdiktatúra rendszere, amelynek alapja a munkás-paraszt szövetség, a szocializmus felépítésére hivatott. Az SZKP történetének tanulmányozása még fényesebben állítja elénk Lenint, a munkásmozgalom nagy teoretikusát, aki Marx és Engels tanítását az új történelmi helyzetre alkalmazta. Kezdettől fogva harcot hirdetett azok ellen, akik a marxizmus egyes tételeit dogmatikusan értelmezték, akik csak a betűjét ismerték, akik képtelenek voltak a munkásosztályt harcba vezetni. A lenini tanítások a párt tevékenységének vezérelvéül szolgáltak, ugyanakkor Lenin tanítványai, a Központi Bizottság az élet által felvetett számos kérdésben tovább fejlesztette és különösen napjainkban tovább fejleszti a leninizmus tanításait.

Lenin szoros kapcsolatban volt a tömegekkel, résztvett legapróbb harcaikban és azokat ugyanúgy vezette, mint a világtörténelem legnagyobb eseményét, a proletárforradalmat. Lenint azért követték a tömegek, mert világosan, a nép számára érthetően tudta megfogalmazni követeléseiket, kívánságaikat; mélységesen hitt bennük és alkotó tevékenységükben. A párt vezérelvének tartotta a tömegek megnyerését, felvilágosítását, felkészítését a harcra. A pártot szüntelenül arra hívta fel, hogy tanuljon a tömegektől; ő maga nem egyszer, fontos kérdések eldöntésénél kikérte a munkások véleményét.

Lenin a forradalom vezére volt. Felismerte és felszínre segítette a mélyben rejlő forradalmi áramlatokat. A helyzet elemzése alapján mindig jól választotta meg a forradalmi cselekvés győzedelmes tervét és időpontját. A forradalmi harc nem egyszer igen bonyolult körülményei közt, amikor a pártban sem látott mindenki tisztán, Lenin volt az, aki a legváratlanabb, legbonyolultabb helyzetekben is megtalálta a kivezető utat.

A tömegek alkotó képességébe vetett mélységes hitét bizonyítja a forradalom győzelme utáni időszak is, amikor a munkásosztály hatalomra jutása új emberek bevonását követelte. Lenin nem félt a munkásokat magas funkcióba állítani, mert tudta, hogy a proletariátus csak így tanulhatja meg vezetni a társadalmi átalakulást.

Az SZKP tapasztalata bizonyítja, hogy a leninizmus kiállta a próbát és egyben arra tanít, hogy a siker döntő feltétele, hűség a leninizmus elveihez. Az SZKP fennállása óta állandóan tisztán tartja és élesíti eszmei fegyverét. A párt elmélete, amely feltárta az osztályharc, a forradalom, a szocializmus és a kommunizmus építésének törvényszerűségét, szilárd alapot nyújt a tudatos párttevékenység számára. A marxizmus—leninizmus, az objektív helyzet józan elemzését összekapcsolja a forradalmi tevékenységgel, elismeri a tömegek forradalmi alkotó erejét. A marxizmus—leninizmus és más haladó eszmék között alapvető különbség van. A marxizmus—leninizmus a kapitalizmus összes ellentmondásait feltárja,

Digitized by Google

bebizonyítja a kapitalizmus megdöntésének, a szocialista forradalomnak a szükségszerűségét, a világproletariátus egységes érdekét. A marxizmus—leninizmus hatása ezért sokkal átfogóbb, mint más eszmei áramlatoké: tudományos és igaz világnézet, a legforradalmibb osztály érdekeit fejezi ki, annak az osztálynak az érdekeit, amely saját felszabadításával minden elnyomott osztályt és réteget felszabadít.

A marxizmus—leninizmus megjelenése előtt a dolgozók nem ismerték saját erejüket, s lehetetlennek tűnt előttük a társadalmi rendszer megváltoztatása. A tankönyv bebizonyítja, hogy csak a kommunista párt a marxizmus—leninizmus birtokában képes megismertetni a tömegekkel saját erejüket, ezért az osztályharcban soha nem volt olyan nagyfokú a tömegek tudatos tevékenysége, mint a kommunista párt vezette harcban.

A Szovjetunió Kommunista Pártjának történetéből megtanuljuk, hogyan kell harcolni elméletünk tisztaságáért mindenfajta elhajlás, opportunista nézet ellen. A párt nem elszigetelten él és dolgozik, ezért a burzsoázia ideológiája óhatatlanul behatol soraiba is. A párt fennállása óta harcolt a burzsoá világnézet befolyása ellen, az antimarxista, revizionista, a munkásosztályt megbénító nézetek ellen. Ma különösen fontos az elméleti harc fokozása. A kommunizmus építése megköveteli a kommunista tudat fejlesztését, az emberek kommunista erkölcsének kialakítását. A különböző társadalmi rendszerű államok békés együttélése nem csökkenti a világnézeti harcot, ellenkezőleg, még aktívabb harcra serkenti a pártot a kommunista ideológia győzelméért. Az ellenség azt állítja, hogy a marxizmus „elavult", dicsőíti a kapitalizmust. A revizionisták — készségesen segítve a burzsoáziának — tagadják a marxizmus alapelveit; a párt vezető szerepét, a proletariátus diktatúráját, a proletárinternacionalizmust. Fellépnek a pártélet törvénye, a demokratikus centralizmus ellen. A revizionizmus képviseli a burzsoázia politikáját a munkásmozgalom soraiban, ezért az ellene folytatott harc elsőrendű kötelessége minden kommunista pártnak. Nem kisebb kárt okoznak a munkásmozgalomnak a „baloldali" nézetek és az ezekből fakadó szektás politika, mert az éket ver a párt és a tömegek közé. Lenin és az SZKP mindig harcolt az ilyen „baloldali" nézetek, a kispolgári türelmetlenség ellen, mert a tömegeknek a párttól való elidegenítése az osztályellenségnek tett legjobb szolgálat.

Az SZKP története arra tanít, hogy az elméleti kérdésekkel alkotóan és nem dogmatikusan kell foglalkozni. A dogmatizmus ellentmond a marxizmus szellemének, lemond az élet, a mozgalom gyakorlatának tanulmányozásáról, ragaszkodik régi, más helyzetben kialakított elméleti következtetésekhez, megakadályozza az elmélet továbbfejlesztését.

Digitized by Google

II.

Az új tankönyv felszámolta az 1938-ban kiadott párttörténet személyi kultuszból eredő hibáit. A személyi kultusz azt eredményezte, hogy nem mutatták meg kellően a néptömegek, a forradalmi mozgalmak történelmi szerepét, kisebbítették Lenin történelmi érdemeit. Sokszor a valóságtól eltérve felnagyították Sztálin szerepét. Az új történetkönyv ezt kijavítva, részletesen foglalkozik a párt létrejötte előtti marxista szervezetek tevékenységével, a pártszervezetek munkájával, a tömegek forradalmi cselekedeteivel. Teljes nagyságában mutatja meg Lenin kimagasló tevékenységét a munkásosztály harcának vezetésében, szerepét a nemzetközi munkásmozgalomban. Nagy teret szentel a Központi Bizottság irányító, politikai, szervező, nevelő munkájának. A párttörténet, a régi tankönyv hiányosságait pótolva, megemlékezik a párt sok kiváló harcosának tevékenységéről. Az első marxista szervezetektől kezdve név szerint is megmutatja a vezető személyeket, a forradalom és a szocialista építés kiváló harcosait; a szocialista építőmunka és a honvédő háború egyszerű hőseit, a hadvezéreket, a partizánmozgalom vezetőit. Érdeme, hogy bonyolultságukban mutatja meg a különböző mozgalmakat, személyeket. Részletesebben foglalkozik pl. a narodnyik mozgalom első szakaszával, amikor a narodnyikok még pozitív szerepet játszottak. Helyesen mutatja meg Plehánovot, az orosz és a nemzetközi munkásmozgalom kimagasló alakját, akinek későbbi opportunista hibái ellenére nagy érdemei vannak, aki a marxizmus kiváló művelője volt.

A Szovjetunió Kommunista Pártjának története a valóságnak megfelelően tárgyalja Sztálin tevékenységét. Az SZKP 1953 óta határozatokban, egyes vezető elvtársak beszédeiben, és a XX. kongresszuson — a marxizmus—leninizmus elveiből kiindulva — élesen bírálta a személyi kultusszal kapcsolatos hibákat, hogy a szocializmus pozícióit megszilárdítsa és hogy e hibák meg ne ismétlődhessenek egyetlen kommunista párt életében sem.

Sztálin tevékenységének két oldala van. Fiatal éveitől kezdve, élete összeforrt a munkásosztály felszabadításáért, a szocializmus győzelméért vívott harccal; engesztelhetetlenül gyűlölte a kizsákmányolást és az elnyomást. Már mint fiatal forradalmár a kaukázusontúli munkásszervezetekben, Lenin vonalát követve, dacolva minden üldözéssel, tevékenyen részt vett a párt szervezésében, a tömegek felvilágosításában. Az októberi forradalom idején Lenin útmutatásai alapján nagy munkát végzett a tömegek felkészítésében, a harc vezetésében. Elméleti tevékenysége nagy jelentőségű. Már a forradalom győzelme előtt Lenin tanításai alapján, helyesen feldolgozta a nemzeti kérdést. Az októberi forradalom győzelme utáni időszakban Sztálin nagy harcot vívott a leninizmus megvédéséért. „A leninizmus alapjai" című művében tömören kifejtette a leniniz-

Digitized by Google

mus lényegét, azt az újat, amit Lenin adott a marxizmushoz. Lenin halála után megvédte a leninizmust a trockisták támadásával szemben, feltárta a trockizmus antimarxista lényegét. Ez különösen nagy jelentőségű volt, mert Lenin halála után a párton belüli ellenséges elemek támadták a leninizmust, fel akarták azt cserélni a trockizmussal. Sztálin vezette a Szovjetunió Kommunista Pártja Központi Bizottságát azokban az évtizedekben, amikor Lenin útmutatásai alapján világtörténelmi jelentőségű feladatait, a szocializmus felépítését végrehajtotta.

Később, amikor a szovjet demokrácia szélesítése került előtérbe, Sztálin súlyos hibákat követett el. A körülötte kialakuló személyi kultuszt nemcsak eltűrte, hanem támogatta is. Nagy kárt okozott a pártnak Sztálin helytelen elméleti következtetése az osztályharc alakulásáról; úgy látta, hogy a szocializmus előrehaladásával éleződik az osztályharc. Ez teljességgel helytelen volt, hiszen ekkor már az osztályellenséget likvidálták, már eldőlt a „ki-kit győz le" kérdése, megvalósult a szovjet nép erkölcsi-politikai egysége. Sztálin helytelen tételének bírálata nem jelenti az osztályharc tagadását a szocializmus építésének viszonyai között, sem azt, hogy az imperialista erők tevékenysége következtében az osztályharc éleződhet is. Sztálin helytelen elméleti tétele alap volt arra, hogy az ideológiailag és politikailag már leleplezett antimarxista ellenfelekkel szemben a megtorlás politikájával éljenek, melynek sok becsületes kommunista is áldozatul esett. Az ártatlanul üldözött embereket 1954—55-ben teljesen rehabilitálták.*

A Szovjetunió Kommunista Pártja amellett, hogy élesen elítélte Sztálinnak e hibáit, választ adott arra is, hogy milyen konkrét történelmi körülmények között keletkezett a marxizmustól és a szocialista rendszertől idegen személyi kultusz. A szovjet nép elmaradt országban, ellenséges kapitalista környezetben, nagy nehézségek közepette építette a szocializmust. Ilyen viszonyok közt vasfegyelemre, szigorú centralizmusra, éberségre, a demokratikus jogok bizonyos korlátozására volt szükség. Azonban Sztálin ezt akkor is folytatni akarta, amikor a viszonyok már megváltoztak a Szovjetunióban. A heves osztályharcok idején elkerülhetetlen korlátozásokat Sztálin, helytelen elméleti alapból kiindulva, törvénnyé emelte. Sztálin igen sok helyes tételt fejtett ki a népről, a pártról, a káderek szerepéről, a szocialista demokratizmusról, de élete utolsó szakaszában hibás nézetével és cselekedeteivel sok kárt okozott; többek közt gátolta a tömegek alkotó tevékenységének fejlődését.

* Természetesen helyes volt az állami szervek erősítése, az éberség fokozása a szocializmus győzelmének viszonyai között is. Ugyancsak helyes volt — mutat rá a tankönyv — a trockista és más hazaárulókkal szembeni törvényes eljárás, hiszen a trockisták nemcsak a pártot csapták be, hanem gyakran megszegték a szovjet törvényeket és ellenforradalmi elemekkel fogtak össze.

Digitized by Google

Lenin annak idején a XIII. kongresszushoz írott levelében felhívta a párt figyelmét arra, hogy Sztálinnak, bár a párt egyik kiváló vezetője, sok olyan jellemvonása van, ami párttitkári tisztségben tűrhetetlen és javasolta, hogy olyan személy legyen a párt főtitkára, aki türelmes, figyelmes az emberek iránt, lojálisan kezeli az ügyeket és nem szeszélyes. Nem helyeselte, hogy Sztálin túl nagy hatalmat biztosított magának. „Nem vagyok biztos afelől, hogy mindig elég körültekintően tud majd élni ezzel a hatalommal" (Lenin Művei, 36. köt. 603. old.). A pártkongresszus tekintettel Sztálinnak a leninizmus védelmében vívott engesztelhetetlen harcára, mégis megerősítette főtitkári funkciójában és felhívta Lenin bírálatának megszívlelésére. A kongresszus úgy látta, hogy Sztálin — amennyiben megszívleli Lenin bírálatát — alkalmas a főtitkári funkció betöltésére, ha viszont leváltják, akkor ezt a trockisták a szocializmus kárára kihasználhatják.

Sztálin különösen élete utolsó éveiben megsértve a kollektív vezetés elvét, több hibát követett el, a népgazdaság, a pártélet, a szovjet demokrácia, a szocialista törvényesség terén. Azonban súlyos hibái ellenére a párt óriási sikereket ért el, mert a párt egésze, hűen a leninizmushoz, a szocializmus erősítésén, a nemzetközi proletármozgalom érdekében tevékenykedett. Munkájában a munkásosztály és a párt vezető szerepének, a munkás-paraszt szövetség szilárdításának, a proletárdiktatúra erősítésének politikáját folytatta. A személyi kultusz, és Sztálin súlyos hibái nem téríthették le a pártot a lenini útról, nem változtathatták meg a szocialista rendszer természetét. Kétségtelen azonban, hogy Sztálin hibái nélkül a párt még nagyobb sikereket érhetett volna el. Az ellenség és a revizionisták a személyi kultusz bírálatát, a szocializmus, a leninizmus ellen akarták felhasználni. De ez sikertelen volt, a kommunista világmozgalom leleplezte a revizionisták manővereit. A Szovjetunió Kommunista Pártja felszámolva a személyi kultuszt és következményeit, hasznosíthatta a szocialista rendszer összes előnyeit, tág teret nyitott a tömegek alkotó kezdeményezésének, s ez megteremtette gyorsabb előrehaladásának feltételeit.

III.

A Szovjetunió Kommunista Pártja története magában foglalja az 1938-as év utáni időszakot is. E két évtizedben világtörténelmi jelentőségű események játszódtak le: a Szovjetunió Nagy Honvédő Háborúja a létét fenyegető fasiszta támadás ellen, a győzelem nyomán a szocialista tábor létrejötte, a kommunizmus építésének kezdete.

A párttörténet elemzi a Szovjetunió harcát a fasiszta agresszió elhárításáért, a békéért, a fasiszta államok által provokált háború

Digitized by Google

tűzfészkek eloltásáért. A nyugati kapitalista hatalmak bátorították Németország készülődését, s „benemavatkozási" politikájukkal, további támadásra ösztönözték a fasizmust. Anglia és Franciaország uralkodó körei vonakodtak szövetségre lépni a Szovjetunióval, azt remélték, hogy Németország leszámol a szovjethatalommal. A párttörténet megvilágítja a Szovjetunió igen nehéz helyzetét. Mindenáron el kellett hárítani a veszélyt a szovjet nép feje felől. 1939-ben Németország javaslatára — miután a nyugati hatalmak nem akartak a Szovjetunióval szerződést kötni —, megnemtámadási szerződést kötött Németországgal. Ezzel időt nyert a további felkészülésre, hogy a proletárállamot megvédhesse.

A párttörténet bebizonyítja, hogy a világháború, az első időben még mindkét részről igazságtalan, imperialista háború volt, a nyugati hatalmak saját imperialista érdekeikért szálltak harcba. A háború menete azonban úgy alakult, hogy a nyugati országok már nemcsak imperialista célokért harcoltak, hanem túlsúlyba került a puszta létükért, nemzeti függetlenségük megvédéséért vívott harc, ugyanakkor a néptömegek nyomása azt követelte a nyugati országok kormányaitól, hogy határozottabb, felszabadító háborút folytassanak. Így 1940-től a második világháború igazságos háborúvá fejlődött, amit 1941-ben a Szovjetunió hadbalépése csak fokozott. A német fasiszta hadsereg előrenyomulását a nyugati országok nem tudták megállítani. A hitleristák egymás után szállták meg Dániát, Norvégiát, Hollandiát, Belgiumot, Franciaországot, Finnországot, Romániát, Bulgáriát, Jugoszláviát és Görögországot. Németország megszerezte magának a Szovjetunió megtámadásához szükséges erőforrásokat.

1941. június 22-én a német fasiszta hadsereg hadüzenet nélkül megtámadta a Szovjetuniót, remélvén, hogy néhány hetes villámháborúval megsemmisíti a proletariátus államát. A Szovjetunió nagy veszélybe került. A Szovjetunió tudta, hogy a fasizmus támadni fog, de vigyázott, hogy ne adjon provokációs lehetőséget a német hadseregnek, szigorúan betartotta a megnemtámadási szerződést. Az SZKP története ugyanakkor rámutatott arra is, hogy a szovjet hadsereg a háború első hónapjaiban nem volt megfelelően felkészülve a fasiszta támadás visszaverésére. Sztálin a németek háborús felvonulási készülődéséről szóló figyelmeztetéseket provokációnak vélte, rosszul ítélte meg a helyzetet, és ezért a szovjet csapatok nem foglaltak el megfelelő védelmi állásokat.

A párt az egész országot mozgósította, szent, felszabadító, igazságos háborúra hívta fel az egész szovjet népet. A párttörténet részletesen elemzi a kommunista párt vezetésével, a kommunisták példamutatásával kibontakozó önfeláldozó harcot. Az egész szovjet nép részt vett a Honvédő Háborúban, az üzemek rövid idő alatt ellátták a hadsereget korszerű felszereléssel, az ellenség hátában pedig hősi partizánharc gyengítette a fasiszta erőket. A párt a front

Digitized by Google

különböző szakaszaira a legjobb kommunista vezetőket küldte. A kommunisták és komszomolisták tömeges példamutatása páratlan a háborúk történetében.

A párt hősies munkája, a szovjet nép önfeláldozó harca megállította a német fasiszta hadsereget Moszkva és Leningrád alatt, majd 1943 januárjában Sztálingrádnál megsemmisítették a német hadsereg tekintélyes részét. Megkezdődött a német hadsereg kiűzése szovjet földről. 1944 végére az egész Szovjetunió területe felszabadult, és a német hadsereg üldözése közben a Szovjetunió felszabadította a német megszállás alatt sínylődő kelet-európai népeket.

A háború befejezése után a párt célkitűzése külpolitikailag a tartós béke biztosítása, a szocializmus pozícióinak megerősítése, a kapitalizmussal szakító népek megsegítése volt. A nemzetközi munkásmozgalomban új forradalmi fellendülés kezdődött. A Szovjetunió által felszabadított országokban, a kommunista pártok vezetésével megkezdődött a demokratikus átalakítás. A kommunista pártok helyes politikájával, a Szovjetunió segítségével, fokozatosan megvalósultak a szocialista forradalom feltételei. A szocialista forradalom viszonylag békés útját megkönnyítette, hogy a népi demokratikus országokban a Szovjetunió fegyveres erői állomásoztak, és így a burzsoázia nem tudott polgárháborút kirobbantani. A magyar nép felemelkedéséhez is a Szovjetunió hadserege, a szovjet nép segítsége nyitotta meg az utat. A Szovjetunióval való szövetség a magyar nép létérdeke, e szövetség nélkül az imperialisták újra a régi népelnyomó rendszert ültetnék a nép nyakára. A Szovjetunió segítsége a szocializmus építésében, függetlenségünk és szocialista vívmányaink megvédésében fényes példája a proletárinternacionalizmusnak.

Ma már a Szovjetunió nem az egyetlen szocialista ország, mellette 11 állam, 800 millió lakosával szintén a szocializmust építi. Ma már a világ területének 26 százalékán a föld népességének 35 százaléka szocialista rendben él. A szocialista táboron belül szoros kapcsolat alakult ki a teljes egyenlőség, a be nem avatkozás, egymás segítése alapján. A szocialista országokat a közös érdek, a közös világnézet, a testvéri kommunista pártok egységes politikája és nézetei fűzik egybe. A szocialista táboron belül kialakult a gazdasági együttműködés eddig ismeretlen új típusa: a nemzetközi szocialista munkamegosztás. Ez biztosítja az elmaradottabbak felzárkózását, minden ország gyors gazdasági fejlődését, s elősegíti, hogy a kommunizmus „többé-kevésbé egyidőben" valósuljon meg. Ma már minden szocialista ország tapasztalata igazolja, hogy a fejlődés gyors üteme a szocialista építés általános törvényszerűsége.

A második világháború utáni új forradalmi hullám nagy jelentőségű tényezője a nemzeti felszabadító mozgalmak erősödése. A párttörténet megmutatja a gyarmati rendszer teljes bomlásának folyamatát. A nemzeti függetlenségi harc fellendülését elősegíti a

Digitized by Google

Szovjetunió tekintélyének és hatalmának növekedése, amely védelmezi a gyarmati népek harcát, korlátozza a gyarmatok szabad kizsákmányolását. A Szovjetunió fellépése az elmúlt években több alkalommal megakadályozta a felszabadító mozgalmak fegyveres elnyomását.

A munkásmozgalom fellendülésének fontos tényezője az osztályellentétek éleződése a kapitalista országokban. A nagy monopóliumok a gazdasági terheket fokozottabban a dolgozókra hárítják és hatalmuk megvédése érdekében korlátozzák a demokratikus jogokat. A párttörténet rámutat a tőkés országok kommunista pártjainak nehéz körülmények között vívott hősi harcaira, amelyekben a kommunista pártok több tőkésországban hatalmas tömegpártokká nőttek. Nagy erénye a párttörténetnek, hogy ismételten foglalkozik a nemzetközi munkásmozgalom kérdéseivel: az SZKP tevékenységét beágyazza a nemzetközi munkásmozgalom történetébe, megmutatva a kommunista pártok harcainak kölcsönhatását. Leszögezi a kommunista világmozgalom elvi álláspontját korunk legfőbb kérdéseiben, a békéért, a demokráciáért, a függetlenségért, a szocializmusért vívott harcban.

A párt nagy munkát szentelt a testvéri kommunista pártok ideológiai segítségére. Az SZKP ezekben az években is világos választ adott a szocialista forradalommal, a szocializmus építésével kapcsolatban felmerülő elméleti kérdésekre. A párttörténet elemzi a Jugoszláviával alakuló kapcsolatokat. 1948-ban a kommunista világmozgalomban felvetődött a Jugoszláv Kommunista Párt antimarxista ideológiája és helytelen politikája. A kommunista pártok munkájának koordinálására alakult Tájékoztató Iroda határozata 1948-ban helyesen megbírálta a Jugoszláv Kommunista Pártnak a marxizmus—leninizmussal összeegyeztethetetlen nézeteit és politikáját. A bírálatot a Ju. K. Sz. nem fogadta el, s ez kiélezte a viszonyt a kommunista pártok és a jugoszláv kommunisták között. Hiba volt, hogy Sztálin az állami kapcsolat területére is kiterjesztette a viszályt, ami hozzájárult ahhoz, hogy a szocialista országok és a Jugoszlávia közötti viszony megromoljék.

A Szovjetunió 1955-ben maga kezdeményezte a kapcsolat normalizálását Jugoszláviával. A Jugoszláv Kommunisták Szövetségének elmélete és gyakorlata ennek ellenére változatlanul távol áll a forradalmi munkásmozgalom álláspontjától, a proletárinternacionalizmus elveitől; az osztályharc legfontosabb kérdéseiben antimarxista nézetet vallanak. A Szovjetunió Kommunista Pártja, és az összes kommunista pártok elítélik a Jugoszláv Kommunisták Szövetségének szakadár tevékenységét. A revizionistáknak nem sikerült a nemzetközi kommunista mozgalom egységét megbontani, nem sikerült egyetlen egy pártot sem letéríteniök a marxizmus—leninizmus útjáról.

Digitized by Google

IV.

Az SZKP története két fejezetben részletesen foglalkozik az 1953 óta bekövetkezett nagyjelentőségű új fejlődési szakasszal. 1953-tól kezdve a Központi Bizottság, és különösen a XX. kongresszus a lenini elvek alapján elemezte a nemzetközi és a belső helyzetet, határozataiban megjelölte a Szovjetunió további gazdasági és kulturális fejlődésének, a világbékéért vívott harcának a feladatait. A Központi Bizottság, amikor kiemelte a szovjet nép sikereit, egyszersmind rámutatott a gazdasági, a kulturális, az állami és a pártélet területén elkövetett komoly hibákra és megjelölte e hibák kijavításának útját. A párt erélyes kézzel elvetette a leninizmustól idegen személyi kultuszt, és felszámolta annak káros következményeit, bátran elvetett minden olyan elképzelést és nézetet, ami fékezte a szovjet nép aktivitását, a szocialista társadalom fejlődését. A lenini demokratikus centralizmus elve alapján helyreállította a kollektív vezetést, és széles kaput nyitott a párttagok és a pártszervezetek kezdeményezésének, aktivitásának. A személyi kultusz megszüntetése fellendítette az ideológiai munkát, nagyszerű lehetőségek nyíltak a marxizmus—leninizmus alkotó továbbfejlesztésére, a kommunista társadalom építésének tudományos megalapozására. A párt ezekben az években új eszmékkel gazdagította a marxizmus—leninizmust, s választ adott korunk döntő fontosságú kérdéseire. Voltak akik nem értették meg a pártnak a hibák kijavítására tett intézkedéseit, és azt mondották, hogy a hibák feltárása volt 1956-ban a munkásmozgalomban jelentkező nehézségek oka. A nehézségek és bonyodalmak azonban nem a hibák felvetéséből, hanem a hibák elkövetéséből származtak. Az SZKP a negatív jelenségek bátor elítélésével elsőnek mutatott példát a helyesebb politika kialakítására, és ezzel nagy segítséget nyújtott a kommunista világmozgalomnak. „Meg kell tisztulni, és meg kell szabadulni minden lerakódástól. Ahogyan a művésznek el kell tüntetni a képről az idő nyomát, hogy az teljes szépségében ragyoghasson, úgyanúgy nekünk is el kellett takarítanunk bizonyos dolgokat, hogy megmutassuk az alkotó marxizmus—leninizmus igazi arcát." (Hruscsov elvtárs felszólalása az MSZMP VII. kongresszusán, 1959. december 1-én.)

A szovjet nép lelkesen magáévá tette a nagyjelentőségű határozatokat, amit tanúsít a tömegek társadalmi és munkaaktivitásának hihetetlen magas színvonala. A pártszervezetek munkastílusának javítása, az operatívabb, szakszerűbb munka megkövetelése, új erőforrásokat nyitott meg.

E fontos új fejlődési szakaszban döntő helyet foglal el az 1956 februárjában megtartott XX. pártkongresszus, amely történelmi jelentőségű az egész kommunista világmozgalom számára; irányvo-

Digitized by Google

nalát valamennyi kommunista párt magáévá tette, amit tanúsít az 1957 novemberében tartott moszkvai értekezlet.

A XX. kongresszus rámutatott arra, hogy korunk fő vonása a szocializmus győzelmes előretörése, az erőviszonyok gyökeres megváltozása a szocializmus javára. Ez a tény új lehetőségeket és feltételeket teremtett az egész munkásmozgalom fejlődése számára, és sok új következtetéshez vezetett. A két világrendszer fennállása, az erőviszonyok eltolódása, új módon vetette fel a különböző társadalmi rendszerű országok együttélését, a kapitalizmus és a szocializmus békés gazdasági versenyét.

Az erőviszonyok eltolódása, a békeszerető népek harca reális lehetőséggé tette a háború elhárítását, a vitás nemzetközi kérdések békés megoldását. Hruscsov elvtárs javaslata az ENSZ legutóbbi ülésszakán az általános és teljes leszerelésről az új nemzetközi erőviszonyokat tükrözi". A teljes leszerelés lehetősége a szocializmus erejének növekedése következtében még a kapitalizmus fennállása idején realizálódhat. A Szovjetunió, ereje tudatában, a legkorszerűbb fegyverek birtokában javasolja a tőkés államokkal való békés együttélést.

A társadalmi fejlődés e szakaszában előtérbe kerül a szocialista forradalom békés útja. A szocialista tábor ereje és sikerei, a szocializmus vonzóereje, a munkásmozgalom fejlődése lehetővé teszi, hogy a kommunista pártok a munkásosztály és a dolgozó nép többségének meghódításával, a hazafias erők összefogásával vereséget mérjenek a népellenes erőkre, hogy a munkásosztály a parlamenteket a népakarat eszközévé tegye. A kommunista pártok erejének növekedése, tömegbefolyásának fejlődése biztosíthatja a munkásosztály hatalmáért vívott békés harcot, feltéve, hogy a burzsoázia nem száll fegyveresen szembe a nép akaratával.

Az SZKP határozatainak megvalósítása fellendítette a szovjet népgazdaságot. A párt az egész népet mozgósította a mezőgazdaság elmaradásának felszámolására. A határozatok sorozata olyan nagy változásokat eredményezett — mutat rá a tankönyv —, melyekhez hasonlóak a kollektivizálás óta nem voltak. Megjavították a mezőgazdaság tervezését és irányítását. Következetesebben érvényesítették a kolhozparasztok anyagi érdekeltségének elvét, átszervezték a gépállomásokat, megváltoztatták a begyűjtés rendszerét és felkészült káderekkel erősítették meg a mezőgazdaságot. Mindezen intézkedések nagymértékben növelték a mezőgazdaság termelőerőit, megszilárdították a kolhozokat és hozzájárultak az egész nép életszínvonalának emeléséhez. A szovjet mezőgazdaság fejlődése az elmúlt években lehetővé tette annak a fontos célkitűzésnek a meghirdetését, hogy utolérjék az USA-t az egy főre eső mezőgazdasági termékmennyiségben.

A párt ezekben az években átszervezte az iparigazgatás rendszerét. Minden erőt mozgósított az új modern technika bevezeté-

Digitized by Google

sére, a korszerű termelési eljárások meghonosítására. A párt intézkedései az ipar területén is tág teret nyitottak a tömegek alkotó kezdeményezésének.

Nagy jelentőségű intézkedések történtek a szovjet demokrácia erősítésére. Szélesítették a köztársaságok és a helyi szovjetek jogkörét, megszilárdították a szocialista törvényességet, növelték a társadalmi szervezetek szerepét. Ennek hatására emelkedett a dolgozók öntudata és fokozódott a néptömegek részvétele az állam vezetésében.

Nagy fejlődésnek indult az egész népgazdaság, emelkedett a népjólét, növekedett a reálbér és a jövedelem, lerövidül a munkanap. A Szovjetunió óriási léptekkel előbbre jutott a kommunizmus építésének útján.

Míg a párt komoly sikereket ért el a kongresszus határozatainak megvalósításában, akadtak dogmatikusok, akik nem értették meg az új követelményeket, és a párt vonala ellen léptek fel. A Malenkov—Molotov pártellenes csoport meg akarta változtatni a párt fővonalát, nem értett egyet a XX. pártkongresszus létfontosságú határozataival, s frakciós tevékenységbe kezdett a vezetés megdöntésére. 1957 júniusában a KB plénuma leleplezte és elítélte az egységbontók tevékenységét, megerősítette a párt lenini vonalát, és ezzel még nagyobb sikerek előfeltételét teremtette meg.

A XX. és XXI. kongresszus közötti időszak a párt történetének egyik legfontosabb időszaka volt. Feltárultak a szocialista rendszerben rejlő nagy lehetőségek. Az eredmények azt bizonyították, hogy minden előfeltétel megvan a kommunizmus építésének meggyorsításához.

1959. január 27-én összeült az SZKP XXI. kongresszusa, a „kommunizmus építőinek kongresszusa". Összegezte a fejlődés eredményeit, megállapította, hogy a mélyreható átalakulások következtében a Szovjetunió fejlődésének új szakaszába, a kommunista társadalom általánosan kibontakozó építésének szakaszába lépett. Meghatározta az elkövetkező 7 év konkrét gazdasági feladatait, elméletileg megvilágította a kommunizmusba való átmenet problémáit. A XXI. kongresszus határozata alapján a párt jelenleg nagy erőfeszítéseket tesz az ország termelőerőinek — a nehézipar elsődlegessége alapján való fejlesztésére, a szovjet nép egységének, a szovjet demokrácia, a néptömegek aktivitásának fokozására, a kommunista tudat fejlesztésére. Külpolitikai téren a párt mindent megtesz a béke biztosítására, a hidegháború felszámolására, a szocialista világrendszer egységének erősítésére. E harc máris azt eredményezte, hogy a nemzetközi életben beállt a feszültség enyhülése, megnőtt a békés együttélés és a tartós béke lehetősége.

A Szovjetunió Kommunista Pártja XXI. kongresszusa leszögezte a szocializmus végleges győzelmét a Szovjetunióban. E tételnek fontos elméleti és gyakorlati jelentősége van, összefügg a Szov-

Digitized by Google

jetunió és a szocialista világrendszer sikereivel. A kapitalizmusnak belső erővel való visszaállítására már régen nincsen meg a lehetőség, a nemzetközi erőviszonyoknak a szocializmus javára történt megváltozása következtében ma már a kapitalizmusnak külső erővel való visszaállítása is lehetetlen. Az 1956-os magyarországi ellenforradalom leverése tanúsítja, hogy a Szovjetunió segítségével, a szocialista tábor egységének erősítésével, a népi demokratikus országokban is véglegesnek tekinthetők a szocializmus eddigi vívmányai.

A XXI. kongresszuson Hruscsov elvtárs választ adott a kommunizmus építésének legdöntőbb elméleti problémáira, és ezzel tudományosan megalapozta a párt tevékenységét a kommunizmus építésében. A szocializmus eddigi fejlődése teljes mértékben igazolta Marx, Engels és Lenin tanításait a kommunista társadalom fejlődéséről. A szocializmus és a kommunizmus egy azonos társadalmi rendszer két szakasza, amelyek csak fejlettségük fokában különböznek. A szocializmust nem lehet átugrani, nem lehet azonnal megvalósítani a kommunizmust, csak a szocialista elvek minden irányú fejlesztése és alkalmazása teremti meg a kommunizmus feltételeit. Elengedhetetlen a kommunizmus anyagi-technikai bázisának megteremtése, a technikai színvonal és a munkatermelékenység emelése. Ezzel párhuzamosan ki kell alakítani a kommunista tulajdonviszonyokat. A kommunizmus építése folyamán a kolhoztulajdon és az össznépi tulajdon egyre közelebb kerül egymáshoz. Az SZKP mezőgazdasági politikája, támaszkodva az 1953 óta elért óriási eredményekre, arra irányul, hogy emelkedjen a kolhozok társadalmasításának színvonala. A technika fejlődésével, a gépi munka terjedésével erősödik az oszthatatlan alap, növekszik a kolhozok közös termelésének köre. Az össznépi tulajdonhoz való közeledést elősegíti a kolhozok termelési összefogása és együttműködése.

A XXI. kongresszus megjelölte a kommunista elosztás, a bőség megteremtésének útját. A kommunista elosztásra való áttérés nem egycsapásra, hanem fokozatosan történik, ami feltételezi az életszínvonal állandó emelését. A Szovjetunióban már jelenleg is társadalmi úton elégítenek ki egyes szükségleteket: az iskolák ingyenesek, a kulturális intézmények, klubok, gyermektáborok, egészségügyi, szociális intézmények általában ingyenesek, s ezeket nem a végzett munka alapján, hanem a szükségletek szerint veszik igénybe. A XXI. kongresszus célul tűzte ki a reáljövedelem 40 százalékos növelését, az adók megszüntetését, a bérek és nyugdíjak emelését, a munkaidő rövidítését, a történelemben eddig példátlan lakásépítkezést. Rövid időn belül a Szovjetunió a legjobb életet biztosítja az emberek számára, s ez világszerte meggyőzővé teszi a szocializmus fölényét.

A XXI. kongresszus továbbfejlesztette a marxista államelmé-

Digitized by Google

letet. Jelenleg a szovjet állam legfontosabb feladata a gazdasági-szervező és kulturális-nevelő feladat. A szovjet államot az elmúlt években megerősítették oly módon, hogy a tömegeket jobban bevonták az állami élet irányításába, erősítették a szovjet demokráciát. Fontos lépés volt e téren a népgazdasági tanácsok létrehozása, a köztársaságok jogkörének szélesítése. A szovjet demokrácia szélesítése, az állam politikai alapjának erősítése, az állam elhalásával összefüggő kérdés, mert a kommunizmusban a nép közvetlenül intézi a társadalom ügyeit. A jövőben még jobban fejlesztik a szovjet demokráciát, még nagyobb tömegeket vonnak be a gazdasági és kulturális élet irányításába. Amilyen mértékben fejlődik a szocialista demokrácia, olyan mértékben a szocialista állam fokozatosan átnő kommunista önkormányzatba.

A szovjet nép a kongresszus határozatainak szellemében lelkesen dolgozik a 7 éves terv idő előtti megvalósításán. A kommunizmus építésében újabb nagy győzelmek születtek. 1959-ben az ipari termelés a tervezett 7,7 százalékkal szemben 11 százalékkal emelkedett, ezen belül a termelőeszközök gyártása 12 százalékkal, a közszükségleti cikkek termelése 10,3 százalékkal. 1959-ben több mint 1000 új gyárat helyeztek üzembe. 13 millió munkás tért át a 7 és a 6 órás munkanapra. Óriási sikereket ért el a Szovjetunió a tudomány és technika fejlesztésében. A világon elsőnek helyezett üzembe atomenergiával működő villamoserőműveket, elsőnek kezdte el az interkontinentális, ballisztikus rakéták tömeggyártását, a szovjet tudomány tette lehetővé a hold megismerését és hozta létre az első mesterséges bolygót. A Szovjetunió sikerei új korszakot nyitottak a tudomány és technika fejlődésében.

Az SZKP politikájának eredményeit bizonyítja többek közt az, hogy míg az USA termelése 1953—59 között 11 százalékkal, addig a Szovjetunió termelése 90 százalékkal emelkedett. Minden remény megvan arra, hogy a szovjet nép határidő előtt teljesíti a 7 éves népgazdasági tervet, és egyre közelebb kerül a kommunizmus megvalósításához.

•

A párt története megmutatja, hogy ez az út nem volt könnyű. Különösen fiatal nemzedékünk nevelése szempontjából fontos megvilágítani a munkásosztály nehéz küzdelmeit, tanulságait. A fiatalok közvetlen tapasztalatból nem ismerik a kapitalizmust, a szocializmusért vívott hősi harcot, ők a szocializmus jótetteményei közepette nőnek fel, ezért sokszor értetlenül állnak, ha a kapitalizmus egyes jelenségeiről hallanak. Az SZKP története harcok és küzdelmek története. Az első marxista körök megalakulásától kezdve temérdek áldozatot hozott a győzelemért. A forradalmárok tízezrei pusztultak el a kapitalizmus ellen vívott harcban, börtönben, számüzetésben és emigrációban. A marxizmus eszméjének terjesztése igen nehéz munka volt, sok megnemértést, ellenséges ideológiák

Digitized by Google

befolyását kellett leküzdeni. A Szovjetunió 28 évig egyedül, a kapitalista országok állandó támadásának kitéve építette és felépítette a szocializmust. A második világháborúban a szovjet nép milliói véreztek a fasizmus elleni harcban. A nemzetközi munkásmozgalomnak nincs még egy olyan csapata, amely annyi áldozatot hozott, és olyan dicsőséges csatákat vívott volna, mint a Szovjetunió Kommunista Pártja. A szovjet emberek ebben a szellemben, az SZKP történetének szellemében nevelkednek. Egységesen követik a pártot, amely kivezette az orosz népet a cári Oroszország nyomorából a szocializmus széles útjára.

A Szovjetunió Kommunista Pártja történetének tanulmányozása igen fontos feladata minden kommunistának. A korábbi években a párttörténet tanítása sok esetben hibás volt, főleg az Októberi Forradalom előtti fejezeteit tanulmányoztuk, s keveset foglalkoztunk a szocializmus építésének kérdéseivel. Általános volt a párttörténet betűjének mechanikus megtanulása, forradalmi szellemének elsajátítása helyett. Az SZKP történetének tanulmányozása méltó helyet kell, hogy elfoglaljon a marxizmus oktatásában. A fő figyelmet a párt második világháború utáni tevékenységére, különösen az 1953 óta bekövetkezett új fejlődési szakaszra kell fordítani. A párttörténetet úgy kell tanulmányozni, hogy az a dialektikus materialista világnézetet erősítse.

A Szovjetunió Kommunista Pártjához való helyes viszonyunk nem azt jelenti, hogy e könyv elméleti tételeit betanuljuk, ismételjük és mechanikusan átvegyük, hanem úgy helyes, ha benne felismerjük a marxizmus—leninizmust a gyakorlatban, s a tanulságokat a mi országunk sajátosságainak figyelembevételével alkalmazzuk. Az SZKP nem zárta le a párt eddigi történetének leírását, hanem újabb kutatásra serkenti a történészeket. A pártpropaganda feladatairól szóló legutóbbi határozatban célul tűzte ki az SZKP több kötetre terjedő részletes történetének kidolgozását.

Pártunk VII. kongresszusa által megjelölt feladatok is szükségessé teszik az SZKP történetének alapos tanulmányozását. Az SZKP tapasztalatainak ismerete megerősíti azt a meggyőződésünket, hogy a marxizmus—leninizmus tanításait, a szovjet nép tapasztalatait jól alkalmazzuk a mi sajátos viszonyainkra, hogy Lenin eszméi és a pártéletre kidolgozott lenini szabályok maradéktalanul érvényesülnek a mi pártunk életében is. Az SZKP történetének széles körben való tanulmányozása megkönnyíti pártunk VII. kongresszusa által kitűzött nevelési feladatok teljesítését: hogy a szocialista tudat fejlesztésével behozzuk azt a lemaradást, amely gazdasági fejlődésünkhöz viszonyítva eszmei-politikai fejlődésünkben fennáll.

Digitized by Google

KONZULTÁCIÓ

Gulyás Emil:

„Kert-Magyarország" kérdéséről

„Kert-Magyarország" jelszavát még a két világháború közötti időszakban Németh László, majd később Somogyi Imre vetette fel. Ez a jelszó abban az időben bizonyos haladó törekvéseket fejezett ki. „Kert-Magyarország" gondolata akkor a zsákutcába került, és nagyrészt külterjesen gazdálkodó, feudális maradványokkal terhelt nagybirtokkal szemben a szabadon és belterjes irányban fejlődő parasztgazdaságok — lényegében az amerikai utas tőkés fejlődés — perspektíváját jelentette.

De a „Kert-Magyarország" gondolata haladó vonásai mellett — már születésekor — irreális elképzeléseket is tartalmazott, sok vonatkozásban túlbecsülte a kisparaszti gazdaságok lehetőségeit. Amennyiben pedig ez az elmélet azt az illúziót táplálta, hogy a falusi nyomorból nem a kizsákmányolás megszüntetése, a tőkés rendszer elleni harc, hanem „Kert-Magyarország" megvalósítása a kivezető út, ennyiben ez az elmélet már akkor is káros volt, mert elterelte a figyelmet a fő kérdésről, a tőkés rendszer elleni harcról.

„Kert-Magyarország" elméletének feleleventése 1956-ban az ellenforradalom előkészítésének egyik harci jelszavává vált. Az ellenforradalom időszakában ez az elmélet a mezőgazdaság szocialista perspektívája ellen irányult, másrészt termelési szempontból is irreális célkitűzéseket tartalmazott. A petőfi-köri demagógok a mezőgazdaságot teljesen kiszakították a népgazdaság egészének összefüggéseiből. Abból a tényből, hogy Magyarország éghajlati, természeti viszonyai kedveznek bizonyos kertészeti kultúráknak (paprika, hagyma, zöldségfélék, alma, szőlő stb.) és abból, hogy azokat nagyrészt egészen az utóbbi időkig a kisüzem termelte, még nem következik, hogy ezen növények termelése előnyösebb kisüzemekben, vagy hogy a belterjes kultúrák kifejezetten kisüzemi kultúrák. S ha igaz is, hogy a kertgazdálkodás Magyarországon még jelentős mértékben fejleszthető, ebből nem következik, hogy mezőgazdaságunkat egyoldalúan csak ebben az irányban fejlesszük.

A mezőgazdaság szocialista átalakításában, és a termelés növelésében az utóbbi években elért sikereink számos új adattal szolgálnak a „Kert-Magyarország"-gal kapcsolatos illúziók szertefoszlatásához.

* * *

Digitized by Google

Lenin már a századforduló idején, az akkori viszonylag alacsonyabb technikai színvonal mellett rámutatott arra, hogyan tör előre a a kapitalista nagyüzem a kertészet, a szőlészet, az ipari növények termesztése területén is. Az 1914—15-ben megírt „Újabb adatok a mezőgazdasági kapitalizmus fejlődéstörvényeiről" című művében már bőséges adatokkal bizonyítja, hogy az USA-ban az összes mezőgazdasági üzemek közül a főzelékféléket, a gyümölcsöt és a tejtermékeket előállító farmok a legerősebben tőkés jellegűek, ebben a kategóriában a legnagyobb a bérmunkára fordított összeg és annak aránya, ezek a legbelterjesebb üzemek. Lenin felhívja a figyelmet, hogy senkit ne tévesszen meg például a „főzelék"-farmoknak az átlagosnál kétharmaddal kisebb területe. Az adott technika, a mezőgazdasági tőke felhalmozásának adott foka az ilyen típusú farmok kisebb méreteit követeli meg. Lenin rámutatott, hogy „éppen az ilyen kultúrák terjednek a tőkésországokban minden másnál gyorsabban". Jellemző erre a kategóriára, hogy a kisüzemeknek a nagyüzemek általi kiszorítása együtt jár az utóbbiak területének csökkenésével. Így például 1900-ban azok a farmok, amelyekben a fő termelési ág a főzelékféle, a gyümölcs, a tejtermék, a dohány, a rizs, a cukor, a virág, a melegházi termék stb. volt, az összfarmok 12,5 százalékát, földterületük azonban az összes farmok együttes területének csak 8,6 százalékát tették ki. Ugyanakkor a 8,6 százaléknyi földterülettel szemben ebben az időben az egész amerikai földművelés termelésének összértékéből (a jószág takarmányozására fordított termékek kivételével) a terület arányának kétszeresével, 16 százalékkal, az egész mezőgazdaságban kifizetett munkabér összegéből több mint háromszoros részaránnyal, 26,6 százalékkal részesedtek). A statisztikai adatok bizonysága szerint az említett kategóriába tartozó farmok gazdasági szerepe két-háromszorosan felülmúlta mind a farmok számában, mind a földterületben való részesedésüket. Lenin rámutatott, az ilyen típusú gazdaságok egyre fokozódó jelentőségére. Felhívta a figyelmet arra, hogy míg 1900 és 1910 között az Egyesült Államokban a gabonatermő terület 3,5 százalékkal növekedett, a bab, a borsó termő terület 26,6 százalékkal, a főzelékféléké pedig 25,5 százalékkal.*

A mezőgazdaság tőkés fejlődésének a menete már a század elején, tehát a technika, az agro- és zootechnikai módszerek viszonylag alacsony színvonalán, szétzúzta a kistermelés versenyképességéhez fűzött illúziókat a zöldségfélék, a gyümölcs stb. termelése terén. Még kézzelfoghatóbb a nagyüzemek fölénye napjaikban, amikor a gépesítés döntően nagyüzemekben alkalmazható, és a csak ott kifizetődő, tudományos, agrotechnikai módszerek a zöldségfélék, a gyümölcs, a szőlő és egyéb hasonló termékek termelésében, széles körben elterjedtek. Vegyünk csak egyetlen példát ennek alátámasztására. A „Magyar Mező-

* Lenin Művei 22. kötet. 66—72. oldal. Szikra, 1951.

Digitized by Google

gazdaság" című folyóirat 1959. június 22-iki számában fényképet közöl egy palántázó-dugványozó gépről, melynek 2,6 méter széles gerendélyére 6 ültetőelem szerelhető, és amelynek 4 kat. hold a napi teljesítménye. Nem kell bővebben bizonyítani, hogy a gépesítésnek például palántázásnál, amely a kerti növények termesztésének egyik legmunkaigényesebb folyamata, milyen hallatlan előnyei vannak, milyen óriási mértékben emeli a munkatermelékenységet, csökkenti az önköltséget. Viszont a napi négy hold teljesítményű gép nemcsak megvásárolhatatlan, hanem ki sem fizetődő néhány holdas parcellagazdaság számára.

Akik ma is propagálják „Kert-Magyarország" jelszavát, azoknak figyelmébe ajánljuk a magyar mezőgazdaság termelésének fejlődését jellemző adatokat.

A mezőgazdasági termelőszövetkezetek fölénye a kisárutermelő parasztgazdaságokkal szemben évről évre mind több területen bontakozik ki. Ez a fölény a szántóföldi növények, elsősorban a kalászosok termelésében már évek óta szemmelláthető, kétségbevonhatatlan. A kert, a szőlő-, a gyümölcstermelés terén — a dolog természeténél fogva — a termelőszövetkezetek fölénye csak bizonyos idő múltán kezdett megmutatkozni.

A kert- és szőlőterület százalékaránya az egyéni gazdaságok összterületében még 1958—1959-ben is nagyobb volt, mint a termelőszövetkezetekben, ennélfogva az egyéni gazdaságok által termelt összértéken belül nagyobb százalékarányt képviselt a szőlő-, a gyümölcs- és a kerti termelésben létrehozott érték, mint a termelőszövetkezeti gazdálkodásban. Ugyanakkor egyre több jel mutat arra, hogy a termelőszövetkezetek ebben a vonatkozásban is lassan fölénybe kerülnek az egyéni gazdaságokkal szemben. Így például évről évre növekszik azoknak a termelőszövetkezeteknek a száma, amelyeknek korszerű, nagyüzemi jellegű kertészete van, ahol szőlő- és gyümölcstermelés folyik, s eredményeik messze túlhaladják az egyéni gazdaságokét.

1958-ban a termelőszövetkezetek még csak 11 000 kat. holdon termeltek zöldséget, de 1959-ben már több mint 25 000 kat. holdon. 1960-ban pedig 45 000 kat. holdra tervezik. A zöldség- és gyümölcsértékesítő szervek természetszerűen szívesebben kötnek szerződést a termelőszövetkezetekkel és vásárolnak tőlük zöldséget, mint az egyéni gazdaságokkal, ahol bizonytalanabb, hogy a vállalt kötelezettségeket teljesítik, és ahol szinte lehetetlen az azonos minőségű áruk folyamatos biztosítása.

Ismeretes, hogy a lakosság zöldségellátásában korábban minduntalan kisebb-nagyobb zavarok mutatkoztak. Figyelemreméltó körülmény, amely egyáltalában nem a „Kert-Magyarország" elmélet híveit igazolja, hogy éppen az 1959-es év folyamán, a termelőszövetkezeti mozgalom nagy előretörésének esztendejében, elsősorban az állami gazdaságok és a termelőszövetkezetek zöldségtermelésének javulása,

Digitized by Google

nagyarányú növekedése következtében sikerült ezeket a zökkenőket megszüntetni. Ebben az évben a termelőszövetkezetek zöldségtermő területe megkétszereződött és 50 százalékkal emelkedett a thermálvízzel fűtött zöldségtermő terület is. 1959-ben sikerült kielégíteni a konzervipar zöldség-nyersanyag szükségletét is. 1958-cal szemben 47 százalékkal növeltük az exportra kerülő zöldségmennyiséget, mely ebben az évben elérte a 140 000 tonnát.* Egyébként a külkereskedelem olyan állandóan fokozódó követelményeket támaszt zöldség- és gyümölcstermelésünkkel szemben, amely már önmagában is a nagyüzemi zöldség- és gyümölcstermelés nagyarányú kiterjesztését kívánja meg. Így például igen jelentős exportcikk a vöröshagyma. A termésátlagok lényeges növelése, megfelelő vetésforgó alkalmazása, a hagymabetegségek elleni korszerű, szervezett védekezés, a megfelelő tárolás stb. mind a nagyüzemi termelést igénylik.

Külkereskedelmi szerveink igen nyomatékosan kérik az almaexport fokozását. Almából megfelelő minőségben és csomagolásban nagy mennyiségeket tudunk külföldön igen kedvező áron értékesíteni. A vásárlók igényeit (egységes, kitűnő minőség, korszerű növényvédelem stb.) azonban csak kitűnő fajták nagyüzemi termelésével lehet kielégíteni.

* * *

Sokan úgy vetik fel a kérdést, hogy teremtsünk „szocialista Kert-Magyarországot", s a kert-kultúrák egyoldalú, túlzott előtérbe helyezését értik alatta, vagyis a mezőgazdaság belterjes fejlesztését a kertészetre korlátozzák. Ez egyoldalú, káros szemlélet.

A magyar mezőgazdaság belterjes fejlesztése valóban elsőrendű fontosságú. Magyarország népsűrűsége nagy, egy négyzetkilométerre 106,3 fő jut. Egy lakost alig valamivel több mint egy (1,3!) katasztrális holdról kell ellátnunk, egy mezőgazdasági foglalkozású személyre is csak 3 kh mezőgazdaságilag művelt terület jut.

Ehhez még hozzájárul az is, hogy a mezőgazdaságnak elég jelentős szerepe van külkereskedelmi forgalmunkban, a fizetési mérleg egyensúlyának biztosításában, ezáltal a más népgazdasági ágak fejlesztéséhez szükséges feltételek megteremtésében. Ezek a körülmények eléggé egyértelműen megszabják a mezőgazdaság fejlesztésének irányát. A párt álláspontja az, hogy mezőgazdaságunk fejlődésének feltétlenül a belterjes szocialista nagyüzemi gazdálkodás útján kell haladnia.

Mindennek a hangsúlyozása nem felesleges. Vannak, akik nem értik, nem látják világosan a magyar mezőgazdaság helyzetét, fejlesztési lehetőségeit, és a belterjesség hangoztatását helytelennek ítélik.

---

* Magyari András földművelésügyi miniszterhelyettes beszéde a II. országos kukoricatermelési tanácskozáson, Budapesten, 1960. január.

Digitized by Google

Így pl. George S. Wheeler „Az Amerikai Egyesült Államok mezőgazdasága" c. könyvének magyar kiadásához írt előszavában a „Belterjesség, belterjesség és ismét belterjesség" jelszaváról azt írja, hogy ez a fejetetejére állítja a problémát.* Szerinte „a terméshozam növekedése gyakran éppen a belterjesség nagyfokú csökkentésével érhető el, vagyis oly módon, hogy nagy mennyiségű munkaerőt kis összegű állandó tőkével helyettesítenek". Szerinte a belterjesség jelszava különösen azért káros, mert gátolja a mezőgazdaságban elégtelenül kihasznált munkaerő felszabadítását és más területre való átirányítását. Wheelerrel szemben rá kell mutatni, hogy Magyarországon a viszonylag kis földterület és nagyszámú lakosság miatt nem elég, ha egyedül a munkatermelékenység növelésével igyekszünk területegységenként nagyobb hozamokat elérni. Magyarországon igenis problémát jelent a mezőgazdaságban felszabaduló munkaerő foglalkoztatása. Az előzetes számítások szerint a mezőgazdaságból a szocialista átszervezés során kb. 300 ezer ember szabadul fel. Az iparban és a népgazdaság egyéb ágaiban ennek csak egy részét lehet elhelyezni, míg jelentős részét a mezőgazdaságban kell foglalkoztatni, ami csak a mezőgazdaság belterjes fejlesztésével képzelhető el.

Magyarországon a belterjes irányú fejlődés feltételei egyébként is igen kedvezőek. A belterjesség fokozása, a területegységre jutó élő- és holtmunka ráfordítások növelését jelenti, melynek rendszerint a hozamok megfelelő arányú növekedését kell eredményeznie.

A mezőgazdaságban — mint ezt már Lenin cáfolhatatlanul bebizonyította — nem érvényesül a „csökkenő földhozadék törvénye". Ezért Magyarországon még tág lehetőségei vannak a ráfordítások növelésével, az egyébként felszabaduló munkaerő nagyobb arányú foglalkoztatásával meghatározott hozamnövekedés elérésének. Ismeretes, hogy Magyarországon kitűnőek a természeti adottságok a mezőgazdasági termelés számára. Ilyen (az Európa azonos földrajzi szélességein elterülő vidékekhez képest) a kiemelkedően hosszú napfénytartam. A napsütés évi időtartama az Alföldön 1900—2100 óra, a Dunántúlon évi 1800—2000 óra, s havonkénti megoszlása elég kedvező. A sok napfény, a kedvező szélviszonyok (a Kárpátok védő hatására mérsékelt a szelek ereje, és viszonylag ritkák a nagy viharok), a nagyrészt jó minőségű talajok kitűnő termények, vetőmagvak, gyümölcs, szőlő stb. termelését teszik lehetővé, melyek az ország lakosságának ellátásán túl, mind igen keresett cikkek a világpiacon is, és a szocialista tábor országainak szükségleteit is jelentős mértékben fedezhetik. Éghajlati és talajadottságaink mellett zöldség- és gyümölcsfélékből illat-, íz- és zamatanyagokban rendkívül gazdag termékeket tudunk előállítani, amelyek minőségben lényegesen jobbak, főleg a tőlünk északra és nyugatra

* Wheeler: Az Amerikai Egyesült Államok mezőgazdasága, Kossuth 1959. 12—13. old.

Digitized by Google

fekvő országok termékeinél. Ugyanezek az adottságok biológiailag magas értékű vetőmagvak (főleg pillangósok, hibridkukorica, kertimagvak stb.) előállítását teszik lehetővé. Takarmánytermesztési lehetőségeink, a nagy népsűrűség és a termelési hagyományok következtében, állattenyésztésünk súlya ma is jelentős a mezőgazdasági termelésen belül, és ugyanezek az adottságok indokolják az állattenyésztés jelentős fejlesztését.

Ezideig lehetőségeinket — pl. a talaj termékenységének fokozására, öntözéses gazdálkodásra, jó minőségű vetőmagvak termelésére, szőlő-, gyümölcstelepítésre, az állattenyésztés fejlesztésére — bár egyre fokozottabban, mégis csak kismértékben használtuk ki.

Mindezeket összevetve, az ország nagy népsűrűsége, a mezőgazdasági lakosság viszonylag nagy száma, és ugyanakkor a kedvező éghajlati és talajviszonyok, a rohamléptekkel fejlődő ipar által nyújtott nagyhatású mezőgazdasági termelőeszközök szükségessé, egyben lehetővé teszik a mezőgazdaságban a munkaigényes ágak fejlesztését, a ráfordítások olyan növelését, melyet hozamnövekedés követ, egyszóval a belterjes fejlesztést.

A szocialista országok fejlődő mezőgazdasági együttműködése nagy lehetőségeket tartogat mezőgazdaságunk belterjes fejlesztése számára. A szocialista országok ez év február elején megtartott moszkvai mezőgazdasági tapasztalatcseréjén a többi között például indítványozták, „hogy az egyes szocialista országok kössenek hosszúlejáratú szerződéseket azokkal az országokkal, amelyeknek — mint Magyarországnak is — jó természeti adottságai vannak vetőmagtermesztésre. Más országok nagyon szorgalmazták az értékes, korai és kései zöldségfélék termesztését, s az ezekre vonatkozó, szintén kétoldalú hosszúlejáratú szerződések megkötését."*

Mindez arra utal, hogy mezőgazdaságunk belterjes fejlesztésének célkitűzései helyesek. A VII. pártkongresszus a második ötéves terv időszakában 30—32 százalékos mezőgazdasági termelésnövekedést irányzott elő, melyen belül nagy súllyal szerepel a kenyérgabona, az ipari növények, a takarmányfélék és az állattenyésztés mellett a kertészet, a szőlő-, gyümölcstermelés fejlesztése is. Nyilvánvaló azonban, hogy nem helyes az az egyoldalúság, amely a „szocialista Kert-Magyarország" jelszavával a kertészet, a szőlő- és a gyümölcstermelés fejlesztést mindenek elé helyezné. Nemcsak azért helytelen ez, mert adottságaink folytán mezőgazdasági termelésünk sokoldalú, hanem azért is, mert ezeknek a termelési ágaknak a fejlesztése nem történhet a külpiaci elhelyezési lehetőségektől függetlenül. A belső szükségletek mellett a külső elhelyezési lehetőségek szabják meg a szőlő-, a gyümölcs- és a zöldségtermelés fejlesztését hazánkban.

* Fehér Lajos elvtárs nyilatkozata a Népszabadságnak a moszkvai mezőgazdasági értekezletről, Népszabadság, 1960. február 6.

Digitized by Google

A második ötéves terv reális célkitűzéseket tartalmaz ebben a vonatkozásban is. Előirányozza bortermelésünk növelését az 1954—58. évi 3223 ezer hl-ről 3994 ezer hl-re, az étkezési szőlőét 68 ezer tonnáról 80 ezerre. A terv szerint a gyümölcstermelést 50 százalékkal emeljük, ezen belül az almatermelést 163 ezer tonnáról 260 ezerre, a kajszibarackét 29 ezer tonnáról 80 ezer tonnára, a főbb zöldségfélék közül a paradicsom termelését mintegy 70 százalékkal, a vöröshagyma termelését is jelentékenyen kívánjuk növelni.

Mindennek anyagi, műszaki feltételeit is biztosítani tudjuk, ezért célkitűzéseink megalapozottak. Megjegyzendő, hogy ez az elég jelentős fejlesztés nem a mezőgazdaság más ágainak rovására, hanem azok erőteljes és együttes fellendülésével valósul meg.

A belterjesség ilyen értelmezése helyes és ez nem azonosítható semmilyen vonatkozásban a „Kert-Magyarország" elavult elméletével, irreális, ködös elképzeléseivel.

Digitized by Google

NEMZETKÖZI SZEMLE

Az NDK gazdasági sikerei és 7 éves terve

Az NDK dolgozói a közelmúltban ünnepelték köztársaságuk megalakulásának 10. évfordulóját. A jubileumi ünnepségek országszerte lelkes hangulatban, új munkasikerek jegyében zajlottak le, meggyőzően juttatták kifejezésre az NDK szocialista társadalmi rendjének szilárdságát, hatalmasan megnőtt és egyre növekvő nemzetközi tekintélyét. Az NDK-t övező elismerés mindenekelőtt a gazdasági építés frontján elért nagyszerű eredményekből, a dolgozók javára létesített szocialista vívmányokból, a kormány következetes békepolitikájából táplálkozik.

Akadnak persze nyugaton szép számmal olyanok, különösen reakciós polgári és jobboldali szocialista körökben, akik kisebbíteni próbálják a demokratikus Németország sikereit, összehasonlítják Nyugat-Németországgal, miközben nyugatnémet „gazdasági csodáról" beszélnek. Az összehasonlítás jogos, hiszen valóban két Németország létezik. De ezek mindegyike a második világháború után más-más alapról indult, eltérő társadalmi viszonyok közepette fejlődik. Nos, a szocializmus tényesen kiállja az összehasonlítás próbáját! A tények beható vizsgálata és tárgyilagos megítélése kétséget kizáróan bizonyítja, hogy az igazi gazdasági csodát az NDK öntudatos dolgozói vitték véghez.

Tény, hogy az a gazdasági segítség, amelyet az imperiàlista hatalmak a militarizmus és imperializmus talpraállítása céljából Nyugat-Németországnak nyújtottak, egyben a termelőerők kapitalista viszonyok között meglepő gyors fejlődésére is vezetett. Ennek a fejlődésnek az előnyeit azonban a tőkés termelési viszonyok alapján mindenekelőtt maguk a tőkések élvezik. A nyugatnémet gazdasági csoda lényegét röviden úgy is jellemezhetnénk, hogy a munkabérhez viszonyított tőkés profitok még sohasem voltak olyan csodálatosan magasak, mint jelenleg.

AZ 1945 UTÁNI FEJLŐDÉS SAJÁTOSSÁGAI

Az NDK dolgozóinak áldozatos munkával kivívott eredményeit csak akkor értékelhetjük egész nagyságukban, ha azokat a fejlődés *folyamatában és összefüggéseikben* vizsgáljuk. A gazdaság helyreállítását és fejlesztését a háború után Kelet-Németország nagyon kedvezőtlen körülmények között kezdte meg. Az ország megosztottsága következtében a gazdaságban rendkívüli aránytalanságok léptek fel. A korábban sokoldalúan fejlett gazdasági egészet képező Németország különböző övezetekre osztásával a termelőerőknek a két Németország szempontjából nagyon egyenlőtlen megoszlása következett be.

Ezt világosan tükrözik az alábbi

Digitized by Google

adatok, amelyek néhány fontosabb termék termelésének megoszlását mutatják 1936-ban a mai NDK, illetve Nyugat-Németország területén.*

Egyes termékek termelésének százalékos megoszlása az NDK és Nyugat-Németország területén 1936-ban

(1936 = 100)

(Berlin nélkül)

Termék	NDK területe	Nyugat-Németország területe
vasérc	5,4	94,6
nyersvas	1,6	98,4
kőszén	2,9	97,1
tömbacél	7,7	92,3
hengereltacél	8,3	91,7
foszforműtrágya	8,4	91,6
cement	16,5	83,5
gép- és járműgyártás	15,1	84,9
elektoromosipar	24,7	75,3
finommechanika, optika	22,3	77,7
vegyipar	35,4	64,5
gumi és azbeszt	29,5	70,5
építőanyagok	13,0	87,0
faipar	29,3	70,7
textilipar	29,1	70,9
könnyűipar	40,1	59,9
bőr- és cipőipar	25,4	74,6
cellulóz- és papíripar	40,1	59.9

A fenti táblázat mutatja, Németország keleti részén, a mai NDK területén viszonylag széles és fejlett feldolgozó ipar maradt ugyan, de megfelelő nyersanyagbázis, alapanyagipar nélkül. A területén maradt ipar olyan döntő ágait, mint például a gépgyártást, vegyipart, textilipart stb. nyersanyaggal, alapanyaggal korábban ellátó ágak jórészt Nyugat-Németország területén maradtak. A kőszéntermelés, az acél- és vasgyártás, a nehézgépipar — hogy csak a legfontosabbakat említsük — Nyugat-Németország ipari központjaiban koncentrálódott.

Igaz, hogy például a barnaszén termelés Németország keleti részén 64,6 százalékot tett ki, Nyugat-Németország 35,4 százalékával szemben. De a barnaszén a kőszénnel nem egyenértékű, mert a kőszén kalóriatartalma mintegy háromszorosa a barnaszén kalóriatartalmának, alkalmazása gazdaságosabb és a barnaszenet bizonyos célokra nem, vagy csak pótlólagos munkaráfordítások révén, dúsítással, kokszosítással lehet felhasználni. Bár az NDK területén fejlett gépgyártás (az összgépgyártásnak mintegy 30 százaléka, ezen belül a textilgépgyártásnak mintegy 60 százaléka) maradt, ez nem rendelkezett megfelelő kohászati bázissal. Ugyanakkor a gépgyártáson belül a nehézgépgyártás csaknem teljesen hiányzott. Belső aránytalanságok mutatkoztak a vegyiparban, a textiliparban is.

Az említett példákból kiviláglik, hogy az ország különböző övezetekre való felosztása hallatlan gazdasági nehézségek elé állította a demokratikus Németország kormányát és dolgozó népét. Nyugat-Németország viszont nem került ilyen súlyos helyzetbe, sőt azt is mondhatnánk, hogy a gazdaság egyes területei, az ipar egyes ágai közötti arányok itt *kedvezően* alakultak, s 1957 januártól a gazdasági fejlődés feltételei még kedvezőbbé váltak a Saar-vidéknek Nyugat-Németországhoz való csatolásával. Teljes nagyságában tornyosult tehát a kelet-német dolgozók elé az a feladat, hogy a háború sújtotta gazdaságot helyreállítsák, a súlyos aránytalanságokat

* Az NDK területe 107,9 ezer km², lakossága 17,3 millió, az NSZK területe 247,8 ezer km², lakossága 54 millió

Digitized by Google

felszámolják. (Mejegyzendő, hogy az NDK területén a lakóépületekben, üzemekben, közlekedésben, mezőgazdaságban esett háborús károk is sokkal számottevőbbek voltak, mint Nyugat-Németországban. A háborús pusztítások mértékére jellemző, hogy az ipar 1946-ban, a háború befejezése utáni első évben, a háború előtti 1936. évi termelésnek mindössze 43 százalékát produkálta, és csak 1950-ben érte el az utolsó békeév termelési szintjét.)

Az NDK-nak mindenekelőtt saját *nehézipari* bázisát kellett megszilárdítania, az elégtelennek mutatkozó ágazatokat kibővítenie, illetve korábban nemlétezőket kellett újonnan létrehoznia. A döntő lépéseket ezen az úton mindenekelőtt saját nehézgépgyártásának és kohászatának kifejlesztése jelentették, olyan nagy létesítmények életrehívása, mint például a Stalinstadti Kohómű, a Brandenburgi és Hennigsdorfi Acél- és Lemezgyár, a warnowi és stralsundi nagy hajógyárak megépítése stb.

Ezeket a bonyolult és rendkívül költséges feladatokat csak a társadalmi-gazdasági viszonyok szocialista átalakítása révén, a párt helyes politikáját követő munkásosztály vezetésével, a szocialista országok, elsősorban a hatalmas Szovjetunió nagyarányú és önzetlen segítségével lehetett viszonylag rövid idő alatt sikeresen megoldani.

Ha — mint már említettük — az ipari termelés csak 1950-ben érte el és múlta felül az 1936. évit, úgy 1958-ban, 1950-hez képest már csaknem két és félszeresére, a munka termelékenysége a szocialista iparban ugyanezen idő alatt (egy termelőmunkásra számítva) csaknem 190 százalékra, a nemzeti jövedelem több mint 202 százalékra, ezen belül az egy főre jutó nemzeti jövedelem 214 százalékra emelkedett. Az NDK az ipari termelés növekedésének ütemében túlszárnyalta a kapitalista világgazdaságban különösen jó konjunktúrát élvező Nyugat-Németországot is).*

Az elért eredmények megerősítették az NDK külső és belső pozícióit, megszilárdították helyét a világ iparilag legfejlettebb országai között, hozzájárultak a szocialista országokkal folytatott gazdasági kapcsolatainak elmélyítéséhez és a két világrendszer békés versenyében növelték a szocialista tábor gazdasági erejét.

AZ NDK HELYE ÉS SZEREPE A SZOCIALISTA VILÁGGAZDASÁGBAN

Az NDK ipari termelésének volumenét tekintve Európában az 5-ik, világviszonylatban a 8-ik helyen áll, a szocialista világgazdaságban az elsők között van. Fejlett termelőerőivel a szocialista országok tervszerű, gazdasági együttműködése keretében hatékonyan hozzájárul más szocialista országok iparosodásának meggyorsításához. Erre mutatnak kül-

* Az utóbbi években a NSZK-ban a fejlődési ütem *csökkenése*, az NDK-ban a fejlődési ütem *növekedése* figyelhető meg. De az NDK nemcsak az ütem tekintetében, hanem a termelés *abszolút növekedésében* is lehagyta Nyugat-Németországot. A berlini Közgazdasági Intézet vizsgálatai szerint a nyugatnémet ipar forgalma 1958-ban 1957-hez képes (változatlan árakon) 3890 mlrd márkával nőtt, az NDK iparának bruttótermelése pedig — ugyancsak változatlan árakon számolva — 5586 mlrd márkával emelkedett. Ha ezeket a számokat — tekintettel a nyugatnémet ipar forgalmának és az NDK ipara bruttótermelésének eltérő számítási módszereire és az árszínvonalakban mutatkozó különbségekre — csak hozzávetőleges pontosságú nagyságrendeknek tekintjük is, megdönthetetlen tény marad, hogy az NDK iparának 1958. évi egy főre eső 319 márkás növekedése sokkal magasabb, mint az NSZK nem egészen 80 márkás növekedése. (Jahrbuch der D. D. R., 1959. 403. old.)

Digitized by Google

ső gazdasági kapcsolatai is, többek között exportjának összetétele.

Az NDK legnagyobb jelentőségű iparága a gépipar, amely az összipari termelés 35 százalékát, az export 52 százalékát adja. Nagy népgazdasági súlya van a vegyiparnak (az ipari termelés 14 százalékát adja), a textil- és könnyűiparnak. Ezek az iparágak adják az export zömét.

A gépipar, *termelését* tekintve a szocialista világgazdaságban a Szovjetunió után a második, a gépipari *exportot* tekintve az USA, Nyugat-Németország és Anglia után világviszonylatban a negyedik helyet foglalja el. Az NDK a Kínai Népköztársasággal együtt a Szovjetunió legjelentősebb külkereskedelmi partnere. A Szovjetunióba irányuló exportja 1958-ban több mint 3.2 milliárd rubelt ért el, és ezen belül 53 százalék volt a gépek és berendezések, teljes gyárberendezések aránya.

Csehszlovákiába irányuló exportja 1950—58-ban négyszeresére, ezen belül a fémfeldolgozó ipari termékek forgalma 13-szorosára nőtt. Ez is mutatja, hogy nem helytálló az a feltevés, miszerint iparilag fejlett, nagyjából hasonló gazdasági struktúrájú országok között a külkereskedelmi forgalomnak szükségszerűen stagnálnia, sőt csökkennie kell. A tények arra mutatnak, hogy megfelelő kooperáció és specializáció esetén ez egyáltalán nem következik be, sőt a forgalom növekedésével lehet számolni.

A forgalom nagyságát tekintve az NDK 3. legszámottevőbb külkereskedelmi partnere a Kínai Népköztársaság. Kínába irányuló exportja 1951—58 között meghétszereződött. Az export mintegy 90 százalékát gépek és berendezések teszik, ezen belül a teljes gyárberendezések részaránya mintegy 44 százalék. Kínában 1959-ben 41 üzem épült az NDK segítségével. Az NDK jelentős gépipari, vegyipari, textil- és könnyűipari szállítmányokat irányít más szocialista országokba is, és kiterjedt kereskedelmet folytat a kapitalista országok egész sorával.

Az említettek — bár meglehetősen egyoldalúan és leszűkítve — valamelyest érzékeltetik az NDK fontos szerepét a szocialista világgazdaságban. De a szocialista országokkal folytatott *kölcsönös* gazdasági kapcsolatok az NDK számára is *létfontosságúak.*

Az NDK nyersanyagokban viszonylag szegény. Noha hatalmas erőfeszítéseket tett és tesz nyersanyagbázisának kiszélesítésére, rendkívül nagyarányú, és ipari termelésének növekedésével párhuzamosan növekvő mértékű nyersanyabehozatalra szorul. Saját nyersanyagforrásai közül lényegében csak barnaszén, kálisó és kősó készletei jelentősek. A legfontosabb nyersanyagokat, mint például a kőszenet, kokszot, olajat, vasércet, nyersvasat, acéllemezt, színesfémeket, faárut, gyapjút, gyapotot stb. túlnyomórészt vagy csaknem kizárólag behozatal útján biztosítja, melynek közel 80 százaléka szocialista országokból származik. 1958-ban például a Szovjetunió szállította kőszénimportjának 61 százalékát, a vasérc import 98 százalékát, a nyersvas 93 százalékát, az acéllemez 65 százalékát, a réz 83 százalékát, az ólom 87 százalékát, az olaj 100 százalékát, a gyapot 84 százalékát, a gabonaféleségek 94 százalékát. Jelentősek a Szovjetunió foszfát-, bőr-, cellulóz-, faáru- stb. szállításai is.*

Az NDK számára fontos a ba-

* Vnyesnyaja Torgovlja, 1959. N° 10.

Digitized by Google

ráti országokból származó ipari félkész- és készáruk, élelmiszerek behozatala is. Hazánk például főként élelmezési és fogyasztási cikkeket, bauxitot, timföldet, gépipari termékeket, autóbuszokat, dömpereket stb. szállít az NDK-nak.

Az NDK gazdasági erősödése több szempontból kivételes jelentőségű. A két Németország létezése és két ellentétes világrendszerhez való tartozása következtében a szocializmus és kapitalizmus versenye itt nyilvánvalóbb és élesebb, mint másutt. Az NDK minden új sikere a szocialista társadalmi rend életrevalóságának és fölényének közvetlen bizonyítéka, ugyanakkor cáfolata annak a nyugaton elterjedt hamis nézetnek, miszerint a szocialista gazdasági-társadalmi alakulat legfeljebb gazdaságilag fejletlen országok számára alkalmas, tanúsítja, hogy a szocialista termelési viszonyok az iparilag fejlett országokban is a termelőerők korlátlanabb,, gyorsabb fejlődését biztosítják, mint a kapitalizmus.

A HÉTÉVES TERV

Az NDK fejlődésének fontos állomása volt a Német Szocialista Egységpárt 1958. évi V. kongresszusa. A kongresszus — építve az előző évek eredményeire, az ország megnövekedett gazdasági erejére, a dolgozók szocialista lelkesedésére, és a szocialista országokkal való tervszerű együttműködésre — megszabta az 1959—65. évekre vonatkozó hétéves népgazdasági terv irányelveit és az ország gazdasági főfeladatát. Az NDK népi kamarája 1959. október 1-én a hétéves népgazdaságfejlesztési tervet törvénnyé emelte. Ezzel a szocialista építés győzelmes befejezésének részletes programját adta a német dolgozók kezébe.

Melyek a terv fő jellegzetességei? Figyelemreméltó a gazdaság különböző területeinek *gyors fejlődési üteme*, az előirányzott nagyarányú mennyiségi növekedés. Az ipari termelés hét év alatt 88 százalékkal (110 milliárd márkára) nő, ezen belül a termelési eszközök növekedése 95 százalékos, a fogyasztási cikkeké 77 százalékos. A termelés növelésének tervezett évi üteme 9—10 százalék.*

A terv a mezőgazdaságban a nagyüzemi termelés fejlesztése alapján előirányozza minden növényi és állati hozam jelentős növelését, és a nyugat-német mezőgazdaság hektáronkénti hozamainak, adott területegységre eső hús, tej, tojás termelésének túlszárnyalását, hogy az eddiginél nagyobb arányban fedezhessék a lakosság élelmiszer, az ipar, mezőgazdasági nyersanyagszükségletét saját termelésből. A nemzeti jövedelem az 1958. évi 63 milliárd márkáról 1965-re 100 milliárd márkára emelkedik. A munkások és alkalmazottak reálbére 60—65%-kal nő. A lakáshelyzet javítására 772 000 lakást építenek. (A lakásviszonyok az NDK-ban már ma kedvezőbbek, mint Nyugat-Németországban. 1958 végén 1000 lakósra 305 lakás, Nyugat-Németországban 271 lakás jutott.**) A beruházások a tervidőszakban 142 milliárd márkára rúgnak, ami az 1951—57-es időszak beruházásainak körülbelül két és félszerese. Ebből az ipar 60, a közlekedés 14, a mezőgazdaság 14 milliárd márkával részesedik, lakás- és városépítésre 30 milliárd márka, egyebekre 24 milliárd márka jut.

Az említett adatok megközelítőleg érzékeltetik a fejlődés gyors ütemét, a méretek nagyarányúsá-

* 1959-ben a termelés ténylegesen 12 százalékkal emelkedett.

** Voproszi Ekonomiki, 1959. № 9.

Digitized by Google

gát. Ez azonban többé-kevésbé valamennyi szocialista ország terveire jellemző. Minden ország terve magán viseli azonban a konkrét helyzetéből fakadó sajátosságokat. Az NDK helyzetének fő jellegzetessége — amely következményeiben az egész tervet áthatja —, az *ország megosztottsága*. Jellemző továbbá, hogy a foglalkoztatottság magas foka és háború utáni évek születés-kieséseinek hatására a termelésbe újonnan belépők száma az elkövetkező években csak *jelentéktelen* mértékben növelhető. Ugyanakkor a fiatalok továbbtanulása és a nyugdíjazások csökkentőleg hatnak a foglalkoztatottságra. Egészében a munkások és alkalmazottak létszáma a 7 éves terv folyamán nemhogy növekedne, de valamelyest csökkenni fog. Ezért az előirányzott *termelésnövekedést a munkatermelékenység emelésével* kell biztosítani. A munkatermelékenységnek a tervidőszakban az előző hét évi 68 százalékkal szemben 85 százalékkal, vagyis évi 9—9,5 százalékkal kell emelkednie, sőt egyes fontos iparágakban még ennél is gyorsabban.

A terv az előirányzott termelékenységnövelés fő módszeréül a népgazdaság fontosabb ágainak *átfogó szocialista rekonstrukcióját*, a népgazdaság termelési színvonalát döntően meghatározó ágak súlyponti fejlesztését jelöli meg. A rekonstrukciónak biztosítania kell, hogy a szocializmus gazdasági törvényei követelményeinek megfelelően a legésszerűbben szervezzék meg a termelést, felszámolják kapitalizmustól örökölt szétforgácsoltságát és ésszerűtlenségeit, maximálisan kihasználják a dolgozók alkotó kezdeményezésében rejlő hatalmas energiákat. A rekonstrukció megvalósításában egyidejűleg kívánják alkalmazni annak két útját: egyrészt jelentős beruházások révén gyorsan emelni a legfontosabb iparágak és üzemek termelési színvonalát, a gépesítés és automatizálás mértékét, másrészt — és ez a beruházási eszközök korlátozott volta miatt a rekonstrukció megvalósításának nem kevésbé fontos útja — a meglevő termelési berendezések tökéletesítésével, újításokkal, megfelelő mérő és szabályozó műszerek beépítésével, a technológia korszerűsítésével, a termelés jobb megszervezésével fokozni a régi vállalatok teljesítőképességét, csökkenteni az önköltséget. A terv előírja, hogy a rekonstrukcióval kapcsolatos minden intézkedésnek pontos számításokon kell alapulnia. Előzetesen fel kell mérni: milyen az adott intézkedés gazdasági hatékonysága, mennyire növeli a termelékenységet, mennyire emeli a termelés és a gyártott termék műszaki színvonalát, csökkenti az önköltséget, fokozza az üzem gazdaságosságát? Csakis ezek lehetnek a rekonstrukciós intézkedések eredményességének fő ismérvei.

Hogy az adott eszközök és erőfeszítések ráfordításával a lehető legmagasabb eredményeket érjék el, a gazdasági vezetőknek jól kell ismerniök a gyártmányok és gyártási eljárások *világszínvonalát*. Csak így kerülhető el, hogy drága eszközöket, új létesítményeket *korszerűtlen* színvonalon hozzanak létre, elavult termékeket vegyenek gyártásba, vagy olyan eljárások, gyártmányok kikísérletezésére fordítsanak erőket, amelyeken az élenjáró technika és tudomány már túlhaladt.

A terv fontos feladatként jelöli meg a *szabványosítás és tipizálás* széleskörű alkalmazását, mert ez kedvező feltételeket teremt a gyártás koncentrálásához és sza-

Digitized by Google

kosításához, a sorozatgyártásra és a nagy szériákra való áttéréshez, a folyamatos termeléshez, a feleslegesgyártmányfajták kiküszöböléséhez, és mindezáltal a termelékenység emeléséhez és az önköltség csökkentéséhez. Fenti célok megvalósítására a terv számos gyakorlati intézkedést tartalmaz.

A népgazdaság termelési színvonalá emelésében és korszerüsítésében a terv kulcsfontosságot tulajdonít az energia-termelés, a vegyipar és a gépgyártás elsődleges fejlesztésének.

Energiatermelés

Az NDK az energiatermelés méreteit tekintve világviszonylatban az élvonalban halad. Egy főre eső villamosenergia termelése 1958-ban több mint 2000 Kw óra volt. Ezzel Norvégia és Svédország után Európában a harmadik helyet foglalja el, s *megelőzi Nyugat-Németországot is.* A népgazdaság és a lakosság növekvő szükségleteinek fedezésére a terv a villamosenergiatermelést 1965-re az 1958 évi 34.9 milliárd Kwó-ról 63 milliárd Kwó-ra kívánja emelni. Ilymódon 1965-re egy főre számítva elérik a 3500 Kwó-t.

Az ország fő energiahordozója a barnaszén. 1958-ban 215 millió tonnás termelésével az első volt a világon. Az *egy főre jutó széntermelésben* (kőszénre átszámítva) az NDK világviszonylatban *Anglia után a második.* A barnaszén a tervidőszakban is megmarad fő energiaforrásnak, termelését 1965-re 278 millió tonnára emelik. Az energia program megvalósítása érdekében 6500 megawatt teljesítményü új kapacitást léptetnek be. Ezen belül legnagyobbak a lübbenaui és vetschaui hőerőművek; teljesítményük együttesen 2300 megawatt. E két erőmü — amely a 7 éves terv legnagyobb épitkezései közé tartozik — több villamosenergiát szolgáltat majd, mint az NDK mai területén 1936-ban működő összes erőművek együttvéve.

Vegyipar

A vegyipar népgazdasági jelentősége világszerte növekvőben van, mert jelentősen hozzá tud járulni az ipar nyersanyagbázisának kiszélesítéséhez, a praktikus, szép, olcsó fogyasztási cikkek mennyiségének és választékának bővítéséhez. A vegyiparnak az NDK-ban fokozott jelentősége van, minthogy az ország ipari nyersanyagokban viszonylag szegény, a vegyipar fejlesztéséhez pedig kedvező feltételekkel rendelkezik, mind tapasztalt, jól képzett mérnök és szakmunkás gárdáját, mind a vegyipar fő nyersanyagbázisát képező barnaszen gazdagságát tekintve. Az NDK-nak jelenleg is fejlett, nagyvolumenü vegyipara van. Termelését tekintve világviszonylatban a hetedik helyet foglalja el. Sok nagyfontosságú vegyipari termék *egy főre jutó termelésében* azonban az USA után a második, a műszálak egy főre eső termelésében pedig *első a világon.* A vegyipari termelés 1959—65-ben több mint kétszeresére nő. Ezen belül a fejlesztés súlypontja a *műanyag és szintetikus száltermelés.* A műanyagok termelése terv szerint 334 százalékra, a szintetikus szálaké 581 százalékra emelkedik. A vegyipar, tervezett programjának megvalósítására, a meglévő üzemek bővítésére és újak létesítésére 11 milliárd márkával részesedik a

Digitized by Google

beruházásokból. Ebből mintegy 3 milliárd márkát a világhírű Leuna és Buna vegyiművek bővítésére fordítanak. Ezáltal a két vegyióriás bruttó termelése 1965-ig mintegy megkétszereződik. Az iparág legnagyobb új létesítményei: a nagyteljesítményű szovjet olajtávvezeték németországi szakaszának, a schwedti olajfeldolgozónak és a gubeni szintetikus szálkombinátnak a megépítése lesz. Ezen új létesítmények magas műszaki színvonalára enged következtetni például, hogy a műszáltermelés termelékenysége a gubeni kombinátban a jelenleginek mintegy háromszorosára, a schwedti olajfeldolgozóban a vegyipar jelenlegi termelékenységének mintegy 15-szörösére fog emelkedni.

Rendkívül nagyjelentőségű a Szovjetunió olajszállításainak nagyarányú megemelése, az 1958 évi 1 millió tonnáról 1965-ben 5 millió tonnára. Ezzel lehetővé válik a vegyipar nyersanyagbázisának kedvező irányú struktúrális átalakítása. Az eddiginél nagyobb mértékben térhetnek át a barnaszénről *petrokémiai bázisra*, amely korszerűbb, gazdaságosabb termelési eljárások és gyártmányok bevezetését teszi lehetővé.

Gépipar

Ez a külső és belső igények kielégítését tekintve az NDK népgazdaságának legfontosabb ága. Sok terméke világviszonylatban a legmagasabb műszaki tudományos színvonalat képviseli. Az ipar rekonstrukciója, a termelékenység előirányzott emelése felelős és fontos feladatot ró a gépgyártásra. Termelése 1965-re tervszerint 218 százalékra, ezen belül a nehézgépgyártásé 210 százalékra, az általános gépgyártásé csaknem két és félszeresére, az elektrotechnikáé pedig még gyorsabban, 266 százalékra emelkedik. Még nagyobb arányban növelik az automatagépek, mérő és szabályozó berendezések, félvezetők, optikai cikkek, tartós fogyasztási cikkek termelését. Figyelemreméltó, hogy a kapacitások növelését — itt fokozottabban, mint más területen — lehetőleg új építkezések nélkül, az üzemterület bővítése nélkül kívánják megvalósítani.

Fő vonásaiban ilyen a hétéves terv ipari súlyponti területeinek fejlesztése. Nem térhetünk ki a hétéves terv valamennyi szerteágazó problémájára, sőt még csak valamennyi fontos problémájára sem. Nem áll módunkban, hogy az összes fontosabb előirányzatokat elemezzük. Annyit azonban elmondhatunk, hogy a különböző előirányzatok gondosan összevannak hangolva, egymást feltételezik és egymásból következnek. Hogy csak egy pár példát említsünk: a gépipari program realizálása feltételezi a kohászat oldaláról való megalapozást, ami tervbe is van véve, többek között a Stalinstadti Vasműnek nagy kapacitású acél és hengerüzemmel való bővítése, valamint a külkereskedelem szállításai révén. Ugyanakkor a gépipar termelésével döntően alátámasztja a termelékenységi előirányzatok végrehajtását a népgazdaság valamennyi ágában.

Továbbá: a hatalmasan megnőtt népgazdasági beruházások, a nagyarányú lakásépítési program soha nem látott feladatok elé állítja az építőipart. S hogy a követelményeknek az építőipar megfelelhessen, elő kellett irányozni az építőanyagipari terme-

Digitized by Google

lás megfelelő növelését, a korszerű, nagyipari építési módszerek, a gépesítés kiterjesztését, az eszközöknek és erőknek a korábbinál erőteljesebb koncentrálását. A beruházási eszközök jelenleg meglehetősen magas arányban összpontosulnak a nagylétesítményeknél, aminek jelentősége természetesen túlnő az építőipar keretein, össznépgazdasági viszonylatban érezteti pozitív hatását.

A könnyűipari, élelmiszeripari, mezőgazdasági termelés fejlesztési előirányzatait is úgy alakították ki, hogy az adott feltételek között, a tartalékok jó kihasználásával már az elkövetkező rövid időszakban anyagilag biztosítsák az ország gazdasági főfeladatának sikerét, a dolgozó lakosság életszínvonalának állandó és tervszerű emelését.

A GAZDASÁGI FŐFELADAT

A Német Szocialista Egységpárt V. kongresszusa, abban jelölte meg az ország gazdasági főfeladatát, hogy 1961-re utolérjék és túlszárnyalják Nyugat-Németországot a legfontosabb élelmiszerek és ipari közszükségleti cikkek egy főre eső *fogyasztásában*. Felmerül a kérdés: miért nem az ország gazdasági potenciálját meghatározó legfontosabb ipari termékek egy főre eső *termelésének* elérése a verseny célkitűzése? Ennek oka éppen a két Németország eltérő gazdasági feltételeiben, más-más gazdasági struktúrájában rejlik. Nyilvánvaló, hogy nem lenne reális, ha például a kőszén, vagy acél egy főre eső termelésében vetélkednének, amihez Nyugat-Németországnak eleve kedvezőbb természeti feltételei vannak, vagy ha pillanatnyilag a személygépkocsi gyártásban kívánnának felzárkózni. Persze ez nem jelenti azt, hogy az NDK a külkereskedelem segítségével ne érhetné utól Nyugat-Németországot azon termékek egy főre eső fogyasztásában is, amelyekben az egy főre eső termelése alacsonyabb. De, ha a külkereskedelemnek a gazdasági főfeladat megoldásában fontos szerepe van is, a megvalósulásnak elsősorban *a termelés és a termelékenység növekedése útján* kell bekövetkeznie.

Hogy áll a gazdasági főfeladat megvalósítása jelenleg? Az NDK a legfontosabb élelmiszerek, mint például a kenyér, búzadara, burgonya, zöldség, hús, vaj, zsír, cukor egy főre eső fogyasztásában máris túlszárnyalta Nyugat-Németországot. A főfeladat megvalósításában komoly sikereket hozott az elmúlt év.

Néhány fontosabb élelmiszer egy főre eső fogyasztása a következőképpen alakult:*

	NDK 1958	NDK 1959 előzetes adat)	Nyugat-Németország 1958–59 (előzetes adat)
Hús (kg)	50,8	56,2	53,3
Tej (kg)	97,4	111,0	112,4
Vaj (kg)	11,9	13,4	7,8
Margarin (kg)	10,4	10,0	11,6
Állati zsiradék (kg)	7,5	7,0	5,9
Tojás (db)	181,0	186,0	217,0
Hal (kg)	13,0	14,8	11,4

Természetesen nem minden vonatkozásban ilyen kedvező a helyzet. Néhány déligyümölcsből, fűszerből, kávéból, kakaóból, stb. az ellátás Nyugat-Németországban ma még jobb, s jogos kritikai észrevételek hangzanak el

* Neues Deutschland, 1960. január 1.

Digitized by Google

például egyes áruk választékát, minőségét illetően is. Nehezebb feladatot jelent egyes ipari termékek, különösképpen a tartós fogyasztási cikkek megfelelő kínálatának biztosítása, bár e cikkek termelése rendkívül gyorsan nő.* A televíziós készülékek termelése például az elmúlt évben az 1958. évi 180 000 db-ról 305 ezerre emelkedett.*

Néhány fontosabb ipari termék termelése 1961-re 1959-hez képest a következőképpen alakul:

Termékfajta	mérték-egység	1958	1961
Személygépkocsi	1000 db	38,4	70
Motorkerékpár	1000 db	81,2	95
Televíziós vevőkészülék	1000 db	180,0	560
Hűtőszekrény	1000 db	51,8	163
Mosógép	1000 db	49,8	149
Univerzális háztartási gép	1000 db	10,4	186
Pamutszövet	mill. m^2	337,0	441
Gyapjúszövet	mill. m^2	35,0	60
Dederonselyem	mill. m^2	4,3	8,6
Gyapjú felső trikótázs	mill. db	5,4	11,7
Szőnyeg és futó	mill. m^2	6,8	11,9

Szemmelláthatő hát, hogy az NDK dolgozói az ipari cikkek termelésében is hétmérföldes léptekkel kívánnak előrehaladni, s a szocialista gazdaságban és a kizsákmányolás alól felszabadult dolgozók alkotó energiájában rejlő hatalmas tartalékok kiaknázásával, ezen a területen is sikert aratnak. Az elmondottakat ki kell egészítenünk azzal, hogy az életszínvonalat meghatározó számos más területen, mint például az egészségügy, szociális, kulturális ellátás, oktatásügy,, kommunális szolgáltatások stb. tekintetében a szocialista Németország már messze megelőzte a kapitalista Németországot.

A szocializmus azonban csak akkor fogja a kapitalizmust gazdaságilag véglegesen legyőzni és fölényét egyértelműen kifejezésre juttatni, ha azt a munka termelékenységében is túlszárnyalta. A munka termelékenysége Nyugat-Németországban ma még magasabb, mint az NDK-ban. A német közgazdasági intézet számításai szerint az egy munkásra jutó havi ipari termelés 1958-ban ott 3800 márkát, az NDK-ban 3300 márkát tett ki.** A feladat azonban, hogy Nyugat-Németországot a termelékenységben túlszárnyalják, túlnő a gazdasági fő feladat megoldásának idején és csak a hétéves terv hoszabb lejáratú céljaként valósul meg. Ez arra is utal, hogy a gazdasági fő feladat a hétéves népgazdasági tervnek csak *részfeladata*, bár nagyon fontos része, első döntő fejlődési szakasza.

Nem véletlen, hogy az NDK a gazdasági fő feladat megvaló-

* Fenti jelenség a vásárlóerő gyors növekedésére enged következtetni. A vásárlóerő 1958—59-ben 5,4 milliárd márkával nőtt.

** Neues Deutschland, 1959. okt. 1.

Digitized by Google

sítását 1961-re tervezi. A bonni kormány erre az időre kívánja befejezni a nyugatnémet Wehrmacht atomfelfegyverzését. Nagy nemzeti és nemzetközi politikai jelentősége van tehát annak, hogy a Német Szocialista Egységpárt, a munkás-paraszt kormány e fegyverkezési programmal szembeszegezi az életszínvonal emelésére irányuló gazdasági fő feladatot, a békés gazdasági építés példamutató hétéves tervét. A hétéves terv egyetlen pfenniget sem irányoz elő atomfegyverkezésre, az egész világnak bizonyítva ezzel, hogy létezik egy agressziós és revansista törekvésektől mentes, békés német külpolitika, amely egyaránt megfelel a német nép nemzeti és a világbéke egyetemes érdekeinek, s ezt a békepolitikát a Német Demokratikus Köztársaság kormánya következetesen képviseli.

Az NDK-ban folyó nagyarányú békés építés kedvező feltételekkel szolgálhat az NDK és az NSZK közötti gazdasági kapcsolatok kibővítéséhez. Az NDK kormánya részéről megtalálhatók ezek a törekvések. Walter Ulbricht elvtárs 1960. január 28-iki sajtókonferenciáján megállapította, lehetséges lenne, hogy a két Németország közös nagy beruházásokat valósítson meg ázsiai és afrikai országokban. Hangsúlyozta továbbá, hogy egy össznémet konföderáció létrejöttével nagy lehetőségek nyílnának Nyugat-Németország gazdasági fellendülése számára is. Hiszen Nyugat-Németország csak ez évben 17 milliárd márkát takaríthatna meg a fegyverkezési kiadásokból. A szocialista világgazdaságban végbemenő nagyarányú fellendülést jól hasznosíthatná Nyugat-Németország is, gazdasági együttműködésre irányuló békés külpolitikával, megfelelő hosszúlejáratú szerződések révén. A bonni kormány merev, hidegháborús politikájának róható fel, hogy ezeket a kedvező lehetőségeket nem aknázza ki Nyugat-Németország gazdasági fejlődése, a nyugatnémet dolgozók javára.

Az NDK dolgozói rendíthetetlenül haladnak a Német Szocialista Egységpárt által kijelölt úton, a gazdasági fő feladat és a hétéves terv sikeres megvalósítása útján, amely a szocializmus győzelméhez vezet az egész népgazdaságban és *az egész német népnek* tanúsítja, hogy békét, szociális biztosságot és valódi jólétet csak a szocializmus nyújt. Az 1945 óta elért nagyszerű eredmények láttán bízvást mondható, hogy a német munkásosztály marxista—leninista pártja vezetésével ezúttal is helytáll és sikerre viszi a reá bízott feladatokat. A német dolgozók tudják, hogy minden újabb munkasiker értékes hozzájárulás a két rendszer világméretű küzdelméhez, a szocializmus és kommunizmus világraszóló győzelméhez.

Apró Éva

Digitized by Google

A kínai igazságszolgáltatás rendszeréről

Kínában, a szocialista fejlődés jelenlegi szakaszában, az igazságügyi szervek tevékenységének elméleti alapját, politikai irányvonalát, Mao Ce-tung elvtársnak, a Kínai Népköztársaság Legfelsőbb Államtanácsa kibővített ülésén „A népen belüli ellentmondások helyes megoldása" címen tartott beszédében kifejtett tételek határozzák meg.

Mao Ce-tung elvtárs ebben a beszédében mélyen elemezte a nép és az ellenség közötti, valamint a népen belüli ellentmondások jellegét és típusát. Ennek a nagy jelentőségű elemzésnek részletei nálunk is ismeretesek. Az ellentmondások e két típusának szabatos elhatárolása elméleti és gyakorlati szempontból nagyon lényeges.

A mai Kínában nemcsak a dolgozó nép és az ellenség között vannak ellentmondások, de a dolgozó népen belül is. Így pl. a munkásosztály és a parasztság között, a szellemi dolgozók és a fizikai dolgozók között. Ezek az ellentmondások a köztük még meglevő társadalmi különbségekből fakadnak.

Ami a társadalmi termelőerők és a termelési viszonyok közötti ellentmondást, a gazdasági alap és a felépítmény közötti ellentmondást, valamint azokat az ellentmondásokat illeti, amelyek abból erednek, hogy az emberek tudatában vannak helyes és téves, haladó és maradi nézetek, ezek régi keletűek, ezek megvannak ma is, és a jövőben is létezni fognak.

A szocialista társadalomban azonban ezeknek az ellentmondásoknak a jellege megváltozik. Liu Sao-csi elvtárs fejtette ki, hogy „az a nézet, hogy a szocialista rendszer viszonyai közt, vagy az osztályok teljes megszűnése és a kommunista társadalomba való belépés után a népen belül nem lesznek többé ellentmondások — teljesen hibás nézet, ellenkezik a marxizmus—leninizmussal".

Kínában általános az a felfogás — és ennek megfelelő a gyakorlat is —, hogy az igazságügyi szervek tevékenységének területén az egyik legfontosabb feladat a társadalomban meglevő különféle ellentmondások helyes megoldása módszerének tanulmányozása. Meg kell tanulni — hangoztatják —, az ellentmondásokat elsősorban felismerni, kutatni kell azok helyes megoldásának módszerét. Csakis ilyen körülmények között lehet teljesen megsemmisíteni az antiszocialista ellenséges erőket, befejezni a burzsoáziának, a kispolgárság felső rétegének és a polgári értelmiségnek az átnevelését, és rendezni a népen belüli társadalmi viszonyokat.

Ha a proletárdiktatúra viszonyai között nem fordítanak gondot arra, hogy világosan megvonják a határvonalat a két különböző jellegű ellentmondás között, ebből hibák támadhatnak.

Ugyancsak Liu Sao-csi elvtárs fejtette ki, hogy „ha nem látjuk a köztünk és az ellenségeink közt meglevő ellentmondásokat, vagy ha ezeket az ellentmondásokat népen belüli ellentmondásoknak tekintjük, ha nem értjük meg azt, hogy a köztünk és ellenségeink közt levő ellentmondásokra az elszigetelés, a differenciálás, a büntetés és az elnyomás módszerét kell alkalmazni, és ha ezeket a népen belüli ellentmondások

Digitized by Google

megoldására szolgáló módszerekkel oldjuk meg, akkor elkerülhetetlenül hibákat követünk el.

Ha viszont nem ismerjük fel a népen belüli ellentmondásokat, ha nem értjük meg, hogy a népen belüli ellentmondások megoldására más módszereket kell alkalmazni, vagyis ha nem a meggyőzés, hanem az elnyomás módszerét alkalmazzuk az ellentmondások megoldására, akkor is elkerülhetetlenül hibákat követünk el." A kínai igazságügyi szervek ennek megfelelően dolgoznak. Tevékenységükre a szigorúság és a nagylelkűség egyesítésének módszere a jellemző. Ezt a következőképpen fejezik ki: „szorost a szorossal szemben, lazát a lazával szemben, a szigorúságban van nagylelkűség, a nagylelkűségben van szigorúság". Ez azt jelenti, hogy helytelen az a nézet, amelyik vagy csak a szorosat és egy cseppet sem a lazát, vagy csupán a szigorút és egyáltalán nem a nagylelkűséget, vagy csupán lazaságot minden szorosság nélkül, és a végtelenbe menő elnézést ismeri el.

Általános az a felfogás, hogy a párt és a törvény elvileg osztatlan. Ebből gyakorlatilag az következik, hogy minden fontos kérdésben, amely igazságügyi vonatkozásban merül fel, a proletárdiktatúrát irányító pártnak kell határozatot hoznia, mert csak az képes az egész politikai helyzetet, az ellenség és a nép közötti viszonyt egészében megérteni, a népen belül keletkezett ellentmondások megoldása feltételeit meghatározni, és az egész helyzetéből kiindulva, annak egyes részeit mérlegelni, és ennek alapján a szocialista jogrendszer tekintélyét megvédeni.

Kínában felszámolták a pártvezetés és az igazságügyi szervek „szétválasztásának" káros szemléletét. Természetesen — és ezt külön aláhúzták — a párt tevékenysége elvileg is különbözik az állami szervek — közöttük az igazságügyi szervek — tevékenységétől. A párt vezetőszerepét az igazságügyi szervek tevékenysége fölött egyáltalán nem szabad úgy felfogni, hogy a párt beavatkozik az igazságügyi szervek konkrét munkájába, vagy hogy helyettük látja el az igazságügyi feladatokat.

A párt és a törvény osztatlanságának elve azt jelenti, hogy az igazságügyi szervek tevékenységének irányvonalát a Kínai Kommunista Pártnak, Kína sajátos társadalmi és osztályviszonyaira kialakított politikája határozza meg.

*

A kínai igazságszolgáltatás tanulmányozásánál először is szembetűnik, hogy az ország lakosságának számához képest rendkívül alacsony a bíróságok elé kerülő ügyek száma. A büntető és polgári perek száma lényegesen kisebb, mint az európai szocialista államokban. Ezt a jelenséget részben történelmi — társadalmi körülmények magyarázzák, részben pedig olyan tényezőkre vezethető vissza, amelyek Kína fejlődéséből fakadnak.

a) Kínában elmaradt az európai államokhoz hasonló polgári jogfejlődés. A felszabadulásig csaknem egész Kínában az a feudális szokásjog volt érvényben, melyet részben a Mandzsu-dinasztia még a XVII. századból származó törvénykönyvében gyűjtöttek össze. A törvénykezési hatalmat főleg a feudális földesurak, polgári ügyekben a családi szövetségek, illetve különböző céhek gyakorolták.

Kínában kizárólag a nagy ke-

Digitized by Google

reskedelmi városokban, mint pl. Sanghajban és környékén, léteztek a felszabadulás előtt polgári bíróságok. Ezek a polgári bíróságok a kereskedelem egyes területére kiadott törvények alapján ítélkeztek, amelyeket különösen a kereskedelmi burzsoázia érdekében hoztak a XX. század elején.

A polgári jogi hagyomány, és a polgári jogi ideológia tehát Kínában alig fejlődött ki, de nem fejlődött ki olyan hagyomány sem, hogy a parasztság, a lakosság túlnyomó többsége, a polgári peres ügyekben az állami igazságszolgáltatást vegye igénybe. Ez Kína feudális jellegéből szükségszerűen folyt.

b) Hogy ilyen hagyomány nem fejlődött ki és nem fejlődhetett ki, ennek további okát a kínai néptömegek anyagi helyzetében kell keresni. A kínai néptömegek évezredek óta a legnagyobb nyomorúságban éltek. Különösen a feudális és a kapitalista termelési viszonyok között élő, erősen szaporodó, állandóan a természeti katasztrófák által sújtott mezőgazdasági vidéken, ahol Kína lakosságának 80 százaléka él, millió számra haltak éhen az emberek — még közvetlen a felszabadulás előtti időkig is.

A „nagy ugrás" esztendejében, először következett be olyan helyzet, hogy az egész lakosság elegendő táplálékhoz jutott, és hogy az éhínségeknek örökre vége. De a lakosság életszínvonala, a termelőerők fejlődésének jelenlegi állása szerint még nem éri el a fejlett ipari országok lakosságának életszínvonalát.

Az európai szocialista államokban is a bíróságok elé kerülő ügyek többsége, az állampolgárok anyagi ügyeire vonatkozik. Kínában, ahol a termelőeszközök magántulajdona a szocialista fejlődés következtében ma már csaknem teljesen megszűnt, és a polgároknak rendszerint nincs számottevő személyi vagyonuk — a polgári bíráskodás már ezen okoknál fogva igen korlátolt terjedelmű.

c) Sajátosan alakult a kínai nép erkölcsi szemlélete a történelmi fejlődés során, különösen a családjogi viszonyok területén.

Egészen a felszabadulásig a családjogi kapcsolatok alapja a családfő korlátlan személyes tekintélye volt. A nagy család fejének, illetve a férjnek, vagy apának, különösen az asszonyok és gyermekek csaknem teljes mértékben alárendeltjei voltak. Ennek a patriarchalis, feudális és vallási elemekkel átszőtt családjogi kapcsolatnak nem volt jogi vetülete, vagyis állami igazságszolgáltatás a családjog területén csaknem ismeretlen volt.

Kína felszabadulásával, a végbement nagy politikai fordulattal, a demokratikus, illetve a szocialista forradalommal, természetesen ez teljesen megváltozott. Ma már a kínai családi viszonyokat is a férfi és a nő egyenjogúsága és az Európában, különösen a szocialista országokban kialakult kapcsolatok jellemzik. Azonban az évszázadokig fennált patriarkális, feudális családi kapcsolatoknak megmaradt a hagyománya a dolgozók tudatában úgy, hogy általában a kínai emberek a családi vitákat rendszerint nem viszik állami bíróságok elé.

A forradalom első éveiben, különösen amikor megjelent az új családjogi törvény — elég magas volt a válások száma. Különösen sok volt az olyan bontóper, amely arra irányult, hogy szétzúzzák a régi rendszerre jellemző, feudális családi viszonyokat, és megszüntessék azokat a házasságokat, amelyek a felek kölcsönös vonzalma

Digitized by Google

nélkül, a szülők elhatározásából, kényszerrel jöttek létre.

Rendkívül nagyfokú ma is a kínai nép erkölcsi felfogása a házasságról. Ezért is — különösen az utóbbi években, amikor már teljes mértékben érvényesül a nők egyenjogúsága — csökkent a házassági bontóperek száma és egyre ritkábbak a válások.

d) A társadalmi fejlődés történelmi adottságai következtében a kínai tömegekben sajátos kollektív szemlélet alakult ki, ami tükröződik a kollektívák társadalmi és erkölcsi értékének magasfokú tiszteletében és általános elismerésében. A múltban is csak az emberek különböző alapú összefogásának erejével, a nép szükségszerű együttműködésével lehetett leküzdeni a Kínában gyakori természeti katasztrófákat, szárazságot, árvizet stb. Az öntözőberendezések létesítése a múltban a szárazság leküzdésére, a gátépítkezések a nagy áradások megfékezésére, nagy tömegek közös munkáját követelték meg.

A kínai tömegek társadalmi helyzete, a kínai falu szociális keresztmetszete, az egymásrautaltság, a termelőerők alacsony színvonala, mind-mind elősegítették a közös munkán alapuló együttműködés szemléletének kialakulását és megszilárdulását.

A kínai szegényparaszt sohasem volt individualista. A kínai hagyományhoz tartoznak a paraszti szövetkezések, a kölcsönös segítség brigádjai, mint olyan társadalmi formák és módszerek, melyekhez a parasztok azért folyamodtak, hogy megkönnyítsék életük tragikus körülményeit.

Kétségtelen az is, hogy a kínai mezőgazdaság példa nélkül álló, gyors kollektivizálásának ideológiai gyökerei visszanyúlnak a szegényparaszti lakosság évszázados tapasztalataiba.

A szocialista forradalom, a Kínai Kommunista Párt politikája, a társadalmi berendezés sajátos jellege a kínai emberekben élő kollektív szellem következménye, hogy Kína társadalmi életében a kollektíva rendkívül erős tényező. Az üzem, a munkabrigád, a népi bizottság, a pártcsoport, a munkaközösség stb. döntő befolyást gyakorol az egyén gondolkodásmódjára, magatartására és elhatározásaira. A kollektíva fontos tényezője a nevelésnek, a társadalmi felelősségérzet magasfokú kifejlesztésének, melynek lehetőségei és feltételei Kína társadalmi életében sokkal nagyobbak, mint pl. az európai szocialista államokban. A kollektívának ez a társadalmi szerepe jelentősen korlátozza Kínában az igazságügyi szervek tevékenységét, másrészt pedig befolyást gyakorol ezek munkájának tartalmára és formájára is. Ez elsősorban abban nyilvánul meg, hogy nagyon sok peres ügy nem is kerül bíróság elé, hanem már a kollektíván belül, kölcsönös megelégedésre elintézést nyer. Az emberek ügyes-bajos dolgaikban elsősorban a kollektíváktól kérnek segítséget. Másrészt az igazságügyi szervek egész tevékenységében kiemelkedő szerepük van a tömegeknek.

Különösen igénybe veszik a dolgozók a kollektíva segítségét a munkajogi vitákban. Munkaügyi viták általában nem kerülnek a bíróság elé. Ezeket mind az üzemi egyeztető bizottságok intézik el, a legvégső esetben az üzem pártszervezetének vezetősége, melynek tekintélyét a pártonkívüli munkások is elismerik.

Ki kell emelni, hogy milyen nagy a kollektíva iránti bizalom. Általános az a meggyőződés, hogy

Digitized by Google

a kollektíva döntése mindenkor helyes, megfelel a személyes érdekekkel összehangolt társadalmi feltételeknek. A kínai dolgozó a kollektíva döntését mindig elfogadja.

Hasonló szerepet töltenek be a különböző népi bizottságok is, különösen a családi vagy a házastársak között felmerülő viták esetében. Ilyenek még a népi kommunák különböző szervei, és a népi kommunák munkabrigádjai, valamint egyéb társadalmi csoportok. Így a kollektíva dönt a legkülönbözőbb ügyekben, ami természetesen hozzájárul ahhoz, hogy az állami igazságszolgáltatás nem kiterjedt.

e) Az állami bíróságok forgalma 1958-ban tovább csökkent. A népi kommunák létesülése megszüntetett egy sor olyan társadalmi ellentmondást, amelyek a népi kommuna-mozgalom előtt még léteztek. Ilyenek pl. a földterületek adás-vételével, haszonbérletével, a határsértésekkel, és ehhez hasonló ügyekkel kapcsolatban keletkezett viták.

A népi kommunák ezenkívül biztosítják — részben ingyenesen — a kommuna tagjainak, a gyerekeknek, öregeknek élelmezését, lakását és általában a legelemibb szükségleteik kielégítését. Ezzel gyakorlatilag megszüntek a családi viszonyból származó tartási perek. De megszűntek a házastársak között a tartási viták is, mert a kommunák ezt is megoldják.

Ezenkívül a népi kommunákban, különösen a munkabrigádokban, de egyéb szervekben is, különböző döntőbizottságokat létesítettek a kommunák tagjai között felmerülő viták eldöntésére, sőt a kisebb büntető-ügyek elbírálására is. Mindez mélyreható befolyást gyakorol az állami bíróságok tevékenységére.

f) Végül a társadalmi ellentmondások elvi megkülönböztetése ugyancsak befolyásolja az állami igazságszolgáltatást. A bűnügyeknél elsősorban azt vizsgálják, hogy a szóbanforgó cselekmény az ellentmondások milyen nemét testesíti meg. Ha ezt nem is lehet általánosan érvényes szabálynak mondani, mégis a vádhatóság törekvése az, hogy a kisebb jelentőségű bűnügyekben, amelyek a népen belüli ellentmondásokból erednek, nem emelnek vádat. Ily esetben az ügyész a tettest társadalmi nevelésre átadja a kollektívának, amely a tettes magatartását nyilvánosan megvitatja, meghatározza, milyen rendszer szerint fogják átnevelni az illetőt, és kijelölik azt is, hogy az általa okozott társadalmi kárt hogyan térítse meg. A társadalmi nevelésnek ez a formája a kínai emberek különleges erkölcsi felfogásának, magasfokú társadalmi felelősségérzetének, a kollektíva általános tekintélyének következtében rendkívül hatásos és meglepő eredményeket mutat fel. Csak így lesz érthető, hogy a 10 milliós Sanghajban a II. fokú bíróságon mindössze két büntető és két polgári tanács működik, és hogy a városi felsőbíróság 1958-ban összesen 55 fellebbezést tárgyalt. Az ország fővárosában, Pekingben pedig — lakossága közel 6 millió — a városi bíróságon csak 3 polgári és 3 büntető tanács működik.

•

A népbíróságok és népügyészségek általános feladatait a Kínai Népköztársaság 1954 szeptemberében kihirdetett Alkotmánya határozza meg. A bíráskodást a népbíróságok gyakorolják. Az Alkotmány szerint a népbíróság feladata, hogy polgári és büntető-ügyben ítéletet hozzon, megbüntesse a bűnösöket, eldöntse a polgári

Digitized by Google

jogi vitákat, és ilyen módon őrködjék a népi demokratikus rendszer felett, fenntartsa a közrendet, védje az állampolgárok jogait és törvényes érdekeit, nevelje az állampolgárokat minden ténykedésükben a jog tiszteletére, és a törvények önkéntes betartására, és biztosítsa az országban a szocialista építés és a társadalom szocialista átalakításának sikeres végrehajtását.

A népbíróságok szervezeti felépítése megfelel az ország közigazgatási tagozódásának.

Kína közigazgatásilag 22 tartományra, 5 autonóm területre, és 2 közvetlenül a kormány alá tartozó városra oszlik. Ennek a tagozódásnak felel meg Kínában a bíróságok területi megoszlása. Minden tartományban, autonóm területen, és közvetlenül a kormány alá rendelt városban — Pekingben és Sanghajban — van tehát elsőfokú népbíróság, másodfokú népbíróság és felső népbíróság. Vannak megyei, városi és autonóm területi másodfokú népbíróságok és a közigazgatás első szintjének megfelelő elsőfokú népbíróságok, továbbá különleges népbíróságok is, mint a katonai, a vasúti, és a vízi szállítás népbíróságai. Ezenkívül Pekingben működik a Kínai Népköztársaság Legfelsőbb Népbírósága is, amely az Országos Népi Gyülésnek, illetve a két ülésszak között az Országos Népi Gyűlés Állandó Bizottságának felelősséggel és beszámolási kötelezettséggel tartozik. A helyi népbíróságok az azonos szintű helyi népi gyüléseknek felelősek, és munkájukról ott tesznek jelentést. A Kínai Népköztársaság legfelsőbb népbírósága a legmagasabb jogi fórum, valamennyi helyi népbíróság munkáját ellenőrzi. Minden egyes népbíróság viszont ellenőrzi az alsóbbfokú népbíróságok működését. Ennek az ellenőrzési tevékenységnek különösen azóta van nagy jelentősége, amióta a Kínai Népköztársaságban megszüntették az Igazságügyminisztériumot, és minden alsóbbfokú bíróság tekintetében az igazgatási tennivalókat a közvetlenül felettes népbíróság végzi.

A népbíróságok függetlenek, csak a törvény rendelkezéseinek vannak alávetve. A bírói eljárás során a népbíróságok előtt minden állampolgár egyenlő, nemzetiségre, fajra, nemre, foglalkozásra, társadalmi származásra, felekezetre, iskolai végzettségre, vagyoni helyzetre való tekintet nélkül. A Kínában élő 52 különböző nemzetiségű állampolgároknak joguk van a bírói eljárás során saját anyanyelvüket használni.

A népbíróságok az ügyeket nyilvánosan tárgyalják, kivéve, ha a törvény másként intézkedik. A vádlottnak joga van a védelemre. Az Alkotmány szerint nemcsak ügyvéd lehet védő. A vádlott amellett, hogy maga védheti ügyét, más személyt is felkérhet, de védheti őt valamelyik társadalmi szerv által ajánlott más személy is, akit a népbíróság elismer. Védheti a vádlottat közeli hozzátartozója, vagy annak a kollektívának a tagja, amelyhez a vádlott tartozik, de a népbíróság is kijelölhet számára védőt, ha szükségesnek látja.

Az Alkotmány értelmében a népbíróságok tanácsban járnak el. A tanács egy szakbíróból és a lakosság soraiból választott két népi ülnökből áll. A népi ülnököket ugyanolyan jogok illetik meg, mint a szakbírókat.

Minden bíróság elnökből, két elnökhelyettesből, főbírákból és bírákból áll. A főbírák megfelelnek a mi tanácsvezető bíráinknak. A helyi népbíróság elnökét a helyi népi gyűlés, — a mi tanácsainknak

Digitized by Google

megfelelő szerv, — a Legfelsőbb Népbíróság elnökét pedig az Országos Népi Gyűlés választja. Ugyanezek a szervek jogosultak a négyévi időtartamra megválasztott bírósági elnököt visszahívni. A bíróságok elnökhelyetteseit, a főbírákat és a bírákat a megfelelő szintű népi tanácsok választják, illetve hívják vissza. A népi tanácsok nálunk a végrehajtó bizottságoknak felelnek meg. Hasonló rendszer szerint választják a járásokban, városokban, valamint más egyéb közigazgatási egységekben működő bírákat. A bírósági alelnökök, főbírák és bírák kinevezése minden szinten a bírósági elnök javaslatára történik.

A kínai népbíróságok hatásköre — az I. fokú népbíróságok kivételével —, vegyes rendszerű. Ezek szerint ugyanúgy, mint nálunk, a II. fokú népbíróság elbírálja az I. fokú népbíróság által hozott ítéletek ellen benyújtott fellebezéseket, és eljár I. fokon is.

A tartományi, az autonom területi és a közvetlenül a kormány alá tartozó város felső bírósága elbírálja a közbenső népbíróság, mint I. fokú bíróság ítélete ellen benyújtott fellebbezéseket, de eljárhat I. fokon is olyan esetekben, amikor a népügyész a felső bíróság előtt emel vádat. A Kínai Népköztársaság legfelsőbb bírósága elbírálja azokat a fellebbezéseket, amelyeket olyan ügyekben nyújtottak be, ahol valamelyik felső bíróság járt el elsőfokon, de eljár I. fokon olyan ügyekben, amikor a Kínai Népköztársaság legfőbb népi főügyésze ott emel vádat, végül elbírálja a nála benyújtott törvényességi óvásokat is.

Minden helyi népbíróság mellett működnek törvényességi bizottságok, hogy biztosítsák a bíróság területén a gyakorlat egységét. A bizottságok tagjait megfelelő szintű népi gyűlések nevezik ki, és váltják le a helyi népbíróságok elnökeinek javaslatára. A Legfelsőbb Népbíróság bírói bizottságának tagjait a Legfelsőbb Népbíróság elnökének javaslatára az Országos Népi Gyűlés Állandó Bizottsága nevezi ki, és menti fel. E bizottságok tagjait minden szinten a kinevezésre egyébként hatáskörrel bíró államhatalmi szervnél magasabb államhatalmi szerv nevezi ki, illetve hívja vissza. A bizottságok ülésein a bírósági elnökök elnökölnek. A népügyészségek ügyészeinek megfelelő szinten ugyancsak joguk van ezeken az üléseken a vitában részt venni.

A bizottságoknak egyik legfontosabb feladata a helyi népbíróságoknál benyújtott törvényességi óvások elbírálása. Kínában a törvényességi óvás intézménye lényegesen szélesebb körű, mint nálunk. Törvényességi óvást nyújthat be minden I. fokú, vagy II. fokú, illetve felsőfokú népbíróság által hozott ítélet ellen maga az illető népbíróság elnöke, a Legfelsőbb Népbíróság elnöke, a felső népügyészség főügyésze, valamint a Legfelsőbb Népügyészség főügyésze.

A törvényességi óvást minden szinten a törvényességi bizottság vizsgálja felül. Amennyiben az óvást alaposnak találja, a törvényességi óvással megtámadott ítéletet hatályon kívül helyezi és az ügyben eljárt bírósági tanácsot újabb ítélet hozatalára utasítja. Az óvást tehát mindig annak a bíróságnak a törvényességi bizottsága bírálja el, amely az óvással megtámadott ítéletet hozta.

Ha a legfelsőbb népbíróság elnöke nyújt be egy alsóbb fokú bíróság által hozott ítélet törvényességi óvást, a Legfelsőbb Népbíróság törvényességi bizottsága hatályon kívül helyezheti az íté-

Digitized by Google

letet és maga hoz új ítéletet, vagy pedig utasítja az alsófokú bíróságot újabb eljárás lefolytatására és ítélethozatalra.

A népügyészség szervezeti rendszerét, feladatát és működésének célját ugyancsak a Kínai Népköztársaság Alkotmánya határozza meg. Ezek általában megfelelnek a többi szocialista országok ügyészi szervezetei feladatainak. A Kínai Népköztársaságban van Legfelsőbb Népügyészség, vannak helyi, megyei, járási, városi, autonom területi és kerületi, valamint más egyéb közigazgatási szinthez igazodó népügyészségek és különleges népügyészségek. A legfelsőbb népügyészség ellenőrzi a törvények betartását az Államtanács irányítása alá tartozó minisztériumoknál, a helyi államhatalmi szerveknél, az állami tisztviselők és az állampolgárok tevékenységében.

A helyi népügyészségek gondoskodnak arról, hogy a helyi államhatalmi szervek rendeletei és intézkedései megfeleljenek a törvényeknek, és hogy ezekben a szervezetekben dolgozó tisztviselők és általában az állampolgárok betartsák a törvényeket.

A népügyészségek feladata, hogy bűnügyekben vizsgálatot vezessenek, eljárást indítsanak és képviseljék a vádat. A népügyészségek ellenőrzik, hogy a nyomozószervek kötelességük teljesítése során a törvény értelmében járnak-e el. Végül gondoskodnak arról is, hogy a népbíróságok ítéletei, a bűnügyekben hozott ítéletek végrehajtása, valamint azoknak a szerveknek a tevékenysége, melyeknek feladatuk, hogy az elítélteket a munka útján megjavítsák, összhangban legyen a törvényekkel.

Kínában a népügyészség képviseli ezenkívül az állam és a társadalom érdekeit fontosabb polgári perekben. A helyi népügyészségek nincsenek alárendelve a helyi államhatalmi szerveknek. Minden népügyészség a magasabb fokú népügyészség és valamennyi népügyészség a Legfelsőbb Népügyészség irányítása alatt működik. A Legfelsőbb Népügyészség az Országos Népi Gyűlésnek, illetőleg az Országos Népi Gyűlés Állandó Bizottságának tartozik felelősséggel. A Legfelsőbb Népügyészség főügyészét az Országos Népi Gyűlés választja négy évi időtartamra.

Az Alkotmány szerint a Legfelsőbb Népügyészség főügyésze részt vesz a Legfelsőbb Népbíróság törvényességi bizottságának azokon az ülésein, ahol a törvényességi óvásokat tárgyalják. Ha a Legfelsőbb Népügyészség főügyésze nem ért egyet a bizottság valamelyik határozatával, joga van az Országos Népi Gyűlés Állandó Bizottságához fordulni, és a Legfelsőbb Népbíróság törvényességi bizottsága döntésének felülvizsgálatát és új döntés meghozatalát kérni.

Kínában tehát gyakorlatilag a legmagasabb bírói fórum döntését felülbírálhatja és megváltoztathatja a legmagasabb fokú államhatalmi szerv. Ezt csak úgy lehet megérteni, ha megvizsgáljuk a kialakult kínai jogi felfogást a törvénysértő bírói döntésekkel kapcsolatban általában. E felfogástól teljesen távol áll az a szemlélet, hogy az állam a jogerő intézményének fenntartása érdekében érvényesnek tekinthessen egy tévesnek elismert bírói döntést. A kínai nézet konzekvensen elutasítja a jogerő ismert európai elméletét. Azt az elvi álláspontot képviseli, hogy el kell vetni minden olyan eszközt, amely tompíthatja a proletariátus kezében levő jogi fegyvereket.

Digitized by Google

Nem fogad el olyan elméletet, amely előnyben részesíti a jogi döntés formai oldalát annak tartalmi oldalával szemben abban az esetben, ha a jogi döntés nem felel meg a társadalmi érdekeknek.

A kínaiak szerint ez nem vezet a jogbiztonság fellazításához, egy tévesnek elismert ítélet fenntartása a jogerő kedvéért, csak árthat a jogbiztonságnak. A kínai jogi felfogás ennek az álláspontnak megfelelően a jogerőt, mint formális jogi intézményt, csak abban az értelemben ismeri el, hogy a polgári és a büntető ügyekben a peres feleknek a II. fokú eljárás után további jogorvoslat nem áll rendelkezésre. Másrészt azonban sokoldalú lehetőség nyílik, a törvénysértő ítéletek gyors, minden formai kötöttség nélküli felülvizsgálatára. Ilyen többek között „a néptömegek kívánságára lefolytatott ellenőrzési eljárás" a II. fokon hozott ítéletek felülvizsgálására. Ezenkívül a felső népbíróságok elnökei részben saját maguk, részben tömegszervezetek javaslatára kezdeményezhetik jogerős első vagy másodfokú ítéletek felülvizsgálását is, ha ezek az ítéletek nem felelnek meg a törvényességnek, vagy a társadalom érdekeinek. Ugyancsak a felső népbíróságok feladata, hogy hivatalból kezdeményezzék olyan első vagy másodfokú bíróság által hozott ítéletek felülvizsgálatát, amelyek nem felelnek meg az illető területen kialakult joggyakorlatnak.

Ezenkívül a Kínai Népköztársaság Legfelsőbb Népbíróságának elnöke kezdeményezheti azoknak a törvénysértő, vagy a társadalom érdekeit sértő ítéleteknek a megtámadását, amelyet a Népköztársaság Legfelsőbb Népbírósága hozott. De ugyanolyan joga van minden érdekelt állampolgárnak is.

A törvényességi óvásnak ilyen széles rendszere mellett is évenként csak néhány százra tehetők az ilyen törvényességi panaszok a Kínai Népköztársaság Legfelsőbb Népbíróságánál. Ez arra mutat, hogy egyrészt a bíróságok igen körültekintően hozzák meg az ítéleteket, másrészt arra, hogy a legtöbb kifogásolható döntést, már egy alacsonyabb fokon orvosolják.

Kínában megvan az a lehetőség is, hogy a népügyészség javaslatára ugyanaz a bíróság az általa hozott ítéletben kiszabott büntetést felemelhesse, ha az elítélt magatartása a büntetés végrehajtása során azt bizonyítja, hogy annak hatásos átnevelése céljából hosszabb fogvatartása kívánatos. Viszont a bíróság az általa hozott ítéletben kiszabott büntetés letöltése előtt is szabadlábra helyezheti a népügyész javaslatára az elítéltet, ha az ítélet céljául kitűzött átnevelést a büntetési idő lejárta előtt már elérték.

Kínában ugyanis minden alá van rendelve annak a legfontosabb elvnek, hogy a büntetés egyetlen célja a nevelés, és a cél elérését, megvalósulását kell szolgálnia minden olyan jogi eszköznek is, amely a törvényes keretek között az igazságügyi szervek rendelkezésére áll.

Hasonló az alapja a „reformatio in peus" intézményéről kialakult kínai felfogásnak. Kínában a fellebbezési eljárásnak számunkra legfeltűnőbb vonása az, hogy az I. fokú bíróság által hozott ítélet felemelése akkor is lehetséges, ha az ítélet éllen csak a vádlott élt fellebbezéssel. A kínai jog tehát nem ismeri a „reformatio in peus" tilalmát, ezt az európai polgári vívmányt, amit több szocialista állam is átvett. A kínai felfogás szerint ennek a jogelvnek alkal-

Digitized by Google

mazása megakadályozhatja adott esetben a nép ellenségei ellen folytatott harc hatékonyságát. A kínai álláspont szerint, hogy ha a vádlott fellebbezése következtében ugyan, de a fellebbezési bíróságon derül ki, hogy az I. fokú bíróság által kiszabott büntetés túl alacsony, akkor a reformatio in peus" tilalma odavezetne, hogy a jog, mint a proletárdiktatúra eszköze, nem felelhetne meg feladatának. Semmiféle elmélet kedvéért nem tűrhető, hogy a bíróság a vádlottal szemben ne a megérdemelt büntetést szabja ki.

*

A kínai igazságügyi szervek munkastílusa, különösen a kínai bíróságok tárgyalási módszere eltér az európaitól. Ennek a tárgyalási stílusnak legfőbb elemei a konkrét ellentmondás megoldására alkalmas ,sokoldalú, helyileg változó, mindenkor az ügy sajátos jellegéhez igazodó módszerek kutatása, a vita, a felek meggyőzése a tömegek segítségével, az egyéni és a kollektív nevelés, valamint az osztálypolitika követelményeinek következetes érvényesítése.

A büntető és polgári perekben egyaránt a tömegeknek kiemelkedő szerepe van annak a felfogásnak megfelelően, hogy csak az lehet helyes és igaz, amit a tömegek is annak tartanak, és hogy az igaznak, a helyesnek a formáját a valóságban csak a tömegek képesek kialakítani.

Így valójában nem a bíróság tagjai, hanem a tárgyalásokon rendszerint résztvevő tömegek alakítják ki egy-egy konkrét ügy jogi és főleg társadalmi értékelését, a bíróság pedig a tömegek részéről kialakult véleményt foglalja össze és hirdeti ki ítélet formájában. Már a tárgyalás előkészítésének szakaszában szerepet kap az a kollektíva, amelyhez a vádlott, vagy peres fél tartozik. Ennek a kollektívának segítségére támaszkodik a rendőrség vagy az ügyész, amikor nyomoz, illetve amikor összegyűjti az ügy pontos felderítéséhez szükséges adatokat. A védelem ellátásához szükséges adatokat is ilyen módszerrel gyűjtik össze a védők.

A tömegeknek jelentős szerepe legsajátosabb formában a büntető és polgári perek bírói tárgyalásán domborodik ki. A kínai bíróságok a tárgyalást mindig olyan időben tartják, hogy a számbajöhető hallgatóság, a kollektíva tagjai, amelyhez a vádlott vagy a peres fél tartozik, a környezet, amelyben él, amely nagyon sok esetben az utca vagy a körzet lakossága, — a tárgyaláson részt tudjon venni.

A legritkább esetben tűzik ki a tárgyalást a bíróság épületében, rendszerint a helyszínen tárgyalnak: a vádlott munkahelyén, vagy közigazgatási, iskolai helyiségben, kultúrteremben, sok esetben párthelyiségben, de van rá eset, hogy a vádlott vagy az érdekelt fél lakásán. A tárgyalás lényegében a résztvevő hallgatóság, a kollektíva nyílt vitája az ügy felett. A bíróság tevékenysége rendszerint arra szorítkozik, hogy ismertesse a hallgatósággal az ügy elbírálása szempontjából fontos körülményeket, a tényállást és megvilágítsa a jog oldaláról a vádlott vagy a peres fél cselekményét. Az ügyész ugyancsak a hallgatósággal ismerteti az általa összegyűjtött vizsgálati adatokat, amelyek a tényállás bizonyítására szolgálnak.

Mindezek után kezdődik meg a hallgatóság részéről a nyílt vita, az ügy „tárgyalása". Ennek során büntetőügyekben elemzik a vádlott cselekményét, a társadalmi

Digitized by Google

veszély, a szocialista erkölcsi felfogás szempontjából. Megvitatják azokat a szubjektív körülményeket, amelyek hatása alatt a vádlott elkövethette a bűncselekményt. Indítványt tesznek a büntetésre, és rendszerint politikailag is rendkívül meggyőző érvekkel mutatják be a vádlott által elkövetett cselekmény társadalmi összefüggéseit. A tárgyalás igen fegyelmezetten folyik le. Akik beszélni kívánnak, nem kérnek senkitől sem szót, hanem egymásután állnak fel. Amikor az egyik befejezte mondanivalóját, feláll a másik. A vitában így alakítják ki az ügy részleteit, így formálódik ki a közvélemény felfogása a vádlott által elkövetett cselekményről, és minden kötöttség nélkül, minden formai előírás nélkül, spontán zajlik le.

Az így kialakult közvéleményt foglalja össze azután a bíró, amikor kihirdeti az ítéletet. Ez „a tömegvonal politikája" a bíróságok ténykedésében.

Az ítélet kihirdetése után rendszerint egy magasabb beosztású bíró előadást tart a hallgatóságnak, amelyben megvilágítja az ítélet politikai és társadalmi mozzanatait. Az ítéletet rendszerint üzemi gyűléseken is megvitatják, és alkalmat adnak arra, hogy egy szélesebb kollektíva is véleményt nyilvánítson annak helyességéről.

Sokszor egy-egy ilyen szélesebb vitagyűlés után — amennyiben a kollektíva az ítéletet nem ismeri el helyesnek —, nyújtanak be óvást az ítélet ellen, vagy vizsgálják felül más módon a döntést. A kommunákban is rendszeresen megvitatják az ítéletet, amit a kommuna valamelyik tagjának ügyében hozott a bíróság, sőt a lakóterületen írásban is kifüggesztik az ítéletet, majd lakógyűléseket hívnak össze annak megvitatására.

A polgári perekben is arra törekszik a bíróság, hogy nevelje a feleket. Kínai felfogás szerint a polgári per a népen belüli ellentmondások általános típusa. Ezért a polgári perekben a bíróság feladata az is, hogy á népen belül keletkezett társadalmi ellentmondások helyes megoldásának módszereit keresse. A kínaiak úgy vélik, hogy nem lehet egy ítélet jó és különösen nem oldhat meg semmiféle társadalmi ellentmondást, ha annak helyességéről mind a két fél nincs teljes mértékben meggyőződve.

A felekkel történő tanácskozás fejezi ki legjobban Kínában a polgári perek hangulatát és módszerét. Állandóan alkalmazott gyakorlat, hogy a bíróság meghívja a tanácskozásokra a felek rokonait, ismerőseit, barátait és azt a kollektívát, amelyhez az illető tartozik. Ezt különösen akkor teszi a bíró, ha feltételezi, hogy ez jobban elősegíti a tényállás felderítését, vagy ha ez a szélesebb kollektíva alkalmasabb arra, hogy előmozdítsa az ellentmondások megszüntetését. A bíróság által ilyen célból összehívott gyűléseket „szolidaritási gyűléseknek" nevezik.

Ha valamilyen nagyobb elvi kérdést kell a polgári per keretei között eldönteni, a bíróság széleskörű vitagyűléseket hív össze, olyanok részvételével, akik hasonló jogi helyzetben vannak.

A polgári pereket a bíróság rendszerint addig folytatja, míg a feleknél a társadalmilag is helyes igazság felismerését el nem éri, illetve míg a feleket ennek az igazságnak elfogadásáról nem győzi meg. Így a legritkább esetben kerül sor polgári perekben ítélethozatalra: rendszerint egyez-

Digitized by Google

ség jön létre a peres felek között.

Az ilyen módszerek gyökereit a sajátos kínai társadalmi felfogásban kell keresni. Hozzájárult azonban e hatékony és meglepő eredményekkel járó módszerek kialakulásához az is, hogy Kínában a szocialista forradalom győzelme után „egy csapásra" érvénytelenítették mindazokat a jogszabályokat, törvényeket és rendeleteket, amelyeket a felszabadulás előtt léteztek. Így az új munkastílus és a szocialista felfogással összhangban álló módszerek kialakulását nem akadályozhatják azok a jogszabályok, amelyek más történelmi és társadalmi körülmények, a burzsoa-feudális viszonyok között jöttek létre.

A Renmin Ribao egyik cikke erről a következőképpen ír:

„Néhány jobboldali jogász azt hangoztatja, hogy nem áll egyáltalában szándékában a kommunista párt vezetőszerepének tagadása, mindössze úgy véli, hogy a régi jogtudományt és annak képviselőit nem szabad „egy csapással" agyonütni. Ezek a jogászok minden erejükkel azon igyekeznek, hogy életre galvanizálják az új viszonyok között a régi jogot és ki akarják békíteni a régi jogrendszert az újjal. Hogyan lehetne azonban közös nevezőre hozni az egymástól merőben eltérő jogokat és jogrendszereket?

A régi burzsoa törvényekkel szemben mi teljesen merev álláspontra helyezkedünk. A régi jogrendet, a reakció uralmának ezt a fő eszközét, a nép nagyszerű forradalmi megmozdulásában, a burzsoázia hatalmának megdöntésével egyidejűleg már úgyis egy csapásra agyonütötte, és erre a legnagyobb mértékben szükség is volt.

A régi jogászokat, átnevelés után, az átnevelés eredményének megfelelően arra alkalmas helyen munkába lehet állítani: ennek semmi köze sincs a régi jogrend kérdéséhez. A nemrég végrehajtott jogreformmal éppen ezt a célt kívántuk elérni."

A régi jogászok csak akkor tudják eredményesen szolgálni az újat, a nép politikáját és törvényeit, ha előbb alaposan megbírálják, felülvizsgálják és megtagadják régi jogi szemléletüket."

Kínában viszonylag alacsony a joghallgatók száma. Az 1958. évi adatok szerint 450 ezer egyetemi hallgató közül alig valamivel több mint 8 ezer tanul jogot. Ennél azonban valamivel több jogászt képeznek ki Kínában, mert az egyetemeken kívül vannak jogi főiskolák is. Az igazságügyi szervek vezetőit pedig kétéves káderiskolán képezik ki. Ez a káderiskola megfelel a mi korábbi bíróiügyészi akadémiánknak.

Az előbbiekből érthető, hogy Kínában nincs is szükség annyi jogászra, mint nálunk, vagy más európai szocialista országban.

A kínai igazságszolgáltatás rendszerét jellemző sajátosságokat a következőkben lehet összefoglalni.

1. A tömegek fokozott szerepe és döntő jelentősége a per egész mechanizmusában, kezdve a tényállás megállapításától, az ítélet meghozataláig.

2. A tömegek aktív szerepe a bíróság által hozott ítélet végrehajtásában.

3. Az eljárási szabályok alárendelt szerepe annak az elvnek alapján, hogy az eljárási szabály semmiképpen sem akadályozhatja a társadalom érdekei által konkrétan meghatározott anyagi igazság érvényesülését.

4 A társadalom érdekeit sértő, valamint a törvények feltételeinek meg nem felelő bírói dönté-

Digitized by Google

sek megváltoztatásának széles és sokoldalú lehetősége.

5. A Legfelsőbb Népbíróságnak a törvényesség érdekében hozott döntésével szemben a legfőbb népügyész részére a felülvizsgálat lehetősége nem bírói, hanem legfelsőbb államhatalmi.

6. A kollektívák, valamint egyéb társadalmi bíróságok hatásköre polgári és büntető viták eldöntésében, az állami bíróságok csökkenő és a társadalmi bíróságok hatáskörének növekvő tendenciája.

7. A büntetési nemek között a társadalmi átnevelés, mint állandóan alkalmazott büntetés, olyan cselekmények esetében, amelyek a népen belüli ellentmondások köréhez tartoznak.

8. A párt vezetőszerepének feltétlen érvényesülése az igazságügyi szervek tevékenységében, ami abban jut kifejezésre, hogy a különböző szintű igazságügyi szervek alávetik magukat a megfelelő szintű pártbizottságok vezetésének.

Kínában a társadalmi élet ugrásszerű fejlődése rendkívül sokoldalú, kihat az igazságügy területére is, és az igazságügyi szervek tevékenységének alaki és tartalmi oldalára is.

Ennek a rendkívül széles és roppant ütemű átalakulásnak a forrása a Kommunista Pártnak, Kína bonyolult és sajátos osztályviszonyaira helyesen alkalmazott, következetes marxista—leninista politikája, a párt és a tömegek egysége, Kína dolgozó népének szorgalma, tehetsége, politikai öntudata, lelkesedése. De forrása ennek a hatalmas ugrásnak a szocializmust építő népek testvéri szolidaritása is, amely mozgalom élén a Szovjetunió áll. Ennek a szolidaritásnak roppant erejét éreztük akkor, amikor Kína legnagyobb vasgyárában ott láttuk a szovjet és a csehszlovák gépeket, amikor megpillantottuk Sanghaj kikötőjében Lengyelország és a Német Demokratikus Köztársaság hatalmas tengerjáró hajóit, de ezt a szolidaritást fejezik ki Kína nagy városainak utcáin robogó Ikarus-autóbuszok is. Mindezekben visszatükröződik az a történelmi tény, hogy egy közös nagy világrendszer, a szocialista világrendszer népei vagyunk és Moszkva, Peking, Leningrád, Prága, Budapest és a többi város, ennek az óriási szocialista világrendszernek egy-egy pontja, amelyeket elválaszthatatlanul összeköt az eszmék és az elvek azonossága.

Amikor pedig Kína felszabadulásának 10. évfordulója alkalmából rendezett Országos Népi Gyűlés ünnepi ülése befejeződött, és a 10 800 személyt befogadó, hatalmas tanácsteremben 63 nemzet különböző nyelvén, de ugyanazon érzésből fakadóan az Internacionálé hangjai csendültek fel — mindenki érezte ennek a hatalmas világrendszernek a roppant erejét.

Abban az ünnepélyes pillanatban, amikor felhangzott a munkásmozgalom történelmi himnusza, arra gondoltunk, és a gondolat szilárd meggyőződéssé vált bennünk, hogy az emberi szolidaritást és az emberek között új és igaz kapcsolatokat egyedül a kommunizmus eszméje fejezi ki, és hogy a Szovjetunióval az élen a szocializmust építő országok népei, mint a történelmi fejlődés legyőzhetetlen úttörői, egymás mellett menetelnek az emberiség nagy távlatai, végtelen magaslatai felé.

Dr. Benedek Jenő

Digitized by Google

A latin-amerikai „közös piac" problémája

A második világháború után a „gazdasági integráció" burzsoá jelszava az imperialista országok monopolista köreiben a korábbinál jelentősebb szerepet kapott. Megvalósítására gyakorlati lépések is történtek. Többek között létrehozták a Közös Piacot Nyugat-Európában, amelynek segítségével az iparilag fejlett kapitalista országok a többi között növelni akarják saját (ipari) és a fejletlen országok mezőgazdasági termékei árszínvonalában mutatkozó különbséget. A hat nyugat-európai ország körül kialakuló protekcionista védővámrendszer következtében a gyengén fejlett országok részesedése a világkereskedelemben és nemzeti jövedelmük csökken; ipari fejlődésük új akadályokba ütközik. Éppen ezért az utóbbi két évben, amióta a „közös piac" gyakorlati megvalósítása megkezdődött, a fejlődésben elmaradt országok egymás után bírálták ezt a szervezkedést és tettek ellene védekező lépéseket. Sok bírálat érte a Közös Piacot a latinamerikai országok részéről is. Ugyanakkor felmerült egy saját „közös piac" létrehozása. Ennek a tervek szerint ellensúlyoznia kellene az imperialista hatalmak expanzióját.

*

Latin-Amerika Nyugat-Európához képest sajátos helyzetben van. Ezen a földrészen a történelmileg kialakult nemzetközi munkamegosztás egészen más, mint Európában. Erre vezethetők vissza a jelenlegi latinamerikai „integrációs" törekvések okai, és a nyugat-európaitól eltérő jellege.

Az USA tőkebefektetései Latin-Amerikában jelenleg körülbelül 13—15 milliárd dollárt tesznek ki. A latinamerikai államok nemzetközi gazdasági és politikai kapcsolatai lényegében az USA-ra szorítkoznak, nagymértékben függnek az amerikai monopóliumoktól, amelyek gazdasági válságok idején rájuk hárítják a terhek jórészét. Latin-Amerika mindenekelőtt ettől a fenyegető helyzettől szeretne megszabadulni gazdasági erejének egyesítésével. Másrészt az USA-tól való függés, továbbá a belső és külső piacok korlátozottsága és gazdaságuk monokultúrális jellege következtében, akár részleges, akár általános „túltermelési" válság üti fel a fejét, a latinamerikai országok rendkívül súlyos helyzetbe kerülnek. Az ilyen veszélyek elkerülésére is a „közös piacban" vélik megoldani az utat. Az erre ösztönző tényezők közé tartozik az is, hogy az Európába irányuló afrikai mezőgazdasági és nyersanyag-export konkurrenciája csökkenti a latinamerikai export volumenét, s azzal fenyeget, hogy a latinamerikai exportőrök kiszorulnak Európából.

Bár a hagyományos latin-amerikai termékek iránt a kereslet az ECLA (az ENSZ Latin-amerikai Gazdasági Bizottsága) számításai szerint évente 3—4 százalékkal növekszik, azok világpiaci ára a jelenleginél alacsonyabb lesz. Emellett lakosságuk gyorsabban nő, mint import képességük. Így, ha ezek az országok

Digitized by Google

tartani akarják akárcsak a jelenlegi alacsony fejlődési ütemüket, csökkenteni kénytelenek az ipari cikkek importját és belső termékekkel helyettesíteni azt. Elmaradott, és gyenge iparuk azonban képtelen erre, ezért „közös piac" létesítésével igyekeznek ipari fejlődésüket meggyorsítani. Latin-Amerika iparosítását viszont megnehezíti az, hogy az exportcikkei iránti kereslet az imperialista táborban, (amint ezt a gyakorlat mutatja) csak a háborús időszakokban nő, ezért ezeknek az országoknak exportbevétele a mai uralkodó politika folytatása mellett nem elegendő az iparosítási program megvalósításához, amit a nagyhatalmú amerikai monopóliumok erősen gátolnak. Súlyosbítja a helyzetet iparuk párhuzamossága, és egymásközti kereskedelmük jelentéktelensége is.

Ezek a problémák szülték az úgynevezett „gazdasági nacionalizmust", amelynek egyik megnyilvánulása a latinamerikai integrációs törekvések is.

*

Az USA kénytelen állást foglalni a latinamerikai integrációt illetően. A latin-amerikai „hátország" nagyon fontos számára, mert ezekből az országokból fedezi bizonyos nyersanyagszükségletének tekintélyes részét, s ezen a területen stratégiai szempontból is érdekelt. Monopoltőkés köreiben egyrészt úgy gondolják, hogy a latinamerikai integráció megvalósulása akadálya lesz az északamerikai monopóliumok további terjeszkedésének. Annál is inkább, mert a nemzeti felszabadító mozgalomnak az utóbbi két évben elért sikerei az amerikai politikusokban azt a benyomást keltették — mint azt a New York Times 1959. június 8-i számában olvashatjuk —, hogy „érik a demokratikus és szociális forradalom. A nagy változások ebben a térségben csak most kezdődnek." Ennek tulajdonítható, hogy az USA eleinte kedvezőtlenül fogadta az integrációs törekvéseket. De figyelembe véve, hogy azoknak Latin-Amerikában nem kevés híve van, az amerikai politikusok azt a látszatot igyekeznek kelteni, hogy azt támogatják. Valójában politikájuk arra irányul, hogy a létrehozandó „közös piac" egészen másvalami legyen, mint amit pl. a nemzeti burzsoázia széles rétegei akarnak, struktúrájában minél több rés maradjon, melyeken az amerikai monopóliumok behatolhatnak, és továbbra is ellenőrzésük alatt tarthatják Latin-Amerika gazdasági életét. Másrészt a latinamerikai „közös piac" létrejöttéből az USA politikai tőkét kovácsolhat: érvet „világkormány"-terve mellett. Továbbá az amerikai tőkések számítanak arra, hogy ezek az országok tőkeszegények, és előbb-utóbb kénytelenek lesznek amerikai segítséget kérni. Ilyen meggondolások alapján javasolták a „félteke szuper közös piacának" létrehozását. Az amerikai monopolista körök jól tudják, hogy az acél-, a kémiai- és más nehézipari ágak, amelyeknek megteremtése és fejlesztése a „közös piac" egyik célja lenne, tőkebefektetésre nagy lehetőséget nyújtanak. Ezért azt javasolják a latinamerikai államoknak, hogy csak „mint piac" lépjenek fel közösen, de mint eladók, ne alkossanak szövetséget. Ezzel magyarázható az USA-nak az az álláspontja, hogy a „közös piac" ne az ENSZ. hanem az Amerikai Államok Szövetsége keretébe tartozzék.

A „közös piac" létrehozása való-

Digitized by Google

ban felveti a tőkebefektetés kérdését, de minden attól függ, hogy ez a tőke amerikai, vagy latinamerikai lesz-e, az USA monopolistái profitjai növelésére, vagy pedig a latin-amerikai országok gazdasági fejlődésének elősegítésére fordítják.

Az USA véleménye szerint a finanszírozás problémáját „féltéken belül" kell megoldani, vagyis úgy, hogy az amerikai magántőkének jusson az oroszlánrész. Ettől viszolyogva a latinamerikai országok inkább az ENSZ-szel szorosabb kapcsolatban álló „közös piac" felé hajlanak. A latinamerikai nemzeti burzsoázia maga akarja a beruházások elhelyezését meghatározni. Mindez arra mutat, hogy az USA aggodalma a latinamerikai integrációval szemben nem alaptalan, Latin-Amerika kísérleteket tesz az önálló gazdasági fejlődés kialakítására.

Az ENSZ Latinamerikai Gazdasági Bizottsága már 8 éve foglalkozik az integráció problémájával, és arra a megállapításra jutott: ha a latinamerikai országok továbbra is külön-külön igyekeznek megoldani országuk iparosítását, gazdasági felszabadulásuk ügyét elveszettnek kell tekinteni. Az ECLA a „közös piac" mellett száll síkra, és létrehozása érdekében tanulmányozza az egyes országok árucsere lehetőségeit, a sokoldalú fizetési egyezmények előnyét, stb.

1958 decemberében Rio de Janeiróban összeültek a latinamerikai központi bankok képviselői és megállapították, hogy Latin-Amerikában jelenleg három „közös piac" létrehozására van lehetőség:

1. Argentína, Brazília, Chile és Uruguay között,
2. Gran Columbia (Columbia, Venezuela és Ecuador) országai között,
3. Közép-Amerikában.

Ezeken a területeken már történtek is konkrét lépések. 1957 februárjában Costa-Rica, Salvador, Guatemala, Honduras és Nicaragua aláírták az úgynevezett „Szabadkereskedelem és Közép-Amerika gazdasági egysége" című egyezményt, amely csökkenti a vámtarifákat az öt ország között. A résztvevők kérték Mexikó csatlakozását, valamint tervezik Gran Columbia bevonását is.

1958 februárjában Santiago de Chilében az ECLA VIII. ülésszakán kísérletet tettek a dél-amerikai „közös piac" struktúrájának kidolgozására, 1959 szeptemberében pedig Argentína, Bolívia, Brazília, Chile, Paraguay, Petru és Uruguay egyhangúlag jóváhagyta a „Szabadkereskedelmi Zóna Egyezménytervezetét", amely ellentétben az előzetes tárgyalásokkal, nem „közös piacról", hanem 12 év alatt létrehozandó szabadkereskedelmi zónáról beszél. Ez alatt az idő alatt a szerződő felek fokozatosan megszüntetik az alapvető vámilletékeket és korlátozásokat az egymásközötti importok viszonylatában.[1]

*

A latin-amerikai integráció első gyakorlati lépései — mint láttuk — rendkívül bonyolult körülmé-

[1] Úgynevezett „egyedi árulistákat" állítanak össze, s az egyes termékek vámtarifája csökkentésének mértékét kétoldalú kormányközi tárgyalásokon állapítják meg. Így évi 8 százalékos általános vámtarifacsökkentést érnek el. Ezen kívül „bázis árulistákat" is hoznak letre azoknak az áruknak a felsorolásával, amelyeknek importkorlátozása és vámtarifája a zónán belül 12 év alatt megszűnik (háromévenként 25—25 százalékkal csökken), úgyhogy a gabonanemüek, a kávé, a faáruk és a gyapot mindennemü vámtarifa, importkorlátozás, letétti illeték stb. nélkül kerül forgalomba országaik között.

Digitized by Google

nyek között történtek meg. Az amerikai földrész erőviszonyai lehetetlenné tették az eredeti elképzelések következetes keresztülvitelét. Sok minden szól az integráció mellett, de a döntő tények vizsgálata azt mutatja, hogy amíg Latin-Amerika nem független és szabad, amíg az uralkodó politikai körök felülről akarják „kivívni" az önállóságot — az integráció rendkívül súlyos nehézségekbe ütközik, és önmagában nem vezet el a függetlenséghez, a gazdasági önállósághoz.

A kereskedelmi vámok és korlátozások liberalizálása elsősorban a fejlettebb latinamerikai országokat vonzza, mivel az alacsonyabb önköltség miatt, termékeik versenyképesebbek. Ezzel magyarázható Argentínának az a törekvése, hogy minél előbb létrejöjjön a zóna. Argentínán keresztül azonban az USA-monopóliumok érdeke is kifejezésre jut, amelyek közvetlenül nem vehetnek részt a zónában, de különböző módszerekkel áthidalhatják ezt az akadályt. Az egyik ilyen módszer, hogy Argentínának csak olyan feltételek mellett adnak újabb kölcsönöket, ha az argentin kormány a magánkezdeményezést részesíti előnyben az államkapitalista szektorral szemben. A jelenlegi argentin kormány valóban kiárusítja az állami vállalatokat. Mivel a még gyenge argentin nemzeti burzsoázia jelenleg képtelen azokat maga megvásárolni, az amerikai monopóliumok birtokába kerülnek. Ezeken, valamint a „közös" argentin—amerikai vállalatokon keresztül a zóna kereskedelmében Argentína helyett tulajdonképpen majd az USA monopóliumai ülnek. Az USA termékei a vámunió következtében sokkal kedvezőbb feltételek közt kerülnek a zóna országainak piacára, és konkurrencia szempontjából is előnyösebb helyzetben lesznek európai versenytársaikkal szemben. Ilyen feltételek mellett a tervezett zóna az amerikai monopóliumok „közös piaca" lenne, és így nem tudná megvalósítani feladatát, az egyes országok iparosítását. A piacok monopolizálása a nem ekvivalens árucsere növekedéséhez, és a latinamerikai exportbevételek csökkenéséhez vezet.[2]

Ismeretes továbbá, hogy a latinamerikai országok gazdasági helyzete mezőgazdasági monokultúrájuktól, illetve azok sikeres exportjától függ. Etekintetben a zóna résztvevői az európai Közös Piacra szeretnének számítani, amely nagy mennyiségben importál mezőgazdasági termékeket, és ipari nyersanyagokat. De mint már említettük, hasonló, de olcsóbb afrikai termékek, és az amerikai monopóliumok dömpingje erről a piacról is kiszorítja a latinamerikai árukat. Csak a latinamerikai országok egymásközötti kereskedelmének növelése látszik kiútnak, annál is inkább, mivel jelenleg összkereskedelmüknek csak 10 százalékát teszi ki. Ennek a forgalomnak kétharmad része azonban mezőgazdasági és állati termék, melyek önköltségi ára különböző országokban nagyon eltérő. Ezért az integráció megvalósítása hamarosan komoly zavarokra vezethet a magas önköltséggel termelő országokban. Azonkívül,

[2] A nem ekvivalens árucserére jellemző, hogy például az ENSZ hivatalos adatai szerint az ipari országok késztermék exportjainak ára 1953-tól 1958 júliusáig 4 százalékkal emelkedett, a nyersanyagok ára ugyanezen idő alatt 7 százalékkal csökkent. Ez állandó tendencia és azt bizonyítja, hogy rosszul áll a helyzet Latin-Amerika alapvető gazdasági ágával, a mezőgazdasággal.

Digitized by Google

ha ennek a nagy mennyiségű árunak az elhelyezésénél csak a saját piacaikra számíthatnak, a túltermelési válság elkerülése végett egymásközötti kereskedelmüket (az ECLA számításai szerint) a következő 15 évben 11-szeresére kellene növelni. Ez a jelenlegi párhuzamos gazdasági és exportstruktúra mellett lehetetlen.

Nem a mezőgazdasági cikkek és nyersanyagok termelésének növelése, hanem *az iparosítás politikája válthat ki olyan mélyreható változásokat, hogy egymásközötti kereskedelmük lényegesen növekedjék.* Amíg azonban a latinamerikai piacokon az amerikai monopoltőke uralkodik, ez nem valósítható meg. Az ENSZ számításai szerint a gépipari termékek szükségletét Latin-Amerika jelenleg csak 10 százalékban tudja saját termeléséből fedezni. Tüzelőanyag, fémfélkésztermékek, vegyi cikkek és tartós használati javak szükségletét csak igen csekély részben tudják belső termelésből fedezni. Ipari termékek szempontjából tehát a zóna továbbra is az USA-tól függ, ami gátolja az önálló latinamerikai nehézipar megteremtését, pedig ez Latin-Amerika számára létfontosságú.

Az egyezménytervezet teljes fejezetet szentel a viszonylag elmaradottabb kis országok problémáinak. (Paraguay, Bolívia, Peru és részben Uruguay). A helyzet ugyanis az, hogy a szűk piaccal rendelkező országoknak kereskedelmi deficitjük lesz olyan fogyasztási cikkek tekintetében, melyek nagy részét a zóna belső termelése fedezi, és melyek termelési költségei a zóna országain belül erősen eltérőek. (Uruguay pl. tiltakozott az argentin és uruguayi hústermékek egyforma elbírálása ellen.) A tárgyalások alatt a gazdaságilag viszonylag fejletlenebb országok ellenálltak a vámkorlátozások teljes eltörlésével szemben. A „La Manana" című uruguayi lap megjegyezte: „Olyan kis országoknak, mint Uruguay, több hátránya, mint előnye lesz a Szabadkereskedelmi Zóna létrehozásából, míg a gazdaságilag erősebb országok, melyek ugyanazokkal a termékekkel rendelkeznek, sokkal esélyesebb versenytársakká válhatnak még a hazai piacon is." Ennek elkerülésére az egyezménytervezet preferenciális elbánást javasol ezen országok számára. Eszerint a fejlettebb országok olyan előnyben részesítenék őket, amelyeket más országoknak nem adnak meg.

Mivel a kereskedelmi deficit és a fizetési mérleg passzivuma nemcsak a viszonylag gyengébb, hanem valamennyi résztvevő országot fenyegeti, a szerződő feleknek joguk van előzetes bejelentés után „a fenyegetett nemzeti érdekek védelmére" egy év tartamára speciális korlátozó intézkedéseket életbe léptetni „ha fizetési mérlegük helyzete ezt indokolja, vagy pedig előre nem látható okokból a nemzetgazdaság valamely fontos ágában jelentős zavarok állnának be." (26. cikkely.) Mivel a fizetési mérlegük, és különböző „zavaró" körülmények bármely pillanatban indokolttá teszik ezeket az intézkedéseket, várható, hogy ezt a cikkelyt sűrűn alkalmazzák.

Az egyezménytervezet csatlakozásra hívja fel a többi latinamerikai államot. Ez arra mutat, hogy a latinamerikai államok közötti USA-ellenes szolidaritás növekvőben van, hogy ezek az országok nem akarják tovább tűrni az amerikai monopóliumoktól való gazdasági függésüket, és az önálló fejlődés útján kívánnak haladni.

Digitized by Google

Ilyen irányú törekvéseikre a szocialista országoknak, mint potenciális kereskedelmi partnereknek már puszta léte is ösztönzi őket. Ma már nem találnak hitelre az amerikai diplomaták kijelentései, melyek szerint a szocialista országokkal való kereskedelem „veszélyekkel jár", és „erkölcsileg megengedhetetlen", vagy például Herter helyettesének, R. Rubottomnak az az állítása — melyet az Excelsior című mexikói lap 1959. szept. 30-i száma közöl —, hogy a Szovjetunió „el akarja foglalni a latinamerikai nyersanyagszállítók helyét" az USA piacán, stb.

A latinamerikai integrációs törekvések — eltérően az európai Közös Piactól — nem irányulnak kifejezetten a szocialista országok ellen, ami azonban — a fentebb ismertetett körülmények folytán — nem zárja ki, hogy az integráció megvalósítása *objektíve* a szocialista országokkal folytatott jelenleg is kisméretű kereskedelem további csökkenését vonja maga után. Ez pedig az USA-tól való függés erősödését jelentené. Valószínű, hogy ennek a veszélynek a felismerésével magyarázható Brazília váratlan visszalépése,[3] valamint a brazil kereskedelmi küldöttség tárgyalásai a Szovjetunióban. Brazilián kívül jelenleg Chile is nagy érdeklődést mutat a szocialista országokkal való kereskedelem fejlesztése iránt. A múlt hónapban chilei kereskedelmi delegáció járt a Szovjetunióban, Lengyelországban, Csehszlovákiában, és hazánkban.

*

A latin-amerikai integráció Latin-Amerika helyzetének egész bonyolultsága folytán igen ellentmondásos. Pozitív, amennyiben az USA-monopóliumok ellen irányul és a függetlenedés törekvését tükrözi. A gyakorlatban azonban nem elégséges ennek elérése, sőt, újabb veszélyekkel is fenyeget. Nem mentes az USA befolyásától, réseket hagy számára.

A latinamerikai „közös piac" tervei részben azt mutatják, hogy mind szélesebb erők kapcsolódnak be a nemzeti felszabadító harcba, másrészt azt, hogy az integrációs törekvések vezető erői nem elég bátrak. Nem következetesek, és nem képesek a néptömegek mozgalmára támaszkodni, csupán a maguk hasznát nézik. Nem képesek, és nem is akarnak forradalmi eszközökhöz nyúlni.

A nemzeti felszabadító mozgalom fellendülése, a tömegmozgalom céljai, és az integráció vezetőerőinek saját tőkés céljai aligha egyeztethetők össze. A függetlenséget és a szabadságot Latin-Amerika nem vívhatja ki a tömegek forradalmi harca nélkül. Az integrációs tervek ezt nem helyettesíthetik, annál kevésbé, mert elsősorban olyan erők dolgozzák ki és akarják megvalósítani, amelyek félnek a tömegektől, a demokratizálástól; ingadoznak, sőt egy részük nyíltan az USA-monopóliumokkal akar együttműködni.

A nemzeti burzsoázia zöme igyekszik önálló politikát folytatni és megteremteni az önálló hazai nehézipart. Támogatja a latinamerikai „közös piacot", de érdekeinek megfelelően igyekszik korlátozni annak hatáskörét. A nemzeti burzsoázia felismerte azt a veszélyt, hogy a vámtarifák csökkentése vagy eltörlése — amelyek eddig valamennyire korlátozták az USA exportját — lehetővé te-

[3] Az egyezménytervezet aláírására őszszeült értekezleten Brazília javaslatára, bár a tervezetet elfogadták, aláírását elhalasztották.

Digitized by Google

szi, hogy az észak-amerikai áruk még inkább elárasszák a latinamerikai országok piacait, és elsorvasszák a helyi ipart. A közép- és kisvállalkozók ezért néznek félelemmel a vámtarifák és korlátozások csökkentésének perspektíváját. Velük szemben áll az amerikai monopoltőkével együttműködő nagyburzsoázia, és a reakciós földbirtokosok. Ezek olyan „közös piac" létrehozását javasolják, amelyben az USA formálisan is részt venne.

Ezeket a mesterkedéseket leplezi le a latinamerikai kommunista- és munkáspártok, és más progresszív erők állásfoglalása. A latinamerikai baloldali és haladó sajtó felhívja a közvélemény figyelmét, hogy a „közös piac" létrehozásából származó esetleges előnyök csak abban az esetben realizálódhatnak, ha a latinamerikai országok gazdaságukban gyökeres strukturális változtatásokat tudnak végrehajtani, vagyis agrárreformot hajtanak végre, és megteremtik a hazai ipart. Ehhez demokratizálni kell társadalmukat, és meg kell szabadulniok az amerikai monopóliumok gazdasági és politikai nyomásától.

A latinamerikai „közös piac" a jelenlegi körülmények között (megvalósítása esetén) olyan gazdasági autarchiához vezet, amelyben a latinamerikai országok csak egymásra számíthatnak, holott gazdasági fejlődésük meggyorsítását elsősorban a szocialista országokkal való együttműködés kiépítése révén érhetik el. Az európai kapitalista országokkal, és az USA-val való kapcsolataik normalizálása is ezen az úton képzelhető el. Ezért írja az El Popular c. baloldali uruguayi lap, hogy a „közös piac" olyan megoldás, „amely bizonyos értelemben kedvező, de nem Latin-Amerika felszabadítására, hanem gazdasági életünkben az imperializmus uralmának megszilárdítására."

A zóna tervezői figyelmen kívül hagyták, hogy a szegény és felvevőképességben igen korlátozott piacok vámunióban való egyesítésével csak egy nagyobb, de ugyanolyan szegény piacot hoznak létre, amelyben *a „közös" mindenekelőtt az amerikai monopóliumok általi kizsákmányolásuk lesz.* A zóna (miután a tagállamok természeti kincsei, gazdaságának kulcspozíciói idegen kezekben vannak) a földbirtokos oligarchia, és az amerikai monopóliumok javát szolgálja. Létrehozása végső fokon (jelenlegi formájában) nem érdeke sem a munkásosztálynak, sem a nemzeti burzsoáziának.

A latinamerikai országok gazdasági felszabadulásának és fejlődésének útja a haladó erők szerint nem a „közös piac", létrehozása, hanem az amerikai imperializmus politikai és gazdasági uralmának felszámolása, az agrárreform, az iparosítás, és a világ összes országaival, köztük a szocialista országokkal való egyenrangú kapcsolatok és kereskedelem kifejlesztése.

Karcag Gábor

Digitized by Google

JEGYZETEK KÖNYVEKRŐL

Dr. Kóródi József:

A borsodi iparvidék

(Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1959. 281 old.)

A borsodi iparvidék hazánknak — Budapest után — legjobban iparosodott területe. Sajátos termelési profiljával jelentős szerepet tölt be az országon belül kialakult földrajzi munkamegosztásban. A terület fő iparágai: a bányászat, a vaskohászat és a gépipar. A gazdasági tevékenység többi ága lényegében ezeket egészíti ki.

Dr. Kóródi József könyvének első két fejezete az iparvidék természeti földrajzi adottságait, és az ipar eddigi fejlődésének történetét tartalmazza. A kötet jelentős része az egyes iparágak részletes vizsgálatával foglalkozik, ennek során a szerző a termelés mennyiségi és műszaki jellemzése mellett nagy gondot fordított a földrajzi elhelyezkedés vizsgálatára, a körzeten belüli és más körzetekkel kialakult területi-kooperációs kapcsolatok elemzésére. Fontos a további fejlesztés főbb problémáit tárgyaló rész, amelyben a vízellátás, a munkaerőellátás, a közlekedés és a kommunális ellátás nehézségei megszüntetésének lehetőségei tárulnak fel. Végül, a szerző az eddigieknek mintegy szintéziseként, az iparvidék távlati fejlődési irányait vázolja.

A könyvet nagy örömmel üdvözölhetjük, mint hazánk egyik gazdasági körzetének első marxista gazdasági-földrajzi feldolgozását. A területi tervezés és a távlati fejlesztési tervek kibontakozását és tudományos megalapozását nagymértékben akadályozza, hogy hazánk egyes területeinek komplex, monografikus gazdasági-földrajzi feldolgozása hiányzik. Konkrét vizsgálati anyag hiján az elvi-módszertani viták meglehetősen légüres térben mozognak. Igen fontos lenne, ha ezt az úttörő munkát minél több hasonló követné, amely még következetesebben valósítaná meg a komplex feldolgozás követelményeit: nem feledkezne meg az iparvidékek mezőgazdaságának sajátos feladatairól, vagy mezőgazdasági körzetek ipari fejlesztési lehetőségeinek feltárásáról sem.

A könyv nagy segítséget nyújthat a borsodi párt- és állami irányító szervek számára, amelyeknek nincs meg minden esetben a lehetőségük a terület országos jelentőségének, más területekkel való kapcsolatának, a népgazdaság távlati fejlesztési terveiben elfoglalt helyének pontos felmérésére. Egyben, mivel a kötet hazánk egyik legfontosabb ipari körzetét mutatja be, a központi szerveknél dolgozó közgazdászok, gazdasági kérdésekkel foglalkozó pártmunkások és különböző területeken működő szakemberek figyelmébe is ajánljuk.

Dr. E. Gy.

Erdei — Csete — Márton:

A termelési körzetek és a specializáció a mezőgazdaságban

(Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1959. 416 old.)

A mezőgazdasági termelés ágazati és területi specializációjának rohamos előrehaladása korunk mezőgazdaságának egyik legsajátosabb vonása. Hazánkban különösen aktuálissá vált e kérdések tanulmányozása, hiszen a mezőgazdaság szocialista átszervezése megszünteti az ésszerű területi és üzemi specializáció eddigi fő társadalmi akadályát: a mezőgazdaság nagyarányú szétaprózottságát. Magyarországon az ésszerű területi specializáció megszervezése azért is nagy jelentőségű, mert a művelhető terület gyakorlatilag nem gyarapítható, a növekvő társadalmi szükségletet a jelenlegi területről kell kielégíteni.

A könyv első részében összefoglalja a specializációt, és a körzeteket kutató munkák eredményeit és hibáit, megfogalmazza a területi probléma megjelenésének történelmi körülményeit, gazdasági gyökereit, a probléma megoldásának le-

Digitized by Google

hatóságait és célját. A vizsgált sokrétű anyagból levonja azokat a lényeges elméleti következtetéseket, amelyek tisztázása a sikeres gyakorlati munka előfeltétele.

Módszertani szempontból jelentős a termelési körzetek meghatározásával foglalkozó második rész. A szerzők a mezőgazdasági termelés körzeteit a brutto termelési érték szerkezete alapján határozzák meg. E metodikailag újszerű kísérlet elvi alapjaival egyetértünk, de némely részlet vitára adhat okot. A vizsgálat évében a döntően kisüzemi jellegű mezőgazdaság természetesen csak gyenge specializáltságot mutatott, ezért néhány terület specializáltságának megállapítása önkényesnek tűnik. Másrészt úgy véljük, hogy a brutto termelési érték szerkezete nem lehet a mezőgazdasági körzetek *egyetlen* meghatározó ismérve, csak a vizsgálat kiindulópontja. Kétségtelen, hogy különböző természeti és közgazdasági tényezők *együttes* hatását a brutto termelési érték szintetizálva adja, de a termelési profil meghatározása szempontjából nem közömbös a különböző tényezők egyenkénti vizsgálata.

A szerzők a termelés *területi* típusainak *üzemi* megfelelőit is vizsgálják (elsősorban a termelőszövetkezetek alapján). A termelőszövetkezetek üzemi vizsgálata módszertani szempontból kitűnően sikerült, de a vizsgált 100 termelőszövetkezetből az országos helyzetre csak korlátozott értékű következtetéseket lehet levonni. Figyelemre méltó az egyéni gazdaságok termelési típusainak megállapítása és gazdálkodásuk elemzése; ez a felszabadulás óta a legalaposabb ilyen jellegű munka.

A harmadik rész a magyar mezőgazdaság körzetbeosztásának kérdéseivel foglalkozik. Ennek az a feladata, hogy alapul szolgáljon az éves és a távlati tervezéshez, az egyes területek termelési irányának a természeti és közgazdasági adottságokkal optimális összhangban történő átalakítására.

A könyv a gyakorlati rayonizálási munka lényeges problémáit tisztázta s ezért a kérdéssel foglalkozó elméleti és gyakorlati szakemberek kézikönyvként jól felhasználhatják.

Dr. E. Gy.

A termelőszövetkezetek üzemgazdasági kérdései

Szerkesztette: Csete László

(Akadémiai Kiadó, 1959. 194. oldal, 22 táblázat)

Az utóbbi időben egyre több termelőszövetkezetekkel foglalkozó közgazdasági, üzemtani könyv jelenik meg. Ez arra mutat, hogy a tudományos intézetek és tanszékek dolgozói a szövetkezeti mozgalom térhódításával egy időben egyre nagyobb gonddal tanulmányozzák az új szocialista szövetkezeti nagyüzemek gazdálkodását. Tudományos dolgozóink ilyen törekvése nagy elismerést érdemel, különösen dicséretreméltó, hogy vizsgálódásaik eredményeit a szakemberek és a szövetkezeti vezetők széles köre számára felhasználható könyvekben, tanulmánykötetekben is közzéteszik. E könyvek sorába tartozik a Magyar Tudományos Akadémia Üzemtani Intézetének Csete László szerkesztésében megjelent kiadványa is.

A kötet az Üzemtani Intézetben összegyűjtött adatokat dolgozta fel és az azokból leszűrhető tapasztalatokat foglalja össze. A feldolgozás többirányú. Az első rész szerzői (Csete László és Márton János) 100 termelőszövetkezet ötéves fejlődését mutatják be. A második rész, amely Csete László munkája, a munkatermelékenység alakulását és összefüggéseit elemzi a termelőszövetkezetekben. Sebestyén József pedig a termelési érték és főbb termelési feltételek kapcsolatát vizsgálja. A negyedik rész a termelőszövetkezetek költség és jövedelemszámításának módszerével és a módszer alkalmazásának első eredményeivel foglalkozik. Ezt a témát Erdei—Szentmártoni—Witthen—Kuzmiák szerzőkollektíva dolgozta fel.

A könyv közgazdasági irodalmunk

Digitized by Google

nagy nyeresége és annak is jó példája, hogy az elmélet hogyan szolgálhatja a gyakorlatot. A kötet gazdag adatanyaga lehetővé tesz további elemzéseket is, ezért a mezőgazdasággal foglalkozó kutatók széles körben használhatják.

A könyv sok hasznos tapasztalatot összegez, számos olyan útmutatást tartalmaz, amit jól hasznosíthatnak nemcsak a kutatásban, az oktatásban dolgozó, hanem a szövetkezetek irányításával foglalkozó elvtársak, a termelőszövetkezeti vezetők is.

Ca. E.

E SZÁM SZERZŐI: **HUSZÁR ISTVÁN**, az MSZMP Központi Bizottsága államgazdasági osztályának munkatársa; **K. NAGY SÁNDOR**, a Földművelésügyi Minisztérium főosztályvezetője, **FENCSIK LÁSZLÓ**, az MSZMP Pártfőiskolájának igazgatóhelyettese; **GULYÁS EMIL**, aspiráns, az MSZMP Pártfőiskolájának tanára; **APRÓ ÉVA**, a Társadalmi Szemle munkatársa; **DR. BENEDEK JENŐ**, a Magyar Jogász Szövetség főtitkára; **KARCAG GÁBOR** újságíró.

SZERKESZTŐ BIZOTTSÁG:

Fehér Lajos, Friss István, Háy László, Kállai Gyula (főszerkesztő), **Kiss Károly, Komját Irén** (felelős szerkesztő), **Molnár Erik, Nemes Dezső, Németh Károly, Orbán László, Szigeti József, Szirmai István.**

Digitized by Google

BEKÜLDÖTT KÖNYVEK

KOSSUTH

A Szovjetunió Kommunista Pártjának története 925 old.

GONDOLAT

Ifj. Kodolányi János: Ormánság 132 old.
Bartha Dénes: Johann Sebastian Bach 272 old.
Anna Livanova: Három sors 123 old.
Frank László: Sanghajba menekültem 251 old.
Mihályi Gábor: Roger Martin du Gard 105 old.

AKADÉMIAI

Pszichológiai tanulmányok II. 698 old.
Munkások és parasztok mozgalmai Magyarországon 1849—1867. Iratok. 534 old.
Tanulmányok a neveléstudomány köréből 1959. 742 old.
Hajdu Tibor: Március 21-e. (Adatok a Magyar Tanácsköztársaság kikiáltásának történetéhez) 89 old.

SZÉPIRODALMI

Kemény János önéletleírása és válogatott levelei 589 old.
Krudy Gyula: Aranyidő — A templárius 247 old.
Jaroslav Hašek: Švejk I., II. 260, 210 old.
Mihail Solohov: Új barázdát szánt az eke I., II. 248, 246 old.
Mikes György: Szálka és gerenda 285 old.
Hemingway: A Kilimandzsáro hava 318 old.
Jókai Mór: Írások életemből (válogatott művei) 502 old.

EURÓPA

Albert Maltz: Simon Makeever utazása 246 old.
Nyikolaj Pogonyin: Három dráma 228 old.
Pavel Dan: Üres a fészek 174 old.
Waszil Stefanik: Juharlevelek 148 old.
William Wyckerley: Falusi feleség 140 old.
Luise Rinser: Jan Lobel Varsóból 135 old.
Ludwig Thoma: Andreas Vöst 274 old.
Miguel Ángel Asturias: Elnök úr 359 old.
V. EM. Galan: Ötödik kerék 267 old.
Nyikolaj Zabolockij: Éji kert 126 old.
Plutarkhosz: Három életrajz 203 old.
William Congreve: Így él a világ 121 old.
Hela Volauska: Méreg 431 old.
Mihail Beniuc: Villámok és csillagok 218 old.
Betyárok tűzénél (kelet-európai népek betyárballadái) 354 old.

Az SZKP 1959. decemberi, mezőgazdasággal foglalkozó plénumának anyaga (Országos Mezőgazdasági Könyvtár) 270 old.
Szabó Béla: Az élet peremén (Szlovákiai Szépirodalmi Könyvkiadó) 349 old.

Digitized by Google

СОДЕРЖАНИЕ

ИШТВАН ГУСАР: О директивах по подготовке второго пятилетнего плана — — — — — — — — — — — — — — — 1

ШАНДОР К. НАДЬ: Организация и развитие крупно-хозяйственной системы труда в производственных кооперативах — — — — 18

Иштван Сечени (К столетию со дня смерти) — — — — — — — 30

ЛАСЛО ФЕРЕНЧИК: Марксизм-ленинизм на практике — — — — 56

КОНСУЛЬТАЦИЯ

ЭМИЛ ГУЛЯШ: На тему: «Венгрия — страна садов» — — — — 72

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОБЗОР

Экономические успехи ГДР и ее семилетний план (ЕВА АПРО) — — 79

О системе китайского правосудия (ЕНЕ БЕНЕДЕК) — — — — 90

Проблема «общего рынка» в Латинской Америке (ГАБОР КАРЦАГ) 103

ЗАМЕТКИ О КНИГАХ

Digitized by Google

INHALT

ISTVÁN HUSZÁR: Die Richtlinien zur Ausarbeitung des zweiten Fünfjahrplanes — — — — — — — — — — — — — — — 1

SÁNDOR K. NAGY: Ausarbeitung und Fortentwicklung der Arbeitsorganisation in den landwirtschaftlichen Grossbetrieben der LPG-s 18

ISTVÁN SZÉCHENYI (Zu seinem hundertsten Todestag) — — — 30

LÁSZLÓ FENCSIK: Der Marxismus—Leninismus in der Praxis — — 56

KONSULTATION

EMIL GULYÁS: Zum Tema — „Ungarn, ein Gartenland" — — — 72

INTERNATIONALE RUNDSCHAU

Die wirtschaftlichen Erfolge der DDR und ihr Siebenjahrplan (ÉVA APRÓ) — — — — — — — — — — — — — — 79

Rechtssprechung in der Chinesischen Volksrepublik (JENŐ BENEDEK) 90

Probleme des „gemeinsamen Marktes" der lateinamerikanischen Länder (GÁBOR KARCAG) — — — — — — — — — — — — 103

ANMERKUNGEN ÜBER NEUERSCHEINUNGEN 110

Digitized by Google

SOMMAIRE

ISTVÁN HUSZÁR: Les directives pour l'élaboration du deuxième plan quinquennal — — — — — — — — — — — — — — 1

SÁNDOR K. NAGY: Organisation du travail de grandes exploatations agricoles dans les coopératives de production — — — — — 18

István Széchenyi (à l'occasion de la centennaire de sa mort) — — — 30

LÁSZLÓ FENCSIK: Le marxisme—leninisme dans la pratique — — 56

CONSULTATION

EMIL GULYÁS: De la conception d'une „Hongrie — jardin" — — — 72

REVUES INTERNATIONALES

Realisations économiques et plan de sept ans de la République Démocratique Allemande (ÉVA APRO) — — — — — — — — — — 79

La juridiction en Chine Populaire (JENŐ BENEDEK) — — — — — 90

Problèmes du „marché commun" des pays de l'Amérique Latine (GÁBOR KARCAG) — — — — — — — — — — — — 103

NOTES SUR QUELQUES LIVRES RÉCENTS 110

Digitized by Google

CONTENTS

ISTVÁN HUSZÁR: Directives for the preparation of the Second Five Year Plan — — — — — — — — — — — — — — 1

SÁNDOR K. NAGY: Elaboration and development of large-scale work organization on the co-operative farms — — — — — — — 18

Centenary of István Széchenyi's death — — — — — — — — 30

LÁSZLÓ FENCSIK: Marxism—Leninism in practice — — — — — 56

CONSULTATION

EMIL GULYÁS: On the issue of „Hungary — Land of Gardens and Orchards" — — — — — — — — — — — — — 72

INTERNATIONAL REVIEW

Economic successes and the Seven Year Plan of the German Democratic Republic (ÉVA APRÓ) — — — — — — — — — — 79

Administration of justice in the Chinese People's Republic (JENŐ BENEDEK) — — — — — — — — — — — 90

Problems of the Latin American „common market" (GÁBOR KARCAG) — — — — — — — — — — — 103

NOTES ON NEW PUBLICATIONS 110

Digitized by Google

A Pártélet

februári számának tartalomjegyzéke:

Ortutay Zsuzsa: A nemzetközi nőmozgalom fennállásának 50. évfordulója. (1910—1960)
Péter János: A fordulat éve a nemzetközi életben
Rapai Gyula: A kongresszus útmutatása alapján fokozzuk a tömegek társadalmi aktívitását
Szecsődi László: A kulturális pártmunka feladatai a VII. kongresszus útmutatásainak fényében
A lenini stílus jellemző vonásai.

PÁRTÉLET NAPI KÉRDÉSEI

Béres Márton: A revíziós bizottságok feladatai a VII. kongresszus után
Burán Károly: Az üzemi demokrácia érvényesítésének néhány kérdése
Bajusz Rezső: Az éves munkaverseny időszerű feladatai
Takács Gábor: Használjuk fel a szemléltető agitációt a politikai tömegmunkában

SZÁMOK ÉS TÉNYEK

Nyilas András: A márciusi párthatározat és a hároméves terv eddigi teljesítése

PÁRTSZERVEZETEINK ÉLETÉBŐL

Vándor József: A szocialista falu és a nőmozgalom
Hollósi Lajos: Tsz-patronáló munka Fejér megyében
Németh Anna: Egy pártcsoport munkamódszere
Bezúr Géza: Újszerű feladatok a lakóterületi pártmunkában
Szabó István: Tsz-ek közötti verseny a marcali járásban

MEGJEGYZÉSEK

Horváth József: Pártszerűség — népszerűség
Kőszegi Frigyes: Az ingyenebédtől a világszínvonalig

A SZERKESZTŐSÉG POSTÁJÁBÓL

Asztalos Bálint: A parasztifjúságnak jövője van

VÁLASZ AZ OLVASÓK KÉRDÉSEIRE

Gyimóti István: Milyen esetben lehet tagjelöltség nélkül párttagot felvenni?
Balla Vencel: Lehet-e párttisztsége olyan elvtársaknak, akik pártbüntetést kaptak?
Hrabecz József: Emberséges-e a vallási erkölcs?

Digitized by Google

MEGJELENT!

A MAGYAR MUNKÁSMOZGALOM TÖRTÉNETÉNEK VÁLOGATOTT DOKUMENTUMAI

VI.-A – VI.-B kötet

Tartalmazza a magyar munkásmozgalomnak 1919. március 21-től, augusztus 2-ig terjedő időszakának, a Párttörténeti Intézet által válogatott dokumentumait

I—II. kötet *Ára: 200,— Ft*

☆

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Ára: 3.— Ft

MEGJELENT!

J. Jaroszlavszkij

HOGYAN SZÜLETNEK, ÉLNEK ÉS HALNAK MEG AZ ISTENEK?

Jelentős irodalom a vallás történetének megismeréséhez

236 oldal

Ára: 20,— Ft

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ

Digitized by Google

VILÁG PROLETÁRJAI, EGYESÜLJETEK!

TÁRSADALMI SZEMLE

A MAGYAR SZOCIALISTA MUNKÁSPÁRT ELMÉLETI ÉS POLITIKAI FOLYÓIRATA

3

XV. ÉVFOLYAM 1960 MÁRCIUS

Digitized by Google

TARTALOMJEGYZÉK

Az 50. Nemzetközi Nőnapra — — — — — — — — — — — — 1

AJTAI MIKLÓS: Az ipar műszaki fejlesztésének néhány jellegzetessége a második ötéves tervben — — — — — — — — — — 9

CSETERKI LAJOS: A termelőszövetkezetek megszilárdítása 1959-ben 27

VÁRNAI FERENC: Egyetemi ifjúságunk eszmei-politikai fejlődése 37

KIRÁLY ISTVÁN: Az első magyar kommunista költő — — — — 53

A marxista—leninista párt és szerepe a munkások osztályharcában 77

NEMZETKÖZI SZEMLE

Az algériai lázadás háttere (POLITISZ JANISZ) — — — — — 90

Egy évszázad záróakkordja (BIRÓ KLÁRA) — — — — — — 97

KRITIKA ÉS KÖNYVISMERTETÉS

A Szovjetunió népgazdasága 1958-ban (BÁLINT JÓZSEF) — — — 106

JEGYZETEK KÖNYVEKRŐL 117

Szerkesztőség: Budapest, V., Árpád u. 12. Tel.: 124—475.

Kiadja a Kossuth Könyv- és Lapkiadó Vállalat,

Kiadóhivatal: VI., Révay utca 16. Telefon: 116—660

Terjeszti a Magyar Posta.

Előfizethető a Kossuth Kiadó megyei és kerületi kirendeltségeinél csekkszámlaszám 01915003, a Posta Központi Hírlap Irodánál (Bp. V., József nádor tér 1.) és bármely postahivatalnál. Előfizetési díj negyed évre 8,— Ft, félévre 16,— Ft, egész évre 32,— Ft. Csekkszámlaszám: egyéni 61218, közületi 61066 vagy átutalás a MNB. 47. sz. folyószámlájára). Lapunk régebbi példányai kaphatók a Posta Központi Hírlapiroda újságboltjában: Budapest, V., József Attila u. 3.

Az utolsó kézirat nyomdába érkezett: 1960. március 11.

Megjelent 34 500 példányban Felelős kiadó: Vass Henrik

604393/2 — Zrínyi Nyomda, Budapest

Digitized by Google

TÁRSADALMI SZEMLE
A MAGYAR SZOCIALISTA MUNKÁSPÁRT ELMÉLETI ÉS POLITIKAI FOLYÓIRATA
XV. ÉVF. 3. SZÁM. BUDAPEST 1960 MÁRCIUS HÓ

Az 50. Nemzetközi Nőnapra

Szocialista hazánkban, ahol a nők részvétele a társadalmi életben magától értetődő dolog, ahol természetes, hogy minden pályán és számos vezető állásban megállják helyüket, sőt nemegyszer kiváló teljesítményekkel vonják magukra a közvélemény figyelmét, — alig gondolnak már arra az időre, amikor a nők egyenjogúságáért még a munkásmozgalmon belül is harcolni kellett.

A szocialista nőmozgalom a XIX. század végén, a XX. század elején indult meg küzdelmes pályáján. Létrejöttének objektív alapja az a gyökeres változás volt, amely a kapitalizmus fejlődésével a nők helyzetében is bekövetkezett. A tőke tömegével ragadta ki az asszonyokat otthonuk zárt falai közül, és vonta be a gyáriparba. Ez, a nők kettős elnyomatásának és kizsákmányoltságának forrása lett, de társadalmi helyzetük tudatára ébresztette a proletárasszonyokat, akik aztán tömegesen kapcsolódtak be az osztályharcba.

A társadalom gazdasági fejlődéséből szükségszerűen sarjadt forradalmi nőmozgalom elvi alapjait Marx és Engels, a tudományos szocializmus megalapítói munkálták ki. A marxizmus felfedte annak törvényszerűségét, hogy a nők tényleges felszabadulása csak a proletariátus hatalmának kivívásával valósulhat meg, hogy a munkásosztály sem győzhet a dolgozó nőknek az osztályharcban való részvétele nélkül, s ezért a nők felszabadításának zászlaját a munkásosztálynak kell magasra emelnie.

Ebben a szellemben követelt szociális intézkedéseket a nők védelmében az I. Internacionálé, harcolt a nyolcórás munkaidőért mindkét nembeli dolgozók részére. Klara Zetkin a II. Internacionálé alakuló ülésén forradalmi pátosszal hívta fel a munkáspártokat, hogy egyenrangú harcostársként fogadják soraikba a nőmunkásokat, és küzdjenek a nőmunkásoknak a férfiakéval egyenlő béréért.

Míg a proletariátus és a burzsoázia első összecsapásainál még csak a legöntudatosabb asszonyok álltak az osztályharc küzdőterén, a monopolkapitalizmus korszakában mind nagyobb tömegben sorakoztak fel a harcoló proletariátus oldalán. Az USA-ban, Angliában, Olaszországban, Belgiumban, Franciaországban, az Osztrák-

Digitized by Google

Magyar Monarchia területén, és másutt, százezerszám vettek részt a munkások gazdasági és politikai akcióiban, sztrájkjaiban és tüntetéseiben. Az 1905-ös oroszországi forradalomban a barrikádokon adták forradalmi elszántságuk hősi tanúbizonyságát.

A nők tömegmozgalmának fellendülése talaján, a munkásmozgalom forradalmi szárnyának elvi és gyakorlati segítségével alakult ki a szervezett szocialista nőmozgalom, amelynek első kongresszusát 1907-ben Stuttgartban tartották meg. A kongresszus lerakta a szocialista nőmozgalom szervezeti alapjait, és felvette a harcot a munkásmozgalmon belül élő opportunista nézetek ellen, amelyek tagadták a női egyenjogúságért való harc szükségességét. Ezzel a kongresszus erősítette a munkásmozgalom forradalmi szárnyát a mindinkább elhatalmasodó opportunista áramlatokkal szemben. A nőmozgalom tehát kezdettől fogva szerves részévé vált a munkásmozgalomnak és annak forradalmi irányzatához kapcsolódott.

Az imperializmus ellentéteinek elmélyülésével a női egyenjogúságért folyó harc mindinkább összefonódott az imperialista háború elleni küzdelemmel. A Koppenhágában 1910-ben megtartott nemzetközi nőkongresszus már arról tanácskozott, hogyan vehetnek részt legjobban az asszonyok a proletariátus háborúellenes megmozdulásaiban. Itt határozták el, hogy a világ minden táján, minden évben március 8. legyen a nők nemzetközi harci ünnepe az egyenjogúságért, a társadalmi haladásért, a békéért folyó harc seregszemléje.

Bár a nőmozgalom a következő években is izmosodott és terebélyesedett, — s bár Klara Zetkin vezetésével sok kiváló asszony kapcsolódott be a munkásmozgalom balszárnyának háborúellenes harcába — a munkáspártokba behatolt opportunizmus óhatatlanul befolyásolta a nőmozgalmat is.

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom, — amely mindenütt a világon megsokszorozta a békéért és a haladásért harcoló tömegek erőit — új lendületet adott a nemzetközi nőmozgalom fejlődésének is. A szovjethatalom következetes békepolitikája, s az a tény, hogy a hatalomra jutott oroszországi proletariátus gyors és radikális intézkedésekkel megteremtette a nők teljes és végleges felszabadulásának alapfeltételeit, — lelkesítő távlatot nyújtott az asszonyok millióinak világszerte. Mert a világ első proletárhatalma a nők felszabadításával, olyat alkotott, amire egyetlen, mégoly demokratikus burzsoá állam nem volt és nem lehetett képes azóta sem. A szovjet köztársaság felszámolta a nőket hátrányosan megkülönböztető törvényeket, és először a világtörténelemben lehetővé tette nemcsak jogi értelemben, hanem a szükséges feltételek fokozatos biztosításával is a nők tényleges egyenjogú részvételét a politikai,

Digitized by Google

gazdasági és kulturális életben. Elismerte és érvényesítette az „egyenlő munkáért egyenlő bért" elvét, utat nyitott a nők szabad pályaválasztása, művelődése előtt. A szociális intézmények széles hálózatának kiépítésével hozzájárult ahhoz, hogy a dolgozó asszonyok családi kötelességeiket összeegyeztethessék termelő munkájukkal, és társadalmi tevékenységükkel.

A két világháború közötti nőmozgalom fejlődésének jelentős előmozdítója volt a III. Internacionálé. 1921-ben a Kommunista Internacionálé Nőtitkárságot hozott létre a kommunista nőmozgalom szervezésére, és a pártonkívüli, szervezetlen asszonyok nevelésére. Ettől kezdve ez a titkárság tartotta ébren március 8-a harcos hagyományait, és állította a mindenkori harci célok szolgálatába.

A gazdasági világválság éveiben, a fasizmus nemzetközi előretörése idején, a fasiszták a „magas klérus" eszmei támogatásával a „Kirche, Kinder, Küche"* jelszavával igyekeztek ideológiai alapot szolgáltatni a nők szerény jogait is sárba tipró gyakorlathoz. De amikor Hitler a férfilakosságot őrült háborújának frontjaira hajtotta, e hazug jelszót félredobta, s a nők millióit állította a hadiüzemekbe, kötelezte munkaszolgálatra.

A finánctőke járszalagján vezetett reakciós nőszervezetek szovjetellenes, soviniszta demagógiával igyekeztek elködösíteni a dolgozó nők öntudatát. De a haladó nőmozgalom harcolt a fasizmus és a háború ellen. 1934-ben létrejött a „Nők Világkongresszusa a Háború és a Fasizmus ellen", amely politikai és világnézeti különbségre való tekintet nélkül egységes táborba igyekezett tömöríteni minden ország antifasiszta, békeszerető asszonyát. A Kommunista Internacionálé VII. kongresszusa, amely a fasizmus és a fenyegető világháború elleni harc kérdéseivel foglalkozott, felhívta a kommunista pártok figyelmét a nők közötti munka fokozott jelentőségére. A fasizmus a nőt háromszorosan sújtja, mondotta a kongresszusi beszámoló: mint munkást, mint anyát, mint feleséget. Ennélfogva megnyerhető a fasizmus elleni harcra. Nem kommunista nőszervezetekre, hanem széles tömegszervezetekre van szükség, amelyekben a kommunisták jól dolgoznak. 1936—37-ben pedig a Kommunista Internacionálé VII. kongresszusa által meghirdetett népfront-politika elvi alapján számos országban létrejöttek az antifasiszta nőbizottságok. Ezek odaadó munkával támogatták a fasizmus üldözöttjeit, a spanyol szabadságharcosokat, az áldozatok családjait. Voltak, akik a spanyol szabadságharc tűzvonalába álltak be, vagy ápolónői, gondozónői feladatokat vállaltak a nemzetközi brigádokban.

A második világháborúban a német fasizmus által megszállt

* „Templom, gyerekek, konyha."

Digitized by Google

országokban az antifasiszta nőbizottságok mindenütt támogatták a nemzeti ellenállást. Franciaországban, Olaszországban, Csehszlovákiában, Lengyelországban, Bulgáriában, Jugoszláviában és másutt, bátor partizánasszonyok tízezrei harcoltak, és ha kellett, szenvedtek mártírhalált a nemzeti függetlenségért, a demokráciáért. Hős szovjet lányok és anyák a Nagy Honvédő Háborúban fenntartás nélkül vállaltak mérhetetlen, súlyos áldozatokat családjukért, önmagukért, a szovjet haza fennmaradásáért. Hihetetlenül súlyos feltételek között, lankadatlan odaadással termelték az élelmet a hátországnak és a frontnak, gyártották a lőszert, ápolták a sebesülteket, sokan közülük a Vörös Hadseregben, és a különböző partizánalakulatokban fegyverrel is szolgálták hazájuk, és az emberiség ügyét.

•

A második világháború befejezése után, a nemzetközi erővíszonyokban végbement gyökeres változások a nőmozgalom fejlődésében is tükröződtek. A fasizmus elleni harcban drágán szerzett tapasztalatok a nők nagy tömegét ébresztették annak tudatára, hogy csak széles, egyetemes összefogás gátolhatja meg az új világháborút. E felismerés alapján hívták életre 1945-ben a Nemzetközi Demokratikus Nőszövetséget, amely negyven nemzet 80 millió asszonyának képviseletében üzent hadat a fasizmus maradványainak, állt ki a demokráciáért, a népek közötti igazságos és tartós békéért.

Az NDNSZ azóta sokrétű, és eredményes munkát végzett. Tevékenységét mindenütt az adott gazdasági, politikai és társadalmi viszonyokhoz szabta. A tőkés országokban s a gyarmati, vagy a gyarmati sorból nemrégen felszabadult országokban ma is fontos feladatának tekinti a női egyenjogúság kivívását. Bár a második világháború után egyes tőkés országokban az antifasiszta harc folyományaként bizonyos sikereket értek el a nők is — gyökeres változás helyzetükben nem történt, nem történhetett. A demokráciájára oly büszke Svájcban például a nőknek még ma sincs választójoga. Számos tőkés államban máig sem sikerült kiharcolni a nőknek a férfiakéval egyenlő bért. Belgiumban pl. a nők a férfiak bérének átlagosan 44—60 százalékát, Japánban 44 százalékát, Iránban pedig mindössze a felét kapják. A kapitalista világ jelentős részén még ma is elsőrendű harci feladat biztosítani a nők jogát a munkához. Jellemző, hogy például Nyugat-Németországban az összmunkanélküliek 75 százaléka, Franciaországban 85 százaléka, Olaszországban 87 százaléka nő. Különösen nehéz az idősebb női dolgozók elhelyezkedése. Portugáliában következetes gyakorlat, hogy a terhesség 7. hónapjában elbocsátják a munkásnőket. Azáltal, hogy a termelőeszközök magántulajdonban vannak, súlyos akadályokba ütközik a már kivívott jogok realizálása is. A Japán Textilipari Dolgozók

Digitized by Google

Szakszervezetének jelentése szerint pl. a dolgozó nők 50 százaléka a törvény előírása ellenére sem jut hozzá a napi ebédszünethez, 50—70 százalékuk nem kap évi szabadságot, és majd 90 százalékuk nem részesül szülési segélyben.

Különösen nehéz az asszonyok helyzete a gyarmatokon, ahol elnyomásukat és kizsákmányolásukat még a megalázó faji megkülönböztetés is súlyosbítja. Guadeloup szigetének küldötte a Nemzetközi Demokratikus Nőszövetség IV. kongresszusán elmondotta, hogy náluk az anyák semmilyen védelemben nem részesülnek, nincs elegendő táplálékuk, s a terhes asszonyok nemegyszer a cukornádültetvényeken vagy a munkahelyükhöz vezető úton szülik meg gyermeküket. Ezekben az országokban a nőket lealacsonyító, kiszipolyozó törvények elleni küzdelem összefonódik a faji megkülönböztetés ellen, s a nemzeti felszabadulásért folyó harccal. Nem csoda, hogy a forradalmi antiimperialista harcok árán felszabaduló országokban, ahol a nők helyzete lényegesen megváltozik, meglepő erővel és képességekkel vesznek részt hazájuk új életének szervezésében, irányításában.

Az országonként sajátos harci feladatok mellett az egész világ demokratikus nőmozgalmát a közös nagy cél, az emberiség tartós békéjének biztosítása foglalja egységbe. Az NDNSZ, amely ma már több mint 200 millió asszonyra terjeszti ki befolyását, becsülettel kivette részét abból a munkából, abból a harcból, amelynek kohójában milliók békevágya alakul történelemformáló, anyagi erővé. Az NDNSZ következetesen kiáll a monopolista háborús körök uszítása, fegyverkezési politikája és a hidegháború minden megnyilvánulása ellen. Legutóbb Göteborgban megtartott értekezletén fejezte ki egyetértését a szovjet kormány leszerelési javaslataival, s járult hozzá ezzel a béke frontjának erősítéséhez.

•

A szocializmust építő országokban a békeharc és a nők helyzetének állandó javításáért folyó munka feltételei természetesen mások, mint a tőkés világban. Így hazánkban is már a felszabadulás jelentősen megváltoztatta a nők helyzetét, — a proletárdiktatúra győzelme pedig végérvényesen likvidálta azokat a politikai, gazdasági és társadalmi viszonyokat, amelyekre a nők alárendelt helyzetét meghatározó törvények épültek. Az 1949-ben életbeléptetett alkotmány kimondja, hogy a nők a férfiakkal egyenlő jogokat élveznek, hogy a törvény előtt az állampolgárok bármiféle hátrányos, nemek szerinti megkülönböztetése is szigorúan büntetendő. A jelenleg is érvényben levő választójogi törvény értelmében minden 18. évét betöltött polgár, férfi és nő egyaránt választó és választható. A felszabadulás után, és különösen a szocialista iparosítás megkez-

Digitized by Google

désével jelentősen nőtt a nők foglalkoztatottsága. 1950-től 1959-ig mintegy 300 ezer nő helyezkedett el a népgazdaság különböző ágaiban, — azaz négyszer annyi, mint a felszabadulást megelőző 25 éves ellenforradalmi korszakban. Néhány nagyipari szakmától eltekintve, mindenütt emelkedett a nők aránya. A vidék további iparosodásával, a nők szakképzettségének növekedésével, a bölcsődék, óvodák hálózatának szélesedésével mindinkább megteremtődik az összhang a helyileg jelentkező női munkaerő, és a népgazdaság helyi munkaerőszükséglete között is. Törvény írja elő, hogy népköztársaságunkban a nők minden állást, — köztük bármely közszolgálati funkciót is betölthetnek, s ma már számos kisebb nagyobb vezető állásban valóban meg is találhatjuk őket. Azonos munka mellett a nőket a férfiakkal azonos bér illeti meg. Bár szakmai képzettségüknek a múlt örökségeként visszamaradt, viszonylag alacsony színvonala, továbbá bizonyos előítéletek miatt átlagkeresetük még elmarad a férfiaké mögött, — mégis a felszabadulás óta jelentősen emelkedett. További anyagi és kulturális felemelkedésükre már a jelenben, de különösen a jövő szempontjából nagy lehetőségeket nyújt a nőkre is egyenlően kiterjesztett széleskörű és magas színvonalú iskoláztatási rendszer. Az 1946-ban megalkotott törvény értelmében a nőket bármilyen tanintézetbe, iskolára vagy egyetemre a férfiakkal azonos feltételek alapján kell felvenni. E törvény érvényesülése az elmúlt években nagymértékben növelte a leányok arányát a tanulóifjúságon belül: a középiskolákban a két világháború közötti időszakhoz képest mintegy 20 százalékkal, az egyetemeken pedig az 1925—26-os évhez képest, 1958—59-ben kb. 18 százalékkal.

A nők egyenjogúságának tényleges megvalósítása szempontjából nagyjelentőségű a házasságról, a családról, és a gyámságról szóló rendelet, amely a családon belül is megszünteti a nők alárendelt helyzetét. Anya- és gyermekvédelmi törvényeink világviszonylatban is az elsők között vannak. Egy sor egészségügyi intézkedés, amely a múltban csak a nők kis hányadára vonatkozott, ma már mindannyiukra kiterjed, és számos új rendelet könnyíti meg a dolgozó nők helyzetét. Törvény biztosítja az anyasági segélyt, a terhes, és szoptatós asszonyoknak a három hónapi fizetett szabadságot, ingyenes csecsemőkelengyét, táppénzt a csecsemő betegsége esetén stb. A bölcsődék, napközik és gyermeküdülők, ha ma még nem is fedezik a növekvő szükségleteket, nagy segítséget adnak a dolgozó anyáknak ahhoz, hogy éljenek a munkához való jogukkal, és más lehetőségeikkel. A dolgozó nők, akik a termelésben, a politikai, társadalmi és kulturális életben való részvételükkel fejlesztik műveltségüket, politikai öntudatukat, kivívták társadalmunk megbecsülését.

Digitized by Google

A nők alárendelt helyzetének minden maradványát azonban még nem sikerült közéletünkből eltüntetni. Mint ahogy Kádár elvtárs a VII. pártkongresszuson utalt rá: „Nyiltan meg kell mondani, hogy a nők társadalmi kérdéseinek kielégítő megoldása még nagy és hosszantartó munkát kíván. A nők teljes felszabadítása, és a szó igaz értelmében vett egyenjogúsága a szocialista forradalom egyik fő feladata. Ezt még nem oldottuk meg, és ez nem is könnyű, nem is rövid lejáratú feladat. Évezredes múlt maradványait, maradi nézeteit és szokásait kell itt leküzdenünk . . ." Ma is vannak, akik kétségbevonják a nők rátermettségét, különösen vezetőképességüket. Ez áll elmaradottabb nőkre is, akik lebecsülik saját nemük képességeit. Néha ellenállásba ütközik a nők jogainak érvényesítése is, különösen a bérezés terén. Mindez a múlt öröksége, melynek terhétől társadalmunk csak fokozatosan szabadulhat meg. A türelmetlen emberek olykor nem veszik figyelembe, hogy a nők kulturális és szociális felemelkedése elválaszthatatlan népünk általános fejlődésétől. Amilyen mértékben erősödik szocialista iparunk, halad a mezőgazdaság szocialista átalakulása, és győz a kultúrforradalom, úgy oldódnak meg az átmeneti korszak problémái a nők helyzetében is.

A magyar asszonyok életében a szocialista építés során bekövetkezett gyökeres javulás nem csökkenti a nőmozgalom feladatait. Nőmozgalmunkra ma is nagy és megtisztelő kötelességek hárulnak. Elsősorban arra kell törekednie, hogy minél több asszonyt, leányt sorakoztasson fel a szocialista építés meggyorsításáért folyó nagy népi-nemzeti ügy támogatására. Népgazdaságunk fejlődésének jelenlegi szakaszában a munkásnők politikai nevelése mellett különösen fontos a parasztasszonyok bevonása a szövetkezetek termelő és társadalmi tevékenységébe, a falu kulturális és politikai életébe. Hasznos munkát végezhetnek a falusi nők a termelőszövetkezetek elleni rágalmak megcáfolása, a falu új útjával szemben felbukkanó aggodalmak, kételyek eloszlatásában is. A nőmozgalomnak ki kell terjednie a társadalmi termelésen kívül maradt asszonyokra is, hisz gyors iramban alakuló világunk, a gyermekek nevelése, az iskola és az otthon összhangjának megteremtése, a gondoskodás a családról, velük szemben is mind magasabb igényeket támaszt. A szülői munkaközösségek, a gazdaasszonykörök, és nőtanácsok megannyi kitűnő keret arra, hogy minél több asszony felelősségérzetét felkeltsük a közügyek, városuk, községük, üzemük problémái iránt. A nőmozgalomnak ugyanakkor őrködnie kell a család és a gyermek, az anya- és a nővédelem felett is. Arra kell nevelnie az asszonyokat, hogy önmaguk és a köz érdekében művelődjenek, hogy minél inkább élni tudjanak jogaikkal.

Digitized by Google

A nőmozgalom nagy és lelkesítő távlatokat nyújtó célkitűzése továbbra is, hogy tudatosítsa és hatalmas erővé kovácsolja a béke ügye iránt talán a férfiaknál is fogékonyabb asszonyok békevágyát. Tágítani kell a nők szemhatárát, meg kell értetni velük a nemzetközi helyzetet, a világ két táborának versenyét, azt hogy szocialista építésünkkel mi is hozzájárulunk az egyetemes béke biztosításához.

S ha nőmozgalmunk ebben a szellemben folytatja tovább nevelő és szervező munkáját, — úgy a magyar asszonyok, — akik eddig is szívvel-lélekkel támogatták a Nemzetközi Demokratikus Nőszövetség békeakcióit, — a jövőben még nagyobb tudatossággal és buzgalommal fogják kivenni részüket az egész földkerekséget átfogó nagy egyetemes békeharcból.

„... le kell küzdenünk mind a férfiak, mind a nők gondolkodásában még meglevő, a nők egyenjogúságát tagadó maradi, reakciós nézeteket, — mondotta Kádár János elvtárs. — Ez is még sok-sok évi állhatatos és következetes eszmei harcot, politikai munkát kíván meg.

A párt számít a magyar nők támogatására a szocializmus céljainak megvalósításában, és kötelezettségének tekinti, hogy mindvégig harcoljon a nők teljes politikai, gazdasági és társadalmi egyenjogúsításának tényleges megvalósításáért."

Digitized by Google

Az ipar műszaki fejlesztésének néhány jellegzetessége a második ötéves tervben

Írta: AJTAI MIKLÓS

A műszaki fejlesztés jelentősége és szerepe a népgazdaság egészének fejlődésében közismert. Előretörni a munka termelékenységének növelésében, amely „a legfontosabb, a legfőbb az új társadalmi rend győzelme szempontjából", előretörni, utólérni és elhagyni a fejlett kapitalista országokat — mindez elképzelhetetlen tervszerűen átgondolt és végrehajtott nagyarányú műszaki fejlődés nélkül.

Távlati fejlődésünket, és ezen belül második ötéves tervünket tanulmányozva, a nagyarányú műszaki fejlődés szükségessége a terv szerves, elválaszthatatlan és az alapvető célkitűzésekből logikusan folyó követelménye. Ezért az alábbiakban nem ennek igazolásáról, hanem a műszaki fejlődés aktuális kérdéseiről, a végrehajtás jellegzetes vonásairól lesz szó.

A műszaki fejlődés szükségességének felismerése önmagában nem elegendő, és a fejlődés útját, elsőrendű tennivalóit természetesen nem határozza meg. A műszaki fejlődés lehetőségei mindenkor igen sokrétűek és a megvizsgálandó javaslatok messze túlhaladják az e célra biztosítható erőforrásokat. Éppen ezért a műszaki fejlődés tervezésénél a feladat éppen abban áll, hogy megkeressük az előrehaladásnak azokat a lépcsőfokait, amelyeket elsősorban kell megvalósítanunk, amelyek a népgazdaság egésze szempontjából a leghatékonyabbak. A műszaki fejlődésnek ezek az aktuális tennivalói megtalálhatók egyrészt a párt irányelveiben, másrészt logikusan következnek ezen időszak fejlődésének jellegéből, népgazdaságunk helyzetéből, és a kitűzött célokból. Kíséreljük meg ennek a műszaki fejlesztési programnak a fő vonásait a következőkben összefoglalni.

A műszaki fejlesztés célkitűzései természetesen iparáganként, sőt üzemenként különbözőek, és ezeket összegezni legfeljebb

Digitized by Google

gazdasági értelemben lehet, tehát úgy, hogy összegezzük az intézkedések gazdasági eredményét, és a szükséges ráfordításokat. Ez a módszer azonban nem alkalmas a fejlődés sajátosságainak ábrázolására. Ezért más — ennél bonyolultabb — utat választunk, azt, hogy megkíséreljük feltárni a különböző iparágak műszaki fejlődésének olyan közös jellegzetességeit, amelyek általánosíthatók. Mint látni fogjuk, ez a módszer lehetőséget ad olyan következtetések levonására, amelyek a gyakorlati munkában és egyes döntések meghozatalánál felhasználhatók.

A gyártmányok korszerűsége és az ipar rugalmassága

Műszaki fejlesztési feladataink között az első helyet foglalja el iparunk gyártmányainak a korszerűsítése. Ezen egyrészt ma is gyártott termékeink műszaki színvonalának olyan rendszeres emelését értjük, ami biztosítja, hogy a nemzetközi színvonaltól ne maradjunk el, másrészt olyan új gyártmányok előállításának megindítását, amelyeket a világszerte fejlődő technika mint új igényeket állít iparnuk elé.

A gyártmányfejlesztést megköveteli belföldi szükségletünk, és parancsolóan írja elő az a viszonylag nagyméretű külkereskedelmi forgalom, amelyet fejlődő népgazdaságunk egyre növekvő mértékben igényel. Nemzetközi fizetési mérlegünk alakulása, a fejlődésünkhöz nélkülözhetetlen növekvő behozatal biztosítása nagymértékben éppen ennek a gyártmányfejlesztési munkának, termékeink műszaki színvonala emelésének a függvénye.

Külkereskedelmi versenyképességünk szempontjából nem elég azonban csak a gyártmányfejlesztésről, mint feladatról beszélni, hanem szükséges ennek a munkának egy döntő tényezőjét, éspedig az új műszaki követelmény megvalósításának időtartamát is vizsgálni. Új, korszerű gyártmányok kibocsátásának elhatározása, és a gyártás megindítása között idő telik el: a kutatómunka, a kísérletezés, a szerkesztés, a kísérleti darabok, a prototípus legyártása, a felmerült hibák kijavítása és más tennivalók ideje. Az iparnak azt a készségét, hogy mennyire tudja ezt az előkészületi időt lerövidíteni milyen gyorsan tud gyártmányaival a technika nemzetközi előrehaladására reagálni, az ipar *rugalmasságának* nevezhetjük.

Kézenfekvő ennek a tényezőnek, az ipar gyors reagálásának a jelentősége külkereskedelmünk szempontjából. Ha az ipar rugalmasan hajtja végre a gyártmányfejlesztési feladatokat, tehát

Digitized by Google

ha az elhatározás és a termelés megindítása között a nemzetközi gyakorlathoz mérten kevés idő telik el, nyilvánvaló, hogy az új termék a nemzetközi piacon versenyképes lesz. Ellenkező esetben az új termék már első kibocsátáskor elavult lehet, hiszen közben a technika világszerte rohamosan fejlődött, és újabb követelményeket állít fel.

Vizsgáljuk meg, mitől függ és mivel növelhető az ipar rugalmassága? Természetes az, hogy ez függvénye a vezetés színvonalának, a szervezési munkának, és a gyártmányfejlesztést végző káderek hozzáértésének. Ezúttal azonban csak a kérdés egy más vonatkozására térünk ki, a gyártmányfejlesztési munka koncentrálásának és szétforgácsolásának problémájára.

Az az időtartam, amely az új gyártmány megalkotásának elhatározása és a termék gyártásának megindítása között eltelik, mint láttuk, különböző munkaszakaszokból áll (amelyek az iparág természete szerint módosulnak). Ezek a munkaszakaszok, mint a kutatás, kísérletezés, üzemi próbák, szerkesztés, stb., egyrészt anyagi befektetéseket, másrészt szellemi kapacitást, jólképzett és gyakorlott szakemberek alkotó jellegű munkáját igénylik. Ebből önként következik, hogy ennek a munkának a meggyorsítása azon is múlik, hogy milyen mértékben tudnak egy-egy ilyen feladatra rövid idő alatt sok anyagi eszközt, és nagyobb szellemi kapacitást koncentrálni. A koncentrálás mérve egy-egy feladat megoldásánál nem egyszerűen elhatározás kérdése, hiszen a rendelkezésre álló anyagi erő és szellemi kapacitás korlátozott.

Hogyan lehetséges tehát az ipar rugalmasságát, az anyagi és szellemi erők koncentrálása révén növelni? Úgy, ha a rendelkezésre álló erőket annyi feladat megoldására összpontosítjuk, ami gyors munkát eredményez. Tehát annyi feladatot tűzünk csak ki, amennyit iparunk gyorsan képes végrehajtani.

Ez azt jelenti — tehető fel joggal a kérdés —, hogy többi gyártmányunkat elhanyagoljuk, új termékek kibocsátásáról mondunk le, hiszen ezzel megint csak külkereskedelmi lehetőségeinket szűkítjük.

A kérdés feltevése helytelen és az ellentmondás látszólagos. A megoldás útja a nemzetközi munkamegosztás, a szocialista országok tervszerű együttműködésébe való egyre fokozottabb bekapcsolódás, amelyet, mint népgazdaságunk fejlődésének gyümölcsöző útját, a párt irányelvei is aláhúznak. A munkamegosztás lehetővé teszi, hogy egyes gyártmányokat szükségletünket meghaladó mennyiségben, magas termelékenységet biztosító nagy sorozatokban termeljünk, míg más termékeket éppen az így más ország-

Digitized by Google

gok részére gyártott feleslegek révén vásárolhatunk meg, és nem kényszerülünk saját szükségletünk kielégítése miatt nem rentábilis, kis szériák gyártásának fenntartására. A nemzetközi együttműködésnek a termelésben mutatkozó kézzelfogható eredményei — a rentábilis nagyszériák kialakítása — mellett kézzelfoghatóan jelentkezik az az előny is, hogy az így leszűkülő gyártmányprofil egyben lehetőséget ad a gyártmányfejlesztési munka profiljának leszűkítésére is, tehát a koncentrálásra, az ipar rugalmasságának növelésére.

A szocialista nemzetközi együttműködés más lehetőségei is segítik az ipar rugalmasságának növelését. A szocialista országok az ingyenesség elve alapján bocsátják egymás rendelkezésére műszaki-tudományos eredményeiket. Ez lehetővé teszi, hogy a műszaki-tudományos alkotómunka spektruma az ipar gyártmányprofiljának színképénél is lényegesen szűkebb legyen, és ezzel az erők koncentrálása ezen a téren magas szintet érjen el. Ilyen módon az erőket viszonylag kevés probléma megoldására koncentrálva, a nemzetközi műszaki követelményeket kielégítő előrehaladást érhetünk el, és ezeket az eredményeket a baráti országok rendelkezésére bocsátva, egyidejűleg más problémák műszaki-tudományos megoldását barátaink bocsátják rendelkezésünkre. A műszaki tudományos alkotómunkának ilyen koncentrálása, és ezzel az ipar rugalmasságának fokozása egyaránt szolgálja saját érdekünket, és a szocialista tábor egészének érdekeit is.

Magyarországnak fejlett járműipara van, de mégsem tértünk rá személyautók gyártására. A személyautókat importáljuk, egyéb járműveket viszont belső szükségleteinket meghaladó mértékben gyártunk és exportálunk (pl. autóbuszt). Ez a munkamegosztás nyilván helyes, mert így pl. az autóbuszgyártás volumene elősegíti a rentábilisabb gyártás megszervezését. Helyes azonban ez az előbb vázolt okokból is. Autóbuszaink akkor korszerűek és versenyképesek, ha ennek biztosítására jelentős anyagi és szellemi erőket koncentrálunk. Ha belevágnánk a személyautó gyártásba, nyilvánvaló, hogy ennek korszerű szinten tartása szétforgácsolná az erőket, és a járműipar elvesztené rugalmasságát, nem tudna időről-időre új korszerű autóbuszokkal jelentkezni a nemzetközi piacokon.

Milyen következtetést vonhatunk le mindezekből? *Az ipar rugalmassága a nemzetközi munkamegosztás fokozása útján növelhető, egyrészt a gyártmányok megosztásának fokozása, másrészt pedig a műszaki-tudományos alkotómunka nemzetközi megosztásának fokozása segítségével.*

Digitized by Google

Az új technológia szerepe a műszaki fejlesztésben

A technológia fejlesztése, modernizálása, az ipar egyes üzemeiben állandó folyamatnak tekinthető, amelynek során nő a termelékenység, csökken az önköltség. A gépek kicserélése nagyobb teljesítményű és a munka termelékenységét fokozó gépekre, a gépek átalakítás útján végrehajtott korszerűsítése, az újítások, az új munkafogások stb., a technológia megjavítása folyamatának kisebb-nagyobb lépései. Ennek során csökkennek az élő- és holtmunka ráfordítások, nő a munka társadalmi termelékenysége, csökken a termék előállításához társadalmilag szükséges munka. A technológia fejlesztése gyakran együttjár a gyártmány használati értékének növelésével is, javul a minőség, az előállított gép precizitása, a termék tartóssága.

A technológia fejlődésének erre a folyamatára természetesen nagy hatással vannak a tudomány és a technika új eredményei. Ezek az eredmények sokszor nem az adott iparágban következnek be, hanem más területeken, de mégis képesek a technológiát gyökeresen átformálni. Így pl. a vegyipar gyors előrehaladása más iparágak technológiáját is módosítja, mintegy betör a munkafolyamatokba, átalakítva azokat. Az új műszaki eredmények több esetben nemcsak a technológia átalakulását, hanem a régi technológia elvetését és egészen új alapokra helyezett gyártási eljárások bevezetését is eredményezik. A műszaki haladás által előidézett ilyen gyökeres változások rendszerint ugrást jelentenek az adott gyártásmenetben, ez a rentabilitás olyan mérvű fokozódását eredményezi, amely erősen meghaladja azokat a lehetőségeket, amelyek a technológia alapjainak megváltoztatása nélkül a technológia javítása révén érhetők el. Lássunk néhány példát.

A bútorgyártás technológiájának egyik nehéz munkát igénylő, hosszadalmas, és sok üzemterületet lekötő része a bútorok fényezése. Ezt az ősi technológiát sikerült annyiban korszerűsíteni, hogy a fényezés munkáját gép végzi el, és ezzel a nehéz testi munka kikapcsolható. A gép beállítása azonban nem csökkentette lényegesen a művelet hosszú időtartamát és továbbra is igen nagy területigényt támaszt. Jelentős előrehaladást mutat viszont ennek az ősi technológiának az új alapokra helyezése a vegyipar rohamos fejlődési ága, a műanyagkémia segítségével. Bevezették a bútorgyártásban a poliészter lakkal történő fényezést. Ez a változás nemcsak azt eredményezte, hogy sikerült megjavítani a fényezés technológiáját, hanem azt is, hogy a *fényezés, mint munkafolyamat szükségtelenné vált*, mert az új anyag fényezési munka nélkül biztosítja azt a tükörfényes felületet, amelyet a bútortól

Digitized by Google

megkövetelnek. Nem a korábbi technológia megjavításáról van tehát szó, hanem a régi helyett új műszaki alapokra helyezett *más* technológia bevezetéséről. A változás eredménye a termelékenység nagymérvű növekedése és az így előállított bútor használati értékének emelkedése. (A poliészterlakk tartósabb és pl. vízzel tisztítható.)

Sok lehetőség adódik a gépiparban is a technológia új alapokra helyezésével ugrásszerű eredmények elérésére. Ezen lehetőségek egy széles csoportját az jellemzi, hogy a korábban forgácsolással előállított alkatrészek gyártásánál olyan technológiát vezetnek be, amely a forgácsolást, mint munkaműveletet csaknem teljesen kiküszöböli. Ennek révén egyrészt nagyarányú anyagmegtakarítás, másrészt munkaidőmegtakarítás érhető el. Dicsérendő kezdeményezései vannak ezen a téren a Csepel Autógyárnak és ezért az eredményeikből választottunk ki néhány tanulságos példát.

A Csepel teherautó egyik alkatrésze az ún. kerékanya. A kerékanyákat korábban forgácsolással állították elő. A felhasznált anyag súlya 0,28 kg volt, és a megmunkálási idő 9,92 perc. Most ugyanezen anyák előállítására bevezettek egy alapjaiban új technológiát, az ún. hidegfolyatást, melynek lényege, hogy igen nagy nyomás segítségével a fémet végső alakjára préselik, miközben a fém anyaga a folyadékok mozgásához hasonló fizikai elváltozáson megy keresztül. (Innét a név: hidegfolyatás.) Az eljárás után a végső alakra hozott anyag már csak csekély részét igényli annak a megmunkálásnak, amelyre korábban a forgácsolásnál szükség volt.

Az új technológia valóban ugrásnak tekinthető. A szükséges anyag mennyisége 0,14 kg, tehát pontosan a fele annak az anyagnak, amelyet a forgácsoló technológia igényelt. (A késztermék súlya azonos!) Az új megmunkálási idő 3,05 perc, tehát kevesebb, mint a korábbi idő egyharmada! A változás jellegét szemlélteti, hogy a korábbi 9,92 perc megmunkálási időből az esztergályozás 5,50 percet tett ki és 4,42 percet a többi művelet. Világosan kitűnik ebből, hogy a régi technológiát fenntartva, az esztergályozás műveletének bármilyen mérvű meggyorsítása sem tenné lehetővé, hogy az új 3,05 percet elérjük. Ezt nem a régi technológia megjavítása, hanem az alapjaiban új és korszerűbb technológia bevezetése idézte elő.

Hasonló eredményeket értek el a Csepel Autógyárban egyes alkatrészek gyártásánál a preciziós öntésre való áttéréssel. Így pl. az ún. ütköző hüvelyt korábban kovácsolt darabból készítették esztergályozással, és egyéb forgácsolási műveletekkel. A preciziós

Digitized by Google

öntésre áttérve, az öntött munkadarabnak már csak csiszolási műveletekre van szüksége, hogy használható legyen. Ilyen módon a forgácsolás, mint művelet, teljesen elesik. Lássuk az eredményt:

	Megmunkálási idő	Felhasznált anyag
Régi technológia	22,90 perc	0,11 kg
Új technológia	3,40 perc	0,04—0,05 kg

Hasonló módon tértek át az üzemben a finomkovácsolásra is. Ennek eredményeképpen lecsökkent a forgácsolással eltávolítandó ráhagyás, és ezért mind anyagban, mind pedig munkaidőben jelentős megtakarítást sikerült elérni.

Az új technológiára való áttérés egyes iparágakban olyan mélyreható változást idéz elé, ami a munka egész jellegének átalakítását jelenti. Ilyen változást jelent az építőipari technológiának (az ötéves tervben csak részben bekövetkező) új alapokra helyezése. A változást tömören úgy jellemezhetjük, hogy a téglarakás ősi és nehéz munkája helyébe az előregyártott nagyobb méretű elemek, panelek szerelés-jellegű munkája lép. A gyökeres technológiai változáshoz hozzátartozik, hogy a felhasznált anyagok egyre nagyobb hányada készül könnyű anyagokból, mint pl. kohóhabsalak és gázbeton. Ezek a nagyobb méretű, könnyű építőanyagok nemcsak magát az építés munkáját teszik könnyebbé, hanem az épületek súlyának és ezzel az épületet hordozó betonalap és esetleg vasbetonszerkezet méreteinek a csökkentésével jelentős anyag-megtakarítást is eredményeznek. Az építőipar példája is szemlélteti, hogy a hagyományos technológia megjavítása (pl. a gépesítés a téglaépítkezéseknél), bár nyilvánvalóan szükséges és eredményes, távolról sem vezethet olyan eredményekre, mint a technológia fent vázolt új alapokra helyezése.

A műszaki fejlődés egyes termelési ágakban a termelés szerkezetének eltolódását, arányainak megváltozását is maga után vonja. Ez történik az ötéves terv során például az energiaiparban. A változás lényege, hogy az ország energiaellátásában megnő a nagyobb energetikai hatásfokot biztosító kőolaj és kőolajtermékek súlya, és csökken a szénnek, mint energiaforrásnak a százalékos részesedése. A szerkezet átalakításából adódó eredmények világossá válnak a következő összevetésből. A szénnel fűtött gőzmozdonyok hatásfoka kb. 6 százalék. Ez annyit jelent, hogy a gőzmozdony a szénben rejlő energiának mintegy 6 százalékát alakítja át mozgási energiává. Ezzel szemben a diesel-mozdony hatásfoka kb. 25 százalék. (Tehát a diesel-olajban rejlő energiának mintegy 25 százalékát hasznosítja.) Ezekből a számokból is nyilvánvaló,

Digitized by Google

hogy a strukturális változás révén létrejött hatásfokjavulás kizárólag a berendezések korszerűsítésével nem volna elérhető. Így például a gőzmozdony bármiféle korszerűsítésével sem lehetne a diesel-mozdony energetikai hatásfokát csak meg is közelíteni. Mindez persze egyáltalán nem jelenti azt, hogy nincs szükség meglevő energetikai berendezéseink korszerűsítésére és nem jelenti azt, hogy új, szénbázisra épülő erőműveink korszerűsége és hatásfoka ne volna parancsoló követelménye fejlődésünknek. Fentiekkel csak azt kívántam szemléltetni, hogy az energetikai berendezések természetszerűen adódó műszaki fejlesztési feladatain túl milyen jelentősége van az energiahordozók strukturális eltolódásának.

A korszerű technológia és az alapanyagok minősége

A Győri Hajtóműgyárban a teherautók diferenciálművének egyik alkatrészét, a hajtókúpkereket korábban króm 80-as acélból gyártották. Egy ilyen kúpkerék önköltségi ára 286,— Ft volt darabonként. Később áttértek ugyanezen hajtókúpkerekek nemesebb anyagból, króm-nikkel acélból történő gyártására. Az így készült kerekek önköltségi ára 346,— Ft-ra emelkedett. Kérdés, indokolt volt-e az áttérés a jobb minőségű, és ezért drágább alkatrészek gyártására. Az elvégzett mérések azt mutatták, hogy a korábbi kerekeket hozzávetőleg 25 000 km futás után kellett kicserélni, míg az új kúpkerekek élettartama mintegy 100 000 km. Ez azt jelenti, hogy 100 000 km teljesítéséhez a régi kerékből 4 db volt szükséges, míg az új kerékből csak egy darab kell. Ha forintban számolunk, akkor azt mondhatjuk, hogy a hajtókúpkerék felhasználást nézve, az új kerék esetén 100 000 km költsége 346,— Ft, míg régi kerékkel 4 x 286,— Ft, azaz 1144,— Ft. A jobb minőség többletköltségei tehát a felhasználásban bőségesen megtérülnek.

A fenti kis jellegzetes példa lényegével az ipari termelés igen sok szakaszán találkozunk: a jobb minőségű nyersanyag vagy félkésztermék többletköltségei bőségesen megtérülnek azzal, hogy a jobb minőségű anyag olyan technológiai változtatást tesz lehetővé, amely nagyobb megtakarítást eredményez, mint a jobb minőségből eredő többletráfordítás.

Visszatérve a Csepel Autógyár példájára, itt említem meg, hogy az ún. kerékanya gyártáshoz a hidegfolyatási technológiára való áttérésnél szükséges volt más nyersanyagot felhasználni, melynek egységára magasabb, mint a korábbi forgácsolási eljáráshoz felhasznált nyersanyagé. Ezt az ártöbbletet azonban az anyag-

Digitized by Google

megtakarítás önmagában nemcsak ellensúlyozta, hanem forintban kifejezve is megtakarítást eredményezett.

A felhasznált anyagok minőségének hatása a gyártás gazdaságosságára jól kitűnik az erősáramú ipar néhány példáján. Megvizsgálták, hogy a 1000 KVA-es transzformátorhoz felhasznált lemezek minőségének megjavítása milyen eredményekkel jár. A vizsgálat végső soron azt mutatta, hogy a transzformátorlemezek reális feladatnak tekinthető minőségjavítása révén a transzformátor önsúlya 15—20 százalékkal csökkenthető.

Az elektromotorok teljesítményegységre eső súlyának csökkentése a konstruktőrök egyik főfeladata. A súlycsökkentésnek határt szab az, hogy az alkalmazott szigetelőanyagok tartósan csak meghatározott melegedést tűrnek el. A gyorsan fejlődő vegyipar ma már képes olyan új, magasabb minőségű szigetelőanyagokat előállítani, amelyek a hagyományos szigetelőanyagoknál lényegesen magasabb hőmérsékletet is eltűrnek. Ilyen új, jobbminőségű szigetelőanyagok felhasználása lehetővé teszi, hogy például egy 10 kW-os háromfázisú aszinkron motor azonos motorsúly mellett tartósan 1—2 kW többletteljesítményt szolgáltasson. Ez azt jelenti, hogy a teljesítmény egységére eső súly kerek számban 10—20 százalékkal csökken. Szükségtelen ennek jelentőségét a magyar nyersanyaghelyzet szempontjából külön aláhúzni.

Jellegzetes példája a felhasznált anyagok minősége jelentőségének az építőipar. Az építőipar vasbetonszerkezeteinek statikai számításait lényegesen befolyásolja a szerkezethez felhasznált acél minősége. A jobb szilárdsági jellemzőkkel gyártot acéllal könnyebb szerkezetet lehet azonos célra megtervezni, anyagot lehet megtakarítani, többek között megtakarítást lehet elérni éppen a felhasznált acélban. A követelmény ebben az esetben nemcsak az, hogy a felhasznált acél szilárdsági jellemzői kedvezőek legyenek, hanem az is, hogy a paraméterek ne ingadozzanak. Ingadozás esetén a tervező kénytelen a lehetséges legalacsonyabb értékkel számolni, hiszen a szükséges biztonság ezt követeli meg.

A vasbetonszerkezetek anyagfelhasználásában megtakarítások érhetők el tehát a felhasznált acél minőségének emelése révén. Ezeket az eredményeket ugrásszerűen meghaladó anyagmegtakarítás azonban a vasbetontechnológia gyökeres megváltoztatásával — feszített acélbetétek alkalmazásával — érhető el. Az előfeszített elemek gyártástechnológiájának lényege az, hogy magas szilárdságú acélhúrok nagy erővel történt feszítés után kerülnek bebetonozásra. A keletkező nyomófeszültség lehetővé teszi az alkalmazott acélbetét nagy szilárdságának jó kihasználását, és

Digitized by Google

ezáltal ugrásszerűen megnő a feszített vasbetonelem teherbírása. Ezért a feszített technológia lehetővé teszi, hogy azonos célú és teherbírású elemek a közönséges vasbetonhoz viszonyítva, mintegy egyharmad súlyú acél felhasználásával készüljenek. Erre a célra azonban különleges minőségű acélhúrokat lehet csak felhasználni, amelyeknek előállítása a kohászatban természetszerűen többletráfordításokat igényel, amely ráfordítások azonban az építőipari megtakarítások révén legalább kétszeresen megtérülnek.

A műszaki fejlesztés és az ipar szerkezetének átalakítása

A második ötéves terv időszakában a párt irányelvei célul tűzik ki az ipar szerkezetének átalakítását. Az ipar belső arányainak változása szükségszerű. Minden fejlődő ipar szerkezete változik, módosul, miközben az ipari termelés egésze növekszik. A szerkezet átalakulásának vannak általános érvényű törvényei, amelyek minden fejlődő gazdaságra érvényesek, és így természetszerűen érvényesülnek a mi fejlődésünkben és terveinkben is. Ilyen például a termelési eszközök termelése súlyának növekedése, vagy az a fejlődéstörvény, hogy az elektromos energia fogyasztásának növekedése gyorsabb kell hogy legyen, mint az ipari termelés felfutása. Ugyanakkor irányelveink tartalmaznak olyan szerkezeti átalakulást is, amelyeket nem nevezhetünk az iparfejlesztés általános érvényű vonásainak, hanem amelyek népgazdaságunk sajátos helyzetéből fakadnak, például olyan iparágak gyorsított ütemű fejlesztése, mint a gyógyszeripar, a műszeripar stb. A második ötéves tervben célul kitűzött szerkezeti változások kihatnak a műszaki fejlesztésre is, alapot adnak a korszerű technika és technológia gyors elterjesztéséhez.

Az irányelvek leszögezik, hogy: „Az ipar szerkezetének további javításával, a hazai nyersanyag- és energiabázisunk bővítésével szilárd alapot teremtünk mind a termelőeszközöket, mind a fogyasztási cikkeket gyártó iparágak erőteljes fejlesztéséhez." Vizsgáljuk meg a kitűzött célok közül a nyersanyag- és energiabázis fejlesztésének kérdését, és ennek összefüggését a műszaki haladással.

A vaskohászat fejlesztésének alapkövetelménye a terv időszakában, hogy a fejlesztés a kohászati termékek összetételében azokat a minőségi és választéki követelményeket elégítse ki, amelyeket a felhasználó iparágak műszaki fejlesztése, új korszerű technológiai eljárások bevezetése megkövetel. Az Ózdon felépülő új finomhenger- és drótsor részben a finom hengereltacél és be-

Digitized by Google

tonacél-szükséglet kielégítését szolgálja. A fentiekben már említettük azokat a műszaki lehetőségeket, amelyek az építőiparban a technológia javításában fennállanak megfelelő minőségű betonacél felhasználása révén. Az acélanyagok minőségének javulása, és az előfeszített betonelemekhez szükséges különleges acélhurok gyártása teszi lehetővé az építőipari technológia olyan mérvű korszerűsítését, ami a betonacél fajlagos felhasználásában 24—28 százalékos csökkentést eredményez.

A terv a kohászatban előirányozza a hidegen alakított acélok termelésének nagymérvű növelését, és ezzel alapot teremt modern fémmegmunkálási eljárások bevezetéséhez. A Dunai Vasmű melegés ahhoz csatlakozó hideghengerművének megépítése nemcsak abból a szempontból jelentős, hogy bővül anyagbázisunk és javítjuk külkereskedelmi mérlegünket, hanem azért is, mert az így rendelkezésre álló finomlemezek megnyitják az utat olyan gyártmányok gyorsabb fejlesztéséhez, amelyeket éppen a szűkös finomlemez helyzet miatt kényszerülünk jelenleg mellőzni, vagy szűk térre korlátozni.

Nyersanyagbázisunk fejlődésének jelentős lépése a Vácott épülő modern cementmű, amelynek termelése — más cementipari kapacitás bővülésekkel együtt — lehetővé teszi, hogy a cementtermelés 1958-tól 1965-ig hozzávetőleg 80 százalékkal növekedjék. A cementtermelésnek ilyen felfutása nemcsak az építőipari nyersanyagbázis növelését, hanem olyan strukturális változását is jelenti, amely lehetőséget ad az építési technológia gyökeres átalakítására. Ugyanezen időszakban ugyanis az építőipar másik nagy nyersanyagbázisának, a téglaiparnak a termelését új üzemek létesítésével nem növeljük, hanem csak a meglevő üzemek termelésének fokozásával. A nyersanyagbázisnak ilyen strukturális eltolódása az alapja annak, hogy a falazóanyagok felhasználásában csökken a tégla részesedése és növekszik a falazóblokkok súlya. A cement, és más modern építőipari alapanyag (mint a habosított kohósalak, a gázbeton) gyors fejlesztése, illetve gyártásának bevezetése az előfeltétele az irányelvek célkitűzésének: „... a különféle falazóblokkok alkalmazásával kell építeni a középületek és az állami lakóházak mintegy 40 százalékát."

Energiaellátásunk szerkezetében — mint erről már fentebb szó volt — az ország energetikai hatásfokának emelése azzal is lehetővé válik, hogy az energiahordozók felhasználásának struktúrája átalakul. Nő a kőolajtermékek és a földgáz részaránya, és ezzel egyidejűleg a szén százalékos súlyaránya hét év alatt — miközben a széntermelés 18—20 százalékkal nő — 75-ről 70 százalékra csökken.

Digitized by Google

A műszaki fejlődés szempontjából kiemelkedő szerepe van az elektromos energiatermelés gyors növelésének. Ez a szerep nemcsak abból fakad, hogy nincs a modern termelésnek olyan ága, amely nélkülözhetné a villamos energiát, hanem mindenekelőtt abból a sajátos funkcióból, amelyet a műszaki fejlődés során betölt, és amely jellegében tér el olyan nyersanyagok funkciójától, amelyeket sok termelési ágban alkalmaznak.

Az elektromos energiát két módon használják fel a termelésben: meghajtó erőként és technológiai célokra.

Technológiai célra alkalmazzák pl. akkor, amikor az alumíniumkohóban a timföldből elektrolízissel állítanak elő alumíniumot. A kémia szempontjából ez teljesen analóg azzal a folyamattal, amikor a kohóban koksszal vasat olvasztanak. Az egyik esetben az elektromos áram, a másikban pedig a koksz végzi el azt a szerepet, amely a fémalumínium, illetve a vas előállításához szükséges. Hasonló technológiai felhasználásnak tekinthetjük az elektromos energia felhasználását különböző melegítési, olvasztási célokra, mint pl. az elektroacélnál, a karbidgyártásnál stb. Az elektromos energiának ilyen technológiai célú felhasználása nem jelent különleges, hanem lényegében azonos jellegű funkciót, mint más nyersanyagok felhasználása.

Az elektromos energia technológiai célra történő felhasználásánál a gyártott termék egységére számított fajlagos energia felhasználás egy-egy adott folyamatnál nem növekszik, hanem ellenkezőleg, csökkenthető. Így pl. csökkenthető — és a gyakorlatban csökken is — az egy kilogramm alumínium termeléséhez felhasznált elektromos energia. (Csak a technológiai — tehát ez esetben az elektrolízishez felhasznált energiát számolva.)

A felhasználás másik módja az, amikor az elektromos energiát az emberi munka pótlására, az emberi izomerő helyettesítésére használjuk fel. A példák ezreit lehetne felhozni a felhasználásnak erre a módjára, mint a legkülönbözőbb gépek elektromos meghajtása, az anyagmozgatás gépesítésének számos formája, sőt a gép vezérléséhez szükséges erőkifejtés reléjellegű megoldása, vagy automatizálása is. Az elektromos energia ezen felhasználása jelenti az elektromos energia kiemelkedő szerepét a műszaki fejlesztés szempontjából.

A fejlődés során a munka társadalmi termelékenysége növekszik, azaz csökken a termék előállításához szükséges munka mennyisége. Ennek a folyamatnak az alapja a műszaki fejlődés, tehát a felhasznált technikának és technológiának a modernizálása. A fejlődés során újabb és újabb munkát végeznek el gépek az ember helyett, és az emberi izommunka, és az ember gépet vezérlő mun-

Digitized by Google

kája helyébe olyan gépek és berendezések lépnek, amelyeknek mozgatásához, üzemeltetéséhez energia szükséges, és ez az energia az esetek túlnyomó részében elektromos energia. Mindebből az következik, hogy miközben a termék előállításához szükséges emberi munka mennyisége csökken, ezzel egyidejűleg megnő a termék előállításához szükséges elektromos energia mennyisége. Miközben tehát a termelékenységet a műszaki fejlődés alapján növeljük, ennek révén csökken a felhasznált összes élő- és holtmunka, és csökkennek a költségek, egyidejűleg növekszik a gyártáshoz szükséges fajlagos elektromos energia mennyiség a gyártott termék egységére számítva. Ennek következtében az elektromos energia felhasználása gyorsabban nő, mint maga a termelés. Ez indokolja a modern ipar fejlődésének azt a törvényét, hogy az elektromos energiafelhasználás növekedésének meg kell haladnia az ipari termelés felfutását.

Második ötéves tervünk irányelvei az említetteket tekintetbe veszik: Az erőművi kapacitások az ipar termelésének fejlődésével azonos mértékben nőnek, azonban az importált elektromos áramot is számítva, a rendelkezésre álló energia növekedése (72—75 százalék) megelőzi az ipari termelés emelkedését. Tekintetbe kell venni a kérdés megítélésénél, hogy az ipari termelés 65—70 százalékos növekedésén belül a rendkívül energiaigényes alumíniumgyártás 35—40 százalékkal nő, ami relatív értelemben elektromos energia felszabadítását jelenti a műszaki fejlődés céljaira.

Az Országos Tervhivatalban előzetes számításokat végeztünk a második ötéves terv ipari elektromos energia fogyasztásának szerkezetére. A számítások eredménye a következő:

	Növekedés százaléka 1958-tól 1965-ig
Ipar termelése	65—70
Technológiai célra felhasznált elektromos nergia	30—32
Motorikus célra felhasznált elektromos energia (emberi munka pótlása)	90—95

A modern ipar fejlődésére jellemző a kemizálás folyamatának egyre nagyobb érvényrejuttatása, melynek során a kémia átalakítóan hat a legkülönbözőbb termelési ágak technológiájára, egyrészt kémiai úton nyert nyers- és segédanyagok révén, másrészt azzal, hogy a termelés legkülönbözőbb területein a technológiák egész sora kémiai jelleget nyer.

Digitized by Google

Második ötéves tervünk irányelvei jelentősen előbbre viszik a kemizálás folyamatát, és az erre épülő műszaki fejlődést, amikor leszögezik: „A vegyipari termelést 1958-hoz viszonyítva, 1965-re... az ipar átlagos fejlesztését jelentékenyen meghaladó mértékben, kétszeresére kell emelni." Az irányelvek ennek alátámasztására célul tűzik ki egyes magas műszaki színvonalon álló vegyipari gépek és berendezések gyártását.

A vegyipar az első ötéves terv során is jelentősen fejlődött, de ez a fejlődés főleg a szervetlen vegyiparra, és gyógyszergyártásra volt jellemző. Második ötéves tervünk a vegyipar fejlesztésének szélesebb programját fekteti le, lehetővé téve a kemizálás folyamatának nagyobb mérvű fejlődését.

Az agrotechnika növekvő színvonalát fogja biztosítani vegyiparunk a szocialista nagyüzemekké átszerveződő mezőgazdaság részére gyártandó vegyi termékeivel, a műtrágyák, növényvédőszerek és gyomirtók mennyiségi, illetve választéki növelésével.

Jelentősen kihatnak más iparágak műszaki fejlődésére azok a fejlesztési előirányzatok, amelyek a különböző modern műanyagok termelésére vonatkoznak, mint a polietilén, a PVC, a szintetikus műszál, és a modern szerveskémia más termékei. Ezek a műanyagok nemcsak a különböző használati tárgyak gyártásában és a ruházati iparban jelentenek új nyersanyagot, és ezzel gyakran alapjában új technológiát, hanem egyre növekvő szerepet töltenek be olyan gyártási ágakban is, mint a gépipar, vagy az építőipar. A gépiparban különböző alkatrészek előállítása során, főleg a fémek helyettesítése területén azzal idéznek elő lényeges változást, hogy a gyártástechnológiát leegyszerűsítik és lényegesen olcsóbbá teszik a termelést. A műanyagok felhasználása képezi egyik forrását annak, hogy a gépipari termelésben a fajlagos hengereltacél felhasználás mintegy 15 százalékos csökkenését irányozhatjuk elő. Az építőiparban a PVC-ből készült padlóburkolat pótolja a fát, megrövidíti a parkettázás hosszadalmas munkáját, és a használatban előnyösebb megoldást nyújt.

A második ötéves terv során az iparban az automatizálásnak csak kezdeti, előkészítő lépéseit tesszük meg, ami természetesen nem jelenti azt, hogy egyes termelési ágakban ne hajtanánk végre automatizálást. Így például erőművi fejlesztésünket „jobb hatásfokú gépi berendezéssel, automatizálással" fogjuk megvalósítani, a pamutszövödékben pedig az automata szövőszékek arányát 5 százalékról 35—40 százalékra növeljük.

Az automatizált folyamatok egyik fő típusát képezik azok, amelyeknél a folyamat ellenőrzését gépek, műszerek végzik, és a műszerek jelzései alapján megfelelő vezérlőberendezések gondoskodnak a folyamat irányításáról, úgy, hogy sem az ellenőrzés-

Digitized by Google

hez, sem pedig a vezérléshez emberi beavatkozásra nincs szükség. Az automatizálás ezen elvéből kiindulva szögezik le az irányelvek, hogy: „Az egész iparban fontos feladat a termelőberendezések műszerekkel való mind jobb ellátása, ami előkészíti az átmenetet a termelési folyamatok későbbi részleges, vagy teljes automatizálására."

Az ipar szerkezeti átalakításának egyik célkitűzése az erőforrások összpontosítása a műszergyártás gyors fejlesztésére. A fentiekből látható, hogy ez a szerkezeti átalakítás nemcsak azért előnyös, mert megfelel adottságainknak, kevés nyersanyagból magas értéket produkál és külkereskedelmünkben jelentős szerepe van, hanem azért is, mert a későbbi nagyarányú műszaki fejlődésnek, az automatizálásnak hazai bázisát teremti meg.

Hasonlóan értékelhetjük az ipar szerkezetének átalakításában a *híradástechnika gyorsított fejlesztését is.* A híradástechnikában rohamosan nő azoknak az elektromos, elektronikus és mechanikai berendezéseknek és elemeiknek a termelése, amelyek a gyártási folyamatok automatizálásánál a vezérlőberendezések összeállításánál elengedhetetlenül szükségesek. Éppen ezért a híradástechnika fejlesztése a műszeriparhoz hasonló gazdaságpolitikai előnyökön túl a jövő automatizálásának megalapozását biztosítja.

Az üzemek és az iparágak műszaki fejlesztésének koordinálása

Az előző példák során, amikor a műszaki fejlődés egy-egy jelentős lépését vizsgáltuk, szembetűnő volt, hogy a feladat több esetben nem korlátozódott egy-egy üzemre, hanem az eredmény eléréséhez egymáshoz vertikálisan kapcsolódó üzemek együttműködésére, egybehangolt munkájára volt szükség. A fejlődés nem egy esetben olyan módon áll elő, hogy egyes üzemeknek növelni kell a ráfordítást, esetleg a költségek üzemi szinten növekednek, az eredmény azután egy másik üzemben realizálódik olyan módon, hogy végső soron népgazdasági szinten megtakarítás áll elő, nő a munka társadalmi termelékenysége. Az ilyen jellegű koordinálás szükségessége gyakran az iparágak határait is átlépi.

A felhozott építőipari példánál nyilvánvalóan szükséges az acél minőségi kérdéseiben az építőipar és a kohászat koordinálása. Szükséges ez azért is, mert az acél minőségének javítása bizonyos fokon túl már a kohászatban olyan többletráfordításokat igényelhet, melyek az építőipari megtakarítások révén nem térülnek meg teljesen. Meg kell keresni tehát ez esetben az acél minőségének olyan optimumát, amely mellett az építőipari és a kohászati ráfordítások összege a legkisebb.

Digitized by Google

Az iparágak közötti koordinálás szükségességét mutatja az erősáramú ipar említett két példája is. A transzformátor esetében a lemezgyártás, és a transzformátorgyártás összehangolása szükséges a műszaki fejlesztési céltkitűzés érdekében, a motorgyártás példája pedig a vegyipar megfelelő ágával történő együttműködést példázza.

Mindez azt jelenti, hogy a műszaki fejlődésnek egy-egy magas hatékonyságú, és jelentős eredményeket biztosító lépését gyakran nem lehet az adott üzemben izoláltan végrehajtani, és nem lehet az üzem belső ügyének tekinteni. Az üzem a saját eszközeivel önállóan nem képes a változást létrehozni, ha ugyanakkor nincsen biztosítva, hogy a vele kooperáló üzemek (amelyek esetleg más iparághoz tartoznak) egyidejűleg ne hajtsák végre azokat a párhuzamos intézkedéseket, amelyek a változás előfeltételei. A változásnak egybehangoltan, gyakran az üzemek egész sorozatában kell egyidejűleg megtörténni.

A műszaki fejlesztési intézkedések koordinálását egyes esetekben nemcsak azok az összefüggések indokolják, amelyekre a felsorolt példák rámutatnak, hanem az összehangolást a technológia átalakításának rentabilitása is szükségessé teszi. A korszerű technológiára való áttérés egyes eseteiben magastermelékenységű, és költséges berendezések beállítása szükséges. Ez azonban csak úgy tekinthető gazdaságosnak, ha sikerül a berendezés teljes kihasználását biztosítani. Ha ez az adott üzemben nem lehetséges, mert a berendezés kapacitása meghaladja az üzem szükségleteit, úgy gondoskodni kell arról, hogy a beállított gépeket más üzemek kiszolgálásával teljesen kihasználják. Ez is az érdekelt üzemek műszaki fejlesztésének egybehangolását követeli meg. Ez a probléma merült fel pl. a Csepel Autógyárban a finomkovácsolási technológia bevezetésekor. A gyár szükségletei ugyanis a berendezés kihasználását nem biztosítják, és ezért az a javaslat merült fel, hogy a finomkovácsolás szélesebb bevezetését nem üzemenként helyes a jövőben megszervezni, hanem centrálisan kell a gépeket úgy foglalkoztatni, hogy az üzemek egész sorát szolgálják ki, biztosítva ezzel teljes kihasználásukat, és így a befektetés gazdaságosságát.

Általában levonható az a következtetés, hogy második ötéves tervünk műszaki fejlesztési előirányzatai az e téren tervezett és a tervből logikusan folyó jelentős feladatok szükségessé teszik a koordináló munkának új, magasabb színvonalát, és ez mind az üzemekre, mind az iparvezetésre, mind pedig a központi tervező szervekre új feladatokat ró.

Digitized by Google

A pártszervezetek a műszaki fejlesztésért

A kongresszus által jóváhagyott irányelvek alapján a kitűzött célok valóraváltását megelőzi a részletes terv kidolgozásának szakasza, amely ez év őszéig tart. A részletes ötéves terv elkészítése nemcsak a gazdasági vezető szerveknek, hanem az üzemek jelentős részének is feladata. Mód van arra, hogy ezek az üzemek megtegyék javaslataikat a lehetőségek megszabta keretek között saját fejlesztésükre, és ezen belül műszaki fejlesztési programjukra. A részletes terv kidolgozásának minősége nagymértékben befolyásolja az elkészülő tervet és ezzel természetesen a fejlődést is. Ezért a tervezés munkája során nagy gondot kell fordítani arra, hogy olyan tervet állítsunk össze, amely a rendelkezésre álló anyagi és szellemi erőforrásokra alapozva, a legnagyobb fejlődést és eredményt képes reálisan előirányozni. Ebben a munkában a munka politikai tartalmának biztosításában, a dolgozók aktivitásának kibontakoztatásában jelentős szerepe van a pártszervezeteknek.

A műszaki fejlesztés programját kidolgozó műszakiak, ha értik és szeretik szakmájukat, lelkesednek az újért, a műszaki fejlődés perspektívájáért és — különösen, ha mindez politikai öntudattal is párosul — örömmel dolgoznak az új technika, a fejlettebb műszaki színvonal megvalósításán. Emellett azonban — és a pártmunkában ezt is számításba kell venni — a megfelelő műszaki fejlesztési előirányzatok spontán nem alakulhatnak ki.

Az üzemekben folyó tervezési munkának irányt szabnak a kongresszus határozatai, és a vezető szervek iránymutatásai, keretszámai. Mindez természetesen csak irányt szab, de a tényleges programot nem írhatja elő, hiszen a vállalati tervezésnek éppen az a célja, hogy az üzem kollektívája saját legjobb tapasztalatait, tudását és javaslatait bocsássa rendelkezésre ahhoz a nagy munkához, amit az ötéves terv elkészítése jelent. Éppen az üzemi tervezésnek kell feltárnia azokat a tartalékokat, forrásokat, amelyek segítségével azonos eszközökből több eredményt lehet elérni.

A műszaki fejlesztés tervezésénél és a végrehajtásnál a műszakiak szakmaszeretete, és az új iránti lelkesedése nem elegendő, mert vannak olyan ellenható erők, és vannak olyan torzulási lehetőségek, amelyeket számításba kell venni és meg kell szüntetni.

Az egyik ilyen ellenható erő az, hogy bevált, bevezetett gyártmány, vagy begyakorolt, és olajozottan működő technológia megváltoztatása kellemetlen, és sok fáradsággal, átmeneti nehézséggel járó feladat akkor is, ha a műszaki fejlődés ezt parancsolóan előírja. Különösen nehéz az ilyen változtatás akkor, ha egy-egy üzem profiljának, vagy gyártástechnológiájának jelentős részét kell

Digitized by Google

rövid idő alatt átalakítani, márpedig az ipari struktúra átalakítása és a sürgetően jelentkező műszaki fejlesztési követelmények ezt parancsolóan megkövetelhetik.

A másik ellenható erő abból származik, hogy a műszaki fejlesztési feladatokat a népgazdaság egésze érdekeinek kell alárendelni. Az egyes üzemek műszaki dolgozóinak érdeklődése, elképzelése esetleg más utat követ. Az is előfordul, hogy az üzem speciális adottságai látszólag indokoltabbá tennék olyan intézkedések végrehajtását, amelyek kevésbé vannak összhangban a népgazdasági követelményekkel.

Rendszeresen felmerül műszaki fejlesztési tervek összeállításakor — természetszerűen —, hogy több az elgondolás és javaslat, mint amit a rendelkezésre álló anyagi eszközökből meg lehetne valósítani. Bármilyen helyesek és gazdaságosak is legyenek az egyes javaslatok, a követendő út mégis csak az lehet, hogy az anyagi erőkhöz igazodva, azokat a javaslatokat kell elsősorban megvalósítani, amelyek a leghatékonyabbak, és amelyek a legjobban szolgálják a műszaki fejlesztés széles értelemben vett országos céljait. Az így kiválasztott, elsősorban megvalósítandó programok nem mindig azonosak az üzem elgondolásaival, a „legszebb" műszaki megoldással, az üzemi szempontok szerint legsürgősebbnek tűnő tennivalókkal.

Fentiekből kitűnik, hogy a műszaki fejlesztési tervek összeállítása és hasonló módon ezeknek a terveknek a végrehajtása is harcot jelent az újért, a kényelmesség ellen, a népgazdasági érdek érvényesítéséért a szemellenzős helyi sovinizmussal szemben, az anyagi lehetőségek reális mérlegeléséért, a túlzó követelések ellen, a gazdaságossági szemléletért, a káros műszaki öncélúsággal szemben. Ennek a harcnak a kimenetelétől függ műszaki fejlesztési programjaink minősége, hatékonysága és az elkészült programok végrehajtásának sikere. Ez a harc politikai jellegű, amelynek fegyvere a meggyőzés, a nézetek megütközése során. Ennek a harcnak az irányítása ipari pártszervezeteink gazdasági vezető és ellenőrző tevékenységének egyik legfontosabb feladata.

Digitized by Google

A termelőszövetkezetek megszilárdítása 1959-ben

— *Fejér megyei tapasztalatok* —

Írta **CSETERKI LAJOS**

A dolgozó parasztság termelőszövetkezetekbe való egyesülése Fejér megyében az idén januárban alapjában véve befejeződött. A mezőgazdasági terület 93 százalékát jelenleg már az állami gazdaságok és a termelőszövetkezetek művelik. Ezen a tavaszon 105 község dolgozó parasztsága 181 termelőszövetkezetbe tömörülve kezdi meg a munkát. Az elmúlt nem egészen 12 hónap, amikor megyénk falvaiban a dolgozó parasztság tömegesen tért rá a szocialista nagyüzemi gazdálkodás útjára, a szocialista forradalom nagyszerű győzelmének időszaka, melynek legjellemzőbb vonása, hogy a *dolgozó parasztság felzárkózott pártunk politikája mögé, szilárdabb lett népi demokratikus rendszerünk alapja, a munkásosztály és a dolgozó parasztság szövetsége.*

Ez a nagy politikai és társadalmi átalakulás Fejér megyében is megteremtette a lehetőséget a mezőgazdaság termelőerőinek gyorsabb fejlesztésére.

I.

A szocialista nagyüzemi keretek létrejötte lehetővé teszi a mezőgazdaságban rejlő nagy tartalékok feltárását, a mezőgazdasági termelés gyorsabb ütemű növelését. Elérhető, és el kell érnünk, hogy a legközelebbi 2—3 évben a szocialista mezőgazdaság egyre fokozottabban járuljon hozzá a szocializmus építésének meggyorsításához. Ezért a megyei párt és tanácsi szervek, a mezőgazdaság helyi irányításában dolgozók előtt az 1960-as gazdasági év legfőbb feladata: *a termelőszövetkezetek megszilárdítása, a nagyüzemi gazdálkodás tartós alapjainak lerakása.* Olyan politikai és gazdasági feltételeket kell teremtenünk, amelyek közt *szervezettebben* foghatunk hozzá megyénkben a mezőgazdaság második ötéves tervének teljesítéséhez, sőt túlteljesítéséhez.

Digitized by Google

A termelőszövetkezetek megszilárdításában segítenek saját tapasztalataink is, hiszen megyénkben 1959 tavaszán a termelőszövetkezetek közös szántóterülete 52 886 kh-ról 218 034 kh-ra gyarapodott. A megye összes szántóterületének 73 százalékát már tavaly is szocialista nagyüzemek művelték.

Melyek a legfontosabb tapasztalataink?

A megszilárdítás alapvető feltétele az új, és területileg jelentősen megnövekedett termelőszövetkezetek helyes *politikai és gazdasági vezetésének kialakítása.* Tavaly azok a termelőszövetkezetek zártak jó eredménnyel, amelyekben politikailag és szakmailag képzett, vezetésre alkalmas elnököt választottak. Ahol pedig a jó gazdasági vezetés mellett a tagság politikai nevelésére, mozgósítására létrejött, és dolgozott a termelőszövetkezeti *pártszervezet,* — gyorsabban alakult ki a munkaszervezet, időben végeztek a szántóföldi munkákkal, s a tagság is egységesebbé kovácsolódott.

A megyében az elmúlt gazdasági évet a termelőszövetkezetek döntő többsége sikerrel zárta, de 20 százalékában mérleghiány mutatkozott. Ezeknek a fele régi termelőszövetkezet, másik fele 1959 tavaszán alakult. A megvizsgált termelőszövetkezetek tapasztalatai azt mutatják, hogy egy-egy közös gazdaság lemaradása mindenekelőtt a gyenge vezetés következménye. A gyenge termelőszövetkezetekben nem kielégítő a politikai és gazdasági szervező munka. A termelőszövetkezeti megszilárdítás során megkülönböztetett figyelmet kell fordítanunk a gyenge termelőszövetkezetek politikai és gazdasági megerősítésére. Ezekben nagyon fontos a megfelelő káderek kiválasztása és a vezetés megerősítése.

Az új gazdasági évet úgy kezdtük, hogy a 181 termelőszövetkezet közül 157-ben működik termelőszövetkezeti pártszervezet. A termelőszövetkezeti elnökök kevés kivételtől eltekintve több éves tapasztalattal rendelkeznek. Közülük 54-nek középfokú vagy ennél magasabb szakképzettsége van. Az állami segítség felhasználásával arra törekedtünk, hogy a termelőszövetkezeteknek megfelelő szakembereket biztosítsunk. Eddig 103 gazdasági vezetőt, agronómust, könyvelőt irányítottunk a termelőszövetkezetekbe. A szakemberek és a pártmunkások átcsoportosítását tovább folytatjuk. Jelenleg a szövetkezetek 80 százalékában dolgozik főagronómus és főkönyvelő. A jó mezőgazdasági szakembereknek a közös gazdaságok megszilárdításában, a nagyüzemi gazdálkodás megalapozásában, a fejlett agrotechnikai eljárások meghonosításában nagy szerepük van.

A termelőszövetkezetek megszilárdítása lemérhető a gazdálkodás eredményén, a közös alapok lerakásán. Az 1959. évi zárszámadások előzetes adatai azt mutatják, hogy nemcsak a régi,

Digitized by Google

hanem az új, és a létszámban, földterületben erősen megnövekedett termelőszövetkezetek is jó eredménnyel fejezték be a gazdasági évet. Tavaly a nagy területi gyarapodás és taglétszám növekedés ellenére megyei átlagban az egy tagra jutó részesedés a kifizetett földjáradékkal együtt elérte a 10 527 forintot. 1958-ban 10 532 forint volt egy-egy tag évi, közösből származó jövedelme. Igaz, hogy az előző évhez viszonyítva a termelőszövetkezeti tagoknak a közösből származó átlagos jövedelmében nincs növekedés, de nagyon fontos tény, hogy a termelőszövetkezetek megteremtették a szükséges forgóalapot, a vetőmagot, a takarmányalapot. Talán még ennél is jelentősebb, hogy az 1959-ben kezdő termelőszövetkezetek nagy gondot fordítottak a közös beruházásokra, a nagyüzemi gazdálkodás megfelelő alapjainak létrehozására. A tagok a legtöbb helyen megértették: a következő évek jövedelmezőbb gazdálkodásának elsőrendű feltétele, hogy az indulás utáni hónapokban gazdaságukat jól megalapozzák.

Tavaly Fejérben a termelőszövetkezetek saját erejükből többet fordítottak beruházásra, mint korábban bármikor. Ennek szemléltetésére vessük össze három régi jó termelőszövetkezet és három kezdő, ugyancsak jó termelőszövetkezet saját erejükből eszközölt beruházásának adatait:

	ÉV	Régi tsz-ek 100 kh-ra jutó saját erejéből történő beruházása
Zámoly, Petőfi	1957	10 900 Ft
(1949-ben alakult)	1958	9 500 „
	1959	29 400 „
Kápolnásnyék,	1957	11 300 „
Vörösmarty	1958	2 300 „
(1950-ben alakult)	1959	32 300 „
Besnyő, Sallai	1957	25 400 „
(1949-ben alakult)	1958	34 300 „
	1959	30 200 „

	ÉV	Új tsz-ek 100 kh-ra jutó saját erejéből történő beruházása
Baracs, Szorgalom	1959	39 800 Ft
Tác, Petőfi	1959	21 400 „
Lovasberény, Újbarázda	1959	22 800 „

Ezek nem kiragadott példák, hanem az egészséges fejlődés jellemzői. Hiszen, ha azt vizsgáljuk, hogy a termelőszövetkezetek

Digitized by Google

az előző években a kioszthatő jövedelem hány százalékát fordították beruházásra, kiderül: 1957-ben 8,8 százalék, 1958-ban 9,5 százalék saját beruházás gyarapította a közös vagyont. Tavaly pedig a saját erőből történő beruházás mértéke — a kioszthatő jövedelem kötelező 10 százaléka helyett — 18 százalék lett. A szövetkezetek 25 millió forint helyett 45 millió forintot fordítottak saját erejükből a közös gazdaság fejlesztésére.

A termelőszövetkezeti gazdák egészséges törekvése, az állam nagyfokú támogatása, a párt- és tanácsszervek politikai, szervező munkája együttesen azt eredményezte, hogy *a tavaly alakult, vagy területileg jelentősen megnövekedett termelőszövetkezetek gazdasági megszilárdulása gyorsabban és magasabb fokon megy végbe.*

A saját erőből eszközölt beruházás, a közös alapok évről évre való gyarapítása a legfontosabb feltétele a nagyüzemi gazdaság megszilárdulásának. A párt- és a tanácsi szervek feladata, hogy segítsék a termelőszövetkezeti tagság minden ilyen irányú kezdeményezését. A saját erőnek döntő szerepe kell, hogy legyen az építkezési beruházásokban, a növénytermesztésben, a közös állattenyésztés megalapozásában, fejlesztésében, s a gépi beruházásokban is. Minden szövetkezeti községben számolni kell azzal, hogy az állam anyagi eszközei csak *kiegészíthetik* azokat a saját erőfeszítéseket, amelyeket a tagság a szocialista nagyüzemi gazdálkodás megalapozásáért, és fejlesztéséért tesz.

A termelőszövetkezetek megszilárdulásának egyik lényeges követelménye, és egyben mutatója a közös állattenyésztés kialakítása. Fontos, hogy az állattenyésztés színvonala már a megalakulást követő évben növekedjék. Tavaly arra törekedtünk, hogy minden új termelőszövetkezetben létrejöjjön a közös állatállomány, és megteremtsék a közös állattenyésztés növelésének alapjait. A közös állatállomány növekedését a következő táblázat szemlélteti:

	1959 január 1 db	1960 január 1 db	100 kh szántóra jut 1960 jan. 1-én
szarvasmarha összesen	8 140	20 699	9,2
ebből tehén (előhasival együtt)	3 313	7 777	3,4
sertés összesen	15 468	44 627	19,8
ebből koca	2 187	5 552	2,5
juh összesen	20 120	47 642	21,2
baromfiállomány	13 263	32 057	14,3

A gazdasági évet úgy zártuk, hogy *minden* termelőszövetkezetben sikerült a közös állattenyésztést megkezdeni — a fejlesztéshez szükséges takarmányalapot megtermelni.

Digitized by Google

Az idén a termelőszövetkezetek további megszilárdítása megköveteli, hogy a szövetkezetek saját erőforrásait, s az állam támogatását figyelembe véve *maximális erőfeszítést tegyünk a közös állattenyésztés fejlesztésére.* Fejér megyében azért is fontos ez, mert számolni kell a hosszú évek során kialakult gyakorlattal, mely azt mutatja, hogy a megye egyéni gazdaságai elsősorban állattartók és nem állattenyésztők voltak.

A zárszámadások idején, az 1959 tavaszán alakult termelőszövetkezetek szervezetében jelentős változás ment végbe. Sok községben elhatározták és megvalósították a kis szövetkezetek egyesülését. Ennek következtében a termelőszövetkezeti területek átlagos nagysága a múlt évi 1200 kh-ról 2000 kh-ra növekedett. A kis termelőszövetkezetek egyesülésének gondolata a termelőszövetkezeti községek egyéves tapasztalata alapján érlelődött meg. A megyei pártbizottság helyeselte, és támogatta ezeket a törekvéseket, mert az egy faluban működő több termelőszövetkezet egyesülése megszüntet bizonyos ellentéteket, lehetővé teszi a rendelkezésre álló gazdasági épületek, és felszerelések jobb kihasználását. A legtöbb termelőszövetkezet esetében az egyesülés további gazdasági megerősödéshez vezet, növekszik a termelőszövetkezetben a szakképzett káderek száma, a szövetkezeti faluban a munkaszervezés magasabb formái jönnek létre, a beruházások ésszerűbben valósíthatók meg. Az új gazdasági évet megyénkben úgy kezdjük, hogy a 105 község közül 60-ban a falu összes dolgozói egy-egy termelőszövetkezetbe tömörültek.

Ezt a folyamatot ma még csak ott helyes támogatni, ahol az egyesülés politikai, és személyi feltételei biztosítva vannak. A termelőszövetkezeti mozgalom szervezésének ma még *nem ez a központi kérdése.*

II.

A Központi Bizottság 1958 decemberi és 1959 októberi határozata a termelőszövetkezeti mozgalomról a pártbizottságok, és a helyi párt- és tanácsi szervek elé azt a feladatot állította, hogy a mezőgazdaság szocialista átszervezésével egy időben növeljük a mezőgazdasági termelést is. Arra törekedtünk, hogy ezt a feladatot a termelőszövetkezeti mozgalom nagyarányú fejlődésének már az első évében megvalósítsuk. Mit mutatnak az eredmények? Ha megyénk legfontosabb szántóföldi terményeit vesszük, melyek a szántóterület több mint 60 százalékát teszik ki, úgy kenyérgabonából, takarmánygabonából és kukoricából 1958-hoz viszonyítva állami gazdaságaink, termelőszövetkezeteink, és egyénileg dolgozóink együttvéve 6265 vagonnal termeltek többet. A szövetkezetek már az első évben magasabb terméseredményt értek el.

Digitized by Google

A kettős feladat végrehajtásának nagyon fontos része, hogy a termelőszövetkezeti mozgalom fejlődésével együtt növekedjék az árutermelés. A múlt évi tapasztalatok megerősítik pártunk politikájának ezt a célkitűzését, igazolják realitását. Megyénkben az állami és a tanácsi szektor együttesen az összárutermelésben túlszárnyalta az előző évi mennyiséget. Kenyérgabonából pl. a vetésterület csökkentése ellenére 40,9 százalékkal, takarmánygabonából 14,6 százalékkal többet vásároltak fel a tanácsi szektorból.

A hús és tej árutermelés (a tanácsi és állami szektort együttvéve) a következő fejlődést mutatja:

Megnevezés	1957	1958	1959	1959 az 1958 év százalékában
hizottsertés, db.	57 317	69 057	80 532	116,0%
vagon	811	947	959	101,3 „
hízott sz. marha, db	18 849	17 894	22 985	128,0 „
vagon	799	844	1 101	130,0 „
tej, mill. liter	34,6	38,3	40,9	106,8 „

Ezek a tények az árutermelés egészséges fejlődését mutatják. Megyénkben az állati termékek termelésének fokozatos növeléséhez rendelkezünk a szükséges takarmányalappal, de az évről évre való növelést csak az állattenyésztés nagyarányú fejlesztésével, különösen a tehén, és kocaállomány jelentős emelésével tudjuk megalapozni. Ez az elkövetkező években nagyon szívós munkát követel. A 100 kh-ra jutó áru hús a megyében ma 35 q. Ezt olyan kiinduló pontnak kell tekintenünk, melyről a szocialista nagyüzemek létrejöttével most már évről évre tovább mehetünk.

Ennek szem előtt tartásával igen élesen vetődik fel a tehén- és kocaállomány sűrűség problémája. Jelenleg megyénkben 100 kh közös szántóra 3,5 db tehén és 2,5 anyakoca jut. Ez elég kevés. Az állattenyésztés fejlesztése hosszú folyamat, de már az idén arra kell törekednünk, hogy megyénkben a tehén, anyakoca sűrűséget jelentősen növeljük, mert a húsárutermelés növelésének ez a reális alapja.

Örvendetes jelenség a termelőszövetkezetek baromfitenyésztési kedvének megnövekedése. Míg 1958-ban csak 9 termelőszövetkezet foglalkozott baromfitartással, a múlt évben már a termelőszövetkezetek egynegyede létesített baromfi törzsállományt, és 1960 tavaszán a termelőszövetkezeteknek már több mint fele foglalkozik baromfineveléssel.

Ha az árutermelés 1959. évi alakulását mélyebben elemezzük,

Digitized by Google

szembe ötlik még egy jelenség, amelyet mint tapasztalatot helyes megemlíteni. A megye tanácsi szektorának növénytermesztéséből eredő árutermelést nézve azt látjuk, hogy 1959-ben a termelőszövetkezetek 100 kh-anként 33 q-val többet adtak el az államnak, ugyanakkor azonban az egyéni termelők 48 q-val kevesebbet, mint az előző évben. Ezzel nem számoltunk idejében s a kukorica, burgonya és tojás felvásárlási tervünket nem tudtuk teljesíteni, mert az egyéni gazdaságok nagymértékű fölös terményt és terméket tartalékoltak.

A megye összes árutermelésében fontos helyet foglalnak el az *állami gazdaságok.*

A kettős feladat megvalósításában a termelőszövetkezeti szervezés időszakában fontos szerep jut az állami gazdaságoknak. Amikor az egyéni kisparcellás árutermelésről áttérünk a szocialista nagyüzemi közös gazdálkodásra, a megyében működő gazdaságoknak nemcsak a minőségi vetőmagvak biztosítása, a szocialista nagyüzemi gazdálkodás tapasztalatainak átadása, a példamutatás, az új termelőszövetkezetek politikai és gazdasági segítése a feladata, hanem a termelés fokozásával nagyobb részt kell vállalniok az állami készletgyűjtésben, a lakosság ellátásának biztosításában is.

A Központi Bizottság 1959 decemberi határozata után a megyei állami gazdaságok elé azt a feladatot állítottuk, hogy a termelőszövetkezetek szervezése idején, az átmeneti években a termelés fokozásával növeljék az árutermelést. Ezt a feladatot az állami gazdaságok 1959-ben teljesítették. Az állami gazdaságok megyénk szántóterületének kb. egynegyedén gazdálkodnak. A korszerű mezőgazdasági technikával felszerelt állami gazdaságainknak (124 kh-ra jut 1 traktor egység) bőven van lehetőségük arra, hogy már az elkövetkező 2—3 évben jelentősen növeljék a termelést, több gabonát, húst és tejet adjanak az országnak, valóban nagyjövedelmezőségű gazdaságokká váljanak.

A termelés növelésével, és az árutermeléssel kapcsolatban nem térhetek ki a gazdálkodás részleteinek elemzésére — nem is ez volt a célom —, de szükségesnek tartom megjegyezni, hogy a termelőszövetkezetekben és az állami gazdaságokban több hiányosság is észlelhető. E cikkben a tapasztalatokból leszűrt néhány jellemző vonás megmutatására szorítkoztam. A ma még meglevő sok hiányosság és probléma ellenére, melyekkel számolnunk kell, az a döntő, hogy a fejlődés iránya egészséges.

III.

Az 1959 tavaszán alakult termelőszövetkezetek megszilárdulása, a termelőszövetkezetek és az állami gazdaságok áruterme-

Digitized by Google

lésének alakulása, a párt- és a tanácsi szervek politikai-nevelő, gazdasági-szervező munkája év végére kedvező feltételeket hoztak létre megyénk mezőgazdasága szocialista átszervezésének *befejezésére.* Az idei tavaszi mezőgazdasági munkákat már termelőszövetkezeti megyében kezdjük meg. Megyénk mezőgazdaságában új, szocialista termelési viszonyok jönnek létre. Adva van az a keret, mely lehetőséget biztosít a mezőgazdasági termelés erőteljes fejlődéséhez. Ez az év az 5 éves terv előkészítésének éve nemcsak a szocialista iparban, hanem a mezőgazdaságban is. A termelőszövetkezetek további politikai és gazdasági megszilárdulásával előkészíthetjük mezőgazdasági szocialista üzemeinket pártunk VII. kongresszusa határozatának végrehajtására, amely azt a célt állítja elénk, hogy a mezőgazdasági termelés színvonalát 1954—1958-hoz viszonyítva 30—32 százalékkal emeljük. Mivel a mezőgazdaságban a fejlődés nem egyenletesen megy végbe az ország minden területén, *a kongresszus célkitűzéseinek megvalósításában különösen fontos szerep vár a már termelőszövetkezeti megyékre* —így a mi megyénkre is. Nekünk nemcsak teljesíteni, hanem *túl is kell teljesíteni* az 5 éves terv mezőgazdasági feladatait, mert kedvezőbb körülmények között kezdhetünk munkához. A jobb adottságokkal rendelkező megyéknek a tervben előírt fő célkitűzésen felül is van kötelezettsége.

A legfontosabb, hogy *az idén minden községben* — a közöst és a háztájit együtt véve — *több árut termeljenek, mint tavaly.* Ezt követeli a lakosság fogyasztási igényeinek állandó növekedése, az ipar ellátása és export terveink teljesítése.

Milyen feladatokra kell összpontosítanunk a párt-, a tanácsi szervek, és a mezőgazdasági termelés közvetlen irányítóinak figyelmét?

1. Már az idén arra kell törekednünk, hogy az alapvető agrotechnikai követelmények, a tudományos módszerek alkalmazásával, a mezőgazdasági munkák jóminőségű és időben való elvégzésével *növeljük az egységnyi terület terméshozamát.*

Ez megvalósítható. A párt- és tanácsi szervek politikai és gazdasági szervező munkájával el kell érnünk, hogy minél több termelőszövetkezet felzárkózzék az élenjárók színvonalához. 1959-ben például a baracskai Búzakalász termelőszövetkezet 240 kh területen kereken 16 q búzát termelt holdanként. A székesfehérvári Szabad Élet termelőszövetkezet őszi árpából 65 kh területen átlagosan 24,6 q-t takarított be. A megye 18 állami gazdasága egy év alatt a kukorica terméshozamát 5,5 q-val növelte (májusi morzsoltban számítva) és *21,2 q-t takarított be holdanként.*

Digitized by Google

2. Főképp a zöldségféléknél, és az ipari növényeknél mind inkább előtérbe kerül a mezőgazdasági termékek *minősége.* A lakosság fogyasztási igényeinek kielégítése, export terveink teljesítése érdekében mindennapos feladatunkká vált a mezőgazdasági áruk minőségének állandó javítása.

3. Sem a népgazdaság, sem az egyes termelőszövetkezetek számára nem közömbös a termelés költségeinek alakulása. A „többet, jobbat", mellett alapvető követelmény: *gazdaságosabban, olcsóbban termelni.* Ma még a termelőszövetkezetek legnagyobb részében a termelési költségek alakulásának elemzését elhanyagolják. Ilyen munkát kettős könyvelés nélkül nem lehet alaposan elvégezni. Ezért arra törekszünk, hogy az állami rendeleteknek megfelelően minél gyorsabban megteremtsük minden termelőszövetkezetben a kettős könyvelésnek a feltételét. Megyénk termelőszövetkezeteinek fele már most ilyen rendszerrel dolgozik, és az a célunk, hogy a jövő gazdasági évre már minden termelőszövetkezetben legyen ehhez értő szakember.

Az ország mezőgazdasági terményekkel, kenyérgabonával, ipari növényekkel, hússal való ellátásának fő eszköze a *szerződéses termeltetés és felvásárlás.* Ugyanakkor a szerződéses rendszer elősegíti a termelőszövetkezetek megszilárdítását is. Ennek megértetése szívós politikai felvilágosító munkát követel, mert még nem minden termelőszövetkezet vezetősége ismerte fel. Biztató, hogy a termelőszövetkezetek saját tapasztalataik alapján *már az idén több terményre, vagy nagyobb területre kötöttek* időben termelési, értékesítési szerződéseket.

IV.

A mezőgazdasági termelés előttünk álló összes feladatainak megvalósítása elválaszthatatlanul összefügg *falusi politikai munkánk színvonalának további emelésével.* A termelőszövetkezetek megszilárdításában igen *fontos szerep jut a termelőszövetkezeti pártszervezetekre, a helyi tanácsokra.* A falu egész gazdasági és kulturális felemelkedésének ők az élharcosai. Nagy mértékben tőlük függ, sikerül-e eredményesen megoldani például a kettős feladatot. A párt és a tanács megsokszorozhatja a termelőszövetkezeti gazdák erőfeszítéseit, alkotó kezdeményezését.

A szocialista mezőgazdasági nagyüzemek létrejötte szükségessé teszi a párt és tanácsi vezetés színvonalának emelését. Legégetőbb feladat a mezőgazdaságot irányító megyei és járási tanácsi szervek megerősítése. Elengedhetetlen, hogy a termelőszövetkezetek gazdálkodását irányító apparátusban megfelelő felkészültségű, a mezőgazdasághoz értő szakemberek dolgozzanak.

Digitized by Google

A termelőszövetkezeti megyékben, mint amilyen Fejér megye is, a mezőgazdasági termelés színvonalának emelése a párt és tanácsi szervektől szakszerűbb és alaposabb vezetést igényel. A termelőszövetkezetek politikai és gazdasági megszilárdítása sok oldalú szervező munkát követel meg. A mezőgazdasági nagyüzemek párt és állami vezetésének színvonalát azzal emeljük, hogy már az idén, és a következő években az irányítás eddig bevált módszereire építve, előtérbe állítjuk a gazdasági szervező munkát. A párt és tanácsi vezetőknek alaposan ismerniök kell saját területüket. Tudniok kell, hogy melyik termelőszövetkezet példamutató a gabonatermelésben, melyik az állattenyésztésben, miért ér el egyik jobb eredményt mint a másik. A vezetőnek tudnia kell, milyen politikai és gazdasági intézkedések szükségesek ahhoz, hogy a legközelebbi 2—3 évben a termelőszövetkezetek elérjék a mezőgazdasági termelés színvonalának tervezett emelkedését.

A vezetés színvonalának emelése konkrét, céltudatos politikai szervező munkát is jelent. A termelőszövetkezetek megszilárdításában sokat segíthet a jól működő termelőszövetkezetek tapasztalatainak elterjesztése. Ehhez mindenekelőtt a párt és a tanács vezetőinek kell alaposan tanulmányozniok a legjobb termelőszövetkezetek tapasztalatait, mert ha ezt elmulasztják nem tudnak segítséget adni az intézkedések kidolgozásához. A termelőszövetkezetek tagsága, és vezetői konkrét példából tanulják meg a nagyüzemi gazdálkodást. Azért fontos, hogy a legjobb termelőszövetkezetek tapasztalatait ne általában, hanem egy-egy szövetkezet konkrét eredményeit, s az azzal kapcsolatos összes intézkedéseket tanulmányozzák.

A mezőgazdasági termeléssel foglalkozó összes párt és tanácsi vezetők elé ma már az élet azt a feladatot tűzi, hogy sajátítsák el a szükséges mezőgazdasági alapismereteket, ismerjék meg a legjobb termelőszövetkezeti elnökök, állami gazdasági igazgatók, agronómusok módszereit, eljárásait. A könyvek mellett az élet nagy iskolájában, a szocialista mezőgazdasági nagyüzemek alapjainak lerakásáért folyó harcban tanulhatjuk most a szocialista mezőgazdasági üzemek irányítását, vezetését.

*

Eddigi eredményeink biztatóak, de nem tesznek bennünket elbizakodottá. Jól tudjuk, hogy számos nehézség leküzdése, újabb és újabb feladatok megoldása vár még ránk. Mindent megteszünk, hogy a termelőszövetkezetek nagyüzemi gazdálkodása minél hamarabb kiépüljön, hogy sikeresen megoldjuk a termelés fejlesztésében, az ország jobb ellátásában megvénkre háruló feladatokat. Tovább erősítjük a pártunk politikájába vetett bizalmat.

Digitized by Google

Egyetemi ifjúságunk eszmei-politikai fejlődése*

Írta **VÁRNAI FERENC**

A szocialista kulturális forradalom egyik alapvető célja, hogy kialakítsuk a munkásosztály, a proletárdiktatúra új, szocialista értelmiségét. Ennek érdekében segítenünk kell a rendszerünk iránt lojális, régi polgári értelmiség ideológiai átnevelését, a legtehetségesebb és politikailag szilárd munkások, parasztok értelmiségi munkakörbe helyezését, és magasszínvonalú szakképzését. Mellettük az új szocialista értelmiség mind nagyobb részét a felnövekvő, már a népi demokratikus rendünk egyetemein nevelkedett, többségében munkás- és parasztszármazású fiatalok képezik. Az egyetemeinken, főiskoláinkon tanuló ifjúság tehát fontos szerepet játszik a proletárdiktatúra új, szocialista értelmiségének kialakulásában.

Hazánkban 43 felsőoktatási intézményben 25 813 nappali, 375 esti, 8152 levelező, összesen 34 340 hallgató tanul. Az egyetemi ifjúság jelentőségét azonban nem számaránya határozza meg. Az egyetemek, főiskolák padjait évente elhagyó mintegy 6000 fiatal pedagógus, mérnök, agrármérnök, orvos, jogász, közgazdász, a jövő nemzedéket neveli majd és szaktudása, alkotó munkája szocialista társadalmunk felépítésének egyik nélkülözhetetlen feltétele. Szakmai felkészültségük, politikai szilárdságuk dönti el, milyen mértékben lesznek képesek szolgálni dolgozó népünket, szeretett hazánkat. Pártunk VII. Kongresszusa is ezért irányította a figyelmet arra, hogy „felsőoktatási intézményeink szakmailag jól képzett, ugyanakkor kommunista fiatal szakembereket adjanak az országnak"..

* A Magyar Kommunista Ifjúsági Szövetség Központi Bizottsága több hónapos széleskörű és sokoldalú vizsgálat alapján a közelmúltban megtárgyalta az egyetemi és főiskolai ifjúság helyzetét, és határozatot hozott a KISZ feladatairól. A cikk a KISZ Központi Bizottsága ülésén elhangzott beszámoló alapján készült.

Digitized by Google

I.

Sokakban, — akik látták egyetemi ifjúságunk jelentős részének ideológiai és politikai tévelygését az ellenforradalom alatt és az azt követő hónapokban —, még mindig elevenen él a kérdés: az egyetemek és főiskolák hallgatói vajon merre tartanak?

Az elmúlt években egyetemi és főiskolai ifjúságunk is nagy politikai iskolát járt ki. Kevés kivétellel az egyetemi hallgatóságot ma már azok alkotják, akiknek munkáját a hazaszeretet hatja át, akik tehetségüket a nép szolgálatába akarják állítani. Nem lehet figyelmen kívül hagyni azt a tényt, hogy az egyetemek, főiskolák hallgatóinak többsége (I—III. évfolyam) az ellenforradalom leverése után került az egyetemre. Az ellenforradalmárok és revizionisták demagógiájának leleplezése és valódi arculatának felismerése azoknak a hallgatóknak is nagy politikai tanulságul szolgált, akik 1956-ban már az egyetemen tanultak.

Pártunk helyes politikája, e politika következetes megvalósítása, a párt és a dolgozó tömegek kölcsönös bizalmon alapuló szoros kapcsolatának megerősödése megváltoztatta az egyetemek és főiskolák politikai légkörét. Az egyetemeken és főiskolákon túlnyomó többségben, a munkások, a parasztok és az értelmiségiek gyerekei tanulnak, akik családjukon keresztül is kapcsolatban vannak társadalmunk egészséges fejlődésével.

Az értelmiségi fiatalság különösen a saját szakmájának és tudományágának eredményeire fogékony. A szocialista országoknak, elsősorban a Szovjetuniónak, a gazdasági élet, a tudomány területén az utóbbi években elért nagy eredményei, sikeres harcuk az egész emberiség békés jövőjének biztosításáért, mély hatást, elismerést váltott ki a hallgatók nagy többségében. Sok diák számára vált érthetővé, hogy a kommunizmus építése a Szovjetunióban minden tudományágban forradalmi változást hoz, és új távlatokat nyit az emberiség számára.

Ezért a felsőoktatási intézményeken belül is megerősödött a szocializmushoz hű erők tevékenysége. Az egyetemeken a pártszervezetek szívós politikai harcban küzdötték le az ellenforradalom rombolásait. A harcból aktívan kivették részüket a KISZ tagjai, és a nem KISZ-tag hallgatók egyre nagyobb része is. Az egyetemek és főiskolák vezető szervei, a népi demokráciánkhoz hű professzorok, oktatók nevelőmunkája ugyancsak nagyban segítette a hallgatók fejlődését.

Pártunk VII. Kongreszusa elismeréssel szólt a magyar ifjúság körében végbement eszmei-politikai fejlődésről. Ez érvényes az egyetemi hallgatókra is. Egyetemeink általános politikai helyzetét

Digitized by Google

az országban mindenütt kialakult, alapjában egészséges légkör jellemzi.

Melyek azok a jellemző vonások, amelyek a politikai fejlődés helyes irányát igazolják?

Jelentősen megnőtt a hallgatók politikai aktivitása — különösen egy-egy fontosabb bel-, vagy külpolitikai esemény idején. Az elmúlt évben Hruscsov elvtárs amerikai útja, és ennek során tartott beszédei váltottak ki nagy hatást. A hallgatók nagy többsége helyeselte és helyesli a Szovjetunió békepolitikáját. Feszült érdeklődéssel kísérték pártunk VII. Kongresszusának munkáját is. A különböző vitafórumokon, — a kongresszusi és a politikai körökön, kollégiumi esteken — az egyetemi ifjúság széles rétegei ismerkedtek meg a kongreszusi határozatok főbb kérdéseivel. A Pártkongresszus és a felszabadulásunk 15. évfordulója tiszteletére indított „Ifjúság a szocializmusert" próba követelményeinek teljesítésében részt vesz a hallgatók többsége. Az egyetemi ifjúság jelentős részét erősen foglalkoztatja a mezőgazdaság szocialista átszervezése, a termelőszövetkezeti mozgalom fejlődése. Többségük megérti, hogy történelmileg szükséges és elengedhetetlen út megtételéről, egész népünk gazdasági, kulturális, társadalmi felemelkedéséről van szó. Sokan közülük részt vettek az agitációs munkában. Jelentős azok száma is, akik politikai, szakmai, kulturális vagy fizikai munkával nyújtanak segítséget a termelőszövetkezetek megszilárditásához. A felsőoktatási intézmények KISZ-szervezeteinek közel kétharmada állandó kapcsolatban van 2—3 termelőszövetkezettel, ahol rendszeresen végeznek fizikai munkát, és részt vesznek annak társadalmi, kulturális tevékenységében.

Növekszik azoknak az egyetemi hallgatóknak a száma, akik *a fizikai munka* fontosságát felismerve, önként vesznek részt a társadalmi munkaakcióban. Az elmúlt év nyarán mintegy 4000 egyetemista, főiskolás dolgozott eredményesen a KISZ építőtáboraiban. A „20 órás" mozgalom követelményét nemcsak a KISZ-tagság, de a nem KISZ-tag hallgatók egy része is teljesítette. Ennek keretében építették fel KISZ-Ifjúsági házukat a soproni főiskolások, segítették diákotthonuk építését a pécsi joghallgatók. E tanév első felében az Eötvös Lóránd Tudományegyetem hallgatói 11 820, a budapesti Orvostudományi Egyetem hallgatói 6200, a pécsi Orvostudományi Egyetem hallgatói 5632 óra fizikai munkát végeztek. E téren más egyetemen és főiskolán is biztató eredményeket értek el: a hallgatók segítik a lakóházak építését, a város, a kerület parkosítását, a csatornázási és faültetési munkálatokat. *A legnagyobb gondot már nem az okozza, hogy bevonjuk a diákokat a munkába, hanem az, hogy megfelelő lehetőségeket tudjunk biztosítani a társadalmi munka számára.*

Digitized by Google

Észrevehető javulás tapasztalható a tanulás terén, a szorgalomban, a tanulmányi fegyelemben is. Az egyetemistákra és főiskolásokra serkentően hat, annak a tudata, hogy gyorsul a szocialista építés üteme, s növekszik az ország igénye új szakemberek iránt. A megemelt követelmények ellenére is javult a vizsgafegyelem, kevesebb az indokolatlan hiányzás és vizsgahalasztás, növekedett a tanulási kedv.

A hallgatók jelentős része sikerrel birkózik meg a felemelt követelményekkel, igyekszik fegyelmezetten eleget tenni tanulmányi kötelezettségeinek. A felsőoktatási intézmények tanulmányi eredményei évről évre jobbak:

tanév	kitűnő	jeles	jó	közepes	elégséges	elégtelen	elmaradt a vizsgával
			százalékban				
1957—58	4,7	11,8	24,3	12,9	0,7	30	15,6
1958—59	5,0	10,6	27,8	14,3	1,0	26,9	14,6

A fejlődést mutatja az is, hogy az elmúlt években végzett fiatal szakemberek jelentős része jól megállja helyét a szakmai munkájában, és magatartásuk is mindinkább megfelel a szocializmust építő társadalmunk követelményeinek.

A KISZ-tagok többsége példamutató magatartással, fegyelmezett tanulással, képességeinek megfelelő eredmények elérésével segíti az egyetemek jó munkarendjének kialakulását. A KISZ-vezetőségek, sőt a KISZ-tagság tanulmányi átlaga egyre több intézményben felülmúlja az adott egyetem, főiskola hallgatóinak tanulmányi átlageredményét. Például a mosonmagyaróvári Mezőgazdasági Akadémián az elmúlt év végén a hallgatók tanulmányi eredményének átlaga: 3,28, a KISZ-vezetőké 4,03; a Kertészeti Főiskolán a hallgatók átlaga 3,5, a KISZ-vezetőké 4,1; a debreceni Orvostudományi Egyetemen a 3,66-os átlaggal szemben a KISZ-tagoké 3,74; a szegedi Orvostudományi Egyetem átlaga 3,7, a KISZ-tagoké 3,9 volt. A most lezajlott félévi vizsgák eredménye is hasonló.

A hallgatók magatartásában egyre jobban kialakulnak a kommunista erkölcs vonásai. Mind többen vannak olyanok, akik egyéni és családi boldogulásukat már tudatosan összhangba akarják hozni szocializmust építő társadalmunk érdekeivel, annak szolgálatával. A társadalmi munkában való aktív részvétel is azt mutatja, hogy erősödik a hallgatókban a társadalom iránt érzett felelősség. Kialakul bennük a közösségi érzés.

Digitized by Google

Az egyetemi és főiskolai KISZ-szervezetek jelentős lépéseket tettek előre az eszmei, politikai egység és az ifjúkommunista közösségi élet kialakítása útján. A KISZ-tagok számottevő része példamutató munkát végez és eleget tesz a KISZ tagságából eredő kötelezettségeinek. Fejlődés tapasztalható a szervezeti élet kialakításában. Az alapszervezetek többsége rendszeresen tart taggyűléseket, KISZ-csoport megbeszéléseket, ahol a legfontosabb politikai és szervezeti kérdéseket megvitatják és határoznak a feladatokról. Mindennek eredményeként a KISZ-szervezetek vonzóereje, befolyása megnőtt a nem KISZ-tagok körében is.

A hallgatók soraiban végbement fejlődés eredményeként az egyetemi ifjúság *számszerűleg jóllehet kisebb, mégis jelentős részét képezik az élenjárók, a tanulásban, a társadalmi aktivitásban, a politikai és ideológiai állásfoglalásban, az erkölcsös magatartásban példamutató KISZ-tagok, és KISZ-en kívüliek.* Az élenjárók többségét alkotó párttag, és KISZ-tag hallgatók magatartását a helyes politikai és világnézeti állásfoglalás, a közösség szolgálata, a társadalmi munkában való részvétel és mindinkább a szorgalmas és eredményes tanulás is jellemzi. A kiváló tanulók egy része — különösen a nem KISZ-tagok — a tanulásban, fegyelmezett magatartásban mutatnak példát, de nem élnek aktív politikai életet, nem veszik ki részüket eléggé a közösségi életből, a társadalmi munkából. Az egyetemi és főiskolai KISZ-szervezeteknek még sokat kell tenniük azért, hogy ezeket a hallgatókat is bevonják a politikai munkába, a KISZ tevékenységébe, hogy példamutatásuk teljessé váljék. *Különösen fontos, hogy a KISZ-vezetők és aktivisták minden téren, a tanulásban, a közösség fáradhatatlan és önzetlen szolgálatában, a politikai helytállásban, s a marxista ideológia ismeretében élenjárók legyenek.*

A hallgatók többségét azok alkotják, akik alapjában népi demokratikus rendszerünk hívei, de számos politikai kérdésben nem látnak tisztán és nagymértékben küzdenek még ideológiai problémákkal. A poltikai kérdések iránt kevésbé érdeklődnek, tettre serkentésük érdekében komoly erőfeszítést kell kifejteni. Legfontosabb vonásuk, hogy bennük többször erősebb a kispolgári „én", az önző érdek, mint a társadalom, a közösség érdekeinek a figyelembevétele. Közülük számosan túl vannak már egy fontos politikai lépésen: felvételüket kérték, és tagjai lettek a KISZ-nek. Ez fontos alapja további fejlődésüknek. A KISZ-szervezeteknek azonban sok helyen még nem volt kellő erejük és idejük eredményesebb nevelésükhöz, aktivizálásukhoz.

Számszerűleg nagyon kevesen, de vannak olyan hallgatók,

Digitized by Google

akik az ellenséges ideológia és erkölcs tudatos hordozói. Nem lépnek fel nyíltan ellenségesen, de magatartásukból, megjegyzéseikből sokszor kitűnik a politikai szembenállásuk is. Kivonják magukat a közösségi életből. A becsületes munka, a szorgalmas tanulás helyett a könnyű életet keresik, a lógást, a fegyelmezetlenséget, a cinizmust terjesztik.

A KISZ-szervezetek feladata abban áll, hogy a hallgatók között a politikai, az ideológiai, és a társadalmi munka terén egyaránt az élenjárók befolyását növeljék, hogy a közömbös, a ma még passzív hallgatók soraiból mind többet vonjanak be az élenjárók közé, és határozottan lépjenek fel az ellenséges magatartást tanúsítók viselkedése, nézetei ellen, hogy káros hatásukat megszüntessük, és ha lehetséges, őket a helyes útra visszavezessük.

II.

Az egyetemi ifjúság alapjában egészséges eszmei-politikai fejlődése nem feledtetheti, hogy az egyetemi és főiskolai hallgatók körében főként világnézeti és erkölcsi téren találkozunk még negatív jelenségekkel is. Az ellenforradalom és a revizionisták által előidézett eszmei-politikai zűrzavart lényegében sikerült felszámolnunk, de a burzsoá ideológia maradványai még tovább élnek, hatnak a hallgatók világnézeti, erkölcsi, és nem egyszer politikai felfogására is. Leküzdésük nagy erőfeszítést kíván és megköveteli, hogy bátran szembenézzünk a nehézségekkel, a problémákkal.

Egyetemeinken és főiskoláinkon olyan szakembereket akarunk nevelni, akik nem csupán a szakmájukat, a tudomány egy szűkebb területét sajátították el, hanem minden vonatkozásban felkészültek az életre, megfelelő általános politikai tájékozottsággal, és társadalmi ismeretekkel rendelkeznek. Ezért van nagy jelentősége annak, hogy az ellenforradalmi támadás visszaverése után egyetemeinken megerősödött, színvonalasabb lett a marxizmus—leninizmus oktatás. Észrevehetően megnőtt a hallgatók érdeklődése is. Sok helyen azonban még tulságosan a mennyiséget állítják előtérbe, és nem fordítanak kellő gondot a marxista oktatás hatékonyságának fokozására, a hallgatók marxista—leninista szellemű nevelésére. Nehézséget okoz az is, hogy a marxizmus—leninizmus oktatását nem sikerült még elég közel vinni az egyes egyetemek sajátos arculatához, sokszor szakadás van a marxista világnézet és a szaktárgyak oktatása között. Mindezt összevetve: az egyetemi és főiskolai hallgatók többsége ma még

Digitized by Google

nem rendelkezik olyan marxista műveltséggel, amilyet a szocialista társadalom értelmiségétől elvárunk.

A marxista műveltség hiányának következménye, hogy egyes egyetemeken hamis nézetek terjedhettek el fontos társadalmi és politikai kérdésekről. Így például az Eötvös Lóránd Tudományegyetemen akadtak, akik a fiatalok vezető szerepét, és az idősebb nemzedékkel való szembenállását hirdették, akadtak szószólói „az atomkorszak értelmiségének" különleges szerepét hirdető elméletnek is.

A burzsoá ideológia hatása mellett arról van szó, hogy nem ismerik eléggé a társadalmi életet, az osztályharc törvényeit, a munkásosztály történelmi hivatását. Ez azt a veszélyt rejti magában, hogy egyesek hamis elképzelések rabjaivá válva, rossz irányban keresik, és így nem találják meg helyüket a társadalomban. Márpedig fontos, hogy az ifjúság, és közte az értelmiségi ifjúság, megtalálja igazi helyét a szocializmus építőinek, a kommunista világ harcosainak sorában és felismerje, hogy csak a munkásosztály pártja vezetésével bontakoztathatja ki igazán népe, hazája javára minden tehetségét.

Elsősorban a KISZ-tagoktól várjuk el, hogy a marxizmus—leninizmus számukra ne egy tantárgy legyen a többi között, hanem becsületbeli ügyük, világnézeti állásfoglalásuk, meggyőződésük kifejezése. A KISZ-tagok a marxizmus—leninizmus előadásokon megkülönböztetett figyelemmel vegyenek részt, a kötelező irodalmat lelkiismeretesen dolgozzák fel, a szemináriumokon legyenek aktívak. A KISZ-nek különösen nagy gondot kell fordítania a kiemelkedően tehetséges fiatalok marxista világnézete kialakítására. A KISZ-csoportok és alapszervezetek ezzel nagymértékben hozzájárulhatnak ahhoz, hogy a marxizmus—leninizmus oktatása eredményes legyen.

Az oktató és nevelő munka eredményeként, és a tudomány rohamos fejlődésének hatására az egyetemi ifjúság körében mind jobban terjed, és egyre inkább tudatossá válik a materialista világnézet. Korunkban a vallásos idealista világnézet minden területen kibékíthetetlenül szembekerült a tudománnyal és a társadalmi haladással. A hallgatók számottevő része azonban — közöttük vannak KISZ-tagok is — még nem tudott teljesen szakítani a vallásos nézetekkel. A vallás befolyása a parasztszármazású ifjak és lányok soraiban erősebb.

Azoknak a lelkében, akik még nem tudtak megszabadulni a vallásos előítéletektől, küzdenek egymással a korszerű tudomány tanításai, és a vallás babonái, dogmái. Értelmük már kezdi elvetni a téves álláspontot, de érzelmi akadályokkal vívódnak. Főleg a szülői, esetleg a baráti környezet hatása, egy-egy megrázkódta-

Digitized by Google

tás, vagy a vizsgaidőszak „drukkjának" légköre vissza-vissza-húzza őket.

Az ifjúság egy részére hat még az a téves nézet, amely szerint „vallás nélkül nincs erkölcsös ifjúság". Mások a vallás tanításait igyekeznek összhangba hozni a párt rájuk pozitíven ható politikájával, és azt vallják, hogy „a szocializmus és a krisztusi tanok alapvető rokonságban vannak, egyforma a szociális gyökerük", „a vallásos még taníthat szocialista szellemben". Már érzik, hogy ellentmondás van vallásos felfogásuk és hivatásuk között, ezért egyeztetni akarják a tudományos szocializmus és a vallás tanításait. Segíteni kell ezeket a hallgatókat, hogy érzelmileg is a marxizmus—leninizmus eszméivel, a szocializmus építésének ügyével forrjanak össze.

A természettudományi karokon vannak olyan vallásos hallgatók, akik a vallásos dogmák jelentős részével már szakítottak, de kételkednek a világ megismerhetőségében. A természettudományok tényeit idealista szellemben értelmezik. Erre azért is fel kell figyelnünk, mert az egyház is megkísérli „feldolgozni" a tudomány eredményeit, és a vallás és a tudomány összeegyeztetésével próbálja megerősíteni meggyengült pozícióit.

Mindez arra figyelmeztet bennünket, hogy az egyetemeken és főiskolákon is türelmes, de következetes harcot kell folytatnunk a vallásos nézetek ellen, a hallgatók dialektikus materialista világnézetének kialakításáért, különösen a leendő pedagógusok körében. Határozottabban kell fellépni olyan esetekben, amikor egyesek a reakciós politikai álláspontjuk leplezésére használják fel „vallásosságukat". Ugyanakkor a fő figyelmet a jóindulatú, de az ellentétes nézetek hatása alatt gyötrődő hallgatók nevelésére kell fordítani, segítséget nyújtani nekik abban, hogy nyíltan beszéljenek problémáikról, hogy megszabadulhassanak elmaradott nézeteiktől, vallásos érzelmi kötelékeiktől.

A jövendő értelmiségnek mindenekelőtt értelmére, a tudomány iránti szeretetére kell appellálnunk. Fel kell keltenünk bennük a szenvedélyes igazságkeresés vágyát, hogy ne tűrjenek meg magukban kétféle „igazságot": a tudományét és az azzal homlok egyenest ellentétes vallásét. Merjék következetesen végiggondolni a tudomány és a vallás ellentétét, és válasszák határozottan a tudományt. A vallásos világnézet maradványai elleni nevelőmunkában nem elegendő csupán a tudományos felvilágosítás. Sok régi tradíciót, érzelmi kötöttséget is le kell győzni. Ebben nagy szerepet játszhat a fejlett közösség hatása, a formájában és tartalmában vonzó közösségi élet, a kommunista erkölcs magasabbrendűségének gyakorlati megnyilatkozásai.

Digitized by Google

A hallgatók gondolkodásában megtalálhatók még a burzsoá nacionalizmus maradványai is. A két-három évvel ezelőtti helyzethez képest fejlődést jelent, hogy a nyíltan jelentkező nacionalista nézetekkel mind többen szállnak vitába.

A nacionalizmus legtöbbször nemzeti múltunk kritikátlan szemléletében, túlértékelésében és más népek eredményeinek lebecsülésében jelentkezik. Gyakori még a „határkérdés" nacionalista feszegetése is. Az egyetemi ifjúság körében terjesztett nacionalista nézetek főként a szocialista tábor egységének megbontására irányulnak, és a szocialista táborhoz tartozó testvéri országokkal akarják szembeállítani népünket. Ezekre a nacionalista nézetekre a szocializmust építő országok testvéri együttműködésének és barátságának tényei adják meg a választ. Évszázadokon keresztül népeink százezrei pusztultak el azokban a harcokban, amelyeket az uralkodó osztályok hazug, gyűlöletre épített politikája idézett elő. Ezzel szemben már másfél évtizede a barátság, egymás kölcsönös segítése vált uralkodóvá kapcsolatainkban. Országaink testvéri egysége a béke védelmének fontos biztosítéka.

Egyes egyetemeken — főleg az orvostudományi egyetemeken — aktívabban jelentkezik az antiszemitizmus. Az antiszemitizmus veszedelmes fegyver a szocializmus ellenségeinek kezében, mert az igazi osztályellenségről eltereli a figyelmet. Úgy tüntetik fel, mintha az antiszemita nézetek a burzsoáziát támadnák, és a magyar dolgozók érdekeit védenék. A politikailag kevésbé felvértezett egyetemi hallgatók nem ismerik fel e nézetek politikailag félrevezető, antimarxista jellegét, és könnyen hatása alá kerülnek. Ezért szükséges, hogy bátrabban és következetesebben leplezzük le az antiszemitizmus burzsoá osztálytartalmát.

Nagyobb gondot kell fordítani a fasizmus leleplezésére is. Egyetemistáink csak elbeszélésekből, történelmi tanulmányaikból ismerik a fasizmus aljas embertelenségét, a fasizmus és az antiszemitizmus, a fasizmus és a fajgyűlölet összefonódását. Arra kell törekedni, hogy az értelmi felvilágosítás mellett, érzelmileg is felkeltsük a hallgatókban a gyűlöletet a hazánkra, és az emberiségre már oly sok szenvedést hozó, veszedelmes métellyel szemben.

Nem elegendő csak leleplezni az egyetemi ifjúság előtt a burzsoá nacionalizmust. El kell érni, hogy agyukat és szívüket hassa át a szocialista hazafiság és a proletár internacionalizmus. A nemzeti hagyományok helyes ápolása, a szocializmus építésében elért eredményeink megbecsülése fontos forrásai a szocialista hazafiság, az igazi hazaszeretet kialakulásának egyetemistáink tudatában. Ezeket az eredményeket azonban nem választhatjuk el az

Digitized by Google

egész szocialista tábor ragyogó eredményeitől, amelyekre éppúgy büszkék vagyunk, mint saját eredményeinkre. Növelni kell az egyetemi fiatalságban a szolidaritás és a felelősség érzetét valamennyi, a szabadságáért, függetlenségéért, emberi felemelkedéséért harcoló nép iránt.

Pártunk Politikai Bizottsága 1958 áprilisi határozatában egyik feladatunkká tette, hogy különös gondot fordítsunk *a munkás- és parasztszármazású hallgatók* osztályöntudatának felébresztésére, és tanulmányi munkájuk megjavítására. Az egyetemi és főiskolai KISZ-szervezetek legaktívabb vezetői és tagjai túlnyomó részben a munkás- és parasztszármazású hallgatók közül kerülnek ki. A fizikai munkaakciókban példamutatóan, vesznek részt, elsőnek jelentkeznek és szervezik azokat. Tanulmányi eredményük ma már kevéssé marad el a felsőoktatási intézmények hallgatóinak átlageredményétől. De különösen az első és második évfolyamon még igen komoly, kézzel fogható segítségre van szükségük.

A jelentkezők közül ugyanis nagyobb százalékban vesznek fel munkás- és parasztszármazású hallgatókat, mint értelmiségi vagy egyéb származásúakat. Az értelmiségi és az egyéb származásúak többsége családi helyzete következtében nagyobb általános műveltséget szerzett még az egyetemre való felvétele előtt. A felvett munkásszármazású hallgatók 39,6 százaléka, a parasztszármazású hallgatók 33,6 százaléka, az értelmiségi származású hallgatók 60,6 százaléka volt kitűnő és jeles tanuló a középiskolákban. Érthető tehát, hogy az egyetemeken több tanulmányi probléma van a munkás- és parasztszármazású hallgatókkal. A lemorzsolódók is elsősorban közülük kerültek ki. A főiskolai tanulmányokat 3—5 évvel ezelőtt elkezdő hallgatók közül 70,2 százalék jutott el idén az utolsó évig. Időközben tehát 29,8 százalék, 1738 hallgató maradt ki az egyetemekről és főiskolákról. Ugyanakkor a munkásszármazású hallgatóknak csak 65,1 százaléka, a parasztszármazású hallgatóknak 65,6 százaléka jutott el az utolsó évig. Mindez megköveteli, hogy az általános jelszavakon és felhívásokon túllépjünk, és nem sértve a munkás- és parasztszármazású hallgatók önérzetét, gyakorlati tanulmányi segítséget nyújtsunk számukra.

A KISZ-szervezetek sokat tehetnek a továbbtanulásra alkalmas, érettségizett munkásfiatalok egyetemre, főiskolára való mozgósítása érdekében. Az ilyen fiatalok számát évről évre növelnünk kell, de egyelőre még lassan haladunk előre. Ennek egyik oka az, hogy az üzemek nem alkalmazzák szívesen a továbbtanulni akaró érettségizetteket. A tehetséges munkásfiatalok egy része pedig az üzemben elért magasabb kereset miatt mond le a továbbtanulásról. A másik ok az, hogy a továbbtanulásra alkal-

Digitized by Google

mas, de felvételt nem nyert fiatalok jelentős része kerüli a fizikai munkát. Az 1959—60-as tanévben felvételre jelentkezett 17 000 fiatal, és közülük 6000 már korábban (egy-két éve) érettségizett. A 6000-ből csak 2500 végzett fizikai munkát. A felvételi vizsgán megjelent tanulók 75 százalékát találták alkalmasnak a továbbtanulásra és 43 százalékát vették fel. A KISZ-szervezeteknek többet kell foglalkozniuk annak a feladatnak a megoldásával, hogy az érettségizett fiatalokat tervszerűen irányítsák fizikai munkára, és onnan a tehetséges, politikailag is alkalmas KISZ-tagokat és KISZ-en kívüli fiatalokat egy-két év múlva, a szakma elsajátítása után az egyetemre.

Egyetemi és főiskolai hallgatóink egy részében még távolról sem alakult ki az a hivatásszeretet, az az odaadás választott szakmája iránt, ami a felnövő új értelmiséget kell hogy jellemezze. A hivatástudat kialakítása nélkülözhetetlen feltétele annak, hogy minden diák képessége legjavát adja szakágának elsajátításában. Különösen fontos, hogy a hallgatók tanulmányaik végzése közben *megismerkedjenek szakmájuk, hivatásuk gyakorlatával is.* Ehhez le kell küzdeni azt a még ma is megtalálható szemléletet, mely szerint a szükséges képzettséget főképpen elméleti előadások útján lehet elsajátítani. Az egyetemi hallgatóknak társadalmi munkagyakorlatot is kell szerezniük.

A szakmai és a társadalmi gyakorlat fő célja, hogy a hallgatók jobban megismerjék szakágukat, a népgazdaságot, és megszerezzék azokat a képességeket, melyek a társadalmi életben való aktív részvételre, a társadalmi munka rendszeres végzésére ösztönzik őket. Egyes oktatók és hallgatók még nem értették meg ennek jelentőségét s úgy tekintenek a társadalmi munkára, és a társadalmi szervek tevékenységére, mint ami akadályozza a hallgatókat a magas szakmai képzettség megszerzésében. A valóságban a kettő egymástól elválaszthatatlan.

A hallgatók nevelésében fontos szerepe van a rendszeres fizikai munkának. E téren a KISZ nyári építőtáborai, a hanságí lelkesítő és romantikus tettek máris sokat segítettek. A nyári munkák folytatása mellett szükséges, hogy minden egyetem szoros és közvetlen kapcsolatba kerüljön a munkásosztállyal, a termelőszövetkezeti parasztsággal. Minden évfolyamnak állandó, eleven kapcsolata legyen egy-egy üzemmel, vagy üzemrésszel, termelőszövetkezettel, és azok társadalmi szervezeteivel. Ez a kapcsolat elsősorban a szakmai jellegű munkára épüljön, de terjedjen ki a politikai, a kulturális, a sportjellegű együttműködésre, és a fizikai munkára is.

A szocializmus építése közben nehéz harcokban hódít tért a

Digitized by Google

kommunista erkölcs. *A burzsoá erkölcsi felfogás maradványai szívósan, hosszú ideig tartják magukat.* Ennek hatásával az egyetemeken is találkozhatunk. Egyes fiatalok elvetik a haza, a társadalom érdekeinek szolgálatára kötelező nemes eszméket, és csupán a keresethajsza, a polgári értelmű „befutás" vágya fűti őket. Akadnak, akik választott hivatásukat szégyenkezés nélkül feladják, és meghátrálnak a sokszor nehéz, de egész embert, jellemes fiatalt kívánó feladatok, a vidéki munkahely, a sok áldozattal járó, de szép hivatást jelentő tanítói pálya vállalása elől. Vannak egyetemi hallgatók, akiknek magatartását az alkalmazkodás, az elvtelenség, a dolgozók lenézése, a becsületes munka megvetése jellemzi. Elvétve előfordul még az a szégyenteljes jelenség is, hogy fiatal értelmiségiek szégyenlik munkás szüleiket. Az ilyen szemléletek melegágyai a hallgatók körében kialakuló kispolgári csoportosulások, amelyek őrzik és védik a burzsoá erkölcs maradványait.

A polgári felfogással állítsuk szembe a becsületes munkát, a szorgalmas tanulást, a közösségért való helytállást, a kommunista erkölcs nemes eszméit. A mi egyetemeinkről egyetlen olyan fiatal értelmiséginek sem szabad kikerülnie, aki élősdi a társadalom testén. Az sem elég, ha pusztán jóindulatú szemlélői a szocialista építésnek. Olyan ifjú értelmiség nőjjön az egyetemeken, amelyet áthat a felelősségtudat, amelyben nagy szavak helyett akaraterő és tettvágy él, hogy szívvel-lélekkel szolgálja hazánk, népi demokráciánk boldogulásának ügyét.

Hazánkban a fiatal értelmiség érvényesülésének, boldogulásának alapja az egész társadalom fejlődése. A közösség szolgálata nincs ellentétben az egyéni képességek kifejlődésével. Ellenkezőleg, éppen a közösségi élet teszi lehetővé, hogy a fiatalok egyénisége mind tökéletesebben, és sokoldalúbban kibontakozhassék. Az alkotni vágyó fiatalnak különösen szüksége van a közösségre, hogy próbára tegye képességeit, felkészültségét, és társai bírálatának tüzében maga is edződjék, fejlődjék. Ifjúságunkat, közte fiatal értelmiségünket, hassa át az a tudat, hogy egy új, az emberi szabadságot megteremtő kommunista világ építésének, nemzete felemelkedésének és boldogulásának hű katonája lehet.

III.

Az elmúlt három év alatt a KISZ-szervezetek valamennyi felsőfokú oktatási intézményben léterejöttek és megerősödtek. Ma már a KISZ szerves része az egyetemek, főiskolák életének.

A hallgatók nagy többsége elismeri a párt vezetése alatt álló

Digitized by Google

egységes ifjúsági szervezet szükségességét, támogatja a KISZ kezdeményezéseit, tevékenységét. Sok nem KISZ-tag hallgató éppen azért bírálja a KISZ-t, mert egyes vezetői, vagy tagjai nem építenek rájuk megfelelően, bizalmatlanok közeledésükkel szemben, nem kérik ki véleményüket, tanácsukat.

A KISZ kommunista arculatának, eredményes továbbfejlődésének legfontosabb feltétele a pártvezetés erősítése, a párt határozatainak további következetes végrehajtása, a pártmegbízatások maradéktalan teljesítése. Ezért a KISZ-szervezeteknek különös gonddal kell ápolniuk és fejleszteniük a pártszervezetekhez fűződő kapcsolatukat.

A pártbizottságok évente többször is napirendre tűzik a KISZ munkáját, megszabják további tevékenységük főbb feladatait, és kommunista káderekkel segítik a KISZ-szervezeteket. A pártvezetés érvényesítését azonban megnehezíti két körülmény, egyrészt az, hogy egyes egyetemeken és főiskolákon a KISZ alapszervezetek száma többszöröse a pártalapszervezetek számának, másrészt az, hogy a hallgatók között alacsony a párttagság aránya. Emiatt különösen fontos, hogy a pártszervezetek fokozzák vezető, ellenőrző, és segítő tevékenységüket valamennyi KISZ alapszervezetben.

Minden felsőfokú oktatási intézményünkben szép számmal vannak olyan felsőéves KISZ-tagok, akik példamutató tanulással, aktív társadalmi munkával, harcos magatartásukkal bebizonyították, hogy érdemesek a tagjelöltségre. A KISZ-szervezetek eddig kevés hallgatót javasoltak pártunk tagjelöltjeinek soraiba. A mai egyetemi hallgatók a holnap szakemberei lesznek, a szocializmus építésében jelentős feladatokat kapnak. Fontos tehát, hogy legjobbjai már párttagokként kerüljenek ki az egyetemről.

A 43 felsőoktatási intézményben a KISZ-nek 203 alapszervezete, s 12 835 diák tagja van (a hallgatók 50 százaléka). Egy alapszervezethez átlag 63 KISZ-tag tartozik, az alapszervezetek többsége közepes vagy nagy létszámú. A felsőoktatási intézményekben 9131 leány tanul (a hallgatók 35,4 százaléka), és közülük 4290 tagja a KISZ-nek (a KISZ-tagok 33,4 százaléka), tehát körükben a fiúkénál némileg alacsonyabb a szervezettség foka.

A KISZ-szervezetek fejlődése, befolyásának további erősítése útjában akadályok is állnak. Első helyen kell említeni az *úgynevezett „felhígulással" kapcsolatos nézeteket.* Az egyetemi és főiskolai KISZ-szervezetek taglétszáma az utóbbi két esztendőben jelentősen megnőtt, elsősorban annak következtében, hogy az első évre kerülő hallgatók között évről évre nő a KISZ-tagok aránya. Természetesen az egyetemi felvételeknek nem lehet fel-

Digitized by Google

tétele a KISZ-tagság. Ilyen követelmény hangoztatása nem csak az állampolgárok jogait sérti, de kárt okoz a KISZ-nek is, mert olyan fiatalokat is soraiba vonz, akik — jóllehet becsületes, rendes emberek — nem értek meg a KISZ-tagságra. Sőt a helyezkedőket is a KISZ-be húzza. Ugyanakkor változatlanul helyes az a gyakorlat, hogy az egyetemi felvételeknél, a tehetség mellett, gondosan vegyék figyelembe a Magyar Népköztársaság iránti hűségre vonatkozó politikai követelményeket. Ennek érvényrejuttatása természetesen azt eredményezi, hogy a jövőben is jelentős számú KISZ-tag kerül be az egyetemek első évfolyamára.

A KISZ taglétszámának erőteljes fejlődésével együtt nő a KISZ-ben azoknak a száma is, akik a mozgalomban nehezebben találják meg helyüket, kevésbé aktívak, vagy több ideológiai problémával, például a vallásos világnézet maradványaival küzdenek. A KISZ-vezetők egy része erre a folyamatra úgy tekint, hogy „felhígul" a szervezet. Néhány helyen eleve bizalmatlanul fogadják az elsőéves KISZ-tagokat, éretleneknek tartják őket a komoly feladatokra, és bizalmatlanok a most felvételüket kérő felsőévesekkel szemben is. Az egyetemek, főiskolák felsőbb évfolyamain a szervezetek létszámának növekedése elmarad a lehetőségektől, a KISZ meglevő befolyásától, vonzóerejétől. Százával vannak olyanok, akik hónapok óta semmi választ nem kaptak felvételi kérelmükre. Ez az állapot elzárja a KISZ-szervezeteket a kívülállóktól, és bizalmatlanságot eredményez a KISZ-tagok és KISZ-en kívüliek között. Néhol tagzárlatot, a tagfelvétel megszorítását, az elsőéves KISZ-tagok felülvizsgálását tervezik. Másrészt az is tapasztalható, hogy ha egyszer valakit a KISZ-be felvettek, nem állítanak elé megfelelő követelményeket. Nem csoda, ha egyes helyeken olyan hangulat alakul ki a fiatalok között, hogy „csak bejutni nehéz a KISZ-be, tagnak lenni már könnyebb".

Néhány esetben valóban van olyan veszély, hogy „felhígul" a KISZ. Ez azonban nem létszám kérdés. Ott és akkor jelentkezik ilyen probléma, ahol és amikor az alapszervezet tagjainak többsége passzív, nem hajtja végre a határozatokat, a vezetőség pedig tehetetlen, mindezt elnézi. Ebből a helyzetből a kivezető utat csak a párt politikájának következetesebb érvényesítése, a KISZ-tagok aktivizálása, a vezetőség színvonalas munkája biztosítja. A KISZ nem folytathat elvtelen tagtoborzást. De az elzárkózás, a KISZ kapuinak bezárása a KISZ-tagságra alkalmas fiatalok előtt, végeredményben csökkenti pártunk befolyását az ifjúság soraiban. Bátrabban és nagyobb bizalommal kell fordulnunk a KISZ-en kívüliekhez. A megfelelőket nem visszatartani kell a KISZ-től, hanem megnyerni az ifjúsági szövetség tagjának.

Digitized by Google

A KISZ-nek mindenekelőtt a munkás-, paraszt- és értelmiségi származású fiatalok megnyerésére kell törekednie, de kötelezettségei vannak a kispolgári, sőt az osztályidegen származású fiatalokkal kapcsolatban is. A KISZ tagjai és szervezetei még többnyire idegenkedéssel tekintenek a polgári gondolkodású és magatartású fiatalokra. Jóllehet ők ugyancsak nevelhetők, s ha az egyetem padjait elhagyják, a népgazdaság különböző területein tehetségük szerint fontos posztokat töltenek majd be. Értük is felelősek vagyunk. Segítsünk nekik, hogy rendszerünkhöz hű, haladó gondolkodású szakemberekként kerüljenek ki az életbe.

A felsőfokú oktatási intézmények KISZ-szervezeteinek szervezeti fejlődésére az a jellemző, hogy évről évre gyors ütemben nő a létszám abszolút mértékben, és a hallgatók összességéhez viszonyítva is. Egy évvel ezelőtt a hallgatók 36 százaléka, jelenleg pedig 50 százaléka KISZ-tag. *Néhány éves perspektivában várható, hogy a KISZ-tagság felöleli csaknem az egész egyetemi ifjúságot.* Ez a növekedés főleg úgy következik be, hogy az első évfolyamokon gyorsabban nő a KISZ-tagság aránya. Jelenleg évfolyamonként megközelítőleg a következő a helyzet: első évf. 60—80 százalék, második évf. 50 százalékon felül, harmadik évf. 40 százalék körül, negyedik évf.: 20—30 százalék. Ez az általános kép, de ezen belül a néhány nagy egyetemen, a kisebb egyetemeken, főiskolákon (kivéve a művészeti főiskolákat) e fölött állnak. A fejlődéssel együtt nő az egyes alapszervezetek taglétszáma is. Már ma sem ritka a 100—120 tagú alapszervezet.

A fejlődésnek ebből az irányából a KISZ jövőbeni munkájára vonatkozólag néhány következtetés adódik:

1. Az egyetemi és főiskolai KISZ-szervezeteknek az egész hallgatóságra kiterjedő nevelőmunkája, a taglétszám egészséges növekedése következtében, fokozatosan a KISZ-tagok nevelésévé, a KISZ-en belüli nevelőmunkává fejlődik. Ez megköveteli, hogy erősítsük a KISZ-szervezetek kommunista jellegét, fokozzuk a KISZ-en belüli nevelés hatékonyságát, és kidolgozzuk a KISZ-szervezetek nevelési rendszerét. Az egyetemeken is az ifjúkommunista közösségek kialakításának legfontosabb kérdése az eszmei-politikai egység megteremtése, és megszilárdítása. Különösen fontos feladattá válik, hogy minden KISZ-tagot ellássunk munkával, konkrét megbízatással.

2. Továbbra is törekedni kell arra, hogy a nagyüzemekben a KISZ befolyása erős legyen. Emellett az egyetemi KISZ-szervezeteket is a Magyar Kommunista Ifjúsági Szövetség bázisaivá kell fejleszteni. Erejük jelentős részét az egyetemen kívüli munkára, a KISZ üzemi, termelőszövetkezeti és középiskolai szerve-

Digitized by Google

zeteinek, valamint az úttörőcsapatoknak a segítségére lehet, és kell fordítani.

3. A KISZ-szervezetek taglétszámának jelentős növekedése, a közösségi élet formálása egyaránt megköveteli, hogy az egyetem sajátosságainak, a káderhelyzetnek megfelelően karonként, vagy évfolyamonként decentralizálják az alapszervezeteket, és mindinkább a tanulócsoportokat tegyék a KISZ-munka kifejtésének fő területévé.

4. A szervezetek irányítása, a tagok aktivizálása felkészült vezetőségeket, és jó munkamódszereket kíván. Ezért a KISZ aktívaképzést tömegessé és alaposabbá kell tenni, hogy a vezetés megfeleljen a megnövekedett követelményeknek.

*

Az egyetemi és főiskolai ifjúság sokat fejlődött az elmúlt három év alatt, és helyes úton jár. Pártunk, dolgozó népünk joggal, bizalommal tekinthet rá. Végigjárva azt az utat, amelyet pártunk mutat, megvan minden feltétele annak, hogy az egyetemi és főiskolai hallgatók a néphez hű értelmiséggé, kommunista szakemberekké fejlődjenek.

Digitized by Google

Az első magyar kommunista költő

— *Komját Aladár költői fejlődése* —

Írta **KIRÁLY ISTVÁN**

„Az első magyar kommunista költő" — a kortárs forradalmi írók adták Komjátnak ezt a megtisztelő nevet. De a rangot adó megjelölés magának a költőnek szinte végzete is lett. Egy-két gondosabb elemző tanulmányt — elsősorban Waldapfel József elmélyült értekezését — kivéve, még a marxista igényű kritikában is eluralkodott az a szinte már sablonos bírálói magatartás, mely Komjátról szólva fejet hajtott a harcos, úttörő kommunista előtt, magáról a költőről azonban szinte szót sem ejtett. A költői érdem elsikkadt a politikai mögött, holott Komját a költő s a kommunista csak együtt, egyszerre érthető meg. Az élet és a mű elválaszthatatlanul összetartozott.

Új típusú írói élet volt a Komjáté: egyszerre volt költő és hivatásos forradalmár, élete összeforrt a forradalmi munkásmozgalommal. A magyar komunista párt első tagjai közé tartozott, részt vett a pártalakítás harcaiban. 1918 decemberében Hevesi Gyulával együtt megindította és szerkesztette az *Internacionalet*, a párt első elméleti, tudományos folyóiratát. A diktatúra ideje alatt az írói direktórium ügyeit látta el. S emigrációba űzve sem vesztette el soha kapcsolatát a mozgalommal. Mindvégig pártmunkás maradt. Éveken át a Kommunista Internacionale lapjának, az *Inprekorr*nak, majd a *Rundschau*nak a szerkesztőségében dolgozott. Társaival, Hidas Antallal, Illés Bélával, s a többi emigrációban élő magyar íróval együtt tevékenyen közreműködött a nemzetközi proletárirodalom megszervezésében. Minden feladatot vállalt, mit rábízott a párt. A hazai mozgalom sorsa izgatta elsősorban, de egy fáradhatatlan harcos élet során bekapcsolódott az olasz, a német s a francia proletáriátus küzdelmeibe is. Magyar forradalmárok, olasz munkások, német kommunisták, francia antifasiszták között egyaránt otthon volt, s mindenütt nevelt, harcolt és agitált. A nemzetközi forradalmi munkásmozgalomnak adta életét; kommunista volt, tiszta, kemény jellem, áldozatkész

Digitized by Google

és hű forradalmár. S költészete ennek az életnek lett művészi tükrévé, egy gazdag, tartalmas emberi sors érzései, gondolatai kapnak hangot benne. Verseihez közelkerülni egyet jelent azzal: teljesebben érteni a kommunista pártmunkások harcos szép életét; költeményei a szocialista forradalmiság morális jellembeli tartalmait tudatosítják. Megismerve őket, az ember lesz többé, gazdagabbá.

Igaz: nem tartozik Komját a könnyen megközelíthető költők közé. Nem volt termékeny, keveset írt. Összegyűjtött műveinek 1957-ben megjelent példamutatóan gondos kiadása egy több mint negyedszázados, 1909-től 1937-ig terjedő költői pálya eredményeként alig száz verset tartalmaz. S a megszületett versek sem olvastatják egykönnyen magukat: egy-egy nehézkes szó vagy kifejezés, szokatlan hangsúly megzavar, kizökkent. Tragikus életút volt a Komjáté. A hányatott emigráns sors, s ami egy költő számára a legvégzetesebb: a nyelvi visszhangtalanság, a művészi magány, kényszerű elzártsága közönségétől, nem engedte maradéktalanul kibomlani a benne rejlő költői lehetőségeket: nagyszerű, villanó sorokat, részleteket nagy számban, teljes egészében harmonikussá érlelt verset azonban keveset hagyott hátra. A tragikus életúton túl közrejátszott ebben a sajátos költői egyéniség is. Nem lehet Komjátot igazán érteni ennek számbavétele nélkül.

Vannak kitaposott úton járó könnyű és könnyed tehetségek. Komját nem tartozott közéjük. Az ő birodalma más volt: a mélység. A még ki nem mondott dolgok művészi megfogalmazásának igénye élt benne. Nemcsak a kényszerű visszhangtalanság, a megélt tartalmak súlya is el-elnehezítette olykor a nyelvet. De éppen azért, mert járatlan úton járt: új élményeket, új érzéseket hozott. Egy-egy tömör, felizzó képnél, merész asszociációnál, távlatokat jelző hirtelen fordulatnál önkénytelenül is megáll az olvasó: a mélybe pillant, teljesebben érti az életet, megérzi a nem-mindennapi művészi teremtő erő jelenlétét, s érzi, hogy az emberről, világról újat mondó igazi költészet birodalmába érkezett. Az első magyar kommunista költő volt Komját. De nem véletlenül. Művészi rang és érdem is az ő elsősége. Egy mélyrelátó, tiszta, gondolkodó élet, s egy nem nyugvó művészi-emberi igényesség küzdött meg érte. Költői útja a ma számára példa és tanulság. S nem utolsó sorban az emberség iskolája is.

I.

Komját költői indulásának gyérszámú dokumentumát, 1909 és 1914 között írt verseit, általában individualista dekadens kísérletekként könyveli el irodalomtörténetírásunk. Ez az ítélet azon-

Digitized by Google

ban mielőtt közhellyé válna, felülvizsgálatra vagy legalább is árnyalásra szorul. Az egész költői s emberi egyéniség mond ellent neki.

„Mindent akarunk" — ezt a címet adta egyik kötetének Komjáth a harmincas évek elején. S ez a cím nemcsak egy kötet mondandójának egybefogója volt: a költő egész pályájának jelmondata lehetett volna. A munkásosztály forradalmi mindent-akarására utalt a sűrítő kifejezés, de ugyanakkor benne zengett az az élmény is, amelyet az ébresztő, s tudatosító nagy példa, Ady oltott bele az induló költőbe. „Én nem bűvésznek, de mindennek jöttem — A Minden kellett, megillet a Semmisem" — vallotta magáról Ady. S a teljes emberségnek ez a dacos, ösztöklő vágya élt a fiatal Komjátban is, az Ady-idézte „Mindent" akaró kérlelhetetlen igényesség hajtotta előre ezt az életet. A lemondó dekadens mélabú, a fáradt és tétlen tűnődés az ilyen igénnyel élő életnek sohasem lehetett lényege. Nem fért ez egybe azzal a „hatalmas szép szál", széles és heves gesztusokkal vitázni szerető fiatalemberrel sem, kinek okos, szenvedélyes arcát megőrizték a kortárs-emlékezők. A hajdani barátok „a nagy érzések és nagy szenvedélyek" nem-alkuvó, makacs megszállottjaként tartották számon a fiatal Komjátot. S a versek nem éltek külön életet. Ez az ember, ez az egyéniség állott mögöttük.

Igaz: az első költeményekre a *Nyugat* impresszionista lírájának fájdalmas, síró mélabúja nyomta rá bélyegét. Komjáth első nyomtatásban megjelent verse, a *Renaissance* c. folyóiratban 1910-ben közölt *Életunalom*, mintha csak ebből a költészetből szakadt volna ki. A „meddő órák" kedvelt motívuma, a céltalan bánat, az őrlő tehetetlenségérzés, s mindenek felett a „rontó egyedüllét" tért vissza más-más formában többi fiatalkori költeményében is. „Az öregedés tragikuma" foglalkoztatta az alig huszonnégy éves költőt. „Nem igen van közöm bárkihez" — írta magáról. „Ki tart meg engem? — Ó, ki tart meg engem? — Futhat a vetélő: a nyomor örök." — vonta meg kesernyés, fázó sorokban élete mérlegét. S csüggedést, hiábavalóság-érzést közvetítettek a villanó sejtelmes képek is. Olyan világ a fiatal Komjáté, ahol „messzi utakon bóbiskol a sár", „kapuk rozsdája fáj", „havaz a hold", „tört kémények fölött" „lihegve" száll a füst, s úgy „cseng a napfény, miként a holt ezüst". Vígasztalan, reménytelen itt minden, maga az emberi élet is. Ahogy egyhelyütt írta a költő: „tehetlen sajgunk, miként a csillagok".

S mégis, mindennek ellenére sem dekadens líra ez. Másjellegű a fiatal Komjáth pesszimizmusa, mint a dekadenseké. Ahol az emberrel szemben érzett nihetlenség, az ellenségesnek vélt való-

Digitized by Google

ságtól futó riadalom váltja ki a reménytelenséget, a kétségbeesést, ott a bánat becézett, féltett menedék, bújtató otthon: egyetlen lehetőségnek tűnik, melynek révén el lehet viselni még az életet. Nem véletlenül óvta úgy Kosztolányi a saját bánatát, mint valami drága kösöntyűt. Komját ellenben rosszul érezte magát a céltalanság, a reménytelenség fojtó világában, nem volt hajlandó elveszni benne, kínlódott miatta. Nemcsak szomorúság van a verseiben, hanem vergődő, vívódó meghasonlás is.

Dühödt, fölényes megvetéssel beszélt a fiatal költő „szennyes bánatokban ténfergő", „szomorúságot abajgató" önönmagáról. Iróniával tudta nézni meddő mélabúját, groteszk és gúnyos képekkel bontotta meg a bánat elringató egyhangú nyugalmát. A dekadens impresszionizmus puha, melengető jelző-halmozása Komját lírájának sosem volt sajátja. Nem volt hajlandó bebugyolálni saját fájdalmait. Szokatlan, bizarr, olykor talán keresett szavak, indulattól fűtött rövid mondatok, gyors közbekiáltások, a végtelen felé nyúló, sejtető képek zilálták már ekkor is költeményeit. Itt a „messzeségek fogyhatatlan égnek", „dacosak" a vágyak — mintegy jelezve, hogy nem az élettől, a valóságtól kíván elfordulni a lélek, hanem csak egy szűk szorító világ áporodottságában fuldokol, kínlódik. A rossz társadalmi közérzet lírája volt ez, s nem a dekadens meghasonlásé.

Nem általában a valóságban, hanem csak a körülötte levő kicsinyes, szennyes világban érezte hazátlannak magát a fiatal Komját, onnan akart futni, kitörni, messzemenekülni. Nem az életet tagadta meg, csak a polgári rendben elérhető nyugalommal, „stabilitással" nem tudott mihez kezdeni. „Inkább loncsosan a kertek alatt, rémült elhajítottságban, de létfolyó görgetegében csak ne így" — írta bátyjának az egyik korai levélben. Egyéni sorsa biztos állás révén ekkor már rendezettnek tűnt, de a lélek idegenkedett, fázott, nem békélhetett, elvágyódott a meglevő rendből. Innen eredt távoli, egyelőre még nagyon is elvont vonzalma az élet kivetettjeihez, a társadalom perifériáján élő „szegényemberekhez", s innen eredt az akart, szándékolt népnyelvi szóhasználat a fel-feltűnő „vót", „egyre mén", „osztán", innen eredtek a „parfümös" rend illemszabályait dacosan, hetykén elvető mozdulatok. A költő kilépni vágyott egy visszafogó, szűk, nyomasztó világból. Ezért idézte meg Ady nyomán Dózsa György alakját is.

A *Népszava* 1913 március 9-i számát elkobozták Komját *A Dózsa-vér* című verse miatt. Holott a költő ekkor még nem volt forradalmár, csak helyét nem lelő, kereső, vívódó értelmiségi. Még nem a póri keservek szimbólumát jelentette számára Dózsa

Digitized by Google

György, a lázongó elégedetlenség fogódzott meg csupán a névben. A felrázó paraszti képeket a „zsellérföldeken" „görbedve markoló alázatról", az „ősi földön" „tallózva járó bánat" elvontsága helyett, később illesztette csak versébe a már tudatos forradalmár költő. Pályája kezdetén állt ekkor még Komját. A felforrósodott hangú Dózsa-vers, és a céltalan világfájdalom költeményei nem feleseltek egymással: összetartoztak. Együtt, s egyszerre jelezték ekkori költészetének s emberi magatartásának legfőbb mozgatóját: az egyelőre még csak elvontan érzett, konkrétizálni nem tudott otthontalanságérzést. Nem volt még harcos, csak a lázadás útjait kerestette vele a mindent akaró nyugtalanság, a nem alkuvó értelmi s erkölcsi igényesség. S ennek a keresésnek volt kifejezése kínlódó, vergődő pesszimizmusa, s ennek lett első állomása a puszta művészi tagadás, a formabontó anarchia, az avantgardizmus.

II.

1915 és 1917 között a modern „izmusok" hívének vallotta magát Komját. Expresszionista, futurista szabadverseket írt, s a magyar avantgarde folyóirataiba, Kassák lapjaiba, a *Tett*be és a *Ma*ba dolgozott. Életútja néhány esztendőre ezzel a mozgalommal fonódott egybe.

A századelő avantgarde-törekvéseit ma már helyükre rakta az idő. Az eszményítő romantikus köd, s a fitymáló elutasítás egyaránt indokolatlan velük szemben. Annak látjuk az „izmusok" indázó, vibráló lázvirágait, amik valójában voltak: történeti jelenségként könyveljük el őket. Az imperializmus korát megélő kispolgári értelmiség lázadó ösztönösségének sajátos formája volt ez a művészi anarchia; helyesen érzett kérdésekre adott helytelen felelet. Az önálló társadalmi cselekvésre képtelen kispolgári értelmiség sajátos kusza pszihológiája, lázadó jobbratörése s riadt tanácstalansága tükröződött benne.

Taszította, felháborította ezt az értelmiséget a hanyatló kapitalizmus elboruló barbár világa, tiltakozásra késztette őket a válságokkal és háborúkkal beköszöntő imperialista kor. Érezték, hogy embertelenné merevedett körülöttük az élet. Lázadtak ellene. De csak kétségbeesésük volt, iránytűjük nem. Tévedezésre ítélte őket eszmei felkészületlenségük, s kénytelen vagy önkéntes elzártságuk a valóban forradalmi mozgalmak elől. Világnézetben, gondolkodásban nem tudtak túljutni azokon a korlátokon, amelyeket épp a gyűlölt s ostromlott burzsoa rend szabott ki nekik. S innen eredtek ellentmondásaik. Innen eredt a meghirdetett

Digitized by Google

szándék, s az elért eredmény, a feszítő indulat, s az utat jelölő program szembeötlő feleselése.

Az elhazugult élettel fordultak szembe az avantgardista lázadók, a nagy szintézis, a lényeg, a teljesség után kiáltottak. Elvetették a megkötő individualizmust, a tisztító, feloldó közösségi élet utáni vágy hajtotta őket. De ugyanakkor a szubjektív idealizmus volt világnézetük ismeretelméleti alapja: az én börtönéből nem tudtak kitörni. Indulataik, szenvedélyeik fullasztó ködében botorkáltak tovább, a valóság megértésére és megélésére nem volt erejük. Kiáltó eksztatikus pátosz pótolta náluk a valóságtól diktált gondolatokat, az erő fitogtatása, harsogó igésítő stílus a tényleges erőt, önkényes, szeszélyes absztrakciók helyettesítették a kifejezni vágyott lényeget, s a mindenséggé felnagyított én révén vélték feloldhatónak gyötrő magányukat. Elvetették a burzsoa művészet öncélú formaművészetét, de ők maguk is szentségnek tekintették a formát, tagadásukkal vallották annak primátusát. Úgy vélték, hogy a forma meddő szétvetésével, a szilárd strófaszerkezet felbontásával, a rím, a ritmus s minden megkötő grammatikai szabály, hagyományos nyelvi forma félrelökésével máris forradalmi tettet hajtottak végre. A burzsoa rend, világnézet és művészet szenvedélyes ellenzői voltak. De a polgári-kispolgári értelmiség eszmei pozícióiból kívánták robbantani a polgári világot. Lázadásuk így szükségszerűen visszájára fordult. Nem nyitott új távlatokat, nem hozott új gondolatokat, ellenkező előjelű burzsa függőség maradt csupán. Nem szüntették meg, csak befejezték, kiteljesítették művészetnek és életnek azt a tragikus elszakadottságát, amely Baudelaire és a parnasszisták óta jellemezte a rossz lelkiismerettel élő, de a jövő útjait nem lelő polgári értelmiség művészetét.

Az avantgardizmusnak ez a belső ellentmondásossága érteti meg, hogy annyiféle irányba vezetett tőle az út. Későbbi harcos forradalmárok, megbúvó gyáva kispolgárok, cinikus szkeptikus polgári széplelkek s dühödt fasiszták egyaránt akadtak a korai avantgarde mozgalmak résztvevői között. Együtt volt itt még az acél és a salak. Az idő szelektált. Az döntötte el, kinek a számára volt ez művészi lázadás pusztán menekvés, a lelkiismeret könnyítő szere, nyugtató, veszélytelen álforradalmiság, s kinek a számára becsületes őszinte útkeresés, tisztító időszak, szükséges átmenet a rossz társadalmi közérzettől, a szenvedő, kínlódó, de tehetetlen értelmiség lázadásából a változtatásra valóban képes forradalmi mozgalmak felé.

Komját Aladár az utóbbiak közé tartozott. A Majakovszkijak, Becherek, Aragonok, Eluardok, Jiri Wolkerek útját járta. A lá-

Digitized by Google

zadó igényesség kényszerű-kelletlen állomása volt nála az átmeneti eggyéforrás a művészi avantgarddal. Nem mintha mentes lett volna ennek hibáitól. A téves megkötő világnézeti és művészeti elvek rá is hatottak. Átvette a *Ma* írói körében hódító, anarchikus, idealista világnézetet: a megélt kozmikus egységben a mindenséggé teljesedő érzékelő nagy Én játszotta nála is a főszerepet. Verseit olykor az érthetetlenségig eltorzította a vállalt absztraháló, formabontó expresszionista technika. A zsúfolt erőszakolt szóösszetételek, a tördelt mondatok, s a szokatlan mesterkélt asszociációk előtt tanácstalanul áll olykor a puszta sejtés és megérzés is. S mégis: sohasem veszett el teljesen az „izmusok" különcködései között. Csöppetse véletlen, hogy magatartásába, viselkedésébe nem szívódott fel soha semmi az avantgardisták zseniskedő polgárpukkasztó pózaiból. Ember tudott maradni az emberek között. Nem annyira az avantgardizmus programpontjait vette komolyan, sokkalta inkább a saját lázadó indulatait. Azt igenelte ebben a mozgalomban, ami valóban érték volt benne: a nemet mondó szenvedélyt, az izzó, keserű felháborodást az adott világ rettenetein.

Az első imperialista világháború évei voltak ezek. Lázítottak a föld szörnyűségei. S Komját azok közé az írók közé tartozott, akik a saját szavaival szólva — „nem sunyták le bitangul a fejüket az arcukba ötlő rettenet előtt, s nem kendőzték ringyósra a föld sajgásait". Költészetében az ember tiltakozó döbbenetének adott hangot.

Ekkor kapott különös szerepet nála a már-már cinizmusba hajló irónia, a „humour noir"; az a sötét, komor, lehet mondani: akasztófahumor, amellyel a huszadik század nem egy lázadó költője, a fiatal Majakovszkijtól a Nincsen apám sem anyám József Attiláig, gyűrte le, s fordította a maga visszájára a lélek dúltságát, tiltakozó kínzó fájdalmait. Hiszen „elfújta a szél az ég alól a földet", „bomlottan kongat a nap harangja", „bukfencezik a holt s nem kéri a bérét", „részeg füstjét a kínnak" lehet érezni. Fejetetejére állt itt a világ, s a feltornyosuló borzalmakkal szemben a torz „hördülő fintor", a hetyke csavargós gúny biztosított, ha ellentmondásosan is, menedéket, bíráló fölényt. Ez a groteszkségében is tragikus, keserű, vágó irónia csap ki Komját korai háborúellenes verseiből. Ez jellemzi 1916 elején írt „újfajta katonadalait", a *Menetszázadot*, *az Eltüntek*et, s a méltán antológia darabbá vált *Sorozás* c. vers szándékoltan naiv, s szándékosan groteszk, megrázó sorait.

Eleinte nem dobta még félre maradéktalanul Komját a szabályozó formát, a rímet és a ritmust, csak az iszonyat nőttén ku-

Digitized by Google

szálódtak mindjobban össze versei. A kozmikus életérzés, a világ meg-nem-szakadó egységének hirdetése nemcsak az Én felnagyítására, s egy hittető, megejtő álszintézis, álharmónia megteremtésére volt nála hivatott: jelezte a felelősségérzés megnövekedtét is. A „nincsen külön" révén beleivódott annak tudata, hogy elválhatatlan egymástól az egyéni sors és a közösség. „Csak egy vagyok a sok közül", „minden veszendő bennem éli sorsát" — vallotta Komját. Magára vett minden emberi szenvedést. S nem utolsósorban ez az érzés, a szorongó aggodalom az emberi jövőért tette zilálttá, görcsösen telitetté, olykor szinte már az érthetetlenségig fojtottá verseit. Nem az expresszionista divat, sokkalta inkább a türelmetlen lázas indulat hántott le róluk minden külső díszt, űzte a költőt önkéntes szikár aszkézis felé. Az érzés volt előbb kész, az irodalmi irány csak keretet adott. Kemény, keserű lemeztelenített szavakra, szaggatott, kurta, felkiáltójeles mondatokra volt szüksége Komjátnak ahhoz, hogy elmondhassa fojtogató központi élményét: a kibírhatatlanságot, a katasztrófaérzést. „Egyetlen épünk sincs már", „száz nyavalyában hánytorog testünk", „a föld egy rettentő ütés", „égig sajlódik a téboly", „ránk hegyomlik a kétségbeesés" — tért vissza konokul csökönyösen verseiben a riadt kiáltás: a lelkiismeret jajkiáltása a veszélyeztetett emberért.

„Utálata a közönynek", „tagadása a belenyugvásnak" — volt ez a költészet. „Ormán a nincsnek", szembenézve a kor szörnyű nihiljével a megváltás útjait kereste Komját, „szabadulásért", változásért, jövőért kiáltott. „Soha érőbb nem volt a tevőség" — írta 1917 végén. „Embermerőség: legszebb értelem" — vallotta eszményként. „Csak egyszer egybe minden tört zihálást" — sürgették a nyugtalan versek. A nemalkuvó dacos humánum, mint „makacs eredményt minden számvetésben", követelte a változtató tettet. S együtt az érő idővel kiküzdötte, kiszenvedte magának Komját a forradalom hitét. Az „izmusok" hamis fölényével és tettetett erejével szemben megtalálta az igazi erőt. Az egzaltált expresszionista pátoszt másfajta öntudat váltotta fel, azoké, kiket egyik versében így jellemzett a költő: mi „meghalunk, de utánunk a teljesség marad". A forradalmárok öntudatához ért.

1917 végén elvált Komját útja a kispolgári avantgardista lázadókétól. A Nagy Októberi Szocialista Forradalom hatása alatt Révaival, Lengyel Józseffel és György Mátyással együtt szakított a *Mával*. *Kilencszáztizenhét* címen új folyóirat megindítását tervezték. A választott cím egyben programot is jelzett: a szocialista forradalom gondolatát kívánták a lelkekbe beleoltani. A cenzúra megakadályozta ugyan a lap megjelenését, de a magyar forradal-

Digitized by Google

mi szocialista irodalom mégis ezzel a folyóirattervvel vette kezdetét. Igaz ugyan, hogy szocialistáknak és forradalmároknak nevezték magukat Kassákék is. S igaz az is, amit a *Sarló és Kalapács* irodalmi platform-vitája vetett fel később, a 30-as évek elején: Komjáték világnézetében, művészi hitvallásában kiválásuk után is sok maradt még az értelmiségi lázadók ösztönösségéből, anarchizmusából. De a leglényegesebb: az egyértelmű állásfoglalás mégis elválasztott, éles határt vont a szocialista forradalmiság, és kispolgári antikapitalista lázongás között. Mert a szocialista forradalmiság sosem a szavakon múlik, de nem is jelentkezik rögtön kiérlelt, végleges eszmei felkészültségként. Ott veszi kezdetét, ahol az egyén dönteni tudott, irányt választott, s a szocializmus ügyére tette életét. A belső elszánás, ha még nem is megérkezés, de már új minőség. S Komját áttört ehhez. Felismerte, hogy az új ember és az új világ nem avantgardista költői műhelyekben, nem magányos fantaszták kosza álmaiban, hanem kint az életben, a tömegek között, a társadalom harcaiban készül. S ő vállalta ezt a harcot. A tett, a kiállás morális parancsa élt benne. Útja a szocialista forradalmat előkészítő mozgalmakon, az illegális gyárközi bizottságon, s Korvin Ottó antimilitarista csoportján át a magyar kommunisták megalakuló pártjához vitt.

III.

1918 novemberében lett a kommunista párt tagja Komját, s az maradt élete végéig. A szocializmus eszméi között — a kortársak vallomása szerint — tájékozott volt ugyan már korábban is, s mint az egyik budapesti gépgyár, a Tudor-gyár kis tisztviselője, éveken át a proletariátus közvetlen közelében élt. Mégis csak a lenini párt megismerése után válhatott benne hitté, világnézetté, az egész embert átjáró éleménnyé a munkásosztály és szocializmus. A II. Internacionále híg marxizmusával, reformista munkásmozgalmával, mely Komját szavaival szólva végül is „ledobbant vérbe és piszokba", a világháború rettenetei közt elárulta csődjét, a lázadó igényesség mit sem kezdhetett. Biztos fogódzó hiányában álutakra tévedt a forradalmi szándék. Hol a szindikalizmus, hol az anarchizmus, hol pedig, mint pl. Komjátnál, a velük rokon művészi avantgarde zsákutcájába tért. De ha a gondolat hamis irányba tájékozódott is, őszinte s igaz volt a mögötte munkáló szép lázadó érzés: a múltat elvető konok szenvedély, s a türelmetlen vágy az új emberű, új arcú világ után. Éppen ezért törvényszerűen jutott el Komját a lenini párthoz. Ami benne becsületes volt és nemes, az vitte oda. Tudatosításra, megfogalmazásra,

Digitized by Google

valóra váltóra lelt itt a benneélő mindent-akarás, a csillapíthatatlan, konok igényesség. 1918 végén, 1919 elején megszülettek a kommunizmus eszméje mellett hitet tevő első magyar versek. Komját megírta az *Új Internacionale,* az *Orosz testvérek elé* és a *Bolsevikiek* c. költeményeit.

Az eszme vállalása, igazságának felismerése azonban még nem jelentette maradéktalan megértését is. Bizonyos fokú ellentmondás vonult végig Komját kommunista költői pályájának első szakaszán, az 1918—1923 közötti évek alkotásain. Nem volt ekkor teljes még az összhang élet és mű között, nem azonos logika munkált mindig bennük. Az élet a kommunista forradalmárok egyenesvonalú, célratörő, harcos élete volt. Nemcsak a győzelem napjaiban. Egyszer kivívott meggyőződését töretlenül, „hitvalló daccal" vitte át Komját a bukás tragikumán, az emigráns lét hányatott, zaklatott éveibe is. Életében, tetteiben nem volt felemásság, nem volt semmi törés. Nem így azonban a művekben és a gondolatok között. Ott az egykori kispolgári avantgardista lázadás nem egy maradványa még mindig tovább élt. A formabontás absztrakcióit nem hagyta ekkor még maradéktalanul maga mögött Komját. Központi szerepet játszott verseiben a bizarr felnagyítás, az erőltetetten magas hang, a végsőkig vitt egzaltált sűrítés. Politika és művészet kapcsolatát vallotta ugyan, de mégis úgy ítélte meg, hogy, puszta elmebeli konstrukcióként is ki lehet küzdeni a proletárirodalom „új alakító elvét és tartalmait". Mint később a *Sarló és Kalapács* vitája során ő maga utalt rá: élet és cselekvés határozottságával, egyvonalúságával a mű s a világnézet némileg feleselt itt még.

Nemcsak Komját pályáját jellemezte ez az ellentmondás. Mint az orosz futuristák, kozmikusok, konstruktivisták, a német expresszionista munkásköltők, s a különféle „proletkult", „kuznyica" csoportok példája mutatja, a kommunista irodalom kezdeti szakaszán általában feltűnt az övéhez hasonló sajátos kettősség. Természetes következménye volt ez annak a történelmi ténynek, hogy a kezdet kezdetén a kommunizmus eszméjét vállaló írók túlnyomó része a kispolgári lázadó értelmiség soraiból jött.

Mélyen átélte ez az értelmiség az imperialista nihilt, taszította a múlt. De az újról, a változást hozó forradalmi mozgalomról konkrét élménye, kellő tudása még nem igen volt. Jobbára romantikus érzelmi mozzanatok vitték a párthoz, csodaváró, messianisztikus, már-már vallásos hit hajtotta a megváltást igérő proletárforradalmak felé. Ugyanakkor azonban konkrét mindennapi harcok során, s az egyre növekvő ismeret révén nem edződött még meg, nem tisztult még le a benne élő vállalt s igenelt új

Digitized by Google

meggyőződés. Érzelmeivel, szándékaiban kommunista volt, de tudatában, gondolkodásában még nem maradéktalanul. S ez a felemásság visszatükröződött művészetében is. A kommunista igényű irodalom kezdeti szakaszán feltűnő hangoskodó, laza, anarchikus vonások, azok a hibák, amelyeket főképp a „proletkult" kapcsán bírált többször Lenin, eredetüket jobbára innen vették.

S nem volt mentes ezektől a hibáktól Komjáti 1918—1923 közötti művészete sem. Mégis helytelen úton járna irodalomtörténetírásunk, ha a vitathatatlan s többnyire formai azonosságokból kiindulva egyenlőségjelet vonna az avantgardizmus és a proletkultos hibákkal terhelt korai kommunista költészet között. Mert igaz ugyan, hogy Komjáti elvileg nem törte át ekkor még az „izmusok" visszahúzó, fékező elveit. De az új élménye, ha elvontan, romantikusan is, mégis csak adva volt. Művészetének a vállalt kommunista eszmeiség ha nem is új irányt, de más csengést adott. Csöppet se véletlen, hogy a kispolgári lázadókat mind szélsőségesebb, idegenesebb formai és szellemi kalandokba űzte a felnövő bizonytalanság, a megzabolázni nem tudott kétségbeesés. Komjáti szavai viszont megkeményedtek, higgadni kezdtek. Megtört a láz. Ha egyelőre az avantgardizmus formai köntösében is: valami új készült. Elég összevetni ennek érzékelésére az emigráció két lapjának a Kassák-féle *Ma*nak és Komjáti *Egység*ének eltérő hangjait. Az egyre értelmetlenebbnek s kuszábbnak érzett világ, s a mindjobban megértett valóság más-más előjelű irodalma a kísértő formai hasonlóságok ellenére is elvált egymástól.

Az az ember szól Komjáti ekkori verseiből, aki az élet legfontosabb kérdését megoldotta már: a társadalomban és a világban megtalálta helyét. Az avantgardista időszak meddő sürgető kérdéseire: „ó ki fogja a testemet egy össze-marokba", „kinek kezébe a testem feszítő vasát" — itt válasz érkezett: „Egy tömbbe moccant a szerteszét erő". A „homokba szétfutó" céltalan életekkel szembeállítódott a „harcos és hites élet": a kommunista forradalmároké.

Visszaadta a párt az imperialista kor szörnyűségeitől elrablott hitet, az életben és az emberben újra bízhatott a költő. „De könnyön s véren át hiszem a jót" — valotta Komjáti 1920-ban. A gyötrött humanum otthonra lelt. A forradalmi párt a kapitalizmustól atomjaira szétdúlt világban megvillantotta az egység, a harmónia szép igéretét. A kaosz elsimult. A dolgok elfolyó zürzavarában látható lett a rend, a jelenségek mögött a lényeg, a véletlenek közt az uralkodó törvény. „Tél-túl katangból' „cövekelődés" lehetett az ember, megállhatott az „elfolyóban is", a „bi-

Digitized by Google

zonyosság egyszerűjén" léphetett tovább. Hiszen „tömb, gép, olaj, szén, föld, erős szövetség", s a kiküzdött világnézet „tartó mint a föld".

„Bennünk árad az elpusztíthatatlan", „a szavunk törvény", „inak vagyunk a szörnyű szakadatban" — fejezte ki számtalan változatban Komját a párttal való azonosulásból felnövő központi élményét. Belevésődött annak tudata, hogy az élet nem összevisszaság, a rend benne az úr; természetben és társadalomban egyaránt van parancsoló s felmérhető törvény. Kiküzdötte a felnőtté, nagykorúvá vált ember világnézetét. A lázas izgatott lélek megnyugodhatott. Nem volt itt már a vak indulatra, a tétova céltalan szubjektív szenvedélyre utalva a vágyott, idézett emberi cselekvés; „pogányul józan számvetéssé" válhatott: mögötte állt biztos iránytűként a megértett törvény.

Új tartalommal telítette ez a felismerés az erkölcs s a humanum megkopott szavait. „Legerkölcsösebbnek és legigazabbnak" az az élet tűnt, amely képes rá, hogy összhangba hozza önmagát, szétfutó vágyait a kor, a valóság parancsaival, amely — ahogy egyik levelében megfogalmazta Komját — tudja „a fejlődés törvényeit, segíti teljesülni ... s minden nyomorúságot örömmel visel el ezért." Ennek az új s igaz erkölcsnek voltak hordozói az első kommunisták. Büszke daccal írhatta róluk a költő: „Mert mi vagyunk ... — az örök rendtevők. — És mi vagyunk százszor és ezerszer — a minden-erkölcs és minden-erő."

Erőt és öntudatot adott ez a morál, „hitvalló dacra" képesített a vereségben is. „Testvérek! — kiket egybeontott a százszorjóság — törvénytevőre — a mi testünkkel igazul az élet" — hangzott a proletárditatúra bukása után Komját bátor és tiszta szava. A felismert törvény, a vállalt erkölcs keménnyé, hajthatatlanná tette az egyént, a harcosok elszántságát ültette belé. „Újra! Meg újra!" „Mégis és mégis!" „véren és halálon keresztül" mehetett előre az így megedzett jellem, töretlen küzdhetett a proletárok vágyott rendjéért. Egyéniségébe oldódott, morállá, magatartássá vált benne az élet megértett igazsága, annak szilárd és biztos tudata „hogy ennyi csak a föld, nyomorgatók s nyomorgatottak — s hogy kettőnk közt nem babra megy a játék." Megélte Komját a kommunizmus legfontosabb erkölcsi s emberi tartalmait. Ha még nem is voltak mindenben kiérleltek benne az új gondolatok: életének pátoszt és irányt ez az élmény adott. Mindjobban visszaszorultak verseiben az izmusok kísértő szertelenségei, s mind teljesebben a szocialista líra, a szocialista realizmus felé fejlődött költészete.

Digitized by Google

IV.

1923—24 jelenti a fordulatot Komját költői pályáján. Ekkor vetette le végleg az anarchikus, avantgardista különcségeket: a szocialista realizmus útjára tért. 1924-es *Lenin*-verse, s főleg az 1923-as őszi Thälmann-vezette munkásfelkelést megörökítő „proletárballada", *Hamburg októbere*, jelzi áttörését. Az új fejlődést nemcsak a személyes sors alakulása, kapcsolata az erős, megedző német munkásmozgalommal, s a Kommunista Internacionale lapjánál az *Inprekorr* szerkesztőségében eltöltött tanuló évek értetik meg. A döntő mozzanat a kor hű megélése volt.

1923-ban véget értek a forradalmi fellendülés 1917-ben kezdődő évei. A kapitalista rend, ha átmenetileg is, ha viszonylagosan is, megszilárdult. A harc nem szünt meg, de formát változtatott. Keményebbé vált, puszta érzelmi odaadás, érzelmi forradalmiság nem volt már hozzá elegendő. Helytállást, tudatosságot, a valóságot bizton felmérő értelmet kívántak a változott idők. A forradalmi fellendülés évei kedveztek mindenfajta romantikus érzelmi forradalmiságnak, elvont himnikus költői pátosznak, naggyá nőhetett ekkor a kapitalizmus gyors egyszeri ledőltét váró messiási hit. Az apály évei viszont lassú és szívós hétköznapi munkát, gondolati számvetést követeltek meg; próbára tettek jellemet, hűséget és gondolkodó erőt. A gyors, s közeli remények tűntén, a világforradalmi illúziók szétoszlásával leszakadtak a mozgalomról a pusztán érzelmi szálakkal hozzákötődő vélt útitársak. A megmaradtakban viszont elmélyült, megedződött a forradalmi tudat. Szorosabbra fűzték kapcsolataikat a tömegekkel, s az egész embert átjáró, végiggondolt világnézet lett a kommunista hit. „De aki marad, az örökre marad" — vonta meg a huszas évek második felében Komját az idők mérlegét. S ő azok közé tartozott, kiket nem engedett lehullni értelem és hűség. Nem a nézeteit változtatta meg, elmélyítette őket: jobbára érzelmi kommunistából tudatos marxista-leninista forradalmárrá nőtt. S ez a változás visszatükröződött költészetében is. A mind öntudatosabbá váló kommunista meggyőződés küzdött a nekiszánt művészi módszerért. A költő kereste a szocialista realizmus útjait.

A művészi fordulatnak a témakör megváltozása volt a legszembeötlőbb, ha nem is a leglényegesebb jele. A munkásmozgalom harcainak, s a nép mindennapi életének konkrét témái foglalták el a forradalmi elvontságok helyét. A hamburgi munkásfelkelés, Kína forradalma, a magyar népbiztosok pere, a Horthy-elnyomás, a „magyar szegények" hazai sorsa, a háborgó „Proletár-Magyarország", s mindenekelőtt 1919, az elbukott, de nem

Digitized by Google

feledett magyar forradalom lett a Komját-versek jellegzetes, sajátos tárgya.

Tisztábban látta ekkor már Komját a kommunista író feladatait. Témakörének megváltozásában a valóság szenvedélyes, pártos megélésére tett költői fordulat is visszatükröződött. Az az író lett az eszménye, aki „a valóság elől nem dugja homokba a fejét". Felismerte, hogy a valóság maradéktalan felmérésére az elnyomottakkal való egybeforrásra kötelezi az írót a szocialista igény. Hiszen aki az újfajta emberség, az új harmonikus emberi világ művészi hírhozója kíván lenni, annak magának is jelen kell lennie ott, ahol az új készül. Nemcsak a témakörét változtatta meg, hanem írói magatartását is. A hanyatló polgári költészet és az új szocialista líra útja véglegesen elvált egymástól. A mindjobban elszubjektivizálódó, a lélek parttalan tájain, a tiszta bensőség világában elvesző dekadens lírával szemben a költészet tápláló talaja itt az lett, ahonnan új érzés, új eszme egyedül jöhet: a líra az ősi költői forrás, a valóság felé fordult. Az élet győzött a semmibe futó látomások fölött.

Az új írói magatartás törvényszerűen módosította a művészi kifejezést is. Nem annyira külsőségekben rejlett ez a változás. Az avantgardizmust maga mögött hagyva sem tért vissza Komját a hagyományos kötött formákhoz. Intellektuális alkatú költő volt, verseinek erős gondolati jellegéhez a könnyed dalforma nem igen illett. Élete végéig szabadon hullámoztatta verseit, nehéz lenne a szokványos poétikai sémákba szorítani őket. Szabályosan ismétlődő rímek, tiszta ritmusú sorok csak elvétve tűntek fel változó szótagszámmal tovarohanó, arányos strófákkal meg nem kötött, s inkább gondolati ritmussal mintsem zenei elemekkel egybefogott költeményei között. Verselése mégis fegyelmezettebbé, szalaktalanabbá vált. A művészi formáló elvben változás történt.

A realista kifejezésmód lett Komját számára a legfőbb költői parancs. Nem szabad „elrugaszkodni a valóságtól"; a szó nem azért van, hogy elfedje az életet, hanem azért, hogy nevén nevezze a világ dolgait — vallotta. A széthulló polgári költészet s a születő szocialista líra formáló elve között határ vonódott. Ott a logikátlannak, kiismerhetetlennek érzett világ diktálta a formát, a kínzó belső üresség villódzó általó leple volt a túlbonyolított öncélú költőiség. Itt viszont a megérteni vágyott, s megérthető világ, a szóra bírt testvéri valóság alakította s választotta meg a művészi kifejezést. A költészet újra kivívta a tiszta egyszerű emberi szó vesztett hitelét. A vers az élőkkel élő nyelven beszélt.

A valóság felé forduló írói magatartásban s a realista for-

Digitized by Google

máló igényben azokat az elveket hódította meg Komját, melyeket később a szocialista realizmus teóriája tudatosított. Igaz: nem volt ekkor még adva ez az elmélet, a RAPP[1] nézetei uralkodtak a kommunista esztétikán belül. Élet és meggyőződés új teljesebb művészi módszer felé hajtotta a párttal összeforrt írókat. De egy szándékában marxista, tartalmában azonban szűk szektáns irányzat tévesen általánosította a keresés elért eredményeit.

A témakör módosulásában nem a lényegre, a valóság pártos írói megélésére figyelt fel a RAPP, a művészi agitáció megvalósulásaként könyvelte el ezt a fordulatot. Meghirdette „a dialektikus materialista alkotómódszert", központi helyre állította az esztétikában az agitációt, elfedte, meghamisította a szocialista irodalom és a valóság közti tényleges kapcsolatot. A realista kifejezésmód igénye a szűken értelmezett közérthetőség követelményévé egyszerűsödött itt. A mesterkélt, cizellált dekadens lírával szemben szinte prózai szárazságban, rideg puritán dísztelenségben vélte megtalálni a rappista szektánsság a proletárlíra fő sajátságait; a polgári költészettel együtt már-már elvetette a képekben, színekben felsejlő költőiséget is. Nemhogy előrehajtotta volna a fejlődést ez a teória. Ellenkezőleg: fékezője, kerékkötője volt.

S Komját költői alakulását nemcsak a forradalmi valóság érteti meg: hatott rá ez a lehúzó elmélet is. A rappista nézetek térhódításának nála külön is kedvezett a tragikus egyéni sors: a kényszerű emigráns lét. Elszigetelve minden realista irodalom legfőbb éltető elemétől, a hazai népi élettől: könnyebben hatolhattak be esztétikai gondolkodásába szektáns tételek. A valóságábrázolás s a realista kifejezésmód igénye mellett, ennek rovására, túlzottan előtérbe nyomult nála is a művészi agitációnak, és a leegyszerűsítőn felfogott közérthetőségnek a követelménye. Témaköre nemcsak megváltozott, hanem le is szűkült: természet, család, szerelem kívül rekedt rajta. Stílusa áttetszőbbé, egyszerűbbé vált, minden bizarrt, minden keresettet kidobott magából. De ugyanakkor némileg el is szegényedett: megritkultak benne a képek és színek is. A realista művészet felé törő írói fejlődést visszavetette némileg a rappista közjáték.

De a művészi vívmány a hamis elmélet okozta torzulások ellenére is vívmány maradt. Nem hallgathatja el irodalomtörténetírásunk a hátráltató tendenciákat: legendagyártás a marxista kritikának nem lehet feladata. De elhibázott, történelmietlen s vulgarizáló az a szemlélet, amely Komját egész ekkori munkásságát a rappizmussal azonosítva, nem veszi észre benne a szocialista realizmus megszülető magyar költészetét. Hiszen a szocialista re-

[1] Proletár Írók Forradalmi Szövetsége

Digitized by Google

alizmus ábrázoló módszerét az élet szülte, s nem a teória. Az elmélet csak tudatosította, magasabb szintre emelte azt, ami a valóságban, az írói gyakorlatban már nélküle is adva volt. A huszas évek magyar kommunista irodalmát csak a felületesség intézheti el azzal, hogy „rappistának", „szektánsnak", „weimari proletkultosnak" bélyegezve, mereven szembeállítja a proletárirodalom későbbi, már tudatosan szocialista realista szakaszával. Épp Komját példája mutatja: a kétfajta irodalom között nemcsak ellentét volt, hanem folytonosság is. A magyar szocialista realizmus a huszas évek emigráns kommunista irodalmában vette kezdetét. Komjáti Aladár, Hidas Antal, Illés Béla, Karikás Frigyes s a többi magyar forradalmár kommunista író életművének történelmi rangját s jelentőségét épp ez adja meg. Senki sem kívánja letagadni az ekkor még erősen kísértő, torzító rappista hatást. De az úttörők érdemeit tévedéseik nem cáfolják: csak felmérhetőbbé teszik. Nem az jellemzi elsősorban az ekkori Komjátot, hogy hatottak rá a RAPP téves nézetei, hanem sokkalta inkább az, hogy a szocialista realizmus útjára ennek ellenére is rá tudott találni. Nem rappista értelemben vett külsődleges agitációs líra volt az övé: verseiben egy komor megedző kor s egy helytálló élet kemény nemes pátosza is ott élt.

A nagy feszültség lírája volt Komját ekkori költészete, a végsőkig élezett ellentéteké. Az emberiséggel együtt döbbent nyugtalan várakozásban „két világ mezsgyéjén" élt az egyéni lélek is. „Neki-szánt komoran", „életre-halálra", „a krisztustalan utolsó rohamra" készült ez a kor. Döntésre szorított: „A néma is kell, hogy perlő szóra nyissa száját" — írta a költő. Hisz „reng a világ": „roppant birokban kizsákmányolt s kizsákmányoló". Ahogy az egyik Komját-vers címe mondta: „Utolsó birokra fordul ez a pör". S a költő ennek az életre-halálra vívott küzdelemnek, „végső biroknak", jövőt vajúdó hánykodó világnak közepében élt. Idegeiben hordta munka és tőke írdatlan harcának minden feszültségét. A személyes élmény hőfokára izzította a valóságadta élményeket: a történelem szintjén élte egyéni életét.

A kor feszültségének átható élménye a kulcs Komját ekkori költészetének a megértéséhez; innen nézve kerülnek helyükre az egyes motívumok. Központi helyet foglalt el verseiben a dolgozó osztályok embertelen sorsának a rajza, „inség, jaj, törődés görgetegje alól" beszélt a költő, hírt adva arról a világról, hol „a szem vakon bámul, a szó vérként szivárog", „sztrájk sztrájkra zúdul", s „harminc millió dologtalan áll — néz farkasszemet a semmivel". „Az éhesek világármádiája ordítja" itt éhét; „gyarmati rabszolgák, paraszt-szegények, proletáranyák" gyötrelme jajdul.

Digitized by Google

„Vérből és mocsokból" kiált fel a vers. Mindenfelé jaj, kétségbeesés, „börtön, puskatus, halál", s „fogcsikorgató úttalanság" százmilliók tépik, törik hiába „szörnyű életük rácsát". Nehéz ennél tovább fokozni az itt megelevenített kínokat. A költő a társadalom poklaiban élt. De mégsem veszett el fojtó, levegőtlen naturalizmusban verse. A nyomor képei nem öncélúak voltak itt. A kor mélységeit, szörnyű nyomását mérték fel: a lélek feszültséget tették teljesebbé.

S ezt fokozták tovább a sötét, haragvó indulatok is. Konok és komor szenvedélyek csaptak ki „a szegénység panaszaitól súlyosult" versek soraiból, hozták a sárba, tudatlanságba, füstbe mocsokba süllyedt lent üzenetét. „Bányában, gyárban, faluvégeken indulat zubog", „indulat árzik nádason, erdőn, kaszás réteken". „A gyárakban a kalapács öles szikrákat csattant", a szívekben „dac s irgalmatlan harag". „A gyűlölet, az indulat, a bosszú", „a pusztító düh" hánykódik, kiált, fenyeget. A költő egy elviselhetetlen embertelen világ kivetettjeinek minden emésztő indulatát szavakba fogta. Felmérte korát, versbe préselte az idők feszültségét.

„Micsoda idők! Mint a duvadat — gyötörnek minket, ölnek, hajtanak" — írta egyik verseben Komját. Ki érezhette volna teljesebben át a kor tragikus komorságát, mint a bukott forradalom emlékét szívében hordó, otthontalan élő, emigráns magyar kommunista költő? A régit elviselni nem lehetett már, de a kapitalizmus maradék ereje még elég volt ahhoz, hogy ne engedje megszületni a vágyott holnapot. Igaz: „a föld új sarka, az orosz-szovjet" már állt, de a szocializmus hadállásai még sokkal gyengébbek voltak az ellenfélénél. Tőke és munka történelmi harcában az előbbi oldalán volt a pillanatnyi fölény. Áldozatkészséget, aszkéta lelket kívánt az egyenlőtlen kemény küzdelem, menekült innen minden gyengeség. S Komját nem szépített, nem idealizált, átérezte a kor jobbjainak szörnyű gyötröttséget. Nem hazudta el a nehézségeket: fölébük került. A nyomor s a kétségbeesett indulat végletes képei nem reménytelenséget tükröztek nála, láthatóbbá tették a lélek szembeszegülő, elszánt erejét. Verseiben nyugtató tárgyiassággal társult az emésztő szenvedély, szándékolt józansággal fonódott egybe a keserű düh. Egyszerre volt itt jelen fullasztó, szétvető indulat s ellenálló tartó keménység. Makacsul, tömören, mintegy összeszorított fogakkal beszélt a vers. A dacos akarat adott formát neki.

Nem az expresszionizmus, nem a neue Sachlichkeit, s nem is a RAPP szabályai értetik meg Komját ekkori költői stílusát. A megélt valóság keresett itt formát. Az alakította ki érzelmi telített-

Digitized by Google

ségének s aszkétikus visszafogottságának ezt a vibráló tömör költészetét. A feszültségérzésből eredő háborgó, sodró szenvedély sugallta a sorokat, strófákat szétvető, ritmussal, rímmel szeszélyesen bánó rapszódikus előadásmódot. Az törte szét ropke kiáltásokba a mondatokat, s tette kedvelt költői fogássá a váratlan fordulatot. A feltorlódó indulat izzította felsőfokra az egyes szavakat, halmoztatta az ismétléseket, fokozásokat, s idézte meg lépten nyomon a gondolatritmust. De ugyanakkor a líra és epika határán mozgó, megkötő tárgyias műfajok vonzották a költőt, versei előteréből eltűnt az én, s a túlzottan érzelmi telítettségű, a nyugtalan szenvedélytől oly szívesen használt stíluselemeket, jelzőket, képeket megritkította egy már-már aszketikus intellektuális szigor.

A megfegyelmezett feszültség költészete volt ez. A forradalmáré. Érezte Komját egy vajudó, őrlő, átmeneti kor kibírhatatlan nyomását, gyötrő feszültségét, de ugyanakkor makacsul óvta a lélek nyugalmát, szilárdságát is. Nemcsak az idők elsodró rettenetét élte meg, élménye volt a proletariátus jövőt teremtő szervezett élcsapata, a kommunista párt is. A természet vak erőin úrrá levő győztes emberi munka birodalmából vett képek idézték „a párt rejtett hámorait", az emberi jövő „fegyverműhelyét"; mintegy jelezve, hogy a társadalomban is kezes törvénnyé alakíthatja át emberi merészség és értelem azt, ami kiismerhetetlen sorsnak tűnik a tehetetlenség előtt. Nem véletlenül lett Komjátnak éppúgy, mint a legnagyobb magyar kommunista költőnek, József Attilának sors helyet törvény a kedves szava.

Megélte Komját korának minden feszültségét, s így a maga teljességében megélhette a lenini párt nagy történelmi jelentőségét. „Ők az épség a bitang zűrzavarban" — írta a *Hamburg októberé*ben a kommunistákról. „Töretlenül, kik állnak itt még? — A kommunisták! — Töretlenül kik bíznak itt még? — A kommunisták!" — hangzott fel verseiben újból meg újból a hitté vált felismerés. A történelem másíthatatlan, szilárd akaratát jelentette számára a párt; „vas és cement" volt az élcsapat. Az osztályok harcának kaotikus zűrzavarában, az ingó, vajudó világban egyén és osztály számára biztonságot csak ez adhatott. Az ösztönös lázongók céltalan és tehetetlen indulataival szemben a párt képviselte a messzire néző, vezető tudatot. Ő „biztat, parancsol, hív, szervez, vezet", s az elbizonytalanodók számára ő a hitet adó, védő menedék. „A párt tartó vasán a lehulló is megragaszkodik" — vallotta a vers.

Egy embertelen kor roppantó feszültségében élve a szovjetek hatalmát kivívó lenini élcsapat volt a megszervezett emberi remény. Az ellenforradalmi „vérbírák" előtt álló magyar kommunis-

Digitized by Google

táknak joggal kiálthatta oda a költő: „Milliók vágya, dühe, akarata épít alátok roppant dobogót". A lélek legnemesebb vágyainak adott támaszt a párt. S Komját megélte ezt. Nem külsődleges agitációs téma volt számára a párt, hanem az egész embert átható mély lírai élmény. Nem véletlen, hogy a ritkázó rímeknek ebben a dísztelen, puritán költészetében ismétlődő rímek szelíd, csöndes, monoton áhitata vallotta a proletár-élcsapat dicséretét: „Ő háborog a keserű kenyérben — Ő vet tűzszikrát a garasos bérben — Ő kiált bosszút a fakadó vérben." Simogatnak, körülölelnek, végtelen szeretettel fonódnak itt egybe a szavak. A vers mondandója a zenéjében él.

A kor feszítő, embertelen nyomását megélő költőnek a párt megadta a megingathatatlan belső biztonságot, beleültette a győzelem hitét. Belevéste annak tudatát, hogy „nem volt hiába a tenger vér s a tenger szenvedés". Megfegyelmeződött a szétvető feszültség: Komját verseiből a nehézségek közt is helytálló ember, a forradalmár beszélt. A kérdező kornak megtörhetetlen akarat, nem alkuvó hűség, a jellem tiszta, acélos csengése válaszolt. „Százszor letiportak, százszor újra kezdjük"; „Mi meghalunk, — de a forradalmunk halhatatlan", „Elvéreztünk, de Hamburg jelszó marad" — tért vissza folyvást verseiben a helytálló életek dacos kemény szava. Nehézkesek olykor a sorok? Az emigráns lét nyelvi visszhangtalanságát megszenvedte a költői könnyedség? Hamis szürkítő esztétikai tanácsokat sugallt a RAPP? Ez mind igaz. De mindez nem fedheti el a verseiben kitárulkozó bátor és büszke életet. Nem fedheti el Komját ekkori költészetének pátoszát, szépségét.

V.

Irodalomtörténetírásunk joggal emeli ki Komját pályáján az utolsó évek, az 1933-37 közötti esztendők jelentőségét. Ekkor emelkedett legmagasabbra művészete. Megszülettek átfogó igényű, nagy gondolati költeményei: *A lélek mérnökeihez, Fiatalok, Öregek, Gyermekkor* és az *Öröm*. Csöppetse véletlen, hogy a harmincas évek elejére esett ez a művészi kiteljesedés. A szocialista irodalom ekkor vetette el végleg a RAPP megtévesztő hamis nézeteit, s összegezve addigi útjának eredményeit, kiküzdötte a szocialista realizmus elméletét. De az igazi tanító mester mégsem az új esztétikai gondolat, hanem az alakuló történelem volt.

Tudatosító, vízválasztó volt ez az időszak. A kapitalizmus ekkor árulta el végleg önmagát: a gazdasági válság anarchiájában s az uralomra juttatott német fasizmusban cinikus nyíltsággal

Digitized by Google

tárta fel csődjét, mélyen antihumanista lényegét. S ugyanakkor az ötéves terveit elkezdő Szovjetunió félreérthetetlenül jelezte egy másfajta emberi jövő lehetőségeit. Nyilvánvaló lett, hogy választút elé került az emberiség. S Komját tisztán látta ezt: mind a két világ közvetlen személyes élménye volt. Üzötten, hányódva a kapitalista Európa országaiban élt, oda kötötte a párttól rábízott munka; megélte az imperialista nihilt. De ugyanakkor ismerte a Szovjetuniót is, azt a világot, hol „béke int", hová „hazatér a vándor", hol „a szocializmus terméskövei győztes vasmarkok fejtik, emelik".

A fasizálódó, háborúra készülő tőkés társadalmat s a föld első szocialista országának építő lendületét egyszerre látva maradéktalanul megélte Komját a huszadik század forduló jellegét. Minden eddiginél élményszerűbben, mélyebben értette a munkásosztály forradalmi harcának morális jogosságát, történelmi célját s értelmét. Tudta, érezte, hogy az ember itt a tét. Ha korábban a szocializmusért vívott harc elsősorban tagadást, a tőkés rend okozta nyomor s borzalmak elleni tiltakozást jelentett számára, az új történelmi élmények hatása alatt mind teljesebben áthatották ennek a küzdelemnek pozitív tartalmai. Tudta, hogy a szocializmusért küzdeni egyet jelent azzal: helytállni a veszélyeztetett emberért, nem engedi elhalni a humanum szavát: „az épség, s szépség erős, tiszta győzelmi énekét".

Hiányoztak Komját korábbi költészetéből a meleg idilli színek; a harmincas években megjelentek. A hányatott sorsú, üldözött költő az élet végtelen áradó szépségének énekese lett. „Hallod az élet hogyan énekel — Szárnyal és bukik, ujjong és perel" — kérdezte verse, s feltűntek költeményeiben a béke, a szépség melegítő tiszta fényei. Megvillant a távoli „égi kék", „erdők vad csóvája" intett, s „szelíd ölében" dajkált „a gyenge nap". Megidézte a vers a „felaranyló reggeleket", a „halk meseszót a füves patakparton", a „rohamléptű kemény kaszásokat". „Füst-könnyű, gondtalan gyermekkorról" álmodott a lélek, s álmodott arról az életről, melynek „kínja nincs, csak könnyharmatos ujjongása van". Megenyhült ebben a tündéri idill-vágyban még a halál komorsága is. „Ülsz a hegyen. Fejed fölött akár a fecskék — békés gépmadarak köröznek" — jelenítették meg álomszerű, áttetsző képek az emberhez méltó, békítő szelíd öregséget: „Csönd. Boldog csönd. — Az elmúlás vize — nesztelen árad a fűtenger megett. — Felring hozzád — S körülmos, fürdet, mint a gyereket" A világ háborúra készült. A béke gyűlöletét, az élet megvetését hirdette az egyre növekvő fasiszta lárma. S a kommunista költő magasra tartotta a

Digitized by Google

szép, boldog élet hitét. Megénekelte a feledtetni akart, s feledni nem hagyott emberi örömet.

S nem engedte feledni a költő a teremtő, békés emberi munka szépségét, az ember igazi nagyságát sem. „Hatalmas vagy, a leghatalmasabb" — véste be Komját költészete a büszke tudatot az emberi szívekbe. Hiszen az ember az, aki képes „a vége-nincs sokféleségben dolgok mélyén felismeri a törvényt". Ő az, ki „állni szorítja a Szahara színét", „kezéhez hajlítja a makacs vasat", és „szétrobbantja az elektron-magot — s hőt s fényt csikar ki belőle félvilágnak." Az ember teremti meg a művészeteket, hol a végtelenbe szárnyal a merész csapongó fantázia, s a „mennybolt vérző csillag-sebeit porozza be futása". Óriás az ember a maga építő tetteiben s messzire törő álmaiban — hirdette Komját költészete. A rombolásra készülő világban dacos mementóként hangzott az emberi teremtő erő nem-szűnő dicsérete.

Az élet szépségét s az építő embert idézte Komját. A fasiszta háborús uszításra ez volt a válasza, ez volt az ő költői békeharca. Ha régebben takarékoskodott a színekkel, képekkel az aszketikus művészi szigor, most ontotta őket az élet fényeit megeleveníteni vágyó mohó fantázia. De ebben az áradásban nemcsak gazdagság és ámulat, nyugtalanító feszültség is rejlett. Az ember nagyságát, az élet szépségét zengő himnuszok ugyanakkor lázas, izgatott víziók is voltak. Felsejlett bennük a lélek szorongása. Az egymásra torlódó szavakban, mondatokban, az űzötten rohanó képzetek közt ideges, baljós aggodalom leskelt. A szaggatott, vibráló, drámai forma is jelezte: távoli, ködlő lehetőségként lebegtek csak a szépség képei a komor és szennyes valóság felett. Az imperialista Európában, „a vér-fekete földön" énekelte a költő az örömet.

Szerette Komját az életet, szerette az ember álmait. De megélte a körülötte levő világot is. Látta a sűrűsödő homályt, a gőggel vonuló fasiszta osztagokat, látta az elvesztett s elpusztított emberi lehetőségeket. Nemcsak az álmok tüze égett verseiben, hullt a pernyéjük is; az ébredőnek fájt az élet. „Inség, nyavalya, muszájrobotra járás - kézbenyomott kés, seb, halálkiáltás - s fasiszta mákony: ez, ami marad" — vonta meg a rideg mérleget a könyörtelen valóságszeretet. „Facsaró nappalok, s facsaró éjszakák vérverítékét" hordta magán a költő. Végigtekintve az emberi kínok s szenvedések messzi során feltört belőle a keserű vádló kiáltás: „Még mind kevés!". S akaratlanul is kiszakadt a sóhaj: „Nehéz kivárni - a tenger nyomorúság - hogy elapadjon - könny ne fakadjon". S hiába fordult szembe verse végén a költő ezzel a rezignált hangulattal, a megtagadott sorok őszinte líraisága vallott

Digitized by Google

róla: önönmagával folyt itt a vita. Nemcsak a tiltakozás, övé volt a „nehéz kivárni" fáradt sóhaja is. Nem mintha Komját gyengé lett volna, a kor volt nagyon nehéz.

A művészi egyetemesség igénye élt Komjátban, a szocialista realizmus elvét vallotta, nem tagadta le a valóságban rejlő ellentmondásokat. A maga egészében, bonyolultságában élte az életet. „Ezt mind megéljed, mind megéljed" — adta programként az íróknak, a „lélek mérnökeinek". Természet, emberi sors, s társadalom feleselő sokrétűségének számbavételére kötelezett. Látta és ábrázolta embernek s világnak meggyalázottságát; válságot, fasizmust, öntudathiányt, háborús készületet. De látta, s megmutatta az emberben s az életben rejlő határtalan lehetőségeket is, azokat a lehetőségeket, melyeknek valóraváltását már elkezdte a nagy példa, a Szovjet. Szívében hordta az álmot az emberről, de számba vette a jövő útjába álló barbár veszélyeket. S minden ízében felmérve a zajló, kavargó, ellentétek közt hányódó világot — éppúgy, mint a kor — válaszút elé állított költészete is. Az élet értelme után kérdeztetett. Ami korábban elvont osztályerők harca volt, most mélyen emberi tartalmat kapott. Az állásfoglalás a világ ellentétei közt mintegy személyes ügy, az emberség próbája, az egyéni üdvösség kérdésévé lett. „Hol itt a front, s benne a te helyed" — kérdezte Komját költészete. S felhangzott a humanum dacos parancsszava: „Oszt formálj! Harcolj! Tégy ítéletet!" Utat mutatott ez a költészet: az emberi méltóság megőrzésének egyetlen lehetséges módjára, a harcos életre figyelmeztetett. A szocialista humanizmus költészete volt.

S ez az élmény, a harcos humanizmus élménye Komját kései verseinek a legfőbb lírai mondandója, komoly ünnepi gondolati pátoszuk innen eredt. Az ellentmondásaiban megélt világ s a fölébe magasodó cselekvő harcos emberség adja meg ezeknek a verseknek érzelmi hangulati kulcsát. A költő egyik hasonlatával szólva: „mint kötéltáncos a vízesés felett" — mélységek s magasságok között, ingó szédítő világban jár ez a költészet. S az olvasót mégsem riadalom, biztonságérzet tölti el, érzi az ember erejét, s a veszélyt leküzdő harcban, cselekvésben az emberi lét szépségének tudatára ébred: közel érzi magához az eget.

Embernek lenni és harcosnak lenni — a kései Komját számára egyet jelentett. A tett, a harc, a helytállás gondolata az ember fogalmával ötvöződött egybe. „A sorsotok kovácsa ti vagytok magatok" — tudatosította költészete. Hirdette, „hogy betegít, hogy megöl az alázat". Semmit sem vetett meg annyira, mint a közönyt, megalkuvást, a bátorsághiányt, a gyáva, lapuló, céltalan életeket. „Ne kushadj árván! Lázadj! Lázadj!" — kiáltotta verse. Egyéniségébe

Digitized by Google

olvasztotta Gorkij szavainak nagy igazságát: ember, ez a szó büszkén hangzik. S ez az élmény vitt új tartalmat minden érzelmébe. *Szerelmes versének* férfias komoly pátosza is innen eredt. „Szeretőm vagy S anyám. — S egyszerű, dolgos mindennapos társam. — Vállalod gyenge válladdal a sorsunk. — S nem rísz, nem szűkölsz, nem alázkodol — de lépkedsz egy-ütemre az asszony-sokaságban" — vallotta a vers. Emberhez méltó volt ez az érzelem. Az ember a másikban a legtöbbet: a harcostársat, az embert szerette.

Nem véletlen, hogy az egyik legnépszerűbb magyar forradalmi dallá lett Komját költeménye, a spanyol fronton küzdő szabadságharcosoknak küldött *Nemzetközi brigád indulója.* A szocialista humanizmus élménye járja át a vers sorait, a cselekvő, harcos életek hite, szenvedélye szól belőle. Az ember emeli itt magasra fejét. Az örök „ezernyelvű egyszívű brigád" a halhatatlan, győztes emberiség marsol előre benne a jövő felé. A proletárnemzetköziség felemelő morális tartalmait ilyen mélyen csak az élhette át, ki Komjáthoz hasonló hőfokon érezte a „törhetetlen fajta", a harcoló, küzdő emberiség nagyságát, szépségét: az emberben rejlő erőt s lehetőséget.

Kiküzdötte magának Komját az igazi humanizmust, a cselekvő, harcos élet igénye élt benne. Maradéktalanul meghódította a szocialista realizmus ábrázoló módszerét. Mert a szocialista realizmushoz elválaszthatatlanul hozzátartozik, hogy mélyen megélve a valóságot, egy újfajta embereszményt fogalmaz meg és tudatosít, s távlatot tár vele a jövő felé. Nem véletlen, hogy a szocializmus és a haladó polgárság irodalmát épp a pozitív hős és a művészi távlat esztétikai követelménye választja el leginkább egymástól. Az irodalom síkján itt ütközik ki legélesebben a két világnézet s a két világ közti különbség.

A szocialista író a fejlődő, jövőt teremtő, forradalmi valóság megszólaltatója; azé a világé, melynek a lényegéhez tartozik hozzá az emberbe, az emberi munkába s értelembe vetett dacos, büszke hit. Az ember itt saját sorsának a gazdájává nőtt. A széthulló polgári világ írója viszont nem tud menekedni a kilátástalanság, a reménytelenség nyomasztó érzése elől, céltalannak tűnik számára az emberi lét, tehetetlennek az ember, s jövőtlennek az emberiség. Komját szocialista író, a születő új társadalmi valóság művészi megszólaltatója volt. Ott élt benne azoknak hite, akik számára az ember fogalma egyben a jövőnek is záloga s biztosítéka volt. „Harccal és vérrel, de feltisztul az út — a háborgó világon. — S testet ölt mind az álom!" — vallotta verse. A szocializmusért vívott harc s a szocialista fejlődés egyik leglényegesebb emberi-lelki mozzanatát tükrözte vissza költészete: a szocia-

Digitized by Google

lista humanumot. A dolgozó munkás emberiség felismerte itt önnön erejet, s vállalta a felelősséget a saját sorsáért.

Harcosként, kommunistaként élte Komját kora életét: a cselekvő, harcos ember, a szocialista ember művészi tudatosítójává, érzéseinek kifejezőjévé válhatott. Nemcsak az első magyar kommunista költő volt, hanem egyben irodalmi újító s úttörő is: kiküzdötte a szocialista realizmus ábrázoló módszerét. Művészi örökségének számbavétele éppen ezért nemcsak az irodalomtörténészi kegyelet dolga, erre kötelez a szocialista realizmusért folvó kritikai harc is. Az úttörő előd, az első magyar kommunista költő a maga művészi, emberi fejlődésével, elért eredményeivel tudatosító és segítőtárs lehet mai irodalmunk számára is.

Digitized by Google

A marxista—leninista párt és szerepe a munkások osztályharcában

Az elmúlt év végén jelent meg orosz nyelven „A marxizmus—leninizmus alapjai" című kézikönyv.[1] *A könyv célja, hogy népszerű, közérthető formában fejtse ki a marxizmus—leninizmus egységes, összefüggő tanításának az alapjait. A könyvet szovjet tudósok, propagandisták, pártmunkások egy csoportja készítette Otto Kuusinen elvtárs vezetésével. A szerzők arra törekedtek, hogy a marxizmus—leninizmus alkotó részeit (filozófia, politikai gazdaságtan, tudományos szocializmus) a kommunista és munkáspártok gyakorlati tapasztalataival szoros összefüggésben fejtsék ki. A kézikönyv megjelenése az egész nemzetközi kommunista mozgalom szempontjából jelentős, mivel sok év után az első kísérlet a marxizmus—leninizmus alapjainak népszerű formában való összefoglalására.*

A kézikönyv 13. fejezetének címe: „A marxista—leninista párt és szerepe a munkások osztályharcában". A munkásosztály történelmi hivatásának megvalósulását egyre inkább biztosítja világszerte a munkásosztály számszerű fejlődése és társadalmi-politikai szerepének növekedése. Jelenleg a világ valamennyi országában az iparban foglalkoztatottak száma körülbelül 200 millió. Ezeknek túlnyomó többsége munkás. Tehát az ipari munkások hadserege családtagjaikkal együtt több mint félmilliárd ember, annak ellenére, hogy a legnépesebb országokban (Kína, India) a nagyipar fejlődése viszonylag nemrégen kezdődött el. A munkásosztálynak azonban történelmi szerepe betöltéséhez, a társadalom forradalmi átalakításához önálló politikai pártra van szüksége. Ilyen párt a marxista—leninista párt. A marxista—leninista párt természeténél fogva egy osztály, a munkásosztály pártja, ugyanakkor mélyen gyökerezik a nép más rétegeiben is. A kommunista tömegpártokban megtalálhatók mindazoknak a népi erőknek a képviselői, amelyek harcbaszálltak a kapitalizmussal. A 13. fejezet a párt forradalmi jellegét, szervezeti alapelveit, politikájának tudományos alapjait tárgyalja népszerű formában. Az alábbiakban ebből a fejezetből közlünk részleteket.

[1] Osznovi Marxizma—Leninizma. Goszpolitizdat. Moszkva. 1959.

Digitized by Google

A párt eleven kapcsolata a széles tömegekkel

A kommunisták csak akkor válhatnak párttá a szó igazi értelmében, ha szoros kapcsolatban állnak a tömegekkel, és azok támogatását élvezik. Lenin 1920-ban megbírált egyes angol kommunistákat, akik nem értették meg a tömegkapcsolatok szükségességét. Élesen megmondta nekik: „Ha a kisebbség nem tudja a tömegeket vezetni, nem tud velük szoros kapcsolatot teremteni, akkor nem párt és általában semmit sem ér, akár pártnak... nevezi is magát" (Lenini Művei, 31. kötet, Szikra, 1951. 237. old.).

Egy párt tetszés szerint hirdetheti magáról, hogy élcsapat és mégsem válik azzá. Hiszen a párt nem kényszerítheti a tömegeket arra, hogy kövessék. Azzal sem szerez tekintélyt, ha a tömegek előtt tett nyilatkozataiban vezető szerepre jelent be igényt.

Nem elég hirdetni — ki kell harcolni a párt vezető szerepét

Hogyan lesz a párt igazi vezető? Ehhez csak egy út van — meg kell győzni a tömegeket arról, hogy a párt helyesen fejezi ki és védelmezi érdekeiket. A pártnak nem szavakkal, hanem tettekkel, politikájával, kezdeményezéseivel, odaadásával kell meggyőznie a tömegeket. A pártnak egész munkájával rá kell szolgálnia a széles tömegek bizalmára és elismerésére. „Mert nem elég — mondotta Lenin —, ha ‚avant-garde'-nak, élcsapatnak nevezzük magunkat —, úgy is kell cselekedni, hogy *valamennyi* többi csapat lássa és kénytelen legyen elismerni, hogy mi haladunk az élen" (Lenin Művei, 5. kötet. Szikra, 1953. 422. old.).

A kommunista pártnak van programja, ez a program tudományosan megalapozott kifejtése céljainak, amelyek megfelelnek a dolgozók alapvető érdekeinek. A harcnak a dolgozók számára érthető végcélja nélkülözhetetlen feltétele annak, hogy a párt vezető pozíciót harcoljon ki magának. A pártnak ugyanakkor akcióprogrammal is kell rendelkeznie, amely a dolgozók legközelebbi szükségleteinek kielégítésére irányul. A párt igyekszik kezdeményező lépéseket tenni a nép életének minden területén, igyekszik ismerni a lakosság legkülönbözőbb rétegeinek szükségleteit, és harcol követeléseikért.

A kommunisták állandóan leleplezik a korát túlélt kapitalista rendszert, de helytelennek tartják olyan jelszavak meghirdetését, amelyek csak bírálnak, de nem válaszolnak arra a kérdésre, hogy *ma* mit és hogyan kell tenni. Lenin mindig harcolt olyan jelszavak meghirdetésének kísérlete ellen, amelyek csak arra szolgálnának, hogy „fokozottan tudatosítsák a proletariátus soraiban az imperializmus elleni harc szükségességét". Ezt írta: „Az olyan ‚negatív' jelszó, amely nem kapcsolódik egybe egy bizonyos pozitív

Digitized by Google

elhatározással, nem ‚fokozottan tudatosítja', hanem elhomályosítja az imperializmus elleni harc szükségességét, hiszen az ilyen jelszó szócséplés, üres hangoskodás, tartalmatlan szónoklat" (Lenin Művei, 23. kötet. Szikra, 1951. 68. old.).

Dolgozni mindenütt, ahol a tömegek vannak

A kommunisták dolgozni igyekeznek mindenütt, ahol dolgozók vannak. Ehhez a legszorosabb, szerves, mindennapos tömegkapcsolat kell. „Hogy a tömegek szolgálatában álljon — írta Lenin — és a *tömegek* helyesen felfogott érdekeit fejezze ki, az élcsapatnak, a szervezetnek egész tevékenységét a tömegek között kell végeznie, bevonva a munkába a tömegek legjobb erőit, kivétel nélkül valamennyit, minden lépésnél gondosan és objektíven ellenőrizve, megvan-e a kapcsolat a tömegekkel, eleven-e ez a kapcsolat. Az élcsapat így és *csakis* így neveli és világosítja fel a tömegeket, azzal, hogy a *tömegek* érdekeit fejezi ki, tanítja őket a szervezésre, s a tömegek *egész* tevékenységét a tudatos osztálypolitika útján irányítja" (Lenin Művei, 19. kötet. Szikra, 1955. 408. old.).

Természetes, hogy a kommunisták nagy jelentőséget tulajdonítanak a tömegszervezeteknek — a szakszervezeteknek, a nő- és ifjúsági egyesületeknek, a szövetkezeteknek stb. A kommunista pártok egyáltalán nem akarják megfosztani önállóságuktól ezeket a szervezeteket. Éppen ellenkezőleg, a kommunisták szerint a tömegszervezetek csak akkor tölthetik be szerepüket, ha mindegyik jól teljesíti sajátos feladatait. A kommunisták tiszteletben tartják azoknak a tömegszervezeteknek határozatait és fegyelmét, amelyekben dolgoznak, betartják az alapszabályokat és kötelességüknek tartják segítséget nyújtani ahhoz, hogy mindegyik szervezet jobban védelmezhesse a tömegek érdekeit.

A szakszervezetekben a kommunisták következetesen harcolnak a munkások gazdasági érdekeiért, a proletariátus akcióegységéért. Amikor sztrájkokra kerül sor, a sztrájkbizottságokban ők a legállhatatosabbak, a legerélyesebb szervezők. Ilyen kommunistákat a munkások szívesen választanak a legfelelősebb tisztségekbe is.

Az ifjúsági, a paraszt-, a nőszervezetekben és minden más szervezetben a kommunisták nem parancsolgatással, hanem energiájukkal és magasfokú eszmeiségükkel igyekeznek szélesíteni a párt befolyását, függetlenül attól, hogy csak egyszerű tagokként vagy vezetőkként dolgoznak a szóbanforgó szervezetekben.

A párt a tömegszervezeteken keresztül szorosabb kapcsolatot tart fenn a dolgozókkal. Az Olasz Kommunista Párt például sok demokratikus szervezetre támaszkodik, egyebek között az Olasz

Digitized by Google

Általános Munkásszövetségre (C. G. I. L.), Olaszország legnagyobb szakszervezeti központjára, amely az ország szervezett munkásainak zömét egyesíti soraiban, a Parasztok és Földmunkások Országos Szövetségére és más szervezetekre. Ugyanez a helyzet Franciaországban is, ahol a kommunista párt szoros kapcsolatban áll az Általános Munkásszövetséggel (CGT), a Francia Nőszövetséggel, a Francia Leányszövetséggel, a Parasztifjúsági Szövetséggel, a Volt Frontharcosok Köztársasági Egyesületével és más tömegszervezetekkel. A Finn Kommunista Párt tagja a finn nép átfogó Demokratikus Szövetségnek; szoros kapcsolatot tart fenn a Kisbirtokosok Szövetségével. Az Indonéz Kommunista Párt vezetésével tevékenykedik az ország legnagyobb szakszervezeti központja, az Indonéz Országos Szakszervezeti Szövetség (több mint 2 500 000 tag), a Paraszt Únió (2 350 000 tag), a nőszervezet (mintegy 500 000 tag).

A kommunisták igyekeznek utat találni azokhoz a dolgozókhoz, akik olyan szervezetek tagjai, amelyeknek vezetői, és olykor közönséges tagjainak jelentős része is, közömbösek, vagy akár ellenségesek a kommunizmussal szemben. A tömegeket nem szabad megbántani, meg kell találni az utat a dolgozók eszéhez és szívéhez, nem szabad félni az elfogultságtól, az előítéletektől, sőt még a kötekedéstől és a sértegetésektől sem.

Lenin már az első orosz forradalom éveiben írt arról, hogy dolgozni kell a munkásosztály minden rétegében: „... tudnunk kell közeledni ennek az osztálynak legszürkébb, legfejletlenebb, a mi tudományunktól meg az élet tudományától legkevésbé érintett tagjaihoz, hogy el tudjunk velük beszélgetni, közelebb tudjunk férkőzni hozzájuk, képesek legyünk kitartóan, türelmesen a szociáldemokrata öntudat színvonalára emelni őket, anélkül, hogy tanításunkat száraz dogmává változtatnánk, tanítva őket nem csupán könyvekből, hanem azzal is, hogy részt veszünk a proletariátus e legszürkébb és legfejletlenebb rétegeinek mindennapos küzdelmeiben" (Lenin Művei, 8. kötet, 1954. Szikra, 459. old.).

A párt alapszervezetei a tömegek között folyó munka támaszpontjai. Ott működnek, ahol a legjobb kapcsolatot teremthetik a dolgozókkal és hatást gyakorolhatnak rájuk. A Szovjetunió Kommunista Pártjában az alapszervezeteket mindig jobbára termelési alapon létesítették, s ezen belül is a legnagyobb figyelmet az üzemi szervezeteknek szentelték, amelyek a legközelebb állnak a munkásosztályhoz.

Az alapszervezetek felállításának területi elve indokolt olyan esetekben, amikor lehetővé teszi a párt befolyásának átfogóbb érvé-

Digitized by Google

nyesítését a tömegekben, a lakosság olyan rétegeinek megközelítését, mint a kisiparosok, parasztok, kiskereskedők, szabadfoglalkozásúak stb. Sok országban a pártszervezetek területi elv szerinti létesítése megfelel a tömegmozgalmi hagyományoknak, és ezzel számolni kell. A sablonosság, az egyhangúság itt ugyanolyan ártalmas, mint bármilyen eleven munkában, bár a termelési elv jobban megfelel a párt osztályjellegének. Sok ország kommunista pártjai vegyesen, termelési és területi elv szerint létesítik alapszervezeteiket.

A tömegeket vezetni nem annyit jelent, mint állandóan oktatgatni őket. Részt kell venni a leghétköznapibb ügyek elintézésében is, marxista szempontból megvilágítva azokat. A pártszervezetnek arra kell törekednie, „hogy energiájával, eszmei befolyásával (s persze nem címeivel és rangjaival) kivívja a vezető szerepet..." (Lenin Művei, 15. kötet, Szikra, 1955. 358. old.).

A kommunisták még a parlamenti tevékenységben való részvétel ügyét is szükségszerűen összekapcsolják a tömegmunkával. Az opportunisták a parlamentben csak egy eszközt látnak magasröptű kombinációkra, valamint arra, hogy a kérdéseket a tömegek háta mögött oldják meg. Lenin elítélte ezt a gyakorlatot és azt írta, hogy „a nyugateurópai és amerikai kommunistáknak meg kell tanulniok, hogy új, a megszokottól eltérő, nem opportunista, nem karrierista parlamenti politikát alakítsanak ki..." (Lenin Művei, 31. kötet, Szikra, 1951. 90. old.)

Több kapitalista ország kommunista pártjának sikerült olyan parlamenti tevékenységet kifejteni, amilyenre Lenin gondolt. Nem ok nélkül szavaznak milliók a háború utáni évek mindegyik parlamenti választásán a Francia és az Olasz Kommunista Pártra. A kommunisták nagyszámú képviselővel rendelkeznek ezeknek az országoknak sok községi tanácsában is. A polgármesteri, a polgármesterhelyettesi, a községi tanácsosi tisztségben igyekeznek a legjobban eleget tenni választóik kívánságainak.

A tömegharccal elszakíthatatlan kapcsolatban álló parlamenti tevékenység lehetőséget nyújt a kommunista pártoknak reális eredmények kiharcolására. Amikor a tömegek látják ezt, a kommunisták befolyása nő.

Vezetni a tömegeket és tanulni a tömegektől

A tömegeket csak az vezetheti, aki figyelembe veszi tapasztalataikat és tudatosságuk fokát, nem szakad el a valóságtól, nem szalad előre. Különben fennáll az a kockázat, hogy annak az előőrsnek szomorú helyzetébe kerül, amely elvesztette kapcsolatát a maga mögött hagyott főerőkkel,

Digitized by Google

A tömegek tudatossága színvonalának figyelembevétele azonban egyáltalán nem jelenti azt, hogy ehhez a színvonalhoz alkalmazkodjunk, az elmaradottsághoz igazodjunk. A tömegkapcsolatok ilyesfajta értelmezése az opportunizmusra jellemző. A forradalmi marxisták ezt másképp értelmezik, ők nem úsznak az árral.

A kommunista párt általánosítja, a történelmi tanulságok és a marxista elmélet világánál elemzi saját osztályának és az egész népnek a tapasztalatait, ezért van lehetősége azoknak a tendenciáknak a felismerésére, amelyek még nem kerültek teljesen felszínre, de amelyek előtt jövő áll. A marxista párt semmit nem agyal ki, az életre támaszkodik, de az ösztönös mozgalom előtt halad, utat mutat neki, mert idejében megoldást tud javasolni azokra a problémákra, amelyek a népet foglalkoztatják.

A párt abban az esetben tudja vezetni és tanítani a tömegeket, ha maga is tanul a tömegektől, vagyis figyelmesen tanulmányozza azt, ami a nép gyakorlatában születik, magába szívja a nép bölcsességét. Tanulni a tömegektől, hogy taníthassuk a tömegeket, — ez a marxista—leninista vezetés elve, amelyet minden kommunista párt követ. A kínai kommunisták „tömegvonalnak" nevezik ezt.

Bármilyen tekintélye legyen is egy pártnak, nem élhet meg a korábban felhalmozott politikai tőkéből. Ezt állandóan gyarapítania kell olymódon, hogy megszerzi a tömegek támogatását a párt politikájának és minden intézkedésének. A párt nem viselkedhet úgy, mint egy tévedhetetlen tanító, nyíltan kell beszélnie a tömegekkel a sikerekről és a hibákról egyaránt. A kommunisták nem félnek beszélni gyengeségeikről. Ezt más párt, amely eltitkolja hibáit a tömegek elől, nem teheti meg.

A marxista—leninista politika mint tudomány és művészet

A kommunista pártok erejének egyik legfontosabb forrása az, hogy tudományos alapra építhetik fel politikájukat.

Ez mindenekelőtt azt jelenti, hogy a munkásosztály érdekeinek védelmezése során a marxizmus—leninizmus tanításával felfegyverzett kommunisták cselekedeteikben támaszkodhatnak a társadalmi fejlődés objektív törvényeinek ismeretére és különösen az osztályharc törvényeinek ismeretére; tekintetbeveszik minden adott időszakban, minden konkrét helyzetben az osztályerők elosztását. „Az élenhaladó osztály taktikája csak akkor lehet helyes — mutatott rá Lenin —, ha arra támaszkodik, hogy objektív módon számbaveszi az adott társadalom kivétel nélkül valamennyi

Digitized by Google

osztályának kölcsönös viszonyait egész összességükben, tehát ha számbaveszi ennek a társadalomnak objektív fejlődési fokát és e társadalomnak más társadalmakhoz való kölcsönös viszonyát is. Emellett minden osztályt és minden országot nem sztatikus, hanem dinamikus, vagyis nem mozdulatlan állapotában, hanem mozgásában kell vizsgálni (amely mozgásnak törvényei minden osztály gazdasági létfeltételeiből következnek)" (Lenin Művei, 21. kötet, Szikra, 1951. 64. old.).

Alábbiakban foglalkozunk a kommunista pártok politikájának, mint tudománynak és művészetnek néhány általános kérdésével. E politika gyakorlati megvalósítását és legfontosabb problémáit e könyv későbbi fejezetei tárgyalják.

A politikai stratégiáról és taktikáról

Azok az intézkedések, amelyekből a marxista—leninista párt munkássága összetevődik, nem a pártvezetés rögtönzésének eredményei. Bennük konkrétan kifejeződik az a *politikai irányvonal*, amelyet a párt az adott harci szakasz és az adott helyzet tudományos elemzése alapján dolgozott ki. A politikai nyelvben ennek az irányvonalnak a jelölésére használják a *taktika* és a *stratégia* fogalmakat is.

Amikor taktikáról beszélnek, gyakran konkrét feltételekkel meghatározott, viszonylag nem hosszú időszak politikai irányvonalára gondolnak, amikor viszont stratégiáról beszélnek, ez alatt egész történelmi szakasz irányvonalát értik. Ez a megkülönböztetés azonban nem volt mindig. A régi munkásmozgalomban (az Októberi Forradalom előtti időben) a párt taktikája alatt egész politikáját értették, függetlenül attól, milyen időtartamra vonatkozik.

Így használta ezt a fogalmat Lenin és jelölte vele mind a munkásosztály harcának vezetésével kapcsolatos, aránylag gyorsan váltakozó feladatokat (szűkebb értelemben vett taktika), mind pedig az egész történelmi korszakban érvényben maradó feladatokat. „A szociál-demokrácia két taktikája a demokratikus forradalomban" című könyvében például a párt általános irányvonala értelmében írt a taktikáról, amely irányvonal érvényes az oroszországi polgári demokratikus forradalom előkészítésének és megvalósításának egész időszakában. A stratégia katonai területről kölcsönvett fogalmát Lenin ritkán használta. Csak az Októberi Forradalom után, a testvéri kommunista pártok politikájával foglalkozó néhány munkájában tett említést a pártstratégiáról, de nem tartotta szükségesnek elhatárolni ezt a fogalmat a taktika fogalmától.

Jelenleg akkor beszélnek a kommunisták stratégiáról, vagy stratégiai vonalról, amikor a párt általános irányvonaláról van

Digitized by Google

szó, az adott történelmi időszak legáltalánosabb feladatainak teljesítésével kapcsolatban, kiindulva a fennálló osztályerőviszonyokból. Ebben az értelemben természetesen egészen helyénvaló beszélni a párt stratégiai vonala betartásának fontosságáról, hogy egyfelől kiemeljük az adott időszak *főfeladatának* teljesítésére irányuló szakadatlan törekvés szükségességét, másfelől hogy felhívjuk a figyelmet a „szakaszok átugrása" baloldaliaskodó irányzatának veszélyességére. Amikor azonban a párt politikai stratégiájáról beszélünk, óvakodnunk kell attól, hogy elragadjanak a katonai területről vett analógiák, mivel a politikai stratégia alapvetően különbözik a hadistratégiától.

A politikában nem kész hadseregekkel operálnak, hanem társadalmi osztályokkal és olyan erőkkel, amelyek közül egyesek lehetnek szervezettek, mások szervezetlenek, egyesek tudatosan cselekszenek, mások ösztönösen. A katonai vezetőnek minden jelenlevő erő alá van rendelve. Szabadon manőverezhet velük, a tartalékokat ott vetheti be, ahol szükségesnek tartja, csupán a harcászati célszerűséggel kell számolnia. A politikai vezetők nem rendelkeznek ilyen lehetőségekkel. Az eseményekben részt vevő osztályok és erők nem hadseregek és nem tartalékok. Nem a főnökség parancsai szerint, hanem saját érdekeik szerint cselekszenek, mégpedig annak megfelelően, ahogyan ezeket az érdekeket a jelen pillanatban értelmezik. Sok egyéb olyan tényező is van, amely sokszorosan bonyolultabbá teszi a politikai vezetés feladatát a katonai vezetéshez képest. Mindezt figyelembe kell venni, amikor a politikai stratégia kifejezést használjuk.

Kapitalizmusban a párt stratégiai vonalának kidolgozásakor először is fontos helyesen meghatározni a munkásosztály *fő célkitűzését* az adott szakaszban, továbbá a *fő osztályellenséget*, amely ellen ebben a szakaszban összpontosítani kell minden dolgozó osztálygyűlöletét és ütőerejét, hogy megtörjék ellenállását.

Másodszor, helyesen kell meghatározni a párt viszonyát a legjelentősebb *közbeeső réteghez*, amely bár ellenzéki szerepet játszik a fő ellenséggel szemben, de osztályérdekeinek kettősségénél fogva veszélyes politikai ingadozást mutat, hajlamot a megalkuvásra, sőt olykor arra is, hogy egyenesen összeszűrje a levet ezzel az ellenséggel.

Az orosz forradalom első szakaszában Lenin például az *önkényuralom megdöntésében* jelölte meg a mozgalom fő célját és két feladatot tűzött a proletariátus elé: „... hogy *az önkényuralom ellenállását erőszakkal letiporja*" (fő ellenség) „és *a burzsoázia ingadozását ellensúlyozza*" (Lenin Művei, 9. kötet, Szikra, 1954, 91. old.). A bolsevikok mindkét feladatot elismerték. A mense-

Digitized by Google

vitek viszont, akik nem ismerték el a második feladatot, a jobboldali opportunizmus mocsarába süppedtek.

Az orosz forradalom második szakaszában Lenin fő célként a *burzsoázia megdöntését* határozta meg, és két feladatot tűzött a proletariátus elé: „... hogy *erőszakkal megtörje a burzsoázia ellenállását*" (fő ellenség) „és *ellensúlyozza a parasztság és a kispolgárság ingadozását*" (Lenin Művei, 9. kötet, Szikra, 1954. 91. old.). A bolsevikok hozzáláttak mindkét feladat teljesítéséhez. Ha csupán az említett feladatok egyikére korlátozódtak volna, vagy ha a fő csapás irányának a második feladatot tekintették volna, komoly kárt szenvedett volna a forradalom.

Harmadszor, a stratégiai vonal kidolgozásakor fontos helyesen meghatározni a munkásosztály *szövetségeseit* a mozgalom adott szakaszában. Helytelen lett volna a munkásosztály szöveségeseit a párt „tartalékainak" tekinteni, amelyeket saját belátása szerint „felhasználhat", s amelyekkel ugyanolyan szabadon „manőverezhet", mint a hadvezér a tartalékokkal a hadmezőn. A politikában a stratégiai vezetést a tartalékok felhasználásának kérdésére zsugorítani annyit jelent, mint elvonni a figyelmet attól a feladattól, amely a tőkés országokban a legszükségesebb a döntő osztálycsatákra való előkészületben — a kommunista pártnak a munkástömegekhez és a legszélesebb dolgozó rétegekhez fűződő kapcsolatai szakadatlan erősítésétől, a szocialista pártokkal, a szakszervezetekkel és a többi tömegszervezettel való akcióegység kiépítésétől. Minden kommunista párt kiindul továbbá a szomszédos országok munkásmozgalma és a gyarmatok forradalmi mozgalmai *önálló* szerepének elismeréséből, és nem tekinti azokat egyszerűen a forradalom „tartalékainak" saját országában vagy valamely más országban. Az imperialistaellenes felszabadító mozgalom egyes osztagainak másféle megítélése nemcsak ellentétben állna a kommunisták elveivel és politikai erkölcsével, hanem e szövetségesek elvesztésének veszélyével is fenyegetne.

A politikai vezetés művészete

Lenin azt mondotta a politikáról, hogy nemcsak tudomány, hanem művészet is.

Ez azt jelenti, hogy a politikai vezetés nemcsak a helyzet helyes, tudományosan megbízható elemzését, és ezen az alapon a helyes irányvonal kidolgozását teszi szükségessé, hanem nagyfokú szakértelmet, mesteri tudást, igazi művészetet is megkövetel annak keresztülvitelében. Ilyen művészet nélkül nem valósul meg a legjobb politikai irányvonal sem. Meg lehet határozni helyesen a fő célkitűzést és a fő ellenséget az adott szakaszban. De mi haszna lesz ennek, ha a párt nem tudja megszervezni a harcot e célért és az ellenség ellen? Helyesen meg lehet határozni a mun-

Digitized by Google

kásosztály szövetségeseit, de vajon lesz ennek értelme, ha a párt nem tudja őket a maga oldalára állítani, megszervezni és irányítani harcukat?

A politikai vezetés szempontjából tehát *nemcsak az ismeretek fontosak, hanem a hozzáértés is.* Hogyan lehet szert tenni erre a hozzáértésre, erre a művészetre?

Ehhez az elméleti tanulás természetesen egymagában nem elegendő. A politikai vezetés művészetét mindegyik párt csak a saját gazdag tapasztalatai révén szerezheti meg. Nincs olyan iskola, amely a forradalmi párt számára helyettesíthetné a gyakorlati harc iskoláját, annak minden változandóságával és megpróbáltatásaival, győzelmeivel és veréségeivel, sikereivel és kudarcaival.

Mindez természetesen nem azt jelenti, hogy minden pártnak mindent feltétlenül sajátmagának kell kipróbálnia és csak a maga kárán kell tanulnia. A politikai művészet elsajátításának folyamatát lényegesen meg lehet gyorsítani, a veréségek, hibák és kudarcok számát pedig jelentősen csökkenteni lehet, ha figyelmesen és szakértelemmel tanulmányozzuk és felhasználjuk a többi párt tapasztalatait, a nemzetközi forradalmi mozgalom tapasztalatait. Azok a munkák, amelyek összefoglalva általánosítják ezeket a tapasztalatokat, felbecsülhetetlen értékű segédeszközt jelentenek mindazok számára, akik a politikai vezetés művészetének elsajátítására törekszenek. Különösen fontos ebből a szempontból Lenin „Baloldaliság — a kommunizmus gyermekbetegsége" című könyve, amely páratlan jelentőségű volt és marad továbbra is a nemzetközi kommunista mozgalom szempontjából.

Milyen fő tevékenységi területeket foglal magában a politikai vezetés művészete?

Mindenekelőtt a tömegmunka képességét. Ezzel a feladattal csak azok a pártok és vezetők birkózhatnak meg sikeresen, akik és amelyek a dolgozók érdekeit tartják szem előtt, osztják törekvéseiket, önzetlen odaadást éreznek irántuk.

A politikai művészet egyik lenini elve az, hogy a milliós tömegeknek az aktív harcba való bevonásához kevés egymagában a propaganda és az agitáció, ehhez *maguknak a tömegeknek saját politikai tapasztalataira* is szükség van. „... Az emberek milliói — mondotta Lenin — sohasem fogják meghallgatni a pártok tanácsait, ha ezek a tanácsok nem egyeznek meg azzal, amire saját életük tapasztalata tanítja őket" (Lenin Művei, 24. kötet, Szikra, 1952. 519. old.). A politikai vezetés művészete ezért abban rejlik, hogy olyan eszközöket és módszereket kell alkalmazni, amelyek a tömegek tapasztalataiból és tudatosságuk színvonalából kiin-

Digitized by Google

dulva, tovább vezethetik a tömegeket, a végcélért folyó harc felé. A párt nem várhat passzívan, amíg maga a valóság megtanítja a tömegeket. A pártnak értenie kell ahhoz, hogy hozzásegítse őket a helyes következtetések levonásához. Lenin úgy fejezte ki ezt, hogy tudni kell a tömegeket saját tapasztalataikon rávezetni a határozott harc álláspontjára.

A tömegek azokon a tényeken keresztül érzékelik a környező valóságot, amelyekkel nap mint nap találkoznak és amelyek közvetlenül érintik őket. Ezért a pártok csak úgy tudják a dolgozókat harcba vezetni a kapitalizmus ellen, ha vezetik a tömegek közvetlen gazdasági szükségleteiért és politikai érdekeiért folyó harcot, ha olyan követelésekkel állnak elő, amelyek megfelelnek a különböző dolgozó rétegek halaszthatatlan igényeinek, és ha kiharcolják e követelések teljesítését.

A politikai vezetés művészetének fontos része továbbá az a képesség, hogy a párt egyesíteni tudja saját erőfeszítéseit mindazok erőfeszítésével, akikkel akcióegységet lehet teremteni, beleértve azokat is, akikkel nézeteltérések vannak alapvető kérdésekben. Amint a következő fejezet részletesen kimutatja, ez ugyan nehéz, de fontos munka.

A politikai vezetés művészete magában foglalja még az adott helyzetnek megfelelő harci forma helyes kiválasztásának képességét, valamint azt, hogy készen kell állni e formák rendkívül gyors és váratlan váltakozására.

Ha a párt helyesen tudja megválasztani a harc formáit, és kidolgozza az adott feltételeknek megfelelő politikai irányvonalat, aktívan cselekedhet és határozott eredményeket érhet el a legbonyolultabb és legnehezebb körülmények között is.

A lenini típusú párt sohasem várja ölbetett kézzel, magábaroskadva a „nagy órát", azt a helyzetet, amely maga váltja ki a dolgozók forradalmi megmozdulását és gyengíti ellenségeik ellenállását. A legkedvezőtlenebb körülmények között is kutatja és megtalálja az aktív tömegmunka, az aktív politikai harc lehetőségeit. A párt ezzel erősíti saját pozícióit, és ami még ennél is fontosabb, nagymértékben közelebb hozza a döntő csata óráját és nemcsak sajátmagát készíti fel erre, hanem a dolgozók lehetőség szerint minél szélesebb rétegeit is. A legmagasabbrendű politikai művészet éppen az, hogy még a forradalom hanyatlásának körülményei között is meg kell találni a harcnak azokat az irányait és formáit, amelyek megalapozzák és közelebb hozzák a jövő győzelmeit. Az ilyen művészetre ragyogó példát ad az orosz kommunisták lenini politikája a reakció éveiben, az 1905—1907-es forradalom veresége után. A párt megmutatta azokban az években,

Digitized by Google

hogyan kell viselkedni a forradalom sikertelensége esetén. Lenin akkor ezt írta: „A forradalmi pártoknak tovább kell tanulniok. Támadni megtanultak. Most meg kell érteni, hogy ezt a tudományt ki kell egészíteni a minél rendezettebb visszavonulás tudományával. Meg kell érteni — és a forradalmi osztály a saját keserű tapasztalatán okulva érti meg —, hogy nem lehet győzni, ha nem tanulja meg a szabályszerű támadást és a szabályszerű visszavonulást" (Lenin Művei 31. kötet, Szikra, 1051. 12. old.).

Meg kell találni a döntő láncszemet

A politikai vezetés tudománya és művészete megnyilvánul azoknak a fő feladatoknak a kiemelésében is, amelyeknek megoldására különös erőfeszítéseket kell összpontosítani.

A politikai események mindig összefüggenek egymással, de mindig összebogozottak, zavarosak. Lenin azt mondotta, hogy egy lánchoz lehet őket hasonlítani, csupán az a különbség, hogy a láncszemek sorrendje, formája és összekapcsolódása nem olyan egyszerű, mint a kovács készítette láncban. Emellett a közönséges láncban minden láncszem egyforma, a politikai életben viszont vannak alapvető és vannak alárendelt jelentőségű, másodrendű kérdések. „Érteni kell ahhoz, hogy minden egyes pillanatban megtaláljuk azt a bizonyos láncszemet, amelyet minden erőnkből meg kell ragadnunk, hogy az egész láncot kezünkben tarthassuk és jól előkészíthessük az átmenetet a következő láncszemre . . ." (Lenin Művei, 27. kötet, Szikra, 1952. 270. old.).

Oroszországban a cárizmus megdöntése után a háborúból való forradalmi kilépés lett a döntő láncszem. A nagy tömegeken nyomban a Februári Forradalom után a honvédelem hangulata lett úrrá. Azt hitték, hogy megváltozott a háború jellege, hogy megszűnt imperialista háború lenni. De Lenin kimutatta ezeknek az illúzióknak az alaptalanságát. Amíg a burzsoázia volt hatalmon, a háború imperialista háború maradt. A béke eléréséhez akkor nem vezetett más kiút, mint a szocialista forradalom. És bár az első időben a tömegek még nem értették ezt, a párt bizonyos volt abban, hogy az események logikája rávezeti őket arra a következtetésre, hogy a megoldás a forradalom. A párt éppen arra összpontosította erőfeszítéseit, hogy hozzásegítse a tömegeket e következtetés levonásához.

Mindössze fél évre volt szükség, s a burzsoázia teljesen lelepleződött, mint a háború folytatásában érdekelt osztály. Ekkor beállt a változás a tömegek tudatában, hiszen meggyőződtek arról, hogy csak a burzsoázia fegyveres megdöntésével lehet véget vetni a háborúnak. „A forradalmi Oroszország csakugyan kilépett a háborúból, — mondotta Lenin. — Nagy erőfeszítésbe került, viszont

Digitized by Google

számoltunk a nép legfőbb szükségletével, s ez... biztosította számunkra a győzelmet" (Lenin Művei, 33. kötet, Szikra, 1953. 298. old.).

A jelenlegi körülmények között, amikor pusztító atomháború veszélye fenyegeti a népeket, amikor ismét aktivizálódik a nemzetközi reakció, hogy fasiszta rendszert varrjon a népek nyakába, — a kapitalista országok kommunista pártjainak politikájában a döntő láncszem a békéért és a demokráciáért folyó harc lett.

A valóságos helyzet marxista—leninista elemzése, a tömegekhez fűződő szoros kapcsolat lehetővé teszi mindegyik pártnak, hogy az illető ország belső helyzetének sajátosságaiból kiindulva meghatározza azt a fő feladatot, amelynek megoldása közelebb hozza a munkásosztály végső céljának elérését.

Digitized by Google

NEMZETKÖZI SZEMLE

Az algériai lázadás háttere

1960 január 24-én fasiszta lázadás tört ki Algériában. A lázadóknak, — minthogy számos katonai és polgári cinkostárs támogatását élvezték és kihasználták a kormány habozását, s belső ellentéteit, — sikerült magukat néhány napig tartani. A fasiszta puccs február 1-én összeomlott, ugyanazon a napon, amikor közel 13 millió francia dolgozó egyórás egységes sztrájkkal fejezte ki tiltakozását.

A zendülők nem először kezdeményeztek efféle akciót. 1956. február 6-án indítottak egy hasonló hadjáratot. Akkor Guy Mollet-től sokkal könnyebben kicsikarták ígéreteinek visszavonását, vagyis azon szándékának megmásítását, hogy tárgyalásokkal véget vessen az algériai nép ellen folytatott háborúnak, melyet ő maga „ostobának és kilátástalannak" minősített. 1958 május 13-án újból közreműködtek a köztársaság elleni puccsban, mellyel hatalomra emelték De Gaullet. Akkor — éppúgy, mint az 1960 januári napokban — „Algéria francia!" csatakiáltással indultak rohamra. Ezzel a „nemzeti" jelszóval akarták igazolni minden lépésüket.

Tehát 1956-ban, 1958-ban és 1960-ban ugyanazon a helyen ugyanazok az emberek, azonos jelszavakkal azonos célért léptek fel: az algériai béke megakadályozásáért, és bár kevésbé nyíltan, — a már megcsonkított, de szemükben még így is túl nagy franciaországi demokrácia ellen. E hasonlatosságok mellett azonban vannak fontos különbségek a legutóbbi és az előző fasiszta puccsok között. Az algériai, a francia, és a nemzetközi helyzet az utolsó alkalommal más volt. Ennek köszönhető, hogy más lett a lázadás kimenetele is.

•

A gyarmati háború hatodik évének beköszöntekor nyilvánvalóbb volt, mint valaha, hogy a francia imperializmus nem tudja az algériai konfliktus katonai megoldását kikényszeríteni. Az 1958. május 13-i államcsinyből keletkezett hatalom erőfeszítései haszontalanoknak bizonyultak. Az 1959 márciusa óta alkalmazott „Challe terv", (egész vidékek elpusztítása, a lakosság deportálása az „átcsoportosítási" központokra) megsokszorozta az algériai nép szenvedéseit, de nem ingatta meg sem elszántságát a küzdelem folytatására, sem a nemzeti felszabadító hadsereg harci erejét. Ugyancsak kudarcba fulladtak De Gaulle tábornok erőfeszítései politikai síkon. Az úgynevezett „Constantine-i terv", a felhívások a „bátrak békéjére", az elnyomók és elnyomottak „fraternizálásáról" szóló fecsegés, meg a többi mesterkedés nem tudta félrevezetni az algériai népet. E kudarcok után, a háború folytatásának súlyosbodó következményei,

Digitized by Google

valamint afrikai és nemzetközi kihatásai miatt szánta rá magát végül De Gaulle, hogy 1959. szeptember 16-án kimondja az „önrendelkezés" végzetes szavát. De ez csupán elvi és feltételes nyilatkozat volt, és elmaradt a logikus folytatása: a megbeszélések megindítása az algériai köztársaság ideiglenes kormányával. Az integrációs terv nyílt elvetése mégis döntő fordulatot jelentett. Az algériai nép ebben kitartó harcának első vívmányát látta, s reményt merített belőle arra, hogy a tárgyalások megindulnak. Optimizmusát táplálta az is, hogy a gyarmatosítók egyre több nehézségbe ütköztek. Rájuk nehezedett a kormányok magatartását befolyásoló nemzetközi közvélemény nyomása, az afrikai-ázsiai tömb országainak, és főleg az arab és az afrikai országoknak az akciója. Az accrai pánafrikai konferencia ünnepélyesen megújította azt az ígéretet, hogy hathatós támogatást nyújt az algériai nép harcához. Az algériai nép viszont erőt merített a szocialista országok sokoldalú támogatásából és az aljas gyarmati háború abbahagyásáért elszántan küzdő francia munkásosztály aktív szolidaritásából. Ezeknek a tényezőknek együttes hatása olyan helyzetet teremtett, melyben az önrendelkezés megvalósíthatónak látszott, az önrendelkezés megakadályozására irányuló erőfeszítések pedig — és a január 24-i zendülés éppen az önrendelkezés megakadályozását célozta — olyan akciónak, melyet a történelem eleve halálra ítélt.

*

Ilyen körülmények között az algériai muzulmán lakosság csakis ellenséges magatartást tanúsíthatott a zendüléssel szemben, s valóban ezt is tette. Az algériai lakosságra vonatkozó gazdasági és szociális adatok megkönnyítik a muzulmán lakosság magatartásának megértését. Az algériai franciák a muzulmán lakosságnak még egytizedét sem teszik ki. A mezőgazdaságban „kisebbség a kisebbségben": az európai lakosságnak 10 százaléka, az egész algériai lakosságnak 1 százaléka. Ámde az európai gyarmatosítóknak ez az 1 százaléka birtokolja a legjobb földeket, melyek *az algériai mezőgazdasági össztermelés egyharmadát adják.* Nagy egyenlőtlenségek vannak a mezőgazdaságon kívüli szektorban is. A nem mezőgazdasági jellegű gazdasági tevékenység háromnegyedét 15 000 tőkés vállalat tartja kézben. Ezek közül 10 000 részvénytársasági formában —, *amelyek úgyszólván valamennyien európai kézben vannak.* Ami a jövedelem-megoszlást illeti: az egymillió algériai francia évi jövedelmét 360 milliárd régi frankra becsülik — *vagyis fejenként átlag 360 000 frankra.* A nyolc és félmillió algériai muzulmán jövedelme becslés szerint 240 milliárd frank, vagyis átlagban 29 000 frank személyenként.

Ez a néhány számadat megmagyarázza az algériai nép elszántságát, hogy véget vet a gyarmati kizsákmányolás, a faji megkülönböztetés és az elnyomás rendszerének. Megmagyarázza azt is, miért nem támogatta az ultrákat. Az is érthető, miért akarják a gyarmatosítók mindenáron meghosszabbítani ezt a számukra dúsan jövedelmező rendszert.

A gyarmatosítók azonban sem gazdaságilag, sem társadalmilag

Digitized by Google

nem egyenlőek. Vannak különbségek, s ezek az algériai konfliktus jelenlegi szakaszában nagyobb jelentőségre tesznek szert, befolyásolják a társadalmi rétegek magatartását. Érdemes például kiemelni, hogy 6385 nagy gyarmatos kezében van a gyarmatosított teljes földterület 87 százaléka. Ezek a nagybirtokosok, akiknek mindegyike több mint 100 hektár legjobb földet birtokol, a legszélsőségesebbek az ultrák közül. Ami a nem mezőgazdasági lakosságot illeti (a mezőgazdasági lakosság messze a legnagyobb létszámú, az összlakosságnak mintegy 90 százaléka), többségében kistőkésekből, kisiparosokból, kiskereskedőkből és kb. 250 000 bérmunkásból, illetve alkalmazottból áll. Túlzás lenne feltételezni, hogy az algériai probléma újabb fejleményeinek hatására az európai lakosság e rétegei kivonták volna magukat az ultrás nagybirtokosok és nagytőkések befolyása alól. Úgy látszik azonban, hogy a lakosságnak egy része kezdi tudomásul venni a realitást, és a béke érdekében hajlandó elfogadni olyan feltételeket, melyek lehetővé teszik a muzulmán többséggel való együttélés kialakítását. Az algériai köztársaság ideiglenes kormánya egyébként ezzel kapcsolatban határozottan leszögezte álláspontját, s még a lázadás folyamán újból kijelentette, hogy az európai kisebbség jogait tiszteletben fogja tartani. Mindenesetre tény, hogy több algériai városban, sőt magában Algírban is, az európai lakosság nem tartott ki végig a januári zendülők mellett, akik ezúttal sokkal jobban elszigetelődtek.

Következményeiben még jelentősebb különbség mutatkozik 1958-hoz képest a franciaországi lakosság magatartásában. Többségében tüstént ellenségesen viselkedett a zendülőkkel szemben. 1958 óta sok illúzió foszlott szerte Franciaországban. Az események igazat adtak a kommunistáknak, akik fáradhatatlanul magyarázták a tömegeknek, hogy az algériai problémának nincs más megoldása, csakis az algériai nép önrendelkezési jogának elismerése. Amit néhány éve szinte csak a kommunisták mondottak, azt a tenyek nyomására De Gaulle is kénytelen volt elismerni. A Francia Kommunista Párt annakidején hangsúlyozta e változás jelentőségét. Ha az „önrendelkezés" szó egyszer elhangzott, nincs többé visszaút. Ugyanígy nem lehetett többé megállítani a közvélemény áramlatát, mely követelte, hogy mielőbb vessenek véget az igazságtalan és romlásba döntő háborúnak.

A közvélemény még erőteljesebben fordul szembe ezzel a háborúval az ideiglenes algériai kormány miniszterelnökének február 29-i nyilatkozata után. Ferhat Abbas ebben a nyilatkozatában — a polgári sajtó szerint is — államférfiúi bölcsességről tett tanúságot. További lépést tett olyan irányba, hogy megkönnyítse a párizsi kormány számára a tárgyalások felvételét. Tulajdonképpen csak annyit követel, hogy a tűzszünet körülményeit, és az algériai népszavazás szabadságának biztosítékait beszéljék meg.

Az algíri zendülőkkel szem-

Digitized by Google

ben megnyilvánuló ellenszenv, az algériai béke követelése, és a fasiszta üzelmek letörésére irányuló elszántság Franciaországban többféle formában lépett fel. De főképpen a február 1-i általános sztrájk billentette a mérleget a béke és a demokrácia javára. Jelentős dolog, hogy ezt az akciót a legnagyobb egységben hajtották végre. A GGT (Általános Munkásszövetség), a Keresztény Dolgozók Szövetsége és a Diákszövetség azonos felhívást bocsátott ki. A Force Ouvriere (a Szocialista Párt befolyása alatt álló szakszervezeti központ) nem akarta aláírni a közös felhívást, de csatlakozott az általános sztrájkhoz. Politikai téren a Francia Kommunista Párt, az Emberi Jogok Ligája, az Autonóm Szocialista Párt, a Baloldali Szocialista Unió, és más csoportok és szervezetek egyetértésben adták ki a felhívást a sztrájkra. A Szocialista Párt vezetőségének ellenkező direktívái ellenére az egyszerű szocialista párttagok közül sokan együttműködtek a lázadás folyamán a kommunistákkal és á többi demokratákkal. A francia demokraták akcióegysége láttán a „Figaro" című jobboldali lap keserűen állapította meg, hogy „a kommunistáknak igazuk volt abban, hogy február 1-e emlékezetes nap lesz Franciaországban."

A nép hangulata szükségképpen tükröződött a hadseregben is. Maurice Thorez a Francia Párt Központi Bizottságában tartott február 3-i beszédében megjegyezte, hogy fontos tisztázni, milyen szerepe volt a hadseregnek az események során. A katonai bürokráciát és a tényleges, nagyrészt magasabbrangú tiszteket, akik rokonszenveztek a zendülőkkel, el kell határolni a közkatonák tömegétől és a köztársasági érzelmű tisztektől, akik nem értettek egyet a zendülőkkel, sőt készek voltak szembeszállni velük. A „Le Monde" című polgári lap ezzel kapcsolatban megállapította, hogy „a hadsereg magatartása, mely Algírban bizonytalan volt, más algériai körzetekben olyan távol állt a felkeléstől, akárcsak magában a metropoliában".

*

Egy másik fontos különbség az 1958-as helyzethez képest az, hogy a francia burzsoázia sokkal kevésbé volt egységes, s legfontosabb, és a guallista politikára a legnagyobb befolyással biró csoportja ezúttal a puccs irányítói ellen fordult[1]

Ez a fejlődés megfelel a gyarmati rendszer újabb, a megváltozott helyzethez alkalmazkodó, rugalmasabb tendenciáinak: a régi, védhetetlenné vált uralmi formákról az imperialisták most már hajlandók lemondani, hogy kevésbé közvetlen, elsősorban gazdasági uralmukat fenntarthassák. A brit imperializmus részéről Macmillan épp mostanában, afrikai körútja során nyújtott szemléltető példát erre az „újszerű" gyarmatosításra. Bel-

[1] Ez nem akadályozta meg abban, hogy a zendülést fel ne használja saját céljaira. A parlamenttel megszavaztatta a kormány hatalmának kiterjesztését.

Digitized by Google

ga részről ugyanezt láthattuk a kerekasztal konferencia és Kongo függetlenségének elvi elismerése alkalmával. Ami a francia monopolistákat, pontosabban azoknak De Gaulle mögött álló csoportját illeti, több megfontolás vezetett az algériai problémára vonatkozó új álláspontjukhoz. Elsősorban az, hogy biztosítani akarják maguknak a Szahara olaját, és egyéb kincseit. A nagy francia monopóliumok arra számítanak, hogy az algériai konfliktus megoldása megszilárdítaná szaharai pozícióikat, s ezért szeretnék kiküszöbölni a háború folytatásával járó veszélyeket. A dél-vietnami lecke, amikor a francia tőkének végülis át kellett engednie helyét az amerikai tőkének, nem ment feledésbe.

Másodszor és ugyanilyen szemszögből tekintetbe vették a többi francia gyarmatot, az úgynevezett Francia Unió tagállamait. E gyarmatok szabadságmozgalma már önmagában súlyos problémát jelent a francia kapitalizmus számára. Ezt még súlyosbítja az algériai háború. A francia nagytőke tudja, hogy a gyarmatosítás lényegét megmentő kompromisszumnak, melyet Afrikában megvalósítani igyekszik, útját állja az algériai konfliktus folytatása. Afrika pedig nagy helyet foglal el a gaulista tervekben. Nemcsak gazdasági kincsei miatt, hanem mint ütőkártya is, melyet Európában a francia kapitalizmus pozícióinak erősítésére akar kijátszani a NATO-ban. Más alkalommal beszéltünk azokról a nehézségekről, melyekkel a francia diplomácia az algériai háború folytatása miatt nemzetközi téren — az ENSZ-ben és egyebütt — találkozott. Ezek az okok ébresztették rá a francia nagyburzsoázia egy befolyásos részét arra, hogy ha ez a háború tovább folyik, „a láthatár lezárul előtte" (hogy az egyik újság ide vonatkozó kifejezésével éljünk).

*

A gaulleista külpolitika változásai nem szorítkoznak egyedül az algériai problémára. Más kérdésekben is eltérés van már a „hagyományos" jobboldal és De Gaulle tábornok között. S éppen az utóbbi ezzel más megvilágításba az algériai zendülést, melyet kétségtelenül támogatott a burzsoáziának az a része, amelynek az uralkodó csoporttal való ellentétei túlmennek az algériai kérdésen. Miről is van itt szó?

Először: De Gaulle külpolitikája számos esetben eltért attól a vonaltól, melyet az utóbbi években a reakció szolgálatában álló kormányok követtek. Mindenekelőtt a NATO-t és a kis Európát illetően. De Gaulle semmitsem kezdeményezett, hogy felborítsa az „atlanti és európai" politikát, mely 1947 óta megfelelt egész osztálya politikai törekvéseinek. Ő annakidején személyesen is hozzájárult e politika megindításához, és sohasem tagadta meg akkori koncepcióit és tevékenységét. Tehát nem az orientáció változott meg, s nem a NATO-hoz tartozás vált vitássá. A NATO-tagságból folyó jogok és kötelezettségek értelmezése az, ami megváltozott. De Gaulle ma is a NATO mellett és „Európa" mellett foglal állást, de azt akarja, hogy Franciaország sokkal

Digitized by Google

jelentősebb szerepet kapjon, mint eddig. Ezért van, hogy annyira ragaszkodott ahhoz, hogy belépjen az „atomklubba", s nem törődött a szaharai atombombakísérlet következményeivel. Nem titok, hogy van olyan javaslata, mely szerint az Egyesült Államok, Anglia és Franciaország „direktóriumot" létesítenének és ez hatalmi szóval irányítaná a NATO-t.

Ezek a hazafias mázzal bevont és a „francia nagyság" frázisaival körített tervek magukban foglalják a francia tőke terjeszkedését olyan külföldi piacok felé, amelyek eddig többékevésbé a konkurrens imperialista hatalmak vadászterületei voltak. De Gaulle úgy véli, hogy a francia kapitalizmusnak van elég ereje, de nagy szüksége is van erre. Arra törekszik, hogy a francia kapitalizmus megőrizze abszolút túlsúlyát a volt „francia birodalom" területén — sőt újból megvesse a lábát az elveszített körzetekben, mint például Dél-Vietnamban. De Gaulle felfogása szerint a NATO-hoz tartozás nem korlátozhatja a francia kapitalizmust abban, hogy saját célkitűzéseinek megvalósítását szorgalmazza és szuverén módon cselekedjék. Azért vonta ki a Földközitengeri francia flottát a NATO parancsnoksága alól, hogy a politikájának érvényesítéséhez szükséges katonai eszközökkel szabadon rendelkezzék.

Ezt a függetlenebb, kevésbé „hagyományos" politikát diktálja a nemzetközi feszültség enyhülése is. Politikája e téren is kétarcú. Egyfelől meghívta Hruscsovot Franciaországba, másfelől kijelenti, hogy a „szabad világ" összefogása a „támadás" veszélye ellen elengedhetetlen.

Nehéz felmérni azoknak a burzsoá csoportoknak a jelentőségét, amelyek — jóllehet egyetértenek De Gaulle imperialista céljaival — ellenzik a szoros atlanti együttműködésnek ellentmondó függetlenségi törekvését. A január 24-i puccs mégis némileg nagyobb fényt vetett erre a kérdésre. Bebizonyosodott, hogy az összeesküvést a metropolis befolyásos erőinek támogatásával már hosszú ideje kitervelték. Az összeesküvőknek voltak bűntársaik nemcsak az „Algéria francia!" jelszó körül csoportosult szélső jobboldal hívei, és a Soustelle-szabású „gaulleisták" között. Antoine Pinay esete ebből a szempontból sokatmondó. Pinay, a mandátumok száma szerint a két legnagyobb parlamenti párt egyikének, a Független Republikánusok pártjának vezére, pénzügyminiszter és a gazdasági ügyek minisztere, 10 nappal a puccs kitörése előtt beadta lemondását. Ezzel nyilvánosságot kapott szakítása De Gaulle tábornokkal. Mihelyt a zendülés kitört, Pinay átvette az „Algéria francia!" jelszót. Pártja éppen a zendülés napjaiban tartotta kongresszusát Franciaországban. Ezen heves támadás érte a kormányt, a kormány egész bel- és külpolitikáját, beleértve Hruscsov meghívását is. A március 3-i France Observateur a következőképp jellemezte a „Függetlenek" politikai céljait: a Függetlenek és más franciaországi reakciós csoportok szövetkezése az algériai ultrákkal azt a célt követi, hogy egye-

Digitized by Google

sítsék a szovjetellenességet és kommunistaellenességet az „Algéria francia!" követeléssel, hogy ide kapcsolják azokat az erőket, melyeket a francia parasztság rossz hangulatában, a bérmozgalmakban, és a kereskedelmi körök rossz hangulatában vélnek megtalálni. Minden arra vall, hogy a Függetlenek, úgyszintén más jobboldali pártok és csoportok az „Algéria francia!" jelszóban céljuknak csak egy részét fejezték ki, és tulajdonképpen a kormány egész politikájának feliborítására törekedtek. A jobboldali francia sajtó ezt egyébként nem is titkolta, s Georges Bidault tömören össze is foglalta: „A probléma — mondotta — az atlanti paktum, a probléma: Európa!"

•

A francia burzsoázia e belső széthúzása a francia kommunistákat bonyolult feladatok elé állítja. Fel kell mérniük, lehetőleg pontosan, a burzsoázia belső ellentéteit, helyes párt-taktikát kell kidolgozniuk egy olyan helyzet figyelembevételével, mely több tekintetben más mint 20 hónappal ezelőtt, De Gaulle hatalomra jutásakor volt. A Francia Kommunista Párt Központi Bizottságának ülésén vita folyt arról, miként kell a burzsoáziának e másodrendű ellentéteit a munkásosztállyal fennálló fő ellentétével kapcsolatban értékelni. Zárszavában Maurice Thorez hangsúlyozta, hogy a pártnak — ahogy más körülmények között is tette — ki kell használnia ezeket az ellentéteket, de nem szabad szem elől tévesztenie a lényegest, s nem szabad ezeket az ellentéteket túlbecsülni, olyan következtetést levonni belőlük, hogy „e másodrendű ellentétek a fő ellentétté válhatnak". A jelenlegi viszonyok között úgy kell az uralkodó osztály belső ellentéteit kihasználni, hogy a bennük rejlő lehetőségek kiaknázásával a munkásosztály olyan alkalmi szövetségeseket szerezzen, akikkel a demokráciáért küzdő erők frontját kiszélesíti.

Hol van most a fő ellenség, mi pilanatnyilag a fő veszély? Egy teljes fasiszta fordulat, vagy pedig De Gaulle személyi hatalmának további erősödése és a demokrácia csorbítása? A totális fasizmus veszélye nagy volt a lázadás idején. Nemhiába hasonlították magukat a lázadók az 1936-ban a spanyol köztársaság ellen törő fasiszta összesküvőkhöz. A francia kommunisták mindent megtettek, hogy mozgósítsák a népet e veszély ellen, követelték a kormánytól, hogy határozott lépéseket tegyen, s támogatták a zendülők ellen hozott intézkedéseket. De ez a támogatás, — melyet egyébként a kormány gyöngeségének és következetlenségeinek élénk bírálata kísért, — korántsem jelenti annak a harcnak a lanyhulását, melyet a kommunisták a személyi hatalom ellen, s a demokrácia helyreállításáért folytatnak. Ezért a kommunisták — a szocialistákkal és más baloldali csoportokkal ellentétben — nem szavazták meg a kormány által kért rendkívüli hatalmat. Waldeck Rochet a parlamentben és Jacques Duclos a szenátusban kifejtette, hogy a kormánynak nem az eszközök hiányoztak a

Digitized by Google

lázadás leverésére, hanem a szilárd akarat, hogy annak gyorsan véget vessen. Paradox módon a kormány a januári napokban intézkedéseket hozott a lázadás ellen küzdő demokratikus erők ellen, betiltott és elkoboztatott antifasiszta újságokat. Ezt holnap is megteheti, felhasználhatja a kapott teljhatalmat a francia dolgozók, a francia nép ellen. Főleg pedig: most sem tárgyal az algériai ideiglenes kormánnyal.

A kommunisták állásfoglalása nem jelenti az éberség lanyhulását a fasiszta üzelmekkel szemben. A januári *zendülést felszámolták, de a fasiszta veszély megmaradt.* Ennek a veszélynek hordozója az algériai háború, mely azt — mint mondották — állandóan „kiválasztja". A fasizmus minden rendű és rangú hívei újból ehhez folyamodnak. Mutatták ezt többek közt az amiens-i véres incidensek. A nagybirtokosok, akikből a Független politikai párthívei toborzódnak, továbbá a poujadisták, és más fasiszta meg reakciós csoportok be tudták vonni Amiens-ben a középparasztokat olyan tűntetésekbe, ahol jogos paraszti követelések mellett, a zavargók bevetették az „Algéria francia!" jelszót, s éltették Massu-t. A franciországi hírekből világos, hogy a fasizmus nem mond le az algériai háborúnak saját céljaira való kiaknázásáról. De Gaulle viszont, a tömegektől való félelmében, megfosztja magát azoktól az erőktől, melyekkel a fasiszta veszélyt gyorsan és véglegesen felszámolhatná.

A kommunisták leleplezik ezeket a fasiszta mesterkedéseket, felvilágosítják a tömegeket, lankadatlanul küzdenek mozgósításukért, egységfrontba tömörítésükért, a demokratikus erők lehető legszélesebb együttműködéséért. Küzdenek az algériai békéért, a fasiszta összesküvések végleges elhárításáért, a demokrácia helyreállításáért, egy valóban szabad, demokratikus és független Franciaország igazi nagyságáért.

Politisz Janisz

Egy évszázad záróakkordja

Az 1960 január 19-én aláírt japán-amerikai „kölcsönös együttműködési és biztonsági egyezmény" — Eisenhower elnök nyilatkozata szerint — méltóképpen pecsételi meg Washington és Tokio kereken 100 éves kapcsolatát. A két ország vezetői ezt a megállapodást az „egyenjogúságon alapuló barátság kezdetének" nevezik.

A valóságos helyzet megítéléséhez néhány évre vissza kell pillantanunk Japán második világháború utáni történetére, legalábbis az 1951-ben megkötött külön-békeszerződésig, melyet az Egyesült Államok — és befolyása alatt 48 tőkés ország — a Szovjetunió és a Kínai Népköztársaság mellőzésével kötöttek a távolkeleti szigetországgal. E

Digitized by Google

szerződés megszüntette a hadiállapotot és „független állammá" nyilvánította Japánt, egyidejűleg azonban két, szuverénitását mélyen korlátozó egyezmény: a „biztonsági" és az úgynevezett „adminisztratív" szerződés elfogadására kényszerítette. A biztonsági egyezmény célja: Japán újrafelfegyverzésének megindítása, megszállásának állandósítása, széles amerikai támaszponthálózat kiépítése és több, stratégiailag fontos japán sziget (Okinava, Riukiu, Bonin) kisajátítása az Egyesült Államok részére. Az „adminisztratív" egyezmény pedig többek között amerikai csapatok bevetését is törvényesítette Japánban „belső felkelések, nagyméretű zavargások esetére".

Ezek a megállapodások tartalmilag és következményeikben merőben szemben álltak a nagyhatalmak potsdami értekezletének Japán demokratizálásáról és demilitarizálásáról szóló határozataival. Folyományukként az előzetes, időleges dekartellizálást gyors ütemben követte a Japán háborús katasztrófájáért felelős nagytőkés társaságok feléledése, ismét nyeregbe került politikai és gazdasági téren a zaibacu (a japán finánctőke). Az ameriaiakkal összefonodott japán monopólista csoportok üzleteinek zavartalan megvalósítása érdekében, 1952 tavaszán — a különszerződés és társegyezményei érvénybe lépése után — az Egyesült Államok egyoldalúan felosztotta a Távolkeleti Bizottságot és a Japáni Szövetséges Tanácsot, melyeket a győztes hatalmak 1945-ben a szigetország következetes demokratizálásának elősegítésére hivtak életre.

A röviddel ezután, 1954-ben megkötött amerikai—japán „kölcsönös segélynyújtási és védelmi szerződés" még nyilvánvalóbbá tette a világközvélemény előtt, hogy az Egyesült Államok legfőbb távolkeleti haditámaszpontjául szemelte ki Japánt. Kedvező lehetőségeket nyújtott erre a japán imperializmus militarista tradíciói mellett az is, hogy az amerikaiak egyedüli megszállói az országnak, melynek helyzete stratégiailag kulcs-fontosságú: felvonulási területül szolgálhat mind a Kínai Népköztársaság, mind a szovjet állam elleni katonai akciókban.

A háborúban vereséget szenvedett Japán reakciós erők mindebben készséges lakájoknak bizonyultak: tudták, hogy amerikai pártfogóik támogatása nélkül a nép elsöpörte volna őket. A megszálló hatóságok pedig éberen ügyeltek, hogy mindenkor érdekeiknek megfelelő kormányok álljanak Japán élén. Segítségükkel feltámadtak a szigetország reakciós pártjai, újjászületett a japán imperializmus, amely amerikai támogatói vállán törekszik saját uralmának kiterjesztésére. A japán imperializmus képviselői perspektívikus terveik szempontjából nagy fontosságot tulajdonítanak a japán haderő megteremtésének, ami nemcsak a potsdami egyezmény, de az 1947-ben elfogadott japán alkotmány szellemével is merőben ellentétes. Az új alkotmány 9. cikkelye ugyanis a többi között kimondja: „A japán nép örök időkre lemond a háborúról ... vagy az erőszakkal való fenyegetésről, mint más országokkal való vitáinak elintézése eszközéről. E célból soha sem fog fenntartani szárazföldi,

Digitized by Google

tengeri és légi, vagy más katonai erőket." Történelmi tény, hogy az amerikaiak, akik maguk dolgozták ki az alkotmányt, már 1950-ben engedélyezték egy katonai fedőszerv, a tartalékos rendőri alakulatok megteremtését, mely kb. 75 000 főből állt. Ezeket 1952 őszén felváltották az úgynevezett nemzetbiztonsági erők, 110 ezres létszámmal. Időközben megkezdték a japán hadiflotta és légierő újjászervezését is. Ehhez nagy segítséget jelentett a „kölcsönös biztonsági alapból" (MSA) kapott fegyverkezési segély. A katonai vezetők számottevő része a régi császári tisztek soraiból került ki, akik együttműködnek az újonnan kiképzett hazai szakértőkkel, és végrehajtják az amerikai tanácsadók utasításait a hadsereg kiképzését, fegyverzetét illetően. Ily módon paradox helyzet alakult ki: Japánnak jogilag nincs hadserege, mert az alkotmány tiltja, de ténylegesen 250 000 főből álló, legmodernebb nehézfegyverzettel ellátott hadserege van. Felszerelésükben sugárhajtású repülőgép, különféle típusú rakéta is van, mely utóbbiak gyártása már Japánban is megkezdődött. (1960-ra Japán újrafelfegyverzési programja 384 egységből álló hadiflotta és 1300 katonai repülőgépet számláló légierő biztosítását írja elő.)

Az amerikaiak azonban még fokozottabb gondot fordítanak saját katonai támaszpont-hálózatuk fejlesztésére Japán területén, mely jelenleg több mint 700 bázisból áll. Washingtonban jól tudják, hogy a talpraállított japán imperializmus önálló hódítási tervekkel is foglalkozik. Joshida miniszterelnök már 1954-ben kijelentette: „Japán ismét gondjaiba kívánja venni Koreát és Mandzsuriát." (The Atlantic 1954. dec.) E nyilatkozat az érintett területek népein túl az amerikai világuralmi érdekeket is sérti, ezért igyekeznek Japánban „belső erődöket" is létrehozni. „Okinawa (az amerikaiak legfőbb japáni támaszpontja. B. K.) az ellenséges Japánnal szemben számunkra bástyaként is szolgál... — írta az American Political Science Review 1954 decemberi számának egyik cikke — mert nincs garancia arra, hogy kapcsolatunk mindenkor mentes lesz komoly súrlódásoktól."

A gyakorlati tapasztalatok — melyek a koreai háború éveiben megmutatták, hogy az Egyesült Államok Japánt egészében hadibázisként kezeli és használja fel — fokozták a japán nép ellenszenvét az 1951-es biztonsági egyezménnyel szemben. Évek óta ennek felmondása, a kisajátított szigetek visszaszerzése, és az amerikai megszállás megszüntetése állt ezért a japán tömegek követeléseinek középpontjában. Japán kormánya végül is, hosszas ellenállás után, „politikai kiskapuként" a biztonsági szerződés felülvizsgálatát kérte, ami az Egyesült Államok számára is kedvező volt.

Az ez év elején aláírt új szerződésben a két ország együttműködését szorosabbra fűzték. Washington támogatást ígért Tokió délkelet-ázsiai fejlesztési tervéhez, — katonai vonatkozásban pedig Japán haderejének bővítésére, és haditechnikájának fejlesztésére kötelezte magát. Az elidegenített japán szigetekkel kapcsolatban az Egyesült Államok „későbbi jövő-

Digitized by Google

re" elismerí a tokiói kormány fennhatóságát, de egyelőre ezek megmaradnak jelenlegi státusukban.

A NATO-országokkal kötött amerikai egyezményekhez hasonlóan, az Egyesült Államok kötelezi magát, hogy támadás esetén részt vesz Japán „védelmében". Japánnak viszont kötelessége az amerikai csapatok hadműveleteiben közreműködni, amennyiben azok közigazgatásilag hozzátartozó területeken folynak. Meg kell védenie tehát az USA japáni katonai bázisait, és a megszálló erőket. Japán további támaszpontokat enged át az Egyesült Államoknak — főleg a légierő és a hadiflotta részére — „Távol-Kelet biztonságának védelmére". (Fujiyama külügyminiszter szerint a távol-keleti térséghez tartozónak a szovjet tengermelléket, a Fülöp-szigeteket, Tajvant, Kínát és a koreai partmenti területeket tekintik.) Megegyeztek továbbá abban, hogy az amerikai kormány előzetesen konzultál a japán kormánnyal, ha az ott állomásozó haderői létszámán, felszerelésén lényegesen változtatni kíván, vagy támaszpontjait a megállapodásban foglalt területen kívüli műveletek bázisául akarja felhasználni. A szerződés nem említi, hogy ilyen akciókhoz szükséges-e a japán kormány hozzájárulása is.

A szerződés tíz esztendőre érvényes, és az ezt követő év folyamán mondható fel. Céljai igen sokfélék, de katonai vonatkozásai a legfőbbek. Az Egyesült Államok Japánt — az ázsiai tőkés országok legnagyobb ipari kapacitással rendelkező hatalmát — atom- és rakétatámaszpontjává kívánja fejleszteni. A körmönfont diplomáciai körítés mögött arról van ugyanis szó, hogy az amerikai haderő japáni támaszpontjait felhasználhatja nemcsak Japán, de a Távol-Kelet más országai ellen is. Japán kormányának nincs vétójoga ezzel kapcsolatban. Ezt kommentálva még a Neue Zürcher Zeitung is megjegyezte: „Kézen fekvő, hogy (ennek alapján) minden további nélkül lehetséges csapatáthelyezés Japánból más területekre"... és hozzáfűzte: „tehát Washington konzultációs kötelezettsége formális". (1960. I. 21.)

Mindez feszültté teszi az egész távol-keleti helyzetet. Perspektivában az amerikai és japán imperialisták éppen e tendencia erősítésére törekszenek. A szerződés ratifikációját követően például tervbevették a „Csendes Óceáni Közösség" létrehozását. Az Egyesült Államok közel egy évtizede törekszik ilyen tömb megteremtésére. Ennek elemeit alkotta az 1951-ben létrejött ANZUS (Ausztrália, Új-Zéland, USA)-paktum, majd három évvel később a SEATO (South East Asia Treaty Organization), melyben az ANZUS tagországain kívül Anglia, Franciaország, Fülöp-szigetek, Pakisztán és Thaiföld vesznek részt. Tervezik a NEATO, egy északkelet-ázsiai katonai szövetség nyélbeütését Japán, Tajvan és Dél-Korea részvételével. A későbbiekben pedig a NEATO és SEATO egyesítésével akarják megalkotni a PATO-t (Pacific Treaty Organization) a NATO távol-keleti megfelelőjét — melyben Japán vezető szerepet kapna.

Jelenleg Kisi miniszterelnök a japán—amerikai biztonsági szer-

Digitized by Google

szóés ratifikálására törekszik, hogy ennek alapján a kormány egyre nagyobb méretekben folytathassa az erő- és terjeszkedés politikáját a Távol-Keleten.

E koncepció gazdasági fundamentuma a „Délkeletázsiai Fejlesztési Alap" lenne. Amerikai segítséggel 500 millió dolláros alaptőkéjű „ázsiai világbank megteremtését tervezi Tokió, mely részben e térség országai gazdag nyersanyagkincsei kiaknázására, részben pedig japán iparcikkek vásárlására nyújtana hosszúlejáratú hiteleket. Az amerikai tőke és a japán nagyiparosok összefogása a délkelet-ázsiai országok piacainak meghódítását, minél erősebb gazdasági pozíciók biztosítását, és egyben politikai befolyásuk érvényesítését is szolgálja.

Az új egyezmény egyik fő célja előkészíteni a talajt arra, hogy az imperialisták „ázsiai poroszait" az ázsiai népek ellen használhassák fel. E megállapodás Japán fokozott ütemű militarizálását írja elő és alapot teremt a japán monopoltőke további külföldi térhódítására.

•

A japán közvélemény többségével tisztán látja, milyen veszedelmeket rejt az új egyezmény. Tavaly november óta — amikor a tokiói parlament a megállapodás szövegének tárgyalását megkezdte — a nép tiltakozása a háború utáni idők legnagyobb tömegmozgalmává fejlődött. Japán történetében először 1959. november 27-én fordult elő, hogy a demonstráló tömegek erőszakkal betuttatták küldötteiket a képviselőházba, tiltakozásuk tolmácsolására. Ez év februárjáig 11 országos megmozdulást szerveztek, melyekben sok millió ember vett részt. A SOHYO — a Japán Szakszervezeti Főtanács — a legnagyobb diákszervezettel és a pedagógus szövetséggel akcióegységben sztrájkokat és hatalmas tüntetéseket szervezett. A Japán Kommunista Párt és a képviselőházi mandátumok egyharmadával rendelkező Japán Szocialista Párt felhívására az öntudatos munkások, parasztok és értelmiségiek egységesen követelik: „Le a japán—amerikai szerződéssel!" „Ne kapcsolják be Japánt háborús blokkokba!", „Le az atomfegyverekkel!", „Barátságot, diplomáciai kapcsolatokat a népi Kínával!" Eddig közel két és félszáz japán társadalmi szervezet lépett egységfrontba a nemzet érdekei védelmére a biztonsági egyezménnyel szemben. A kormányon levő liberális-demokrata párt soraiban is sokan ellenzik a nemzeti öngyilkosságba sodró paktumot. A Süddeutsche Zeitung című nyugatnémet polgári napilap szerint e köröket az aggasztja, hogy „ezentúl nem hivatkozhatnak — kezüket mosva — ártatlanságukra, ha az amerikai csapatok Japánban, vagy innen kiindulva másutt bármit tesznek . . . a jövőben mindenért vállalni kell a felelősséget . . ." A szerződés konzervatív kritikusai közé tartoznak Ichiro Kono, a kormánypárt egyik legtekintélyesebb személyisége, és Ikeda gazdaságügyi miniszter is, akik az elmúlt hetekben a Kínai Népköztársasággal való kapcsolatok javítását követelték. A Frankfurter Allgemeine Zeitung kommentátora szerint ezt most főleg azért hangoztatják, mert így kívánják esélyüket növelni a liberális-demokrata párt közelgő el-

Digitized by Google

nökválasztásán, Kisivel, a jelenlegi pártvezetővel szemben. Magatartásukat ez esetben is a közhangulat tükröződésének kell azonban tekinteni.

Ugyancsak az Amerikával fennálló kapcsolatok lazítása mellett foglalt állást a szociáldemokrata pártból múlt év októberében Nisio vezetésével kivált jobbszárny is.

A nyugat-európai tőkés sajtó a fejlemények láttán ismételten utal arra, hogy Japánban a ratifikációs tárgyalások kapcsán — belpolitikai válság törhet ki és sokszor emlegetik Kisi miniszterelnök bukásának lehetőségét is. A japán kormánynak tehát abszolut parlamenti többsége ellenére számolnia kell az ellenzéki pártok és az egész hazafias-haladó közvélemény aktív ellenállásával.

Felvetődik a kérdés: milyen politikai irányvonalat kíván a japán nép többsége? Ezzel kapcsolatban hadd idézzük I. I. Morris angol polgári szerzőnek az oxfordi Political Affairs 1960. januári számában megjelent tanulmányát, melyben leszögezi, hogy a japán tömegek a semlegességi politikát támogatnák leglelkesebben. Morris a maga részéről Japán „nyugati orientációját" helyesli, mégis kénytelen megírni: „A lakosság jelentős része számára ez a szó: churitsu (semlegesség) valami rendkívüli jót és kívánatosat jelent". Hangsúlyozza, hogy a semlegesség vágya nem korlátozódik a baloldali elemekre — melyek szerinte ezen keresztül „a Nyugat pozícióinak további drasztikus gyengülését kívánják elősegíteni", — hívei azok a széles japán rétegek is, amelyek meg akarják szüntetni a távol-keleti népek Japánnal szemben táplált ellenszenvét. A hódító gyarmatosító múlt, mely tengernyi szenvedést okozott Kína, Korea, Vietnam, Burma, Indonézia, Kambodzsa, Laosz, Thaiföld, Fülöp-szigetek, Malaja és Szingapur lakosainak — szembeállította Japánnal mindezeket a népeket, amelyek „Ázsia hűtlen gyermekének" tartják, az Egyesült Államokkal való szoros kapcsolatai miatt.

Nagy vonásokban azt is felvázolja a szerző, hogy mit jelentene Japán számára gyakorlatilag a kommunista párt által kidolgozott, a szociáldemokrata párt részéről szervezetten támogatott, és a hazafias érzésű pártonkívüli tömegek jelentős részénél is igen népszerű semlegesség. Felmondanák a biztonsági és adminisztratív egyezményt, megvonnák a jogot az Egyesült Államoktól, hogy katonai támaszpontokat tartson fenn Japánban. Az amerikai politikai befolyást — elsősorban katonai kérdésekben — megszüntetnék. Felvennék a diplomáciai kapcsolatokat a népi Kínával. és megtagadnák a tajvani kormány elismerését. A semleges Japán megszüntetné a kereskedelmi megkülönböztetéseket a szocialista országokkal szemben. Erős mozgalom indulna az ország szuverénitásának teljes helyreállítására, a kisajátított szigetek visszaszerzésére. A Nyugattal való kapcsolat gyengülését pótolnák az ázsiai—arab és afrikai államokkal való kapcsolatok; az ENSZ-ben Japán az Afro—ázsiai blokk országaival közös politikát folytatna. Ez, valamint az ország fejlett ipara hozzásegítené, hogy szorosan kooperáljon az ázsiai népekkel, kiszorítva e téren

Digitized by Google

a „nem-ázsiai" (konkurrens nyugati) államokat.

Mindez megfelelne a nemzet érdekeinek és csökkentené a kockázatot, hogy Japán belekeveredik egy atomháborúba. Japán hasznos és széleskörű kereskedelmet építhetne ki a népi Kínával. Ezzel egyben elősegítené a nemzetközi feszültség csökkenését is — idézi Morris a japán neutralisták véleményét.

A semlegesség gondolata ezért vonzó Japánban. Realizálásának lehetősége is megnyílt a szovjet kormány 1958. december 2-án kiadott jegyzéke alapján. Ebben a Szovjetunió közölte, hogy kész elismerni Japán semlegességét és felhívta a figyelmet a halálos veszedelemre, mely a sűrű lakosságú és viszonylag kis területre koncentrált anyagi javakkal rendelkező országokat egy atomháború esetén fenyegeti. A szovjet kormány hajlandó részt venni Japán semlegességének nemzetközi biztosítékokkal való alátámasztásában.

A tömegek nem értenek egyet azzal, hogy a japán kormány visszautasította a Szovjetunió semlegességi javaslatát és kollektív megnemtámadási egyezményre irányuló indítványát, mely lehetővé tenné egy ázsiai béke-övezet és atomfegyvermentes zóna létrejöttét. Ugyancsak helytelenítik, hogy a Kínai Népköztársaság hasonló kezdeményezéseit Tokió szintén elveti.

A „Kína-komplexum" különben is egyre több gondot okoz a japán kormánynak. Egy amerikabarát angol közgazdász személyes tapasztalatait így foglalta össze erről a The Listener című folyóiratban: „Kína átalakulását és fejlődését a japánok hitetlenkedve és csodálattal figyelik. Legtöbbjüket elkábítja a lehetőség, hogy hamarosan túlszárnyalhatja Japánt az ipari termelés terén." (1959 aug.) Az együttműködés vágya tükröződött a Japán Szocialista Párt küldöttségének 1959 tavaszán és őszén tett pekingi látogatásakor kiadott kínai—japán közös közleményben, melyhez a japán népi egységfront bizottságának delegációja is csatlakozott. E nyilatkozatok az amerikai imperializmust Ázsia közös ellenségeként bélyegzik meg. síkra szállnak a japán—kínai diplomáciai és kereskedelmi kapcsolatok haladéktalan normalizálásáért. Japán semlegességéért és egy Csendes-óceáni biztonsági rendszer kiépítéséért. Indokoltan következteti tehát a japán, és külföldi sajtó jelentős része, hogy Washington és Tokió új egyezménye — Eisenhower nyilatkozatával ellentétben — nem az Egyesült Államok és Japán barátságának, hanem a Japánban egyre jobban tért hódító amerikaellenesség elmélyülésének lesz forrása.

•

Az új japán—amerikai szerződés agresszív jellege felől sem az egyezmény szövege. sem a hozzá fűzött hivatalos kommentárok nem hagynak kétséget. Figyelemre méltó. hogy éppen a világfeszültség csökkenésének időszakában, olyan időpontban kötötték meg, amikor a „Camp David-i szellem" megkezdte jótékony térhódítását a nemzetközi politikában, és a békeszerető emberiség nagy várakozással és aktivitással készül a vezető hatalmak kormányfőinek találkozójára.

Digitized by Google

Washingtonnak és Tokiónak ez a megállapodása az „erőpolitikusok" aknamunkája a Szovjetunió részéről javasolt, és a földkerekség népei által támogatott — általános és teljes leszerelés ellen is. Minderre idejében és nyomatékosan fel kell hívni a világközvélemény figyelmét! A Szovjetunió és a Kínai Népköztársaság elsőkként tiltakoztak e paktum ellen. A szovjet jegyzék, és a kínai kormány-nyilatkozat kifejti, hogy a második világháború alatt és Japán fegyverletétele után, egész sor nemzetközi megállapodást kötöttek a japán militarizmus újjáéledésének, és a japán agresszió megismétlődésének megakadályozására. Az Egyesült Államok kormányát e megegyezések továbbra is kötelezik, az új japán—amerikai szerződés viszont éles ellentétben áll azokkal. „A japán reakció és az amerikai imperialisták összjátékával tehát rendkívül súlyos lépés történt egy újabb agresszió és háború előkészítésére, az ázsiai és a világbéke fenyegetésére" — szögezi le a kínai kormány-nyilatkozat, és hozzáfűzi, hogy mindez olyan periódusban történik, amikor az amerikai uralkodó körök ismételten hangot adnak békés szándékaiknak. A japán kormány reagálása e figyelmeztetésekre csak újabb bizonyítéka a szovjet és a kínai állásfoglalás helyességének. A japán kormánykörök visszautasítják, és indokolatlanul beavatkozásnak minősítik a szovjet jegyzéket. A reakciós erők ezzel kapcsolatban megpróbálják a szovjet álláspont elferdítésével felszítani a szovjetellenes propagandát. Terveikre azonban újabb csapást mér a Szovjetunió február 24-i emlékirata, amely elítéli a japán kormánynak azt a törekvését, hogy elferdítse a szovjet álláspontot, és ismételten hangsúlyozza, hogy az amerikai—japán szerződés — támadó jellege miatt — fokozza a távol-keleti helyzet bonyolultságát, és nagy felelősséget hárít a japán kormányra. A Szovjetunió azonban továbbra is kitart politikája mellett, amelynek célja a szovjet—japán barátság kiépítése. A japán és a távol-keleti közvélemény szimpátiával fogadta Hruscsov elvtársnak azt a megjegyzését, hogy a csúcstalálkozó munkájába célszerű lenne — más ázsiai hatalmak mellett — Japán bevonása is. Ez is bizonyítja a szovjet békepolitika következetességét és őszinteségét, ellentétben a japán és az amerikai kormánykörök politikájával, amelyben a szavak és a tettek nem azonosak. A szavak és tettek közötti éles ellentmondás egész Ázsia közvéleményét nyugtalanítja. A kambodzsai „Procsison" című lap például megjegyzi: „Az amerikai vezetők által hangoztatott „béke" szirénhangjai csak burkolják háborús előkészületeiket."

A japán militaristák és nyugati szövetségeseik hódítási terveinek megvalósítása a jelenlegi világhelyzetben, amikor a szocializmus rendszerének fölénye az imperializmussal szemben egyre kifejezettebbé válik — eleve kudarcra van ítélve. Nagymértékben korlátozza ilyen irányú törekvéseiket a nemzeti függetlenségi mozgalom is Ázsia és Afrika térségében. A Japán Kommunista Párt álláspontját e problémával kapcsolatban Noszaka elvtárs, a párt elnöke, így foglalta össze:

Digitized by Google

„A japán monopólisták azért szegődnek az Egyesült Államok kalandorpolitikájának szolgálatába, mert arra számítanak, hogy amerikai segítséggel helyreállíthatják Japánban a militarizmust, az ázsiai országokban ismét megvalósíthatják imperialista terjeszkedési terveiket. Ez azonban csak arra vezethet, hogy elszigetelődnek az ázsiai országok népeitől is, a japán nép egyre szélesebb rétegeitől is." (A Béke és Szocializmus kérdései 1958. 3. sz.)

Valóban, ez a tendencia — amint már az előbbiekben utaltunk rá — egyre érezhetőbb Távol-Keleten, de magában Japánban is. A japán nép nagy történelmi feladata az, hogy ősi közmondásának megfelelően: „a rosszat jóra fordítsa", — tehát kiharcolja a békés együttélés bandungi elveinek érvényesülését Japán politikájában. Küzdelmüket a világ békeszerető népei teljes szolidaritásukkal támogatják.

Bíró Klára

Digitized by Google

KRITIKA ÉS KÖNYVISMERTETÉS

A Szovjetunió népgazdasága 1958-ban

(Statisztikai évkönyv)*

A közelmúltban jelent meg a Szovjetunió Minisztertanácsa mellett működő Központi Statisztikai Hivatal kiadványa, az 1958. évi statisztikai évkönyv.

Ez az évkönyv jóval terjedelmesebb (csaknem 1000 oldal) és sokkal részletesebb, mint a korábbiak, tartalmazza az 1959—1965 időszakra szóló hétéves terv alapvető ellenőrző számait is. Az 1958-ban elért színvonalat többek között az 1913-as és 1940-es évekhez viszonyítja. Jelentős helyet foglalnak el az 1953—1958 időszakra vonatkozó adatok. Ezt indokolják azok a nagyjelentőségű változások, amelyek a Szovjetunióban ez időben megvalósultak.

Az évkönyv sok adatot közöl az egyes kapitalista országok gazdasági életéről is, s ezzel lehetővé teszi, hogy az olvasó összehasonlíthassa a szocialista és a kapitalista gazdaság fejlődését.

Az évkönyv 11 fejezetre tagolódik. Van egy összefoglaló fejezet, külön fejezetben foglalkozik az iparral, a mezőgazdasággal, a közlekedéssel és hírközléssel, a beruházásokkal és építkezésekkel, a szakember és szakmunkásképzéssel, a kereskedelemmel, a kultúrával, egészségüggyel, a pénz- és hitelüggyel. Az utolsó fejezet a föld egyes országainak területét és lakosságát tünteti fel.

Az összefoglaló fejezet közli a népgazdaság legátfogóbb mutatóit; azonkívül előzetes adatokat tartalmaz a lakosság 1959. január 25-én végrehajtott összeírásáról. A Szovjetunió mai határait alapulvéve, a lakosság száma 1913-ban 159,2, 1939-ben 197,7 millió fő volt. A II. világháborúban a Szovjetunió lakosságából a harctéren és a megszállt területeken sok millió esett áldozatul, és jelentősen csökkent az újszülöttek száma. Ennek ellenére 1959-ben 208,8 millió főre, 18,1 millióval a háború előtti színvonal fölé emelkedett. A lakosság 55 százaléka nő. Ez az arány főleg a háború következménye. A 32 évesnél fiatalabb férfiak és nők aránya egyenlő.

Az ország iparosodását mutatja, hogy míg 1913-ban a lakosság 18 százaléka élt a városokban, 1939-ben 33 százaléka, 1959-ben már 48 százaléka. A falusi lakosság abszolút száma is csökkent. 1913-ban 131,1 millió, 1959-ben 109,0 millió volt. Az évkönyv a lakosság számát köztársaságonkénti, közigazgatási területenkénti, és nagyobb városonkénti megoszlásban közli. A városi települések száma jelenleg 4608,

* Narodnoje Hozjajsztvo SZSZSZR v 1958-om godu, Goszpolitizdat, Moszkva, 1959.

Digitized by Google

ebből város 1679, városi típusú település 2929. Moszkva lakossága 4 183 000, Leningrádé 3 385 000, Kievé 847 000 fő.

IPAR

A szocialista gazdaságnak a kapitalizmussal szembeni felsőbbrendűségét bizonyítja a szovjet ipar válságokat, visszaesést nem ismerő gyorsütemű fejlődése. A szovjet ipar termelése 1958-ban az 1913. évinek 33-szorosát érte el. Ezen belül a termelési eszközök termelése 72-szeresére, a fogyasztási cikkeké 13-szorosára emelkedett. A termelési eszközök („A" szektor) részesedése az ipari termelésben 1913-ban 33,3, 1940-ben 61,2, 1950-ben 68,6, 1958-ban 71,6 százalék volt.

A szovjet ipar évi átlagos fejlődése 1918—1958 között 10,1 százalék volt, az Egyesült Államok iparáé ugyanakkor 2,9 százalék.

A fejlődés egyes szakaszait vizsgálva a következőket kapjuk

	Szovjetunió	Egyesült Államok
1918—1929 (12 év átlaga)	6,9%	3,0%
1930—1940 (11 év átlaga)	16,5 „	1,2 „
1941—1945 (5 év átlaga)	—1,7 „	9,8 „
1947—1958	15,4 „	3,4 „
A háború előtti 11 békeév és a háború utáni 12 év (összesen 23 év) átlaga	16,0 „	2,3 „
1952—1958 (7 év átlaga)	11,4 „	1,6 „
1959—1965 (7 éves terv)	8,6 „	?

Az Egyesült Államok ipari termelésének a fenti időszakokra kimutatott átlagos növekedése úgy érvényesült, hogy ugyanakkor egyes fontos termékek termelése a gazdasági válsággal kapcsolatosan abszolút csökkent.

Egyes évekre vonatkozóan a termelési eszközök termelésének szerkezetét is közzétették, ami bizonyos áttekintést ad a bővített szocialista újratermelés ütemeről és folyamatairól, a bővített újratermelés törvényszerűségeinek érvényesüléséről. Így 1950-ben a termelési eszközök 26 százalékát gépek és szerszámok, 74 százalékát munkatárgyak tették ki. A gépek és szerszámok részesedése 1957-ben 35 százalékra emelkedett, ami a technikai haladás gyors fejlődését a népgazdaság gépekben jelentkező szükségletének emelkedését mutatja. A termelési eszközök termelésének szerkezetén belül 1950-ben a munkatárgyak 65 százaléka az I. alosztályba, 35 százaléka a II. alosztályba került. 1957-ben a munkatárgyak 66,5 százaléka jutott az I. alosztályba.

Míg 1913-ban a cári Oroszország ipari termelése Európában a negyedik, világviszonylatban az ötödik helyen volt, 1958-ban a szovjet ipar termelése Európában az első, világviszonylatban a második helyet foglalta el. Olyan fontos termékek termelése tekintetében pedig, mint a vasérc

Digitized by Google

és a szén, 1958-ban a világon az első helyre tört. A traktor, tehergépkocsi, villamosenergia, nyersvas, acél, cement, cukor stb. termelésének terjedelmében 1958-ban a világon a második volt.

Az egy lakosra jutó ipari termelésben a hétéves terv időszakában a szovjet nép döntő lépést tesz a legfejlettebb tőkés országok utólérésében. Az egy főre eső nyersvastermelés 1958-ban a Szovjetunióban 191 kg, az Egyesült Államokban 301, Angliában 254, Franciaországban 269. A Szovjetunió 1965-re ezeknek az országoknak az 1958. évi színvonalát eléri, illetve túlszárnyalja a hétéves tervben kitűzött 285—306 kg-mal. Az egy főre jutó acéltermelésben Anglia és Franciaország 1958. évi színvonalát szárnyalja túl. Az egy főre eső cukortermelés 1958-ban a Szovjetunióban 26, az Egyesült Államokban 14, Angliában 13, Franciaorszagban 32, a Német Szövetségi Köztársaságban 32 kg volt. A Szovjetunió 1965-ben 41—44 kg-ot fog elérni, és ezzel az említett országok mindegyikét túlszárnyalja.

A szovjet ipari termelés magas műszaki színvonalát mutatja a termelés koncentrációjának magas foka, a termelőeszközöknek, a munkaerőnek, és a termékek előállításának egyre nagyobb üzemekben való összpontosítása. 1913-ban a feldolgozó iparban az 1000-nél több munkást foglalkoztató üzemekben, a munkások 43,7 százaléka dolgozott. Ez az arány 1956-ban 60,7 százalékra emelkedett. Az USA-ban 1952-ben ez az arány 33 százalék volt. Az egy kohóüzemre eső évi nyersvastermelés 1913-ban 40 000 tonna, 1958-ban 1 165 000 tonna. 1957-ben a villamos energiatermelésének csaknek 64 százalékát a 100 000 kW-nál nagyobb teljesítőképességű villanyerőművek adták. Az utóbbi években kedvező irányba változott a szovjet energetikai mérleg, nőtt a gazdaságosabb energiahordozók, a nyersolaj és a gáz részesedése. A nyersolaj és a gáz részesedése az 1953. évi 21,9 százalékról 1958-ban 31,1-re emelkedett.

A cári Oroszország ipara 1913-ban 1,45 milliárd kWó. villamosenergiát fogyasztott, a szovjet ipar 1957-ben 138,3 milliárd kWó-t. Az egy ipari munkásra jutó villamosenergia fogyasztó berendezések teljesítőképessége 1958-ban 21-szerese volt az 1913. évinek. Az ipar teljesítőképessége és műszaki színvonala döntően függ a szerszámgépparktól. A szerszámgépek száma 1908-ban 75 000, 1958-ban 1 915 000 volt. A szerszámgépeknél is gyorsabban nőtt a modern, gazdaságos technológiát szolgáló présgépek parkja. 1940 óta a szerszámgépark 2,7-szeresére, a kovácsoló-présgépek száma 3,3-szorosára emelkedett. A szovjet konstruktőrök évente az új, korszerűbb gépek és berendezések százait szerkesztik meg. 1950-ben 650, 1958-ban 2051 új típusú gépet és berendezést alkottak.

A *munka termelékenysége* a szovjet iparban 1958-ban az 1913. évit mintegy tízszeresen múlta felül. Ugyanebben az időszakban a munka termelékenysége az Egyesült Államok iparában csak 137, Anglia iparában 40, Franciaország iparában 110 százalékkal emelkedett. A munkaterme-

Digitized by Google

lékenység emelkedésének *ütemében* a Szovjetunió első a világon, *színvonalában* pedig elhagyta Angliát és Franciaországot, és közelebb került az Egyesült Államokhoz. A munka termelékenysége az Egyesült Államok iparában jelenleg mintegy 2—2,5-ször akkora, mint a szovjet iparban.

Az első ötéves terv időszakában a munkatermelékenység emelésével érték el a termelés növekedésének 51, a második ötéves tervben 79, a háborús években, és a negyedik ötéves tervben 69, az ötödik ötéves tervben 68 százalékát. 1965-ben az ipari termelés növekedésének háromnegyedét érik el a munka termelékenységének emelkedésével.

A szocialista országok a gyors ipari fejlődés eredményeként 1958-ban *az egy lakosra jutó ipari termelés színvonalában elérték a kapitalista világrendszer átlagos színvonalát.* A földön élő lakosság mintegy egyharmadát felölelő szocialista országok 1958-ban a világ termelésének szénben 46,6, nyersvasban 33,3, acélban 30,9, traktorokban 29,9, cementben 21,1, villamosenergiában 19,1, tehergépkocsikban 18,8, cukorban 20,0, nyersolajban 14,2 százalékát adták.

MEZŐGAZDASÁG

Az évkönyv igen alaposan és gazdag adatokkal illusztrálja a Szovjetunió mezőgazdaságában végbement forradalmi változásokat. A Nagy Októberi Szocialista Forradalom előtt Oroszországban több mint 20 millió kisparaszti gazdaság működött. Ezek 65 százaléka szegényparaszti, 20 százaléka középparaszti, 15 százaléka kulákgazdaság volt. A gazdaságok 30 százaléka nem rendelkezett lóval.

1959. január 1-én a Szovjetunióban 6000 szovhoz, 69 100 kolhozgazdaság működött. A mezőgazdasági gépállomásokat mint ismeretes, 1958-ban átszervezték műszaki-javító állomásokká. Így az 1957-ben működő mintegy 8700 mezőgazdasági gépállomás száma 1959-re 345-re csökkent, miközben 4000 műszaki-javító bázist szerveztek.

A cári Oroszország mezőgazdaságában egyetlen traktor sem működött. 1913-ban a Kievi Kiállításon bemutatott egyetlen amerikai traktornak sem akadt vevője. A traktortermelést Szovjetoroszországban 1923-ban kezdték meg, amikor is 2 db traktort állítottak elő, 1924-ben 11 db-ot, 1958-ban fizikai egységben számítva 219 700 db-ot. (15 lóerős egységekre átszámítva ez 419 000 db-nak felel meg.) 1959 elején a szovjet mezőgazdaság traktorállománya több mint 1,7 millió db volt (15 lóerősre átszámítva).

A mezőgazdasági termelés eredményei különösen az SZKP Központi Bizottságának 1953 óta tett intézkedései nyomán kimagaslóak. A mezőgazdaság teljes termelése 1953-ban 46 százalékkal múlta felül az 1913. évit, 1958-ban pedig már 116 százalékkal. A szovjet mezőgazdasági termelés fejlődési üteme is gyorsabb, mint az Egyesült Államok mezőgazdaságáé. 1930—1940, 1946—1958 közötti 24 évet számítva, a szovjet mezőgazdaság termelése évente átlag 4,7 százalékkal fejlődött, míg az Egyesült Álla-

Digitized by Google

mok mezőgazdasága 1,5 százalékkal.

Különösen a gabonaprobléma megoldása nagyjelentőségű. A gabonafélék termelése a cári Oroszországban 1909—1913 időszakában évente átlag 72,5 millió tonnát ért el, hektáronként 6,9 q-t. A szovjet mezőgazdaság 1949—1953 időszakában évi átlagban 80,9 millió tonna gabonát adott (hektáronként 7,7 q-t), 1954—1958 időszakában évente átlag 113,2 millió tonnát (hektáronként 9,2 q-t). A gabonatermelés 1958-ban már 141,2 millió tonna volt (hektáronként 11,3 q), és ezzel 71 százalékkal haladta meg az 1953. évi 82,5 millió tonnát. 1957-ben a Szovjetunió megkétszerezte gabonaexportját. A gabonaprobléma megoldásában döntő szerepet játszott a vetésterület kibővítése a szűzföldek megművelése útján. A szovjet mezőgazdaság vetésterülete 1913-tól 1953-ig 39 millió hektárral növekedett, 1953-tól 1958-ig csaknem ugyanennyivel, 38,4 millió hektárral. A gabonafélék termése 1953-tól 1958-ig 58,7 millió tonnával nőtt, ebből a növekedésből mintegy 32 millió tonnát a szűzföld-körzetek adtak. A búza vetésterülete a cári Oroszország búza vetésterületének kétszeresére nőtt.

Rohamosan nőtt az utóbbi években az állattnyésztés fellendítésének alapja, a kukoricatermelés is. 1913-ban 2,1, 1954-ben 3,7, 1958-ban 16,7 millió tonna kukoricát termeltek.

A növénytermesztés, a termésátlagok javulásának fontos tényezője a műtrágyafogyasztás rohamos emelkedése. 1913-ban 188 000 tonna műtrágyát használtak fel, 1953-ban 6 570 000 tonnát, 1958-ban 10 626 000 tonnát. A műtrágyaféleségek közül leginkább a nitrogénműtrágya felhasználása növekedett.

Az évkönyv az állattenyésztésnek az utóbbi években végbement fellendüléséről is számot ad. A mezőgazdaság irányításának hiányosságai a korábbi években leginkább az állattenyésztésre hatottak kedvezőtlenül. A szarvasmarhaállomány 1953-ban kevesebb volt, mint 1916-ban. Ezen belül a tehénállomány 1916-ban 28,8 millió darab, 1953-ban 24,3 millió darab volt. Az 1953 óta hozott intézkedések nyomán a szarvasmarhaállomány 1959. január 1-ig mintegy 25 százalékkal emelkedett, és mintegy 20 százalékkal haladta meg az 1916. évit. A tehénállomány 1959. január 1-én 33,3 millió darab volt, mintegy 37 százalékkal több, mint 1953-ban, és ezzel az 1916. évi tehénállományt közel 20 százalékkal haladta meg.

Javult az állati termékek hozama is. Az egy tehénre eső évi fejési átlag a szovhozokban és kolhozokban 1940-ben 1124 kg volt, 1953-ban 1157 kg-ra, 1958-ban 1974 kg-ra emelkedett. Ezen belül 1958-ban 188 kolhozban a fejési átlag 4000 kg fölött volt, 2394 kolhozban 3001—4000 kg között mozgott!

A sertésállomány 1916-ban 23, 1953-ban 28,5, 1959-ben már 48,7 millió darab volt.

Az állatállomány növekedése és a hozamok emelkedése alapján az állati termékek termelése is fellendült. A hús- és szalonnatermelés 1913-ban 5, 1953-ban 5,8, 1958-ban 7,7 millió tonna volt. A tejtermelés 1913-ban 29,4,

Digitized by Google

1953-ban 36,5, 1958-ban 58,8 millió tonnát ért el. A tojástermelés kétszerese volt az 1913. évinek.

Az egy főre eső hús, tej és állati eredetű vaj termelése a Szovjetunióban és az Egyesült Államokban (kg)

	1953	1957	1958	1960 terv	1965 terv
Hús, szalonna (vágósúly)					
Szovjetunió	31	36	37	45	70
Egyesült Államok	94	97	94	.	?
Tej:					
Szovjetunió	092	269	284	.	437—458
Egyesült Államok	342	334	326	.	?
Vaj:					
Szovjetunió	2,6	3,7	3,8	.	5
Egyesült Államok	4,6	4,1	3,9	.	?

1958-ban a Szovjetunió felülmúlta az Egyesült Államokat az *egy főre jutó vajtermelésben.* Az egy főre jutó tejtermelésben tovább csökkent az Egyesült Államok és a Szovjetunió közötti különbség. A *tejtermelés terjedelmében* a Szovjetunió 1958-ban utólérte az Egyesült Államokat. 1959-ben az Egyesült Államokban 57 millió tonna tejet termeltek, a Szovjetunióban pedig 60 millió tonnát.*

A *munka termelékenysége* a kolhozokban 1950—1958 időszakában 72 százalékkal emelkedett, a szovhozokban 68 százalékkal és 1958-ban több mint négyszerese volt a cári mezőgazdaságban elért termelékenységnek. A cári mezőgazdaság energetikai teljesítőképessége 1916-ban 23,9 lóerő volt. Ennek 99,2 százalékát az igás állatok teljesítőképessége tette ki, az erőgépekre 0,8 százalék esett. 1953-ban a szovjet mezőgazdaság energetikai berendezésének teljesítőképessége 87,8 millió lóerőre emelkedett, 1958-ban 138,1 *millió* lóerőre. Ebből 1958-ban a mechanikai erőgépek részesedése 95,7 százalékra emelkedett, az igásállatok szerepe tehát lényegében megszűnt.

A tavaszi szántásból 1928-ban csak 1 százalékot végeztek el traktorral. 1958-ban 98 százalékot traktorral, 2 százalékot lóval. 1928-ban a gabonafélék betakarításából 44 százalékot kaszával, 56 százalékot lóvontatású gépekkel, 0,2 százalékot traktorvontatású gépekkel és magajáró kombájnokkal végeztek. 1958-ban a betakarítás 93 százalékát végezték traktorvontatású vagy magajáró kombájnokkal, 2 százalékát lóvontatású gépekkel és 5 százalékát kaszával.

1953-ban a kolhozok 22 százaléka volt villamosítva, 1958-ban 49 százaléka, 1958-ban az összes kolhozok 83 százaléka rendelkezett telefonnal.

Digitized by Google

A munka termelékenysége a hétéves tervben a kolhozokban 60—65, a szovhozokban 100 százalékkal nő, és ezzel jelentősen csökken a távolság az Egyesült Államok és a Szovjetunió mezőgazdaságában elért termelékenység között. Az Egyesült Államok mezőgazdaságában a munka termelékenysége ez idő szerint mintegy háromszorosa a Szovjetunióénak.

A mezőgazdaságban felső- és középiskolai végzettséggel rendelkező dolgozók száma 1941-ben 50 000, 1953-ban 114 000, 1957-ben 371 000 fő volt. 1959-ben a kolhozelnökök 50,4 százaléka rendelkezett felső vagy középiskolai végzettséggel, 56.6 százaléka 3 évnél hosszabb ideje elnök és 93,5 százalékuk tagja vagy tagjelöltje az SZKP-nak. Mezőgazdasági főiskolát 1909—1913 időszakában évente átlag 400 fő végzett, 1953-ban 17,700 fő, 1958-ban 30 900 fő. A mezőgazdasági középiskolát végzettek száma 1909—1913 időszakában évente átlag 300 fő volt, 1953-ban 51 600, 1958-ban 96 300 fő.

BERUHÁZÁSOK

A beruházások terjedelme (a kolhozok és a lakosság lakásépítési beruházásai nélkül) 1918—1958 időszakában 2144 milliárd rubelt tett ki. A kolhozok beruházása ebben az időszakban 211 milliárd rubelt ért el. Ezalatt a 40 év alatt 34 000 nagy ipari üzemet állítottak helyre, létesítettek és helyeztek üzembe. Ezenkívül nagyszámú kis- és közepes nagyságú üzem épült. Létrehoztak 6000 szovhozt, és kiépítették a mezőgazdasági gépállomások 9000 egységet számláló hálózatát. Az új vasútvonalak hossza 120 000 km, ezenkívül 65 000 km vasútvonal újjáépítését végezték el. 1918—1958 időszakában állami erővel és a városi lakosság részvételével 634 millió m^2 lakásteret építettek.

A népgazdasági beruházások (kolhozok nélkül) százalékos megoszlása népgazdasági áganként a következő

	1918—1958 összesen	Ebből			
		ötödik ötéves terv	1956	1957	1958
Népgazdasági beruházások összesen, ebből	100	100	100	100	100
Ipar összesen	48	51,1	49,2	45,9	46,1
„A" szektor	42,4	46,2	43,5	40,5	40,0
„B" szektor	5,6	4,9	5,7	5,4	6,1
Mezőgazdaság	8,7	9,6	11,2	11,0	9,3
Közlekedés, hírközlés	12,8	10,1	9,3	8,8	8,9
Lakásépítés (egyéni nélkü.	4,8	15,5	15,4	19,3	19,9
Kommunális, kereskedelmi, kulturális, egészségügyi, tudományos szervek	15,7	13,7	14,9	15,0	15,8

Digitized by Google

Az adatok mutatják, hogy az utóbbi években emelkedett a fogyasztási eszközöket gyártó iparágak részesedése, csökkent a nehézipar részesedése, átmenetileg (1956—1957) emelkedett a mezőgazdaság részesedése, és jelentősen emelkedett a lakásépítések részesedése a beruházásokban.

A technikai fejlődést, a beruházások hatékonyságának növekedését jelzi a gépek és berendezések részesedésének az emelkedése az összes beruházásokból. Az első ötéves terv időszakában ez az arány 12 százalék volt, a második ötéves terv időszakában 15, a harmadik ötéves terv három és fél évében (1938—1941 I. félév) 17, 1941 közepétől 1946. január 1-ig 17, a negyedik ötéves terv időszakában 30, az ötödik ötéves terv időszakában 29, 1956-ban 33, 1958-ban 32 százalék volt. A szocialista iparosítás éveiben az iparfejlesztés, a nehézipar megteremtése, jelentős számú új üzem létesítése révén történt. Az új üzemek létesítése szükségszerűen több épületet igényelt és ekkor magasabb volt az üzembe nem helyezett beruházások hányada is.

Állami erővel, és a városi lakosság részvételével 1918—1928 között 42,9 millió m^2 területű lakás épült, az első ötéves terv időszakában 38,7 millió m^2, a második ötéves terv időszakában 42,2 millió m^2, a harmadik ötéves terv békeéveiben 42,0 millió m^2, 1941 közepétől 1946. január 1-ig 49,9 millió m^2, a negyedik ötéves tervben 102.8 millió m^2, 1957-ben 52,0 millió m^2, 1958-ban 71,2 millió m^2, 1959-ben több mint 80 millió m^2 (2 200 000 lakás) (Pravda, 1960. jan. 22.). A városi lakásvagyon lakóterületben mérve a szovjet rendszerben többszörösére emelkedett. A városi lakásalap 1913-ban 180 millió m^2 volt, 1950-ben 513, 1958-ban 781 millió m^2. 1958-ban a városi lakásalap 67 százaléka volt társadalmi tulajdonban, 33 százaléka személyi tulajdonban. Nagyjából ez az arány 1940 óta.

Az évkönyv feltünteti a városi lakosság által saját erővel és állami támogatással felépített lakások számát. Eszerint a városi lakosok által épített lakások aránya az első és második ötéves terv időszakában 10—20 százalékot, 1958-ban pedig 34 százalékot tett ki, ami megfelel az SZKP azon irányelvének, hogy a lakáskérdés megoldásában támogatni kell a lakosság kezdeményezését.

A kolhoztagok és a falusi értelmiség a negyedik ötéves terv időszakában 2,7 millió lakóházat épített fel, az ötödik ötéves tervben 2,3 millió lakóházat, 1956—1958-ban csupán három év alatt 2,0 millió lakóházat, 1959-ben pedig 850 000 lakóházat (Pravda, 1960. jan. 22.)

A típustervek alkalmazása előmozdítja a beruházások takarékosabb kivitelezését. A típustervek alapján megvalósult építkezések részesedése 1951-ben 23, 1955-ben 38, 1958-ban 52 százalék volt. A ilyen tervek szerint kivitelezett ipari objektumok részesedése 1952 óta 7 százalékról több mint négyszeresére — 29 százalékra nőtt. 1950-ben a lakások 49 százalékát építették típustervek szerint, 1958-ban 77 százalékát. A típustervek alkal-

* Pravda, 1960. jan. 22.

Digitized by Google

mazása a mezőgazdaságban a legelterjedtebb, itt 1958-ban 88 százalékot ért el.

ÉLETSZÍNVONAL

Az életszínvonal emelkedésének legáltalánosabb mutatója a nemzeti jövedelem emelkedése. A nemzeti jövedelem 1958-ban az 1913 évinek csaknem húszszorosára, az egy lakosra eső nemzeti jövedelem pedig 15-szörösére emelkedett. Ugyanebben az időszakban az Egyesült Államok és Franciaország egy főre eső nemzeti jövedelme csak 76 százalékkal, Angliáé 70 százalékkal emelkedett.

A szovjet munkások reáljövedelme 1958-ban 3,7-szerese volt az 1913. évinek, a munkanélküliséget és a munkanap csökkenését is figyelembe véve pedig ötszöröse. A reáljövedelem ilyen jelentős növekedését több tényező együttes hatása alakította. A bérek emelkedése sokkal nagyobb volt, mint az áraké. A lakbérek a cári Oroszországban a kereset mintegy 20 százalékát, sokszor 30 százalékát tették ki, a mai lakbérek aránya az akkorinak egyötödére, egyhatodára csökkentek. A szovjet rendszerben a munkások jelentős béren kívüli jövedelmekhez jutottak. (Fizetett szabadság, nyugdíj, ösztöndíj, ingyenes orvosi ellátás stb.) Az ipari és építőipari munkások béren felüli jövedelmei 1958-ban mintegy húszszorosát érték el az 1913 évinek. A munkások és alkalmazottak reáljövedelme a hétéves terv időszakában további 40 százalékkal emelkedik.

A dolgozó parasztság reáljövedelme a szovjet hatalom 41 évében még nagyobb mértékben emelkedett. Pénzbeni és természetbeni jövedelme 1958-ban 4,5-szöröse volt az 1913 évinek. Az egyéb jövedelmeket is figyelembe véve (az állam által nyújtott különféle kedvezmények, kifizetések és kolhozok osztatlan alapja) reáljövedelmük 1958-ban az 1913 évinek 6,7-szeresére nőtt. Pénzbeni és természetbeni jövedelmük a hétéves terv időszakában további 40 százalékkal emelkedik.

Az életszínvonal emelkedésének megfelelően változik a lakosság fogyasztásának összetétele. Erre jellemző a kereskedelmi forgalomban az élelmezési cikkek részesedésének csökkenése az egy főre jutó élelmiszerfogyasztás egyidejű növekedése mellett. 1945-ben az élelmezési cikkek részesedése a kereskedelmi forgalomban 75,6 százalék volt. Azóta ez a szám évről-évre csökken, 1958-ban 54,6 százalékot tett ki. Ennek megfelelően nőtt a lakosság ruházkodásra és tartós fogyasztási cikkek beszerzésére fordított vásárlásainak aránya.

Az évkönyv közli az állami kiskereskedelmi árak és az egyes árucsoportok indexét, mely szerint 1950 óta az árak 24 százalékkal csökkentek. Az élelmezési cikkek ára 27 százalékkal: a hús ára 34, a vajé 35, a cukoré 20, a kenyéré 41 százalékkal csökkent 1950 óta.

A Szovjet Statisztikai Hivatal rendszeresen megfigyeli a városi munkás és kolhozcsaládok költségvetését. Eszerint a munkáscsaládok költségvetésében a kenyérfogyasztás (beleértve a tésztféléket is) 1940 óta, 1958-ig 24 száza-

Digitized by Google

lékkal csökkent. A tejfogyasztás viszont 150 százalékkal, a húsfogyasztás 113 százalékkal, a tojásfogyasztás 122 százalékkal emelkedett, ami a táplálkozás minőségi javulására mutat. Hasonló tendenciát tükröz a kolhozparasztok költségvvetése is. Az iparcikkek közül a kulturális cikkek (könyv, újság, rádió, óra, kerékpár stb.) beszerzése emelkedett a leggyorsabban, 1940 óta több mint 12-szeresére.

A munkanap átlagos hossza Oroszország iparában 1913-ban 9,9 óra volt. Ezen belül a szénbányászatban 10,1, a vaskohászatban 10,1, a papíriparban 10,0, a bőriparban 10,0, az élelmiszeriparban 10 óra. 1959 elején a szovjet iparban a munkanap átlagos hossza 7,7 óra. A munkanap előirányzott csökkentése következtében 1960 végére a munkahét 40,5 óra lesz. A munkahét átlagos hossza Angliában jelenleg 45,8 óra, Franciaországban 46,3 óra, a Német Szövetségi Köztársaságban 46,5 óra, az Egyesült Államokban 40 óra.

1958 április 1-én a szovjet munkások és alkalmazottak 7 százaléka 27 napnál több szabadságra jogosult, 27 százaléka 18—27, 23 százaléka 15—18, 43 százaléka 12 napi szabadságra jogosult.

Mint az idézett adatok is mutatták, a Szovjetunió gyors ütemben fejlődik és az egy főre eső termelésben és fogyasztásban egyre több ponton éri utol, illetve hagyja el a leggazdagabb tőkés országokat. A társadalmi élet olyan területein pedig, mint a kultúra, az egészségügy, a Szovjetunió abszolút fölénye máris vitathatatlan.

A cári Oroszországban például 23 000 orvos volt, 1917-ben csak 14 000, 1928-ban 63 000, 1958-ban 362 000, (katonai egészségügyi alkalmazottak nélkül). Jelenleg a szovjet lakosság orvosi ellátása a legjobb a világon. A 10 000 lakosra jutó orvosok száma az Egyesült Államokban 12, Angliában 8,8, Franciaországban 10,6, Olaszországban 14,5, a Német Szövetségi Köztásaságban 13,6, a Szovjetunióban 17,3. A kórházi ágyak száma (katonai kórházak nélkül) 1913-ban 207,600 volt, 1958-ban 1,532 500 db. A bölcsődei férőhelyek száma az 1913 évi 550-ről 1958-ban 1,135 000-re emelkedett. A szanatóriumi férőhelyek száma 1913-ban 3000 körül volt, 1958-ban 305 000.

A lakosság átlagos életkora 1896—97-ben 32 év volt, 1926—1927-ben 44 évre, 1955—1956-ban pedig 67 évre emelkedett.

A cári Oroszországban 1913-ban 190 000 fő rendelkezett közép- és főiskolai végzettséggel, a Szovjetunióban 1958-ban 7 millió 476 ezer fő. (Katonai személyek nélkül.) Ebből 3,027 000 főiskolai, 4,449 000 középiskolai végzettségű. Az évkönyv a főiskolai végzettségű személyek megoszlását nemzetiség szerint is megadja. A főiskolai oklevéllel rendelkező személyek valamivel több mint fele nő.

A mérnöki diplomát szerzett személyek száma 1950-ben a Szovjetunióban 36 000 fő volt, az Egyesült Államokban 53 000 fő. 1951-ben megfordult az arány, és azóta a Szovjetunió évről évre növelte fölényét az Egyesült Államok felett. 1958-ban a szovjet egyetemeken 94 000-en szereztek

Digitized by Google

mérnöki diplomát míg az Egyesült Államok egyetemein csak 85 000 fő. Így a mérnökök száma a Szovjetunióban 1958-ban elérte a 894 000 főt, az Egyesült Államokban 1956-ban elért 400 000 fővel szemben. A tudományos dolgozók száma 1914-ben a cári Oroszországban 10 200, a Szovjetunióban 1958-ban 284 000 fő volt. 32,4 százalékuk a műszaki tudományok, 10,5 százalékuk az orvostudományok, 7,9 százalékuk a fizika-matematikai tudomány területén tevékenykedett.

E viszonylag rövid ismertetés keretében nem vállalkozhattunk a rendkívül gazdag és sokoldalú évkönyv valamennyire is teljes ismertetésére, nem térhettünk ki minden fontos adat felsorolására és méltatására. A legfontosabbnak ítélt adatok közül is főleg azokat emeltük ki, amelyek a Szovjetunió gyorsütemű fejlődését, a két gazdasági rendszer versenyében elért újabb pozícióit, továbbá azokat, amelyek az SzKP 1953 óta hozott intézkedéseinek gyümölcseit szemléltetik. Fenti évkönyv értékes és nélkülözhetetlen segítség mindazok számára, akik elmélyülten kívánnak foglalkozni a szovjet népgazdaság fejlődésével, a népgazdaság különböző területeinek összefüggéseivel, és a szovjethatalom alatt kivívott nagyszerű eredményekkel.

Bálint József

E SZÁM SZERZŐI:

AJTAI MIKLÓS, az Országos Tervhivatal elnökhelyettese; **CSETERKI LAJOS**, az MSZMP Fejér megyei bizottságának első titkára; **VÁRNAI FERENC**, a KISZ K. B. titkára; **KIRÁLY ISTVÁN**, egyetemi tanár; **POLITISZ JANISZ**, újságíró; **BÍRÓ KLÁRA**, közgazdász, a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Könyvtárának tudományos munkatársa; **BÁLINT JÓZSEF**, az MSZMP K. B. Államgazdasági osztályának munkatársa.

Digitized by Google

JEGYZETEK KÖNYVEKRŐL

Ady Endre:
A nacionalizmus alkonya
(Kossuth Könyvkiadó 1959.)

Ady Endrét elsősorban versei alapján tartjuk a forradalmi demokratizmus legkövetkezetesebb képviselőjének Magyarországon a XX. század elején. A következetes forradalmárt, a nép érdekeiért bátran kiálló harcost, a maradiságot, és az embertelenséget ostorozó, a felszabadulást lázasan kereső gondolkodót azonban felismerhetjük prózai írásaiban, harcos publicisztikájában is. Azok az irodalomtörténeti kutatások, amelyek egyre teljesebben feltárták Adynak korábban elfelejtett publicisztikáját és a cikkek nagy részének kiadása, ráirányították a figyelmet ennek a forradalmi örökségnek az aktualitására, mai tanulságaira.

Vonatkozik ez arra a harcra is, amelyet Ady írásaiban a nacionalizmus ellen folytatott. Mennyire időszerűek voltak Ady szavai az 1956-os ellenforradalmi felkelés idején, amikor az ellenforradalmi reakciós erők fő ideológiai fegyvere a nacionalizmus volt, és ellenforradalmi követeléseiket hazafiaskodó szólamokkal akarták elfogadtatni: „A nacionalizmus nem hazafiság... Aki ellensége a haladásnak, a jobbra törésnek, az emberi szellem feltétlen szabadságának, hazaáruló, ha örökösen nem tesz is egyebet, mint a nemzeti himnuszt énekli." A mi korunkban hazánkban a haladás, a jobbra törés: a szocializmus építése, és aki a szocializmus, a haladás ellen támadt, hazaáruló volt, ha örökösen nem tett is egyebet, mint a nemzeti himnuszt énekelte.

A nacionalizmus elleni eszmei harcot ma természetesen másként folytatjuk, mint Ady Endre. A marxizmus–leninizmus birtokában mélyebben tárjuk fel a nacionalizmus társadalmi gyökereit, a nacionalizmussal tudatosan szembehelyezzük a szocialista hazafiságot és a proletár nemzetköziség eszméjét. A burzsoá nacionalizmus elleni harc elveit és mai feladatait összefoglalták a párt Központi Bizottságának Agitációs és Propaganda Osztályának tézisei. De ez a dokumentum is felhívta a figyelmet arra a forradalmi örökségre, melyet a nacionalizmus elleni harcban felhasználhatunk.

Ma is időszerű mindaz, amit Ady a nacionalizmus és a reakció szövetségéről mondott. A nacionlaizmus ellen elsősorban azért indult harcba, mert benne látta a reakció egyik legfőbb támaszát, „mert a nacionalizmus kiaknázza a tömegek vad butaságát, a félműveltek szenvedélyeit". Elkeseredetten állapította meg, hogy „faji büszkeségünk, patrióta képzelgéseink üstökénél lehet bennünket legjobban megfogni", és dühösen emelte fel tiltakozó hangját: „Protestálunk, hogy a nemzeti harc leple alatt bevezessék az emberiség, a szó, a gondolat, a szabadság vakmerő irtását." „A *nacionalizmus* — írta — voltaképpen *internacionális* szövetkezete a sötétségnek, butaságnak, s a gonosz tekintélyek önzésének." A magyar nacionalizmus „egy nagy, reakciós nemzetközi szövetkezésnek a csapata".

Ady harca nem merült ki a nacionalizmus bírálatában, tagadásá-

Digitized by Google

ban. A nemzeti korlátoltsággal, a faji büszkeséggel szembe helyezte a népek barátságának és testvériségének eszméjét. „Nő, nagyszerűen gyarapszik, izmosodik az összetartozóság gondolata a földön. A népek összefolynak a munka, közös sors és életszépség gondolatában — akaratlanul, öntudatlanul, de egy nagy törvény szerint... A népek összefolynak, s a munka hatalmas csákányával erősen bontogatja már az országhatárló oszlopokat." Mindig szeretettel és megértéssel írt a Magyarország területén élő nemzeti kisebbségekről és a szomszédos népekről. „Magyarországon hazafias dolog a németet, szerbet, románt, tótot szidni. Így van? Ha így van, én ünnepélyesen kijelentem, hogy nem vagyok hazafi. Én minden fajt, nyelvet, vallást, meggyőződést, és jogot tisztelek extra et intra Hungariam. Sőt, én az erőszakos magyarosításnak sem vagyok barátja."

A nacionalizmust — amelyet „olcsó, lármás, hiú, legendákból táplálkozó hazafiaskodásnak", a haza olyan szeretetének nevezett, „amelytől szegény haza holtáig koldul" — igazi hazaszeretettel, forradalmi patriotizmussal akarta helyettesíteni. „Arról van szó — írta —, hogy a csámpás, elfajult, kártékony hazafiság magyarázat helyébe jöjjön már az igazi magyarázat. És az igazi hazafiasság. Jöjjenek e szabad, messze látó, büszke szemek, a halló fülek, az értő és hasonlító elmék. Ne ordítsuk mindig a hazát, de szeressük s legyünk számára olyan értékesek, olyan jók, amilyenek csak lehetnek a nagyszerű világosodó korszakban fejlett kultúremberek." Reménykedéssel tekintett a jövőbe, hogy ez az igazi hazaszeretet le fogja győzni az álhazafiságot. Az általa megálmodott igazi hazafiasság, a „szabad, messze látó, büszke szemek, a halló fülek, az értő és hasonlító elmék" hazafisága, a „dolgos" hazaszeretet a szocialista hazafiságban valósul meg.

A Kossuth Kiadó hasznos munkát végzett, amikor összegyűjtötte és kiadta Ady nacionalizmus ellenes frásait. A gondosan összeválogatott kötetet színvonalas tanulmány vezeti be Ady forradalmi patriotizmusáról. Az olvasók, a propagandisták, a pedagógusok, a pártmunkások és mindazok, akik a nacionalizmus és a hazafiság kérdésében keresnek választ problémáikra, nagy haszonnal forgathatják a könyvet.

W. Á.

Jaroszlavszkij:

Hogyan születnek, élnek és halnak meg az istenek?

(Kossuth Könyvkiadó 1960.)

Lenin gyakran felhívta a figyelmet arra, hogy a vallásos emberek tömegei körében az ateista-felvilágosító munkának sokoldalúnak és változatosnak kell lennie. A vallásos előítéletek rabjait különféle szálak kötik a valláshoz, és ezért a legkülönbözőbb eszközökkel, a legkülönbözőbb oldalról közelítve kell felráznunk, felébresztenünk őket vallásos álmukból. Az egyik ilyen eszköz a vallásos hiedelmek, legendák, szertartások képtelenségének leleplezése. Ehhez a munkához nyújt segítséget Jemeljan Jaroszlavszkij könyve: „Hogyan születnek, élnek és halnak meg az istenek?"

A szerző legfőbb feladatának azt tartotta, hogy bebizonyítsa az összes vallási fogalmak és képzetek földi eredetét, vagyis azt a tényt, hogy az emberek teremtették az isteneket. Az összehasonlító vallástörténet eszközeivel mutatja meg, hogyan jöt-

Digitized by Google

tek létre különböző népeknél hasonló életkörülmények között hasonló vallások és vallási kultuszok, hogyan vették át az egymással érintkező népek egymás vallási hiedelmeit. Középpontba a keresztény vallást állítja. Természetesen a kereszténység létrejöttét nem lehet egyszerűen más vallások hatásával magyarázni. A kereszténység kialakulása az abban a korban kialakult társadalmi helyzetnek a terméke, azt tükrözte, hogy az új társadalmi problémák új vallás számára érlelték meg a feltételeket. Aki a kereszténység kialakulásának okait, a kereszténység történetét vizsgálja, annak ezekből a társadalmi problémákból kell kiindulnia. Ennek a könyvnek azonban más a célkitűzése. Arról nyújt gazdag anyagot, hogy a keresztény vallás milyen régebbi vallásos hiedelmekre, legendákra, mítoszokra támaszkodott, milyen nagy mértékben olvasztotta magába Kelet úgynevezett pogány vallásainak képzeteit és kultuszait. A szerző kimutatja, hogy a keresztény vallás „legkeresztényebb" kultuszainak (szentháromság, szeplőtelen fogantatás, keresztelés, Krisztus feltámadása stb.) is megtaláljuk forrásait, megfelelőjét a pogány vallásokban. A Krisztus „megváltó haláláról" és feltámadásáról szóló legendában nem nehéz felismerni a meghaló és feltámadó tavaszi istenek, már a kereszténység előtt a Földközi-tenger egész partvidékén szélesen elterjedt kultuszának (Mithrasz, Adonisz, Attisz, Tammuz, Dionüszosz, Ozirisz stb.) egyik változatát. Ugyanez a helyzet a „szentháromság titkával" is. A hármas istenség mítosza nemcsak a Földközi-tenger partvidékén előzte meg a kereszténységet, de a földkerekség más, távoli tájain is megvolt, például Dél-Amerikában az ősidőkben a peruiaknál, Polinézia népeinél, a régi germánoknál stb. A „szentháromság" ugyanúgy emberi alkotás, mint ahogy az összes többi istent és a vallások hittételeit is az emberek hozták létre. A könyv más kérdésekben is leleplezi a vallásos kultuszok titkait, feltárja a kultuszok eredetének gyökereit, s minden szépítgetés nélkül olyannak mutatja be a vallást, amilyen a valóságban. A szerző több fejezetben bemutatja a bibliában található képtelenségeket és ellentmondásokat.

Jaroszlavszkij könyve népszerűen, érdekesen van megírva, abban a formában közelíti meg a vallásos legendákat, ahogy azok az egyszerű hívők tudatában élnek. Jaroszlavszkij igazi propagandista, aki példát mutat arra, hogyan kell az ateista propagandát színesen, elevenen, a tömegek számára érthető módon folytatni. Ateista propagandánk számára nagy nyereség, hogy Jaroszlavszkij több könyvét kiadják magyarul. A „Kommunisták és a vallás" című cikkgyűjteményét tavaly jelentette meg a Kossuth Kiadó, „A bibliéról hívőknek és hitetleneknek" című munkája pedig most van kiadás alatt.

W. Á.

Trencsényi-Waldapfel Imre:

Vallástörténeti tanulmányok

(Akadémiai Kiadó 1959.)

A kötet a nemzetközileg is neves tudós körülbelül negyedszázados alkotó munkájának legjobb vallástörténeti tanulmányait fűzi csokorba. E tanulmányok elsősorban az ókori Görögország és Róma mitológiájával foglalkoznak, de jelentős mértékben érintik a bibliát is. A szerző nagy

Digitized by Google

tudományos, irodalmi, nyelvészeti és archeológiai felkészültséggel derít fényt az ókori vallási képzetvilágok több fontos kérdésére: nemcsak az egyes vallási képzetek, mitoszok egymással való kapcsolatát mutatja meg, hanem a történelmi materializmus módszerével feltárja keletkezésük és változásaik *társada'mi* okait is.

Az aranykor-mitoszokról bebizonyítja, hogy az osztálytársadalom, a rabszolgatartó rend kialakulásának szükségszerű következményeiként jelennek meg a különböző népeknél és íróknál (Hésiodos, Ovidus, Vergilius, Genezis könyve és Ézsaiás könyve a bibliában), mint az osztálytársadalom ellentéteitől mentes ősközösség idealizálása.

A matriarchátus idején a női nem játszotta a vezetőszerepet; ezért az emberek isteneiket elsősorban női alakban képzelték el. A matriarchátus megszűnése után viszont, amikor már a férfiak jelentik az alapvető gazdasági tényezőt, a vallási képzetekben a férfi istenek veszik át az uralkodó szerepet. A korábbi női istenalakok degradálódnak, sok esetben első földi asszonyokká válnak, s nemegyszer úgy szerepelnek, mint minden rossz forrásai (Pandóra).

„A két Ádám-mitosz társadalmi háttere" című tanulmányban a szerző érdekes dologra mutat rá: a bibliában két egymással ellentétes, két egymásból le nem vezethető teremtés-mitosz van. A két mitoszban nem azonos a teremtő isten sem; az elsőben (Gen. I. és II. 1—3.) Elohim (Isten), a másodikban (II. 4—25.) Jahve (Úr Isten) hozza létre a világot. Más a két mitoszban a teremtés *sorrendje* stb. A két mitosz legfőbb különbsége különböző alaphangulatukban van: az első szerint az ember a földnek urául, a második szerint a föld szolgájául rendeltetett. Különösen szembeötlő ez, ha tekintetbe vesszük, hogy az „eredendő bűnbeesés" mitosza csak a másodikhoz kapcsolódik. Trencsényi-Waldapfel Imre kimutatja e két különböző bibliai teremtés-mitosz társadalmi forrását. Bebizonyítja, hogy az első nomád pásztornéptől származik, a második pedig már letelepedett életmódot, több mint valószínű kertgazdálkodást (földművelést) folytató nép mitológiai terméke, s hogy a zsidók ezeket csak átvették más népektől.

A „Vallástörténeti tanulmányok" elsősorban a képzetebb olvasókhoz és a szakemberekhez szólnak. Ennek ellenére indokolatlanul óvatos volt az Akadémia Kiadó, amikor csak egyezres példányban jelentette meg. A kötet ennél jóval szélesebb érdeklődésre tarthat számot, amit bizonyít az is, hogy az első kiadás rövid idő alatt elfogyott. A vallás elleni felvilágosító munka, az ateista propaganda hasznára válna, ha hasonló kötetek gyakrabban és nagyobb példányszámban jelennének meg.

P. L.

Digitized by Google

BEKÜLDÖTT KÖNYVEK

KOSSUTH

Ady Endre: A nacionalizmus alkonya 302 old.

James Harvey—Katherine Hood: A brit állam 325 old.

L. Jaroszlavszkij: Hogyan születnek, élnek és halnak meg az istenek 234 old.

Rosa Luxemburg: Válogatott beszédek és írások 544 old.

Jerzy Putrament: Szeptember 979 old.

A szabadság vértanúi 332 old.

GONDOLAT

Romain Rolland: Napló a háborús évekből 1914—1918 342 old.

Max von Laue: A fizika története 178 old.

Hatvany Lajos: Gyulai Pál estéje 126 old.

Jansky Béla: Geológus kalapáccsal az ércek nyomában 181 old.

AKADÉMIAI

Heckenast Gusztáv: Fegyver- és lőszergyártás a Rákóczi-szabadságharcban 148 old.

Tokody Gyula: Az ösznémet szövetség és közép-európai tervei 1890—1918, 107 old.

MAGVETŐ

Aes Kató: Szervusztok, hajnalkák 134 old.

Női szóval (magyar írónők antológiája) 297 old.

Dallos Sándor: A déli szél 214 old.

Szőnyi Sándor: Álarcos istenek, I., II. 586, 564 old.

Hermányi D. József: Nagyenyedi Demokritus 46 old.

Ignácz Rózsa: Prospero szigetén 238 old.

Longosz: Daphnisz és Chloé 58 old.

Vihar Béla: Baráti asztal 133 old.

Somlyó Zoltán: Nyitott könyv 157 old.

Tatay Sándor: A fehér hintó 341 old.

Galambos Lajos: Gonoszkátyú 157 old.

Zalka Miklós: Különös ember 216 old.

Végh György: Modern Orfeusz 370 old.

Thurzó Gábor: Diatorbágy 172 old.

Nagy László: Sólymok vére (A bolgár népköltők antológiája) 442 old.

Medgyessy Ferenc: Életemről, művészetről 100 old.

Remarque: Szerelem és halál órája 387 old.

KÉPZŐMŰVÉSZETI ALAP

Kampis Antal: Greco 1547—1614 36 old., 56 kép.

Aradi Nóra: Réti István 319 old.

Mojzer Miklós Az észak-olasz cinquecento 48 old.

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

Fehér Lajos, Friss István, Háy László, Kállai Gyula (főszerkesztő), **Kiss Károly, Komját Irén** (felelős szerkesztő), **Molnár Erik, Nemes Dezső, Németh Károly, Orbán László, Szigeti József, Szirmai István.**

Digitized by Google

СОДЕРЖАНИЕ

К 50-летию Международного женского дня — — — — — — — — 1

МИКЛОШ АЙТАИ — Некоторые характерные особенности технического развития промышленности во второй пятилетке — — — — 9

ЛАЙОШ ЧЕТЕРКИ — Укрепление сельскохозяйственных кооперативов в 1959 году — — — — — — — — — — — — — 27

ФЕРЕНЦ ВАРНАИ — Идейно-политическое развитие нашей студенческой молодежи — — — — — — — — — — — — 37

ИШТВАН КИРАЙ — Первый венгерский поэт — коммунист — — 53

Марксистско—ленинская партия и ее роль в классовой борьбе рабочих 77

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОБЗОР

Изнанка алжирского восстания (Янис Политис) — — — — — — 90

Заключительный аккорд столетия (Клара Биро) — — — — — — 97

КРИТИКА И БИБЛИОГРАФИЯ

Народное хозяйство Советского Союза в 1958 году (Йожеф Балинт) — 106

ЗАМЕТКИ О КНИГАХ 117

INHALT

Zum fünfzigsten Internationalen Frauentag — — — — — — — 1

MIKLÓS AJTAI: Charakteristiken der technischen Entwicklung der Industrie im zweiten Fünfjahrplan — — — — — — — — 9

LAJOS CSETERKI: Die Festigung der landwirtschaftlichen Produktionsgenossenschaften im Jahre 1959 — — — — — — — — 27

FERENC VÁRNAI: Die ideologisch-politische Entwicklung unserer Universitätsjugend — — — — — — — — — — — — 37

ISTVÁN KIRÁLY: Der erste ungarische kommunistische Dichter — 53

Die marxistisch-leninistische Partei und ihre Rolle im Klassenkampf 77

INTERNATIONALE RUNDSCHAU

Der Hintergrund des Aufruhrs in Algerien (JANIS POLITIS) — — 90

Schlussakkord eines Jahrhunderts (KLARA BIRÓ) — — — — — 97

BUCHBESPRECHUNGEN

Die Volkswirtschaft der Sowjetunion 1958 (JÓZSEF BÁLINT) — — 106

ANMERKUNGEN ÜBER NEUERSCHEINUNGEN 117

Digitized by Google

CONTENTS

The Fiftieth International Women's Day — — — — — — — — 1

MIKLÓS AJTAI: Some characteristics of Technical Development in Industry during the Second Five Year Plan — — — — — 9

LAJOS CSETERKI: Consolidation of the Cooperative Farms in 1959. 27

FERENC VÁRNAI: The Ideological-Political Development of the University Students — — — — — — — — — — — — — 37

ISTVÁN KIRÁLY: Hungary's First Communist Poet — — — — 53

The Marxist-Leninist Party and Its Role in the Class Struggle — — 77

INTERNATIONAL REVIEW

Behind the Scenes of the Algerien Uprising (JANIS POLITIS) — — 90

The Finale of a Century (KLÁRA BIRÓ) — — — — — — — 97

BOOK REVIEWS

The Soviet Economy in 1958 (JÓZSEF BÁLINT) — — — — — 106

BOOK NOTES 117

SOMMAIRE

La 50 ième Journée internationale des femmes — — — — — — 1

MIKLÓS AJTAI: Aspects du développement technique de l'industrie dans le deuxième plan quinquennal — — — — — 9

LAJOS CSETERKI: La consolidation des cooperatives de production en 1959 — — — — — — — — — — — — — — 27

FERENC VÁRNAI: Développemen ideologique et politique de notre jeunesse estudiantine — — — — — — — — — — — — 37

ISTVÁN KIRÁLY: Le premier poète communiste hongrois — — — 53

Le parti marxiste-leniniste et son rôle dans la lutte de classe ouvrière 77

REVUES INTERNATIONALES

Le fond de la révolte en Algérie (JANIS POLITIS) — — — — 90

L' aboutissement d' un siècle (KLARA BIRÓ) — — — — — — 97

COMPTS RENDUS

L' économie de l' Union Soviétique en 1958 (JÓZSEF BÁLINT) — — 106

NOTES SUR QUELQUES LIVRES RÉCENTS 117

Digitized by Google

A Pártélet

márciusi számának tartalomjegyzéke:

Orbán László: Hazánk felszabadulásának 15. évfordulójára — — — 3

Kádár János: Lássunk hozzá a kongresszus határozatainak megvalósításához! Beszéd a január 22-én, Kecskeméten tartott pártnapon 7

Kopácsi József: Állami gazdaságaink elmúlt évi eredményei és soronlevő feladatai — — — — — — — — — — — — — 22

A PÁRTÉLET NAPI KÉRDÉSEI

Orsai János: A politikai tömegmunka néhány kérdése a bányász-pártszervezetekben — — — — — — — — — — — 29

Balogh István: Az ifjúság közötti munka megjavításáért — — — 33

Garai Vera: A téli tanfolyamok néhány tanulsága — — — — — 35

Kálmán Árpád: A pártszervezetek feladatai az egyetemi felvételek sikeréért — — — — — — — — — — — — — 39

Uzonyi Sándor: A termelőszövetkezeti KISZ-szervezetek megerősítése nélkülözhetetlen pártfeladat — — — — — — — — — 41

A PROPAGANDISTÁK MUNKÁJÁHOZ

Bognár Gyula: Fejlesszük a szocialista demokratizmust — — — — 47

A TESTVÉRPÁRTOK ÉLETÉBŐL

Támogassuk teljes erővel a szocialista munkabrigádokat — — — 55

PÁRTSZERVEZETEINK ÉLETÉBŐL

Ifj. Komócsin Mihály: Hogyan készül a Szegedi Városi Pártbizottság hazánk felszabadulásának 15. évfordulójára — — — — — 62

Borbély János: A Velencei Gépállomás pártszervezetének gazdasági tevékenységéről — — — — — — — — — — — — — 65

Ignáth Imre — Kardos János: Az új termelőszövetkezeti pártszervezetek néhány feladata — — — — — — — — — — — 68

Tóth Pál: Pártmunka egy váltó-műszakos üzemben — — — — 71

Valkó Mihály: Az értelmiség közötti politikai munka néhány tapasztalata — — — — — — — — — — — — — — 74

Digitized by Google

Vigh Lajos: A „marxizmus—leninizmus kérdései" tanfolyamokról. — A Csepel Vasmű Pártbizottságának tapasztalatai — — — — 79

Voksán József: Tapasztalatok a pedagógus pártszervezetek életéből 83

MEGJEGYZÉSEK

Kőszegi Frigyes: Az ingyenebédtől a világszínvonalig — — — — 87

A SZERKESZTŐSÉG POSTÁJÁBÓL

A parasztifjúságnak jövője van *(Asztalos Bálint)* — — — — — 90

Az új arcú falu és az ifjúság *(Bányász Rezső)* — — — — — — 92

Tíz nap Dombegyház termelőszövetkezeti község téli tanfolyamán *(Pécsi János)* — — — — — — — — — — — — — 96

VÁLASZ AZ OLVASÓK KÉRDÉSEIRE

Szatmári András: A párttagság és a tagdíjfizetés — — — — — 99

KÖNYVISMERTETÉS

Dudás János: Nagy érdeklődésre számottartó újdonság. J. A. Kriveljov: Könyv a Bibliáról — — — — — — — 102

Digitized by Google

Hazánk felszabadulásának
15. évfordulójára!

NEMES DEZSŐ:

Magyarország felszabadulása

(Második javított kiadás)

Történeti áttekintést nyújt Magyarországnak a második világháború alatti és utáni helyzetéről. Hűen ábrázolja azt a harcot, melyet a demokrácia erői, a kommunisták vezetésével vívtak a reakció ellen, hogy Magyarország népi demokrácia országa legyen. Elemzi a közelmúlt eseményeit, az elmúlt 15 év történetét.

Kb. 336 old. **Ára: kb. 22.— Ft**

☆

Digitized by Google

MEGJELENT!

A Magyar Tanácsköztársaság történelmi jelentősége és nemzetközi hatása

A Magyar Tanácsköztársaság megalakulásának 40. évfordulója alkalmából rendezett tudományos ülésszakon elhangzott előadások és felszólalások gyűjteménye.

388 old. Ára: 28,— Ft

☆

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ

Digitized by Google

A munkásosztály az újjáépítésért

1945—1946

Dokumentum kötet a magyar munkásosztály hősies harcairól, a felszabadulást követő években.

224 old, Ára: 18,— Ft

☆

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ

Digitized by Google

Digitized by Google

Ára: 3,— Ft

OLVASSA REDSZERESEN A

Béke és szocializmus-t

a kommunista és munkáspártok havonta megjelenő elméleti és tájékoztató folyóiratát!

A MÁRCIUSI SZÁM TARTALMÁBÓL:

Lakos Sándor:

A PÁRT TÖMEGKAPCSOLATAINAK EGYES KÉRDÉSEI MAGYARORSZÁGON

A. Szazanov:

A SZOCIALIZMUS ÉS A TULAJDON PROBLÉMÁI

Jean Kanapa:

A KATOLIKUS EGYHÁZ SZOCIÁLIS TANÍTÁSA A KAPITALIZMUS SZOLGÁLATÁBAN

Előfizetési ár: negyedévre 12,— Ft, félévre 24,— Ft.
Példányonkénti ára: 5,— Ft.

Előfizethető minden pártszervezetben és a Kossuth Könyvkiadó megyei, illetve kerületi kirendeltségein.

Digitized by Google

Világ proletárjai, egyesüljetek!

TÁRSADALMI SZEMLE

A Magyar Szocialista Munkáspárt elméleti és politikai folyóirata

4

XV. ÉVFOLYAM
1960 ÁPRILIS

Digitized by Google

TARTALOMJEGYZÉK

KÁDÁR JÁNOS: A leninі eszmék hatása és megvalósulása Magyarországon — — — — — — — — — — — — — — — 1
NEMES DEZSŐ: A népi Magyarország fejlődése — — — — — — 17
SÁNTA ILONA: Harc a magyar munkásosztály egységéért a felszabadulás után — — — — — — — — — — — — — — 41
KENESSEY ZOLTÁN: Az európai népi demokráciák eredményei a szocializmus építésében — — — — — — — — — — — — 62
NAGY LÁSZLÓ: A termelőszövetkezetek állami irányítása és a tanácsok feladatai — — — — — — — — — — — — — — 83

DOKUMENTUMOK

A Szovjetunió külföldi barátainak levelei Leninhez — — — — 95

NEMZETKÖZI SZEMLE

Az Olasz Kommunista Párt IX. kongresszusa (ÓVÁRI MIKLÓS) 103
Kenya nem alkuszik (O. KAMARIVA) — — — — — — — — — 111

KRITIKA ÉS KÖNYVISMERTETÉS

A technikai haladás gazdasági és társadalmi problémái (VARGA GYÖRGY) — — — — — — — — — — — — 118

JEGYZETEK KÖNYVEKRŐL

A borítólapon látható szobor Mikus Sándor szobrászművész alkotása

Szerkesztőség: Budapest, V., Árpád u. 12. Tel.: 124—475.

Kiadja a Kossuth Könyv- és Lapkiadó Vállalat,

Kiadóhivatal: VI., Révay utca 16. Telefon: 116—660

Terjeszti a Magyar Posta.

Előfizethető a Kossuth Kiadó megyei és kerületi kirendeltségeinél csekkszámlaszám 01915003, a Posta Központi Hírlap Irodánál (Bp. V., József nádor tér 1.) és bármely postahivatalnál. Előfizetési díj negyed évre 8,— Ft, félévre 16,— Ft, egész évre 32,— Ft. Csekkszámlaszám: egyeni 61218, közületi 61066 vagy átutalás a MNB. 47. sz. folyószámlájára). Lapunk régebbi példányai kaphatók a Posta Központi Hírlapiroda újságboltjában: Budapest, V., József Attila u. 3.

Az utolsó kézirat nyomdába érkezett: 1960. április 11.
Megjelent 34 000 példányban Felelős kiadó: Vass Henrik

604806/2 — Zrínyi Nyomda, Budapest

Digitized by Google

TÁRSADALMI SZEMLE
A MAGYAR SZOCIALISTA MUNKÁSPÁRT ELMÉLETI ÉS POLITIKAI FOLYÓIRATA
XV. ÉVF. 4. SZÁM. BUDAPEST 1960 ÁPRILIS HÓ

A lenini eszmék hatása és megvalósulása Magyarországon*

Írta KÁDÁR JÁNOS
az MSZMP K. B. első titkára

Lenin az imperializmus viszonyaira alkalmazta Marx és Engels tanításait, megválaszolta a történelem által napirendre tűzött új kérdéseket, továbbfejlesztette a marxista elméletet.

Lenin eszméi vezették Oroszország munkásosztályának harcait, vitték győzelemre az emberiség történelmében új korszakot nyitó Nagy Októberi Szocialista Forradalmat. A Szovjetunió Kommunista Pártjának XXI. kongresszusán 1959-ben Hruscsov elvtárs a Központi Bizottság beszámolójában már megállapíthatta, hogy a szocialista társadalmi rend a Szovjetunióban teljes és végleges győzelmet aratott, s megkezdődött a kommunizmus szélesen kibontakozó építésének korszaka.

Az imperialista kapitalizmus és annak szekértolói, a marxizmust „cáfoló" nyíltan burzsoá és a marxizmust meghamisító „szemérmes" revizionista „eszmék"-től az intervenciósok ágyújáig, minden elképzelhető fegyvert harcbavetettek azért, hogy Lenin eszméi ne győzzenek Oroszországban. Majd amikor az évek során kitűnt, hogy ezeket az eszméket a tömegekből kitépni nem tudják, hogy a Szovjetunió nemcsak megszületett, hanem legyőzhetetlenné is vált, hangoztatni kezdték, és mindmáig fújják azt a nótájukat, amelynek kezdete az, hogy „a leninizmus orosz sajátosság". A történelem azonban a valóságban bizonyította be megcáfolhatatlanul, hogy a leninizmus nem orosz sajátosság, hanem nemzetközi érvényességű tan, nemcsak egy nemzet útját, hanem

* Lenin születésének 90. évfordulója alkalmából. Megjelent a Voproszi Isztorii 1960. áprilisi számában.

Digitized by Google

minden nemzet, az egész emberiség társadalmi fejlődésének útját jelöli ki. A proletárhatalom, a szocializmus győzelme a Szovjetunióban lényeges vonásaiban minden ország számára megmutatta a társadalmi haladás szükségszerű, történelmileg elkerülhetetlen útját.

Alig több, mint 42 évvel a szovjethatalom létrejötte után a társadalom fejlődésének menetét már nemzetközileg az határozza meg, hogy a Szovjetunióban a szocializmus teljesen felépült és győzelme véglegessé vált; hogy a szocializmus az országok egész sorában győzött, világrendszerré vált; hogy az egész világ kommunista és munkáspártjainak tevékenységét a marxizmus—lenizmus vezérli; hogy a marxista—leninista pártok vezetésével a szocializmusért és békéért küzdő nemzetközi munkásosztály világot formáló tényezővé vált. Mindazok a sikerek, amelyeket a kommunista pártok megalakulásuk óta elértek, meggyőzően bizonyítják a lenini tanítások igazát, legyőzhetetlen erejét.

A magyar munkásosztály és pártja számára is immár több mint 40 esztendeje Lenin tanításai világítják meg azt az utat, amelyen jár a munkáshatalom kivívásáért, a szocialista társadalom felépítéséért folytatott harcban. A leninizmus elsajátítása, helyes felfogása azonban pártunk számára nem egyszeri és nem könnyű feladat volt. Pártunk sikereken és kudarcokon keresztül, forradalmak és ellenforradalmak tüzében tanulta meg a leninizmus lényegét érteni, azt a magyar viszonyokra alkalmazni, az eszméket az életben megvalósítani, és az elért eredményeket védelmezni. A párt, a magyar nép, a Magyar Népköztársaság mai erejének és sikereinek fő forrása a lenini eszmékben van és abban, hogy ezek az eszmék egy egész történelmi korszak forradalmi harcai során gyökereztek meg hazánkban.

A lenini eszmék magyarországi hatását szeretném néhány vonatkozásban e cikk keretében vázolni.

1.

1918 novemberében alakult meg a Kommunisták Magyarországi Pártja, és néhány rövid hónap alatt megnyerte nemcsak a munkásosztály, hanem a nép többségét is. A proletárdiktatúra lenini eszméje meghódította a magyar dolgozó népet, s 1919. március 21-én kikiáltották a Magyar Tanácsköztársaságot. Ez a nap történelmi sorsforduló volt népünk életében, ugyanakkor nagy nemzetközi jelentőségű eseménynek bizonyult.

Nem valamely sajátos „magyar alkat" következménye, nem véletlen, hogy a lenini eszmék viszonylag korán, és oly gyorsan

Digitized by Google

tért hódítottak Magyarországon, s a Nagy Októberi Szocialista Forradalom először Magyarországon talált követőre. A magyarországi viszonyok a XX. század elején sok tekintetben hasonlítottak az oroszországi viszonyokra. Erre a hasonlóságra már Lenin is rámutatott, mondván, hogy „Magyarország tudvalevően nemcsak földrajzilag áll a legközelebb Oroszországhoz, hanem azoknak a reakciós földbirtokosok mindenhatósága tekintetében is, akik óriási kiterjedésű földbirtokaikat átmentették a középkorból." (Lenin Művei, 19. kötet, 305. oldal.) Az osztrák—magyar monarchiában a magyar munkásosztályt nemcsak „saját" burzsoáziája zsákmányolta ki, hanem a fejlettebb és erősebb osztrák tőke is. A tőkés-földbirtokos kizsákmányolást súlyosbította a magyarokra nehezedő Habsburg elnyomás, és a magyarországi nemzeti kisebbségek teljes jogfosztottsága. Az első világháború végén a végsőkig kiéleződtek az összes fő társadalmi ellentmondások, az uralkodó osztályok pedig politikailag csődbe jutottak. A munkásosztály, a dolgozó nép egyre nagyobb tömegei az „orosz példa", a szovjetek példájának követésében keresték az utat a társadalmi felszabadulás felé.

Az osztrák—magyar monarchia katonáiként Oroszországba került magyar munkások, parasztok tömegei ott voltak a szovjet hatalom bölcsőjénél. Sokan közülük megértették Lenin tanítását, a szocialista forradalom eszméjét magukévá téve, tömegesen léptek a a Vörös Hadsereg és a vörös partizán-osztagok soraiba. De az itthoni munkás, paraszt és katonatömegekben is érlelődött a meggyőződés: csak a proletárdiktatúra, a szocialista forradalom biztosíthatja a nemzet függetlenségét, adhat kenyeret a munkásnak, földet a parasztságnak s békét az egész népnek. Ez a mély meggyőződés vitte győzelemre az 1919-es Magyar Tanácsköztársaság ügyét.

A Magyar Tanácsköztársaság a magyar kommunista mozgalom, a munkásosztály, a dolgozó nép nagy forradalmi iskolája volt. A Tanácsköztársaság fennállásának 133 napja alatt az életbe léptetett szocialista vívmányok nagy lelkesedéssel töltötték el a dolgozó tömegeket, a magyar vörös hadsereg katonái hallatlan nehézségekkel, nélkülözéssel, belső árulással, ellenforradalmi szabotázzsal dacolva, hősiesen harcoltak az antant erőivel szemben. A Magyar Tanácsköztársaságot ekkor legyőzte az intervenciós antant-seregek túlereje, de a magyar kommunista mozgalom számára mind a mai napig erőforrást jelentenek azok a tapasztalatok, amelyeket a párt a Tanácsköztársaság négy és félhónapos harca során szerzett meg. A Magyar Tanácsköztársaság fennállása idején a munkásosztály bebizonyította, hogy hivatott és képes a nemzet

Digitized by Google

vezetésére, az ország kormányzására. A magyar kommunisták az ellenforradalom legvadabb tobzódása közepette is tudták, hogy az ellenforradalom felülkerekedése csak időleges, és az első, az elbukott proletárdiktatúrát követni fogja a győzelmes második.

A horthysta ellenforradalom sötét negyedszázada nagy megpróbáltatást hozott az egész népre. A fehérterror tizedelte az öntudatos forradalmárokat, az ellenforradalom megfosztotta a dolgozókat a Tanácsköztársaság minden társadalmi vívmányától és visszavetette őket a kapitalista kizsákmányolás igájába. Az ellenforradalom 25 éve alatt pártunk kijárta az illegalitás, a fasizmus, és a háború elleni harc nehéz és hosszú iskoláját is. A vértanúk egész sora tanította a pártot a néphez való áldozatos hűségre, állhatatosságra, az ellenség gyűlöletére. A párt megtanulta a legális és az illegális munka összekapcsolását, a szakszervezetekben, a szociáldemokraták közt végzett munka fontosságát, a népfrontpolitika alapelveit. Pártunk az illegalitás, a 25 éves kegyetlen üldözés ellenére is vezetője lett annak a népi tömörülésnek, amely szembenállott a szovjetellenes háborúval s az ország hitlerista megszállásának szégyenével.

Az illegalitásban vívott harcok jelentik azt a hidat, amely az első magyar proletárforradalmat összeköti a népi demokratikus forradalommal. Magyarországnak a szovjet hadsereg által történt felszabadítása idején a magyar nép számára nagy előnyt jelentett az, hogy volt harcokban edzett kommunista pártja, mely a nemzeti felemelkedés kész programjával állt a nép elé.

A felszabadulást követő években a viszonyok összehasonlíthatatlanul kedvezőbbek voltak, mint régen, harcunkat megkönnyítette az a körülmény, hogy a párt kezdettől fogva részese volt a hatalomnak és támaszkodhatott a Szovjetunió, a kialakuló szocialista tábor, a nemzetközi munkásmozgalom segítségére. De ez a harc sem volt könnyű. Meg kellett küzdeni nemcsak ellenségeinkkel, a háborús pusztításokkal, a kapitalizmustól örökölt elmaradottsággal, hanem saját hibáinkkal is.

A hatalomért folyó harcban, az 1945—48-as években, a kommunisták sikeresen tömörítették a dolgozó nép többségét és újból kivívták a munkásosztály hatalmát. A marxizmus—leninizmus elvei alapján létrejött a munkásosztály egységes, forradalmi pártja, és a népi állam, a Magyar Népköztársaság. A felszabadulás óta eltelt másfél évtizedet elsősorban a párt vezetésével elért nagyszerű, demokratikus és szocialista vívmányok jellemzik. A forradalom útja azonban nem volt zökkenőktől mentes; a lenini tanítások megsértése, a személyi kultusz következtében lehetővé vált, hogy az áruló revizionista csoport — szövetkezve népi álla-

Digitized by Google

munk külső és belső ellenségeivel — ellenforradalmat robbantson ki.

A felszabadulás óta eltelt évek, s különösen az ellenforradalom ellen folytatott harc fontos eszmei-politikai nevelőiskola volt a párt, a munkásosztály, a dolgozók nagy tömegei számára. A magyar kommunista mozgalomban mindig volt annyi erő, hogy bízva a magyar nép szocializmus iránti hűségében, támaszkodva a proletár internacionalizmus erejére, a szocialista tábor, a nemzetközi munkásosztály segítségével úrrá legyen a nehézségeken.

A párt e négy évtizedes éles osztályharc nagy iskolájában sajátította el s tanulta meg alkalmazni a marxizmus—leninizmust. A legutóbbi évek magyarországi tapasztalatai különös élességgel világítják meg a lenini eszmék gazdag kincsestárából Lenin tanításait a proletárdiktatúra, a párt és a nép közötti szoros kapcsolat szükségességéről, a szocializmus építésének lenini tervét, a párt egységének, eszmei tisztaságának jelentőségét.

2.

Három évvel az ellenforradalom után a magyar kommunisták VII. kongresszusa arról számolhatott be, hogy a Magyar Népköztársaság helyzete jó, az ellenforradalom minden tekintetben már a múlté. Mi a magyarázata annak, hogy nemcsak a hibákat javítottuk ki és az ellenforradalom okozta sebeket gyógyítottuk be, hanem jelentős fejlődést értünk el? Elsősorban az, hogy a párt szembefordult az osztályellenségnek utat nyitó revizionistákkal, szakított a szektarianizmussal és dogmatizmussal, a lenini úton járva következetes, bátor elvi politikát folytatott. Ez a Magyar Népköztársaság gyors politikai és gazdasági konszolidációjának magyarázata. Joggal állíthatta Hruscsov elvtárs pártunk VII. kongresszusán: „Ha forradalmi erőnk fő forrásából — a marxizmus—leninizmus tanításaiból — merítünk, újból és újból meggyőződünk arról, hogy ez annyira erős és hatalmas, olyan jól szolgálja a munkásosztály, a dolgozó nép érdekeit, hogy még ilyen megpróbáltatások közepette sem apad ki." (Népszabadság, 1959. december 2.)

Az 1956-os magyarországi ellenforradalom előkészítői és szervezői feleleventették és csatasorba állították a burzsoá nacionalizmus legkülönbözőbb változatait: rágalmazták a Szovjetuniót, a szocialista tábortól való elszakadás érdekében a „semlegesség", a „harmadik út", a „tömbönkívüliség" jelszavát hirdették. Ezzel akarták elszigetelni és megsemmisíteni a Magyar Népköztársaságot és felbomlasztani a szocialista tábor egységét.

Digitized by Google

Valamennyi nacionalista áramlat közül azok a reakciós kispolgári irányzatok voltak a legveszedelmesebbek, melyek „demokratikus", „népi", sőt „marxista" álcázást adtak a nacionalizmusnak és a „magyar szocializmus", a „nemzeti kommunizmus" köntösébe bújtatták azt. Lenin már 1920-ban „A nemzeti és gyarmati kérdésről szóló tézisek tervezeté"-ben megírta, hogy „a kispolgári nacionalizmus beéri azzal, hogy nemzetköziségnek nyilvánítja a nemzetek egyenjogúságának elismerését, de (nem is szólva arról, hogy ez az elismerés nem egyéb, mint puszta szó) érintetlenül fenntartja a nemzeti önzést... a nemzetköziség fogalmának és a nemzetközi politikának opportunista és kispolgári pacifista elferdítése elleni harc a legelső és a legfontosabb feladat." (Lenin Művei, 31. kötet, 142—143. oldal.)

A magyar népi demokrácia történetének tapasztalatai újra bebizonyították a proletárdiktatúráról szóló lenini tanítások igazát. Újra megtanulhattuk, hogy proletárdiktatúra nélkül nincs szocialista építés, hogy erős, jól szervezett, a tömegek támogatását élvező szocialista állam nélkül nem lehet megvédeni a szocializmus vívmányait.

Drága áron szerzett tapasztalatunk, hogy nem szabad elhanyagolni és megsérteni a proletárdiktatúra egyik oldalát sem, mert az súlyos következményekkel jár, s az osztályellenség lehetőségeit növeli a kapitalizmus és a szocializmus közötti harcban. Az ellenforradalom leküzdése óta megtett előrehaladásunk egyik fontos tényezője, hogy viszonyainknak megfelelően igyekeztünk alkalmazni Leninnek azt a tanítását, hogy a munkáshatalom diktatúra a burzsoá ellenforradalmi törekvésekkel szemben és demokrácia a dolgozó nép számára.

A nép érdekeinek védelme az elmúlt három évben megkövetelte a proletárdiktatúra határozott érvényesítését a rendszer ellenségeivel szemben. Ugyanakkor a párt vigyázott arra, hogy az elnyomó intézkedések valóban az ellenséget, az árulókat sújtsák, különbséget tett a tudatos ellenforradalmárok és a megtévesztettek között. Az előbbiekkel szemben a büntetés, az utóbbiaknál a nagylelkűség és a megbocsátás, a nevelés politikáját alkalmazta. Intézkedéseink a nép igazságérzetével, egyetértésével találkoztak.

Az ellenforradalom leverése éles osztályharcban ment végbe. Az osztályharc kiéleződése azonban nem rajtunk múlt, hanem a nemzetközi imperializmus, és a belső ellenség magatartásából következett. A mi tapasztalataink is szemléltetően mutatják, hogy a szocializmus építése idején nem szűnik meg az osztályharc, csupán más formákat ölt. Az élet cáfolja a revizionistáknak azt a felfogását, mely az osztályharc tagadására, az éberség elaltaltására

Digitized by Google

irányul. De tapasztalataink kézzelfogható cáfolatát adják annak a hibás tételnek is, amely a szocializmus építésének előrehaladásával az osztályharc éleződésének törvényszerűségét vallja.

Az osztályharc alakulásának általános tendenciája, hogy a szocializmus erősödésével az ellenséges osztályok maradványainak ellenálló ereje és befolyása csökken. Az osztályharc azonban nem lanyhul egyenletesen és állandóan; a belső és külső körülmények változásai folytán erősödhet, élesebb formákat is ölthet. Az osztályharc élessége a nemzetközi erőviszonyoktól, az országon belüli osztályerők megoszlásától, a volt kizsákmányoló osztályok maradványainak, és a hozzájuk csatlakozóknak a magatartásától, és nem utolsósorban a párt és az állam politikájától függ.

Népi demokratikus államunkban fenn kell tartanunk a rendszer önvédelmének állami erőit is, hogy megvédjük a dolgozó népet minden olyan kísérlettől, amely az építőmunka megzavarására irányul. Az osztályharc azonban nemcsak adminisztratív intézkedésekből áll, nem ezek teszik az osztályharc lényegét. Az ingadozók megnyeréséért vívott küzdelem, a gazdasági építés és az ideológiai küzdelem is osztályharc. A párt nem a nép ellenségeivel való békülékenység, hanem az ellenük vívott erélyes harc politikájával nyerte meg a tömegeket. A tömegek objektív érdekeit fejezte ki, képviselte, szükség esetén szembefordult a demagógiával megtévesztett tömegek hangulatával. Ugyanakkor elvetette a „baloldali" hősködést, a tömegek megnyerésének lebecsülését. A Magyar Szocialista Munkáspárt a lenini tanítások szerint a tömegek igazi érdekeit képviselte, ugyanakkor a tömegeket saját tapasztalatain nevelte. Szívós harcot folytattunk a tömegek cselekvő részvételének növeléséért a közügyek intézésében. Fejlesztettük a néphatalmi szervek demokratizmusát, kibővítettük a tanácsok, a szakszervezetek és más társadalmi szervek jogkörét, önállóságát.

Lenin azt tanítja: „A diktatúra legfőbb elve — a proletariátus és a parasztság szövetségének fenntartása, hogy a proletariátus megtarthassa a vezető szerepét és az államhatalmat." (Lenin Művei, 32. kötet, 526. oldal.) Ezt az elvet érvényesítettük parasztpolitikánkban. A munkás-paraszt szövetség megszilárdulása a proletárdiktatúra konszolidációjának lényeges tényezője volt. Mivel a párt a lenini elvek alapján folytatta a termelőszövetkezeti mozgalom fejlesztését és vigyázott a munkás-paraszt szövetség fenntartására, a mezőgazdaság átszervezésének nagyobb lépései sem jártak az osztályharc általános kiéleződésével.

A Magyar Szocialista Munkáspárt helyes politikája elismerést, tekintélyt szerzett a szocializmusnak a középrétegek körében

Digitized by Google

is. Jelenleg minden lehetőségünk megvan arra, hogy szélesebbé és szilárdabbá tegyük államunk társadalmi bázisát. Ennek érdekében óvjuk és tovább erősítjük pártunk, munkásosztályunk egységét, a munkás-paraszt szövetséget; szélesítjük az összes dolgozó és kispolgári rétegekkel való együttműködést.

3.

A proletárdiktatúra, amelyet a munkásosztály marxista—leninista pártja vezet, a társadalmi-gazdasági viszonyok gyökeres átalakításának fő eszköze. Csak a kommunista párt által vezetett proletárállam képes egységes népgazdasági terv keretében összefogni, a kommunizmus építésére irányítani a dolgozó milliók tevékenységét, gátat emelni a kispolgári ösztönösségnek, az anarchisztikus tendenciáknak.

Pártunk, a Szovjetunió és más szocialista országok tapasztalataira támaszkodva, végrehajtotta az ipar, a közlekedés, a pénzügyi rendszer és a kereskedelem átszervezését szocialista alapokon, sikerrel munkálkodik a mezőgazdaság szocialista átalakításán.

A párt és a népi demokratikus állam kiépítette a népgazdaság tervszerű irányításának szervezetét a demokratikus centralizmus elvei alapján. Felnőtt a kommunista gazdasági szakemberek olyan nemzedéke, amely megfelelő tapasztalatokkal rendelkezik, és képes megvalósítani a népgazdaság irányításának bonyolult feladatait.

A pártnak az ellenforradalommal vívott harcban meg kellett védenie a gazdasági építés pártirányításának, a proletárdiktatúra állama által megvalósított egységes, tervszerű vezetésének elveit. A tőkés restaurációs törekvések és a kispolgári ösztönösség elméleti kifejeződése volt az a revizionista közgazdasági irányzat, amely a tőkés piaci anarchia és konkurrencia „automatizmusait" kölcsönvéve igyekezett „megjavítani" a népgazdaság irányítását, az anyagi ösztönzés lenini elveire hivatkozva az állami tervutasítások rendszerét támadta.

A párt szembeszállt a népgazdaság egységes, tervszerű irányítását tagadó nézetekkel, s ugyanakkor következetesen munkálkodott a népgazdaság irányításának javításán, a dolgozók kezdeményezésének kibontakoztatásán. A Magyar Szocialista Munkáspárt VII. kongresszusa megállapította, hogy a népgazdaság vezetésének javítása, a népgazdaság irányítási rendszerének, szervezetének és módszereinek tökéletesítése, a második ötéves tervben kitűzött gazdasági feladatok megoldásának egyik fontos feltétele.

Digitized by Google

A proletárdiktatúra csak akkor maradhat tartós és szilárd, ha a szocialista termelési viszonyok rendszerére, fejlődő népgazdaságra támaszkodik. A szocialista társadalmi-gazdasági rend azzal bizonyítja fölényét a kapitalizmus felett, hogy szabad teret nyit a termelőerők fejlődésének, s a munka termelékenységének a kapitalizmusénál magasabb fokát teremti meg. A szocializmus építésének lenini terve, amely átfogja a szocialista iparosításnak és a mezőgazdaság szocialista átalakításának programját, a kapitalizmus gazdasági túlszárnyalásának megoldására irányul. Lenin zseniális formulája: a kommunizmus egyenlő szovjethatalom, plusz az egész ország villamosítása — az új társadalom lényegét ragadja meg.

A szocializmus építésének lenini terve, a lenini útmutatások alapvető jelentőségűek a magyar népgazdaság szocialista fejlesztésében és társadalmunk szocialista átalakításában is. A marxizmus—leninizmus által feltárt általános érvényű törvényszerűségek, s a Szovjetunió történelmi útjának tapasztalatai alapot és útmutatást adnak a magyar kommunistáknak is a szocialista építés feladatainak megoldásához. Az általános törvényszerűségek azonban mindig konkrét módon, az adott történelmi korszak, és a változó nemzeti környezet sajátos viszonyai között érvényesülnek. Az egyes kommunista pártok feladata éppen abban áll, hogy tudják „Felkutatni, tanulmányozni, megkeresni, kitalálni, felismerni minden egyes országban a nemzeti sajátosságokat, a nemzeti szempontból jellegzetes mozzanatot... az *egységes* nemzetközi feladat *konkrét megoldására* ....” (Lenin Művei, 31. kötet, 83. oldal.)

Volt olyan időszak a proletárdiktatúra kivívását követő években, amikor a magyar kommunisták vezető csoportja nem értette meg elég mélyen, és nem tudta konkrétan alkalmazni Leninnek azt az útmutatását, hogy „a világ kommunista munkásmozgalmának nemzetközi taktikai egysége nem a különféleség kiküszöbölését, nem a nemzeti különbségek megszüntetését... hanem a kommunizmus alapelveinek... olyan érvényesítését követeli, amely ezeket az elveket a részletekben helyesen módosítja, azokat a nemzeti és nemzeti-állami különbségekhez hozzáalakítja, hozzáalkalmazza.” (U. o.) Az ilyen jellegű hibák miatt természetesen a szocialista építés általános törvényeinek magyarországi érvényesülése is csorbát szenvedett.

Ilyen hibák voltak a Magyar Népköztársaság első ötéves tervében, amely nem kellően számolt az ország adottságaival. A Szovjetunió gazdasági politikáját gépiesen másolva, a minél teljesebb önellátásra való törekvés tendenciája érvényesült benne. Holott Magyarországnak sem szüksége, sem adottsága nem volt arra,

Digitized by Google

hogy gazdaságát oly sokoldalúan igyekezzen kifejleszteni, mint ahogy a nagy és természeti kincsekben igen gazdag Szovjetunió a kapitalista körülzárás körülményei között ezt szükségszerűen tette. Ez a gépies másolás az adott esetben egyben azt is jelentette, hogy csorbát szenvedett a szocialista országok gazdasági együttműködésének fejlesztésére irányuló törekvés, nem használtuk ki kellően ennek az együttműködésnek a növekvő lehetőségeit.

A szocialista iparosítás Magyarországon is gazdasági és politikai szükségszerűség. A dolgozó nép életszínvonalának emelése, a munkatermelékenység növelése, a mezőgazdaság szocialista átalakítása a modern technikai alapokon, az egész népgazdaság rekonstrukciója a technika és a tudomány korszerű követelményeinek megfelelően — csak az iparosítás politikájának útján érhető el. A Magyar Népköztársaság azonban ma nem egyedül és elszigetelten építi a szocializmust, hanem a kialakult és fejlődő szocialista világrendszer tagjaként. A Magyar Népköztársaságnak nem kell arra törekednie, hogy az ipar minden ágát kifejlessze és a népgazdaság minden szükségletét termelőeszközökben és fogyasztási cikkben önállóan elégítse ki; erre egyébként sem nyújtanak lehetőséget országunk természeti adottságai.

A magyar ipart a szocialista tábor országai között kifejlődött tervszerű nemzetközi munkamegosztás figyelembe vételével lehet és kell fejleszteni. A népgazdaság tervszerű, arányos fejlődésének törvénye ma már inkább a szocialista gazdasági világrendszer méreteiben érvényesül, s így lehetőség nyílik a szocialista országok természeti, gazdasági adottságainak maximális kiaknázására. Országunk iparának szerkezetét úgy alakíthatjuk, hogy mindenekelőtt a jelentős tradíciókkal rendelkező, továbbá a sok kvalifikált munkát igénylő és kevéssé anyag- és energiaigényes gyártmányok termelését növeljük.

A fejlett kapitalista országok utólérése és túlszárnyalása gazdasági téren végső fokon minden szocializmust építő ország feladata. Egy olyan, viszonylag kis ország, mint a Magyar Népköztársaság, ezt a feladatot csak úgy oldhatja meg, ha szervesen beleilleszkedik a szocialista országok közötti tervszerű munkamegosztásba, s adottságainak leginkább megfelelő szerkezetet alakít ki.

A Magyar Szocialista Munkáspárt nemrégen lezajlott VII. kongresszusa megvitatta és jóváhagyta a Központi Bizottság irányelveit gazdasági feladatainkról és a második ötéves terv elkészítésére. Második ötéves tervünk, összhangban a fentebb kifejtett elgondolásokkal, a munkatermelékenység növelését, iparunk technikai rekonstrukcióját, a műszaki fejlesztést jelöli meg

Digitized by Google

központi feladatként. E feladat megoldására az ipar szerkezetének további javítását, a kitűzött célokat szolgáló beruházási politikát irányoz elő.

Iparfejlesztési terveink szem előtt tartják azokat a szükségleteket is, amelyeket mezőgazdaságunk szocialista átalakítása támaszt. Erőteljesen fejlesztjük a mezőgazdasági gépgyártásnak, a vegyiparnak, az építőiparnak azokat az ágait is, amelyek a mezőgazdaság számára termelnek.

A szocializmus építése a Magyar Népköztársaságban döntő szakaszába lépett. Pártunk VII. kongresszusa a szocialista építés meggyorsítását, a szocializmus alapjai lerakásának befejezését tűzte ki közvetlen feladatként. Az előttünk álló időszak döntő feladata a mezőgazdaság szocialista átalakításának befejezése, a mezőgazdasági termelés fejlesztésével egyidejűleg.

Az ellenforradalmat megelőző években a mezőgazdaság szocialista átalakításának lenini elveit sem alkalmaztuk megfelelően, megsértettük ezeket az elveket. Ez kárt okozott a munkás-paraszt szövetség ügyének, és fékezte az ország gazdasági fejlődését. A lenini önkéntesség elvének gyakori megsértése torzulást okozott a termelőszövetkezeti mozgalomban. Lényegében az önkéntesség elvével szembeni bizalmatlanság, hitetlenség ütötte fel a fejét. Ezzel párosult az a felfogás is, amely kimondva vagy kimondatlanul tagadta azt, hogy a mezőgazdaság szocialista átszervezésével egyidőben lehet és kell a mezőgazdasági termelést emelni, mégpedig lényegesen. Pártunk az ellenforradalmat követő időszakban — a régi hibák tanulságait gondosan levonva — szembeszállt ezzel az elképzeléssel, és teljes határozottsággal a *kettős feladat* megoldását tűzte maga elé, a mezőgazdaság szocialista átszervezését és ezzel egyidejűleg a mezőgazdasági termelés emelését.

Ma már az ország szántóterületének több mint 70 százalékán szocialista gazdálkodás folyik. Kiemelkedő jelentőségű, hogy az utóbbi év folyamán tömegesen megindult a középparasztság is a szövetkezetekbe, hogy egyes megyék, sok járás, és több mint kétezer falu egész parasztsága együttesen a szövetkezeti formát választotta. Az 1959 elején alakult szövetkezetek már működésük első évében gazdaságilag talpraálltak, kialakították a nagyüzemi gazdálkodás elemi feltételeit, jó eredményekkel zárták az első gazdasági évet. Hasonló megszilárdítási munka folyik most az 1960 február közepéig tömegesen alakult legújabb termelőszövetkezetekben is.

A párt a legnehezebb időkben sem mondott le a lenini szövetkezeti elvek hirdetéséről, a szövetkezeti mezőgazdaságért folyó harc szervezéséről és vezetéséről. Pártunk álláspontja helyes-

Digitized by Google

nek bizonyult, amikor harcolt a lenini szövetkezeti elvek jobboldali torzításai, valamint a türelmetlenség, az adminisztratív eszközök alkalmazása ellen a termelőszövetkezeti szervezésben, és ragaszkodott az önkéntesség elvének szigorú betartásához, a meggyőzés politikájához. A párt hangoztatta, hogy a felgyülemlett tapasztalatok, a működő termelőszövetkezetek jó példája, a dolgozó parasztság bizalma a párt, a proletárdiktatúra iránt, az ország népgazdaságának egészséges fejlődése és a nemzetközi helyzet kedvező alakulása jó alapot ad a termelőszövetkezeti mozgalom fellendítéséhez.

A párt tevékenységében következetesen érvényesítette azt az elvet, hogy a termelőszövetkezeti forma kialakítását nyomon kell követnie az új termelőszövetkezetek gazdasági és politikai megerősítésének. Ez a politika meghozta eredményeit; a fiatal, újonnan alakult termelőszövetkezetek már fennállásuk első évében eredményesen gazdálkodtak, a növénytermelésben általában túlhaladták az egyéni gazdaságok színvonalát. Az önkéntesség elvének betartása a termelőszövetkezeti mozgalomban, az új termelőszövetkezetek messzemenő állami anyagi támogatása, politikai és szervezeti segítése nemcsak az új termelőszövetkezetek kedvező eredményeiben mutatkozott meg, hanem abban is, hogy elkerültük a termelés visszaesését a még egyénileg gazdálkodó parasztok gazdaságaiban. A párt VII. kongresszusa, termelőszövetkezeti mozgalmunk eddigi tapasztalataira építve, reálisan tűzhette ki azt a feladatot, hogy az elkövetkező néhány évben befejezzük a magyar mezőgazdaság szocialista átalakítását, s ugyanakkor előirányozhatta a második ötéves terv időszakára a mezőgazdasági termelés 30—32 százalékos növelését is.

A párt gazdaságpolitikájának lényegéhez tartozik, hogy a népgazdaság fejlődése együttjár a dolgozó nép anyagi és kulturális életszínvonalának emelkedésével. A nemzetközi helyzet kedvező alakulása inkább lehetővé teszi, hogy az ipar, mindenekelőtt a nehézipar gyors fejlesztésének követelményét fokozottabban összhangba hozzuk a dolgozó nép életszínvonalának, anyagi és kulturális viszonyainak rendszeres javításával. Az ellenforradalom után kialakult nehéz helyzetben a párt kezdeményezésére a forradalmi munkás-paraszt kormány egy sor olyan intézkedést hozott, amelyek jelentősen emelték a dolgozó nép életszínvonalát, reáljövedelmét. Az életszínvonal emelésére hozott intézkedések helyességét nemcsak a szocialista politikai konszolidáció gyorsasága, hanem a gazdasági élet egyensúlyának helyreállása és erőteljes, egészséges fejlődése is igazolta. A munkások és parasztok megértették, hogy a reáljövedelem emelését a gyárakban és a földeken

Digitized by Google

kell gazdaságilag megalapozni, hogy a további életszínvonal-emelés csak a népgazdaság fejlődésére támaszkodva, a nemzeti jövedelem gyarapításával lehetséges.

4.

A magyar forradalmi munkásmozgalom egész története arról tanúskodik, hogy a szocializmusért vívott küzdelemnek szerves része az eszmei harc, hogy a proletárforradalom nem győzhet a marxizmus—leninizmusért folytatott szívós és következetes ideológiai küzdelem nélkül.

Az ideológiai harc a leninizmus tisztaságáért és fejlesztéséért: a szocialista építés idején folyó osztályharcnak egyik legfontosabb frontszakasza. Szocialista fejlődésünk jelenlegi periódusában különösen előtérbe került az eszmei-elméleti munka, az ideológiai harc. Feladataink megoldásának feltétele, hogy a revizionizmus és a dogmatizmus elleni harcban megőrizzük és fejlesszük pártunk egységét, leküzdjük a kispolgári ideológiát és szemléletet, kiküszöböljük a nacionalizmus ideológiai hatását, társadalmi és szellemi életünkben egyeduralkodóvá tegyük a marxista-leninista világnézetet.

A mezőgazdaság szocialista átszervezése főképpen a parasztság egészét átható, gyakorlati tapasztalatok alapján folyó meggyőző, politikai-eszmei munkát igényel. S kézenfekvő, hogy a mindennapi agitációs munka elválaszthatatlan attól a küzdelemtől, amelyet Lenin szellemében vívunk a kispolgári, „harmadik utas" felfogás ellen. Lenin útmutatását követjük, amikor az ideológiai harcot eszmei fegyverekkel folytatjuk, nem helyettesítjük adminisztratív eszközökkel, amikor a munkásosztály vezetésével, a szocializmus elősegítésére politikai szövetséget kötünk a kispolgári tömegekkel, s egyidejűleg bíráljuk a kispolgári-polgári ideológiát. Az ellenforradalom és az ellenforradalommal vívott harc tanulságai újra igazolták Lenin eszméjét: az elvi politika az egyetlen helyes politika. Akkor jártunk jó úton, amikor a hajlékonyság és rugalmasság a párt tudományosan megalapozott, a leninizmust alkalmazó fő politikai vonalát szolgálta, amikor a legszélesebb összefogásra törekedtünk, de nem kötöttünk elvtelen kompromisszumot. Az elmúlt esztendőkben újra kitűnt, hogy a tömegek azt a pártot követik, mely a munkásosztály, a nép objektív érdekeit képviseli, mely nem hagyja magát sem jobbra húzni, sem „balra" tolni, mely egyértelmű, következetes elveket vall és azokhoz hű marad.

A szocialista konszolidáció sikeres megvalósítása után, ami-

Digitized by Google

kor szilárd a népi hatalom, az osztályharc közvetlen politikai tartalma ma is részben ideológiai formákba öltözik, a szocialistaellenes törekvések hordozói ideológiai és kulturális intézményekben próbálják megvetni a lábukat, a reakciós politikai felfogást „tudományos" vagy irodalmi köntösben igyekeznek terjeszteni. A proletárdiktatúrával való szembenállás elvont, de kétségtelenül politikai megnyilatkozása — a többi között — a polgári moralizálás, mely a burzsoázia érdekeit kifejező „absztrakt erkölcs" nevében követel szabadságot a népi állammal szembenálló erőknek, s próbálja lejáratni a proletárdiktatúrát. Lenin szenvedélyesen gyűlölte „a szabadság és egyenlőség jelszavával űzött népbutítást." „Amíg az osztályokat nem számolták fel, addig a szabadság és egyenlőség mindenféle hangoztatása általában nem egyéb, mint önámítás, vagy a munkások és az egész dolgozó nép, a tőke által kizsákmányoltak ámítása, mindenesetre a burzsoázia érdekeinek védelmezése." (Lenin Művei, 31. kötet, 404. oldal.)

Az ideológiai harcra azért is nagy figyelmet fordít a párt, mert a kapitalizmus, az ellenforradalom hatása a tudatban a legmakacsabb. Előrehaladásunknak mi a fő akadálya a jelenlegi időszakban? A volt kizsákmányoló osztályok megátalkodott reakciós elemeinek, a népi demokrácia esküdt ellenségeinek maroknyi csoportja folytatja a proletárdiktatúra aláásását célzó tevékenységét, de ma már általában nem képez komoly, szervezett erőt. Saját hibáinkkal leszámoltunk és leszámolunk. A szocialista építés meggyorsítását ma elsősorban a polgári-kispolgári ideológia befolyása akadályozza, nehezíti.

Három esztendővel ezelőtt, 1956—57 telén a burzsoá újságokban egymást érték a kommunizmus „válságáról", a marxizmus „megreformálásáról" szóló elmefuttatások. Az egyik francia polgári ideológus odáig ment, hogy kijelentette: „A szó szoros értelmében nincs többé kommunizmus." (L'Express, 1956. november 23.) Az imperialista sajtóorgánumok természetesen ma is írnak a „kommunista filozófia halálraítéltségéről", de mind kevesebbet olvashatunk a kommunizmus „válságáról". Amikor az erőviszonyokra terelődik a szó, a polgári ideológia és politika képviselői is kényszeredetten ismerik be, hogy „a második világháború óta eltelt rövid idő inkább a kommunistákat szolgálta, mint bennünket, és semmilyen biztosíték nincs arra, hogy a jövő nem ugyanezt az utat követi-e." (New-York Times, 1958. április 6.) A kommunizmus „válsága" helyett egyre inkább a kommunizmus ereje foglalkoztatja a burzsoá publicistákat, és nem a vélt diadal hamis mámora tölti el őket, hanem az aggodalom a szocialista tábor gazdasági sikerei és a lenini eszmék növekvő vonzereje miatt.

Digitized by Google

A kommunizmus, a lenini eszme és gyakorlat 1956—57-ben sem volt válságban, erősebb volt mint az imperializmus „eszméje" és gyakorlata, erősebb volt Magyarországon is. Ezért lehetett gyors és sikeres a szocialista konszolidáció hazánkban, s e szocialista konszolidáció — amelyet a szocialista tábor országainak, elsősorban a Szovjetuniónak segítségével vittünk végbe — maga is hozzájárult ahhoz, hogy ma már mind kevesebbet hallunk a kommunizmus „válságáról", annál többet a kommunizmus életerejéről, dinamizmusáról.

Három évvel ezelőtt a revizionizmus is győzelmet ünnepelt. De amit győzelemnek hitt, lelepleződés és elítéltetés volt. Az elmúlt évek magyar eseményei is leleplezték a mai nemzetközi revizionizmus társadalmi-politikai szerepét, minden vitakérdésben megerősítették a leninizmus tanításait. 1. A Magyar Szocialista Munkáspárt, a Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány a Szovjetunió, a szocialista tábor segítségével vezette ki a magyar népet abból a rendkívül nehéz helyzetből, amelybe a revizionizmus aktív közreműködésével kirobbantott ellenforradalom juttatta. 2. A revizionista elmélettel és politikai tanácsokkal szemben újra bebizonyosodott, hogy a szocialista építés alapvető feltétele és fő eszköze a kommunista párt vezető szerepe, a proletárdiktatúra társadalmi-gazdasági tevékenysége. 3. Az elmúlt három esztendőben újra igazolást nyert, hogy — a revizionista vádaskodásokkal ellentétben — csak a szocialista tervgazdálkodás, a demokratikus módon centralizált állami gazdaságvezetés révén lehetséges a népgazdaság szocialista fejlődése, a termelőerők gyors haladása, s ezzel egyidőben az életszínvonal emelkedése. 4. Az 1958—59-es termelőszövetkezeti fejlődés Magyarországon: csattanós ellenérv a a revizionista teóriákkal szemben. A kollektivizálás jelentős előrehaladását úgy értük el, hogy a parasztok — köztük nagy számban középparasztok — beléptek a termelőszövetkezetekbe s ezzel egyidőben fejlődtek a termelőerők, emelkedett a termelés, erősödött a munkás-paraszt szövetség.

Az elmúlt esztendők magyarországi osztályharcai történelmi próbának vetették alá a dogmatizmust és a szektariánizmust is. E dogmatizmus és szektariánizmus, mely a Magyar Dolgozók Pártja korábbi vezetőségének gyakorlatában érvényesült, megsértette a lenini elméletet és stratégiát, amikor elhanyagolta a konkrét helyzet elemzését: a szubjektivizmusnak semmi köze sincs a dialektikus materializmus elméletéhez és módszeréhez, az osztályharc mechanikus és egyoldalú felfogása, a nemzeti sajátos vonások szem elől tévesztése ellentétes a proletárforradalom lenini koncepciójával. Az MDP volt vezetősége képtelen volt arra, hogy alkal-

Digitized by Google

mazza és megvalósítsa hazánkban az SZKP XX. kongresszusának irányvonalát, mely az alkotó leninizmust fejezi ki korunkban. Pártunk kerülővel, buktatók leküzdésével jutott el a XX. kongresszus, az alkotó lenini eszmék következetes érvényesítéséhez. Az ellenforradalom előtt és alatt „nem a kommunizmus eszméi vallottak kudarcot — mondotta Hruscsov elvtárs pártunk VII. kongresszusán —, hanem csupán azok a vezetők, akik megfeledkeztek a marxizmus—leninizmus szent tételeiről, nem tartották azokat szem előtt." „Éppen az ellenforradalom elleni harc mutatta meg a marxizmus—leninizmus eszméinek páratlan erejét, a magyar munkásosztálynak és dolgozó parasztságnak ez eszmék iránt tanúsított odaadását." (Népszabadság, 1959. december 2.)

A magyar kommunista mozgalom történetében szembetűnő, hogy amikor a párt helyesen alkalmazta Lenin tanításait, sikereket ért el, amikor viszont elméletben vagy gyakorlatban eltért e tanításoktól, kudarcok érték.

*

Az elmúlt másfél évtized története — a magyar nép szocialista nemzeti felemelkedésének története — arról vall, hogy a lenini elmélet, amelyet a magyar nacionalizmus képviselői a magyar „nemzeti lélektől" idegen eszmének rágalmaztak, választ adott és ad ma is népünk életkérdéseire. „Az elmélet egy népben mindig csak annyira valósul meg, amennyire a nép szükségleteit valósítja meg," — írta Marx. (Marx és Engels Összes Művei, I. kötet, 1957. 386. oldal.) A leninizmus Oroszországban született, de sohasem volt „külföldi" importáru Magyarországon. A nacionalizmus, mely alig volt más, mint nyugati, különösen német reakciós felfogások, jelszavak átültetése, valóban idegen a magyar nép társadalmi és nemzeti érdekeitől. Ez abban fejeződött ki legkézzelfoghatóbban, hogy a nacionalista politika és ideológia a legreakciósabb imperialista országokhoz kötötte az ország sorsát, s mind az első, mind a második világháborúban Magyarországot a nemzeti katasztrófa szélére vezette. 1956-ban ugyanez a nacionalizmus a magyar nép szocialista és demokratikus vívmányait fenyegető ellenforradalom „eszméje" volt. Az „idegennek" rágalmazott leninizmus a magyar nép nemzeti és társadalmi újjászületésének ihletője és irányítója. A magyar kommunisták több mint négyévtizedes harca a leninizmus győzelmét hozza meg hazánkban, s ez része a leninizmus páratlan nemzetközi diadalútjának is.

Digitized by Google

A népi Magyarország fejlődése 1945—1960*

Írta **NEMES DEZSŐ**

E hónapban ünnepeltük 15. évfordulóját annak, hogy a felszabadító Vörös Hadsereg 1945. április 4-én kiverte hazánkból az utolsó hitlerista seregeket. A front elvonult, s mögötte új élet fakadt, új hatalom született: demokratikus hatalom, amelyben a döntő szó a népé, a vezető szerep a forradalmi munkásosztályé.

Április 4-e nemzetünk nagy sorsfordulójának szimbóluma lett. Jelképezi azt a történelmi szerepet, amelyet a szovjet hadsereg hazánk felszabadításában betöltött, és azt a nagy fordulatot, amit a felszabadult nép forradalmi erői hazánkban végrehajtottak.

Tizenöt év általában röpke idő a népek évezredes történetében, de nagy idő, ha a nép másfél évtized alatt megoldja a demokratikus fejlődés elmaradt évszázados feladatait, és végrehajtja a történelem legnagyobb forradalmi átalakulását: *a szocialista forradalmat.* Nagy idő, ha a világ felszabadult népei, amelyeknek sorsát a hatalomra került munkásosztály irányítja, e rövid időszakban megteremtik, megerősítik, és legyőzhetetlenné teszik *az új, szocialista világrendszert.* Az elmúlt másfél évtizedben olyan történelmi időszak kezdődött, amelyben már nem egyedül áll szemben az egész kapitalista világgal az első szocialista hatalom: a Szovjetunió, mint létének első három évtizedében, hanem a szocializmus egy milliárd embert egyesítő világa emeli magasra az új társadalom zászlóját. Döntő szakasz kezdődött a régi, kapitalista világrendszer, és az új, szocialista világrendszer versenyében.

Az új, szocialista világrendszer létének hatására, és hatékony segítségével fellendült a vezető tőkés hatalmak által leigázott né-

* Részlet a szerzőnek a Magyar Tudományos Akadémia 1960. évi nagygyűlésén, április 10-én tartott előadásából.

Digitized by Google

pek nemzeti szabadságmozgalma, meggyorsult és feltartóztathatatlanná vált az imperializmus gyarmatrendszerének széthullása.

A mi szocialista Magyarországunk a szocialista világrendszer kialakulása folyamán, az élenjáró, új világrendszer egyik országaként született meg, és fejlődik tovább.

1. A népi demokratikus hatalom születésének körülményei és e hatalom jellege

A felszabadult Magyarország fejlődésében a nagy fordulat a *demokratikus forradalom* kibontakozásával kezdődött. Olyan demokratikus forradalom ez, amely a *munkásosztály vezetésével* ment végbe, s olyan hatalmat teremtett, amelyet így jellemzünk: *a munkások és parasztok demokratikus diktatúrája.* Ez a hatalom végrehajtja a demokratikus átalakulás feladatait, megvédi a demokratikus vívmányokat a reakciós támadásokkal szemben, és biztosítja a forradalom viszonylag békés továbbfejlődését: *átnövését a szocialista forradalomba.*

Mint mindenfajta hatalom, úgy a népi demokratikus hatalom is minden országban sajátos körülmények között, sajátos módon jön létre és fejlődik. Röviden kitérek a magyar népi hatalom létrejövetelének körülményeire és bizonyos sajátosságaira, s egyben arra, hogy milyen fő feladatokat kellett megoldania és hogyan valósította meg azokat. A hatalom jellegének egyik fő ismérve az, hogy kinek a kezében van, milyen alapvető társadalmi feladatokat old meg és hogyan.

Ismeretes, hogy az új hatalom a Tiszántúlon született meg 1944 november—decemberében, amikor az ország java része még hadszíntér, területének felén és a fővárosban még a fasizmus az úr. Az új magyar állam megteremtése a tiszántúli városokban és községekben kezdődött. A felszabadult lakosság legtettrekészebb emberei, az új élet után vágyó tömegek akaratát képviselve és azokra támaszkodva, megteremtették a demokratikus forradalom helyi hatalmi szerveit, amelyek hozzáfogtak a társadalmi élet újjászervezéséhez, a legégetőbb helyi feladatok megoldásához. A városokban és a községekben létrehozott helyi hatalmi szervekre, a nemzeti bizottságokra, és más népi szervekre támaszkodva — a felszabadult lakosság képviseletében jött létre a debreceni nemzetgyűlés, amelynek összeülésével, és az ideiglenes kormány megalakulásával megszületett az új, demokratikus központi hatalom, megteremtődött az új magyar állam.

A demokratikus átalakulás homlokterében álló alapvető nemzeti feladat volt akkor az aktív bekapcsolódás *az ország teljes fel-*

Digitized by Google

szabadításáért és a fasizmus szétzúzásáért folyó küzdelembe. Nagy nemzeti feladat volt, hogy a szovjet hadsereg oldalán, az új román és bolgár hadsereg mellett, az újjászervezendő magyar hadsereg is részt vegyen a még hitlerista uralom alatt levő országrész felszabadításában, és a fasiszta haderők teljes szétverésében.

A hitleristák vert hadai visszavonulásuk során az általuk „kiürítésre" ítélt területeket, amennyire csak tudták, kifosztották, és lerombolták. A fasiszta rabságból felszabadult nép és az új hatalom előtt állt a rendkívül nagy feladat: az ország gazdasági életének helyreállítása, a termelő munka megindítása, mely az adott helyzetben a legáltalánosabb országos feladat volt.

A gazdasági élet talpraállításának általános feladata mellett, a nép előtt állt az a kérdés is, *milyen lesz az újjászülető nemzet? Mi lesz az urak földjével?* Továbbra is az ő részükre fogja-e túrni azt a nincstelen és szegényparaszt? Kinek építjük újjá a lerombolt gyárakat? Vajon ezután is a bányabárók profitjáért hozzák-e fel a föld mélyéből a szenet, és az iparmágnások osztalékáért öntik a vasat, gyártják a gépeket, szövik a kelmét? Továbbra is azok élvezik elsősorban a munka gyümölcseit, akik évszázadok óta kizsákmányolták a népet és — ameddig még lehetett — a háborún is gazdagodtak?

E kérdések helyes megválaszolásától függött, hogy milyen mértékben lehet a nép teremtő erejét az ország újjáépítésére irányítani, a háborús kimerültséget is legyőzve munkára lelkesíteni. A helyes választól függött az is, hogy milyen mértékben lehet a gazdasági vérkeringés megindításának munkájába bekapcsolni — legalábbis egy időre — a tőkéseket is, illetve a burzsoáziának azt a részét, amelyik vállalja az újjáépítésben való részvételt.

Az ország népe elé kellett tárni *a nemzeti újjászületés programját,* egyenes választ adva a nagy kérdésre: az adott helyzetben mi valósítható meg a munkásosztály és az egész dolgozó nép vágyaiból?

A nemzeti újjászületés programját a kommunista párt dolgozta ki, és tárta a nagy nyilvánosság elé. A kommunista párt fogott hozzá *elsőnek* az élet megszervezéséhez, és az új hatalom megteremtésének munkájához: az *egyetlen párt* volt, amely a demokratikus nemzeti újjászületés programját képes volt megalkotni, és a lassan újjászerveződő többi pártoknak — amelyeket közreműködésre hívott fel — elfogadásra ajánlani. Ezt a programot fogadta el a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front, amely 1944 december elején — a fél évvel korábban létrejött Magyar Front örököseként — Szegeden megalakult. Ezt a programot támogatta

Digitized by Google

a debreceni nemzetgyűlés, és az ideiglenes kormány programnyilatkozatának is ez szolgált alapjául.

A társadalmi átalakulás halaszthatatlanul megoldandó feladata volt *a földesúri nagybirtok felosztása, az antifeudális agrárforradalom véghezvitele.* Ezt követelte a demokratikus rend közvetlen politikai érdeke, mert a magyar reakció egyik oszlopának ledöntéséről, az egyik fő kizsákmányoló osztály megsemmisítéséről, s ugyanakkor a nincstelen és szegényparasztok évszázados vágyának teljesítéséről volt szó. A munkásosztály forradalmi pártja emelte magasra a demokratikus agrárforradalom, a földosztás zászlóját; a munkásosztály saját ügyévé tette a parasztság földreformköveteléseinek kielégítését. A parasztság megnyeréséért, a munkás-paraszt szövetség megszilárdításáért, a munkás-paraszt demokratikus diktatúra megerősítéséért vívott harc egyik alapvető kérdése volt ez. Emellett az úri földek azonnali felosztását követelte az ország gazdasági talpraállításának az érdeke is. A földosztás elhúzódása azzal a veszéllyel is járt, hogy a földesúri földek jelentős része — gazdáik és intézőik nyugatra menekülése, és gazdaságuk szétziláltsága miatt — bevetetlen marad. A mezőgazdaság általános háborús leromlása, és a jószágállomány jó felének elvesztése amúgyis a mezőgazdasági termelés nagyfokú visszaesését idézte elő. Ha ehhez még az járul, hogy a földek egy része a gazdátlanság miatt megműveletlen marad, a következmények még súlyosabbá válnak.

A földreform az újjáépítési program olyan követelése volt, amellyel nem mert nyíltan szembefordulni egyetlen politikus sem, aki magát demokratának vallotta. S akkor mindenki, aki mutatkozott, demokratának vallotta magát...

A burzsoázia kisajátítása, az ipari termelőeszközök általános köztulajdonba vétele — vagyis más szóval: a *szocialista forradalom* alapvető feladata — ekkor még nem volt közvetlen napirenden. A szocialista forradalom pártja, a kommunista párt nem habozott, hogy erre a magyar munkásságot figyelmeztesse. Azt azonban meg kellett mondani a munkásosztálynak és az egész népnek, hogy *a kartellek és trösztök uralmának befellegzett Magyarországon,* hogy a bankokat és a nagytőkés szervezeteket a demokratikus állam ellenőrzése alá kell helyezni, a tőkés kizsákmányolást korlátozni kell, a nyolcórás munkaidőt, a munkásmozgalom régi követelését végre törvénybe kell iktatni, és a munkásság számos régi szociális követelését teljesíteni kell. Az újjáépítési program mindezt tartalmazta.

Egyik legsürgősebb feladat volt a *demokratikus közrend* biztosítása, az új, demokratikus rendőrség megszervezése, amihez a

Digitized by Google

kommunista párt azonnal hozzáfogott és amit eredményesen végrehajtott. A munkásosztály vezető szerepének biztosítása, és a népi hatalom megerősítése szempontjából ennek igen nagy a jelentősége. További feladat volt a közigazgatás demokratizálása és megtisztítása. A kommunisták kezdeményezésére a nemzeti bizottságok közreműködésével e téren is jelentős a kezdeti eredmény, bár a feladat kielégítő megoldása még váratott magára. Mindezekhez járultak az új rend megszilárdítását célzó egyéb feladatok, így a háborús és népellenes bűnösök felelősségre vonása, a fasiszta szervezetek újjáéledésének meghiúsítása.

Az antifasiszta felszabadító háborúba való bekapcsolódás és a lerombolt ország újjáépítése olyan nemzeti feladat volt, amelynek mielőbbi megoldása érdekében össze kellett fogni osztálykülönbségre való tekintet nélkül minden erőt, mely vállalta a becsületes közreműködést. A munkásság és a parasztság demokratikus szövetsége előtt az a feladat állt, hogy megnyerje a demokratikus összefogás számára az értelmiséget, és a városi kispolgárságot is, és bekapcsolja a gazdasági talpraállítás nagy munkájába a burzsoáziának a hitleristákkal szakító erőit is. A széles társadalmi alapokon nyugvó *nemzeti front* létrehozása segíthette ezt elő. A belső helyzet mellett a nemzetközi helyzet is kedvezett az ilyen, széles alapokon nyugvó demokratikus koalíció létrehozásának: akkor volt szinte a leghatékonyabb és legszilárdabb a Szovjetunió és a nyugati hatalmak Hitler-ellenes szövetsége, mely célul tűzte, hogy kikényszeríti a fasiszta Németország feltétel nélküli kapitulációját.

A széles alapokon nyugvó demokratikus nemzeti front morális-politikai feltétele volt az, hogy a munkásság és pártjai, így a kommunista párt is — mely az ország vezető pártja lett — vállalja a politikai és gazdasági együttműködést nemcsak a parasztsággal, hanem a burzsoáziával is, annak „pártonkívüli" vagy kisgazdapárti, és egyéb képviselőivel, *a Nemzeti Függetlenségi Front programja alapján.* A burzsoázia egy részét is magában foglaló nemzeti front feltétele volt természetesen az is, hogy a burzsoázia képviselői elismerjék, illetve tudomásul vegyék a munkásosztály és a parasztság fő követeléseit és jogát a hatalomhoz, vállalják az együttműködést a munkásosztály pártjaival.

A burzsoázia színre lépő képviselői vállalták ezt az együttműködést, amely alapvető politikai feltétele volt annak, hogy az új demokratikus hatalomnak is részesei legyenek. Minden reálisan gondolkodó ember számára világos volt, hogy a burzsoázia képviselői — miközben az együttműködést vállalták — azt remélték, hogy a demokratikus átalakulás polgári keretek között marad, s amennyiben e kereteket túllépi, az csak átmeneti jelenség, és

Digitized by Google

hogy azt később a nyugati hatalmak segítségével előbb-utóbb felszámolhatják, a munkásosztályt és a szegényparasztságot a hatalomból kiszorítják, és a tőkés rendszert valamilyen formában megszilárdítják. A kommunisták számára is világos volt, hogy a nemzeti koalícióban részt vevő burzsoázia miben reménykedik. Mégsem holmi hiba volt, hanem *a kommunista párt antifasiszta nemzeti front politikájának komoly sikere,* hogy 1944 végén a burzsoázia bizonyos részét is megnyerte a demokratikus front szövetségeséül. Bár ez a szövetséges az ingatag és időleges szövetségesek kategóriájába tartozik, de a politikai harc bizonyos szakaszában jobb, ha az ilyen ingatag és időleges szövetséges is segíti a homloktérben álló feladatok megoldását, és nem áll át azonnal a reakció, az ellenforradalom oldalára. (Még jobb, ha a továbbfejlődés követelményeit is tudomásul veszi, és később sem fordul szembe a munkásosztállyal és a néppel; erre azonban semmiféle garancia nem volt, és nem is lehetett.)

Ilyen körülmények között jött létre a demokratikus nemzeti front debreceni ideiglenes kormánya, melynek Dálnoki Miklós Béla egykori horthysta tábornok volt az elnöke, Vörös János, a horthysta vezérkar egykori főnöke a honvédelmi minisztere, Faraghó Gábor, volt csendőrtábornok a közellátási minisztere, Teleki Géza gróf a közoktatási minisztere. Miklós Béla a horthysta hadsereg egyetlen olyan tábornoka, aki 1944. október 15-e után átment a szovjet csapatokhoz. Magával vitte törzskarának egy részét is, de azt nem vállalta sem ő, sem törzskara, hogy a vezényletük alatt álló 1. magyar hadsereget is átvigyék, és a szovjet hadsereg oldalára állva a hitlerista seregek elleni harcba cselekvően bekapcsolódjanak. Miklós Béláék átállásának persze így is pozitív jelentősége volt, és hozzájárult a németek közvetlen parancsnoksága alá került 1. hadsereg bomlásához.

Miklós Béla debreceni kormánynyilatkozatában vállalta a Függetlenségi Front demokratikus programját, amelyet tudomásul vett Vörös János, Faraghó Gábor és Teleki Géza is, persze mint szükséges rosszat. Mellettük a debreceni kormányban a kommunista pártnak három, a kisgazdapártnak és a szociáldemokrata pártnak két-két és a nemzeti parasztpártnak egy képviselője volt.

Az ideiglenes kormány összetétele segített eloszlatni a zavartkeltő kísérleteket, amelyek azzal rémítgették a megtévesztett embereket, hogy a szovjet csapatok bejövetelével kezdődik a „kommunista uralom", amitől nemcsak a tőkések és földbirtokosok rettegtek, hanem a 25 éves gátlástalan kommunistaellenes propaganda nyomán a kispolgárság, valamint a polgári és kispolgári értelmiség is. A debreceni kormány létrejöttének politikai és morális hatása

Digitized by Google

lökést adott a népi ellenállásnak a még fel nem szabadított országrészen. A hazafias ellenállás megmutatkozott a hitlerista kiürítési parancsok megtagadásában, a hitleristák által elrendelt erődítmény-munkák, a nyilas behívó parancsok szabotálásában, és fokozta az *antifasiszta nemzeti ellenállás más formáit*, beleértve a helyenként megkezdődött fegyveres ellenállást is.

A földbirtokosokat és fullajtárjaikat persze nem nyugtathatta meg a debreceni kormányprogram, mert a földosztás pallosát suhogtatta meg a fejük fölött. A nagytőke gazdasági hatalmának korlátozására irányuló szegedi követelések a bankárok és iparmágnások számára voltak igen nyugtalanítók. Viszont mindez lelkesítően hatott a munkásokra és parasztokra, a nemzeti újjászületés reményét ébresztette fel az értelmiség körében, reményt keltett mindazokban, akiknek lelkét nem terhelték népellenes bűnök.

A nép nagy tömegei a négy párt mögött álltak, s a tömegek legaktívabb, legtettrekészebb, legforradalmibb része a kommunista pártot követte. A kormányprogram gyakorlati végrehajtása nemcsak a kormány műve volt, hanem *mindenekelőtt a tömegeké*, amelyek a kommunista párt útmutatásait és felhívásait követve előbbre mentek, mint a koalíciós kormány, segítve a kommunista pártot és a vele szorosan együttműködő szövetségeseit: a koalíció balszárnyát abban, hogy az egész kormányt balra húzza. A munkásosztály erejét és hatalmi súlyát Budapest felszabadítása növelte meg nagy mértékben, s ez gyorsította meg a demokratikus átalakulás nagy kérdéseinek dűlőre vitelét.

Vizsgáljuk meg, hogyan hajtottuk végre a homloktérben álló három döntő feladatot: 1. *az antifasiszta felszabadító háborúba való bekapcsolódást*, 2. *a földosztást*, és 3. *az ország újjáépítését*.

A kommunista párt kiadta a felszabadító háború új jelszavát: Bosszút Budapestért Berlinben! (ahol akkor még Hitler volt az úr). Az új, demokratikus magyar hadsereg megszervezését, és az antifasiszta háborúban való tényleges részvételét azonban Vörös János és a köréje gyülekezett volt horthysta tisztek elszabotálták. A fegyverszüneti egyezményben megállapított nyolc hadosztály helyett a Vörös-féle vezérkar csak kettőt állított fel. A kommunista párt toborzó kampányt folytatott, de a jelentkezők nagyobb részét be sem hívták, s a kisebb részét is csak az erősödő nyomásra, hosszú hetek huzavonája után. A késve felállított két hadosztály is csak akkor indult a frontra, amikor azt már nem érhette utol. A koalíció jobbszárnya nem segítette az antifasiszta háborúba való bekapcsolódást, hanem hátráltatta, ami kárt okozott a nemzet tekintélyének és érdekeinek. E téren a volt hor-

Digitized by Google

thysta tábornokokat is felölelő széles nemzeti koalíció nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket.

A *nemzeti függetlenséget* — amelynek kiharcolása a demokratikus újjászületés kezdetén, az új demokratikus hatalom megszületése pillanatában az egyik fő feladat volt — a Szovjetunió katonai győzelme vívta ki a magyar nép számára. Hazánk szabadságát a szocialista szovjet hadsereg győzelmei hozták meg, a szovjet csapatokkal vállvetve küzdő demokratikus román és bolgár hadseregek közreműködésével.

A demokratikus átalakulás másik nagy és halaszthatatlan kérdését, a földosztást a *nincstelen és szegényparasztok* a munkásosztály segítségével, a kommunisták vezetésével, *forradalmi módon végrehajtották.* Az ideiglenes kormány tagjai közül egyedül Teleki gróf emelt kifogást a földosztást kimondó kormányrendelet ellen. Történtek kísérletek, hogy a földosztást 1945 őszére halasszák, de nem volt olyan erő az országban, amely a munkás-paraszt szövetség erőivel szemben az agrárforradalmat feltartóztathatta volna. Ebben persze az is szerepet játszott, hogy a kulákbirtok, mint parasztbirtok, a kiadott rendelet szerint 200 holdig mentesült az igénybevétel alól. Ezáltal a vagyonos parasztság — bár nem értett egyet a földosztás *forradalmi* módjával — alapjában véve semleges maradt; nehéz szívvel, de tudomásul vette, hogy nem neki osztják a földet, hanem a „koldusoknak". Nem kívánta megvédeni az úri földbirtokot, amely az ő gazdagodási lehetőségeit is korlátozta. A földbirtokos osztály elszigetelődött, és gazdaságilag mint osztály, alapjában véve megsemmisült. A földhöz juttatott parasztok bizalma a munkásosztály és annak forradalmi pártja felé fordult, amelynek elsősorban köszönhette, hogy évszázados vágya valóra vált.

A nincstelen és szegényparasztok földigénylő bizottságai helyenként kissé át is hágták a rendeletet, s ahol különösen kevés volt a föld, ott egyik-másik kulákbirtokból is elvettek; a földesuraknak sem hagyták meg minden esetben a 100 holdat, amikor a rendelet szerint ezt meg kellett volna hagyni. Az is igaz, hogy sok földesúr, akinek számára a parasztember mindig alantas lény volt, 1945-ben hirtelen felcsapott „parasztgazdának", „kisgazdának" és „demokratának", hogy legalább 200 holdat megmentsen az igénybevétel alól. Nem egy földesúr hirtelen antifasiszta ellenállónak adta ki magát, hogy kivételezettként 300 holdat megmentsen. Csakhogy a paraszti földigénylő bizottságok és az egyéb helyi népi szervek, a paraszti tömegek cselekvő részvétele és ellenőrzése elhárította az ilyen kísérleteket.

Digitized by Google

1945 nyarán a reakciós erők a Kisgazdapártban tömörültek, és ezt a pártot felhasználva lehetőséget teremtettek arra, hogy az 1945-ös választások után a földesúri reakció — Mindszentyék egyházi áldásával megerősítve — megkísérelje a kiosztott földek tömeges visszaperlését. Erejükből tellett arra, hogy vehemens támadást indítsanak elveszett földjeikért, de nem tellett arra, hogy akciójukat sikerre is vigyék. A kommunisták vezette ellentámadás teljes sikert ért el, és a koalíciós kormány jobbszárnyának is tudomásul kellett vennie a szegényparasztság követelését, amelyet a munkásosztály támogatott, és a kommunista párt így fogalmazott meg: *„Földet vissza nem adunk!"* Érvényesült a munkások és parasztok forradalmi diktatúrája.

Az ország gazdasági talpraállása és *újjáépítése* a nemzeti újjászületés legáltalánosabb kérdése volt. Ezzel kicsit bővebben kívánok foglalkozni. Annál is inkább, mert a politikai harcok az újjáépítéssel kapcsolatos kérdésekben váltak a legélesebbé.

A *nép* fogott hozzá a gazdasági talpraállítás nagy munkájához: a munkások és a parasztok. A mezőgazdaságban a demokratikus agrárforradalom végbemenetele adott ehhez nagy ösztönző erőt. Az iparban azonban a tulajdonviszonyok megváltozása nélkül, a tőkés tulajdon fennmaradása mellett kellett a munkásságnak ehhez hozzáfognia. És hozzáfogtak, mégpedig a kommunista szociáldemokrata és pártonkívüli munkások együttes erejével. Igen sok gyárban úgy fogtak hozzá, hogy a tulajdonos ott sem volt, nyugatra szökött, vagy elbújt, s csak később lopakodott vissza, hogy helyét elfoglalja.

A munkások létrehozták az *üzemi bizottságokat*, amelyeknek nagyon jelentős szerepük volt a romeltakarítás, a helyreállítás és a termelő munka megindításában, annak megszervezésében, együttműködve az üzemek műszaki vezetőivel.

A Függetlenségi Front szegedi újjáépítési programjában nem szerepel olyan intézmény bevezetése, mint az üzemi bizottság. Törvényes rendelkezést, amely létét elismerte és jogkörét szabályozta, az ideiglenes kormány csak Budapest felszabadítása után bocsátott ki. De ezek a szervek, mint a *nemzeti újjászületés munkásszervei*, nyomban létrejöttek, amint a front nyugat felé haladva, egy-egy újabb felszabadított várost, vagy községet maga mögött hagyott.

A szegedi programban nem szerepelt az ipari termelés, és az iparvállalatok kereskedelmi tevékenysége feletti *munkásellenőrzés* általános megvalósítása. Ez mégis létrejött, mégpedig, mint a nemzeti újjászületés egyik nélkülözhetetlen tényezője. Létrehozta a munkásság forradalmi öntevékenysége, melynek a kommunista

Digitized by Google

párt adott helyes irányt. Nem volt erő, amely az újjáépítés megindulásának legnehezebb óráiban létrejött új, forradalmi munkásszerveket felszámolhatta volna. S a *munkásellenőrzés* a forradalmi átalakulásnak olyan vívmánya volt, amely túlment a polgári demokratikus kereteken, a *szocialista forradalom egyik lényeges eleme* népi demokratikus fejlődésünk első, demokratikus szakaszában.

A *döntő erő* a munkások és parasztok demokratikus szövetsége volt, és *alapjában* ez az erő érvényesítette az akaratát az ország életében. S bár a demokratikus diktatúra nem maradéktalanul és nem minden téren érvényesült — az ország életére és az átalakulás menetére mégis mindenekelőtt ez a munkás-paraszt diktatúra nyomta rá a bélyegét. Akkor is, amikor Miklós Béla, egykori horthysta tábornok volt a miniszterelnök, akkor is, amikor őt Tildy Zoltán váltotta fel, s akkor is, amikor Nagy Ferenc került egy időre a kormányelnöki székbe.

A hatalomban részt vevő polgári erők mindenekelőtt az államhatalmi szervekben próbálták visszaszorítani a munkásság és a szegényparasztság képviselőit, a kommunistákat, a munkásegység ügyét védő szocialistákat, a velük együttműködő parasztpártiakat, s a baloldali kisgazdákat is, akik a polgári erők számára szintén nem voltak elég megbízhatóak. A polgári erők a különféle akciók egész sorát indították, hogy „behozzák hátrányukat" a kommunistákkal szemben a demokratikus rendőrségen. De rohamaik — bárhogy is támogatta ezt a miniszterelnök is — sikertelenek maradtak. Nyíltabb volt a küzdelem a közigazgatási pozíciókért, a horthysta és nyilas tisztviselők eltávolításáért, a munkásság és a parasztság képviselőnek a közigazgatásba való nagyobb arányú beviteléért. Ezen a területen a jobboldali erők hosszabb ideig tudták pozícióik jelentős részét megtartani, amit a tőkésosztály újraszerveződése, bizonyos fokú átmeneti konszolidációja segített elő.

A burzsoáziát is felölelő nemzeti front szükségességét, a hazai és nemzetközi politikai viszonyok mellett mindenekelőtt az indokolta, hogy a tőkéseket is be kellett vonni a rendkívül súlyos helyzetben levő ország gazdasági talpraállításába. A gazdasági élet ütőereinek, a közlekedésnek az újjáépítéséről, s mindenekelőtt a vasút, és a hidak helyreállításáról az államnak kellett gondoskodnia. A szovjet katonaság nyújtott ehhez — s emellett a nemzet talpraállásának sok már területén is — gyors és hatékony segítséget. Ám a gazdasági vérkeringés gyorsításához a tőkés készletek és kapcsolatok mozgósítása is kívánatos és sürgős volt. Ez természetesen

Digitized by Google

maga után vonta a tőkésosztály bizonyos konszolidálódását. Újjászerveződött a Gyáriparosok Országos Szövetsége, működésbe léptek a bankok. A tőkések helyreállították külkereskedelmi kapcsolataikat, megindult a kisipar regenerálódása, és a tőkés nagy- és kiskereskedelem.

A vezető tőkés körök azonban nem tartották sietős dolognak a nemzet gazdasági talpraállását. Ők megelégedtek egyelőre annyival, amennyi bizonyos fokú konszolidálódásukhoz és megszerveződésükhöz nélkülözhetetlenül szükséges volt. További üzleti aktivitásukat szorosan egybekapcsolták politikai célkitűzéseikkel, amelyeknek lényege: olyan politikai feltételeket kényszeríteni a népre, amelyek a forradalmi fejlődésnek gátat vetnek, és a tőkés rendszer megszilárdítását biztosítják. Nem nyugodtak bele, hogy a magyar munkás már nemcsak a kalapácsot fogta, hanem az ország kormánykerekén is rajta tartotta erős kezét. A munkásosztálynak és a szegényparasztságnak a politikai hatalomból való kiszorításáról volt mindenekelőtt szó, bár ezt természetesen leplezni igyekeztek.

Az újjászerveződő burzsoázia, és a vele szövetkező különféle rétegek előtt az a nehéz kérdés állt, hogyan ragadhatják ki az ország talpraállításának vezetését a munkásosztály és ennek forradalmi pártja, a *tettek pártja:* a kommunista párt kezéből. E nehéz kérdést hathatós nyugati támogatással kívánták megoldani. Szembefordultak a nemzeti újjászületés kommunista politikájával, amely azt hirdette, hogy a magyar népnek a saját erejéből kell felépítenie az országot. A vezető tőkés körök és képviselőik elég hamar megértették, hogy ha a nép a saját erejéből teremt új világot a romok helyén, azt nem az uraknak, hanem önmagának fogja építeni. A burzsoázia politikusai tehát szembefordultak ezzel a számukra veszedelmes politikával.

A Kisgazda párt egyik hirhedt vezetője, Vargha Béla — aki később a házelnöki méltóságból a disszidens politikusok egyik amerikai gyűjtőhelyére vándorolt — 1945 június végén egy kisgazdapárti vasutas-nagygyűlésen a következő bölcs nyilatkozatot tette: „Azt mondják, csak a magunk erejéből tudjuk felépíteni az országot. Ne hazudjunk! A magunk erejéből negyven évig se tudnánk felépíteni olyanná, amilyen volt. Vegyük tudomásul, hogy a termelő munka sem az egyik, sem a másik téren nem tud megindulni segítség nélkül. Ezt az országot magunktól felépíteni nem tudjuk". Ehhez különböző frázisok közepette — hangoztatva minden magyarok összefogását — hozzátette még a következőt: „Ha nem tudunk biztonságot teremteni, s nem tudjuk a rendet helyre-

Digitized by Google

állítani, ne számítsunk a külföld segítségére".[1] A tőkés uralom, a tőkés vállalkozások és haszonszerzés biztonsága kellett neki.

Vargha Béla e fellépése idején a földbirtokosi és burzsoá ellenforradalom fő erői már bevonultak a Kisgazdapártba, és a vagyonos parasztokkal szövetkezve reakciós blokkot hoztak létre. Miután a Kisgazdapárt a nemzeti koalíció része volt, e párt útján lehetőséget nyertek arra is, hogy embereiket a közigazgatási és más hatalmi szervekbe benyomják, vagy ottlevő embereiknek menlevelet szerezzenek. Politikai taktikájuk egyik alapvonása az volt, hogy a parasztokat szembefordítsák a munkásokkal, a munkás-paraszt szövetséget felborítsák.

1945. augusztus 20-ra összehívták a Kisgazdapárt nagyválasztmányát. Itt olyan határozati javaslatot fogadtak el, amely tele volt ugyan a demokrácia melletti hangzatos nyilatkozatokkal, de egyik pontja a *parasztság sztrájkjogát* hirdette meg — a *város* ellen, a *munkásosztály ellen*. Ez a pont a következőképpen hangzik: „Kinyilvánítja a Független Kisgazdapárt parasztsága, hogy gazdasági érdekeinek hatályos védelme érdekében szervezetein keresztül bevezeti a parasztság hatályos gazdasági érdekvédelmét, sztrájkjogát is, amelynek mértékét és formáit később, alkalmasabb időben határozza meg".[2] Miután a Szabad Nép élesen reagált erre a paraszti „sztrájkjogra", amely mögött a városok elleni *bojkott-jog* rejlett, a Kis Újság augusztus 26-i számában Nagy Ferenc személyes megtámadtatás címén nyilatkozik, s közli, hogy a szóbanforgó okmány említett 13. pontját ő fogalmazta és személyesen áll ki a paraszti sztrájkjog mellett. A Horthy-uralom idején, a földesúri Magyarországon sem a Kisgazdapárt, sem Nagy Ferenc személyesen nem állt ki a cselédek, béresek, sommások, aratómunkások sztrájkjoga mellett, a földesurakkal és kulákokkal szemben. Akkor nem hirdetett paraszti bojkottot a bankok és kartellek uzsorája ellen sem. Nagy Ferencék ezt a „jogot" csak az ország talpraállításának legnagyobb terhét viselő munkásosztállyal szemben tartották szükségesnek meghirdetni.

Egyébként a „paraszt-sztrájk" — fából vaskarika. A paraszt saját gazdaságában nem sztrájkol önmaga ellen. A termésfölösleg kötelező beszolgáltatásának bojkottja viszont — amikor a városi munkásság az éhséggel viaskodik — nem fából vaskarika, hanem folytatása annak a szabotázsnak, amit a közellátás terén Faraghó közellátási miniszter a maga embereivel hasonló célból, különösen a főváros kiéheztetése céljából ténylegesen csinált.

[1] Kis Újság, 1945. július 1.

[2] Kis Újság, 1945. augusztus 20.

Digitized by Google

A „parasztsztrájkkal" való fenyegetőzés a Kisgazdapárt választási előkészületeihez tartozott. Megcsinálni azonban képtelen volt, a választások előtt is és utána is. Nem lehetett rávenni a parasztságot a városi munkásság kiéheztetésére. Bármennyire járatosak voltak is Nagy Ferencék a parasztdemagógiában, nehéz dolog volt a városok elleni régi szólamokat az ellen fordítani, akinek legnagyobb része volt abban, hogy a paraszt megszabadult a földesuraktól, megkapta az urak földjét és fő fegyvertársa volt a bankárok és iparbárók ellen. Nagy Ferencék emellett vigyáztak arra, hogy a parasztok „sztrájkjoga" ne ijessze meg a városok *polgárságát*. Ezért is fogalmazták úgy ezt a „sztrájkjogot", hogy annak „mértékét és formáit" majd később — vagyis a politikai harc alakulásától függően — kell meghatározni. Azt kellett *majd* eldönteniök, hogy a városi lakosság *mely részét fenyegessék* a parasztbojkottal, és *mely részét nyugtassák meg*. A polgárság értett a szóból és a 45-ös választásoknál többségében odaállt a parasztsztrájkkal fenyegetőző Kisgazdapárt mögé.

A parasztsztrájkkal való ravasz fenyegetőzés gonosz és ostoba dolog volt, amivel azok fenyegetőztek, akiknek nem tetszett, hogy az ő akaratuk ellenére az ország életét a munkásosztály vezeti és a munkás-paraszt diktatúra minden ellenakció dacára hatékonyan érvényesül.

A Kisgazdapártban gyülekezett ellenforradalmi erőknek persze nem a „parasztsztrájk" volt a fő politikai fegyverük. Mindenekelőtt a *polgári demokrácia* jelszavait hangoztatták a népi demokratikus fejlődés meggátlása céljából. E jelszavakból szőtték ködfüggönyüket, amely mögött felsorakoztak az ellenforradalmi erők, a horthystákig és nyilasokig bezárólag. Ugyanakkor a polgári demokrácia jelszavait egybekapcsolták a klerikális reakció kiszolgálásával s azzal az ismert taktikával, hogy az emberek vallási érzületét használják fel sötét politikai célokra, s ahol csak tudják, ott a templomi szószéket is politikai korteshordóvá változtassák. Politikai fegyvertárukhoz tartozott természetesen a nacionalista hangulatkeltés, a szovjetellenes uszítás, bár ez utóbbit nem sajtó útján tették — ennél óvatosabbak voltak —, de annál intenzívebben a szóbeli propagandában.

2. A munkásegység fejlődése és a szocialista erők előrenyomulása

Ma már eléggé közismert, hogy a munkásegység, — amelyet a két munkáspárt együttműködése és egyben az egységes szakszervezeti mozgalom biztosított — alapvető feltétele volt annak, hogy a munkásosztály a hatalom részesévé, és a nemzet vezető osztá-

Digitized by Google

lyává váljék. A két munkáspárt *hivatalos együttműködése* megkezdődött a Magyar Frontban, s ezt megerősítette az 1944. október 10-i egységmegállapodás. Továbbfejlődött a két párt politikai együttműködése a Nemzeti Függetlenségi Front megalakulásával. A szociáldemokrata párt a kommunista párt mellé állt, és segítette a Függetlenségi Front szegedi zászlóbontását, elfogadta a kommunista párt által kidolgozott nemzeti újjáépítési programot. Budapest felszabadulása után a két párt képviselői az ország fővárosában erősítették meg az egységmegállapodást és hozzáfogtak *a két párt közötti összekötő bizottságok kiépítéséhez*. E közös szervek voltak hivatva arra, hogy a két munkáspárt egységfrontját a közös politikai állásfoglalások és fellépések útján érvényesítsék a gyakorlati küzdelemben. Ismeretes, hogy az összekötőbizottságok által rendezett közös pártnapok, gyűlések és egyéb rendezvények tömegméretekben fejlesztették az együttműködést, a két párt közeledését.

Mindez persze nem simára aszfaltozott úton haladt előre. Az ország felszabadulásának befejezése idején a szociáldemokrata pártban már ismét aktivizálódott, frakciószerűen újjászerveződött a jobbszárny. Ennek vezetői a kommunistákkal való egységfrontot átmeneti politikai manővernek tekintették, és az együttműködést szerették volna mihamarabb felszámolni. A kommunisták körében is voltak, akik csupán átmeneti manővernek tekintették a szociáldemokrata párttal való fegyverbarátságot. S amikor a testvérpártban akcióba léptek a jobboldaliak, és paktálni kezdtek a Kisgazdapárt jobboldali elemeivel, a kommunisták között feléledt a régi harag azokkal szemben, akikkel osztályáruló magatartásuk miatt a Horthy-uralom idején évtizedes harcot vívtak. Óvni kellett az egységfrontot a szociáldemokrata párt egyre nyíltabban szerveződő jobboldali frakciójától s attól is, hogy a jobboldaliakkal szembeni jogos harag ne fajuljon el, és ne okozzon kárt a két párt együttműködésének.

Az együttműködést veszélyeztető jelenségeket látva és a munkásosztály előtt álló nagy nemzeti feladatok által vezérelve, a kommunista és a szociáldemokrata párt 1945. április 27-én *nyílt levéllel* fordult valamennyi szervezetéhez és tagjához. A két párt „közösen fordul hozzátok — mondja a felhívás —, hogy ezzel is nyomatékot adjon a munkásosztály, és ezen túlmenően az egész magyar demokrácia legfontosabb kérdésének, a két párt szoros együttműködésének". A nyílt levél felhívja a figyelmet, hogy „az egyre merészebben jelentkező reakció, és a lappangó nyilasság legnagyobb reménye az, hogy sikerül éket verni a két munkáspárt közé". Hangsúlyozza, hogy „minden közös célkitűzésünket valóra tudjuk váltani, ha az eddiginél szorosabban dolgozunk együtt". Fontos

Digitized by Google

követelményként jelöli meg: „ne forduljon elő, hogy az egyik vagy másik párt a fiatal demokrácia szerveibe beszivárgott, vagy arra kívülről ható reakciós erőkkel szavazzon, vagy ennek útját egyengesse". A nyílt levél hangsúlyozza a *közös szakszervezeti munka* nagy fontosságát is. Határozottan szembeszáll a kommunisták és szociáldemokraták közti régi ellenségeskedés felújításával, mert az „súlyos kárt okoz nemcsak a munkásosztálynak, hanem az egész nemzetnek". A két párt együttműködését úgy értékeli, hogy az „hosszú esztendőkre, az egész felépítési korszakra szükséges, és ebben az összefogásban van az egyetlen kivezető út" az ország súlyos helyzetéből. Végül a küszöbönálló május 1-i ünnepség közös, demonstratív megünneplésére hívott fel.

A felszabadulást követő első szabad május 1-e közös megünneplése valóban a magyar munkásság országos méretű, nagy politikai demonstrációja volt, erőt adott további küzdelmeihez, s nem maradt el a hatása a falvakban sem.

A munkásegység ellenségeinek tevékenysége azonban nem lankadt, hanem fokozódott. A burzsoázia bizonyos gazdasági konszolidálódása és politikai újjászerveződése magával hozta a szociáldemokrata jobboldal újjáéledését és frakciós újjászervezését is. A jobboldali szociáldemokraták, akik a forradalom ügyét már régen elárulták, a burzsoázia erőit mindig túlbecsülik, megijednek tőle, keresik vele és nyugati támogatóikkal a megegyezést, ennek céljából szabadulni akarnak a kommunistákkal való együttműködés „terhétől". A megszerveződő burzsoá erők képviselői persze értékelik a jobboldali szociáldemokraták e jellegzetes tulajdonságát, és igyekeznek hasznosítani is mindig, amikor ezt szükségesnek találják. S a magyar burzsoázia a népi demokrácia elleni akcióban nagyon is számított a szociáldemokrata jobbszárny tevékenységére.

Megőrizni, és minden akadály ellenére továbbfejleszteni a két munkáspárt együttműködését — nagy feladat volt. A kommunista párt, a szociáldemokrata párt balszárnyával összefogva, sikerrel megoldotta, mert mindkét párt munkástömegei a nemzeti újjászületés kommunista programját tették magukévá, annak megvalósításán munkálkodtak. Más kivezető út nem is volt, ha csak az nem, amit Vargha Béla és társai ajánlgattak, parasztbojkottal kiegészítve.

A burzsoá ellenforradalmi erők nem hittek a magyar demokrácia népi erőinek teremtő képességében, viszont bíztak a nyugati hatalmak erejében, és beavatkozásuk sikerében. Különösen megnövekedett eme reményük akkor, amikor lehullottak az első atombombák Japán két városára. Hirosima százezer halottja megnövelte a magyar reakció reményeit.

Digitized by Google

Ismeretes, hogy a 45-ös országgyűlési választásokon az egyesült reakciós blokk segítségével a Kisgazdapárt 57 százalékos parlamenti többséget szerzett. Az ellenforradalmi erők azt remélték, hogy a Kisgazdapárt segítségével a parasztság nagy többségét szembeállíthatják a munkásosztállyal, a munkáspártokkal, s mindenekelőtt a kommunista párttal, és azt gondolták, hogy már szembe is állították. Választási sikerük politikai értékét túlbecsülve, és a hatalom iránti mérhetetlen vágytól hajtva, azonnal támadást indítottak a munkásosztály hatalmi pozícióinak felszámolására, és mindjárt egycsapásra a földreformnak legalább részleges megsemmisítésére. Annyit hangoztatták a „minden magyar összefogásának" megtévesztő, nacionalista frázisait, hogy közben önmaguk előtt homályosították el, milyen mélységes ellentmondások keletkeztek magában a Kisgazdapártban.

Az történt, hogy a volt földesurak beözönlése, és egyre hangosabb szereplése kiélezte az osztályellentéteket a bukott nagybirtokosok, és a parasztok között a Kisgazdapárton belül is. A szegény parasztembert nem hatja meg a „minden magyar testvér" jelszó, amikor annak jegyében vissza akarják venni tőle a kommunistáktól kapott földet, hogy az ismét az uraké legyen. Az sem hatja meg, ha e jelszó jegyében védelmezik és visszacsempészik a horthysta és nyilas szolgabírókat és hasonlókat, mondván, hogy „azok is magyarok". A volt földbirtokosok tömörülése a Kisgazdapártba, s Nagy Ferencék mind nyíltabb összeborulása a bukott grófokkal, a szintén „kisgazdává" lett bankemberekkel, meg egyéb tőkés vállalkozókkal — mind nagyobb nyugtalanságot idézett elő a Kisgazdapárt középparaszti tömegeiben is.

A jobboldali erők a Kisgazdapárt parlamenti többségére támaszkodva szerették volna felbomlasztani a demokratikus nemzeti frontot, és parlamentáris úton véget vetni a munkás-paraszt diktatúrának, helyreállítani a burzsoázia politikai uralmát, a tőkés diktatúrát, s amennyire lehet, a földbirtokosokét is. Azonban a Kisgazdapártban és parlamenti képviselőik sorában is nagy számban voltak demokratikus parasztemberek; nemcsak Nagy Ferencek, Varga Bélák, Pfeiffer Zoltánok és Czupi Bálint-gazdák ültek ott. A baloldali erők döntő súlya igen mély hatással volt a Kisgazdapárt szegény- és középparaszti tömegeire, s a Kisgazdapárt demokratikus szárnyára; növelte cselekvőképességüket. A kéloldali nyomás — egyrészt az ellenforradalmi blokk agresszív támadása, másrészt a forradalmi erők ellennyomása — kényszerítette is a Kisgazdapárt demokratikus szárnyát a jobboldali erőkkel szembeni fellépésre saját pártján belül. A demokratikus nemzeti front felbomlasztására irányuló erőlködések a Kisgazdapártot tették ki a felbomlás veszélyének. A párt demokratikus emberei aktívan szem-

Digitized by Google

beszegültek a jobboldali kísérletekkel, más részük pedig inkább félrehúzódott, semmint hogy a jobboldali puccstervek aktív támogatója legyen. A nemzeti front felbomlasztására és a demokratikus munkás-paraszt diktatúra felszámolására irányuló jobboldali rohamok összeomlottak. Annyira, hogy alig másfél hónappal a Kisgazdapárt parlamenti többségre jutása után, 1946. január 1-én az új parlament a munkásosztály követelésére törvényerőre emelte az első jelentős kommunista államosítási javaslatot: kimondta a *bányák államosítását.*

A jobboldali roham azonban nagy figyelmeztető volt a munkásosztály és demokratikus szövetségesei számára, megmutatta azt, hogy a burzsoázia és szövetségesei. a nemzeti fronton kívül is és azon belül is, ellenforradalmi támadásra szervezkednek, s ha erőiket szét nem verik, új támadást indítanak a népi hatalom ellen.

Kitűnt az, hogy a burzsoázia igen jelentős része, s mindenekelőtt a gazdaságilag legerősebb nagytőkés rétegek, mindinkább az újjáépítés aktív szabotálásának az útjára lépnek. Ez volt a fő oka annak, hogy a munkásosztálynak a tőkés rétegekkel való országépítő együttműködése nem fejlődött ki elég hatékonyan, és gazdasági talpraállításáért mindinkább a tőkések szabotálása ellenére kellett továbbdolgozni. A nyugati hatalmak által ellenállásra és szabotálásra ösztökélt tőkés rétegek idézték elő ezt a helyzetet.

A magyar burzsoázia legszámottevőbb, gazdaságilag legerősebb rétegeinek ez a magatartása kihatással volt arra a küzdelemre is, amely az értelmiség megnyeréséért kibontakozott. Élesebbé tették a harcot és erősebb polarizálódást idéztek elő az értelmiségiek körében. A jobboldali reakció fegyverei: a nacionalista hangulatkeltés, a hagyományos kommunistaellenes és szovjetellenes uszítás, és ehhez hasonlók. Azonban a munkásosztály kezében volt a legjelentősebb fegyver: *az ország újjáépítésében betöltött hősies szerep.* S a magyar értelmiség zöme az ország mielőbbi újjáépítését akarta, részt vállalt belőle, vállvetve a munkásokkal. Ennek következménye pedig az lett, hogy — egy részük hamarabb, más részük később —, de politikai állásfoglalásával is az építők oldalára állt, az újjáépítés szabotálói ellen fordult.

Az Egyesült Államok akkori atommonopóliuma és a harciaskodó amerikai tábornokok és politikusok atomháborúval való fegetőzése semmit sem hozott a magyar reakció számára. Nem tudta felbomlasztani a magyar nép demokratikus összefogását, képtelen volt elszigetelni a kommunista pártot, az egyedüli magyar pártot, amely a nemzeti újjászületés útját a nép számára világosan megmutatta és megvalósításáért a legáldozatkészebben küzdött.

A kommunista párt viszont — támaszkodva a két munkáspárt

Digitized by Google

szoros együttműködésére, a Nemzeti Parasztpárttal és a Kisgazdapárt demokratikus szárnyával való szövetségre — 1946 elején nemcsak megindította a népi erők ellentámadását, hanem azt csaknem szakadatlanul továbbfejlesztette a burzsoázia teljes vereségéig. *Az ország újjáépítéséért folyó harc és a burzsoázia ellenállásának letörése szabaddá tette a szocialista forradalom győzelméhez vezető utat.*

1946 elején indultak meg országszerte a népi mozgalmak, hogy megtisztítsák a helyi közigazgatási szerveket a még mindig ott lapuló vagy oda visszaosont, többnyire kisgazda-köntösbe bújt, reakciós elemektől, s visszaverjék a földreform ellen indított elvakult és ostoba támadást. E népmozgalmakra támaszkodva jött létre a nemzeti fronton belül a *Baloldali Blokk:* a két munkáspárt, a Parasztpárt és a szakszervezeti tanács politikai szövetsége, amely 1946. március 7-én megrendezte emlékezetes nagygyűlését a budapesti Hősök terén. Itt hangzott el *az ultimátum a Kisgazdapártnak,* amely a további együttműködés *feltételeiül* szabta az ellenforradalmárok kizárását a Kisgazdapártból ezzel az emlékezetes jelszóval: „Ki a reakcióval a koalícióból!" A további együttműködés legfontosabb feltétele volt még a földosztás-védelmi „Földet vissza nem adunk" követelés elfogadása, továbbá *a bankok állami ellenőrzése,* a négy legfontosabb nehézipari üzem állami kezelésbe vétele, a malmok állami vagy községi tulajdonba vétele.

A Kisgazdapárt szegény- és középparaszti tömegeit képviselő balszárnya a Baloldali Blokk követeléseivel egyetértett, s ezt nyilatkozatban közölte az ország népével.

A Kisgazdapárt vegyes összetételű vezetősége kénytelen volt a Baloldali Blokk követeléseit elfogadni, hogy a fenyegető pártszakadást elkerülje, és a jobboldali erők pozíciójából, amit csak lehet, megőrizzen. Pártszakadás esetén a jobbszárnyat a népi erők kisöpörték volna a hatalomból.

Nagy Ferencék tehát meghátráltak, hogy a nemzeti demokratikus fronton belül maradhassanak, és ne veszítsék el maradék hatalmi pozíciójukat. A döntő harc a gazdasági élet területére tolódott. A nagy munkás erőfeszítések, és ugyanakkor a növekvő tőkés spekuláció és a veszedelmesen mélyülő infláció hónapjai voltak ezek. Különleges gazdasági csata bontakozott ki a teremtő munka és az infláción gazdagodó tőkés üzérkedés között. A burzsoázia — az a része is, amely nem politikai számításból igyekezett a népi államot gazdasági csődbe kergetni és a nyugati tőke előtti behódolásra kényszeríteni, hanem csak üzletelt a maga gyors gazdagodása céljából — hosszú inflációs időszakra építette számításait. A gazdasági rendőrség, amelyet a népi erők a spekuláció elleni harcra hoztak létre, jelentős csapásokat mért ugyan a nagystílű feketé-

Digitized by Google

zőkre és árdrágítókra, de az inflációs folyamatot ez nem állíthatta meg.

A stabilizációért való harcnak súlyos politikai nehézségei voltak. Olyan helyzet állt elő, hogy az infláció mérséklése és leküzdése céljából a kommunisták és a baloldali szocialisták álltak ki a béremelések korlátozásáért, a tőkések léptek fel a bérek emeléséért. Ugyanis a béremelés is ürügy volt számukra az árak még nagyobb emeléséhez, a fogyasztók még nagyobb mérvű kiuzsorázásához. S emellett még az *államtól kölcsön kapott*, a bankok útján folyósított 2 milliárd pengő forgótőkét is felhasználták. A kölcsön értékét áruba fektetve megőrizték, spekulációs célokra fordították, s ugyanekkor az állammal szembeni adósságukat a pénzromlás elértéktelenítette, megszüntette. A gazdagodásnak ezt a módját a magyar tőkések már eredményesen alkalmazták az 1920—24-es infláció idején. Kedvükre volt ugyanezt a módszert a változott körülmények között is alkalmazni. E célból béremelésekre is hajlandók voltak, bár az infláció növelésének ez csak segédeszköze volt; fő forrása a nagy áruhiány, a termelés rendkívül alacsony színvonala.

Növelte a népi demokrácia politikai nehézségeit a jobboldali szociáldemokraták bérdemagógiája, amihez a rendkívül súlyos helyzet, és a tőkések béremelési készsége igen kedvező körülményeket teremtett. Sztrájkok törtek ki, amit a reakció a népi hatalom tömegbázisának megrendítésére remélt kihasználni. Nagy politikai akaraterő, előrelátás és a munkásság forradalmi elszántságába vetett hit kellett ahhoz, hogy a kommunista párt a tőkések béremelési manőverezéseivel és a jobboldali szociáldemokraták bérdemagógiájával szembeszálljon. Nagy erőfeszítést követelt a szociáldemokrata párttól is, hogy e „népszerűtlen" jellegű kérdésben felelősségteljesen kitartson a kommunista párt mellett, saját pártja jobbszárnyának erősödő nyomásával szemben. Igen nehéz volt ez, amikor a hetibérek a kifizetés pillanatában sem fedezték a legszükségesebb élelem költségeit, s a következő napokon a kézben levő pénz értéke mind gyorsabban olvadt. Be kellett vezetni a természetbeni béreket, amelyek bár csekélyek voltak, mégis a bérek legfontosabb részévé váltak. A munkásság nagyon nehezen élt, de virágzott az arannyal és a dollárral való üzérkedés, nyíltak az eszpresszók, gazdagodtak a nagy és kis spekulánsok.

A nagy gazdasági és egyben politikai nehézségek legyőzéséhez, a munkásság nagy áldozatvállalásához elengedhetetlenül szükséges volt napirendre tűzni a *pénzügyi stabilizáció* tervét és ezt rövid néhány hónap alatt *valóra is váltani*. A Baloldali Blokk 1946 márciusi politikai offenzívájának sikerei nyomán a kommunista párt hamarosan napirendre is tűzte ezt a nagyfontosságú feladatot;

Digitized by Google

1946. augusztus 1-ben jelölte meg a szilárd pénz bevezetésének a napját. Az egész reakció gúnyos kárörömmel tekintett erre a kommunista tervre, mert valóraváltását lehetetlennek tartotta.

Azonban a *stabilizációs terv a munkások és parasztok teremtő akaratára és a népi hatalom erejére épült.* Valóra váltását az is segítette, hogy a szénbányákat államosították, a csepeli Weiss Manfréd-Művek, a diósgyőri-ózdi Rimamurányi Művek, a Ganz gyárak és a Győri Vagongyár állami kezelésbe került. Mindenekelőtt a Gazdasági Főtanács volt az a szerv, amely a hitelélet és a gyáripari termelés ügyeibe — az üzemi bizottságok rendszerére támaszkodva — hatékonyan be tudott avatkozni. A szénbányák államosítása és a legfontosabb nehézipari vállalatok állami kezelésbe vétele a tervgazdálkodás lényeges elemeit növelte, és fokozta az *állami gazdasági szervek beavatkozásának* a hatékonyságát, megnövelte a munkásság politikai tudatát és munkalelkesedését, s elősegítette a bánya- és gyáripari termelés gyorsabb rendbehozását és emelését. Emlékezetes az 1946-os *széncsata,* amelynek a bányák nemzeti tulajdonba vétele adott nagy lökést, s mindjobban biztosította az ipar szénellátását, az áramtelepek szénszükségletének, a gyárak és a lakosság áramszükségletének kielégítését. A magyar textiliparnak jelentős gazdasági segítséget nyújtott a Szovjetunió, amely gyapotot, és megrendeléseket adott a textilgyáraknak. A szovjet gyapot nélkül a textilipar alig üzemelhetett volna.

A stabilizáció időpontját *az új termés betakarításához* kellett kötni. Addig az ipari termelést és az ipari árukészleteket arra a minimális színvonalra kellett emelni, ami nélkül az inflációt megállítani nem lehetett. És *1946. augusztus 1-én,* a hónapokkal előre jelzett napon, *bekövetkezett a gazdasági élet nagy fordulata: megszületett az értékálló forint.* Nem a bankárok és az ő Vargha Béláik teremtették meg, hanem munkások és parasztok, az ő hatalmuk, amely a kommunisták vezetésével nagy gazdasági győzelmet aratott.

Sokan emlékeztek még rá, hogy az első világháború után a magyar ellenforradalomnak öt évre volt szüksége ahhoz, hogy a proletárdiktatúra leverését követő inflációt megállítsa. Pedig akkor nem romokból kellett újjáépíteni az országot. A kapitalista anarchia és az ellenforradalom együttesen idézte elő az ötéves inflációt, amit a Bethlen-kormány csak a hírhedt népszövetségi kölcsön felvételével, a népszövetségi — pontosabban angol és amerikai — pénzügyi ellenőrzés mellett mert és tudott végrehajtani. A népi Magyarország munkásosztálya és parasztsága a tervszerű újjáépítés útjára lépve sokkal súlyosabb gazdasági szétziláltsá-

Digitized by Google

got és szédületesebb méretű inflációt harmadannyi idő alatt minden külföldi kölcsön és külföldi ellenőrzés nélkül számolt fel.

A gazdasági helyzet azonban így is még igen nehéz volt. Hiszen az egész ipar évi színvonala 1946-ban még nem érte el az 1938-as színvonal 60 százalékát. A stabilizáció időpontjában ehhez az évi átlaghoz állt közel (év elején mélyen az átlag alatt volt, az év végén pedig az átlagot lényegesen túlhaladta). Ebből az is következett, hogy a stabilizáció időpontjában a városi dolgozók átlagos keresete nem sokkal haladhatta meg az 1938. évi színvonal 50—55 százalékát.

A helyzetre jellemző, hogy a kisipar 1946-ban már elérte a háború előtti színvonalnak kb. háromnegyed részét, míg a gyáripar 1946-os évi termelése csupán az 1938-as termelési érték 37 százalékát éri el. Ebben szerepet játszott mindenekelőtt az, hogy a kisipart nem érte olyan mérvű pusztítás, mint a gyáripart és hamarabb regenerálódott, a nemzeti front politikája e téren hozta meg leginkább gyümölcsét. A gyáripar talpraállítása sokkal nehezebb feladat volt, amit 1946-ban már erőteljesebben fékezett a nagytőkés körök szabotálása is. Felülről az *állami ellenőrzés* és alulról a *munkásellenőrzés*, az üzemi bizottságok tevékenysége gátat vetett a szabotálásnak, de teljesen megakadályozni nem tudta.

Az infláció legsúlyosabb hónapjaiban a gyárosok mindenekelőtt a munkásellátás nehéz kérdéseit igyekeztek az üzemi bizottságokra hárítani, s emellett valamivel könnyebben viselték el a termelés irányításába való beleszólásukat. Viszont árukészleteik értékesítésében igyekeztek az üzemi bizottságokat leginkább kijátszani, tőkéjük egy részét a termelésből kivonni, spekulációs célokra használni, részben külföldre menekíteni. Helyreállított külföldi kapcsolataikat növekvő mértékben ilyen kimentési célokra igyekeztek felhasználni. Nem rajtuk múlott, hogy a stabilizáció mégis sikerült. Ez a gazdasági győzelem a *nemzeti újjáépítés kommunista politikájának a győzelme*. Morális és politikai hatása abban is megmutatkozott, hogy növelte a dolgozó népben azt a tudatot, hogy *bankárok és iparmágnások nélkül is lehetne élni, mégpedig jobban lehetne élni*, mert ők már inkább csak gátolják az újjáépítést. Különösen fontos volt ez a szociáldemokrata párt politikai fejlődése szempontjából, a reformista ideológiával való fokozatos szakítás, a leninista eszmékhez és a kommunista politikához való határozottabb közeledés érdekében. Bármennyire is ellenállt ennek a párt Peyer Károly és társai által vezetett jobbszárnya, ez a folyamat feltartóztathatatlannak bizonyult. Természetesen azzal is járt, hogy a szociáldemokrata párt tagságának politikailag gyorsabban fejlődő része részben átment a kommu-

Digitized by Google

nista pártba. A népi hatalom számára ebből nem származott kár, hanem előnyére vált.

A burzsoáziát és különösen a nagytőkés rétegeket rendkívül meglepte a stabilizáció váratlan sikere. Új veszélyt érezve, és új üzleti lehetőségek után is kutatva, hamarosan különböző árurejtegetési és árdrágítási akcióba kezdtek, hogy a stabilizáció hitelét megrendítsék. Azonban a népi erők e kísérleteket is visszaverték. A stabilizáció védelmének új tapasztalatai csak méginkább mutatták, hogy *az ország újjáépítésének ügye további tőkeellenes rendszabályokat követel.* Ezek között akkor már első helyre került a *nagybankok államosítása,* ami egyben a magyar gyáripar igen jelentős részének nemzeti tulajdonba vételét jelentette.

A Kisgazdapártban tömörült reakciós tömb már a Baloldali Blokk megalakulása és első ultimátuma nyomán bomlásnak indult, és ez a bomlás a stabilizáció után gyorsult. Sulyok Dezső és 20 képviselő társának a Kisgazdapártból nagy huzavonával történt kizárása egyrészt azt mutatta, hogy a Kisgazdapárt nem nyújt olyan biztos fedezéket a jobboldali erőknek, mint ahogy azt vélték. Ez a kizárás azt is jelentette, hogy a Kisgazdapárt ország-világ előtt beismeri: teret adott soraiban az ellenforradalomnak, s az ő hátán reakciós erők hatoltak be még az országgyűlésbe is. A kizárás körüli huzavona egyben azt is világossá tette, hogy Sulyokék eltávolítása után is bőven maradt még ellenforradalmi elem a pártban, s azok Sulyokékkal továbbra is összejátszanak. Ennek láttán a Kisgazdapárt demokratikus tömegeinek egy része átment a kommunistákkal szorosan együttműködő Nemzeti Parasztpárthoz, vagy egyenesen a kommunisták oldalára.

A reakciósok nyugtalankodtak a kisgazdapárti fedezék szélesedő repedései miatt. A demokratikus kisgazdák nyugtalankodtak amiatt is, hogy a reakciós elemek Nagy Ferenccel együtt tovább űzik üzelmeiket, s amiatt is, hogy a párt tekintélye a dolgozó parasztok között megrendül, hanyatlik. Nagy Ferencék különböző erőfeszítéseket tettek, hogy a kétfelé húzó két szárnyat, a reakciósat és a demokratikusat összetartsák, de soraikban nőtt a fejetlenség és a zavar. Közben *a szocialista forradalom erői, a munkásosztály erői állandóan nyomultak előre, erősítve szövetségüket a szegényparasztsággal és részben a középparasztokkal is.*

Az ellenforradalmi erők számára világossá vált, hogy parlamentáris eszközökkel nem tudják elérni az általuk remélt fordulatot a tőkés rendszer megszilárdítása irányában. Az ellenforradalmi puccs, az összeesküvés útjára tértek. Mint ismeretes, „Magyar közösség" névvel létrehozták ellenforradalmi szervezetüket a magyar munkások és parasztok hatalmának megdöntésére. A de-

Digitized by Google

mokratikus rendőrség azonban leleplezte és felszámolta az összeesküvést, az ország nyilvánossága elé tárta népellenes terveiket.

Ezt megelőzően azonban, 1946 decemberében a Kommunista Párt Központi Vezetősége közölte az ország népével, hogy átfogó országos tervet készít a népgazdaság fejlesztésére, ismertette az újjáépítés *hároméves tervének* irányelveit. A Kommunista Párt közlése nagy rokonszenvet és bizalmat váltott ki a dolgozók körében.

A nagytőke képviselőit kínosan érintette az újjáépítés új, kommunista programja. Mutatja e zavart Knob Sándor, a GYOSZ vezérigazgatójának nyilatkozata. Ebben ő kijelenti, hogy „lényegében ugyanilyen tervet jelentett az utolsó 25 év ipari fejlődésének alapjait biztosító autonom vámtarifa is." Ez a Knobéknak annyira kedves vámtarifa — amelyet a Bethlen-kormány hozott tető alá és 1925. január 1-én léptetett életbe — nem akadályozhatta meg sem az 1929—33-as gazdasági válságot, sem pedig a magyar gazdasági élet alárendelését a hitlerista Németország és a hitlerista rablóháború érdekeinek. Knob is érezhette, hogy a hároméves terv javaslata és a horthysta vámtarifa között akkora a különbség, hogy önmagát teszi nevetségessé, aki a kettőt azonosítani próbálja. Ezért bölcsen kijelenti: „Nem vitás", hogy a kommunista párt által javasolt hároméves terv „jobban megfelel a mostani idők politikai szellemének". Nagyon óvakodott attól, hogy a tervjavaslat jelentőségét az *országépítés* szempontjából értékelje, s csak a tervben tükröződő „politikai szellemet" említi, amely persze nem az ő szelleme. De saját szellemét is megszólaltatja, amidőn szembefordul a tervjavaslat optimizmusával. Kijelenti: „Az elpusztult forgótőke egymagában a gyáriparban 6—7 milliárd forint. A hiányzó forgótőkét és a beruházásokra szánt 5—6 milliárdot pedig együtt lehetetlen idehaza előteremtenünk". Külföldi kölcsönök nélkülözhetetlenségét hangsúlyozza, s kijelenti „hónapok óta nem csinálok abból titkot, hogy teljes talpraállásunk és végleges megerősödésünk csak ilyen vérátömlesztés útján válik lehetségessé".[3] Vagyis a GYOSZ-vezér a stabilizációt követő hónapokban is azt ismételgette — ha talán valamivel óvatosabb formában is — amit szellemtársa, Vargha Béla 1945 nyarán is hirdetett.

1947 elején nyilvánosságra került a kommunista párt által részletesen kidolgozott *hároméves államgazdasági terv az ország újjáépítésére és a nemzetgazdaság továbbfejlesztésére.* Az ellenforradalmi összesküvés felszámolása egybekapcsolódott a nemzeti újjászületés első átfogó tervének az ország népe elé tárásával.

[3] Szabad Nép. 1946. XII. 29.

Digitized by Google

A szociáldemokrata párt csatlakozott a tervhez, és részt vett annak további finomításában. A Nemzeti Parasztpárt is a terv mellé állt, a Kisgazdapárt demokratikus szárnya is támogatta és még Nagy Ferencék sem mertek nyíltan szembefordulni vele.

A kommunista tervjavaslat az országépítés további távlatait tárta a nép elé, ami hozzájárult az ellenforradalmi összeesküvők politikai elszigeteléséhez, és megkönnyítette rendőri felszámolásukat. Ennek hatására és mivel maga is szoros kapcsolatban állt az összeesküvőkkel, Nagy Ferenc 1947 május közepén Svájcba utazott „üdülésre", s onnan már nem jött vissza. Hiába szólította fel őt a kormány, amelynek még miniszterelnöke volt, hogy térjen haza — ő inkább elküldte lemondó levelét. Lehet, hogy ehhez hozzájárult a kormánynak az a rendelkezése is, amit Nagy Ferenc hazahívásával együtt hozott *a bankok állami ellenőrzésének azonnali bevezetéséről.* Ez a *bankállamosítást előkészítő* rendszabály volt. Nagy Ferenc többször is kijelentette, hogy ellenzi a bankállamosítást, de nem volt erő, amely ezt megakadályozhatta volna. S Nagy Ferenc ekkor inkább — Amerikát választotta.

A hároméves terv törvényerőre emelkedett, 1947 augusztus 1-én megkezdődött a végrehajtása. S ez azt is jelentette, hogy szigorúbbá vált az egész hitelélet, és az egész gyáripari termelés *állami ellenőrzése,* sor került a külkereskedelem állami ellenőrzésére is. Hazánk rálépett az *országos tervgazdálkodás* útjára; ám ezen az úton csak a *szocialista forradalom győzelemre vitelével* haladhatott biztosan előre. *A tervgazdálkodás bevezetése a szocialista átalakulás rendkívül hatékony fegyverévé vált a munkásosztály kezében, amely azt a néppel elfogadtatta és végrehajtását keresztülvitte.**

* Az előadás további négy fejezete:
3. A szocialista forradalom győzelme és a szocialista építés első sikerei.
4. A szocialista építés fejlődése és nehézségei.
5. Az ellenforradalmi lázadás kudarca és a szocialista építés új fellendülése.
6. Rendszerünk eddigi fejlődésének eredményei és a szocialista építés távlatai.

Digitized by Google

Harc a magyar munkásosztály egységéért a felszabadulás után

Írta SÁNTA ILONA

Népi demokráciánk létrejöttének és fejlődésének, a proletárdiktatúráért vívott harc sikerének kezdettől fogva döntő tényezője volt a munkásosztály harci egysége, amely 1948 nyarára a munkásosztály egységes forradalmi pártjának létrehozásával, fejlődésének új, magasabb szakaszába lépett.

A két munkáspárt felszabadulás után megpecsételt akcióegységének gyökerei visszanyúlnak 1918—19-be és a Horthy-fasizmus korszakába. A jobboldali szociáldemokraták mindenkor igyekeztek megakadályozni a két munkáspárt együttműködését, mégis — mint az MSZMP megalakulásának 40. évfordulójára kibocsátott tézisek megállapítják — „kommmunisták és harcos szociáldemokraták együttműködése a magyar munkásmozgalom fejlődésének egyik alapvető sajátossága volt az ellenforradalom egész időszaka alatt."[1]

A fasizmus nemzetközi előretörése idején, majd a Szovjetunió elleni háború alatt — amikor a közös veszély európaszerte közelebb hozta egymáshoz a munkáspártokat — nálunk is erősödött a munkásegység. A magyar uralkodó osztályok politikája, amely híven kiszolgálta a német imperializmust és teljesen feladta a nemzeti függetlenséget, a szovjetellenes háború esztelen, népellenes kalandjába kergette az országot. De ez a politika egyben fokozatosan fel is ébresztette a magyar munkások legjavában annak a tudatát, hogy csak a munkásegységen alapuló széles nemzeti összefogás mentheti meg az országot a pusztulástól.

Ez kifejeződött abban is, hogy a háború alatt a szociáldemokrata pártban fokozatosan megerősödött a baloldal, amely nem in-

[1] Társadalmi Szemle, 1958. októberi szám. 15. old.

Digitized by Google

gadozás nélkül ugyan, de őszintén szorgalmazta a KMP-val való együttműködést, és az antifasiszta függetlenségi front létrehozását. Előmozdította a munkásegység fejlődését a háború éveiben az is, hogy a KMP, amely addig is következetesen harcolt az egységfrontért, — a harmincas évek második felétől kezdve — a Kommunista Internacionálé VII. kongresszusának történelmi jelentőségű határozatai és saját gyakorlati tapasztalatai alapján — a régebbi dogmatizmustól fokozatosan megszabadulva, rugalmasan folytatta tovább ezt a küzdelmét. Mindez együttesen eredményezte azt, hogy 1944-ben, miután a hitleristák által megszállt országban a szociáldemokrácia is a föld alá kényszerült, s ilymódon a két munkáspárt objektív helyzetében már nem volt különbség, a két munkáspárt vezetősége — elsőízben az ellenforradalom uralomrajutása óta — hivatalos, írásban is rögzített egységmegállapodást kötött, s ebben legalizálta és megerősítette azt az antifasiszta tevékenységet, amelyet a kommunista és szociáldemokrata munkások már addig is közösen folytattak. Az egységokmány kimondta: a két munkáspárt politikailag és szervezetileg a legteljesebben együttműködik a béke, a független, szabad, demokratikus Magyarország megteremtéséért, és szükségesnek tartja, hogy a háború után közösen kimunkálják az egyesülés feltételeit is. Leszögezte, hogy az egyesülés időpontjától függetlenül haladéktalanul meg kell valósítani a munkásegységet a szakszervezetekben.

Bár az akcióegység későn jött létre, s így nem válhatott általános fegyveres antifasiszta nemzeti felkelés alapjává, mégis hozzájárult ahhoz, hogy a háború utolsó szakaszában kibontakozzék a fegyveres ellenállás, amelynek jelentős politikai és morális hatása volt. Egyben politikailag és szervezetileg előkészítette a két pártnak a háború utáni együttműködését is.

•

A felszabadulással — bár merőben más történelmi körülmények között, mint 1944 őszén, az MKP a munkásosztály érdekeinek és kívánságának megfelelően napirendre tűzte a munkásosztály akcióegységének felújítását és továbbfejlesztését. Nyilvánvaló volt ugyanis, hogy az új, demokratikus állam létrehozása, az agrárforradalom végigvitele, az ország újjáépítése csak a munkásegység szilárd alapjára épített széles antifasiszta, antiimperialista nemzeti összefogás útján lehetséges.

Az MKP kezdeményezésére, és az általa kidolgozott program elvi alapján az akcióegység gyakorlatilag az ország felszabadításának megindulásával, formailag pedig 1945 januárjában jött létre. A munkáspártok vezetői megállapodtak abban, hogy pártjaik

Digitized by Google

egyelőre megőrzik függetlenségüket, de együtt harcolnak a demokrácia kivívásáért, a fasizmus, és a reakció ellen. Az egyezmény értelmében mindkét párt három-három tagból álló állandó bizottságot küldött ki azzal a megbízással, hogy az országos jellegű politikai és gazdasági kérdésekben biztosítsák a munkásosztály egyöntetű állásfoglalását. Megegyeztek abban is, hogy egységes szakszervezeti mozgalmat hoznak létre, amelynek minden demokratikusan gondolkodó munkás és alkalmazott tagja lehet, tekintet nélkül pártállására.[2]

Az akcióegység felújítása a demokratikus erők nagy győzelme volt. Alapja lett a Függetlenségi Frontnak, az Ideiglenes Kormánynak és a nemzetgyűlésnek, s döntő szerepe volt abban, hogy a munkásosztály hegemóniája — bár szüntelen harcban — kezdettől fogva érvényesülhetett. Különösen nagy volt a jelentősége a szakszervezeti egységnek. Ez a hatalmas, a felszabadulás után ugrásszerűen megnövekedett tömegszervezet[3] ugyanis ilymódon nemcsak gazdasági érdekvédelmi és nevelő funkcióját tölthette be hatékonyabban, hanem jelentősen megnövelte a munkásosztály súlyát a koalícióban, a Nemzetgyűlésben, a különböző népi szervekben és önkormányzatokban, továbbá az üzemi bizottságokon keresztül a termelés ellenőrzésében is.

A két munkáspárt megegyezése alapján a nemzeti egységfronton belül a kommunisták és baloldali szociáldemokraták között széleskörű együttműködés alakult ki az osztályharc különböző színterein, annál is inkább, mert a magyar munkásokban is élt, és egyre tudatosabbá vált az ősi, ösztönös törekvés, hogy elkerüljék a testvérharcot saját osztályos társaikkal. Az MKP kezdeményezésére és vezetésével együtt harcoltak az új, demokratikus államhatalom megteremtéséért, együtt szervezték meg a romok eltakarítását, a termelés megindítását, a közellátást, együtt hajtották végre a demokratikus agrárforradalmat, együtt vettek részt a termelés ellenőrzésében, együtt küzdöttek a fasizmus maradványai ellen. Mozgalmi síkon is igyekeztek a kommunisták szorosabbra fűzni kapcsolataikat a baloldali szociáldemokratákkal. Az összekötő bizottságok sok helyen szerveztek közös pártnapokat, aktívaüléseket, értekezleteket, nyilvános gyűléseket és baráti találkozókat. Megállapodás jött létre arra vonatkozóan is, hogy akit az egyik munkáspárt kizár, azt a másik munkáspárt sem veszi fel tagjai sorába.[4]

A munkásegység tehát a felszabadulás utáni időkben maga-

[2] Néplap. 1945. január 26.
[3] Egy év alatt, 1945. novemberéig 84 938-ról 820 000-re emelkedett a szakszervezeti tagok száma. A Magyar Szabad Szakszervezetek XVII. kongresszusa MM (27) 111.
[4] Párttörténeti Intézet Archívuma (a továbbiakban: PA) XVIII. (040) 1946.

Digitized by Google

sabb színvonalúvá, szélesebbé és szervezettebbé vált, de egyelőre az akcióegység keretében maradt. Az MKP ebben az időben nem is tűzhette ki céljául közvetlenül az egységes munkáspárt létrehozását, tekintetbe vette a Tanácsköztársaság idején szerzett tapasztalatokat és azt a tényt, hogy az egyesülés politikai, ideológiai, szervezeti feltételei még nem voltak meg. A szociáldemokrata pártnak ekkor még volt létjogosultsága, történelmi szerepe Magyarországon. A fejlődésnek ebben a szakaszában ugyanis alapjában antifasiszta-demokratikus feladatok voltak napirenden, amelyeknek végrehajtásában a Szociáldemokrata Párt jelentős mértékben közreműködhetett, és hajlandó is volt közreműködni. Másrészt ekkor még jelentős tömegek, — köztük munkások is követték a szociáldemokráciát. Hátra volt még továbbá a szociáldemokrata jobboldal teljes elszigetelése, amit az MKP segítségével, magának a szociáldemokrata balszárnynak kellett végigvinnie. A baloldali szociáldemokraták emellett — bár egyes ideológiai kérdésekben már közeledtek a kommunista párt álláspontjához és elvileg elismerték, hogy van mit tanulniok a leninizmustól —, ekkor még alapvetően a szociáldemokrata ideológia talaján állottak. Egyébként az volt az álláspontjuk, hogy az egyesülés még nincs napirenden, de a dialektikus fejlődés elkerülhetetlenül elvezet odáig, ahol már semmi sem indokolja a két párt különállását. Ugyanakkor az MKP — amelyre alighogy kilépett az illegalitásból, máris kezdeményező és vezető szerep várt az ország előtt álló nagy nemzeti feladatok kimunkálásában és végrehajtásában, s amelynek egyidejűleg hatalmas szervező és nevelőmunkát kellett végeznie saját, rendkívüli gyorsasággal növekvő tagságán belül is — maga sem volt és nem is lehetett felkészülve az egyesülésre. Emellett a két párt akcióegysége a forradalom fejlődésének ebben az időszakában még biztosíthatta a munkásosztály egyöntetű fellépését a döntő kérdésekben. Az MKP tehát a felszabadulás után arra törekedett, hogy az akcióegység állandó erősítésével, a jobboldali szociáldemokraták leleplezésével meggyőzze a munkások tömegeit saját politikája helyességéről, és fokozatosan készítse elő a két párt egyesülését a marxizmus—leninizmus alapján.

Az akcióegység érvényesítését megnehezítette, hogy az SZDP vezetésében volt még egy jelentős egységfrontellenes jobboldal, amelyet a felszabadulás után a pártba özönlő kispolgári rétegek, sőt a munkásságnak bizonyos, az opportunizmus emlőin nevelkedett rétegei is támogattak. A népi demokratikus fejlődés első, demokratikus szakaszában az ellentét nem elsősorban e jobboldal és a koalíció balszárnya között éleződött ugyan ki a legjobban, de minthogy e jobboldal kommunistaellenes és szov-

Digitized by Google

jetellenes volt, és a népi demokráciát (szocialista jelszavak leple alatt) a nyugati polgári demokráciák képére akarta formálni — léte és tevékenysége kezdettől fogva veszélyes súrlódásokat okozott a két munkáspárt együttműködésében. Nem volt elhanyagolható az sem, hogy sokan a baloldal és jobboldal között ingadoztak. Nehézségeket okozott az is, hogy az SZDP balszárnya, — bár forradalmi érzéseinél fogva a népi demokrácia számos gyakorlati kérdésében kezdettől fogva közelebb állt az MKP-hoz, mint saját pártjának jobbszárnyához, mégis a pártszakadástól félve és a „demokratikus szocializmus" elvi alapján állva, nem mindig tudott nyíltan és következetesen harcolni a Peyer, majd később Szélig által vezetett jobboldali irányzattal szemben.

A jobboldali vezetők kezdettől fogva igyekeztek korlátok közé szorítani a népi demokratikus fejlődést. Ellenzéki hangulatokat szítottak a párton belül, lassítani akarták a földreform végrehajtását, — arra spekulálva, hogy a szovjet csapatok kivonulása után „teljes igazolást" nyer az SZDP régi, 1930-ban kidolgozott mérsékeltebb agrárprogramja.[5] Nyíltan nem szálltak szembe a munkásegységfronttal, de a kulisszák mögött igyekeztek akadályokat gördíteni a két párt együttműködése elé. Már az SZDP Ideiglenes Intéző Bizottságának első ülésén kifogást emeltek az egységokmány azon kitétele ellen, amely a két párt majdani egyesülésének szükségességére utal.[6] Megkísérelték, hogy a két párt megegyezését az erőviszonyok diktálta átmeneti taktikai lépésként tüntessék fel, és az együttműködést formálissá tegyék. Ugyanakkor hevesen felléptek az egységes, demokratikus női és ifjúsági mozgalom megteremtésére vonatkozó kommunista javaslat ellen, és külön szociáldemokrata ifjúsági és nőszervezet létrehozását erőszakolták ki, azzal érvelve, hogy egy demokratikus mozgalom nem biztosíthatja a nők és az ifjak szocialista szellemű nevelését.[7] Ez azonban csupán álbaloldali demagógia volt, hiszen egyes jobboldali szociáldemokrata ifjúsági vezetők suba alatt tárgyalásokat folytattak a KIE-vel, a KALOT-tal és más katolikus egyesületekkel arról, hogy azok föderatív alapon működjenek együtt az SZDP ifjúsági egyesülésével.[8] Az 1945 májusi pártválasztmányi ülésen pedig a jobboldal akcióba lépett a szakszervezetek egysége ellen is.[9] Egyidejűleg álbaloldali demagógiával — „szocialista" intézkedéseket követelt, és bírálta az MKP-nak a nemzeti összefogásra irányuló politikáját.

[5] PA. SZDP P. B. 1945/4. cs.
[6] PA. SZDPF 1945/4. cs.
[7] U. o.
[8] U. o.
[9] PA. SZDP P 1945/8. cs.

Digitized by Google

A baloldal ezzel szemben állást foglalt a földreform halogatása ellen, a szakszervezeti egység fenntartása mellett, hangsúlyozta, hogy az a legforradalmibb politika, amely a realitásból kiindulva határozza meg a napirenden levő feladatokat, kimutatta, hogy most a forradalom demokratikus szakasza van napirenden, és felállította azt a követelményt, hogy törekedni kell a párt szociális összetételének megjavítására, mert csak ez biztosíthatja a párt szocialista jellegét és a munkásegység fenntartását.

Bár az SZDP jobbszárnya jelentős elvi és gyakorlati kérdésekben szemben állt mindenekelőtt az MKP-val, de saját pártjának baloldalával is, — nyílt és általános támadást a munkásegység robbantására ekkor még nem indított, — inkább arra törekedett, hogy a gyakorlati kifogások özönével, a párt pozícióinak védelme jelszavával, sérelmi demagógiával emeljen gátat a tényleges együttműködés útjába. Jellemző módon még Peyer Károly, a jobboldalnak ez a legelvakultabb és az adott helyzethez legkevésbé alkalmazkodó képviselője is azt hangoztatta hazatérésekor, hogy örül a munkásegység létrejöttének.[10]

Nem volt időszerű a nyílt kommunistaellenes fellépés mindenekelőtt a nemzetközi helyzet szempontjából. A Szovjetuniónak a fasizmus felett aratott történelmi jelentőségű győzelme kivívta az egész haladó világ és mindenekelőtt a munkástömegek csodálatát. A kommunista pártok, amelyek az egész világon mindenütt a fasizmussal szembeni nemzeti ellenállás gerincét alkották, megsokszorozták tömegbefolyásukat, növelték szervezeti erejüket, tekintélyüket.[11] Nemcsak a népi demokráciákban, hanem tizenkét tőkésországban is bekerültek a kommunista pártok a kormányba, s olyan jelentős országokban, mint Franciaország és Olaszország, létrejött a munkáspártok akcióegysége. A munkásegységfrontnak nemzetközi síkon elért nagy győzelme volt az, hogy a fasizmus elleni harc próbáján dicstelenül elbukott Nemzetközi Szakszervezeti Szövetség helyébe 1945-ben létrejött a 65 millió szervezett munkást képviselő, egységes, harcos Szakszervezeti Világszövetség. Megnehezítette a jobboldali szociáldemokrácia nyílt és általános egységellenes támadását az a tény is, hogy közvetlenül a háború befejezése után még nem éleződtek ki az ellentétek az antifasiszta világkoalíción belül, a Szovjetunió nyugati szövetségesei még nem léptek fel agresszíven.

Megkötötték a jobboldaliak kezét a hazai erőviszonyok is.

[10] Népszava. 1945. június 2.

[11] Az Olasz Kommunista Párt pl., amely 1943. elején 13 ezer tagot számlált, 1944. nyarára már több mint 400 ezerre, 1945. második felére pedig mintegy 2 millióra növelte taglétszámát, a Francia Kommunista Párt kongresszusa pedig 1945. júniusában kb. 545 000 tagról tett jelentést. (Rapports du comité central pour le X-ieme congres national du parti communiste francais, NM (F) 346.)

Digitized by Google

A Szovjet Hadsereg súlyos csapásai alatt dezorganizálódtak a burzsoá földesúri reakció hadállásai és szervezetei. Roppant népi erők előtt vált szabaddá az út, s nem volt szervezett erő, amely szembe tudott volna helyezkedni a népi demokratikus forradalom sodrával. Maguk a jobboldali szociáldemokraták is szervezetlenek voltak, több számottevő vezetőjük még nem került elő onnan, ahová a háború vihara sodorta. A munkástömegekben viszont nagyarányú balratolódás indult meg. Ez mindenekelőtt az MKP hirtelen megnövekedett szervezeti erejében és politikai befolyásában jutott kifejezésre. Az MKP, amelynek politikáját a háború és a felszabadulás eseményei maradéktalanul igazolták és amely egyedül volt képes világos és követhető promramot adni a nemzet haladó erői számára, néhányezer tagot számláló kis illegális szervezetből 1945 februárjára 38 000, 1945 májusára pedig már 150 000 taggal rendelkező tömegpárttá lett. És bár a felszabadulás után sok forradalmi érzésű szociáldemokrata munkás és funkcionárius ment át a kommunista pártba, az SZDP-ben is mind számszerűleg, mind tekintélyében megnőtt és jelentős erőt képviselt az a baloldal, amely mélyen meg volt győződve a munkásegység szükségességéről, s arról, hogy a munkásosztály meghasonlása lehetetlenné tenné a nagy történelmi alkalom megragadását: a demokrácia, majd a szocializmus kivívását. Az opportunisták 1945 őszére rendezték ugyan soraikat, és sok fontos funkciót megszereztek maguknak, sőt a pártvezetőségben többségben voltak, mégis jelentős vívmány volt, hogy az SZDP 1945 augusztusában megtartott XXXIV. kongresszusán — amely az első volt a felszabadulás után, — a jobboldali Szeder Ferenc helyett Szakasits Árpád elvtárs lett a párt főtitkára, Marosán György elvtárs pedig az egyik titkára. Eredmény volt az is, hogy Peyer Károlyt sikerült kibuktatni a vezetőségből. A kongresszus egyébként a baloldal győzelmének jegyében zajlott le abban a tekintetben is, hogy jóváhagyta az Ideiglenes Pártvezetőségnek az MKP-val kötött megegyezését. Ebben az időben még a baloldalt támogatták a pártvezetőségnek azok a közbülső elemei, amelyek a párt két szárnya között ingadoztak.

1945 őszétől kezdve a jobboldali szociáldemokraták egyre agresszívabban léptek fel. Ez összefüggött a nemzetközi helyzet és a belső viszonyok alakulásával. Erre az időre a volt antifasiszta világkoalíción belüli ellentétek már a felszínen is jelentkeztek és élesedtek. Az Amerikai Egyesült Államok, Anglia és Franciaország vezető körei kezdték szabotálni a potsdami szerződés végrehajtását, a nemzetközi politika horizontján mindinkább kirajzolódtak egy szovjetellenes nyugati tömb körvonalai. Az „atomtitok" monopolistái megkísérelték az „erő" pozíciójából zsarolni a

Digitized by Google

Szovjetuniót. Churchill hirhedt szovjetellenes fultoni beszéde 1946 márciusában a nemzetközi reakció nyílt zászlóbontását jelezte.

Polarizáció ment végbe a belpolitikában is. Miután a háború befejeződött, s lényegében megoldódtak az antifasiszta demokratikus forradalom feladatai, az ellentétes osztályérdekek mindinkább feszegetni kezdték a demokratikus koalíció eresztékeit. Amint a demokratikus forradalom vívmányainak megőrzéséért folyó harcban napirendre kerültek szocialista követelések is, úgy kezdett mindinkább kialakulni egy újfajta egységfront, most már a koalíción kívülrekedt burzsoá-földesúri erők, és a koalíció burzsoá-kulák jobbszárnya között, amelyet a falusi és városi kispolgárság elmaradottabb része is támogatott. A szocialistaellenes erők célja az volt, hogy az MKP elszigetelésével, a munkásegység megbontásával, a falusi és városi kisemberek megnyerésével — ellenforradalmi fordulatot hajtsanak végre egy megfelelő történelmi pillanatban. Ennek eljövetelét a békeszerződéstől és a szovjet csapatok ezzel kapcsolatban remélt kivonulásától várták. A különböző irányzatok céljai egymástól eltérők voltak (a monarchista klerikális katonai diktatúrától, a liberális köztársaságon keresztül, valamiféle harmadikutas parasztállamig), de a lényegében mindannyian egyetértettek, abban, hogy gátat kell állítani a forradalmi fejlődés elé.

A reakció terveibe pontosan beilleszkedett a jobboldali szociáldemokraták koncepciója is. Az ő céljuk az volt, hogy külföldi jobboldali elvbarátaik, és a nyugati „demokratikus" kormányzatok védőszárnyai alatt a munkásegység megbontásának útján, a polgári demokrácia keretei közé szorítsák a szélesen áradó forradalmi hullámot. A fellépésre jó alkalomnak találták az 1945 őszi községi választásokat, amelynek során az osztályharc erősen kiéleződött. A jobboldali szociáldemokraták már az 1945 augusztusi pártkongresszuson kiálltak azért, hogy az SZDP — elutasítva az MKP javaslatát — külön listán induljon. Azzal érveltek, hogy a párt ilymódon több szavazatot kaphat, a közös lista viszont sok ingadozó szavazót el fog riasztani. Másrészt igyekeztek pártsovinizmust felszítani a tagságban, mondván: itt az ideje annak, hogy a két munkáspárt felmérje erőviszonyait, és hogy az SZDP a választások után megnövelje pozícióit. Pedig a munkásosztálynak életbevágó érdeke volt, hogy a választás ne a két párt *külön* befolyásának felmérésére és vetélkedésükre, hanem a demokrácia erőinek felsorakoztatására szolgáljon. Az egységlista ugyanakkor kitűnő alkalom lehetett arra, hogy a reakció feletti győzelem ér-

Digitized by Google

dekében a két párt kiküszöbölje az egymás közötti súrlódásokat, háttérbe szorítsa ellentéteit.

Bár a jobboldali szociáldemokraták mindent megtettek, hogy ezt megakadályozzák, a baloldali szociáldemokratáknak a munkástömegek nyomásának segítségével sikerült kiharcolniok az egységlistát, a „Dolgozók Egységfrontját". Nagy szerepe volt ebben a döntésben annak, hogy több fontos szakszervezet (a vasas, a fa-, vegyi- és építőipari szakszervezet, a köztisztviselők szervezete stb.) határozati javaslatban követelték a munkáspártoktól, hogy közös listán induljanak, és hogy az 1945 augusztus 16-án megtartott szakszervezeti összbizalmi értekezlet is az egységlista mellett szavazott. Nagy lelkesedéssel foglalt állást az egységlista mellett a két munkáspárt budapesti és környéki funkcionáriusainak szeptember 12-i közös értekezlete is.[12] Szeptember 29-én pedig többtízezres munkástömeg vonult fel a két munkáspárt székháza elé a munkásegység jelszavával tüntetve.[13]

A budapesti községi választáson az egységlista a reakció által egységesen támogatott Kisgazda Párt több mint 50 százalékával szemben a szavazatok 42,76 százalékát kapta meg. Ez kevesebb volt ugyan annál, amennyire a gyors és nagy sikerektől kissé elbizakodva és bizonyos illúziókat táplálva a munkáspártok számítottak, mégis ha figyelembe vesszük, hogy a felszabadulás előtt mekkora volt a két párt befolyása, s hogy a fasizmus 25 éve milyen mély nyomokat hagyott a tömegek tudatában, hogy a fasiszta reakció milyen féktelen demagógiát űzött a „demokrácia" jelszavával és a nacionalista szólamokkal — jelentős eredmény volt. Jelentőségét növelte az, hogy a budapesti munkásnegyedekben, és a külvárosokban mindenütt az egységlista kapott többséget.

A reakció azonban, amely eleinte maga is lebecsülte saját erejét, vérszemet kapott a községi választás eredményeitől és támadásba ment át. Uszított a földreform és a népi demokrácia alapvető intézményei ellen, rágalmak özönét szórta a Szovjetunióra és a kommunistákra, s fasiszta megmozdulásokat szervezett. Bekapcsolódott e rakciós hadjáratba Mindszenty is; hirhedt pásztorlevelében harcot hirdetett a földreform és a „pártdiktatúra" ellen. A kommunisták és baloldali szociáldemokraták által októberben Budapesten és vidéken szervezett kisebb-nagyobb tüntetések és figyelmeztető sztrájkok azonban megmutatták, hogy a munkásosztály tudatában van hivatásának és készen áll a népi demokrácia vívmányainak védelmére. E megmozdulások sorában kiemelkedett az október 9-i budapesti tömegdemonstráció, amely-

[12] Szabad Nép. 1945. szept. 13.
[13] Szabad Nép. 1945. szept. 30.

Digitized by Google

nek során mintegy harmincezer kommunista, szociáldemokrata és pártonkívüli munkás tüntetett a munkásegység fenntartása mellett, a reakció ellen.

A községi választás után a jobboldali szociáldemokraták a kisgazdapárti többségért a munkásegységre, a közös listára hárították a felelősséget és elérték, hogy az országgyűlési választásokon, amelyet ugyanez év novemberében tartottak meg, a két munkáspárt külön indult. A parlamenti választásokon a szociáldemokrata párt agitációjára a jobboldal harmadikutas jelszavai nyomták rá bélyegüket. E jelszavak lényege az volt, hogy Magyarország Kelet és Nyugat, kapitalizmus és szocializmus között a semleges összekötő kapocs szerepét vállalja, s ugyanígy a szociáldemokrácia is „a mérleg nyelve" legyen a koalícióban. A jobboldal azonban csalódott abban a várakozásában, hogy e harmadikutas politikával jelentős tömegeket tud majd meghódítani. A szociáldemokrata párt az országgyűlési választásokon körülbelül ugyanannyi szavazatot kapott Budapesten, mint a községi választásokon. Bebizonyosodott: nem a közös lista volt az oka annak, hogy a községi választásokon a vártnál kevesebben szavaztak rá.

Az országgyűlési választások után a burzsoá reakció általános támadást indított a forradalmi vívmányok megsemmisítéséért. Állítólagos jogsértésekre hivatkozva követelte a földreform revízióját, szabotálta a kormány demokratikus rendszabályainak végrehajtását, feketézéssel, spekulációval, szabotázzsal igyekezett megbénítani a gazdasági életet, szemérmetlen legitimista propagandát űzött a parlamenten belül és kívül, s nem riadt vissza fegyveres provokációktól sem. Az általános támadásban kivette részét a jobboldali szociáldemokrácia is. Túlzott követelésekkel és merev magatartásával igyekezett megnehezíteni a választások után az új kormány megalakulását, s keresztül akarta vinni azt, hogy ha az SZDP nem kapja meg az általa követelt pozíciókat, lépjen ki a koalícióból. Azt igyekeztek bizonygatni, hogy a munkásegység politikája csődött mondott, hogy az SZDP-nek az MKP-val való együttműködése helyett a kisgazdapárttal kell szorosabbra fűzni kapcsolatait, mert a demokráciának az az egyedüli biztosítéka, ha felújítják az SZDP-nek a háború alatt, 1943-ban, a kisgazdapárttal kötött szövetségét.

A jobboldali szociáldemokraták és a kisgazdapárti jobbszárny között lényegében létre is jött az egységfront. A jobboldali szociáldemokraták is bekapcsolódtak abba a reakciós hadjáratba, amely az MKP-ra és a munkásegységfrontra hárította a felelősséget a súlyos gazdasági bajokért, köztük a széntermelésben 1945 novemberében, decemberében beállt válságos helyzetért. Nagy

Digitized by Google

szerepük volt abban is, hogy 1945 végén kisebb-nagyobb vadsztrájk tört ki. Az MKP és a baloldali szociáldemokraták közös fellépése és felvilágosító munkája azonban 1946 elejére nemcsak eloszlatta a sztrájkhangulatot, hanem a munkások nagy tömegeit mozgósította a hídcsatára és a széncsatára. Ez keresztülhúzta a reakciónak azt a számítását, hogy a termelés megbénításával húzza ki a gazdasági és politikai alapot a népi demokratikus rendszer lábai alól.

1945 decemberében, amikor már javában folyt a népi demokrácia elleni általános roham, Peyer hívei ki akarták erőszakolni, hogy a szociáldemokrata küldöttek bojkottálják a szakszervezeteknek a felszabadulás utáni első kongresszusát, és ezzel gyakorlatilag lépjenek a szakszervezeti egység megbontásának útjára. A párt balszárnyán tömörülő forradalmi érzésű munkások azonban keresztülhúzták Peyerék számításait; — a kongresszust megelőző frakció-ülésen a delegátusok többsége a kongresszuson való részvétel, a szakszervezeti egység megőrzése mellett döntött.[14]

A reakció támadásának visszaverésére az MKP 1946 február—márciusra nagyarányú ellentámadást készített elő. Megértette a munkásokkal, hogy a mindinkább egységesen fellépő reakcióval szemben szorosabbra kell fűzni a munkásosztály egységét, tömöríteni kell a demokrácia erőit, s el kell távolítani a kisgazdapárt jobbszárnyát, mert ez elengedhetetlen feltétele az elért vívmányok megőrzésének. Megmagyarázta a tömegeknek, hogy a rendszer gazdasági stabilitását is csak a reakción aratott politikai győzelem teszi lehetővé. Felszólította a dolgozókat a föld forradalmi megvédésére, a közigazgatásnak a reakciós elemektől való megtisztítására; kiadta a jelszót a köztársaság kivívására, követelte a Függetlenségi Front pártjainak választási kiáltványában is szereplő követelések haladéktalan végrehajtását: a bányák és az erőművek államosítását.

Az ellentámadás sikerének alapvető forrása az volt, hogy az MKP-nak sikerült megnyernie az SZDP baloldalának, s általában a munkástömegeknek a támogatását. A két munkáspárt az 1946. február 14-i összvezetőségi ülésen megegyezett abban, hogy az ellentámadást együttesen folytatják, s ezt a megegyezést az SZDP munkástömegei a február 15-én megtartott nagygyűlésen forró lelkesedéssel tették magukévá.

Az így megszilárdult akcióegység alapján 1946 februárjában országos méretű tömegmozgalom bontakozott ki a burzsoá restaurációs kísérletek visszaverésére. Kommunista és szociáldemokrata

[14] A MSZSZOSZ XVII. kongresszusa. MM (27) 111.

Digitized by Google

munkások utcai tüntetéseken, gyári gyűléseken együtt léptek fel a földreform védelmében, a spekulációs tőke ellen, a fasiszta és korrupt elemek leváltásáért. Válaszként a Mindszenty által sugalmazott február 10-i fasiszta utcai tüntetésre február 13-án a munkáspártok felhívására 300 ezer budapesti dolgozó tartott 10 perces tiltakozó sztrájkot. Az ellentámadás fontos állomása volt február 1-én a köztársaság kikiáltása, amely súlyos csapást mért a választások után felélénkült klerikális reakció legitimista törekvéseire, és jelentős lépés volt a demokratikus vívmányok továbbfejlesztésének útján. Az ellentámadás ereje átütővé vált, amikor 1946 márciusában a munkásegység alapján létrejött a Baloldali Blokk, a koalíción belüli baloldali népi erők tömörülése, a munkásság és a szegényparasztság összefogásának szerve. A Baloldali Blokk létrejöttének döntő szerepe volt abban, hogy a burzsoá reakció — miután támadása kudarcba fulladt, — kénytelen volt jelentős veszteséget szenvedve meghátrálni.

A Baloldali Blokk, amely az 1946. március 7-i budapesti munkás tömegtüntetésre csaknem csaknem fél millió embert vonultatott fel, elérte, hogy a Kisgazdapárt kizárta legexponáltabb jobboldali képviselőit, és nyilatkozatban foglalt állást amellett, hogy a kiosztott földek semmiféle címen nem foglalhatók vissza. Kivívta, az olaj- és a bauxitbányák, továbbá a három legfontosabb nehézipari nagyüzem állami kezelésbe vételét, továbbá azt, hogy a szakszervezetek részt vehessenek azokban a bizottságokban, amelyek az államapparátus megtisztítására jöttek létre. A Baloldali Blokk fellépésére született meg az államgépezet demokratizálását célzó B-lista rendelet, és indult meg munkásoknak fontos közigazgatási funkciókba állítása. A Baloldali Blokk létrejötte és sikeres harca tehát lehetővé tette a tőke elleni támadás határozottabb megindítását, és kedvező politikai feltételeket teremtett a nemzetgazdaságot sújtó, és egyre hatalmasabb méreteket öltő infláció leküzdéséhez is.

A pénzromlás, 1946 nyarára katasztrofális méreteket öltött. A reálbérek erre az időre a háború előttinek mintegy 13 százalékára csökkentek. Súlyos zavarok általk be a város és a falu közötti áruforgalomban. Nyilvánvalóvá vált, hogy a népi demokrácia létének és fejlődésének kulcskérdése az infláció letörése.

A stabilizáció körül éles politikai harc bontakozott ki a proletariátus és a burzsoázia között. A jobboldali szociáldemokraták minden erejükkel az imperialista támogatással megvalósítandó kapitalista stabilizációért szálltak síkra; a kommunisták viszont, majd a hozzájuk csatlakozó baloldali szociáldemokraták is, a nemzeti függetlenség megőrzését, a munkásosztály gazdasági és poli-

Digitized by Google

tikai pozícióinak védelmét és kiterjesztését szolgáló stabilizáció mellett foglaltak állást.

A két munkáspárt felhívása alapján és szervező munkájának eredményeképpen a kommunista, szociáldemokrata és pártonkívüli munkások súlyos nélkülözések közepette is létrehozták a stabilizáció anyagi fedezetét, együtt harcoltak a defetista hangulatkeltés, a rémhírterjesztők, a feketézők, az árurejtegetők ellen. Az üzemi bizottságok ebben az időben sok helyen éjszakai ügyeletet is tartottak azért, nehogy a tőkések kicsempészhessék a nyersanyagot és az árut a gyárból. A szanálás után is a munkásegység tette lehetővé, hogy sikerült visszaverni a GYOSZ provokációs manővereit, amelyek arra irányultak, hogy a termelési fegyelem meglazításával, indokolatlan béremeléssel ássák alá a stabilizáció alapjait. A munkások egységes fellépése alapján decemberben nagyarányú tömegmozgalom indult meg a spekuláció visszaszorítására, a forint értékállandóságának védelmére.

A munkásegység alapján létrejött és megvédelmezett stabilizáció nagy politikai és gazdasági sikere hozzájárult a demokratikus forradalom vívmányainak továbbfejlesztéséhez, a nemzetgazdaság gyors fejlődéséhez, a hároméves gazdasági terv megindításához.

1946 őszén és telén, miután az MKP III. kongresszusa kiadta a tőke elleni általános támadás jelszavait, az osztályharc tovább élesződött. Az FKGP jobbszárnyán és centrumán jelentős pozíciókkal rendelkező burzsoázia — nyugati segítőtársaival szövetségben — összeesküvéshez folyamodott, s illegális eszközökkel is készülődött a hatalom átvételére. Az összeesküvés sikerét politikailag egy jobboldali blokk összetákolásával próbálta biztosítani. A jobboldali szociáldemokraták készségesen segítettek ebben. Peyer Károly már 1946 nyarán szoros kapcsolatokat épített ki azokkal a jobboldali volt kisgazda képviselőkkel, akiket márciusban a Baloldali Blokk nyomására távolítottak el pártjukból.[15] A szénbányák államosítása körül fellángolt parlamenti viták során — egyidejűleg az amerikai kormánynak a magyar kormányhoz küldött tiltakozó jegyzékével — teljes egységfrontban lépett fel a profasiszta Sulyok-párttal, sőt, ő szolgáltatta az államosítás ellen a „korszerű" érveket, mondván: a mi viszonyaink között az államosítás államkapitalizmushoz vezetne. Kéthly Anna pedig 1946 júliusában „reálpolitikát" követelve sürgette, hogy az SZDP építsen ki kapcsolatokat Mindszentyvel,[16] és szeptemberben újra felvetette a koalíció felbontásának tervét.[17]

[15] SZDP F. 1946. 84. cs.
[16] U. o.
[17] U. o.

Digitized by Google

1946 decemberében Peyer és szűkebb csoportja nagyszabású akciót indított azért, hogy lejárássa a párt baloldali vezetőit és szétrobbantsa a munkásegységet. Kidolgoztak egy emlékiratot, amelyben egyrészt támadták a fiatal népi demokrácia alapvető intézményeit, másrészt a politikai és gazdasági nehézségekért az MKP-ra, és a baloldali szociáldemokratákra hárították a felelősséget. A szovjet—magyar barátság, és a munkásegység szükségességének formális elismerése mellett, fordulatot követeltek az SZDP kül- és belpolitikájában, a magyar szociáldemokrácia elé az antikommunista és „semleges" osztrák jobboldali szocialistákat állították példaképül.

A memorandumot Peyerék külföldi burzsoá körökhöz is eljuttatták, s bevezetőül szánták az SZDP 1947 januárjában esedékes kongresszusán indítandó nagyszabású támadáshoz. A memorandumnak kellett volna politikailag előkészíteni a baloldalnak a pártvezetőségből való teljes kiszorítását, és az SZDP-nek a burzsoá kispolgári reakciós tömbhöz való csatlakozását. A peyeristák azonban elszámították magukat. Az SZDP XXXIV. pártgyűlése visszautasította vádaskodásaikat, eljárásukat pártszerűtlennek bélyegezte. Bár a kongresszus még nem fedte fel Peyer és a kisgazdapárti összeesküvők kapcsolatait, s nem zárta ki őt a tagok sorából, mégis fontos lépés volt a jobboldal elleni harcban, mert visszaverte a baloldali vezetés és a munkásegység politikája ellen irányuló akciót. A munkásosztály akcióegysége fennmaradt és nagy szerepet játszott a népi demokrácia további fejlődésében.

A munkásegységnek óriási szerepe volt abban, hogy a köztársaságellenes összeesküvés politikailag is lelepleződött és elszigetelődött, s hogy tanulságait a tömegek levonták. Ennek hatására indult meg a reakció főerejének, a Kisgazdapártnak a bomlása, és a parasztság nagy tömegének leszakadása a burzsoázia oldaláról. A munkásegységnek elhatározó szerepe volt abban, hogy az összeesküvés leleplezésével párhuzamosan gyorsabb ütemben indulhatott meg az erőteljes harc a burzsoázia kiszorításáért a hatalomból és a gazdasági pozíciókból.

Az összeesküvés leleplezése által teremtett kedvező feltételek között született meg a hároméves terv, amely egyrészt a nemzetgazdaság újjáépítését, másrészt a tőkés termelési viszonyok fokozatos felszámolásának megkezdését célozta. A burzsoá reakció minden árnyalata szembefordult a tervvel, és a jobboldali szociáldemokrácia az angol „tervgazdálkodás" eszméjét igyekezett népszerűsíteni, s a háborús és inflációs vagyonok megadóztatása, a vagyondézsma helyett — angol—amerikai kölcsönök igénybevételét sürgette. Ebben az időben lángolt fel a harc abban a kérdésben is, hogy Magyarország csatlakozzék-e a Marshall-tervhez. A

Digitized by Google

jobboldali szociáldemokraták azoknak a burzsoá erőknek a malmára hajtották a vizet, akik hazánkat a nyugati finánctőke függvényévé akarták tenni.

A munkásegységfront fennmaradása, a kommunisták és baloldali szociáldemokraták együttes fellépése azonban végül is lehetővé tette, hogy hazánk megőrizze függetlenségét és, hogy 1947 augusztus elsején külföldi kölcsön igénybevétele nélkül megindulhon a hároméves terv, hogy végbemenjen a nagybankok államosítása, amelynek eredményeként az iparban, a bányászatban és a közlekedésben túlsúlyra jutott, több mint 60 százalékra növekedett a szocialista szektor. Az MKP 1948 januári funkcionáriusértekezlete ilymódon joggal adhatta ki az új jelszót, amely kifejezte a társadalom politikai és gazdasági struktúrájában végbement alapvető változásokat: „Tied az ország, magadnak építed!"[18] Az 1947-es választások pedig, amelyből az MKP az ország első, legnagyobb pártjaként került ki, — már jelezte, hogy gyors ütemben érlelődnek a proletárdiktatúra győzelmének feltételei.

A munkásosztály akcióegysége tehát — bár nem volt súrlódásoktól mentes, s állandóan veszélyeztetve volt a jobboldali szociáldemokraták aknamunkájától — történelmi jelentőségű eredményeket hozott. Döntő tényezője volt annak, hogy a demokratikus forradalom feladatai teljesültek, hogy a munkásosztály hegemón szerepe már a forradalom kezdetétől érvényesült; előmozdította a parasztságnak, a városi kispolgárságnak és az értelmiségnek a munkásosztályhoz való közeledését, a burzsoázia kiszorítását a hatalomból, azt, hogy demokratikus szakaszából a népi forradalom fokozatosan átnőtt fejlődésének szocialista szakaszába.

Az akcióegység mindenekelőtt azért volt eredményes, mert helyes, a fejlődés objektív követelményeinek megfelelő célokra, feladatokra irányult, s mert nem elvtelen kompromisszumra, hanem az MKP marxista—leninista politikai plattformjára épült. Az MKP az akcióegység fenntartását célzó gyakorlati lépések és bizonyos engedmények mellett éles harcot folytatott a jobboldali szociáldemokraták ellen, és keményen bírálta az opportunizmussal szembeni békülékenységet is. Nem a két pártot egymástól elválasztó világnézeti ellentétekre helyezte a hangsúlyt, de a gyakorlatban felmerülő politikai problémákkal kapcsolatban ideológiai harcot is folytatott a szociáldemokrata ideológia ellen, mindenekelőtt a polgári demokráciával kapcsolatos és harmadikutas illúziók ellen. Az akcióegység ilymódon — azon hibák ellenére is, amelyeket nem egyszer elvtársaink túlzott sietsége vagy merevsége okozott — előkészítette a két munkáspárt tagjainak politikai és

[18] Szabad Nép. 1948. január 11.

Digitized by Google

ideológiai közeledését a marxizmus—leninizmus platformján, előkészítette az egységes párt létrehozásának politikai és szervezeti feltételeit.

*

1947 második felében az MKP megkezdte a két munkáspárt egyesülésének közvetlen előkészítését. A párt abból a lenini tanításból indult ki, hogy a proletárdiktatúra tartós győzelme, a szocializmus felépítése csakis a munkásmozgalmon belüli opportunizmus felett aratott teljes ideológiai, politikai és szervezeti győzelem útján, a munkásosztály egységes forradalmi élcsapatának megteremtésével lehetséges. Tudatában volt annak, hogy a munkásosztály csak akkor vezetheti a szocialista építést, csak akkor tömörítheti maga köré a dolgozók többségét, ha maga is egységes, ha lépteit az a párt irányítja, amelyet a marxizmus—leninizmus elmélete vezérel, s amely egyedül rendelkezik a proletárdiktatúráért folyó harchoz, a szocializmus felépítéséhez szükséges forradalmi elszántsággal, tudással és szervezettséggel. Sürgette az egységes munkáspárt megteremtését az a tény is, hogy az 1947-es választások után zavar állt be a két munkáspárt együttműködésében, a jobboldali szociáldemokraták fokozódó agresszivitása felborulással fenyegette az addig funkcionáló akcióegységet is.

A jobboldal a választások után kommunistaellenes tömb összetákolásával, vagy az SZDP ellenzékbe vonulásával akarta megakadályozni, hogy kommunista vezetés alatt álló, és már a proletariátus diktatúrája irányába mutató kormány alakuljon. Amikor ez nem sikerült neki és szeptember 28-án megalakult az új kormány, igyekezett megnehezíteni a kormány tevékenységét. és közös frontra lépett a félfasiszta Pfeiffer-párttal, amely a különböző reakciós, fasiszta elemek támogatásával került be a parlamentbe. Egyidejűleg nagyarányú ideológiai hadjáratot indítottak a „harmadik út" politikájának népszerűsítésére, háborús pánikot terjesztettek, sztrájkhangulatot szítottak, és — ugyanakkor, amikor a franciaországi jobboldali szociáldemokrácia szétszakította a CGT-t, a francia munkásosztály egységes szakszervezetét, — ők is több nagy szakszervezetben szakadár kísérletekkel léptek fel. 1947 októberében nagyszabású provokációhoz folyamodtak: beadványt intéztek a pártvezetőséghez, amelyben azt a javaslatot tették, hogy az SZDP mondja ki önfeloszlatását, „mivel a fennálló viszonyok között nincs működési lehetősége."[19] Ezt a rágalmazó javaslatot az az elvakultan kommunistaellenes jobboldali opportunista csoport tette, amely a Horthy-fasizmus éveiben minden árat hajlandó volt megfizetni a legalitás fenntartásáért. A

[19] Szabad Nép. 1947. október 26.

Digitized by Google

memorandum a külföld előtt is kompromittálni akarta a népi demokráciát, azt a hazugságot igyekezett terjeszteni, mintha a munkásosztály szervezkedési szabadsága korlátozottabb volna, mint a fasizmus idején volt. 1947 őszén Peyer, akit egyébként már előzetesen kizárták a pártból, — külön jobboldali szociáldemokrata párt létrehozásának tervével foglalkozott.[20] A párt csíráját a jobboldal ebben az időben illegálisan már létre is hozta: a Bástya utcában külön központot alapított, amely tervszerű illegális munkát folytatott azért, hogy a baloldalt elszigetelje, és a két munkáspárt együttműködését lehetetlenné tegye.[21] A szociáldemokrata párt tehát ekkor lényegében már két részre szakadt.

Az SZDP bal- és jobbszárnya közti ellentétek ekkor már kifelé is mindinkább megnyilvánultak. A baloldali szociáldemokraták egy részében 1947 őszén még éltek olyan illúziók, hogy pártisztítás révén helyreállítható a párt egysége s a jobboldalától megszabadult szociáldemokrata pártnak még van történelmi hivatása Magyarországon. Néhány hónap leforgása alatt azonban ezek is meggyőződtek arról, hogy ha a szociáldemokrata párt a kommunistákéval szembenálló politikai platformmal lépne fel, akkor az adott viszonyok között óhatatlanul ismét jobbra tolódnék és akadályozná, hogy a munkásosztály erőit a hatalom kivívására, majd megtartására, a szocializmus építésére összpontosíthassa.

A jobboldali szociáldemokrácia szétzúzását és a két munkáspárt egyesítésének közvetlen napirendre tűzését a nemzetközi helyzet is sürgette. 1947-re nagyarányú polarizálódás ment végbe a nemzetközi politikában; a világ két egymással ellentétes táborra szakadt. Az imperialista tábor és mindenekelőtt e tábor vezető ereje, az Amerikai Egyesült Államok, minden erejét latba vetette azért, hogy uralmát kiterjessze, egyebek között a népi demokratikus országokra is, hogy feltartóztassa a demokrácia és a szocializmus előrehaladását az egész világon. Erre az időre esett a hírhedt Truman-elv, majd a Marshall-terv meghirdetése, a német monopoltőke helyreállítására irányuló törekvések fokozódása. A demokrácia és a szocializmus elleni támadásnak egyik fontos láncszeme volt a kommunista pártok kiszorítása a kormányzatból Franciaországban és Olaszországban. A többi tőkés országban is megnőtt a szovjetellenes, antikommunista erők agresszivitása. Ebben a kiélezett helyzetben, amely már-már új világháború veszélyét idézte fel, — a jobboldali szociáldemokrácia az egész világon mindenütt készségesen segítette az imperialista reakciót.

[20] PA. XVIII. 06/1945–46–47. 134. cs.

[21] A magyar munkásosztály egységéére. Az SZDP XXXVI. kongresszusának jegyzőkönyve. 19. old.

Digitized by Google

Ilymódon nemcsak a proletárdiktatúra győzelmének szükségletei, hanem a világháború növekvő fenyegetése, és a nemzeti függetlenség veszélyeztetettsége is napirendre tűzte a népi demokratikus országokban, köztük Magyarországon is a munkásosztály politikai és szervezeti egységének mielőbbi helyreállítását, a munkáspártok egyesítését a marxizmus—leninizmus alapján.

1947 őszétől kezdve az SZDP balszárnya mind határozottabban felvette a szervezett, nyílt harcot a jobbszárny ellen. 1947 decemberében az SZDP Fővárosi Végrehajtó Bizottsága határozatban bélyegezte meg a jobboldaliak tevékenységét, és ezúttal első ízben — szervezeti intézkedéseket is követelt ellenük. Bár a jobboldaliak megkísérelték a párttagság mozgósítását, a csatát a fővárosi végrehajtó bizottság nyerte meg: határozatához a budapesti és a vidéki pártszervezetek tömegesen csatlakoztak. 1948 februárjában a baloldal elhatározó lépésre szánta el magát: összvezetőségi ülésen, az alkotmányos szabályok betartásával lemondatott tisztségükről olyan exponált jobboldali vezetőket, mint Kéthly, Bán, Szélig, Szeder stb., többeket pedig ki is zárt a pártból. A vezetésben levő baloldal azért tehette meg ezt a fontos lépést, mert erre az időre nyilvánvalóvá vált: az SZDP tömegei, mindenekelőtt a munkások elfordulnak az opportunizmustól, s mindinkább felismerik, hogy az események a Kommunista Párt politikáját és ideológiáját igazolják. A tömegek hangulatában és meggyőződésében beállott fordulatnak látható jele volt egyrészt az, hogy a pártszervezetekben megnőtt a baloldal aktivitása, másrészt az, hogy elemi erővel „földindulásszerűen" megindult a párttagok áramlása az MKP-ba. Az egyesülési törekvések azért is hódítottak egyre nagyobb teret az SZDP-ben, mert a nemzetközi feszültség 1947 végén, 1948 elején tovább nőtt (1948-ra vált befejezett ténnyé Németország gazdasági kettészakadása), ezzel együtt a nemzetközi szociáldemokrata mozgalomban is nagyarányú polarizálódás ment végbe, amelynek során a szociáldemokrata pártok jobboldala mindinkább az imperialista monopoltőkés körök támogatójává vált. A nyugati jobboldali szociáldemokratáknak a „harmadik erő" jelszavával véghezvitt sorozatos árulásai arra késztették a baloldali szociáldemokratákat, hogy nyíltan, a legszélesebb közvélemény előtt elhatárolják magukat e pártok hivatalos politikájától. A baloldal 1947 végén, 1948 elején több ízben is nyíltan, a legszélesebb közvélemény előtt kinyilvánította, hogy elítéli az európai szociáldemokrata pártok opportunizmusát, a „hibrid, és végső fokon az imperialisták tudatos vagy öntudatlan szövetségesévé züllő harmadik erő politikáját."[22]

[22] SZDP Fővárosi v. b.-ának „Mit akarunk?" c. kiadványa.

Digitized by Google

Serkentően hatott végül a magyar baloldali szociáldemokratákra az is, hogy a többi népi demokratikus országokban is mindenütt erősödtek a munkáspártok egyesítésére irányuló törekvések.

Az SZDP XXXVI. kongresszusa 1948 márciusában a baloldali szociáldemokraták teljes győzelmével végződött. A kongresszus határozata leszögezte, hogy a két munkáspárt egyesülésének feltételei nagyrészt megértek. Ezért a pártvezetőség felhatalmazást kapott arra, hogy kezdjen tárgyalásokat az MKP-val az egyesüléshez még szükséges feltételek megteremtéséről, és az egységes forradalmi párt létrehozásáról. 1948 júniusában az egyesítő kongresszuson, amely betetőzte a két munkáspárt szervezeti egyesítésének már márciusban megindult folyamatát, létrejött az MDP, a magyar munkásosztály egységes forradalmi pártja. A párt kommunista jellegét nemcsak a kongresszuson egységesen elfogadott marxista—leninista program, hanem a szociáldemokrata jobboldali elemek előzetes kizárása, és a szilárd kommunista pártszervezetek ereje is garantálta.

•

Az opportunizmus felett aratott győzelem, a munkásosztály három évtizedes kettészakítottságának megszűnése lehetővé tette a proletárdiktatúra győzelmét, megteremtette a proletárdiktatúra megszilárdításának egyik döntő feltételét, azt, hogy a munkásosztály vezető szerepe megszilárduljon, és magasabb színvonalon érvényesüljön, hogy a munkásosztály a szocializmus építésének platformján maga mögé tömörítse a dolgozó parasztság és más dolgozó rétegek nagy tömegeit. Hozzájárult ahhoz, hogy a munkáshatalom a további államosításokkal, és a falu szocialista átalakításának megindításával újabb jelentős változásokat vigyen végbe a termelési viszonyokban. Döntő szerepet játszott az egyesülés abban is, hogy Magyarország nem lépett a „harmadik út" ingoványára, hanem a szocialista tábor tagjaként megőrizhette nemzeti függetlenségét.

Az egyesülés, amely a két munkáspárt előzetes akcióegységének talaján jött létre, — mint belső tényező — a meghatározó nemzetközi viszonyok mellett, döntő szerepet játszott abban, hogy a proletariátus diktatúrája viszonylag békés úton győzött, hogy a munkásosztály bár éles osztályharcban, de polgárháború nélkül vívta ki osztatlan uralmát. Ilymódon az egységes munkáspárt létrejötte Magyarországon — csakúgy, mint más népi demokráciákban — nagy nemzetközi jelentőséggel bírt: fontos elméleti és gyakorlati tanulságokat nyújt a nemzetközi munkásmozgalomnak. Bár azok a súlyos hibák és törvénytelenségek, amelyeket az

Digitized by Google

egyesülés utáni években a pártvezetőség sok volt baloldali szociáldemokrata elvtárssal szemben elkövetett, bizonyos fokig lazították a munkásosztály egységét, és súlyos károkat okoztak mind a hazai mind a nemzetközi munkásmozgalomnak, — az egyesülés történelmi jelentőségét nem csökkentik.

Az egyesülés létrejöttében az MKP helyes politikája mellett történelmi jelentőségű szerepe volt a szociáldemokrata baloldalnak, amely a jobboldal ellen vívott harc keserű tapasztalatain és saját vívódásain keresztül jutott el a marxizmus—leninizmus elméletének és gyakorlatának elfogadásához.

Hogy a két munkáspárt egyesítése a történelmileg egyedül helyes és szükségszerű lépés volt, azt különösen nyomatékosan igazolták az ellenforradalom feletti győzelem tapasztalatai. Az 1956 októberében újjáalakított, tiszavirágéletű SZDP — amely törvényszerűen kizárólag jobboldali szociáldemokratákból rekrutálódott — egyértelműen ellenforradalmi szerepet játszott. A népi demokrácia minden rendű és rangú ellenségével együtt igyekezett megásni a proletárdiktatúra sírját és egyengette a burzsoá fasiszta diktatúra feltámadásának útját. Egyes programatikus megnyilvánulásaival, de mindenekelőtt gyakorlati tevékenységével eljutott a burzsoázia érdekeivel és ideológiájával való teljes azonosulásig.

Az ellenforradalom hullámain felszínre került jobboldali szociáldemokraták az SZDP létjogosultságának igazolására azt állították, hogy az egyesült párt „mesterséges képződmény" volt, s hogy a szociáldemokraták egy részét ért sérelmek a proletárdiktatúra lényegéből szükségszerűen következnek. Ezeket a szemenszedett hazugságokat azóta pozdorjává zúzták az események. Bebizonyosodott, hogy az egyesült párba belépett volt szociáldemokraták többsége hű maradt a munkásosztály egységes forradalmi pártjához, sőt sok volt baloldali szociáldemokrata némely régi kommunistánál is jobban vizsgázott e nagy, történelmi próbán. Ez pedig óriási jelentőséggel bírt a munkáshatalom konszolidálása szempontjából. Ha a pártegységet aláásó Nagy Imre-féle revizionista csoport mellett szociáldemokrata szervezkedés is felütötte volna fejét a pártban, ez végzetes lehetett volna a proletárdiktatúra létére. Ezért mondotta Kádár elvtárs az 1957 évi pártértekezleten, hogy „az október 23. és november 4. között szervezett összes burzsoá pártok együttvéve nem jelentettek olyan veszélyt a proletárdiktatúrára, mint a szociáldemokrata párt. Mert, ha a munkásosztályt sikerült kettészakítani, akkor nincs néphatalom Magyarországon".[22] És hogy az egyesülés után elkövetett jogsértések nem az egyesülésből, vagy a proletárhatalom lényegé-

[22] Szilárd néphatalom, független Magyarország. Kossuth, 1958. 190. o.

Digitized by Google

ből következtek, hanem ellenkezőleg, annak ellentmondó jelenségek voltak, azt mindennapi gyakorlatunk bizonyítja. Naponta tapasztaljuk: minél erősebb a párt egysége, annál erősebb a proletárdiktatúra és minél hatékonyabban érvényesülnek a proletárdiktatúra funkciói, annál inkább idegen a hatalmon levő munkásosztály pártjától a párttagok közötti mindenfajta oktalan megkülönböztetés. Pártunkban ma nincsenek első- és másodrendű párttagok, az egyedüli, amivel a párttagokat mérik, a munkában, a harcban tanúsított helytállás mértéke. Ma már egész párttagságunkat áthatja az a meggyőződés, hogy a volt baloldali szociáldemokraták történelmi érdemeket szereztek népi demokráciánk fejlődésében, a munkásegység megteremtésében, s hogy példájuk fényes bizonyítéka annak, hogy a baloldali szociáldemokraták közeledése a kommunizmushoz korunk egyik objektív törvényszerűsége. Pártunk felismerte, hogy mindenfajta szűkkeblű bizalmatlanság a volt szociáldemokratákkal szemben mérhetetlenül káros lenne a munkásosztály ügyére. Ezen az elvi alapon az 1948-ban létrejött egyesülés, — mint az MSZMP VII. kongresszusa megállapította — az ellenforradalommal szembeni harc és a konszolidáció során a párt helyes politikája és gyakorlati tevékenysége alapján fejeződött be. A revizionizmus és a dogmatizmus maradványai elleni harcunk sikerei mellett ez pártunk törhetetlen forradalmi egységének egyik legfőbb záloga.

Digitized by Google

Az európai népi demokráciák eredményei a szocializmus építésében

Írta KENESSEY ZOLTÁN

Száz millió ember él 1960-ban azon az egy millió négyzetkilométernyi európai földön, amely a hét európai népi demokratikus ország[1] összterületét alkotja, s amely a Szovjet Hadsereg győzelmes harcainak eredményeként 15 évvel ezelőtt, a második világháború befejezésekor vált szabaddá. Ez a százmillió ember, ez a hét ország nagyon is számottevő tényezője a szocializmus és kapitalizmus világméretű versenyének, fejlődésük és sikereik fontos elemei a haladásért folyó harcnak.

A szocialista országok gazdasági, tudományos és kulturális eredményei ma már nemcsak a szocializmus híveit töltik el büszkeséggel, de a kapitalista országok korántsem baráti érzelmű köreit is elismerésre kényszerítik. Ezek az eredmények azt bizonyítják, hogy a szocializmus építésének fő törvényszerűségei nem „orosz specialitások", hanem a Szovjetunión kívül egy sor európai országban is kiállták a történelem próbáját. A szocializmus ellenségei azért is törekszenek a népi demokráciák eredményeinek lekicsinyítésére, mert attól tartanak, hogy ha a széles tömegek előtt bebizonyosodik a szocialista építés alapelveinek általános alkalmazhatósága, akkor az ő pozícióik tovább gyengülnek.

Azok a gazdag tapasztalatok, amelyek a hét európai népi demokráciában az elmúlt 15 év alatt összegyűltek, a maguk sokrétűségében kötetekre menő anyaggal szolgálnak. Ez az anyag még sok vonatkozásban alapos elemzésre vár, s ennek elvégzése a társadalmi és gazdasági fejlődés marxista kutatóinak nagyfontosságú teendői közé tartozik. Ebben a cikkben a 15 éve felszabadult népi demokratikus országok gazdasági fejlődésének csak néhány fontos eredményét foglaljuk össze.

[1] Albánia, Bulgária, Csehszlovákia, Lengyelország, Magyarország, Német Demokratikus Köztársaság, Románia.

Digitized by Google

Az európai népi demokráciák gazdasági elmaradottsága a második világháború előtt

A szocialista tábor országait a szocialista fejlődés kezdetéig elért gazdasági fejlettségüket tekintve három csoportra oszthatjuk: 1. a Szovjetunióra, 2. Kínára és az ázsiai népi demokratikus országokra, 3. az európai népi demokratikus államokra. A három csoport közül a szocialista építés útján az európai népi demokráciák indulhattak el a legmagasabb gazdasági színvonalról. Három fontos ipari termék, a szén, az acél és a villamosenergia egy lakosra jutó termelése Oroszországban 1913-ban 205 kg, 30 kg és 14 kwó volt, Kínában és az ázsiai népi demokráciákban 1949-ben körülbelül 66 kg, 0,6 kg és 7,7 kwó, az európai népi demokráciákban pedig 1938-ban 1258 kg, 56 kg és 253 kwó. A szocialista táboron belül az európai népi demokráciák viszonylag kedvező helyzetből indultak el annál is inkább, mert fejlődésük szempontjából igen nagy jelentősége volt a Szovjetunió létének, tapasztalatainak és áldozatkész segítségének is.

Ha azonban a gazdasági színvonalat a fejlett tőkés országokéhoz hasonlítjuk, akkor az európai népi demokráciák is — Csehszlovákia és a Német Demokratikus Köztársaság kivételével — rendkívül elmaradottak voltak. A hét jelenlegi európai népi demokratikus országban együttvéve 1938-ban az egy lakosra jutó villamosenergia-termelés az 1938. évi franciaországi színvonalnak 50,3 százalékát, az angliainak 46,8 százalékát, az Egyesült Államokénak pedig csak 23,2 százalékát tette ki. Más fontos gazdasági mutatószámok elmaradottságuk hasonló mértékét tükrözték.

A népi demokráciák elmaradottsága történelmi tényezők egész sorának a következménye volt. A tőkés fejlődés korszakában Kelet- és Délkelet-Európa földrészünk gazdaságilag elmaradott körzetei maradtak, a Balkán-félsziget elmaradottsága különösen ismert volt. Csaknem valamennyi népi demokratikus országban a kedvezőtlen történelmi momentumok egész sora hatott, ezek közül csak néhányat említünk meg.

Albánia elmaradottsága elsősorban a mintegy 450 évig tartó török megszállás következménye volt. 1912-ben Albánia formailag függetlenné vált ugyan, valójában azonban továbbra is az imperialista hatalmak gyarmata maradt. Zogu feudális-fasiszta rendszere alatt (1924—1939) a nép szörnyű nyomorban élt, s helyzete tovább romlott az 1939 áprilisában bekövetkezett olasz megszállás idején. Az ország gazdasági elmaradottságának érzékeltetésére elég megemlíteni, hogy a második világháború előtt Albániában egy lakosra összesen évi 9 kwó villamosenergia jutott. Ugyanakkor még az iparilag rendkívül fejletlen Bulgáriában is 43 kwó

Digitized by Google

volt az egy lakosra jutó villamosenergia-termelés, Olaszországban pedig 372 kwó. A felszabadulás előtt Albániában nem volt egyetlen vasútvonal sem. Az ipart néhány kisebb gyár és műhely képviselte, a mezőgazdaság pedig főleg az állattenyésztésre szorítkozott. A lakosság 80 százaléka analfabéta volt.

Bulgária ötszáz évig — 1393/94-től 1877/78-ig — szenvedett török rabságban, amely az ország fejlődését gúzsba kötötte. Az orosz csapatok által történt felszabadulás után — amely mély nyomokat hagyott a hálás bolgár népben — az ország a kapitalista fejlődés útjára lépett. Az uralkodó burzsoázia (a Koburg-dinasztiával az élen) Bulgáriát az imperialista hatalmak függvényévé és vadászterületévé változtatta, a német imperializmus érdekeiért két világháborúba sodorta bele. Az ország gazdaságilag keveset fejlődött, s a második világháború végén bekövetkezett felszabaduláskor Európa legelmaradottabb gazdaságú országai közé tartozott. Az egy lakosra jutó villamosenergia-termelés 1939-ben az európai viszonylatban nem kimagasló ausztriai színvonalnak 10 százalékát, a cementtermelés annak $^1/_3$-át, a cukortermelés annak $^1/_5$-ét tette ki. 1939-ben az ipari üzemek együttesen (a háziipart nem számítva) még 100 000 munkást sem foglalkoztattak.

Románia gazdasági elmaradottsága is igen nagymértékű volt a második világháború előtt. Az ezt előidéző történelmi tényezők között szintén nagy szerepe volt a több évszázados török uralomnak, a gazdasági életben a kapitalista korszakban lényegében uralkodó külföldi tőke kártékony politikájának, és még több más tényezőnek. Az egy lakosra jutó villamosenergia-termelés 1938-ban 71,7 kwó volt, alig 16,2 százaléka az osztrák és 15,8 százaléka az angol színvonalnak.

Lengyelország szintén a gazdaságilag elmaradott európai országok közé tartozott. Mint ismeretes, Lengyelország a XVIII. század végétől egészen az első világháború végéig nem volt önálló, hanem részben a cári Oroszország, részben Németország, részben Ausztria elnyomása alatt állott. 1918 után, a földesúri-burzsoá rendszer uralma alatt, az ország gazdaságilag nem fejlődött. 1938-ban a legfontosabb ipari termékek termelése alacsonyabb volt, mint 1913-ban (a kőszéntermelés az 1913. évi 41 millió tonnáról 1938-ban 38 millió tonnára, az acéltermelés 1,7 millió tonnáról 1,4 millió tonnára, a cukortermelés 571 000 tonnáról 506 000 tonnára csökkent). A városokban és a falvakban tömeges és krónikus munkanélküliség uralkodott, s így nem meglepő, hogy 1927-től 1938-ig 778 000 ember vándorolt ki Lengyelországból.

Magyarország gazdasági fejlettsége kedvezőbb volt, mint a balkáni országoké vagy Lengyelországé; a fejlett tőkés országok-

Digitized by Google

hoz viszonyítva azonban alacsony színvonalon állt. Az 1938. évi, egy lakosra jutó magyar villamosenergia-termelés az osztrák színvonal 34,4, az angol színvonal 28,2 százalékát tette csak ki. A mezőgazdaság átlagos terméshozamai is messze elmaradtak a fejlett mezőgazdasággal bíró európai országok hozamai mögött; a munkásokat a munkanélküliség, a dolgozó parasztságot a nagybirtokrendszer fojtogatta. Mindennek történelmi előzményei — kezdve a török hódoltságtól a Habsburg elnyomáson át az 1919. évi Tanácsköztársaság leveréséig — közismertek.

Az európai népi demokráciák közül csak Csehszlovákiában és Németországban volt kedvezőbb a helyzet.

Csehszlovákia már a felszabadulás előtt is fejlett ipari ország volt, s az iparilag fejlett tőkés országok között vezető helyet foglalt el. Az egy főre eső termelés tekintetében például Franciaország nem sokkal előzte meg, sőt néhány fontos termékből a lakosság számához viszonyítva a csehszlovák ipar termelt többet. (1937-ben az egy lakosra jutó kőszéntermelés Csehszlovákiában 1.2 tonna, Franciaországban 1,1 tonna, az acéltermelés 160, ill. 192 kg, a cementtermelés 90 ill. 104 kg, a cipőtermelés 3,8 ill. 3,7 pár, a cukortermelés 49 kg ill. 21 kg volt.) Ugyanakkor Csehszlovákia számos gazdasági és társadalmi problémával küzdött; ezek közül legsúlyosabb az volt, hogy az ipar egyenlőtlenül oszlott meg a fejlett Csehország és az elmaradt Szlovákia mögött.

Németország nemcsak a második világháborút megelőző időszakban, de már az első világháború előtt is a legfejlettebb európai ipari országok közé tartozott. A német ipar, és ezen belül a nehézipar — mint ismeretes — rendkívül fontos szerepet játszott mindkét világháború előkészítésében, a világot vérözönbe borító német haderők felszerelésében.

Azonban a német ipar a háború előtt nem oszlott meg egyenletesen az ország keleti és nyugati fele között. A nehézipar zöme — elsősorban a kohászat — a Ruhrvidéken koncentrálódott, a keleti országrészben, a jelenlegi Német Demokratikus Köztársaság területén viszont az ipar kevésbé volt fejlett. Mindamellett ezeken a területeken is jelentős barnaszéntermelés, kálitermelés, optikai és finommechanikai ipar, textilipar stb. volt. A háborús események következtében a Német Demokratikus Köztársaság ipara igen súlyos károkat szenvedett, amelyek egyrészt a bombázások folytán következtek be, másrészt az országnak ezen a részén a fasiszták esztelen politikája következtében a hadműveletek is nagyobb károkat okoztak, mint Nyugat-Németországban.

A jelenlegi népi demokráciáknak a második világháború előtti elmaradottsága nemcsak az egy lakosra jutó termelés mutatói

Digitized by Google

de a termelés abszolút színvonala alapján is jól látható volt, amint ezt a következő táblázat adatai is mutatják.

Az európai országok acél-, villamosenergia- és széntermelése 1938-ban

Ország	Acéltermelés millió t.	Sorrend	Villamosenergia termelés milliárd kwó	Sorrend	Széntermelés millió t.	Sorrend	Lakosság száma millió fő	Sorrend
Németország	22,7	1	55,3	1	171,8	2	68,6	1
Anglia	10,6	2	25,7	2	230,6	1	47,5	2
Franciaország	6,2	3	20,8	3	46,5	3	41,2	4
Olaszország	2,3	4	15,5	4	2,1	12	42,7	3
Belgium	2,3	5	5,3	6	29.6	6	8,4	11
Csehszlovákia	1,9	6	4,	7	31,8**	5	14,6	9
Lengyelország	1,4	7	4,	8	38,1	4	34,9	5
Svédország	1,0	8	8,2	5	0.4	14	6,3	13
Ausztria*	0,7	9	2,9	9	3,5**	10	6,8	12
Magyarország	0,6	10	1,4	11	9,3**	7	9,2	10
Spanyolország	0,5	11	2,7	10	5,6	9	25,3	6
Románia	0,3	12	1,1	12	2,4**	11	16,7	7
Jugoszlávia	0,2	13	1,1	13	5,8**	8	15,4	8
Bulgária	—	—	0,2	14	2,0**	13	6,2	14

Megjegyzés: Ez a táblázat nem tartalmaz több olyan európai országot, amelyben 1938-ban az acél-, illetve széntermelés jelentéktelen volt (pl. Dánia, Görögország).

A második világháború előtt a mai népi demokratikus országok az alapvető ipari termékek termelése tekintetében általában hátul kullogtak az európai országok sorában. Lengyelország például, bár lakossága több mint négyszer akkora volt, jóval kevesebb acélt és villamosenergiát termelt, mint Belgium. A jelenlegi népi demokráciák ipari termelésének helyzete mutatója volt népgazdaságuk általános elmaradottságának, és sok tekintetben kulturális fejlettségük alacsony fokának is.

* 1937.

** Barnaszénnel együtt.

Digitized by Google

A termelési viszonyok megváltoztatása

A népi demokráciák eredményei között első helyen a tőke uralmának a megdöntését, a kommunista pártok vezette munkásosztály hatalmának a megteremtését, a dolgozó parasztsággal szövetséges proletariátus diktatúrájának a létrehozását és megszilárdítását kell megemlíteni. A Kommunista Kiáltvány lángeszű megalkotói, Marx és Engels már száz évvel a népi demokráciák megszületése előtt rámutattak arra, hogy a kapitalizmus bukása történelmi szükségszerűség, s hogy a proletariátus az az erő, melynek a kapitalizmust meg kell buktatnia és a szocializmust meg kell valósítania.

A népi demokráciák 15 éves fejlődése a Szovjetunió eredményei után ismét bebizonyította, hogy a népi hatalom nemcsak a régi termelési viszonyok felszámolására képes, de sikerrel oldja meg az új termelési viszonyok kialakításának és megszilárdításának bonyolult feladatait is különböző történelmi és természeti adottságokkal rendelkező európai országok egész sorában.

Ma már leszögezhetjük, hogy azon az egymillió négyzetkilométeren, amelyen a hét európai népi demokrácia százmillió lakosa él, egészen szűk térre korlátozódott s 15 évvel a felszabadulás után csaknem teljesen megszűnt az embernek ember által való kizsákmányolása. Ezt mutatja a következő táblázat.[1]

A szocialista szektor aránya 1958-ban a népi demokráciák népgazdaságában
(%-ban)

Ország	Az ipari összter-melésben	A mező gazda-sági föld-területben	A kiske-reske-delmi for-galomban	A nemzeti jövede-lemben
Albánia	98	91	88	82
Bulgária	98	95*	100	98
Csehszlovákia	100	84*	100	93
Lengyelország	99	14	96	70
Magyarország	94	70*	99	68
Német Dem. Köztársaság	89	85*	73	72
Románia	98	72*	99	—

* 1960 tavaszán.

[1] A népi demokráciák statisztikai gyakorlatában használt módszerek, definíciók stb. egységesítése a KGST keretében most folyik. Jelenleg az alkalmazott fogalmak és eljárások még sok tekintetben eltérőek; ezért az itt és a következőkben szereplő összehasonlítások csak tájékoztató jellegűeknek tekintendők. Különösen vonatkozik ez a népi demokráciákra vonatkozóan együttesen kiszámított adatokra, amelyeknek becslés-jellegére különösen fel kell hívnunk az olvasó figyelmét.

Digitized by Google

Az *ipar* területén a szocialista termelési viszonyok lényegében egyeduralkodóvá váltak a népi demokráciákban. A kisipart nem számítva, említésre érdemes magánszektor csak a Német Demokratikus Közrtásaság iparában van, ami azonban a speciális német körülményekkel van összefüggésben.

A *mezőgazdaság* területén Lengyelország kivételével a népi demokráciák közül 1960-ra mindenütt túlsúlyba került a szocialista szektor, s feltehető, hogy a közeli jövőben (3—4 éven belül) azokban az országokban is le fog zajlani a mezőgazdaság szocialista átalakítása, amelyekben a kisparaszti gazdaságok aránya ma még jelentős.

A *kereskedelemben,* az iparhoz hasonlóan, a szocialista szektor csaknem teljesen uralkodóvá lett, és a magánkereskedelem jelentősége a forgalom lebonyolításában jelentéktelenné vált. A közlekedés és a távközlés területén, valamint az anyagi termelés nem említett egyéb területein, a szocialista viszonyok szintén győzelmet arattak a népi demokráciákban.

A szocialista termelési viszonyok kialakítása az egyes népi demokráciákban eltérő ütemben zajlott le. Az országok sajátos fejlődési problémáinak az elemzése túlnőne e cikk keretein, ezért összefoglalóan csak azt említjük meg, hogy általában az iparban és a kereskedelemben a szocialista szektor győzelme a felszabadulás és 1950 között, a mezőgazdaságban a szövetkezeti mozgalom előrehaladása, és túlsúlyra jutása 1950 és 1960 között következett be.

A kizsákmányolás felszámolása, a szocialista termelési viszonyok megteremtése az európai népi demokráciák szocialista építésének legfontosabb eredménye, s a termelőerők fejlődésének fellendítését, a lakosság anyagi és kulturális helyzetének gyökeres megjavítását eredményezte.

A termelőerők fejlődése

A termelési viszonyok megváltoztatása a népi demokráciákban helyreállította az összhangot a termelőerők jellege, és a termelési viszonyok között, s kedvező alapot teremtett a termelés céltudatos és erőteljes fejlesztésére.

Ez mindenekelőtt abban nyilvánult meg, hogy a tervgazdálkodás megvalósítása alapján a nemzeti jövedelem jóval gyorsabban emelkedik, mint a tőkés országokban. Igaz, hogy a nemzeti jövedelem abszolút színvonalának az összehasonlítása a szocialista és tőkés országok között — a marxista és a polgári számítási módszerek eltérése miatt — sok nehézségbe ütközik. A nemzeti jövedelem dinamikája szempontjából azonban ezek a módszer-

Digitized by Google

tani eltérések sokkal kevésbé jelentősek, s ezért a növekedési tendenciák összehasonlításánál az eltérő módszerekkel számított adatok is felhasználhatók.

A nemzeti jövedelem alakulása a népi demokráciákban és a nyugateurópai tőkés országokban

(1950 = 100)

Ország	1958.
Albánia	210
Bulgária*	199
Csehszlovákia	181
Lengyelország	186
Magyarország	159
Német Dem. Köztársaság	211
Románia	218
Hét népi demokratikus ország együtt*	195
OEEC** országok együtt	140
ebből:	
Anglia	119
Franciaország	142
Belgium	125
Hollandia	142
Ausztria	162

* Becslés

** Az „Európai Gazdasági Együttműködés Szervezete" eredetileg az ún. Marshall terv végrehajtására a nyugat-európai tőkés országok részvételével létrehozott szervezet, a „terv" végrehajtása után is fennmaradt.

Amint ebből a táblázatból is látható, Magyarország eredményei a nemzeti jövedelem emelésében nem olyan kedvezőek, mint más népi demokratikus országoké. Ebben nyilvánvalóan szerepet játszottak bizonyos külső adottságok is (természeti kincsekben való viszonylagos szegénység stb.), de alapvetőek a gazdaságpolitikában elkövetett szektás és revizionista hibák, az ellenforra-

Digitized by Google

dalom okozta károk voltak. De még így is kedvezőbben alakult Magyarország nemzeti jövedelme 1949 és 1959 között, mint a legtöbb nyugat-európai tőkés országé, és a fejlődés üteme sokkal gyorsabb volt, mint a két világháború közötti Magyarországon.

A nemzeti jövedelem gyors növekedése elsősorban a *szocialista iparosításnak* köszönhető. A Szovjetunió szocialista építésének tapasztalatai megmutatták, de a gazdaságilag fejlett tőkés országok gazdaságtörténete is azt bizonyítja, hogy korunkban a gazdasági fejlődés mindenekelőtt az ipar fejlesztésétől függ. A szocialista iparosítás megvalósítását ezért valamennyi népi demokrácia az alapvető gazdaságpolitikai célok közé sorolja. Az ipar területén az elmúlt 15 évben kifejtett erőfeszítések igen eredményesek voltak, amit az ipari termelés gyors emelkedése, igen sok új termék gyártásának a bevezetése stb. bizonyít. Az ipari termelés indexeinek az alakulását az alábbi táblázat mutatja:

Az ipari termelés alakulása a népi demokráciákban és a nyugateurópai tőkés országokban

(1950 = 100)

Ország	1959.
Albánia	538
Bulgária	359
Csehszlovákia	253
Lengyelország	303
Magyarország	258
Német Dem. Köztársaság	270
Románia	296
Hét népi demokratikus ország együtt*	279
OEEC országokban együtt	163
ebből:	
Anglia	128
Franciaország	178
Belgium	127
Hollandia	155
Ausztria	180

* Becslés.

Digitized by Google

A nehézipar elsődleges fejlesztésének eredményeként a népi demokráciákban az alapvető ipari termékek termelésében jelentős eredmények születtek. Ma már a hét népi demokratikus országban termelt alapanyagok és energia mennyisége az európai termelésnek jelentős részét adják. Ha a villamosenergia, az acél, a nyersvas, a cement és a kőolaj termelését összehasonlítjuk az összesen 100 millió lakossal rendelkező hét népi demokráciában, és az együttesen 100 millió lakost számláló Franciaországban, Olaszországban és Ausztriában, akkor azt láthatjuk, hogy ezeknek a termékeknek a termelése nem sokkal marad el a három tőkés ország együttes termelése mögött.

Egyes cikkek termelése a népi demokráciákban és három tőkés országban

(1959)

Ország	Villamosenergia	Nyersvas	Acél	Cement	Kőolaj
	milliárd kwó	millió tonna			
Albánia	0,2	—	—	0,1	0,5
Bulgária	3,9	0,1	0,2	1,4	0,2
Csehszlovákia	21,9	4,2	6,1	4,7	0,1
Lengyelország	26,4	4,4	6,2	5,3	0,2
Magyarország	7,1	1,1	1,8	1,4	1,0
Német Dem. Köztársaság	37,2	1,9	3,2	4,2	—
Románia	6,8	0,8	1,4	2,9	11,4
Hét népi demokratikus ország együtt	103,5	12,5	18,9	20,0	13,5
Franciaország, Olaszország és Ausztria együtt	122,3	16,7	24,5	30,7	5,8

A háború előtti színvonalhoz képest többszörösére emelkedett az ipari össztermelés és az egyes alapvető termékek termelése is. 1959-ben az albán ipar 22-szer, a bolgár 11-szer, a csehszlovák 3,6-szor, a lengyel 6,8-szor, a magyar 4,1-szer, a Német Demokratikus Köztársaság ipara 3-szor, a román ipar 4,4-szer annyit termelt, mint a háború előtt. Az ipari termelés emelkedését jelentős mértékben a munka termelékenységének az emelésével érték el. Magyarországon és Bulgáriában, ahol a foglalkoztatottság különösen gyorsan emelkedett, a termelékenység emelkedése valami-

Digitized by Google

vel lassúbb volt, mint a többi népi demokráciában, de még ezekben az országokban is lényegesen gyorsabban nőtt a termelékenység, mint a felszabadulás előtt, vagy mint a nyugat-európai országokban. Az iparban a termelékenység 1959-ben Bulgáriában 69, Csehszlovákiában 98, Lengyelországban 99, Magyarországon 50 százalékkal volt magasabb, mint 1949-ben, a Német Demokratikus Köztársaságban a növekedés 108, Romániában pedig 97 százalékot tett ki 1950-hez képest.

A *mezőgazdasági termelés területén* az elmúlt 15 évben a népi demokráciákban általában nem születtek olyan kimagasló eredmények, mint az iparban. Ennek megítélésénél azonban figyelembe kell venni azt, hogy a szocialista viszonyok itt később alakultak ki. A népi demokráciák az elmúlt 15 évben nagy munkát végeztek a mezőgazdasági termelési viszonyok megváltoztatásáért, ami összehasonlíthatatlanul hosszadalmasabb és nehézkesebb folyamat, mint az ipar, vagy a kereskedelem szocialista szektorának kialakítása. Az iparosítás főszakában természetesen erejüket elsősorban az ipar fejlesztésére kellett koncentrálniuk.

A mezőgazdasági fejlődés jellemzésére a növénytermelési eredményeket, az állatállomány alakulását és a mezőgazdaság gépesítését célszerű vizsgálni, mint az egész mezőgazdasági termelésre jellemző körülményeket.

Egyes növények termelése az 1934—38. és az 1954—58. évek átlagában

(millió t.)

Ország	Búza		Kukorica		Burgonya		Cukorrépa	
	1934—1938	1954—1958	1934—1938	1954—1958	1934—1938	1954—1958	1934—1938	1954—1958
Albánia	—	0,1	0,1	0,2	—	—	—	0,1
Bulgária	1,9	2,0	0,9	1,2	0,1	0,3	0,1	0,8
Csehszlovákia	1,5	1,4	0,2	0,4	9,6	8,2	4,7	6,0
Lengyelország	2,0	2,2	—	—	38,0	34,1	6,0	7,3
Magyarország	2,2	1,8	2,3	2,7	2,1	2,4	1,0	2,0
Német Dem. Közt.	1,5	1,2	—	—	13,6	13,3	5,4	6,1
Románia	2,6	2,8	4,1	5,0	1,3	2,7	0,4	1,7
Hét népi demokratikus ország együtt	11,7	11,5	7,6	9,5	64,7	61,0	17,6	24,0

Az 1954—58. évi átlagok értékelésénél figyelembe kell venni, hogy az elmúlt három-négy évben hozott intézkedések hatására

Digitized by Google

az átlagszámítás alapjául szolgáló éveken belül is a legutóbbi években kedvezőbbek az eredmények, tehát emelkedő tendencia tapasztalható.

Állatállomány

(millió db)

Ország	1938				1958			
	szarvasmarha	sertés	juh	ló	szarvasmarha	sertés	juh	ló
Albánia	0,4	—	1,6	—	0,4	0,1	1,7	—
Bulgária	1,5	0,8	9,1	0,6	1,4	2,0	7,7	0,4
Csehszlovákia	4,7	3,5	0,5	0,7	4,1	5,4	0,9	0,5
Lengyelország	10,1	7,5	3,4	3,9	8,2	12,0	3,9	2,7
Magyarország	1,9	5,2	1,6	0,8	1,9	5,3	2,1	0,7
Német Dem. Közt.	3,7	5,7	1,8	0,8	4,1	7,5	2,1	0,6
Románia	3,7	2,8	10,1	1,6	4,5	3,2	10,4	1,3
Hét népi demokratikus országban együtt	26,0	25,5	28,1	8,4	24,6	35,5	28,8	6,2

A népi demokráciák állatállományának alakulásában mutatkozó tendenciák lényegében megegyeznek a világ állatállományában tapasztalható általános irányzattal, kivéve a szarvasmarhaállományt, amelyben a világ egyéb területein emelkedés mutatkozik. (A Szovjetunióban, az Egyesült Államokban, Argentínában jelentős mértékű, más országokban — így Franciaországban, Angliában stb. — kisebb mértékű a szarvasmarhaállomány növekedése.)

Az állatállomány alakulása egyébként nem teljesértékű jellemzője az állattenyésztés fejlődésének. Sokoldalúbb elemzés, amely figyelembe veszi az állattenyésztési hozamok alakulását, a tehenek átlagos tejhozamát, az átlagos vágási súlyt, a juhokról lenyírt gyapjú mennyiségét és minőségét stb. — de amely meghaladná e cikk kereteit — pontosabb és árnyaltabb értékelést adna. (Az állomány csökkenését ellensúlyozhatja a vágási súly növekedése, de fordított eset is előfordulhat; a szarvasmarhaállomány azonos színvonala mellett a tehénállomány részaránya jelentősen eltérő lehet stb.)

A népi demokratikus országokban jelentős az előrehaladás — különösen az utóbbi években — a mezőgazdaság gépesítése terén. A

Digitized by Google

traktorállomány 1948 és 1958 között négyszeresére emelkedett, és kb. negyedmillió darabot ért el. De ezzel — az elért nagy fejlődés ellenére — még korántsem oldódott meg a mezőgazdaság gépesítése. Mutatja ezt az is, hogy Franciaországban — amelynek a területe kb. fele akkora, mint a hét népi demokratikus országé együttesen — 1956-ban 396 000 traktor volt a mezőgazdaságban. Az egy traktorra jutó szántóterület az egyes népi demokratikus országokban jelenleg 100—300 hektár között mozog. A gazdaságilag fejlett nyugat-európai országokban ez a mutató mindenütt 50 ha alatt van, sőt egyes országokban (Angliában, a Német Szövetségi Köztársaságban és Svájcban) már 20 alá csökkent. A mezőgazdaság jelenlegi gyors fejlődése azonban rövidesen lényeges változást eredményez a népi demokráciákban a gépesítésben is.

A termelőerők gyors fejlődése a népi demokráciákban elképzelhetetlen lett volna nagyszabású beruházási programok megvalósítása nélkül. A beruházásoknak a gazdasági fejlődésben betöltött szerepe közismert. Természetszerű, hogy a népi demokráciákban a nemzeti jövedelem nagyütemű növelését, a szocialista iparosítást és a mezőgazdaság szocialista átszervezését nem lehetett volna *széleskörű beruházások* nélkül megvalósítani. Ennek statisztikai bemutatása és a beruházások terén elért eredményeknek a népi demokráciák közötti számszerű összehasonlítása igen nagy nehézségekbe ütközik. Az egyes országokban érvényes árrendszerek jelentős mértékben eltérnek egymástól, ami rendkívül megnehezíti a pontosabb összehasonlítást. Ezenkívül a beruházásokban az egyes termékek országonként más-más súllyal szerepelnek. Ezért a be-

Beruházások

(1959)

Ország	Nemzeti valutában (milliárd)	Forintban (milliárd)
Albánia	12,2	1,7
Bulgária	6,2	9,8
Csehszlovákia	37,9	45,7
Lengyelország	82,9	77,4
Magyarország	27,4	27,4
Német Dem. Köztársaság	14,0	52,3
Románia	17,5	25,3
Hét népi demokratikus ország együtt	—	239,6

Digitized by Google

ruházások alakulására vonatkozóan csupán a beruházott összegek nagyságát ismertetjük nemzeti valutában, és a Magyar Nemzeti Bank hivatalos árfolyamain forintra átszámítva. Hangsúlyozni kell azonban, hogy az ilyen átszámítás szükségképpen rendkívül durva megoldást jelent, s csupán legáltalánosabb nagyságrendi tájékoztatásul szolgálhat.

A népi demokráciákban 1959-ben beruházott összeg 85—170 milliárd rubelt tett ki (szélső értékekként a nemkereskedelmi ill. kereskedelmi valutaátszámítási kulcs segítségével kapott összegeket véve), s ez nem jelentéktelen összeg, még a Szovjetunió igen nagyvolumenű beruházásaihoz képest sem (1959-ben a Szovjetunióban az állami és szövetkezeti beruházások — a kolhozok beruházásai nélkül — 275 milliárd rubelt tettek ki).

Az elmúlt időszakban a népi demokráciákban a beruházásokon belül a legnagyobb súlyuk az ipari beruházásoknak volt. Az ipari beruházások az összberuházásoknak általában 40—50 százalékát tették ki, a mezőgazdaságiak kb. 10 százalékát, amint ez az alábbi táblázat adataiból is látható.

Az ipari és mezőgazdasági beruházások aránya

(Összes beruházás = 100)

Ország	1950		1958	
	Ipar és építőipar	Mezőgazdaság	Ipar és építőipar	Mezőgazdaság
Albánia	50,1	9,8	35,9	18,0
Bulgária	45,1	8,5	62,8	9,6
Csehszlovákia	54,9	8,8	52,7	19,6
Lengyelország	40,9	11,9	44,1	11,9
Magyarország	42,0	9,8	44,3	12,6
Német Dem. Köztársaság	48,5	10,9	53,9	8,9
Románia	54,8	11,3	55,3	17,2

A beruházásokon belül fontos kiemelni a lakásépítésre vonatkozó adatokat, mert a lakáskérdés megoldása a központi feladatok közé tartozik valamennyi népi demokráciában (talán a Német Demokratikus Köztársaság kivételével, ahol a helyzet a legkedvezőbb ebben a tekintetben). 1958-ban a népi demokráciákban kereken 400 000 lakást építettek fel, kb. 160 000-rel többet, mint 1953-ban. A 1000 lakosra jutó lakásépítkezések száma négyet tesz

Digitized by Google

ki, ami az emelkedés ellenére például a Szovjetunióban folyó lakásépítkezéshez mérten viszonylag még mindig alacsony színvonalat jelent (1959-ben a Szovjetunióban 1000 lakosra 14,5 felépített lakás jutott).

A dolgozók anyagi és kulturális helyzetének javulása

15 év történelmi mértékkel mérve nagyon rövid időszak, de a termelési viszonyok megváltozása, a termelő erők gyors növekedése lehetővé tette, hogy másfél évtized alatt a népi demokratikus országok népeik anyagi jólétét jelentősen emeljék. A dolgozók helyzetének megjavításában elért eredmények értékét nagyban emeli az, hogy az osztályharc bonyolult küzdelmei, az új termelési viszonyok kialakításának nehéz munkája folyamatában, egy véres világháború pusztításai után, és az imperialisták által szított „hidegháború" légkörében vívták ki.

Lehetetlen kitérni mind azokra a változásokra, amelyek teljesen átalakították a dolgozók helyzetét; csak a legfontosabbakat említjük.

A népi demokráciák a munkanélküliséget, amely a második világháború előtt valamennyi jelenlegi népi demokratikus ország dolgozóit jelentősen sújtotta, a negyvenes évek végére lényegé-

A foglalkoztatottság alakulása

(millió fő)

Ország	1950	1953	1958
Bulgária	0,8	1,1	1,4
Csehszlovákia	5,6	5,7	6,1
Lengyelország	5,2	6,3	7,3
Magyarország	2,2	2,9	2,9
Német Dem. Köztársaság	7,5*	7,9	8,2
Románia	2,1**	2,8	2,9
Hat népi demokratikus ország együtt	23,4	26,7	28,8

* Becslés.

** A szocialista szektorban.

Digitized by Google

ben megszüntették és ezzel a kapitalista korszak egyik legsúlyosabb örökségét likvidálták. A foglalkoztatottság gyors növelése révén nemcsak a városokban szűnt meg a munkanélküliség, de a sokkal kevésbé megállapítható, ún. lappangó falusi munkaerőfeleslegek is jelentős mértékben elhelyezkedhettek. A foglalkoztatottság éppen azokban a népi demokráciákban növekedett a leggyorsabban, amelyeknek mezőgazdaságában nagyobb, lényegében kihasználatlan munkaerőtartalékok voltak.

A foglalkoztatottság gyors emelkedése egyes országokban — így hazánkban is — a termelés emelésének fő forrása volt.

Jelentősen emelkedtek a reálbérek. A munkások és alkalmazottak reálbére Bulgáriában 1952 és 1958 között 75 százalékkal, Csehszlovákiában 1953 és 1958 között 32 százalékkal, Lengyelországban 1955 és 1958 között 25 százalékkal, Magyarországon 1949 és 1958 között 68 százalékkal, a Német Demokratikus Köztársaságban 1950 és 1958 között 146 százalékkal nőtt, bár ez a fejlődés nem mindenütt volt egyenletes. Így például Magyarországon és Lengyelországban az ötvenes évek elején az egy keresőre jutó reálbérek átmenetileg csökkentek. Egészben véve azonban valamennyi népi demokráciában igen sokat emelkedett az elmúlt másfél évtizedben a munkások és alkalmazottak reálbére, és jóval meghaladta a háború előtti színvonalat. Lényegesen emelkedett a parasztság reáljövedelme is.

Az anyagi jólét fokozódásának legkézzelfoghatóbb bizonyítéka a fogyasztás jelentős növekedése. Az elmúlt 15 évben a fogyasztás emelkedése az élelmiszerek és az iparcikkek fogyasztása terén egyaránt nagymértékű volt a népi demokráciákban. Csehszlovákiában a háború előtt az egy lakosra jutó cukorfogyasztás 23,2 kg volt; 1958-ban ez a hányad már 34,9 kg-ra, azaz 50 százalékkal emelkedett. Az egy lakosra jutó húsfogyasztás Magyarországon a háború előtti 24,9 kg-hoz képes 1959-re 34,9 kg-ra, azaz 40 százalékkal nőtt, a Német Demokratikus Köztársaságban pedig 1950 és 1958 között több mint kétszeresére (22,1 kg-ról 50,8 kg-ra) emelkedett.

Ami az iparcikk-fogyasztást illeti, Bulgáriában például 1959-ben 166 ezer darab rádióvevő készüléket (1958-hoz képest 28 százalékos növekedés), 426 millió leva értékű bútort (1958-hoz viszonyítva 22 százalékos emelkedés), csaknem 7 millió pár cipőt (az 1958. évi eladással szemben 25 százalékos növekedés) vásárolt a lakosság. Hasonló emelkedés mutatkozik az iparcikk-eladások s főként a tartós fogyasztási cikkek eladása terén a többi európai népi demokratikus országban is.

Digitized by Google

A kiskereskedelmi forgalom alakulása
(1950 = 100)

Ország	1950	1953	1955	1958
Bulgária	100	124	173	241
Csehszlovákia	—[1]	116	151	182
Lengyelország	100	104	138	196
Magyarország	100	100	126	158
Német Dem. Köztársaság	100	159	183	221
Románia	100	160	200	234

[1] 1949 = 100

Említést érdemel az a tény is, hogy a népi demokratikus országokban a szocialista fejlődés eredményeként jelentős eltolódás következett be a fogyasztás strukturájában — az értékesebb és tartósabb jellegű fogyasztási cikkek javára. A régi Lengyelországban például a munkáscsaládok élelmiszer vásárlására fordított kiadásai az összkiadásaiknak több mint felét tették ki, a ruházat és lábbeli beszerzésére fordított kiadások pedig alig 17 százalékkal szerepeltek. Ezzel szemben az 1950-es évek végén a bányászatban foglalkoztatottaknál már 42, illetve 24 százalék volt ez az arány, a kohászatban dolgozóknál 49, illetve 21 százalék, a gépipari munkásoknál 46, illetve 24 százalék.

A fogyasztás növekedéséhez a foglalkoztatottság, a munkabérek és fizetések emelkedésén kívül jelentős mértékben járultak hozzá a sorozatos árleszállítások. E cikk kereteit meghaladná az, hogy ismertessünk minden árleszállítást, amelyet az utóbbi években az egyes országokban végrehajtottak. Csak arra hívjuk fel a figyelmet, hogy egyetlen év alatt, 1959-ben nagyarányú árleszállítást hajtottak végre a közszükségleti cikkek tekintetében Albániában, Bulgáriában, Csehszlovákiában, Romániában, valamint néhány élelmiszer terén Magyarországon.

A szociális juttatások rendszerét valamennyi népi demokratikus országban *igen nagy mértékben kiterjesztették* a háború előtti színvonalhoz viszonyítva. Az egyes országok szociális juttatási rendszerének elemzése túlhaladná e cikk kereteit. Ezért általánosságban csak annyit állapítsunk meg, hogy a népi demokráciák szinte gazdasági erejükön túlmenő mértékben tettek a lakosság szociális ellátása szempontjából nagyfontosságú társadalombiztosítási, egészségügyi, oktatásügyi stb. intézkedéseket. Az egyes országokban tapasztalható különbségek ellenére nyugodtan állíthatjuk, hogy ezekben az országokban minden rászorult, anyagi

Digitized by Google

helyzetétől függetlenül részesül a számára létfontosságú orvosi ellátásban, kórházi ápolásban, közép- és főiskolai oktatásban, nyugdíjban stb.

1958-ban például Magyarországon a lakosságnak 65 százaléka volt ingyenes orvosi ellátásra jogosult, Csehszlovákiában pedig már 95 százaléka. Ugyanakkor egyes gazdaságilag fejlett kapitalista országokban, például Franciaországban vagy Hollandiában a biztosítottak aránya csak 50—55 százalék volt.[1] A népi demokratikus országok és a tőkés országok nyugdíjviszonyaival kapcsolatban a nyugdíjképesség alsó korhatárának összehasonlítását lehet kiemelni.

A nyugdíjkorhatár a szocialista és kapitalista országokban

Ország	Férfiak	Nők
Bulgária	60	55
Csehszlovákia	60	60
Lengyelország	65	60
Magyarország	60	55
Románia	60	55
Szovjetunió	60	55
Ausztria	65	60
Belgium	65	60
Egyesült Királyság	65	60
Franciaország	60	60
Hollandia	65	65
Német Szöv. Köztársaság	65	65
Norvégia	70	70
Svédország	67	67
Svájc	65	65
Kanada	70	70
USA	65	65
Ausztrália	65	60

Nagyon nehéz a népi demokráciák kulturális fejlődését jelző mutatók közül néhányat kiválasztani és azzal jellemezni a szocializmus útjára lépett népek kulturális életének fellendülését. Önkényes eljárás ez, mert a népi demokráciák a kulturális élet szinte minden területén kimagasló sikereket értek el.

Az egyes országoknak a közoktatásban elért eredményeit talán az analfabetizmus felszámolásával és a főiskolai képzés kiterjesztő-

[1] A tőkés országokban emellett a biztosítottak általában jelentékeny mértékben kötelesek hozzájárulni a társadalombiztosítási költségek fedezéséhez.

Digitized by Google

sével lehet legjobban jellemezni. A legtöbb népi demokratikus országban a felszabadulás előtt még igen magas volt az analfabéták száma: Bulgáriában 1934-ben a 10 éven felüli lakosság 31 százaléka, Lengyelországban 1931-ben 23 százaléka, Csehszlovákiában 1930-ban 5 százaléka, Magyarországon és Romániában pedig a 7 éven felüli lakosság 5 százaléka (1949-ben), illetve 23 százaléka (1948-ban) volt írástudatlan. A főiskolai oktatás fejlődésére jellemző, hogy az 1958/59. tanévben a hét európai népi demokráciában 441 000 főiskolai hallgató tanult, 10 000 lakosra tehát 44 főiskolai hallgató jutott, s ez az arány lényegesen magasabb, mint a legfontosabb nyugat-európai országoké. Összehasonlításképpen megemlítjük, hogy a 10 000 lakosra jutó főiskolai hallgatók száma Franciaországban 36 volt (1956-ban), Belgiumban 33 (1957-ben), Hollandiában 29 (1957-ben), a Német Szövetségi Köztársaságban pedig 27 (1956-ban).

A kulturális élet számtalan egyéb területén elért eredményeknek akár csak vázlatos felsorolása sem férne bele e cikk kereteibe. 1938 és 1958 között az 1000 lakosra jutó rádióelőfizetők száma Bulgáriában 10-ről 76-ra, Lengyelországban 27-ről 155-re, Magyarországon 46-ról 198-ra, Romániában 16-ról 92-re növekedett, Csehszlovákiában pedig 227-et, a Német Demokratikus Köztársaságban 310-et ért el; az egy lakosra jutó évi mozilátogatások száma 1938 és 1958 között Bulgáriában 2-ről 12-re, Csehszlovákiában 6-ról 14-re, Magyarországon 2-ről 13-ra, Romániában 3-ról 7-re emelkedett. De ezek a számok — éppúgy, mint a színházkultúra, a könyvkiadás fejlődését, a napilapok példányszámának emelkedését bizonyító adatok — nem tükrözik vissza hűen a kulturális forradalom jelentőségét, bár önmagukban is igen sokat mondanak. A kulturális élet fejlődésének számszerű mutatói ugyanis nem érzékeltethetik azt a minőségi változást, amely a színházakban, a rádióban, a filmszínházakban és az irodalomban a kapitalista korszak kultúréletéhez viszonyítva bekövetkezett.

A főiskolai oktatás kiszélesítésének a jelentősége közismert, s ma már a nyugat-európai tőkés országokban is sokat tárgyalnak róla, különösen azért, mert a Szovjetunió ebben a vonatkozásban megelőzte az Egyesült Államokat.[1]

Nagyjelentőségűek az egészségügy területén elért eredmények is.

[1] Az 1950-ben végzett mérnökök száma a Szovjetunióban 36 000, az Egyesült Államokban 53 000 volt, 1959-ben viszont a Szovjetunióban már 108 000, az Egyesült Államokban pedig csupán 38 000 mérnök végzett.

Digitized by Google

Az európai népi demokratikus országok a felszabadulás óta eltelt 15 évben nagy súlyt helyeztek az orvosképzésre, s ennek eredményeként szép eredményeket értek el az orvosi ellátásban. 1939-ben Bulgáriában 10 000 lakosra 5 orvos jutott, 1958-ban pedig már 13; Magyarországon a 10 000 lakosra jutó orvosok száma 1938-ban 12, 1959-ben 15, Csehszlovákiában 1950-ben 10, 1958-ban 16 volt. Orvosi ellátottság tekintetében az európai népi demokráciák elértek, illetve túl is haladtak jó néhány fejlett kapitalista országot. (A rendelkezésünkre álló utolsó adatok szerint az Amerikai Egyesült Államokban 13 orvos jut 10 000 lakosra, Belgiumban ez az arány 11, Franciaországban és Hollandiában 10, a Német Szövetségi Köztársaságban 13, Olaszországban 12, Svájcban 14, Svédországban 8.)

Hasonlóképpen fejlődött a kórházi ágyakkal való ellátottság is. Például Albániában 1938-ban mindössze 8 kórházi ágy jutott 10 000 lakosra, 1959-ben már 51, Romániában a 10 000 lakosra jutó kórházi ágyak száma az 1938. évi 20-ról 1959-re 71-re emelkedett, a Német Demokratikus Köztársaságban 1950-ben 102 kórházi ágy jutott 10 000 lakosra, 1959-ben már 119.

Az egészségügyi (de nemcsak az egészségügyi) intézkedések eredményeképpen ezekben az országokban meghosszabbodott az emberek átlagos élettartama. A halálozási arányszám, amely a háború előtti évek átlagában Romániában 19,6 ezrelék volt, 1958-ban 8,7 ezrelékre csökkent, Bulgáriában ez az arányszám ugyanezen évek alatt 13,9 ezrelékről 7,9 ezrelékre, Lengyelországban 14 ezrelékről 8,4 ezrelékre esett vissza.

A hét népi demokratikus országnak az elmúlt tizenöt évben elért eredményei sok fontos tanulságot nyújtanak a szocialista építés aktív résztvevőinek és a szocializmus híveinek világszerte. A legfontosabb ezek közül az, hogy az elmúlt másfél évtizedben a Szovjetunió után a népi demokratikus országok gyors fejlődése is világosan bebizonyította a marxi—lenini elmélet helyességét, a szocialista és a szocializmust építő társadalmak életerejét és a kapitalizmussal szembeni előnyeit. A népi demokráciák 15 éves fejlődése a tőkés országok dolgozói számára is megmutatja, hogy a szocializmus útja nemcsak a Szovjetunió számára volt a felemelkedés egyetlen lehetősége, nemcsak a korábban elmaradott országok iparosításának és fellendülésének biztos útja, hanem az iparilag fejlett országok számára is az egyetlen olyan perspektíva, amely biztosítja a népgazdaság nagyarányú továbbfejlődését.

•

A népi demokráciák 15 év alatt elért eredményei szilárd alapot teremtenek a következő évek sikeres fejlődése számára. Kö-

Digitized by Google

zülük Csehszlovákia, Lengyelország, Magyarország és a Német Demokratikus Köztársaság már közzétette a népgazdaság 1965-ig terjedő fejlesztésére vonatkozó távlati tervét. Ezek a tervek azt mutatják, hogy a következő években a népi demokráciák újabb nagy lépést tesznek afelé, hogy végleg megszüntessék a történelmi körülményekből adódó gazdasági elmaradottságukat, s elérjék, sőt meghaladják a legfejlettebb tőkés országok színvonalát.

Az ipari termelés emelésének tervei

ország	Bázis	1965
Csehszlovákia	(1960 = 100)	150
Lengyelország	(1960 = 100)	150
Magyarország	(1958 = 100)	165—170
Német Demokratikus Köztársaság	(1958 = 100)	188

A bulgáriai, a romániai és az albániai terveket még nem ismerjük ugyan, de az utóbbi évek fejlődési ütemét véve alapul, azt várhatjuk, hogy 1965-ben a népi demokráciákban együttesen az ipari termelés színvonala legalább 50 százalékkal lesz magasabb, mint 1960-ban. 1965-ben a hét ország együttes acéltermelése feltehetően közel jár majd a 30 millió tonnához, villamosenergia-termelése a 180 milliárd kWó-hoz, kőszéntermelése a 160, barnaszéntermelése a 420 millió tonnához. Jelentős emelkedést irányoznak elő a távlati tervek a mezőgazdaságban, és az anyagi termelés egyéb ágaiban. A termelés fokozása alapján továbbra is nagy arányban javulnak a lakosság életkörülményei, emelkedik kulturális, szociális és egészségügyi ellátottságuk.

Hogy a népi demokráciák 15 évvel felszabadulásuk után ilyen nagyszabású tervek megvalósításához foghatnak hozzá, az az elmúlt korszak eredményes fejlődésének köszönhető. Nem kétséges, hogy a népi demokratikus országok fejlődésének elmúlt 15 éve úgy kerül be az emberi haladásért folytatott harc történetébe, mint olyan korszak, amelyben a népi demokráciák népei, a Szovjetunió támogatásával, együttműködve a szocialista tábor összes országaival, az emberi haladás élcsoportjában küzdöttek népeik felemelkedéséért, a szocializmus és a béke ügyének győzelméért.

Digitized by Google

A termelőszövetkezetek állami irányítása és a tanácsok feladatai

Írta NAGY LÁSZLÓ

„Elérkezett... az idő, amikor a gazdasági élet minden szintjén az eddiginél hatékonyabb, tudományosabb, magasabb színvonalú vezetésre van szükség. Ennek szervezeti formáit ki kell dolgozni. A munkát annak tudatában kell végezni, hogy a dolgozók joggal elvárják a vezetés egyszerűsítését, a közbeiktatott felesleges szervek kikapcsolását, a bürokrácia csökkentését, a vezetés felelősségének növelését, az alsóbb szervek hatáskörének bővítését, a tervszerű vezetés és a demokratikus centralizmus lenini elveinek következetesebb érvényesülését."

Az MSZMP VII. kongresszusának határozata a szocializmusért folyó harc történelmi tapasztalatairól és a további feladatokról. Az MSZMP VII. kongresszusa, Kossuth, 1959. 179. old.

A gazdasági vezetés fejlesztésére hozott párthatározatok és kormányintézkedések eredményeként az ellenforradalom óta sokat javult a mezőgazdaság, benne a termelőszövetkezetek irányítása is. A központi állami irányítás és a tervgazdálkodás ellen, a „termelőszövetkezeti autonómia" cégére alatt folyó revizionista támadást pártunk sikeresen visszaverte, csapást mért az állami irányítást pusztán adminisztratív tevékenységre leszűkítő felfogásra, hatékony intézkedéseket tett a túlzott központosítás és a bürokratikus jelenségek megszüntetésére. Az utóbbi években bővült a tanácsok hatásköre, javult a munkájuk. Növekedett a dolgozók érdeklődése és részvétele a különböző állami feladatok végrehajtásában.

A termelőszövetkezetek gazdasági, szervezeti megszilárdítása, korszerű nagyüzemekké fejlesztésük nagymértékben az állami irányítás hatékonyságán múlik. A termelőszövetkezetek ál-

* A cikk anyagát képző téziseket Nagy László vezetésével munkaközösség készítette és megvitatta az MSZMP Központi Bizottsága mellett működő Mezőgazdasági Bizottság is. Ez a cikk az állami irányítással a tanácsi feladatok szemszögéből foglalkozik, s nem tér ki annak több fontos közgazdasági és gazdaságpolitikai problémájára, melyekre a Társadalmi Szemlében még visszatérünk.

Digitized by Google

lami irányításának módszereiben 1957 óta lényeges változások történtek (fokozottabban alkalmaztuk a gazdasági eszközöket), s az új módszerek kedvező hatása érezhető mezőgazdaságunkban. De a mezőgazdaság szocialista szektorának 1959-ben és az idén bekövetkezett fejlődése, szövetkezeti községek és járások kialakulása új feladatokat állít a tanácsok elé.

A termelőszövetkezetek állami irányításának több ága van. Ide tartozik a mezőgazdasági termelőszövetkezetek tervezésének rendszere, az ár- és hitelpolitika, a felvásárlási és értékesítési politika, a szakigazgatás stb. Ebben a cikkben nem vállalkozhatunk a problémakör teljes ismertetésére, hanem döntően azzal foglalkozunk, hogy milyen feladatok várnak a tanácsokra — elsősorban a járási tanácsra —, milyen új feladatokat állít előtérbe a termelőszövetkezeti mozgalomnak az utóbbi időben bekövetkezett nagyarányú fellendülése.

A tanácsok sokrétű, szövetkezetekkel kapcsolatos tevékenységének két fő oldalát kell megkülönböztetnünk: a mezőgazdasági szakigazgatást, és az üzemgazdasági irányítást.

a) *Az általános mezőgazdasági szakigazgatás* kiterjed az egész mezőgazdaságra, a termelőszövetkezetek gazdasági működésére és szervezeti életére is. A mezőgazdasági szakigazgatás kialakulóban levő sajátos ága a termelőszövetkezeti igazgatás, amely a szövetkezetek megalakulására és működésére vonatkozó kötelező állami rendelkezéseket és feltételeket tartalmazza.

b) A termelőszövetkezetek állami irányításának napjainkban legfontosabb, de egyben a legkevésbé kifejlődött ága a *szövetkezetek üzemgazdasági irányítása.* Ez lényegében az állami üzemek vállalati igazgatásának felel meg. Célja a termelőszövetkezeti gazdasági tevékenység nagyüzemi követelményeknek megfelelő befolyásolása, irányítása és annak elősegítése, hogy a szövetkezetek termelési, elosztási, értékesítési tevékenysége a népgazdaság követelményeivel összhangban, tervszerűen történjék.

A szakigazgatási és üzemi irányítási tennivalók általában összefonódnak — éppen amiatt, mert rendszerint azonos szerv gyakorolja azokat, — de a feladatok tisztánlátása és elhatárolása, a helyes módszerek kialakítása érdekében indokolt a különválasztásuk.

I.

1. A termelőszövetkezetek állami irányításának jelentős területe az állami szervek szakigazgatási tevékenysége. A tanács szakigazgatási hatáskörébe tartozó feladatokat a végrehajtó bizottság szervei látják el; a mezőgazdasági szakigazgatást tehát a mező-

Digitized by Google

gazdasági osztály (ide tartozik pl. az állategészségügy, a törzskönyvezés, a növényvédelem, a földrendezés stb.). Emellett természetesen más osztályok is foglalkoznak a termelőszövetkezetekre kiható szakigazgatási feladatokkal. Így például a pénzügyi osztály végzi a termelőszövetkezetek adóztatásával kapcsolatos tennivalókat.

A szakigazgatási szerveknek a hatáskörükbe tartozó ügyekben önálló intézkedési, irányítási és hatósági jogkörük van; tehát a jogszabályokkal hatáskörükbe utalt ügyekben hatóságként járnak el, kötelező határozatokat hoznak.

A termelőszövetkezetek állami irányításának ez a legjobban kialakult oldala. Akad azonban még megoldásra váró feladat e téren is.

Egyik nagyon fontos tennivaló, hogy helyes irányban bővítsük a járási tanácsok szakigazgatási tevékenységét. A mezőgazdasági szakigazgatási feladatok zömét ugyanis jelenleg még a megyei tanács vb. mezőgazdasági osztálya gyakorolja, s a járási mezőgazdasági osztály hatáskörébe túlnyomórészt véleményező jellegű feladatok tartoznak. A szövetkezeti termeléssel és szervezéssel kapcsolatos szakigazgatási jogkörök járási tanácsszervekhez való koncentrálása feltétele az üzemgazdasági irányítás megfelelő gyakorlásának is. Az utóbbi hónapokban hozott párt- és kormányintézkedések nyomán a hatáskörök leadása kezdetét vette, s éppen ezért ma már sokkal inkább a szakigazgatásban dolgozókon múlik, hogy mennyire hatékonyan vesznek részt a szövetkezetek ilyen irányú igazgatásában, milyen mértékben élnek a rájuk ruházott jogokkal.

2. A tanácsok tevékenységében új feladatkör a *szövetkezeti igazgatás*, amely azt szolgálja, hogy a termelőszövetkezetek tagjai az alapszabályt, a szövetkezet belső életére vonatkozó rendelkezéseket betartsák. E jogkör legfontosabb területei a következők:

a) A termelőszövetkezeti közgyűlés egész tagságot érintő határozatainak felülvizsgálása, az alakulás, a működés stb. jogszabály szerinti feltételeinek vizsgálata és biztosítása. Az irányításnak ez az ága ma még eléggé kialakulatlan, másfelől egyes tanácsi szervek sem élnek e tekintetben hatósági jogkörükkel. Így pl. egyes helyeken jóváhagytak olyan alapszabályt, amely nem tartalmazza a földjáradék fizetésével kapcsolatos rendelkezéseket, vagy a törvényesnél nagyobb háztáji gazdaságot tesz lehetővé, stb. A jogszabályok szerinti működés biztosításának módszerét illetően újabban az a megoldás alakult ki: ha a termelőszövetkezet jogszabály- vagy alapszabályellenesen működik, akkor a megyei tanács végrehajtó bizottsága csökkentheti vagy megvonhatja az ál-

Digitized by Google

lami kedvezményeket, a földművelésügyi miniszter előzetes hozzájárulásával pedig megvonhatja a működési engedélyt is. Minthogy ezekre csak súlyos esetekben kerülhet sor, szükségessé vált, hogy kisebb jelentőségű esetekben a jogellenes közgyűlési határozatot a járási bizottság végrehajtó bizottsága a termelőszövetkezeti tag bejelentése alapján, az ügyész óvására, illetőleg hivatalból is megsemmisíthesse.

Minthogy a termelőszövetkezetek jogszabályainknak megfelelő működését leghathatósabban a járási tanácsi szervek tudják ellenőrizni, *a jogellenes közgyűlési határozatok megsemmisítésének*, valamint a gazdasági szakciók alkalmazásának joga is a járási tanács végrehajtó bizottságát illeti meg.[1] Mindehhez természetszerűen az szükséges, hogy a tanácsi szervek gondos elemző munkával tanulmányozzák az egyes alapszabályok és a közgyűlési határozatok rendelkezéseit; mint ahogyan nélkülözhetetlen a vonatkozó törvényi rendelkezések elmélyült ismerete is.

b) A termelőszövetkezetekben gyakran előfordul, hogy a szövetkezet és a szövetkezeti tag között *szervezeti jellegű* (felvétel, kizárás, munkabeosztás stb.) vagy *anyagi jellegű* (kártérítési) vita támad. E viták megoldásának gyorsasága, másfelől a szövetkezeti demokrácia követelményeinek betartása érdekében mindenfajta jogvitát elsősorban a szövetkezeten belül kell megoldani, mert ez növeli mind a szövetkezeti tagság, mind a vezetőség felelősségét. A szövetkezetekben megoldhatatlan viták végérvényes eldöntése, ha jogszabály azt nem utalja bírói hatáskörbe, a járási tanács végrehajtó bizottságának feladata.[2]

---

[1] Részletesen ki kell dolgozni az ilyen esetekben alkalmazható gazdasági szankciók körét is, mert egyelőre nem tisztázott, hogy az említetteken kívül még milyen gazdasági szankció alkalmazható termelőszövetkezettel szemben.

[2] A kisebb jelentőségű vitákat *végérvényesen* a szövetkezeten belül elsőfokon a vezetőség, másodfokon a közgyűlés előtt kell megoldani. (Például a szövetkezeti tag által a szövetkezet vagyonában okozott kár megtérítéséből eredő vitát, ha a károkozás egy éven belül a 300 Ft-ot nem haladja meg, a munkafegyelem megsértéséből, a munkabeosztásból, a munkaegység elszámolásából eredő vitákat stb.)

Az állampolgárok vagyoni jellegű vitái mind nálunk, mind a többi szocialista államban bíróság elé tartoznak. (Például a tag és a termelőszövetkezet közötti kártérítési ügyek, ha a károkozás a 300 forintot meghaladja, szövetkezeten belüli lakásbérletből, vagy lakáshasználatból eredő ügyek, kilépéssel, kizárással vagy más tsz-be történő átlépéssel és örökléssel kapcsolatos vagyoni ügyek.)

A járási tanácshoz lehet fordulni a felvétellel, a kizárással, az átlépéssel, a földjáradék megállapításával és fizetésével, a bevitt vagyontárgyak ellenértékének megállapításával és kifizetésével, a munkaegységen alapuló elszámolásokkal és követelésekkel — ha a vitatott érték a 300 forintot meghaladja stb.

Digitized by Google

c) A termelőszövetkezet gépparkjának növekedése, másrészt a fő üzemágakkal szoros kapcsolatban levő ipari tevékenység kialakulása indokolja a *műszaki, illetőleg ipari szakfelügyelet körvonalainak* a kialakítását. A műszaki felügyelet hatósági feladat és azt a szövetkezet gépeit jótállás, tehát anyagi felelősségvállalás mellett javító gépállomásra nem lehet hárítani. Ezért a szökezet gépparkja feletti műszaki felügyeletet a járási tanács mezőgazdasági osztályának kell gyakorolnia.

d) A szövetkezeti igazgatásban komoly feladat vár a *községi tanácsokra is.* A községi tanácsok a területükön levő termelőszövetkezetek tevékenységét ellenőrzik s javaslatokat tesznek a felsőbb szerveknek.[3]

3. A termelőszövetkezetben gyakran dönteni kell a tagok különböző *szociális és munkaügyeiben,* valamint kulturális ügyeiben. Ezek nem szakigazgatási, hanem inkább *érdekvédelmi* problémák, nem kapcsolódnak minden esetben szorosan a termelőszövetkezet gazdasági tevékenységéhez, de esetenként abból következnek és egészében döntően kihatnak a szövetkezet gazdálkodására. Az ilyen ügyek főbb csoportjai: munkavédelem, szociális ügyek (betegségi, öregségi ellátás stb.), kulturális ügyek, és végül a szövetkezeti tagsági jogviszonyból fakadó általános problémák.

A szocializmus gazdasági rendszerében az állami vállalatoknál az ilyen ügyek szakszervezeti feladatok. A termelőszövetkezetekben ilyen ügyeket *elsőfokon* a vezetőség — vagy esetleg a szövetkezetekben erre a célra alakult szociális és munkaügyi bizottság — előterjesztésére a közgyűlésnek kell tárgyalni, másodfokon pedig a Termelőszövetkezeti Tanácsnak, annál is inkább, mert ilyen jellegű ügyekkel eddig is a Termelőszövetkezeti Tanács foglalkozott. A közeljövő feladatai közé tartozik ennek részletes kidolgozása.

[3] A községi tanács hatáskörébe utalható: a termelőszövetkezetek jogszabály és alapszabály szerinti ellenőrzése: ezekkel ellentétes határozatok megsemmisítésére javaslattétel a járási tanács vb.-hoz; a munkafegyelem betartásának biztosítása, a községi vb. elnökének közreműködése a fegyelmi ügyekben; a termelőszövetkezetek elfogadott tervének tájékoztató jellegű megtárgyalása, a terv végrehajtására való felkészülés ellenőrzése, annak ellenőrzése, hogy a termelőszövetkezet az állami kedvezményekkel kapcsolatos feltételeket betartja-e; adott esetben javaslattétel a kedvezmény megvonására; javaslattétel például gépvásárlás, öntözéses gazdálkodás létesítése, villamosítás stb. esetén; a szerződéses termelési feltételek teljesítésének ellenőrzése, annak elősegítése, hogy az állam a szerződésben lekötött termelvényeket az átvétel időpontjában hiánytalanul és megfelelő minőségben megkapja; a község szociális és kulturális célokat szolgáló bevételeinek felhasználása stb.

Digitized by Google

II.

Szövetkezeti mozgalmunkban még nem alakult ki teljesen a termelőszövetkezetek üzemgazdasági irányítása. Nyilvánvaló, hogy a mezőgazdasági termelőszövetkezetek gazdálkodásában is érvényesülnie kell a központi állami irányításnak. Ennek szükségességére mutatnak a következők:

a) *A szocialista állam valamennyi gazdasági ágban központilag és tervszerűen irányítja a termelést.* Aktív gazdasági szerepének elengedhetetlenül érvényre kell jutnia a mezőgazdaságban is, figyelembevéve a mezőgazdasági termelés és a szövetkezeti üzemek sajátosságait.

b) A *termelőszövetkezeti üzem* nem kevesebb belső üzemgazdasági, szervezési kérdés megoldását veti fel, mint az állami vállalat (tervezés, beruházás, vezetés, munkaszervezés, számvitel stb.). Az állami vállalatoknál ezek irányítását az állami gazdasági vezető szervek végzik (tröszt, igazgatóság stb.) Ugyanilyen vállalati igazgatási szervek a földművesszövetkezeteknél és a kisipari szövetkezeteknél a szövetkezeti központok, illetőleg szövetségek. A termelőszövetkezeti gazdaságoknak azonban nincsenek ilyen kialakult gazdasági irányító szerveik, sem állami szervek, sem szövetkezti központok formájában. Ilyen funkciókat részben a szakigazgatás, részben a gépállomások, illetőleg egyes vállalatok látnak el.

c) *A termelőszövetkezetek egymás közötti kooperációjára* egyre gyakrabban kerül sor. Ennek megoldására azonban még magasabb szövetkezeti kötelékek nem alakultak ki. Azokban az országokban (Szovjetunióban, Csehszlovákiában, újabban az NDK-ban), ahol a szövetkezetek kooperációja előrehaladottabb, különböző megoldásokkal kísérleteznek.[4]

d) *A termelőszövetkezetek és a különböző állami vállalatok közötti gazdasági kapcsolatok* tekintetében szintén eltérő a termelőszövetkezetek helyzete az állami üzemekétől. A termelőszövetkezetek gazdasági tevékenységük során áru- és pénzforgalmi kapcsolatokba kerülnek a különböző állami kereskedelmi és ipari vállalatokkal, a bankkal (beszerzés, értékesítés, építtetés, hitelfelvétel, pénzállományuk kezelése stb.).

A szocializmus gazdasági rendszerében az állami vállalatok közti viszonyokat a népgazdasági terv határozza meg oly módon,

[4] Lásd, Az SZKP KB. 1959. decemberi, mezőgazdasággal foglalkozó plénumának anyagát. Országos Mezőgazdasági Könyvtár és Dokumentációs Központ, Budapest.

Digitized by Google

hogy a gazdasági irányító szerveknél, és végül országosan összesítve a népgazdasági terv magában foglalja a vállalatok ellátási szükségleteit, valamint termelési eredményeit és a terv alapján szerződések szabályozzák, hogy a vállalatok között milyen árukapcsolatok bonyolódnak le. A termelőszövetkezetek esetében szintén nélkülözhetetlen a központi állami irányítás. *Az anyagi érdekeltség elvének alkalmazása, a felvásárlási és a termelési szerződéses rendszer útján, valamint egyéb gazdaságpolitikai eszközökkel biztosítható a szövetkezetek terv szerinti irányítása,* arról nem is szólva, hogy a szövetkezetek üzemterv alapján működnek, s termelési szükségleteik jelentős részének ellátása szerepel az állami vállalatok terveiben, hasonlóképpen termékeik bizonyos részének átvétele is.

A termelőszövetkezetek üzemgazdasági irányításának a szövetkezeti mozgalom fejlődése során, országonként különböző formáival találkozhatunk. A termelőszövetkezeti mozgalom kezdeti szakaszában általában a területi szakigazgatási szervek látták el a szövetkezetek irányításának összes funkcióit. Ahogyan azonban a szövetkezetek üzemi, vállalati és általában gazdálkodási problémái kerültek előtérbe, úgy növekedett — a Szovjetunióban is, és a népi demokratikus országokban is — a gépállomások szerepe. Egyes időszakokban lényegében a gépállomások voltak a termelőszövetkezetek „vállalati igazgatási" szervei. A legutóbbi időben azonban, ahogyan a gépállomások funkciója átalakul, úgy kerülnek vissza a járási szakigazgatási szervekre a termelőszövetkezetek üzemgazdasági irányításának a feladatai is.

A szocialista országokban a gépállomások szerepének megváltozása következtében jelenleg különböző szervezeti formák megvalósításának gondolata vetődött fel, s néhányat a gyakorlatban is kipróbáltak. Így például Csehszlovákiában felvetették több termelőszövetkezet magasabb kooperációjának trösztszerű egységbefogását. Bulgáriában 1959. elején végbement a szövetkezetek egyesítése, nagyobb (4—5 ezer ha-os) szövetkezeti egységek alakultak ki, melyekben a közvetlen vállalati igazgatás funkciói jelentős részben gazdaságon belüli szervezeti kérdésekké váltak, a szövetkezet központja és a rendszerint külön falut alkotó üzemegységek között. Kínában kialakultak a népi kommunák, ahol a kommunák viszonylag kisebb méretűek, ott területenként a kommunák szövetségeit hozták létre. A központosítás kérdése a szovjet jogi irodalomban is egyre gyakrabban merül fel, hol a kolhozszövetségek, hol képviseleti rendszer alapján működő állami-kolhozszerv létrehívása formájában.

E különböző, de még teljesen ki nem forrott megoldások,

Digitized by Google

próbálkozások mellett általában az a jellemző, hogy a területi mezőgazdasági igazgatási szervek látják el a termelőszövetkezetek „vállalati igazgatását" is. Így van ez hazánkban is. A tanácsi szervek szövetkezeti termelésirányító tevékenységét azonban még tovább kell tökéletesítenünk.

Termelőszövetkezeteink üzemgazdasági irányítása csak akkor lehet hatékony, ha a járási tanácsi szerveknek az alábbi fő kérdésekben hatáskörük van:

a) *A népgazdasági és termelőszövetkezeti termelés, valamint értékesítési (felvásárlási) tervek összhangjának biztosítása.*

A mezőgazdasági termelőszövetkezetek termelését és értékesítését a kötöttségek (kötelező termelési előírások, beadás) megszüntetése óta a járási tanácsokig bontott irányszámokkal, bizonyos vonatkozásban adminisztratív intézkedésekkel és főleg gazdasági ösztönző eszközökkel irányítjuk. A termelés és értékesítés tervszerű befolyásolásának nagyon fontos eszköze a közvetlen anyagi érdekeltségre alapozott árpolitika, a felvásárlási és termelési szerződések rendszere, általában a felvásárlás-politika. Mindezt még kiegészíti céltudatos szövetkezeti adó-, hitel- és beruházási politikánk, s végül ide kell sorolnunk a vetőmag és tenyészállat ellátást is.

A mezőgazdaság szocialista átszervezésének előrehaladásával egyidőben fokozottabban biztosítanunk kell a népgazdasági és szövetkezeti tervek összhangját. Ezért az irányítás eddig alkalmazott jól bevált módszereinek fenntartása mellett tovább kell tökéletesítenünk a tervezést, jobban összehangolnunk a szövetkezetek termelését és a felvásárlást irányító helyi szervek munkáját. Fontos, hogy a járási tanács-szervek a felvásárlási tervek teljesítését ne tekintsék pusztán vállalati feladatnak, hanem ők is törődjenek vele.

A járási tanács szerveinek már a termelőszövetkezeti üzemtervek előkészítése időszakában, később pedig a tervek megerősítése alkalmával — az ajánlás és a meggyőzés módszerével — arra kell törekedniök, hogy a termelőszövetkezetek elgondolásaikat összeegyeztessék a népgazdasági igényeket kifejező előzetes tervszámokkal. El kellene érnünk, hogy a járási felvásárlási (termelési) tervek, illetve a szerződéskötési előirányzatok a termelőszövetkezetek terveire épüljenek. Kézenfekvő, hogy ennek előfeltételeként a járási tanács mezőgazdasági osztályának bizonyos előkalkulációkat kell elvégeznie. Ha nem így történne, akkor a termelőszövetkezeti tervek megerősítésének nem volnának reális alapjai. Ha a tervezés során kiderül, hogy a termelőszövetkezet elgondolásai hibásak, terve nem reális, ennek ellenére nem fo-

Digitized by Google

gadja el a járási tanács javaslatait — a meggyőző munka nem vezet eredményre — a járási tanács végrehajtó bizottságának módjában állna a termelőszövetkezetnek nyújtott állami kedvezmény csökkentése vagy megvonása. Hasonló szankcióval élhetne a járási tanács akkor is, ha a szövetkezet a megvalósítás során tér el a tervben foglaltaktól (például tenyésztörzsállatállományát indokolatlanul selejtezi, levágja, hizóba állítja, eladja stb.).

Természetesen a javaslatokkal egy időben kell kialakítani azt is, hogy *állami szerveink, a termelőszövetkezetek terveinek teljesítéséhez milyen támogatást tudnak nyújtani* (beruházás, gépkapacitás szétosztása stb.).

b) *A termelőszövetkezetek közös áruértékesítésének fokozása.* A termelőszövetkezetek üzemi tevékenysége irányításának — a termelés irányítása mellett —, fontos területe az értékesítés kézben tartása. A befolyásolás gazdasági eszközeivel el kell érnünk, hogy a szövetkezetek termékeiket elsősorban az állami és szövetkezeti felvásárló szervek útján értékesítsék. E tekintetben nagy szerepe van a szerződéses termeltetésnek. A szerződéses rendszer a szövetkezeti termelés egészét átfogja és nemcsak az árutermelés fokozásának, hanem a termelés belterjes fejlesztésének, tervszerű irányításának is hatékony eszköze.

Az állam emellett támogatja azt is, hogy a termelőszövetkezetek — főképp a feldolgozás nélkül fogyasztásra kerülő termelvényeiket — saját piaci elárusítóhelyeiken közvetlenül a fogyasztóknak adják el. Egyes cikkeknél előmozdítjuk az állami nagyfogyasztókkal (kórházak, üzemi konyhák stb.), valamint az állami és szövetkezeti kiskereskedelemmel való közvetlen árukapcsolatokat is.

A termelőszövetkezeti mozgalom sikeres előrehaladásával egy időben a termelőszövetkezetek piaci értékesítését úgy kell szabályoznunk, hogy az elősegítse a szervezett központi ellátást, ne haladja meg azokat a méreteket, amelyet a lakosság jobb ellátása megkíván és az értékesítő tevékenység ne vonja el a termelőszövetkezeteket a mezőgazdasági termelő munkától.

c) *Közép- és hosszúlejáratú hitelek.* A Magyar Nemzeti Bank igen fontos tevékenységet fejt ki a termelőszövetkezetek hitelellátásában. Hitelpolitikánk a szövetkezeti árutermelés fokozásának, a sajáterő nagyobb mérvű felhasználásának alkalmas ösztönzője. A rövidlejáratú hitelezéssel kapcsolatban nem merül fel probléma. A közép- és hosszúlejáratú hitelek elosztásában viszont nehézséget jelent az, hogy míg a termelőszövetkezetek részére az építési kapacitást, ezzel együtt az anyagot is a tanács biztosítja, a kivitelezéshez szükséges hitel feletti döntés joga a Magyar Nem-

Digitized by Google

zeti Bank területi irodáját vagy járási fiókját illeti meg. A hitelek odaítélésekor a tanács mezőgazdasági osztálya csak szakvéleményt nyilvánít, a hitelek odaítélése, és a beruházással járó felelősség is a Magyar Nemzeti Bankot terheli.

Nézetünk szerint a közép- és hosszúlejáratú hiteleknek a termelőszövetkezet éves tervében kell szerepelniök. Azt, hogy melyik termelőszövetkezet kapjon a tanácsi rendelkezésre bocsátott keretből beruházási hitelt, a termelőszövetkezet tervtárgyalásán kellene eldönteni. Helyes lenne, ha a járási tanács végrehajtó bizottsága állapítaná meg, hogy melyik szövetkezetnek van szüksége közép- és hosszúlejáratú hitelre, és a Nemzeti Bank területi fiókja csak a járási tanács hozzájárulásával folyósíthatná a hitelt. Ebben az esetben a szövetkezet termelési tervének megerősítésekor dőlne el, hogy a tervben szereplő hitelt a termelőszövetkezet megkapja-e.

d) *Gépállomási szerződések.* A termelőszövetkezeti mozgalom gyors számszerű fejlődése következtében a gépállomások jelenlegi kapacitása szűk ahhoz, hogy a termelőszövetkezetek összes gépigényét kielégítse. Minthogy a gépi munka is része a termelőszövetkezetek tervének, az erre vonatkozó megállapodásnak is a termelőszövetkezetek tervtárgyalásakor kell megtörténnie. A termelőszövetkezetek termelési adottságainak, vonóerő- és munkaerőhelyzetének ismeretében a tervtárgyalás alkalmával kell eldönteni, hogy *az egyes termelőszövetkezetek mennyi és milyen gépi munkára kössenek szerződést a gépállomással.* Ez a módszer amellett, hogy még szorosabbá tenné a termelőszövetkezetek és gépállomások kapcsolatát, megkívánja, hogy nagyobb hatáskört biztosítsunk a tanácsi szerveknek a gépállomási tevékenység irányításában.

III.

A vázolt feladatok végrehajtásának nélkülözhetetlen feltétele a tanácsi szervek, de különösen a járási tanács mezőgazdasági osztályának megerősítése. Emellett a termelőszövetkezetek állami irányításában *a módszerek helyes megválasztásának is nagy jelentősége van,* hiszen az állami irányítás hatékonysága nem kis mértékben ettől függ.

A termelőszövetkezetek szakigazgatása elméletileg is és gyakorlatilag is általában megoldott kérdés. A mezőgazdasági szakigazgatás általános jogszabályai és igazgatási intézkedései a termelőszövetkezetekre is érvényesek. Így például az állategészségügyi rendelkezések megsértéséből eredő jogellenes gyakorlat esetén a tanács feladata a szabálysértési eljárás lefolytatása azzal a

Digitized by Google

személlyel (elnök, brigádvezető stb.) szemben, aki felelős a jogszabályi rendelkezések megsértéséért. A szövetkezeti irányítás vonatkozásában másfajta eszközökkel, de szintén végrehajtó-rendelkező jogkörben járnak el tanácsi szerveink.

Bonyolultabb a termelőszövetkezetek üzemgazdasági irányításának, „vállalati igazgatásának" a módszere.

Az állami gazdaságokban a vállalati irányító szervek rendszeres szervező munkával, olykor adminisztratív intézkedésekkel oldják meg a vezetéssel járó feladatokat. A termelőszövetkezetekben a legfőbb módszer a tanácsadás és ajánlás lehet, amelynek hatékonyságát az dönti el, hogy milyen színvonalon és milyen szervezettséggel alkalmazzák. E módszer mellett jelentős szerepe van az *anyagi ösztönzés* különböző formáinak, s végső esetben sor kerülhet gazdasági szankciók alkalmazására is.

Korábban a termelőszövetkezetek üzemgazdasági tevékenységének állami irányításában leggyakrabban előforduló hiba a túlzott beavatkozás volt. A tanácsok, a különböző állami vállalatok, túlzottan adminisztratív, gyakorlati részletekbe menő beavatkozása sértette és sorvasztotta a szövetkezeti demokráciát, sokszor lehetetlenné tette a helyi viszonyoknak legmegfelelőbb elgondolások érvényesülését. Ma is előfordulnak ilyen hibák. Az adminisztrálgatás, a tervfeladatok mechanikus bontása és kivetése számos helyen megfigyelhető. Jelenleg azonban gyakori a liberalizmus is. Előfordul például, hogy a tanácsok elnézik a törvénysértést, a hatáskörükben alkalmazható törvényes szankciókkal nem élnek. A tanácsok, a szakigazgatási szervek munkájában sokszor — még ott is, ahol hatósági jogkör illeti meg őket —, tanácsadó, instruktív módszerek dominálnak. Sokan ezt a magatartást éppen azzal indokolják, hogy nem akarják megsérteni a szövetkezeti demokráciát. Az is előfordul, hogy törvénytelen előnyök nyújtását állami támogatásnak, a szövetkezetek megsegítésének állítják be.

Népi demokráciánk törvényeinek, jogszabályainak a betartása a termelőszövetkezetekre és az állami üzemekre is kötelező. A tanácsok feladata, hogy az ajánlás, tanácsadás, meggyőzés alkalmazása során egy pillanatig se tévesszék szemük elől: a törvények, rendeletek betartása, vagy megszegése nem a szövetkezeti demokrácia kérdése, hanem az állami fegyelem kérdése.

Szántóterületünk nagyobb részén ma már termelőszövetkezetek gazdálkodnak. A szövetkezetek a szocialista nagyüzemi gazdálkodás alkalmas keretei, de még sokat kell tenni azért, hogy szocialista tartalommal telítődjenek meg. Ezért nagy szükség van a termelőszövetkezetek állami irányításának tökéletesítésére.

Digitized by Google

A mezőgazdaság szocialista átszervezése csak a párt és a népi demokratikus állam céltudatos politikai szervező munkájának eredményeként mehet végbe. Ez a munka nem ért véget a szövetkezetek megalakulásával, hanem tovább folytatódik a termelőszövetkezetek nagyüzemi kiépítésével, a szövetkezeti parasztság szocialista nevelésével. *A központi állami irányítás szerepe a szövetkezeti mozgalom térhódításával egyidőben nem csökken, hanem erősödik.*

A mezőgazdasági termelés fejlesztésének, a termelőszövetkezeti gazdálkodás további sikereinek fontos feltétele az állami irányítás színvonalának emelése. Az irányító szervekben dolgozó pártmunkások feladata, hogy szakszerűbben foglalkozzanak a szövetkezeti gazdálkodás kérdéseivel, csak így tudják hatékonyabbá tenni a párt irányító, szervező, ellenőrző munkáját.

Digitized by Google

DOKUMENTUMOK

A Szovjetunió külföldi barátainak levelei Leninhez

(Az SZKP Központi Bizottsága mellett működő Marxizmus—Leninizmus Intézete Központi Pártarchivumának dokumentumai)

Oroszország, Leninnek... Ezt a lakonikus rövidségű címet a Nagy Októberi Szocialista Forradalom szülte. Az egyszerű emberek meleg, szívből fakadó üzenetekben igyekeztek kifejezni érzéseiket, amelyeket az oroszországi szocialista forradalom győzelmének hire ébresztett bennük. A „távoli. szépséges Oroszországban", „a munkások országában" lejátszódó események lelkesítően hatottak a világ minden becsületes emberére.

Az első szovjet kormány elnökének külföldi postája a maga nemében egyedülálló történelmi dokumentumokat tartalmaz. Lenin külföldi levelezésében találunk leveleket és táviratokat munkásoktól, farmerektől, a tudomány és a technika különféle területeinek szakembereitől, közéleti személyiségektől, határozatokat, amelyeket a világ különböző városaiban tömeggyűléseken és egyéb összejöveteleken fogadtak el. Lenin különösen sok levelet kapott a munkásoktól. „A világ munkásai — mondta Lenin — bármelyik országban éljenek is, üdvözölnek bennünket, együttéreznek velünk, helyeslésüket fejezik ki, mert széttörtük az imperialista köteléket, a szennyes imperialista szerződések, az imperialista kapcsolatok vasgyűrűjét, — mert kitörtünk a börtönből, s ezért a legsúlyosabb áldozatokat vállaltuk magunkra, — mert, mint szocialista köztársaság, ha az imperialisták jóvoltából agyongyötörten és kifosztottan is, de *kikerültünk* az imperialista háborúból és az egész világ előtt magasra emeltük a béke zászlóját, a szocializmus zászlóját" (Lenin Művei, 28. köt. 52—53. old.).

Digitized by Google

Az egyszerű emberek, a társadalmi szervezetek képviselői arról írtak, hogy a Népbiztosok Tanácsát az oroszországi népek „egyetlen képviselőjének és reménységének" tekintik, beszámoltak a szovjet kormány diplomáciai elismeréséért vívott harcukról. Világhírű szakemberek ajánlották fel szolgálataikat, hogy a háború és az intervenció következtében lerombolt népgazdaságban dolgozzanak. Ezek az emberek részt akartak venni a kommunista társadalom építésében.

Mennyire más ezeknek a dokumentumoknak a tartalma, mint az akkori hivatalos burzsoá propaganda megannyi koholmánya. Nagyon jól kifejezi ezt S. Kain amerikai munkás levele: „Nem hisszük el azt, amit a korrupt kapitalista sajtó ír Oroszország és Ön ellen, hisszük, hogy Oroszországban nincs többé mennyország az élősdiek, a kizsákmányolók számára... nem úgy mint nálunk". Az egyszerű emberek külföldön is megértették, mi történt Oroszországban, igyekeztek messzemenő támogatást nyújtani a világproletariátus élcsapatának. „Az angol munkások... — írta Thomas Bell, Nagybritannia Kommunista Pártjának politikai titkára — Önön és az Ön elvtársain keresztül, akik a munkásoknak a felszabadulásáért vívott harcát vezetik, üdvözlik az orosz munkásokat és parasztokat, akik dicső hőstetteket vittek véghez."

A kapitalista államok uralkodó köreit az Októberi Forradalom ugyanúgy villámcsapásként érte, mint — az egyik mai burzsoá történész találó kifejezése szerint — a szovjet holdrakéta felbocsátása. Az államelnökök és a királyok, a miniszterelnökök és a szenátorok nem győzték hajtogatni, hogy a Szovjethatalom „törvénytelen". Figyelmen kívül hagyták, elhallgatták a Népbiztosok Tanácsának minden felhívását, amely békét, barátságot ajánlott a burzsoá kormányoknak, s a kereskedelmi és kulturális kapcsolatok fejlesztését javasolta. De az igazságot nem lehet elhallgatni.

A szovjet állam külföldi barátainak levelei kifejezték azt az eleven kapcsolatot, amely Lenin életében alakult ki a szovjet kormány és a világ népei között. Napjainkban a kapcsolatnak ez a formája továbbfejlődött N. Sz. Hruscsovnak a külföldi országok népeivel folytatott levelezésében. Különösen sok levelet kapott

Digitized by Google

a Szovjetunió Minisztertanácsa és az SZKP Központi Bizottsága N. Sz. Hruscsov amerikai utazásával kapcsolatban. „A hozzám érkezett levelekből sugárzik a világbéke megszilárdításáról való gondoskodás — írta N. Sz. Hruscsov —, s e levelek kifejezik a nemzetközi feszültség további enyhülésének reményét. Örömmel mondhatom, hogy a szovjet kormány szándékai teljesen összhangban vannak minden ország embereinek e nemes kívánságaival."

Az emberek ma világszerte elragadtatással szemlélik a Szovjetunió élenjáró politikai rendszerét, de ezen túl tökéletes gazdasági rendjét, a tudományban és a technikában elért óriási sikereit is. Ezeket a sikereket, amelyek oly váratlanul érték az elhaló tőkésosztályt, az egyszerű emberek jól értik a világ minden részén.

Alább közlünk néhány levelet azok közül, amelyeket külföldről küldtek Leninnek. A levelek többségét első ízben a „Kommunyiszt" 1960. 3. száma közölte.

Amerika (Egyesült Államok)

S. Kain munkás levele

1922. február 26.
Milwaukee

Szovjetoroszország Elnökének
N. Leninnek, Moszkva. Oroszország
A munkások országába

Tisztelt Sir és elvtársak, nagyon egyetértünk azzal a döntésükkel, hogy nem fogadnak el és nem adnak semmiféle ígéretet a kapitalista fenevadaknak és zsarolóknak. Ne higyjék, hogy mi itt alszunk. Nem hisszük el, amit a korrupt kapitalista sajtó ír Oroszország és Ön ellen. Hisszük, hogy Oroszországban nincs többé mennyország az élősdiek, a kizsákmányolók, egyéb csirkefogók és szélhámosok számára, nem úgy mint nálunk, bár nálunk is közeleg a hajnal.

Nem sok idő kell hozzá, s a tömegek megértik, mi az érdekük. A tömegek tudatlansága szörnyű átok, ennek köszönhetik a kapitalista szélhámosok és bérenceik, hogy még egyáltalán léteznek.

Munkálkodjanak csak tovább a munkások szabad világának megteremtésén. Mi, munkások, Önökkel vagyunk, és minden tőlünk telhetőt elkövetünk e nagy cél elérése érdekében.

Testvéri üdvözlettel
S. Kain

Digitized by Google

Anglia

Nagybritannia Kommunista Pártja Központi Bizottságának levele

1923. március 29.
London

Kedves Lenin elvtárs!

Nagy örömmel és megkönnyebbüléssel fogadtuk a hírt, hogy egészségi állapotának javulása remélni engedi a gyors és teljes felépülést.

Számunkra, kedves elvtárs, Ön, az Ön személye szimboluma győztes testvéreink, az orosz kommunisták bátorságának, edzettségének és állhatatosságának. Ön mint az orosz dolgozó tömegeknek és munkás-államuknak elismert vezére megszemélyesíti azt a lehetőséget, hogy az önök példáját követve a világ minden munkása kivívhatja a felszabadulást.

A világ burzsoáziája rágalmazza és átkozza Önt, mert Ön az egész világ forradalmi munkásainak vezére. A „Lenin" név hallatán a rossz lelkiismeretű burzsoáziának a sors hangja rémlik, amely a kapitalizmus elkerülhetetlen pusztulását hirdeti.

S ezért a munkások minden tömeggyűlésén — még olyan országban is, mint Britannia, ahol a burzsoázia a legszilárdabban tartja kezében a hatalmat — a „Lenin" név említése elragadtatott, szívből fakadó tapsot fakaszt: így üdvözlik a proletárok ügyük fáradhatatlan harcosát.

Az angol munkások még nem eléggé öntudatosak ahhoz, hogy a mi kommunista programunkhoz és taktikánkhoz tartsák magukat, de eléggé eligazodnak a helyzetben, s Önön és elvtársain keresztül, akik a munkásoknak a felszabadulásért vívott harcát vezetik, üdvözlik az orosz munkásokat és parasztokat, akik dicső hőstetteket vittek végbe.

Bennünket, az Angol Kommunista Párt tagjait, nagyon aggasztanak az Ön által átélt szenvedések, az Ön betegsége.

Az Önt megsebző golyó és azok, akik a merényletet szervezték, sohasem értek volna célt, ha mi meg tudtuk volna dönteni a nekivadult angol imperializmust, amely a proletárforradalmat harcosainak vérébe póbálta fojtani.

Ön és elvtársai Oroszországban a mi munkásosztályunk gyengesége miatt éheztek és véreztek.

Ezért becsületbeli kötelességünknek tartjuk, hogy munkánkkal igyekezzünk az egyetlen méltó módon a lehető leggyorsabban javítani a helyzeten, vagyis megszabadítani a világot az effajta bűntettek megismétlésének lehetőségétől.

Amikor megtudtuk, hogy a burzsoáziának nem sikerült megvalósítania elvetemült tervét, együtt örültünk az egész világ proletariátu-

Digitized by Google

sával és vezetőjével, a Kommunista Internacionáléval, együtt örvendeztünk Nagy-Britannia munkásosztályával, amely saját burzsoáziája ellen harcol.

Most, hogy gyógyulásának örvendünk, türelmetlenül várjuk azt a napot, amikor Lenin, a legforradalmibb munkások államának vezére üdvözölheti a tanácsköztársaság kikiáltását angol földön. Önre vár a megtisztelő feladat, hogy üdvözölje a tanácsköztársaság megteremtését nemcsak Nagy-Brianniában, hanem az egész világon is.

Testvéri kommunista üdvözlettel.

Az Angol Kommunista Párt Központi Bizottsága nevében

Thomas Bell,[1]
politikai titkár

Ausztrália

Új-Dél-Wales szakszervezeteinek levele

1920. február 27.
Sidney

N. Lenin elvtársnak
az Oroszországi Szocialista Köztársaság miniszterelnökének
Moszkva, Oroszország

Kedves elvtárs!

Tanácsunk megbízásából, amely Új-Dél-Wales (Ausztrália) 100 000 szervezett munkását képviseli, van szerencsénk testvéri üdvözletünket küldeni Önnek.

A küldöttek kongresszusán egyhangúlag elfogadták a következő határozatot:

A jelen Tanács, amely Új-Dél-Wales munkásait képviseli, örömmel üdvözli azt a tényt, hogy a nemzetközi kapitalizmusnak az Oroszországi Köztársaság megdöntésére irányuló kísérlete meghiúsult.

Testvéri üdvözlettel.

G. Parden titkár
John Juan elnök

[1] Thomas Bell — angol munkás, az angol munkásmozgalom egyik vezetője, 1920-ban részt vett az Angol Kommunista Párt szervezésében. A Politikai Bizottságnak tagja, a Központi Bizottságnak politikai titkára volt. Lenin levelét Thomas Bellhez lásd Lenin Művei. 32. köt. 548–550. old. (1921. augusztus 13.)

Digitized by Google

Olaszország

Froboli levele

1920. szeptember 20.
Pinerolo[1]

Tisztelt Lenin elvtárs!

Üdvözletemet és szerencsekívánataimat küldöm Önnek nemes mozgalmunk nevében, melynek Ön oly méltó képviselője, s látva az Ön tanításának hatását Olaszországban, bátorkodom elküldeni ezt a néhány sort, s kifejezni azt az ünnepélyes kívánságomat, hogy a proletárok ügyét siker koronázza, a bolsevik forradalom győzelmet arasson a mi országunkban is. Egyidejűleg bátorkodom megkérni Önt, hogy ha nem terhes Önnek, küldje el fényképét aláírásával ellátva. Ezt a képet a világ legnagyobb tiszteletben álló személyiségének kijáró megbecsüléssel fogjuk őrizni.

Befejezésül engedje meg, hogy kifejezzem az Ön eszményei iránti odaadásomat, s a legnagyobb tisztelettel üdvözöljem Önt.

Froboli

Kína

Üzenet az Oroszországi Munkás-Paraszt kormánynak[2]

1920. május 22.

Kormányunk felhívása[3] *rendkívül megörvendeztette, mélyen meghatotta a kínai népet és rokonszenvet ébresztett az egész munkás-világban. Még jobban felébresztette a kínai munkások öntudatát.*

Ez év május 5-én egyesült munkásszövetségünk elhatározta, hogy a munkások ünnepe tiszteletére gyűlést rendez, s az összes munkások véleményét kifejezvę köszönetet mond kormányuk felhívásáért.

Szövetségünk különösen sajnálja, hogy nincs módjában szabadon kifejezni gondolatait azért, mert Kína erőszakos kormány zsarnoksága alatt nyög. A szövetség megbízásából küldjük ezt a választ, s reméljük, hogy önök mindezt figyelembe veszik.

A kínai nép jelenleg még a hazai és a külföldi tőkések kettős elnyomása alatt szenved, de reménykedik az önök szívből fakadó segít-

[1] Pinerolo – város Piemontban.

[2] Ez a Leninhez intézett üzenet és az utána következő dokumentum 1920 végén érkezett a Külügyi Népbiztosság Keleti Osztályára Dél- és Délnyugat-Kina forradalmi szervezeteinek más levelekkel együtt. E dokumentumok fordítását 1920. december 10-én küldték meg Leninnek.

[3] „Az OSZFSZK kormányának felhívása a kínai néphez és Dél- és Észak-Kína kormányaihoz". 1919. június 25. A kínai lapokban a felhívás 1920 márciusában jelent meg, s nagy visszhangot keltett. A Szovjet Kormányt elárasztották a különféle szervezetek üzeneteivel, gyülések határozataival, üdvözletekkel stb.

Digitized by Google

ségében, amelyet önök őszinte rokonszenvük révén nyújtanak abban, hogy az önök igazságos vezetésével lerázza a belső és a külső tőkések jármát. S ez — minden reményünk.

Kínai Munkások Szövetsége

Válasz az Oroszországi Munkás-Paraszt Kormány felhívására

1920. május.

Oroszországi munkás és paraszt testvéreinknek, az Oroszországi Munkás-Paraszt Kormánynak.

Mi, munkások, a washingtoni munkáskonferencia[1] védelme alatt különleges helyzetet foglalunk el. Megkaptuk felhívásotokat, s rendkívül meghatódtunk. Nem azért vagyunk hálásak, mert ti visszaadjátok mindazt, amit a ti előző, rabló kormányotok elvett tőlünk — javainkat és különféle szuverén jogainkat. Bizonyosak voltunk benne, hogy már nem létezik a nemzetközi eszme[2] a kínai munkások tekintetében, ma viszont meghallottuk munkástestvéreink legszívélyesebb üzenetét.

Amióta létezik az emberiség, a mi felelősségünk és a rabló osztályok elnyomása miatt érzett keserűségünk mélyen bevésődött agyunkba. Ezekről nem feledkezhetünk meg egy pillanatra sem, s nekünk minden erőnket meg kell feszítenünk, hogy megteremtsük az emberiség új, szép, örök világát.

Elhatároztuk, hogy összefogunk veletek, s közös erővel viseljük ezt a felelősséget. Mi ma Kínában és Kína határain túl mindenütt a belső és a külső tőkések elnyomása alatt vagyunk. Mi bennetek reménykedünk testvéreink, akik nálunk előbb keltetek fel az elnyomás ellen. Reméljük, hogy rendkívül hatalmas segítséget nyújtotok majd nekünk, akárcsak az indiai, japán, koreai, annami munkásoknak. Tudatában vagyunk, hogy nekünk, munkásoknak, rendkívül szegényesek az ismereteink, s hogy a tőkés osztályok között, a kormány bűzös csábításának hatása alatt vagyunk,[3] de mégis reménykedünk a ti vezetésetekben, s hisszük, hogy az út, amelyen járunk, elvezet majd bennünket a nagy és igazi boldogsághoz, s különösen reméljük, hogy bátran haladunk majd előre.

[1] Nemzetközi szakszervezeti konferencia volt 1919-ben, amely szétfolyó, következetlen határozatot fogadott el a gyarmati országok munkásai jogainak védelmében.

[2] Így áll a dokumentumban.

[3] Így áll a dokumentumban.

Digitized by Google

Csehszlovákia

Fred Pavlovsky levele

1920. július 4.
Moszkva

Igen tisztelt Lenin elvtárs!

Hazánkba, Csehországba visszatérve kötelességemnek tartom, hogy Önön keresztül köszönetet mondjak az egész orosz proletariátusnak azért a szívélyes vendégszeretetért, amelyben bennünket, cseh kommunistákat, s többek közt engem is, három éven át részesített. Sohasem felejtjük el a proletárszolidaritásnak e ragyogó példáját! Ez a szolidaritás lesz reménységünk és támaszunk súlyos harcunkban, amely Csehországban vár ránk, s bizonyos vagyok benne, hogy e szolidaritásra támaszkodva harcunkat győzelem fogja koronázni. Remélem, hogy akkor részem lesz abban az örömben és megtiszteltetésben, hogy Önt, tisztelt Lenin elvtárs, és más orosz elvtársakat vendégül láthatjuk Csehországban.

Befejezésül kérem, hogy szíveskedjék megengedni nekem, hogy átadjam az Ön kommunista üdvözletét Csehszlovákia dolgozó tömegeinek.

Maradok híve

F. Pavlovsky, a Csehszlovák Munkáspárt Központi Bizottságának tagja

Digitized by Google

NEMZETKÖZI SZEMLE

Az Olasz Kommunista Párt IX. kongresszusa

Joggal kísérte nagy érdeklődéssel nemcsak a nemzetközi kommunista mozgalom, hanem a demokratikus közvélemény, sőt még a reakció is olasz testvérpártunk IX. kongresszusát. Az Olasz Kommunista Párt mintegy 2 millió tagjával, és több mint háromszor ennyi szavazójával a kapitalista Európa egyik legerősebb kommunista pártja. Az 1956 végén tartott VIII. kongresszus óta eltelt évek eseményei bebizonyították, hogy a reakció tévedett, amikor az Olasz Kommunista Párt válságára számított, s a kommunistáknak volt igazuk, mikor bíztak a haladó erők számára kedvező nemzetközi és belpolitikai helyzet kialakulásában. „Így tehát — állapította meg Togliatti elvtárs a IX. kongresszuson — ahelyett, hogy erőnket a nemlétező válság felszámolására pazaroltuk volna, dolgozva és harcolva tovább haladtunk előre; nem engedtük kiszorítani magunkat a politikai porondról, hanem annak középpontjában maradtunk, mert még tudatosabbá vált funkciónk nélkülözhetetlensége, s a lakosság újabb rétegeivel kerültünk szorosabb kapcsolatba. Ma nagyobb érdeklődéssel, és nagyobb bizalommal tekintenek ránk, s mi magunk is nagyobb bizalommal nézünk a jövő elé. Különösebb elemzés nélkül is világos tehát, hogy kinek volt igaza abban a nagy vitában, amely VIII. kongresszusunk idején s kevéssel utána folyt le."[1] Az Olasz Kommunista Párt azért tudott eredményesen szembeszállni az 1956-ban széles fronton kibontakozó kommunistaellenes támadással, mert a marxizmus—leninizmus elvei alapján az olasz sajátosságoknak megfelelő politikai vonalat tudott kidolgozni.

•

A IX. kongresszus munkájának középpontjában a nemzetközi viszonyok és Olaszország belső helyzetének sokoldalú elemzése állt, aminek alapján a párt kidolgozta az olasz társadalom demokratikus megújhodásának, és a szocializmus felé való haladásának programját. A kongresszus hangsúlyozta, hogy a mai nemzetközi helyzet fő tényezői „új történelmi perspektívát tárnak a munkásosztály, minden dolgozó osztály, minden nép és minden olyan ember elé, aki szereti a szabadságot, a haladást és a társadalmi igazságot."[2] Az imperia-

[1] Togliatti: Beszámoló az OKP IX. kongresszusán. — L'Unità, 1960. január 31. 3. oldal.

[2] Uo

Digitized by Google

lizmus már nincs abban a helyzetben, hogy az erőszak, a tömeggyilkos háborúk útján oldja meg súlyosbodó bajait. Egyre inkább tért hódít az a tudat, hogy a nagy kapitalista országoknak meg kell változtatniok a második világháború befejezése óta követett külpolitikai vonalukat, nem folytathatják tovább a hidegháborút.

A nemzetközi helyzetnek ez a megváltozása felveti Olaszország külpolitikai állásfoglalásának kérdését is. Olaszország uralkodó körei a hidegháború kezdetén habozás nélkül a nyugati imperialista hatalmak, a NATO oldalára álltak. Az enyhülés, a békés egymás mellett élés, a leszerelési tárgyalások időszakában ez az állásfoglalás egyre nyilvánvalóbban értelmetlenné válik. Ma Olaszország nemzetközi tekintélye, külpolitikai szerepe elsősorban attól függ, tud-e következetesen munkálkodni a nemzetközi feszültség enyhítésén. Az Olasz Kommunista Párt természetesen nem kizárólag a kormánytól várja a jelenlegi nemzetközi helyzetben szükséges külpolitikai fordulatot. A kedvező kilátások csak akkor válhatnak valóra, ha megindul a dolgozó tömegek szívós, türelmes, következetes mozgalma. „Hazánk egész külpolitikáját mindannyiunknak komolyan át kell gondolnunk, és felül kell vizsgálnunk — hangoztatta Togliatti elvtárs. — Ezt a közvélemény kezdeményezte; komoly politikusok tépelődnek rajta; vitát, szakadást és válságot idéz elő a katolikus világban. Úgy hisszük, ezt a folyamatot ösztönözni kell, előre kell vinni és nekünk is kötelességünk hozzájárulni."[3]

A nemzetközi helyzetben bekövetkezett változások mellett Olaszország belpolitikájának másik meghatározó tényezője: a Kereszténydemokrata Párt válsága. A válságot lényegében az okozta, hogy a Kereszténydemokrata Párt támogatta és támogatja a nagy monopóliumok uralmának kiterjesztését, a néptömegek pedig, beleértve a középrétegeket is, ellentámadásba lendültek. A régi politikai egyensúly — részben a burzsoázián belül, részben a burzsoázia és a néptömegek között — felbomlott, s a nagy monopóliumok fokozott agresszivitásának következtében kiéleződtek az ellentmondások.

Az európai közös piac országai közül Olaszországban a legalacsonyabbak a munkabérek. A munkanélküliek száma évek óta — kisebb ingadozásokkal — 2 millió körül mozog. A monopóliumok lábbal tiporják a szakszervezeti jogokat és a politikai szabadságjogokat. A közös piac életbeléptetése óta különösen falun jelentkeznek erősen az ellentmondások. Az olasz mezőgazdaság más országok fejlettebb mezőgazdaságának konkurrenciája következtében nyilvánvalóan hátrányos helyzetbe került. Az uralkodó tőkés csoportok az állami beruházásokat a tőkés nagyüzemeknek egy aránylag szűk körére összpontosítják. A konkurrencia és a nagytőke nyomása következtében a kis- és a középgazdaságok ezrei súlyos válságba kerültek; a zselléreknek, a középparasztok-

[3] Uo.

Digitized by Google

nak, a gazdák százezreinek lába alól kicsúszik a talaj. 1954 és 1959 között kb. 1 millió férfi került ki a mezőgazdasági termelőmunkából. A parasztcsaládok széthullanak, s mivel a felszabaduló munkaerő nem talál elhelyezkedést az iparban, a kivándorlók vagy a munkanélküliek számát növelik.

Tovább mélyül az évszázados különbség az iparilag fejlett Észak-, és a rendkívül elmaradott Dél-Olaszország meg a szigetek közt. Az egy személyre jutó reáljövedelem Dél-Olaszországban csupán 43,7 százaléka a közép- és észak-olaszországinak. Dél-Olaszország, ahol a lakosságnak 37 százaléka él, 1950 és 1957 között az ipari beruházásoknak csupán 14,8 százalékát kapta. Ezek a beruházások mindössze 15 000 új munkahely megteremtésére voltak elegendők.

Kiáltó az ellenét a gazdaság nem monopolizált szektora és a nagy monopóliumok közt. A kis- és középüzemek ki vannak szolgáltatva a nagy monopóliumok kényének-kedvének.

A monopóliumok hatalmának és előretörésének fő politikai eszköze a Kereszténydemokrata Párt. Ez a párt azonban nem egyszerűen a monopoltőke pártja, hanem jelentős katolikus dolgozó tömegeket is magában foglal, s osztályoktól független pártnak igyekszik feltüntetni magát. A tapasztalat azonban azt bizonyítja, hogy ahol erős demokratikus mozgalom van, ott efféle katolikus tömegpárt csak akkor szolgálhatja a monopolisták érdekeit, ha kockára teszi a dolgozó tömegekkel, valamint a kis- és középpolgársággal fennálló kapcsolatait. A Kereszténydemokrata Párt válságának forrása tehát az, hogy a pártra egyrészt a nagy monopóliumok gyakorolnak nyomást, másrészt a tömegeknek s többek között saját tömegeinek mozgalma is. A Kereszténydemokrata Párt már régóta nem egységes párt, s napjainkban inkább különböző érdekű csoportok blokkjának tekinthető. Szicíliában ez a válság már annyira elmélyült, hogy létrejött egy második katolikus párt is. Ez a kettősség megfigyelhető valamennyi katolikus tömegszervezetben, sőt megmutatkozott a Kereszténydemokrata Párt legutóbbi firenzei kongresszusán is.

Az úgynevezett „harmadik erő" pártjai, melyek korábban a Keresztélydemokrata Párt szövetségesei voltak, ma ellenzékben vannak, bírálják a Kereszténydemokrata Pártot, ellenzik az állam klerikalizálását, a monopóliumok hatalmát, a Kereszténydemokrata Párt külpolitikájának merev irányvonalát. A szélsőjobboldali pártok viszont, amelyek eddig ellenzékben voltak, s így bizonyos fokig kihasználhatták a nép elégedetlenségét, ma már kénytelenek lemondani erről a szerepről, s nyílt szövetségre lépnek a Kereszténydemokrata Párttal.

A monopóliumok támadása és a Kereszténydemokrata Párt válsága következtében egyre szélesebb rétegek jutnak arra a belátásra, hogy az ország politikai és gazdasági struktúrájának megváltoztatásáért a demokrácia minden barátjának össze kell fognia.

Digitized by Google

A fasizmus elleni harcban, az ellenállási mozgalommal Olaszországban nagy demokratikus forradalom zajlott le, mely elsöpörte a fasizmust, és megvetette egy új demokratikus állam alapjait. Ez a demokratikus forradalom azonban félbeszakadt, mielőtt az ország politikai és gazdasági szerkezetének átalakítását elvégezte volna. Az olasz nagytőkének a Kereszténydemokrata Párt segítségével sikerült konszolidálnia a fennálló politikai és gazdasági rendet. Az Olasz Kommunista Párt felmérve az ország gazdasági és politikai helyzetét, azt a feladatot tűzte ki maga elé, hogy tovább viszi és befejezi ezt a félbemaradt munkát. A közvetlen feladat tehát *a demokratikus forradalom befejezése.* Ez a demokratikus forradalom azonban olyan országban megy végbe, „amelyben a kapitalizmus már eljutott fejlődésének legmagasabb fokára, és amelyben a gazdasági irányítás ténylegesen a nagy monopolista csoportok kezében van. Ezért a forradalomnak feltétlenül tartalmaznia kell a dolgozók követeléseit, és a gazdasági struktúra reformját, a nagy monopolisztikus magántőke lesz a fő ellenség, amelyre összpontosítani kell a csapásokat, hogy korlátozzuk és szétzúzzuk törvénytelen hatalmát."[4]

Az első lépés ezen az úton — mint a kongresszus rámutatott — a kereszténydemokrata és a jobboldali pártok tömbjének szétzúzása és egy új, demokratikus többség létrehozása. Ez az új, demokratikus többség nem különböző parlamenti kombinációk eredményeként jön létre, hanem hatalmas tömegmozgalomra épül. E mozgalomban a kommunisták a legaktívabbak, a legkezdeményezőbbek, a legmunkaképesebbek, s ők állnak a legszorosabb kapcsolatban a tömegekkel. Ezért minden olyan kísérlet, amely a kommunisták elszigetelésére vagy a demokratikus egységből való kizárására irányul, sikertelenségre kárhoztatná az egész demokratikus mozgalmat. „A kommunistaellenesség felszámolása tehát nem részkövetelés — hangsúlyozzák a kongresszusi tézisek —, hanem hazánk demokratikus megújhodásának, és a széleskörű monopólium-ellenes mozgalomnak szükséges feltétele. Ez nem jelenti azt, hogy azok a politikai erők, amelyeknek célja és programja elüt a kommunistákétól, mondjanak le a maguk álláspontjának győzelméért vívott harcról. Csupán az elfogult antikommunizmusról, a munkáspártok törvénytelen és alkotmányellenes megkülönböztetéséről kell lemondaniok, amely meghamisítja a demokratikus játékszabályokat, megakadályozza az álláspontok és programok szabad, reális versengését, előítéletekkel akadályozza a néptömegek egységét."[5]

Az új, demokratikus többség megteremtésében döntő szerepe van a munkásosztály egységének. Az 1959. évi nagy szrájkharcok megmutatták, hogy az olasz munkásosztályban erős a szolidaritás érzése. A sztrájkokban — kevés kivételtől eltekintve — részt vettek az összes szakszervezetek.

[4] Uo., 4. oldal.

[5] Az OKP IX. Kongresszusának tézisei. — L'Unità 1959. november 14., 9. oldal.

Digitized by Google

Egy év leforgása alatt 5½ millió munkás sztrájkolt összesen 150 millió órán át. A munkások egységes fellépése legtöbbször eredményes volt, s érezhetően megjavította a béreket, és a normákat.

Ezek az eredmények is azt bizonyítják, hogy a kongresszusnak igaza volt, amikor hangoztatta az Olasz Kommunista Párt és az Olasz Szocialista Párt együttműködésének időszerűségét és jelentőségét. Bár a két párt között különbségek, sőt nem jelentéktelen elvi ellentétek is vannak — pl. a proletár internacionalizmus, a szocializmus, a proletárdiktatúra kérdésében — ezek a nézeteltérének mégsem akadályozhatják meg a két pártot abban, hogy — autonómiájuk teljes fenntartása mellett — hatékonyan együttműködjenek közös céljaik megvalósításáért. Éppen a közös harc, a közös tapasztalatok, a pozitiv viták egyengetik az utat egy magasabbrendű egység megvalósítása felé. A két párt együttműködése lehetővé tenné a demokratikus erők szélesebbkörű egységét, és a jelenlegi belpolitikai válság pozitív megoldását.

A jelenlegi helyzetben tehát megvan minden lehetőség arra, hogy megvalósuljon a monopólium-ellenes erők széles osztályszövetsége. A mezőgazdaság válsága a munkásosztály és újabb paraszti tömegek szoros szövetségének feltételeit teremti meg. A kisiparosok, a kiskereskedők és a termelő városi középrétegek növekvő nehézségei arra ösztönzik ezeket a társadalmi csoportokat, hogy a munkásosztálynál keressenek védelmet a monopóliumokkal szemben.

A Kommunista Párt együttműködésre törekszik a katolikus világ demokratikus erőivel is, még a Kereszténydemokrata Párt vezetőinek azon részével is, amely hajlandó visszatérni a demokráciához. A katolikus világgal való megegyezés jelszava abból a körülményből fakad, hogy Olaszországban a katolikus mozgalomnak jelentős befolyása van a proletariátus nélkülözhetetlen szövetségeseinek, a parasztságnak és a középrétegeknek nagy részére. A kommunisták szívesen kötnek részegyezményeket más pártokkal is, mint pl. a Köztársasági Párttal, a Radikális Párttal, a Szociáldemokrata Párttal, hiszen ezekben a pártokban is megnyilvánul a középrétegek és az értelmiség elégedetlensége.

Az új többség megteremtéséért folyó harc megköveteli, hogy a kommunisták olyan konkrét programmal lépjenek fel, amely a demokratikus fejlődés irányában viszi előre az olasz életet. E program főbb pontjait a kongresszus a következőkben foglalta össze:

„1. A tartományi önkormányzat, a helyi autonómia, a helyi tartományi fejlesztési tervek létrehozása; 2. a munkásság jogainak és szabadságjogainak helyreállítása, hogy eredményesebben harcolhasson a bérjavításért, életkörülményeinek és munkakörülményeinek javulásáért; 3. az állam tervszerű beavatkozása a gazdasági életbe a foglalkoztatottság fejlesztése, a délvidék fellendítése, a parasztbirtokok jövője szempontjából szükséges mező-

Digitized by Google

gazdasági átalakítások, a felesbérlőknek való földjuttatás, a kis- és középvállalkozások gyámolítása céljából; 4. a villanyerőművek államosítása és monopóliumellenes törvények; 5. a demokratikus iskolarendszer; 6. az enyhülést támogató politika."[6]

*

E reformok megvalósítására csak újtípusú demokrácia képes. Ezért a párt kimondja, hogy „nem a régi típusú demokratikus parlamenti rend helyreállítására van szükség, hanem olyan új társadalom, és olyan új állam felépítésére, amelyben mindörökre kiirtják a fasizmus gyökereit, és amelyben valóban el lehet indulni a nemzeti egység, a szabadság, a társadalmi igazságosság, a gazdasági fejlődés azon alapvető problémáinak megoldása felé, amelyek az első risorgimento[7/a] óta megoldatlanul maradtak. Ez az állam — tesszük azonnal hozzá — nem lehet még szocialista állam, de már nem lehet a nagybirtok és a tőkés monopóliumok hatalmában levő burzsoá állam sem. Olyan új hatalomra van szükség, amelynek alapjai a munkásosztályban, a parasztságban és a dolgozó középrétegben vannak, amely megszünteti a nagybirtok monopóliumát, csapásait az ipari monopóliumok ellen irányítja, megváltoztatja az ország gazdasági szerkezetét, biztosítja és kiterjeszti az összes szabadságjogokat, felszámolja a bürokratizmust és a rendőri önkényt, kivonja az államot a régi oligarchák szűk csoportjának uralma alól, széleskörű autonómiákon nyugvó rendszert valósít meg, és új tartalmat ad az egész demokratikus rendszernek azáltal, hogy ez a gazdasági és társadalmi rend mélyreható átalakulása felé fejlődik."[7]

A jelenlegi nemzetközi helyzetben, a békés egymás mellett élés gondolatának győzelme esetén, a legszélesebb osztályszövetség megvalósításával lehetőség nyílik arra, hogy a néptömegek demokratikus eszközökkel, békés úton érjék el céljaikat. A Kommunista Párt számol azzal is, hogy a legreakciósabb erők megpróbálják erőszakkal megakadályozni ezt a békés fejlődést, de a harc fő módszerének mégsem a fegyveres harcot tekinti, hanem a gazdasági és politikai agitációt, a nagy tömegmozgalmakat, a gazdasági és politikai sztrájkot, a népakarat szabad megnyilvánulását.

A demokratikus és békés fejlődés azért is megvalósítható Olaszországban, mert az olasz alkotmány — mely az ellenállási mozgalommal elkezdődött demokratikus forradalom gyümölcse — lehetővé teszi, sőt elő is írja olyan újtípusú demokrácia megteremtését, amely megszünteti a gazdasági és társadalmi fejlődés akadályainak és egyenlőségének korlátait és utat nyit affelé, hogy az emberi személyiség teljesen kibontakozhassék, s minden dolgozó hatékonyan részt vegyen az ország politikai, gazdasági és társadalmi életében. Az olasz alkotmány olyan államról

[6] Az OKP IX. Kongresszusának határozata. — L'Unità, 1960. febr. 7., 1. old.
[7] a Olaszország egyesítéséért vivott mozgalom.

[7] Idézet a párt programnyilatkozatából. — Togliatti: „Il Partito Comunista Italiano" 102—103. oldal.

Digitized by Google

beszél, amelynek alapja a munka, s amely biztosítja a munkára való jog gyakorlásához szükséges eszközöket is. Az alkotmányban szerepel a földreform, a monopóliumok és a közérdekű vállalatok kisajátítása, a dolgozók részvétele az üzemek igazgatásában, a nők egyenjogúsága, a társadalombiztosítás stb. „Nem alaptalan dolog tehát azt állítani — állapítja meg a párt programnyilatkozata —, hogy a köztársasági alkotmány, bár mind társadalmi tartalmában, mindpedig azért, mert nem közvetlenül a termelés alapjaira épülő demokráciát ír elő, különbözik a szocialista alkotmányoktól, mégis konkrétan elismeri a dolgozóknak az államvezetéshez való jogát s megjelöl bizonyos feltételeket, amelyek megvalósításuk esetén elősegítik a dolgozók bekapcsolódását az állam vezetésébe, és lehetővé teszi, hogy a társadalom előrehaladjon a szocialista jellegű átalakulás irányába."[8]

Ezért van az, hogy az olasz uralkodó körök nem hajlandók érvényrejuttatni az alkotmány rendelkezéseit, s az olasz kommunisták azok, akik harcba hívják a tömegeket az alkotmány védelméért, az alkotmányban lefektetett elvek megvalósításáért. Olaszországban tehát megvannak a feltételei annak, hogy a munkásosztály az alkotmányos rendszer keretén belül is vezető osztállyá váljék, tömörítse a nép többségét az újtípusú demokrácia kivívására, a társadalom szocialista átalakítására.

Az államosításokkal, a gazdaság ésszerű és tervszerű fejlesztésével, az életszínvonal emelésével, a politikai autonómia kiterjesztésével természetesen még nem valósultak meg a szocialista célok, mégis: ezek a reformok nem lebecsülhető változást jelentenének, mert alapvetően megváltoztatnák az erőviszonyokat a munkásosztály, a dolgozó tömegek javára. A mélyreható demokratikus reformokért folyó harc nincs kínai fallal elválasztva a szocializmusért folyó harctól. E reformok megvalósítása közelebbhozza, megkönnyíti a szocializmus végleges győzelmét. Ezért az olasz elvtársak a társadalom demokratikus megújhodását egyben a szocializmus felé való előrehaladásnak is tekintik.

A kérdés tehát nem az, hogy reformok-e vagy forradalmi út, demokrácia-e vagy szocializmus. A reformok is segíthetik a *forradalom győzelmét*, a demokrácia védelme és kiterjesztése is szolgálhatja a *szocializmus* ügyét. Togliatti elvtárs kongresszusi zárszavában ismételten kitért erre a kérdésre, s hangsúlyozta, hogy minél előrehaladottabb stádiumba lép a kapitalizmus, a reformok — ha azok valóban demokratikusak — annál inkább megtelnek szocialista tartalommal. Ha a reformokat nem a konkrét történelmi körülményekből kiragadva vizsgáljuk, nyilvánvaló, hogy bizonyos feltételek közt a reformok is nagymértékben elősegíthetik, hogy a társadalmi fejlődésnek új lehetőségei nyíljanak meg. „Ha az az út, amelyen mi járni akarunk, demokratikus út, ez azt jelenti, hogy nem vagyunk többé forradalmárok? — tette fel a kérdést

[8] Uo., 112. oldal.

Digitized by Google

a kongresszuson Pajetta elvtárs. — A valóság egészen más: amikor halljuk a katolikusok, republikánusok, a radikálisok elkeseredett vádjait az ellen, ami „nem demokrácia" Olaszországban, a demokratikus módszer megrontása ellen, akkor arra a következtetésre kell jutnunk, hogy ahhoz hogy demokraták legyünk, forradalmároknak kell lennünk: mert a demokrácia nem más, mint hatalmas népi mozgalom a köztársaság, az alkotmány védelmében, magának a demokráciának a kivívásáért és biztosításáért."[9]

*

Az Olasz Kommunista Párt IX. kongresszusa alkotó módon tárgyalta meg az olasz társadalom aktuális kérdéseit. Az olasz kommunisták eredményesen vették fel a harcot a revizionizmus ellen, mely Olaszországban is a fő veszély a munkásosztály számára, és sikerrel küzdötték le azokat az akadályokat is, amelyeket a szektarianizmus és a dogmatizmus állított a párt helyes politikája érvényesítésének útjába. A kongresszus megmutatta testvérpártunk sorainak szilárd egységét, a néppel való összeforrottságát, a marxizmus—leninizmus, a proletár internacionalizmus eszméi iránti hőségét. Mindez együttvéve teszi az Olasz Kommunista Pártot az olasz nép hivatott vezetőjévé a demokratikus megújhodásért és a szocializmusért folytatott harcában.

Óvári Miklós

[9] Pajetta: Felszólalás az OKP IX. Kongresszusán. — L'Unità, 1960. február 1.

Digitized by Google

Kenya nem alkuszik

Február végén befejeződött a Kenya további sorsáról tartott hathetes londoni konferencia. A kenyai nemzeti felszabadító mozgalom és az angol gyarmatosítók képviselői közötti tárgyalások csupán arra voltak jók — állapítja meg a polgári sajtó —, hogy ismételten szellőztessék Anglia gyengeségét és dokumentálják Kenya erős elszántságát a harc folytatására. Az angol törekvések, hogy látszatengedményekkel oldják meg a gyarmati elnyomás és a gyarmati nemzeti felszabadító mozgalom közti ellentét gordiuszi csomóját, kudarcot szenvedtek. A „feketék" makacsul ragaszkodtak a valódi függetlenséghez.

Az angol gyarmatügyi kormányzat most természetesen „politikai éretlenséggel" vádolja a kenyaiakat, mint hasonló helyzetekben máskor is tenni szokta. Csakhogy ez a vád ma már nagyonis hamisan cseng. Az értekezlet menete és kimenetele éppen azt bizonyítja, hogy a kenyai függetlenségi mozgalom politikai érettsége áthághatatlan akadályt emel a nem annyira bölcs, mint raffinált angol politika elé. Kitűnt, hogy Kenya követelései érett politikai átgondolásokon alapulnak, de az angolok vagy nem értik ezt meg, vagy — és ez a valószínűbb — nem képesek ebben a számukra fontos kérdésben a realitások talajára helyezkedni. Az mindenesetre megállapítható, hogy a kenyaiaknak több okuk van optimizmusra (bár nem kapták meg a függetlenséget), mint az angoloknak, akiknek talán éppen az a bajuk, hogy Kenyában a konferencia után lényegében semmi sem változott.

•

A január—februári konferencia nem az első kísérlet az angolok részéről, hogy reformok útján csökkentsék a „veszedelmes kenyai teher" rájuk nehezedő súlyát. S a kenyaiak sem először kísérlik meg, hogy jobb belátásra bírják az angolokat. A második világháború után Kenya aktív harcot indított az angol gyarmatosítás ellen. Ebben az időben a függetlenségi mozgalmat tömegereje és szervezettsége jellemezte.

1945-ben megalakult a kikuju törzs vezetőiből a Kenyai Afrikai Unió, amely ma is legbefolyásosabb szervezete a függetlenségi mozgalomnak. Ez a politikai szervezet célul tűzte a különböző kenyai népek és törzsek egyesítését, a gyarmatosítók által elrabolt földek visszaszerzését, a teljes politikai egyenlőséget és a függetlenséget. Vezetője, Dzsomo Kenyatta az ország legnépszerűbb politikusává lett. Megerősödött a kenyai szakszervezeti mozgalom is, amely annak ellenére, hogy elszakították a Szakszervezeti Világszövetségtől, nem szűnt meg harcolni az angol uralom ellen. Egyszerű tagjai és funkcionáriusai fontos szerepet játszottak és játszanak a harcokban. Jelentős az a tény is, hogy a hindu és az arab szervezetek is csatlakoztak a függetlenség követeléséhez.

Az általános erjedés körülményei között 1952-ben hatalmas

Digitized by Google

erejű angolellenes felkelés robbant ki Kenyában. A néger földművelők, elsősorban a kikuju törzs tagjai fegyvert fogtak a földfoglaló európaiak ellen. A felkelés élére a Kenyai Afrikai Unió állt. Az angol imperializmus kegyetlen terrorral válaszolt: 1953-ban több mint 60 ezer bennszülöttet hurcoltatott börtönökbe és koncentrációs táborokba. A meggyilkolt hazafiak száma máig sem ismeretes. Az angol hatóságok gondosan titkolják a valóságos adatokat, de a kormányszervek szerint is csupán 1952—1955-ben több mint 10 ezer afrikait mészároltak le. Az angol bombázók egész falvakat pusztítottak el. Minden afrikai szabad préda volt az európaiak számára. 1954-ben a letartóztatottak száma már meghaladta a 170 ezret. Derek Kartun „Afrika! Afrika!" c. könyvében a többi között egy fiatal angol helyettes rendőrfelügyelő szavait idézi, aki a következőket mondta el arról, hogy hogyan bántak a négerekkel: „Két másik európaival együtt vallattam egy öregembert. Válaszai nem elégítettek ki bennünket. Az egyik fehér az öregre uszította a kutyáját. Az állat leteperte a földre, feltépte a torkát és marcangolni kezdte a mellét és a karját. Hiába jajgatott az öreg, társaim csak röhögtek... Ma is hallom az öreg üvöltését..."

A Kenyai Afrikai Uniót, amelynek már 1952-ben 100 ezer fizető tagja volt, az angol hatóságok 1953-ban betiltották. Kenyattát letartóztatták és elhurcolták. De mindezzel nem érték el imperialista céljukat. 1954-ben az angolok, hogy megbontsák a felszabadító mozgalom egységét, reformokat ígértek. A megalkuvó afrikaiak leválasztása érdekében alkotmányt adtak Kenyának. Ez kimondta, hogy az évi 120 font jövedelemmel rendelkező 21 évnél idősebb lakosok részt vehetnek az 59 tagú törvényhozó tanács 29 tagjának megválasztásában. Jellemző, hogy a rendőrök, a börtönőrök és az állami hivatalnokok két szavazatot kaptak. A néptömegeket viszont ez az úgynevezett alkotmány kirekesztette még ezekből a választási komédiákból is. Az így létrehozott törvényhozó tanács, amely természetszerűen a gyarmatosítók testülete lett, még azzal is biztosítást adott az angol imperializmusnak, hogy elnöke, a mindenkori angol kormányzó, teljhatalmat kapott. A megalakított kormány 13 minisztere közül 8 automatikusan, hivatalánál fogva lett miniszter, 5 tagját pedig a kormányzó nevezte ki, természetesen a gyarmatosítók érdekeinek megfelelően. Ezt az átlátszó reformot az angol kormányzat nagy propagandával szinte forradalommá avatta. Az eredmény azonban elenyésző volt. Néhány gazdag megalkuvó megnyugodott egy időre, de a néger tömegek, amelyek vérük hullatásáért semmit sem kaptak, folytatták a harcot. A kegyetlen terror elfojtotta a felkelést, de Kenya népe nagy iskolán ment keresztül és még jobban összekovácsolódott, mint valaha. Éppen ezekben a nehéz időkben érett meg a független és demokratikus kenyai köztársaság követelése. A Kenyai Afrikai Unió nagy veszteségei ellenére elég erős volt ahhoz, hogy kidolgozza a mozgalom programjának ezt az új követelését és vezesse az érte való harcot. A törzsek közti átkos viszály, me-

Digitized by Google

lyet a gyarmatosítók mesterségesen szítottak, enyhült az imperializmus elleni közös küzdelemben. A kínzások, a fegyveres razziák, az erőszakoskodások és a reformígéretek nem tudták rábírni az afrikaiakat, hogy belenyugodjanak országuk leigázásába.

A harcokban mostmár aktívabban vettek részt az arab és a hindu kisebbség képviselői is. Élesen elítélte a kenyai kegyetlenkedést a Kenyai Indusok Kongresszusa. Az angol politika azzal a fenyegető veszéllyel került szembe, hogy az arabok, a hinduk, és a néger törzsek programszerű egységfrontot alakítanak ki. Az angol kormányzat nehézségeit az is fokozta, hogy a „színes" lakosság elégedetlensége egyes fehérek felháborodásával is találkozott. A felháborodás különösen nagy volt magában Angliában, ahol a haladó erők, mindenekelőtt a kommunisták élesen elítélték az angol kormány politikáját. Tiltakozó szavát felemelte számos értelmiségi is. Az angol munkáspárti vezetők kénytelenek voltak ismételten bírálni a kenyai „túlkapásokat". A kenyai vérengzések világvisszhangja is nyugtalanító volt az angol kormánykörök számára. Az Egyesült Államok újra megpróbált politikai tőkét kovácsolni magának Afrikában brit vetélytársa, a régi „brutális gyarmatosító hatalommal" szemben.

Az afrikai népek nyugtalansága fokozódott. Az afrikai brit gyarmatokon a kenyaiakkal való együttérzés mind gyakrabban jutott kifejezésre politikai tüntetésekben. Ez annál komolyabb volt, mert megnehezítette Anglia helyzetét azokban az afrikai államokban, amelyek függetlenségét belátható időn belül el kellett ismernie. Nyugtalanul szemlélték az angolok kenyai nehézségeit a franciák is, akiknek egyre több gondot okoz saját afrikai gyarmataik megtartása. Félő volt, hogy a „kenyai tűz" felperzseli a határokat és lángra lobbantja „az afrikai lázadás lőporoshordóját". Nyíltan és határozottan elítélték Anglia kenyai politikáját a szocialista országok. Mindez túlságosan nagy tehertétel volt az angol kormányzat számára. Valamit tennie kellett. Az angol imperializmus tehát megváltoztatta taktikáját, a fegyveres erőszak helyébe fokozatosan a tárgyalások és részengedmények módszerét helyezi, amely elfogadhatóbb és kevésbé elriasztó a világközvélemény számára. Az angol gyarmati hatóságok 1957-ben a külvilág megnyugtatására bejelentették, hogy már „csak" 30 ezer kenyait „kénytelenek" börtönben és koncentrációs táborokban tartani. 1959 végén feloldották a rendkívüli állapotot, amely hét évig tartott. Ezzel szinte egyidőben bejelentették azt is, hogy új alkotmányt kívánnak adni Kenyának. Így került sor 1960 januárjában és februárjában a londoni konferenciára, amelynek a józan logika törvényei szerint tanulnia kellett volna az 1954-es alkotmány csúfos kudarcából és számolnia kellett volna (mint tárgyalási alappal) a négerek politikai programjával.

*

Világos, hogy a konferencia összehívásába az angolok csak a helyzet kényszerítő erejénél fogva mentek bele. A kenyaiak határozottan követelték, hogy a konferencián döntsék el közösen, miként váljon Kenya még ebben

Digitized by Google

az évben függetlenné. Az angolok erre a követelésre a konferencia előtt nem reagáltak világosan, de ott követelték, hogy a vita alapját az az alkotmánytervezet képezze, amelyet az angol gyarmatügyi minisztérium dolgozott ki és terjesztett elő. Ezzel nyilvánvalóan ki akarták fogni a szelet a kenyai vitorlákból és a kezdeményezést az angol kormány kezébe játszani át. Ez az eljárás méltán keltett felháborodást a kenyaiak között. Jellemző a konferencia légkörére, hogy az értekezlet munkája legelején mindjárt incidensre került sor az afrikaiak és az angolok között. A gyarmatügyi minisztérium kijelentette, hogy nem hajlandó a konferenciára beengedni az afrikai delegáció tanácsadóját, aki „nem kívánatos politikai kapcsolatokat tart fenn" — nyilvánvalóan a kommunistákkal. Az afrikai delegáció tiltakozásul bojkottálta a konferenciát. Egy teljes hét telt el, amíg végre kompromisszumos megoldást találtak. A tanácsadó jelen lehetett abban a teremben, amelyben a tárgyalások folytak, de nem vehetett részt a konferencia munkájában. Az afrikai képviselők elfogadták a kompromisszumot, de a reakciós, fajüldöző Kenyai Egységpárt, a fehér telepesek szervezete tiltakozott ellene.

Az afrikai küldöttség követelte, hogy hozzák létre a demokratikus és független kenyai köztársaságot. Az általános és egyenlő választójog alapján válasszanak parlamentet, amely előtt Kenya kormánya felelős lenne. Az afrikai küldöttség nyilatkozata ismételten hangsúlyozta: *Kenya azonnali függetlenséget követel.*

Az angol kormányzat kénytelen volt belátni annak tarthatatlanságát, hogy a kenyai törvényhozó tanácsban a 6 millió afrikai mindössze 18 taggal, a 60 ezer európai pedig 38 taggal van képviselve. De hallani sem akart a független és demokratikus kenyai köztársaságról. A brit gyarmatügyi minisztérium a harcnak ebben a fázisában előtérbe engedte az Egységpártot, és a mesterségesen létrehozott Új Kenya Pártot, amely szavakban elítéli a faji politikát és a függetlenséget hirdeti, de csak a távoli jövőre vonatkozóan. Az előbbi jobbról támadta a gyarmatügyi minisztériumot, az utóbbi pedig egyetértett vele. Így az angol kormány indokolatlannak minősíthette az afrikaiak „türelmetlenségét", és ráadásul az igazságtevő szerepét játszhatta. Kitartott saját tervezete mellett, amelynek az a legfőbb vonása, hogy afrikai többséget irányoz elő a 65 tagúra növelt kenyai törvényhozó tanácsban. Ez az, ami új az 1954-es alkotmányhoz képest. De továbbra sincs szó néger miniszterelnökről vagy néger többségről a miniszteri tanácsban. Az angol kormányzó továbbra is megtartja teljhatalmát, vétójoggal élhet a törvényhozó tanács döntései ellen. A kenyaiak egyik legfontosabb követelése az „egy ember, egy szavazat" elvének érvényesítése volt. Az angolok ezt is elvetették. Választójoguk csak azoknak az írni-olvasni tudó afrikaiaknak lehet, akiknek évi jövedelme eléri a 75 fontot, vagy már betöltötték 40. évüket. Ez persze engedmény az 1954-es alkotmányhoz képest, de távolról sem felel meg a kenyai tömegek köve-

Digitized by Google

teléseinek. (Kenyában a négerek évi átlagjövedelme 60 fonton alul van, s az iskolaköteles gyerekeknek ma is csupán 23 százaléka járhat iskolába.) Az új alkotmány tehát nem oldja meg a négerek gazdasági és politikai problemáit. Kenya angol gyarmat marad. Ezért ítélték el az afrikaiak az új angol manővert és jelentették ki hazatérve: „folytatjuk a harcot Kenya függetlenségének azonnali elismeréséért".

*

A kenyai probléma az imperializmus gyarmatrendszerének széteséséből fakad. Az angol és a kenyai álláspont az imperialisták és a felszabadulásukért küzdő 1895 óta kegyetlenül elnyomott kenyaiak kibékíthetetlen ellentétét fejezi ki. A brit imperializmus számára Kenyának kulcsfontosságú stratégiai jelentősége van: a második világháború után ezen a földön erős katonai támaszpontrendszert épített ki. Ennek különösen nagy jelentősége van számára, mióta a Közel-Keleten a legfontosabb pozicióit elvesztette. Kenya 1957-től Anglia legfontosabb külföldi katonai támaszpontjává lett. Ez természetesen ellentmond Kenya érdekeinek, és ellenállásra talál az afrikaiaknál. Nem véletlenül követelik oly szenvedélyesen az angol támaszpontok felszámolását. Az angol hadsereg jelenléte szüntelen veszedelmet, súlyos terheket megaláztatást jelent szamukra és megnehezíti a felszabadító mozgalom harcát.

A brit gyarmatosítás az egész kenyai gazdasagot ellenőrzése alá vette. A lakosságnak mindössze 1 százalékát kitevő 60 ezer európai telepes tulajdonában van az ország megművelésre alkalmas földjének 20 százaléka. Az ő földjeiken terem Kenya mezőgazdasági exportjának 94 százaléka. A gyarmatosítás kezdetén a londoni kormány egyszerűen elrendelte, hogy az addigi közös földtulajdon Angliára száll át. A föld felosztását a Gyarmatügyi Minisztériumra bízták, amely radikálisan megoldotta a problémát: a jó földeket mind elvette a négerektől. Nincs ma egyetlen kenyai paraszt sem, akinek jó termőföldje lenne. A bennszülött lakosságot egy 52 ezer négyzetmérföld kiterjedésű silány földre, az úgynevezett rezervátumba szoritották. A jelentős kenyai tea-, gyapot- és szizálexport jövedelmének csak elenyésző töredéke jut a néger lakosságnak. Hasonló a helyzet az állattenyésztésben is. A primitív állattenyésztés hasznának nagy részét az európaiak zsebelik be, ők fölözik le a turistaforgalom hajtotta hasznot is. (A gazdag nagyvadállomány vadászata évente kb. 20 ezer turistát vonz az országba.)

Kenya ipara rendkivül elmaradott, főleg a bányászatra korlátozódik, és ez is az angolok kezén van. A szóda, a cement, a nátriumkarbonát, a cyanit, a gipsz, az arany az angol imperializmus gazdagságát növeli. Az egész nemzeti jövedelemnek csak 25 százaléka jut a lakosság döntő többségét alkotó négerekre.

Az angol gyarmatositók politikája nemcsak az ország politikai, de gazdasági fejlődését is hátráltatja. Az angol uralomnak köszönhető, hogy Kenya ma is rendkívül elmaradott mezőgazdasági ország és néger lakossága nyomorban él. De a fejlődés nem

Digitized by Google

állhatott meg. Fokozatosan kinőttek Kenya valóságának talajából azok az erők, amelyek magasabb fokra emelték a szabadságharcot és tudatosságot vittek az eddig ösztönösen háborgó tömegek harcaiba.

Kenyában lassan kikovácsolódik a munkásosztály, amely máris érezteti erejét az antiimperialista harcokban. A néger lakosság döntő többségét a parasztság képezi, amely rendkívül nehéz feltételek között, a legelmaradottabb módszerekkel kénytelen földjét művelni. Mind a munkásokat, mind a parasztokat meghatározott kényszermunkák elvégzésére kötelezik. Minden afrikai bennszülött évente legalább hatvan napot köteles ingyen dolgozni. Az afrikai munkások bére 30—35-ször kisebb, mint az azonos munkát végző európaié. Az afrikaiak munkanapja nincs korlátozva. A városokban gettószerű negyedekben nyomorognak. Nagy részük beteg, a gyerekeknek csupán 56 százaléka éri el a 15 éves kort. 10 140 lakosra jut egy orvos. Az országnak főiskolái nincsenek. A 6,3 milliónyi bennszülött lakosság helyzete valóban szörnyűséges. De nem sokkal jobb az ott élő 152 ezer indiai és a 33 ezer arab helyzete sem.

Kenya egészséges éghajlata vonzó az európai telepesek számára. Többek között ezért ebben az országban Nyugat-Afrika országaihoz képest elég sok az európai. Az ő helyzetük felháborító ellentéte a „színes" lakosság nyomorúságának. Nekik hajt hasznot a 335 ezer bérmunkás, akik közül 75 ezer ipari munkás. Az európaiak ültetvényein ma 200 ezer néger mezőgazdasági munkás dolgozik.

A kenyai helyi burzsoázia nagyon gyenge. Az angol imperializmus könyörtelenül kizsákmányolja a kenyai munkásosztályt, de az mégis erősödik.

S a munkások és parasztok mellett a fiatal értelmiség is társadalmi erőt képvisel, amely óriási áldozatok árán tanult és tanul. Sok értelmiségi ismeri és magáénak vallja a marxizmust. Szeretik és tisztelik a Szovjetuniót, Kínát és a többi szocialista országokat.

A kenyai fejlődés egyik nagy gátja, hogy az egész kenyai társadalomra még mindig a törzsi rend a jellemző. A népesség 97,4 százaléka bantunéger, akiknek egyötöde kikuju. A törzsi rend bizonyos értelemben talán elősegíti a felszabadító harc megszervezését, de ugyanakkor megnehezíti az egész ország területére kiterjedő egység kiépítését. A törzsi torzsalkodásokat az angolok ma is fel tudják használni a függetlenségi mozgalom ellen. Mégis, a függetlenségi mozgalom erejét és érettségét bizonyítják az elmúlt év és a jelen küzdelmei. Kenya népe sem a gyárakban, sem az ültetvényeken, az iskolákban, a dzsungelben nem adja meg magát. Valamennyi négernek érdeke és akarata: a felszabadulás.

*

A kenyaiak elszántságát a brit imperializmussal szemben megmagyarázza helyzetük. A gyarmati uralom megfosztja őket földjeiktől, politikai jogaiktól, és emberi méltóságuktól. Nincs mit alkudniok. Bajaik egyetlen orvoslása a független és demokratikus kenyai köztársaság megteremtése. Ezért tartják elégtelennek az új

Digitized by Google

alkotmányt, mely a helyzeten lényegesen nem változtat. A részleges reformok nem semmisítették meg azt az alapot, amely szüntelen felháborodást szül minden kenyai szívében. Bár az imperialista kormány ismét tett valamelyes engedményt, a kenyai nép élete elviselhetetlen. A harc épp úgy nem szűnik meg, mint 1954 után. Útja a további fellendülés. Az angolok számára megmaradt a súlyos dilemma: meddig maradhatnak Kenyában? Az biztos, hogy támaszpontjaik nincsenek biztonságban, s nincsenek biztonságban gazdasági és politikai kiváltságaik sem. A gyarmatosítás ideje lejárt. Kenya győzni fog, mert harcol és mert ebben a harcban nincs egyedül. A kenyai függetlenségi mozgalom része az afrikai népek nagy felszabadító mozgalmának és építhet az egész haladószellemű emberiség támogatására.

O. Kamariwa

E SZÁM SZERZŐI:

KÁDÁR JÁNOS, az MSZMP K. B. első titkára; **NEMES DEZSŐ**, az MSZMP K. B. tagja; **SÁNTA ILONA**, a Társadalmi Szemle munkatársa; **KENESSEY ZOLTÁN** aspiráns, a Központi Statisztikai Hivatal osztályvezetője; **NAGY LÁSZLÓ** kandidátus, az MSZMP K. B. mezőgazdasági osztályának munkatársa; **ÓVÁRI MIKLÓS**, az MSZMP K. B. osztályvezető helyettese; **O. KAMARIWA** újságíró, **VARGA GYÖRGY** aspiráns, a Figyelő munkatársa.

Digitized by Google

KRITIKA ÉS KÖNYVISMERTETÉS

A technikai haladás gazdasági és társadalmi problémái*

(A Szovjetunió Tudományos Akadémiája Gazdasági, Filozófiai és Jogi Osztálya Irodájának tudományos ülésszaka)

Az SZKP XXI. kongresszusa, és az SZKP Központi Bizottságának 1959 júniusában megtartott plénuma a műszaki-technikai előrehaladás meggyorsításával kapcsolatban nagy feladatok megoldását tűzte ki célul a közgazdaságtudomány elé. A technikai haladással kapcsolatos közgazdasági kérdések tudományos vizsgálata és kidolgozása ugyanis nagymértékben gyorsíthatja a technikai fejlődést, végső soron a kommunizmus anyagi-technikai bázisának kiszélesítését.

A feladat fontosságát mérlegelve, a Szovjetunió Tudományos Akadémiája az elmúlt év októberében és novemberében tudományos ülésszakot hívott egybe, a technikai haladással kapcsolatos társadalmi és gazdasági kérdések megvitatására. E tudományos ülésszak nemcsak a Szovjetunió, de valamennyi szocialista ország egyik legfontosabb feladatát, a termelőerők gyorsütemű fejlesztését, illetve az ezzel kapcsolatos elméleti kérdéseket tárgyalta. Az előadók sokoldalúan elemezték a termelőerők fejlesztése szempontjából oly nagy jelentőségű technikai haladás meggyorsításának problémáit. A konferencia vitái elsősorban a technika gyorsabb ütemű fejlődését gátló tényezők feltárására, és az előrehaladás ösztönzésével kapcsolatos kérdések tisztázására irányultak. Ilyen szempontból különösen hasznos a konferencia anyagának tanulmányozása számunkra, hiszen a következő években nem kisebb feladatot kell megoldanunk, mint az ipar és a nagyüzemi mezőgazdaság anyagi-technikai bázisának korszerűsítése.

Az ülésszakon számos olyan kérdés vetődött fel, amelyekkel részben már magyar közgazdászok is foglalkoztak: például a gazdaságosságnak, a beruházások hatékonyságának, a termelékenység nemzetközi összehasonlításának, az anyagi ösztönzés rendszerének elméleti kérdései.

Az ülésszak bevezető előadását *K. V. Osztrovityanov*, a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának elnöke tartotta.

— A tudományok fejlődése következtében — mondotta — dif-

* A Voproszi Ekonomiki 1960. 1. sz.-ban megjelent ismertetés alapján.

Digitized by Google

ferenciálódtak tudományos ismereteink, de minél inkább differenciálódnak a természettudományos, a technikai és társadalmi-tudományos ismeretek, annál fontosabb, hogy *a különböző tudományágak között szoros legyen a kapcsolat,* hiszen ma már a legtöbb problémát csak a különböző tudományágak együttműködése révén oldhatjuk meg. A tudományok fejlődésére napjainkban különösen *a természettudományok és a társadalomtudományok kapcsolata hat gyümölcsözően.* Osztrovityanov előadásában beszélt a társadalomtudományok, főleg a közgazdaságtudomány és a természettudomány kapcsolatának fontosságáról és hangsúlyozta, hogy e két tudományág közötti kapcsolat teszi elsősorban lehetővé a technikai fejlődés, valamint a munkatermelékenység emelése problémáinak eredményesebb megoldását.

Előadásában Osztrovityanov felvetette, hogy *a kommunizmus anyagi-technikai bázisának megteremtése, az új technika gazdasági hatékonysága, a technikai előrehaladással kapcsolatos anyagi ösztönző rendszer kidolgozása, a korszerű elektronika alkalmazása a közgazdasági kutatómunkában,* valamint a technikai fejlődés egyéb társadalmi és közgazdasági problémái, a közgazdasági kutatómunka fontos területeivé váltak.

L. A. Leontyev, a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának levelező tagja *„Technikai fejlődés és a kommunizmus anyagi-technikai bázisának megteremtése"* című előadásában hangsúlyozta, hogy a technikai haladás szerepe a kommunizmus anyagi-technikai bázisának megteremtésében a szovjet közgazdaságtudomány egyik központi témája. *A technikai fejlődés az alapja* a szocialista társadalom termelőerői fejlődésének, a kommunizmus anyagi-technikai bázisa megteremtésének. A termelőerők fejlődésének folyamata magában foglalja a termelőapparátus mennyiségi növekedését, és minőségi színvonalának emelkedését, a termelés szervezetének, valamint a társadalom egész gazdasági élete vezetésének megjavítását, a társadalom legfontosabb termelőerőjének, a dolgozó embernek sokoldalú fejlesztését.

A kommunizmus anyagi-technikai bázisának megteremtése olyan feltételek között folyik, amikor az emberi ismeretek és a gyakorlat fejlődése az egész világot egy új műszaki-tudományos forradalom küszöbére juttatta. Ez a forradalom határtalan távlatokat nyit az ember előtt: megnöveli hatalmát a természet erői felett. Ez a forradalom kiterjed a termelés anyagi tényezőinek három legfontosabb ágazatára. Ennek megfelelően a mai technika fejlődésének három fő irányát határozhatjuk meg:

1. Forradalom *az energiaforrások területén,* amely mindenekelőtt az ország teljes elektrifikálásában, az atomenergia békés felhasználásában, távlatilag pedig a termonukleáris energia felhasználásában jut kifejezésre.

2. Forradalom *a munkaeszközök* fejlesztésében, amely a termelés automatizálásában jut kifejezésre, s amely végső soron a Marx által megjövendölt auto-

Digitized by Google

mata gépsorok megteremtéséhez vezet.

3. Forradalom *a munka tárgyai* tekintetében, amely elsősorban a vegyipar sokoldalú fejlesztésében ölt testet.

A technikai fejlődés említett irányai a termelési folyamat dologi tényezőinek fejlődésében *minőségi ugrást* jelentenek.

L. A. Leontyev előadásának befejező részében utalt arra, hogy a technikai fejlődésnek minden esetben *a termelés gazdaságosságának* fokozását kell szolgálnia. *A párt Központi Bizottságának 1959. évi júniusi plénuma* is aláhúzta annak szükségességét, hogy az automatizálást elsősorban azokban az iparágakban kell megvalósítani, ahol az maximális gazdasági haszonnal jár.

A kommunizmus anyagi-technikai bázisa — mutatott rá L. A. Leontyev — *a termelés minden ágazatát felölelő önszabályozó gépek automata rendszerének összessége, ahol ezeket a gépeket az elektromos- és atomenergia, perspektivikusan pedig a termonukleáris energia működteti.* A kommunizmus anyagi-technikai bázisának megteremtése szempontjából igen fontos, hogy a technikai fejlődés először: *sokoldalú, az egész termelési folyamatot felölelő legyen,* másodszor: *gyorsütemű* legyen, harmadszor: *folyamatos és tervszerű* legyen.

Osztrovityanov akadémikus és Leontyev akadémiai levelező tag előadásai igen figyelemreméltóak a közgazdaságtudomány, általában a társadalomtudományok és a természettudományok kapcsolatának újszerű megvilágítása szempontjából.

Mint ismeretes, hazánkban most folynak *a távlati tudományos kutatási terv* kidolgozásának munkálatai. E tervben — a lehetőségek keretein belül — már helyes lenne érvényesíteni e tudományágak egymásra való hatását, a kölcsönös kapcsolatból eredő konzekvenciákat.

A másik figyelemreméltó megállapítás, hogy a technikai fejlődés korunkban *komplex folyamat,* amit népgazdasági terveinkben is összefüggéseikben kell előirányozni és megvalósítani az energiaforrások, a munkaeszközök és a munka tárgyainak fejlesztése terén egyaránt.

Sz. G. Sztrumilin akadémikus *„Technikai fejlődés és a munka társadalmi termelékenysége"* címmel tartott előadást. Arról beszélt, hogy a munkaeszközök a társadalmi termelésben betöltött szerepüket tekintve, a technikai fejlődés korai szakaszában már úgy jelentkeztek, mint az ember „meghosszabbított keze"; a technikai fejlődés mai szakaszában a munkaeszköz már az *emberi agy* különböző funkcióinak kiegészítéseként pelentkezik.

Sz. G. Sztrumilin rámutatott arra, hogy a technikai haladás mostani szakaszában *a villamosenergia-termelés* színvonala a legfontosabb tényező. Az energiatermelés emelkedésének üteméről szóló adatok arról tanúskodnak, hogy a Szovjetunió legkésőbb 1974-ben utoléri az Egyesült Államokat etekintetben.

A technikai fejlődés pontos mércéje a munkatermelékenység emelkedésének mutatója. Az előadó idézve a munka termelékenységének *Engels* által meghatározott fogalmát, bírálta a statiszti-

Digitized by Google

kai gyakorlatot, amely véleménye szerint, *csak az eleven munka* termelékenységét vizsgálja. Az eleven munka természetesen lehet termelékenyebb, vagy kevésbé termelékeny, de ez önmagában mégsem elegendő a munka termelékenysége színvonalának meghatározásához. Ezután felvetette azt a kérdést: vajon az eleven munka felszereltsége gépekkel, vagyis *a tárgyi alakot öltött munkával* nem képezi-e a munka termelékenysége alakulásának fontos tényezőjét?" A munka társadalmi termelőerejének specifikus fejlődése a termelés minden ágában — írja *Marx* a Tőke harmadik kötetében — fokonként különböző, attól függően, hogy *a termelőeszközöknek mekkora mennyiségét hozza mozgásba a meghatározott mennyiségű munka*, vagy — adott munkanap esetén — a munkások meghatározott száma." Marxnak ez a megállapítása többek között azt jelenti — hangsúlyozta az előadó, hogy a munka termelőerejének fejlettségi foka abból is megállapítható, hogy mennyire van ellátva az eleven munka termelőeszközökkel, azaz a korábbi munka termékeivel. Nagy hibát vétenek tehát azok, akik a munka termelékenysége színvonalának megállapításakor figyelmen kívül hagyják a korábban kifejtett munkamennyiséget, *a holt munkát*. Értéket természetesen csak az eleven munka teremt, de a termelés korábbi szakaszaiban *a holt munka is eleven munka volt*, amely részt vett az adott végtermék használati és munkaértékének megteremtésében.

A. A. Zvorigin „*A technikai fejlődés társadalmi következményei*" című előadásában fontos helyet foglalt el a technikai fejlődés társadalmi következményeinek kutatásában jelentkező burzsoá metodológia elemzése és bírálata. A jelenkori burzsoá elméletek egyik jellemző vonása annak a tételnek a bizonyítása, hogy a technika minden társadalmi baj forrása, vagy hogy a technika segítségével át lehet alakítani a társadalmat anélkül, hogy akár csak módosítani is kellene a kapitalista társadalom alapjait.

Az előadó azt elemezte, hogy a technikai fejlődés mindenekelőtt a gazdasági életre gyakorol hatást, és a társadalmi élet egyéb területeire a gazdaságon keresztül érvényesíti befolyását. Ezekután kitért a technikai fejlődés, és a termelési struktúra átalakulásának kapcsolatára, az ipar földrajzi elhelyezkedésének a technika fejlődése következtében beálló változására, a termelés koncentrációjában, specializálódásában és kombinációjában végbemenő változásokra.

A. A. Zvorikin előadásában kifejtette, hogy a technikai fejlődés nagy hatással van *a munka jellegének és formájának változására, a munkások szakképzettség szerinti megoszlására, a munkások és mérnökök, és általában a technikai káderek képzésének rendszerére, a társadalom kultúrájának és életének legkülönbözőbb területeire.*

L. J. Berri, a kommunizmus anyagi-technikai bázisával foglalkozott előadásában. Véleménye szerint *a társadalom anyagi-technikai bázisán, az ország ter-*

Digitized by Google

melőapparátusát és annak társadalmi szervezetét, vagyis a termelőapparátus társadalmi méretű szervezetét kell érteni. Helytelennek tartja a társadalom anyagi-technikai bázisának a termelőerőkkel való azonosítását. Az utóbbi ugyanis — nézete szerint — az előbbinél sokkal szélesebb körű fogalom. A társadalom anyagi-technikai bázisa, jóllehet elválaszthatatlanul összekapcsolódik az emberekkel, a társadalom legfontosabb termelőerejével, de a személyes faktort mégse iktatja elemei közé.

L. J. Berri hangsúlyozta, a a társadalmi méretű termelőapparátus *szervezettségének* fontosságát. A termelőapparátus munkaképességét ugyanis nemcsak a gépek mennyisége, sokfélesége és kapacitása határozza meg, hanem ennek az apparátusnak társadalmi méretekben való szervezettsége is.

A kommunizmus anyagi-technikai bázisának megteremtése elvileg új technika, a kommunizmus technikájának kialakítását jelenti. Ezért az előadó a kommunizmus anyagi-technikai bázisát úgy határozta meg, hogy az *az elektronikán, mint az anyagi termelés legtöbb ágát átfogó, magasfokon automatizált technikán alapuló, automata, önszabályozó gépek rendszere.* Ezt a bázist az ország teljes elektrifikálása, a kémiai ipar és a kémiai módszerek sokoldalú fejlettsége jellemzi, az anyagi termelés valamennyi ágának komplex gépesítése mellett.

A beruházások színvonalának és hatékonyságának kérdéseivel foglalkozott *P. A. Hromov*, a Szovjetunió Tudományos Akadémiája Közgazdaságtudományi Intézetének munkatársa. Felvetette, hogy *egyes iparágak* termelési színvonala tekintetében a Szovjetunió *még elmarad* a legfejlettebb kapitalista országok mögött. Ezt az elmaradást részint *a beruházási eszközök* — a felhalmozás arányának — *növelése*, részint *a beruházások hatékonyságának fokozása* révén lehet behozni. A beruházások volumenét tekintve, egyes kapitalista országok ténylegesen „élenjárnak." Az Egyesült Államokban a beruházások összege 1958-ban például 80 milliárd dollár volt.

P. A. Hromov rámutatott arra, hogy a tervgazdálkodás, a beruházásokkal való ésszerű gazdálkodás lehetővé teszi *a felhalmozás arányának növelését, és így az újratermelés ütemének gyorsítását.*

A beruházások hatékonyságának fokozása érdekében meg kell találni az összhangot *a beruházások meghatározott periódusai és a megtérülés különböző periódusai között.* Csak így lehet elkerülni ugyanis, hogy jelentős összegeket hosszú időre befagyasszanak — állapította meg.

P. A. Hromov ezután két olyan kérdéssel foglalkozott, amelyeknek helyes megoldása jelentősen gyorsíthatja a technikai előrehaladást: az egyik az új technika gazdasági hatékonyságának helyes meghatározása, a másik a vállalatok optimális nagysága.

Az új technika alkalmazásánál abból kell kiindulni — mondotta —, hogy annak milyen a gazdasági hatásfoka. A mai termelői árrendszer azonban, mivel *nem tükrözi a termelőeszközökben*

Digitized by Google

megtestesült társadalmi munkaráfordítást, gyakran lehetetlenné teszi az új technika gazdasági hatékonyságának kimutatását. A termelőeszközök ára általában jóval alacsonyabb az értéknél, és így a termék önköltsége sem fejezi ki a valóságos munkaráfordítást.

Ha az ipari termékek termelői árát az érték alapján határoznánk meg, akkor — P. A. Hromov észleménye szerint — el lehetne hárítani az útból a gyorsütemű technikai haladás egyik akadályát, amely abból adódik, hogy a felszerelések, a gépek, és az egyéb termelőeszközök amortizációja nem fejeződik ki elég pontosan a termékek önköltségében.

Az előadó bírálta a tervező szerveket és a tudományos kutatóintézeteket, mert sok esetben hatékonysági számítások nélkül tesznek javaslatot az új technika, vagy az új technológiai eljárások bevezetésére.

A technikai fejlődés szempontjából nagy fontosságuk van az olyan tényezőknek is, mint a vállalat struktúrája, specializálódásának foka, az épitendő, a rekonstruálandó és a tervezés alatt levő vállalatok kombinációja, valamint mérete — mondotta P. A. Hromov. Rámutatott arra, hogy a vállalatok *optimális méreteinek* meghatározása kedvező hatást gyakorol a technikai fejlődésre.

L. A. Vaag, a moszkvai Energetikai Intézet munkatársa, az automatizálás és a gépesítés gazdaságos módszereiről tartott előadásában felvetette *a gépek alkalmazási korlátaival* kapcsolatos kérdéseket a szocializmusban. *Bírálta a Politikai Gazdaságtan Tankönyvének* e problémával kapcsolatos megállapításait, s megjegyezte, hogy a tankönyvben levő hibás tételek arra ösztönöznek, hogy minél drágább gépeket alkalmazzanak a termelésben. Annak a meggyőződésének adott kifejezést, hogy a gazdasági számítások szempontjából *a gépek alkalmazási korlátai a kapitalizmusban és a szocializmusban egybeesnek.* A szocializmus fölénye korántsem abban jut kifejezésre a kapitalizmussal szemben, hogy mi mértéktelen beruházásokat eszközölhetünk azok gazdaságosságának teljes mellőzésével.

A. V. Vorobjova, a Szovjetunió Tudományos Akadémiája Közgazdaságtudományi Intézetének munkatársa, hozzászólásában szintén arról beszélt, hogy *az új technika gazdasági hatékonyságát nem szabad egyoldalúan vizsgálni: a mutatók egész rendszerére van szükség*, az ilyen vizsgálatokkal kapcsolatban. Elismerte, hogy az új technika bevezetésének *végső soron a társadalmi munka megtakarításában kell kifejeződnie*, de ennek ellenére Vaag lehetetlent kíván, amikor az új technika gazdasági hatékonyságát egyetlen általános mutatóval akarja meghatározni.

Az előadó szerint a technikai fejlődés gazdasági hatékonyságának értékelésében nagy fontossága van *az önköltségi* mutatók vizsgálatának. Ezzel kapcsolatban bírálta a statisztikai gyakorlatot, és a jelenlegi előkalkulációs rendszert, amely nem foglalkozik a technikai haladás gazdasági hatékonyságával. Végül rámutatott

Digitized by Google

arra, hogy célszerű volna, ha a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának Közgazdaságtudományi Intézete kidolgozná az új technika hatékonyságának *statisztikai* mutatóit, és a Központi Statisztikai Hivatallal együttműködve, e mutatókat a gyakorlatban is alkalmaznák.

A Magyar Tudományos Akadémia és a Közgazdaságtudományi Intézet által 1959 őszén rendezett nemzetközi termelékenységi konferencia egyik igen fontos elméleti és módszertani kérdésével kapcsolatos *I. G. Kurakovnak*, a Szovjetunió Minisztertanácsa mellett működő Állami Tudományos Technikai Bizottság munkatársának előadása a munkatermelékenység nemzetközi összehasonlításáról. Az előadó által javasolt új módszer kevésbé bonyolult és meglehetősen pontos. Lényege a következő: *meg kell határozni az egységnyi termék előállításához szükséges élő munka mennyiségét; így meghatározható és összevethető a különféle termékek előállítására fordított társadalmi munka mennyisége különböző országok és különböző időszakok vonatkozásában egyaránt.* Szovjet—amerikai viszonylatban például valamely termék ára, külön-külön mindkét országban felosztható az ipari munkások átlagórabérére. (A Szovjetunió esetében az átlagórabérbe a közvetett juttatások értékét is be kell számítani.) Ez a módszer lehetővé teszi — mondotta Kurakov —, hogy *csak olyan technikát alkalmazzunk a termelésben, amelynek következtében az egységnyi termék előállításához szükséges munkaráfordítás mennyisége kevesebb az amerikai viszonylatnál.*

Sztrumilin akadémikusnak, A. V. Vorobjova tudományos munkatársnak és I. G. Kurakovnak a munka társadalmi termelékenysége mérésével kapcsolatos fejtegetései nagyrészt egybeesnek a hazánkban rendezett nemzetközi termelékenységi konferencián elhangzottakkal, illetve még következetesebben jutott kifejezésre az a követelmény, hogy a technikai fejlődés mai szakaszában *nem elég az eleven munka termelékenységének vizsgálata: elemezni kell a tárgyi alakot öltött munka, a holt munka ráfordításának hatékonyságát is.* Mindez felveti a termelékenység mérésére szolgáló statisztikai mutatók tökéletesítésének szükségességét, országos és nemzetközi viszonylatban egyaránt.

V. P. Krasznovszki, a Szovjetunió Állami tervbizottsága Közgazdaságtudományi Intézetének munkatársa vitába szállt L. A. Vaag nézeteivel. Szerinte Vaag felszólalása kísérlet volt arra, hogy a gépesítés és az automatizálás széleskörű fejlesztésének feladatával egy olyan koncepciót állítson szembe, amely e folyamat korlátozásának és lefékezésének irányába hat. Az előadó szerint Vaag megállapításai *ellentmondanak annak a marxi tanításnak, amely szerint a kommunizmusban összehasonlíthatatlanul tágabb tere van a gépek alkalmazásának, mint a kapitalizmusban, minthogy mérhetetlenül kitágulnak a technika alkalmazásának gazdasági lehetőségei.*

V. P. Kraszovszki kiemelte annak fontosságát, hogy a gaz-

Digitized by Google

dasági hatékonyságot a *mutatók komplex rendszerével* kell vizsgálni és meghatározni. Ebben az összefüggésben utalt az SZKP XXI. kongresszusának határozataira, amelyekben a többi között ez olvasható: A párt nagy jelentőséget tulajdonít annak, hogy *a beruházások egyre gazdaságosabbak legyenek, hogy minél kisebb anyagi ráfordítással bővüljön a termelő kapacitás, emelkedjék az ipari termelés és hogy gyors tempóban növekedjék a munka termelékenysége, csökkenjen a termékek önköltsége.* E sokoldalú elemzési követelménnyel szemben — mutatott rá Kraszovszki — Vaag a gazdaságosság egyetlen normájának, meghatározó tényezőjének végeredményben a profitot ismeri el, s álláspontja azt a követelést tartalmazza, hogy a technikát csak olyan arányban és olyan irányban fejlesszük, ahogyan azt rentabilitása lehetővé teszi.

V. Sz. Nyemcsinov akadémikus felszólalásában — többek között foglalkozott a Vaag és Kraszovszki között lezajlott vitával. Véleménye szerint Kraszovszki felszólalásában megbélyegezte Vaagot anélkül, hogy elgondolkodott volna azon, ami *nemcsak Vaagot nyugtalanítja, hanem olyanokat is foglalkoztat, akik nem mindenben értenek vele egyet.*

Nyemcsinov akadémikus kifejtette, hogy nem mindenben osztja ugyan Vaag álláspontját, különösen ami a gazdasági hatékonyság egyeséges normáját illeti, de az, ahogyan az előadó felvetette a kérdést, *elgondolkoztató és igen megalapozottnak* látszik. A helyzet az, hogy *közgazdászaink pillanatnyi felfogása és gondolkodásmódja nincs tökéletes összhangban a technikai haladás mai feladataival.* A társadalom ma teljes joggal követeli azoktól az üzemektől, vállalatoktól, amelyeket megfelelő mennyiségi és minőségi technikával látott el, hogy *teljes mértékben megtérüljön* az a korábbi munka, amelyet e felszerelések előállítására fordítottak. Vaag és mások kérdésfelvetése kétségkívül *jogos*, legalábbis annyiban, amennyiben számos közgazdász *elavult* nézeteit bírálja. *E nézetek szerint ui. a szocializmusban teljesen érdektelen a tőkebefektetések rentabilitása.*

J. A. Oblomszki, a Szovjetunió Tudományos Akadémiája Közgazdaságtudományi Intézetének munkatársa felszólalását a társadalmi termelés struktúrájával összefüggő, fontos kérdésnek szentelte, a *specializálásnak*, és a specializálás jelentőségének a termelés technikai fejlesztése szempontjából.

Oblomszki bírálta azt a nézetet, amely szerint az ésszerű specializálásnak ott van a gazdasági határa, ahol *a szállítási kiadások meghaladják a termelés specializálása folytán elért megtakarítások összegét.*

A specializálás a szocializmus feltételei között akkor mondható gazdaságilag hatékonynak, ha *a társadalmi munka termelékenységének emelkedését eredményezi.* Ezt az általános kritériumot azonban *konkrétizálni kell.* Az előadó kísérletet tett arra, hogy megfogalmazza azokat az ismérveket, amelyek meghatározzák a

Digitized by Google

szocialista termelés specializálásának gazdasági hatékonyságát. A specializálás a szocializmus körülményei között mindenekelőtt akkor mondható gazdaságilag hatékonynak, ha segítségével *a népgazdaság több, gazdagabb választékú és jobb minőségű késztermékekhez jut.* A választék bővülésének elő kell segítenie a technikai fejlődést és a társadalmi munkamegtakarítást, mégpedig oly módon, hogy a specializált üzem új, gazdaságosabb termékfajtáival bővüljön a választék.

A specializálódás gazdasági hatásának abban is kifejezésre kell jutnia, hogy olcsóbbá váljanak és meggyorsulnak az építkezések, és csökkennek a termékegységre eső beruházások.

A konferencián több felszólaló hangsúlyozta, hogy a technikai fejlődés meggyorsítása *nem lehet csak a központi tervezés feladata:* jelentős szerepe van ebben a tömegek kezdeményezőkészségét kibontakoztató *anyagi ösztönzők rendszerének is.* Többen bírálták az iparban alkalmazott prémiurendszereket és javaslatokat tettek azok megjavítására. E javaslatok lényege abban foglalható össze, hogy *ki kell szélesíteni a dolgozók azon rétegeinek premizálását, amelyek közvetlenül részt vesznek az új technika kidolgozásában és bevezetésében; egyes munkáskategóriák prémiumösszegét emelni kell,* így a mesterekét és a technológusokét.

P. N. Fedoszéjev akadémikus, a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának levelező tagja zárszavában rámutatott arra, hogy az ülésszak egy sor új kutatási témát vetett fel és javasolta, hogy külön ülésszakot hívjanak össze a közgazdasági kutatások és a tervezés matematikai módszereinek kidolgozására.

*

E rövid összefoglalóban csak vázlatosan ismertethettük a tudományos konferencián felvetődött elvi kérdéseket. Egy sor — nem kevésbé fontos — gyakorlati jellegű kérdést, amelyekről ugyancsak szó volt az ülésszakon, fel sem vethettünk; így a kapacitás kihasználásának, a vállalati kooperációnak, a korszerű technológia alkalmazásának, a munka korszerű vállalati megszervezésének a kérdéseit.

Bizonyosak lehetünk abban, hogy a vita termékenyítőleg hat majd mind a technikai fejlődés társadalmi és gazdasági hatásaival foglalkozó marxista kutatóknak, mind a gyakorlati szakemberek széles rétegeinek munkájára.

Dr. Varga György

Digitized by Google

JEGYZETEK KÖNYVEKRŐL

George S. Wheeler:

Az Amerikai Egyesült Államok mezőgazdasága

(Kossuth Könyvkiadó, 1959.)

Wheeler, aki maga is több éves farmermúltra tekint vissza, saját tapasztalatai, gazdag statisztikai anyagok, különböző hivatalos dokumentumok és közgazdasági kiadványok elmélyült tanulmányozása alapján írta meg könyvét. Nagy érdeme, hogy sokoldalúan és marxista módon mutatja be az amerikai mezőgazdaság jó és rossz oldalait egyaránt.

Az USA mezőgazdasági termelése a második világháború óta több mint 50 százalékkal emelkedett, fejlődtek a termelőerők, tovább emelkedtek a hozamok. A burzsoá közgazdák, és a burzsoá propaganda gépezet is az amerikai mezőgazdaság ismertetése során egyoldalúan csak ezeket a tényeket állítják előtérbe, s mélyen hallgatnak a fejlődés tőkés jellegéről.

Wheeler amellett, hogy bemutatja a termelőerők, a termelés fellendülését, rámutat annak összetevőire, bemutatja a fellendülés szociális, társadalmi kihatását, következményeit is. Az olvasók Wheeler kalauzolásával betekinthetnek a legfejlettebb tőkés mezőgazdaság „műhelytitkai"-ba. Nagyon tanulságos, ahogy a könyv bemutatja a technika, a tudományos vívmányok viharos ütemű elterjedését az USA mezőgazdaságában, s egyúttal annak tőkés velejáróit, a természeti kincsek és az emberi munkaerő eltékozlását.

Bármennyire is fejlett az amerikai mezőgazdasági tudomány, bármilyen nagy mértékben is terjed a tudomány és a technika számos vívmánya, a tőkés mezőgazdaság fejlődésének megvannak a maga áthághatatlan korlátai, a tőkés viszonyok között mérhetetlen értékek mennek veszendőbe. A könyv több fejezete (A termelőképesség, a terméshozam és a termelékenység növekedése, annak okai; A termelőerők és a megtermelt javak pusztulása; A mezőgazdasági válság kibontakozása és a kormány gazdaságpolitikája c. fejezet) részletesen foglalkozik ezekkel a kérdésekkel.

A könyv másik nagy érdeme — és olvasóink köreben ez bizonyára nagy érdeklődésre tart számot —, hogy gazdagon szemléltetve bemutatja a nagyüzemek egyre gyorsabb térhódítását és a kisfarmok tömeges kiszorulását. Csak 1950 és 1955 között kereken 600 ezer kisüzem szűnt meg. Állandóan és egyre gyorsabb ütemben csökken a 100 hektár (170 kh) alatti üzemek száma és területe, s növekszik a 100 ha felettieké. Wheeler az adatok, a tények sokasága alapján jól bemutatja, hogy az amerikai mezőgazdaság fejlődésének fő iránya, egyáltalán nem a családi farm — mint a burzsoá közgazdászok, politikusok és újságírók állítják. A tények éppen azt mutatják, hogy egyrészt tömegesen szűnnek meg a családi kisüzemek, másrészt a tőkés családi nagyfarm is csak átmenet a kisárutermelő üzemektől a bérmunkást alkalmazó tőkés nagyfarmokhoz.

A fejlett tőkés mezőgazdasági termelésnek azt a formáját, ami felé az USA mezőgazdasága tart, az a 71 ezer nagygazdaság képviseli, amely az 1950. évi összeírás szerint az összes farmoknak mégcsak 1,3 százalékát tette ki, de az összes területnek már 30 százalékát birtokolta, átlagos területük meghaladta a 2000 hektárt, bérmunkásaik száma pedig átlagosan 5,5 fő volt.

Külön meg kell említeni a könyv

Digitized by Google

befejező részét, amelyben a csehszlovák mezőgazdaság szocialista fejlődését állítja szembe az USA mezőgazdaságával.

Nem hagyhatjuk figyelmen kívül azt sem, hogy a szerző a magyar kiadáshoz írt előszavában sajnálatos módon az amerikai közgazdászok véleményét téve magáévá, lényegében elveti a belterjesség jelszavát, s azt helytelenül olyannak ítéli, mint amely gyakorlatilag a „költség költség, még több költség" megvalósítását jelentené. Kétségtelen, hogy a belterjesség (az egyre növekvő pótlólagos befektetések) növelése a költségek emelésével jár együtt, ez azonban a termelés jelentős növekedését vonja maga után, ami azzal párosul, hogy a termékegységre eső önköltség csökken, tehát a belterjes fejlesztés eredménye a több és olcsóbb termelés. Ez Wheeler könyvéből, az amerikai adatokból is jól kiolvasható. Nagy kár, hogy a kiadó nem hívta fel erre a szerző figyelmét.

Egyébként a Kossuth Könyvkiadó jó munkát végzett, a könyv a magyar olvasók körében nagy érdeklődésre számíthat.

Cs. E.

Stenczinger László:

Az Úttörő Termelőszövetkezet és a közös gazdálkodás megszervezése

(Mezőgazdasági Kiadó, 1959.)

Stenczinger elvtárs könyve a makói Úttörő termelőszövetkezetről szól, de fejtegetése, megállapításai általános érvényűek, és valamennyi szövetkezetünkben jól felhasználhatók.

A könyv több mint egy egyszerű termelőszövetkezeti monográfia, mert a makói példák során bőven merít a szövetkezetek országszerte fellelhető tapasztalataiból. A szerző nagyon jó módszert alkalmaz. A makói Úttörő termelőszövetkezet megalakulását, nagyüzemi gazdálkodásának kibontakozását úgy írja meg, hogy az egyes kérdéseket szinte tankönyvbe illő alapossággal taglalja, s igyekszik általánosítani a tapasztalatokat. Így veszi sorra az üzemágak kialakítását, a talajerőgazdálkodást, a vetésforgót, a gépesítést, a közös vagyon és jövedelem, valamint az alapszabály kérdéseit.

Nagy kár, hogy viszonylag kevés gondot fordít a jövő terveire, lehetőségeire. A már kialakult elgondolásokat a továbbhaladásnak az eddigi eredmények alapján előre látható feladatait, lehetőségeit érdemes lett volna sokkal részletesebben elemezni, nemcsak a perspektíva felmutatása miatt, hanem a többi szövetkezet számára szolgáló példaként is.

A könyv nem hallgatja el a makói Úttörő tsz. fejlődésének zökkenőit, nehézségeit. Nyílt őszinteséggel ecseteli a gazdálkodás fogyatékosságait, de egyúttal világosan megjelöli a kiutat, a nehézségek megoldásának módját is. Az Úttörő példája jól mutatja, miként válik a szövetkezeti tagok szorgalma, összefogása, s a dolgozókban bízó hozzáértő vezetés eredményeként egy szövetkezet egyre korszerűbb nagyüzemmé, a szövetkezeti tagok egyre inkább szocialista módon gondolkodó emberekké.

Stenczinger elvtárs nehéz feladatra vállalkozott, de feladatát jól oldotta meg. Példája követésre buzdít, arra ösztönöz, hogy közgazdászaink és mezőgazdasági szakembereink minél többen dolgozzák fel hasonló módon egy-egy szövetkezet fejlődését, tapasztalatait. Az ilyen monográfiák jelentős mértékben hozzájárulhatnánk a legjobb szövetkezetek tapasztalatainak elterjesztéséhez, ezáltal nagy segítséget nyújthatnának a termelőszövetkezeti vezetőknek.

Digitized by Google

A könyvet hasznosan forgathatják nemcsak a szövetkezeti vezetők, hanem a szövetkezetek élete gazdálkodása iránt érdeklődők is.

Cs. E.

Adám Antal:

A Népköztársaság Elnöki Tanácsa

(Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1959.)

Az utóbbi időben — nem kis részben vezető állami szerveink irányító tevékenységének javulása eredményeként — észrevehetően fokozódik Népköztársaságunk kormányzati szerveinek: az országgyűlésnek, az Elnöki Tanácsnak és a kormánynak működési, szervezeti és hatásköri szabályai iránti érdeklődés. E szervek tevékenységének kereteit meghatározó államjogi szabályok tudományos szintű, a marxista államelmélet alkalmazásával történő feldolgozása elősegíti azoknak a gazdasági-társadalmi fejlődésünk növekvő igényei alapján kialakított követelményeknek a megvalósulását, amelyeket pártunk vezető szervei — legutóbb a VII. kongresszus — az államhatalom gyakorlására, és az egész államelmélet irányítására hivatott vezető testületek munkájával kapcsolatban kidolgoztak. Ezért örömmel üdvözöljük dr. Ádám Antal kandidátusi disszertációjának kiadását.

Az Elnöki Tanács jelentős szerepet játszik az államhatalom legfelső szinten történő gyakorlásában feladatainak, hatáskörének és szervezetének tudományos elemzése számos elvi és gyakorlati jelentőségű kérdés tisztázását teszi lehetővé. A szerző szocialista államszervezetünk fejlődési törvényszerűségének feltárásával, és azok érvényesülésének vizsgálatával a szűkebb értelemben vett államjogi szakkérdések feldolgozásának alapjait szélesen megalapozza és ez lehetővé teszi, hogy fejtegetéseiben a kormányzati tevékenységet ellátó szervek egymásközötti kapcsolatai és az állami tevékenység egyéb összefüggései alakulásának kérdéseiben is állástfoglaljon. Így a könyv tartalmilag többet nyújt annál, mint amit a címe önmagában sejtet.

Ádám Antal tanulmánya számos kérdésben szocialista állam-jogtudományunk feladatának megfelelően, a gyakorlati munka továbbfejlesztését segíti elő a benne foglalt konkrét javaslatokkal. Állásfoglalásainak jelentős része megnyitja a szélesebbkörű tudományos viták kibontakozásának lehetőségét is. A szerző sok olyan újszerű és kezdeményező javaslatot dolgozott ki könyvében, amelyek az állami munka továbbfejlesztésében figyelembevehetők. A könyv világos, áttekinthető szerkezetű, stílusa gördülékeny. Szerző a legbonyolultabb összefüggéseket is szemléletesen tárgyalja, fejtegetéseivel az általa kialakított következtetéseket meggyőzően igyekszik megalapozni. Vizsgálatával, javaslataival értékesen hozzájárult szocialista államunk fejlesztésében az államjogtudomány művelői előtt álló jelentős feladatok teljesítéséhez.

T. I.

Digitized by Google

BEKÜLDÖTT KÖNYVEK

KOSSUTH

A Magyar Tanácsköztársaság történelmi jelentősége és nemzetközi hatása 388 old.
D. I. Koselevszkij: Bibliai legendák alkonya 56 old.
A munkásosztály az újjáépítésért 1945—1946. Dokumentumok 224 old.
Landler Jenő: Válogatott beszédek és írások 579 old.

GONDOLAT

Christopher Caudwell: Illúzió és valóság 346 old.
Jemnitz Sándor: Chopin 306 old.
Vörös Márton: A nagy kísérlet 226 old.
Szűcs Lajos: Kaktuszok, pozsgás növények 149 old.
Szerelem, Agnes! (Játékszín 20.) 108 old.
Színházi kalauz 808 old.
Oliver Cromwell beszédeiből, leveleiből 287 old.
Tömöry Márta: Új vizeken járok (A Galilei-kör története) 294 old.
M. J. Szergejenko: Pompeji 381 old.
Gábor A., Krúdy, Mikszáth: Egyfelvonásosok (Játékszín 21.) 108 old.

KÖZGAZDASÁGI ÉS JOGI

Hatályos Jogszabályok Gyűjteménye 1945—1958. I. kötet 407 old.
Külkereskedelmi kislexikon 423 old.
Mátyás Antal: A polgári közgazdaságtan főbb irányzatai a marxizmus létrejötte után 251 old.
Bédei Jenő: A születések és halálozások alakulása a XIX. és XX. században Európában és Magyarországon 255 old.
Magyarország művelődési viszonyai 1945—1958. 342 old.
A biztosítás elmélete és gyakorlata 511 old.

SZÉPIRODALMI

Illés Béla: Fegyvert s vitézt éneklek (9. kiadás) 203 old.
Darvas József: A törökverő 339 old.
Darvas József: Város az ingoványon 235 old.
Tömörkény István: A kraszniki csata 536 old.
Bóka László: A karoling trón 377 old.

EURÓPA

Diderot: Mindenmindegy Jakab, meg a gazdája 352 old.
Panova: Szentimentális regény 292 old.
Zsesztyev: Aranygyűrű 326 old.
Bertolt Brecht: Állítsátok meg Arturo Uit! 120 old.
Ivan Potrč: Gaztett 155 old.
N. Pocsivalin: Zajlik a jég 224 old.
Tobias Smollett: Roderick Random 476 old.
Louis Guilloux: Fekete vér 492 old.
Andrzej Strug: A sárga kereszt 470 old.
Pratolini: Beszélgetés öcsémmel 140 old.

TÁNCSICS

Stefan Heym: A glasenapp-ügy 372 old.
Romain Rolland: Colas Breugnon 244 old.
A. Fiedler: Ambinanitelo 272 old.
Derű a színpadon (Egyfelvonásosok) 114 old.
Elfogultság nélkül (Vidám jelenetek, tréfák) 116 old.
Külföldi egyfelvonásosok 87 old.
Az 50 éves magyar kabaré (Műsorfüzetek 4.) 176 old.
Klasszikus külföldi egyfelvonásosok (Műsorfüzetek 5.) 186 old.
Makai István: Rádiós, villamos tanácsok, megoldások 183 old.

ZRÍNYI

Liptai Ervin: A magyar Vörös Hadsereg harcai 1919 590 old.

KÉPZŐMŰVÉSZETI ALAP

Horváth Tibor: Gauguin 1848—1903 36 old. 49 kép.
Sz. Póczy Klára—Hajnóczy Gyula: Római fürdők Budán 44 old.
Lelkes István: Kőszeg (Magyar műemlékek) 177 old.

TANKÖNYVKIADÓ

Gyermektáncok I. 237 old.
Nagy Sándor: Az oktatás elmélete 219 old.
Kairov — Goncsarov — Jesztpov — Zankov: Pedagogia 555 old.
Rajz kézikönyv az általános iskolák rajzot tanító nevelői számára VII—VIII. 153 old.
Ifjabb Teleki Mihály naplója 119 old.
Kelemen László: A tanulók gondolkodása 6—10 éves korban 166 old.
Jurán Vidor: Vadászkrónika (Szlovákiai Szépirodalmi Könyvkiadó) 174 old.
Kemény János: Vadpáva (Állami Irodalmi és Művészeti Kiadó, Marosvásárhely) 311 old.

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG:

Fehér Lajos, Friss István, Háy László, Kállai Gyula (főszerkesztő), **Kiss Károly, Komját Irén** (felelős szerkesztő), **Molnár Erik, Nemes Dezső, Németh Károly, Orbán László, Szigeti József, Szirmai István.**

Digitized by Google

СОДЕРЖАНИЕ

ЯНОШ КАДАР: Влияние и осуществление ленинских идей в Венгрии 7
ДЕЖЕ НЕМЕШ: Развитие народной Венгрии — — — — — — 17
ИЛОНА ШАНТА: Борьба рабочего класса за единство после освобождения — — — — — — — — — — — — — 41
ЗОЛТАН КЕНЕШЕИ: Достижения европейских стран народной демократии в строительстве социализма — — — — — — — 62
ЛАСЛО НАДЬ: Государственное управление сельскохозяйственными производственными кооперативами и задачи советов — — — 83

ДОКУМЕНТЫ

Письма заграничных друзей Советского Союза к В. И. ЛЕНИНУ — 95

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОБЗОР

IX. съезд Коммунистической партии Италии (МИКЛОШ ОВАРИ) — 103
Кения не сдается (О. КАМАРИВА) — — — — — — — — — 111

КРИТИКА И БИБЛИОГРАФИЯ

Экономические и общественные проблемы технического прогресса (ДЬЕРДЬ ВАРГА) — — — — — — — — — — 118

ЗАМЕТКИ О КНИГАХ 127

INHALT

JÁNOS KÁDÁR: Die Wirkung und die Verwirklichung der leninschen Ideen in Ungarn — — — — — — — — — — 1
DEZSŐ NEMES: Die Entwicklung der Volksrepublik Ungarn — — 17
ILONA SANTA: Kampf um die Einheit der ungarischen Arbeiterklasse nach der Befreiung — — — — — — — — — 41
ZOLTÁN KENESSEY: Die Ergebnisse der europäischen Volksdemokratien im Aufbau des Sozialismus — — — — — — — — 62
LÁSZLÓ NAGY: Die staatliche Lenkung der Produktionsgenossenschaften und die Aufgaben der Räte — — — — — — — 83

DOKUMENTE

Briefe ausländischer Freunde der Sowjetunion an Lenin — — — 95

INTERNATIONALE RUNDSCHAU

Der IX. Parteitag der Kommunistischen Partei Italiens (MIKLÓS ÓVÁRI) — — — — — — — — — — — 103
Kenya lässt mit sich nicht handeln (O. KAMARIWA) — — — — 111

BUCHBESPRECHUNGEN

Ökonomische und gesellschaftliche Probleme der technischen Entwicklung (GYÖRGY VARGA) — — — — — — — — — 118

ANMERKUNGEN ÜBER NEUERSCHEINUNGEN 127

Digitized by Google

SOMMAIRE

JÁNOS KÁDÁR: L'influance et la réalisation en Hongrie des idées de Lénine — — — — — — — — — — — — — — — — 1
DEZSŐ NEMES: Le développement de la Hongrie populaire — — 17
ILONA SÁNTA: Lutte pour l'unité de la classe ouvrière hongroise après la Liberation — — — — — — — — — — — — 41
ZOLTÁN KENESSEY: Les résultats acquis par les démocraties populaires d'Europe dans l'édification du socialisme — — — — 62
LÁSZLÓ NAGY: La direction par l'Etat des cooperatives de production et les tâches des Conseils — — — — — — — — 83

DOCUMENTS

Lettres écrites à Lénine par les amis étrangers de l'Union Soviétique 95

REVUES INTERNATIONALES

Le IXe Congrès du Parti Communiste Italien (MIKLÓS ÓVÁRI) 103
Le Kénia ne transige pas (O. KAMARIVA) — — — — — — 111

COMPTS RENDUS

Les problèmes d'ordre économique et social du progrès technique (GYÖRGY VARGA) — — — — — — — — — — — — 118

NOTES SUR QUELQUES LIVRES RECENTS 127

CONTENTS

JANOS KADAR: The Impact and Embodiment of Lenin's Ideas in Hungary — — — — — — — — — — — — — — — 1
DEZSŐ NEMES: Development of People's Hungary — — — — 17
ILONA SÁNTA: Sruggle for Working-class Unity in Hungary After the Liberation — — — — — — — — — — — — — — — 41
ZOLTAN KENESSEY: Accomplishments of the European People's Democracies in Socialist Construction — — — — — — — 62
LASZLO NAGY: State Guidance to the Cooperative Farms and Tasks of the Councils — — — — — — — — — — — — 83

DOCUMENTS

Letters to Lenin from Friends of the Soviet Union Abroad — — 95

INTERNATIONAL REVIEW

Ninth Congress of the Communist Party of Italy (MIKLOS OVARI) 103
Kenya Will Not Yield (O. KAMARVA) — — — — — — — — 111

BOOK REVIEWS

Economic and Social Problems of Technical Progress (GYORGY VARGA) — — — — — — — — — — — — 118

NOTES ON NEW PUBLICATIONS 127

Digitized by Google

A Pártélet

áprilisi számának tartalomjegyzéke

Boros Béla: Diadalmas május — — — — — — 3
Magyari András: A szocialista országok együttműködése a mezőgazdaság terén — — — — — — — 7
Berecz János: Az egyetemi és főiskolai KISZ-szervezetek helyzetéről és munkájáról — — — — — 16

LENIN SZÜLETÉSÉNEK 90. ÉVFORDULÓJÁRA

Szerényi Sándor: Lenin — az új típusú forradalmi párt megteremtője — — — — — — — — — 24
Buza Márton: Lenin tanítása a szocializmus építéséről 33

A PÁRTÉLET NAPI KÉRDÉSEI

Harmati Sándor: Kongresszusra készül a népfrontmozgalom — — — — — — — — — — 43
Tóth József: A magyar—szovjet barátság erősítése párt- és tömegszervezeteink állandó feladata — — 47

A PROPAGANDISTÁK MUNKÁJÁHOZ

Balló István: A kereszténység álhumanizmusáról — — 52
Lengyel Klára: Magyarország politikai viszonyai a második világháború időszakában — — — — — 64

PÁRTSZERVEZETEINK ÉLETÉBŐL

Papp János: A Veszprém megyei termelőszövetkezetek helyzete — — — — — — — — — — — 75
Jurmics László: Évente négy és félmillió népnevelő (Gondolatok az üzemi sajtóagitáció helyzetéről) — 79
Borbándi János: A pártmegbízatás a párttagok nevelésének fontos eszköze — — — — — — — — 84
Új helyzet — új módszerek. — Elvtársi beszélgetés a Somogy megyei pártbizottságon — — — — — 88

A SZERKESZTŐSÉG POSTÁJÁBÓL

Politikai munkának tekintjük-e a sportmunkát? (Kéri János) — — — — — — — — — — — 92

VÁLASZ AZ OLVASÓK KÉRDÉSEIRE

Külpolitikai levél (Non György) — — — — — — 95

Digitized by Google

F. T. Konsztantyinov:

A szocialista országok átmenete a kommunizmusba

•

A tanulmány foglalkozik a szocialista országoknak a kommunizmusba való átmenete legfőbb törvényszerűségeivel; az egyes országok közötti színvonalbeli különbségek kiegyenlítődésének; a kommunizmus építése gyors ütemének; a szocialista országok egysége és összeforrottsága szükségességének közös törvényeivel.

80 old. Ára: 2,50 Ft

☆

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ

Digitized by Google

LANDLER JENO:

VÁLOGATOTT
BESZEDEK ES IRASOK

A kötet megmutatja Landler Jenő tevékenységét és helyét a magyar munkásmozgalom küzdelmekben bővelkedő negyedszázadában.

580 old. Ára: 35,— Ft

☆

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ

Digitized by Google

I. KRIVELJOV:

Könyv a bibliáról

Marxista munka a Bibliáról, amely népszerűen összefoglalja a tudományos bibliakutatás eredményeit.

412 old. Ára: 28,— Ft

☆

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ

Digitized by Google

Digitized by Google

Ára: 3,— Ft

Lenin születésének 90. évfordulójára!

LENIN MŰVEINEK BIBLIOGRÁFIÁJA

208 old. Ára: 26,— Ft

LENIN:

„Baloldaliság" — a kommunizmus gyermekbetegsége

916 old. Ára: bőrkötésben 40,— Ft

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ

Digitized by Google

VILÁG PROLETÁRJAI, EGYESÜLJETEK!

TÁRSADALMI SZEMLE

A MAGYAR
SZOCIALISTA
MUNKÁSPÁRT
ELMÉLETI ÉS POLITIKAI FOLYÓIRATA

5

XV. ÉVFOLYAM 1960 MÁJUS

Digitized by Google

TARTALOMJEGYZÉK

A Hazafias Népfront Kongresszusa elé — — — — — — — — — — 1
APRÓ ÉVA: A magyar–szovjet gazdasági kapcsolatokról — — — — 7
KOPÁTSY JÓZSEF: Állami gazdaságaink a szocialista mezőgazdaság szilárd bázisai — — — — — — — — — — — — — — — — 27
BORI ISTVÁN–TIHANYI FERENC: A politechnikai oktatásról — — 42
NIKOLAJ IRIBADZSAKOV: A mai burzsoá filozófia és szociológia néhány vonatkozása a szocialista forradalom fényében — — — 59

NEMZETKÖZI SZEMLE

„Minta-állam" lesz-e Guinea? (KENDE ISTVÁN) — — — — — — 80

KRITIKA ÉS KÖNYVISMERTETÉS

A Közgazdaságtudományi Intézet gazdaságpolitikánk tudományosabb megalapozásáért (KAHULITS LÁSZLÓ) — — — — — — — — 93
A francia ifjúság problémái (POLITISZ JANISZ) — — — — — — 106

Szerkesztőség: Budapest, V., [illegible]pád u. 12. 124-[illegible].

Kiadja a Kossuth Könyv- és Lapk[illegible] állalat,

Kiadóhivatal: VI., Révay utca 16. Telefon: 116—660

Terjeszti a Magyar Posta.

Előfizethető a Kossuth Kiadó megyei és kerületi kirendeltségeinél csekkszámlaszám 01915003, a Posta Központi Hírlap Irodánál (Bp. V., József nádor tér 1.) és bármely postahivatalnál. Előfizetési díj negyed évre 8,— Ft, félévre 16,— Ft, egész évre 32,— Ft. Csekkszámlaszám: egyéni 61218, közületi 61066 vagy átutalás a MNB. 47. sz. folyószámlájára). Lapunk régebbi példányai kaphatók a Posta Központi Hírlapiroda újságboltjában: Budapest, V., József Attila u. 3.

Az utolsó kézirat nyomdába érkezett: 1960. május 10.

Megjelent 34 000 példányban Felelős kiadó: Vass Henrik

605608/2 — Zrínyi Nyomda, Budapest

Digitized by Google

TÁRSADALMI SZEMLE
A MAGYAR SZOCIALISTA MUNKÁSPÁRT ELMÉLETI ÉS POLITIKAI FOLYÓIRATA
XV. ÉVF. V. SZÁM BUDAPEST 1960. MÁJUS HÓ

A Hazafias Népfront kongresszusa elé

Országos kongresszusra készül a Hazafias Népfront. Május végén Budapesten sereglenek össze szocializmust építő társadalmunk minden osztályának és rétegének küldöttei, hogy számvetést készítsenek a mozgalom tevékenységéről, levonják a belőle adódó tanulságokat, meghatározzák a teendőket és ezek legjobb módszereit.

A számvetés országos méretű. A legkisebb falutól Budapestig minden községben és városban népgyűlések, küldöttértekezletek tárgyalták és vitatták meg a helyi népfrontbizottságok munkáját. Ezeken a gyűléseken százezrek vettek részt. Ez nemcsak azt bizonyítja, hogy dolgozó népünk mind jobban érdeklődik a szocializmus építésének kérdései iránt, hanem azt is, hogy a Hazafias Népfront népszerűsége a korábbi évekhez képest jelentősen megnőtt, a Népfront [illegible] politikai mozgalommá vált, melynek [illegible]ségességéről és [illegible]ülözhetetlenségéről mind nagyobb [illegible] nagyobb tömegek győződnek meg.

Az elmúlt három és fél esztendő alatt a Magyar Szocialista Munkáspárt egyik legfontosabb politikai feladatának tekintette, hogy a Hazafias Népfrontot élő tömegmozgalommá tegye. A felszabadulás óta eltelt 15 esztendő minden tapasztalata s különösen az ellenforradalmi lázadás tanulsága azt bizonyítja, hogy a szocializmus építése csak a dolgozó tömegek támogatásával lehetséges, s ha a párt és a tömegek közötti kölcsönös bizalom csökken, a nép ellenségei kihasználják ezt a néphatalom ellen.

Az ellenforradalom leverése óta eltelt időben bebizonyosodott, hogy a munkásosztály mellett a parasztság, a kispolgárság és az értelmiség nagy tömegei is megértik és támogatják a párt politikáját, hívei a szocializmus építésének, a néphatalomnak, a békének, s hogy cselekedni is hajlandók e nagy célokért. Áldozatos, fáradságot nem ismerő munkájukkal — a nemzeti összefogás felejthetetlen példájaként — indult meg az ország politikai és gazdasági rendjének helyreállítása. Kommunisták és párton-

Digitized by Google

kívüliek együtt küzdöttek. Lényegében népfront volt ez, a kialakuló népi-nemzeti egység első erőteljes lépése, ha a szervezeti keretek hiányoztak is, mert a népfront-bizottságok csak az ország politikai konszolidálódásával párhuzamosan álltak talpra. Találóan mondotta Kádár János az Országgyűlés 1957 júniusi, joggal történelminek nevezett ülésén: „Valójában ami itt november 4. óta végbemegy, a közélet, a politikai élet aktivizálódása, ez már tulajdonképpen azt jelenti, hogy a tömegek előttünk járnak és a Hazafias Népfront körvonalai, magva, aminek az élet a tartalma, szerintem már meg is született az elmúlt hat hónapban... A mi feladatunk, hogy ezt az egészséges áramlatot... a Hazafias Népfront felélesztése érdekében megfelelő, értelmes formába fogjuk."

A Hazafias Népfront helyi bizottságai 1957 első tíz hónapjában rendszeres, állandó tevékenységet nem fejtettek ugyan ki, néhány akciójukkal azonban már körvonalazták a mozgalom jónéhány munkaterületét. Lényegében már ezekből az akciókból is világossá vált, melyek lehetnek a Hazafias Népfront legfőbb feladatai. A Népfront szóban és írásban, gyűléseken, kiállításokon, sajtóban tárta fel az ellenforradalom népellenes, nemzetellenes jellegét és mozgósította a tömegeket az ellenforradalom okozta károk helyrehozására, a néphatalom ellen irányuló restaurációs kísérletek visszaverésére. A népfrontgyűléseken, városokban és kis eldugott falvakban, tízezrek emelték fel tiltakozó szavukat az ENSZ ötös bizottságának rágalmazó jelentése ellen, nemzeti szuverenitásunk védelmében. A mozgalomban részt vevő pártonkívüli szakemberek számos szak [illegible] vasattal, tanáccsal járultak hozzá a párt [illegible] politikájának, különösen [illegible] ága daság politikájának kidolgozásához.

A közügyek és a nemzetközi helyzet iránti érdeklődés fokozódása, egészségesen fejlődő politikai légkör, a párt és a tömegek közötti kölcsönös bizalom megszilárdulása jellemezte ezt az időszakot. Mindezt a párt és a forradalmi munkás-paraszt kormány következetes, sziklaszilárd, az adott történelmi, társadalmi, gazdasági körülményeket józanul mérlegelő politikája eredményezte.

Ilyen helyzetben, a széles közvélemény kívánságára és helyeslésével ült össze 1957 októberében a Hazafias Népfront Országos Tanácsa, hogy meghatározza a mozgalom általános irányelveit és gyakorlati tennivalóit. Az ekkor megfogalmazott irányelveket már az MSZMP 1957 júniusi pártértekezlete is hangsúlyozta, súlyukat, hatóerejüket pedig jelentősen megnövelte az MSZMP Politikai Bizottságának 1957 novemberében hozott határozata, valamint a VII. pártkongresszus útmutatása. A kongresszusi határozat többek közt ezt mondja a Hazafias Népfrontról: „A népfront-mozgalomban is kifejezésre jut az az igazság, hogy

Digitized by Google

a szocializmus felépítése nemcsak a kommunisták ügye. A nemzet felemelkedése, az ország békéjének védelme az egész társadalom ügye, amelyért pártállásra való tekintet nélkül össze kell fognia minden hazafias erőnek."

Különösen fontos a határozatnak az a megállapítása, amely a nemzeti egységre, annak tartalmára, a munkásosztály és az összes dolgozó osztályok és rétegek szövetségére vonatkozik. Ez a szövetség — tapasztalataink bizonyítják ezt — nem minden probléma nélkül való. A munkásosztály, a dolgozó parasztság és a többi, a szocializmushoz hűséges erő mellett a Népfront olyan embereket is tömörít, akik szeretik ugyan szülőföldjüket, szeretik a hazát, készek fáradozni a béke megőrzéséért, a Népköztársaság védelméért, és a fő kérdésekben egyetértenek a párt politikájával — de csak most kezdik felismerni a szocializmus építésében rájuk váró feladatokat. A heterogén dolgozó társadalom népi-nemzeti egységbe tömörítése, a nép, a haza ellenségeinek e tömörülésből való kirekesztése nem megy egycsapásra. Ötletes, sok tekintetben egészen sajátos, önálló módszerekre van szükség ahhoz, hogy a Népfront eljusson a társadalom legkülönfélébb rétegeihez, azokhoz is, akik még a közélet perifériáin élnek.

A Hazafias Népfront ezen a téren a konszolidációt követő időszakban is szép eredményeket ért el. Az elmúlt esztendőkben a Népfront keretein belül termékeny, teremtő dialógus folyt és folyik ma is a párt és a néptömegek között. Más szóval — a Hazafias Népfront egyre inkább azzá lesz, amivé lennie kell: a hazafias, haladó, demokratikus eszmecsere fórumává, ahol a vita a kérdések széles skáláját öleli fel, egy-egy kisebb társadalmi egység, egy-egy falu problémáitól az egész ország, a szocializmus, a békeharc legégetőbb tennivalóiig, sőt azokon túl is, az egész emberiség jövendő sorsának alakulásáig.

Voltak, akik a népfront-mozgalom fellendítésére azt javasolták, hogy a népszerű feladatokat ismertesse a Népfront, a tömegek számára nehezebben érthető, úgynevezett népszerűtlen feladatokat pedig a párt. A Népfront azonban határozottan vallja: semmi ilyesfajta „munkamegosztás" nem lehetséges. A Népfront nem törekedhet olcsó és valójában csak vélt népszerűségre. Az igazi népszerűség nem alapulhat máson mint a nép tényleges érdekeinek helyes képviseletén, és azon, hogy a tömegek megértsék, mi az ő valóságos érdekük. Az elmúlt három évben végzett munka, a „népszerűtlen" feladatokból való részvállalás eredményei bizonyítják legjobban, hogy e törekvés helyes volt. A világos, nyílt beszéd, a vitatkozó és meggyőző szó nem tántorította el a Népfronttól a tömegeket, hanem újabb tömegeket vonzott zászlaja alá.

Digitized by Google

Őszinteség, egyenesség jellemezte a Népfront munkáját az országgyűlési és tanácsválasztások idején is. A népfront-mozgalomnak sikerült széles pártonkívüli gyűrűt fonnia a pártszervezetek köré, s hozzájárulnia ahhoz, hogy már a jelölőgyűléseket is a néphatalomért érzett felelősségtudat hatotta át. Csaknem 110 000 jelölőgyűlésen folytak a viták a munka eredményeiről, hibáiról, a jövendő tennivalóiról. A dolgozó nép beszélgetett a tanácstag- és képviselőjelöltekkel a szűkebb haza, az ország gondjairól, jövőjéről. Több mint hárommillió ember vett részt ezeken a jelölőgyűléseken, s 200 000 ember hallatta szavát. A választás nagy sikere pedig a dolgozó magyar nép győzelme volt, melyet hatalma védelmében aratott. Ellenségeink is kénytelenek voltak ezt elismerni.

A népfrontbizottságok segítségével hónapokon keresztül országos méretű vita folyt a Polgári Törvénykönyv tervezetéről. A jogalkotás szocialista módszerének nagyszerű példája volt ez.

Termékeny eszmecserét folytatott a Népfront a szocializmus építésének gyakorlati gazdasági kérdéseiről, azért, hogy segítse a szocializmus alapjai lerakásának meggyorsítását, a mezőgazdaság szocialista átszervezését. Türelmes, de bátor, meggyőződéstől átfűtött szóval közelített meg sok olyan parasztembert, akit még erős érzelmi szálak kapcsoltak a régi gazdálkodási formákhoz, s aki csak hosszas vívódás után szánta el magát arra, hogy az új élet útjára lépjen. A népfront-körök, bizottságok, aktivisták sok helyen részt vettek az új szövetkezetek létrehozásában, segítettek a kezdeti nehézségek legyűrésében, abban, hogy ezek az új alakulatok szilárd gazdasági egységgé és tartós szocialista közösséggé fejlődjenek. Falugyűléseket, mezőgazdasági kiállításokat és ezüstkalászos gazdatanfolyamokat szerveztek, hogy megtanítsák a parasztokat a közös gazdálkodás szeretetére és tudományára.

A nagyszerű eredményben — az ország szántóterületének többsége már szocialista szektor! — ott van a Népfront munkája is. A népfront-bizottságok tevékenységének elismerése nem egy helyen abban is megnyilvánult, hogy a dolgozó parasztok a népfront elnökét választották meg a szövetkezet elnökévé.

A Népfront tovább működik a szocialista falvakban is, noha akadt, aki kétségbevonta ennek szükségességét. Az élet azonban azt bizonyította, hogy bőven van teendője a mozgalomnak a termelőszövetkezeti községekben is. Hiszen a termelőszövetkezetek és a termelőszövetkezeti községek megalakítása csak az első — bár döntő — lépés az új szocialista gazdálkodási és életforma megteremtésében. A Népfront helyi szervei sokat segítenek abban, hogy a mezőgazdasági munka zökkenőmentesen folytatódjék: tájékoztatják a szövetkezetek tagságát a kormány intézkedéseiről, arra

Digitized by Google

nevelik a parasztokat, hogy a társadalmi tulajdont, mint sajátjukat óvják. Bekötőutak, nagyüzemi istállók társadalmi úton való felépítéséhez önkéntes jelentkezőkből munkásokat, szakembereket toboroztak. A Népfront mozgósítására szakemberek százai siettek a termelőszövetkezetek segítségére. Mezőtúron például kidolgozták egy szövetkezeti város minta-üzemtervét. Legutóbb a mezőgazdasági tudományok legnevesebb képviselőiből alakult egy olyan akcióbizottság, amely segít az új többezer holdas közös gazdaságoknak munka- és üzemszervezési problémáik megoldásában. Az ilyen önként, ellenszolgáltatás nélkül vállalt munkának felmérhetetlen politikai nevelő hatása van. Aki részt vett valamilyen társadalmi úton épült alkotás létrehozásában, az egy lépést, méghozzá jelentős lépést tett afelé, hogy szocialista emberré váljék. Ez a legnagyobb eredménye azoknak a vitáknak, amelyeket a Népfront a város- és községfejlesztési tervekről rendez. Ezért nem is lehet a társadalmi munka értékét egyszerűen forintösszegben kifejezni.

Milyen eredményei voltak a Népfront munkájának a nemzeti függetlenségért, a békéért folytatott harcban? Százezrek vettek részt a Népek Barátsága Hónapja, az V. magyar békekongresszus, a békemozgalom 10 éves jubileuma alkalmából rendezett megnyilvánulásokon. A gyűléseken a béke, a népek közötti barátság, a proletár nemzetköziség kérdéseiről folyt a vita. Nagy érdeklődés kísérte azokat az előadásokat, amelyek a Szovjetuniónak és a szocialista tábornak a béke megőrzéséért vívott harcban betöltött szerepéről szóltak. A viták során sok, eddig tájékozatlan ember ismerte fel, hogy hazánk létének, nemzeti függetlenségének legfőbb biztosítéka a Szovjetunió és a szocialista tábor.

A Hazafias Népfront tehát az utóbbi években fontos politikai mozgalommá vált. Erre mutatnak a II. kongresszust megelőző előkészületek, a helyi népfrontbizottságok választása, a népfrontmunka iránti fokozott érdeklődés. Elhallgattak azok a hangok, amelyek bármely irányból kételkedtek a Hazafias Népfront jelentőségében. A Népfront ma élő mozgalom, amely életünk szinte minden területén érezteti hatását. A szocialista építés legfontosabb kérdéseire irányítja a figyelmet s ezért a szocializmus megvalósításának nélkülözhetetlen emelője.

Az újjáválasztott és megnövekedett tekintélyű népfront-bizottságok tagjai — számszerint mintegy 140 000-en — ma különösen kedvező körülmények között láthatnak munkához. Tevékenységüknek a Magyar Szocialista Munkáspárt VII. kongresszusa és az e hónapban ülésező népfrontkongresszus szab irányt. Minden lehetőség megvan arra, hogy a Hazafias Népfront teljes erejével résztvegyen az ipar és a mezőgazdaság fejlesztésének, a szo-

Digitized by Google

cializmus további építésének történelmi jelentőségű munkájában, hogy továbbra is segítse a termelőszövetkezeti mozgalom fejlesztését, megszilárdítását. A tanácsok és az országgyűlés munkáját támogatva tovább erősítheti népünk hatalmát. Szükséges, hogy fokozza a külpolitikai kérdésekkel kapcsolatos tájékoztató, felvilágosító tevékenységét, küzdjön a munkafegyelem megszilárdításáért, a bürokrácia és más egészségtelen jelenségek ellen, s hatékonyan résztvegyen művelődési életünk problémáinak megoldásában, a nép kultúrájának fejlesztésében.

Hazafias Népfront-mozgalom — ez az elnevezés pontos, helytálló, s benne minden szónak megvan a maga külön fontos jelentése. A népfront *hazafias*, a szó igaz értelmében. A haza a szülőföldet jelenti, az ország dolgos, szorgalmas népét, a munkásokat, parasztokat, értelmiségieket, kisembereket, Balassa Bálint, Petőfi Sándor, Ady Endre és József Attila nyelvét, ezer esztendő kultúrájának haladó hagyományait, Dózsa, Rákóczi, Kossuth, a vöröskatonák, a társadalmi haladás és a nemzeti függetlenség kommunista és nem kommunista mártírjainak forradalmiságát. Az a hazafi, aki megteszi, amit tennie kell, hogy népe boldogan, békében éljen. S mivel igazi hazát népünk számára csak a szocializmust építő rendszer adott, a szocializmus megvalósítása teszi Magyarországot minden becsületes, jóravaló polgárának hazájává. *A népfront hazafisága* ezért *szocialista hazafiság*. A népfront: *népi összefogás* a szocializmus építésére, a nép jólétének fokozására, a nemzet függetlenségének, a békének megvédésére. Megtisztelő hivatása, hogy minden becsületes hazafit egyesítsen nagy nemzeti és internacionalista céljaink megvalósítására. A népfront: *mozgalom*. Ez azt is jelenti, hogy nem épül szervezetekre, hogy nem hoz kötelező erejű határozatokat, de egyben azt is, hogy éltető ereje a meggyőzés, a párt, a nép igazságának hirdetése.

Kívánjuk, hogy e megtisztelő feladat elvégzéséhez népfront-mozgalmunk jól hasznosítsa a májusi tanácskozás útmutatásait.

Digitized by Google

A magyar—szovjet gazdasági kapcsolatokról

Írta: **APRÓ ÉVA**

„A magyar—szovjet barátság ma erős. Ez a barátság a magyar nép erőforrása, nagy támasza és boldogulásának záloga. A magyar—szovjet barátságot szüntelenül erősíteni, örök és megbonthatatlan barátságként megtartani — ez pártunk és kormányunk legfőbb külpolitikai feladata."[1]

Dolgozó népünk a közelmúltban ünnepelte legnagyobb nemzeti ünnepünket: felszabadulásunk 15. evfordulóját. Abban a jóleső, biztos tudatban, hogy az elmúlt, harcokban és eredményekben oly gazdag 15 év — bár nem volt nehézségek és hibák nélkül — egészében nemzeti történelmünk legdicsőbb korszaka, amelyben népünk a párt vezetésével a társadalmi haladás élvonalába küzdötte magát. E pár év alatt a magyar dolgozók becsületes, odaadó munkával új országot építettek fel, amely először lett igazi hazájukká. Ma már senki sem vonhatja kétségbe, hogy a nemzeti gazdagság növekedésében, a termelés felfutásában, a jólét emelkedésében, a dolgozók jogainak kibontakoztatásában fordulatot értünk el, magasan túlszárnyaljuk azt a színvonalat, amely a Horthy-rezsim szegényes-terhes örökségeként ránkmaradt.

Abban, hogy rövid idő alatt a fejlődés ilyen nagy útját tettük meg, *elévülhetetlen érdemei vannak a Szovjetuniónak.* Nemcsak azért, mert felszabadító küldetését betöltve a szovjet hadsereg nyitotta meg népünk előtt a szabad, független élet, a szocialista fejlődés széles távlatait, hanem, mert a Szovjetunió a felszabadulást követően is állandó és sokoldalú testvéri segítséget nyújtott nekünk, s ezzel megkönnyítette és meggyorsította előrehaladásunkat a szocializmus felé.

A reakció a szovjethatalom létrejötte óta, különböző ürügyekkel féktelenül támadja a Szovjetuniót. A szocializmus világrend-

[1] Kádár János: a Központi Bizottság beszámolója az MSZMP VII. kongresszusán. Az MSZMP VII. kongresszusának jegyzőkönyve. Kossuth, 1959. 9. oldal.

Digitized by Google

szerré válása óta a Szovjetuniónak a szocialista táborban betöltött szerepét, más szocialista országokhoz való viszonyát próbálja „kikezdeni", rosszhiszeműen értelmezi, hogy ezúton is szítsa a nemzetek közötti bizalmatlanságot, akadályozza a nemzetek egymáshoz való közeledését, szocialista nemzetközi összefogását. Széltében-hosszában hangoztatják, hogy a Szovjetunió más szocialista országokhoz fűződő viszonyában valamiféle hegemóniára tör, az egyenjogúság elvét megsérti, e kapcsolatokat önös érdekeinek rendeli alá és ezekből jogtalan hasznot húz. Ez a szovjetellenes propaganda — bár az idők folyamán a tények hatására sokat veszített hiteléből — sokakat tévesztett meg eddig és megtéveszt még ma is. A politikailag tapasztalatlan, a tényeket kevéssé, vagy csak elferdítve ismerő emberek számára a kapitalista, sőt még a szocialista országokban is, ez a beállítás elfogadhatónak tűnik, hiszen a szocializmust megelőző egész történelem, különösképpen a kapitalista gyakorlat tapasztalatai látszanak alátámasztani és törvény rangjára emelni az olyan viszonyt, amelyben az erősebb, hatalmasabb fél gazdaságilag kihasználja, függőségben tartja, magának alárendeli gyengébb partnerét.

A revizionisták és a nacionalisták, a szocializmus különböző rendű és rangú ellenségei az 1956-os októberi ellenforradalmat megelőzően és az ellenforradalom alatt szenvedélyesen szították a nacionalista érzelmeket, ezeknek elsősorban szovjetellenes tartalmat adtak, magasra korbácsolták a szovjetellenesség hullámait. Azt hangoztatták, hogy a Szovjetunióval való gazdasági kapcsolatainkra ráfizetünk, azok nekünk hátrányosak mind pillanatnyilag, mind hosszabb távot tekintve. Ezek a koholmányok sajnos sok embert megtévesztettek, nem utolsósorban azért, mert tetszetős hazafias mezben, a nemzeti érdekek megvédésének igényével léptek fel. Elterjedésüknek másrészt az a körülmény is kedvezett, hogy a korábbi vezetés — ugyanakkor, amikor egyes esetekben konkrét viszonyaink beható tanulmányozása nélkül sematikusan lemásolt bizonyos szovjet tapasztalatokat —, nem fordított kellő gondot arra, hogy a tömegek megismerjék az együttműködés jellegét, méreteit és jelentőségét feltáró *tényeket*, nem egyszer beérte e kapcsolatok előnyösségének *hangoztatásával*, a számokkal, tényekkel való alátámasztás, *bizonyítás* nélkül, elmulasztotta az *előnyök kölcsönösségének* hangsúlyozását.

A Magyar Szocialista Munkáspártnak és kormányunknak az ellenforradalom után érvényesített, szektás és opportunista hatásoktól megtisztított, ingadozásoktól mentes helyes belpolitikája, helyes gazdaságpolitikája kivívta a dolgozók elismerését és támogatását, s ma megnövekedett bizalom övezi a párt és a gazdasági vezetés külső gazdasági kapcsolatainkat irányító tevékenységét is. Meggyőződéssel állíthatjuk, hogy a magyar népet a korábbinál

Digitized by Google

szorosabb szálak fűzik a szocialista országokhoz, őszintébbé, elmélyültebbé vált a Szovjetunióhoz fűződő viszonyunk is. És ha ma már nem is jelentős azoknak a száma, akik valamilyen szovjetellenes rágalomnak „felülnek", akik vakon és értetlenül szemlélve a végbemenő történelmi átalakulásokat, a magyar nép „végzetszerű társtalanságán", „kiszolgáltatottságán" búsmagyarkodnak, egy pillanatra sem elhanyagolható feladat, hogy szüntelenül harcoljunk a tudatban megbúvó nacionalista csökevények ellen, fáradhatatlanul munkálkodjunk a tömegek proletárinternacionalista nevelésén, a szocialista országokhoz fűződő kapcsolataink elmélyítésén, e kapcsolatok sokoldalú elemzésén, megbízható ismertetésén.

E cikk keretében természetesen nem térhetünk ki a magyar-szovjet gazdasági kapcsolatok *valamennyi vonatkozására*, csupán néhány főbb terület (mint például a külkereskedelem, műszaki tudományos együttműködés, termelési együttműködés, stb.) korántsem teljes áttekintését kíséreljük meg. De szükségképpen ez az áttekintés is kiragadott lesz, mert népgazdaságunkat mind szorosabb szálak fűzik a szocialista viládrendszer valamennyi országához, mindenekelőtt a KGST országaihoz. A Szovjetunióval való gazdasági együttműködésünk e szerteágazó kapcsolatoknak csak egyik, bár legfontosabb területe.

* * *

A felszabadulás utáni, egészében gyorsütemű előrehaladásunknak fontos tényezői voltak a Szovjetunióval létesített gazdasági kapcsolataink. Nemzeti történelmünkben először fordul elő, hogy egy nagyhatalom a teljes egyenjogúság elve alapján tárgyal velünk, önzetlenül segít bennünket. De ez érthető is, hiszen valamely társadalom uralkodó osztályának belpolitikája szükségszerű összhangban van külpolitikájával. Csak a hatalom birtokában levő munkásosztály, amely országhatárain belül megszüntette a kizsákmányolást, képes arra, hogy a cselekvését meghatározó törvényszerűségek megsértése nélkül, sőt, azokkal teljes összhangban, az országok közötti kapcsolatokból is száműzze a kizsákmányolást, az alá- és fölérendeltséget, hogy új módon alakítsa ki viszonyát más nemzetekhez. A szocialista országok egymásközötti kapcsolatai az egyenlőség és szuverénitás általános demokratikus elvein túl (amely elvek a kapitalizmusban csak ritkán, és akkor is következetlenül, jórészt formálisan érvényesülnek, minthogy *itt az államközi kapcsolatokat a mindenkori valóságos erőviszonyok határozzák meg*), a szocialista internacionalizmusra, kölcsönös önzetlen segítségnyújtásra épülnek, az egymást segítő egyenjogú népek önkéntes közeledéséhez és összefogásához vezetnek. Az ilyen

Digitized by Google

történelmileg újtípusú gazdasági kapcsolatokra legelőször a Szovjetunió mutatott példát.

A Szovjetunióval való gazdasági kapcsolataink rövid múltra tekinthetnek vissza: lényegében szabadságunkkal egyidősek. A Szovjetunió részesedése külkereskedelmünkben 1938-ban szinte a semmivel volt egyenlő, alig érte el az export és az import 0,1 százalékát. (Legjelentősebb külkereskedelmi partnerünk abban az időben a fasiszta Németország volt, amely exportunknak több mint 27 százalékát szívta fel, importunknak pedig mintegy 30 százalékát adta.) A háborús események rendkívül érzékenyen sujtották Magyarország gazdaságát is. A háborús károk összege az utolsó békeév nemzeti jövedelmének többszörösét tette ki. A felszabadulás utáni nehéz helyzetünkben elsősorban a Szovjetunió sietett segítségünkre, bár a háború őt minden más országnál keményebben sújtotta és ekkor még békeszerződésünk sem volt, vagyis hivatalosan hadiállapotban álltunk. Élelmiszer és nyersanyagszállításai lehetővé tették az éhinség enyhítését, a megbénított gazdaság vérkeringésének elindítását, a termelés beindítását. Megjegyzendő, hogy a Szovjetunió előlegezte szállításait, anélkül, hogy pontosan tudta volna mit kap majd értük cserébe. Hogy gazdasági életünk vérkeringésének elindítása a háború után mennyire a szovjet szállításokon múlott, kitűnik abból, hogy 1945-ben importunknak hozzávetőleg a fele, 1946-ban is közel 30 százaléka származott a Szovjetunióból.

Ebben a felfutásban a korábban nyugati orientációjú nemzetközi gazdasági kapcsolataink *irányváltozása* mellett ekkor még kétségtelenül része volt a háború utáni helyzet *rendkívüli körülményeinek* is. S bár a százalékos arány a későbbiekben ingadozott, *abszolut terjedelmét tekintve évről-évre* nőtt, csak 1955-ben és 1956-ban volt bizonyos átmeneti visszaesés. (1954-ben és 1955-ben ugyanis több szocialista országban, többek között nálunk is, a népgazdasági tervekben bizonyos módosításokat hajtottak végre, amelyek következtében átmenetileg csökkent a nyersanyag importunk és a szocialista országokba irányuló gépexportunk és szükségképpen nőtt a tőkés országokból származó importunk. 1956-ban pedig az ellenforradalmi események vetették vissza a külkereskedelem fejlődését is.) A Szovjetunióból származó importunk 1959-ben már közel 3 milliárd devizaforintot ért el, *összimportunknak egyharmadát tette* ki, összegszerűleg több mint négyszeresen múlta felül 1949 évi szovjet importunkat.

Hasonló irányú és arányú fejlődés jellemzi az export alakulását is. A Szovjetunió részesedése összexportunkban az 1945. évi 10 százalékról 1959-ben 27 százalékra emelkedett. Százalékosan 1952-ben és 1953-ban volt a legmagasabb: 34, illetve 37 százalék. A forgalom 1955—56 és 1957-ben a már említett okokkal össze-

Digitized by Google

függésben némileg visszaesett. 1958-tól kezdve azonban újból gyorsan nőtt, s volumenét tekintve az elmúlt évi 27 százalék, csaknem 2,5 milliárd devizaforint összegben, az eddigi legmagasabb forgalom, 1949. évi szovjet exportunknak mintegy háromszorosa volt. A Szovjetunióba irányuló exportunk és onnan származó importunk egyaránt gyorsabban nőtt, mint az összkivitel és az összbehozatal. (Külkereskedelmünk 1950—1959-ben 2,5-szeresére, ezen belül a Szovjetunióval való forgalmunk háromszorosára nőtt.) A Szovjetunió a felszabadulás után *legjelentősebb külkereskedelmi partnerünkké vált.*

Összexportunk és összimportunk alakulását a felszabadulás utáni években az jellemzi, hogy míg *behozatalunk* összetétele nagyjából a felszabadulás előttihez hasonló maradt, s továbbra is a fűtő és nyersanyagok teszik ki túlnyomó részét, több mint 70 százalékát, (jelentősebb változás csak a gépek és berendezések arányának néhány százalékos emelkedése, illetve az ipari fogyasztási cikkek arányának néhány százalékos csökkenése), addig *kivitelünk összetételében lényeges változások következtek be.* A leglényegesebb változás *a gépek és berendezések arányának ugrásszerű emelkedése,* az 1938. évi 9,3 százalékról 1958-ban 35,9 százalékra, valamint az *élelmiszeripari nyersanyagok és élelmiszerek arányának ugyancsak ugrásszerű csökkenése* az 1938. évi 55,6 százalékról az 1958. évi 22,8 százalékra. Említésre méltó továbbá, hogy a fogyasztási iparcikkek kivitele az 1938. évi 10,2 százalékról 1958-ban 17,5 százalékra emelkedett.

A mezőgazdasági nyersanyagok és élelmiszerek az esetek többségében a gazdaságilag fejletlen országok kivitelében játszanak döntő szerepet, és a gazdaságilag fejletebb kapitalista országok ezt az állapotot kihasználni és fenntartani igyekszenek. Kivitelünk e korábban fő tételének az elmúlt években bekövetkezett visszaszorulása azzal magyarázható, hogy az elmúlt időszakban az ipar fejlődése jóval gyorsabb volt, mint a mezőgazdaságé (az ipar termelése 1959-ben mintegy 3,5-szeresen, a mezőgazdaságé pedig csak mintegy 15 százalékkal múlta felül a háború előtti színvonalat), megfelelően az ipar népgazdasági súlya megnőtt, a mezőgazdaságé csökkent, *ugyanakkor számottevően emelkedett a mezőgazdasági termékek hazai fogyasztása,* különösképpen a mezőgazdasági népesség fogyasztása. A gépek, berendezések, ipari késztermékek arányának nagyfokú növekedése viszont — különösképpen az említett cikkek belső fogyasztásának egyidejű emelkedése mellett — feltételezte az iparosodás előrehaladását, a népgazdaság termelési szerkezetének megfelelő átalakítását. Az iparosítás hatására jelentősen emelkedett az ipar részesedése a nemzeti jövedelemben, a bővített újratermelés követelményeinek megfelelően az iparon belül nagyobb súlyra tett szert a nehézipar. Legjelentő-

Digitized by Google

sebben a gépipar fejlődött, amely 1958-ban az összipari termelésnek már közel 24 százalékát termelte. Az iparon belül emelkedett még a vegyipar, a konfekcióipar, a fa- és fafeldolgozóipar aránya, csökkent a textilipar és élelmiszeripar súlya. Az ipar átlagos fejlődési ütemét jelentősen megelőzte például a műszeripar, a gyógyszeripar, az építőanyagipar, a híradástechnika, a konfekcióipar stb. fejlődése.

Egészében véve *a feldolgozóipar termelése általában gyorsabban nőtt, mint a nyersanyag termelő, alapanyagtermelő ágazatoké,* ami a nyersanyagellátásban, különösképpen a nehéziparban, zavarokra, nehézségekre vezetett. Jelentős volt a feszültség többek között a gépgyártás és kohászat között, minthogy az utóbbi termelésének növekedése elmaradt a gépiparé mögött. Ennek a helyzetnek a kialakulásában a kellő népgazdasági előrelátás és tervszerűség hiánya mellett szerepet játszott az is, hogy hazánk természeti kincsekben, nyersanyagokban meglehetősen szegény. Az importált nyersanyagok értéke egyetlen más baráti országban sem múlja felül annyival az exportált nyersanyagok értékét, mint éppen hazánkban. (1957-ben például az exportált anyagok, nyersanyagok értéke csak 23 százalékban fedezte az importált nyersanyagok értékét.) Ugyanakkor az egyes nyersanyagok hazai termelésének szükséges mértékű fokozását egy sor esetben geológiai, pénzügyi, gazdaságossági okok miatt nem valósíthattuk meg. Ilyen körülmények között *egyre nagyobb jelentőségre tett szert a nyersanyagbehozatal.* Ennek azonban tőkés részről korlátokat szabtak szűkös devizakészleteink, valamint a tőkés országok diszkriminatív kereskedelmi módszerei, amelyek korlátozólag hatottak a kölcsönös kereskedelem kiszélesítésére, beleértve a nyersanyagkereskedelmet is. Csak a baráti országokkal folytatott gazdasági együttműködés szorosabbra zárása nyújthatott megoldást. Gyakorlatilag persze ez sem volt egyszerű és problémamentes. A baráti országok közül néhány, például az NDK, Csehszlovákia, nyersanyagokkal ugyancsak rosszul van ellátva, továbbá, minthogy *a fejlődés fő iránya csaknem valamennyi szocialista országban hasonló volt,* egyes, korábban nyersanyagot exportáló országok részben csökkentették nyersanyagkivitelüket, mások növelni kívánták behozatalukat. *A nyersanyagtermelés és a feldolgozó ipar fejlődése közötti feszültség a szocialista világgazdaság egésze számára jelentett problémát.*

* * *

A szocialista világgazdaság és az egész világ természeti kincsekben egyik leggazdagabb országa a Szovjetunió. A feltárt vasérc és mangánérc készletek, a réz, az ólom, a bauxit, a nikkel, a wolfram, a kálisó, a foszfátok, a tőzeg, az erdőségek, a vízienergia

Digitized by Google

források stb. tekintetében a Szovjetunióé a világelsőség. A Szovjetunió annak érdekében, hogy a szocialista tábor többi országait segítse, tudatosan *a belső felhasználás által megkívántnál gyorsabban fejlesztette nyersanyagbázisát.* Magyarország és más szocialista országok is, növekvő nyersanyagszükségleteiket növekvő mértékben kezdték fedezni szovjet importból és ennek révén fedezik ma is. Hazánk számára, és a többi népi demokratikus ország számára *a Szovjetunió vált a fő nyersanyagszállítóvá.* A Szovjetunió összexportja növekedését meghaladó ütemben növelte olyan fontos nyersanyagok kivitelét, mint például a koksz, a nyersolaj, a vasérc, az alumínium, a hengereltáru, a kén stb.

A szovjet nyersanyagszállítások döntő fontosságúak a magyar népgazdaság számára is. A Szovjetunió szállítja például összes kokszimportunknak több mint a felét, a nyersolaj és a vasérc import csaknem teljes egészét, a színesfémek túlnyomó részét, a fenyőfűrészáru és a papírfa hozzávetőleg 60 százalékát, a gyapot több mint 70 százalékát stb. Egészében véve *a nyersanyagok, üzemanyagok a Szovjetunióból származó importunknak csaknem 70 százalékát teszik ki.* A fennmaradó 30 százalékot javarészt gépek és berendezések alkotják. Ezen belül a Szovjetunió szállítja olajfúróberendezés importunk túlnyomó részét, tehergépkocsi importunknak csaknem a felét, traktor importunknak több mint a felét stb.

Ezzel szemben a Szovjetunióba irányuló exportunk fő tételét, az elmúlt évben körülbelül 60 százalékát, gépek és finommechanikai cikkek, közel 20 százalékát könnyűipari termékek tették ki. Ide irányult többek között gyapjúszövet exportunknak közel 80 százaléka, cipőexportunknak több mint 35 százaléka stb. Megjegyzendő, hogy a Szovjetunió irányában megnövekedett könnyűipari exportunk kedvezően hatott a könnyűipari export összetételére általában, a textilipari export összetételére különösen, mert a könnyűipari exporton belül az átlagosnál gyorsabban nőtt a munkaigényesebb termékek kivitele. Különösen jelentős volt az értékesebb konfekciós termékek térhódítása a méteráruval szemben.

A mezőgazdasági eredetű termékek összesen csak mintegy 10 százalékot értek el, élő állatot pedig némi vágóállat kivételével egyáltalán nem szállítottunk. Nem felel meg tehát a valóságnak az az állítás, hogy a Szovjetunióba jelentős mennyiségű mezőgazdasági nyersanyagot és élelmiszert szállítunk, mint ezt némelyek hiszik, vagy elhitetni szeretnék. Ezek a szállítások ilyen jellegű összkivitelünknek csekély részét teszik csak ki, emellett a Szovjetunióból lényegében hasonló volumenű mezőgazdasági nyersanyag és élelmiszer szállítmányokat kapunk. A Szovjetunió az utóbbi években növekvő mértékben exportált gabonát a baráti országokba. Magyarország például 1957-ben 450 000 tonna búzát

Digitized by Google

és 200 ezer tonna takarmányt kapott a Szovjetuniótól. Természetesen hazánknak, mint korábban hagyományos mezőgazdasági exportőrnek és mint olyan országnak, amely a mezőgazdasági termelés kedvező természeti feltételeivel rendelkezik, törekednie kell arra, hogy a terméshozamok emelésével mindenekelőtt gabonaszükségletünket, de mezőgazdasági termékszükségletünket általában, saját termelésből fedezzük, sőt a testvéri segítőkészség jegyében lehetőség szerint hozzájáruljunk a mezőgazdaság fejlesztését tekintve nálunk kedvezőtlenebb helyzetben levő baráti országok ez irányú szükségleteinek kielégítéséhez is.

A Szovjetunióval való kölcsönös külkereskedelmi áruforgalmunk a hosszúlejáratú egyezmény előirányzatai szerint 1961—1965-ben az előző ötéves tervidőszakhoz képest 60 százalékkal emelkedik és több mint 12 milliárd rubelt tesz majd ki. Döntő részt gép- és finommechanikai exportunk nő. Ezen belül is különösen gyorsan, mintegy 4-szeresére emelkedik majd a híradástechnikai berendezések exportja, továbbá a komplett berendezések, mindenekelőtt az élelmiszeripari berendezések, valamint az ellenőrző- és mérőműszerek kivitele. Említésre méltó a könnyűipari export előirányzott emelése is. Mezőgazdasági kivitelünk lényegében a jelenlegi szinten marad, ami azt jelenti, hogy részesedése a szovjet exporton belül valamivel 5 százalék alá esik.

A Szovjetunióból származó importunk az elkövetkező öt évben valamivel lassabban nő, mint az export, mert ebben az időben kezdjük törleszteni azokat a hiteleket, amelyeket a Szovjetuniótól az ellenforradalom után kaptunk. Az importon belül a növekedés a gépeknél és berendezéseknél (2,7-szeres), valamint az anyagoknál lesz a legnagyobb arányú. Az ötéves tervidőszakban Magyarország több mint 9 millió tonna vasércet, 2,8 millió tonna kőszénkokszot, egymillió tonna kokszolható szenet, 6,6 millió tonna nyersolajat, közel 190 ezer tonna gyapotot, 5 730 000 köbméter faárut stb. kap a Szovjetuniótól.

Szovjet kivitelünk és behozatalunk tehát nem az iparilag fejlett nagyhatalom és a fejletlenebb kis országnak a kapitalizmusban szokásos viszonyát tükrözi, hanem azzal éppen *ellentétes*. A Szovjetunió nyersanyagszállításai nélkül feldogozóiparunk fejlődése megtorpanna, termelése visszaesne, s ez egész népgazdaságunkat visszavetné. A Szovjetunióból származó nyersanyagok jórészét ugyanis nem tudnánk minden további nélkül tőkés piacokról biztosítani, főként azért, mert ehhez nem rendelkezünk elegendő tőkés devizával. A szükséges deviza megszerzése komoly nehézségekbe ütközne, mert az exportrendeltetésű árualapok *összetétele* egészében nem felel meg a tőkés piac igényeinek, ezért tőkés áruforgalmunkat nem tudnánk tetszés szerinti mértékben növelni. Ugyanezen okoknál fogva súlyosan megsínylené népgaz-

Digitized by Google

daságunk, ha le kellene mondanunk a szilárd szovjet felvevőipacról.

A magyar—szovjet külkereskedelmi kapcsolatok azonban nemcsak méreteikben és összetételükben fejlődtek, hanem színvonalukban, *tervszerűségükben* is. Kezdetben éves kereskedelmi egyezményekre épültek. Népgazdaságunk tervszerűségének előrehaladásával szükségszerűen előtérbe kerültek a több évre szóló *hosszúlejáratú egyezmények.* Ez jelentős változás volt, mert megalapozottabbá tette mind az ipar, mind a kereskedelem munkáját. Az ipar most már hosszabb távra nézve benyújthatta nyersanyag- és gépigényét a külkereskedelemnek és szükségletei kielégítése mértékének, valamint a külkereskedelem iránta támasztott igényeinek előzetes ismeretében megalapozottabban alakíthatta ki, illetve módosíthatta termelési és exporttervét.

A hosszúlejáratú külkereskedelmi kapcsolatok — éppen a kölcsönösen támasztott igények hosszabb időszakra vonatkozó előzetes ismeretében — már bizonyos nem lebecsülhető *hatást gyakoroltak a népgazdaság termelési szerkezetének alakulására* is, bár az *elsődlegesen meghatározó tényező* kezdetben az újjáépítéssel és helyreállítással, majd az iparosítással kapcsolatos *hazai igények kielégítése volt.* A külkereskedelem termelést befolyásoló hatása elsősorban azokban az ágazatokban volt számottevő, amelyek termelésük nagy hányadát exportálták, illetve, ahol megfelelő megrendelések birtokában mód nyílt az export jelentős kiszélesítésére. Legfigyelemreméltóbb ebből a szempontból a gépipar fejlődése.

Gépiparunk a felszabadulás óta termelését kilencszeresére, exportját tizenegyszeresére emelte, legfontosabb exportszállítónkká nőtte ki magát. A gépipari termelés és export felfutásában, a strukturális változásokban fontos szerepet játszottak a szovjet megrendelések, amelyek szinte új gyártási ágak kifejlesztését, illetve már meglevő ágak gyors felfutását mozdították elő. Ilyenek például a hajógyártás, a vasúti gördülőanyaggyártás, a műszergyártás, a szerszámgépgyártás, a híradástechnika stb. *Gépipari exportunknak* az elmúlt évben már hozzávetőleg a felét, ezen belül a szerszámgép export mintegy felét, a vasúti személykocsi és hajóexportunknak csaknem egészét, a híradástechnikai berendezéseknek több mint egyharmadát, a komplett berendezéseknek több mint 56 százalékát *vette fel a szovjet piac.* Ide irányult továbbá jelentős gyógyszerexportunknak hozzávetőleg a fele is stb.

A Szovjetunióból származó importunk és ideirányuló exportunk nagy népgazdasági jelentőségét a tények alapján nehéz kétségbevonni. Ezért egyesek a szovjet—magyar kereskedelmi kapcsolatokat az árak oldaláról próbálják „kikezdeni", mintha az eladás és a vétel számunkra előnytelen lenne a forint-rubel állítólag

Digitized by Google

nem megfelelő árfolyama miatt. A valóság ezzel szemben az, hogy a szocialista országok közötti kereskedelemben az árak alapjául a *világpiaci árak* szolgálnak, s a rubel-forint árfolyamnak a külkereskedelmi áruforgalom értékviszonyai szempontjából semmi gyakorlati jelentősége nincs, azokat nem befolyásolja, minthogy az elszámolás mindkét oldalon, a kivitel és behozatal oldalán egyaránt rubelre átszámított világpiaci áron történik. (Megjegyzendő, hogy azon nyersanyagok jó részének ára, amelyeket főleg a Szovjetunióból importálunk, a koreai háború hatására a tőkés piacokon jelentősen emelkedett. Népgazdaságunk sok százmillió forintot nyert azon, hogy a szocialista világpiaci árakból ki vannak szűrve a konjunkturális, spekulációs ingadozások hatásai, hogy ezek hosszabb időre szóló szilárd árak.)

Ha a világpiaci árak némely exportcikkünk önköltségéhez képest túl alacsonynak tűnnek, ez nem a hátrányos ármegállapítás, hanem az *alacsony termelékenység és a világszínvonalinál magasabb hazai önköltség következménye.* A világpiaci ár és a hazai önköltség kedvezőtlen eltéréséből adódó hátrányok megszüntetésének útja: nyilvánvalóan a termelési színvonal és a gyártmánystruktúra korszerűsítése, az önköltség leszorítása kell, hogy legyen. A szocialista országok közötti kereskedelem, új vonásai ellenére is *kereskedelem, egyenértékek cseréje,* kölcsönös előnyökkel kell járnia. Nem egyeztethető össze a szocialista külkereskedelem erkölcseivel az a felfogás, amely egyes területek gazdasági elmaradottságának hátrányait a kereskedelmi partnerre kívánná áthárítani, saját mulasztásainkat a kereskedelmi partnerrel szeretné megfizettetni!

A Szovjetunió számos példáját adta annak, hogy a kölcsönös áruforgalomban *nem szűk kereskedelmi érdekek vezérlik,* hogy a szokásos kereskedelmi elvek betartásán, az egyenlő értékek cseréje elvének betartásán belül is akar és tud önzetlenül segíteni. Így például a Szovjetunió a rendes árucsereforgalom keretében jelentős mennyiségű hengerelt acélt szállít a szocialista országoknak, többek között nekünk is (Magyarország 1958-ban közel 50 000 tonna hengerelt acélt kapott a Szovjetuniótól), pedig a hétéves terv megnövekedett beruházásaival összefüggésben saját felhasználását, többek között gépipari felhasználását kell bizonyos fokig „visszafognia", hogy eleget tegyen ez irányú kötelezettségeinek. Arra is volt példa, hogy a Szovjetunió a magyar ipartól átvett nem egészen korszerű termékeket is, amelyeket tőkés piacokon csak nagy ráfizetéssel, nehezen, vagy egyáltalán nem tudtunk volna értékesíteni. Mindez azonban nem jelentheti azt, hogy a jövőben, éppen az előnyök kölcsönösségére való törekvés jegyében, nem kell komoly erőfeszítéseket tennünk és maximálisan igyekeznünk, hogy korszerű, minden szempontból kifogástalan

Digitized by Google

termékeket exportáljunk, annál inkább, mert a fejlettség magasabb fokának megfelelően ma már a baráti országok, köztük a Szovjetunió is, jogosan, magasabb minőségi követelményeket támasztanak exportcikkeink iránt s az átvételnél a korábbinál sziborúbban ragaszkodnak a közös megállapodások feltételeinek betartásához.

* * *

A szocialista országok nemzeti gazdaságai tervszerűségének előrehaladtával egyidejűleg megnőttek a *szocialista nemzetközi gazdasági kapcsolatok tervszerűségének elmélyítésére,* a természeti és munkaerőforrásoknak a szocialista világgazdaság egésze viszonylatában való legcélszerűbb, leghatékonyabb felhasználására irányuló igények is. A külkereskedelmi kapcsolatok azonban önmagukban nem voltak elégségesek ahhoz, hogy elejét vegyék bizonyos párhuzamosságok kialakulásának a szocialista országok termelésében, ami különösen a gépipari termelés vonatkozásában jelentkezett élesen, hogy megakadályozzák bizonyos aránytalanságok létrejöttét a feldolgozóipar és a nyersanyagtermelés fejlődése között. A szocialista országok közötti gazdasági együttműködés hatékonyabbá, szervezettebbé és tervszerűbbé tételére 1949-ben létrehozták az európai szocialista országok közös gazdasági szervezetét, a KGST-t, amelyben megfigyelőként részt vesznek az ázsiai szocialista országok is. A KGST működése alapján fejlődött ki az évek során a szocialista országok együttműködésének új, a korábbinál magasabbrendű formája, *a termelés összehangolása* a gazdaság főbb területei, illetve a főbb termékek vonatkozásában, a termelés nemzetközi méretekben való széleskörű specializációja és kooperációja.

Nyilvánvaló, hogy ez az együttműködés elsősorban és főleg a korlátozott belső piaccal, korlátozott nyersanyagforrásokkal rendelkező országok számára, mint amilyen Magyarország is, nyújt nagy előnyöket. Egyre több lehetőséget biztosít ugyanis arra, hogy a termelést ezek az országok is korszerű színvonalon kiszélesítsék, rátérjenek a termék jellegének megfelelő optimális sorozatban való gyártásra, s ezáltal emeljék a termelékenységet, csökkentsék az önköltséget. A munkamegosztás tervszerű elmélyítése, a széleskörű specializáció és kooperáció a szocialista világgazdaságban azonban nem vezet az egyes országok gazdaságainak egyoldalú fejlődéséhez, más országok gazdasági függelékévé válásához, hanem minden egyes ország gazdaságának sokoldalú fejlődésével összhangban valósul meg.

Ezen *magasabbrendű együttműködés* természetszerűleg *nem* máról holnapra, *egy csapásra alakult ki,* elemei fokozatosan gya-

Digitized by Google

rapodtak és gyarapodnak jelenleg is. Egyes iparágakban, például az alumínium iparban ez az újtípusú nemzetközi együttműködés viszonylag korán és gyümölcsözően kibontakozott, másokban csak később került rá sor. Egészében véve *a fordulat nagyjából 1955—1956-ra tehető,* amikor is ezen országok főbb termelési előirányzataikat összehangolták, főbb pontjaikban egyeztették 1956—1960-ra szóló távlati terveiket, megállapodtak egy sor termék termelésének országok közötti specializálásában. Azóta ez a munka méginkább elmélyült, sokoldalúbbá, konkrétabbá vált, újabb eredményeket hozott valamennyi szocialista ország számára. De éppen azért, mert az együttműködés sokfelé ágazó, valóban nemzetközi, jelentőségét nem világíthatja meg teljes nagyságában, ha kiragadjuk szélesebb összefüggéseiből, ha eltekintünk összetettségétől s csupán két országra vonatkoztatjuk. Mégis megkíséreljük néhány szempontból méltatni a Szovjetunió és Magyarország termelési kapcsolatainak jelentőségét, eredményeit.

Mindenekelőtt leszögezhető, hogy miután kialakult és létezik az egységes szocialista világgazdaság, amelynek az egyes országok gazdaságai szerves összetevői, az egyes országok gazdaságaikat nem kénytelenek elszigetelten, autarchikusan fejleszteni, hanem építhetnek és építenek is egymásra, mert *erőforrásaik összességükben a szocialista országok közös gazdagságát alkotják,* összességükben hivatottak biztosítani az összhangot a termelés egyes területei között, az arányosság kialakulását a szocialista világgazdaság viszonylatában.

A *Szovjetunió* mindenoldalúan kifejlesztett, komplex egészet képező, természeti kincsekben bővelkedő *népgazdasága méltán vált a szocialista világgazdaság magjává, középpontjává.* A szocialista országok, amelyek többé-kevésbé elégtelen nyersanyagforrásokkal, korlátozott belső piacokkal rendelkeznek, erőteljesen támaszkodnak a Szovjetunió ipari fejlettségére, erejére, nyersanyaggazdagságára és megrendeléseire. Hogy csak néhány példát említsünk: a Szovjetunió, amely saját gazdagságát a szocialista országok közös gazdagsága részeként tekinti, az elkövetkező években olyan erőfeszítéseket tesz színesfém, vasérc, olaj stb. termelésének emelésére, hogy növekvő belföldi szükségletei kielégítése mellett fenntarthassa, illetve jelentősen fokozhassa a szocialista országokba, köztük hazánkba irányuló szállításait, és így lehetővé tegye a fenti termékeket felhasználó ágak további fejlesztését. Így például a KGST országokba irányuló vasérc szállításait az 1958. évi csaknem 12 millió tonnáról 1965-re hozzávetőleg kétszeresére emeli. A hazánkban irányuló szovjet vasérc szállítások már 1958-ban meglehetősen magas színvonalon mozogtak, több

Digitized by Google

mint 1 600 000 tonnát tettek ki, s a következő években valamelyest még tovább emelkednek.

A Szovjetunió 1958-ban 4 140 000 tonna olajat szállított Lengyelországnak, Csehszlovákiának és Magyarországnak. Az 1961—1963-ban megépítendő olajtávvezeték segítségével ezen országokba irányuló olajszállításait 1965-re több mint háromszorosára emeli. Magyarország 1959-ben 1 150 000 tonnával, 1965-ben 1 760 000 tonnával részesedik a szovjet olajszállításokból. A Szovjetunió olaj formájában a leggazdaságosabb energiahordozót szállítja, amely mind energetikai célokra, mind vegyipari alapanyagként sokkal előnyösebben, gazdaságosabban hasznosítható, mint például a szén. Népgazdaságunk számára a szovjet olajszállítások nagy jelentőségűek, mert energiahordozókban rendkívül szegények vagyunk, széntermelésünket geológiai és gazdaságossági megfontolások miatt jelentősebben nem fokozhatjuk, energiaszükségletünk ugyanakkor mégis fokozódik. A megnövelt olajszállítások és az 1965-ig kétszeresére emelendő hazai olajtermelés együttesen teszik lehetővé fűtőanyag mérlegünk összetételének javítását, a szén arányának valamelyes csökkentését és az olaj arányának valamelyes emelését, bár az utóbbi aránya egyes fejlett tőkés országokhoz képest még így is rendkívül alacsony marad. Lehetővé teszik továbbá, hogy tervbe vegyük a korszerű iparszerkezet által feltételezett petrokémiai ipar nagyobb arányú kifejlesztését. Gyakorlati gazdasági jelentőségén túl a szovjet olajszállítások erkölcsi értékét emeli az a tény, hogy a Szovjetunió olyan körülmények között növeli szállításait, amikor saját magának is sarkalatos gazdasági célkitűzése a fűtőanyag mérlege összetételének javítása az olaj részarányának növelése révén, továbbá a vegyipar, különösképpen a petrokémiai bázison kifejlesztett vegyipar rohamos fejlesztése. A Szovjetunió tehát igazi szocialista internacionalista szellemben vállalja azt is, hogy fontos gazdasági célkitűzései megvalósulási idejét mérsékelje más szocialista országok fejlődésének meggyorsítása érdekében. Említésre méltó továbbá, hogy a Szovjetunió villamos energia termelését, illetve felhasználását is úgy alakítja, hogy a közeljövőben megfelelő villamos energia exporttal segíthesse a szűkös energiahelyzetben levő baráti országokat. Magyarország például a második ötéves terv végére 1 milliárd kWó villamos energiát fog importálni a Szovjetunióból. Energiahelyzetünk javítása érdekében a Szovjetunió ezen felül 2 darab, összesen 550 megawatt teljesítményű modern erőműberendezést is szállít hazánknak.

Korábban sokan és sokat beszéltek a természeti-gazdasági adottságainknak, termelési tradícióinknak megfelelő iparszerkezet kialakításának szükségességéről, anélkül, hogy konkrét tartalmat adtak volna ezen általános követeléseknek, megjelölték volna a

Digitized by Google

fejlődés irányát. Legtöbben csak annak az ugyancsak általános követelésnek a felismeréséig, vagy ismétléséig jutottak el, hogy lehetőleg munkaigényes termékek gyártására kell berendezkednünk. Ez, nyeranyagokban szegény, nagy népsűrűségű ország lévén, többé-kevésbé helytálló is, azonban ugyancsak nem eléggé konkrét, mert a munkaigényes termékek termelésének végeláthatatlan változata lehetséges, s ezeknek távolról sem bármely változata és főleg nem bármilyen színvonalon megvalósított termelése felel meg egyformán hazai sajátosságainknak. A sajátosságainknak, adottságainknak legjobban megfelelő termelési és gyártmányszerkezetet nem is alakíthatjuk ki helyesen, ha kizárólag csak a „sajátosságokból" indulunk ki. E célkitűzés csak a szocialista országokkal folytatott szoros nemzetközi gazdasági együttműködés keretében oldható meg sikeresen. *Csak a tervszerűen kialakított szocialista nemzetközi munkamegosztás biztosíthatja a természeti, anyagi és munkaerőforrások legésszerűbb, leghatékonyabb felhasználását, az egyes országok egyéni és a szocialista világgazdaság egyetemes érdekeinek helyes összehangolását.*

A szocialista országok termelési együttműködésében fontos helyet foglal el például az egyes országok gépipari termelésének összehangolása, specializálása. A helyes munkamegosztás kialakítása a gépiparban egyaránt nagy jelentőségű azon országok számára, amelyek népgazdaságában és exportjában a gépiparnak már eddig is nagy súlya van, valamint azok számára, amelyek most kívánják ezt a kulcsfontosságú termelési ágat erőteljesebben kifejleszteni. Magyarország például a gépipari termelés országok közötti szakosítása értelmében, adottságainak figyelembe vételével többek között a kevéssé anyagigényes és erősen munkaigényes műszeripart, híradástechnikai ipart, a külföldön is jó hírnévnek örvendő élelmiszeripari gépgyártást, vegyipari gépgyártást stb. fejleszti az átlagosnál erőteljesebben.

Híradástechnikai és műszeriparunk fokozott fejlesztésével kapcsolatos „sajátosságunk" érvényesítését nem kevéssé mozdítják elő pl. a nagy szovjet megrendelések. A Szovjetunió 1961—1965-ben műszeripari exportunknak 50—60 százalékát veszi fel. A magyar híradástechnikai és műszeripar megfelelő irányítóberendezések és automatika szállításával jelentékenyen közreműködik a következő években építendő több ezer kilométeres szovjet földgázvezeték létrehozásában. Élelmiszeripari gépgyártásunk már eddig is komolyan támaszkodott szovjet megrendelésekre, még nagyobb lendületet ad fejlődésének, hogy a második ötéves terv időszakában 190 komplett élelmiszeripari üzem, köztük paradicsompüré üzemek, baromfifeldolgozó üzemek, különböző konzervgyárak stb. berendezését gyártjuk le a Szovjetuniónak. Ezzel lehetőség nyílik a szóbanforgó gépek és berendezések olyan optimális

Digitized by Google

sorozatban való termelékenyebb gyártására, amire egyébként aligha lenne módunk.

A vegyipari gépgyártásnak az átlagosnál gyorsabb fejlesztése ugyancsak jó eredményekkel biztat, minthogy a vegyipar fejlesztése hazánkban és más szocialista országokban is a gazdasági fejlesztés homlokterében áll. Következésképpen a vegyipari gépek és berendezések iránti hazai és külföldi igények erőteljes növekedésével számolhatunk. A nemzetközi együttműködésre támaszkodva nem kényszerülünk vegyipari gépgyártásunkat saját szűkebb belső igényeinkre alapozni, hanem a korszerűség követelményeinek megfelelően, fejlesztését szélesebb méretekben, nagyobb arányokban valósíthatjuk meg. A második ötéves terv időszakában jelentős vegyipari gépszállításokat irányítunk a baráti országokba. Többek között szerény segítséget nyújtunk a szovjet vegyipari program megvalósításához. Ugyanakkor a kölcsönösség jegyében a Szovjetunió a második ötéves terv időszakában 8 nagy fontosságú komplett vegyipari üzemet szállít hazánknak, köztük polietilén, methanol, PVC, kénsav üzemet, továbbá műanyagfeldolgozó gépeket és nyersolajfeldolgozó üzemet. Ezzel nagyban hozzásegít ahhoz, hogy a KGST 1959. évi prágai ülésszakán elfogadott javaslatnak megfelelően, a második ötéves terv időszakában, gyorsított ütemben fejlesszük vegyiparunkat.

E néhány példa — bár nem adhat teljes képet — talán érzékelteti, hogy népgazdaságunk adottságainknak leginkább megfelelő fejlesztése csak a szocialista országokkal való szoros együttműködés keretében valósulhat meg, s hogy terjedelmüknél s intenzitásuknál fogva elsődlegesen fontosak számunkra a Szovjetunióval kialakított termelési, gazdasági kapcsolatok. Ugyanez vonatkozik a tudományos műszaki együttműködésre is.

* * *

Az élenjáró tudomány és technika vívmányainak elterjesztésére, kölcsönös kicserélésére irányuló gyümölcsöző együttműködésnek már eddig is nagyon sok példája van. S ez érthető is, mert — bár a termelési és tudományos-műszaki együttműködés között szoros kapcsolat van — a dolog természeténél fogva az *együttműködés* kialakítása itt lényegesen *egyszerűbb*, az együttműködés köre könnyebben bővíthető, mint ahogyan a termelés összehangolásában, szakosításában, kooperálásában érhető el előrehaladás.

A szocialista országok élenjáró tudományos és termelési tapasztalataikat, szabadalmaikat, találmányaikat — a kapitalista országokkal ellentétben — ingyenesen adják át egymásnak, csak a másolással és az átadással kapcsolatos költségeket kell megtéríteni. Legrégibb keletűek és legjelentősebbek ezen a területen is a Szovjetunióval létesített kapcsolataink. A Szovjetuniótól az 1949

Digitized by Google

—1959-es időszakban 900 esetben vettünk át és a Szovjetuniónak 750 esetben adtunk át tudományos műszaki tapasztalatokat. De a Szovjetunióval való gazdasági és tudományos műszaki együttműködésünknek már a KGST 1949-es, a szocialista országok tudományos műszaki együttműködésére vonatkozó szófiai határozatát megelőzően voltak előzményei. Így például az alumínium iparban a felszabadulás előtt jelentős német érdekeltség volt, amely a háború után a potsdami egyezmény értelmében szovjet tulajdonba ment át. A Szovjetunió ily módon az alumínium iparban már közvetlenül a felszabadulás után segítséget nyújtott, a szükséges nyersanyagszállítások megindításával, műszaki tanácsadással, korszerű gépek és berendezések szállításával segítette ennek az iparágnak szervezett, műszakilag és gazdaságilag megalapozott fejlődését. Még nagyobb azoknak a műszaki eljárásoknak, újításoknak a száma, amelyeket szovjet szakértők tanácsára, illetve szovjet dokumentációk alapján valósítottunk meg a hazai bauxitbányászatban, timföldgyártásban és alumíniumiparban, illetve olajiparban a magyar—szovjet vegyes vállalatok fennállása idején. (A Szovjetunió a tulajdonába került, volt német vagyont képező, területileg szétforgácsolt üzemeket, illetve érdekeltségeket 1952-ben átengedte a magyar kormánynak, s a megfelelő ellenérték összege arányában erőit az alumínium, illetve olajiparban összpontosította. 1954-ben azonban e vegyes vállalatokat is felszámolták, a Szovjetunió részesedését eladta a magyar államnak.)

Népgazdaságunk számára — bár eredményességük összegszerűen pontosan nem mutatható ki — legnagyobb jelentőségűek azok a szovjet tapasztalatok, amelyeket egyes nagy létesítményeink létrehozásánál a tervezési munkákban, a technológia kidolgozásában, berendezések szerkesztésében, szállításában, szerelésében, üzembehelyezésében, magasszínvonalú szakmai tanácsadásban kaptunk. Szovjet segítséggel létrehozott legkiemelkedőbb nagy létesítményünk, kohászati iparunk büszkesége: a Dunai Vasmű. A meleg- és hideghengermű üzembehelyezésével a második ötéves terv során a Dunai Vasmű leggazdaságosabban működő kohászati üzemünkké válik.

A Szovjetunió által a következő években nyújtandó nagyszabású műszaki segítség kimagasló példája lesz a szovjet tervdokumentáció és berendezések alapján 1961—1963-ban megépülő, évi 100 ezer tonna ammónia kapacitású nitrogén műtrágyagyár, valamint a borsodi nitrogén műtrágyagyár ugyancsak szovjet tervdokumentáció és berendezések alapján megvalósuló jelentős bővítése, évi 37 ezer tonna ammóniára átszámított műtrágya kapacitásról évi 74 ezer tonnára. Ezzel a szovjet segítséggel nagy lépéssel jutunk előre mezőgazdaságunk növekvő műtrágya igényének jobb kielégítésében. Alumíniumipari termelésünk gazdaságossá-

Digitized by Google

gának fokozása érdekében a Szovjetunió jelentős műszaki segítséget nyújt a Székesfehérvári Alumínium Hengermű ötvözött alumíniumlemezgyártó műhelyének felépítésében. Nagyarányú az a műszaki segítség is, amit olajipari berendezések szállításával, gázolajkéntelenítő berendezés felállításával, 3 hőerőmű részére szükséges kazánautomatika és komplett hőtechnikai műszerek szállításával kapunk a Szovjetuniótól stb.

Nem kevésbé fontosak azok a tapasztalatok, eljárások, amelyek segítségével új termékek, anyagok hazai gyártását kezdhettük meg, meglevő gyártási eljárásainkat tökéletesítettük. Ha súlyozni akarnók az együttműködés főbb területeit, azt mondhatnánk, hogy szovjet tudományos műszaki segítséggel népgazdaságunk szempontjából talán a legfigyelemreméltóbb előrehaladást a vas- és színesfémkohászat egyes fontos műszaki problémáinak megoldásában, a gépgyártás szempontjából oly fontos gördülőcsapágygyártásban, a lánctalpas traktorgyártásban, a magajáró kombájnok és más gépek gyártásának meghonosításában értük el. A magunk részéről hatékonyan segítettük a Szovjetuniót eredményes hazai tapasztalatok átadásával a gépgyártás területén általában, az elektrotechnika, híradástechnika, rádiógyártás terén különösen, de más iparágak területén is. A legutóbbi időben említésre méltó „szellemi exportot" irányítottunk a Szovjetunióba. Magyar szakemberek 4 vegyipari üzemet terveztek a Szovjetunió nak és korszerű vegyipari kísérleti berendezéseket szállítottunk neki.

A gazdasági műszaki tudományos együttműködésnek változatos formái ismertek és alkalmazottak, kezdve a tudományos kutatóintézetek együttműködésétől, tapasztalatcseréjétől, a kutatási témák megosztásától a szakembercseréig és szakemberképzésig, az üzemek közvetlen kapcsolatáig stb. Valamennyire azonban nem térhetünk ki. Ezek általában eléggé ismertek, előnyeiket nem vonják kétségbe. Külön szót érdemel azonban a szovjet—magyar gazdasági műszaki együttműködés az uránipar területén, azért is, mert az ehhez nyújtott szovjet segítség és az itt elért eredmények kiemelkedőek, de azért is, mert az ellenforradalmi propaganda e kérdés körül különösen nagy port vert fel, sok zavart keltett a köztudatban, fékeveszetten uszított mind a „nemzeti kincsünket kiárusító" magyar gazdasági vezetés, mind a bennünket gazdaságilag „kihasználó" Szovjetunió ellen.

Valójában a szovjet kormány az uránnal kapcsolatos munkák beindulásától kezdve sokoldalúan és hatékonyan segített bennünket. A hazai urán geológiai felkutatásában és felmérésében, a bányászat megszervezésében sokat köszönhetünk a szovjet szakemberek hozzáértő munkájának, akik magyar szakemberekkel karöltve megvetették ezen fiatal, új iparágunk alapját. De a szak-

Digitized by Google

mai-szervezési segítségen túlmenően a Szovjetunió nagy összegű kamatmentes hitel nyújtásával, berendezések szállításával tette lehetővé az uránipar megteremtéséhez szükséges nagyarányú beruházások megvalósítását, amire kizárólag saját erőnkből, különös tekintettel népgazdaságunk akkori nehéz helyzetére, nem voltunk, de jelenleg sem lennénk képesek. A Szovjetunió ezenkívül vállalta, hogy a magyar népgazdaság szükségleteit meghaladó uránércet a világpiacinál *magasabb áron* megveszi tőlünk.

A Szovjetunió azonban nemcsak a hadászati jelentőséggel is bíró uránipar létrehozásához nyújtott hitelt. A felszabadulás óta több ízben kaptunk tőle jelentős hiteleket, főleg berendezések, fontos nyersanyagok és szabad valuta formájában. Különösen nagy gazdasági és politikai jelentősége volt a Szovjetuniótól az ellenforradalom után kapott több mint félmilliárd rubeles hosszúlejáratú áruhitelnek, amely nagy szerepet játszott az infláció elkerülésében, népgazdaságunk megbomlott egyensúlyának viszonylag rövid idő alatt történt helyreállításában, a gazdasági élet gyors konszolidációjában. Külföldi adósságainkkal kapcsolatos nehézségeink enyhítését mozdította elő továbbá az ezen felül juttatott 240 millió rubel értékű külföldi valutában nyújtott hitel. A Szovjetunió a második ötéves terv során több nagy jelentőségű komplett üzemet, többek között 5 nagy vegyipari üzemet, közöttük a Tiszavidéki Vegyikombinátot, a Borsodvidéki Vegyikombinátot, egy olajfinomítót, fontos olajipari berendezéseket stb. szállít hitelbe.

A Szovjetunió rendkívül kedvezményes feltételek mellett folyósítja a hiteleket, rendszerint 2 százalékos kamatra, míg a tőkés országok ennek többnyire többszörösét számítják fel, s hosszú lejáratra lényegesen kedvezőtlenebb feltételek mellett adnak hitelt. Meg kell említenünk azt is, hogy a Szovjetunió a felszabadulás óta több ízben, összesen több milliárd forint összegben adott engedményeket hazánknak. Mint ismeretes, lemondott a jóvátétel egy részéről, továbbá a volt német vagyon, illetve a magyar—szovjet vegyesvállalatok szovjet részesedésének átadása kapcsán két ízben is nagylelkű engedményt nyújtott. Első ízben a vételárból engedett el 1 milliárd forintot, utóbb pedig az ezzel kapcsolatos tartozásunkból törölt újabb 1 milliárd forintot. Ily módon a vételárnak több mint a felét engedte el.

* * *

Az eddig elmondottak is érzékeltetik, hogy a felszabadulás után a társadalmi rendünkben végbement forradalmi átalakulásnak megfelelően mélyreható változások mentek végbe külső gazdasági kapcsolataink irányában, formáiban, módszereiben, tartalmában. A külkereskedelmi kapcsolataink irányában bekövetke-

Digitized by Google

zett eltolódást legátfogóbban jellemzik az összforgalom megoszlásának alakulását tükröző adatok. 1948-ban külkereskedelmi forgalmunknak több mint 46 százaléka esett a szocialista országokra és megfelelően csaknem 54 százaléka a kapitalista országokra. 1958-ban már csaknem háromnegyede jutott a szocialista, és csak egynegyede a kapitalista országokra. Mindez arra mutat, hogy az évek folyamán létrejött és megszilárdult a szocialista világgazdaság, amely természeti, gazdasági erőforrásait, lehetőségeit tekintve, *komplex egészet képez.* A szocialista országok jelenleg egymástól szerzik be a szükséges gépek, berendezések zömét, a nyersanyagok döntő részét, mintegy háromnegyedét. A tőkés gazdasági kapcsolatok tehát — bár nem jelentéktelenek — az egységes szocialista világgazdaság fennállásának körülményei között már nem játszanak elsődleges, *létfontosságú* szerepet, akár a forgalom valumenét, akár annak áruszerkezetét tekintjük. Az egészében *nem nagy volumenű* tőkés külkereskedelmi forgalomnak csak tört részét, hozzávetőleg egytizedét alkotják gépek és berendezések, túlnyomó részét anyagok és élelmiszerek teszik ki mind az exportban, mind az importban. A szocialista országok a békés együttélés elve alapján következetesen törekszenek a kapitalista országokkal való gazdasági kapcsolatok bővítésére. E tekintetben az utóbbi időben születtek is bizonyos eredmények. A szocialista és a kapitalista országok közötti kereskedelmi forgalom azonban a tőkés országok diszkriminációs intézkedései következtében még mindig kisebb a lehetségesnél.

Az antagonisztikus ellentmondásoktól mentes, egységes szocialista világrendszer létrejöttével, a szocialista világgazdaság kialakulásával — ami gazdaságilag és politikailag biztosítja a szocializmus építésének lehetőségét a gazdaságilag fejletlen és területileg kis országok számára is — gazdasági fejlődésünk szempontjából mind nagyobb jelentőségre tettek és tesznek szert a szocialista országokkal folytatott gazdasági kapcsolatok. Ezen belül is, amint már láttuk, döntő fontosságú a Szovjetunióval való együttműködésünk. A Szovjetunió mint fejlettebb és hatalmasabb ország igazi internacionalista szellemben állhatatosan keresi a segítségnyújtás új és újabb lehetséges forrásait és tartalékait. Nekünk pedig, mint fejletlenebb és gyengébb országnak az internacionalizmus azt diktálja, hogy mindenekelőtt saját erőinket, lehetőségeinket, tartalékainkat kutassuk fel, ezekre építsünk, mert az indokolatlanul és túlzott mértékben igénybevett segítség azt jelenti, hogy saját munkánk javítása helyett a testvéri ország munkásosztályától kívánunk áldozatot, másrészt kötelességünk a különböző formákban nyújtott segítség leghatékonyabb, legeredményesebb felhasználása, valamint a nálunk fejletlenebb, gyengébb

Digitized by Google

szocialista országok erőnkhöz, lehetőségeinkhez mért támogatása, segítése.

Bár a Szovjetunió és Magyarország kapcsolatai a kölcsönösség értelmében mindkét fél számára gyümölcsözőek, a szovjet munkásosztály szocialista internacionalizmusa, elvtársi segítése révén mindeddig számunkra biztosítottak több előnyt. A Szovjetunió és Magyarország kapcsolatai azonban a szocialista országok között nem tekinthetők kivételeseknek, különlegeseknek és véletlenszerűeknek, mert a Szovjetunió a szocialista internacionalizmus szellemében építette ki más szocialista országokhoz fűződő kapcsolatait is. Segíti a nálunk kisebb és gazdaságilag fejletlenebb Albániát, az iparilag fejlett NDK-t, a szocialista világgazdaság másik nagyhatalmát, a népi Kínát és valamennyi szocializmust építő országot. S mindezt távolról sem azért, mert valamiféle vezető szerepre tart igényt, amint ezt a revizionisták és a szocializmus nyílt ellenségei állítják. A szocialista társadalom, a szocialista világgazdaság általános érvényű, objektív törvényei követelményeinek tesz eleget, hogy meggyorsítsa ezen országok szocialista előrehaladását, színvonalbeli különbségeinek kiegyenlítődését, hogy majdan többé-kevésbé egyidejűleg jussanak el a kommunizmushoz.

Tény, hogy a Szovjetunió a szocialista országok között megkülönböztetett tiszteletnek, tekintélynek örvend, amit a szocializmus építésében szerzett gazdag tapasztalatainak, példamutató internacionalizmusának, testvéri segítőkészségének köszönhet. Ez azonban egyáltalán nem azonosítható azzal, amit a kapitalista országok kapcsolatában a vezető szerep jelent, például az USA vezető szerepével. Konkrét viszonyai beható ismeretében, saját munkásosztálya és a nemzetközi munkásmozgalom előtti felelőssége tudatában minden szocialista ország marxista pártja és kormánya önállóan dönti el országa belső problémáit. A szocialista országok ereje egységükben és összeforrottságukban rejlik, *valamennyiük közös vezető ereje nem egy valamely ország ereje, hanem a marxizmus—leninizmus,* amely az egyes országok marxista—leninista, kommunista és munkáspártjainak helyes politikáján keresztül érvényesül, egyaránt megvilágítja minden ország számára a társadalmi haladás útját, mindannyiukat elvezeti a legmagasabbrendű társadalomba, a kommunizmusba. Ez az út egyben az egyes országok nemzeti felvirágzásán át a nemzeti korlátok ledöntésének, a nemzetek egymáshoz közeledésének útja, egymás segítésének, a fejlődésbeli különbségek kiegyenlítődésének útja is.

Valamennyi szocialista ország feladata és internacionalista kötelessége, hogy lehetőségeihez, erejéhez képest, jó munkával, jó eredményekkel meggyorsítsa a nemzetek egymáshoz közeledésének, a kommunizmushoz való közös előrehaladásnak a folyamatát.

Digitized by Google

Állami gazdaságaink a szocialista mezőgazdaság szilárd bázisai

Írta **KOPÁTSY JÓZSEF**

1959 a termelőszövetkezeti mozgalom fellendülésének éve volt hazánkban. Nagy sikerek születtek tavaly nemcsak a szövetkezeti mozgalomban, hanem a mezőgazdaság szocialista építésének másik fontos területén, az állami gazdaságokban is. A párt és a kormány intézkedései, az állami gazdasági vezetők és munkások helytállása, szorgalma eredményeként *állami gazdaságaink fennállásuk tizedik esztendejében jelentős nyereséggel zárták az évet.*

Tíz évvel ezelőtt az állami gazdaságok kezdetleges, mostoha körülmények között kezdték el munkájukat. Nem volt elég felszerelés, istálló, nem voltak munkásszállások, szociális létesítmények, a gazdaságok területének nagy része több száz kisparcellára aprózódott. Tíz év alatt azonban sikerült ezt a helyzetet gyökeresen megváltoztatni. A párt és a kormány minden segítséget megadott az állami gazdaságok korszerű nagyüzemi kiépítéséhez; a befektetések meghozták gyümölcsüket. Állami gazdaságaink ma már korszerűen kiépült, magas színvonalon gazdálkodó árutermelő nagyüzemek, többségük mintaszerűen gazdálkodik, nemcsak hazai, de nemzetközi viszonylatban is kiállja az összehasonlítás próbáját.

I.

Az állami gazdaságok 1959 végén 1530 ezer kh. össz- és 1032 ezer kh. szántóterületen, az ország szántóterületének 10,6 százalékán gazdálkodtak.[1] Állóeszközeik értéke mintegy nyolc milliárd forint (1 kh. szántóra számítva 7953 forint). 1959-ben több mint

[1] Az adatok csak az FM Állami Gazdaságok Főigazgatósága irányítása alatt működő 239 állami gazdaságra vonatkoznak. Ezenkívül még más főhatóságokhoz is tartoznak állami gazdaságok, amelyek az ország szántóterületének kb. 3 százalékán gazdálkodnak.

Digitized by Google

90 ezer állandó és csaknem 50 ezer időszaki munkás dolgozott az állami gazdaságokban.

A párt az állami gazdaságok feladatát kezdettől fogva abban jelölte ki, hogy legyenek a korszerű szocialista nagyüzemi gazdálkodás példái, kiváló termelési eredményeikkel, árutermelésük fokozásával egyre jelentősebb mértékben járuljanak hozzá az ország ellátásához, emellett lássák el a termelőszövetkezeteket minőségi vetőmagvakkal, tenyészállatokkal, nyújtsanak azok megszilárdításához minél nagyobb segítséget. Állami gazdaságaink évről évre egyre jobban megfelelnek a rájuk váró feladatoknak.

Az utóbbi években elért termelési sikerek lehetővé tették, hogy *az állami gazdaságok egyre nagyobb részt vállaljanak magukra az ország mezőgazdasági cikkekkel való ellátásából.*

100 kh szántóra számítva áruértékesítésük az utóbbi 2 évben a következőképp alakult:

Megnevezés	1958-ban	1959-ben
kenyérgabonából (q)	189	241
cukorrépából (q)	303	414
vágó és hízottmarhából (q)	25	31
hízottsertésből (q)	16	28
tejből (liter)	15420	15511
gyapjúból (q)	179	264

Az állami gazdaságok a legfontosabb terményekből és termékekből az összes állami felvásárlás 20—25 százalékát adják, noha az ország szántóterületéből és állatállományából ennél sokkal kisebb arányban részesednek. Jelentősen javult az értékesített termények és termékek minősége is. 1959-ben például az eladott marhák több mint 87 százaléka volt extrém minőségű. Minden bizonnyal a kiváló minőségnek köszönhető, hogy míg a teljes mezőgazdasági exportból az állami gazdaságok részesedése 12—13 százalékra tehető, hízó- és vágómarhából 25—26, borból több mint 30, télialmából 36—38, vetőkukoricából 66—68 százalék.

Állami gazdaságaink 1960-as árutermelési feladatai jóval nagyobbak, mint tavaly voltak. Az idén 1100 vagonnal több húst, 20 millió literrel több tejet, 4000 vagonnal több étkezési burgonyát kell a felvásárló szerveknek eladniok. A több hús-, tej- és burgonya termelés mellett tovább kell fokozniok az ipari nyersanyagok (gyapjú, kender, komló, cukorrépa stb.) termelését is.

Az egész mezőgazdaság fejlődését szolgálja az állami gazdaságok magasszínvonalú vetőmagtermelése és tenyészállat nevelése. A gazdaságok több ezer vagon jó minőségű vetőmagot adtak át a köztermesztésnek.

Digitized by Google

Az utóbbi három évben gazdaságaink nagy lépést tettek előre a hibridkukorica vetőmag termelésében és elterjesztésében. 1957-ben még csak 3,5 ezer holdon, 1959-ben pedig már mintegy 20 ezer holdon termeltek hibridkukorica vetőmagot. Az 1959-ben előállított mintegy 2000 vagon fémzárolt hibridvetőmag 1,6—1,7 millió kh bevetését teszi lehetővé. Ez év tavaszán tehát az ország egész kukorica vetésterületének mintegy 60 százalékán vethetünk hibridkukoricát, amely legalább 20—22 ezer vagon kukorica terméstöbbletet eredményezhet.

Az állami gazdaságok az utóbbi 6 esztendőben több mint 45 ezer jóminőségű tenyészbikával és üszővel, 30 ezer tenyészkannal, mintegy 100 ezer kocasüldővel, 16 ezer kossal segítették a köztenyésztést. Több millió napocsibét is juttattak a termelőszövetkezeteknek.

Nagy részt vállalnak gazdaságaink a termelőszövetkezetek megszervezésében és megszilárdításában nemcsak vetőmagvak és tenyészállatok átadásával, hanem szakmai segítségnyújtással és számos egyéb módon. A gazdaságok vezetői és legöntudatosabb dolgozói részt vettek a szövetkezetek szervezésében és segítették azok megindulását. Eddig több mint 600, a korszerű nagyüzemi gazdálkodásban jártas szakembert küldtek a termelőszövetkezetekbe. Több mint 700 szövetkezetet egész éven át patronáltak, rendszeres üzemszervezési, agro- és zootechnikai tanácsokat adtak, *a pártszervezetek pedig politikai munkával segítették a szövetkezetek megszilárdítását.* Az állami gazdaságok kommunistái és pártonkívüli szakemberei egyre inkább bekapcsolódnak területük gazdasági, társadalmi és kulturális életének irányításába. Jelentős segítséget nyújtottak azzal is, hogy a termelőszövetkezeti vezetők számára számos rövid tanfolyamot tartottak, üzemi látogatásokat, tapasztalatcseréken szerveztek.

II.

Állami gazdaságaink tíz esztendő alatt kialakították üzemi szervezetüket, táblásították földjeiket, így azok a leghaladóbb nagyüzemi módszerek bevezetésére alkalmasak, kiépítették üzemi központjaikat, gépparkjukat, nagyüzemi állattenyésztésüket. Kialakult és az utóbbi években sokat fejlődött irányítási rendszerük is, különösen sokat haladt előre üzemszervezésük, bérgazdálkodásuk és beruházási rendszerük. Megszilárdult a vezetésük, állandósult a munkás-kollektívájuk. Vezető gárdájuk nagy műszaki, üzemszervezési és gazdálkodási tapasztalattal rendelkezik. Különösen nagy jelentősége van az üzemi pártszervezetek megerősödésének. A legtöbb állami gazdaságban már kialakultak a párt-

Digitized by Google

vezetés helyese módszerei. Az itt felsoroltakból kitűnik, hogy állami gazdaságainkban 10 év alatt valóban kialakultak a példaszerű gazdálkodás legfontosabb anyagi és személyi feltételei.

Az állami gazdaságok növénytermesztése és állattenyésztése ma már a legtöbb vonatkozásban mintául szolgálhat termelőszövetkezeteink számára, és nemzetközi viszonylatban is megállja a helyét.

Állami gazdaságaink a növénytermelés valamennyi ágában — évről évre rendszeresen — nagy terméseredményeket érnek el, amelyek felülmúlják nemcsak az egyéni gazdálkodók, hanem a felszabadulás előtti nagybirtokok termésátlagait is.

Az állami gazdaságok, a régi nagybirtokok, és az egyéni gazdaságok termésátlagainak összehasonlítása (q/kh)

Növény	Állami gazdaságok (1955–1959)		1000 kh-on felüli nagybirtokok (1934–1938)		Állami gazdaságok eredményei az egyéniek %-ban 1959-ben
	5 év átlaga	legmagasabb átlag 1959-ben	5 év átlaga	legmagasabb átlag 1938-ban	
búza	11,74	13,7	10,20	12,2	157
rozs	9,06	10,0	7,50	8,8	149
árpa	12,42	14,7	9,56	11,2	133
zab	8,81	10,0	8,20	9,2	122
kukorica	14,10	19,3	13,08	15,8**	135
burgonya	63,00	73,4*	52,00	60,3**	111

* 1955-ben. ** 1937-ben.

Az eredmények azt mutatják, hogy nincs messze az az idő, amikor állami gazdaságaink az átlaghozamok tekintetében megelőzik a fejlett tőkésországok mezőgazdaságát is. 1959-ben például állami gazdaságaink egy hektárra számítva búzából 23,8 q-t termeltek, ugyanebben az évben a búza termésátlaga Hollandiában 37,4, Nyugat-Németországban 29, Ausztriában 21,5, Franciaországban 22,3, Olaszországban 18 q volt hektáronként. Kukoricából az állami gazdaságok 1959-ben 33,5 q-t termeltek hektáronként, ami meghaladja a legjobb kukoricatermő tőkésország, az USA mezőgazdaságának eredményeit is. A gazdaságok egy része az átlagosnál messze jobb eredményt ért el.

Az állami gazdaságokban a növénytermelés egyre inkább belterjesen fejlődik. Vetésszerkezetükben növekszik a nagy termelési értéket biztosító növények aránya. 1959-ben, ha kis mértékben is, de emelkedett a kukorica és cukorrépa részaránya, csökkent a szá-

Digitized by Google

lastakarmányok vetésterülete. 1960-ban 50 000 kh-val több kukoricát, 10 000 kh-val több burgonyát vetettek, mint előző évben.

A növénytermelésben elért eredmények jórészt a talajerőgazdálkodás fejlődésének köszönhetők. Állami gazdaságaink tavaly a szántóterület 17 százalékát istállótrágyázták és 3,7 százalékán végeztek zöldtrágyázást. Ha ehhez hozzávesszük az évelő pillangós növények 19,8 százalékos, a hüvelyesek 3,6 százalékos vetésterületét, akkor az összes szántóterületnek mintegy 44 százalékán folyt talajerőgazdagítás. A szervesanyag utánpótlásban egyre nagyobb jelentősége van a kukoricaszár felhasználásának is, ugyanis a mélyművelés széleskörű elterjesztése, a növekvő műtrágya használat nagyarányú szervesanyag utánpótlást igényel, amit az állatok számának növekedése következtében várható szerves trágyatöbblet sem tud megfelelően kielégíteni.[2]

Sokat javult az állami gazdaságok műtrágya felhasználása. 1959-ben szántóterületük 86,7 százalékán használtak műtrágyát. Az összes szántóterület egy holdjára számítva 224 kg vegyes műtrágya jutott. Érdemes megemlíteni, hogy a felszabadulás előtti 1000 holdon felüli nagybirtokok csupán a terület 7,6 százalékán alkalmaztak kisebb adagú műtrágyát.

Széleskörű üzemi eredmények bizonyítják, hogy a műtrágya kisebb adagokban való alkalmazása általában nem hoz kellő eredményt. A kalászosok nagyadagú műtrágyázása mellett ezért egyre inkább fokozódik a kapásnövények, főként a kukorica és a cukorrépa nagyadagú műtrágyázásának igénye is. Az állami gazdaságok 1958-ban a kukorica alá átlagosan 206 kg, 1959-ben pedig 268 kg műtrágyát használtak fel jó eredménnyel, holott korábban — kevés kivételtől eltekintve — a nagyadagú műtrágyázást a kukorica alá egyáltalán nem alkalmazták.

Az állami gazdaságokban a bátor kísérletező munka következtében jelentősen emelkedett az agrotechnika színvonala. A talajművelésben nagy jelentősége van a mélyművelés elterjedésének. Az ehhez szükséges technikai bázist a nehéz lánctalpas traktorok beállítása megteremtette. Az idén már csaknem valamennyi állami gazdaságnak lesz kellő számú nehéz lánctalpas traktora és ez lehetővé teszi, hogy az arra alkalmas területeken legalább kétévenként 35—40 cm mélyen megműveljék a talajt.

A mélyművelés termésfokozó hatását világosan bizonyítja az 1958-ban csaknem 20 000 hold kukorica vetésterületen folytatott kísérlet. Az adatok azt mutatják, hogy egyébként azonos feltételek között a szántás mélysége jelentősen befolyásolja a kukorica terméseredményeit. Májusi morzsoltban számítva 25 cm-es szántásmélység esetén az átlagtermés 14,63, 30 cm-es mélységnél 17,10, 35 cm-es mélységnél pedig 19,36 q volt holdanként. Az Állami Gazdaságok Üzemszervezési Intézete feldolgozta a kísérleti adato-

Digitized by Google

kat a mélyszántás elvégzésének időpontja szerint is. Ezek alapján megállapította, hogy az augusztusban és szeptemberben felszántott táblák átlagtermése lényegesen nagyobb volt, mint az ősszel, illetve késő ősszel szántott tábláké. A nyár utolján felszántott táblák átlagtermése 18,30, az októberben—novemberben felszántottaké 15,82, a decemberben felszántottaké pedig 15,42 q volt holdanként.

A fenti kísérletekhez hasonlóan számos állami gazdaság üzemi kísérletekkel állapította meg az egyes növények optimális vetésidejét is. A búza vetésidejét tekintve, például megállapították, hogy a szeptember 20 és október 10 közötti időben elvetett táblák 2—3 q-val, sőt egyes esetekben ennél is nagyobb termést adtak. Számos üzem hasonló kísérleteket folytatott a tavaszi árpa, kukorica stb. optimális vetésidejének megállapítása érdekében.

Az állami gazdaságok egyre inkább betöltik hivatásukat az új növényfajták meghonosítása és elterjesztése terén is. Jelentősek azok a fajtakísérletek, amelyek célja, hogy a hazai viszonyok között legnagyobb terméseredményt biztosító új gabonafajtákat kiválasszák és meghonosítsák. Az új gabonafajta problémája különösen a jó talajerővel rendelkező gazdaságokat érinti, amelyek már az utóbbi években is nagy terméseredményeket értek el, és eredményeiket biztonságosan, a régi fajtákkal már nem tudják lényegesen fokozni. Ennek érdekében tavaly több mint 1800 kat. holdon Olaszországból és Jugoszláviából importált búzafajtákat termeltek, amelyek termésátalaga a 22 q-t is meghaladta, de nem volt ritka a 25—26 q-s átlagtermés sem. Ebben az évben újabb fajták beállításával (hazai nemesítésű és a Szovjetunióból származó búzákkal) bővítették kísérleteiket.

Különösen nagy jelentősége van a hibridkukorica-fajták előállításának és elterjesztésének. Az állami gazdaságokban jelenleg kilenc korszerűen felszerelt hibridüzem működik, amelyek termelése már ebben az évben lehetővé tette, hogy az ország kukorica vetésterületének több mint 60 százalékát hibridmaggal vessék be. Az állami gazdaságok 1958-ban a kukorica vetésterület 32,4 százalékán, 1950-ben 69,9 százalékán, 1960-ban pedig csaknem 100 százalékán hibrid vetőmagot vetettek. A hibridkukorica elterjedését is nagyüzemi kísérletek előzték meg. 14 000 holdon végzett kísérleti eredmények szerint a hibrid vetőmag alkalmazása igen jelentős terméstöbblettel jár. A hibrid maggal vetett kukoricatáblák átlagtermése 18,8 q volt, a helyi fajtákkal vetett területek 14,9 mázsájával szemben.

A talajművelési kísérletek és az új növényfajták meghonosí-

2 A takarmányozási célra nem hasznosítható kukoricaszárat járvasilózóval, vagy szártépővel felaprítják és a táblán elterítve nitrogén műtrágya (2—3 q Péti-só) hozzáadása után leszántják. Az így nyert trágya kisebb adagú istállótrágyával egyenértékű.

Digitized by Google

tása, elterjesztése mellett nagy jelentősége van a növényállomány helyes kialakításának is. A műszaki színvonal igen jelentős fejlődését bizonyítja, hogy az állami gazdaságok a gabona, cukorrépa és különösen a kukorica termésátlagok növelése érdekében biztosítani tudják az optimális növényállományt. Az e téren folytatott kísérletek eredményei szintén biztatóak. 8000 töves kukorica növényállomány esetében, például az átlagtermés holdanként 15,63 q, 12 000 tő esetén már 17,14, 18 000 tő esetén pedig 23,63 q volt. A kukoricatermesztésben 1959-ben elért eredmények elsősorban a hibrid vetőmagnak és a növényállomány növelésében rejlő lehetőségek széleskörű kihasználásának köszönhetők.

Alkalmazzák állami gazdaságaink a kukorica négyzetes vetését is. Ennek elterjesztése érdekében egyre több négyzetbevetőgépet kapnak.

Egyre szélesebb körben terjed állami gazdaságainkban a gyomirtó vegyszerek használata. A gabonafélék vegyszeres gyomirtása 1959-ben már kétszerese volt az előző évinek, és meghaladta a 61 000 holdat. Ugyancsak jó eredményeket hozott a kukoricának szuper-szelektív vegyszerekkel (Simazinnal, Atrazinnal) való permetezése is, amelyet tavaly 1200 holdon, az idén pedig mintegy 30 000 holdon alkalmaznak. A szuper-szelektív vegyszerek mellett csaknem valamennyi állami gazdaságban az idén már a kukoricánál is alkalmazzák a dikonirtos gyomirtást. A vegyszerek alkalmazásának ilyen gyors elterjedése egyik legfőbb biztosítéka annak, hogy az állami gazdaságok az idei, csaknem kétszeresére növelt kukorica vetésterületen is jó eredményeket fognak elérni.

Az állami gazdaságok növénytermesztési sikereiben nagy szerepe van annak, hogy *az alapvető munkákat csaknem teljes mértékben gépesítették.* Így például a talajmunkákat, a kaszálást, vetést, silókukorica betakarítását 100 százalékig, az aratást 90—95 százalékig géppel (ezen belül 55 százalékban kombájnnal) végezték. Jelentősen előrehaladt az istállótrágyázás gépesítése is. A növénytermelési munkák gyorsütemű gépesítését mutatja, hogy míg 1955-ben 1 kh szántóterületre 6,1 normálhold, 1959-ben már 9,7 normálhold gépi munka jutott.

Az állami gazdaságok traktor ellátottsága jelentősen meghaladja sok fejlett kapitalista ország mezőgazdaságának gépesítési színvonalát, traktoregységre számítva megközelíti az Egyesült Államokét. (1960-ban például egy traktoregységre az állami gazdaságokban 112 kh — 64 hektár — szántó jut.)

Az idén 1100 új traktort és sok ezer más munkagépet kapnak az állami gazdaságok. A gépesítés ilyen fejlődése lehetővé teszi, hogy rövid időn belül gépesítsék a legfontosabb növények (gabona, kukorica, burgonya, szálastakarmány stb.) valamennyi munkafolyamatát. A gabonabetakarítás komplex gépesítése érdekében

Digitized by Google

például az idén 500 darab rendrakó-aratógépet állítanak munkába, amelynek segítségével meggyorsítják az aratást, csökkentik a késői betakarítással járó veszteségeket, és fokozzák a kombájnok kihasználását.

A szántóföldi munkák gépesítési fokától jelentős mértékben elmarad a szőlő, gyümölcsös, komló gépesítése. Ennek megoldása a következő egy-két év feladata. Ugyancsak elmaradt a belsőmajori munkák gépesítése is, melynek megoldása még jelentős erőfeszítéseket igényel.

A növénytermesztés mellett az utóbbi években gyorsan fejlődött az állami gazdaságok állattenyésztése is. A 100 kh szántóra jutó állomány tekintetében az állami gazdaságok szintje még elmarad az országos átlagtól,[3] az állati terméshozamokban azonban jelentősen meghaladja azt, sőt megközelíti a legfejlettebb állattenyésztő országok színvonalát is. Egy tehén évi tejtermelése tavaly 3263 liter, egy juh évi gyapjúhozama 4,5 kg, az egy tyúkra számított évi tojáshozam pedig 119 darab volt.

1959-ben több mint 20 000-el növekedett az állami gazdaságok szarvasmarha állománya, ezen belül mintegy 5000 db-bal nőtt a tehénállomány. A tenyésztői munka megjavítása érdekében 9 utódellenőrző állomást állítottak fel, és megszervezték az állatok mesterséges megtermékenyítését.

Az állami gazdaságok állattenyésztésében is számos új módszer terjedt el. Egyre szélesebb körben terjed el a szarvasmarhák természetszerű tartása. A növedék marhák színszerű istállókban történő szabadtartása ma már általánosan elfogadott. Az elmúlt évben 110 ezer növendék számára építettek olcsó, nyitott istállót. A szabadtartás bevezetése nemcsak az élőmunka ráfordítás és a termelési költségek nagyarányú csökkenését eredményezi, hanem egyik előfeltétele a növendék állatok tbc-mentes felnevelésének is. Kísérletek folynak a tehenészeti munka teljes gépesítése érdekében is. Különböző rendszerű korszerű istállókat és fejőházakat építenek. Az itt szerzett tapasztalatok nagyon hasznosak, mert a szocialista építés során sokszázezer szarvasmarha korszerű, nagyüzemi elhelyezéséről kell gondoskodnunk. Az eddigi tapasztalatokból is bátran levonhatjuk azt a következtetést, hogy az olcsóbb, ugyanakkor korszerűbb tartási módszerek bevezetésére alkalmas épületek építésére kell törekedni. *Figyelemre méltó kezdeményezés a csökkentett zsírtartalmú tejjel folytatott borjúnevelés.* A csökkentett zsírtartalmú tejjel történő itatás bevezetése előtt átlagosan 18—18,5 kg tej-zsír mennyiséget használtak fel a gazda-

[3] Az országos adatok a szántóterülettel nem bíró kis állattartók állományát is magukban foglalják, míg az állami gazdaságok adatai csak a nagyüzemi állományt foglalják magukban és nem tartalmazzák még az állandó dolgozók tulajdonában levő, túlnyomórészt az illetményföldről takarmányozott állatállományt sem.

Digitized by Google

ságok egy borjú felnevelésére. Az új módszer bevezetésével ez a mennyiség 9—9,5 kg-ra csökkent. Könnyű kiszámítani, hogy a borjúnként megtakarított mintegy 9 kg tejzsír értékesítése mit jelent a gazdaságoknak, valamint a népélelmezés szempontjából. Az adatokból megállapítható, hogy a jelentős tejzsír megtakarítás mellett az állatok fejlődése is kielégítő. A régi módszerek alkalmazása idején átlagosan 208—210 kg súllyal választották el a borjakat, a csökkentett zsírtartalmú tejjel történő itatásnál a választási súly 207—208 kg. Az átlagos napi súlygyarapodás a régi módszer esetén 860—870, az új módszer esetén 850—860 gramm volt. Ez azt mutatja, hogy a tej zsírjának részleges elvonása nem hátráltatja a borjak növekedését.

Egyes helyeken, különösen az első időszakban átmeneti nehézségek mutatkoztak az új módszerrel történő borjúnevelésnél, de ott, ahol a dolgozók lelkiismeretesen végezték munkájukat, ezek a nehézségek hamar megszűntek. Mintegy 8,5 ezer borjú adatait sikerült eddig feldolgozni, s az adatok azt mutatják, hogy a borjúnevelés önköltsége az új módszert akalmazó gazdaságokban mintegy 15 százalékkal csökkent. A kísérleteket folytató gazdaságok 1958-ban a módszer eredményeként 813 q-val több tejzsírt tudtak értékesíteni, ami 5,5 millió forint jövedelem-többletet eredményezett. Ha az állami gazdaságok országos átlagának megfelelően értékeljük az eddigi kísérleteket, megállapíthatjuk, hogy csaknem 50 000 borjú felnevelése esetén borjanként csak 8 kg tejzsír megtakarítást véve is, egy év alatt a gazdaságok 400 000 kg-mal több tejzsírt értékesíthetnének, ami 32 millió forint többletbevételt eredményezne a gazdaságoknak, s a fogyasztás mai mértékét figyelembe véve 283 ezer dolgozó átlagos évi vajfogyasztását biztosítaná.

Jelentős mértékben fejlődött az utóbbi két évben a gazdaságok sertéstenyésztése is. Sertésállományuk 1959-ben (a sertéstenyésztő vállalatok átvétele következtében) megkétszereződött s elérte a félmilliót. Az állomány túlnyomó része fehér hússertés. A tenyésztői munka továbbfejlesztése érdekében 18 törzstenyészetet állítottak fel, és bevezették az ivadék vizsgálatot. Kiváló tenyészeteikben számos olyan egyedük van, amely 2,8 kg keményítő érték felhasználásával állít elő 1 kg húst, holott a zsírsertéseknél ugyanilyen teljesítményhez általában 3,8—4 kg-ra van szükség. A sertéstartás költségeinek csökkentésében nagy jelentősége van az önetetők beállításának, azonban e téren még korántsem oldották meg a problémákat.

1959-ben jelentősen megnövekedett az állami gazdaságok juhállománya, s az év végén elérte a 700 000 db-ot. Rövid idő alatt elterjedt a juhok mesterséges megtermékenyítése. Tavaly az anyaállománynak csaknem 100 százalékát mesterségesen termékenyí-

Digitized by Google

tették meg. A juhállomány továbbfejlesztése érdekében célul tűzték ki a kosok utódellenőrzésének bevezetését is.

Az állami gazdaságok korábban nem foglalkoztak kellő mértékben baromfi tartással, sőt a meglevő telepeiket sem használták ki, törzsállományuk az országosnak csupán 1—2 százaléka volt. Az utóbbi években azonban a kedvező baromfiárak hatására egyre több gazdaság létesít korszerű baromfi telepet. A gyárszerű baromfi tartás kialakítása nagymértékben fokozza a munka termelékenységét, ugyanis egy-egy dolgozó 4—5 ezer, sőt ennél is több baromfit gondoz. Lehetővé teszi a keltetőgépek folyamatos, egész éven keresztül való kihasználását, magas képzettségű szakemberek beállítását, a takarmányszabványok tudományos alapon való összeállítását és ezzel a takarmányok leggazdaságosabb felhasználását. Az egész éven át tartó folyamatos, nagytömegű baromfi hús és tojás termelés igen pontos és valóban az ipari termeléshez hasonlítható, szervezett, nagy hozzáértéssel végzett munkát követel.

III.

Az állami gazdaságokban egyik legnagyobb figyelmet érdemlő probléma az önköltség és a munkatermelékenység alakulása. Az utóbbi években e téren is javulás következett be. Az elért eredményekben azonban a hozamok növekedéséhez képest kisebb szerepe van az önköltség csökkenésének. 1959-ben a termelési költségek csak alig néhány százalékkal csökkentek, a munkatermelékenység azonban nagyobb mértékben emelkedett az előző évihez képest. A 100 forint kifizetett munkabérre jutó termelési érték például 1958-ban 324, 1959-ben pedig 360 forint volt.

Korábban az élőmunkával való takarékosság elkerülte a gazdaságvezetők figyelmét, az utóbbi években azonban többet foglalkoznak ezzel a problémával. Az országos adatokból azt állapíthatjuk meg, hogy míg 1954-ben az állami gazdaságok 1 q kenyérgabona termelésére 11,50, 1959-ben már csak 4,29 munkaórát fordítottak. A kukorica termesztésben a megfelelő számok 18,20, illetve 8,34, a burgonya termesztésben 9,8, illetve 5,42, a cukorrépa termelésben 6.6 illetve 2,94 munkaóra.

Egyes állami gazdaságok az átlagosnál lényegesen jobb eredményeket értek el, így például a bábolnai állami gazdaság 1 q búzát 2,33, a mezőhegyesi állami gazdaság pedig 3 munkaórával állított elő. A munkatermelékenység gyors növelésének lehetőségét bizonyítja a kajmádi állami gazdaság kísérlete is, amely hazánkban első ízben valósította meg a kukoricatermesztés komplex gépesítését, és 1 q kukoricát 1 munkaóra alatt állított elő.

Az állami gazdaságok a munkatermelékenység szempontjából

Digitized by Google

ma még elmaradnak a világ fejlett nagyüzemi mezőgazdasággal bíró országaitól,[4] azonban minden reális feltétele megvan annak, hogy főként a betakarítási munkák komplex gépesítésével és az állattenyésztés gépesítésével megközelítsék azokat.

Állami gazdaságainkban az önköltség csökkentése és a munkatermelékenység fokozása több tényezőtől függ. Ezek közé tartozik például *a termelési szerkezet korszerűsítése, a termelés specializálása.*

A gazdaságok átlagos szántóterülete már tavaly meghaladta a 4300 holdat. Ez a termelés növelésének kedvező feltételeit teremti meg. Kielégítő mérvű az állóeszköz állomány alakulása is. Állami gazdaságainkban a nagyterületű üzemek kialakulásának már minden kedvező (anyagi és személyi) feltétele megvan, nem úgy, mint a most kezdő szövetkezetekben, ahol ezek megteremtésére csak most kerül sor. Ezért helytelen lenne, ha a termelőszövetkezetek ebben a vonatkozásban az állami gazdaságok példáját sablonosan másolnák. Komoly fogyatékossága még gazdaságainknak, hogy termelésük nem eléggé specializált. A gyors fejlődés állami gazdaságainkban is megköveteli a termelés bizonyos fokú specializálását. A sok növényből álló és bonyolult vetésszerkezet ma már akadályozza a technika fejlődését, költségessé teszi a munkák gépesítését, és egyik fő akadálya a termelési költségek csökkentésének. A sok növényből álló vetésszerkezet a ló- és ökörigára, valamint a kézi munkára alapozott mezőgazdasági termelés szükségszerű velejárója. Jelenleg a gépesítés rohamos ütemű elterjedése időszakában egyre inkább a specializált, nagytömegű árutermelés kerül előtérbe szerte a világon. A specializálás egyszerűsíti az üzemszervezést, lehetővé teszi a helyi adottságok minél teljesebb kihasználását.

A következő évek feladatai között hatásában talán a legjelentősebb a vetésszerkezet további korszerűsítése. A jelenlegi vetésszerkezet már nem segíti kielégítő mértékben az árutermelés nagyarányú fokozását, az állatállomány létszámának emelését. A nagy területet elfoglaló és ugyanakkor alacsony hozamú szálastakarmány termő területek mellett elmaradt az abraktakarmány termelés. Ez kedvezőtlenül érinti az állatállomány fejlesztését. A párt és a kormány azt várja az állami gazdaságoktól, hogy saját maguk termeljék meg a növekvő állatállomány abrakszügségletét. Emellett más fontos növények (például étkezési burgonya stb.) termelését is növelni kell. Ezeknek a feladatoknak állami gazdaságaink csak a vetésszerkezet további korszerűsítésével tudnak eleget tenni. A gazdaságok egy része már felismerte a specializá-

[4] A Szovjetunió szovhozai például 1959-ben 1 q kenyérgabona termelésére 1.8. a burgonyára 4.2. cukorrépára 2.1 munkaórát használtak fel.

Digitized by Google

lás fontosságát és az ésszerűség határáig igyekszik csökkenteni a termesztett növények számát. Így például a Mezőhegyesi Állami Gazdaság korábban 30-féle növény termesztésével foglalkozott, ma már csak 18-at termel, de még további csökkentést tervez.

Javítani kell állami gazdaságainkban az állattenyésztés szerkezetét is. A területegységre jutó létszámot úgy kell emelni, hogy a szarvasmarha állomány túlsúlya erősödjön. A tehenek arányának növelésével a produktív állomány létszáma jelentős mértékben emelhető. További erőfeszítéseket kell tenni a baromfitenyésztés fellendítésére, hogy a gyárszerű baromfihús és tojástermelés elfoglalja méltó helyét gazdaságainkban.

A gépesítés fejlődése és a specializálás az üzemi koncentráció erősödésével jár. Az üzemi méreteknek a gépesítés fejlődésével összhangban álló növekedése megfigyelhető a gazdálkodás valamennyi ágában. Ma már például 300—500 kat. holdas gépesítésre alkalmas szőlőterületek létesítését senki sem tartja túlzásnak. Gyümölcstermelő gazdaságainkban nem ritka az 1000 holdas egységek létrehozása sem, amelyeket tökéletesen el lehet látni gépekkel, tárolóhelyekkel, és biztosítani lehet a termelés irányításához szükséges jól képzett szakembereket is.

Állami gazdaságainkban az állattartásban is nagyobb egységek alakulnak ki. Egyes gazdaságok korcsoport és hasznosítási áganként nagy egységekben helyezik el állományukat s ezzel jelentős mértékben csökkentik a termelés költségeit. A közeljövőben minden nagyobb állatállománnyal bíró gazdaságban gépesített takarmány keverő üzemeket létesítenek, amely elősegíti a takarmányok gazdaságos felhasználását és az élőmunka felhasználás csökkenését.

Állami gazdaságainkban a termelési költségek csökkentésének egyik legnagyobb akadálya az úgynevezett kettős technikai bázis. A traktorállomány gyors növekedését nem követte az igás állomány arányos csökkenése. 1955-ben az egy traktoregységre jutó szántóterület 153 kh volt, 1959 végén már 112 kh, ezzel egy időben az egy fogatra jutó szántóterület 50 kh-ról csupán 78 kh-ra növekedett. Ilyen nagyarányú igásállományra ma már nincs szükség állami gazdaságainkban. A kettős technikai bázis sok száz millió forint költséggel terheli a termelést. Számítások szerint 1 normálhold munka fogattal végezve 65,6 forinttal drágább, mint a gépi munka. A jelenlegi igás állomány fenntartása kedvezőtlen, mert lényegesen drágább, mint a gép. A gazdaságok nagy részében a fogatokat csak az év bizonyos időszakában használják termelőmunkára.

A fogat és a gépi erő összehangolása igen komoly munkaszervezési problémákat vet fel, ezért a szakemberek jó része ma már egyetért a fogatlétszám fokozottabb csökkentésével. A kivá-

Digitized by Google

lóan gazdálkodó állami gazdaságok nemcsak a mezei munkákból, hanem a majoron belüli szállítási munkákból is kivonták már a fogatokat. Így például a bikali állami gazdaságban csaknem 400 kh-ra jut egy pár lófogat. Bár ez az üzem kedvezőtlen domborzati viszonyok között gazdálkodik, jó munkaszervezéssel minden komolyabb zökkenő nélkül megoldotta az igás állomány csökkentését. A lóállomány csökkentésének legfőbb akadálya az a konzervatív szemlélet, amely a mezőgazdaságot jelentős igaerő bázis nélkül nem is tudja elképzelni. Természetesen a fogatok csökkentése nem lehet elhamarkodott, azt céltudatos, gondos üzemszervezési gépesítési és munkaszervezési intézkedésekkel kell előkészíteni. Állami gazdaságaink ebben a vonatkozásban is előbb tartanak már, mint a termelőszövetkezetek, ahol a gépesítés jelenlegi színvonala még nem teszi lehetővé az igaerőnek az állami gazdaságokhoz hasonló mértékű csökkentését. Ezért helyes, ha például az új szövetkezetekben minden 30—35 kh-ra meghagynak egy pár lófogatot.

Jelenleg a termelési költségek nagy részét a segédüzemági költségek, főként a gépesítés költségei teszik ki állami gazdaságainkban. 1959-ben egy szántótraktor 951 normálhold gépi munkát végzett, s egy normálhold önköltsége 57,21 forint volt. Az univerzál traktorok a szállítási munkákkal együtt 1506 normálhold munkát végeztek, önköltségük pedig 53,44 forint volt. Az egy kombájnra jutó teljesítmény 272 kombájn-holdat tett ki, önköltsége pedig 207,54 forint volt. A gépesítési költségek további csökkentését nehezíti a korszerűen felszerelt javító bázis hiánya. Az utóbbi években javult a gépek tárolásának helyzete, a gépek túlnyomó részét azonban ma is szabad ég alatt tartják.

Az önköltség csökkentése és a munkatermelékenység fokozása érdekében a gépállomány növelése mellett *fokozott gondot kell fordítani állami gazdaságainkban a meglevő géppark szakszerű üzemeltetésére, és a korszerű traktorlépcső kiépítésére.*[4] A gépek megfelelő kihasználása, munkájuk jó megszervezése jelentős mértékben hozzájárulhat a költségek csökkenéséhez. Számos példát hozhatnánk fel ezzel kapcsolatban. Az Ebesi Állami Gazdaságban például tavaly csak a kombájn aratás jó megszervezésével mintegy 300 ezer forintot takarítottak meg.

Állami gazdaságainkban a költségek csökkentése, a munkatermelékenység növelése terén igen nagy lehetőségek kínálkoznak. A helyi adottságok kihasználásával nagyobb beruházások nélkül is jelentős eredményeket lehet elérni. Így például csupán az időszaki dolgozók megfelelő időben való munkábaállításával,

[4] A traktorlépcső a nehéz szántó traktorok, a 40—50 lóerős univerzál, és a 17—22 lóerős könnyű univerzál traktorok üzemi viszonyoknak legmegfelelőbb arányát jelenti.

Digitized by Google

valamint létszámuk gondos megállapításával országosan több mint 400 ezer munkanapot lehetne megtakarítani. Több százezer munkanap takarítható meg a nyári és az őszi betakarítási munkák, valamint az állattenyésztési munkák korszerű megszervezésével is.

A helyi lehetőségek jó kihasználásában nagy szerepe van *a dolgozók anyagi érdekeltsége* fokozásának. A gazdaságokban alkalmazott bérezési formák a vezetők és a dolgozók személyes anyagi érdekeltségét biztosítják. Az utóbbi években elterjedt a szakmánybérezés,[5] amely elősegíti a munkacsapatok kollektív anyagi érdekeltségének fokozását, arról nem is szólva, hogy a szakmánybérezésnél a teljesítmények ellenőrzése, a munkák átvétele egyszerűbb és könnyebb. Fontos szerepe van a dolgozók anyagi ösztönzésében a helyes premizálásnak és a nyereségrészesedésnek. Állami gazdaságaink 1959-ben csaknem 100 millió forint nyereségrészesedést osztottak, ami megfelel 1 dolgozó 13 napi bérének.

Az anyagi érdekeltség fokozása mellett nem feledkezhetünk meg *a munkaverseny szervezéséről* sem. A munkaverseny mozgalomban már eddig is szép sikerek születtek. A szántás-vetési, egyelési és növényápolási munkáknál igen célravezetőnek bizonyult a versenyző munkacsapatok, brigádok részére céljutalmak kitűzése. Az ipari üzemekhez hasonlóan számos állami gazdaságban már szocialista brigádok is működnek. Tavaly gazdaságainkban széles körben kibontakozott a kongresszusi verseny, amibe 110 ezer dolgozó kapcsolódott be. A dolgozók mintegy 260 millió forint értékű hozamtöbbletet és 157 millió forintos költségcsökkentést értek el. A Tiszaszentimrei Állami Gazdaság kongresszusi versenyzászlót nyert. 32 dolgozó április 4-e alkalmából kormány-, többség dolgozó pedig miniszteri kitüntetésben részesült. A versenyben kiváló egyéni teljesítmények is születtek, amelyek közül kiemelkedik Méhes János ebesi kombájnos eredménye, aki tavaly 9040 q gabonát takarított be s ezzel az ország legjobb kombájnosa címet nyerte el. V. Papp Borbála munkacsapata pedig (Tiszaszentimrei Állami Gazdaság) 80 holdon, májusi morzsoltban számítva 46,9 mázsa kukoricát termelt kat. holdanként.

A dolgozók kezdeményezésének fellendülését mutatja az egyre több újítás is. A Lajta-Hansági Állami Gazdaság újrónafői kerületében tavaly úgy szervezték meg az aratást, hogy a kombájntól a magtárig zsákolás nélkül jutott el a gabona. Ezáltal a

[5] Az előző években az állami gazdaságokban az óranormákon alapuló egyéni teljesítmény rendszert alkalmazták. A termelés fellődését e rendszer alkalmazásának és ellenőrzésének bonyolultsága akadályozta. Ezért a gazdaságok az óranormáról a területi (kat. hold) normára, az egyéni bérezésről a csoportos bérezésre, az ún. szakmánybérezésre tértek át.

Digitized by Google

munka meggyorsult, és kevesebb ember is elláthatta, 20 dolgozó helyett csak hatot kellett foglalkoztatni. Az újítások következtében elért megtakarítás állami gazdaságainkban 1958-ban 9 millió, 1959-ben pedig 26 millió forintot tett ki.

A technika gyors fejlődése, a termelés koncentrációja és specializálása *megköveteli a vezetők és a dolgozók szakképzésének fokozását.* Az állami gazdaságok vezetői közül érettségije, főiskolai, akadémiai, egyetemi végzettsége van az igazgatók több mint egyharmadának, a főagronómusok 90, a főkönyvelők több mint 80 százalékának s az üzemegység vezetők kétharmadának. A szakképzés szempontjából igen nagy jelentőségű a levelező oktatás. Az állami gazdasági dolgozók közül 182-en tanulnak az egyetemek és főiskolák, 220-an pedig a technikumok levelező tagozatain. A gazdaságok tavaly 118 egyetemi és főiskolai hallgató részére létesítettek társadalmi ösztöndíjat. Jelenleg a gazdaságokban 460 fiatal szakember tölti gyakornoki idejét, és nagy részük utána termelőszövetkezetben dolgozik majd. Az utóbbi években az igazgatók több mint 70 százaléka, a főagronómusok egyharmada vett részt szakmai továbbképzésben. 1959 őszén megkezdődött a gazdaságvezetők üzemgazdasági továbbképzése, amelyen valamennyi igazgató részt vesz. A következő években ezt az oktatási formát kiterjesztik az igazgatókon kívül a gazdaságok vezető beosztású műszaki és adminisztratív dolgozóira is. 1959-ben 546 brigádvezető tanult kétéves brigádvezetői iskolán. Több ezer tanfolyamot szerveztek a fizikai dolgozók — főleg a törzsgárda — szakmai színvonalának emelésére is. Eddig mintegy 19 ezer dolgozó vett részt tanfolyamos oktatásban, közülük több ezren szakmunkás vizsgát is tettek. A szakmunkás utánpótlás érdekében bevezették az ipari tanulókhoz hasonló, mezőgazdasági tanulói intézményt is, amely keretében több mint 2500 fiatal szerzi meg a közeljövőben a szakmunkás képesítést.

•

Állami gazdaságaink tavalyi sikerei biztatóak. Az elért eredményekben nagy része van annak, hogy az ellenforradalom óta az állami gazdaságok irányítási rendszere, vezetési módszerei kedvezően, a demokratikus centralizmus elvének következetes alkalmazása szellemében változtak. A párt helyes agrárpolitikája kedvező feltételeket teremtett az állami gazdaságok jövedelmező, korszerű nagyüzemi gazdálkodása kialakításához. Jelenleg főként az állami gazdasági vezetőkön és dolgozókon múlik, hogy éljenek a nagyobb önállósággal, jobban kihasználják helyi lehetőségeiket és még nagyobb sikereket érjenek el a jövedelmező gazdálkodás útján. Ezen kell munkálkodniok állami gazdasági pártszervezeteinknek is.

Digitized by Google

A politechnikai oktatásról

Írták: BORI ISTVÁN és TIHANYI FERENC

A Magyar Szocialista Munkáspárt VII. kongresszusának határozatai belátható közelségbe hozták az oktatásügy reformjának megvalósítását. Iskolareformunk alapvető célja, hogy megalkossa a szocialista munkaiskolát, és általános műveltséget nyújtó iskoláinkban általánossá tegye a politechnikai oktatást.

Az elmúlt években az iskolareformot bevezető kísérletek már felvetették a politechnikai oktatás számos gyakorlati, de elméleti kérdését is. Ezeknek tisztázását azonban akadályozta, hogy olykor hiányzott a „közös nyelv", a problémák, a fogalmak egyértelmű, azonos kifejezése. E tanulmány célja az, hogy valamelyest szolgálja ennek a „közös nyelvnek" a kialakítását, és hozzájáruljon a felmerült kérdések elvi tisztázásához. Erre annál is inkább szükség van, mert ahogyan a kísérletek folynak és kiszélesednek, az iskolareform előkészítése előrehalad, úgy foglalkoztatják közvéleményünknek egyre szélesebb rétegeit a politechnikai oktatás kérdései. E kérdésben ma már nemcsak a pedagógusoknak kell tájékozódniok, hanem a párt- és tanácsfunkcionáriusoknak, gazdasági és műszaki vezetőknek, s nem utolsó sorban a szülőknek is.

I.

A politechnikai oktatásra vonatkozó marxista—leninista elvek tudományos megalapozását és kifejtését már a tudományos kommunizmus klasszikusainak műveiben megtaláljuk. Társadalmi—történelmi szükségszerűségét először Marx és Engels vezette le a nagyipar jellegének és előrelátott fejlődésének elemzéséből.

Marx rámutatott arra, hogy a nagyipar technikai—tudományos alapja állandóan fejlődik, és vele együtt a gépi termelés technikája és technológiája is állandóan változik. A munkásnak tehát meg kell hogy legyen az a tudása és képessége, hogy alkalmazkodjék a gépi termelés változásaihoz és a változott munkakörülményekhez. Ez pedig „élet-halál-kérdéssé teszi . . ., hogy a munkások lehető legnagyobb sokoldalúságát általános társadalmi-termelési

Digitized by Google

törvénynek ismerjék el", és hogy „a részegyént, egy társadalmi részletfunkció puszta hordozóját helyettesítsék a totálisan fejlett egyénnel, akinek számára a különböző társadalmi funkciók egymást felváltó tevékenységi módok".[1] Az ember képességeinek mindenoldalú kifejlesztését tehát objektíve a termelőerők fejlődése teszi szükségszerűvé.

Ezzel kapcsolatban azonban Marx és Engels arra is rámutattak, hogy a munkások nem fejleszthetik ki sokoldalúan képességeiket a kapitalizmusban és általában az antagonisztikus osztálytársadalomban, amelyben a termelők meg vannak fosztva az alapvető termelőeszközöktől, s amelyben éles az ellentmondás a fizikai és a szellemi munka, a város és a falu között.

A burzsoá iskola nem adja meg a dolgozók gyermekeinek azt az elméleti és gyakorlati képzést, amely képességeik mindenoldalú kifejlesztéséhez szükséges, hiszen ez teljesen ellentmondana a kapitalista termelési módnak. A burzsoá iskola azzal, hogy a dolgozók gyermekeit nem sokoldalúan képzett emberekké, hanem a tőke rabszolgáivá neveli — éppenhogy elmélyíti a szellemi és a fizikai munka közötti szakadékot. A proletariátus csak akkor valósíthatja meg a Marx és Engels által kitűzött célt — a munkások sokoldalúságát, az ember képességeinek mindenoldalú kifejlesztését, s végső soron a szellemi és a fizikai munka, a város és a falu közötti ellentmondás, majd lényeges különbség eltűntetését —, amikor már kivívta magának a politikai hatalmat és társadalmi tulajdonná tette a termelőeszközöket.

A szocializmus klasszikusai a szocialista társadalomtól nem azt várták, hogy megnyissa a burzsoá iskolát a munkásosztály gyermekeinek, hanem azt, hogy létrehozza az újtípusú iskolát, amely amazt a nevelés és oktatás hatékonyságában is messze felülmúlja. Olyan iskolára gondoltak, amelyben, mint Engels írta, „a nevelés gyorsan végig tudja majd vezetni a fiatalokat a termelés egész rendszerén, képessé teszi őket, hogy sorban egyik termelési ágról áttérjenek a másikra, mindenkor aszerint, hogy mire késztetik őket a társadalom szükségletei, vagy saját hajlamaik. A nevelés tehát megszabadítja őket attól az egyoldalú jellegtől, amelyet a mostani munkamegosztás minden egyesre rányom. Eképpen a kommunista módon megszervezett társadalom alkalmat fog adni tagjainak, hogy mindenoldalúan kifejlesztett adottságaikat mindenoldalúan működtessék."[2]

Lényegében ugyanerre mutatnak rá Leninnek a politechnikai oktatásra vonatkozó ismert megjegyzései, amelyekben nyomatékosan hangsúlyozza: az ifjúságot úgy kell nevelni, hogy széleskörű

[1] Marx: A tőke I. kötet, Szikra. 1955. 455. old.
[2] Marx és Engels Művei, Budapest, 1959. 4. kötet. 360. old.

Digitized by Google

általános műveltséggel, a politechnikai ismeretek alapjaival és politechnikai látókörrel rendelkezzék. Klasszikusan fogalmazta meg Lenin a szocialista pedagógia egyik legfontosabb alapelvét is, amikor kimondotta, hogy sem az oktatás termelő munka nélkül, sem a termelés hozzá kapcsolódó oktatás nélkül nem emelhető olyan magas színvonalra, amilyent a tudomány és a technika mai fejlettsége megkíván.

Marx, Engels és Lenin elvei a szocialista kuturális forradalomban valósulnak meg. A szocialista kulturális forradalom végigvitele bonyolult, hosszabb időt és nagy körültekintést igénylő feladat. Vonatkozik ez az iskola átalakítására is. A szocialista országokban napirenden levő oktatásügyi reformok kérdései egyszersmind a munkásosztály forradalmi harcának kérdései. Az iskola szocialista átalakítása szerves része annak a harcnak, amely azért folyik, hogy a szocializmus a politika és a gazdaság után az ideológiai és a kulturális életben is győzzön.

Az iskola átalakítása tekintetében hol tart ma nálunk a kulturális forradalom? Kulturális forradalmunk első szakaszában felszámoltuk a volt uralkodó osztályok művelődési monopóliumát, megteremtettük a nyolcosztályos általános iskolát, s a megnövekedett számú középiskolák, a főiskolák, és az egyetemek kapui is szélesre tárultak a munkásosztály és a dolgozó parasztság gyermekei előtt. Mindez hatalmas vívmánya kulturális forradalmunknak, és egyben nagy lépés a szocialista iskola kialakítása felé, de még nem azonos a szocialista típusú iskola létrejöttével.

Oktatásügyünk már demokratikus; iskoláink, különösen általános és középiskoláink azonban még sok tekintetben magukon hordják a múltbeli örökség nyomait. Ez egyre inkább kifejeződik abban az ellentmondásban is, amely egyrészről az élet, a gyakorlat, a szocialista építés követelményei, másrészről iskoláink jelenlegi helyzete között áll fenn.

A szocialista társadalom építése teljesítményképes tudást, kezdeményezőkészséget és aktivitást követel meg a dolgozó embertől, s olyan erkölcsi tulajdonságokat és jellemvonásokat, amelyek nemcsak képessé, hanem késszé is teszik őt, hogy építően és alkotóan vegyen részt a szocialista építés munkájában. Azt tapasztaljuk azonban, hogy az általános iskolát vagy a gimnáziumot végzett ifjúságunk egy része idegenkedik a fizikai munkától. Gimnáziumot végzett fiataljaink zöme egyetemi vagy főiskolai végzettséget kívánó pályán akar elhelyezkedni; nincs kellően felkészülve arra, hogy bekapcsolódjék a termelőmunkába. Ifjúságunknak széles rétegei általában ötletszerűen választanak maguknak pályát, sok esetben hiányzik belőlük a hivatásszeretet és a hivatástudat. Kétségtelen, hogy ebben többek között iskoláink viszonylagos lemaradottsága is szerepet játszik; elsősorban az, hogy az iskola

Digitized by Google

oktató-nevelő munkája meglehetősen elméletieskedő, egyoldalú, s az iskola jelentős mértékben elszakadt az élettől.

Ezt az ellentmondást csak az oktatás és a termelő munka összekapcsolása oldhatja meg. Ez az egyén mindenoldalú nevelése szempontjából is lényeges. Olyan nevelést és oktatást kell megvalósítanunk, amely kialakítja (és pedig helyes egyensúlyban alakítja ki) a szükséges intellektuális, erkölcsi és fizikai készségeket, kifejleszti a szocialista magatartást. Ez a feladat tehát nemcsak a készülő iskolareformnak központi problémája, egyben egész szocialista kulturális forradalmunknak is fontos kérdése.

A szocialista kulturális forradalom következetes végigvitele a szocialista országokban mind szélesebben bontakoztatja ki a valóban új, a szocialista pedagógiát, s egyszersmind új oktatási rendszerek megalkotásához vezet. A Szovjetunióban és a Német Demokratikus Köztársaságban már törvénybe iktatták az oktatásügy reformját, s ezzel az iskolák valóban szocialista átalakítását. Ez az átalakulás nem igazodik valamiféle „kaptafához", hanem minden ország a szocializmus közös elvi, ideológiai és politikai alapján nyugvó, de egymástól különböző, az egyes országok helyzetének megfelelő sajátos iskolarendszerben valósítja meg a dolgozó nép minden gyermekének kommunista szellemű, mindenoldalú nevelését. A Szovjetunióban ennek a rendszernek az alapja a nyolcosztályos általánosan képző politechnikai iskola, s a reá épülő, szakmai képzést is nyújtó politechnikai középiskola, az NDK-ban pedig a tízosztályos általánosan képző politechnikai középiskola. A szovjet középiskola tanulói hetenként mintegy két napot, a demokratikus német középiskola tanulói pedig a VII. osztálytól kezdve heti egy-egy napot töltenek el a termelésben, ahol gyakorlati és elméleti műszaki oktatásban részesülnek. Ismét más struktúrájúak, de a lényeget illetően azonos irányba mutatnak azok a kísérletek is, amelyek Csehszlovákiában már néhány év óta folynak az oktatásügyi reform előkészítéseképpen.

A kapitalista országokban még nagyobb gondot okoz az, hogy a természettudományok, a termelés és a technika fejlődése megköveteli az iskola átalakítását. A tőkés országok köznevelési, iskolaügyi nehézségeit még jobban aláhúzza az a tény, hogy a szocialista országok — elsősorban a Szovjetunió — a két rendszer békés versenyében nagyszerű technikai és tudományos eredményeket érnek el, és a nyugati közvélemény is egyre jobban felismeri, hogy ezekben oroszlánrésze van a szocialista köznevelés fölényének. Egyre gyakoribbak az olyan hangok, amelyek türelmetlenül sürgetik a helyzet megváltoztatását, és drámai színekkel ecsetelik a helyzet súlyos voltát. Az UNESCO-nak 1956-ban, mintegy húsz kapitalista ország tekintélyes pedagógusainak részvételével Hamburgban összehívott konferenciáján L. Verniers így fejezte ki a

Digitized by Google

résztvevők véleményét: „Egy szó mint száz, az iskolai intézmények nem felelnek meg a mai kor szükségleteinek, s még kevésbé a közeli jövő kívánalmainak... Tehát minden érdek az iskola minél előbbi megreformálását követeli. Ha az a folyamat, amelyet általában első ipari forradalomnak szoktak nevezni, az alsófokú oktatás általánossá, ingyenessé és kötelezővé tételéhez vezetett, a jelenlegi műszaki forradalom, amelyet a fizika, a kémia és a biológia csodálatos felfedezései idéztek elő, nem bontakozhatik ki az emberiséget fenyegető súlyos veszélyek nélkül, ha nem alkalmazzuk hozzá követelményeihez az iskolát, különösen pedig a középiskolát és a szakiskolákat." A francia iskolareform-törvény indoklásának egyik szakasza ezt hangsúlyozza: „Nem tarthatunk fenn továbbra is olyan iskolaszervezetet, amely csupán egy kutató, egy mérnök és egy professzor (t. i. matematikai és természettudományi. — A szerzők megjegyzése) képzését engedi meg, amikor kettő kellene belőlük, és csak egy technikus képzését teszi lehetővé, amikor pedig háromra lenne szükségünk — s ugyanakkor az irodalom, a filozófia és a jog tanításával foglalkozó felsőoktatási intézményekben tolongnak a hallgatók, akiknek nem mutattak más utat..."

Azok a megoldási javaslatok és eddig megvalósított reformok azonban, amelyekkel a tőkés országokban találkozhatunk, elvileg különböznek a szocialista országok iskolarendszerének fejlődésétől. A tőkés országokban kialakított „új" struktúrák változatlanul megőrzik az osztálytársadalom viszonyait tükröző iskolatípusokat, az "elit"-iskolákat. És ha a szakemberek fel is ismerik, hogy a természettudományok rohamos fejlődése, s a technika lélekzetelállító előrehaladása életkérdéssé teszi a magas műveltségű szakmunkások, jól képzett technikusok és mérnökök nevelését — a burzsoá iskolapolitikusok nem hajlandók lemondani a hagyományos polgári műveltség eszményről; a „gyakorlati életpályákra" nevelő iskolatípusokat bizonyos mértékig úgy tekintik, mintha azoknak „gyengébb szellemi képességekhez" kellene igazodniok. Az ily módon létrehozott „új" iskolarendszerek továbbra is a fennálló kapitalista társadalmi rendnek a jelenlegi keretek között való konzerválását szolgálják, és alkalmatlanok a fejlődés által felvetett köznevelési problémák megoldására.

II.

A klasszikus marxi meghatározás szerint a politechnikai oktatás olyan oktatás, „amely valamennyi termelési folyamat általános tudományos alapelvét közvetíti és egyúttal a gyermeket és az ifjút minden foglalkozás elemi eszközeinek gyakorlati használatába és kezelésébe is beavatja."[3]

[3] Marx—Engels Művei, XIII. kötet. 199. lap — oroszul.

Digitized by Google

Ezt a meghatározást azzal bővíthetjük ki, hogy nevelési céljainknak és szándékainknak megfelelően a politechnikai oktatás az általános műveltség szerves részét alkotó technikai alapműveltséget (politechnikai műveltséget) úgy közvetíti, hogy értelmileg, érzelmileg, erkölcsileg és testileg is előkészíti ifjúságunkat arra, hogy képes és kész legyen építően, alkotóan bekapcsolódni a szocialista termelés munkájába.

A politechnikai oktatás feladatainak további konkretizálásához és részletezéséhez köznevelésünk alábbi általános feladataiból kell kiindulnunk:

1. Fel kell készíteni az ifjúságot az életre, a termelőmunkában való részvételre.

2. A legszélesebb tömegek számára kell lehetővé tenni, hogy megszerezzék a korszerű általános műveltséget.

3. A nevelő-oktatás egész folyamatában tervszerűen és következetesen törekedni kell a kommunista embertípus kialakítására.

Ezeknek az elveknek megfelelően a szocialista társadalom igényeihez igazított általánosan képző iskolának olyan általános előképzést kell adnia, amely a növendékek számára utat nyit a magasabb és legmagasabb szintű tanulmányok felé is, s ugyanakkor felkészíti a tanulókat a társadalmi termelőmunkára is.

Ezekben a feladatokban a szocialista pedagógia eszménye tükröződik: a gyermek és az ifjú képességeinek sokoldalú kifejlesztése, a sokoldalúan fejlett emberek nevelése.

Ha az általános elveket és feladatokat most már a politechnikai oktatás aspektusából tekintjük, és minden más nevelési céllal és szándékkal összehangoljuk, akkor az általánosan képző iskola céljai és feladatai a következők:

a) Nyújtsa a tudományos ismereteknek olyan alapvető rendszerét, amely alapja az ipari és mezőgazdasági termelésben dolgozók szakműveltségének is.

b) Gondoskodjék arról, hogy ezen alapvető ismeretek nyújtása (megszerzése) és megszilárdítása — folyamatát és módszerét tekintve is — szoros kapcsolatban álljon a társadalmi termelés gyakorlatával és e gyakorlat fejlődési perspektíváival.

c) Tegye lehetővé, hogy a tanulók részt vegyenek életkoruknak megfelelő konkrét munkatevékenységben; ennek során szerezzenek jártasságot fontos munkaeszközök, készülékek, műszerek használatában és kezelésében, fejlesszék általános munkakészségüket és munkakultúrájukat, gyarapítsák, erősítsék a termelés szempontjából fontos gyakorlati és elméleti ismereteiket.

d) Az iskola az előbbivel szerves összefüggésben adjon módot a tanulóknak arra, hogy az egyes tantárgyak tanulása során szerzett elméleti ismereteiket a gyakorlatban önállóan is alkalmazzák.

Digitized by Google

e) Neveljen általában a munka (és különösen a termelőmunka) s a munkások szeretetére és tiszteletére, fejlessze a növendékek gyakorlati és konstruktív-technikai gondolkodását.

f) Legyen a tanulók segítségére életpályájuk helyes megválasztásában.

A feladatok ilyen rendszere önmagában is azt mutatja, hogy bár a politechnikai oktatásnak van célja, feladata, tartalma, módszere, ezek nem valami különleges képzési szándék következményeiként sorakoznak az általános képzés célja, tartalma, feladata, módszere mellé, hanem az utóbbiakban benne foglaltatnak. A politechnikai oktatást tehát nem úgy kell értelmeznünk, hogy még valamit hozzáadunk ahhoz, amit a múltban (s mindmáig) általános képzésnek tekintettünk, s ebből az egyszerű összegezésből kialakul majd valamilyen kettős arculatú képzés. Az iskolai művelődési anyag tartalmának meghatározásában sem járhatunk el úgy, hogy a régi értelemben vett általános műveltség igényeinek megfelelő tartalomhoz hozzáadjuk, vagy mellérendeljük a politechnikai oktatás igényeinek megfelelő új tartalmat.

A politechnikai oktatás nem mellérendelt vagy hozzáadott képzés az általános képzés mellett vagy azon kívül, hanem az általános képzés egészének egy bizonyos, valóban új iránya.

Ez az irány kihat az iskolában folyó egész oktató-nevelő munka szervezésére, tartalmára és módszereire. A politechnikai oktatás tehát a korszerű általános képzésnek meghatározóan is szerves része, annak az alapvető nevelési elvnek a jegyében, hogy az oktatást szervesen össze kell kapcsolni a termelőmunkával.

III.

A politechnikai oktatás *megvalósításának kereteit* a következőkben foglalhatjuk össze: 1. A hagyományos (elsősorban természettudományi) tantárgyak korszerű tanítása. 2. Helyesen szervezett, tervszerű üzemlátogatások. 3. A tanulók iskolai munkaoktatása és az ezzel kapcsolatos új, műszaki jellegű tantárgyak bevezetése. 4. A tanulók foglalkoztatása technikai jellegű szakkörökben. 5. A tanulók tényleges termelőmunkája.

1. A politechnikai oktatás egyik igen jelentős tényezője, hogy *a természettudományi tantárgyak*, főleg a fizika, a biológia és a kémia tanítását *gyakorlatibbá, s az ezekben szerzett ismereteket hatékonyabbá tegyük*. A termelési technikát és technológiát ugyanis nem lehet megismerni, áttekinteni és fejleszteni alapvető természettudományos ismeretek nélkül, hiszen az utóbbiak adják meg az előzők alapját.

A természettudományi tantárgyak tanításában — a tananyag

Digitized by Google

sajátosságából folyóan — mindig politechnikai oktatás valósul meg valamilyen szinten. Ennek a fokát és színvonalát azonban lehet és kell is emelni azzal, hogy a tantervek tartalmi anyagát, a termelés érdekeit és igényeit is szem előtt tartva, jobban választják ki, didaktikailag helyesebben építik fel, a tárgyi és személyi feltételeket (szükséges tan- és előadótermek, laboratóriumi és szertárhelyiségek, oktatási felszerelés, tanárképzés és szaktanári továbbképzés) fokozatosan és állandóan javítják, és a tanításban alkalmazott módszereket, eljárási módokat (tanulók aktivitásának fokozott előtérbe állítása, tanulókísérletek, laboratóriumi gyakorlatok alkalmazása stb.) szüntelenül tökéletesítik.

A természettudományi tantárgyak tanítása akkor eredményes igazán, ha ezeket a tantárgyakat az elmélet és a gyakorlat szerves egységében, az ismeretek megszerzésének és alkalmazásának egységét szem előtt tartva tanítják. Ez esetben a tanulmányi munka nagyobb valószínűséggel fejleszti a gyakorlati jártasságot és készséget, s a különféle olyan szellemi tulajdonságokat, amelyek jelentősek a későbbi gyakorlati vagy tudományos tevékenység számára (önállóság a tevékenységekben, a lényeg az összefüggések felismerése, kombináció, eszközök és műszerek használata stb.).

Amikor azonban azt kívánjuk, hogy egyik vagy másik tantárgy tanítása a politechnikai oktatás tényezője legyen, semmiképpen sem gondolunk arra, hogy a már meglevő, tartalmilag amúgyis közismerten igen nagy anyag mellé még valamit „beleviszünk" a tantárgyba. Ehelyett inkább azt kell alapos megfontolással és mérlegeléssel elhatároznunk, hogy mit *akarunk* és mit *lehetséges* megtanítanunk, s amit kívánatosnak és lehetségesnek is találunk, azt tanítsuk minél jobban, minél eredményesebben. De ez az eredményesség korántsem csak mennyiségi eredményekből áll. Közhelynek tűnhetik fel, pedig fontos elv itt is, hogy *inkább tanítsunk kevesebbet, de azt a lehető legjobban.*

Három tantárgyat emeltünk ki az imént. Ha a meglevő, a hagyományos tantárgyak rendszerét tekintjük, akkor valóban c háromra hárul az oroszlánrész a politechnikai oktatás megvalósításából. A kiemeléssel azonban más tantárgyak szerepét és jelentőségét sem akarjuk lebecsülni.

A matematika elemeinek biztos ismerete, az ebben való jártasság és készség nélkül például lehetetlen elsajátítani a természettudományok alapjait. Ezen túlmenően a matematika alkalmazása, feladatanyaga is kapcsolatot teremt a termelés igen sok ágával, megvilágítja ezekben a mennyiségi összefüggéseket. Ugyanilyen jelentős a matematika mellett a rajz is (a műszaki rajz elemeivel), amely — különösen azért, mert fejleszti a térképzeletet — a műszaki és a többi alkalmazott tudományok eszköze, vagy mint mondani szokás, a „műszaki tudományok anyanyelve".

Digitized by Google

2. Az iskolai oktatás és a termelés, a gyakorlati élet kapcsolatának szorosabbá tételét szolgálják *az ipari és mezőgazdasági üzemekben és munkahelyeken tett tervszerű látogatások.* Ha megfelelően szervezik meg, előkészítik és vezetik, akkor ezek több szempontból is értékesen járulnak hozzá a növendékek politechnikai műveltségének emeléséhez. Főleg a következőkre gondolunk:

a) Az üzemlátogatások lehetőséget adnak arra, hogy a tanulók az elméleti ismereteknek a termelési gyakorlatban való alkalmazását közvetlenül lássák, ezzel ismereteiket gyakorlati irányban elmélyítsék, megszilárdítsák, valamint a későbbi tanulmányok megalapozása tekintetében hasznos, gazdag tapasztalati tényanyagot szerezzenek.

b) Betekintést adnak egy-egy termelési ág technikájába, technológiájába és üzemszervezésébe, s ugyanakkor (ha e látogatásokat a kellő rendszerességgel szervezik) legalább is szerény bepillantást nyújtanak a termelés különböző ágaiba, az egyes termelési területek sajátosságaiba.

c) A látogatások bizonyos mértékig előkészítő mozzanatai a termelésbe való aktív bekapcsolódásnak; ennek első fázisa ugyanis általában a szemlélődő tájékozódás.

d) Hatékony, eleven alapját teremtik meg annak, hogy a fiatalokat a termelőmunka és az abban dolgozó emberek szeretetére, tiszteletére neveljük.

3. Az iskola *technikai irányú szakköreinek* is nagy jelentőségük van a politechnikai oktatás megvalósítása szempontjából. Azokban az iskolákban, amelyekben ma még nem vezették be a gyakorlati munkát, a szakkörökben nyílik alkalom a tanulóknak legalább egy része számára, hogy a manuális munkákat megismerjék, gyakorolják és technikai látókörüket szélesítsék. Ma leginkább ebből áll a szakkörök jelentősége. Ami a távolabbi perspektívát illeti, két különböző irányban lehet értékes a szakköri foglalkoztatás. Egyrészt: alkalmat adhatnak a szakkörök arra, hogy a tanulók a nem-kötelező foglalkozásokon alaposabban foglalkozzanak választott szakmájukkal, esetleg szakmájuknak azzal a részével, amely érdeklődési körükbe esik. Ilyen irányban a szakkör jó kiegészítője lehet a kötelező gyakorlati foglalkozásnak, segítheti az önként jelentkező tanulókat abban, hogy a gimnáziumi négy év alatt eredményesebben végezzék szakmai tanulmányaikat. Másrészt: alkalmat adhatnak a szakkörök arra is, hogy a tanulók a ténylegesen tanult szakmájukon kívül megismerkedjenek valamely más szakmával, vagy más szakmák egyes részeivel is, s esetleg elméleti és gyakorlati ismereteket és jártasságot szerezzenek olyan fontos és hasznos szakmákban, mint az autóvezetés, a villanyszerelés stb.

4. Az iskolai oktatás és nevelés azonban a tartalmi és mód-

Digitized by Google

szerbeli változások és színvonalának emelkedése ellenére is elméleti jellegű marad, s nem oldhatja meg a növendékek sokoldalú képzésének feladatát, ha nem teszi lehetővé azt, hogy a tanulók *konkrét munkatevékenységet is* végezzenek, konkrét munkafeladatokat is megoldjanak. Ezért nem elégedhetünk meg azokkal az egyébként nagyon is figyelemreméltó lehetőségekkel, amelyeket egyes hagyományos tantárgyak tanítása nyújt (mint például a tanulók laboratóriumi gyakorlatai, a „munkáltató" tanítás eljárásmódjának kellően mérlegelt alkalmazása stb.)

Hogy a növendékek „jártasságot szerezzenek munkaeszközök használatában", hogy „neveljük őket a munka tiszteletére és szeretetére", hogy „megkedveltessük velük az anyagi javakat termelő munkában való részvételt, s fejlesszük felelősségérzetüket és a munkában szocialista magatartásukat" — ahhoz az iskolai oktatásban és nevelésben — a hagyományos tantárgyak tanításán kívül — szükség van a tanulók „munkaoktatására", tehát műszaki jellegű tantárgyak oktatására is. A munkaoktatás a tanulók életkorához, testi és szellemi fejlettségéhez mérten különböző keretekben valósulhat meg. *E tekintetben a szocialista és népi demokratikus országokban már kialakult bizonyos rendszer:*

a) Elemi fokon (6-tól 10 éves korig) „kézimunka" elnevezésű tantárgy keretében fejlesztjük a kézügyességet, a forma és csinosság iránti érzéket; alkalmat adunk a gyerekeknek, hogy manuális tevékenységhez kötött értelmes munkafolyamatokat önállóan végezzenek, s — ezzel összekapcsolva — valamilyen célra alkalmas tárgyakat készítsenek. A gyermekek megismerkednek könnyen megmunkálható anyagokkal, megmunkálásuk néhány módjával, és az erre alkalmas egyszerű kézi eszközökkel és szerszámokkal.

b) A későbbi években (10-től 15 évesig) a tanulók az iskolai műhelyekben és az iskolai kertekben (kijelölt parcellákon) gyakorlati foglalkozásokat folytatnak. Ezek során (határozott) tervek alapján) alapvető ismereteket, jártasságot és készséget szereznek a fa- és fémanyagok megmunkálásában, az elektrotechnikában, egyszerű gépi szerkezetek szerelésében és kezelésében, illetőleg a mezőgazdasági termelésben. Ezek a gyakorlati foglalkozások azért is hasznosak, mert itt a pedagógusok megismerhetik a növendékeknek azokat az egyéni hajlamait, képességeit, értékes vagy hátrányos tulajdonságait is, amelyeket a hagyományos „tanulóiskolában" semmiképpen sem vehettek észre, s egyben a tanulók is jobban megismerik saját képességeiket.

c) A munkaoktatás harmadik fokozataként a tanulók bizonyos életkortól kezdve (15-től 18 évig) addigi általános és politechnikai képzésük alapján, majd azzal párhuzamosan rendszeresen részt vesznek tényleges termelőmunkában — úgy azonban, hogy ez a bekapcsolódás is elsősorban nevelő és képző hatású legyen. Erről

Digitized by Google

a kérdésről időszerűsége és a körülötte folyó viták miatt bővebben kell szólnunk.

A termelőmunkába való ilyen bekapcsolódás már nemcsak megengedi, hanem meg is követeli a szakmai irányú képzést. Ebben az életkorban már a tanulókat is érdekli az, hogy bizonyos meghatározható szakmai szintet elérjenek, és ezzel a szülők is egyetértenek. Ha ez a képzés nem *egy* munkahelyhez tapadó „betanítás", hanem különböző munkahelyekhez kapcsolódik és a szakma szempontjából fontos elméleti és gyakorlati ismereteket ad, akkor a szakmai jellegű oktatás és képzés az általános képzéssel és a politechnikai oktatással szerves egységben valósulhat meg. S ezen a ponton olyan kérdéshez érkeztünk, amelynek megoldásáról még elég sok a vita. Úgy gondoljuk azonban, hogy néhány megfontolás alapján ebben a vonatkozásban is eljuthatunk az egyetértés szükséges és elégséges fokához.

Az ipar és a mezőgazdaság dolgozóinak általános műveltségét és műszaki képzettségét növelni kell, mert megköveteli ezt mind a dolgozók érdeke, mind a szocialista gazdasági élet fejlődése. A termelésnek egyre szélesebb területein alkalmazzák a tudományok eredményeit, az új és szinte folytonosan megújuló technikát és technológiát, halad a termelési folyamatok gépesítése és sok területen várható az automatizálás is. Így a népgazdaság minden területén megváltozik a termelésben dolgozó emberek tevékenységének jellege; ezzel együtt meg kell változnia szakmai képzettségük jellegének is.

Az ipari termelés oldaláról tekintve a fejlődést: a bonyolult gépeknek és géprendszereknek, a mind nagyobb teret hódító félautomata és automata gépcsoportoknak alkalmazásával a termelés szakembereinek manuális tevékenysége viszonylag egyszerűbbé válik, de ugyanakkor a termelési folyamatokhoz kapcsolódó általános elméleti ismeretek és szellemi tevékenység tekintetében nagyobb követelményeknek kell megfelelniük. Régebben az ipari termelésben túlnyomórészt ügyes kézre volt szükség; a modern gépek azonban a maguk bonyolult szerkezetével már nemcsak ügyes kezet igényelnek irányítójuktól, hanem a berendezések kezeléséhez szükséges eleven értelmi képességeket, tudományos műszaki képzettséget is, sőt főleg ezt.

A mezőgazdasági termelés fejlődésének irányából hasonló eredményhez jutunk. Ezen a területen is mindinkább gépek, egyszerűbb és bonyolultabb gépek váltják fel a termelés primitívebb eszközeit. Jellegét tekintve a mezőgazdasági termelés — ha nem is a legközelebbi jövőben, de perspektívájában mindenesetre — fokozatosan hasonul majd az ipari termeléshez. A mezőgazdasági termelés szakembereinek is mind több általános biológiai, kémiai, fizikai, technikai alapismeretre kell támaszkodniok munkájukban.

Digitized by Google

A szocialista termelés munkafajtái tehát minden területen mennyiségi és minőségi változáson mennek át: csökken a túlnyomóan manuális képzettséget igénylő munka aránya és állandóan növekszik a magasabb értelmi tevékenységet igénylő munkáé. A nehéz testi munkát fokozatosan — talán nem is hosszú idő alatt — lényegében kiszorítja a gépi munka, s mind kisebb tere marad az olyan munkakészségnek, amilyet régebben hosszú évek során fejlesztettek ki a kézművesipari termelésben. Egyes szakmák átalakulnak, mások elsorvadnak, s helyükbe újak lépnek az új technika alapján.

Ez azonban semmiképpen sem teszi feleslegessé a szakképzést. Nem enged meg ez a fejlődés valamiféle dilettáns univerzálizmust sem, hanem a szakosításnak új, gazdagabb és intellektuálisabb formáit követeli meg: a „polivalens" (szélesprofilú) szakképzettséggel rendelkező munkások számának növelését. Olyan munkások képzését, akik jól ismerik egy-egy termelési ág egészének alapvető általános technológiáját, technikai tudományos alapjait, és általános termelés-szervezési elveit. Olyan munkásokét, akik már gyermekkoruktól kezdve fejlesztik általános ügyességüket és találékonyságukat, gyarapítják a több szakma szempontjából is fontos tudományos és gyakorlati ismereteket, s ennek eredményeképpen nemcsak alkalmazkodni tudnak a gyakran megújuló technikához és technológiához, hanem az új viszonyok között, újítókként, aktívan elő is tudják mozdítani a fejlődést. Ezeket a munkásokat nem az jellemzi, hogy különösen begyakorolt szűkebb szakmai képzettségük, rutinjuk van, hanem az, hogy gyorsan tájékozódnak a különböző technikai és technológiai feltételek között és rugalmasan alkalmazkodnak ahhoz; tehát nem merev szakmaiság, hanem szakmai plaszticitás. Nyilvánvaló tehát, hogy a korszerű technika alapjaira épülő szakmák elsajátításához alapos és sokoldalú általános képzésre van szükség.

A szakmunkásképzés színvonalának perspektivikus emelését úgy képzeljük el, hogy a múlhatatlanul szükséges mértékben kell kifejlesztenünk a termelőmunkába állításhoz nélkülözhetetlen készségek alaprendszerét, s ehhez annyi általános tudományos és technikai műveltséget kell adnunk, amennyit csak tudunk. Ebben a perspektívában a szakképzést és a szakképesítést már ma sem (és a jövőben még kevésbé) képzelhetjük el úgy, mint ami egy egész életre le van zárva. Ha valakinek, akkor a szakmunkásnak feltétlenül szüksége van továbbképzésre.

Ha általánosan elfogadjuk azt a szakmunkásideált, amelyet a szükséges ügyességgel párosuló maximális szellemi frisseség, a széles technikai látókör, a szakmai plaszticitás, a meg-megújuló feltételekhez való rugalmas alkalmazkodás, az önképzés igénye és képessége, a szocialista munkaerkölcs és minden körülmények kö-

Digitized by Google

zött a kulturált magatartás jellemez —, akkor az általános képzés és a szakképzés nem ellentétes egymással, nem zárják ki, hanem feltételezik egymást. A kétféle képzés összekapcsolása tehát nem két hagyományos képzési forma mechanikus összege lesz, amelyben egyik csak a másik rovására valósulhat meg kielégítően, hanem új ötvözet, amelyben egyesülnek a kétféle képzés előnyei.

Az általános és a szakmai képzés ilyen szoros egyesítésével (a gimnáziumi tanulóknak egy szakma irányában való képzésével) kapcsolatban elsősorban azzal a szemlélettel kell vitába szállnunk, amely a régebbi gimnáziumi kísérletek alapján alakult ki, s amely szerint a tanulók számára előnyösebb, és gimnáziumi általános műveltséget közvetítő oktató-nevelő munkánkhoz szervesebben alkalmazkodik, ha az nem egy szakma irányában, hanem több alapvető jellegű „alapszakma" irányában képezzük a tanulókat.

Az ilyen irányú kísérletek valóban értek el bizonyos eredményeket, amennyiben elősegítették a hazai politechnikai oktatás fejlődését. Ennek elismerése mellett azonban azt is meg kell mondanunk, hogy a több szakma (főleg asztalos, lakatos, motorszerelő és elektrotechnikus szakma) irányában folyó „alapképzés" az oktatási idő viszonylagos rövidsége miatt nem adott módot arra, hogy a tanulók a tanult szakmákban (vagy legalább ezek közül némelyikben) megismerjék azt a szakmai igényességet, amely a termelést jellemzi. Ez a hiányosság viszont nevelési céljainkat veszélyeztetheti, mert az a téves felfogás alakulhat ki a tanulókban a felszínesen megismert szakmákról, sőt esetleg a termelő pályákról általában is, hogy azokban nincsenek is komoly követelmények. Ez a nézet pedig nemcsak dilettantizmushoz vezethet, hanem ahhoz a szemlélethez is, hogy a termelésben dolgozók alacsonyabbrendű munkát végeznek, mint a szellemi munkások. Ez a szemlélet pedig minden formájában igen veszélyes és mindenképpen elkerülendő. Alapvetően fontos tehát, hogy a tanulók legalább egy szakmában olyan mélyreható elméleti és gyakorlati ismereteket, jártasságot és készséget szerezzenek, amely világossá teszi előttük, hogy a termelő pályák szakmái már ma is, a jövőben pedig egyre inkább, *minden tekintetben* komoly felkészültséget igényelnek.

Az általános műveltségnek — mondják egyesek — nem lehet szerves tartozéka, hogy valaki például asztalos, lakatos, esztergályos vagy villanyszerelő is legyen, s indokolatlan volna, ha a jövő tudósait, orvosait, művészeit előbb szakmunkásokká képeznénk. Ez az érv azonban elfogadhatatlan. Először is: senki sem születik tudósjelöltként. De még aki később „szellemi" pályára kerül, annak sem hátrányos, sőt hasznos, ha jártas valamelyik szakmában, ismeri a termelésben dolgozók munkáját, egyáltalán a termelést és annak igényeit. Mindenképpen előnyös a társadalom és az egyén számára is, ha az értelmiség közvetlen tapasztalatok

Digitized by Google

alapján ismeri a termelőmunkát, s közvetlen tapasztalatok alapján kapcsolódik a termelő pályánkon dolgozók millióihoz.

Nem helytállóak azok az aggodalmak sem, amelyek a szakmunkásképzés és a szakmunkás színvonalát féltik. Ezt a gimnáziumi szakmai irányú képzés semmiképpen sem veszélyeztetheti és nem is veszélyezteti. A tervek szerint ugyanis a gimnáziumi tanulmányok befejezésekor a tanulók olyan jellegű szakmai vizsgát tesznek, amelyen az arra hivatott bizottság megállapítja róluk, hogy milyen mérvű és milyen irányú elméleti és gyakorlati szakmai továbbképzésben, illetőleg szakmai gyakorlatban kell részesülniök. Semmiképpen sem kívánjuk tehát, hogy a tanulók az érettségi idején mindenképpen szakmunkásokká váljanak, bár bizonyára lesznek olyan tanulók (több szakmában is), akik már az érettségi után teljes értékű munkásként léphetnek be a termelő üzemekbe. Iskoláink mai munkájának sok tapasztalata teszi jogossá azt a véleményt, hogy a gimnáziumi tanulóknak egy szakma irányában folyó gyakorlati képzése ebből a szempontból is eredményes lesz.

Sokan attól féltik a gimnazistákat, hogy a szakmai képzés nem foglalkoztatás lesz majd, hanem komoly munkát követel, s a tervezett nyári üzemi gyakorlatok miatt elveszi a tanulók jól megérdemelt szünidejének egy részét. Valóban azt tervezzük, hogy a szakmai gyakorlat komoly munka és nem kétes értékű (esetleg játékos) foglalkoztatás legyen a tanulók számára. Ifjúságunknak, gimnáziumi tanulóinknak is meg kell ismerniök, meg kell szeretniök és meg kell tanulniok a komoly, igényes, felelősségteljes munkát. Az egyénnek és a társadalomnak egyaránt érdeke az, hogy fiatalságunk kész és képes legyen az építő és alkotó munkára. Ehhez pedig elengedhetetlenek a komoly követelményű munkagyakorlatok. Tanulóink szeretik is ezeket a gyakorlatokat, szívesen, önkéntes jelentkezés esetén is csaknem teljes számban vesznek részt a nyári munkákban.

Megállapítható, hogy mindezekkel a kérdésekkel kapcsolatban ismételten jelentkezik az újtól, a szokatlantól való aggodalom, s ez érthető is. A folyó kísérletek, valamint a baráti, szocialista országok immár gazdag tapasztalatai azonban feljogosítanak az optimizmusra.

A szocializmus építésében társadalmunk szocialista átalakulásában elért eredményeink megteremtették a feltételeit annak, hogy megfontoltan és körültekintően, de bátran előrelépjünk a szocialista munkaiskola megvalósítása felé. Ez az előrelépés ma már nálunk is történelmi szükségszerűség.

Digitized by Google

IV.

A politechnikai iskolát nemcsak azért kell megteremtenünk, hogy szakmai képzésben részesítsük a tanulókat, hanem — és főképp — azért, mert ez elengedhetetlen ifjúságunk *szocialista neveléséhez.* Általánosságban a politechnikai oktatástól várjuk elsősorban, hogy megszűnjék az iskolának az élettől való, még ma is tapasztalható elszakadottsága, és az iskolai munkának egyoldalú, elméletieskedő jellege, hogy a tanulók sokoldalú képzése a jelenleginél sokkal erőteljesebb legyen. Az oktatást a konkrét termelőmunkával pedig elsősorban azért kell összekapcsolni, mert munka nélkül nemcsak munkára nem lehet nevelni, de egyáltalán teljes értékű emberré sem. A politechnikai oktatás megvalósításában tehát azt tekintjük fő kérdésnek: hogyan lehet a tanulók termelőmunkáját olyan nevelési tényezővé tenni, amely a lehető legnagyobb mértékben emeli egész (általános) műveltségüket és javítja erkölcsi magatartásukat. És megfordítva: hogyan lehet az általános műveltség jellegzetesen szocialista-demokratikus vonásait úgy elmélyíteni, hogy — az általános oktatást tudományosabbá és gyakorlatiasabbá is téve — elősegítsük a tanulók pályaválasztását, és tényleges élethivatásukra jobban készítsük elő őket, mint ahogyan ezt a jelenlegi iskola teszi és teheti.

A politechnikai oktatás nevelési jelentőségéhez tartozik az is, hogy fejleszti a tanulók *dialektikus materialista világnézetét* és *helyes politikai felfogását.* A tanulók a lgkülönbözőbb anyagokkal foglalkozva, azok átalakulását végezve és vizsgálva, az átalakulás törvényeit konkrét módon is megfigyelve és tanulmányozva alaposabban ismerkednek meg azokkal a tényekkel, amelyeknek ismerete a materialista világnézet kialakulásának feltétele. Világossá válik előttük az anyagnak számtalan, csak konkrét munkálkodás közben megismerhető tulajdonsága és az anyagi változások sokféle törvényszerűsége. Ugyanakkor bepillantva a termelésbe, a tanulók azt is tapasztalják, mit jelent a szocializmus építése, milyen szerepet játszik az ország előrehaladásában a munkásosztály és pártja, s kialakítják magukban mai életünk, céljaink, törekvéseink és előrehaladásunk helyes szemléletét. Megdönthetetlen érveket találhatnak gazdasági és társadalmi céljaink helyessége mellett, s meggyőződhetnek arról, hogy a szocialista társadalom a fejlődés soha el nem képzelt perspektíváját nyitja meg népünk előtt.

A politechnikai oktatás döntően járulhat hozzá a szocialista embert jellemző *erkölcsi tulajdonságok,* különösen a munkához való szocialista viszony kialakításához. Miként kísérleteink már mutatják is, a tanulók munkagyakorlatai (főleg üzemi foglalkoztatásai) alapvetően megváltoztatják a munkáról alkotott felfogásukat, mélyítik a termelőmunka és a dolgozó ember iránti megbecsülé-

Digitized by Google

süket és szeretetüket, fejlesztik bennük a szocialista munkaerkölcsöt, a közösség javainak és a közösségtől kapott erkölcsi és anyagi támogatásnak a megbecsülését. Végül a politechnikai oktatás erősíti a tanulók reális életszemléletét és hatékony eszköze lehet fiataljaink értelmi és esztétikai nevelésének is.

A nevelési kérdésekkel szoros összefüggésben kell állást foglalnunk a hazai politechnikai oktatás egyik gyakran visszatérő kérdésében, nevezetesen abban: hol lehet értékesebben és hatékonyabban megszervezni a gimnáziumi gyakorlatokat — az iskolákban-e vagy az üzemekben?

Az ifjúság kommunista nevelése céljából elengedhetetlen, hogy a tanulók rendszeresen találkozzanak munkásosztályunkkal, megismerjék annak világnézeti és politikai állásfoglalását, öntudatát, munkaszeretetét, felelősségérzetét és munkakedvét. Arra van szükség tehát, hogy a munkásosztálynak közvetlen nevelő hatása legyen a tanulók fejlődésére.

Íme a felelet: minthogy a munkásosztály nevelő hatása leginkább az üzemi gyakorlatokon bontakozhatik ki, a gimnazisták szakmai irányú képzése legcélszerűbben és legeredményesebben a nagyüzemekben folyhat. Tudjuk, hogy ennek lehetnek objektív akadályai is, ezért hozzátesszük: ha az iskolának nincs módja rá, hogy a szakmai gyakorlatokat üzemekkel kooperálva szervezze meg, akkor alapvető feladata, hogy a nyári tanulói termelési gyakorlatokat — gondosan előkészítve — nagyüzemekben szervezze meg, így legalább ennek tartama alatt kerüljenek a tanulók közvetlen kapcsolatba a munkásosztállyal, és érezzék annak sokoldalú nevelő hatását.

* *
*

Iskoláinkban évről évre erősödően folynak — részint központi irányítás, részint spontán kezdeményezések alapján — kísérletek a politechnikai oktatás megvalósítására. A politechnikai oktatás irányában történő fejlődés állomásainak tekinthetjük a természettudományi tantárgyak tanulókísérleti és laboratóriumi óráinak elrendelését, az iskolai szertári és szemléltető anyag modernizálására irányuló törekvéseket, a különböző tanterv-módosításokat, az új tankönyvek gyakorlatibbá tételét, a kézimunka általános bevezetését, majd a gyakorlati foglalkozásoknak körülbelül 1000 általános iskola V—VIII. osztályában való bevezetését, s legutóbb a gimnáziumi tanulók termelő munkáját lehetővé tevő 5+1-es rendszer (5 nap iskolai tanítás, 1 nap termelő munka és műszaki képzés) kialakítását.

Bár még csak rövid ideje folynak a kísérletek, máris vannak pozitív eredményeik. Már a politechnikai oktatás szerény kísérletei

Digitized by Google

is észrevehetően kedvezően hatnak a tanulók egyéniségére. Nevelési hatásukat tekintve még akkor is értékesek a munkafoglalkozások, amikor még vitatható, hogy oktatási céljaikat mennyire érik el. De a nevelési eredményeken kívül — a rövid kísérleti idő ellenére — már komoly szakmai eredmény is mutatkozik főleg azokban az iskolákban, amelyekben a gyakorlatok jó feltételeinek és előrelátó megszervezésének eredményeképpen a tanulók nagy kedvvel és igényesen dolgoztak.

Amikor a kísérletek feltételeit említjük, akkor ezzel további előrehaladásunk döntő feltételéhez jutottunk el. Ismételten tapasztalhattuk, hogy a legjobb szándékkal megindított kísérletek sem hoztak eredményt akkor, ha akár a személyi feltételek (jó szakoktató, alkalmas szervező pedagógus) akár a tárgyi feltételek hiányoztak. Ez utóbbiak sorában, főleg a gimnáziumok szempontjából, első helyen kell említenünk a megfelelő üzemet. Ez szinte alapfeltétele a gyakorlatok megszervezésének. A tapasztalatok azt mutatják, hogy — néhány, különösen jól felszerelt iskolai műhellyel rendelkező iskola kivételével — a gyakorlatok csak ott reálisak s ott viszik előbbre a kitűzött célok megvalósítását, ahol az iskolát támogató üzem is fáradozott (és sokszor nagy áldozatokat is hozott) a gyakorlatok eredményességéért.

A hazai és külföldi kísérletek egybehangzó tapasztalatai szerint *a politechnikai oktatás nem maradhat csak az iskola ügye: az egész társadalom szívügyévé kell válnia.* Céljaink elérésének, feladataink teljesítésének alapfeltétele, hogy az oktató-nevelő munkában túllépjünk a megszokott iskolai kereteken. A család és az iskola mellé új nevelési tényező lép: az üzem; a szülők és a hivatásos pedagógusok mellett *az ifjúságnak nélkülözhetetlen nevelőivé lesznek az üzemek dolgozói,* a szakmunkások. Új út ez, de — a kísérletek tanulsága szerint — járható és célhoz vezető út.

Digitized by Google

A mai burzsoá filozófia és szociológia néhány vonatkozása a szocialista forradalom fényében

Írta NIKOLAJ IRIBADZSAKOV

Az Októberi Szocialista Forradalom, az első győzelmes szocialista forradalom, amely alapjában rendítette meg a tőkés világot, szükségképpen rendkívül nagy hatással volt a társadalomtudományok olyan területére, mint a burzsoá filozófia és szociológia.

A forradalom lángja éles fénnyel világította meg a munkásosztály, az elnyomott és kizsákmányolt tömegek felszabadulásának útját, derűlátást oltott e tömegekbe, felgyújtotta forradalmi energiájukat. De minél erősebb lett az októberi láng fénye, minél jobban fellobbant az elnyomott és kizsákmányolt tömegek forradalmi energiája és harcos optimizmusa, annál sötétebb és hosszabb árnyékok borultak a tőkés világra, és kultúrájára. A közelgő alkony árnyai voltak ezek, aggodalommal és halálos rettegéssel töltötték el a burzsoáziának és ideológusainak lelkét.

Ez a magyarázata annak, hogy a társadalmi-történeti problémák, az ember társadalmi és történelmi létének olyan problémái, mint a társadalmi forradalmak, a kultúra sorsa, a tőkés társadalom különböző osztályainak szerepe és sorsa, a tömegeknek és a személyiségnek, a tőkés társadalomnak és kultúrájának sorsa stb. minden osztály, de elsősorban a burzsoázia és ideológusai figyelmének középpontjába kezdtek kerülni.

Kifejeződött ez mindenekelőtt abban, hogy a burzsoázia éppen az Októberi Szocialista Forradalom után kezdett mind nagyobb és nagyobb érdeklődést tanúsítani a szociológia iránt.

A burzsoá ideológusok azelőtt is foglalkoztak szociológiával. De az Októberi Forradalom után rohamosan megnőtt a társa-

Digitized by Google

dalomtudomány szerepe és jelentősége a burzsoá ideológiában. Ezt a tényt maguk a burzsoá szociológusok is kiemelik. Werner Ziegenfuss német burzsoá szociológus „Handbuch der Soziologie" című kétkötetes munkájában megállapítja, hogy az első világháború után „a szociológia kezdett behatolni a társadalmi tudatba, megnyíltak előtte az egyetemek kapui, társadalmi és magánintézmények kezdtek mind jobban és jobban foglalkozni vele". Így például Németországban, amelynek filozófusai, szociológusai, közgazdászai és történészei elsőrendű, sőt vezető szerepet játszottak a burzsoá szociológia fejlesztésében, az egyetemeken csak az 1918-as német novemberi forradalom után kezdtek szociológiai tanszékeket felállítani. Ma a szociológia olyan társadalomtudomány, amely a modern burzsoáziának, valamint politikusainak és gazdasági szakembereinek legnagyobb érdeklődésére tarthat számot.

Tény az is, hogy az Októberi Szocialista Forradalom után a burzsoá filozófiában mindinkább központi helyet kezdett elfoglalni a társadalmi-történeti problematika. A mai burzsoá filozófiának ezt a társadalmi-történeti problematikára irányuló orientációját különösen világosan fejezte ki Max Scheler, az ismert német polgári filozófus, akinek filozófiai és szociológiai nézetei mostanában igen divatosak a Nyugat polgári és szociáldemokrata ideológusai körében. „Philosophische Weltanschauung" című könyvében rámutat arra, hogy „a mai metafizika többé nem kozmológia és objektum-metafizika, hanem metantropológia és cselekvés-metafizika".[1] „Ha van olyan filozófiai feladat — folytatja Scheler —, amelynek megoldása oly halaszthatatlan évszázadunkban, ez a filozófiai antropológia feladata. Arra az alapvető tudományra gondolok, amely az *ember ... lényegét*, ... élettani, lélektani, szellemtörténeti, és társadalmi fejlődésének fő irányzatait és törvényeit tárgyalja".[2]

* * *

A legtöbb modern polgári filozófust és szociológust a következő társadalmi-történeti problémák foglalkoztatják: Van-e az emberiség történelmének valamilyen objektív értelme? Alá van-e rendelve e történelem valamiféle objektív törvényszerűségnek? Képesek-e az emberek a történelmi események jövőbeli alakulását megjósolni, és hatni rá? Van-e haladó történelmi fejlődés? Történelmileg szükségszerű-e a szocializmus és a kommunizmus

[1] Max Scheler, Philosophische Weltanschauung, Lehnen Verlag, München, 1954., 14. old.

[2] Uo., 62. old.

Digitized by Google

győzelme? Ezek azok a problémák, amelyek lekötik a neotomisták és az egzisztencialisták, a neokantiánusok és a neopozitivisták, a pragmatisták és a freudisták, a mai burzsoá filozófia és szociológia valamennyi többé-kevésbé fontos irányzatának figyelmét, és filozófiai tevékenységét. De mindezek a problémák rendkívüli időszerűségüket mindenekelőtt az Októberi Szocialista Forradalomnak, a szocialista világforradalomnak köszönhetik, amelynek része a mi szocialista forradalmunk is.

1. *„Nyugat alkonya".* A legfontosabb, és legaggasztóbb probléma, amelyet az Októberi Szocialista Forradalom a burzsoázia és ideológusai előtt felvetett, a burzsoá társadalom közeli és elkerülhetetlen pusztulásának problémája. Az Októberi Szocialista Forradalom beleoltotta a burzsoáziába és ideológusaiba a burzsoá uralom elkerülhetetlen pusztulásának tudatát. Ez a legvilágosabban Oswald Spengler pesszimista és fatalista filozófiai-történelmi nézeteiben tükröződött, amelyeket „Der Untergang des Abendlandes" című kétkötetes művében fejtett ki. Sok burzsoá filozófus és szociológus elvetette Spengler sötét jóslatait. De Spengler eszméinek burzsoá bírálata ellenére ezek az eszmék mindmáig feltétlen és egyre növekvő hatással vannak a burzsoá filozófusokra, szociológusokra, történészekre és politikusokra. Maga a jelenlegi burzsoázia társadalmi-politikai léte táplálja ezeket az eszméket, s ezt tömérdek burzsoá filozófus, szociológus, történész és politikus ma már nyíltan is beismeri. „Amit át kell élnünk, az mindenütt csak bukás és pusztulás" — írja Johann Fischl burzsoá filozófus.[3] Ennek a mai burzsoázia szempontjából egyáltalán nem örvendetes történelmi helyzetnek a képét még konkrétabban rajzolta meg egyik beszélében Dean Acheson, az Egyesült Államok volt külügyminisztere. „A jövő történészeti — jelentette ki — kénytelenek lesznek a XX. század 50-es éveiben történelmi fordulópontot látni. A század első fele prológus volt, amelyet erőszak, bomlás és változások jellemeztek; megsemmisült a XIX. század világrendje, azokkal a nagy európai birodalmakkal együtt, amelyek fenntartották (az európai imperializmus világrendszerét. — N. I.). Egy évszázad alatt Európa súlypontja Franciaországból, a XIX. század elejének legerősebb országából Keletre helyeződött át — a XX. század elején Németországba, majd a század közepén Oroszországba." Acheson a második világháborút követő évtized nemzetközi eseményeit elemezve rámutat arra, hogy ez az évtized a Szovjetunió termelése, műszaki ismeretei, és katonai ereje hatalmas arányú növekedésé-

[3] Johann Fischl, Materialismus und Positivismus der Gegenwart, Verlag Styrya, Graz—Wien—Altötting, 1953., 2. old.

Digitized by Google

nek időszaka volt. „Erre az időszakra esett a kommunista rendszer megszilárdulása a szárazföldi Kínában, ahol azután megkezdődött a jelentős arányú ipari termelés. És végül, a szóbanforgó évtizedről szóló igaz beszámoló végén el kell mondani, hogy az uralkodó erő pozícióját, amellyel a Nyugati Szövetség az évtized elején rendelkezett, az évtized végére elvesztette. Bármilyen homályos legyen is számunkra a mi időnk, a történész kétségkívül felismeri, hogy az évtized végén az események döntő pillanathoz közeledtek. A nyugati szövetség vagy teremt, vagy nem teremt új egyensúlyt a kommunista hatalmakhoz viszonyítva, olyan egyensúlyt, amelynek alapján elég biztos világrendet lehet felépíteni. Ha nem teremt ilyen egyensúlyt, akkor az uralkodó kínai—szovjet erő határozza meg a XX. század hatvanas évei történelmének irányzatát, és valószínűleg azt is, hogy ki fogja ezt a történelmet megírni."[4]

Acheson mint a hidegháború híve, természetesen nem tud meglenni anélkül, hogy ne tulajdonítson a Szovjetuniónak, Kínának, és a többi szocialista országnak a tőkés országok ellen irányuló állítólagos támadó szándékokat. De ettől függetlenül, beszéde tartalmazza azt a beismerést, hogy a tőkés világnak alkonyodik, hogy felkel a szocializmus és a kommunizmus napja, hogy a világburzsoázia nem képes megállítani ezt a napkeltét és, hogy a világtörténelem alakulása kiábrándultságot, és rettegést kelt benne.

Egyáltalán nem meglepő ezért, hogy jelenleg még az olyan burzsoá ideológusok is, mint Thure von Uexküll, a filozofálgató biológus, ilyen, a burzsoáziát aggasztó kérdésekkel foglalkozik: „Hol vagyunk? Milyen úton állunk? Milyen jövőt ígér az a jelen, amely a hit és a haladás korszakával együtt a történelemnek ad át mindent, ami megbízhatónak és igazinak tűnt számunkra? Egyáltalán adhat-e nekünk valamilyen jövőt?"[5] Választ keresve ezekre a kérdésekre, Uexküll igyekszik megtalálni azokat a távlatokat, amelyek — szavai szerint — „ismét nyugalmat és rendet vihetnének korunk háborgó lelkébe", vagyis a burzsoázia félelemtől remegő lelkébe, melyet azonosít korunk lelkével.

Amint azonban a továbbiakban látni fogjuk, a jövő távlatai, amelyeket a burzsoá filozófusok és szociológusok próbálnak megrajzolni, egyáltalán nem vigasztalóak a tőkés rend hívei számára. Nehéz most olyan burzsoá filozófust vagy szociológust találni, aki azt merné állítani, hogy a kapitalista világnak tiszta formájában

[4] Pravda, 326. sz. 1959. nov. 22. — D. Acheson beszéde a NATO parlamenti tanácsának washingtoni ülésszakán.

[5] *Ernesto Grassi* und *Thure v. Uexküll.* Von Ursprung und Grenzen der Geisteswissenschaften und Naturwissenschaften, Bern, 1950., 19. old.

Digitized by Google

van jövője. A burzsoá filozófusok és szociológusok többsége nem-kapitalistának rajzolja meg az emberi társadalom jövőjét. Egyesek közülük azt az álláspontot vallják, hogy a kapitalizmus bukása elkerülhetetlen. Mások azt hangoztatják, hogy a jövő társadalma nem lesz kapitalista, de nem lesz szocialista sem (Aron, Scheler és mások). Ismét mások kijelentik, hogy nincs értelme várni Nyugat alkonyát, mert az már beköszöntött (Reiner Teper, Klemens Brockmöller és mások). Brockmöller például Spengler történelemfilozófiai nézeteiből indul ki, de tovább megy és kijelenti: „Nincs értelme nyugati kultúráról beszélni, ez már a múlté". Véleménye szerint reménytelen minden olyan kísérlet, hogy megmentsék a nyugati kultúrát, vagyis a kapitalizmust. Ez elhal, de szerinte tovább él a katolicizmus és a katolikus egyház.[6]

Mindez egyáltalán nem azt jelenti, hogy ezek a burzsoá ideológusok a kapitalizmus ellen foglalnak állást. Egyáltalán nem. Ez csak arról tanúskodik, hogy a kapitalizmus mint társadalmi rendszer annyira lejáratta magát, és pusztulásának szükségszerűsége annyira nyilvánvaló lett, hogy jelenleg majdnem lehetetlen igazolni jövőjét.

Ezért a burzsoá filozófusok és szociológusok nagyrésze azt próbálja bizonygatni, hogy az emberi társadalom jövőbeli fejlődésének kérdése önmagában helytelen és teljesen felesleges, hogy egyáltalán nem lehet erre a kérdésre pozitív választ adni. Ezt a célt szolgálja a nagy része azoknak a munkáknak, amelyeket a mai burzsoá filozófusok és szociológusok a következő problémának szentelnek:

2. Van-e az emberi történelemnek valamilyen értelme? Ha igen, lehetséges-e tudományosan megismerni és ezen az alapon megjósolni a történelem jövőbeli menetét?

Ez a probléma rendkívül összetett. A burzsoá filozófusok és szociológusok itt a következő kérdések összességét veszik tekintetbe: Van-e valamilyen logikai rend a történelmi események menetében, vannak-e a történelmi fejlődésnek valamilyen határozott tendenciái, amelyek szükségszerűen elvezetnek meghatározott társadalmi formákhoz? Vagy a történelem események rendezetlen káosza, amely semmiféle meghatározott irányba nem vezet? Ha van a történelmi fejlődésben logikai rend, ha vannak benne meghatározott tendenciák, akkor milyen ezeknek a természete: objektívan léteznek-e, vagy valamilyen tudat hozza létre őket? és így tovább.

A történelem értelmének kérdése nem új. De az a válasz, amelyet a mai burzsoá filozófusok és szociológusok adnak rá,

[6] Voproszi Filoszofii, Moszkva, 1959. 10. sz., 127. old.

Digitized by Google

alapvetően különbözik attól a választól, amelyet annak idején az egykor haladó burzsoázia filozófusai és szociológusai adtak erre a kérdésre.

Valamikor a burzsoázia haladó, forradalmi osztály volt. Ideológusai nem események rendezetlen káoszának látták a történelmet, hanem igyekeztek törvényszerű, meghatározott értelemmel bíró folyamatnak ábrázolni. Ilyennek tekintették a történelmet Vico, Herder, Lessing, Goethe, Kant, Hegel, Comte és mások. Herder véleménye szerint például a történelem a felfelé ívelő fejlődés, a feltartóztathatatlan társadalmi haladás törvényszerű folyamata, amely az emberiesség megvalósulásához vezet. A történelem célja és értelme az ő véleménye szerint az emberiesség megvalósítása. Kant a történelem célját és értelmét az erkölcsi szabadság uralmának kiszélesítésében látta, Hegel pedig abban, hogy a szellem a szabadság tudatára ébred.

Ha figyelembe vesszük azt a körülményt, hogy az akkori burzsoá filozófusok olyan elvont fogalmak alatt, mint „emberiesség", „erkölcsi szabadság", „a szabadság tudata", stb., csupán a polgári forradalom eszményein felépülő társadalmi rendet értették, világossá válik, hogy valójában a történelem célját és értelmét éppen az olyan társadalmi rend megteremtésében látták, amelyet akkor az emberiség legmagasztosabb eszményének tartottak. Így vagy úgy, de az akkori burzsoá ideológusok meghatározott értelmet láttak a történelemben.

Manapság a történelem értelmének problémája nem kevésbé, hanem inkább még erősebben foglalkoztatja a burzsoá filozófusokat és szociológusokat, mint a múltban. Napjaink burzsoá irodalma tömérdek könyvet szentelt és szentel ennek a problémának. Ilyenek például: Karl Jaspers „A történelem eredetéről és céljáról", N. Berdiajew „A történelem értelme", Theodor Lessing „A történelem, mint az értelmetlennek értelemmel való felruházása", és „A történelem értelmének kérdése", H. Waltz „A világtörténelem értelme és értelmetlensége", Hans Freier „Korunk elmélete" című könyve, és sok más munka.

De a mai burzsoá filozófusoknak és szociológusoknak mind az indítékai, mind pedig a céljai különböznek a valamikor haladó burzsoázia ideológusainak indítékaitól és céljaitól, ennélfogva gyökeresen különböznek a történelem értelmére vonatkozó nézeteik is.

Mint ismeretes, korunk a kapitalizmus összeomlásának és pusztulásának, a szocializmus és a kommunizmus világraszóló történelmi jelentőségű győzelmeinek korszaka. A szocialista országokban, amelyekben a földkerekség lakosságának egyharmada él, az emberek százmilliói kommunista pártjaik vezetésével pá-

Digitized by Google

ratlan arányú és ütemű, egyedülállóan szervezett, tudatos, tervszerű, és célirányos történelmi alkotó tevékenységben vesznek részt, teljesen új társadalmat teremtenek — a szocializmus és a kommunizmus társadalmát. Ugyanakkor a tőkés, a gyarmati, a függő, és a gyarmati rabságból nemrég felszabadult országokban hatalmas néptömegek indulnak harcba a kommunista pártok, valamint más demokratikus és haladó pártok és erők vezetésével az önálló, szervezett és tudatos történelem-alkotásért, amely világos és határozott célt tűz maga elé — az imperialista rabszolgaság, a kapitalista rend megsemmisítését, és egy új, demokratikus és szocialista rend megteremtését.

Ennek a történelemben páratlanul álló és szakadatlanul bővülő kapitalistaellenes, demokratikus, szocialista és kommunista történelmi tevékenységnek legfőbb eszmei lelkesítője a marxizmus, pontosabban a történelemről szóló marxista tanítás.

A marxizmus kimutatja, hogy az emberi történelem nem események rendezetlen káosza, hanem objektív, törvényszerű, felfelé ívelő fejlődési folyamat a társadalmi élet alacsonyabb formáitól a magasabb formák felé. Ennek az alacsonyabbtól a magasabb felé tartó fejlődésnek nincsenek határai. E fejlődés objektív, dialektikus logikája folytán a szocializmus és a kommunizmus győzelme történelmileg ugyanúgy szükségszerű, amint szükségszerű volt a kapitalizmus győzelme a feudalizmus fölött. A történelmi fejlődés ezen objektív dialektikus logikájának figyelembevétele és alkalmazása lehetővé teszi a kommunista pártok vezette forradalmi tömegeknek, hogy történelem-alkotásukban olyan tudatosan és helyesen megfogalmazott történelmi célokat tűzzenek maguk elé, amelyek megfelelnek a történelem reális logikájának. Lehetővé teszi, hogy a tömegek megvalósítsák ezeket a nagy történelmi célokat, megteremtsék a társadalmi életnek azokat a magasabb formáit, amelyek magasra emelik a tömegek, és minden egyes egyén életszínvonalát, s ily módon történelemalkotó munkájukat mély értelemmel és tartalommal töltsék meg.

Világos, hogy ilyen történelmi helyzetben a burzsoá filozófusok és szociológusok nem tekinthetik úgy a történelem értelmének problémáját, ahogy valamikor olyan filozófusok tekintették, mint Herder, Kant, Hegel, sőt Comte.

A mai burzsoá filozófusok és szociológusok nagy része azt állítja, hogy *az emberi történelem önmagában nélkülözi az értelmet, és ha a történelem valamiféle értelméről beszélünk, mindig olyan értelemről van szó, amelyet eszméinktől és kívánságainktól függően mi tulajdonítunk neki.*

Theodor Lessing szerint a történelemnek nincs semmiféle objektív értelme, vagyis nincs benne semmiféle objektív okozati

Digitized by Google

összefüggés, semmiféle objektív törvényszerűség vagy tendencia. A történész nem a történelmi jelenségek oksági összefüggéseit, törvényszerűségeit, logikáját tárja fel, hanem ezeket maga gondolja ki, és viszi be a történelembe. Ilyen szubjektív idealista történelemszemlélettel találkozunk Ortega y Gassetnál, Raymond Aronnál, Hugo Prelernél és másoknál. Ortega y Gasset „A történelem mint rendszer" című könyvében azt írja, hogy „az élet számunkra adva van, nem mi magunk választjuk, hanem váratlanul kerülünk bele, anélkül, hogy tudnánk, mi történik velünk. De az élet, amelyet kapunk, nem valami kész dolog. Nekünk kell kialakítanunk, mindenkinek magának kell kialakítania a saját életét. Az élet — feladat. De a legfontosabb itt nem az, hogy törekednünk kell elvégezni ezeket a feladatokat, amelyekből az élet összetevődik, hanem ellenkezőleg: mindig kénytelenek vagyunk valamit tenni, de igazában nem valami meghatározott dolgot, következésképpen nem vagyunk megkötve ezzel vagy azzal a feladattal, mint ahogy például a csillagokat megköti pályájuk, vagy a követ a gravitációs törvény. Mielőtt valamit cselekszik, minden embernek saját veszélyére és kockázatára kell eldöntenie, mit kell neki cselekednie",[7] Gassetnak ebből a gondolatából az következik, hogy az emberi élet, tehát az emberi történelem is alaktalan, meghatározatlan valami, amelyet minden ember a maga számára, másoktól függetlenül és eltérően alakít. Véleménye szerint lehetetlen ezért tömérdek ember szervezett, tervszerű, egységes cselekvése közös történelmi célok és feladatok elérése végett, nem létezhetnek a történelmi fejlődésben meghatározott tendenciák. Eszerint senki nem mondhatja meg, milyen lesz a közeli vagy a távoli jövő nemcsak az emberiség egésze, hanem még az egyes népek és egyének számára sem. „Az ember — írja — rendkívül plasztikus lény, amelyből mindent csinálhatunk, amit akarunk, mert nem más, mint tiszta lehetőség."[8] Ezen túlmenően, szerinte az egyes ember élete végtelen lehetőséget mutat. „Életem minden pillanatában különböző lehetőségek tárulnak fel előttem; megtehetem ezt vagy azt. Ha azt teszem meg, a következő pillanatban A vagyok, ha ezt teszem meg, akkor már B vagyok"[9], és mivel valamelyik lehetőség kiválasztása teljesen szubjektív dolog, senki sem mondhatja meg az egyénről, hogy mi lesz életének következő pillanatában.

Vannak olyan burzsoá filozófusok és sziciológusok, akik nem tagadják, hogy a történelemnek van valamilyen értelme. De a

[7] José Ortega y Gasset, Geschichte als System und über das Römische Imperium, Stuttgart, 1952., 11—12. old.

[8] Uo., 56. old.

[9] Uo., 53. old.

Digitized by Google

többségük — a neotomisták, Arnold Toynbee és mások — azt állítja, hogy ezt az értelmet az isten vitte bele a történelembe, ily módon a történelmet és a történelemelméletet a teológiára vezeti vissza. Más, Raymond Aronhoz hasonló burzsoá filozófusok és szociológusok azt a véleményt vallják, hogy célszerűbb nem belekeverni a vallást ilyen „reménytelen vállalkozásokba". De mind az előbbiek, mind az utóbbiak — tehát mind azok, akik egyetértenek abban, hogy a történelemnek van valamilyen értelme, mind pedig azok, akik azt állítják, hogy nincs semmi értelme — megegyeznek egy dologban, nevezetesen abban, hogy a történelem, és mindenekelőtt a jövő történelmi fejlődése hozzáférhetetlen az emberi megismerés számára, hogy lehetetlen a történelem tudományos megismerése, és a történelmi események jövőbeli alakulásának tudományos előrelátása.

Karl Popper, az ismert neopozitivista, „A historicizmus nyomora" című könyvében azt hirdeti, hogy „nem jósolhatjuk meg az emberi történelem jövőbeli menetét", mivel „nem létezhet a történelmi fejlődésről szóló olyan tudományos elmélet, amely a történelmi jövőbelátás alapjául szolgálhatna".[10] Raymond Aron nem tagadja, hogy a történész, a szociológus, a jogász, stb. feltárhatja az egyes történelmi aktusok és események értelmét. „De nem tárják fel az egésznek az értelmét. A történelem nem valami abszurd dolog, de egyetlen élő ember sem tudja felfogni végső értelmét".[11] Ez az értelem megfoghatatlan. Arnold Toynbee történelemfilozófiai nézetei lényegesen eltérnek ugyan Popper és Aron nézeteitől, de az agnoszticizmusban megegyeznek és Toynbee nézetei nemcsak hogy mélységesen agnosztikusak, hanem még ráadásul misztikusak is. „A kultúra válaszúton" című könyvében azt állítja, hogy az emberi történelem „e világ szűk színpadán mesterien és állandó előrehaladással végrehajtott isteni terv; terv, amelyből csak egyes részleteket vagyunk képesek felfogni, amely minden tekintetben meghaladja emberi értelmi képességeinket, meghaladja értelmünket".[12]

Ennek a történelemfilozófiai agnoszticizmusnak a rendeltetése egészen világos. Tagadja a történelmi fejlődés tudományos elméletének lehetőségét, annak a lehetőségét, hogy a múlt, a jelen és a jövő emberi társadalmát tudományosan megismerjük, hogy ezzel elvesse a kommunista pártok egész elméleti és gyakorlati-forradalmi tevékenységének, e tevékenység filozófiai alapjai-

[10] K. Popper, The Poverty of Historicism, London, 1957., X. old.
[11] R. Aron, Opium für Intellektuelle, Köln—Berlin, 1957., 170. old.
[12] Arnold Toynbee, Kultur am Scheidewege, West-Berlin, 1958., 17. old.

Digitized by Google

nak tudományos jellegét. A dolog lényege az, hogy ha nem lehetséges tudományos elmélet a társadalom történelmi fejlődéséről, ha a történelmi fejlődés jövőbeli alakulását tudományosan nem látjuk előre, akkor nem tudomány a szocializmus és a kommunizmus történelmi szükségszerűségéről szóló marxista tanítás sem. A mai burzsoá filozófusok és szociológusok így próbálják bebizonyítani, hogy a marxizmus nem tudomány, csupán valami utópista társadalmi tanítás, amely nem tudományos ismereteken, hanem hiten alapul. Éppen ezen az alapon nevezi Aron a marxizmust „az értelmiség vallási ópiumának".

Ahhoz azonban, hogy kimutassák a történelem értelmetlenségét és megcáfolják a szocializmus és a kommunizmus — mint a kapitalizmushoz képest magasabbrendű és haladóbb társadalmi rend — történelmi szükségszerűségéről szóló marxista tanítást, a mai burzsoá filozófusok és szociológusok már azt állítják, hogy *történelmi haladás* egyáltalán nem létezik.

Amikor a burzsoázia forradalmi osztály volt, ideológusai a történelmi haladás lelkes, meggyőződéses hívei voltak, kiálltak nemcsak a társadalom egészének haladó fejlődése, hanem az egyes ember haladó fejlődése mellett is.

A mai burzsoázia ideológusai régen elvetették ezeket a nézeteket. Ma ugyanolyan nézeteik vannak a haladásról, amilyeneket a polgári forradalmak idején a pusztuló nemesség ideológusai vallottak.

Korunk burzsoá filozófusai és szociológusai tagadják a haladó történelmi fejlődés objektív létezését. Igaz ugyan, hogy e filozófusok némelyike beszél még történelmi haladásról, de ezen nem az objektív és törvényszerű fejlődést és mindenekelőtt nem a társadalom termelőerőinek, termelési viszonyainak, és a velük összefüggő társadalmi intézményeknek és eszméknek a fejlődését, nem a tömegek anyagi és kulturális életszínvonalának emelkedését stb. érti. Sokan közülük egészben véve tagadják a haladást.

3. *„Sem kapitalizmus, sem szocializmus."* Napjainkban a tőkés rend nem népszerű a tömegekben, viszont maguknak a tömegeknek a társadalmi-történelmi szerepe jobban megnőtt, mint valaha, és szakadatlanul tovább növekszik. Ma, amikor szocialista államok és erős kommunista pártok vannak, a tőkés országok burzsoá reakciójának napról napra mind nehezebb lesz a tömegek háta mögött, vagy a tömegek akarata ellenére valamilyen jelentősebb lépést tenni belpolitikai vagy nemzetközi politikai területen. A jelenlegi burzsoázia gyűlöli a néptömegeket,

Digitized by Google

de egyben retteg is tőlük, retteg a társadalmi-politikai életben betöltött növekvő szerepüktől.

A burzsoá ideológusok többsége ezért óvakodik attól, hogy nyíltan védelmébe vegye a kapitalizmust. Igyekszenek a maguk oldalára vonni a tömegeket, és ebben a törekvésükben minden restelkedés nélkül felhasználják a maguk céljaira a „haladás", sőt a „szocializmus" demagóg módon hangoztatott jelszavát. Ilyen szociális demagógiához folyamodnak olyan reakciós burzsoá filozófusok és szociológusok is, mint Max Scheler és Arnold Toynbee.

Scheler már idézett „Philosophische Weltanschauung" című könyvében azt hangoztatja, hogy az emberiség már kezd belépni egy új történelmi korszakba, amelyet ő „a kiegyenlítődés korszakának" nevez. Azért adja ezt a nevet az általa kiagyalt korszaknak, mert azt állítólag „a *kapitalizmus* és a *szocializmus* kiegyenlítődése, és ezzel együtt az osztálylogikának, az osztályok helyzetének, a *felsőbb* és *alsóbb* osztályok osztályjogainak kiegyenlítődése jellemzi. Kiegyenlítődés van az úgynevezett *kultúrnépek, félkultúrnépek és primitív* népek politikai uralmában"[13]. Scheler azt állítja például, hogy „a burzsoázia és mindenekelőtt az önálló burzsoá vállalkozók fokozatosan elvesztik hatalmukat és jelentőségük egy részét", hogy a burzsoáziából és a proletariátusból új társadalmi osztályok differenciálódnak, hogy a tőkés államok „jóllehet megőrzik a magántulajdon intézményét, mind több és több úgynevezett szocializmust vesznek át minden lehetséges formában". Ugyanakkor szerinte a szocializmus átveszi a kapitalizmus néhány elemét.

Scheler véleménye szerint ez a „kiegyenlítődési korszak" nem olyan állapota az emberi társadalomnak, amelyet saját maga választhat, vagyis akarhat vagy nem akarhat. „Ez — írja — elkerülhetetlen sors"[14]. Scheler tehát ugyanúgy fatalista nézeteket vall, mint Spengler.

Az osztályok, a szocializmus és a kapitalizmus kiegyenlítődése szerinte különböző utakon mehet végbe; erőszakos vagy békés, fájdalom nélküli úton. „Jelenleg a helyesen felvetett *politikai* feladat lényegében az — írja —, hogy úgy vezessék és irányítsák ezt a kiegyenlítődést, hogy minimális rombolással, robbanással, vérrel és könnyel valósuljon meg"[15]. Scheler véleménye szerint ezt a feladatot a kizsákmányoló osztályok úgynevezett „elitje" végezhetné el a munkások és a többi kizsákmányolt tömegek számára.

A mai szociáldemokrata teoretikusok, és a legkülönbözőbb revizionisták szerint a kapitalista társadalomban megszűnnek az

---

13 Max Scheler, Philosophische Weltanschauung, 97. old.
14 u. o., 97. old.
15 u. o., 98. old.

Digitized by Google

osztályellentétek, mivel a modern társadalomban a burzsoázia lényegében elvesztette korábbi gazdasági és politikai hatalmát és szerepét, s egy új osztály (a „menagerek") szorította ki, továbbá mivel a mai kapitalizmus spontán módon kezdett szocializmussá átfejlődni. Szembetűnő, hogy ezek az eszmék igen közeli rokonságban vannak Max Scheler reakciós burzsoá filozófusnak, a teológia védőügyvédjének eszméivel. Itt természetszerűleg felvetődik a kérdés: kié az elsőbbség ezeknek az eszméknek a létrejöttében és ki volt a plagizátor? Lehetséges, hogy Scheler egyet-mást kölcsönvett a szociáldemokrata teoretikusoktól. De elvitathatatlan tény, hogy ő a filozófiai és szociológiai kérdésekben fellépő mai szociáldemokrata és revizionista teoretikusok egyik tanítómestere. A Német Szociáldemokrata Párt sok ideológusa a filozófia Scheler-féle szubjektív idealista felfogását a leghiteltérdemlőbbnek tartja, az úgynevezett „kiegyenlítődési korszak" elméletében pedig olyan filizófiai-szociológiai felfedezést lát, amely a szocializmus marxista alapjait hivatott felváltani.

Schelernek a „kiegyenlítődési korszakra" vonatkozó gondolataihoz nagyon hasonlítanak, s a mai burzsoá szociológiában és történetírásban igen divatosak a nagy angol burzsoá történész és szociológus, *Arnold Toynbee* történetfilozófiai eszméi.

Toynbee Spengler tanítványa. Az ő történetfilozófiai nézetei szerint az emberi társadalmak, amelyeket „kultúráknak" nevez, születnek, fejlődnek, virágzanak, hanyatlásnak indulnak és elpusztulnak. De vajon elkerülhetetlen-e — kérdezi —, a „mi" társadalmunk, a kapitalista társadalom pusztulása? Vagy van lehetősége annak, hogy megújuljon, megmeneküljön a pusztulástól, újjászülessék egy új életre?

Toynbee úgy véli, hogy a kapitalista társadalom elkerülheti a korábbi társadalmak sorsát. Ehhez azonban három alapvető feladatot kell teljesítenie: politikai területen meg kell teremtenie a kölcsönös együttműködésen alapuló, egyetlen törvényes nemzetközi kormányt; gazdasági területen meg kell valósítania a szabad gazdaság és a szocializmus hasznos szintézisét, szellemi területen pedig „a világi felépítményt ismét vallási alapra kell helyeznie"[16]. E három feladat közül az ő véleménye szerint legtovább a vallási feladat megoldása tart. De a másik kettő, különösen a második, fontosabb a harmadiknál. Toynbee rámutat, hogy ha a kapitalista világnak nem sikerül a közeljövőben megbirkóznia „a szabad gazdaság és a szocializmus szintézisének gazdasági feladatával", akkor egyszersmindenkorra elveszíti újjászületési lehetőségét, vagyis elpusztul.

[16] Arnold Toynbee, Kultur am Scheidewege, 33—34. old.

Digitized by Google

Azoktól a burzsoá ideológusoktól eltérően, akik tagadják a történelmi haladást, Arnold Toynbee beszél a „haladásról", sőt elismeri a „szocializmus" szükségszerűségét is. De itt egyáltalán nem arra gondol, amire a marxizmus.

Toynbee beszél történelmi haladásról, de ez a haladás az ő véleménye szerint mindössze vallási, vagyis szellemi haladás. „A vallási haladás — írja — szellemi haladást jelent, a szellem pedig az egyént jelenti, ezért a vallási haladásnak az egyén szellemi életében kell megnyilvánulnia"[17]. Toynbee azt tartja, hogy a történelmi haladás nem érinti a társadalom anyagi életét, nem érinti a dolgozó és kizsákmányolt tömegeket. Az ő haladás-fogalma csak kiválasztott egyedek, az úgynevezett „alkotó kisebbség" vagy „elit" szellemi életére vonatkozik, és itt a kizsákmányoló kisebbségre gondol, amely szerinte a történelmet csinálja. Toynbee „szocializmusa" ezért különleges szocializmus. Nem irányozza elő a burzsoáziának, mint társadalmi osztálynak a megsemmisítését, sőt éppen fenntartását követeli. „Válaszúton a kultúra" című idézett könyvében, amely először 1948-ban jelent meg, majd a szerző előszavával 1958-ban ismét kiadták, Toynbee azzal fenyegetőzik, hogy a burzsoázia megsemmisítése az egész társadalom megsemmisítésével jár.

„Most minden nyugati országban kérdésessé vált a nyugati burzsoázia jövője — írja Toynbee. — Ami itt végeredményben kialakul, az nemcsak az emberiség valamely részét érinti, azt, amelyhez közvetlenül köze van; ez a nyugati burzsoázia ugyanis, ez az egészen jelentéktelen kisebbség, kovász, amely az új korban erjedni kezdett és megteremtette a mai világot. Lehetséges-e, hogy az alkotás túlélje alkotóját? Ha a nyugati burzsoázia elpusztul, nem követi-e ezt az emberiség egész épületének rombadőlése? Bármi legyen is a válasz erre a sorsdöntő kérdésre, világos csak az, hogy az uralkodó kisebbség válsága szükségszerűen az egész környező világ ugyanilyen válságát idézi elő."[18]

Amint látjuk, Scheler azt bizonygatta számunkra, hogy a mai társadalomban a burzsoázia már nem tölti be az uralkodó és kizsákmányoló osztály korábbi szerepét, Toynbee viszont azt mutatja ki, hogy éppen mint uralkodó kisebbség létezik. De mindketten egyetértenek abban, hogy olyan „szocializmust" kell felépíteni, amelyhez nem kapcsolódnék a burzsoá osztály megsemmisítését célzó semmiféle harc sem.

•

[17] u. o., 173. old.
[18] u. o., 21. old.

Digitized by Google

Az ismertetett példák szemléltetően és meggyőzően mutatják, hogy az Októberi Szocialista Forradalom győzelme és világtörténelmi jelentőségű eredményei, a szocialista forradalom győzelme Kínában és a népi demokratikus országokban (beleértve a mi szocialista forradalmunkat is), a szocialista világrendszer szakadatlanul növekvő ereje és sikerei nemcsak a marxista filozófia és szociológia problémáit és tartalmát határozzák meg, hanem bizonyos értelemben a burzsoá filozófia és szociológia problematikáját és tartalmát is. A mai burzsoá filozófia és szociológia igen nagy mértékben a burzsoázia ideológiai reakciója a szocialista világforradalomra és növekvő sikereire. Ezért azokat a történelemfilozófiai és szociológiai problémákat, amelyek jelenleg a burzsoá filozófusokat és szociológusokat foglalkoztatják, valamint történelemfilozófiai és szociológiai elméleteik eszmei tartalmát csakis a szocialista forradalom győzelmének és fejlődésének fényénél lehet megérteni.

Ha a modern burzsoá filozófiát és szociológiát nem a szocialista világforradalom fejlődésének fényénél vizsgáljuk, nem tudjuk helyesen megérteni azt. Nemcsak azért, mert ez a filozófia és szociológia a mai burzsoázia ideológiai reakciója a szocialista forradalomra, hanem azért sem, mert a szocialista forradalom az a leghitelesebb és a legbiztosabb, a legmeggyőzőbb kritérium, amelynek segítségével feltárható tudományos tarthatatlanságuk és reakciós voltuk.

Mint már láttuk, korunk burzsoá filozófusai és szociológusai azt állítják, hogy a történelemben nincs semmiféle objektív értelem, vagyis semmiféle objektív logika, nincsenek objektív törvényszerűségek és tendenciák, hogy a történelem események összevisszasága, mivel az emberek társadalmi-történelmi életükben szabadon megtehetnek bármit, amit csak jónak tartanak. Ugyanakkor ezek a burzsoá filozófusok azt hangoztatják, hogy a társadalmi-történeti fejlődésnek egyáltalán nem lehet tudományos elmélete, ezért a történelmi fejlődést sem lehet tudományosan előrelátni, az emberek, az osztályok és a pártok nem gyakorolhatnak szervezett, tervszerű és célirányos hatást a történelmi fejlődés jövőbeli menetére. Ezek a filozófusok azzal tömik tele az ember fejét, hogy tehetetlen, hogy csak elemi részecskéje a minden értelmet és logikát nélkülöző, rendezetlen káosznak, vagy játékszer valamiféle emberfölötti, természetfölötti, isteni erő kezében.

A szocialista forradalom győzelmes előretörése már teljesen megcáfolta mindezeket a történelemfilozófiai és szociológiai néze-

Digitized by Google

teket, amelyeket nemcsak a modern burzsoá filozófusok és szociológusok hirdetnek, de a szociáldemokrata pártok ideológusai és a legkülönbözőbb revizionisták is.

Marx és Engels több mint száz évvel ezelőtt megteremtették az emberi társadalomról és az emberi történelemről szóló igazi tudományt. Kimutatták, hogy a társadalmi-történelmi fejlődés nem események zűrzavaros káosza, hogy a történelem nem színpad, amelyen mindenki azt teheti, amit éppen akar, hogy az emberi történelmet nem valami természetfölötti erő irányítja és hogy az emberek nem tehetetlen játékszerek a sors kezében.

Marx és Engels kimutatták, hogy a történelmet emberek csinálják, de nem csinálhatják úgy, ahogy nekik tetszik. Az emberi társadalom történelmi fejlődése az emberek tudatától és akaratától független, objektív törvényeknek van alárendelve. Ha az emberek történelmi tevékenységükben figyelembe veszik ezeket a törvényeket, akkor tevékenységük sikeres lesz, ha azonban nem veszik figyelembe, vereséget szenvednek.

A társadalmi fejlődés törvényeinek ismeretére támaszkodva Marx és Engels megjósolta a szocializmus és a kommunizmus szükségszerű győzelmét.

A burzsoá ideológusok tengernyi tintát és tollhegyeket fecséreltek annak bebizonyítására, hogy Marx és Engels jóslatai üres, utópista illuziók, amelyek sohasem valósulhatnak meg, hogy a kapitalista rendszer örök.

A történelmi gyakorlat azonban Marx és Engels jóslatát igazolta. A Lenin alkotta és nevelte bolsevik párt vezetésével győzött az Októberi Szocialista Forradalom, amely új korszak kezdetét nyitotta meg az emberiség világtörténelmében — a szocializmus és a kommunizmus koráét. A burzsoázia nem nyugodott bele az Októberi Szocialista Forradalom győzelmébe. Ideológusai igyekeztek kimutatni, hogy az Októberi Forradalom győzelme történelmileg nem volt szükségszerű, csak a történelmi körülmények véletlen összejátszásának, a bolsevikok „merészségének" eredménye. Azt jósolták, hogy a szocialista forradalom egyetlen más országban sem győzhet, hogy az Októberi Forradalom hamarosan összeomlik, ugyanakkor minden fizikai és ideológiai erőt és lehetőséget felhasználtak, hogy ezt az összeomlást kierőszakolják.

E sötét jóslatokkal szemben Lenin kijelentette: „*Az első bolsevik forradalom* kiragadta az imperialista háborúból, az imperialista békéből *az első százmillió embert*. Az elkövetkezendők ki fogják ragadni az ilyen háborúkból és az ilyen békéből az egész emberiséget"[19].

Lenin e lángeszű jóslata nem isteni megnyilatkozás vagy

[19] Lenin Művei, 33. kötet, Szikra, Budapest, 1953. 39. old.

Digitized by Google

váratlan intuitív ráötlés eredménye, történelmi korszakunk mélyenszántó marxista elemzésén alapul, ami lehetővé tette Leninnek, hogy természettudományos pontossággal feltárja e korszak fejlődésének törvényeit, mozgatóerőit és fő tendenciáit.

Lenin tudományos marxista jövőbelátásának zsenialitása abban áll, hogy négy évtizeddel ezelőtt, olyan időpontban, amikor Anglia és Franciaország csak nemrég kerültek ki győztesként az emberiség történelmének legnagyobb háborújából, e legnagyobb imperialista államok látszólagos hatalma mögött meglátta világuralmuk alkonyát, fokozódó elerőtlenedésüket, meglátta azt, hogy képtelenek megzabolázni azokat az erőket és folyamatokat, amelyek szétrombolják világbirodalmukat és kiszorítják őket a világtörténelem főszereplői közül. Ugyanakkor világosan látta azokat az új erőket, amelyek csak akkor ébredeztek vagy még később kezdtek ébredezni és megkezdeni önálló történelemalkotó tevékenységüket, felismerte ezek gigászi, lebírhatatlan energiáját, amely hihetetlen mértékben meggyorsította a világtörténelem menetét; megértette, hogy éppen ezek az új erők fognak döntő szerepet játszani a világtörténelem menetének jövőbeli irányításában.

„A régi burzsoá és imperialista Európa, amely megszokta, hogy a világ közepének tartsa magát, elrothadt és szétpukkadt az első imperialista mészárlásban, mint valami büzlő kelevény — írta Lenin 1922-ben. — Bárhogy siránkozzanak is ezen a Spenglerek meg az érte rajongani... képes művelt nyárspolgárok, a régi Európának ez a hanyatlása az imperialista rablástól és a föld lakossága többségének elnyomásától elhájasodott világburzsoázia hanyatlása történetének egyik epizódja csupán.

Ez a többség most felébredt és mozgásba jött, s ezt a mozgást nem képesek megállítani a legerősebb és »leghatalmasabb« hatalmak sem. De nem ám! Az első imperialista mészárlás mai »győztesei« még a kicsi, jelentéktelenül kicsi Írországot sem képesek legyőzni, még azon a zűrzavaron sem képesek úrrá lenni, amely pénzügyi és valutakérdésekben saját háborúkban keletkezett. India és Kína pedig forrong. Ez több mint 700 millió ember. Ez a szomszédos és hozzájuk teljesen hasonló ázsiai országokkal együtt a föld lakosságának több mint a fele. Ott feltartóztathatatlanul és egyre gyorsabban közeledik egy 1905-ös forradalom — azzal a lényeges és óriási különbséggel, hogy 1905-ben Oroszországban a forradalom (legalábbis eleinte) még végbemehetett elszigetelten, vagyis anélkül, hogy azonnal más országokat is bevont volna a forradalomba. Az Indiában és Kínában kibontakozó forradalom azonban már most is bekapcsolódik és bekapcsolódott

Digitized by Google

a forradalmi harcba, a forradalmi mozgalomba, a nemzetközi forradalomba"[20].

A történelem maradéktalanul igazolta Lenin e tudományos, marxista jóslatait. A fasizmus szétzúzása eredményeképpen a második világháború után győzött a szocialista forradalom Európa és Ázsia számos országában, közöttük olyan nagy országban is mint Kína. A szocializmus az ellenséges kapitalista világban elhelyezkedő izolált szigetből a szocialista államok világrendszerévé terebélyesedett.

A szocializmus tehát már régóta nem az emberi társadalom elkövetkező állapotáról szőtt álom, nem merő képzelgés, amelyről így lehetne vitatkozni: „Megvalósul-e vagy sem? Megjósolható-e a történelem menete vagy nem?" Ezeket a kérdéseket már eldöntötte maga a történelmi gyakorlat. Ma a szocializmus élő realitás, amely immár több mint negyven éve létezik a földön. Ez a realitás nemcsak megerősítette az emberi társadalom jövőbeli fejlődésére vonatkozó marxista jóslatokat, hanem a kapitalizmus legbuzgóbb prókátorait is arra kényszerítette, hogy változtassák meg általában a világról, és különösen a marxista elméletről és gyakorlatról adott értékelésüket.

Dean Acheson idézett beismerései elég sokatmondóak. De szeretném idézni még Walter Lippmann beismeréseit is. Először azért, mert Lippmann igen jelentős figura a kapitalista rend ideológiai védelmezői között. Nemcsak tekintélyes és tapasztalt újságíró, hanem közgazdász is, egyik kimagasló képviselője a mai burzsoá politikai gazdaságtan úgynevezett „neoliberális" irányzatának. Ezenkívül Lippmann történelemfilozófiai és szociológiai problémákkal is foglalkozik. Másodszor azért, mert beismerései kategórikusabbak és nyíltabbak, mint Acheson beismerései.

Lippmann a washingtoni Külpolitikai Társaságban elmondott, és a New York Herald Tribune 1959 október 26-i számában „A XIX. század vége" címmel megjelent beszédében nyíltan beismeri, hogy üres illúziónak bizonyult azoknak az elveknek örökkévalósága, amelyeken a kapitalista rend, vagyis az úgynevezett „szabad világ" felépül.

„Amikor 1918-ban véget ért a háború — mondotta —, és mi azt reméltük, azt hittük, hogy az eszme javára vívtuk ki a győzelmet, hogy nyugati világunk elvei és eszményei egyetemesek, Woodrow Wilson meghirdette az új világrendet. Ez a világrend azonban nyugati elveken és eszményeken alapult. Ennek a rendnek az értelmében az északatlanti övezet országainak kellett az emberiség politikai vezetőivé lenniök.

[20] Lenin Művei, 33. kötet, 347. old.

Digitized by Google

1918-ban az események elegendő alapot nyújtottak egy ilyen nézet igazolásához. Az északatlanti közösség döntő katonai győzelmet vívott ki, az Egyesült Államok pedig a nyugati társadalom új hatalmas tagja lett. Ugyanakkor Oroszország kezdetleges és elmaradott ország volt, egy mélyreható társadalmi forradalom szülési görcseiben fetrengett. Kína gyenge és elmaradott ország volt, amelyet idegen erők osztottak fel egymás között. India fölött még Nagy-Britannia uralkodott. Angol és francia uralom alatt volt Észak-Afrika, a Közép-Kelet, Délkelet-Ázsia. *Wilson idejében úgy látszott, hogy Nagy-Britanniának és Franciaországnak az Egyesült Államok és Kanada támogatásával mindörökre sikerül fenntartania a XIX. század világrendjét.*

Most már tudjuk, hogy ez nagy illúzió volt... Ma már minden gyökeresen megváltozott. A legnagyobb erők, amelyekkel számolni vagyunk kénytelenek, már nem az északatlanti övezetben vannak, hanem Kelet-Európában és Ázsiában" (A kiemelés tőlem. — N. I.).

Különösen jellemző Lippmann beszédének zárórésze. „Egészen új helyzetben vagyunk — mondja —, amely nem egészen világos, vonásai kissé határozatlanok. Nincs olyan földrajzi térkép, amely ezt feltüntetné. Ennek részben az a magyarázata, hogy a világ igen nagy részét elzárja a cenzúra és félrevezeti a propaganda. De van egy másik, talán kíméletlenebb ok is, amely miatt nincsenek pontos térképek. Ez az, hogy a világ hatalmas része van a forradalmi változások állapotában, s ezek eredményeit nem láthatjuk előre". S itt Lippmann sajnálattal kijelenti, hogy „beszédét ezért nem tudja világos és hasznos következtetéssel befejezni".

„Nem láthatjuk előre" — hirdetik a mai burzsoá filozófusok és szociológusok, történészek és politikusok. A szociáldemokrata teoretikusok és a legkülönbözőb revizionisták papagájként ismételgetik szavaikat és elkoptatott érveiket, mint a legfrissebb filozófiai és szociológiai újdonságot, amely állítólag cáfolja a marxizmust és a marxista jövőbelátást.

A marxizmus ilyen bírálóinak és „megsemmisítőinek" csak azt mondjuk: Uraim, gondolkozzanak el egy kissé Lenin 1922-ből idézett szavain, ahol a világtörténelem menetéről beszél, gondolkozzanak el Acheson és Lippmann 1959-es beismerésein! Próbáljanak meg válaszolni maguknak arra a kérdésre: miért kellett a burzsoá ideológusoknak négy egész évtized, hogy felismerjék azt és egyetértsenek azzal, amit Lenin már az Októberi Szocialista Forradalom idején felismert és megjósolt? Válaszoljanak erre a kérdésre, s akkor talán világossá válnak olyan kérdések is, mint az, hogy tudomány-e a marxizmus, létezhet-e a társadalomról szóló tudomány és lehetséges-e a történelmi események tudomá-

Digitized by Google

nyos előrelátása, ki ódivatú és ki modern, mit cáfolt meg és mit igazolt a történelem — a marxizmust-e vagy a burzsoá ideológiát?

A szocialista forradalomnak a Szovjetunióban és más szocialista országokban aratott győzelme, a szocialista és a kommunista építés világtörténelmi jelentőségű sikerei nem a körülmények véletlen összejátszása, nem a sors és nem valami isteni erő végzése. Nem valamiféle „alkotó kisebbség", úgynevezett „elit" cselekvésének, hanem a sokmilliós dolgozó tömegek hosszú forradalmi tevékenységének eredménye. E tevékenység pedig az emberi társadalom fejlődéséről szóló marxista tudományon, a történelem jövőbeli alakulásának marxista előrelátásán, a szocialista forradalomnak, a szocializmus és a kommunizmus felépítésének marxista—leninista elméletén alapul.

Éppen az emberi társadalom fejlődéséről szóló marxista tudomány tette és teszi lehetővé a kommunista pártoknak, hogy megvilágítsák a történelmi fejlődés objektív logikáját, helyes és megvalósítható célokat tűzzenek a tömegek elé, s ily módon mély értelemmel és nagy felszabadító harcuk győzelmébe vetett tántoríthatatlan bizonyossággal töltsék meg a dolgozók milliós tömegeinek életét és küzdelmeit.

A Bolgár Kommunista Párt harca ragyogó példa erre. Dimitr Blagoev, kommunista pártunk alapítója, már a szocialista mozgalom hajnalán ezt írta „Mi az a szocializmus és van-e talaja nálunk?" című híres könyvében:

„A bolgár szociáldemokraták távol állnak attól a naiv, gyermeteg véleménytől, hogy a társadalomban a forradalom egy ember óhaja szerint megy végbe. A tudományos szocializmus elveire támaszkodva elismerik: a bolgár szocialisták feladata az, hogy megmagyarázzák a munkásoknak, a népnek az emberiség történelmi fejlődésének törvényeit és azt, hogy hova vezetnek ezek a törvények, fejlesszék a munkások osztályöntudatát és a társadalmi osztályként reájuk háruló szerep felismerését, fejlesszék bennük azt a tudatot, hogy a szocializmus felé haladunk."[21]

„Legyen áldott az az óra, amelyben szocialistáink tudatosan dolgozni kezdtek, hogy elterjesszék nálunk a tudományos szocializmus eszméit. A történelmi fejlődés tudománya és természetes törvényei hűséges és legyőzhetetlen szövetségeseink. Ezek adják erőnket, ezek hitünk és energiánk forrásai"[22].

A szocializmus és a marxizmus ellenségei akkor kinevették Blagoev e szavait. De az nevet a legjobban, aki utoljára nevet.

---

[21] D. Blagoev, Válogatott Művei, BKP kiadás, Szófia, 1950., 1. köt., 81. old. (bolgárul).

[22] u. o., 86. old.

Digitized by Google

A múlt évben a szocializmus győzelme légkörében ünnepeltük meg szeptember 9-e 15. évfordulóját. Ma valóban nevetségesnek és különösnek tűnik fel, hogy valamikor voltak nálunk sületlenségükben annyira öntelt és osztályhelyzetüknél fogva annyira korlátolt emberek, akik kinevették Blagoevnek azt a mondását, hogy eljő a nap, amikor Bulgária szocialistává lesz. Érveik lényegében nem különböztek a mai burzsoá filozófus-szociológusok érveitől, akik továbbra is azt állítják, hogy az emberi társadalom jövőjét illetően lehetetlen a tudományos jövőbelátás, mivel szerintük a társadalmi-történelmi fejlődésnek nincsenek objektív törvényei és nem lehetséges e fejlődés tudományos elmélete.

A marxista D. Blagoev több mint félévszázados jóslata, nevezetesen, hogy Bulgária szocialista ország lesz, ma már való tény, újabb elvitathatatlan bizonyítéka a marxizmus tudományos jellegének, továbbá annak, hogy a marxista tudomány alapján bizonyossággal előre lehet látni az emberi történelem menetét. Egész szocialista gyakorlatunk állandó és szemléltető bizonyítéka a marxizmus tudományos jellegének, annak, hogy tudományosan előre lehet látni az emberi társadalom közeli vagy távolabbi jövőjét és ezen az alapon ki lehet tűzni a megfelelő történelmi célokat, meg lehet szervezni azok tervszerű megvalósítását. Országunkban sokoldalú, páratlan arányú és ütemű gazdasági, kulturális-politikai és állami építés folyik, amelyben szervezetten és öntudatosan vesznek részt a munkások, a dolgozó parasztok, a népi értelmiségiek milliói, egész dolgozó népünk. Ez az építés alapvetően átalakította és tovább alakítja országunkat.

Aki valaha ismerte a kapitalista Bulgáriát, annak nehéz felismernie a régit a szocialista építést végző mai Bulgáriában. Nálunk minden alapjában megváltozott. A monarcho-fasiszta uralom, a nép hóhéra helyén a dicső kommunista párt vezette bolgár munkások és parasztok szocialista államát találjuk. A kezdetleges, elmaradott és szétforgácsolt kapitalista ipar helyén korszerű, nagyüzemű, gyorsan fejlődő szocialista ipart láthatunk, amelyet a munkásosztály soraiból kikerült emberek vezetnek. A kulákgazdaságok és a több százezer szegényparaszti gazdaság helyén, amelyek legjobb esetben is csak a vasekét ismerték, 970 nagyüzemi szocialista mezőgazdasági vállalatot találunk, korszerű mezőgazdasági technikával, egészen új munkaszervezéssel, a mezőgazdasági munka irányításának különleges, csak a szocializmusban tipikus módszerével.

Megváltoztak városaink és falvaink. Ahol valamikor pusztaságok és kis falvak terültek el, ott új, nagy ipari gócpontok, nagy

Digitized by Google

városok születtek. A régi városokat és falvakat jelentősen újjáalakítottuk, vagy újjáépítettük. Falvaink lakásállományának egyharmada a szocializmusban épült. Csupán az 1956—1958-as esztendőkben 530 000 lakóépület készült el. Az ország különböző iskoláiban 1958-ban 240 000-rel több ember tanult, mint az 1939—1940. tanévben. Nálunk most minden ezer lakosból 170 tanul. A falvak ezrei kaptak villanyvilágítást, vízvezetéket. A kultúrát és az oktatást teljesen a dolgozó nép szolgálatába állítottuk. Többszörösére nőtt a közép- és főiskolák, a tanulók és a főiskolai hallgatók száma. Megváltozott az oktatás tartalma is: ma már a szocialista társadalom szükségleteit szolgálja.

Ilyen körülmények között gyökeresen megváltoztak az emberek és megváltozott életmódjuk is. A munkások, a dolgozó parasztság, a népi értelmiség — a munka emberei örökre megszabadultak a megaláztatástól, a kapitalista kizsákmányolástól és elnyomástól, a fasizmustól. Szabad ország szabad állampolgárai most, akik saját maguknak dolgoznak, és ezért összeheasonlíthatatlanul jobban élnek, mint azelőtt, s holnap még jobban élnek majd, mint ma. A munkásoknak, a parasztoknak, a népi értelmiségnek a mi társadalmunkban sokkal nagyobbfokú szabadsága, sokkal több kulturális és anyagi java, több boldogsága van, mint a kapitalizmusban. Ezért soha nem engedik visszatérni a kapitalizmust és a fasizmust. Mindezt együttvéve nevezzük haladásnak, történelmi fejlődésnek.

Sok burzsoá filozófus beszél „a haladás végéről". Ez olyan elkeseredett burzsoá reakciósok lázálma, akik őrült agyszüleményeiket valóságnak veszik. Eddig még senkinek nem sikerült megállítania a történelmi haladást, még kevésbé lehetséges ez forradalmi korszakunkban. A történelmi haladás útja még soha nem volt olyan diadalmenet, mint korunkban. A szocializmus győzelmei, a szocialista országok rohamos fejlődése, amelyek erélyesen leszámolnak elmaradottságukkal és túlszárnyalják a vezető kapitalista országokat, a gyarmati és függő országok felszabadulása az imperialista rabszolgaságból, a tőkés országok néptömegeinek sikerei a békéért, a demokráciáért, az életszínvonal emeléséért, a szocialista országokkal való békés együttélésért és együttműködésért vívott harcban, a „hideg" és a „forró" háborúk híveinek megzabolázása — mindez az emberi haladás diadala. E haladás élén a szocialista országok legyőzhetetlen családja jár, s legelől a nagy Szovjetunió. Semmilyen reakciós vagy konzervatív erő nem képes megállítani e győzelmes előrehaladást.

Digitized by Google

NEMZETKÖZI SZEMLE

„Minta-állam" lesz-e Guinea?

„Afrika 46 területéből 11 országban élő 95 millió ember már kiharcolta szabadságát és emberi méltósághoz való jogát. 1960 folyamán majdnem 47 millió afrikainak a nagykorúságát fogják még elismerni... Az a 78 millió férfi és nő, aki még nem szerezte meg a függetlenséget, küzd már, hogy kivívja azt..."

Ezeket a szavakat az ez év január végén Tuniszban megtartott „Afrikai népek konferenciájá"-nak *„Afrika 1960"* című kiadványa írja.

A már függetlenné vált feketeafrikai országok önállóságának foka azonban nagyon különböző, Egyedül Guineát mondhatjuk mind gazdaságilag, mind politikailag következetesen függetlennek. Guinea kilépett a Francia Nemzetközösségből és a frankövezetből is. Ugyanakkor egész sor jelentős reformot hozott; ezeknek sorába tartozik az állami külkereskedelmi monopólium bevezetése, a belkereskedelem jelentős szektorának állami-szövetkezeti úton való megszervezése, önálló nemzeti bank és saját pénznem bevezetése, a tervgazdálkodás megindítása, a mezőgazdasági szövetkezetek támogatása, széleskörű amnesztia, házassági reform (amely lényegében eltiltja az addig szokásos asszonyvásárlást, a gyermekházasságot, s a házasulást a házasulandók akaratától teszi függővé az eddig szokásos, szülők közötti szerződés helyett). Ezenkívül felemelték a bérből élő, számban egyébként nem túl nagy réteg fizetését, és jelentős árleszállításokat hajtottak végre.

Már ez a legkevésbé sem teljes felsorolás is indokolja azt a különleges érdeklődést, amelyet a „guineai kísérlet" világszerte keltett. Kérdések özöne merül fel — ám gyakran hiányzik a határozott válasz. S ez annál kevésbé meglepő, mert az „európai módra" feltett kérdésekre sok esetben nem is lehet „afrikai válaszokat" adni. A mi fogalmaink gyakran nem alkalmazhatók az afrikai, vagy konkréten a guineai viszonyokra, és számos olyan törekvés, amely a mi kategóriáinkat igyekszik ráhúzni az ottani viszonyokra, kudarcot vall.

GUINEA TÁRSADALMA

Nemcsak a dolgok felületes ismerete, s nem is csak a helyszűke akadályoz abban, hogy mélyebbreható elemzést próbáljak felvázolni a guineai társadalomról. A kép, amit az ember a legképzettebb „helyi" szakértőktől is kap, sokszor szinte túl egyszerű, s is-

Digitized by Google

mét csak azt mutatja, hogy a mi társadalmi fogalmaink lényegében aligha alkalmazhatók Guineára.

Munkásosztály? A gyakorlatban — mondhatnánk — nincs is. Guinea egyetlen nagyüzemének — a friai timföldgyárnak —, néhány felszíni bányájának (vas, bauxit, gyémánt stb.) két vasútvonalának, nagyrészt kezdetleges kikötőinek, talán tucatnyi kisüzemének (sörgyár, gyümölcspréselő stb.), a főváros 20 (Ikarusz-) autóbuszának munkásai mellett az építőmunkások és gépkocsivezetők, ezenkívül nem túl nagy számú, és főleg kis (15 hektárt ritkán meghaladó) ültetvényeknek a bérmunkásai alkotják a proletariátust. A politikailag viszonylag igen jelentős erőt képviselő szakszervezet, a fekete-afrikai szakszervezet guineai szekciója szerint a bérből élő dolgozók száma 120 ezerre tehető. Ezeknek 85 százaléka szervezett. Ez a szám azonban jelentős részben a tisztviselőréteget, elsősorban az állami alkalmazottakat foglalja magában.

Burzsoázia? Az egyszerű választ egyes állami, vagy szakszervezeti vezetők erre így adták meg: a burzsoák a franciák. S az osztálykülönbségnek ez a szó szoros értelmében való „fekete-fehér"-re leegyszerűsítése lényegében helytálló. De tegyük hozzá, hogy a francia burzsoázia is zömében kereskedő-burzsoázia volt, termelő üzemeket alig hozott létre, s így a gyarmati kizsákmányolásnak szinte legrégibb, tehát az osztályelnyomás szempontjából meglehetősen közvetett, és ugyanakkor igen széleskörű formáját alkalmazta. A francia burzsoáziáé volt a gyakorlatban a külkereskedelem monopóliuma. Hatalmas nemzetközi kereskedő cégek kirendeltségei vagy leányvállalatai vásárolták fel az ország fő mezőgazdasági termékeit, elsősorban a banánt, kávét, pálmaféléket, s hozták be az eladható iparcikkeket. Egyébként — a francia gyarmati rendszer jellegzetes módszerével — mind a felvásárlásban, mind az eladásnál általában a világpiaci áraknál magasabb árakat alkalmaztak, hogy ezzel egyrészt (a vásárlásnál) megtartsák privilégizált helyzetüket, másrészt (a behozatalnál) visszaszerezzék a felvásárlási „ráfizetést". Ugyanakkor azon nyersen kiszállították az országból a különböző, felszíni előfordulású érceket és egyéb kincseket, mint a vasércet, a bauxitot, az aranyat, a gyémántot, stb. Hogy az ország gazdasági élete mennyire a gyarmati kizsákmányolási rendszer jellegzetes formájára alakult, arra hadd hozzunk egyetlen adatot: az országból *kivitt* áruk tonnánkénti átlagértéke 3400 nyugatafrikai frank, a *behozott* áruk átlagértéke viszont tonnánként 48 000 nyugatafrikai frank volt 1958-ban.

Az országnak lényegében nincs és nem is volt *saját*, fekete burzsoáziája. Hogy *kifejlődése* lehetséges-e — vitatott és vitatható. De ha van is ilyen veszély, ez sem jelent egyelőre többet, mint például egy spekuláló kiskereskedői réteg megerősödését (amit a kereskedelem államosításának folyamata akadályoz, vagy legalábbis megnehezít), vagy a fuvarozók elszaporodását, (amit az állami közlekedési rendszer növekedése gátol), stb. *Alapjában* nem tekinthető helytelennek a fő osztálykülönbséget „fekete-fehér" kérdéssé sematizálni, mégha természetesen a fehérek fogalmát ma már Guineában széles körben erősen differenciálják, s még

Digitized by Google

ha túlzott leegyszerűsítésnek kell is tekintenünk azt, hogy a nép egészét egyesek proletárnak minősítik azért, mert valamennyien a francia gyarmatosítók közvetlen vagy közvetett kizsákmányoltjai voltak.

A társadalmi berendezkedés legbonyolultabb és európai fogalmakkal legnehezebben megérthető kérdése feltétlenül a *földbirtok-kérdés*. Föld-magántulajdon *nincsen*, nemcsak azért, mert jogilag ma már minden földterület az állam tulajdona, és így a föld adás-vétele eleve kizárt, de azért is, mert a termőföld mennyisége általában véve korlátlan (jóllehet egyes területeken földhiány van) és bárki művelheti a földet. Egyszerűen be kell jelentenie ez irányú igényét. S ha a föld „birtokba" vevője rizst, kölest, tengerit termel — a következő esztendőben arrébb választ parcellát és az előzően művelt területet pihenni hagyja. Ha kávét, banánt termel, akkor persze hosszú időre „sajátjának" tekintheti a földdarabkát, a föld megművelője tehát ültetvényessé lett, szabadon igénybe vett földön.

Bérmunkás a mezőgazdaságban csak nagyon ritka, s ahol van is, legfeljebb néhány ember. (Kivételt képeznek természetesen a vállalati, azaz idegen tőkés ültetvények, amelyekről statisztikát nem tudtam szerezni, de kétségtelen, hogy nem alkotják túlzott fontosságú szektorát a nemzetgazdaságnak.) Igaz ugyan, hogy egy nagyobb kávéültetvény igényelheti esetleg 50—100 ember kezemunkáját is. A munkáskéz azonban a fekete „birtokos" családjából kerül ki. A család itt lényegesen szélesebb fogalom a mienknél, s így az ültetvényi munkássereg esetleg 8—10—15 feleség, több tucat gyerek, a családfő néhány, vagy éppen sok fiútestvére, azok feleségei, azok gyermekei is. Munkájuk közös — a családfő teljhatalmú irányításával — és közös a részesedés is. Emellett a családtagok sok esetben még külön is művelik a „maguk" parcelláját, kiegészítve ezzel a „közös"-ből, azaz pontosabban a „családi"-ból rájuk jutó részt. Ebben persze így is fellelhetők a kizsákmányolás bizonyos ismérvei, s mindez eleve csak a sok feleséggel rendelkező, tehát *gazdag* családfőknél lehetséges, — de azért, hogy a sok tagból álló, jelentősebb birtokkal rendelkező család-közösségek gazdaságát *„kulák-birtok"-nak* tekintsük-e, amelyben a családfő a kizsákmányoló, vagy *családi szövetkezésnek*, amelyben a családfő a tradicionális elnök — nos, bevallom, ebben nem tudnék dönteni, és nem igen tudtak segítségemre lenni e kemény dió feltörésében az ország képzett, a helyzetet jól ismerő szakemberei sem. De azt mindig hangoztatták, s úgy hiszem, ezt feltétlenül el is kell fogadni, hogy a kölcsönös segítség, a közös munka, a kollektív szellem ősi alapja ennek a társadalomnak. S ezt nemcsak az erősíti, hogy föld-magántulajdon valójában nem is létezik, hogy az individualista „birtokosi" szemlélet jóformán ismeretlen, hanem az a tény is, hogy a *közösen* végzett munka még a széles értelemben vett családi kereteken *kívül* is mindennapos jelenség. Ahol valakinek földjén megsokasodott a munka, vagy ahol egy új családtagnak házat kell építenie (számos vidéken minden családtag külön kunyhóban lakik), ott a falu kollektívan kiveszi részét a

Digitized by Google

munkából, mégpedig nem valami munkaszerződés, megállapodás alapján, hanem tradicionális formában.

Tegyük hozzá mindehhez, hogy az ország tucatnyi nyelve közül egyiknek sincs használható ábécéje (írni-olvasni a gyakorlatban csak franciául, vagy — túlnyomórészt mohamedán ország lévén — arabul lehet), hogy a lakosság óriási többsége analfabéta, hogy a múltban nem volt ritka az ellentét az országot lakó különböző népek, törzsek között, hogy e társadalmat egyes vidékeken még ma is jelentősen befolyásolják kaszti, vagy más ősi hagyományok, hogy az országnak saját értelmisége csak elenyésző — s akkor érthetővé válik, hogy nehéz válaszolni olyan kérdésekre: milyen társadalmi formában él Guinea, milyent igyekszik kialakítani, milyenek az erőviszonyok stb.

HOGYAN VÁLT GUINEA FÜGGETLENNÉ?

Guinea esetében a „szokásos" alapkérdésekhez még egy további izgalmas kérdés is csatlakozik: miért *éppen és egyedül Guinea* népe tudott lényegében egyhangú NEM-et mondani a franciáknak, és ezzel valójában vértelenül, békésen hajtani végre egy olyan nemzeti forradalmat, amilyet máshol csak véres események sodrában tudtak véghezvinni? Hogyan ért el Guinea népe olyan eredményeket, amelyekhez hasonlók kivívására más népek egyelőre még csak szervezkednek? (Csak zárójelben említem meg, hogy az ország függetlenné válása a szó igazi értelmében aligha nevezhető *„nemzeti"* forradalomnak, mivel a mesterségesen felparcellázott fekete-afrikai országok határai semmiesetre sem egy-egy nemzetet zárnak körül, vagy legalábbis kialakult nemzeti közösségekről szó sem lehet.)

Ezt a kérdést csak néhány adattal és vonással világíthatom meg. Véleményem szerint a két fő ok: egyrészt a guineai antiimperialista mozgalom kiváló szervezettsége és tömegereje, másrészt az a tény, hogy a francia gyarmatosító bizonyos értelemben másodlagos területnek tekintette Guineát. Ide talán leggyengébb gyarmati kádereit küldte és uralmát szinte csak a „legfelső", egyben tehát csak felületi szintre korlátozta. Megelégedett azzal, hogy „befolyik" bizonyos mennyiségű áru, adó, katona és könnyen kiaknázható nyersanyag. A francia behatás lényegében nem volt túlzottan mély, s becslés szerint a lakosságnak csak alig 10 százalékához ért el aktív formában.

Ezzel szemben kiváló szervezettségű volt az RDA, a nyugatafrikai Afrikai Demokratikus Tömörülés különvált szekciója, a ma hatalmon levő és egyetlen guineai párt. a PDG, *Guinea Demokrata Pártja*. Már évekkel a függetlenné válás előtt is hatalmas volt a PDG tömegbázisa. Egyáltalán nem volt ritka az olyan falu, ahol a felnőtt lakosság 70—80 százaléka ennek a pártnak a tagja volt, jóllehet működtek egyéb, a franciák által aktívan támogatott pártok is. A PDG már 1956—57-ben elszigetelte a francia uralmi rendszer „alsó" képviselőit, a fekete *„chef"*-eket, főnököket. Ezek felelősek voltak az adó behajtásáért (és részesedést kaptak a behajtott adóból), a katonai bevonultatásért (és maguk fel voltak mentve a szolgálat alól) és a kényszermunka megszervezéséért (amely-

Digitized by Google

ből néhány napnyit maguknak használhattak, ingyenmunkára kötelezve így nemcsak a francia államhatalom számára, de a saját javukra is a férfi lakosságot). A tömegnyomás következtében a fekete helyi „főnökök" gyakorlatilag már annyira képtelenné váltak az intézkedésre, hogy az ország fekete vezetői végül egy háromnapos vita folyamán bebizonyíthatták a francia hatalmi apparátus vezetőinek, hogy a főnöki rendszer fenntartása immár nemcsak felesleges, hanem maguknak a franciáknak is többet árt, mint használ: önmagukat járatják le e bábokhoz való ragaszkodással. S a főnöki rendszert, amit egyéb nyugat-afrikai gyarmatokon máig is fenntartottak a franciák, itt ők maguk voltak kénytelenek feloszlatni.

A PDG ezt a hallatlan politikai győzelmet joggal tekinti ma is a *„függetlenség nyitányának"*. De még ezt a győzelmet megelőzően, 1956-ban, a községi kormányzati testületek megválasztásán, amelyre a francia „kerettörvény" adott lehetőséget, a PDG már elsöprő többséget szerzett. 40 ezer tanácstaggal 4123 választott falusi tanács alakult, s emellett még több száz járási tanács is (a megyei vezetést a franciák saját kezükben tartották) — mindez szinte teljes egészében egy antiimperialista párt legaktívabb képviselőiből.

Nehéz lenne eldönteni, mi volt a legfőbb oka annak, hogy a franciák viszonylag „tétlenül" tűrték gyarmati hatalmuk e folyamatos és szervezett megbontását Guineában. Mi volt az oka ennek: elfoglaltságuk Algériában, félelmük egy új „front" nyitásától, vagy éppen az, hogy kielégítőnek tartották, hogy a hatalom „fent" végeredményben a kezükben maradt és a gyarmati gazdaság továbbra is zavartalanul a francia tőke zsebeibe folyt? A tény azonban tény: a PDG szisztematikusan és jól kidolgozott, előrelátó taktikával, s jelentős és erősödő tömegbázissal haladt 1958. augusztus 25-ike felé, amikor Sekou Touré, a postai tisztviselőből, a postai alkalmazottak szakszervezeti aktivistájából lett területi kormányi elnök, de Gaulle tábornok jelenlétében, egy népgyűlésen ezt jelentette be: *„Nem mondunk le és soha nem fogunk lemondani a függetlenségre való törvényes és természetes jogunkról..."*

És de Gaulle nem tehetett mást, így válaszolt: *„Itt előttem a függetlenségről beszéltek... Guinea választhatja a függetlenséget szeptember 28-án, NEM-et mondva javaslatunkra, s biztosítom, hogy az anyaország nem fog akadályt gördíteni ez elé. De természetesen a következményeit Guineának viselnie kell..."*

Néhány nappal ezután nyilvánosságra került a francia alkotmánytervezet teljes szövege. Ezt követően Guinea Demokrata Pártja már sokkal határozottabban és konkrétabban foglalt állást. Sekou Touré egy beszédében ekkor ezt mondja: *„Nem a francia nép szelleme veszélyes mind Franciaország, mind Afrika sorsa számára, hanem a különleges érdekek és előjogok szelleme. Mi mindig IGEN-t mondtunk Franciaországnak és továbbra is ezt fogjuk mondani, mert különválasztjuk Franciaországot egy alkotmánytól, illetve bizonyos emberektől, akik belőlünk saját tulajdonukat, eszközüket akarják csinálni."* — *„IGEN-t mondunk*

Digitized by Google

Franciaországnak, de NEM-et az alkotmánynak."

„A következményeket Guineának viselnie kell..." Amikor 1958. szeptember 28-án Guinea lakossága 1 130 292 NEM-szavazattal, 56.959 IGEN ellenében a teljes függetlenség mellett döntött, megkezdődött a gyarmatosítók fenyegetődzésének beváltása. Szétrombolt telefonhálózatok, felégetett irattárak, tengerbe szórt dokumentumok, utolsó fegyverüktől is megfosztott „hadsereg", — ebben nyilatkozott meg a francia „kultúrfölény" a francia kolonialisták által máról-holnapra hirtelen elhagyott országban.

GUINEA DEMOKRATA PÁRTJA

Guineának azóta még fokozottabban a PDG vált vezető erejévé. Szervezeti formáját, jellegét tekintve inkább tömegmozgalom ez, mint a mi fogalmaink szerinti párt. Tagja szinte minden felnőtt, s a jelentős erőt képviselő ifjúsági mozgalom, a JRDA (Afrikai Demokratikus Tömörülés Ifjúsága) is valójában csak szekciója, része a pártnak, külön tagsággal nem rendelkezik; a fiatal párttagok képezik a JRDA-t.

A pártnak minden faluban, városi kerületben stb. van egy vagy több alapszervezete és minden alapszervezetnek tíztagú, évente újjáválasztott vezetősége. A vezetőségnek hivatalból tagja a kinevezett közigazgatási vezető (*maire*, polgármester), s kötelezően megválasztandó a tíz tagon belül két nő és két fiatal, a nőmozgalom és az ifjúsági mozgalom felelőseiként. Funkcióra csak legalább négyéves párttagok választhatók: tehát csakis olyanok, akik a gyarmati időkben is állást foglaltak a francia imperialisták ellen. Emellett minden felsőbb választott szerv tagja kötelezően tagja egy alsóbb szervnek is; így a Nemzeti Politikai Bizottságnak, a párt legfelsőbb, 17 tagú szervének tagjai kötelezően tagjai egy-egy megyei pártbizottságnak is, a megyei pártbizottságok tagjai pedig egy-egy alapszervezet választott vezetőségi tagjai kell hogy legyenek.

Diallo Saifoulaye, a párt politikai titkára, a Nemzetgyűlés elnöke kifejtette egy beszélgetés során, hogy a párt választott szervei, — a Politikai Bizottságtól a gondos és szenvedélyes taggyűléseken megválasztott falusi vezetőségekig — valamint a legfőbb kinevezett vezetők, elsősorban a „lenti" hatalom gyakorlati irányítói, a megyei komandánsok alkotják a tulajdonképpeni *élcsapatot* a párton belül.

Magam is tanúja voltam nem egy alapszervi választásnak vagy felsőbb szervek tanácskozásának. Tanúsítom, hogy még a legprimitívebb közösségben, sokszor a zömében írni-olvasni nem tudó parasztok gyűlésén is meglepő politikai öntudattal, rendkívüli felelősséggel folyt a vita: ki alkalmas választott tisztségre, s ki nem. Legfeljebb az volt számomra idegen, hogy ezekben a vitákban helyenként megvolt a maga tradicionális szerepe olyan tisztségeknek, mint pl. a *Falu Véne*, vagy a *Vének Tanács;* ezek megőrizték tanácsadói tradicióikat és nemegyszer elmondták, hogy a párt meghallgatásuk nélkül nem határoz a faluban. A döntés azonban a választottakat illeti. Falvanként különbözik, hogy a Falu Véne vagy a Vének Tanácsának valamelyik tagja történetesen választott vezető is egyben, vagy pusztán ta-

Digitized by Google

nácsadói, véleményezői szerepet tölt be.

Arra a kérdésre, hogy miért tárta ki a párt kapuját szinte korlátlanul a jelentkezők előtt, Diallo Saifoulaye azt válaszolta, hogy a függetlenségi harc folyamán, majd a függetlenség kivívása után olyan hatalmas volt a tömegek lelkesedése, hogy szinte mindenki kérte felvételét a pártba. A pártvezetőség ekkor politikailag helytelennek, morális és pszichológiai szempontból pedig károsnak ítélte meg, hogy a jelentkezők közül bárkit is visszautasítsanak — kivéve természetesen egyes kirívó eseteket, kollaboránsokat, stb., (bár ma már számtalan esetben ezek is párttagok). De *az élcsapatba* való bejutás — fejtegette a párt politikai titkára — már csak vita, harc eredménye lehet és alkalmasság, rátermettség, megbízhatóság kérdése.

A párt, igaz, nem osztálypárt tehát. De elképzelhető-e a szó európai értelmében vett osztálypárt egy olyan társadalomban, amely maga aligha bontható osztályokra? A párt széles, antiimperialista, szervezett tömegbázisa az ország politikai életének.

A párt legfőbb feladatának a „dekolonizálást", a gyarmati múlt maradványaitól való megszabadulást, a függetlenség megszilárdítását tartja, azonban abból indul ki, hogy az ország függetlensége nem teljes, amíg függő országok veszik körül.

Guineában a vezető szerep hangsúlyozottan a párté. A vezetők ismételten kifejtették, hogy a kormány és a nemzetgyűlés valójában a párt eszköze, annak határozatait és utasításait hajtja végre.

Guinea Demokrata Pártja ma is kiválóan használja fel széles tömegbázisát. Ha egy-egy fontosabb törvény, rendelet meghozatalára készül, ha a hároméves tervet dolgozza ki, ha reformokat készít elő — elgondolásainak fő vonalát először a legszélesebb pártkörökben (lehetőleg alapszervi szintig) vitára bocsátja, s a nemzetgyűlés a törvényt csak az országos vita után, a vélemények ismeretében alkotja meg.

Alapvetően híján van az ország a legfőbb hírközlő és információs eszközöknek is. Nincs napilapja (hacsak egy napi párezer példányban megjelenő sokszorosított közlönyt annak nem tekintünk) s ha volna is: ugyan mennyi ideig tartana, amíg eljut a távoli, a közlekedéstől messze eső szavannai vagy őserdei falvakba? S ugyan hányan tudnák elolvasni? A legfontosabb hírsugárzó és agitációs eszköz a conakry-i rádió. (A függetlenség elnyerését követő időkben Sekou Touré elnök hetente rendszeresen szemináriumszerű előadásokat tartott ebben a rádióban.) Jóllehet az országban csak kevés helyen van villanyáram, a rádió hírei — vagy telepes rádiók segítségével, vagy a megyei, járási párt- és állami szervek gondoskodása révén — eljutnak a távoli falvak vezetőiig. A falvak népét pedig a választott pártvezetőség rendszeresen, hetenként (és ez alól általában ritka a kivétel) taggyűlésre hívja össze, itt beszámolnak a nemzetközi, különösen az afrikai eseményekről, a kormány új rendeleteiről, s megvitatják a hozandó törvényeket vagy a helyi ügyeket.

„BERUHÁZNI" AZ EMBERI ERŐT

A párt mozgósító erejét bizonyítja egy valóban népi tömegmozgalom. Már a függetlenség ki-

Digitized by Google

vívását közvetlenül megelőző időkben kidolgozta a párt vezetősége a tervet: *„Saját pénz nélkül, túlságosan fejletlenül és tartalékok nélkül ahhoz, hogy biztosíthatónak véljük a pénzügyi függetlenséget, területünk* (Guinea) *ki van téve a szakadatlan pénzügyi függőségnek... Meg kell hát lelni a beruházás egy formáját... a munka beruházását, a klasszikus pénzügyi beruházás mellett. Legyen ez az emberi beruházás..."*

A függetlenség után ebből a legkevésbé sem tartalmatlan elgondolásból olyan széleskörű mozgalom született, amely talán magukat a kezdeményezőket is meglepte. *Nem egészen egy esztendő* alatt Guinea népe szervezett tömegmunkával 335 új iskolai osztályt, 8060 km utat, 627 hidat és átereszt, 28 egészségházat stb. épített — többszörösét annak, amit a franciák uralmuk több mint *fél évszázada* alatt (szinte kizárólag ingyenes kényszermunkát felhasználva) létrehoztak. Az egy év alatt „emberi beruházás"-ként épített utak, épületek stb. értékét 5 milliárd nyugatafrikai frank-ra (100 millió új francia frank) becsülik. Összehasonlításként: az utolsó „francia esztendőben" az ország költségvetésének teljes összege nem érte el a hét milliárdot (140 millió új francia frank), s az ugyancsak 1958-ra előirányzott beruházási hitel nem haladta meg a 600 milliót sem (12 millió új francia frank).

MEZŐGAZDASÁG ÉS KERESKEDELEM

Guinea politikáját természetesen alapvetően determinálja az ország gazdasági helyzete. Egyelőre még legfőbb élelmezési cikkéből, a rizsből is behozatalra szorul. A franciák által meglehetősen elterjesztett búzakenyér egyetlen gramja sem készült hazai anyagból: búza nem terem, de még malmuk sincsen és így lisztet kell importálni. (Dehogyis engedtek volna a franciák akkora „iparosodást", hogy malom épüljön! Hiszen még azt a falusi kovácsot is börtönbe csukták, aki odáig merészkedett, hogy házilag ekét készített.)

A fő mezőgazdasági termék a *banán*, amely az ország kivitelének egynegyedét teszi ki, s a *kávé*, amelynek kivitele értékben megközelíti a banánét. Ezt és az egyéb főbb mezőgazdasági cikkeket ma már *az állam vásárolja fel*, közvetlenül a termelőtől (a piaci értékesítés emellett továbbra is szabad), mégpedig a világpiaci áraktól függetlenül, biztosított fix áron.

A külkereskedelem az állam monopóliuma. A felvásárolt árucikkeket az állam jelentős mértékben a szocialista országoknak adja el, kereskedelmi szerződések alapján. Jellemző, hogy a franciák hirtelenében ráigértek a független Guinea banán-áraira, hogy így késztessék Guineát a szocialista államokkal megkötött szerződéseinek felbontására. A franciáknak ezt a manőverét még a PDG legutóbbi, V. kongresszusán is megvitatták s a volt gyarmatosítók zavarkeltő törekvéseit élesen és határozottan visszautasították.

A belföldi kereskedelem nem monopólium, az állami szektor azonban itt is jelentősen erősödik. Állami-szövetkezeti, részjegytőkével szervezett boltok nyílnak a megyeszékhelyeken s — egyelőre — a nagyobb és a határmenti falvakban. Ezek a boltok a felvásárlás megszervezése mellett a legfontosabb iparcikkeket, textilt,

Digitized by Google

cukrot, cementet, petróleumot stb. árusítják, jóval a kialakult, gyakran spekuláció-szülte piaci árak alatt. Így, jóllehet rendeleti eszközökkel nem nyúltak a magánkereskedelemhez, állami árpolitikával és egyéb intézkedésekkel máris erősen korlátozták és nehezítették a spekulációt.

A felvásárlási rendszer bevezetése, a főbb mezőgazdasági termékek árának hivatalos állami megállapítása, s a jelentősebb iparcikkek árának leszorítása az állami szektor kifejlesztése útján — szinte tapinthatóvá teszi a függetlenség értékét az első számú haszonélvező, a népnek több mint 90 százalékát kitevő parasztság számára.

A párt és a kormány nagymértékben támogatja a paraszti szövetkezeteket. Ezek a szövetkezetek ugyancsak nem hasonlíthatók a szocialista országok szövetkezeteihez. Eleve más alapon indulnak, bizonyos szempontokból könnyebb körülmények között, mint a volt kapitalista országok szocialista szövetkezetei. A föld magántulajdona ismeretlen fogalom lévén, egy-egy szövetkezeti birtok létrehozása nem kíván sem „föld-beadást", sem új tulajdon szemléletet. Annál is kevésbé, mert — mint már szóltam róla — a közösségi szellem, a munka közös végzése, a kölcsönös segítség az ország javarészében hagyományos szokás.

Egyre gyakoribb a közös, szövetkezett munka különböző formája. Több mint 2000 faluban (a falvak mintegy felében) az „emberi beruházás"-mozgalom keretében a falu népe létrehozta a közös „falubirtokot", amelyet az ifjúsági szervezet önkéntes, együttes munkával művel. A termék itt a falu vagyona: szociális célokra az öregek, betegek felsegítésére, esetleg az adó egy részének fedezésére, vagy más célokra használják, a falu vezetőségének döntése alapján. Gékédu megyében „helyileg nacionalizáltak" mintegy 800 egykori főnöki földet; ezeket is a falu műveli közösen. Egy-egy földdarab „helyi nacionalizálásának" az általános földbőség közepette két esetben lehet jelentősége: egyrészt egyes sűrűbben lakott vidékeken a falvak határa nem elégíti ki a falu földigényét; másrészt „nacionalizálás" esetén általában régebben beültetett, rendszerint volt főnöki ültetvényről (kávé, banán stb.) van szó, amely tehát már megművelt földdarab, bizonyos fokig „hagyományos" birtok, mégpedig egykor kényszermunkával művelhetővé tett és beültetett föld.

A szövetkezeti, faluközösségi alapon művelt földeket az állam igyekszik támogatni. A megyék kereskedelmi központja, a Falusi Fejlesztés Kölcsönös Szövetsége — ugyanaz, amely a felvásárlást és az állami szövetkezeti boltok hálózatát szervezi —, egyes helyeken már rendelkezik néhány traktorral, mezőgazdasági kisgéppel, s azt kiadja kölcsönbe, bérbe, de kizárólag egész faluközösségeknek.

IPAR ÉS TERVGAZDASÁG

Az ország fő ipari nyersanyaga a *vas* és a *bauxit*. Előfordulásuk rendkívül gyakori, s általában felszíni. Az idegen tőkével alapított és üzemben tartott bányákból szinte „nyersen" szórják autóba, hajóba az országszerte vörös színű „földet", a felszíni vasérctartalmú vagy bauxitos kőzetet, s viszik külföldre, feldolgozni. Guineában csak

Digitized by Google

egyetlen, bár igen jelentős és nagy timföld-feldolgozó üzem működik, *Fria* városban, 1960 márciusa óta. A világnak ezt a harmadik legnagyobb timföldgyárát még a francia kormánnyal kötött koncesszió alapján hozta létre egy 48,5 százalékban amerikai, 26,5 százalékban francia, 10—10 százalékban angol és svájci és 5 százalékban nyugatnémet tőkével működő vegyes vállalkozás. A vállalat igazgatótanácsában azonban — az amerikai tőke nagyobb aránya ellenére is — csak 34,59 százalékos az amerikai, de 55,08 százalékos a francia szavazati részesedés.

A külföldi tőkéhez az ország nem nyúlt. A bányákban és az új ipari városban, Friában, a régi koncessziók, megállapodások alapján folyik tovább a termelés. Új bányák létesítésére lehetőséget adnak a külföldi tőkének; de az ország felkészül már arra, hogy baráti segítséggel, hitelek igénybevételével saját bányákat is nyisson. Ez persze még hosszú idő, sok pénz és szakemberek kérdése. Jelentős beruházásokra, elsősorban nagy vízienergiabázis létesítésére van szükség ahhoz, hogy az ország maga dolgozhassa fel bauxitkincsét aluminiummá. Ehhez Guinea nem rendelkezik még egyébbel, mint rengeteg, majdnem teljesen kiaknázatlan vízierővel.

Csak a *gyémánt-termelést* vehette részben és bizonyos értelemben a maga kezébe — nem is az állam, hanem valójában az egyes guineaiak. A főleg francia, angol, belga ipari jellegű feltárások további működése mellett a feketék számára addig tiltott, drótsövénnyel körülzárt gyémántmezőket megnyitották a gyémántkeresők előtt. 40 000 fekete gyémántásó kutatja itt primitív eszközökkel, ásóval és vödörrel a szerencséjét — és néha meg is találja. Az így kitermelt gyémánt felvásárlása azonban még csak kis részben hoz az államnak hasznot, adóbevételt. Jelentős részben egyelőre ma is külföldi felvásárlókhoz jut a gyémántpiac haszna.

1960 elején indult meg az ország *első hároméves terve*. A beruházandó összegnek, 30 milliárd nyugat-afrikai franknak (600 millió új francia franknak) a fele a termelést előmozdító beruházás lesz. Az *egész* tervösszeg 30 százaléka szolgálja a mezőgazdaság fejlesztését, abból a célból, hogy többet tudjanak termelni. Az ipari szektor még kisebb, 20 százalékos helyet foglal el. További 30 százalék a szociális helyzetnek, 20 százalék pedig az államapparátus munkájának a megjavítására szolgál.

Jelenleg tehát a mezőgazdaság fejlesztését tartják elsődleges feladatnak: elsősorban ez szolgál devizaszerzésre, nemzetközi kereskedelmi kapcsolatok létesítésére, s ennek a szektornak a gyors fejlesztése a kézenfekvőbb és hamarabb hasznothajtó feladat. A majdani, következő tervek lesznek hivatva arra, hogy a mai mezőgazdasági ország agrár- és bányaországgá fejlődjék.

A hároméves terv elkészítését, az ország demokratikus szokásaihoz híven, széleskörű párt-tömegmunka előzte meg. Minden egyes falu, a legkisebb is, hozzászólt a tervhez, felmérte saját helyi szükségleteit és lehetőségeit, megvitatta a közös munkához való hozzájárulást. Így, több mint 4000 falu részfelmérése és részjavaslata alapján készült el azután a teljes hároméves terv.

Digitized by Google

MERRE TART GUINEA?

Abból, amit — némi áttekintés céljából — az előbbiekben felsoroltam, könnyen merülhet fel a kérdés: *népi demokratikus rend felé* halad-e Guinea? Úgy érzem azonban, nemcsak a választ lenne nehéz megadni erre; maga a kérdés feltevése Fekete-Afrikában, Guineában, egyszerűen nem helytálló. Hiszen eleve hiányoznak a népi demokrácia fogalmának bizonyos alapfeltételei, osztályviszonyai, gazdasági bázisa stb., nem is említve azokat a népi demokratikus ismérveket, amelyek a párt jellegével és szerepével, a kulturális fejlődés körülményeivel stb. kapcsolatosak. Véleményem szerint az adott körülmények között, mint annyi más fogalom, a népi demokrácia fogalma sem használható és nem vethető itt fel.

A PDG legutóbbi kongresszusán 1959. szeptemberében, olyan javaslat hangzott el: mondják ki Guinea azon törekvését, hogy a szocializmust kívánják megvalósítani. Sekou Touré lakonikusan válaszolt erre: Guinea *nem* épít kapitalista rendszert.

Nyilvánvaló, hogy nem használható fogalom itt, s nem vethető fel a következő esztendőkben sem a proletárdiktatúra fogalma. A PDG terminológiájában azonban használják a *népi diktatúra* fogalmát, erősen kihangsúlyozva annak *népi*, tehát *nem osztály*-jellegét. Sekou Touré nyíltan válaszol a nyugati „diktatúra"-propagandára is: *„Pártunk tevékenysége valóban diktatórikus... (A párt) nem lehet és nem is kíván egyéb lenni, mint a diktatúra eszköze... Nem kívánunk semlegesek lenni a szabadság és a rabszolgaság között... Büszkék vagyunk arra, hogy egy ilyen diktatúra ügynökei vagyunk..."* S kongresszusi beszámolójában: *„Ez a diktatúra népi jellegű s az állam demokratikus állam, mivel a demokrácia a nemzeti szuverenitásnak a nép által való gyakorlása".*

Természetesen gondos megvizsgálást és tisztázást érdemel a mai nemzetközi helyzetben (már csak a „merre?" kérdésre keresett válasz miatt is) az ország *nemzetközi helyzete és orientációja.*

Szinte a függetlenség első óráiban jelentkeztek a Guineát elismerő országok; az első államközi szerződéseket Guinea az NDK-val és Csehszlovákiával kötötte. És amikor Sekou Touré az első hetekben beszámolt a nemzetgyűlésben az ország nemzetközi kapcsolatainak alakulásáról, 60 olyan országot sorolhatott már fel, amelyek elismerték Guineát — de Franciaország nem szerepelt még közöttük.

Guinea gondosan hangsúlyozza *semlegességét* a nemzetközi politikában. De Sekou Touré elnök nem mulasztotta el megjegyezni az ENSZ-ben 1959. november 5-én tartott beszédében: *„A két tábornak, a keleti és a nyugati tábornak fel kell tenni azt a kérdést, amit mi alapvetőnek és elsődlegesnek tekintünk. Afrika felszabadításának a hívei vagytok-e: igen vagy nem? Más szóval ezt a kérdést kell feltennünk a két rendszernek: Készek vagytok-e segíteni Afrika népeit abban, hogy letörjék láncaikat, amelyek meggátolják őket abban, hogy szabad népekként éljenek?"*

S az ország függetlenségének első évfordulóján így beszélt: *„Tudni kell azt is: ha Afrika akarata ellenére arra kényszerül, hogy véglegesen részt vegyen a világ megoszlásában, akkor csak a gyarmatosítás-ellenes táborba so-*

Digitized by Google

rakozhat, abba a táborba, amelyben nincsen gyarmati hatalom".

A kialakult kereskedelmi kapcsolatok és Guineának szakemberek küldésével, ösztöndíjas diákok meghívásával való támogatása régen alapvetően világossá tette már, hogy a független Guinea sorsát csak a szocialista országok viselik igazán a szívükön. Igaz, bizonyos külpolitikai kérdésekben nem világos, sőt, ellentmondásos a guineai kormány álláspontja. Így nagy feltűnést keltett, hogy a népi Kína szerepét, jelentőségét és az iránta érzett rokonszenvet oly gondosan és gyakran hangsúlyozó államelnök hivatalosan fogadta Csang Kaj-sek egy küldöttét. Ugyancsak nem tekinthető világosnak az NDK elismerése körüli huzamos tisztázatlanság sem.

Másrészről antiimperialista határozottságot mutat az, ahogyan az elmúlt hetekben kíméletlenül felszámoltak egy nem veszélytelennek látszó, nyilvánvalóan imperialista, külföldről irányított összeesküvést, amelyben az információk szerint aktív — és már eddig is jobboldali beállítottságúnak ismert — vezető politikusok, köztük miniszterek is részt vettek.

Nem egyszerű kérdés Guineának a többi függetlenné vált fekete-afrikai országgal való kapcsolata. Tény, hogy valamennyi többi fekete-afrikai ország, függetlenné válása után, tagja maradt a volt gyarmatosító „nemzetközösség"-ének, s így némileg érthető, ha Guinea és a többi független fekete-afrikai ország közötti közvetlen baráti kapcsolat egyelőre elsősorban deklaratív jellegű. De a Fekete-Afrikával való kapcsolat végeredményben ma Guinea legfőbb kérdése. *„Függetlenségünk nem végleges célkitűzés* — állapította meg a PDG V. kongresszusa. — *A megszerzett függetlenséget eszköznek kell tekintenünk."* Eszköznek Fekete-Afrika teljes felszabadítására!

Ez az állásfoglalás bizonyos értelemben arra is választ ad, miért kerülik Guinea vezetői mindenképpen a társadalmi-politikai alapkérdésekben, a perspektíva kérdésében való határozott állásfoglalást, csakúgy, mint például a vallással kapcsolatos, vagy egyéb filozófiai vitákat. S ez a tartózkodás nem valami taktikai manőver — hamis illúzió is lenne, ha ezt hinnénk.

Guinea vezetői Fekete-Afrika függetlensége és egysége harcosainak tekintik magukat. S bár Guineában aligha beszélhetünk komolyabb *osztály*-rétegeződésről, ez Fekete-Afrika egészére semmi esetre sem mondható. Fekete-Afrikában tekintélyes számú ország van, amelynek jelentős fekete munkásosztálya és jelentős fekete burzsoáziája is van. Ismét másutt kifejezetten feudális jellegű főnöki-uralmi rendszer, másutt különleges törzsi berendezkedés a társadalom jellemző vonása. Mindehhez hozzá kell tenni, hogy az imperialista hatalmak minden eszközt igénybe vesznek, hogy ott maradhassanak afrikai birtokaikon, még akkor is, ha ezért jelentős „függetlenségi" engedményeket kell tenniök. Ezeknek az engedményeknek egyébként nem egyszer éppen az is a céljuk, hogy a fekete tömegek elveszítsék tájékozódásukat a különböző formájú függetlenségek és „függetlenségek" útvesztőjében, s elveszítsék az egység, az összefogás minden lehetőségét.

Nos, ha Fekete-Afrika bármelyik országa kiugrana a sorból, s

Digitized by Google

a szélesebbkörű afrikai függetlenség létrejötte, az egyesülés lehetőségének kialakulása *előtt* alapvetően elhatárolná magát más fekete országok társadalmi rendszerétől, osztályaitól, megnehezítve ezzel a szükséges fekete-afrikai egység kovácsolását — akkor ez nyilvánvalóan nem hasznára, hanem kárára válnék Fekete-Afrika fejlődésének.

Guinea vezetői ezért tűznek ma népük és a párt egész munkája elé egy *elsődleges* célt: a gyarmatosítás minden *maradványát* leküzdeni *bent* az országban, és segíteni a *gyarmatosítók* leküzdését *kint*, a testvérországokban. És csak akkor, ha ez sikerül — és ez aligha rövid lejáratú program! — akkor lehet felvetni a távolabbi kérdéseket. Addig belpolitikai szempontból a döntő: az ország gazdasági megerősítése, elsősorban az állami szektor erősítése révén, egy magántőkésrend kifejlődésének elkerülésével, a kultúrális színvonal emelése, a belső népi-politikai egység megszilárdítása, stb.

Ki tagadná, hogy ezen az úton lehetnek és nyilván lesznek is kerülő utak, buktatók, botlások? A helyi fekete burzsoázia kifejlődésének veszélye fennáll, s nem tagadom, hogy e veszély tényleges voltát és nagyságát tekintve a legkülönbözőbb állásfoglalásokkal találkoztam Guineában, még a marxista képzettségű vezetők között is. S ki állíthatná, hogy teljesen veszélytelen a népi egységre való törekvésnek ennyire (bár indokolt) elsődlegessé válása — (ennek eredménye lényegében a „mindenki párttag"-koncepció is), még akkor is, ha az osztályok fogalma ebben a társadalomban még legfeljebb ha körvonalaiban látszik?

Vannak hát nyitott, *megválaszolatlan* és még *megválaszolhatatlan* kérdések is. De feltétlenül el kell fogadni, hogy Guinea fő törekvése jogos: Guineának, amely most már megszabadult a gyarmatosítóktól, meg kell szabadulnia a gyarmati múlt következményeitől is, hogy baráti segítséggel, de alapjában a maga erejéből *mintaképévé* váljék Fekete-Afrika népeinek és függetlenségi mozgalmainak.

Kende István

Digitized by Google

KRITIKA ÉS KÖNYVISMERTETÉS

A Közgazdaságtudományi Intézet gazdaságpolitikánk tudományosabb megalapozásáért*

Másodízben tárja az olvasóközönség elé munkáját egyik legfiatalabb társadalomtudományi kutatóbázisunk, az 1954-ben megszervezett Közgazdaságtudományi Intézet. Bár az évkönyv az intézetben végzett kutatómunka eredményeinek csak egy töredékét mutatja be, a benne közölt tanulmányok (általában ezek a legsikerültebbek az 1958—1959-ben elkészült munkák közül) és az ismertetett kutatási témák alapján is képet kaphatunk arról, hogyan fejlődött az Intézet kutatóinak munkája az elmúlt években.

Nem vállalkozhatom arra, hogy megítéljem a közgazdaságtudomány számos területének problémáit elemző tanulmányok és következtetések helyességét — ez a különböző területeken dolgozó közgazdasági szakemberek feladata —, de úgy gondolom, hogy a dolgozatok rövid ismertetésével is sikerül az elmélet és a gyakorlat területén működő közgazdászok figyelmét az Intézet tevékenységére és eredményeire felhívni. Ezenkívül megkísérlek néhány olyan következtetést is levonni, amelynek figyelembe vétele elősegítheti a kutatómunka további fejlődését.

*

A kutatók egyre behatóbban foglalkoznak a népgazdaság tervezésének problémáival. A kötet első nagy tanulmányában *Ausch Sándor* és *Madarasi Attila fejti ki: hogyan lehet helyesen ábrázolni a nemzeti jövedelem újraelosztását.*

Mindenek előtt rámutatnak a szerzők arra, hogy a mérlegrendszer tervező munkánk alapvető módszere, amelyet a szocializmus építésének több évtizedes gyakorlata már igazolt. A mérlegrendszer azonban csak akkor alkalmas eszköze a tervezésnek, ha teljesen, egységesen és zártan átfogja az egész újratermelési folyamatot és megfelel a marxi újratermelési elmélet követelményeinek, ha pontosan tudja követni a nemzeti jövedelem értékbeni és természetbeni mozgását. Ez a feltétele annak, hogy biztosítsuk a nemzeti jövedelem termelése és felhasználása között az egyensúlyt.

* A Magyar Tudományos Akadémia Közgazdaságtudományi Intézetének Évkönyve. II. 1958—1959. (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1959.)

Digitized by Google

A nemzeti jövedelem mérlegében a termelési és felhasználási oldalt eddigi tervezési és statisztikai módszereinkkel egymástól elszakítva alakítottuk ki, anélkül, hogy nyomon követtük volna az újratermelési folyamatot. Ezért ez a gyakorlat nem volt hatásos eszköze a tervezésnek. A pénzügyi mérlegek eltértek a nemzeti jövedelem mérlegétől, és nem lehetett figyelemmel kísérni, hogyan alakul a nemzeti jövedelem mozgását tükröző pénzforgalom. Olyan módszert kell tehát kidolgozni, amelyben külön ábrázoljuk a nemzeti jövedelem elosztását, újraelosztását és felhasználását, s amely helyesen tükrözi a népgazdaságban végbemenő valóságos pénzmozgást.

Erre — a szerzők véleménye szerint — a pénzügyi mérlegek a legalkalmasabbak, amelyek összesítik a népgazdaság valóságos pénzforgalmát. Mivel azonban e mérlegek között sincs tételes, teljes és szoros kapcsolat, alkalmazni kell a kettős könyvvitel technikai elvét, amely lehetővé teszi, hogy egyrészt a nemzeti jövedelem kiszámítása és a pénzügyi mérlegek, másrészt az egyes pénzügyi mérlegek között teljes legyen az összhang. Így válik lehetővé, hogy pontosan ugyanannyi nemzeti jövedelem elosztását, újraelosztását és felhasználását ábrázoljuk, mint amennyinek az előállítását kimutattuk. Részletesen ismertetik a szerzők, hogy milyen számlarendszerben és milyen séma alapján látják lehetségesnek e kérdés megoldását. Kitérnek arra is, milyen problémák merülnek fel a nemzeti jövedelem termelésének számbavételénél, s hogyan lehet ezeket a problémákat áthidalni.

A mérlegmódszer témaköréhez tartozik *Simon György és Kondor György* munkája is, amely azt vizsgálja: *milyen lehetőségeket* teremt az ágazati kapcsolatok mérlege ahhoz, hogy kimutathassuk és megtervezhessük a termelőágak közti összefüggéseket, s hogyan lehet felhasználni matematikai módszereket a közgazdasági elemző munkában.

Következtetéseiben a tanulmány megállapítja, hogy az ágazati kapcsolatok mérlege hasznosan szolgálhatja a tervezést. Meg lehet határozni a mérleg segítségével az egyes termelési ágak közvetlen anyagjellegű ráfordításaira jutó összes közvetett ráfordítások nagyságrendjét. Megalapozottabb képet kaphatunk az egyes termelési ágak anyag- és állóalap igényességéről, az élőmunka-ráfordításnak a társadalmi összmunka-szükséglethez való arányáról. Ki lehet számítani a felhalmozás nagyságát a különféle termelő ágak termékeinek árösszegében stb.

Felhívják azonban a szerzők a figyelmet arra is, hogy ezek az összefüggések csak adalékul szolgálhatnak a népgazdaság optimális ágazati struktúrájának kialakításához, mert a megállapításokat bizonytalanná teszi az árarányoknak az értékarányoktól való eltérése és az a tény, hogy jelentős eltérések tapasztalhatók a szabályszerűségtől az egyes összefüggéseknél. Végül: követelményként állítják a kutatás elé, hogy a bővített újratermelés tervezése és elemzése érdekében ki kell dolgozni az ágazati kapcsolatok mérlegének dinamikus változatát, ami azt követeli meg,

Digitized by Google

hogy a közgazdászok, matematikusok és műszaki szakemberek szorosabban együttműködjenek.

Az ágazati kapcsolatok mérlegének felhasználhatóságához kapcsolódik *Bródy András* vizsgálata *a gépipar anyagfelhasználási mutatóiról*. Az ágazati kapcsolatok mérlege azon alapszik, hogy a termelés arányos az anyagfelhasználással. A szerző abból indul ki, hogy az ágazati kapcsolatok mérlege csak abban az esetben használható fel kellő biztonsággal arra, hogy következtetéseket vonjunk le belőle, ha a technikai koefficiensek állandóak, vagy változásuk megtervezhető.

Kutatómunkája során azonban azt derítette ki, hogy egyrészt az anyagnormák nem állandóak, lassan változnak, másrészt a változás iránya lehet növekvő és csökkenő is, a valóságos tendencia tehát nem felel meg a haladó átlagnorma eddig ismert elvének. Az átlagnormák alakulása vállalati szinten a legszabálytalanabb, mert a vállalat anyagi érdekeltsége, a gyártmánytípusoknak és a termelés struktúrájának a változása jelentősen befolyásolja. Még minisztériumi szinten is 10 százalékos eltérést lehet kimutatni a tervezett és a valóságban kialakuló normák között, pedig itt kiegyenlítődnek a vállalatoknál jelentkező tényezők hatásai.

Ezért labilis az ágazati kapcsolatok mérlege és nagy bizonytalanságot vihet bele a tervezésbe. Nagyon hasznos a szerző e megállapítása, mert felhívja a figyelmet a matematikai módszerek kritikátlan alkalmazásának veszélyeire. Azonban több segítséget nyújtana, ha megmutatná a kiutat ebből a helyzetből, hogyan lehetne az ágazati kapcsolatok mérlegét valóban felhasználhatóvá tenni.

Egy igen elhanyagolt terület égető problémáival foglalkozik *Czukor György* és *Timár János* tanulmánya: *a mérnökök és technikusok létszámának távlati tervezésével*. A termelőerők fejlődését jelentősen gátolhatja a mérnökök és technikusok hiánya, illetve szakképzettségük alacsony színvonala. Részletes elemzés alapján a szerzők megállapítják, hogy hazánkban a felszabadulás óta nagy léptekkel halad előre a műszaki szakember-képzés; ennek üteme meghaladja a tőkés országok átlagos fejlődési ütemét is. Az utánpótlás mértéke és színvonala azonban még mindig nem kielégítő. Ennek egyik oka az, hogy jelenleg is nagyon kezdetlegesen tervezzük a műszaki szakemberek létszámát. A szakemberállomány helyzetét is csak az utóbbi években mértük fel, a tervezés módszereit még eddig nem dolgoztuk ki, s ezért a mérnökképzés a második ötéves tervben sem haladhatja meg lényegesen a mai alacsony színvonalat.

A szerzők rámutatnak arra, hogy a képzés hatása mindig 10—15 év múlva jelentkezik, a jelenlegi kezdőkből akkorra kap a népgazdaság felkészült szakembereket; ezért távlati, 10—15 éves tervekre van szükség. Ugyanakkor arra is felhívják a figyelmet, hogy a vállalatok nem képesek felmérni távlati szakember-szükségleteiket, hiszen nincs még 15 éves terv. Ezért a szakemberszükségletet csak népgazdasági szinten lehet tervezni. Ezek után részletesen kifejtik, milyen főbb módszerei vannak a szakemberutánpótlás tervezésének.

Digitized by Google

A tervezés metodikájának javításához kívánnak segítséget nyújtani *Hoch Róbert, Radnóti Éva és Grolmusz Vince „A bútorkereslet alakulásának becslése a keresetelaszticitási számítások alapján"* című tanulmányukkal. Hazánkban eddig nem folyt tudományos módszerekkel piackutatás. Módszertani szempontból tehát nagy szerepe van ennek az első szárnypróbálgatásnak, amelyben a szerzők a matematika alkalmazásával megkísérlik kimutatni, milyen összefüggés van a különböző társadalmi rétegek jövedelmének, a lakásépítkezéseknek és a családalapításnak az alakulása és a bútorkereslet között. Az általuk kialakított módszerekkel több variánsban számításokat végeztek a második ötéves terv időszakára is.

A tanulmány nagy hiányossága az — amire a szerzők is utalnak —, hogy a bútorkeresletet elszigetelve, más fogyasztási cikkek keresletétől elvonatkoztatva vizsgálják. Az összes iparcikkek iránti kereslet pedig állandóan változik, sőt változik ezek belső strukturája is. Ez a változás pedig legalább olyan fontos tényezője a bútorkereslet alakulásának, mint az, hogy növekszenek a jövedelmek, vagy hogy egyre gyorsuló ütemben építünk lakásokat. Úgy gondolom, hogy ez nemcsak azt befolyásolja, hogyan alakul a bútorkereslet, hanem alapvetően meghatározza azt is, mi a helyes módszer, amellyel a keresletet helyesen megtervezhetjük.

A cikkek, tanulmányok második csoportja az anyagi érdekeltség kérdéséhez kapcsolódik. Az ellenforradalom után jelentősen nőtt az anyagi ösztönzők szerepe gazdaságpolitikánk végrehajtásában. Ezért foglalkozik sok közgazdász az anyagi érdekeltség különböző problémáival. Különösen fontos az anyagi érdekeltség összefüggéseit elemezni a mezőgazdaságban, mert ezek az ösztönzők a nagy átszervezés időszakában nagy mértékben befolyásolhatják a kettős feladat megoldását.

Horváth Lajos tanulmánya — *„Az anyagi érdekeltség elvének alkalmazása a mezőgazdasági termelőszövetkezetek fejlesztésében"* — sokoldalúan mutatja be, hogyan érvényesül az anyagi ösztönzés a mezőgazdaságban. Először tisztázza azt, hogy a munka szerinti elosztás érvényesülése fejeződik ki az anyagi érdekeltségben is, ami elősegíti, erősíti a tervszerűséget, de nem helyettesítheti a tervgazdálkodást. Ugyanakkor az érdekeltség elvének szükségszerűsége abból fakad, hogy az állami és az egyéni, illetve csoport-érdekek között van még ellentét, s ez csak a kommunizmusban szűnik meg.

Az állami ösztönzés főfeladata: elősegíteni, hogy a termelés gyorsabban emelkedjék. Az állam nem vonja el a szövetkezetek teljes terméktöbbletét, sőt hitelt is nyújt nekik, s ez arra sarkallja a szövetkezeteket, hogy fokozzák termelésüket. Kimutatja azonban a szerző, hogy 1956 előtt sem a hitel, sem az állami támogatás nem hatott helyes irányba, elősegítette az élősködést, mert a hitel nem kapcsolódott közvetlenül a termeléshez. Az ellenforradalom után ezen gyökeresen változtattunk. Bebizonyítja azt is, hogy a termelés (elsősorban az árutermelés) és a jövedelemalakulás között szoros kapcsolat van. Nincs azonban teljes arányosság, mert az egyéni jövedelmeket be-

Digitized by Google

folyásolja a termelés mellett az, hogy milyen a tagsúrúság, hogyan változik a termelés szerkezete, milyen különbségek vannak az értékesítési lehetőségekben és a földjáradékban stb.

Azt is megvilágítja a tanulmány, hogy a parasztifjúság főként azért áramlik az iparba, mert ott jelenleg még átlag 16 százalékkal magasabb a jövedelem; hogy a közepes szövetkezetekben a leghatékonyabb a befektetés, hogy a földterületek földrajzi elhelyezkedése nem okoz nagy eltérést a jövedelem és a termelés összefüggésében.

A továbbiakban azt fejtegeti, hogyan nő a jövedelmezőség, hogyan változik a termelés szerkezete, ha bővül a szerződéses termelés. Vitába száll azokkal, akik ellenzik, hogy fokozzuk a mezőgazdasági termelőszövetkezetek szakosítását.

Felsorolja azokat az ellentmondásokat, amelyek a gépi munka alkalmazása és az anyagi ösztönzés között fennállnak. Végül rámutat arra, hogy a szövetkezetben a jövedelemelosztás módja a legfontosabb eszköze annak, hogy megvalósítsuk az anyagi érdekeltség elvét. A jövedelemelosztás pedig akkor helyes, ha az a teljes foglalkoztatottság mellett lehetővé teszi az ésszerű munkamegosztást, ösztönöz a termelés és a termelékenység fokozására, és előtérbe állítja a közös gazdaságban végzett munkát a háztájival szemben.

Kelemen Zoltán azt vizsgálja, hogyan függ össze az anyagi érdekeltség és a munkaszervezet. Rámutat arra, hogy a mezőgazdaságban egyre nélkülözhetetlenebbé válnak a szakképzett mezőgazdasági dolgozók, ezért szakosított oktatásban kell részesíteni a termelőszövetkezeti parasztokat is.

A munkaszervezet legjobb formájának az bizonyult, ha termelési egységeket alakítanak ki, ez egyben megfelel az anyagi ösztönzők formáinak is. Felhívja a cikk a figyelmet arra, hogy minden szövetkezetben mások és mások a viszonyok; ezért változatos szervezeti formákat kell alkalmazni, hogy a legjobban kihasználhassák a földet, a felszereléseket és a munkaerőt. Helyesen kell társítani a különböző ágazatokat, fokozni kell a belterjességet, komplex és vegyes brigádokat kell létrehozni és munkaerőkihasználási tervet kell összeállítani. Nem szabad megfeledkezni arról sem, hogy amint a feltételek változnak, úgy kell új és megfelelő munkaszervezési módszereket bevezetni.

Csendes Béla és Vági Ferenc azt kutatta, hogyan hat *a jövedelmezőség a kukorica és a cukorrépatermelés alakulására.* Cikkük segítséget kíván nyújtani ahhoz, hogy hatékonyabban alkalmazzuk a mezőgazdasági árpolitikát. A jövedelmezőség az árpolitikán keresztül a mezőgazdaság tervszerű befolyásolásának legfontosabb eszköze. Ezért tanulmányukban a termelés és a jövedelmezőség kapcsolatát elemzik.

Úgy látszik — mutatnak rá —, hogy az 1 napra jutó jövedelmek nagyságrendi aránya dönti el, mely terméket érdemes a szövetkezetnek termelnie. A munkaerő jó kihasználását azonban korlátozza a földterület és a tőkebefektetések nagysága és összetétele, a termelés specializálásának szűk lehetősége, a vetésforgó követelménye, a szakmai felkészültség, a termékek élőmunka-szük-

Digitized by Google

séglete. Ezért ezeket is mérlegelik a jövedelmezőség mellett. De azt is figyelik, hogyan alakul az 1 kat. holdra eső jövedelem nagysága. Visszapillantva az ellenforradalom előtti időkre, kifejtik, hogy az áraknak csak a szabadpiaci területre volt hatásuk, jelenleg azonban lényegében az egész termelési terület struktúrájára hatnak, mert nincs beadási és kötelező felvásárlási rendszer.

A vizsgálat helyes módszere: meg kell állapítani, hogyan viszonylanak a termésátlagok és a termelési költségek a felvásárlási árakhoz. Ennek figyelembevételével a szerzők elemzik azt, hogyan alakult az elmúlt években a kukorica és a cukorrépa vetésterülete. Feltárják, milyen hatása van a kukoricatermelésre a sertés- és szarvasmarha-árak viszonyának, milyen összefüggések mutathatók ki a cukorrépa jövedelmezősége és vetésterülete, valamint a sertéshizlalás és a kukoricatermelés jövedelmezősége között. Végül arra a következtetésre jutnak, hogy a mezőgazdasági termelés árelaszticitásában nincs számszerű összefüggés, nem az ár, hanem a jövedelmezőség hat a termelésre, és sok a zavaró tényező, amit mindig figyelembe kell venni.

A jövedelmezőség szerepét, funkcióját vizsgálja *Gergely István* tanulmánya is az állami vállalatok területén. Az anyagi érdekeltség mechanizmusának követelménye, hogy elősegítse az egyéni és vállalati, valamint a vállalati és népgazdasági érdekek összhangjának megvalósulását. A népgazdaság érdeke pillanatnyi is és távlati is. Nyereségrészesedési rendszerünk azonban nem teremti meg a vállalatok jelenlegi és a népgazdaság távlati érdekei közötti összhangot. Sőt olyan tendencia is kialakulhat, amely arra vezet, hogy a vállalatok a jelenlegi nagyobb nyereség érdekében olyan tevékenységet folytatnak, amelynek következtében a későbbi években jelentősen csökken vagy teljesen eltűnik a vállalati nyereség.

Jelenleg előfordulhat, hogy a pillanatnyi nagyobb nyereség kedvéért a vállalatok nem fordítanak elég anyagi eszközt munkaerőképzésre, nem szilárdítják meg a törzsgárdát, elhanyagolják a gépek és berendezések karbantartását, nem újítják föl a termelő berendezéseket, vonakodnak alkalmazni az új technikát és technológiát. Vannak ugyan hatásos intézkedések, amelyek enyhítik ezt az ellentmondást (bevezettük például a műszaki fejlesztési és garanciális alapot, az állóeszközök kiselejtezésének új rendszerét), de ezek nem elegendők arra, hogy az ellentmondást teljesen feloldjuk.

Végül a cikk ismertet néhány olyan intézkedési lehetőséget, amellyel csökkenteni lehet a vázolt káros tendenciák érvényesülését. Figyelemmel kellene kísérni például, hogyan alakul a vállalatok felkészülése és a ráfordítások mértéke, képeznek-e tartalékokat, ellenőrizni kellene, hogy a vállalat a költségvetésből nem von-e el túl sok eszközt, holott saját eszközeiből is megoldhatná a feladatokat stb.

Ebben a témakörben folytatott kutatómunkát *Schmidt Ádám* is, aki igyekszik körülhatárolni a *vállalati jövedelem-elvonás tervgazdasági funkcióit*. Bebizonyítja, hogy eddig helytelenül tulajdonítottak néhány funkciót a jövedelem-elvonásnak. Így például a forgalmi adó nem szabályozza

Digitized by Google

a vásárlóerőt. A szabályozó eszköz itt a fogyasztói árszint; a forgalmi adó csak ennek a függvénye. Nem alkalmas a kétcsatornás jövedelem-elvonási rendszer a vállalati tevékenység ellenőrzésére sem, mert a termelési eszközök forgalmi adó-mentesek, a fogyasztási cikkeknél pedig nem a termeléstől, hanem az értékesítéstől függ az, hogy menynyit fizetnek be a vállalatok, ami ugyanakkor globális is, holott az adókulcs termékenként eltérő. A nyereség hasonlóan bizonytalan tényező.

A vállalati jövedelem-elvonás általában betölti a népgazdasági fedezeti funkciót, szerepe van abban, hogy arányosítjuk és többé-kevésbé kiegyenlítjük a vállalati jövedelmeket, befolyást gyakorolunk a vállalatok munkájára. Ez jelenleg különösen fontos, mert a vállalatok gazdaságilag önállóbbak, mint azelőtt.

Az életszínvonal alakulásának problémáiról két cikket találunk az évkönyvben. *Jávorka Edit a munkások, alkalmazottak és a parasztság életszínvonalának összehasonlítására* dolgozott ki vizsgálati módszert. Abból indul ki, hogy az életszínvonalat csak megközelítően lehet mérni mutatószám-rendszerrel. A munkások reálbére és a parasztság reáljövedelme csak az anyagi színvonalat mutatja. Ha azonos reprezentáció alapján készülnek, akkor összehasonlításra ezek a legalkalmasabb mutatók. E módszer alkalmazása esetén is van azonban torzulás, mert a parasztok jövedelme és fogyasztása jelentősen eltérhet az egyes években, másrészt a munkások és a parasztok nem azonos mértékben részesülnek a társadalmi juttatásokból. Vizsgálatunk akkor helyes, ha ezeket a tényezőket is számításba vesszük.

Ha a munkásság és parasztság összehasonlításában nemcsak az anyagi viszonyokat, hanem az egész életszínvonalat vetjük össze, akkor azt is vizsgálnunk kell, milyen eltérések vannak a termelési eszközök jellegében, a munkahelyben és munkafeltételekben, a közművekkel való ellátottságban, az egészségügyi viszonyokban stb. Nehéz viszont e tényezőkkel korrigálni az anyagi viszonyokban levő különbségeket. Kitér a szerző arra, milyen nehéz elemezni a kétlakiak viszonyát, de hangsúlyozza, hogy ez fontos, mert csaknem 600 ezer dolgozó kétlaki még és számuk egy ideig nem is fog csökkenni.

Az életszínvonal témáján belül egy részletkérdést elemez sokoldalúan *Berényi József „A családnagyság összefüggése a jövedelemalakulással"* című tanulmányában. Könnyen belátható — írja —, hogy azonos bér mellett is jelentősen különböző életszínvonal alakulhat ki, mert különböző nagyságúak a családok, eltérő a keresők száma, kor szerint különbözőképpen oszlanak meg az eltartottak stb.

Vizsgálata csak a gyermektartás néhány elvi kérdésére korlátozódik. A gyermekeket eltartani, nevelni nemcsak a családnak, hanem a társadalomnak is érdeke. Ez indokolja azt, hogy az állam bekapcsolódik a gyermekek anyagi ellátásába, s ezzel igyekszik kiegyenlíteni a terhek egyenlőtlenségét. E kiegyenlítés rendszere azonban aránytalanságokat is szül. Ennek több oka van. Egyrészt az egyes juttatások csak a lakosság bizonyos körére terjed-

Digitized by Google

nek ki, másrészt a kiegyenlítés nem következetesen a terhek arányában történik (a magasabb jövedelműek aránytalanul több kedvezményt élveznek, mert például lényegesen több olcsó gyermekruházati cikket vásárolhatnak, mint az alacsony jövedelműek). Sok esetben a juttatásoknál a gazdasági irányító szerep az elsődleges, a szociális szempontokkal szemben. (Pl. női munkaerő munkavállalási lehetőségének megteremtése.) Az egy gyermekes magas jövedelmű családok is elhelyezhetik gyermeküket óvodába, ha az anya is dolgozik, viszont sokgyermekes anyák kénytelenek kimaradni a munkából, ha pedig nem dolgoznak, gyermekeiket nem adhatják óvodába.

Ezután a szerző felsorolja a családi terhek kiegyenlítésének különféle módozatait, és állást foglal a kiegyenlítés mértékét illetően. Lehetséges kiegyenlítés a munka szerinti elosztás arányában, lehet degresszíve, tehát úgy, hogy az alacsonyabb jövedelműek több juttatást kapjanak, lehet egyenlően és lehet levonásos rendszerrel (gyermektelenségi adó). A kiegyenlítés maximuma az, ha az állam olyan mértékben vállalja a gyermekek eltartását, hogy az ne befolyásolja a munka szerinti elosztásból fakadó jövedelemarányokat. Erre azonban jelenleg nincs meg a lehetőségünk és ez később is csak fokozatosan oldható meg.

A szocialista országok közötti gazdasági kapcsolatok közgazdasági vizsgálata gyerekcipőben jár még hazánkban. Ezért jelentős, bár még szerény kezdet *Sóky Dezső* cikke: *„A szocialista országok nemzeti jövedelme nemzetközi összehasonlításának néhány problémájáról"*. Nagy jelentősége van e területen a kutatómunkának, mert ez teremt alapot arra, hogy az országok közötti terveket jobban hangoljuk össze, hogy reálisabban figyelemmel kísérhessük a színvonalak kiegyenlítődését, és tovább fejlesszük a szocializmus politikai gazdaságtanát is.

A szerző az összehasonlítás lehetőségeit kutatja. Ennek egyik feltétele, hogy a nemzeti jövedelem egyes tételei tartalmukban azonosak legyenek. Jelenleg sok eltérés van — ezeket felsorolja —, amelyek nem elvi jellegűek, ezért megállapodással ki is küszöbölhetők. A KGST-ben résztvevő államok már meg is egyeztek néhány kérdésben.

Az összemérés másik problémája, hogy vannak olyan termékek, amelyeket csak egyes országok gyártanak, továbbá, hogy az árrendszerek különbözők s végül, hogy csak reprezentáció útján lehetséges a számbavétel. Ismerteti ezeket a problémákat, javaslatokat is tesz megoldásukra.

Tanulmányozták a Közgazdaságtudományi Intézetben a jelenkori kapitalizmus legfontosabb összefüggéseit is. Az évkönyvben szerepel *Göncöl György* tanulmánya *a piacprobléma és a növekedési elméletről*. A burzsoá közgazdászok azt állítják, hogy az imperializmusban megszűnnek a piackorlátok, mert a monopóliumok megteremtik a „tökéletes" versenyt. Göncöl elvtárs vitába száll ezekkel a nézetekkel. Rámutat arra, hogy a monopólium és a verseny elszakíthatatlanok egymástól, hogy a tőke a termelés bővítésénél nem veszi figyelembe a piackorlátokat, s ez-

Digitized by Google

zel egyre inkább elszakad a termelés és a fogyasztás közötti kapcsolat. Ma már a polgári ideológusok is elismerik ezt a marxi elméletet, ha nem is hatolnak a mélyére.

A piac tágulása és ugyanakkor a piacprobléma éleződése a tőkés bővített újratermelés szükségszerű velejárója. Ez tapasztalható a kapitalizmus egész fejlődésének történetében, és ez érvényesül a második világháború óta is. Legfontosabb megjelenési formái ennek az összefüggésnek a következők: a foglalkoztatottság eltolódik az improduktív ágak felé; a tőkés újratermelési folyamat az abszolút tőke-túltermelés határmezsgyéjén mozog; csökken a felhalmozás piactágító hatása; fokozódik a kapacitás kihasználatlansága. Végül rámutat a szerző arra, hogy a keynesizmus nem ad megoldást erre a törvényszerű folyamatra.

A kapitalista világ másik nagy területén, a *gazdaságilag elmaradott országokban a felhalmozás a fő probléma.* A felhalmozás növelése itt szükségszerű, mert csak így lehet biztosítani a teljes foglalkoztatottságot, így lehet kialakítani a helyes gazdasági szerkezetet, felszámolni a technikai elmaradottságot, s ennek eredményeként emelni az életszínvonalat. Ennek a kérdésnek néhány fontosabb összefüggését világítja meg *Molnár Ferenc* tanulmánya.

A központi kérdés az, hogyan lehet előteremteni a szükséges felhalmozási keretet. Ezekben az országokban nagyon alacsony az egy főre eső nemzeti jövedelem, ugyanakkor a jövedelmek jelentős részét a parazita osztályok élik föl, vagy külföldre mentik. Ezek a legfőbb gátjai annak, hogy növelni lehessen a beruházásokat. Hatalmas tartalékot jelent a kihasználatlan munkaerő, amelyet maradéktalanul hasznosítani csak a termelési viszonyok megváltoztatásával lehet. Ennek ragyogó példájaként említi meg Kína rohamos fejlődését.

A felhalmozás eszközeinek előteremtésében nagy szerepe van a külső segítségnek is. A cikk felhívja a figyelmet a kapitalista és a szocialista kölcsön közötti elvi különbségekre. Ezután röviden felvázolja a felhalmozás-beruházási folyamat néhány mozzanatának sajátosságait: hogyan lehet felhalmozásra mozgósítani a pénzeszközöket; milyen nehézségek merülnek fel az összpontosított eszközök elosztásában; mi a külkereskedelem szerepe a beruházási javak beszerzésében; s végül, milyen speciális problémák merülnek fel a beruházások megvalósításában.

Az évkönyvben közölt tanulmányok e viszonylag rövid és vázlatos áttekintése is meggyőzheti az olvasót: a Közgazdaságtudományi Intézet egyre hatékonyabban segíti azt, hogy az állami és a pártszervek tudományosabban dolgozzák ki a szocializmus építésének konkrét feladatait és módszereit.

Alapvetően azért élénkült meg a kutatómunka, mert politikai és gazdasági téren egyaránt nagyot léptünk előre az ellenforradalom óta. A Intézet munkájáról 1957-ben hozott párthatározat meggyorsította az Intézet ideológiai és a politikai fejlődését, a helytelen politikai és ideológiai nézetek sikeres leküzdését. Ugyanakkor a szocializmus lendületesebb építése növelte az igényeket a tudomány dolgozóival szemben. Az új politikai légkör,

Digitized by Google

a párt és a kormány új vezetési módszerei, az, hogy a szakemberek egyre szélesebb rétegeit vonták és vonják be a politika, a tervek kialakításába — a közgazdászokat is arra ösztönözte és lelkesítette, hogy nagyobb és alaposabb tudományos eredményeket érjenek el.

A kutatómunka megélénkülése mindenekelőtt abban nyilvánult meg, hogy mennyiségileg és minőségileg is *fokozódott a kutatók publikációs tevékenysége.* Az Intézet megalakulásától 1957-ig 170 cikk, tanulmány és könyv látott napvilágot az Intézet munkatársai által, 1958—59-ben pedig, csupán két év alatt, 230 a megjelent művek száma; ezek között olyan könyvek is vannak, mint Ausch Sándor műve: „Az 1945—46. évi infláció és stabilizáció" Csendes Béla munkája: „A mezőgazdasági termékek felvásárlása" stb.

A publikációs tevékenység kiszélesedése mellett másik fontos jelensége a kutatómunka egészséges fejlődésének, hogy a tudo*mányos kutatás egyre szorosabban kapcsolódik a gazdaságpolitika igényeihez,* mind céltudatosabban irányul a gazdasági gyakorlat által felvetett problémák megoldására. Ha összevetjük ezt az évkönyvet az 1957-ben megjelent első évkönyvvel, láthatjuk, hogy 1954—1957 között a kutatási témák jelentős része (50 közül 16) a múltat értékelte; két év óta és jelenleg az Intézet kutatóinak zöme a gazdasági fejlődés jelenleg felvetődő kérdéseivel (az iparfejlesztés problémáival, a mezőgazdaság szocialista szektorának fejlesztésével, a jövedelmezőség és a gazdaságosság kérdéseivel, a tervezés hatékonyságának fokozásával stb.) foglalkozik.

Nem arról van szó, hogy helytelen a múltat értékelni, általánosítani és a leszűrt tapasztalatokat a jelen problémáinak megoldásában felhasználni. Ez azonban csak akkor helyes, ha a kutatómunka alapvetően a gazdasági élet ma felvetődő kérdéseire irányul, s ennek kiegészítéseként vizsgálja a múlt összefüggéseit.

Itt kell azonban megjegyezni, hogy az évkönyvben még mindig *alig akad olyan téma, amely a jelentős gazdaságpolitikai problémákhoz kapcsolódnék.* Nem kutatták a mezőgazdaság szocialista átszervezésének szükségszerű ütemét és sajátos módszereit, nem vizsgálták azt, hogyan kell kialakítani a helyes arányokat a nemzeti jövedelem felhasználásában, nem elemezték, milyen főbb tényezők határozzák meg a magyar ipar fejlesztésének fő irányát stb. Általában tervezési, metodikai kérdések szerepelnek a tematikában csakúgy, mint az ismertetett tanulmányokban.

Az előrehaladás további bizonyítéka, hogy *elmélyültebb, sokoldalúbb lett a tudományos munka és a kutatás módszerei is sokat fejlődtek.* Egy-egy témakörben több összefüggésben elemzik a gazdasági fejlődés egyes jelenségeit. Így két tanulmány is foglalkozik az ágazati kapcsolatok mérlegével; a mezőgazdasági osztály munkatársai a mezőgazdaság jövedelmezősége és az anyagi érdekeltség összefüggéseit az állami támogatás, a jövedelemelosztás módjai, a szerződéses termeltetés, a munkaszervezet, a termelés struktúrája szempontjából is megvilágítja.

Több tanulmányban fellelhetjük a *matematika tudományos alkalmazását,* (például kereslet-

Digitized by Google

elaszticitási számítások), ami kézzelfoghatóbbá teszi az egyes gazdasági összefüggések ábrázolását. Ugyanakkor meg kell azt is jegyezni, hogy a kutatók — helyesen — óvakodnak a bonyolult matematikai formulák alkalmazásától. Csak ott nyúlnak ezekhez az eszközökhöz, ahol ez nélkülözhetetlen, s megmutatják az alkalmazhatóság korlátait is.

Bár az Intézetben a munka sokat fejlődött, a kutatóknak még sok problémát kell megoldaniuk, hogy tevékenységük megfeleljen a rohamosan növekvő igényeknek. „A szocialista építés nagy feladatokat állít a tudományok elé" — olvashatjuk pártunk VII. kongresszusának határozataiban. „Szükség van arra, hogy kidolgozzuk a tudományos kutatómunka hosszabb távlati tervét. Népgazdasági céljainkat az iparban és a mezőgazdaságban csak akkor érhetjük el, ha megfelelő tudományos bázist teremtünk, ha eredményes kutatások folynak, tudósaink és tudományos munkásaink elemzik és magasabb szinten általánosítják a gyakorlat során, a termelésben szerzett tapasztalatokat."

A kongresszus határozatai alapján a Tudományos Akadémia az Intézettel karöltve dolgozik a közgazdaságtudomány távlati tervének elkészítésén. Körvonalaikban kialakultak azok a főbb témakörök, amelyekre a kutatásnak irányulnia kell. Ilyenek: a népgazdaság fejlődésének általános kérdései (a fejlődés üteme, a nemzeti jövedelem felhasználási arányai); az iparosítás problémái; a munkatermelékenység fokozásának tartalékai; a mezőgazdasági termelés növelésének feltételei; az anyagi ösztönzés rendszerének tökéletesítése; a népgazdaság irányításának megjavítása; a nemzetközi munkamegosztás kiszélesítése; a távlati tervezés módszereinek kialakítása; a jelenkori burzsoá közgazdaságtan fő irányainak bírálata.

E feladatok alapján vizsgálva az évkönyvet, néhány problémára is rá kell mutatnunk. Az intézeti kutatómunka eddig *nem tudta átfogni gazdasági fejlődésünk sok fontos kérdését* (például: műszaki fejlesztés, foglalkoztatottság, az ipar területi elhelyezése, a mezőgazdaság szocialista átszervezésének üteme, a távlati tervezés elvei stb.). Különösen elhanyagolt volt a nemzetközi munkamegosztás törvényszerűségeinek vizsgálata.

Bár a kutatómunka csak egyes területekre korlátozódott, ennek ellenére — a tanulmányokból és az ismertetett témákból is erre lehet következtetni — a kutatók *általában a fő összefüggések részleteivel foglalkoztak.* Legtöbb esetben azonban csak felvetették a problémákat, kísérleteket ismertettek ezek megoldására. Maguk a szerzők mondják: „Cikkünkben csak a most meginduló nagyobb arányú munka problematikájának felvázolását akartuk nyújtani" (Sóky D.) vagy: „A tanulmánynak nem volt célja a felmerült problémák megoldását kutatni" (Molnár F.), „Tanulmányunkban nem kívánunk azzal az igénnyel föllépni, hogy a megoldás módozataira körültekintő, részletes javaslatot dolgozzunk ki" (Gergely I.). A kutatók azzal is sokat segítenek a gazdasági vezetésnek, ha a problémákat feltárják, felvázolják és a megoldás irányát megjelölik. Hatékonyabb lenne azonban segítségük a gyakorlat számára, ha sokoldalú elvi javaslatokat is kidolgoz-

Digitized by Google

nának a problémák gyakorlati megoldására.

Természetesen helytelen lenne olyan követelményt felállítani, hogy a kutatók jussanak el munkáikban olyan következtetésekig, amelyekre már csak a rendeletszámot kell ráírni. A tudományos kutatómunkának az elméleti összefüggések feltárásával kell segítenie a gyakorlatot. De amint a gyakorlatban előfordul az a hiba, hogy a gyakorlati szakemberek nem foglalkoznak elméleti munkával, hanem várják a gyakorlat által felvetett problémák kész megoldását, úgy az elmélet terén is tapasztalható az a hiányosság, hogy nem elég szoros a kapcsolatuk a gyakorlattal, elhanyagolják az elméleti eredmények gyakorlati használhatóságának kimunkálását.

A részlet-összefüggések vizsgálata elengedhetetlen a kutatómunkában. A kutatómunkának ez az irányzata azonban csak akkor helyes, ha a részlet-vizsgálatok a már feltárt fő összefüggésekhez kapcsolódnak, azokat mélyítik el, teszik alaposabban megismertté. Más területeken pedig, ahol még nincsenek feltárva a fő összefüggések, a részlet-kutatások akkor eredményesek, ha lehetőségeket adnak a törvényszerűségek feltárására. A tanulmányok azonban azt mutatják, hogy az intézeti kutatómunka még a részleteknél tart, s jelenleg sincs meg a feltétele az elméleti általánosításnak, bár sok területen erre égetően szükség volna.

Hogy általánosíthassanak, ahhoz az szükséges, hogy az egyes területek problémáit komplexebben dolgozzák fel. Ehhez nagyobb erőfeszítésekre van szükség. Az Intézet sokat fejlődött az elmúlt években káderszempontból is. Képzett közgazdászokkal bővültek az egyes osztályok, több mint 10 munkatárs szerzett tudományos fokozatot. Az is biztos, hogy az Intézet munkájának további fejlődésével emelkedni fog a kutatómunka kapacitása és hatékonysága, a kutatók alaposabban elsajátítják a tudományos kutatási módszereket, mélyrehatóbban megismerik vizsgálódásuk területének problémáit. Mindez azonban mégsem elegendő a nagy feladatok megoldásához, ahhoz, hogy egy-egy területen a kutatás eljusson az elméleti általánosításig.

A következő években a meglevő szakember-állomány és népgazdasági lehetőségeink nem teszik lehetővé, hogy jelentősen kibővüljön az Intézet kutatógárdája. Nem lehet az egyetemekről, gazdasági irányító szervektől elvinni a kutatómunkára alkalmas közgazdászokat. Ezért helyes az az elgondolás, hogy a népgazdaság különböző területein dolgozó elméleti és gyakorlati közgazdászokat úgy vonják be a tudományos kutatómunkába, hogy közben azok gyakorlati irányító vagy oktató-nevelő munkájukat is végezzék. A Közgazdaságtudományi Intézet, bár legfőbb centruma a kutatásnak, nem vállalkozhat arra sem, hogy ezt a széleskörű munkát irányítsa. Nincs is erre szükség. Az Országos Tervhivatal, a Központi Statisztikai Hivatal, a Közgazdaságtudományi Egyetem, ahol jelenleg is folyik tudományos munka, alkalmasak egy-egy témakörben a munka összefogására és irányítására.

A kutatómunkának ez a megosztása sok szempontból hasznos. Egyrészt közelebb hozza az okta-

Digitized by Google

tókat a gyakorlathoz, a tervező és más gazdasági irányító munkát végzők tevékenységét az elméleti munkához, másrészt lehetőséget teremt arra, hogy egy-egy témakörben szélesebben átfogják a problémákat és rövidebb időn belül általánosítsanak. Megszűnik a kutatások párhuzamossága és szétforgácsoltsága is, lehetővé válik az Intézet számára is, hogy kevesebb problémával foglalkozzék, de azt komplexebben és alaposabban dolgozza fel.

A munkamegosztásnak ez a formája csak később fogja érezteti a hatását. Az Intézet már jelenlegi terveiben is azon igyekszik, hogy új módszerekkel megteremtse az eredményesebb tevékenység feltételeit. Az egyes osztályok csökkentették a vizsgálandó problémák számát, egy-egy területre összpontosítják figyelmüket. Az ipari osztály például csupán a gazdaságosság problémáit fogja elemezni, de azt is csak egy iparágban: az energiaiparban. Ez viszont lehetővé teszi, hogy a vizsgálat sokoldalú legyen és általánosítani lehessen. Hasonlóképpen a nemzetközi osztály kizárólag a szocialista nemzetközi munkamegosztás főbb összefüggéseinek feltárását vette tervbe, bár ez még mindig olyan hatalmas témakör, amelyen belül csak egy-egy probléma kidolgozására futja erejükből.

A kutatómunka ilyen irányú tervei még nem adnak lehetőséget a népgazdasági általánosításokra, részlet-általánosítások azonban elérhetők. Ez is jelentős haladás az eddigi helyzethez képest, s alapot ad a 15 éves távlati tudományos tervben megjelölt újabb előrelépéshez.

Szocialista társadalmunk minden lehetőséget megteremt a kutatómunka gyors fellendüléséhez. Egyre jobban megbecsüli a tudományos dolgozókat, kiszélesíti a kutatás feltételeit. Ezt elmondhatjuk a Közgazdaságtudományi Intézetről is. Az elmúlt években nőtt az Intézet tudományos dolgozóinak létszáma, közülük az ellenforradalom óta többen jártak külföldön, elsősorban a Szovjetunióban és a népi demokráciákban. Kiszélesedett a kutatások eredményeinek kölcsönös cseréje, megkezdődtek a közös kutatások és a nemzetközi viták. (Nemzetközi közgazdasági konferencia 1959 végén Budapesten a munkatermelékenység kérdéseiről, vita a népgazdasági mérlegekről Varsóban stb.) Hozzáférhetőbbekké váltak a külföldi szakirodalom művei, szinte korlátlanul rendelkezésükre állnak a hazai fejlődés feldolgozott és feldolgozatlan statisztikai adatai. Minden feltétele meglesz tehát a kutatómunka további fellendítésének. Pártunk számít arra, hogy a Közgazdaságtudományi Intézet a következő években még magasabb színvonalra emeli kutatómunkáját, megoldja a tudományos távlati tervből reá háruló feladatokat, és ezzel hozzájárul ahhoz, hogy biztosabbá, megalapozottabbá tegyük a szocializmus teljes felépítésére irányuló gazdaságpolitikánkat.

Kahulits László

Digitized by Google

A francia ifjúság problémái

A „Cahiers du Communisme", a Francia Kommunista Párt Központi Bizottságának elméleti és politikai folyóirata 1960 februári számában „Az ifjúság időszerű problémái" címmel öt cikket közölt. A cikkek szerzői a francia ifjúság időszerű problémáit tárgyalják azzal az általános hadjárattal kapcsolatban, amelyet a nagyburzsoázia indított az utóbbi időben — s nem csupán Franciaországban — az „eltévelyedettnek" feltüntetett ifjúság ellen.

A következőkben foglaljuk összege a „Cahiers du Communisme"-ben megjelent cikkek lényegét. Először is röviden ismertetjük a francia ifjúság helyzetét.

I.

A fiatalok száma Franciaországban állandóan növekszik. 1950-ben iskolaköteles gyermek (6—13 éves korig) 4 310 000 volt. Ez a szám 1959-ben 6 336 000-re nőtt. Ami a 14—17 éves korú fiatalokat illeti, számuk a becslések szerint az 1959. évi 2 235 000-ről 1964-ig 3 234 000-re emelkedik.

A fiúk és lányok 15 éves koruktól kezdenek szervezkedni. 21 éves koruk után a katonai szolgálat, melynek az ifjúságra gyakorolt hatását később tárgyaljuk, gyakorlatilag megakadályozza az ifjakat abban, hogy részt vegyenek a polgári életben.

A fiúk átlagosan 23 éves korukban nősülnek. A lányok átlagban 20—21 éves korukban mennek férjhez. Általában ebben az időpontban mondanak búcsút az ifjúsági szervezeteknek.

A hivatalos statisztika szerint a francia fiataloknak 7 százaléka szervezett. De ez az adat nem pontos. Valójában a fiataloknak 12—15 százaléka vesz részt szervezetben. Körülbelül 75 ifjúsági szervezet van Franciaországban, ezek néhány befolyási körhöz kapcsolódnak. Így a kommunista ifjúsági mozgalom, a cserkészmozgalom, a katolikus szervezetek, a protestáns szervezetek, *a diákegyesületek, az oktatási liga, a szocialista ifjúság*, továbbá a centrista, és a jobboldali pártok ifjúsági szekciói, valamint néhány fasiszta csoport befolyása alatt élnek.

A kommunistáknak jelentős befolyásuk van a sport és természetjáró szervezetekben, valamint a diákegyesületekben. Egyébként néhány kérdésben a nem-kommunista ifjúsági szervezetek is baloldali álláspontot foglalnak el.

A 14—17 éves fiatalok beiskolázottsága emelkedőben ban. De a különféle középfokú oktatásban részesülő 14 éves fiatalok száma (az ipari tanulókat is beleértve), $2\frac{1}{2}$-szer magasabb, mint a 17 éveseké. Az ifjúság jelentős százaléka nem fejezi be az iskoláit, a szülők pénzügyi nehézségei miatt. A középfokú oktatás nem kap pénzügyi támogatást és megfelelő irányítást. Kivált a technikum játssza a hitelek tekintetében a szegény rokon szerepét, aminek az a következménye, hogy a technikai oktatásban csökken a 14—17 éves tanulók száma.

A lakosság legaktívabb részé-

Digitized by Google

nek, a 25—34 éves férfiaknak 35,3 százaléka Franciaországban semmiféle végzettséggel nem rendelkezik. De akiknek van valamiféle oklevelük, azoknak is csak 9,8 százaléka részesült műszaki oktatásban.

Franciaországban 100 000 francia nemzetiségű diák tanul, köztük 60 000 fiú. *Csupán 3 százalékuk ipari vagy mezőgazdasági munkás gyermeke.* Az oktatásügyi miniszter 1959 októberében kénytelen volt elismerni, hogy *„a felsőfokú oktatás gyakorlatilag el van zárva a dolgozó osztályok elől.* Ennek ellenére is sok a szegény diák, aki a kispolgárságból vagy a proletársorba süllyedt középrétegekből származik.

A felsőoktatási hatóságok az „áldiákok" és a „vizsgahalogatók" eltávolításának ürügyén a legmostohább sorsú hallgatókat akarják az egyetemről kiűzni.

A 20 évnél fiatalabb munkások és alkalmazottak száma 918 020, köztük 409 340 leány. A 20—24 évesek száma 1 356 880, köztük 613 550 a leány.

Franciaországban összesen 5 135 360 gazdálkodó és mezőgazdasági alkalmazott közül 1 268 888 a 25 évesnél fiatalabb és 498 060 húsz évesnél fiatalabb.

Az algériai háború milliárdokat nyel el, s az államnak van pénze az egyházi iskolák támogatására, de az ifjúság szabadidőmozgalmára és sportjára fordítandó összegeket egyre jobban megnyírbálják. Az 1960. évi költségvetésben sportfelszerelésre előirányzott összegek a becslések szerint a minimális szükségletek egyharmadát sem fedezik.

Hátrányos megkülönböztetést alkalmaznak a dolgozók Általános Sportszövetségével szemben, mely a négy legnagyobb sportszövetség egyike. *Ez a szövetség 1956 novembere óta semmiféle támogatást nem kap; azért nem, mert a magyarországi ellenforradalom kérdésében nem volt hajlandó csatlakozni a reakciós állásfoglaláshoz!* Az olaszországi Egyetemi Játékok alkalmával az olasz hatóságok megtiltották a Kínai Népköztársaság és a Koreai Népköztársaság csapatainak, hogy nemzeti lobogójukat felvonják. Amikor a Nemzetközi Versenybizottság elnöke, a francia Flouret úr ez ellen állást foglalt, azonnal súlyos fegyelmi büntetést kapott a kormány sportfőbiztosától, aki ennek ellenére képmutatóan továbbra is „apolitikus" és „semleges" sportról szaval.

Franciaországban 6 937 000 ifjú van olyan korban, amikor már sportolhat; köztük 4 millió a 14—20 éves ifjak száma. A sportszervezetnek 1 200 000 tagja van, de ezek közül sokan egyidejűleg több szervezetnek is tagjai. A sportszervezetek tagjainak 40 százaléka 25 évesnél fiatalabb; 10—20 százaléka nő.

Franciaországban 2 millióan vesznek részt táborozásban; többségük ifjúmunkás.

Égető és időszerű a katonai alakulatokhoz tartozó ifjúság problémája. Évenként több mint 200 000 francia és algériai ifjút szolgáltatnak ki több mint 30 hónapra egy féktelen hatalomnak, mely hazugsággal tömi tele a fejüket, és a gyarmati háború lealacsonyító cselekményeire készíti elő őket.

Digitized by Google

Több mint egymillió fiatal közkatona és tisztes szolgált és szolgál az algériai hadseregben, s viseli az algériai nép ellen folyó igazságtalan háború fizikai és erkölcsi nyomásának fő terhét. Ez a hadsereg, mely parancsnokainak tevékenysége folytán Algériában az ultráknak, Franciaországban pedig De Gaulle egyszemélyi hatalmának eszköze, *szóval* a rendőr-rendszer kiegészítő ereje lett, a francia nép bizalmatlanságát és éberségét hívja ki maga ellen.

Ily módon szakadék keletkezett a nemzet és az uralkodó burzsoázia érdekeinek szolgálatában álló zsoldos hadsereeg között. Ez a szakadék azelőtt nem volt meg. A megszállás sötét napjaiban a francia nép bensőséges közösséget érzett a katonákkal, akik Franciaország határain kívül, Afrikában és egyebütt, harcoltak a fasisztáik ellen. A megszállás után az Afrikából visszatért kilenc hadosztályból, és az ellenállás részben polgári ruhás katonáiból álló hadsereget a nép szerette és Franciaország védelmi eszközének tekintette. Ebben az időben a szovjet hadműveletekről szóló elbeszélések és regények olvasását ajánlották a katonáknak, s megmeghívták a Francia Kommunista Párt vezetőit, hogy tartsanak előadásokat a tiszteknek.

A francia burzsoázia azonban nem akart erről hallani. A hadsereget a nép elnyomásának eszközévé, osztályérdekeinek fegyverévé akarta tenni. Bevetette az indokínai és a madagaszkári gyarmati népek, végül pedig az algériai nép ellen. Antidemokratikus, zsoldos szellemet és kalandor hajlamokat oltottak a katonákba, hogy végrehajtsák a gyarmatosító küldetést, s ez a hadsereget végzetes lejtőre vitte, melyen végül oda jutott, hogy felhasználhatták az 1958. május 13-i puccs érdekében.

A fiatal katonákra és tisztekre főképpen két eszközzel hatnak: egyrészt lélektanilag, oly módon, hogy teletömik a fejüket hazugsággal, másrészt a hierarchia súlyával. A lélektani befolyásolást egy szóban lehet összefoglalni: *kommunistaellenesség.* De — mint egy illetékes újságíró hangsúlyozta — ez a hatás sokkal erősebben megragadta a magasrangú tiszteket, akik gyakorolják, mint azokat, akiket befolyásolni akarnak.

A sajtóban közölt egyes tények leleplezik, hogy a katonaság egy része hogyan reagál a „lelki nevelésre". Marey ezredesnek, aki Algériában nemrégiben elesett, szemére vetették, hogy eltűrte és semmiféle büntetést sem volt hajlandó kiszabni, amikor Cherchelleben a kinevezett altisztek egyhangúan tüntettek a háború ellen és tiltakozásuk jeléül rázendítettek a Marseillaise-re és az Internacionáléra.

Egy kérdőívből, melyet 1959 júniusában 570 fiatal tényleges tiszttel kitöltettek, azt a következtetést vonták le, hogy „a kór mélyen megfertőzte a hadsereget, s mind a hadsereg, mind pedig a nemzet szempontjából fontos pontokat érint... Szörnyen érezhető egy olyan eszmény hiánya, mely ugyanolyan erős és lelkesítő lenne mint a kommunizmus... Állandóan felmerül az a kérdés: »miért harcolunk?«..."

1959 eleje óta az újoncok harckészsége csökken. 5 százalékra

Digitized by Google

becsülik azoknak a számát, akik üldöző osztagba és 1 százalékra sem azokét, akik éjszakai lesállásra önként jelentkeznek. Múltkorjában egy zászlóaljparancsnok a fiatal katonákról így beszélt: „A legkisebb kivonulásra is csak állandó rugdosással tudom őket rávenni... Katonai morál? Fütyülnek rá! Ideje már, hogy ennek a históriának vége legyen."

Ezek a megnyilvánulások jellemzőek a fiatal katonák hangulatára. Nagy részük a polgári életben végezte iskoláit, részt vett a termelésben, az idősebbek küzdelmeiben, s így osztja a dolgozó tömegeknek az algériai háborúról, az ultrákról és az ultrák módszereiről vallott nézeteit. Maurice Thorez 1958 júniusában felhívta erre a figyelmet: „A hadseregben ott vannak a munkásosztály fiai is, a dolgozó parasztság meg egyéb dolgozó rétegek fiai, akiknek szívéből nem lehet kiirtani a nép és a demokrácia szeretetét." Az ultrák 1960 januári meghiúsult puccskísérlete után újból hangsúlyozta, hogy nagyon nagy hiba lenne a hadsereget azonosítani azokkal a főleg magasabbrangú tisztekkel, akik összeesküvést szőttek a demokrácia ellen.

A katonai szolgálatot teljesítő francia ifjúság nagy drámát él át, de ennek megoldását a gyarmati háború megszűnésében és a demokrácia győzelmében látja.

II.

Az ifjúság ellen jelenleg folyó sajtóhadjárat azzal kezdődött, hogy a lapok címoldalukon nagydobra verték egyes eltévelyedett ifjak kilengéseit, majd pedig kiterjesztették a támadást az egész ifjúságra. Akik az ifjúságnak a sajtóban és a filmen évek óta tálalják a gengszterek hőstetteit, a ponyvát stb., akik síkra szállnak a gyarmati háborúk mellett, azok most egyszerre erényességszökké lettek, és nem szégyellik mocskolni a munkáskerületek ifjú dolgozóit, az egyetemi központok diákjait.

A nagyburzsoázia sugalmazására megindult hadjárat célja világos: ezzel álcázni akarják politikájuk csődjét, el akarják terelni a figyelmet arról, hogy nem tudják megoldani az ifjúságot érintő nagy problémákat, s fel akarják használni a fiatalokat a demokrácia és a gyarmati népek elleni támadásra. Régi reakciós taktika ez, melyet Marx már több mint száz évvel ezelőtt, az 1848 februári forradalom után leleplezett: *besorolni a fiatalokat, hogy azután apáik ellen fordítsák őket.*

Fő vonásaiban ismertetjük ennek a műveletnek a lefolyását:

1. A jampecek viselkedését kipécézve, befeketítik a dolgozók szemében az ifjúságot; így akarják gyöngíteni azt a támogatást, melyet a munkásosztály, a dolgozók nyújtanak a toborzási intézkedések ellen küzdő fiatalságnak.

2. Ellenséges érzést plántálnak az ifjúságba az idősebbek ellen, hogy a fiatalok lehetőleg ne vegyenek részt a dolgozók és a nép küzdelmeiben.

3. Előkészítik a közhangulatot, hogy a rendőrség állandóan eljárhasson az ifjúmunkások ellen; javasolják, hogy helyezzék őket felügyelet alá vagy küldjék még tömegesebben Algeriába.

Digitized by Google

Az ifjúság megrontására és toborzására használt reakciós eszközök egyike az egyházi iskola. A gaullista többség nemrégiben megszavazta azt a törvényt, melynek értelmében az állam tetemes összegeket juttat az egyházi iskoláknak.

Az ifjúsági ügyek kormánybiztosa szintén hasonló irányban működik. Kiemelik a fiatalokat környezetükből és úgynevezett „nevelő" munkatelepekre csalogatják, amelyeknek erősen vichy-i jellege van. Szélsőséges nacionalizmust és „a francia dicsőség feltámadásának" gaullista eszméit igyekeznek beléjük oltani. Az ifjúsági ügyek főbiztosa ráteszi kezét a sportszervezetekre is. A vállalatokat szubvencionálják, hogy üzemeikben úgynevezett ifjúmunkás-egyesületeket szervezzenek.

Az úgynevezett „nemzeti szolgálat" bevezetésére vonatkozó törvény lehetővé teszi, hogy bármely pillanatban besorozzák az egész nemzetet, s kivált a 18. életévüket betöltött fiatalokat.

Nem nehéz kibogozni e támadás időszerű indítékait. A személyi hatalom híveinek vállalkozása első perctől erős ellenállásra talált az ifjúság, és az ifjúsági szervezetek részéről. Amikor 1958-ban Herzogot kinevezték az ifjúsági ügyek főbiztosává, ez ellen egységesen szót emelt vagy ötven francia szervezet. A tiltakozó memorandumon egymás mellett szerepelt a kommunista ifjúság, a katolikus ifjúsági szervezet, a szocialista fiatalok, a francia cserkészek stb. aláírása. Sok fiatal vett részt a demokrácia és az algériai béke érdekében rendezett tüntetéseken. A Francia Kommunista Párt főtitkára joggal jelenthette ki 1958 júniusában a Központi Bizottság előtt: „A tények meghazudtolták azokat a pesszimista nézeteket, melyek szerint az ifjúság közönyös és apatikus. Az ifjúság lelkesen és szenvedélyesen harcolt."

A kommunisták nem törnek pálcát azok fölött a fiatalok fölött sem, akik részben úgynevezett „bandákba" tömörülnek. Sőt, azt remélik, hogy sokat ezek közül is meg lehet nyerni a munkásosztály ügyének, hiszen sokuk maga is szegény és kizsákmányolt ifjúmunkás. A kommunistáknak nem szabad azonban — ahogy ez nem egyszer megtörtént — elnézően viselkedniük az ilyen fiatalok által hangoztatott reakciós eszmékkel szemben. A kommunistáknak elsősorban azzal a nagyszámú fiatallal kell törődniük, akik a kommunista ifjúsági szervezetekben dolgoznak, azokkal az ifjúsági tömegekkel, amelyek lényegében helyes úton járnak, s azokkal a törekvésekkel, amelyek — még ha zavarosak is — összhangban vannak a Kommunista Párt által javasolt megoldásokkal.

A gyarmati kérdésben, a béke és a leszerelés kérdésében, a pályaválasztás és a foglalkoztatottság, a szabad idő és a sport kérdésében, szóval mindabban, ami az ifjúság életét és jövőjét érinti, a ngyburzsoázia tehetetlennek bizonyul. Nem tud semmiféle perspektívát adni a fiataloknak, még saját fiainak sem, s hogy a maga létét meghosszabbítsa, mindent elkövet az ifjú nemzedék megzavarására, megtévesztésére, megrontására.

Ilyen körülmények között a burzsoá ideológia elleni harcnak igen nagy a jelentősége. Küzdeni

Digitized by Google

kell a szélsőséges individualizmus, a szkepticizmus, a kétely, a kétségbeesés ellen, melyet a burzsoáziához húzó értelmiségiek oltottak az ifjúságba. Harcba kell szállni a brutális erőszak, a kalandorszellem, a nacionalizmus és a fajgyűlölet ellen, melyet a soviniszta körök és a reakciós tiszti kaszt ültet el az ifjúság lelkében.

Az ideológiai harcot nagy mértékben megkönnyítik a szocializmus sikerei, a szocializmus politikai, anyagi és erkölcsi fölénye, mely a földgolyó egyhatodán bizonyságot nyert. A Szovjetunió, az első szocialista ország csodálatos eredményei egyre erősebben hatnak az ifjúság gondolkodására.

Szervezeti téren a kommunisták azon fáradoznak, hogy — a párt XIV. kongresszusának határozata értelmében a francia kommunista ifjúsági mozgalmat nagyarányú tömegmozgalommá fejlesszék. E munka eredményeképpen emelkedett az ifjúsági szervezetek taglétszáma és lapjaik, (a L'Avant Garde, Filles, L'Avant Garde Rurale, Clarté) példányszáma.

Ez azonban nem elég. Tovább kell menni, s ez az ifjúsági szervezetek merészségétől és kezdeményező szellemétől függ. Meg kell érteni a fiatalokat, ki kell küszöbölni minden merevséget velük szemben, s egészen közel kell kerülni a fiatalok valóságos problémáihoz. Minden újabb nemzedéknek megvan a maga sajátossága, mely korának eseményeiből fakad. Minden nemzedéknek — mint Lenin hangsúlyozta, — „másképpen kell eljutnia a szocializmushoz, mint apáinak, más utakon, más formák és más feltételek között". Ezért feltétlenül szükség van a forradalmi ifjúság független szervezetére. Természetesen nem a párttól idegen fellépésről van szó, hanem arról, hogy a fiatalok a nekik megfelelő szervezetek útján állíthassák képességeiket és harckészségüket a munkásosztály küzdelmeinek szolgálatába. Teljes szervezeti függetlenség a párt irányvonalának keretében — ez a kommunista ifjúsági mozgalom törvénye.

Politisz Janisz

Digitized by Google

BEKÜLDÖTT KÖNYVEK

KOSSUTH

A Magyar Szocialista Munkáspárt VII. kongresszusának jegyzőkönyve 558 old.

J. A. Kriveljov: A könyv a bibliáról 410 old.

Nyers Rezső: Szövetkezetek a magyar népi demokráciában 254 old.

F. T. Konsztantyinov: A szocialista országok átmenete a kommunizmusba 79 old.

Nemes Dezső: Magyarország felszabadulása 330 old.

Lenin: „Baloldaliság" a kommunizmus gyermekbetegsége 193 old.

Lenin Műveinek magyar bibliográfiája 207 old.

Sz. I. Tyulpanov: Az imperializmus gyarmati rendszere és felbomlása 318 old.

K. Ty. Szverdlova: Szverdlov élete 552 old.

GONDOLAT

Viktor Rozov: Felnőnek a gyerekek (Játékszín 21.) 87 old.

Szobotka Tibor: Shelley 120 old.

Dr. Szendei Ádám: Egészségünk kiskönyve 227 old.

A. J. Oparin: Az élet keletkezése a földön 370 old.

Kína rövid története 374 old.

AKADÉMIAI

Arató Endre: A nemzetiségi kérdés története Magyarországon I., II. 403, 442 old.

Hugo Grotius: A háború és béke jogáról I., II., III. 327, 572, 367 old.

Magyar Minisztertanácsi Jegyzőkönyvek az első világháború korából 581 old.

SZÉPIRODALMI

Barta Lajos: Öten a hóban 338 old.

Veres Péter: A kelletlen leány 354 old.

Barabás Tibor: Rákóczi hadnagya 24 old.

Katkó István: Hátra arc! 218 old.

Urbán Ernő: Aranyfüst 303 old.

Szabó Magda: Disznótor 259 old.

Hatvany Lajos: Irodalmi tanulmányok I., II. 394, 409 old.

Király István: Mikszáth Kálmán II. kiadás 487 old.

Mikszáth Kálmán Ars poeticája 300 old.

Csanády János: Áttört egek 139 old.

Darázs Endre: Valaki villámfénynél 265 old.

MAGVETŐ

Bihari Klára: Csillagok pásztora 154 old.

Mikszáth Kálmán: Vidám írások I., II. 202, 223 old.

Batsányi János: Hazámnak akartam szolgálni 156 old.

Győry Dezső: A nagy érettségi 254 old.

Diószegi Vilmos: Sámánok nyomában Szibéria földjén 254 old. 26 kép.

Mocsár Gábor: Ördögdomb 148 old.

EURÓPA

Chamfort: Aforizmák 86 old.

Olga Bergholz: Nappali csillagok 151 old.

Giovanni Pascoli válogatott versei 262 old.

Mihail Zsesztgev: Aranygyűrű 326 old.

Juliusz Stowacki: Mazepa 91 old.

Wolfgang Koeppen: Halál Rómában 192 old.

Alfred de Musset: Egy fehér rigó története 304 old.

Nyina Verkovszkaja: Ifjú Volga 463 old.

ZRÍNYI

Harcostársak emlékeznek 240.

Fejezetek hazánk felszabadulásának történetéből.

Digitized by Google

Az erkölcsi-politikai tényező a jelenkori háborúban (tisztek könyvtára) 386 old.

Legújabbkori történeti múzeum évkönyve 1958. 153 old.

Milos Krno: Visszajövök (Szlovákiai Szépirodalmi Könyvkiadó) 363 old.

Nagy István: Szívesen máskor is (Állami Irodalmi és Művészeti Kiadó, Bukarest) 151 old.

Simon Magda: Borsi krónika (Állami Irodalmi és Művészeti Kiadó, Marosvásárhely) 228 old.

Sütő András: Tártkarú világ (Állami Irodalmi és Művészeti Kiadó, Bukarest) 378 old.

Dánes Miklós: Üzenet a tetőről (Állami Irodalmi és Művészeti Kiadó. Marosvásárhely) 207 old.

E SZÁM SZERZŐI:

APRÓ ÉVA, a Társadalmi Szemle munkatársa; KOPÁTSY JÓZSEF, az MSZMP K. B. mezőgazdasági osztályának munkatársa; BORI ISTVÁN—TIHANYI FERENC, a Pedagógiai Tudományos Intézet munkatársai; NIKOLAJ IRIBADZSAKOV, a Nove Vreme főszerkesztője; KENDE ISTVÁN, újságíró; KAHULITS LÁSZLÓ, a Társadalmi Szemle munkatársa; POLITISZ JANISZ újrágíró

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG:

Fehér Lajos, Friss István, Háy László, Kállai Gyula (főszerkesztő), **Kiss Károly, Komját Irén** (felelős szerkesztő), **Molnár Erik, Nemes Dezső, Németh Károly, Orbán László, Szigeti József, Szirmai István**

Digitized by Google

СОДЕРЖАНИЕ

Навстречу съезду Национального Фронта — — — — — — — — 1

ЕВА АПРО: О венгерско-советских экономических отношениях — 7

ЙОЖЕФ КОПАЧИ: Наши государственные сельскохозяйственные предприятия — устойчивая база социалистического сельского хозяйства 27

ИШТВАН БОРИ — ФЕРЕНЦ ТИХАНИ: О политехническом обучении 42

НИКОЛАЙ ИРИБАДЖАКОВ: Некоторые аспекты современной буржуазной философии и социологии в свете социалистической революции — — — — — — — — — — — — — — — 59

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОБЗОР

Будет ли Гвинея «образцовым государством»? (ИШТВАН КЕНДЕ) — 80

КРИТИКА И БИБЛИОГРАФИЯ

Научный Институт Политэкономии за улучшение научного обоснования нашей экономической политики (ЛАСЛО КАХУЛИЧ) — — — 93

Проблемы французской молодежи (ЯНИС ПОЛИТИС) — — — — 106

Digitized by Google

INHALT

Zum Kongress der Patriotischen Volksfront — — — — — — — 1

Éva Apro: Die wirtschaftlichen Beziehungen Ungarns mit der Sowjetunion — — — — — — — — — — — — — — — — — — 7

József Kopátsy: Die Staatsgüter — eine feste Grundlage des sozialistischen Sektors der Landwirtschaft — — — — — — — — — 27

István Bori—Ferenc Tihanyi: Über politechnische Schulung — — — 42

Nikolai Iribadschakow: Einige Fragen der bürgerlichen Filosofie und Soziologie im Lichte der sozialistischen Revolution — — — — 59

INTERNATIONALE RUNDSCHAU

Wird Guinea ein „Musterstaat"? (István Kende) — — — — — — 80

BUCHBESPRECHUNGEN

Das Institut für politische Ökonomie für eine erhöht wissenschaftliche Fundierung unserer Wirtschaftspolitik (László Kahulits) — 93

Probleme der französischen Jugend (Janis Politis) — — — — — 106

Digitized by Google

CONTENTS

On the Threshold of the Patriotic People's Front Congress ... — — — 1

Eva Apro: On Hungarian–Soviet Economic Relations — — — — 7

Jozsef Kopatsky: The State Farms as the Stable Base for a Socialist Agriculture — — — — — — — — — — — — — — — — 27

István Bori and Ferenc Tihanyi: On Polytechnical Education — — — 42

Nikolai Iribadzsakov: Some Features of Comtemporary Bourgeois Philosophy and Sociology in the Light of the Socialist Revolution 59

INTERNATIONAL REVIEW

Will Guinea become a „Model State?" (Istvan Kende) — — — — — 89

BOOK REVIEWS

The Institute of Political Economy — for an Improved Scientific Foundation of our Economic Policy (László Kahulits) — — — — — 93

Problems of French Youth (Janis Politis) — — — — — — — — 106

Digitized by Google

SOMMAIRE

À la veille du Congrès du Front Populaire Patriotique — — — — — 1

Éva Apro: Les rapports économiques hungaro—soviétiques — — — 7

József Kopátsy: Les fermes d'état, — base solide du sécteur socialiste de l'agriculture — — — — — — — — — — — — — — 27

István Bori—Ferenc Tihanyi: L'enseignement polytechnique — — — 41

Nicolai Iribadchakov: Quelques aspects de la philosophie et de la sociologie bourgeoises contemporaines à la lumière de la révolution socialiste — — — — — — — — — — — — — — — — 59

REVUES INTERNATIONALES

La Guinée devient-elle un „état-modèle"? (Kende Istvan) — — — 90

COMPTS — RENDUS

L'Institut d'Économie politique pour l'approfondissement scientifique de notre politique économique (László Kahulits) — — — — — 93

Problèmes de la jeunesse en France (Janis Politis) — — — — — 106

Digitized by Google

A Pártélet

májusi számának tartalmából

Lakos Éva: A személyzeti munka néhány kérdése az államapparátusban

Varga György: A munkaverseny tanulságai és tennivalóink

Dr. Maróti János: A tanácsok testületi munkájáról

A párttagok megítéléséről

A PÁRTÉLET NAPI KÉRDÉSEI

Lőrinczi László: Az új típusú gimnáziumokról

A TESTVÉRPÁRTOK ÉLETÉBŐL

V. Gorin, V. Vasziljev: A pártba való felvétel és a fiatal kommunisták nevelése

PÁRTSZERVEZETEINK ÉLETÉBŐL

Kiss János: Fejlődésünk meggyorsításának kulcsa: a munka termelékenységének növelése

Fülöp György: A szocialista brigád-mozgalom tapasztalataiból

Gyimóthi Dénes: A termelőszövetkezeti pártszervezetek irányításának módszerei a pápai járásban

B. B.: Hozzunk létre pártonkívüli aktívát minden tsz-pártszervezet mellett

Palkó Sándor: Az öregekről való gondoskodás Baranya megye szövetkezeteiben

Ungor Tibor: A szolnoki járás kulturális munkájának tapasztalataiból

Szerb Ferenc: Újszerűen dolgoznak (A Nehézipari Minisztérium Pártbizottságának tapasztalataiból)

Nagy Józsefné: Női pártiskola Komáromban

AZ ATEISTA FELVILÁGOSÍTÓ MUNKA TAPASZTALATAIBÓL

Rozs László: Az ateista propagandamunka néhány tapasztalata Baranya megyében

Dr. Hedri Gabriella: Beszélgetések vallásos emberekkel

Digitized by Google

Sz. I. Tyulpanov

Az imperialista gyarmati rendszer és felbomlása

A mai nemzetközi események megértéséhez nagy segítséget nyújt e mű tanulmányozása. Külön elemzi a szerző az egyes gyarmati országok fejlődését, illetve az egyes gyarmatosító hatalmak politikáját a kapitalizmus, főleg az imperializmus különböző fejlődési szakaszaiban.

320 old. **Ára: 23,— Ft.**

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ

Digitized by Google

K. Ty. Szverdlova

SZVERDLOV ÉLETE

A nagy proletár-forradalmár születésének 75. évfordulójára jelent meg e könyv magyarul. Az irodalmi igénnyel megírt visszaemlékezésből Szverdlov munkássága mellett nagyszerű korrajzot kapunk a Nagy Októberi Szocialista Forradalmat megelőző és az azt közvetlenül követő időkről is.

552 old. **Ára: 40,— Ft.**

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ

Digitized by Google

Digitized by Google

Ára: 3,— Ft

Az Ünnepi Könyvhétre jelent meg!

Révai József

Válogatott irodalmi tanulmányok

A kötet csupán a legismertebb irodalmi tanulmányait tartalmazza a szerzőnek, de így is kerek egészet alkot, mert Kölcseytől József Attiláig átfogja a magyar irodalom legjelesebbjeit.

452 old. **Ára: 35,— Ft.**

☆

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ

Digitized by Google

VILÁG PROLETÁRJAI, EGYESÜLJETEK!

TÁRSADALMI SZEMLE

A MAGYAR SZOCIALISTA MUNKÁSPÁRT ELMÉLETI ÉS POLITIKAI FOLYÓIRATA

6

XV. ÉVFOLYAM 1960 JÚNIUS

Digitized by Google

Szerkesztőség: Budapest, V., Árpád u. 12. Tel.: 124—475.

Kiadja a Kossuth Könyv- és Lapkiadó Vállalat.

Kiadóhivatal: VI., Révay utca 16. Telefon: 116—660*

Terjeszti a Magyar Posta.

Előfizethető a Kossuth Kiadó megyei és kerületi kirendeltségeinél csekkszámlaszám 01915003, a Posta Központi Hírlap Irodánál (Bp. V., József nádor tér 1.) és bármely postahivatalnál. Előfizetési díj negyed évre 8,— Ft, félévre 16,— Ft, egész évre 32,— Ft. Csekkszámlaszám: egyéni 61218, közületi 61066 vagy átutalás a MNB. 47. sz. folyószámlájára. Lapunk régebbi példányai kaphatók a Posta Központi Hírlapiroda újságboltjában: Budapest, V., József Attila u. 3.

Az utolsó kézirat nyomdába érkezett: 1960. június 8.

Megjelent 34 000 példányban Felelős kiadó: Vass Henrik

60.6133/2 — Zrínyi Nyomda, Budapest

Digitized by Google

TÁRSADALMI SZEMLE
A MAGYAR SZOCIALISTA MUNKÁSPÁRT ELMÉLETI ÉS POLITIKAI FOLYÓIRATA
XV. ÉVF. VI. SZÁM BUDAPEST 1960. JÚNIUS HÓ

Termelőszövetkezeteink megszilárdításának és a mezőgazdasági termelés fellendítésének időszerű feladatai*

Írta FEHÉR LAJOS

Az utóbbi évtizedben szerte a világon mélyreható változások figyelhetők meg a mezőgazdaságban. Jelentős mértékben emelkedik a termelés, gyors ütemben terjednek a korszerű gépek és a tudomány egyéb vívmányai, egyre szélesebb körben alkalmazzák a vegyianyagokat. Tíz év alatt a mezőgazdasági traktorállomány és a műtrágyafelhasználás kétszeresére nőtt. Figyelemre méltó átalakulás megy végbe a termelési viszonyokban is. A kisüzemi termelést egyre gyorsabb ütemben szorítja ki a korszerű nagyüzemi gazdálkodás. Ezen belül is különösen nagy jelentőségű, hogy a föld egyharmadán már megvalósult, részben pedig kialakulóban van a nagyüzemi mezőgazdaság szocialista rendszere.

Maga az a puszta tény nagy horderejű, hogy a világ egy részén, a mezőgazdaságban is, a tőkés termelési viszonyokat szocialista termelési viszonyok váltják fel, hogy a kisárutermelő és tőkés gazdaságok helyén szocialista nagygazdaságok épülnek és örökre vége szakad az ember emberáltali kizsákmányolásának. E forradalmi átalakulással egyidőben egyre jobban kibontakozik a szocialista mezőgazdaság termelési fölénye is. Az utóbbi években a szocialista országok mezőgazdasági termelése gyors ütemben fejlődik. Az ENSZ legújabb statisztikai adatai például azt mutatják, hogy míg

* Részlet Fehér Lajos elvtársnak, az MSZMP Politikai Akadémiáján 1960. június 13-án megtartott előadásából.

Digitized by Google

Nyugat-Európa mezőgazdasági termelése 1958—1959-ben csak 8, Észak-Amerikáé pedig 7 százalékkal, addig a Szovjetunió és a népi demokráciák mezőgazdasági termelése 30 százalékkal haladta meg az 1953—57 ötévi átlagot.[1] A népi demokráciákban, ahol pedig az utóbbi évtized a mezőgazdaság szocialista átalakításának időszaka volt, az 1950-es jótermésű év mezőgazdasági teljes termelését 100-nak véve, 1958-ig a Német Demokratikus Köztársaságban a növekedés 50, Bulgáriában, Romániában és Albániában több mint 40 százalékos, hazánkban 20, Csehszlovákiában pedig 14 százalékos volt. Ez a legkézzelfoghatóbb cáfolata annak a burzsoá és revizionista propagandának, mely szerint a mezőgazdaság szocialista átalakítása nem váltotta be a hozzáfűzött reményeket, mert a termelés pangásával, sőt visszaesésével párosul. A szocialista országok mezőgazdasági termelésének átlagos évenkénti növekedése az utóbbi években jóval meghaladja a legfejlettebb tőkés országokét is.

Mindez csak jobban kiemeli annak a hatalmas változásnak a jelentőségét és történelmi szükségességét, ami napjainkban a világ mezőgazdaságában végbemegy, s aminek a szocialista termelési viszonyok térhódítása, s ennek nyomán a szocialista nagyüzemi mezőgazdasági termelés nagyarányú fellendülése a fő jellemzője. Mezőgazdaságunk egyre jobban kibontakozó forradalmi átalakulása szerves része ennek a folyamatnak.

* * *

A párt mezőgazdasági politikájának alapvető célkitűzése az, hogy a mezőgazdaság szocialista átszervezésével egyidőben növeljük a mezőgazdasági termelést és az árutermelést. A szocialista termelési viszonyok túlsúlyra jutásával e célkitűzés, az úgynevezett „kettős feladat" megvalósítása lehetséges.

Ezt igazolja a gyakorlat is, nevezetesen a múlt év tapasztalata, amikor az ismert nagyarányú szövetkezeti mozgás mellett is a mezőgazdaság össztermelése előzetes számítások szerint 4—5, a felvásárlás pedig 7,9 százalékkal haladta meg az 1958. évit. A jó időjárás és a jó termés mellett ebben az eredményben kétségkívül benne van az akkor kereken 50 százalékot képező szocialista szektor jó munkája, megfelelő gazdálkodási eredménye is.

Az idei népgazdasági terv a mezőgazdasági össztermelés 4,9, a felvásárlás 8.9 százalékos növelését írja elő a tavalyihoz képest.

Fejlődésünkben új vonás az, hogy a mezőgazdasági áru zömét első ízben a túlsúlyra került szocialista szektor, tehát az állami gazdaságok és a megnövekedett termelőszövetkezetek adják. Az idei nagyobb termelési és felvásárlási terv teljesítése csak úgy lehetsé-

[1] The State of Food and Agriculture. 1959. Róma, 13—14. old.

Digitized by Google

ges, ha a termelőszövetkezeti községekben a közös gazdaságok, a termelőszövetkezetek háztáji gazdaságai és az egyénileg dolgozó parasztok együttesen már az első esztendőben többet termelnek és több árut adnak el az országnak, mint az átszervezést megelőző esztendőkben.

Gazdasági szervező munkánkban minden eszközzel ezért kell harcolnunk, ezen kell munkálkodnunk.

Ugyanakkor nem szabad megfeledkeznünk egy percig sem arról, hogy az ország szántóterületének egyharmadán még mindig egyénileg dolgozó parasztok gazdálkodnak, s az országnak továbbra is nagy szüksége van termelésükre és termékeikre. Mint ahogy korábban az egyénileg dolgozó parasztgazdaság túlsúlya mellett egyáltalán nem volt közömbös számunkra az ország szántóterületének akkor még alig egyharmadát képező szocialista szektor termelése: *nem lehet közömbös számunkra ma a szocialista szektor túlsúlya mellett sem a még meglevő egyéni szektor termelése és árutermelése.*

Éppen ezért nagyon fontos, hogy az egyéni termelők is megőrizzék termelési kedvüket, amelynek feltételeit felvásárlási rendszerünk — elsősorban a megfelelő árpolitika útján — ezentúl is biztosítja. Szükséges tehát, hogy változatlanul ápoljuk velük a szövetségesi, baráti jóviszonyt: érezzék, hogy támogatjuk őket termelésükben!

Szocialista államunk változatlanul hathatósan segíti a termelőszövetkezeteket, kiváltképpen az újakat, gazdálkodásuk megalapozásában, termelésük és árutermelésük fejlesztésében. A múlt esztendőben több mint 7 milliárd forintot fordítottunk a termelőszövetkezetek megszilárdítására. Ennek jelentős részét, majdnem felét a termelőszövetkezetek beruházásainak és termelésük fejlesztésének célját szolgáló hosszú és középlejáratú hitelek, *állami* támogatások, további részét pedig a gépállomási díjkedvezmény, belépett parasztoknak járó adókedvezmények és különböző szociális, kultúrális juttatások képezik. Új termelői árakon számítva — csaknem 1,4 milliárdot adtunk a termelőszövetkezeti építkezési-beruházásokra, (központi anyaggal ellátva őket), az idén nagyjából ugyanennyit juttattunk nekik. (1954—58 között, 4 év alatt összesen 900 millió forint építkezési beruházást kaptak a termelőszövetkezetek állami erőből.)

A termelőszövetkezetek megszilárdításának változatlanul *központi elve a szövetkezeti parasztság saját erőforrásainak lehető legnagyobb mérvű felhasználása,* s ezt *egészíti* ki a szocialista állam sokoldalú segítsége. Az idei 3004/2. kormányhatározat továbbfejleszti az állami támogatásnak ezt az alapgondolatát, különösen ösztönzi a saját erőből, saját anyaggal való építkezést.

Digitized by Google

Korszerű nagyüzemi termelési eszközök megteremtése, beszerzése — a népgazdaság teherbíró képességéhez mérten — a nagy erőfeszítések ellenére is hosszabb időt vesz igénybe. Éppen ezért mindaddig, amíg szövetkezeteink, a paraszti termelőeszközöket nem tudják felváltani korszerű nagyüzemi eszközökkel, fel kell használni azokat széles körben, a termelés fokozása érdekében; így például megfelelő átalakítással hasznosítani kell a paraszti gazdasági épületeket, tanyákat. Számolni kell azzal, hogy a teljes nagyüzemi gépesítés kialakításáig számos munkafolyamatot továbbra is nagyobb kézierő ráfordítással kell elvégezni. *Párosítani kell tehát a legkorszerűbb technikát a hagyományos paraszti eszközökkel:* a magtárpadlásos 100-as tehénistállót az átalakított tanyákkal, ólakkal, traktort a lófogattal, a kombájnt a kézi kaszával, a kultivátort a kézi kapával, az öntözőtelepek építésénél a tereprendező gépeket a kubikos talicskával stb.

Nem szabad lebecsülni tehát az egyszerű kooperációban, a hagyományos paraszti eszközök felhasználásában rejlő erőt és lehetőségeket. A marxizmusnak azt a tételét, hogy a paraszti eszközök egyszerű összeadása is új, fejlettebb termelőerőt hoz létre, mint amire általában a szétaprózott kisárutermelő egyéni gazdálkodása képes, — igazolta az élet. Éppen ezért nincs igazuk azoknak, akik lebecsülik az egyszerű kooperáció szerepét a mezőgazdaság szocialista átalakításában, s az „egyszerű társas munka alapján álló kollektivizálást", mint „idejét múlt módszert" mindenestől elvetik. Közismert Edward Kardeljnek ezzel kapcsolatban tavaly elhangzott fennhéjázó, revizionista megállapítása, mely szerint: „Szocializmust építeni egyszerű társas munkával, kapával és igával vagy legjobb esetben néhány traktorral és kombájnnal, nem véve figyelembe, hogy a korszerű mezőgazdasági technikában és technológiában forradalmi ugrás történt, éppen annyi, mintha a kisipari szövetkezetekkel akarnánk iparosítani az országot."[2]

Persze a marxisták sohasem állították, hogy pusztán egyszerű kooperációval megoldható a mezőgazdaság szocialista átalakítása. A marxisták soha nem képzelték el a szocialista falut korszerű gépi technika nélkül. A tények sem azt mutatják, hogy a szocialista országok mezőgazdasága megrekedt volna a társadalmasításnak az egyszerű társas munkával, az egyszerű kooperációval jellemezhető színvonalán. Ellenben a maga helyére állítva *felhasználták* és *felhasználják* az egyszerű kooperációt is a mezőgazdaság szocialista építése során.

A gyakorlat jól mutatja, hogy nemcsak a traktort és egyéb korszerű gépeket, hanem a lóvontatású munkagépeket és kézi eszkö-

[2] Magyar Szó, Novisád, 1959. május 5—6-i szám.

Digitized by Google

zöket is — a közös munkaszervezet, az egyszerű kooperáció révén — a nagyüzemi gazdaságban lehet a legeredményesebben felhasználni. — Míg például — a hazai üzemstatisztikai felmérések szerint — a fogaterő kihasználása a kisparaszti üzemi viszonyok között mindössze 40—50 százalékos, addig a nagyüzemben a termelőbrigádokba beosztva, alacsonyabb fokú gépesítésnél is, — összehasonlíthatatlanul magasabb, — legalább 80—85 százalékos.

Ha az egyszerű kooperáció párosul a szövetkezeti parasztok megfelelő anyagi érdekeltségével, a szocialista állam sokoldalú segítésével: általában eredményesebb, mint az elszigetelt paraszti magángazdálkodás, és egyúttal előkészíti a technikai forradalom kibontakozását is a mezőgazdaságban.

Mindazonáltal szocialista államunk a népgazdaság teherbíró képességéhez mérten óriási erőfeszítéseket tesz a nagyüzemi útra lépő mezőgazdaság erőteljesebb gépesítésére. Abból indul ki, hogy a műtrágya mellett a gépi munka ráfordítás hozza meg a leghamarabb a hasznot és a fölényt, mindenekelőtt a növénytermesztésben. Továbbá a gépek adják meg a fő alapot a szövetkezetekben a parasztemberek szocialista átnevelésére, lelkületük átformálására. „A kisföldművelőt illetően — hirdette Lenin — csak az anyagi bázis, a technika, a traktorok és gépek tömeges alkalmazása a mezőgazdaságban, a nagy méretekben történő villamosítás oldhatja meg ezt a feladatot, csak ez teheti, hogy úgy mondjuk — egészségessé a kisföldművelő lelki alkatát. Ez az, ami gyökeresen és rendkívül gyors ütemben átalakítaná a kisföldművelőt."[3]

Kormányunknak a mezőgazdaság gépesítése érdekében kifejtett erőfeszítésére rávilágít az a tény, hogy tavaly, főleg import útján 6500 traktort biztosított a mezőgazdaságnak. Az idén pedig mintegy 10 ezer darabot juttat. A hároméves tervben eredetileg előirányzott, kereken 8900 darab traktor a valóságban 17 900 darab lesz. Mezőgazdaságunk technikai bázisának, gépparkjának az utóbbi időben végbement nagyarányú fejlődését tükrözi a következő táblázat:

Megnevezés	1958	1959	1960
traktor (db)	26 600	33 000	43 000
gabonakombájn (db)	2 300	2 900	4.300
silókombájn (db)	500	1 700	2 800

A második ötéves terv végére a mezőgazdaság traktorparkja előreláthatóan eléri a 62—63 ezer darabot.

[3] Lenin Művei 32. kötet, 225. old. Szikra 1953.

Digitized by Google

A mezőgazdaság gépesítése jelenleg is alapvetően a gépállomások útján történik. Szövetkezeteink gépesítésében jelenleg a gépállomásoknak jut a fő szerep. Munkájuk az utóbbi két évben sokat javult, egyre kevesebb erre a panasz. Az állandó jelleggel kihelyezett traktoros brigádok működése a gyakorlatban jól bevált.

A termelőszövetkezetek területi növekedése, a gépállomások munkájának nagyobb szervezettsége, a nagyszámú új gép eredményeként megjavult a gépállomási gépek kihasználása. Tavaly egy traktoregységre az 1958. évi 572 nh-al szemben 898 normálholdnyi gépi munka jutott. Az univerzál traktorok teljesítménye traktoregységenként az 1958. évi 962 nh-ról 1355 nh-ra emelkedett. Javult a kapacitás kihasználása a betakarítógépeknél is. Az egy gabonakombájnnal learatott terület 136 holdról 152 kat. holdra, az egy aratógép teljesítménye pedig 99 kat. holdról 148 kat. holdra növekedett.

Mindezek eredményeként egy normálhold gépi munka önköltsége 20 százalékkal csökkent.

A Központi Bizottság múlt évi határozata lehetővé teszi, s ennek alapján a kormány az eddiginél szélesebb mértékben elősegíti *a termelőszövetkezetek saját erőből történő gépvásárlását.* A kormány az idei gépállomási munkadíjakat is — az állami dotáció csökkentése mellett — úgy állapította meg, hogy elsősorban a már kialakult, szilárd termelőszövetkezeteket ösztönözze a saját gépvásárlásra. A termelőszövetkezetek a mélyművelésre alkalmas nehéz traktortól kezdve a kerti traktorokig mindenféle erőgépet (összes munkagépével együtt) vásárolhatnak. A szövetkezetek az idén május végéig 1750 traktort vásároltak, és lehetőségük van még ugyanennyi traktor vásárlására. Elsősorban azoknak a termelőszövetkezeteknek az igényét elégítik ki, amelyek a gép árát teljes egészében, vagy legalább félig saját erőből fedezik.

A gépesítés ilyen nagyfokú és várható üteme mellett is belátható ideig szükség lesz a lovakra. S az üzemen belüli szállítások fennakadás nélküli elvégzése érdekében 100 hold szántóra feltétlenül célszerű meghagyni 3 pár fogatot. E téren mindenféle türelmetlenség, előreszaladás káros, mert azzal a veszéllyel jár, hogy esős nyáron vagy őszön a betakarítás idején elegendő vonóerő hiányában a termés egyrésze a földeken marad és kárbavész.

* * *

A növénytermesztésben a nagyüzem adta előnyök — a közös munkaszervezés, a gépi munka, a műtrágyahasználat — következtében már az első évben bizonyos termelési fölényt képesek elérni az új termelőszövetkezetek is. Ezt bizonyítják a múlt év tapaszta-

Digitized by Google

latai is, amikor az új termelőszövetkezetek kalászosokból nagyobb termésátlagot értek el, mint az egyéni gazdák, és a kenyérgabona nagyobb részét — a szabadon felvásárolt kenyérgabona 68,4 százalékát — a termelőszövetkezetek adták el az államnak.

Sokkal bonyolultabb a helyzet, különösen az átmenet idején az állattenyésztésben, — közösben, háztájiban, egyéni gazdaságokban egyaránt. E téren a nehézségek okai részben a közös gazdaság megalapozásával járó objektív nehézségekből, részben pedig az egyes helyeken fellelhető értetlenségből fakadnak.

Az állattenyésztésben a legfőbb nehézség abban van, hogy amíg az átszervezéssel a szántóterületet egészében kollektív művelésbe veszik, addig az állatállománynak csak viszonylag kisebb része kerül a közösbe, nagyobbik fele a háztájiban marad. A közös állatállományt ugyanis, a megalakulás után — főleg férőhely, részben takarmányhiány miatt — nem lehet azonnal mindenütt megteremteni. Az a helyzet áll elő, hogy a takarmány és a jószág jó darabig *nem találkozik*. Innen erednek az állattenyésztésben mai átmeneti nehézségeink. Ez a körülmény a háztáji gazdaságban takarmányozási bizonytalanságot vált ki, aminek következtében a tagok bizonyos mértékig csökkentik állatállományukat. Az egyéni gazdaságok pedig a szövetkezeti belépést megelőzően, részben a bizonytalanság, az ingadozás, részben az állatbehozatal szabályai következtében (a szövetkezeti alaphoz történő 20—35 százalékos hozzájárulás miatt) nem növelik, hanem még inkább csökkentik az állatállományt.

Mindezek hatására tavaly a sertés és ezen belül a kocaállomány bizonyos mértékben csökkent. Csökkent valamelyest a szarvasmarha állomány is. A csökkenés kizárólag a háztáji és egyéni gazdaságban következett be.

Mit kell tennünk az állatállományban bekövetkezett átmeneti csökkenés ellensúlyozására, sőt az állomány növelése érdekében és azért, hogy az állatok és állati termékek felvásárlása a népgazdasági tervnek megfelelően alakuljon?

Legelsősorban is fokozott erőfeszítéseket kell tennünk a közös állatállomány mielőbbi megteremtésére, erőteljes fejlesztésére. Ez főleg a *férőhelyek* építésének és a takarmány termesztésének a kérdése. Tavaly 173 ezer szarvasmarha-férőhelyet, 144 ezer darab sertésólat, 210 ezer darab birka részére aklot és 460 000 férőhelyet a baromfiaknak. A férőhelyek jelentősebb részét a paraszti istállók átalakításával teremtettük meg. Tavaly lényegében véve az összes közösbe hozott jószágot fedél alá tudtuk helyezni. Az idén bár abszolút mértékben nagyobb összegű építkezési beruházást biztosítottunk a termelőszövetkezeteknek állami hitelekből és köz-

Digitized by Google

ponti anyagkészletből, mégis az a helyzet, hogy a közel kétmillió holdnyi terület növekedése következtében az új termelőszövetkezeteknél az idei építkezési beruházás 1 kh-ra számítva csupán fele a tavalyinak. A népgazdaság teherbíróképessége miatt ugyanis többre nem vagyunk képesek.

Ennek egyik legfőbb konzekvenciája az legyen számunkra, hogy a rendelkezésre álló szűkös anyagi erőből csak úgy tudunk több férőhelyet építeni, *ha a hangsúlyt — a tavalyinál is jobban — az egyszerűbb kivitelezésű, olcsóbb megoldásokra, a szerfás építkezésekre, átalakításokra fordítjuk. A termelőszövetkezeti parasztság minél több építkezést saját erőből, saját anyagi erőforrásainak legteljesebb felhasználásával, saját építőbrigáddal valósítson meg.* Ehhez nagy segítséget ad a termelőszövetkezeteknek az állam azáltal, hogy 150 millió forint összegű hitelt bocsát rendelkezésükre a tagok használaton kívül álló gazdasági épületei, ólak, tanyák, bontási anyagának, úgyszintén a tagok udvarában levő rönkfáknak a vásárlására.

A közös állatállomány kialakítása a dolog természeténél fogva hosszabb időn át tartó *folyamat*, többéves szívós szervezőmunkát követel. A Központi Bizottság múlt évi októberi ülésén figyelmeztette a pártszervezeteket, hogy e téren mindenféle előreszaladás, türelmetlenség, erőszakoskodás kárt okoz a népgazdaságnak. Azzal jár, hogy csökken az állatállomány, vagy leromlik annak minősége. Éppen ezért a háztájiból *csak olyan ütemben szabad és kell a közösbe vinni a jószágokat, ahogyan ott a férőhelyek elkészülnek és a szükséges takarmányt megteremtik.*

Előreláthatóan beruházási lehetőségeinknek megfelelően a közösbe hozandó jószágállományt teljes mértékben, bármennyire is szeretnénk — elegendő férőhely hiányában sok helyen nem tudjuk közös fedél alá hozni, hanem *átmenetileg a háztájiban kell hagynunk.* Olyan formán, hogy például a háztájin felüli szarvasmarhát átmenetileg, amíg a közös férőhely elkészül, termelőszövetkezeti vagyonként a háztájiban tartják és gondozzák. A sertéstenyésztés terén pedig a tavaly és az idén alakult termelőszövetkezetekben engedélyezni kell, hogy a termelőszövetkezeti tagok a háztáji gazdaságban az alapszabályban előírt mértéket meghaladó állományt tarthassanak. Egyébként mindkettőre a Gazdasági Bizottság megfelelő határozata alapján a földművelésügyi miniszter időben kiadott rendelete módot nyújt.

A termelőszövetkezetekben a szarvasmarhaállomány nagyobbik fele (62 százalék) ma még a háztájiban van. Úgyszintén a sertésállománynál a háztájiban legalább három és félszer annyi a sertések száma, (több mint 2,1 millió darab), mint a közös gazdaságban.

Digitized by Google

Az adott helyzet azt a követelményt állítja valamennyiünk elé, hogy az átmeneti időszakban, amíg viszonylag nagyobb állatállomány zsúfolólik össze a háztáji gazdaságban: *a népgazdaságnak a háztájiból is maximálisan meg kell kapnia mindazt az árut: hízott sertést, tejet, baromfit, amelyre az ország ellátása érdekében feltétlenül szüksége van.* Továbbá meg kell kapnia mindazt a *jószágszaporulatot,* süldőt, növendékmarhát, amelyre — elsősorban a termelőszövetkezetek közös állatállománya erőteljesebb fejlesztése érdekében — ugyancsak feltétlenül szükség van. Hadd idézzem ezzel kapcsolatban a Központi Bizottság határozatának idevonatkozó pontját: *„Elő kell segíteni a termelőszövetkezeti tagok háztáji gazdaságaiban levő állatok szaporulatának a közös gazdaság céljaira való felvásárlását az erre a célra rendelkezésre bocsátott hitellel úgy, hogy az állam a termelőszövetkezettel kössön felnevelési (elsősorban vemhes üszőkre, kocákra) vagy hizlalási szerződést, amelynek előlegéből a szövetkezet a szóbanforgó állatokat a tagoktól megvásárolhatja."*

Fenti határozat, majd ezt követően a Politikai Bizottság erre vonatkozó ezév januárjában hozott részletesebb határozata szellemében a földművelésügyi miniszter és az élelmezésügyi miniszter együttesen az *átmeneti jellegű szerződéses akciók* rendszerét dolgozta ki, léptette életbe.

Amellett, hogy az állatforgalmi vállalatok az állami süldőakcióban már eddig több, mint 100 ezer darab hízlalásra való süldőt adtak át a termelőszövetkezeteknek: szövetkezeteink kövessenek el mindent, hogy a háztáji gazdaságból szerezzék be a hízlalásra való szükségletüket. Az államnak ugyanis ma már a szocialista szektor túlsúlya mellett egyre kisebb lehetősége van arra, hogy a szabadpiacon süldőt és malacot vásároljon.

Az átmeneti szerződéses-akció szerint a termelőszövetkezeti tagok az 1959. január 1-e után alakult termelőszövetkezeteknél az alapszabályban előírtnál több sertésre köthetnek hízlalási szerződést az állammal. Ha a termelőszövetkezet szervezi ezeket a szerződéskötéseket és esetleg takarmányt is ad, úgy 20 darabon felüli kötésnél lebonyolítási díjat (nagyvilemi felárat) kap. A lebonyolítási díjat a közös alap gyarapítására kell fordítani s azt kizárólag sertésférőhely építésére lehet felhasználni. A lebonyolítási díj összege beszámít a termelőszövetkezetek 100 kh-s áruértékesítési mutatójának teljesítésébe is.

Nagy erőfeszítéseket teszünk a *kocaállomány* helyreállítására és növelésére is. Arra, hogy a termelőszövetkezet, a tagok háztáji gazdaságai és az egyéni gazdaságok együttvéve, még ebben az esztendőben 180 ezer darabbal növeljék a kocaállományt.

Szívós, erőteljes szervezőmunkával ez meg is valósítható. Ennek előmozdításában az állam az idén kedvezményes áron 100 ezer darab kocasüldőt biztosít az állami gazdaságokból a termelőszövetkezeteknek. Az új és jelenleg megnövekedett termelőszövetkezeteknek, amelyek megfelelő takarmánnyal nem rendelkeznek, az állam kocánként két mázsa ábrakot ad kölcsön az új termésig.

Nagyon helyes jelenlegi helyzetünkben az a gyakorlat is, amit több helyen tapasztalunk, hogy a termelőszövetkezetek a hízlalásra kapott süldőkből és a hízlalásra beállított saját nevelésű süldőállományból, a tenyésztésre alkalmas egyedeket kiválogatják, *egyszer lefialtatják* és csak azután állítják hízóba.

Ezen túlmenően az állatforgalmi vállalatok a termelőszövetkezeti tag háztáji gazdaságában levő kocákra is kötnek süldő-neve-

Digitized by Google

lési szerződést; kocánként legalább négy darab süldő átadására. A szerződés alapján átadásra kerülő süldőkből elsősorban a termelőszövetkezetek saját igényeit kell kielégíteni, és az ellenértéket a szövetkezet hitelből terítheti meg az állatforgalmi vállalatnak.

Továbbá a termelőszövetkezeti tagok háztáji gazdaságaiban a kocatartás megkívánt színvonalának elérése érdekében az állatforgalmi vállalatok *továbbszaporításra alkalmas ivarérett kocasüldőket* adhatnak a tagoknak. Ennek ellenértéket kocánként három darab továbbtartásra alkalmas süldő átadásával a koca szaporulatából *törleszthetik.*

Több megye termelőszövetkezeteiben hasznos kezdeményezés indul olyan irányban, hogy *„minden háztájiban tartsanak egy kocát".* Érdemes felkarolni ezt a mozgalmat. Ha csak azt érnénk el, hogy minden második, harmadik szövetkezeti tag tartana egy-egy kocát a háztájiban: már ez egymaga nagyon előbbre vinné a kocaállomány helyreállítását, sőt növelését. Ennek realitása megvan. A háztáji kocatartás takarmányát ugyanis nem nehéz biztosítani: egy kis moslék kell hozzá, legeltetés és kevés abrak. Érdemes lenne más megyékben is kiszélesíteni ezt a mozgalmat.

A kocatartásnak fontos feltétele a legelő. A termelőszövetkezeti községekben biztosítani kell, hogy a háztáji és egyéni gazdaságokban levő sertések és szarvasmarhák *kijárhassanak a legelőre.* Továbbá meg kell oldani, hogy a háztáji kocaállomány részére is megfelelő számú és jóminőségű tenyészkan álljon rendelkezésre. A tanácsoknak végre kell hajtani a legeltetéssel és apaállattartással kapcsolatban tavaly kiadott 37. sz. kormányrendeletet, illetve annak végrehajtási utasításában megjelent földművelésügyi miniszteri rendeletet. Szerezzenek érvényt e téren is a törvényességnek. A tapasztalatok ugyanis azt mutatják, hogy sokhelyen hibák vannak ezen a területen, s a legelőmegvonással, irreálisan magas legeltetési bérrel gyakorlatilag a háztáji állatállomány felszámolására tesznek burkolt intézkedéseket. Ez ellenkezik törvényeinkkel, a párt politikájával! Meg kell érteni, hogy kocát legelő nélkül csak ólban tartani teljesen elképzelhetetlen. A kocaállomány tervbe vett növelésének egyik alapkérdése: *a legelő biztosítása törvényeinknek megfelelően.*

A tehénállomány növelése céljából a termelőszövetkezetek közös állománya számára az idén 50 ezer darab üszőt és tehenet biztosít az állam felvásárlás útján. Tízezer darab tenyészüszőt pedig az olyan termelőszövetkezeti tagoknak, akiknek a háztájiban nincs tehenük, de tartani kívánnak. Továbbá az átmeneti szerződéses akció keretében az állatforgalmi vállalatok a háztáji gazdaságokban minden olyan üszőt és bikaborjút szerződéssel lekötnek, amelyet a termelőszövetkezeti tagok nem kívánnak saját részükre felnevelni. Az így leszerződött tenyészüszőkkel elsősorban a termelőszövetkezetek közös állományát kívánjuk fejleszteni.

Hasonló szerződéseket kötnek az egyéni gazdaságok szarvasmarha szaporulatára is. Az egyéni gazdaságokkal való szerződéskötésekre egyébként az eddiginél jóval nagyobb gondot kell fordítanunk, nemcsak a szarvasmarhánál, hanem a sertésnél is. Hiszen a márciusi állatszámlálás szerint az ország összes szarvasmarhaállományának még 28 százaléka, sertésállományának pedig 34 százaléka, illetve kocaállományának 29 százaléka van birtokukban. Tehát bátran kössenek szerződést sertéssel és takarmánnyal rendelkező egyéni termelőkkel. Meg kell nyugtatni ezeket a termelőket, hogy *korlátlanul folytathatnak sertéstenyésztést és szerződhetnek hízottsertésre, mert termelőszövetkezetbe lépésük esetén is szabadon rendelkeznek a szerződött sertéssel, ha azt az állam számára szerződés után kívánják értékesíteni.*

A pár hónappal ezelőtt hozott intézkedések kezdik máris éreztetni hatásukat. A termelőszövetkezetek ma már igénylik a kocasüldőket. A tenyésztési kedv is újra lábrakap, az előhasi kocák aránya országosan növekszik.

A kiadott átmeneti intézkedések megfelelők. Most azon van a hangsúly, hogy a párt- és államapparátus tagjai, valamint a termelőszövetkezetek vezetői *jól megértsék,* utána már könnyebben megy a szövetkezeti parasztsággal való *megértetése.* E téren azonban számos helyen bajok vannak. A párt- és államapparátusban

Digitized by Google

dolgozók, méginkább a termelőszövetkezeti vezetők egy része *nem érti* ezt a politikát, vagy *nem ért vele egyet.* Ennek valójában az a gyökere, hogy nem érti vagy félreérti a *háztáji gazdaság szerepét.*

A háztáji gazdaság a közös szövetkezeti gazdálkodás *kiegészítő, szerves része.* A mezőgazdasági termelőszövetkezet a szövetkezeti gazdálkodásnak olyan fejlettebb, magasabb típusú formája, amely a szövetkezeti parasztok egyéni, mindennapos érdekeit helyesen egyezteti össze a közérdekkel, többek közt éppen a háztáji gazdaság által. A háztáji gazdaság egyik funkciója az, hogy a közösben ledolgozott munkaegysegekre járó jövedelemrészesedés mellett *kiegészítő jövedelemhez* juttatja a termelőszövetkezeti parasztot. Másik funkciója az, hogy a *személyes szükséglet* kielégítését biztosító *mellékgazdaság* szerepét tölti be. Tehát a termelőszövetkezeti paraszt elsősorban innen biztosítja családja friss tejjel, tojással, zöldséggel, sertés- és baromfihússal való ellátását. Ha a háztáji gazdaság nem volna, a termelőszövetkezeti paraszt családi fogyasztási szükségletét vagy a közös termelésből, vagy — ha ez nem megy — a központi készletből kellene fedezni. Ez pedig nem lenne helyes, és nem is tudnánk megtenni.

A háztáji gazdaság szükségszerű minden olyan országban, ahol a mezőgazdaság szocialista átalakítása az artelszerű szövetkezetek útján valósul meg. Egyrészt amiatt, mert a társadalmasítás nem foghatja át egyszerre a mezőgazdaság egész területét, másrészt a szövetkezetbe lépő parasztok tudatának fokozatos átformálása miatt is elkerülhetetlen a háztáji gazdaság. A háztáji gazdaság ilyen formán egyben fontos közvetítő út, segédeszköz is számunkra ahhoz, hogy az egyénileg dolgozó parasztot a magántulajdonosi életformából a szocializmus útjára átvigyük.

A háztáji gazdaság tehát a közös szövetkezeti gazdálkodás kiegészítő szerves része. Szükség lesz rá mindaddig, míg a termelőszövetkezetek gazdálkodása, nevezetesen árutermelése *olyan magas szintet el nem ér,* hogy a közös árutermelés átveheti a termelőszövetkezeti paraszt családi szükségleteinek friss hússal, tejjel, tojással, zöldséggel való ellátását, és emellett az árutermelésnek azt a részét is, amely ma még a központi árualapok képzése szempontjából is igen fontos. És ekkor: *csakis ekkor, ennek alapján* válik feleslegessé és értelmetlenné a háztáji gazdaság. *Addig viszont szükség van rá, és nagyon komolyan kell ezt a kérdést venni!*

Mindemellett a közös gazdasághoz képest a háztáji gazdaság kiegészítő, alárendelt szerepet tölt be, s létezése nem változtat a mezőgazdasági termelőszövetkezetek *szocialista jellegén.*

A háztáji gazdaság szerepének, mértékének értelmezése körül nagyon sok helyen van még értetlenség, félremagyarázás és emiatt

Digitized by Google

engednek különféle nyomásnak — jobbról is, balról is. Sok helyen például azért szorongatják a termelőszövetkezeti vezetőséget, hogy a fiataloknak a szüleiket megillető 1 kh háztáji földön felül még adjanak negyed hold földet kiegészítő jövedelemül. Ezt nem lehet és *nem szabad megengedni!*

Másik oldalról nagyon sok helyen az átmeneti intézkedéseket szektás módon *„kapitalista tendenciának"* minősítik, vagy valamiféle „a szocializmussal szemben álló vételnek és fellépésnek" tekintik. Következésképp: az ilyen emberek édes-keveset tesznek ezek érdekében, sőt egyesek akadályozzák megvalósításukat.

Ezeket a káros, szűklátókörű felfogásokat *most már erélyesen fel kell számolni* és megértetni mindenkivel, akit illet és felelős az intézkedés végrehajtásáért, hogy — *hús kell az országnak!* Az utóbbi években és az idén is a dolgozók kereseti viszonyainak megjavulásával lényegesen növekedett a húsfogyasztás, illetve a sertéshús iránti kereslet. Ezért kell olyan politikát folytatnunk országosan és helyileg is, hogy a közös állatállomány minden erővel történő gyors fejlesztése mellett maximálisan kihasználjuk a háztáji gazdaságok árutermelési lehetőségeit. Az a fontos, hogy megértessük mindenkivel: az átmeneti időszakban a háztáji gazdaságokat a termelőszövetkezetek közös termelésének gyorsütemű fejlesztése mellett az *ellátás fontos bázisának* tekintsék.

Csak így tudjuk megvalósítani a Központi Bizottság határozatát, amely szerint a mezőgazdaság szocialista átszervezésével egyidőben növelni kell a mezőgazdasági termelést és árutermelést is.

* * *

A Politikai Bizottság 1957. december 17-i határozata új felvásárlási rendszerünk elé a következő célok megvalósítását tűzte:

— biztosítsa a lakosság zavartalan ellátását;

— a termelési érdekeltség megteremtésével, elsősorban a helyes árpolitika alkalmazásával a népgazdaság szükségleteinek megfelelően növelje a mezőgazdasági termelést;

— segítse elő a falu szocialista átszervezését;

— a mezőgazdasági árszínvonal biztosítsa a nemzeti jövedelem tervszerinti elosztását a munkásosztály és a parasztság között;

— segítse elő a mezőgazdasági export mennyiségi és minőségi növelését.

Felvásárlási rendszerünk e célkitűzéseket az elmúlt 3 évben

Digitized by Google

megvalósította, erősítette a munkás-paraszt szövetséget s kiállta a próbát a mezőgazdaság szocialista átszervezésének múlt évi s idei nagyon jelentős előrehaladása mellett is.

A 3 év mérlegével kapcsolatban a következőket lehet megállapítani:

1954—56-ot, a begyűjtési rendszer utolsó 3 évének átlagát 100-nak véve: 1957-ben az új felvásárlási rendszer első évében az össz felvásárlás 101,8, 1958-ban 109,2, 1959-ben 117,8 százalék volt. Ezen belül az állat és állati termékek felvásárlási indexe ennél magasabb volt: 1957-ben 109,3, 1958-ban 127,3, 1959-ben 140,2 százalék.

Különösen kiemelkedő volt az állat és állatti termékek, az ipari növények, a zöldség és gyümölcs felvásárlásának eredménye. Ez jelentős mértékben annak tulajdonítható, hogy mezőgazdasági árpolitikánk az állat és állati termékek termelésének növelésére ösztönöz, és előnyben részesíti az ipari növények, vetőmagféleségek, gyümölcs és zöldségfélék termelését, a mezőgazdaság belterjes irányú fejlesztésének megfelelően. Mezőgazdasági árpolitikánk arra serkent, hogy a termelő a takarmányt élőállatban és állati termékekkel hasznosítsa. Ezért az elmúlt években az összes felvásárláson belül csökkent a szemestakarmányok, és emelkedett az állati termékek felvásárlása. 1959-ben például — 1957-hez képest — 1,9 milliárd forinttal több állatot és állati terméket, ugyanakkor 160 millió forint értékkel kevesebb szemestakarmányt vásároltunk. Tavaly a főbb cikkek felvásárlásán belül az állat és állati termékek aránya 54 százalék volt.

Ugyanakkor érdemes megemlíteni, hogy az élő állatok és az állati termékek felvásárlása (állami szektor nélkül) 1958-ban 1957-hez képest. 19,7 százalékos, 1959-ben 1958-hoz képest 12,5 százalékos növekedést mutat. A felvásárlás 1957—58. évi erőteljes emelkedése arra utal, hogy az agrárpolitika, az új ár és felvásárlási rendszer, jelentős termelési tartalékokat szabadít fel az egyéni gazdaságoknál is. Ezek a termelési tartalékok azonban az egyéni gazdaságoknál fokozatosan kimerülnek. A termelés és árutermelés népgazdaságilag megkívánt ütemének további növelésére az egyéni gazdaságok már nem képesek. Újabb termelési és árutermelési tartalékokat csak a szocialista átszervezés, a termelőszövetkezetek megszilárdítása tárhat fel.

A mezőgazdasági termelés és felvásárlás eredményei lehetővé tették, hogy tavaly 8 százalékkal több élelmiszert hozzunk forgalomba, mint a megelőző évben. Biztosítani tudtuk a bérekkel arányos árszínvonal fenntartását, sőt egyes cikkeknél az árak csökkentését is. 1959-ben a mezőgazdasági és élelmiszeripari export-import egyenleg is 4,7 százalékkal haladta meg a tervezettet. Az elmúlt 3

Digitized by Google

év során 9,5 százalékkal csökkentettük a mezőgazdasági árszínvonalat, mégpedig 7,2 százalékot közvetlenül az árak csökkentésével, 2,3 százalékot pedig a minőségi követelmények szigorításával értünk el.

Joggal állapíthatta meg tehát a VII. Pártkongresszus határozata, hogy a *felvásárlási rendszer bevált, azt fenn kell tartani és továbbfejleszteni, biztosítva a mezőgazdasági termelők anyagi érdekeltségét.*

Felvásárlási rendszerünk és árpolitikánk alkalmasnak bizonyul arra, hogy a szocialista átszervezés meggyorsuló szakaszában is fenntartsa a termelési érdekeltséget mind a termelőszövetkezeti, mind az egyéni parasztoknál. Ezért a mezőgazdasági termékek felvásárlási tervének teljesítését a jövőben is egyfelől a helyesen kialakított árpolitikával, másfelől a szerződéses rendszer kiterjesztésével kell biztosítani.

Felvásárlási rendszerünk továbbfejlesztését elsősorban a *szerződéses rendszer kiterjesztésével* érjük el. Nemcsak a felvásárlás biztonságának növelése, hanem a mezőgazdasági termelés hatékonyabb, tervszerűbb befolyásolása érdekében is növelnünk kell a szerződéses termeltetés és felvásárlás körét. A szerződéses rendszernek a termelőszövetkezetek fejlődésével párhuzamosan még nagyobb jelentősége lesz. De ez összhangban van a termelőszövetkezeti parasztság érdekeivel is. Másfelől annak kiterjesztése alkalmas arra is, hogy az átszervezés nyomán keletkezett átmeneti nehézségeket eredményesen leküzdhessük.

Nehézségeink támadtak például az elmúlt őszön a vetésnél. Az egyéni parasztok jelentős része — számolva a szövetkezeti szervezés megindulásával — a szokásosnál kevesebb kenyérgabonát vetett el. Továbbá a múlt évi jó termés ellenére a tervezettnél kevesebb kenyérgabonát és kukoricát tudtunk felvásárolni. A lemaradás nagyrészt az egyéni gazdaságoknál mutatkozó erőteljes tartalékolásnak tulajdonítható, annak, hogy jelentős kenyérgabona és kukoricakészletet átmenetileg a padlásokon halmoztak fel.

Ezeknek az átmeneti nehézségeknek a leküzdésében, ellensúlyozásában az új helyzetben, amikor túlsúlyba került a szocialista szektor, a termelőszövetkezetekre bizton lehet számítani. Ezt mutatják a következő tények:

a) A termelőszövetkezetek eddig több mint 16 500 vagon kenyérgabona eladására kötöttek szállítási szerződést az állammal. A földadóval, a cséplőrésszel és a szerződéssel együtt kenyérgabona termésük 40 százalékának értékesítését tervezik.

b) A „30 mázsás kukorica mozgalomban" a 3 q holdankénti műtrágya ellenében összesen több mint 7500 vagon kukoricát szer-

Digitized by Google

ződtek le az államnak történő eladásra. Ez egymaga jóval több, mint a most folyó gazdasági évben felvásárolt összes kukorica mennyisége.

c) Étkezési burgonyára a betervezett 30 000 holddal szemben a termelőszövetkezetek 59 000 holdra kötöttek szerződést. Az új gazdasági évre előirányzott 28 000 vagon központi szükséglettel szemben a termelőszövetkezetek és állami gazdaságok 31 000 vagon étkezési burgonyát szerződéssel lekötöttek. Közepes termés esetén is az ország burgonya ellátása e szerződések révén biztosítottnak látszik.

d) Ebben az évben a népgazdaság zöldség szükségletét 70 százalékban a termelőszövetkezetek és állami gazdaságok adják. A termelőszövetkezetek több mint 100 ezer holdra kötöttek étkezési, illetve konzerv zöldségre szerződést. A termelési érdek fenntartása és növelése, de a termelőszövetkezetek jövedelmezősége szempontjából is döntő fontosságú, hogy a földművesszövetkezeti felvásárló szervek és a konzervipar a megnövekedett területről minden körülmények között átvegye a megtermelt árut.

A termelőszövetkezetek a növénytermelésben az egész országra vonatkoztatva egymaguk az összes szerződéses terület 85,5 százalékát kötötték le. Ez nagy politikai siker! Ez más szóval azt is jelenti, hogy a mezőgazdaság fejlődésének új időszakában a termelőszövetkezeti parasztságra a munkásosztály állama *bátran építhet.*

Felvásárlási politikánk sikeres megvalósítása érdekében arra kell törekednünk, hogy a felvásárlás sorsa és sikere ne csak a felvásárló vállalatok feladata legyen, tehát a termény és állatforgalmi vállalatok, a földművesszövetkezetek feladata, hanem a pártszervezeteké és a tanácsoké is. A területi pártszervek és tanácsok a mezőgazdaság szocialista átszervezése mellett politikailag felelősek a termelési és felvásárlási tervek teljesítéséért is. Adják meg ehhez a szükséges politikai támogatást. Az átmeneti nehézségek leküzdése különösen megköveteli ezt a politikai segítséget. A területi pártszervek és tanácsok politikai felelősségének egyrészt a termelés szervezésében és irányításában, másrészt a felvásárlás eredményességét elősegítő (szerződéskötésekkel kapcsolatos) agitációs munkában kell megnyilvánulnia.

* * *

Az utóbbi 3 év átlagában a mezőgazdasági termelés 13 százalékkal haladta meg az ezt megelőző 3 esztendő átlagát. Ezt is figyelembe véve, az 1934—38. évek átlagához képest viszont jelenleg csupán 15 százalékkal nagyobb a mezőgazdaság termelése. Ez elma-

Digitized by Google

rad az igényektől, messze elmarad a szocialista ipar termelésének 350 százalékos növekedése mögött.

A falun zajló forradalmi átalakulás következtében kialakuló új szocialista termelési viszonyok lehetővé teszik, hogy a mezőgazdasági termelés is a kívánt szükségleteknek megfelelően — erőteljes fejlődésnek induljon. Ennek alapján lehetővé válik, hogy a második ötéves terv időszakában gyökeres változás következzék be mindenekelőtt a gépi aratás, öntözés, talajerő utánpótlás, talajjavítás, belvízrendezés, vetőmagellátás, a takarmányozás megjavítása, korszerűsítése, illetve kiterjesztése terén, egyszóval: a gazdálkodás *belterjes fejlesztésében,* a hozamok emelésében, a termelési költségek csökkentésében. A VII. Pártkongresszus határozata azt a feladatot tűzte ki, hogy a mezőgazdasági termelést az 1954—58-as évek átlagához képest 1961—65. között mintegy 30—32 százalékkal kell növelni.

E feladat, vagy talán még valamivel ennél is magasabb termelési célkitűzés megvalósításában nagy előnyt jelent számunkra a szocialista átszervezés meggyorsulása, a szocialista szektor máris meglévő túlsúlya, az átszervezés várható közeli befejezése. Előnyt jelent számunkra az a körülmény is, hogy a 3 éves tervet előreláthatóan a mezőgazdaságban is túlteljesíthetjük, tehát magasabb szinten tudjuk elkezdeni a második ötéves tervben kitűzött feladatok megvalósátását.

Természetesen a fenti termelési célkitűzések teljesítése nagy befektetéseket követel, más szóval: terhek vállalását követeli a munkásosztálytól is. A mezőgazdaság szocialista átszervezésének meggyorsulásával annak *előnyei* előbb fognak jelentkezni, de szükségszerűen az ezzel járó *terhek* is korábban, már *most* jelentkeznek. Többek között pl. az idén tízezer traktort kell beszerezni, jóval többet, mint amennyit a 3 éves terv elkészítésekor erre az esztendőre terveztünk. S ez így van más területeken is, a termelőszövetkezetek építésénél, a közös állattenyésztés megteremtésénél, stb. A népgazdaság fejlesztésének egyéb célkitűzései mellett az előrejött mezőgazdasági terhek és beruházások többek között azzal járnak, hogy az idén s a legközelebbi 2—3 esztendőben az életszínvonal további jelentős emelését nem tudjuk végrehajtani. Most csak azt tudjuk vállalni és mondani, hogy az eddig elért elég jelentős életszínvonal emelkedést *stabilizáljuk,* csakúgy, mint 1958-ban. És azt kell hozzátennünk, hogy a munkásosztály és a lakosság *ne sajnálja* a mostani befektetéseket a népgazdaságba, mert ez nagyon jó befektetés: ennek kamatai pár év múlva jelentkeznek, s — az ipari termelés további fejlődése mellett — a mezőgazdasági termelés várható erőteljes fejlődése, a mainál magasabb terméshozamok a második öt-

Digitized by Google

éves terv második felére *megteremtik az alapot a munkásosztály és az egész lakosság életszínvonalának további emelésére.*

A munkásosztálynak *tehát saját jövője biztosítékául* kell elfelfognia, ha segíti a termelőszövetkezetek szervezését, megszilárdítását, a termelés fejlesztését és a mezőgazdasági beruházásokat.

Társadalmunk leghaladóbb osztálya a szocialista társadalom felépítése után is a munkásosztály. Létének gazdasági alapja: a társadalmasítás magasabb színvonalán álló, össznépi tulajdonban levő termelőeszközökkel végzett munka. A munkásosztály a szocialista öntudat, a forradalmi harcokban szerzett politikai tapasztalat, a szervezettség tekintetében a jövőben is a szövetkezeti parasztság előtt jár. Ezért a munkásosztály és a termelőszövetkezeti parasztság közti osztálykülönbségek fokozatos megszüntetése során a munkás-paraszt szövetségen belül, a felépült szocializmus időszakában is a *munkásosztályé a vezető szerep.*

Termelőszövetkezeteink zöme ma még kiépülőben levő nagyüzem. A szövetkezeti útra tért parasztság szocialista tudata még csak most formálódik. A szocialista szektor túlsúlyával, de még az egész parasztság szövetkezeti útra térésével sem tekinthetjük befejezettnek a mezőgazdaság szocialista építését. Ezzel még csak a dolgozó parasztság szövetkezetekbe történő belépése fejeződött be. Ez a győzelem nem a vége, hanem *csak kezdete* annak a bonyolult, nehéz feladat megvalósításának, amit a szocialista nagyüzem kiépítése, a szocialista mezőgazdaság belterjesítése, a szövetkezeti parasztság szocialista tudatának kialakítása, az egységes szövetkezeti parasztosztály megteremtése, a munkás-paraszt szövetség magasabb szintre emelése, s ennek alapján a népi hatalom további erősítése jelent.

Ez a munka igazában még csak most kezdődik.

A szocializmus alapjainak lerakásában a szocializmus teljes és végleges győzelméért folytatott harcban döntő szerepe van a *forradalmi munkáspárt vezetésének.* E harcot hazánkban is a marxizmus— leninizmus elméletével, a társadalmi, gazdasági fejlődés törvényeinek ismeretével felvértezett kommunista párt, a Magyar Szocialista Munkáspárt irányítja. Miként a szocialista építés során eddig elért minden eredményünknek, így a jövőbeni sikereinknek is biztos záloga: *a párt tudományosan megalapozott marxista—leninista politikája.*

Digitized by Google

A szocialista országok gazdasági együttműködésének elvi kérdései*

Írta HÁY LÁSZLÓ

A két rendszer békés versenye és ideológiai harca az utóbbi két esztendőben fordulóponthoz érkezett. Ezt a fordulatot a következő tények jellemzik:

A két rendszer erőviszonyai olyan mértékben tolódtak el a szocializmus javára, hogy a tőkés országok vezető köreiben mindinkább előretör az a vélemény, hogy a békés egymás mellett élés az egyetlen járható út. A szocialista országok gazdasága olyan hatalmas ütemben és olyan tervszerűen fejlődik, hogy le lehetett rögzíteni azt a határidőt, amikor a szocialista világrendszer az anyagi termelés tekintetében túl fogja szárnyalni a kapitalista világrendszert, amikor a Szovjetunió az egy főre eső termelés és fogyasztás tekintetében is utol fogja érni az Egyesült Államokat. Kétségtelenné vált, hogy a szocialista világrendszer a tudományos és műszaki fejlődés egyes döntő fontosságú területein elhagyta a tőkés országokat és úton van ebben a vonatkozásban is újabb győzelmek felé.

Ez a fejlődés nagymértékben veszélyezteti a tőkés rendszer politikai és ideológiai pozícióit is, és ezért a burzsoázia minden eszközt felhasznál eszmei zavarkeltésre, hogy ilyen módon hátráltassa a szocialista országok fejlődését és akadályozza a marxizmus—leninizmus eszméinek előnyomulását.

Ebben a helyzetben, amikor a lenini elgondolás, az „utólérni és túlszárnyalni" a megvalósulás szakaszába érkezett, amikor az ideológiai harc eddig sohasem látott méreteket öltött, kettős a feladatunk. Először az, hogy a két rendszer versenyében, amíg utol nem értük a tőkés világot — minden nap és minél gyorsabban csökkentsük a távolságot, másodszor az, hogy mindenféle ideológiai zavarkeltést határozottan visszaverjünk. A két feladat megoldása

* A tanulmányt megvitatta a Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottsága mellett működő, Közgazdasági Elméleti Munkaközösség.

Digitized by Google

egymástól elválaszthatatlan. A cél elérésének pedig egyik legdöntőbb eszköze a szocialista országok összetartása, testvéri együttműködése és ilyen módon a szocialista világrendszer kiterebélyesedésének meggyorsítása.

A szocialista világgazdaság kialakulása

A Nagy Októberi Szocialista Forradalmat követő évtizedekben a tőkés világ minden tőle telhetőt elkövetett a szovjethatalom megdöntésére, a földkerekén 1917-ig elfoglalt egyeduralmának visszaszerzésére. A kapitalizmus nem volt erre képes, nem volt hozzá elég ereje és éppen ezért nem volt arra sem képes, hogy megakadályozza a szocialista világrendszer kibontakozását.

Lenin világosan kifejezésre juttatta azt a meggyőződését, hogy az Októberi Forradalommal ez a folyamat megindult a megvalósulás felé. Látta azt is, hogyha több ország a szocializmus útjára lép, akkor gazdaságuk összekapcsolódásának tendenciája egyre erősödni fog és a szocialista világrendszer gazdasági alapjaként létrejön a szocialista világgazdaság. Ez be is következett. Miután az európai népi demokráciák megkezdték a szocializmus építését és a kínai forradalom győzedelmeskedett, — alig néhány esztendő kellett ahhoz, hogy a szocialista világrendszer és a szocialista világgazdaság valósággá váljék, természetesen még közel sem teljesen kialakult állapotban.

Egy évtized során a szocialista országok között szoros gazdasági kapcsolatok jöttek létre. De nem szabad szem elől téveszteni, hogy ezek az országok a fejlődés különböző fokáig jutottak el. Ezek a különbségek Lenin szerint „még a proletariátus diktatúrájának világméretekben történő megvalósulása után is sokáig, nagyon sokáig meg fognak maradni".[1] Tehát amint egy-egy országban hosszabb átmeneti idő szükséges ahhoz, amíg a régi társadalmi rendszer helyén az új a maga teljességében megvalósul, hasonlóképpen a szocialista világgazdaság is végighalad egy átmeneti fejlődési szakaszon, amelyet átugorni nem lehet, de a fejlődés meggyorsításával, az elvi kérdések tisztázásával, a meggyőzés eszközeivel, az ellenséges behatások leleplezésével és leküzdésével meg lehet rövidíteni.

A szocialista világgazdaság kialakulása a szocialista termelési viszonyokból folyik; a szocializmus alaptörvényével szervesen összefüggő, objektív törvényszerű folyamat. A szocializmus alaptörvényének követelményeit adott időpontban magasabb színvonalon lehet megvalósítani, ha a szocialista országok kölcsönösen

[1] Lenin Művei, 31. kötet, Szikra, 1951, 89. oldal.

Digitized by Google

egymás erőforrásaira is támaszkodnak: ebből ered kapcsolataik erősödése, gazdaságuk összefonódása. Tehát a szocialista világgazdaság nem egyszerűen a hozzá tartozó országok gazdaságának összege, — hanem szerves egysége. Ebben az egységben az egyes országok fejlődése függ az egész fejlődéstől és megfordítva. Ez a materiális alapja a proletárinternacionalizmus, az „egy mindenkiért, és mindenki egyért" elve érvényesülésének a szocialista országok gazdasági kapcsolataiban. Amíg a tőkés országok között termelő erőik fejlődése során fokozódnak az ellentétek, addig a szocialista országok minél inkább erősödnek gazdaságilag, annál jobban összeforrottakká válnak.

A szocialista világgazdaság kibontakozása objektív törvény. A kommunista pártok, a szocialista országok kormányai csak e törvénynek megfelelő szervezési feladatok elvégzésével, az emberek tudatának formálásával, a meggyőzés eszközével mozdíthatják elő és elő is mozdítják az együttműködési formák és eszközök tökéletesítését, a szocialista országok gazdasági együttműködése fejlődésének meggyorsítását.

A kapitalista világgazdasági rendszer kialakulása ugyanúgy törvényszerű folyamat volt, mint most a szocialista világgazdaság kialakulása, de a tulajdonviszonyok különbsége folytán ez a két folyamat elvileg alapvetően különbözik egymástól.* A szocialista

* Ezért elvi szempontból teljesen hibás a tőkés országok ún. integrációs törekvéseit a szocialista országok együttműködésével párhuzamba állítani, vagy a kettőt azonosítani. A kapitalizmus fejlődésének egyik tendenciája „a nemzeti elhatároltság szétfőrése, a tőke nemzetközi egységének megteremtése". A nemzeti elhatároltság megszüntetése még fokozottabb mértékben jelentkezik a szocialista világgazdaságban, de a kapitalizmusban és a szocializmusban végbemenő folyamat között lényegbeli különbségek vannak:

1. A kapitalizmusban az erők arányában való osztozkodásról, a gyengébbnek az erősebb által történő elnyomásáról van szó. A szocializmusban ellenben az erők egyesítéséről, a közös cél érdekében.

2. A kapitalizmusban a termelőerők fejlődése megváltoztatja az erőviszonyokat, ami az integráció szétrobbantására irányuló tendenciákat vált ki; a szocialista világgazdaságban a termelőerők tervszerű fejlesztése, az egyre erősebb együttműködés irányába hat.

A nyugat-európai országok ún. integrációja nem új jelenség, hiszen már Lenin elemezte az „Európai Egyesült Államok" jelszavának tartalmát.

„Európai Egyesült Államok a kapitalizmus fennállása mellett — ez egyértelmű a gyarmatok felosztására vonatkozó megegyezéssel. A kapitalizmusban azonban az osztozkodásnak nem lehet más alapja, más elve, mint az erő... Nem lehet osztozkodni másként, csak az »erő arányában«. Az erő azonban a gazdasági fejlődéssel együtt változik..."

Természetesen *ideiglenes* megegyezések a kapitalisták és a hatalmak között lehetségesek. Ebben az értelemben az Európai Egyesült Államok is lehetségesek, mint az *európai* tőkések megegyezése... de mire vonatkozólag? Csakis arra vonatkozólag, hogyan nyomják el egyesült erővel a szocializmust Európában és hogyan védjek meg egyesült erővel az összerabolt gyarmatokat..."[2] Ezeket a sorokat 1915-ben írta Lenin, de más történeti helyzetben ma is illenek az „Európai Gazdasági Közösségre" (más néven európai közös piac) és általában a tőkés integrációra. A hatalmak más konstellációjában ma is ugyanerről van szó: gyarmatokon való osztozkodásról (amelyeket Németország az első világháború után, Olaszország és Hollandia a második világháború után elvesztett, most tehát betársulnak a francia és belga gyarmatok kizsákmányolásába), a gyarmatok megvédése a gyarmati népekkel szemben, összefogás a szocialista tábor ellen, de ugyanakkor összefogás Angliának az

[2] Lenin Művei, 21. kötet. Szikra, 1951. 345–346. oldal.

Digitized by Google

világgazdaság a szocializmus törvényei alapján fejlődik, míg a tőkés világgazdaság a kapitalizmus törvényei alapján bontakozott ki és benne a kapitalizmus törvényei uralkodnak. A kapitalizmust az ösztönösség, a konkurrencia, a gazdasági anarchia jellemzi. A szocialista országokban tervgazdálkodás folyik, aminek legfőbb követelménye a legkedvezőbb arányok megteremtése és fenntartása a népgazdaságban. Ezek az arányok pedig nem egyetlen, hanem több ország keretében találhatók meg. Ebből következik, hogy a szocialista országok egymásra vannak utalva, nem elszigetelten fejlődnek, a legkedvezőbb arányokra való törekvés összekapcsolja népgazdaságukat és ilyen módon a tervszerű arányos fejlődés törvénye áttöri az országhatárokat, vagyis ez a törvény nemcsak az egyes szocialista országokon belül érvényesül, hanem vonatkozik a szocialista tábor országainak gazdasági kapcsolataira, a szocialista világgazdaság egészére is.

A tervszerű arányos fejlődés törvénye nemzetközi méretben való érvényesülésének, az együttműködésnek és a kölcsönös segítségnek eredményeként jön létre a szocialista országok gazdasági és kultúrális színvonalbeli különbségének kiegyenlítődése. Egyszersmind e tényezők érvényrejutása teremti meg a szocialista világgazdaság egyre teljesebb összefüggését, amely annál tökéletesebbé válik, minél inkább kisebbednek a szocialista országok közt fennálló gazdasági és kultúrális színvonalbeli különbségek. A kiegyenlítődés objektív feltételei még kedvezőbbek lesznek majd akkor, amikor a szocialista termelési viszonyok teljesen kibontakoznak a tábor országaiban, amikor a szocialista gazdasági rendszer fölénye még jobban megmutatkozik.

A szocialista világrendszer független, szuverén szocialista államok közösségeként alakult ki. Minden országnak megvan a maga népgazdasági terve, saját valutája, saját árrendszere. Minden ország maga határozza meg a beruházásokat, a javak és a munkaerő elosztását, a többi ország piacain mint külső piacon jelenik meg. Ebből azonban nem következik az, mintha a szocialista tábor és világgazdaság lazán összefüggő, önkényesen kigondolt közösség volna. A szocialista országok szoros és tartós egységet alkotnak, amelynek szilárd alapja az állami és társadalmi rendszer elveinek közössége, a marxista—leninista ideológia egysége, a proletár internacionalizmus, a szocialista építés nagy céljainak egysége, az egyenlő jogok és kölcsönös segítség, a nemzeti

---

európai piacokról való kiszorítására. Most is bebizonyosodik annak a leninti tételnek az igazsága, hogy minden békés „ultraimperialista" szövetség (mai nyelven integráció), az imperialista konfliktusok magvát hordozza magában. Az „Európai Gazdasági Közösség" reakciójaként létrejött az „Európai Szabadkereskedelmi Övezet" és a kettő rendkívül éles harcban áll a piacokért. Józan ítélőképességgel nem lehet azt állítani, hogy ez az integráció bármiképpen is hasonlítana a szocialista országok baráti együttműködéséhez.

Digitized by Google

függetlenség és a forradalmi vívmányok védelme minden országban és a szocializmus egész világrendszerében. Ebből következik, hogy a szocialista tábor országainak egymáshoz való viszonya különbözik más országokhoz való viszonyától. A szocialista országoknak minden más országhoz való viszonya (akár szocialista, akár nem-szocialista országról van szó) a teljes egyenjogúság, a területi sérthetetlenség tiszteletben tartása, az állami függetlenség és szuverénitás, a belső ügyekbe való kölcsönös be nem avatkozás elveire épül. Ezeken a fontos alapelveken túlmenően a szocialista országok egymásközti kapcsolatának lényegéhez hozzátartozik — amint ez a fent elmondottakból következik — a testvéri kölcsönös segítség is, amiben a szocialista nemzetköziség jut kifejezésre. „A szocialista országok kapcsolatait a proletár nemzetköziség eszméi szabályozzák. E kapcsolatok a békés egymás mellett élés elveinek betartásán messze túlmennek: a szocialista országok közötti új kapcsolatok lényege az egymásnak minden téren nyújtott kölcsönös testvéri segítség. A gazdasági, politikai és kultúrális együttműködés eredményeképpen minden szocialista ország maximálisan kihasználhatja a szocialista rendszer előnyeit. Az új típusú kapcsolatoknak ez a rendszere teszi lehetővé, hogy minden ország meggyorsítsa fejlődését, s a szocialista tábor országai történelmileg együtt jussanak el a kommunizmusba."[3]

A szocialista országok gazdasági együttműködése

Ezek az elvek határozzák meg a szocialista országok baráti együttműködését mind politikai, mind gazdasági téren. Az európai szocialista országok gazdasági együttműködésének, a szocialista nemzetközi munkamegosztás tudományos megalapozásának szervezője pedig a Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsa. A Tanács — amint ismeretes — egyenjogú, szuverén országok nemzetközi szervezete, ezek az országok önállóan alkotják meg népgazdasági terveiket és önállóan fejlesztik saját népgazdaságukat. Csak egyhangúlag elfogadott álláspontok ajánlhatók a tagországok kormányainak. A KGST tehát nem államok fellett álló, utasítást adó szerv és nem államok feletti tervező intézmény. Ezt ismételten hangsúlyozni kell, mert e kérdés körül sok a félreértés. Annak ellenére, hogy a KGST nem államok felett álló tervhivatal, szervező munkája már eddig is nagy szerepet játszott a szocialista országok gazdasági kapcsolatainak kibontakozásában és az európai szocialista országok természeti és gazdasági erőforrásai kihasználásának fejlesztésében, a szocialista építés meggyorsításában. Bár az ázsiai népi demokráciák nem tagjai a KGST-nek,

[3] Az MSZMP VII. kongresszusának jegyzőkönyve, Kossuth, 1960. 592 old.

Digitized by Google

egyre szorosabban együttműködnek vele. Képviselőik a kommunista és munkáspártok 1958 májusi értekezletén közölték, hogy „készek tevékenyen résztvenni a szocialista országok gazdasági együttműködésében, készek erősíteni ezt az együttműködést megfelelő formában, az illető országok adottságainak megfelelő intézkedések útján".

A gazdasági együttműködés formái természetesen a szocialista gazdaság fejlődése során módosulnak, egyre tökéletesebbé és hatékonyabbá válnak. Kezdetben, amikor a népi demokráciák a szocializmus építésének még az elején voltak, a gazdasági együttműködés a külkereskedelmi forgalom növeléséből állott, egy évre szóló kereskedelmi megállapodások alapján, amelyek már a termelés fejlődésének is bizonyos irányt szabtak. De kitűnt, hogy ezzel a módszerrel nem lehet elérni a termelőerők és a termelés olyan alakulását, amely a tervszerű arányos fejlődés követelményeinek megfelel. A népi demokratikus országokban a szocializmus építésének előrehaladásával bizonyos nehézségek mutatkoztak, amelyek részben abból származtak, hogy a nemzetközi munkamegosztás lehetőségeit nem használták ki kellőképpen. Valamennyi népi demokráciában elkövették ezt a hibát. Párhuzamok alakultak ki (például a gépgyártásban), aránytalanságok a nyersanyagbázis és a feldolgozóipar között. Ezek a jelenségek arra figyelmeztettek, hogy a szocialista munkamegosztást új alapokra kell fektetni: nem lehet tisztán a kereskedelmi egyezményekre támaszkodni, hanem a népgazdasági terveket kell egybehangolni és nem lehet helyesen tervezni akkor, ha egy-egy ország befelé fordul és nem fordít figyelmet az egész szocialista rendszer gazdasági arányaira.

Megkezdődött tehát a népgazdasági tervek egyeztetése, ami az 1956/1960-as 5 éves időszakra bizonyos mértékig már meg is történt. Ez az eljárás a kapcsolatok szélesedését eredményezte a szocialista országok között. De az eredmény még sok vonatkozásban hiányos volt, mert az összehangolás feltételei nem voltak — és még nem is lehettek — biztosítva, s az egyeztetés kellőképpen, sokoldalúan nem volt előkészítve.

Nagy előrelépést jelentett, hogy ebben az időszakban már megalakultak a KGST-ben résztvevő országok állandó ágazati bizottságai, amelyek többek közt megállapítják egyes termékek termelésének és fogyasztásának átfogó mérlegét, így felmérik, hol van hiány, vagy hol van felesleg és javaslatot tesznek arra, hogy milyen úton-módon szüntethetők meg a hiányok, illetve kerülhetők el a feleslegek. Az állandó bizottságok további munkájának kibontakozásához és javaslataik értékesítéséhez erőteljes lökést adott a kommunista és munkáspártok 1958. májusi értekezlete.

Az értekezlet kimondotta, hogy jobban ki kell aknázni a szo-

Digitized by Google

cialista országok gazdasági együttműködésében rejlő óriási lehetőségeket, következetesen meg kell valósítani a nemzetközi munkamegosztást, a termelés ésszerű szakosítását és egybehangolását.* „Az értekezlet felhívta a figyelmet arra, hogy szükség van a népgazdaság nyersanyagszolgáltató ágainak és az energetikának minden lehető módon való fejlesztésére, valamint a legkorszerűbb technikának továbbfejlesztésére és bevezetésére... A továbbiakban fokozott egybehangolást és szakosítást kell megvalósítani a gépiparban, mert ez lehetővé teszi a tökéletesebb tömeggyártásra és a nagyszériás gyártásra való áttérést, s ennek révén a termékegységre eső termelési költségek lényeges csökkentését." A kommunista és munkáspártok képviselői egybehangzóan megerősítették, hogy minden vonalon tekintetbe kell venni a szocialista országok kölcsönös érdekeit a távlati tervek kidolgozásakor. Az értekezlet ezeket az indítványokat a szükséges gyakorlati intézkedések kidolgozása céljából továbbította a KGST-hez.

Különösen a kisebb országok számára jelent nagy előnyöket a termelés szakosítása és egybehangolása. A Szovjetunió igen nagy ország, amely teljesen átfogó ipari és mezőgazdasági rendszert építhet ki és messzemenő szakosítást és együttműködést hajthat végre saját határain belül is. Kína is megteheti ezt a jövőben. De a többi népi demokratikus ország egyike sem képes arra, hogy az ipar és a mezőgazdaság minden ágazatát fejlessze. De nincs is erre szükség, a sokoldalú együttműködés megoldja ezt a problémát. Hiba volna azonban ebből azt a következtetést levonni, hogy bármely ország is előtérbe helyezheti a fogyasztási javak termelését és elhanyagolhatja a termelőeszközök gyártását. Az együttműködés a fejlődés jelenlegi szakaszában nem gyengítheti azt a gazdasági törvényt, hogy a gazdaság és jólét fejlődésének, vagyis az egyre emelkedő műszaki színvonalon végbemenő bővített újratermelésnek az a feltétele, hogy a termelőeszközök termelése növekedésének üteme minden szocialista országban meghaladja a fogyasztási javak termelése növekedésének ütemét. Ez a gazdasági törvény természetesen nem mond ellent annak,

* A termelés szakosítása abból áll, hogy egyes termelési ágak, illetve üzemek korlátolt számú késztermékek, félgyártmányok vagy alkatrészek termelésére állnak rá. Ilyenformán lehetséges az áttérés sorozat, illetve tömeggyártásra, igen termelékeny technika és technológia kifejlesztésére. A szakosítás magábanfoglalja a kutató és gyártmányfejlesztő munka, valamint a tervező munka megosztását, illetve összpontosítását is. A termelés egybehangolása szorosan összefügg a szakosítással. Közismert, hogy a termelés egybehangolása különböző üzemek között egy országon belül szükséges és eredményes. Ugyanez vonatkozik azonban különböző országok üzemeire is: ebben az esetben is a társadalmi termelés szervezésének egyik formájáról van szó, ami ugyanugy, mint a szakosítás, a termelőerők megnövekedett kihasználását szolgálja. A termelés szakosításának és egybehangolásának helyes megszervezése a szocialista országok között az egyes népgazdaságokban az anyagi források, a természeti kincsek adottságainak gazdaságos, legésszerűbb kihasználását biztosítja, a társadalmi munka termelékenységének növekedését előmozdítja és így a szocialista újratermelés ütemét meggyorsítja.

Digitized by Google

hogy a termelőeszközökre nézve is szükséges a termelés szakosítása és egybehangolása.

A tervszerű gazdasági együttműködés és az ennek keretében megvalósuló szakosítás és egybehangolás a szocialista világgazdaság objektív törvényeiből eredő követelmény. Ez az együttműködés csak a szocialista rendszerben valósulhat meg, ahol a termelőeszközök társadalmi tulajdonban vannak, ahol dominál az érdekek összhangja. Ez a követelmény érvényes minden szocialista országra, kicsire és nagyra egyaránt. Mert tévedés volna azt hinni, hogy mivel a nagy országok lehetőségei óriásak, számukra a nemzetközi munkamegosztásból nem származnék előny. Más kérdés az, hogy a nagy országok sokoldalúbban fejleszthetik és kell is, hogy fejlesszék termelőerőiket.

A kommunista és munkáspártok fentebb említett értekezlete megállapításainak megfelelően az utóbbi két évben a KGST a fő súlyt a következő kérdésekre helyezte:

1. az energia- és alapanyagellátás (szén, koksz, olaj, vaskohászat nyersanyagai, színesfémek nyersanyag-bázisa, kálisó, nyersfoszfát, kén, stb.) biztosítása az együttműködés segítségével; a gépgyártás, a műszeripar, a vegyipar termelésének szakosítása és egybehangolása. Ez az együttműködés természetesen magával hozza a műszaki színvonal gyors emelkedésének lehetőségét és szükségessé teszi az ezzel való fokozott foglalkozást.

Az itt említett feladat csak akkor oldható meg, ha a szocialista országok nemcsak a saját szükségleteikkel törődnek, hanem terveik elkészítésénél a szocialista tábor más országainak szükségleteit is számba veszik. A Szovjetunió 7 éves (1959—1965) tervének kidolgozásánál messzemenően figyelembe vette ezt —, mert pl. a 'nagy' olajvezeték kiépítésével az európai népi demokratikus országok — Magyarország, Csehszlovákia, Lengyelország, NDK — részére a nyersolaj szállítását 1965-ig évi 15 millió tonnára fogja emelni, a vasérc szállítását pedig 25 millió tonnára.

2. Az 1961—65-ös népgazdasági tervek egybehangolása a régebbi tapasztalatok és az állandó bizottságok munkálatai alapján. Annak az időszaknak tervéről van szó, amelyben a szocialista világrendszer ipari termelése eléri a tőkés világrendszer termelésének volumenét. Ennek a periódusnak ez a döntő gazdasági célkitűzése, ebben rejlik a most következő évek együttműködésének különösen nagy jelentősége.

Az állandó ágazati bizottságok nagy előkészítő munkát végeztek, a mérlegeket sok termelési ágra kidolgozták. A gazdaságosság elvét minden ország jobban érvényesítette, mint eddig, de az országok közötti összehasonlíthatóság módszerei még nagyon kevéssé vannak kidolgozva, és az összehangolás módszerei sem tökéletesek. A vizsgálatoknak abból a feltevésből kell kiindul-

Digitized by Google

niok, hogy a szocialista világgazdaság egységet képez, és e feltevés alapján kialakított elgondolásokat kell módosítani egyes szocialista országok célkitűzéseiből eredő követelmények figyelembevételével. Ez igen bonyolult feladat. Ha az elvi szempontok, valamint a módszerek még nem is alakultak ki teljesen, az 1961—65-ös tervek egybehangolása nagy előrelépést jelent és sokkal biztosabb alapokon nyugszik, mint a megelőző 5 éves terv időszakában. Ahhoz azonban még sok problémát kell megoldani, hogy az összehangolás olyan tudományos megalapozottsággal menjen végbe, amire a szocialista rendszer és szocialista világgazdaság lehetőséget ad és amit meg is követel.

3. Az 1980-ig terjedő távlati terv előkészítése: a távlati tervezés és az egyeztetés módszereinek megállapítása, valamint a terv főbb irányvonalainak meghatározása a nemzetközi szocialista munkamegosztás tudományos kidolgozása alapján. A távlati tervek és a tudományos módszerekkel kialakított nemzetközi munkamegosztás között a legszorosabb kölcsönhatás áll fenn.

Nem arról van szó, hogy a szocialista országok egy közös perspektivikus tervet készítenének, hanem arról, hogy a távlati tervek fő irányait közösen állapítják meg, a tervezésben mindannyian a kölcsönös segítség alapelveit érvényesítik, vagyis a tervek elkészítésénél mindig ügyelnek a kettős szempontra: a tervnek a népgazdaságot és a szocialista világgazdaságot érintő hatásait egyaránt figyelembe veszik a gazdasági fejlődés minél hatékonyabb előmozdítása, a népjólét emelése, a szocializmus, a kommunizmus kibontakozásának meggyorsítása érdekében.

4. Az itt említett három problémakörön kívül a KGST az előttünk álló időszakban az eddiginél többet fog foglalkozni a mezőgazdaság kérdéseivel. Azokban az években, amikor a KGST-ben résztvevő országokban a mezőgazdaság fejlesztése háttérben állott, háttérbe szorult ez a kérdés magában a KGST-ben is. Az utóbbi években azonban a népi demokratikus országokban meggyorsult a termelési viszonyok szocialista átalakulása a mezőgazdaságban és miután a kisárutermelő gazdaságok helyébe árutermelő nagyüzemek lépnek, létrejött a mezőgazdasági termelés szakosításának feltétele az egyes országokon belül és így elérkezett az idő a szocialista országok közti szakosításra is. Ezt a változást juttatta kifejezésre az európai szocialista országok kommunista és munkáspártjai 1960. február elején Moszkvában a mezőgazdaság fejlesztése ügyében tartott tapasztalatcsere-értekezlete is, amelynek határozata többek közt a következőket mondja: „Az értekezlet résztvevői szükségesnek tartják, hogy a KGST a jelen értekezleten lezajlott véleménycsere alapján tanulmányozza a mezőgazdasági termelés, a mezőgazdasági gépgyártás, továbbá a mezőgazdasági vegyszerek

Digitized by Google

gyártásának további szakosítására kínálkozó lehetőségeket, valamennyi ország érdekeinek és lehetőségeinek figyelembevételével."

Az állandó bizottságok munkájával, a távlati tervek egyeztetésére való rátéréssel, a szocialista nemzetközi munkamegosztás tudományos módszereinek kidolgozásával, a szakosítás fejlesztésével a mezőgazdaság területén is a szocialista országok gazdasági együttműködése tovább fejlődött, magasabb színvonalra emelkedett.

A revizionisták tagadják ennek az együttműködésnek lehetőségét, nem látják a szocialista országok kapcsolatainak új jellegét, a tőkés integrációs törekvéseket és a szocialista országok együttműködését azonos folyamatnak tekintik. A Jugoszláv Kommunista Szövetség programja a következőket mondja: „A szocialista Jugoszlávia a mai világhelyzetből és a regionális egyesülés fennálló formáira ható sokféle hátrányos befolyásból kiindulva, nem kapcsolódott be egyik regionális egységbe sem... a szocialista Jugoszlávia az egyenjogú viszonyokkal összhangban álló formák között és a kölcsönös előnyök szempontjai alapján fejleszti együttműködését a különféle európai gazdasági regionális szervezetekkel."[4] Tehát e program szerint egyremegy, hogy egy regionális szervezetben szocialista vagy kapitalista országok vannak-e. Az említett program szerint egyik is tömb, a másik is tömb. A tömb azonban csak katonai szövetség, államok ideiglenes csoportosulása. A Varsói Szerződésben lerögzített tömörülés csak addig fog fennmaradni, amíg fennáll az imperialista államok agresszív tömbje. Egész más dolog a szocialista országok gazdasági együttműködése, mely ugyan erősíti a szocialista tábor hatalmát, de nem időleges átmeneti jelenség, hanem szilárd alapja egy új társadalmi gazdasági alakulatnak, amely törvényszerűen fejlődött és fejlődik tovább. Aki ezt tagadja, az a szocialista országok együttműködését és a szocialista világgazdaság további kibontakozását igyekszik akadályozni.

A szocialista országok gazdasági együttműködésének az elmondottakon kívül fontos területe a műszaki tudományos együttműködés, a legfejlettebb tudományos és műszaki eredmények átadása a termelés és oktatás céljaira, műszaki rajzok és technikai leírások átengedése, szakemberek kölcsönös kiküldetése műszaki segítség céljából, nagy létesítmények terveinek kölcsönös elkészítése. Ebből következik, hogy nem minden országban kell kidolgozni minden tudományos műszaki problémát, hiszen ez nem is lehetséges, különösen a kisebb országokban. Ezen a téren ugyanúgy fejlődik a szakosítás és az egybehangolás, mint a termelés tekintetében. De azért még sokat vétünk ebben a vonatkozásban az ésszerűség ellen a műszaki fejlődés és a népgazdaság kárára. A

[4] A Jugoszláv Kommunista Szövetség Programja. Fórum, Novisád. 1958. 96. oldal.

Digitized by Google

gazdasági együttműködésnek van még számos más módja: a beruházási hitelek nyújtása kedvező feltételek mellett, a fizetési mérlegek kölcsönös kiegyenlítésének megkönnyítése, a termékek standardizálása, a szállítás és távközlés egységes rendezése.

A szocialista országok együttműködését sokrétűség és az állandó bővítés jellemzi. Igen nagyméretű már a gazdasági, valamint a tudományos műszaki állandó bizottságok munkája. Emellett egyre inkább decentralizálódnak a kapcsolatok: összeköttetésben állnak a tudományos akadémiák, egyetemek, tudományos kutató és tervezőintézetek, szaporodnak az időszerű tudományos és műszaki kérdésekről rendezett konferenciák. A fejlődésnek tehát jellemző vonása, hogy már nagyszámú ember vesz részt az együttműködés munkájában, és ha akad is még ebben a vonatkozásban üresjárat, mégis úgy gondolom, helyes egy olyan célkitűzés, hogy necsak egyes hivatalokra, necsak egyes intézményekre épüljön az együttműködés, hanem széles rétegek kapcsolatára és széles tömegek meggyőződésére, elvi tisztánlátására. Ha a dolgozóknak megmagyarázzuk a nemzetközi gazdasági együttműködés jelentőségét, akkor nemcsak jobban végzik el a rájuk bízott munkát, hanem ez a tevékenységük erősíti szocialista és internacionalista tudatukat. Ezért is nagy súlyt kell helyeznünk az együttműködésnek nemcsak politikai, gazdasági, hanem ideológiai vonatkozásaira is.

Az együttműködésnek fentebb említett különböző módjaira nem kívánok bővebben kitérni, de részletesebben foglalkozom a gazdasági együttműködés talaján kiformálódó szocialista nemzetközi munkamegosztással.

A szocialista nemzetközi munkamegosztás

A szocialista nemzetközi munkamegosztás jelentősége abban áll, hogy a szocialista táborhoz tartozó országok azáltal, hogy egyes termelési ágak fejlődéséről lemondanak és olyan javak termelésére specializálják magukat, amelyek termeléséhez legkedvezőbbek a természeti és gazdasági forrásaik, ezáltal termelőerőik leggyorsabb fejlesztését érik el, mert természeti kincseiket növekvő mértékben kihasználják, a legcélszerűbb termelési arányokat biztosítják és a termelésben kölcsönösen munkamegtakarításra tesznek szert. Nem mondhatjuk azt, hogy a szocialista országok a nemzetközi munkamegosztás által adott lehetőségeket kellőképpen kihasználták volna, de megállapíthatjuk, hogy az utóbbi években ebben a vonatkozásban is jelentősen meggyorsult a fejlődés és egyre inkább leküzdjük a szocialista országok közti munkamegosztásnak azokat a vonásait, amelyek még a kapitalista múlt anyagi és szellemi örökségeként maradtak ránk.

Digitized by Google

Annak megfelelően, hogy a szocialista és a kapitalista gazdaságban különbözőek a tulajdonviszonyok, hogy a tőkés gazdaságnak a maximális profit elérése, a szocialista gazdaságnak a növekvő szükségletek lehető legteljesebb kielégítése a mozgató rugója — a szocialista és kapitalista nemzetközi munkamegosztás jellemző vonásai alapvetően eltérnek egymástól. A kapitalista munkamegosztás spontán módon alakul, anarchikus; létrejöttében nagy szerepet játszik a gazdasági, vagy katonai erőszak; a gyengébb kizsákmányolásához vezet az erősebb által, béklyóba veri egyes országok gazdasági fejlődését; a piaci elzárkózás tendenciája következtében állandóan magán viseli a bizonytalanság, a bomlás jeleit. Ezzel szemben a szocialista nemzetközi munkamegosztás tervszerű, a népgazdasági tervek önkéntes egyeztetése alapján bontakozik ki; békés együttműködés útján jön létre; senkit sem akar kizsákmányolni, egyenlő értékű árucserére törekszik; előmozdítja a fejletlenebb ország gazdasági felemelkedését; bővül és finomul, mert egyre inkább tudományos megállapításokra épülő, meg nem szakított folyamat.

Felmerül az a kérdés, hogyan érvényesül az értéktörvény a szocialista nemzetközi munkamegosztásban? A szocialista országok között lebonyolódó árucserében erősebben érvényesül az értéktörvény, mint az egyes szocialista országokon belül, ahol már a tervszerű arányos fejlődés törvényének van domináló szerepe, de az értéktörvény az egyes szocialista országok viszonylatában is egyre növekvő mértékben a tervszerűségnek, az egyes országok szükségleteinek van alávetve. Vagyis az áruk cseréjét a szocialista országok között nem az értéktörvény vak játéka szabja meg. A szocialista országok olyan nemzetközi munkamegosztást építenek ki, amely mindegyik félre kedvező. Ez a munkamegosztás a gazdaságosság olyan értelmezéséből indul ki, amely sokoldalúan figyelembeveszi a népgazdasági összefüggéseket és ezzel együtt a gazdasági fejlődés adott szakaszának követelményeit is.

Az árucsere kedvező volta nem feltétlenül azonnal, hanem nem egyszer csak a fejlődés során mutatkozik meg. A Szovjetunió vállalja olyan termelési ágak fejlesztését, amelyek igen nagy beruházásokat igényelnek, vállalja többek közt a vasérc, az olaj, a koksztermelés fejlesztését, hogy más szocialista országokat ezekkel a nyersanyagokkal kisegíthessen, mert ez az eljárás előre tekintve, a szocialista tábor egészére előnyös. Az NDK kálisókat és műgumit, Magyarország bauxitot és timföldet, Lengyelország szenet és kokszot termel fokozott mennyiségben, hogy más szocialista országokat is elláthasson ezekkel a fontos anyagokkal. Még számos hasonló példát lehetne említeni, amelyek azt mutatják, hogy a szocialista országok saját gazdaságuk fejlesztését nemcsak saját forrásaikra építhetik, hanem a kölcsönösség alapján számolhatnak

Digitized by Google

más szocialista országok természeti kincseivel is. A nemzetközi munkamegosztásnak ilyen rendszere az értéktörvény szabad érvényesülése alapján sohasem bontakozhatnék ki. Bár a szocialista országok által kicserélt javak áruk, ennek ellenére a szocialista nemzetközi munkamegosztást (más szóval a kivitelre való kölcsönös termelésüket) az értéktörvény ugyanúgy nem határozza meg, mint ahogyan a szocialista országon belül nem irányítja a termelést. Azonban itt is és ott is tekintetbe vesszük, felhasználjuk az értéktörvényt éspedig elsősorban az árak kialakításánál, a termelés irányának alátámasztására.

De ne feledkezzünk meg arról, hogy nemcsak a szocialista táboron belül van munkamegosztás, hanem a szocialista és a kapitalista országok között is. Mi a nemzetközi munkamegosztáshoz nem a tőkés nemzetközi munkamegosztás törvényei szerint kapcsolódunk, hanem a szocialista társadalom szükségleteinek és érdekeinek megfelelően. Számunkra a tőkés országokkal való kapcsolatunkban is ez az irányadó. Ezt van hivatva biztosítani többek közt a külkereskedelmi monopólium.

A tőkés piacon eladásainkat és vásárlásainkat az ott kialakult feltételek határozzák meg és kereskedelmi műveleteinknek az ott kialakult árakhoz kell alkalmazkodniok. Tehát a tőkés országokkal folytatott kereskedelem mértékétől függően, a tőkés piacok bizonyos hatással vannak a szocialista ország gazdaságára, pl. a fizetési mérlegek alakulására az áringadozásoknak megfelelően, vagy az áruk elhelyezésének vagy megszerzésnek nehézségei útján. Helytelen volna azonban a dolgot úgy elképzelni, hogy a szocialista világpiac semmiképpen sem befolyásolja a tőkés világpiacot. Igaz, hogy amíg a tőkés világpiac forgalmában a szocialista országok részesedése viszonylag kicsi, addig ott a tőkés gazdaság törvényei dominálnak. Amilyen mértékben azonban növekszik a szocialista világpiac súlya a nemzetközi kereskedelemben, illetve egyes árupiacokon, olyan mértékben nő a befolyása a tőkés világpiac helyzetének alakulására. Ilyen módon a gazdasági törvényeknek a nemzetközi piacokon való érvényesülésében is eltolódás következik be.

Rámutattam már arra, hogy az ágazati állandó bizottságok összeállítják a termékek termelésének és fogyasztásának mérlegét, felmérik a helyzetet, felderítik a megoldandó feladatokat. Ebből azonban még nem következik az, hogy mi volna a legelőnyösebb nemzetközi munkamegosztás, amit a feladat megoldása céljából alkalmazni kellene. Ennek eldöntéséhez meg kell állapítani a munkamegosztás hatékonysága meghatározásához szükséges módszereket. A nemzetközi munkamegosztás a kapitalizmus fejlődése során nagy arányokat ért el. Ez a megosztás azonban a profitszerzéstől hajtva anarchikus volt. A szocialista világgazdaság ki-

Digitized by Google

bontakozásával történik meg első ízben, hogy a nemzetközi munkamegosztás tudatossá és tervszerűvé válik. Igaz, hogy ennek érdekében bonyolult, úttörő, nagy munkát kell elvégezni.

Ebből a célból jött létre 1958-ban a KGST Állandó Közgazdasági Bizottsága, amely az ágazati bizottságok eredményeit összegezi, összefoglalja, megállapítja továbbá azokat a feltételeket, amelyek biztosítják a szocialista országok gazdasági együttműködésének tervszerűségét és tudományosan kidolgozza a szocialista nemzetközi munkamegosztás alapelveit, hatékonysága megállapításának módszereit. Tudnunk kell tehát, hogy mi a szocialista nemzetközi munkamegosztás célja és milyen módszerrel állapíthatjuk meg a célhozjutás útját. A célok a következők:

1. A lehetőségekhez képest legnagyobb megtakarítás minden szocialista ország számára, amely növeli a rendelkezésre álló termékmennyiséget és ezáltal növeli a felhalmozást, ilyen módon hozzájárul a termelőerők növekedésének, a műszaki fellendülésnek és a lakosság életszínvonala emelésének meggyorsításához.

2. A szükséges arányok biztosítása, a szocialista országok gazdasági erőforrásainak legésszerűbb kihasználása, a természeti kincsek hatékony kiaknázása, a termelőberendezések teljes foglalkoztatása; messzemenő gondoskodás az importálandó javak megszerzéséről, tartós piac biztosítása az exportálandó áruk elhelyezésére.

3. A termelőerők fejlődésének olyan módon való előmozdítása, hogy a gazdasági fejlődés különböző fokán álló szocialista országok gazdasági fejlettségének színvonala minél gyorsabban kiegyenlítődjék.

A nemzetközi munkamegosztás tudományos megalapozásához és az ezt szolgáló mutatók megállapításához egész sor vizsgálat, illetve ezt megelőzően a vizsgáló módszerek kidolgozása szükséges. Legelőször meg kell állapodni a nemzeti jövedelem kiszámításának módszerében, ezt követően pedig annak megállapítására nézve, hogy a nemzeti jövedelem elosztásakor milyen arány adódik a fogyasztási és a felhalmozási alap között. Amikor ismerjük a felhalmozási alapot, akkor vethetjük fel a kérdést, mennyi a beruházás és miként számítható ki a beruházások legkedvezőbb hatásfoka; melyik a beruházási költségeknek és az építkezések területi elhelyezésének legjobb változata; melyik az egymást kölcsönösen helyettesíthető termelési ágakra fordított beruházások legkedvezőbb változata; milyen valamely beruházás hatékonysága a kapcsolódó beruházások figyelembevételével. (A kohászatnál pl. a kapcsolódás első köre: a kohók kiszolgálásához szükséges kokszolóművek és a tűzálló anyag-gyártás költségei. A kapcsolódás másik köre pl.: a kokszoló művek szénnel való biztosítása céljából létesített szénbányák és széndúsító berendezések költségei.)

A beruházások hatásfokának megállapításához (egy-egy or-

Digitized by Google

szágra nézve) szükséges az önköltség ismerete, vagyis annak megállapítása, hogy az új beruházás eredményeként nyert termék esetében mennyi a termékegységre eső ráfordítás. Az önköltség ismerete azonban nemcsak a beruházások hatásfokának megállapításához szükséges, hanem a különböző országok nemzeti jövedelme termelési volumenének összehasonlításához is. A szocialista tábor országai közti munkamegosztás gazdasági hatékonyságának megállapításához azonban nemcsak az önköltség ismerete szükséges, hanem a társadalmi munka termelékenységének ismerete is. Az önköltséget nem lehet felhasználni a munka termelékenységének összehasonlításához, minthogy ehhez az összehasonlításhoz az szükséges, hogy a munkabér színvonalában mutatkozó nemzeti különbözőségeket számításunknál kiszűrjük. Tehát ki kell dolgozni a munkatermelékenység mérésének minden szocialista ország részéről elfogadott egységes módszerét is.

A nemzeti jövedelem, a beruházások gazdasági hatásfoka, az önköltség, a termelékenység mérése akkor is nehéz feladat, ha egy országra nézve kell megoldani. De még sokkal bonyolultabbá válik, amikor több ország eredményeinek összehasonlításáról van szó. Akkor felmerül még többek közt a valuta átszámításának módszere és a szocialista világpiac saját árbázisának kérdése. Jelenleg a szocialista országok árucseréjénél olyan árakat alkalmazunk, amelyeknek megállapításánál figyelembe vesszük a tőkés piacok árait. A külkereskedelem gyakorlatában merült fel először az árképzés és a szocialista világpiac saját árbázisának kérdése. De nemcsak a külkereskedelem problémájáról van itt szó, hanem a termelés struktúrájának, a nemzetközi munkamegosztás kialakításának eldöntéséről is. Felmerül az a kérdés, hogy a kapitalista piacokon kialakuló ararányok elég kedvezőek-e ahhoz, hogy ezek alapján elérjük a szocialista országok között gazdaságilag legintenzívebb, leghelyesebb munkamegosztást. (A problémát csak felvetjük anélkül, hogy összefüggéseinek részletesebb megvilágítására kitérnénk.) A saját árbázisra való áttérés kétségkívül megkönnyítené az országok termelési költségeinek, a beruházások hatékonyságának, a nemzeti jövedelemnek és más gazdasági számításnak az összehasonlíthatását és elemzését. A kérdés eldöntése azonban nagyon sokoldalú mérlegelést igényel, mert figyelembe kell venni a kapitalista világpiac árait is.

Részletesebben nem tudunk ez alkalommal azzal foglalkozni, hogy miként fonódnak össze mindezek a kérdések egymással, hogyan függnek össze a legésszerűbb nemzetközi munkamegosztás eldöntésével. Annyi kétségtelen, hogy a szocialista nemzetközi munkamegosztás tudományos alapokra való helyezéséhez mindezt a fentebb említett előkészítő munkát el kell végezni.

E feladatok elvégzése után lehet majd lezárni a szocialista

Digitized by Google

nemzetközi munkamegosztás legdöntőbb problémáira vonatkozó állásfoglalást. Egyelőre csak előkészítő tanulmányokat lehet folytatni az alapelvek kidolgozásához. Ezzel kapcsolatban a következő fő kérdések állnak előtérben:

1. A szükséges arányok biztosítása a szocialista világgazdaság fejlődésében. Ezzel összefüggésben a nyersanyag, illetve energiatermelés és a feldolgozó iparágak fejlődésének viszonya. Az ipari termelés struktúrájában a technika előrehaladásával kapcsolatos várható eltolódások; a szocialista országok gazdasági és műszaki fejlődésében fennálló különbségek; e gazdasági fejlettség színvonalának és a fejlődés várható ütemének összehasonlítása; az országok gazdasági színvonala kiegyenlítése érdekében szükséges teendők.

2. A szocialista nemzetközi munkamegosztás fejlesztésével elérhető leggazdaságosabb eredmény biztosítása. Ezzel kapcsolatos az ipar és a mezőgazdaság szakosításának kérdése.

3. Komplex gazdasági fejlesztés nemzetközi méretben, egyes szocialista országok gazdasági fejlesztése a nemzetközi szakosítás figyelembevételével.

4. A nemzetközi szocialista munkamegosztás mutatóinak megállapítása; a nemzetközi szakosítást és együttműködést jellemző, a szocialista munkamegosztás rendszerébe való bekapcsolódást feltüntető, a munkamegosztás gazdaságosságának értékelését jelző, a nemzetközi összehasonlítást lehetővé tevő mutatók kidolgozása.

A szocialista nemzetközi munkamegosztás alapelveinek és fő mutatóinak kidolgozását olyan időpontra kell befejezni, hogy az 1980-ig terjedő távlati tervekben az elért tudományos eredmények figyelembevételével lehessen megjelölni a szocialista országok termelés-fejlesztésének irányát, arra törekedve, hogy a szocialista világrendszer fejlődésében a szükséges arányok biztosítva legyenek, hogy a nemzetközi munkamegosztás alapján a leggazdaságosabb eredményt érjük el, hogy az egyes országok népgazdasága és a szocialista világgazdaság fejlődése között meglegyen az összhang. A módszerek kidolgozását tehát nem nagyon távoli időpontra be kell fejezni, hogy azután e módszerek segítségével el lehessen végezni azokat a vizsgálatokat, amelyek segítségével a termelés szakosításában és összehangolásában megalapozottabban lehet dönteni, a hosszúlejáratú kereskedelmi egyezményeket meg lehet kötni és a kereskedelmi, illetve fizetési mérlegek egyensúlyát el lehet érni. Ezt az egyensúlyt eddig a szocialista országok kétoldalú egyezményekben teremtették meg, de előre látható, hogy a tervszerű szocialista nemzetközi munkamegosztás előrehaladása határozottabban felveti a fizetési mérlegek többoldalú kiegyenlítésének kérdését, mint ahogyan ez a kérdés eddig felmerült.

Digitized by Google

A szocialista nemzetközi munkamegosztás itt említett módon kidolgozásra kerülő irányelvei messzimenően meg fogják határozni a szocialista országok külkereskedelmi forgalmát. Ez az eljárás, amint az elmondottakból látható, messzebb megy, mint a külkereskedelem tekintetében ezideig alkalmazott gazdaságossági számítás. A nemzetközi munkamegosztásra vonatkozó vizsgálatok lényegében magukban foglalják a külkereskedelem népgazdasági hatékonyságának kérdését és figyelembe veszik, illetve befolyásolják a szocialista országok gazdaságpolitikai célkitűzéseit. Itt nemcsak arról van szó, hogy egyes áruk kivitele, vagy behozatala viszonylag (más árukhoz viszonyítva) gazdaságos-e, hanem arról is, hogy az árucsere helyesen befolyásolja-e a népgazdaság arányait egy-egy országban és az egész szocialista táborban, hogy a termelőerők fejlődését hosszú távra maximálisan szolgálja-e, hogy az adott történeti követelményeknek, a nemzetközi helyzetnek megfelelő célkitűzésekkel összhangban van-e, hogy egy-egy országban a foglalkoztatottságot, a kulturális szükségletek kielégítését megfelelően alátámasztja-e.

Ebből természetesen nem következik, mintha nem volna hasznos és szükséges annak eldöntése az eddig kidolgozott módszerek segítségével, hogy különböző, kivitelre szánt cikkek közül melyik exportja előnyösebb és melyiké hátrányosabb. Ezt a munkát folytatni kell, de nem szabad szem elől téveszteni, hogy ezeknél a számításoknál nem a külkereskedelem népgazdasági hatékonyságáról van szó, és hogy ezek a számítások a nemzetközi munkamegosztás kialakításához nem elegendők.

A nemzetközi munkamegosztás kibontakozásának során nagymértékben növekedni fog a szocialista országok külkereskedelme. A növekedés már eddig is igen jelentős. A KGST tagországainak külkereskedelmi forgalma 1950—58 között két- és félszeresére emelkedett. A tagországok egymással való kereskedelme az 1958-as egész külkereskedelmünknek 60 százalékát tette és az ázsiai népi demokráciákat is beleszámítva, meghaladta a 70 százalékot. Ha azonban az egy főre eső külkereskedelmi forgalmat vizsgáljuk, kitűnik, hogy nem minden szocialista ország vesz részt egyformán a nemzetközi munkamegosztásban, továbbá az egy főre eső kereskedelmi forgalom átlagosan nem nagy.

A nemzetközi munkamegosztás és a két rendszer versenye

Amint nő a szocialista országok egymásközti kereskedelmi forgalma, vagyis amint tágul a szocialista világpiac, szélesül a szocialista és kapitalista világpiac kapcsolatainak lehetősége is. Ez a kapcsolat a békés egymás mellett élés kifejezője. Ez a kapcsolat azt jelenti vajon, hogy nincs két világpiac? Nem. Azok a piacok,

Digitized by Google

amelyeken alapvetően a szocialista nemzetközi munkamegosztás törvényei érvényesülnek, alkotják a szocialista világpiacot. Azok a piacok, amelyeken alapvetően a kapitalista nemzetközi munkamegosztás törvényei érvényesülnek, alkotják a kapitalista világpiacot. A törvények ugyanis sohasem érvényesülnek a maguk teljes tisztaságában (és ez a megállapítás nemcsak az adott kérdésre vonatkozik), hanem mindig csak tendenciaként. Így van ez ebben az esetben is, a két világpiac kölcsönösen befolyásolja egymást. A szocialista világpiacon ugyan, mindenekelőtt a szocialista országok egymás közötti forgalmában, döntően a szocialista munkamegosztás törvényei érvényesülnek, de a kapitalista országokkal való kapcsolatukban természetesen csak kevéssé, egyoldalúan és nem minden esetben juthat érvényre ez a törvény. A kapitalista világpiac helyzetét a szocialista országok egyelőre csak szerény mértékben befolyásolják, de — amint erre már rámutattam — ez a befolyás a kapcsolatok szélesedésével növekszik.

Az előbbi meghatározásból következik, hogy a két piac lényegesen különbözik egymástól; éppen ezért nevezzük az egyiket szocialistának, a másikat kapitalistának. A tőkés világpiacon a kapitalizmus piaci mechanizmusa érvényesül, a szocialista világpiacon pedig döntően a szocialista gazdaságnak a tervszerűségre épülő mechanizmusa. Amint a szocializmusban beszélünk pénzről, áruról, belső piacról, ugyanúgy beszélhetünk szocialista világpiacról is. Emellett jól tudjuk, hogy e kategóriáknak tartalma lényegesen eltér a tőkés gazdaság hasonló elnevezésű fogalmaitól.

Tehát kétségtelenül két világpiac van, a két világrendszernek megfelelően. Ez azonban nem azt jelenti, hogy a két világpiac közt nem lehetne jelentős kapcsolat. A két világpiac kapcsolata, a nemzetközi munkamegosztás a szocialista és tőkés országok között előnyöket jelent a szocializmus ügyének, mert meggyorsítja a szocialista világrendszer termelőerőinek fejlődését; ugyanakkor a tőkések megtalálják a maguk profitját. Egyúttal a két világpiac érintkezési felülete a két rendszer békés versenyének színtere.

Felmerül az a kérdés, hogy milyen mechanizmus működik a nemzetközi világpiacnak abban a szektorában, ahol a két világpiac egymással érintkezik. Erre a kérdésre az eddig elmondottak már feleletet adnak. Ebben az esetben a következő a helyzet: a szocialista országok a szocialista társadalom szükségleteinek és érdekeinek megfelelően kapcsolódnak a tőkés világpiachoz. (Nem szól e követelmény érvénye ellen, ha kivételképpen kereskedelempolitikai okokból egy-egy áru vásárlása, vagy eladása esetében eltérünk ettől a szabálytól.) A nemzetközi piacon a szocialista-kapitalista árucserében egyelőre a tőkés piaci mechanizmusnak van döntő súlya, de olyan mértékben nyer teret a szocializmus törvényeinek

Digitized by Google

befolyása, amilyen mértékben növekszik a szocialista világgazdaság súlya a világkereskedelemben, illetve egyes árupiacokon.

„A világban végbemenő minden folyamat... eleven életében való megismerésének az a feltétele, hogy mint ellentétek egységét ismerjük meg."[5]) A nemzetközi piacot két ellentétes világpiac, a szocialista és a kapitalista világpiac egységeként kell tekinteni és elemezni. Ebben az egységben meglevő ellentmondás a két ellentétes rendszer világméretű harcában oldódik meg: ennek a harcnak egyik formája a két ellentétes rendszer békés versenye. A békés egymás mellett élésnek, a békés versenynek elengedhetetlen követelménye a szocialista és tőkés országok kereskedelmi kapcsolata.

Korunkban a világ fejlődését a két ellentétes társadalmi rend közti verseny alakulása és eredménye határozza meg. Ebben a versenyben a szocialista országok gazdasági fejlődésének van döntő szerepe. Az 1954—58-as 5 éves időszakban a szocialista országok ipari termelése évi 11 százalékkal emelkedett, a kapitalista taboré pedig (egy viszonylag kedvező periódusban) 3 százalékkal. A szocialista világgazdaságnak ezt a gyorsütemű felemelkedését hatalmas iramú műszaki fejlődés, a termelékenység jelentős emelkedése kiséri. Nézzük egy, a fejlődés szempontjából döntő iparág, a szerszámgépggyártás példáját. Az amerikai Columbia Egyetem tanára, Seymour Melmann az European Productivity Agency számára jelentést készített a szovjet szerszámgépiparrról, ebből a jelentésből valók a következő adatok (Neue Zürcher Zeitung, 1959. december 1.): olyan esztergapad termelése, amely Nyugat-Európában 600 munkaórát követel, a Szovjetunióban csak 200 munkaórát vesz igénybe, olyan furógépek pedig, amelyek Nyugat-Európában 10 000 munkaórába kerülnek, a leningrádi Szverdlov Művekben csak 2000 munkaórát vesznek igénybe. Olyan esztergapadokat, amelyeket az amerikaiak Nyugat-Európában 10 000 dollárért adnak el, a Szovjetunió 3800 dollárért szállíthat, furógépeket pedig 21 000 dollárért, amelyekért, ha amerikai termékek, 46 000 dollárt kell fizetni. Ezzel nem állítjuk azt, mintha a Szovjetunió már minden területen az első helyen állna a termelékenység, a műszaki színvonal tekintetében, bár a szerszámgépeken kívül lehetne más példákat is említeni.

A rakétatechnika fejlődése a Szovjetunióban azt bizonyítja, hogy egész sor tudományág területén és egész sor termelési ág műszaki színvonala tekintetében a Szovjetunió már első helyre került a két rendszer versenyében. Nagy sikerrel halad előre a Szovjetunió 7 éves tervének megvalósítása, amelynek legfontosabb feladata, hogy maximális előnyt biztosítson a szocializmus-

[5]) Lenin: Filozófiai füzetek, Szikra, 1954. 340. oldal.

Digitized by Google

nak a kapitalizmussal vívott békés gazdasági versenyében. A gyorsütemű fejlődés a népi demokratikus országok gazdaságára is jellemző; a két rendszer harca most már két világrendszer versengésének formájában folyik. A szocialista nemzetközi munkamegosztásnak döntő szerepe van a szocialista világrendszerhez tartozó országok gazdasági fejlődésének meggyorsításában és abban, hogy a két rendszer versenyében a szocializmus fog győzedelmeskedni.

A két rendszer versenyében rendkívül fontos szerepet játszik *a nemzetközi munkamegosztás a szocialista országok és a gazdasági tekintetben fejletlen országok között.* Ez a munkamegosztás eltér a szocialista rendszeren belül fennálló munkamegosztástól, hiszen a gyengén fejlett nem szocialista országokban a tervszerűségnek nincsenek meg sem a gazdasági, sem a politikai feltételei. E munkamegosztás jellege mégis más, mint a szocialista és az imperialista országok között kialakuló munkamegosztásé. Ugyanis tudatosan arra törekszünk, hogy a fejletlen országok gazdaságilag minél gyorsabban felemelkedjenek, minél előbb elérjék gazdasági függetlenségüket. Mert „vannak olyan országok is, amelyek nem szocialista országok ugyan, de mégsem sorolhatók az imperialista rendszer országai közé. Ezek az országok, amelyek felszabadító harcukkal kivívták nemzeti függetlenségüket, a kapitalista fejlődési szakasz elkerülésével a saját útjukat akarják járni, hogy a gyarmati iga lerázása után más alapon kezdjék meg társadalmuk építését."[6]

Lenin rendkívül világosan feltárta a nemzeti kérdésnek a kapitalizmusban jelentkező két történeti tendenciáját: a kapitalizmus életrehívja az elnyomott népek nemzeti függetlenségére való törekvését, de életrehívja az imperializmusnak a nemzeti függetlenség ellen vívott harcát is. A kapitalizmus ezt az ellentmondást nem tudja megoldani: többek között ez jut kifejezésre a gyarmati rendszer szétesésében. Ezt az ellentmondást csak a szocializmus tudja megoldani, mert a szocializmusban nincsenek olyan osztályok, amelyeknek a kizsákmányolás érdekük volna, tehát nincsenek olyan osztályok, amelyek más népeket ki akarnának zsákmányolni.

A kapitalizmus nemzetközi munkamegosztása éles polarizációra vezetett, a tőkés világgazdaság két részre hasadt: gazdaságilag fejlett és elmaradott országokra, más szóval ipari, illetőleg nyersanyagokat termelő országokra.

Ennek az állapotnak megszüntetésére a kapitalizmus képtelen, a szocialista országok viszont törekednek az elmaradott ország-

[6] N. Sz. Hruscsov zárszava. Az SzKP XXI. kongresszusa. Kossuth, 1959. 582. oldal.

Digitized by Google

gok felemelkedésének előmozdítására. Az imperialista országok uralkodó körei az elmaradott országok gazdasági megsegítéséről beszélnek, törekvésük azonban nem más, nem is lehet más, mint a gyarmati kizsákmányolás fenntartása új formák között. Csak a Szovjetunió és a népi demokráciák által a fejletlen országoknak nyújtott önzetlen segítség ténye kényszeríti őket bizonyos engedményekre.

Ezért merült fel körükben a kollektív kolonializmus eszméje. Eszerint a gyarmati országok formálisan „állami függetlenséget" kapnának (amelyek ilyen „függetlenséget" kaptak, azok azt megtartanák), de az imperialista országok kollektíve biztosítanák maguk számára a gyarmati kizsákmányolás fenntartását és kollektíve nyújtanának „segélyt" a gazdaságilag fejletlen országoknak. Ez az imperialista terv hármas célt szolgál: 1. a függő helyzetben levő, gazdaságilag fejletlen országok becsapását, 2. egyes imperialista országok terjeszkedési törekvését az adott történelmi helyzetnek megfelelő módon, 3. az összefogást a gyarmati kizsákmányolás fenntartására, mert ehhez ma már a legerősebb imperialista ország, az Egyesült Államok sem érzi magát egyedül elég erősnek sem politikai, sem gazdasági, sem katonai tekintetben.

Ha ezeket az újabb terveket közelebbről megnézzük, azt állapíthatjuk meg, hogy alapjukat katonai, vagyis háborús elgondolások képezik* és céljuk a függő helyzetben levő országok rabláncon tartása, nem pedig tényleges megsegítése.

A szocialista országok és a gyengén fejlett, függetlenségükért küzdő országok között kifejlődő munkamegosztást az jellemzi, hogy az utóbbiak belső erőforrásainak felhasználását, valamint ipari fejlődésüket előmozdítja, segíti őket műszaki tapasztalatok gyűjtésében, saját képzett munkás-, technikus-, mérnök-kádereik kiformálásában. Ezért nézik a gyarmati rendszer fenntartásának előharcosai nagy gyanakvással a szocialista tábor és a fejletlen országok között kibontakozó nemzetközi munkamegosztást, ezért folytatnak ellene aknamunkát. Az elmondottakból következik, hogy részünkről rendkívül nagy figyelmet követel a nemzetközi munkamegosztásnak ez a része is, amelynek gyakorlatát elvi alapokon, a kölcsönös előnyök szem előtt tartásával a szocialista országoknak nagy gonddal kell kidolgozniok.

* Az Egyesült Államok eddigi „gazdasági segélyeinek" katonai jellegét nagyon jól mutatják az alábbi adatok. Ázsia 1945–57-ben 9100 millió dollár „gazdasági segítséget" kapott. Ebből Japán, Dél-Korea, Taiwan és a Fülöp-Szigetek 6700 millió dollárt. Ezek az országok katonai szövetséget is kötöttek az Egyesült Államokkal és az itt említett összegeken kívül még katonai segítségben is részesültek.

India egyhatodát kapta Japán részesedésének. 1955–58-ban India 419 millió dollárt, Dél-Vietnam 491 milliót, Dél-Korea 671 milliót kapott gazdasági segítség címén. Ugyanakkor Görög és Törökország 2 milliárd dollár „segítségben" részesült. (France Observateur, 1959. december 17.)

Digitized by Google

A szocialista világgazdaság gazdasági törvényei

Az elmondottak alapján összefüggésükben áttekinthetjük azokat a törvényeket, amelyek a szocialista világgazdaságban végbemenő folyamatokat meghatározzák. Ezekről a törvényekről már volt szó az eddigiekben, itt az egységes áttekintés kedvéért ismétlem, illetve emelem ki őket — a rövidség kedvéért tézisszerűen. Abból indulunk ki, hogy maga a szocialista világgazdaság kibontakozása objektív törvény. Amikor több szocialista állam alakult, akkor az egységes termelési viszonyok, az egységes célkitűzések, az egységes ideológia talaján, a proletár internacionalizmus szellemében kapcsolatba kerülnek egymással. Így bontakozik ki a szocialista világrendszer. Minden szocialista országban érvényesül a szocializmus alaptörvénye, amelynek jellemző vonásai a termelés szakadatlan növelése és tökéletesítése a legfejlettebb technika alapján az egész társadalom állandóan növekvő szükségleteinek lehető legteljesebb kielégítése és a társadalom valamennyi tagjának minden irányú fejlődése céljából. A szocialista országok tehát gazdasági kapcsolatokat teremtenek, amelyek az alaptörvény célkitűzéseit szolgálják. Ilyen módon a szocialista világrendszer gazdasági alapjaként létrejön a szocialista világgazdaság.

A szocialista termelési és tulajdonviszonyok megteremtik a tervszerű gazdálkodás lehetőségét. A tervszerű gazdálkodás elsősorban a népgazdaság szükséges arányainak biztsításában nyilvánul meg. A szocializmus gazdasági alaptörvénye érvényesülésének egyik legdöntőbb együtthatója minden szocialista országban a tervszerű arányos fejlődés törvénye. A tervezés az arányosság legkedvezőbb változatát keresi és ez a változat nagyon gyakran nem egy-egy ország keretében található meg, hanem több ország gazdasági erőforrásait tekintetbe véve. A legkedvezőbb arányokra való törekvés összekapcsolja népgazdaságukat, így a tervszerű arányos fejlődés törvénye átlépi az országhatárokat és mint a szocialista tábor országainak gazdasági kapcsolataira is érvényes törvény tör utat magának.

Az egyes szocialista országok közt jelentős gazdasági és kulturális színvonalbeli különbségek vannak, népeik közt nemzeti különbségek állnak fenn, ezért a szocialista világgazdaság szükségszerűen független, szuverén szocialista államok együttműködésének formájában alakult ki. Tehát a szocialista országok külön-külön terveznek és terveiket egybehangolják. Minthogy a tervszerű arányos fejlődés törvénye a szocialista világgazdaság egészére érvényes, a tervek egybehangolása, a szocialista világrendszer minden országára nézve a legelőnyösebb arányok biztosítása — törvényszerű követelmény. „Egy szocialista ország sem zár-

Digitized by Google

kózhat be saját határai közé és támaszkodhat csak saját gazdaságára, saját erőire, saját eszközeire. A szocialista országoknak a kommunizmus felé mozgása egy fronton feltételezi a közös gazdasági bázisuk fejlődését és erősödését."[7]

A tervszerű arányos fejlődés törvénye nyomán jön létre a szocialista országok gazdasági és kulturális fejlődésének kiegyenlítődése, amit a fejlettebb szocialista országok tapasztalatainak felhasználása, az együttműködés és a kölcsönös segítség mozdít elő. Tehát a szocialista tábor óriási méretű anyagi eszközei a szocialista világgazdaság elmaradottabb részeinek felemelkedését is szolgálják. Ezt követeli a szocializmus világméretű ügye. A kiegyenlítődés törvényszerű jelensége a szocialista világrendszernek, de ez a társadalmi folyamat is, ugyanúgy, mint a többi, nem automatikusan, hanem az emberek tudatán keresztül valósul meg, annak belátása útján, hogy a kiegyenlítődés eléréséhez minden szocialista ország, elsősorban pedig a fejlődésben lemaradt országok erőfeszítése szükséges.

Az eddig mondottakból kitűnik, hogy a szocialista világgazdaság törvényeinek egyik igen fontos követelménye a tervszerű gazdasági együttműködés. A termelőeszközök társadalmi tulajdona teszi lehetővé ezt az együttműködést. Ennek keretében jön létre a szocialista országok közt a termelés szakosítása, illetve egybehangolása és ezen az alapon a szocialista nemzetközi munkamegosztás tudományos kialakítása. A szocialista világgazdaság kibontakozásával történik meg első ízben, hogy a nemzetközi munkamegosztás tervszerűvé és minden fél számára előnyössé válik.

A szocialista nemzetközi munkamegosztást a szocialista világgazdaság termelőerőinek legcélszerűbb fejlesztése, a szükséges arányok biztosítása és a társadalmi munkamegtakarításra való törekvés határozza meg, nem pedig az értéktörvény vak játéka. Vagyis a szocialista világgazdaságban a kivitelre való kölcsönös termelést nem az értéktörvény dönti el. Az értéktörvényt természetesen az árak kialakításánál figyelembe kell venni.

A termelőeszközök társadalmi tulajdonából a tervszerűségből, a termelési anarchia kiküszöböléséből, a termelés válságmentes, folyamatos növekedéséből, a dolgozók egyéni és társadalmi érdekeinek összhangjából származó előnyök biztosítják, hogy a szocialista országok gazdasági fejlődésének üteme lényegesen gyorsabb legyen, mint a tőkés országoké. A fejlődésnek ebből a törvényszerű menetéből következik, hogy a két rendszer harcában, amely most már két világrendszer versengése, a szocialista világrendszer fog győzedelmeskedni.

[7] Kommunyiszt, 1959. 5. szám, 38. old.

Digitized by Google

Amíg két rendszer áll fenn, addig két világpiac van. Az egész nemzetközi piacot e két ellentétes világpiac, a szocialista és kapitalista világpiac egységeként kell tekinteni. A két világpiac ellentétes voltából nem szabad elzárkózásra következtetni, a szocialista országoknak bővíteniök kell a kapitalista országokkal is gazdasági kapcsolataikat, hiszen a békés versenynek ez is egyik formája és a békés egymás mellett élésnek a követelménye. A békés versenyben, a két rendszer harcában oldódik meg az említett ellentmondás.

A tőkés világgazdaság két részre szakadt: a gazdaságilag fejlett és az elmaradott országokra. Ennek az állapotnak megszüntetésére a kapitalizmus nem képes, ennek az állapotnak megszüntetését az elmaradott gyarmati és félgyarmati országok csak a szocialista országok segítségével tudják elérni. A szocialista világgazdaságra vár ennek a törvényszerű történelmi folyamatnak tudatos előmozdítása.

A fentebb felsorolt törvények határozzák meg a szocialista világgazdaságban végbemenő folyamatokat. Természetesen, mint minden törvény, ezek a törvények is tendenciaként jutnak érvényre. Ellentendenciákba ütköznek, amelyek fékezik, vagy ellensúlyozzák teljes érvényesülésüket. Különösen ez a helyzet egy olyan időszakban, amikor a szocialista világgazdaság még kibontakozásának kezdetén van, amikor a szocialista világrendszerhez tartozó országok közül csak a Szovjetunióban fejeződött be a szocializmus teljes felépítése. Az egyes szocialista országokban különböző a termelőerők fejlettsége, a szocialista szektor terjedelme, a munka termelékenysége, az árrendszer, a bérszínvonal, a nemzeti és a nemzetközi munkamegosztás foka. A szocialista országok szembetalálják magukat már egy nemzetközi munkamegosztással, amely a kapitalizmus idején alakult ki, amely megnehezíti a szocialista munkamegosztás fejlődését. Erre a régi munkamegosztásra épül egy olyan ideológia, mintha egy-egy szocialista országnak nagyobb érdeke volna a kapitalista országokkal való kapcsolat. Ezt az elgondolást erősíteni igyekszik az ellenséges propaganda. Ilyen körülmények között kell kialakítani egy új közösségben a kapcsolatokat és annak arányait, a fejletlenebb országok modern termelési profiljait. Ezt a feladatot az átmeneti korszak nehéz periódusában kellett, illetve kell megoldani, amikor az ipar struktúrája módosul, a mezőgazdaságban hatalmas átszervezés folyik, a tervezés, az új nemzetközi munkamegosztás kialakításának módszerei még fejlődőben vannak. Érthető tehát, hogy a szocialista világgazdaság törvényei ellentendenciákba ütköznek éspedig nagyobb mértékben, mint a szocializmus törvényei egy-egy népi demokrácia népgazdaságán belül. Az említett ellentmondások azonban csak a jelen történeti sza-

Digitized by Google

kaszra adottak és nem antagonisztikus jellegűek, így tehát a további fejlődés során évről évre tompulnak.

Az elmondottak alapján érthető, hogy a szocialista világgazdaság törvényeinek érvényesülése nem akadályoktól mentes, nem sima úton gördülő folyamat. Olyan úton járunk a szocialista országok együttműködésének kiépítése, a szocialista világgazdaság kialakítása során, amelyen eddig még nem jártak. Az előrehaladás irányát és törvényeit ismerjük, de a törvényekből folyó gyakorlati teendőkre csak fokozatosan gyűjtjük a tapasztalatokat és bár a szocialista világgazdaság kibontakozásának objektív feltételei már adva vannak, meg kell teremteni a továbbjutás szubjektív feltételeit is. Le kell küzdenünk a nemzetek viszonyára, az országok gazdasági kapcsolatára vonatkozó, a tőkés rendszerben született és még továbbélő nézeteket, s leküzdésükre tudatosítani kell a szocialista világ kiterebélyesedésének nagyszerűségét és a szocialista világgazdaság kibontakozásának szinte felmérhetetlen előnyeit. A szocialista országok gazdasági együttműködésének ideológiai vonatkozásait jobban tekintetbe kell vennünk, mint eddig. Többek közt azért is, mert az ellenség a tisztánlátás hiányát zavarkeltésre használja fel.

Ezt azzal verhetjük vissza, hogy megmagyarázzuk a szocialista országok együttműködésének lényegét és jelentőségét. Ilyen módon kell kiküszöbölnünk az együttműködést gátló elgondolásokat és törekvéseket, amelyek hátráltatják a szocializmus kibontakozását, akadályozzák a szocializmus felépítésének meggyorsítását. Ezt szeretné elérni az ellenség, amely teljes joggal attól tart, hogy a két rendszer versenyében vereségei a közeljövőben növekedni és szaporodni fognak.

Közel 40 évvel ezelőtt tűzte ki Lenin a feladatot: utól kell érni és meg kell előzni a legfejlettebb tőkés országokat. A szovjet gazdaság akkor még gyenge volt, a szovjet nép sokat nélkülözött, de a proletárforradalom lángelméjű vezére a marxizmus tanításának segítségével előre látta és merészen megfogalmazta a teendőt, amelynek megvalósíthatóságáról meg volt győződve. És most a feladat teljesítése felmérhető közelségbe került nem egy, hanem egész sor országban.

Az európai szocialista országok kommunista és munkáspártjainak 1960. február elején Moszkvában tartott értekezlete hangsúlyozta, hogy „az európai szocialista országoknak megvan a szükséges feltételük ahhoz, hogy megoldják a legfontosabb feladatot: lehetőleg rövid idő alatt érjék el a világon a legmagasabb életszínvonalat, a termelés, a munkatermelékenység emelése révén."

E nagyszerű célkitűzést lendíti előre a szocialista tábor egysége, a szocialista országok gazdasági együttműködése.

Digitized by Google

Fokozzuk a beruházások és az állóeszközök hatékonyságát

Írta: BÁLINT JÓZSEF

A második ötéves terv kidolgozásán munkálkodnak az Országos Tervhivatal, a minisztériumok, a vállalatok százainak dolgozói. Tervezők, műszakiak és a munkások ezrei keresik, kutatják azokat az utakat és módszereket, amelyekkel meggyorsíthatjuk hazánk szocialista fejlődését. Ebben a munkában jelentős szerepe van annak a feladatnak, hogyan tervezzük meg a beruházások és a meglevő állóeszközök jobb kihasználását.

Mit jelent az előirányzott beruházás, a felhalmozás a termelés bővítése és a lakosság fogyasztása szempontjából? A felhalmozás a termelés bővítésének forrása, végső soron a fogyasztás növelésének is fő feltétele. Ezért a felhalmozás, a szocialista építés hosszabb időszakát alapulvéve, nem áll ellentmondásban a fogyasztás növelésével, sőt, csak a szocialista felhalmozás teszi lehetővé, hogy rendszeresen, évről évre emelkedjék az életszínvonal.

Egy adott rövidebb időszakban azonban úgy vetődik fel a kérdés, hogy kisebb felhalmozás esetén több, nagyobb felhalmozás mellett pedig kevesebb jut fogyasztásra, az életszínvonal emelésére. Abban az esetben, ha a nemzeti jövedelmen belül emelni akarjuk a felhalmozás részarányát, a fogyasztás s ennek megfelelően az életszínvonal is csak lassabban emelkedhet, mint ahogy a nemzeti jövedelem nő. Erre természetesen azért van szükség, hogy fokozzuk a termelés növekedésének ütemét és a későbbi években gyorsabban emelhessük az életszínvonalat is. A fejlődés mai szakaszában ilyen ellentmondás van a felhalmozás és a fogyasztás között. A szocialista országokban az a törekvés, hogy a felhalmozás és a fogyasztás között olyan *optimális arány* érvényesüljön, amely lehetővé teszi a termelőeszközök elsődleges fejlesztésével, a nemzeti jövedelem gyarapodásával egyidejűleg a dolgozók növekvő szükségleteinek teljesebb kielégítését, vagyis a szocializmus gazdasági alaptörvényének legjobb érvényesülését.

A felhalmozás részesedése a nemzeti jövedelemből a hároméves terv kezdetén a bővített újratermelés szempontjából nagyon

Digitized by Google

kedvezőtlen volt. 1957-ben a nemzeti jövedelemből rendkívül keveset fordítottunk felhalmozásra, s különösen az állóalapok növelésére kevés jutott (8,6 százalék). 1958—60-ban azonban a beruházásokat gyorsabban növeltük, mint ahogy a nemzeti jövedelem emelkedett, ezért a beruházások részaránya is egyre nagyobb lett. A hároméves tervidőszak alatt a nemzeti jövedelemnek előrelátható átlagosan 18,5 százaléka szolgál állóalapnövekedésre. 1958-ban állóalapnövekedésre a nemzeti jövedelemnek 12,9 százaléka jutott, 1960-ban azonban ez a részarány már 20,8 százalékra emelkedik. A második ötéves terv időszakában is folytatódik ez a tendencia. Az irányelvek szerint a nemzeti jövedelem öt év alatt 30 százalékkal, a felhalmozási alap pedig 39 százalékkal nő. Ennek eredményeképpen az állóalapnövekedésre fordított eszközök részaránya a nemzeti jövedelemben 21—22 százalékra emelkedik, a teljes felhalmozási alap részesedése pedig 24 százalékot ér el.[1]

A termelés állóeszközigényességének csökkentése

A felhalmozási alap növekedése a nemzeti jövedelemben lehetővé teszi, hogy gyorsabban emelkedjék a termelés. Fokozhatjuk azonban a termelés felfutásának ütemét azzal is, ha csökkentjük a termelés állóeszközigényességét.

A termelés állóeszközigényessége azt fejezi ki, mennyi állóeszköz szükséges egy bizonyos termékmennyiség előállításához. Az állóeszközigényesség csökkentése lehetővé teszi, hogy adott termelőapparátussal több terméket nyerjünk.

Kérdés, hogy a technika gyors fejlődésének körülményei között, amikor a fizikai munkát egyre inkább gépi munka helyettesíti, sőt megkezdődik a termelés automatizálása, amikor az állóeszközök átvitt értékének részaránya (amortizáció) a termékek önköltségében általában emelkedik, lehet-e a termelés állóeszközigényességének csökkenő tendenciájáról beszélni. Ezt a problémát közgazdasági irodalmunkban még nem vitatták. A Szovjetunió és egyes kapitalista országok fejlődésének a szovjet közgazdasági irodalomban nemrég megjelent elemzése szerint a termelés állóeszközigényessége általában csökkenő irányzatú a Szovjetunióban is és egyes kapitalista országokban is.[2]

Az Egyesült Államok gazdaságában az utóbbi 70—80 év adatai alapján megállapítható, hogy a termelés tőkeigényessége 60

[1] A tervben szereplő beruházások teljes összege hazánkban nagyobb a nemzeti jövedelemből beruházásokra fordított eszközök mennyiségénél, mert tervezési gyakorlatunkban a felújítások egy részét (az elhasználódott eszközök cseréjét) — amelynek az amortizációs alap a forrása — is a beruházások közé soroljuk.

[2] Kvasa: Voproszi ekonomiki, 1959. 8. sz. Kronrod: Voproszi ekonomiki, 1959. 8. szám.

Digitized by Google

éven át emelkedett és azóta általános csökkenő tendencia érvényesül. Ugyanilyen tendenciát mutat a bányászat tőkeigényessége is, noha ebben az ágazatban a termelést geológiailag egyre kedvezőtlenebb viszonyok között kell folytatni. Az évszázad elején az Egyesült Államokban a réz kinyerésére használt ércben 5 százalék fém volt, 1953-ban csak 0,8 százalék és még a 0,6 százalék fémtartalmú érc feldolgozását is gazdaságosnak tartották. Az ércbányászat tőkeigényessége mégis csökkent. Alacsonyabb lett a technikailag legjobban felszerelt kőolajipar tőkeigényessége is, 1940-ben a kőolajtermelés évi értékének a tőke értéke 2,26-szorosát tette ki, 1948-ban csak 1,78-szorosát.

A Szovjetunióban kiszámították, hogyan változott az ipari termelés állóeszközigényessége 1925/26—1956 között. Egy rubel teljes termelési értékre 1925—26-ban 0,83, 1928-ban 0,50, 1932-ben 0,60, 1937-ben 0,60, 1945-ben 0,64, 1950-ben 0,52, 1955-ben 0,49, 1956-ban 0,49 rubel értékű állóeszköz jutott. Ezek szerint a második világháború óta a szovjet ipar termelésének állóeszközigényessége tartósan csökkenő irányzatú. Meg kell jegyezni, hogy a fenti számsor nem vethető egybe mechanikusan a tőkés országok termelésének tőkeigényességével. Figyelembe kell venni többek között, hogy a szovjet ipar állóeszközeinek a szocialista gazdasági rendszer felsőbbrendűségéből adódó hatékonyabb kihasználását a fenti számsor nem tükrözi teljesen. A szovjet ipar állóeszközeinek gyorsütemű bővített újratermeléséből kifolyólag az állóeszközökben viszonylag állandóan nagy—nagyobb, mint a lasúbb fejlődésű tőkés országokban — az új üzemek súlya, amelyeknek teljes kihasználása fokozatosan érhető el.

A Szovjetunió hétéves terve előtérbe állítja a termelés állóeszközigényességének csökkentését. Egészen világos példája ennek a törekvésnek az a határozat, amely szerint elsősorban hőerőművek építésével kell az energiatermelést fokozni, mert a vízierőművek beruházásigényesebbek, mint a hőerőművek.

A termelés állóeszközigényességének vizsgálatát hazánkban rendkívül megnehezíti részben a módszertani problémák sokasága, de főképpen az állóeszközök állományának változását jellemző, összehasonlító adatok hiánya. A Központi Statisztikai Hivatal az állóeszközök bővített újratermelését majdnem kizárólag a beruházott eszközök összegének és megoszlásának tükrében illusztrálja. A statisztikai kiadványok sok adatot nyújtanak az egyes években befektetet beruházásokról, de az, hogy a népgazdaság vagy legalább az ipar állóeszközeinek állománya, struktúrája, életkora, elhasználtsága, stb. hogyan alakul, a statisztikai kiadványokból nem olvasható ki. Ugyanakkor mindmáig nem készültek tervszámítások az egész termelés állóeszközigényességének alakulására sem.

Digitized by Google

A rendelkezésre álló statisztikai adatok alapján is levonhatók bizonyos következtetések arról, hogyan alakult a termelés állóeszközigényessége hazánkban. A számítást igen bizonytalanná teszi az, hogy az állóeszközök értéke vegyes áron számított összeg, továbbá, hogy az 1950-ben megállapított állóeszközértéket az azóta létrehozott új állóeszközöknél alacsonyabban vették számításba. Ezért a rendelkezésre álló adatok alapján csak nyers összehasonlításra van mód, de amit jobb híjján mégis célszerű elvégezni.

*Az ipari állóeszközök értékének viszonya az ipari termelés értékéhez**

(Bányászat és vaskohászat nélkül)

1950	154	1954	177
1951	149	1955	198
1952	147	1956	214
1953	153	1957	195

* Az ipari termelés anyagmentes értéken, az állóeszközöket nettó áron számolva.

A táblázatból látható, hogy az említett évek során kisebb csökkenés mutatkozott 1951—1952-ben, amikor a termelés viszonylag nagy ütemben emelkedett és csökkenés mutatkozott 1957-ben az előző évhez képest. A többi években a termelés állóeszközigényessége növekedett és 1957-ben 26 százalékkal volt magasabb, mint 1950-ben. Ez a helyzet a bányászat és vaskohászat nélkül. Az egész ipar — az általában állóeszközigényes bányászattal és kohászattal együtt — kedvezőtlenebb képet nyújt.

Az ipari termelés állóeszközigényességének növekedése nyilván összefügg mindenekelőtt azzal, hogy az ipari termelés az ország életét zavaró politikai események miatt a termelési apparátus és a munkaerőforrások adta lehetőségnél kisebb mértékben emelkedett. 1950—52-ben ugyan még javult az állóeszközök kihasználása — s ez megnyilvánul az állóeszközigényesség csökkenésében is — de 1953—56-ban ismét romlott az állóeszközök kihasználási foka. Ez összefüggött 1953—54-ben a párt gazdaságpolitikájának jobboldali torzításaival, az ipari termelés szerkezetének megváltoztatásával — ami szükségessé tette a termelés visszafogását — és az ellenforradalommal is, ami visszavetette a termelést. Az ipari termelés állóeszközigényességének növekedéséhez hozzájárultak azonban szűkebb értelemben vett beruházáspolitikai és részben műszaki hibák is.

Külön vizsgálatot igényel, hogy az egyes iparágak részesedésének változása hogyan hatott az egész ipar állóeszközigényességére. Itt csupán néhány iparág és elég rövid időszakot tükröző

Digitized by Google

helyzet megemlítésére szorítkozunk: 1954—57 között a gépgyártásban az állóeszközigényesség 16 százalékkal, a vas- és acélgyártásban mintegy 40 százalékkal emelkedett.

A mezőgazdasági termelés állóeszközigényességének vizsgálata különösen problematikus, többek között az időjárás okozta termésingadozások miatt. A mezőgazdaság nettó termelése 1950—1958 időszakában 12 százalékkal, az állóeszközök értéke pedig 134 százalékkal nőtt, (a magánszektor állóeszközeit is beleértve). A mezőgazdasági termelés állóeszközigényessége tehát több mint kétszeresére emelkedett. Véleményünk szerint az állóeszközigényesség valamilyen növekedése —annál biztos jóval kisebbmérvű, mint ami bekövetkezett — a nagyüzemi szocialista mezőgazdaság megszervezése során szükségszerű.

Növekszik az állóeszközigényesség a mezőgazdaság átszervezésének időszakában azért, mert ekkor kell lényegében megteremteni a nagyüzemi gazdálkodás feltételeit. Sok épületet kell építeni, gondoskodni kell a talajjavításról, gépesíteni kell a legfőbb mezőgazdasági munkákat. Ezzel párhuzamosan azonban nem nő ilyen mértékben a mezőgazdasági termelés. Egyrészt itt is szerepet játszik az, hogy az új mezőgazdasági üzemekben az első években — hasonlóan az új ipari üzemekhez — a termelés megszervezése nem zökkenőmentes, másrészt a dolgozó parasztok is csak fokozatosan sajátítják el az új szocialista nagyüzemi gazdálkodás módszereit.

Az eddigiekből láthattuk, hogy a termelés állóeszközigényessége csökkenthető népgazdaságunkban is. Ennek két fő útja van: a beruházások hatékonyságának fokozása, és a meglévő állóalapok jobb kihasználása.

Fokozzuk a beruházások hatékonyságát

A szocialista felhalmozás gazdasági hatékonysága azon mérhető le, hogy egy adott beruházási színvonal mellett, hogyan alakult a bővített újratermelés üteme, amit a nemzeti jövedelem emelkedésével jellemezhetünk.

Ezzel az összehasonlítással kapcsolatban szükséges azonban megjegyezni, hogy a beruházások részarányának és a nemzeti jövedelem növekedésének összefüggését még hosszabb időszakot vizsgálva is több tényező befolyásolja.

Először: a nemzeti jövedelem növelése csak a termelő jellegű beruházásokkal hozható közvetlen összefüggésbe; ezért az is fontos, hogyan alakul a termelő és a nem termelő beruházások aránya. Másodszor: a beruházások egy része mindig befejezetlen, ezek az eszközök nem vesznek részt a termelőfolyamatban, vizsgálni kell tehát a befejezetlen beruházások állományának változását is;

Digitized by Google

Harmadszor: a nemzeti jövedelem nemcsak új állóalapok létesítésével növelhető, hanem részben a meglévő állóalapok jobb kihasználásával is. Ezért a nemzeti jövedelem növekedését is helyesebb az üzembehelyezett beruházásokkal és a régebbi állóalapokkal együtt összefüggésbe hozni.

A második ötéves terv időszakára kidolgozott keretszámok nem tartalmaznak adatokat arra, hogyan alakul majd az állóeszközállomány. Az állóeszközök 1959-ben értékelt összegéből, az amortizációból, az előirányzott beruházásokból és felújításokból számításokat végezve meg kell állapítani, hogyan alakul 1965-re az állóeszközállomány és ez lehetővé teszi az állóeszközigényesség változásának kimutatását is.

Jelenleg ilyen összehasonlítási lehetőségünk nincs. Mivel azonban az állóeszközigényességen belül döntő szerepe van a beruházások hatékonyságának, ezt vizsgáljuk részletesebben.

A második ötéves terv időszakában a nemzeti jövedelem az előirányzat szerint évente átlag 4,5 százalékkal emelkedik. A felhalmozás a tervidőszakban a nemzeti jövedelemnek 24 százalékát teszi ki. Ahhoz tehát, hogy a nemzeti jövedelem 1 százalékkal növekedjék, annak 5,3 százalékát kell felhalmozni.

Sok ez vagy kevés? Hogyan alakult a felhalmozási norma és a nemzeti jövedelem az elmúlt évek során. A felhalmozás részaránya és a nemzeti jövedelem változása között az elmúlt években nem mindig volt szoros összefüggés, 1953—54-ben és 1956-ban a nemzeti jövedelem politikai tényező hatására stagnált vagy csökkent. Az összehasonlítást ennek ellenére is érdemes elvégezni.

1949—1958 között a felhalmozási alap a nemzeti jövedelemnek átlag 22 százalékát tette ki. A nemzeti jövedelem 1958-ban 91,2 százalékkal volt magasabb az 1949. évinél, azaz növekedésének évi átlaga a 9 év folyamán 7,5 százalék volt. Ebből megállapítható, hogy 1 százalékos növekedést mintegy 3 százalékos felhalmozással értünk el. Ez az arány kedvezőbb, mint a második ötéves terv időszakára fentebb számított adat. Ezért felvetődik a kérdés: vajon a termelésnek a második ötéves terv időszakára kialakított üteme az előirányzott felhalmozás mellett nem gyorsítható-e?

A külföldi országokkal való összehasonlítás is sok pontatlanságot rejt magában, mégis érdemes a felhalmozási norma és a nemzeti jövedelem növekedésének összefüggéseiről a Szovjetunió és az Egyesült Államok adatait megemlíteni.

Az Egyesült Államokban a tőkefelhalmozás részesedése a nemzeti jövedelemből 1950—1958 időszakában 16 százalék volt. A nemzeti jövedelem évente átlag 2,6 százalékkal emelkedett. Tehát az Egyesült Államokban 1 százalékos nemzeti jövedelem növelés-

Digitized by Google

hez ebben az időszakban a nemzeti jövedelemnek mintegy 6 százalékát kellett felhalmozni.

A Szovjetunióban az utóbbi 10 év során a nemzeti jövedelem évente átlag 10,8 százalékkal emelkedett, ugyanakkor felhalmozásra a nemzeti jövedelemnek 25 százalékát fordították. Tehát 1 százalékos nemzeti jövedelem növelésére a nemzeti jövedelemből 2,3 százalékot halmoztak fel.[3] A hétéves terv időszakában a terv szerint a nemzeti jövedelem évente átlag 7,1—7,4 százalékkal növekszik.[4] A felhalmozás a nemzeti jövedelemnél gyorsabban nő, részaránya ezért valamivel a 25 százalék fölé emelkedik. Vagyis azt tervezik: ahhoz, hogy a nemzeti jövedelem 1 százalékkal emelkedjék, annak mintegy 3,5 százalékát kell felhalmozni.

Milyen következtetés vonható le a Szovjetunió és az Egyesült Államok adataival való összehasonlításból? Leszögezhető, hogy a felhalmozás népgazdaságunkban hatékonyabb, mint az Egyesült Államokban, mert egy egységnyi felhalmozott nemzeti jövedelemmel népgazdaságunkban nagyobb arányú nemzeti jövedelem-növekedés érhető el. Ebben kifejezésre jut a szocialista gazdasági rendszer felsőbbrendűsége. A nálunk létrehozott állóeszközök teljes kihasználásának nincsenek társadalmi-gazdasági korlátai, a szocialista gazdaság fejlődése nem ismer termelési válságot. Mindez nem jelenti azt, hogy a felhalmozott nemzeti jövedelmet már a lehető leghatékonyabban használjuk fel, ez még csak azt jelenti, hogy hatékonyabban, mint a legfejlettebb tőkés gazdaság, s ez gazdasági rendszerünk felsőbbrendűségéből eredően természetes. A felhalmozás és a nemzeti jövedelem növekedésének összefüggését a fenti mutatók tükrében vizsgálva, egyes polgári megfigyelők is kénytelenek a szocialista gazdaság előnyeit elismerni, amikor a szocialista felhalmozás magasabb hatékonyságát így magyarázzák: „Ez részben annak tulajdonítható, hogy a Szovjetunióban és Kelet-Európában intenzívebben használják ki a tőkét (például szélesebb körben alkalmazzák a három műszakos munkát és rövidebb a kohók állásidője, valamint a gépek javítási ideje."[5]

A szovjet adatok vizsgálata arra figyelmeztet, hogy megnyugvásra korán sincs okunk. A felhalmozás hatékonysága ugyanis nálunk alacsonyabb, mint a Szovjetunióban, különösen a Szovjetunió elmúlt 10 évi adataihoz képest, de ugyanezt tapasztalhatjuk az 1965-ig terjedő tervek előirányzataiból is. Ebből azt a következtetést kell levonnunk, hogy tovább kell keresni a beruházások hatékonyabb irányait, módozatait és a termelés emelésének egyéb tartalékait.

[3] Kronrod: Voproszi ekonomiki. 1960., 2. szám, 84—85. old.
[4] Kronrod: Voproszi ekonomiki, 1959., 9. szám., 21. old.
[5] Economce Survey of Europe in 1955. UNITED Nations, Geneva, 1956.

Digitized by Google

A beruházások hatékonyságát sok tényező befolyásolja, ezek közül csak néhány fontosat vizsgáljunk meg. Fokozhatjuk a beruházások hatékonyságát mindenekelőtt azzal, ha *megjavítjuk a beruházások szerkezetét:* az összes beruházásokon belül növeljük a gépek, a technológiai, a szállító berendezések, a műszerek részesedését és csökkentjük az épületek, az építmények részarányát. Az épületek, az építmények természetesen a termelőfolyamatnak elengedhetetlen feltételei, aktív szerepük azonban a gépi berendezéseknek van. Ezért a beruházási politika egyik legfontosabb irányelveként a párt a gépi beruházások részesedésének növelését jelölte meg, amellyel megjavítjuk népgazdaságunk egész állóalapjának szerkezetét.

Miért foglal el ez a kérdés a gazdaságpolitikában ilyen fontos helyet, miért hangzik el gyakran ez a követelés?

Az ellenforradalom előtti időszakban, különösen az első ötéves terv éveiben a beruházásokból túl nagy rész esett az építkezésekre, ami csökkentette a beruházások hatékonyságát. Az összes népgazdasági beruházásokból a gépek és technológiai berendezések részesedése 1950—1953 között 19—21 százalék között mozgott, ez 1954—1956-ban 23—25 százalékra emelkedett. A hároméves tervben azonban már a gépi beruházások aránya a tervezett 23,4 százalékkal szemben eléri a 38 százalékot. Ebben az emelkedésben jelentős szerepe van többek között annak, hogy a Szovjetuniótól hitelt kaptunk gépi beruházásokra, hogy a külkereskedelemben 1958—59-ben elért aktivumból soron kívül vásároltunk gépeket és végül, hogy ugrásszerűen megnőtt a mezőgazdaság gépesítése az átszervezés gyors előrehaladása során.

Az első ötéves terv időszakában az üzembehelyezett ipari beruházásokban a gépek részaránya 15,6 százalék volt, míg az 1950-ben működő ipari állóalapokban a gépek részesedése 36 százalék volt. A beruházások struktúrája tehát az első ötéves terv időszakában rosszabb volt, mint a terv kezdetén meglevő — nem éppen modern felszerelésű és összetételű — állóalapállományé. Vagyis az üzembehelyezett beruházásokkal abszolút összegben nőtt ugyan az állóeszközök értéke, de a gépi állóalapok részaránya 1954-re kevesebb lett, mint 1950-ben volt.

A fenti tanulságoktól függetlenül a műszaki fejlesztés meggyorsítása is szükségessé teszi, hogy növeljük az állóalapokon belül a gépi berendezések részesedését.

A második ötéves terv keretszámai szerint a gépi beruházások részesedése a népgazdaság összes beruházásaiból a hároméves tervben elért 38 százalékon mozog. Az iparban azonban tovább nő a gépi beruházások részaránya a hároméves terv időszakában elért 39 százalékról 42 százalék fölé. Ez egyben azt jelenti, hogy 1965-

Digitized by Google

ben az ipar összes állóalapjából a gépek részaránya magasabb lesz, mint 1960-ban, az épületek részaránya pedig az ipar állóeszközeiben az Országos Tervhivatal számításai szerint mintegy 40 százalékra csökken. Ez a tendencia lehetővé teszi az állóeszközök hatékonyságának növekedését.

A beruházások magas építési hányadához sok esetben hozzájárulnak a *műszaki tervezés hibái, túlzásai és hiányosságai* is. Elég megemlíteni például azt, hogy fölöslegesek az üzemi épületek drága homlokzati megoldásai, és szerényebb melléképületek is megfelelőek lennének. Sokkal súlyosabb fogyatékossága a műszaki tervezésnek azonban az, hogy az ipari építkezésekre néhány kivételtől eltekintve nem alakítottak ki tervezési normákat, nem koordinálták megfelelően a technológiai és építészeti követelményeket és így sok esetben a technológiai követelményeket meghaladó magasságú, alapterületű és szerkezetű épületeket terveznek.

Nem kielégítő az üzemi területek kihasználása sem. Az első ötéves terv időszakában épült 75 üzem elhelyezésére például 10 km² területet vettek igénybe és az igénybevett terület átlagos beépítettségi foka 1954 végén 24 százalék volt. Az új vállalatok beépítettségi foka egyes üzemekben a 10 százalékot sem érte el. Az Építésügyi Minisztérium a múlt évben kidolgozta az új üzemek területének beépítéséről szóló normákat, melyek szerint a beépítés felső határa 30 százalék. Ez azt mutatja, hogy az első ötéves terv időszakában az üzemek területével nem bántak megfelelő takarékossággal. Ami az Építésügyi Minisztérium által megállapított beépítési normát illeti, egyes szakértők szerint az sem tekinthető a legtakarékosabbnak.

A gyárépítkezés egyik korszerű takarékos megoldása bizonyos technológiai berendezéseknél az épület mellőzése. A szabadban helyezték el például a Lábatlani Cementgyár új forgókemencéit, ezt a Hejőcsabai Cementgyár építésénél is alkalmazni lehetett volna. A Budafoki Borpalackozónál szabadban vagy olcsó épületekben elhelyezhető üvegek részére többszintes raktárépületet igényeltek. Egyes üzemépületek mellőzhetők az erőműépítkezésben is. Például kazánok, turbinák és egyéb berendezések szabadon is elhelyezhetők. Ilyen megoldásokat eddig mégsem alkalmaztak.

Az ipari épületek, épületszerkezetek tipizálása révén olcsóbbá tehetők a beruházások. A Szovjetunióban 1958-ban az ipari épületek 29 százalékát építették típustervek szerint. Nálunk a statisztika ezt nem is méri, olyan elvétve találkozhatunk jelenleg ezzel. Az ipari épületek és épületszerkezetek tipizálását és általában a takarékosabb építést rendkívül megnehezíti az, hogy nem egyeztetik a technológiai és az építészeti érdekeket. Jelenleg például az Ipari Épületeket Tervező Irodában öt nagy különböző jel-

Digitized by Google

legű laboratóriumi épület tervei készülnek, különböző technológiai igények alapján többféle építészeti megoldással.

Hasonló a helyzet a viszonylag gyakran ismétlődő és technológiailag igénytelenebb olyan üzemi épületekkel, mint például a raktárak. A második ötéves terv időszakában több tízezer m^2 területű új raktár épül. Ezekre minden megrendelő külön-külön benyújtja igényét, és az építészek annak megfelelő méretű, szerkezetű raktárakat terveznek. Mennyivel előnyösebb lenne a raktárfelhasználók technológiai igényeit valamelyest egységesíteni, hogy aztán az épületmagasságokat, fesztávolságokat, szintmagasságot szintén egységesíteni lehessen. Az épület-tipizálás ilyen értelmű előkészítésének megszervezése egyik feladatunk.

A Tiszapalkonyai Vegyikombinát 14 különböző épületét például már fejlettebb módszerekkel tervezik: minden épület egyféle oszlop, illetve kerettávolsággal épül, ami lehetővé teszi, hogy ezeknél az épületeknél azonos méretű falelemeket alkalmazzanak és ezeket gazdaságosan előre gyárthassák. A tiszapalkonyai üzemépületek ilyen méretkoordinációját elsősorban a Szovjetunióban készült technológiai tervek tették lehetővé. A szovjet tervezők a technológiát igyekeztek úgy kialakítani, hogy az építési technika színvonala magas, az épületek költsége pedig alacsony legyen. A KGST keretében elsősorban a vegyipari építkezések terén értékes ilyen irányú tapasztalatcsere indult meg.

Tervezőink és a műszaki tervezést irányító hatóságaink még adósak azoknak az intézkedéseknek a kidolgozásával, amelyeknek egy összefüggő rendszere és kötelező alkalmazása határozottan előmozdítaná a takarékosabb beruházást, különösen az épületek tekintetében. Ehhez a lemaradáshoz bizonyára hozzájárul az is, hogy a technológiai és az építéstervezők irányítása szervezetileg széttagolt és ezért ezek a tervezőintézetek alkotó együttműködés helyett sokszor külön érdekeiket védelmezik.

Fokozhatjuk a beruházások hatékonyságát azzal is, hogy *előtérbe helyezzük a meglévő termelőberendezések modernizálását* az új vállalatok létrehozásával szemben. Az új vállalatok révén létesített termelési kapacitás egységére általában több épület, több építmény, berendezés, út, csatorna stb. jut, mint a meglevő vállalatok fejlesztése esetén. Azokban az országokban, amelyekben a felhalmozási eszközöket nagyobb mértékben fordították a meglévő vállalatok termelő kapacitásának fejlesztésére, mint másutt, a gépi beruházások részesedése általában kedvezőbben alakult. Így pl. az Egyesült Államokban 1953—55. években a gépek és berendezések részesedése az összes beruházásból 40 százalék körül mozgott. (Statistics of National Income And Expenditure, United Nations New York, 1957.) Az Egyesült Államokban a beruházások 1945 után el-

Digitized by Google

sősorban a meglévő vállalatok fejlesztésére irányultak. Ezt mutatja az, hogy a második világháború óta mindössze egyetlenegy új kohászati művet létesítettek, de sokat modernizáltak.

A meglevő termelési apparátus korszerűsítésének természetesen az az előfeltétele, hogy legyen mit fejleszteni. A szocialista iparosítás időszakában, amikor az ipar és elsősorban a nehézipar megteremtése a feladat, világos, hogy a beruházásokat nagymértékben új vállalatok létrehozására kell fordítani. Az esetek jórészében ezért az első ötéves terv időszakában a szükséges termelési kapacitásokat csak új vállalat létrehozásával tudtuk megteremteni (pl. gépipar, erőművek, stb.). A Szovjetunióban is az első ötéves terv időszakában, amikor az új vállalatok tömegeit hozták létre, a gépi beruházások részesedése 12 százalék volt, a második ötéves terv időszakában ez 15 százalékra, 1958-ban pedig 32 százalékra emelkedett.

1950—53-ban nálunk az új beruházások a befektetett összeg 42 százalékát vették igénybe. A második ötéves terv keretszámai szerint az ipari beruházások kétharmada jut a meglévő vállalatok fejlesztésére és csak egyharmada új vállalatok létesítésére. Ez a változás kedvező, a beruházások hatékonyságának emelését mozdítja elő. A tervezett új beruházások is döntően a fűtő-, villamosenergia és nyersanyagiparban válnak szükségessé. Az új beruházások költségének kisebb része jut a feldolgozó iparra.

A beruházások hatékonysága attól is függ, milyen a *meglévő vállalatok továbbfejlesztésének a jellege.* A meglévő vállalatok továbbfejlesztése nem mindig vezet a termelés korszerűsítéséhez. Számos esetben csak az történik, hogy újabb üzemépületeket létesítenek, bővítik a termelőterületet és természetesen növelik a munkások és alkalmazottak számát. Ezzel tényleg bővül a termelési kapacitás, de ez nem rekonstrukció, ha nem korszerűsítik a vállalat technológiáját és gépparkját, az üzemen belüli szállítást és egyéb folyamatokat, azonkívül nem emelkedik jelentősen a munka termelékenysége sem. Ez a magyarázata annak, hogy az országban alig akad olyan gyár ma, amelyikre egykori gazdája ráismerne, mert alaposan megtoldozgattuk, átrendeztük, de a gépipark sok üzemben fizikailag erősen elhasználódott, gazdaságilag elavult.

A korszerűsítésben jelentős eredmények születtek a 3 éves tervben és ez a tendencia a második ötéves tervben is érvényesül. A meglévő vállalatok fejlesztésére tett erőfeszítések eredményeként a gépipar szerszámgépparkjának átlagos kora a hároméves terv alatt 18 évről 15 évre csökkent; a második ötéves terv irányelvei szerint biztosított beruházások révén pedig 13 évre csökkenthető. A második ötéves terv időszakában a pamutfonodák

Digitized by Google

kapacitásbővítését 70 százalékban a meglévő üzemépületekben valósítják meg. Lényegesen javul a fonógépek teljesítménye is. (1960-ban 582 km/1000 orsóóra, 1965-ben 620 km/1000 orsóóra lesz.)

A meglévő vállalatok fejlesztésével elérjük a koros állóeszközök arányának csökkenését is. 1960-ban az Országos Tervhivatal számításai szerint az ipar összes állóeszközeinek 37 százaléka 10 évesnél öregebb. Ez az arány 1965-ben 34 százalékra, a 15 évnél régebben működő állóeszközök értékének részaránya pedig 18 százalékra csökken. A villamosenergia iparban üzemelő kazánok és gőzturbinák átlagos életkora az 1958. évi 14 évről 1965-re 13 évre, az élelmiszeripar jelenleg átlagosan 35—40 éves gépállományának kora mintegy 30 évre csökken.

A meglévő vállalatok fejlesztésének módozatai és várható eredményei még csak nagy vonalakban vannak kialakítva. A második ötéves terv kidolgozásának jelenlegi szakaszában várnak feltárásra részletesebben a legkedvezőbb változatok. Erre alkalmas eszköz a vállalatok bevonása a második ötéves terv kidolgozásába, ezt szolgálja többek között a vállalati korszerűsítési javaslatok kidolgozása. A gépek, járművek százainak kiselejtezéséről és újakkal való cseréjéről van szó. Egy ilyen nagyszabású intézkedés hatékonysága döntően attól függ, hogy tervszerűen, helyes sorrendben hajtjuk-e végre. A népgazdaság gépparkjának céltudatos korszerűsítése érdekében a vállalatoktól gépi berendezésük korszerűsítésére a minisztériumok javaslatokat kértek. Ezek a javaslatok felszínre hozzák a vállalati dolgozók elgondolásait, feltárják a konkrét korszerűsítési lehetőségeket, azok gazdaságosságát. A népgazdasági terv készítésekor ezek a vállalati mélységig elkészített korszerűsítési javaslatok mintegy helyzetképet dokumentáló segédletekként szerepelnek. A népgazdasági tervbe ezeket a javaslatokat olyan mértékben lehet majd felvenni, amennyire az erőforrások megengedik, és olyan sorrendben, ahogyan az egyes korszerűsítési javaslatok gazdaságossága vagy fontossága indokolja.

A termelőberendezés elavultságára csak a korszerűsítés folytán elérhető termelékenység-növekedés alapján lehet megalapozott megállapításokat tenni. Önmagában az állóeszközök életkora nem dönti el a korszerűsítés szükségességét. Ugyanis adott esetben a páréves gép is korszerűtlen lehet, ha a technológiai feladat ellátására már termelékenyebb berendezés is ismeretes. Viszont a régi gép is korszerűnek minősül, ha a technológiai feladat ellátására a gépgyártás még nem hozott létre ennél termelékenyebb géptípust.

A vállalati korszerűsítési javaslatok alapján a minisztériumok és az Országos Tervhivatal érvényesíteni tudják az alulról jövő

Digitized by Google

gondolatok sokaságát, kiválaszthatják a legjobbakat és ezzel a beruházások hatékonyságának növelését mozdítják elő.

A vállalatok nagysága, a termelés koncentráltságának foka is befolyásolja a termelés állóeszközigényességét, a technika színvonalát. Ezt a szempontot is mérlegelni kell új gyárak és üzemek létesítésekor. Az első ötéves terv időszakában felépített 75 új vállalat nagyságszerinti megoszlása (munkáslétszám alapján csoportosítva) nem tért el lényegesen a gyáripari átlagtól. 1954 végén a gyáripari vállalatok 77,5 százalékában 500 munkásnál kevesebb dolgozott, míg a 75 új vállalat 70 százalékában ugyancsak 500-nál kevesebb volt a munkások létszáma. Az új beruházások tehát nem mozdították elő számottevően a termelés koncentrációját.

A vállalatok, a berendezések nagysága általában fordított arányban áll a kapacitásegységre eső befektetéssel, és különösen az építési jellegű befektetésekkel. A nagyobb teljesítőképességű berendezések és üzemek állóeszközigényességének csökkenő tendenciája jól jellemezhető cementiparunk adataival. A Hejőcsabai Cementgyár évi 120 000 tonna klinker kapacitásra épült. Egy tonna kapacitására 7000 Ft beruházás esett. A Váci Cementgyár évi teljesítőképeségét 720 000 tonna klinkerre tervezik. Egy tonna teljesítőképesség itt 4300 Ft beruházást igényel. (Egy meglevő üzem bővítésekor viszont egy tonna kapacitásbővülés beruházási költsége 1000—2000 Ft között mozog.)

A villamoserőművi kazánok átlagos teljesítőképessége 1958-ban óránként 34,7 tonna gőz volt. A második ötéves terv időszakában épülő erőművekben nagyobb teljesítőképességű kazánokat szerelnek fel és ezzel a kazánok átlagos teljesítőképessége 1965-ben 57 tonna/órára emelkedik. Az áramfejlesztő gépek átlagos teljesítőképessége az 1958. évi 11,5 MW-ról 17,3 MW-ra nő. Ezt úgy érjük el, hogy az új erőművekben 50 MW átlagos teljesítőképességű turbinákat szerelnek fel, a Dunai Hőerőmű II. lépcsőjébe pedig 150 MW-os turbinákat terveznek.

A Szovjetunióban számításokat végeztek a nagyobb teljesítőképességű erőművek előnyeinek megállapítására. A számítások szerint egy 500 MW-os teljesítőképességű erőmű 1 MW-ra eső beruházási költsége 540 ezer Rubel, egy 1000 MW-os erőműnél 390 ezer Rubel, egy 2400 MW-os erőműnél pedig 280 ezer Rubel. Az erőművek teljesítőképességének megkétszerezése az 1 MW-ra eső beruházásokban 15—20 százalékos megtakarítást jelent. (Melentyev L. A. Stejnhauz E. O. Ekonomika energetiki SzSzSzR Goszenergoizdat 1959, 91. 246. old.)

Ezek a következtetések erőműépítkezésünk tapasztalata szerint is helytállóak. Azokban az új erőművekben, amelyekben 30,7 MW-os turbinákat szereltek fel, 1 MW teljesítőképesség 12—14

Digitized by Google

millió forintba, az 50 MW-os turbinákkal felszerelt erőművek közül a két turbinaegységű erőművekben 1 MW teljesítőképesség 10 millió forintba, a négy turbinával felszerelt, tehát nagyobb erőművekben 1 MW teljesítőképesség 8—9 millió Ft-ba került. Végül a Dunai Hőerőműbe tervezett 150 MW-os turbinák 1 MW-ja 5,7 millió forint beruházást igényel.

A magyar kohászati berendezések átlagos teljesítőképessége lényegesen a világszínvonal alatt van. A Szovjetunióban pl. 1958-ban a nagykohók átlagos térfogata 850 m^3 volt, nálunk 500 m^3. A magasabb teljesítőképesség előnyeinek érvényesítését célozzák az ózdi és a diósgyőri kohók átépítésére kidolgozott tervek, melyekkel a kohók térfogatának országos átlaga 550 m^3-re emelhető. Ezek a változások a termelés állóeszközigényességének bizonyos csökkenését mozdítják elő.

Az *üzemek átlagos technikai színvona* a termelés állóeszközigényességének egyik legfontosabb tényezője. Az eddig létesült új üzemek nem mindig kapták meg a legkorszerűbb berendezéseket, technológiájuk sem volt a legkorszerűbb. Ez azzal járt, hogy a létrehozott új termelési kapacitás nagyobb termelő területet, több épületet igényelt, a munkatermelékenység emelését nem segítette elő a kívánt mértékben. Az első ötéves terv időszakában épült 75 vállalat közül a Központi Statisztikai Hivatal felmérése szerint 46 vállalatnál korszerű, 6 vállalatnál régi, 23 vállalatnál részben korszerű technológiát alkalmaztak.

A műszaki fejlesztésnek a beruházások útján való érvényesítéséről szólva Fock elvtárs az MSZMP VII. kongresszusán mondott előadói beszédében rámutatott a következőkre: „A termelésbe olyan gépeket és berendezéseket állítsunk, amelyek korszerűek és magas termelékenységet tesznek lehetővé. Új vagy újjáalakított üzemeinkben a munkát a leghaladottabb módszerekkel kell megszervezni."[6] Ez a követelmény mindenekelőtt a létesítendő új gyárak technológiáját megválasztó szervekre (minisztériumok, tervező irodák) hárít nagy felelősséget. Másrészt az előirányzott beruházásokhoz meg kell tervezni és idejében elő kell teremteni a jól megválasztott, korszerű gépeket is. Ez utóbbi a gépiparon és a külkereskedelmen múlik.

A beruházások magas műszaki színvonalon való megvalósítását vagy egyáltalán egy beruházás megvalósulását, üzembehelyezését gyakran megnehezíti a szükséges gépek hiánya. Egyes gépi berendezésekben évek óta hiány mutatkozik. (Pl. kazán, kompresszor, szivattyú stb.) A gépipar perspektivikus tervének, valamint az importtervnek a kidolgozása során módot kell keresnünk ezek-

[6] Az MSZMP VII. Kongresszusának jegyzőkönyve. Kossuth, 1960. 104. oldal.

Digitized by Google

nek a hiányoknak a felszámolására, a beruházásokhoz szükséges gépeket megfelelő választékban kell beszerezni, vagy előállítani. Mind gépiparunkra, mind külkereskedelmi szerveinkre nagy felelősség hárul azért, hogy a második ötéves tervben korszerű gépekkel, berendezésekkel gyarapítsuk a termelési apparátust. Nagy segítséget jelentenek ebből a szempontból a Szovjetunió által hitelben és a külkereskedelmi áruforgalom keretében szállított gépek.

A termelés állóeszközigényességének alakulására ható fontos tényezőként kell megemlíteni *a termelés egyes ágainak szerepét is.* Ebből a szempontból főleg az ipari beruházások ágazati megoszlását, az ipar szerkezetét kell vizsgálni. Mivel az egyes iparágak termelésének állóeszközigényessége eltérő, az ipari termelés szerkezetének változása jelentősen befolyásolhatja az egész ipar állóeszközigényességének alakulását.

Az ipar állóeszközeinek összetétele — az üzemi ingatlanok és üzemi berendezések összegéből — úgy alakul (1957. végi adatok alapján), hogy az üzemi ingatlanok részaránya legmagasabb a bányászatlan, 58 százalék. A bányászat súlyának növekedése az egész ipar állóeszközeinek összetételében az ingatlanok részarányának emelkedése irányába hat. A bányászat az ipari beruházások tekintélyes hányadát (1950—1954. években 19,6 százalék, 1955—1957-ben 21,8 százalék, 1958-ban 24 százalék) kapta. Minthogy a bányászati állóeszközök részesedése az egész ipar állóeszközeiből a háromféves terv elején 12—13 százalék körül volt és az ipari beruházásokból több mint 20 százalékkal részesült, valószínű, hogy a bányászat részaránya az ipar állóeszközeiben nőtt. Anélkül, hogy e tendenciát többoldalú elemzés nélkül kárhoztatnánk, meg kell állapítani, hogy ez az ipari állóeszközök szerkezetére negatív hatású. Ez mindenesetre eggyel több ok arra, hogy a bányászatnak az ipar szerkezetében elfoglalt helyével alaposan foglalkozzunk.

Az ipari állóeszközök szerkezetére és a termelés állóeszközigényességére kedvező hatásúak a második ötéves terv időszakára tervezett kohászati beruházások. A kohászatban 1 forint állóeszközre eső termelés a Dunai Vasmű hengerműveinek üzembehelyezésével emelkedik.

Az ipar szerkezetéről szólva, ki kell emelni a vegyipar, különösen a műanyagipar jelentőségét. A műanyagokat kis fajsúlyuk, kiváló elektromos szigetelőképességük, jó vegyszerállóságuk, kedvező mechanikai tulajdonságaik stb. teszik alkalmassá ipari felhasználásra és olcsóságuk révén a termékek önköltségét is csökkentik. Például 1 kg. PVC kb. 8—12 kg. ólmot helyettesít. Egy kg. PVC ára 15 forint, egy kg. ólom ára 23 forint, vagyis a 15

Digitized by Google

forintos egy kilogramm PVC-vel 180—270 forint értékű ólom helyettesíthető.

A műanyagok felhasználásának hatékonysága sokoldalú. Azon túl, hogy drága és hiányanyagokat pótolnak, a fémekhez viszonyítva, a műanyagokból készült alkatrészek súlya egyharmadra-egyötödre, az előállítás munkaigényessége egyharmadra-egynyolcadra, mindennek eredményeként az önköltség egyharmadra-egyhatodra csökken. Ezen túl a műanyagtermelés beruházásigényessége is alacsonyabb, mint a fémgyártásé. *Egy tonna alumíniumtermelő kapacitás megteremtése háromszor akkora beruházást igényel, mint a viszonylag leginkább beruházásigényes műanyagoké.* A műanyagok hatékonyságát sok esetben a belőle előállított termék hosszabb élettartama még tovább javítja. Meg kell természetesen jegyezni, hogy jelenleg nem lehet még minden esetben műanyaggal helyettesíteni a fémeket.

Használjuk ki jobban a meglevő termelőberendezéseket.

Az állóeszközigényesség csökkentésének nagy tartalékai vannak abban, *hogyan szervezzük meg a termelést, hogyan használjuk ki a termelőberendezéseket.* Sajnos, vannak esetek, amikor a korszerű berendezést vállalataink beszerzik vagy kiutalják nekik és nem használják ki megfelelően. Például a Csepel Autógyár a múlt évben 2,2 millió forint beruházással beszerzett külföldről egy finomkovácsoló automata gépet. Az automatát azonban egyelőre naponként két-három órán át üzemeltetik.

A termelőberendezések jobb kihasználásának legfőbb módszerei: az átlagos műszakszám növelése, a javítási idő csökkentése, a zavartalan üzemmenet. Ebben a körben különösen az átlagos műszakszam jelentősége nagy.

A kapacitáskihasználásra a gépiparban egyéb jellemzőbb adatok híján az átlagos műszakszámból lehet kiindulni, amely 1,3 körül van és ez egyáltalán nem tekinthető kielégítőnek. A szovjet gépiparban 1958-ban az átlagos műszakszám szintén 1,3 volt és ezt élesen bírálják. Igaz, hogy az átlagos műszakszám nem pontos kifejezője a kapacitás kihasználásának, de a benne rejlő hibaforrás meglehetősen egyirányú úgy, hogy a valóságnál mindig csak alacsonyabb kihasználást mutathat. Ez azt jelenti, hogy az 1,3 szerint *feltétlen tartalékok vannak,* és ha 2-re vagy 3-ra emelkedik, tartalék akkor is *lehet.* Ha például egy üzemben 230 munkahely van, és minden műszakban 200 fő dolgozik, akkor az átlagos műszakszám 3. Ez még nem mutatja azt, hogy minden műszakban üres 30 munkahely, tehát tartalékok vannak. A Központi Statisztikai Hivatal kimutatása szerint a nappali, tehát a legteljesebb

Digitized by Google

műszakokban nyilvántartott munkahelyeket 1958-ban a szerszámgépgyártásban 79,7, a mezőgazdasági gépgyártásban 68,3, a villamosipari gépgyártásban 78,6 százalékra töltötték be. A gépipar többi ágaiban is hasonló a helyzet. Ez év márciusában a Beruházási Bank 18 vállalatnál megvizsgálta a múlt év folyamán beszerzett 1600 darab gép kihasználását. A vizsgálat megállapította, hogy az 1600 gépből csak 936 darabot helyeztek üzembe. Ezek 40 százaléka egy műszakban, 15 százaléka alkalomszerűen (egy műszaknál kevesebb), 23 százaléka kettő és 22 százaléka 3 műszakban üzemel.

A berendezések intenzívebb kihasználása a berendezések valóságos teljesítményének növekedését is jelenti. A termelőberendezések intenzívebb kihasználási lehetősége jól jellemezhető a Hejőcsabai Cementgyár és egy csehszlovák cementgyár mutatóinak összehasonlításával. Egy klinkerégető kemence egy órára eső termelése Hejőcsabán 4,5 tonna. Egy hasonló nagyságrendű és technológiájú csehszlovák üzemben 1955-ben több mint 5 tonnát értek el. Azóta tökéletesítették a technológiát és 1959-ben a klinkerégető kemencék teljesítménye 7 tonna fölé emelkedett, vagyis 60—70 százalékkal magasabb a hejőcsabai kemencékben elért eredményeknél. A csehszlovák elvtársak tapasztalatait szakembereink most tanulmányozzák és terveket készítenek a tapasztalatok bevezetésére. A csehszlovák üzem teljesítményének utólérése azt jelentené, hogy évente mintegy 40 ezer tonnával emelkedne a Hejőcsabai Cementgyár klinker-termelése. Ezzel mintegy 150 millió forint beruházást takaríthatnánk meg.

A kapacitások intenzív kihasználásával különösen az új üzemek beindítását követő első években van baj. A Mélyfúróberendezések Gyárában 1959-ben a 40 millió forint beruházással létesített termelőberendezés kapacitását 50—55 százalékra használták ki. A Hidasi Brikettgyár kezdeti üzemeltetési nehézségei következtében több mint 100 millió forint termelési érték esett ki. A Nyugatmagyarországi Fűrészek forgácslemez üzeme 1958 végére lényegében elkészült, de technológiai nehézségek merültek fel és a termelés felfutása több hónapot késett.

Meg kell említeni még egy tartalékforrást. 1959-ben a KNEB felmérte az úgynevezett használaton kívüli állóeszközök mennyiségét és megállapította, hogy azok értéke 1,7 milliárd forint körül van. Ha meggondoljuk, hogy mekkora viták folynak csak egymilliónyi beruházási keret megszerzéséért, akkor láthatjuk, milyen tartalékok mellett járunk gyakran bekötött szemmel.

Az ipar kapacitásbővítésének tartalékát képezik azok a meglevő különféle épületek, amelyek alkalmasak vagy alkalmassá tehetők ipari üzem berendezésére. Az elmúlt év folyamán a helyi

Digitized by Google

szervek több ilyen épület hasznosítására tettek javaslatot. Az OT számos javaslatot vizsgált felül. Ennek eredményeként a második ötéves terv időszakában 13 üzem létesítését vették számításba meglevő épületadottságok felhasználásával.

•

A gazdaságossági követelmények érvényesítése szempontjából a beruházásoknak az irányelvekben rögzített elosztása még sok tekintetben ellenőrzésre, megalapozásra szorul. A tervmunka eddigi szakaszaiban a kapacitásbővítés módozatainak többféle változatát az Országos Tervhivatal és a minisztériumok még nem vizsgálták meg minden területen alaposan. A beruházások elosztására kialakult elképzeléseket tehát nem lehet véglegeseknek tekinteni. Kívánatos a beruházások arányait kedvezőbb termelési szerkezet kialakítása céljából megváltoztatni. A folyamatban levő vizsgálatok alapján például valószínűleg célszerű a gázipar fejlesztésének gyorsítása és más jellegű változtatások is.

A tervmunka eddigi szakaszában — néhány iparág kivételével — a meglevő termelési kapacitások jobb kihasználása árán, különösen a gépiparban kínálkozó lehetőségeket, a beruházásokban elérhető megtakarításokat nem mérték fel. Ebben a tekintetben a minisztériumokban és a vállalatokban folyó tervezési munkától várható előrehaladás. A műszaki fejlesztés irányai a második ötéves terv időszakára eddig még csak nagy vonalakban alakultak ki. A beruházások ezeket alátámasztják. Szükséges lesz azonban összehangolni a beruházásokat a részletesebb műszaki fejlesztési irányelvekkel, ha azok elkészülnek. A beruházások és az állóeszközök hatékonyabb kihasználására a fent említett módszereken túl igen sok mód kínálkozik. Ilyenek: a beruházások üzembehelyezésének meggyorsítása az eszközök koncentrálása révén, helyesebb anyagi ösztönzés alkalmazása a beruházások felhasználása és az állóeszközök kihasználása tekintetében stb.

A most folyó tervmunka során bizonyára a javaslatok ezrei fognak ki, amelyek hazánk gazdasági fejlődésének meggyorsítására irányulnak.

•

Digitized by Google

A TESTVÉRPÁRTOK FOLYÓIRATAIBÓL

Régi revizionista álláspontón

Írták:
B. Ponomarjov, F. Konsztantyinov, J. Andropov

Belgrádban, április 18—22 között tartották meg a Népfront utódaként 1953-ban megalakult Jugoszláv Dolgozó Nép Szocialista Szövetségének (JDNSZSZ) V. kongresszusát. A kongresszuson megvitatták a Szocialista Szövetség vezető szerveinek jelentéseit, Tito elvtárs „A szocializmus építése, s a JDNSZSZ szerepe és feladatai" című beszámolóját és más kérdéseket. Mint azt a kongresszus egész munkája mutatja, a jugoszláv vezetők abban látták a kongresszus fő feladatát, hogy a JKSZ revizionista programját magasztalják és továbbfejlesszék. A. Rankovics, a Szocialista Szövetség jelenlegi főtitkára, felfedte a kongresszus célját, amikor kijelentette; „Az V. kongresszus a JKSZ programjának továbbfejlesztését jelentette . . ." A Kardelj-féle „teoretikusok" és a JDNSZSZ-vezetők beszédeikben nyakra-főle dicsekedtek a jugoszláv rendszer sikereivel, s a „szocializmus jugoszláv útját" már nemcsak úgy ábrázolták, mint „Jugoszlávia külön útját", hanem mint minden ország példaképét, mint a Kelet és a Nyugat számára egyaránt használható mintát.

A kongresszusnak nyilván nagy nemzetközi visszhangot kívántak biztosítani szervezői; arra akarták felhasználni ezt a tanácskozást, hogy a maguk módján magyarázzák meg a jelenkor időszerű problémáit. A jugoszláv sajtó magasztalja a kongresszus eredményeit. Azt a tényt, hogy 40 külföldi küldöttség vett részt, azzal magyarázza, hogy a világközvélemény rendkívül érdeklődik a kongresszus iránt és helyesli a JKSZ vonalát. Ugyanakkor elhallgatják, hogy csak a szociáldemokrata és a burzsoá nacionalista pártok képviselői nyilvánították helyeslésüket. Egyes kommunista pártoknak a kongresszuson résztvevő megfigyelői, és a nemzeti felszabadító mozgalom demokratikus köreinek képviselői egészen más véleményen voltak.

Figyelemre méltó maga az a tény is, hogy a kongresszusra

Digitized by Google

meghívták a szociáldemokrata és a burzsoá nacionalista pártok képviselőit. A jugoszláv vezetők szemmelláthatóan be akarták bizonyítani, hogy a JKSZ a maga revizionista programja alapján össze tudja egyeztetni a marxista—leninista és a reformista ideológiát. Ebben kétségtelenül megnyilvánult az is, hogy a jugoszláv vezetők arra vágynak, hogy saját hegemóniájuk alatt sorakoztassák fel a nem-marxista pártok és szervezetek tömbjét, akár olyan áron is, hogy lemondanak a marxizmus—leninizmusról, s a tudományos szocializmust olyan „szocializmussal" cserélik fel, amely a jobboldali szociáldemokratákat, a burzsoá nacionalistákat, sőt az egész burzsoáziát is kielégíti.

A jugoszláv revizionisták számos bókot kaptak a kongresszuson a szociáldemokrata és más olyan pártok küldöttségeitől, amelyek szívós harcot folytatnak a forradalmi marxizmus, a kommunizmus ellen. Ezek a küldöttségek egyértelműen kifejezésre juttatták, hogy rokonszenveznek a jugoszláv vezetőkkel és a „marxizmus" jugoszláv változatával. A Japán Szocialista Párt képviselője például kijelentette, hogy a japán szocialisták a Szocialista Szövetséggel azonos nézeteket vallanak a szocializmus elméleti kérdéseiről, s ezekben a kérdésekben heves nézeteltéréseik vannak a japán kommunistákkal. Az Argentin Szocialista Párt végrehajtó bizottságának egyik tagja hangsúlyozta, hogy a jugoszláv vezetők „marxista felfogása" rendkívül értékes. A belga szociáldemokraták küldötte felszólalásában idézte Max Bussetnek, a szocialista párt volt elnökének szavait. Ez a Busset 1958-ban kijelentette: abban látja feladatát, hogy „Belgiumban megsemmisítse a kommunista pártot". A Jugoszláv Szocialista Szövetség kongresszusán a belga küldött emlékeztetett arra, hogy a kommunisták e „megsemmisítője" Jugaszláviáról így nyilatkozott: „Ha jugoszláv lennék, én, a Belga Szocialista Párt elnöke, Tito pártjának tagja lennék" és „ha Tito belga volna, tagja lenne a Belga Szocialista Pártnak". Efféle dicséretek minden marxistát óvatossá tennének. Ilyesminek a hallatára minden marxista gondolkodóba esnék: milyen hibát követhettem el, hogy a reformisták közeli rokonuknak tartanak? Ám a jugoszláv „marxisták" megelégedéssel fogadták ezeket a dicséreteket.

Szó nélkül hagyhatnók a JKSZ vezetőinek és a reformistáknak a kölcsönös bókjait, bár ezek önmagukban véve is sokat mondanak. A dolog lényege azonban az, hogy a jugoszláv teoretikusok a leninizmus igazi értelmezőinek szerepére tartanak igényt, holott a Szocialista Szövetség V. kongresszusa megmutatta, milyen meghatóan egyetértenek a szociáldemokrata pártok képviselőivel a társadalmi fejlődés és a nemzetközi kapcsolatok legfontosabb kérdéseiben.

A kongresszus újra bebizonyította, hogy a jugoszláv vezetők nemhogy okultak volna abból az elvszerű bírálatból, amelyben a marxista—leninista pártok részesítették a JKSZ programját, ha-

Digitized by Google

nem inkább még tovább mélyítik revizionista elgondolásaikat, mindjobban eltávolodnak a nemzetközi kommunista mozgalom álláspontjától, a marxizmus—leninizmustól. Még állhatatosabban próbálják ráerőltetni nézeteiket a nemzetközi munkás- és demokratikus mozgalomra.

Nem hagyhatjuk tehát szó nélkül a Szocialista Szövetség V. kongresszusát. Annál is inkább, mert a kongresszus nem csupán Jugoszlávia belső fejlődésének kérdéseivel, hanem nemzetközi kérdésekkel is foglalkozott, s ezekben a nemzetközi kérdésekben a kommunista világmozgalom kidolgozta a maga szabatos és határozott állásfoglalását. A nemzetközi szocializmus és az egész munkás- és demokratikus mozgalom érdekei követelik, hogy erélyesen megbíráljuk a Szocialista Szövetség V. kongresszusán „alkotó marxizmusként" reklámozott revizionista elgondolásokat, amelyeket nyilvánvalóan azzal az igénnyel hangoztattak, hogy monopolizálják a dolgozók nemzetközi ideológiáját. Le kell leplezni a marxizmus—leninizmus elvei ellen indított újabb hadjáratot.

A jugoszláv vezetők eltávolodása a marxista—leninista tanítástól leginkább a következőkben nyilvánult meg ezen a kongresszuson:

a jugoszláv szocialista építés elméletének és gyakorlatának alapvető kérdéseiben;

a szocializmus jelenkori fejlődési útjainak kérdésében;

az úgynevezett tömbön kívüli álláspont megalapozásában;

a különböző társadalmi berendezkedésű országok békés együttélése biztosításának kérdésében;

a pártról és az államról szóló lenini tanítás és a marxista—leninista ideológia más kérdéseinek további revíziójában.

I.

A Szocialista Szövetség V. kongresszusán számos felszólaló nem győzte magasztalni a „jugoszláv gazdasági rendszert". Kísérletek történtek, hogy reklámozzák a jugoszláv gazdasági rendszer fölényét és elmélyítsék „elméleti" alapját. Jellemző volt Kardelj beszéde. Kardelj dicsérte a jugoszláv gazdaságfejlesztési módszereket, s igyekezett tüzet nyitni a szocializmus építésének a Szovjetunióban és más szocialista országokban alkalmazott elveire.

Beszédében azoknak a revizionista tételeknek a továbbfejlesztésére helyezte a hangsúlyt, amelyeket a JKSZ programja a szocialista tulajdonról hirdet. Azt állította, hogy Jugoszláviában a „munkásönigazgatás" bevezetése óta nemcsak az államforma kezd megváltozni, hanem a termelési eszközök „a magántulajdon kezdeti és elemi tagadását jelentő" állami tulajdonának a jellege is.

Digitized by Google

Az állami tulajdon — mondotta Kardelj — egyre inkább a szó igaz értelmében vett társadalmi tulajdonná válik, vagyis az összesség és minden egyes egyén közös tulajdonává, s egyúttal mindenféle tulajdon tagadásává. Egyidejűleg közös és egyéni, helyi és egyetemes, mindenkié és senkié."

A jugoszláv vezetők ilyen kötéltáncos-mutatványokkal próbálják bebizonyítani, hogy az állami tulajdon csak „a szocialista fejlődés első fázisaira jellemző közvetett" társadalmi tulajdon. Hogy az állami tulajdon valóban társadalmi tulajdonná váljék, ahhoz — az ő véleményük szerint — át kell azt adni a „hivatalnok-apparátus" kezéből magának a népnek, a termelők személyében. Jugoszláviában állítólag áttértek az állami tulajdonról egy olyan tulajdonra, amelyet a jugoszláv teoretikusok „általános társadalmi", vagy „közvetlen társadalmi" tulajdonnak neveznek.

Megjegyzendő, hogy a jugoszláv revizionisták azért foglalnak el elutasító és ellenséges álláspontot az állami tulajdonnal szemben, mert helytelen, történelmietlen felfogást vallanak a szocialista társadalom keletkezésének és fejlődésének törvényszerűségeiről. Nézetük szerint a szocializmus a kapitalizmus méhében keletkezik és fejlődik, ahogy a tőkés rendszer is a feudalizmus méhében keletkezett. Felesleges bizonyítani, mennyire nem lehet azonosítani a kommunista alakulat első fázisát képező szocializmus keletkezési törvényszerűségeit a kapitalizmus keletkezésének törvényszerűségeivel. A tőkés rend spontánul kialakulhatott és fejlődhetett a feudalizmus méhében, mert a kapitalizmus és a feudalizmus természetüknél fogva egy típusú alakulatok: a termelőeszközök magántulajdonán és a kizsákmányoláson alapulnak. A szocializmusba való átmenet viszont döntő fordulat a társadalom fejlődésében. A kapitalizmusban csak a szocializmus anyagi feltételei jönnek létre. A szocializmus keletkezése azonban a régi társadalom minden oldalának forradalmi átalakítása, ideértve a politikai berendezkedést, a gazdaságot, a jogot, a kultúrát, az erkölcsöt és az emberek nézeteit, amelyek a termelőeszközök magántulajdonának és a kizsákmányolásnak a talaján születtek. Ezt az átalakulást tudatosan hajtják végre, a szocialista államnak és a munkásosztály pártjának irányító és szervező tevékenységével.

A jugoszláv revizionistáknak az álláspontja továbbá azért elutasító az állami tulajdonnal szemben, mert lényegében nem tesznek elvi különbséget egyfelől a burzsoá, másfelől a szocialista állam természete és funkciói között. Nemcsak a burzsoá államot, hanem a szocialista államot is a nép felett álló erőnek tekintik. A burzsoá állam valóban ellensége a népnek. De hogy lehet vele egy síkra helyezni a szocialista államot, amely eszköz a nép kezében és a nép érdekeit szolgálja?

Mint a történelem tanúsítja, a tulajdonformák nem önkénye-

Digitized by Google

sen, hanem a termelőerők jellegétől és fejlettségi fokától függően változnak. A szocializmusban két formája van a társadalmi tulajdonnak: az állami tulajdon az egész nép kezében van, a szövetkezeti tulajdon pedig a dolgozók egyes csoportjainak kezében. A szocialista társadalom fejlődése során egyre magasabb színvonalra emelkedik a szövetkezeti, kolhoztermelés társadalmasítása, s végső soron a szocialista tulajdon mindkét formája egységes kommunista tulajdonná olvad össze.

Tudjuk, hogy a társadalom gazdasági fejlődése a szétaprózottságtól a termelés koncentrációja és centralizációja felé halad. Hatalmas haladás a kisüzemi mezőgazdasági termelés szövetkezetesítése is a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet időszakában. Viszont a nagy iparvállalatoknak „a termelők kollektívái" igazgatásába való átadása olyan módon, hogy az államnak többé nincs módjában döntő befolyást gyakorolnia a termelésre — nem más, mint lépés hátrafelé. Országos méretű tervezés, az egész társadalom szükségleteinek és a szocializmus gazdasági törvényeinek figyelembe vétele, a szükséges erőforrások és tartalékok felkutatása és mozgósítása a demokratikus centralizmus elveinek alkalmazása nélkül a szocialista nagyüzemi termelés és a nagyszabású gazdasági építés nem fejlődhet normálisan. Ezeknek a követelményeknek pedig csakis a szocialista állam tehet eleget, amely tulajdonosa a termelőeszközöknek és rendelkezik velük.

Lenin azt írta: „... a szovjethatalom alapelveinek szörnyű elferdítését és a szocializmus teljes elutasítását jelenti, amikor törvényesítik az egyes gyárakban, vagy szakmákban foglalkoztatott munkások bármiféle, közvetlen vagy közvetett tulajdonjogát üzemükre, vagy ágazatukra, vagy ha arra jogosítják fel őket, hogy gyengítsék, vagy hátráltassák a központi államhatalom rendelkezéseit." A JKSZ vezetősége a gazdasági építés elmélete terén — akarva, nemakarva — kiáltó ellentmondásba került ezzel a lenini tétellel.

Visszatérve a jugoszláv gyakorlatra, látnivaló, hogy „a termelők kollektíváinak" igazgatása alá helyezett gyárak, közlekedési, hírközlési és kereskedelmi vállalatok, mezőgazdasági üzemek nem képeznek új tulajdonformát. Vajon a dolgozók kollektíváinak „igazgatásra" átadott vállalatok a dolgozók kollektíváinak tulajdonában vannak? Nem, nincsenek. Maga Kardelj írta még 1956-ban a Foreign Affairs című folyóiratban „Jugoszlávia fejlődése" címmel közölt cikkében: „A munkástanácsok nem tulajdonosai vállalatuknak, hanem csupán igazgatják azokat — az egész társadalom nevében ... Nem cselekedhetnek úgy, ahogy éppen jónak látják, mert nincs tulajdonjoguk". Ez világos beszéd. Kardelj önmagával került ellentmondásba, amikor most azt állította, hogy mivel Jugoszláviában a vállalatokat a termelők kollektívái igazgatják, megváltozott

Digitized by Google

„a termelőeszközök állami tulajdonának" jellege, s az állami tulajdon valamiféle magasabb tulajdonformába ment át.

Kardelj azt állította továbbá, hogy „a szocializmusban a társadalmi tulajdonban levő vállalat terméke nem tekinthető állami tulajdonnak. Vagyis nem olyan tulajdon, amellyel a termék megtermelésében résztvevő termelő munkás közvetlen befolyásának alá nem vetett szervek rendelkeznek". Eszerint a termelő, noha nem tulajdonosa a termelőeszközöknek, tulajdonosa lehet az ezekkel a termelőeszközökkel előállított termékeknek, és megfordítva; valaki tulajdonosa lehet a termelőeszközöknek anélkül, hogy tulajdonosa lenne a velük előállított termékeknek. Ilyenformán magának a tulajdonnak a fogalma is megszűnik, teljesen megfoghatatlanná válik. Még a hétpróbás polgári közgazdászok is megirigyelhetnék ezt a pompás szofisztikát.

Kardelj a Szocialista Szövetség V. kongresszusán mondott beszédében megpróbálta befeketíteni a munka szerinti elosztásnak a Szovjetunióban és a népi demokratikus országokban alkalmazott szocialista elvét. Megjegyezte ugyan, hogy Jugoszlávia, akárcsak más szocialista országok, meghirdette a munka szerinti bérezés elvét, de — nem minden hátsó gondolat nélkül — hozzátette: „A munka mennyiségének mércéi azonban igen különbözők. Ezért, amikor munka szerinti díjazásról beszélünk, ezzel még nem mondtunk meg mindent. Lényeges, hogy először is: mi a munka értékelésének mércéje, másodszor pedig: ki és hogyan határozza meg ezeket a mércéket." Azt állította, hogy az az elv, amely szerint az állam határozza meg a munkás bérét, a szocializmusban csak mint „átmeneti megoldás" létjogosult, mert — úgymond — „a bérmunka-viszonyok" vagy „állami bérmunka-viszonyok erős maradványait hordozza."

Ami Jugoszláviát illeti, Kardelj szavai szerint ott a „termelők kollektívái" nemcsak hogy igazgatják a termelést, hanem „önállóan osztják is el a munka gyümölcsét." Így állítólag eltűnnek a bérmunka-viszonyok maradványai s „megszűnik az állami tulajdon kategóriája, mint olyan önálló gazdasági és társadalmi tényezőé, amely kívülál a termelőn, és annak munkáján."

Mindez arra vall, hogy Kardelj nem akarja meglátni az alapvető elvi különbséget a tőkésnek a termelési folyamatban játszott szerepe és a szocialista állam szerepe között; nem tesz különbséget a tőkés országokban és a szocialista országokban élő munkás helyzete között. Olyan ember, aki marxistának tekinti magát, hogyan állíthatja azt, hogy a szocialista állam és a munkás közötti viszony bérmunka-jellegű? Hiszen a szocialista állam magának a munkásosztálynak, a dolgozók összességének a szervezete. A munkásosztály a többi dolgozóval együtt a termelőeszközök gazdája a szocialista államban. A dolgozó anyagi helyzetének állandó javítása a terme-

Digitized by Google

lés fő célja a szocialista országokban. A Szovjetunió Legfelső Tanácsának nemrég megtartott V. ülésszaka törvényt hozott a munkások és alkalmazottak adózásának megszüntetéséről, törvényileg szabályozta, hogy 1960 végéig minden munkás és alkalmazott számára be kell vezetni a rövidebb munkanapot, a jelenlegi bérek fenntartása, sőt emelése mellett. Ezek a törvények folytatják az állandó életszínvonal-emelés politikáját, amely abban is kifejezésre jutott, hogy a Szovjetunióban jelentősen emelték a dolgozók nyugdíját, emelték a mezőgazdasági termékek felvásárlási árát, óriási összegeket fordítottak az egészségügyi ellátás megjavítására, s még tovább is sorolhatnók a szovjet kormány efféle intézkedéseit. A munkás-paraszt államon kívül milyen más állam tehet a néptömegek érdekében ilyen történelmi fontosságú lépéseket? Ezt csak a szocialista állam teheti meg, amely a munkásság, a parasztság és az egész nép érdekeit fejezi ki. Ezért aki arról beszél, hogy a szocialista országokban valamiféle állami-bérmunka viszonyok vannak, az burzsoázia előnyére a szocializmust rágalmazza.

Nem új dolog, amit fentebb mondottunk a jugoszláv revizionisták tarthatatlan elméleti konstrukcióiról. A Szovjetunió és a népi demokratikus országok gyakorlata rég bebizonyította, hogy helyesek a szocialista tulajdon természetéről és formáiról, a szocialista állam gazdaságfejlesztési szerepéről szóló marxista—leninista tételek. Miért tért hát vissza Kardelj erre a kérdésre a Szocialista Szövetség V. kongresszusán? Azért, mert bizonyítani akarta, hogy csakis Jugoszláviában teremtettek meg olyan feltételeket, melyek közepette a dolgozók valóban szabadok és biztosítva van döntő befolyásuk a termelés és az elosztás folyamatára, amiért is — úgymond — a jugoszláv tapasztalatoknak egyetemes jelentőségük van minden ország számára.

A Szocialista Szövetség V. kongresszusán azt állították, hogy a jugoszláv gazdasági rendszer rendkívül eredményes. Így van-e? Egy cikk keretében nem vizsgálhatjuk a jugoszláv gazdaság fejlődésének valamennyi oldalát, ellenben nem érdektelen, megemlítenünk nehány jellemző tényt.

Vizsgáljuk meg például a gazdasági rendszer hatékonyságának egyik fontos mutatóját, a munkatermelékenységet. A Rad, a jugoszláv szakszervezetek folyóirata, 1957. január 18-án adatokat közölt, amelyek szerint a munkatermelékenység, az 1939 évit 100-nak véve, a következőképpen alakult a jugoszláv népgazdaságban: 1947 — 90,3; 1950 (az „új rendszer" bevezetésének éve) — 67,7; 1951. — 66,4; 1952 — 73,1; 1953 — 79,6; 1954 — 78,5; 1955 78,0; 1956 (9 hónap alatt) — 78,7. Ha a munka termelékenységét csupán az iparban nézzük, akkor, jugoszláv adatok szerint, 1957-ig a növekedés általában rendkívül lassú volt: 1954-ben egyáltalában nem emelkedett, 1955-

Digitized by Google

ben 2,8 százalékkal, 1956-ban 3,4 százalékkal emelkedett és csupán 1957-ben emelkedett 8,7 százalékkal, 1958-ban újra csak 1,1 százalékkal, 1959-ben pedig körülbelül 5 százalékkal. Ezeknek az adatoknak a fényében érthető, miért bosszankodott M. Todorovics, a Szövetségi Végrehajtó Tanács elnökhelyettese a JKSZ Központi Bizottságának 1959. novemberi plénumán, ahol is kijelentette, hogy Jugoszláviában „az ipari termelés növekedésének alapja még mindig sokkal inkább a munkások számának növelése, mintsem az egy munkásra eső teljesítmény növekedése."

A JKSZ vezetői többször beismerték már azt is, hogy a jugoszláv iparra a szakosítás és a kooperáció igen alacsony színvonala jellemző, ugyanakkor sok vállalat szerfelett elutasítóan fogadja a szakosítás és a kooperáció színvonalának emelésére hozott intézkedéseket. Miért? A JKSZ vezetői hajlamosak ezért a vállalatoknál létrehozott munkástanácsokat hibáztatni, azt mondják, hogy a munkástanácsok a partikuláris tendenciák rabjai. Valójában ennek fő oka az a hírhedt új gazdasági rendszer, amelyet annyira reklámoztak a Szocialista Szövetség V. kongresszusán. Utalhatunk itt a Borbára. A Borba 1960. február 24-én azt írta, hogy a szakosítás és a kooperáció alacsony színvonala a Jugoszláviában fennálló piaci viszonyok következménye, „a gazdasági rendszer bizonyos tényezői" nem ösztönzik eléggé ezek fejlődését. „Az elosztás rendszere és néhány más gazdasági eszköz — magyarázta a Borba — jelenleg nem hat eléggé ösztönzően a kooperáció folyamatára."

Tito hangoztatta a kongresszuson, hogy az ipar és az ipari termelés növekedésének ütemét tekintve Jugoszlávia világviszonylatban az első helyek egyikét foglalja el. A jugoszláv ipar a legutóbbi években vitathatatlanul növelte bizonyos mértékben a termelését, főleg új kapacitások beállítása révén. A JKSZ vezetői azonban elhallgatják, hogy az Egyesült Államok és más tőkés országok az utolsó 10 év folyamán több mint 2 milliárd dollárt fektettek be Jugoszlávia gazdaságába, segély és különféle hitelek formájában. Ezek után elképzelhető, milyen eredményeket mutatna fel a jugoszláv gazdaság, ha nem táplálnák rendszeresen az amerikai és egyéb monopóliumok.

Kiderül, hogy az úgynevezett új jugoszláv gazdasági rendszernek elengedhetetlen kelléke az imperialista államok állandó segítségnyújtása. Dehát melyik szocialista ország, melyik marxista párt teszi függővé a szocializmus építésének sorsát az imperialista országok rendszeres segítségnyújtásától? Természetesen mindenki világosan látja, hogy az Egyesült Államok korántsem önzetlenül nyújt „segítséget" Jugoszláviának. Az Egyesült Államok meghatározott gazdasági és politikai célokat követ, arra számít, hogy gazdaságilag (és nemcsak gazdaságilag) alárendeli magának a Jugoszláv Szövetségi Népköztársaságot. Mint Hruscsov elvtárs — teljes

Digitized by Google

joggal — mondotta, az SZKP XXI. kongresszusán, „az osztályharc történetében még nem fordult elő, hogy a burzsoázia anyagilag vagy szellemileg segítette volna osztályellenségét, segítséget nyújtott volna a szocializmus építéséhez".

A jugoszláv gazdaság fejlődése egészben véve igen aránytalanul megy végbe. A nyersanyag- és energiabázis erősen elmaradt a feldolgozó ipar kapacitásához viszonyítva, nagy a szakmunkás-, mérnök- és technikus hiány, igen alacsony a gépesítés színvonala, a gazdaság erősen függ a külföldi hitelektől, s Jugoszlávia külkereskedelmi és fizetési mérlege állandóan hiánnyal zárul. Ez a rendszer gyakorlatilag a tervszerűség és az egységes központosított igazgatás komoly meggyengülésére, a spontán piaci viszonyok nagyarányú kifejlődésére vezetett, ennek minden káros következményével. Jugoszláviában rendkívül megerősödtek a partikuláris, lokálsoviniszta tendenciák, megerősödött az egészségtelen konkurrencia köztársasági, kerületi és vállalati méretekben. Az egyes vállalatok a dolgozók érdekeinek és szükségleteinek rovására felsrófolják cikkeik és szolgáltatásaik árát, hogy a lehető legnagyobb nyereségre tegyenek szert. „A gazdasági szervezetek együttműködésének és egészséges versengésének szellemét — mondotta M. Todorovics a JKSZ Központi Bizottságának 1959 novemberi II. plénumán — háttérbe szorítja az illojális konkurrencia, a hamis tájékoztatás stb. szelleme", ami „társadalmi-gazdasági rendszerünk meggyengülésére és eltorzulására vezet".

Lényegében a JKSZ Központi Bizottságának végrehajtó bizottsága is beismerte az „új gazdasági rendszer" bevezetésének e káros következményeit 1958 februárjában, a pártszervezetekhez intézett körlevelében. A körlevél hangsúlyozta a gazdaság fejlődésében mutatkozó anarchista és más antiszocialista tendenciák veszélyét, s figyelmeztette a pártszervezeteket, hogy ezek a tendenciák a közös érdekek elhanyagolására és elfeledésére vezetnek.

A jugoszláv vezetők a növekvő nehézségek és a gazdaság negatív jelenségei láttán az utóbbi években kénytelenek voltak az általuk meghirdetett elvekkel ellentétes értelemben módosítani a népgazdaság irányításának módszereit és a gazdaságpolitikát. Erősítették a gazdaság központosításának és állami irányításának elvét. Annál furcsább, hogy a jugoszláv revizionisták követendő példának szeretnék beállítani azt, amit kénytelenek maguk is lényegesen módosítani.

Tito a Szocialista Szövetség V. kongresszusán kijelentette: „A mezőgazdaságban az utóbbi években olyan eredményeket értünk el, amilyeneket bírálóink igen szívesen mondanának magukénak". Azt állította, hogy a jugoszláv gyakorlat megcáfolja a kommunista

Digitized by Google

pártok által levont következtetést, amely szerint a jugoszláv falun megerősödhetnek a kapitalista elemek.

Tudjuk, hogy a jugoszláv mezőgazdaság hosszú éveken át pangott és csak az utolsó két-három évben növekedett némileg a gabonatermelés, amiben nagy szerepe volt a kedvező időjárásnak. De ez még nem tanúskodik a mezőgazdaság szocialista átalakításának sikereiről.

A szocialista állam gazdasági főfeladatai közé tartozik, hogy a parasztság döntő tömegeinek segítsen áttérni az egyéni kisüzemi gazdálkodásról a korszerű technikával felszerelt, s a termelés állandó növelésére alkalmas kollektív, nagyüzemi gazdálkodásra. A marxizmus—leninizmus abból indul ki, hogy a nagyüzemi szocialista mezőgazdasági termelés megteremtésének egyedüli útja a kisparaszti tulajdon fokozatos átalakítása szövetkezeti tulajdonná. Ez felel meg a falusi termelőerők fejlődési szükségleteinek és a parasztok létérdekeinek. Lenin szavaival: a parasztok számára a közös munka az egyetlen kiút az ínségből. A modern technikai haladás különösen időszerűvé teszi a parasztság áttérését az egyéni, kisüzemi gazdálkodásról a közös nagyüzemi gazdálkodásra.

A JKSZ vezetősége láthatólag más nézeten van. Azt tartja, hogy az agrárkérdés megoldásánál a kérdés gazdasági oldala a döntő: az a fontos, hogy növekedjék a mezőgazdasági termelés, függetlenül attól, hogy ezt milyen úton érik el. Ami a falu társadalmi-gazdasági viszonyait illeti, a JKSZ vezetői szerint — azok majd fokozatosan alkalmazkodnak a termeléshez. Kardelj nyíltan kimondotta: a szövetkezés kizárólag gazdasági tevékenység, s ugyanakkor a termelési szövetkezés nem jelenti a falu szocialista átalakulásának egyetlen lehetséges módját.

Nos, lássuk, milyen a kisparaszti gazdaságok szocialista vágányokra való átállításának jugoszláv útja? Mi legyen azokkal a kistermelőkkel, akik — Kardelj szavaival élve — nem tudtak „alkalmazkodni ehhez a termeléshez" és akiket tönkremenés fenyeget?

A jugoszláv revizionisták felfogása szerint a falu szocialista átalakulása nem úgy megy végbe, hogy a szétforgácsolódott egyeni kisparaszti gazdaságok alapvető termelőeszközeik társadalmasítása útján átállnak a nagyüzemi közös gazdálkodás vágányaira, hanem úgy, hogy az egyéni parasztgazdaságok a kölcsönös anyagi érdekeltség alapján megteremtik és fejlesztik az együttműködést az állami szervezetekkel és az úgynevezett általános mezőgazdasági szövetkezetekkel. A magánkisüzem állítólag ilyen közvetlen, vagy közvetett együttműködés révén kapcsolódik be a szocialista gazdaság általános rendszerébe, a szocializmusba.

Dehát — először is — a jugoszláv általános szövetkezetek, inkább csak fogyasztási és értékesítő szövetkezetek. A piaci konjunk-

Digitized by Google

túra, a szabadpiaci kapcsolatok alapján gazdálkodnak, s tisztára üzleti alapokon „működnek együtt" az egyéni parasztgazdaságokkal.

Másodszor — ezeknek a szövetkezeteknek a segítségét főleg a falu kulák és jómódú rétegei használják fel, gazdaságuk belterjesebbé tételére és erősítésére. A szövetkezetek nem segítenek a szegényparasztoknak, mert az ő gazdaságaikat nem tartják rentábilisnak.

A JKSZ vezetőit szemmelláthatóan egyáltalán nem nyugtalanítja a magántulajdonon alapuló egyéni parasztgazdaságok természetének megváltoztatása. A JKSZ gazdaságpolitikája két választást enged ezeknek a gazdaságoknak: vagy megerősödnek és — hogy úgy mondjuk — belenőnek a szocializmusba, vagy tönkremennek. Az ilyen politika természetesen túlnyomórészt a jómódú parasztoknak kedvez, az ő gazdaságaik erősödnek meg. A kis- és középparasztgazdaságok, amelyek a jugoszláv egyéni parasztgazdaságoknak több mint 86 százalékát alkotják, nem valami csábító jövő elé néznek. A mai jugoszláv falun a legszembetűnőbb a parasztság rétegeződésének, polarizálódásának a folyamata. Gazdagodnak a jómódú parasztok, tönkremennek és kiszorulnak a szegényparasztok.

Az egyéni parasztgazdaságoknak kevesebb mint 14 százalékát kitevő nagy parasztgazdaságok a mezőgazdasági magánszektor földterületének csaknem 40 százalékát tartják kezükben. A kulákság él azzal a lehetőséggel, hogy szabad a föld adás-vétele és bérlete, a bérmunkaerő kizsákmányolása, a termékspekuláció, s az állami hiteleket is felhasználva, állandóan erősíti gazdasági helyzetét. Ugyanakkor tízezrével mennek tönkre a szegényparasztok, s kénytelenek otthagyni földjüket és a városban munkát keresni.

A jugoszláv sajtóban mind gyakrabban jelennek meg közlemények arról, hogy az ország számos vidékén növekszik azoknak a parasztoknak a száma, akik el „akarják" adni földjüket és otthagyják a mezőgazdaságot. Jellemző ebben a viszonylatban a Borba 1960. február 13-i számának „Eltűnnek a »klasszikus« falvak" című cikke. Ez a cikk a horvát központi szövetkezeti tanácsnak és az egyik horvátországi közigazgatási körzetben Vinkovicében végrehajtott közvéleménykutatásnak az adatai alapján íródott. Vinkovice körzet, a lap szavai szerint, „tipikus mezőgazdasági vidék". Amint a Borba írja, az elmúlt két év folyamán a körzetben „4267 gazdaság szunt meg véglegesen", vagyis a parasztgazdaságok 11.1 százaléka. A körzet 19 905 gazdaságában — vagyis több mint 50 százalékában — nem művelik meg a földet. Ezek főleg kisparasztok, akik 1958-ban több mint 19 ezer hektár földet adtak bérbe; ennek 74 százalékát jómódú parasztok bérelték ki és csak 26 százalékát a mezőgazdasági szövetkezetek és állami gazdaságok. Ennek

Digitized by Google

következtében — hangzik a cikk — „az egyéni termelők bizonyos száma gyakorlatilag megkétszerezte földterületét". A Borba beismeri, hogy „a parasztok meghatározott része olyan területű földet művel meg, amely csaknem kétszerese az állam által megszabott földmaximumnak". A lap szerint hasonló a helyzet Horvátország más körzeteiben is, ahol ebben az évben még körülbelül 35 ezer hektár föld „vár" vásárlókra.

Nagyon kétséges, hogy a szocialista országok ilyen eredményeket „igen szívesen mondanának a magukénak", ahogyan ezt Tito a Szocialista Szövetség kongresszusán magabiztosan kijelentette. Tito hallgatott ezekről a tényekről.

Engels annakidején a következőket írta: „... ha az államhatalom birtokába jutunk, nem gondolhatunk arra, hogy a kisparasztokat erőszakkal (kárpótlással vagy anélkül, mindegy) kisajátítsuk, mint ahogy ezt a nagybirtokosokkal meg kell tennünk."* Jugoszláviában úgy látszik pontosan fordítva értelmezik a marxizmus megalapítóinak ezt a rendkívül fontos tézisét! A jugoszláv vezetés terhének, féknek tekinti a gyenge és szegényparaszti gazdaságokat, a nagy, rentábilis gazdaságok megteremtésének útján. A jugoszláv vezetés teljesen törvényszerű, sőt pozitív jelenségnek, a nagy gazdaságok megteremtéséhez és a mezőgazdasági termelés növeléséhez szükséges egyik elengedhetetlen feltételnek tekinti azt, hogy az elszegényedett és gyenge, kevés földdel rendelkező középparaszti gazdaságokat kiszorítsa a faluból s ezért a parasztok ezrével „menekülnek" a városba. Ebben rejlik a falu szocialista átalakításához vezető „jugoszláv út" döntő sajátossága.

Az országot irányító marxista párt helyes gazdasági politikájának legfontosabb kritériuma a dolgozók életszínvonalának emelése. A tények ezen a téren sem tanúskodnak Jugoszlávia ún. új gazdasági rendszere mellett. Ez a rendszer keveset tett a jugoszláv dolgozók anyagi helyzetének javításáért. Nem véletlen ugyanis, hogy a Jugoszláv Kommunisták Szövetségének vezetői a Szocialista Szövetség V. kongresszusán felszólalásaikban fennhangon dicsérték ugyan rendszerüket, de nem közöltek adatokat a dolgozók életszínvonaláról. Igyekeztek kikerülni ezt a kérdést.

Az utóbbi években Jugoszláviában szüntelenül emelkednek az iparcikkek és az élelmiszerek kiskereskedelmi árai. Az elmúlt három évben a névleges munkabér átlag 30—40 százalékkal emelkedett, a kiskereskedelmi árak viszont ennél sokkal nagyobb mértékben. 1959 augusztusa és novembere között, az 1958-as év hasonló időszakához viszonyítva, a mezőgazdasági termékek árai 12 százalékkal, a kiskereskedelmi árak egészében 3 százalékkal emelkedtek. A Borba ez év február 9-én megállapította, hogy „már az elmúlt év

* Marx–Engels Válogatott Művek II. k. 432. old.

Digitized by Google

augusztusa óta a mezőgazdasági áruk árainak bizonyos emelkedése figyelhető meg", emellett hangsúlyozta, hogy 1960 januárjában ez az irányzat fokozódott, és hasonló lesz a helyzet februárban is. Amint a Borba tanúsítja, az élelmezési költségek ezen idő alatt 2,4 százalékkal, a dohány és az italfélék ára 0,4 százalékkal, a lakbérek 150 százalékkal, a fűtés és a világítás költségei 20 százalékkal emelkedtek. Egészében véve „egy négytagú munkáscsalád létfenntartási költségei januárban 6,5 százalékkal voltak magasabbak, mint a múlt év decemberében."

Ha figyelembe vesszük, hogy e tények mellett Jugoszláviában krónikus munkanélküliség van, a dinár vásárlóereje állandóan csökken, akkor nyilvánvaló, hogy a jugoszláv valóság nagyon távol van attól a képtől, amelyet a JKSZ vezetői rajzolnak meg hangos deklarációikban. És mindez akkor, amikor a Szovjetunióban és a szocialista tábor más országaiban nagyszerű sikerek születtek a nép anyagi és kulturális színvonalának állandó fellendítése terén. Ezeket a sikereket még a nyugati burzsoá körök is kénytelenek elismerni.

II.

„A szocializmushoz vezető jugoszláv útnak", mint az összes országok számára érvényes példának a propagandája mellett a Szocialista Szövetség V. kongresszusán kísérletet tettek arra is, hogy megmagyarázzák a mai nemzetközi fejlődés kulcskérdéseit. Ezeket a kérdéseket a Jugoszláv Kommunisták Szövetsége revizionista programjának szellemében vizsgálták. A nemzetközi kérdések jelentős helyet foglaltak el mind Tító előadói beszédében, mind pedig Kardelj és más szónokok felszólalásaiban. Kardelj igyekezett felvázolni a nemzetközi fejlődés alapvető irányzatait, különösen a szocializmus mai fejlődésének útjait.

A szocializmus megszületése és diadalmas előrehaladása a földön törvényszerű eredménye a munkásosztály forradalmi harcának, amelyet a kapitalista társadalom kibékíthetetlen ellentmondásai idéztek elő. A szocializmus fejlődése a burzsoázia uralmának forradalmi megdöntésével újabb és újabb országoknak a kapitalista rendszerről való leválásával, a szocialista világrendszerben való egyesülésükkel valósul meg. Korunk legfőbb jellemvonása, hogy a világ két társadalmi rendszerre — szocialista és kapitalista rendszerre szakadt. Ha ma a szocializmus fejlődésének útjairól beszélünk, mindenek előtt a szocialista világrendszer megerősödéséről és fejlődéséről kell beszélnünk, a szocialista világrendszerről, melyben gyakorlatilag megvalósultak a tudományos kommunizmus eszméi. Ez alapvető igazság minden marxista—leninista számára.

A JKSZ teoretikusai más nézeteket vallanak. Revizionista

Digitized by Google

programjukban felállították azt a reális valóságot elferdítő tézist, amely szerint állítólag a szocializmus minden országban fejlődik — legyen az szocialista ország, a gyarmati uralom alól felszabadult ország, vagy kapitalista állam. Amint a Szocialista Szövetség V. kongresszusa bizonyította, a jugoszláv vezetők nemcsak hogy nem adták fel a mai társadalmi fejlődés útjairól alkotott helytelen, revizionista nézeteiket, hanem továbbra is elmélyítik ezeket. Hihetetlen dolog, de tény: a kongresszuson nem esett szó a legfontosabb kérdésről — a béke és a társadalmi haladás legfőbb erejéről, a szocialista világrendszerről, a rendszer világtörténelmi jelentőségű győzelmeiről, a nemzetközi fejlődés menetére gyakorolt hatásának fokozódásáról. Kardelj és a többi szónok inkább a „szocialista erőkről" beszélt, amelyek állítólag az egész világon előrenyomulnak; eközben összekeverték a szocialista országokban végbemenő és a kapitalista országokban kibontakozó folyamatokat.

Különösen jellemző E. Kardeljnek a világ fejlődésének úgynevezett általános tendenciáiról szóló fejtegetése, amelyek egyaránt megnyilvánulnak mind a kapitalizmusban, mind pedig a szocializmusban, noha ezen társadalmi-gazdasági rendszerek — mint ismeretes — ellentétesek. Korunk társadalmi fejlődése — állítja Kardelj — „egyrészt egyesíti a népeket, az embereket és kibővíti a nemzetközi munkamegosztás területét, közelebb hozza egymáshoz az államokat, s megköveteli az államhatárok és más hasonló akadályok mielőbbi kiküszöbölését, másrészt pedig megszilárdítja az egyének független társadalmi szerepét, egyidejűleg megkövetelve a termelés és az elosztás irányításának decentralizálását, valamint sok társadalmi funkció dekoncentrációját, a közvetlen demokráciát stb."

E szavakban igen világosan megmutatkozik, hogy Kardelj revizionista módon közelíti meg korunk problémáit. A szocializmus és a kapitalizmus közti különbség nála elmosódik, az ő képzeletében mindkét társadalmi rendszer egyazon irányban fejlődik. Kiderül például, hogy a kapitalista országokban is növekszik „az egyén független társadalmi szerepe", noha a tőkés országok vezetői elfojtják a szabadságot, megnyirbálják a tömegek demokratikus jogait. Ebben az esetben, Kardelj logikáját követve, felesleges a munkásosztálynak, a néptömegeknek a demokrácia védelmében, a reakciónak a dolgozók jogaira és szabadságára törő támadásai ellen vívott harca. S mit érnek „az államhatárok megszüntetésére", „az államok közeledésére" vonatkozó fejtegetései olyan körülmények között, midőn az imperialista hatalmak reakciós körei zabolátlan támadásokat intéznek a nemzetek szuverenitása ellen, midőn a tömegeket a kozmopolitizmus ideológiájával akarják megfertőzni?

Továbbá: hogyan tehetnénk egyenlőségjelet a kapitalizmus és a szocializmus közé, midőn a kapitalizmusban a termelés koncent-

Digitized by Google

rációja és centralizálása a monopóliumok teljhatalmának és nyomásának növekedését jelenti, a szocializmusban viszont ezek a folyamatok a szocialista demokrácia gazdasági alapjának további megszilárdulására és a társadalmi termelés olyan fejlődésére vezetnek, amelynek célja az egész társadalom és annak minden tagja szükségleteinek maximális kielégítése?

Kardelj fejtegetéseinek indítékát könnyű felismerni. Mindaz, amit a decentralizálásról mondott, arra volt jó, hogy ismételten, de már a „világtendenciák" szemszögéből, igazolja a jugoszláv gyakorlatot, s ezáltal azt mind a szocializmus, mind pedig a kapitalizmus számára alkalmas általános példaképnek tüntesse fel.

A Szocialista Szövetség V. kongresszusa után a „Rad" című jugoszláv lap közölte Sztanovniknak, a Nemzetközi Politikai és Gazdasági Intézet igazgatójának cikkét, amely szintén az általános világtendenciával foglalkozik. Sztanovnik ilyen tendenciának tekinti a munkásönkormányzatra való törekvést: „A munkásönkormányzat tudatos vagy ösztönös formákban megnyilvánuló követelése — hangzik a cikk — külső megnyilvánulása annak, hogy a szocializmus világméretekben is feltartóztathatatlanul behatol a régi rendszer összes pórusaiba."

Ennélfogva a munkásosztálynak mind a szocialista, mind pedig a kapitalista országokban önkormányzatra van szüksége, s az már csak természetes, hogy a munkásosztály előtt Jugoszlávia világítja meg az utat. Kiderül, hogy a tőkés országok munkásainak nincs szükségük se osztályharcra, se a régi rendszer megdöntésére szolgáló forradalmakra, s mindez annak köszönhető, hogy a Jugoszláv Kommunisták Szövetségének vezetői csodálatos módon felfedezték a „munkásönkormányzat" eszméjét! A kapitalista országokban a társadalmi fejlődés reális folyamatai megcáfolják a revizionistáknak eme legújabb felfedezéseit. Ezért Tito beszámolójában kénytelen volt a kapitalizmusban folyó osztályharcról beszélni. Ilyen ellentmondások jellemzik a jugoszláv vezetők álláspontját a JDNSZSZ V. kongresszusán. Annál meglepőbb azon törekvésük, hogy a jugoszláv tapasztalatok alapján másokat kioktassanak.

Mire támaszkodnak a jugoszláv revizionisták elméleti állításaikban? Kiragadják a szocialista országokban és a kapitalista országok munkásmozgalmában megmutatkozó, látszólag hasonló jelenségeket, azonosítják és általános tendenciának tüntetik fel ezeket.

A kapitalista országok munkásmozgalma valóban törekszik a gazdaság államosított szektorai igazgatásának demokratizálására, törekszik arra, hogy a szakszervezetek és más demokratikus szervezetek résztvegyenek a termelés és a tőkebefektetés ellenőrzésében, amint ezt Rómában a 17 kommunista párt képviselőinek

Digitized by Google

tanácskozása megállapította. De lehet-e ezt úgy érteni, hogy, ahol a munkásmozgalomnak sikerül az említett intézkedéseket megvalósítania, ott ezzel már megkezdődik a szocializmus bevezetése? Nem, nem tekinthetjük így. Az említett tanácskozás teljesen világosan megállapította, hogy ezek az intézkedések nem szocialista, hanem demokratikus jellegűek és nem szüntetik meg a kizsákmányolást. Az ilyen intézkedések célja az, hogy korlátozzák a monopóliumok mindenhatóságát, a kapitalista államtól engedményeket csikarjanak ki a dolgozók javára és hogy az e követelések megvalósításáért vívott harcban növekedjék a munkásosztály tekintélye és politikai súlya.

Egészen más jellegű a tömegek részvételének fokozása a termelés irányításában, ami a szocialista országokban megy végbe. Itt a dolgozók az összes javaknak az igazi gazdái, ők irányítják az állam összes ügyeit, aminthogy a termelést is. A tömegeknek az igazgatásban való részvételének formái a különböző szocialista országokban a helyi sajátosságoknak és hagyományoknak megfelelően alakultak ki. Mindezen országokban azonban az, hogy mindenütt megvalósult az igazi néphatalom, a szocialista demokrácia, fokozódik a dolgozók alkotó aktivitása. Ez a legfontosabb feltétele az egész állami és gazdasági tevékenység tökéletesítésének, a termelés fokozásának, a munka- és az életkörülmények javulásának. A szocializmus és a kommunizmus építésében elért sikerek arányában szüntelenül fokozódik a tömegek közvetlen részvétele a termelés és az állam igazgatásában, s ebben fejeződik ki a szocialista demokrácia fejlődésének egyik fő iránya.

Amint látjuk, a jugoszláv teoretikusok két olyan folyamatot tévesztettek össze, amelyek osztálytartalmukat és céljaikat tekintve, teljesen ellentétesek, s amelyek között a különbséget minden öntudatos munkás felismeri. S ez nem véletlen. Kardeljnek és a többi jugoszláv teoretikusnak a szocialista fejlődés útjairól, az általános „világtendenciákról" alkotott véleményeit az jellemzi, hogy a társadalmi élet ilyen vagy olyan tényeinek értékelésében mellőzik a világos osztályálláspontot, ami egyébként minden revizionistára jellemző.

Az osztály-álláspont hiánya a jugoszláv vezetőknél igen szemléltetően megmutatkozik az úgynevezett tömbön kívüli politika folytatásában. Ezt a politikát egyáltalán nem szabad összetéveszteni a pozitív semlegesség békeszerető politikájával, amelyet Ázsia és Afrika sok tömbönkívüli országa folytat. Ezen országok semleges politikáját a Szovjetunió nagyra értékeli. A jugoszláv vezetőknek a JDNSZSZ V. kongresszusán elhangzott felszólalásai mindenképpen hangsúlyozták, hogy külpolitikájuk a lehető legkedvezőbb hatást gyakorolja a nemzetközi helyzetre. Ha a jugoszláv vezetőket hallgatjuk, azt hihetnők, hogy az ő „tömbön kívüli" politikájuk az egyetlen lehetséges politika egy szocialista ország számára.

Digitized by Google

A jugoszláv vezetők a nemzetközi feszültség és a háborús veszély okát a két tömb fennállásában látják, mivel mindkettő saját szűk tömb-érdekeinek érvényesítésére törekszik. E koncepció szerint a Szovjetunió és a többi szocialista ország az imperialista hatalmakkal egyaránt bűnös abban, hogy folyik a fegyverkezési hajsza, hogy a vitás nemzetközi kérdések megoldásában eddig még nem történt lényeges előrehaladás. A jugoszláv sajtó hasábjain rendszerint ilyen a reális valóságnak ellentmondó álláspontokról vizsgálják a szovjet állam külpolitikai lépéseit. Jugoszlávia vezetői az összes katonai tömböknek azonos célokat tulajdonítva, igazolni akarják azt, hogy nem akarnak együtthaladni a szocialista tábor országaival, hogy megtagadják a szocialista országokkal való nemzetközi szolidaritást.

Ma már nemcsak a marxisták—leninisták tudják, hanem a legszélesebb világközvélemény is tudja, hol a nemzetközi feszültség forrása. Ez a forrás egyáltalán nem a két tömb létében rejlik, hanem abban, hogy a világon még fennáll az imperializmus, a maga hódító törekvéseivel, a militarizmussal, a szocialista országok elpusztításának kísérleteivel, azzal a szándékával, hogy erőszakkal elfojtsa a munkásosztály forradalmi világmozgalmát és a nemzeti felszabadító mozgalmat. Vajon a háború utáni időszak nem szolgáltatott-e számos bizonyítékot az imperializmus, különösen az amerikai imperializmus fokozódó agresszivitására? Kik robbantották ki a koreai háborút, kik próbálták vérbe fojtani a vietnami nép felszabadító harcát, kik szerveztek rablótámadásokat Egyiptom ellen, kik fenyegették háborúval Szíriát, kik raktak partra csapatokat Libanonban, ha nem az imperialisták? Vajon nem az imperialista hatalmak indították-e meg az eszeveszett fegyverkezési hajszát, nem ők állították-e a háborús előkészületek szolgálatába a tudomány és a technika legújabb felfedezéseit, vajon nem ők tagadják-e meg a nukleáris fegyverkísérletek megszüntetéséről, valamint az általános és teljes leszerelésről szóló egyezmények megkötését?

S ha mégis sikerült eloltani a háborúnak az imperializmus által szított tűzfészkeit, ha mégis sikerült elhárítani az új világégést, ha mégis sikerült olyan intézkedéseket tenni, amelyek a nemzetközi feszültség némi enyhüléséhez vezettek, ezt elsősorban a szocialista országok nagy testvéri közösségének köszönheti az emberiség. Sajnos, az Egyesült Államok agresszív erői hitszegő, provokáló cselekményeikkel aláásták a nemzetközi feszültség enyhítésének kibontakozó tendenciáját és megtorpedózták a csúcstalálkozót. Fonák dolog magukat marxistáknak mondó embereknek magyarázgatni azt, amit ma az egész békeszerető emberiség megért: a szocializmustól — szöges ellentétben az imperializmussal — nemcsak, hogy idegen mindenféle agresszív törekvés, de a szocializmus programja

Digitized by Google

a legodaadóbb, a legkövetkezetesebb, a legtevékenyebb harc a békéért és a népek barátságáért. S ha a szocialista államoknak meg kell szilárdítaniok erejüket, fel kell szerelniök hadseregüket a legkorszerűbb fegyverekkel, koordinálniok kell erőfeszítéseiket a honvédelem területén, erre csupán azért van szükség, ennek csupán egyetlen célja van, hogy megvédjék biztonságukat és a szocializmus, a kommunizmus építéséhez szükséges békés viszonyokat, hogy az imperialista erőket megakadályozzák a világháború kirobbantásában. Ha nem volnának agresszív imperialista tömbök, nem lenne szükség a varsói védelmi egyezményre sem. Kizárólag a megrögzött „objektivisták" vehetik egy kalap alá a NATO-hoz, a SEATO-hoz, a CENTO-hoz hasonló agresszív imperialista tömböket és a szocialista államok védelmi szövetségét.

Ezzel kapcsolatban feltétlenül észre kell vennünk, amit Tito a JDNSZSZ V. kongresszusán mondott: „a kapitalista országok egyes vezető személyiségei meg vannak győződve róla, hogy a katonai erő felhasználásával nemcsak a kapitalista rendszer pusztulását, hanem a szocializmus további terjedését is el lehet hárítani és az új, harmadik világháború, ha nem is semmisíti meg a meglevő szocialista országokat, legalábbis hosszú időre legyengíti őket és lefékezi fejlődésüket."

Azt hinné az ember, annak beismeréséből, hogy a kapitalista országok részéről veszély fenyegeti a szocialista országokat, csupán egyetlen következtetés vonható le: minden lehető módon erősíteni kell a szocialista országok összefogását és szolidaritását, fokozni kell gazdasági erejüket, mindig készen kell állni arra, hogy határozottan visszcsapjunk a szocializmus nagy vívmányaira törő imperialista merényletekre. Ám a jugoszláv vezetők nem vonják le ezt a következtetést, amely pedig minden marxista—leninista számára vitathatatlan.

Továbbá: lehet-e az igazság meghamisítása nélkül azt állítani, hogy a Szovjetunió és a szocialista tábor többi országának külpolitikai akcióit szűk tömb-érdekek sugalmazzák, ahogy ezt a JKSZ revizionistái teszik? Az egész világ elismeri, hogy a szovjet külpolitika teljesen megfelel minden nép érdekeinek és az egyetemes béke biztosítására irányul. A világ népei óriási lelkesedéssel fogadták az általános és a teljes leszerelés szovjet programját.

A szocialista államok világot átfogó testvéri közössége nem katonai tömb, akárhányszor nevezzék is annak a jugoszláv revizionisták. Új társadalmi-gazdasági képződmény ez, az olyan, azonos típusú országok rendszere, amelyek a proletárinternacionalizmus, a testvéri barátság, az együttműködés és a kölcsönös segítségnyújtás elveire építik kapcsolataikat. A szocialista világrendszer kialakulása az emberi társadalom fejlődésének törvényszerű ered-

Digitized by Google

ménye, a munkásosztály, az összes dolgozók nagyszerű vívmánya, a különböző országok munkásosztálya internacionalista érdekközösségének megtestesítője. A szocializmus különálló, a többi szocialista országtól elszigetelt építése ellentmond a társadalmi fejlődés törvényeinek, a szocializmus fejlődésének, a fejlődés szocialista útját választó népek létérdekeinek.

Mit mondhatunk hát az olyan emberekről, akik igényt tartanak a szocializmus igazi építőinek szerepére, de a szocialista világrendszer országaival szemben semleges állápontra helyezkednek? Csakis egyet: az ilyen emberek nem két tömb között, hanem két társadalmi rendszer, a szocializmus és a kapitalizmus között próbálnak semleges álláspontra helyezkedni. Arról nem is érdemes beszélni, hogy azon törekvésnek, amely valamiféle semleges vonalat próbál követni a reakció erői és a haladás erői között, semmi köze sincs a tudományos szocializmus ideológiájához, a proletárinternacionalizmus elveihez, a nemzetközi munkásmozgalom érdekeihez. A nemzetközi munkásmozgalom története arra tanít: minden olyan kísérlet, hogy valaki az osztályharcban semleges álláspontra helyezkedjék, egyszerre két széken üljön, csődöt mond, gyakran pedig egyenesen az ellenség táborába viszi azokat, akik ezt megkísérlik.

A tények nem hagynak kétséget afelől, hogy először a jugoszláv „tömbön kívüli" álláspont nem is olyan „tömbön kívüli", különösen, ha figyelembe vesszük, hogy Jugoszlávia mindezideig a balkáni paktum tagja, amelyhez rajta kívül Törökország és Görögország tartozik; másodszor: hogy ez az álláspont megfelel az imperialista tömb érdekeinek és elsősorban ennek a tömbnek előnyös. Az Associated Press hírügynökség nemrég jelentette, hogy Tito „a lenini ideológia kérdéseiben összeütközésbe került Sztálinnal, később pedig Hruscsovval. Ezután Tito rendszere kolosszális gazdasági és katonai segélyt kapott az Egyesült Államoktól". Ez a jelentés jól ragadta meg a lényeget. A lenini ideológia, amelynek zászlaja alatt egymilliárd ember halad és, amely újabb és újabb milliók szívét hódítja meg, az imperialistáknak halálos ellenségük. S az imperialisták nem sajnálják a pénzt azoktól, akik a leninizmust revizió alá veszik, akik a leninizmust megpróbálják veszélytelenné tenni a kizsákmányolók számára, akik aknamunkát folytatnak a szocialista országoknak a lenini elvekre felépített együttműködése ellen, akik a szocialistá országoknak az ázsiai, afrikai, a latinamerikai országokban, a nemzetközi munkásmozgalomban szüntelenül növekvő tekintélyét aláásni próbálják.

Az imperialisták azért is dicsérik a „jugoszláv szocializmust", mert a jugoszláv vezetőség — közvetlenül vagy közvetve — egész sor nemzetközi kérdésben támogatja a nyugati hatalmakat és első-

Digitized by Google

sorban az Egyesült Államokat. Megszokott dolog, hogy a jugoszláv sajtó elhallgatja az Egyesült Államok vezető köreinek sok olyan akcióját, amely a béke ellen irányul. Nagyon is jellemző, hogy a jugoszláv vezetők és a jugoszláv sajtó nem ítélte el azt az amerikai —iráni egyezményt, amelynek értelmében Irán területén amerikai támaszpontokat építenek, sem az Egyesült Államok és Törökország között az utóbbi ország területén amerikai rakétatámaszpontok elhelyezéséről megkötött egyezményt, sem az Egyesült Államok és Japán kormányai által aláírt új katonai szerződést, sem azt, hogy az Egyesült Államok atom-és rakétafegyverrel szereli fel a nyugatnémet hadsereget. Mi ez: nyilvánvaló agresszív akciókkal való egyetértés jele, vagy attól való félelem, hogy a bírálatért elveszti az új hiteleket az adományokat? Mindkét esetben az agresszív imperialista erők nyílt bátorítása ez.

A Jugoszláv Szövetségi Népköztársaság „tömbön kívüli" pozíciója kifejeződik gyakorlati külpolitikai lépéseiben. A középutas álláspontra helyezkedő politikusok és pártok nézetei rendszerint a legélesebb és a legnagyobb külpolitikai eseményekkel kapcsolatban különösen kifejezetten nyilvánulnak meg. Ilyen volt a jugoszláv politikusok magatartása a magyarországi ellenforradalmi lázadás idején. Ez a helyzet most, az amerikai kémrepülőgépnek a Szovjetunió elleni galád rablótámadásával kapcsolatban. Az egész haladó világ közvéleményét mélységesen felháborította ez az agresszív lépés, valamint azok az indokok és magyarázatok, amelyeket az Egyesült Államok hatóságai adtak. Az amerikai hatóságok nyiltan kijelentették, hogy a kémtevékenység szerves része külpolitikájuknak, s hogy e tevékenységet továbbra is folytatni fogják, sárba tiporva a független országok nemzeti szuverénitását, és a nemzetközi törvényeket. Még sok burzsoá lap is — köztük angol, francia, japán és más országbeli burzsoá lapok — elítélték az Egyesült Államoknak a Szovjetunió ellen elkövetet agresszív akcióit. A jugoszláv sajtó azonban néhány napig hallgatott, majd olyan kommentárokat eresztett meg, amelyek az amerikai militarizmus provokációs cselekményeiért a felelősséget az objektíve kialakult helyzetre hárítják. „A Powers-eset — írja a Borba — visszatükrözi azt az óriási bizalmatlanságot, amely a nagyhatalmak között még mindig fennáll. Az évek során ez a bizalmatlanság gigantikus erővé vált, s ma már csaknem önálló anyagi erő".

Az egész világ úgy véli, hogy a provokációs lépésért az Egyesült Államok fékevesztett militarista erőit terheli a felelősség, ám a Borba egyetlen szót sem talált ezen erők elítélésére, s az Egyesült Államok agresszív cselekményeinek okait e misztikus „önálló anyagi erőben" látja. Valójában ez a megyarázat semmi más, mint

Digitized by Google

az amerikai imperialisták agresszív akcióinak szégyenletes igazolása.

Az imperialista agresszorok és a békeszerető szocialista országok iránti álsemlegesség hasonló szellemében nyilatkozott Tito is május 17-én a négy hatalom vezetőinek párizsi találkozójáról. Tito — mellékesen elejtve egy megjegyzést arról, hogy az amerikai repülőgép behatolása a Szovjetunió légiterébe negatív jelenség, amely feltétlen elítélendő — úgy véli, hogy egyáltalán nem ez a legfontosabb, s kitart amellett, hogy a csúcsértekezletet még akkor is tartsák meg, ha az Egyesült Államok kormánya nem hajlandó elítélni a provokatív agresszív lépést és kijelenti, hogy a jövőben is ezt a politikát folytatja. Tito megkerüli a csúcsértekezlet meghiúsulásának igazi okait és azt a kérdést, kit terhet a felelősség a meghiúsulásért, s nyilatkozatában nem mutat rá arra, hogy a csúcsértekezlet meghiúsulásának oka az Egyesült Államok meghatározott köreinek agresszív politikájában rejlik, amelytől nem hajlandók tágítani.

Tito ismét egy kalap alá veszi az Egyesült Államokat — amely békés időben példátlan agresszív cselekményeket követett el a békeszerető szovjet állam ellen — és a Szovjetuniót, amely valóban a békét, népének érdekeit védelmezi és köteles visszavágni minden agraesszornak. Míg nemcsak a világ demokratikus erői, hanem a burzsoá politikusok és publicisták közül is sokan kijelentik, hogy az Egyesült Államok kormányának álláspontja torpedózta meg a csúcsértekezletet, addig Tito elkeni a csúcsértekezlet meghiúsulásának igazi okait, azt a verziót terjeszti, hogy csupán presztizskérdésről van szó. Furcsán hangzanak ezek az okoskodások, különösen olyan emberek szájából, akik határtalanul érzékenyek, mikor saját presztizsükről van szó. Tito a nemzetközi kapcsolatok megjavításának és a béke biztosításának szükségességéről beszél, ugyanekkor azonban megkerüli a feladat megoldásához vezető egyedül helyes utat: a béke aktív védelmét, amelynek szerves része az agresszorok politikájának leleplezése és megfékezésük, s a tömegek mozgósítása a béke védelmére. Tito a népek békéjének és biztonságának megszilárdítását illetően minden reményét „a tömbökből kívülmaradt országokhoz" fűzi, nem pedig a szocialista országok testvéri közösségéhez, amely olyan döntő szerepet tölt be a háború elhárításában. Tito újfent „a tömbökön felülálló" bíró szerepében próbál tetszelegni, tagadva, hogy a szocialista világrendhez tartozó államok helyes politikát folytanak a legfontosabb nemzetközi kérdésben.

Most, amikor a békét és a szocializmust fenyegető veszély lelepleződött, jobban mint valaha megmutatkozott a szocialista országok testvéri közösségének összeforrottsága és szilárd elszánt-

Digitized by Google

sága, hogy visszavág azon agresszív akciókra, amelyeket elkövettek, amikor az egész világnak meggyőző bizonyítékai vannak a Szovjetunió és a többi szocialista állam békeszeretetéről. A nemzetközi fejlődésnek ebben a felelősségteljes időszakában csupán Jugoszlávia képviselőinek hangja hiányzott a szocialista országok kórusából. Jugoszlávia vezetői hamis nótát fújtak, kifejezésre juttatva ezzel a Jugoszláv Kommunisták Szövetsége vezetőinek a szocializmus és az imperializmus, a béke és a háború között elfoglalt „semleges" álláspontját.

S mire valók a jugoszláv vezetők azon kijelentései, hogy a Szovjetunió a többi nagyhatalommal együtt a kis országok rovására akarja megoldani a nemzetközi kérdéseket? Nemrég Matesz, a Jugoszláv Szövetségi Népköztársaság elnöki hivatalának főtitkára nem kevesebbel vádolta a Szovjetuniót, mint azzal, hogy a háború utolsó éveiben megtartott nagyhatalmi tanácskozásokon résztvett Németország és Korea, majd pedig Vietnam felosztásában. Ugyanilyen hangok hallatszottak a JDNSZSZ V. kongresszusán is. Bakarics, e szövetség egyik vezetője kijelentette: „Nem az a legfontosabb, hogy megegyezik-e az Egyesült Államok és a Szovjetunió. A próbakő a más országokhoz való viszonyuk."

A kísérlet a kis országoknak azzal a nemlétező veszedelemmel való rémítgetésére, hogy a Szovjetunió a kis országok rovására megegyezik a nyugati hatalmakkal — becstelen fogás, amelynek az a célja, hogy kételyeket támasszon a Szovjetunió politikájának őszintesége felől, hogy ezeket az országokat szembeállítsa a Szovjetunióval. A jugoszláv vezetők ne számítsanak arra, hogy ez a tervük sikerre vezet. Az egész világ tudja, hogy a Szovjetunió sohasem kereskedett és nem is fog kereskedni a népek sorsával. A kis országok jól emlékeznek rá, ki sietett Egyiptom segítségére az ellene indított agresszió napjaiban, ki emelte fel szavát Szíria népének védelmében, mikor az imperialista agresszió veszélye tornyosult felette, ki létesített — a történelem folyamán először — valóban egyenjogú kapcsolatokat minden állammal, naggyal és kicsivel egyaránt. Mikor a kis országok sorsának jugoszláv gondviselői egy kalap alá veszik a Szovjetunió és az imperialista hatalmak politikáját, ezzel valójában elvonják a kis országok népeinek figyelmét a valódi veszélytől, hogy az imperialista hatalmak bekebelezik őket. Félnek megbántani azokat, akik megfojtották a haladó, demokratikus Guatemalát, akik agresszív rablópolitikát folytatnak a hős Kubával szemben.

Mi marad mindezek után az úgynevezett „tömbön kívüli" álláspontból? Valójában ez nem a tömbök fölé helyezkedő politika. A jugoszláv vezetők, amikor tagadják, hogy az imperializmus elleni harcban szükség van a szocialista országok, a nemzetközi mun-

Digitized by Google

kásmozgalom szolidarítására — az imperializmust segítik. Ebben rejlik „tömbön kívüli állásfoglalásuk" objektív lényege és káros-sága.

A jugoszláv vezetők, úgy látszik, azért találtak ki „tömbön kívüli" álláspontjukra új nevet — „aktív, békés egymás mellett élés" politikáját —, hogy ezt az álláspontjukat, amelyben a világközvélemény egyre kevésbé bízik, valamelyest vonzóvá tegyék. Sőt mi több, a JDNSZSZ kongresszusán Bakarics határozottan kinyilatkoztatta, hogy éppen Jugoszlávia „fogalmazta meg és fogadta el az aktív, békés egymás mellett élés elvét." Tito szerényebb volt. Azt mondta, hogy a békés egymás mllett élés szükségességéről és lehetőségéről még Lenin beszélt az Októberi Forradalmat követő első esztendőkben. Tito is úgy állította azonban be a dolgot, mintha erről a lenini elvről mindenki megfeledkezett volna s csupán Jugoszlávia állította volna azt helyre. „Midőn néhány évvel ezelőtt, a legcudarabb hidegháború idején mi a békés és tevékeny egymás mellett élés szükségességéről beszéltünk — jelentette ki Tito — még nálunk is kevesen, de külföldön még kevesebben értették meg (?!) az egymás mellett élés elveinek teljes jelentőségét a fejlődés adott szakaszában". Most pedig, miután a jugoszláv vezetők ennyire megdolgoztak érte, a békés egymás mellett élés elve még a diplomáciai szótárba is bekerült!

A jugoszláv vezetők ilyen túlzott rátartiságáról még sok helyénvaló megjegyzést tehetnénk. Fontosabb azonban ennél a dolog lényege. Ez pedig az, hogy a jugoszláv vezetők teljesen eltávolodtak a különböző társadalmi rendszerű államok békés egymás mellett élésének marxista—leninista értelmezésétől, s ami a legfőbb, eltértek a marxizmus—leninizmustól az egymás mellett élés biztosítására szolgáló reális utak felfogásában.

A marxisták—leninisták a békés egymás mellett élés elveinek megtartását objektív életszükségletnek tekintik, mivel a földön a kapitalista rendszer mellett fejlődik a szocialista világrendszer. Emellett a marxisták—leninisták úgy vélik, hogy a békés egymás mellett élés egyáltalán nem jelenti a szocializmus és a kapitalizmus közti ellentmondások elkenését, az új, a szocialista társadalmi rendszer győzelméért folyó történelmi verseny megszüntetését, egyáltalán nem jelent az ideológia területén semmiféle megbékélést. A békés egymás mellett élés semmiképpen sem zárja ki a kapitalista országokon belül, valamint a nemzetközi méretekben folyó osztályharcot. Az osztályharcot objektív feltételek idézik elő és senki sem képes az osztályharcot megállítani vagy elfojtani. A világporondon azonban ezt a harcot nem a háborús konfliktus, hanem a békés gazdasági verseny, az ideológiák és a politikai elvek harcának formájában lehet és kell is megvívni. A lenini módon

Digitized by Google

értelmezett békés egymás mellett élés megköveteli, hogy az imperializmust és a reakció erőit állandóan leleplezzük, hogy kérlelhetetlen harcot vívjunk a burzsoá ideológia ellen.

Íme, itt húzódik a vízválasztó a békés egymás mellett élés elveinek marxista—leninista és revizionista értelmezése között. Hiszen a jugoszláv revizionisták koncepciója és gyakorlata szerint a békés egymás mellett élés feltételezi, hogy lemondunk a burzsoá ideológia elleni harcról, hogy lemondunk az imperializmusnak, az imperializmus agresszív terveinek és szándékainak leleplezéséről. Vajon nem erről tanúskodik-e az a körülmény, hogy a jugoszláv sajtóból csaknem teljesen hiányzik az imperializmus bírálata?

A jugoszláv politikusok abban az igyekezetükben, hogy „meg ne sértsék" az imperialistákat, odáig mentek, hogy még a Szovjetuniót is felhívják, szüntesse meg... a kapitalizmussal való gazdasági versenyt. Bebler, jugoszláv diplomata, azt az új felfedezést tette, hogy a szocializmus és a kapitalizmus gazdasági versenye, amelyet az SZKP XXI. kongresszusa meghirdetett, „ellentmond a békés egymás mellett élés elvének". Úgy látszik, Bebler és a hozzá hasonlók nem akarják, hogy a szocializmus teljes mértékben kibontakoztassa előnyeit és minden gazdasági mutatót tekintve megelőzze a kapitalista országokat, nem akarják, hogy tovább növekedjék a szocialista országok testvéri közösségének szerepe a világporondon. A jugoszláv revizionisták azonban ezzel csupán az imperializmus iránti szolgalelkűségüket és a szocializmus iránti mélységes rosszindulatukat bizonyítják.

A békés egymás mellett élés elveinek revizionista értelmezése a békés egymás mellett élés megvalósításának útjaira vonatkozóan is revizionista következtetésekre vezet.

A marxisták—leninisták számára alapigazság az a meggyőződés, hogy amíg imperializmus létezik, addig megmarad a háborúk és az agressziók keletkezésének talaja. A mai körülmények között azonban — s ezt a kommunista és munkáspártok szabatosan és világosan kifejtették nevezetes moszkvai nyilatkozatukban — a béke erői annyira megnövekedtek, hogy fennáll az új világháború elhárításának reális lehetősége.

Az összes békeszerető államok és népek tevékeny akcióira van szükség ahhoz, hogy az imperializmus ne robbantson ki világháborút. A békét nem lehet kikönyörögni az imperialistáktól, a békét csak harcban lehet kicsikarni. A békéért harcolni annyit jelent, mint növelni a szocialista világrendszer erejét, fejleszteni a technikát, a tudományt, egyre jobb életkörülményeket teremteni az emberek számára. A békéért harcolni annyit jelent, mint mozgósítani a népek összes erőit, határozottan meghiúsítani az agresszorok mesterkedéseit, leleplezni a reakciós imperialista körök ter-

Digitized by Google

feit, következetesen és szüntelenül a békés egymás mellett élés leninji politikáját folytatni.

Másként képzelik a dolgot a jugoszláv vezetők. Nem is gondolnak arra, hogy az imperializmust leleplezzék, nem akarnak tevékenyen harcolni az agresszív imperialista törekvések ellen, nem akarnak az imperializmussal szembeszegülő összes erőkkel egységfrontban cselekedni. Nem véletlen, hogy a JDNSZSZ V. kongresszusán egyetlen szó sem esett a nemzetközi kommunista mozgalom szerepéről, amint ahogy nem bírálták a jobboldali szociáldemokrata vezérek álláspontját sem, akik megakadályozzák, hogy a népek összefogjanak a háborús veszély ellen. Tito helyénvalónak tartotta, hogy beszédében a kapitalista országok munkásmozgalmát kárhoztassa azért, mert állítólag nem tudtak „valamelyest is hatékonyan szembeszállni a különféle háborús gyújtogatók, a hidegháború kezdeményezői és a békés aktív egymás mellett élés ellenségei ellen". S ezt a munkásosztályról mondja, amely a legkövetkezetesebb erő a háborús veszély elleni harcban és annyi harcos háborúellenes akciót hajtott végre!

J. Broz-Tito elhallgatta azt a tényt, hogy a kommunista pártok határozataikban és olyan közös nemzetközi okmányban, mint a Békekiáltvány (amelyet egyébként a Jugoszláv Kommunisták Szövetsége is aláírt), állhatatosan felszólítják a szociáldemokratákat közös fellépésekre a békéért és a dolgozók létérdekeiért folyó harcban. Tito egyetlen szót sem talált arra, hogy szemrehányást tegyen a jobboldali szociáldemokrata vezéreknek, akik a kommunistáknak ezt a felhívását visszautasítják, s megakadályozzák a munkásosztály egységét, akik nem a háborús gyújtogatók ellen, hanem a szocialista világrendszer, a kommunizmus ellen harcolnak.

A békés egymás mellett élésért harcolni — ez napjainkban minden igazi kommunista, marxista számára azt jelenti, hogy együtt kell haladniuk a szocialista országok nagy, testvéri közösségével. A JDNSZSZ kongresszusán azonban gondosan kikerülték azt a kérdést, hogy mi a szocialista világrendszer szerepe a békéért és a szociális haladásért vívott harcban. Pedig mindenki számára nyilvánvaló, hogy a hatalmas Szovjetunió befolyása és a szocialista országok testvéri közössége nélkül az események másként fejlődtek volna. Vajon Jugoszlávia munkásosztálya például megdönthette volna-e a kizsákmányoló rendszert, megőrizhette volna-e vívmányait, ha nem létezik a hatalmas szocialista tábor? Ha nincs ez a tábor, Jugoszláviát az imperializmus már régen megfojtotta volna, az imperialisták nemcsak hogy nem udvaroltak volna neki, hanem gyarmati helyzetre kárhoztatták volna. Ez

Digitized by Google

az élet igazsága, függetlenül attól, hogy ez tetszik-e vagy sem a jugoszláv vezetőknek.

Az igazság kedvéért meg kell jegyeznünk, hogy a JDNSZSZ V. kongresszusa kénytelen volt említést tenni a szovjet külpolitika sikereiről, olyan nagyok ezek a sikerek. Tito a kongresszuson kijelentette: „A leszerelési javaslatot, amelyet Hruscsov elvtárs az Egyesült Nemzetek Szervezetében terjesztett elő, világszerte, s nálunk is úgy üdvözölték, mint új, nagy lépést előre, mint hozzájárulást a béke és a nemzetközi feszültség enyhítésének ügyéhez. Ezt követte a szovjet fegyveres erők valóban nagyarányú, több mint 1 millió 200 ezer fővel való csökkentése. Ez fényes bizonyítéka volt annak, hogy a Szovjetunió komoly lépéseket tesz a leszerelés irányában, s ezzel példát mutat másoknak."

E kijelentéseket azonban semmiféle olyan konstruktív javaslatok nem követték, amelyek azt bizonyították volna, hogy Jugoszlávia közeledni akar a szocialista országokhoz. Nem véletlen, hogy a nyugati burzsoá sajtó Tito kongresszusi beszédének egyes tételeit úgy értékelte, mint „egyszerű udvariassági gesztust a Kelet felé." Egyébként Bakarics, Mijatovics és más, utánuk következő szónokok igyekeztek semlegesíteni ezt a benyomást, siettek „Nyugat felé hajbókolni". Így helyreállt „a két széken ülés politikájának" egyensúlya.

A JDNSZSZ kongresszusán Bakarics úgy tett, mintha nem értené, miért vádolják Jugoszláviát azzal, hogy „két széken ül, támogatja a jelenlegi status quot, elárulja a munkásosztály érdekeit, revízió alá veszi a marxizmust, megpróbálja létrehozni a harmadik tömböt." Erre a kérdésre Bakarics a kongresszus anyagainak elemzésével megtalálhatná a választ.

A leninizmusnak az a legfontosabb elve, hogy meglássuk, milyen osztályok állnak ennek vagy annak az eseménynek, az államok, a kormányok, a politikai pártok és vezetők cselekedete mögött. Lenin azt írta, hogy „az emberek mindig a csalás és a félrevezetés ostoba áldozatai voltak és lesznek a politikában, amíg nem tanulják meg, hogy minden erkölcsi, vallási, politikai, szociális frázis, nyilatkozat, ígéret mögött az egyes osztályok *érdekeit* kell meglátniuk."

A jugoszláv vezetők elveszítették ezt a vezérfonalat. A mai nemzetközi fejlődésről adott értékelésüket alapvetően az osztályálláspont hiánya jellemzi, az a törekvés, hogy a két társadalmi rendszer reális ellentmondásai fölé helyezkedjenek, hogy az imperialista reakció erői és a szociális haladás erői között folyó harcban valamiféle középutas álláspontot foglaljanak el. Ez vezette a revizionizmus mocsarába mind a jugoszláv elméletet, mind pedig a jugoszláv gyakorlatot.

Digitized by Google

Azt a kritikát, amellyel a kommunista pártok a jugoszláv vezetőket illették, egyáltalán nem az a törekvés diktálta, hogy eltorzítsák a jugoszláv vezetők igazi céljait és álláspontját, ahogyan ezt a revizionisták állítják. A jugoszláv vezetők állásfoglalása önmagáért beszél. A kommunista pártokat kizárólag a béke és a szocializmus érdekeiért, a dolgozók, a népek érdekeiért való aggódás vezérli. Bírálatukat az internacionalista érzés, mindazon erők megszilárdításáért és összefogásáért való aggódás diktálta, amelyek képesek harcolni az imperialista reakció ellen, a béke és a szocializmus győzelméért. A kommunista pártok tudatában vannak annak, hogy e nagy ügy harcosa csupán az a párt lehet, amely tagjait, az összes dolgozókat úgy neveli, hogy helyesen értelmezzék az imperializmus természetét, annak agresszív törekvéseit és terveit. Viszont az imperializmus agresszív lényegét elkenni, a szocialista országokkal egy kalap alá venni olyan tőkés országokat, mint Nyugat-Németország, ahol újjáéled a fasizmus, vagy az Amerikai Egyesült Államok, amelynek vezető körei agresszív politikát folytatnak, kiélezik a nemzetközi helyzetet és elfojtják a népek szabadságát — ez annyit jelent, mint eszmeileg lefegyverezni a párt kádereit, leszerelni a néptömegeket.

A kommunista pártok megalkuvás nélküli harcot folytattak és folytatnak az élenjáró forradalmi elmélet mindenféle meghamisításával szemben, a marxizmus—leninizmus tisztaságáért.

A Szovjetunió és Jugoszlávia között állami vonalon a kapcsolatok normálisak és egyetértés van sok külpolitikai problémában is. A Szovjetunió ezeket a kapcsolatokat tovább kívánja fejleszteni és kívánja megszilárdítani az imperializmus elleni harc, a béke és a szocializmus érdekében. Csak a jugoszláv vezetőktől függ, bekövetkezik-e a további fejlődés ezekben a kapcsolatokban.

III.

Mint mindenféle revizionizmust a jugoszláv revizionizmust is az eklekticizmus jellemzi, amely bizonyos lehetőséget ad képviselőinek arra, hogy valódi lényegét, a marxizmus—leninizmustól való elpártolását leplezze. A jugoszláv teoretikusok megnyilatkozásaiban gyakran találunk egymást kölcsönösen kizáró állításokat: a monopolkapitalizmus történelmi halálraítéltségéről és haladó jellegű „átalakulásáról", arról, hogy a kapitalizmus automatikusan, kizárólag a termelőerők növekedése folytán átnő a szocializmusba és találunk egyes utalásokat a forradalomra, megtaláljuk a burzsoá társadalom osztályjellegének és egyidejűleg a mai kapitalista állam „osztályfölöttiségének" elismerését stb.

Digitized by Google

Ilyenfajta ekleticizmusban nem volt hiány a Jugoszláv Dolgozó Nép Szocialista Szövetségének V. kongresszusán elhangzott felszólalásokban sem. Elhangzottak helytelen nézetek például a proletár ideológia, a marxista párt, a szocialista állam stb. szerepéről is. Figyelemre méltó az is, hogy a Jugoszláv Kommunisták Szövetségének vezetősége —, tekintetbe véve, hogy elméleti tételei a szociálreformerek és a burzsoá nacionalista politikusok nézeteivel rokonok —, elhatározta, hogy különböző irányzatokból merített eklektikus zagyvalékát mindenki számára elfogadható nézeteknek állítja be. Revizionista elméletét ideológiai zászlóvá akarta változtatni, alappá a „harmadik erő" egy új változatának létrehozásához, amely eszmei-politikai szempontból teljesen heterogén elemeket egyesít. A JDNSZSZ V. kongresszusának egyik fő célja az volt, hogy ezt az eklektikus elméletet „jugoszláv marxizmus" címén népszerűsítse.

Mindenkinek, aki figyelemmel kíséri a mai Jugoszlávia ideológiai életét, feltétlenül a szemébe szökik, hogy a jugoszláv publicisták, újságírók, valamint filozófusok, szociológusok, közgazdászok és művészettörténészek fő feladatukat a kommunista pártok, a szocialista országok és az ott uralkodó marxista—leninista ideológia elleni harcban látják. Ugyanakkor szinte egyáltalán nem harcolnak a kapitalizmus és a reakciós burzsoá ideológia ellen. A burzsoá ideológia elleni harcról való lemondás jellemzi a JKSZ vezetőségének egész ideológiai tevékenységét az elmúlt években.

A JDNSZSZ V. kongresszusának dokumentumai világosan leleplezik a jugoszláv vezetők behódolását a burzsoá ideológia előtt. A kongresszuson éles bíráló megjegyzések hangzottak el a szocialista országokról. Ismét napvilágra kerültek a szocialista országokban uralkodó „etatizmusról" és „bürokratizmusról" szóló régi revizionista koholmányok, valamint az, hogy az 1956 őszi magyarországi események során nem a burzsoá-fasiszta ellenforradalom erőit zúzták össze, hanem „valami mást". A JDNSZSZ kongresszusának szónoki emelvényét a szociálreformerek széleskörűen felhasználták a Szovjetunió és a szocialista tábor, a forradalmi marxizmus és a kommunista pártok elleni támadásokra. A kongresszus szervezői pedig egyáltalán nem utasították vissza a kommunistaellenes támadásokat. Ugyancsak az antikommunizmus és szovjetellenesség ügyét szolgálja E. Kardelj könyvének új kiadása; ez a mű elejétől végéig csak a Szovjetuniónak, az SZKP-nek és a leninizmus alaptételeinek bírálatát tartalmazza.

A kapitalista világgal való „tevékeny egymás mellett élés", amelyet a jugoszláv vezetők sajátos módon valósítanak meg, a burzsoá ideológiával való békés „együttélésre" is vezetett, arra,

Digitized by Google

hogy feladják a marxista álláspontot, a burzsoá filozófusokkal, szociológusokkal, közgazdászokkal, történetírókkal és művészettörténészekkel szemben.

1959 végén tartották Szarajevóban és Zágrábban a jugoszláv filozófusok és szociológusok értekezleteit. B. Ziherl, a JKSZ Központi Bizottságának tagja, a „Kommunisztˈ" című jugoszláv lapban összefoglalta az értekezletek eredményeit, és a Jugoszláviában hangadó filozófus csoportra célozva azt írta, hogy „elolvassák Heideggert (reakciós német filozófus, aki együttműködött a hitleristákkal. — A szerzők megjegyzése), hisznek Heideggernek, ismételgetik Heideggert és marxizmusnak nevezik. Elolvassák Merleau-Ponty-t (szélsőséges reakciós, a marxizmus legmegátalkodottabb ellensége. — A szerzők megjegyzése.), hisznek Merleau-Pontynak, ismételgetik Merleau-Pontyt és ezt is marxizmusnak nevezik. Elolvassák Camust (másik francia burzsoá idealista filozófus. — A szerzők megjegyzése), hisznek Camusnak, ismételgetik Camust és még ezt is marxizmusnak nevezik." A jugoszláv filozófusok így értelmezik „a marxista filozófia továbbfejlesztését", így „gazdagítják" azt a reakciós burzsoá filozófia vívmányaival.

Ebben nyilván túlságosan messzire mentek, ha még Ziherl is — aki maga sem túlságosan szigorú és ortodox a marxizmus tekintetében — kénytelen volt fellépni a burzsoá filozófia fékevesztett revizionista védelmezői ellen, akik a filozófia legújabb vívmányainak tüntetik fel a burzsoá filozófia legundorítóbb szellemi selejtjét, amely százszor visszataszítóbb, mint a machizmus, vagy az empiriokriticizmus, amelyek ellen Lenin könyörtelen harcot folytatott. Ziherl azonban csak megdorgálta a burzsoá filozófiai divat magukat elszámító előharcosait, de nem tette fel olvasóinak azt a kérdést, amelyet minden következetes marxistának fel kellett volna tennie: hogy lehet az, hogy Jugoszláviában tizenöt évvel a burzsoázia megdöntése után ilyen dús virágzásnak indulhattak az ideológiai élet mérgezett virágai?

A JKSZ vezetői a marxizmus velejéből, a materialista dialektikából úgy látszik, csak az ellentmondások kihasználásának készségét sajátították el, de nem a kapitalista országok közötti ellentmondásokét, mint Lenin tanácsolta, hanem a szocialista és kapitalista országok közötti ellentétekét. Mint láthatjuk, ez elég sajátos értelmezése és alkalmazása a dialektikának.

Hogy a JKSZ vezetői a Szovjetunióval és a szocializmus országaival szemben rendszeresen kitenyésztett ellenségeskedéssel milyen erkölcsi és ideológiai züllésbe vitték ideológiai kádereiket, azt jól mutatja I. Koszanovics „Szociológiai nézetek a háborúról" című előadása. Ez a „szociológus" arcátlanul rágalmazza a Szov-

Digitized by Google

jetuniót és céljait a második világháborúban. Amint ez a szovjetellenes gyűlölködést árasztó előadás is mutatja, ami Jugoszláviában az előadásos propagandában végbe megy, az még világosabban feltárja, hogy milyen ideológiai hanyatlás és züllés lejtőjére jutottak a jugoszláv revizionizmus egyes képviselői.

Általában a revizionizmusra és közelebbről a jugoszláv revizionizmusra jellemző az az igyekezet, hogy minden eszközzel lekicsinyelje a kommunista tudatosságot és annak legmagasabb fokú kifejezőjét: a kommunista pártot. A szocialista forradalom, a szocializmus győzelme a kapitalizmus fölött dialektikus átmenetet képez a társadalmi fejlődés ösztönös szakaszából a tudatos, tervszerűen irányított fejlődés szakaszába; ez nagy ugrás a vak szükségszerűség birodalmából a szocialista szabadság birodalmába, amelyben a társadalom elsőízben valósítja meg uralmát társadalmi viszonyai felett. A társadalmi fejlődés új törvényszerűségének eme legfőbb vonását, amely a szocializmus győzelmével jön létre, különös erővel hangsúlyozta Marx, Engels és Lenin. A jugoszláv revizionisták éppen ellenkezőleg, arra törekszenek, hogy minden módon lekicsinyeljék, kisebbítsék a tudatos elem szerepét a szocialista fejlődésben és mindenekelőtt a spontaneitást, az automatikus fejlődést hangsúlyozzák. Ezt kifejezi a marxizmus—leninizmus központi kérdéseiben való állásfoglalásuk is: a kommunista pártnak és a szocialista államnak a szocializmus és a kommunizmus építésében való szerepéről szóló felfogásuk.

A jugoszláv vezetők sem a JKSZ VI. kongresszusán, sem a JDNSZSZ V. kongresszusán nem a kommunista párt jelentőségének hangoztatásában látták feladatukat, hanem abban, hogy azt lekicsinyeljék, kisebbítsék és igyekezzenek bebizonyítani, hogy a párt szerepe mindössze az ideológiai nevelő munkára szorítkozik. Ez logikus a revizionisták szempontjából; ha a szocialista erők — az ő elgondolásuk szerint — maguktól ösztönösen fejlődnek, akkor persze nincs szükség azok megszervezésére, egyesítésére.

A JDNSZSZ V. kongresszusán kiderült, hogy ebben az igen fontos kérdésben a jugoszláv vezetők nemcsak hogy megmaradtak korábbi revizionista álláspontjukon, de igyekeznek azt még jobban „elmélyíteni". C. Mijatovics, a JKSZ Központi Bizottságának tagja, a JDNSZSZ szabályzattervezetéről tartott beszámolójában kísérletet tett arra, hogy megvilágítsa a Jugoszláv Kommunisták Szövetségének szerepét és a Dolgozó Nép Szocialista Szövetségével való kapcsolatát. Álláspontjának kifejtése során Mijatovics kijelentette, hogy Jugoszláviában a szó klasszikus (tehát marxista—leninista. — A szerzők megjegyzése) értelmében nincsen párt. Nálunk — mondotta — Kommunisták Szövetsége van, amely ideológiailag irányítja a munkásönkormányzatot. Minthogy ez az önkormányzat

Digitized by Google

az alapja az egész rendszernek, így klasszikus értelemben vett párt sem létezhet, amiről már szó volt a JKSZ VI. kongresszusán, s ez jelenleg is érvényben van. Amellett a jugoszláv revizionisták megmagyarázzák, hogy az állam elhalásának időszakában a párt is elhal.

Kinek hasznosak ezek az elképzelések, amelyek az új társadalom kialakulási és fejlődési törvényszerűségeivel ellentétben lekicsinylik a párt történelmi jelentőségét? A munkásosztálynak és a népnek? Persze, hogy nem. Ennek csak a kommunizmus ellenségei örülhetnek. A burzsoázia gyűlöli a kommunista pártokat, mert segítik a munkásosztályt abban, hogy forradalmi erővé váljék. A burzsoázia szeretné a munkásosztályt lefejezni, marxista pártja nélkül látni. Ez az ő álma. Mindenki, aki lekicsinyli a kommunista párt szerepét, akarva-akaratlanul a burzsoáziát segíti. A munkásosztály csak kommunista pártja segítségével emelkedhet fel világtörténelmi missziója felismerésének magaslatára. A munkásosztály nem vívhatja ki, nem tarthatja meg pártja nélkül a proletariátus diktatúráját. Mint Lenin mondotta, a párt vezető szerepének tagadása egyenértékű a proletariátus teljes lefegyverzésével, a burzsoázia érdekeinek megfelelően. Lenin bebizonyította ezt az igazságot, amikor megalapította és kifejlesztette a bolsevik pártot s irányította tevékenységét. Lenin a kommunista pártban a munkásosztály vezetőjét, szervezőjét és ihletőjét látta a kapitalizmus megdöntéséért, a szocializmus és a kommunizmus felépítéséért vívott harcban.

Ezt a nagy igazságot alátámasztották a munkásosztály évtizedes harcai és győzelmei. Csak gyógyíthatatlan zavarosfejűek nem értik meg napjainkban ezt a napnál világosabb igazságot, s igyekeznek szembeállítani a pártot az osztállyal és a néppel, igyekeznek nullára csökkenteni a párt szerepét a szocializmus építésének viszonyai között.

A társadalmi fejlődés megmutatja: amilyen mértékben előrehaladunk a kommunizmus felé, a tömegek tudatosságának és alkotó tevékenységének fokozódásával nemhogy csökkennének, hanem éppen ellenkezőleg, növekednek a marxista párt feladatai. A marxista—leninista pártban mint a legtudatosabb, élenjáró dolgozók szervezetében a dolog lényegénél fogva vissza kell tükröződnie a nagy tömegek fokozódó aktivitásának, alkotó tevékenységének. Persze a jövőben, amikor világszerte elérkezik a kommunizmus felsőbb szakasza, eltűnnek az osztályok és a kommunizmus megszűnik a társadalmi harc tárgya lenni, a párt mint politikai szervezet végül majd elhal. De ez a folyamat akkor sem annak a következménye lesz, hogy a párt tevékenysége lesüllyed egyes szervezetlen dolgozók tevékenységének színvonalára, hanem annak eredménye, hogy a kommunizmus minden dolgozójának aktív, fejlett

Digitized by Google

öntudatú és szervezett tevékenysége emelkedik fel a párt tevékenységének színvonalára. De még a teljes kommunizmusban is meglesznek a kommunista önkormányzat szervezetei. Ezek azonban nem lesznek politikai szervezetek.

A szocialista öntudat szerepének lekicsinylése a társadalmi fejlődésben kifejezésre jut a szocialista állam szerepének revizionista értelmezésében is.

Marxisták számára elemi igazság, hogy a dolgozóknak szükségük van az államhatalomra a megdöntött kizsákmányolók ellenállásának felszámolásához és főként a gazdasági és kultúrális építés megszervezéséhez, a munkás-paraszt szövetség politikájának megvalósításához, ezen szövetségen belül a munkásosztály vezetőszerepének biztosításához, a szocialista nemzetiségi politika megvalósításához, és végül a szocialista vívmányok megvédéséhez a külső ellenséggel szemben. Lenin arra tanított, hogy a szocialista államra szüksége van a munkásosztálynak a szocializmusban is, hogy megvalósítsa a munka és a fogyasztás mértékének ellenőrzését. A néptömegek példátlan történelmi alkotó munkáját és az összes szocialista államok eredményes gazdasági szervező tevékenységét — amelyet bizonyítanak a szocialista világrendszer óriási gazdasági eredményei — ma már mindenki elismeri, kivéve a revizionistákat.

A felismert és tervszerű társadalmi (ezen belül a gazdasági) fejlődés a szocializmus viszonyai között feltételezi a társadalmi élet gazdasági és más objektív törvényeinek ismeretét és tudatos felhasználását. Ki képes arra, hogy mindezt országos méretekben, az egész szocialista társadalom méreteiben végrehajtsa? Csakis a marxista—leninista párt és a szocialista állam. Egyes szervezetek, a közvetlen termelők kollektívái, természetesen nem képesek megoldani ezt a feladatot.

A jugoszláv teoretikusok elismerik ugyan a szocialista állam szerepét, mindenekelőtt azonban az erőszak szervezetét látják benne, ellentétben a marxistákkal és egyetértésben a burzsoá ideológusokkal. A revizionizmus ebben is a társadalom spontán fejlődésének hamis elvére támaszkodik. Ezzel kapcsolatos az, hogy tagadja a szocialista állam gazdasági szerepét. Ebben a kérdésben a revizionista elgondolások alapja rendszerint a szocialista fejlődés objektíve szükségszerű jellegének azonosítása a spontaneitással. Eszerint elég megteremteni a megfelelő anyagi feltételeket, s aztán a szocializmus már magától fejlődik; nincs szükség arra, hogy a nagy tömegek fokozódó, tudatos kezdeményezését helyesen és harmónikusan párosítsuk a szocialista állami vezetéssel, annak irányító, tervszerű közreműködésével.

A revizionisták ebből az elgondolásból kiindulva, azt állítják: a szocialista állam szerepe mindössze a spontán fejlődő szocialista

Digitized by Google

erők felszabadítása és védelme. „Ezeknek az erőknek felszabadítása és szabad fejlődésük védelme a rekació ellentámadásaival szemben — mondja Kardelj —, nézetünk szerint ez, és csak ez a szocialista állam feladata, tehát az így értelmezett proletárdiktatúráé." És mi az állam szerepe a szocializmus gazdasági felépítésében? Kardelj kijelenti: „A mi mechanizmusunkban az államnak nem az a feladata, hogy a társadalom nevében a szocializmus építője legyen. Egyszerűbb szavakkal, az a feladata, hogy védelmezze a szocialista erők akadálytalan fejlődését az új demokratikus mechanizmusban, amelynek keretei között létesül, fejlődik és épül a szocializmus". Így nyíltan felülvizsgálják Leninnek a gazdasági élet állami vezetéséről szóló tételeit és figyelmen kívül hagyják az összes szocialista országok nagy tapasztalatait.

A jugoszláv revizionizmus elméletére és gyakorlatára jellemző a proletár nemzetköziség elveitől való elpártolása, a burzsoá nacionalizmus álláspontjára való átcsúszása. Itt kezdődött a JKSZ vezetőinek revizonista bűnbeesése. Országuk érdekeinek szűk, nacionalista értelmezése a JKSZ vezetőinek politikáját szembefordította a szocialista országok politikájával, s közelebb vitte őket a kommunizmussal szemben ellenséges erőkhöz.

Ahogyan JKSZ vezetői az elméleti és politikai kérdéseket tárgyalják, marxista frázisokkal leplezve, de mégis a marxizmus—leninizmustól elvileg eltérő módon, az feltétlenül ki kell hogy hívja maga ellen minden kommunista tiltakozását és bírálatát. A jugoszláv revizionisták nézeteinek eklektikus, elvtelenül változó, konjunkturális jellege még a burzsoá sajtó számára is nyilvánvaló. Így például a France Presse burzsoá hírügynökség belgrádi tudósítója a JKSZ és a JDNSZSZ viszonyában mutatkozó zűrzavarról nem minden szarkazmus nélkül jegyezte meg: „Ez a zűrzavar nyilván a jugoszláv tapasztalatok szüntelen megújulásának az eredménye".

A JDNSZSZ V. kongresszusa megmutatta a jugoszláv revizionizmus teoretikusainak azt az állhatatos törekvését, hogy megvédelmezzék és terjesszék zavaros nézeteiket országukban és a külföldön is, annak ellenére, hogy a szocialista világrendszer fejlődése és a kapitalista országokban lejátszódó folyamatok igazolták az SZKP s az egész nemzetközi kommunista mozgalom marxista—leninista nézeteinek helyességét és a jugoszláv revizionizmus lényegének antimarxista voltát. Különösen szembetűnőek és vitathatatlanok a szocializmus óriási győzelmei a Szovjetunióban. Az egész világ elismeri a Szovjetunió csodálatos gazdasági, műszaki, tudományos és kulturális sikereit. Ezek a szovjet szocialista rendszer sikerei, ez a marxizmus—leninizmus diadala. Általánosan elismert

Digitized by Google

tény, hogy a Szovjetunió és az egész szocialista tábor hatalmának megszilárdulása, valamint a szovjet kormány következetes békepolitikája, Hruscsov elvtárs történelmi jelentőségű utazásai a nyugati és keleti országokban és a szovjet külpolitika más lépései, növelték a béke erőit és gyengítették az imperializmus és a háború erőit.

E tények világánál még nyilvánvalóbb, hogy mennyire helytelen a JNDSZSZ V. kongresszusának irányvonala. Nézzük meg, mit adott az V. kongresszus Jugoszlávia népének? Sok életbevágóan fontos kérdés van, amely érdekli a dolgozókat Jugoszlávia városaiban és falvaiban. Mint a többi ország népei, ők sem akarják, hogy pusztító atomháború zúduljon a világra. Kézzelfogható lépéseket várnak életszínvonaluk emelésére és várják mindazt, amit a kivívott szocialista rendszer adhat. S ami a legfontosabb, szeretnének szilárdan meggyőződni arról, hogy a nagy szocialista világrendszer országaival szoros együttműködésben a békét védelmezik és a szocializmust építik. Ez a meggyőződés a szocialista tábor nagy és kis országainak fő erőssége. De ezekre a létfontosságú kérdésekre nem kaptak választ az V. kongresszuson, amely arra oktatta a világot, hogyan alakítsák át a társdalmat... Kardelj receptje szerint. Egy azonban világosan látható, ha Jugoszlávia fejlődési folyamatát elemezzük: minél jobban ragaszkodnak revizionista elképzeléseikhez a jugoszláv „teoretikusok", annál jobban eltávolítják Jugoszlávia népeit a szocializmus helyes útjától.

Különösen meggyőzően hangzik most az a figyelmeztetés, amelyet Hruscsov elvtárs az SZKP XXI. kongresszusának emelvényéről az ún. jugoszláv út várható következményeiről mondott: „A marxista—leninista pártok aggodalommal figyelik, mi történik Jugoszláviában. Jugoszlávia testvéri népei nagy áldozatok árán, a Szovjetunió támogatásával kivívták szabadságukat a német és olasz megszállók igája alól, megdöntötték burzsoáziájuk uralmát és a szocializmus útjára léptek. De most megtörténhetik, hogy a jugoszláv vezetők politikája, amely Jugoszláviát szembeállítja a szocialista táborral és a nemzetközi kommunista mozgalommal, oda vezet, hogy a jugoszláv nép elveszíti szocialista vívmányait."

Nem kétséges, hogy Jugoszlávia dolgozói elgondolkoznak a szocializmus sorsán országukban. Nem vezethetik félre őket a „jugoszláv út" állítólagos fölényéről, s a Szovjetunió és az SZKP „hegemonizmusáról" szóló mesék. Az SZKP lenini politikájának eredményeképpen a Szovjetunió hatalma a szocialista világrendszer javát, minden ország dolgozóinak javát célozza, azokét a népekét, amelyek nemzeti függetlenségükért, vagy annak megszilárdításáért harcolnak. A Szovjetunió hatalmát óriási sikerrel használják fel az

Digitized by Google

imperializmus agresszív politikája és az új háború veszélye ellen vívott harcban.

Ilyen körülmények között különösen káros a jugoszláv népre a revizionistáknak az a kitartó törekvése, hogy szembeállítsák Jugoszláviát a Szovjetunióval a maguk politikáját és nézeteit az SZKP és más marxista—leninista pártok leninista irányvonalával és nézeteivel.

A szocializmus Jugoszláviában csak a revizionizmus leküzdésével, csak a szocialista világrendszerrel szövetségben győzhet.

Digitized by Google

NEMZETKÖZI SZEMLE

A Nyugat-Európai kommunista pártok legfontosabb harci kérdései

A nemzetközi helyzetben bekövetkezett változások, az erőviszonyok kedvező értékei újabb lehetőségeket adnak a kommunista pártok harcának sikeres folytatására. De az új lehetőségek feltárása csak mély elemzés alapján lehetséges, amelyet a kommunista pártok a legjobban közös munkával tudnak elvégezni. A változásokból következő tapasztalatok általánosítása, vagy sajátos hatásainak feltárása az egyes országokban legeredményesebb, ha a kommunista pártok saját országaik helyzetének elemzését összekapcsolják a hasonló országok, és azontúl az egész nemzetközi helyzet vizsgálatával.

Napjainkban a nemzetközi kapcsolatok szorosabbak lettek, a népek közelebb kerültek egymáshoz, s a nemzetközi méretű osztályharc lényegében a két világrendszer versengésében és harcában fejeződik ki. Ebben a helyzetben a politikai akciók összehangolása, a legfontosabb közös harci kérdések kiválasztása a munkásosztály nemzetközi feladata. Ez a magyarázata annak, hogy miért ülnek össze oly gyakran a különböző kommunista pártok képviselői megbeszélésekre, s nem az a hazug állítás, hogy a kommunista mozgalom válságban van. Mario Alicata a „Béke és szocializmus" 1960. évi 4. számában írt cikkében helyesen mutat rá az események gyors menetére, a fontos változások állandóan megújuló hatására és ezzel kapcsolatban arra, hogy számos kérdés részletes tanulmányozása nemzetközi méretekben még kezdeti stádiumban sincs, hogy tisztázásuk alapos eszmecserét igényel.

Az új világhelyzet állandóan ható tényezőinek és perspektíváinak, a mai és a perspektivikus feladatoknak általános, útmutató értékelését megadta az SZKP XX. kongresszusa, majd a kommunista és munkáspártok 1957. évi moszkvai értekezlete. Ez utóbbi ismételten rámutatott arra, hogy a közös feladatok általános meghatározása nem mentesíti az egyes pártokat saját feladataik gondos kidolgozásától, amelyeket nemzeti történelmük, jelenlegi gazdasági-társadalmi viszonyaik és a nemzetközi helyzetben betöltött szerepük megkövetel. Ez a munka is megkívánja a kommunista pártok kisebb, vagy nagyobb csoportjainak konferenciáit, tárgyalásait. Nyugat-Európa országainak munkásosztálya így folytat tapasztalat- és eszmecserét a kommunista moz-

Digitized by Google

galom három legégetőbb harci kérdéséről: *a béke védelmének, a demokrácia helyreállításának és megújításának, valamint a munkásegység megteremtésének problémáiról.*

Komoly előrehaladást tett ebből a szempontból a 17 nyugat-európai ország kommunista pártjainak 1959 novemberében megtartott római értekezlete, amely már Nyugat-Európára konkretizált, tudományosan megalapozott felhívással fordulhatott a világ e fontos részének dolgozóihoz és demokratikus erőihez. Ebben meghatározta a béke és a demokrácia védelmének, illetve megújításának módját és kifejezte a nyugat-európai kommunista pártok egységét. E felhívás megállapításai hosszabb időre szólnak, mint azt a kommunista pártok is hangsúlyozzák, ma is érvényben vannak, az idő igazolta azokat.

De sok kérdés még további elemzésre vár, így például a szociáldemokráciának a munkásosztály egy részére gyakorolt hatása, egyáltalán a szociáldemokrácia helyzete, a katolikus erőkhöz való viszony, stb. A feladat nem egyszerű, de bizonyos, hogy az erre irányuló sokoldalú marxista—leninista elméleti munka fontos eredmények forrása lesz.

A BÉKE VÉDELME

A béke védelmét a nyugat-európai kommunista pártok legfőbb feladatuknak tartják. A békeharcban azt tartják állandóan szem előtt, hogy: 1. a háborúk többé nem végzetszerűen elkerülhetetlenek; 2. a nemzetközi osztályharc ma lényegében a két világrendszer harcában fejeződik ki. A mai nemzetközi erőviszonyokból, a háború elkerülhetőségéből és a nemzetközi méretű osztályharc fő formáiból következik — mutatnak rá —, hogy a proletariátus és a burzsoázia közötti nemzetközi küzdelem ma a múlthoz képest viszonylag kedvezőbb formákat is ölthet. Ez máris megmutatkozik abban, hogy az imperializmus ellenállása és az időleges visszaesések ellenére valóságosabbá válik a békés együttélés, a békés versengés, amely szintén osztályharc.

Az osztalyharc nemzetközi méretekben sem feltétlenül és állandóan éleződik, azaz pontosabban, nem mindig a háború felé tendál. A római értekezlet nagy érdeme, hogy nem elégedett meg általános megállapításokkal, hanem felhívta a figyelmet arra, hogy meg kell találni az egyes országokban azokat a tényezőket, amelyek növelhetik a békéért vívott harc hatékonyságát. súlyozta, hogy a béke védelmének kedvezőbb feltételeit a demokrácia helyreállításáért és megújhodásáért folytatott küzdelem biztosítja.

A két világrendszer erőviszonyainak kedvező alakulását a nyugat-európai országok népei kiaknázhatják arra, hogy a nemzetközi feszültség enyhülésének belső feltételeit megteremtsék, illetve megjavítsák. A béke védelme minden proletár és haladó háborúellenes erőt egyesíthet: kommunistákat, szociáldemokratákat, katolikusokat, pártonkívülieket, stb. A békeakarat széles rétegeket összekapcsoló ereje a

Digitized by Google

belső gazdasági és politikai kérdésekben is közelebb hozza egymáshoz a különböző társadalmi rétegeket. Hiszen egyes — különösen a nyugat-keleti kereskedelemben — érdekelt kapitalista körök maguk is a tárgyalások mellett foglalnak állást. Széles rétegek támogatják azt a követelést, hogy a tőkés kormányok fogadják el a szovjet leszerelési javaslatokat, hogy tegyenek le a Német Szövetségi Köztársaság atomfegyverekkel való felszereléséről stb.

Nem lehet szemet hunyni afelett, hogy Nyugat-Németországban az imperializmus helyreállította hatalmát és ez a nemzetközi helyzet enyhüleset minden erővel akadályozza. Ezért hangoztatta a római értekezlet, hogy a proletár és a haladó erőket az általános, az egész világot átfogó békecélok mellett *a nyugatnémet imperializmus ellen* kell mozgósítani. Ezt megkönnyíti az, hogy a revansista német politikai körök mind leplezetlenebbül kinyilvánítják agresszív terveiket, de megnehezíti sok körülmény, például az, hogy a német imperialisták régi, diszkreditált hitlerista jelszavait a klerikalizmus leplébe burkolják, valamint a szociáldemokrata propaganda, amely állítja, hogy a bonni „demokrácia" őszinte szövetségese a „szabad" népeknek. De az igazságot felfedik a sűrűsödő tények. Így az antiszemita provokációk, amelyek Nyugat-Németországból indultak ki, majd Nyugat-Európa legtöbb nagyvárosának házfalain horogkeresztek jelentek meg. A bonni kormány a párizsi csúcsértekezlet meghiúsítására is megtette, ami tőle tellett.

A kommunista pártok békeprogramjai tehát helyesen állítják előtérbe a német militarizmus elleni harcot, a két német állammal kötendő békeszerződés sürgetését, a Német Demokratikus Köztársaság elismerését, a nyugat-berlini kérdés rendezését. Hruscsov elvtárs látogatása alkalmával Franciaországban a szovjet kormány állásfoglalása a német militarizmussal szemben nemcsak a munkások, de az egész nép együttérzésével és helyeslésével is találkozott.

A német imperializmus veszélyének felismertetésére a kommunista pártok fejlesztik és fokozzák felvilágosító munkájukat. Fontos, hogy a nyugat-európai kommunista pártok nemzeti kongresszusai, vezetőszervei és alapszervei foglalkoznak a német militarizmus elleni harc napi kérdéseivel. A Belga Kommunista Párt ez év áprilisában megtartott XIII. kongresszusának az a megállapítása, hogy Belgium számára is a legnagyobb veszélyt a bonni Németország felfegyverzése jelenti, komoly visszhangot váltott ki a különböző baloldali körökben. A dán kommunisták igen határozottan állást foglalnak az atom- és rakétafegyvermentes övezetek megteremtése, az ún. Rapaczky-terv mellett. A különösen nehéz helyzetben működő, illegális Német Kommunista Párt is ér el sikereket a német militarizmus elleni harcban, de a szociáldemokrácia jobboldali vezetői, a német imperializmus érdekében megakadályozzák az egységes akciókat. A jobboldali szociáldemokrata pártok nem ítélték el az USA provokációs politikáját, a május 1-i kémrepülést a Szovjet-

Digitized by Google

unió légiterébe és ezzel nagy szolgálatot tettek az agresszoroknak. Az Olasz Szocialista Párt felemás, harmadikutas állásfoglalása is árt a békeharcnak, mert dezorientálja a tömegeket.

A jobboldali szocialisták gyászos szerepet játszanak Franciaországban, ahol az algériai háború elleni harc évek óta a békeharc tartalma. A Guy Mollet-k kolonialista politikája nélkül a francia nép már rég végét vethette volna e szégyenteljes háborúnak, amely visszahatásában a francia demokráciát már alaposan megnyírbálta. Ezért elválaszthatatlan a kommunista pártok békeharca az oportunizmus elleni harctól.

A DEMOKRÁCIA HELYREÁLLÍTÁSÁÉRT ÉS MEGÚJHODÁSÁÉRT

A nyugat-európai tőkés országok kommunista pártjai nyomatékosan aláhúzzák, hogy a nemzetközi erőviszonyokban bekövetkezett változások kedveznek a szabadságért folyó küzdelemnek.

A második világháború után, de különösen a legutóbbi években mind világosabbá vált, hogy a kapitalista országokban — főleg Európában — a monopolista erők, meggyengült rendszerük védelmére, tudatosan eltávolodnak a burzsoá demokrácia klaszszikus formáitól és módszereitől. Ezek a törekvések realizálódtak Franciaországban de Gaulle uralomrajutásával, és ezek keresnek utat maguknak Nyugat-Európa minden politikai válsággal küzdő országában, például Olaszországban is. Bonapartisztikus törekvésekről van szó: egyszemélyi hatalmon nyugvó totális rendszer létrehozásáról. Ez utóbbi pedig a fasizmus veszélyével fenyegeti ez országok népeit.

A kommunista pártok ezért a demokratikus jogok védelmében, a demokrácia megújhodásáért, egy új típusú demokrácia megteremtéséért szállnak síkra. Visszaállítani a demokráciát, ahol az csorbát szenvedett, ez az első és legdöntőbb feladat. Megújítani és tovább fejleszteni, ez a fő irány. Togliatti az Olasz Kommunista Párt IX. kongresszusán ezzel kapcsolatban a következőket mondotta: „Mindenkivel meg kell értetni, hogy *semmit sem akarunk elvenni a demokráciából, sőt sok mindent hozzá akarunk tenni. A jelenlegi nyugati demokratikus intézmények nem jelentik az utolsó szót a történelemben.* A demokráciának tovább kell fejlődnie, új formákat kell találnia, hogy a dolgozók ellenőrizhessék a termelést és közvetlenül részt vehessenek irányításában, a jelenlegi állami erőszakszervezet nagyrészének el kell tűnnie, hogy — mint a haladottabb szocialista országokban — helyet adjon a kölcsönös segítség és kollektív ellenőrzés szabad szervezeteinek a társadalmi élet minden területén."[1]

A demokráciáért és a szabadságért folyó harc különösen éles ott, ahol még fasiszta diktatúra van, vagy szélsőjobboldali reakciós rendszer uralkodik (Spanyolországban, Portugáliában) és ahol a polgári demokratikus jogokat évtizedek óta lábbal tiporják. De éleződik ez a harc általában egész Nyugat-Európában. A kommu-

[1] Togliatti beszámolója az OKP kongresszusán. L'Unita, 1960. I. 31.

Digitized by Google

nista pártok belpolitikai követeléseik középpontjába állítják a demokratikus szabadságjogokat, amelyeket a háború után elfogadott demokratikus alkotmányok előírtak. A Francia Kommunista Párt például szívós harcot folytat az antidemokratikus gaullista törvények ellen, a parlament és általában a választott szervek jogainak visszaállításáért, sőt az új körülményeknek megfelelő kiterjesztéséért. Az Olasz Kommunista Párt a jelenleginél sokkal nagyobb befolyást kíván biztosítani a parlament számára és támogatja a regionális autonómia követelését, amely a monopolista kormány hatalmát gyengítené.

A Német Kommunista Párt legutóbb kiadott határozattervezete is erélyesen fellép a demokratikus jogok visszaállításáért a Német Szövetségi Köztársaságban. „A cél a parlamentáris — demokratikus rend, amelyben a nép nagy többségével, minden békeszerető, demokratikus polgárral együtt, a munkások döntenek. Így a nép akarata lesz a legfelső törvény" — mondja a határozat. Helyre kell állítani a Szövetségi Gyűlés valóban demokratikus funkcióit. A Szövetségi Gyűlésnek a politika és a törvényhozás minden kérdésében szuverénnek kell lennie. A képviselőket az arányos választójog elveinek megfelelően, szabad, titkos, egyenlő és általános választáson kell megválasztani. Ki kell kapcsolni a nagymonopóliumok uralkodó befolyását a törvényhozásra, mindenkinek legyen joga, hogy demokratikus szavazással akaratát nyilvánítsa a nemzet létkérdéseiben. Az általános demokratikus és szabadságjogokért folytatott küzdelem egyben harc a Német Kommunista Párt legalitásának helyreállítására.

A nyugat-európai kommunista pártok természetesen tudatában vannak annak, hogy az általános célok megjelölése nem elég, hogy elengedhetetlen az úgynevezett aprómunka, azoknak a lehetőségeknek a felkutatása, amelyek révén kapcsolatot teremthetnek különböző társadalmi erőkkel és szövetségesül nyerhetik meg azokat. Ebben is hasznos lehet a nemzetközi tapasztalatcsere. Tanulságokban gazdag például a Francia Kommunista Párt részvétele abban a széles rétegeket felölelő harcban, amely az iskolák világi jellegének védelmében folyik. Ezen a fronton a kommunisták együttműködnek katolikus szülőkkel és pedagógusokkal is, akik ragaszkodnak az egyház befolyásától mentes közoktatás hagyományához.

Ezt a szívós mindennapi munkát olykor megkönnyíti, de többnyire megnehezíti a szélsőjobboldal támadó fellépése. A reakció még a szociáldemokrata pártokat is kiszorítja az európai tőkés országok kormányaiból. A szociáldemokrata pártok ma már csak néhány európai kormányban foglalnak helyet, anélkül, hogy jobboldali vezetőik ebből a helyes következtetést levonnák. Demokratikus szólamokkal antikommunista politikát folytatnak, lemondanak a marxizmus alapvető tanításairól, mint „idejétmúlt dogmákról", kapitulálnak a tőke előtt és így akarnak újra kormányképesek lenni.

De a kommunisták a jobboldali szociáldemokrata vezetők árulása ellenére sem mondhatnak

Digitized by Google

le a munkásosztály demokratikus követeléseiről. Ezeket fenntartják a szociáldemokrata dolgozók is. Számos harci akcióban — a bérharcokban csaknem mindig — a munkásság egységesen áll ki, és ki is vívja követeléseinek egész, vagy részleges teljesítését. A munkásosztály egysége ma is a szélesebb szövetség „cementje". Bár az egyes európai országokban a demokrácia a fejlődés különböző fokán áll, a munkásságnak és a haladó embereknek számos követelése mindegyik országra érvényes. A választott szervek jogainak kiterjesztése a végrehajtó hatalom rovására, az antidemokratikus választási törvények érvénytelenítése, az állampolgároknak a törvény előtti egyenlősége, a sajtószabadság és sok más, a demokracia lényegéhez tartozó elv érvényesítéséért egész Nyugat-Európában folyik a harc.

AKCIÓEGYSÉGÉRT

A demokrácia megújhodásának feltételét a kommunisták a monopoltőke hatalmának korlátozásában látják. *A monopoltőkének* a kormányokra gyakorolt befolyása fokozza a háborús veszélyt és lemorzsolja a demokratikus jogokat. Egyes nyugati országokban a fásizmus veszélyével fenyeget. Ez sújtja a munkásokat, parasztokat, kisiparosokat, kiskereskedőket, stb. Ezért valamennyi európai kommunista párt akcióegységért folytatott harcának kibontakoztatásában nagy szerepet játszik az a követelés, hogy államosítsák a nemzetgazdaságilag legfontosabb monopolvállalatokat — például Olaszországban a villamosenergia-ipart — másrészt biztosítsák a dolgozók kezdeményezésének és beleszólásának jogát a gazdasági élet minden területén. Ezzel kapcsolatban az Olasz Kommunista Párt IX. kongresszusának tézisei a következőket mondják: „Egész gazdasági fejlődésünk szempontjából döntő jelentőségű, hogy véget érjen a monopolista tőkekoncentráció folyamata, eredményesen ellenőrizzük, korlátozzuk és letörjük az ipari és pénzügyi monopoltőke hatalmát, amely az egész közösség kárára a maximális profitszerzést szolgálja. Ennek érdekében elkerülhetetlen bizonyos államosítások végrehajtása az ipar és a hitelrendszer egyes döntő ágaiban, de ezenkívül szükség van összehangolt intézkedések egész sorára (a beruházások, termelési költségek, árak és profit ellenőrzése a monopoltőkés nagyüzemekben stb.) és a tömegek harcára, hogy a monopoltőkés csoportok pozícióit felszámoljuk . . .'"[2]

Akcióegységgel harcolnak a kommunista pártok a dolgozó parasztok érdekeiért. Nyugat-Németországban és Olaszországban követelik a még végre nem hajtott földreform megvalósítását, és erre megnyerik nemcsak a kis- és középparaszti tömegeket, de más középrétegeket is. Ezek a középrétegek Nyugat-Európában, különösen Olaszországban, Belgiumban, stb. a munkásosztály tartós szövetségeseivé válhatnak.

A Belga Kommunista Párt XIII. kongresszusa megállapította „A munkásosztály ügye azonos

[2] OKP IX. kongresszusának tézisei MTI „Dokumentumok", 1960. I. 26.

Digitized by Google

mindazokéval, akik a monopóliumok diktatúrájától szenvednek... a lakosság minden monopólium-ellenes rétegével való szövetség a munkásosztály számára nem átmeneti taktika, hanem mély történelmi szükségszerűség."[3]

A nyugat-európai kommunista pártok elméleti és politikai fejtegetése arra az eredményre jut, hogy a demokrácia megújításának olyan demokratikus kormány megalakításához kell vezetnie, amely a dolgozó tömegekre támaszkodva végrehajtja a nép érdekeit szolgáló programját. Ezt a programot kell megértetni és elfogadtatni a lakosság többségével. Meg kell mutatni, hogyan függnek össze a demokrácia gazdasági és politikai megújításának programszerű követelményei a dolgozók mindennapos érdekvédelméért és életszínvonaláért folytatott harccal.

A kommunista pártok római értekezletén, ahol behatóan elemezték és vitatták a kapitalizmus, különösen az európai kapitalizmus helyzetét, arra a következtetésre jutottak, hogy bár a kapitalista országokban lényegében egy évtizede tart a konjunktúra, a kapitalizmus mégis képtelennek bizonyult a dolgozók millióinak kenyerét és munkáját biztosítani. Semmiféle konjunktúra nem számolhatja fel a kapitalizmus belső lényegéből eredő és visszatérő bajokat és problémákat. A konjunktúra, az automatizálás és az úgynevezett „gazdasági csodák" mítosza nem ködösítheti el a kapitalizmus lényegét: a kizsákmányolás fokozódását, a tőkések profitja és a dolgozók bérei közt mind szélesebben tátongó szakadékot, nem hozhatta meg a létbiztonságot, amelyet csak a szocialista társadalom adhat meg. Változhatnak a gazdasági válság formái és méretei, de bizonyos, hogy a kapitalizmus újabb nagyméretű válsága elkerülhetetlen. Erre mutat a krónikus munkanélküliség, az egyes országok gazdasági rendszerének deformálódása a fokozódó militarizálás következtében. Jellemző, hogy Anglia munkásosztálya is — viszonylag magas életszínvonala ellenére, — mind élesebb harcot vív az angol monopoltőke gazdasági támadásaival szemben. A tory-k és egyes jobboldali szakszervezeti vezetők ígéretei ellenére Angliában sem tudták megoldani a sokat hirdetett „teljes foglalkoztatottságot". Még a Financial Times is megírta, hogy 2758 vállalat profitja 1958-ban 1957-hez viszonyítva 130 millió fonttal növekedett és valamennyi vállalat és munkáltató profitjának emelkedése jelentősen felülmúlta a néhány százaléknyi béremelkedést, nem is szólva arról, hogy egyidejűleg az árak ugyanolyan mértékben szöktek fel és így a munkások reálbére egyáltalán nem emelkedett. A belga munkásosztálynak nehéz gazdasági problémákat okoz a Montanunio létrejöttével összefüggő krónikussá vált európai szén-krízis, amely a munkanélküliség állandó növekedésével fenyegeti a belga bányászokat.

Az Európai Gazdasági Közösséghez tartozó hat ország munkásságának nemcsak nemzeti keretek között, de nemzetközi mé-

[3] Belga Kommunista Párt XIII. kongresszusának tézisei, 23. pont. Drapeau Rouge, 1960. IV. 19.

Digitized by Google

retekben is meg kell valósítania az akcióegységet, mert a nemzetközileg összefonódó monopóliumokkal áll szemben. A jobboldali szociáldemokrata és szakszervezeti vezetők propagandájával kell itt megbirkózni, akik mindenféle „elméletekkel" tömik a dolgozók fejét, hogy elhitessék velük, miszerint az integrációs politika „végső soron" a munkásosztály számára is jót fog hozni. A munkásosztály mindennapos tapasztalatából kiindulva, a kommunista pártok és a szakszervezeti aktívák nagy felvilágosító és szervezőmunkát végeznek.

A kommunistáknak a konjunktúra idején is harcolniok kell a dolgozók napi követeléseiért, a magasabb bérért, a szociális ellátás javításáért, azért, hogy visszaverjék a monopóliumok támadását, amelyek a militarizálás terhét a dolgozókra hárítják. Nem szabad, hogy a konjunktúra megtévessze a munkásosztályt és különösen a kommunista pártokat. Miután azonban a munkások egy részét megtévesztette a konjunktúrára épített polgári ideológia, a római értekezlet ennek a kérdésnek különös figyelmet szentelt. Felhívása együttes monopellenes erőfeszítésre szólít fel minden munkást, harcot hirdet a munkanélküliség ellen, béremelésért, a bércsökkentés nélküli 40 órás munkahet kivívásáért, a nők és az ifjúmunkások egyenjogúságáért. „A dolgozók és demokraták harci egysége szükséges ahhoz — mondja a római kiáltvány —, hogy a jövőben ne a monopóliumok javára és a dolgozó tömegek rovására oldják meg országaik gazdasági nehézségeit."

A békéért, a demokráciáért folyó hare győzelméhez sokoldalú egységre van szükség. Egységre elsősorban a szociáldemokrata dolgozókkal, egységre a keresztény dolgozókkal, egységre mindazokkal, akik a haladás és a szabadság hívei.

A római felhívás behatóan foglalkozik a kommunistáknak a szocialista és szociáldemokrata pártokhoz és e pártok tagságához fűződő viszonyával. Mint annyiszor a történelemben, a megosztottság most sem válik a szociáldemokrata pártok javára, de ugyanakkor mérhetetlen károkat okoz az egész demokráciának. A kommunista pártok ezért, az ideológiai különbségeket figyelembe véve, de nem központi helyre állítva, hajlandók arra, hogy az említett alapvető kérdésekben a legszélesebbkörű tárgyalásokba bocsátkozzanak, azon az alapon, hogy a szocialista, a kommunista, a katolikus, stb. dolgozók legfőbb politikai és létérdekei egybeesnek.

Az egységet a kommunisták minden eddiginél szélesebben fogják fel, amit úgy fejeznek ki, hogy „az egység ügye — a néptömegek ügye".

Az egység megvalósítása éppen a szociáldemokrata pártok jobboldali vezetőinek áruló magatartása miatt nem könnyű, de *az objektív viszonyok és a szubjektív erők az egész munkásosztályt és a néptömeget mégis az egység felé viszik.* A fasiszta puccskísérletek ellen, a gyarmati szabadságharcok elnyomása ellen, az atomháború veszélyével szemben milliós tömegek egyesülnek.

Szántó György

Digitized by Google

Fajüldözés és ellenállás a Délafrikai Unióban

A március 21-iki Sharpeville-i tömegmérszárlás döbbentette rá a világot, hogy milyen súlyos következményekkel jár a faji elnyomás, amelyet a Dél-afrikai Unió kormánya folytat. A „lokációk", a városok néger negyedeinek csataterein gyermekek, nők és férfiak százai maradtak holtan és sebesülten a rendőrsortűz után. A tömeggyilkosságok után a néger lakosság 80—90 százaléka vett részt az országos méretű, elemi erővel kirobbant sztrájkokban. Mintegy százezer afrikai égette el a megkülönböztetést dokumentáló személyi igazolványát. Tízezrek jelentkeztek a rendőrségen: tartóztassák le és börtönözzék be őket. E mozgalom célja az volt, hogy a tehetetlenség helyzetébe hozzák a rendőrséget. A Dél-afrikai Unió kormánya még kegyetlenebb megtorlással felelt.

1960-at Afrika éveként emlegetik: ebben az évben 170—180 millióra nő a függetlenné váló afrikai országok lakosságának száma. De a Verwoerd-kormány azt hiszi, hogy az emberi egyenlőségért, a függetlenségért folyó afrikai méretű küzdelmet a Dél-afrikai Unió határain meg tudja állítani.

A Dél-afrikai Unió területe 1 223 409 négyzetkilométer. Az ország legnagyobb része magas fennsík, amelyet magas hegyvonulat választ el a tengerparttól. A fennsík a kontinens belseje felé lejt és sivatagos területbe megy át. Az ország belsejében levő alacsony hegyhát, a Witwatersrand a kapitalista világban leggazdagabb arany, gyémánt és urán lelőhely. Az ország gazdag más ásványkincsekben is. Bár gazdaságilag elmaradott, Afrika legiparosodottabb állama. Ipara különösen a második világháború alatt, azután pedig az uránérc kereslet hatására fejlődött. Gazdasági életében nagy szerepet játszik a külföldi tőke. Az ország területének alig 6 és fél százaléka áll mezőgazdasági művelés alatt. Hetvenöt százaléka legelő, amelyen juh- és szarvasmarhatenyésztés folyik.

A Dél-afrikai Unió 15 és fél millió lakosának a döntő többsége, 9 és fél millió, néger. Európai 3 millió, ezek 53 százaléka a holland gyarmatosítók utóda, úgynevezett búr és 45 százaléka angol eredetű. Európai és afrikai keverék 1 millió 400 ezer, 440 ezer pedig ázsiai — túlnyomórészt indiai. Szavazati joggal kizárólag az európai származásúak rendelkeznek. Alig egymillió 170 ezer választó dönt az egész lakosság sorsa felett.

Hogyan alakultak ki ezek a körülmények? A holland gyarmati telepesek 350 évvel ezelőtt kerültek Dél-Afrikába, ahol rabszolgamunkán alapuló földművelést és állattenyésztést folytattak. Anglia az Indiába vezető út biztosítására a XIX. század elején birtokába veszi Fokföldet. Az angolok 1835-ben a gyarmaton felszabadították a rabszolgákat, de csak csekély kárpótlást adtak a búr rabszolgatulajdonosoknak. A búrok egy része,

Digitized by Google

tízezer család, az angol gyarmatosítók elől északra vándorolt és megalakította előbb Natalt, majd Orange és Transvaal köztársaságokat. Itt az afrikai lakosságot ismét csak rabszolgamunkára fogják. E területek az 1870-es években válnak értékessé a gyémántbányák és aranymezők felfedezése után. Anglia többszöri kísérletezés után, az 1899—1902-es búr háborúban elfoglalta ezeket a területeket is. A meginduló bányaművelés munkaerő ellátására ekkor telepítettek Dél-Afrikába indiaiakat az angol gyarmatosítók.

A Dél-afrikai Unió tulajdonképpen Fokföld, Natal, Orange és Transvaal egyesítéséből született, éppen 50 esztendővel ezelőtt. Az ipart és a bányászatot kézben tartó angol gyarmatosítók és a búr farmerek között mindig voltak gazdasági érdekellentéteket tükröző politikai nézetkülönbségek, de a bennszülött lakosság elnyomására mindig összefogtak.

1948-ban a Nacionalista Párt került hatalomra, amely az afrikánerek (búrok) érdekeit képviseli: a búr farmerek számára akar olcsó, szinte ingyenes munkaerőt biztosítani. A legdurvább erőszak alkalmazásával akarja elnyomni az afrikaiak demokratikus és függetlenségi mozgalmait, hogy megvédje a koragyarmati időkből származó „előjogokat". Ennek eszközét látja az úgynevezett *apartheidben*, a fajok szigorú elkülönítésében. A Nacionalista Párt kormányra kerülése óta annak minden intézkedése ezt szolgálta. A megkülönböztetés kezdetben a négerek ellen irányult, de aztán kiterjesztették az indiaiakra, sőt a „coloured"-nek nevezett vegyesszármazásúakra is.

Ma a néger lakosság egyharmada az unió területének 10 százalékát képező 264 egymástól távol eső rezervátumon él, ahol kezdetleges eszközökkel megművelt rossz föld alig képes eltartani a lakosságot. Több mint 2 és fél millió afrikai a búr farmokon dolgozik, s körülbelül félmillió az iparban és a bányákban helyezkedik el. Ez utóbbiak a termelésben elfoglalt helyzetük folytán „urbanizálódtak". A faji politika embertelen megkülönböztetése elsősorban őket sújtja. Ez kiderül a dél-afrikai törvényekből is. Az ipari békéltető törvény felhatalmazza a minisztert, hogy bizonyos fajta munkákat bizonyos faji csoportoknak tartson fenn. A bányamunkás törvény kifejezetten megtiltja, hogy a bányákban afrikait szakmunkásként alkalmazzanak. Az építőmunkásokra vonatkozó törvény tiltja a négereknek városi körzetekben építőipari szakmunkásként történő alkalmazását. A négereket tehát csak „alsóbbrendű" munkára alkalmazzák — és húszszor alacsonyabb munkabérért, mint az európaiakat.

A dél-afrikai szakszervezetek fajok szerint oszlanak meg, a kormány faji politikájának szellemében. Az afrikai „munkástörvény" értelmében a négereknek nincs sztrájkjoga és e törvény megszegéséért 300 font pénzbüntetés vagy 3 évi börtön, vagy a kettő együtt jár.

A törvény megtiltja a különböző fajok közötti házasságot. Az erkölcsvédelmi törvény tiltja

Digitized by Google

az európaiak és a négerek közötti nemi kapcsolatokat. Törvény tiltja még azt is, hogy az afrikaiak részt vehessenek az európaiak területén levő templomok istentiszteletein. Az afrikai lakosság a közlekedési eszközökön, a vasúton, a trolibuszon, az autóbuszon csak a részére kijelölt szakaszokban utazhat és csak a számára kijelölt várótermekben várakozhat.

A megkülönböztetés a legújabb törvények értelmében már gyermekkorban kezdődik. Az állam saját kezébe vette a négerek oktatásügyét. A bantu-nevelés-törvény vitájában a miniszter a következőket mondotta: „A nevelés feladata, hogy képezze és tanítsa az embereket életlehetőségeik szerint, összhangban azzal a környezettel, amelyben élnek. A bennszülöttek nevelését ellenőrizni kell, hogy összhangban van-e az állam politikájával". *A bantu nevelési törvény célja, rabszolga egyedek nevelése.* Megfosztja a négereket a tanulás jogától, kivéve azoknak az elemi ismereteknek a megszerzését, amelyek alkalmassá teszik őket fizikai munkára. Az uralkodó körök attól tartanak, hogy a magasabb műveltséggel rendelkező afrikaiak az elnyomott osztályok képzett agitátoraivá válnának.

Amikor betöltik 16. életévüket, megkapják különleges személyazonossági igazolványukat, amelylyel rájuk erőszakolják a faji politika valamennyi megkülönböztető rendelkezését. A 95 oldalas, fényképpel és ujjlenyomattal ellátott igazolványt tulajdonosa köteles állandóan magánál hordani. Ez tartalmazza, hogy mely körzetekben tartózkodhat, megfizette-e az adót, van-e az illető körzetre szóló belépési engedélye, munkaadói igazolása, stb. A rendőrségi vagy hatósági felszólításra köteles igazolni magát. Ha az igazolvány nincs nála, vagy írásos engedély nélkül elhagyta azt a helységet, ahova tartózkodási engedélye szól, 5 fontra vagy 5 heti fogházbüntetésre ítélik. Ez több mint egy heti keresete. (Igen kevés afrikai munkás keres meg heti 4 fohtot is.) Évente körülbelül egymillió bantu áll ilyen ügyek miatt bíróság előtt. Ha a hatósági személy „véletlenül" rendben találja is a személyi igazolványt, azért még számos „törvényes ürüggyel" letartóztathatja. A helyi hatóságokat a törvény felhatalmazza, hogy elfogatási parancs nélkül letartóztathassák a négereket „semmittevés, erkölcstelenség vagy rendbontás" eléggé megfoghatatlan „gyanújával". Mivel pedig az áldozat fizetni nem tud, mezőgazdasági munkára deportálják valamelyik farmra, vagy gyarmatra — két évi időtartamra.

A törvények, vagy a hatóságok eljárása nem bírálható. Ezt kívánja biztosítani a „kommunizmus elfojtásáról" szóló törvény. Ennek értelmében a kormány faji politikájának bírálata hazaárulás. A törvény szerint kommunistának lehet minősíteni azokat, akik politikai, ipari, társadalmi vagy gazdasági változásra törekszenek.

A számontarthatatlanul sok törvény hálóján százezrével akadnak fenn az afrikaiak. A farmerek be vannak rendezkedve, hogy az elítélteket rabmunkásként foglalkoztassák. Magánbörtönöket építettek, ahova éj-

Digitized by Google

szakára bezárják a hatóságok börtönéből olcsón „kibérelt" foglyokat.

A négerek számára fenntartott városnegyedek is az elnyomás biztosítását szolgálják. Ezeket — amelyeknek tipikus modellje Sharpeville — úgy tervezték, hogy „megfeleljenek a biztonsági követelményeknek": a polgárháborús célok szabják meg az utcák szélességét. A hadsereget, amelynek csak európaiak lehetnek a tagjai és a rendőrséget úgy szervezték meg és úgy fegyverezték fel, hogy fel tudják számolni az esetleges felkeléseket.

Sam Legree világa, amelyet Becheer Stowe írt le a Tamás bátya kunyhójá-ban, minden borzalmassága ellenére is csak idill a Dél-Afrikában kialakult rabszolgasághoz képest. Pedig az apartheid zárószakasza, a fajok teljes elkülönítése még csak ezután következnék. Ezt az úgynevezett Bantusztán-terv tartalmazza. Valamennyi afrikai lakosnak vissza kell költöznie a rezervátumokba, vagyis megfosztják őket otthonuktól és munkalehetőségüktől. A rezervátumok önkormányzatot[1] kapnának, de az Unió állami gépezete irányítaná azokat.

Ennek az embertelen és céltalan tervnek megvalósítása nem csak töméntelen új szenvedést hozna az afrikai néger lakosságra, hanem teljesen szétrombolná az unió 50 év alatt kialakult korszerű iparát is. A tervek szerint ugyanis a rezervátumok szomszédságában létesítenének új ipari objektumokat. A lakosság rezervátumokba történő deportálása súlyos munkaerőhiányt okozna a távolabb fekvő bányákban és ipari üzemekben, viszont az övezethatárokon fekvő üzemek a rezervátumokban koncentrált munkaerő-kínálatok révén még alacsonyabb munkabéreket kényszeríthetnének az afrikaiakra. (Ez az intézkedés szintén az afrikánerek támogatását szolgálná, akik most kapcsolódnak be az iparosításba.)

Az afrikai lakosság két legjelentősebb politikai szervezete; az Afrikai Nemzeti Kongresszus körülbelül félmillió és a Pánafrikai Kongresszus körülbelül 200 ezer taggal.

Az Afrikai Nemzeti Kongresszus programja vezetőjének, Luthulinak összefoglalása szerint: meg akarja szüntetni a faji előítéleteket, választójogot követel a bennszülött lakosságnak és részvételüket a törvényhozó gyűlésben. A Sharpeville-i sortűz előtti napon Luthuli az európaiakhoz intézett felhívásában a négerek céljairól ezt írta: „A fehéreknek nem kell félniök az afrikaiaktól, ha tisztességesen bánnak velünk. Mi nem kívánjuk kiűzni őket az országból, nem kívánjuk feleségül nővéreiket. Amit mi akarunk: tisztességes bánásmódot saját országunkban."

Az Afrikai Nemzeti Kongresszus céljai elérésére együttműködik más, nem-néger, haladó szervezetekkel: az indiaiakkal, a colouredekkel és az európaiakkal is. Az általuk 1956-ban közösen kibocsátott Szabadság Charta egységes küzdelemre szólítja fel a dél-afrikai népet a faji megkülönböztetés ellen, nem-faji ala-

[1] Az önkormányzat tagjainak egyharmadát az afrikaiak választhatnák meg, kétharmadát pedig a kormány nevezné ki az áruló együttműködő erőkből.

Digitized by Google

pon álló demokrácia megteremtésére.

Az ANK vezetői harci módszerüknek a Gandhi által meghirdetett[3] erőszakmentes ellenállást tekintették.

A Pánafrikai Kongresszus, az ANK balszárnya, 1957-ben vált ki két ok miatt: elutasította az ANK együttműködési politikáját más faji csoportokkal azzal az indokolással, hogy az ANK az együttműködés révén elveszíti függetlenségét és más faji csoportok kényszerítik rá politikájukat. Az afrikai nacionalizmust képviselő párt másik vádja az ANK ellen, hogy abban „kommunista befolyás érvényesül". A Pánafrikai Kongresszus célkitűzése határozottabb és konkrétabb, mint az ANK-é. Függetlenséget követel az afrikaiak számára, amelyet 1963-ig valósítsanak meg.

A két szervezet versengése káros az afrikai nép küzdelmére, mert megosztja a tömegeket. A Pánafrikai Kongresszus befolyása legerősebb Sharpevilleben és Langában. Itt voltak az első nagy tüntetések. Ezekhez azonban az ANK, amely maga is hasonló tömegmegmozdulásra készült, nem csatlakozott azzal az indokolással, hogy a Pánafrikai Kongresszus azt rosszul készítette elő.

A faji kormányzat brutalitásai a radikálisabb Pánafrikai Kongresszus felé vonzzák a tömegeket, de a jelen helyzetben a Pánafrikai Kongresszus nem tudja egyesíteni az apartheid politika valamennyi ellenfelét, nem tudja létrehozni a nacionalista kormány ellenzékének szilárd és egyesített frontját, mivel vezetőségének politikája eddig a más csoportokkal való együttműködés elutasításán alapult.

A tömeggyilkosságok azonban radikalizálják a népet: a két párt tömegei egységesen, sőt az egész afrikai lakosság 95 százaléka támogatta az ANK által meghirdetett általános sztrájkot. A jelek szerint az ANK vezetőinél, méginkább tömegeiben oszladoznak a gandhista erőszakmentes mozgalom illúziói. De a dél-afrikai haladó erők harcát rendkívül megnehezíti, hogy mindkét szervezetet betiltották és április óta illegalitásban működnek.

Súlyosbítja nemcsak a munkásmozgalom, hanem az egész afrikai nép haladásáért vívott harcának körülményeit, hogy a kommunista pártot csaknem egy évtizede törvényen kívül helyezték. Az afrikai munkásosztály fontos szerepére éppen a fellendülő szakaszban levő forradalmi mozgalom hívta fel a figyelmet. Az afrikai szabadságmozgalom fontos jellemvonása — mint erre Palme Dutt rámutat —, abból a körülményből fakad, hogy a Dél-afrikai Unió egész gazdasága olyan bérmunkán alapszik, amely lényegében *rabszolgaság*.[3]

A többi afrikai gyarmati területen a népesség és a nemzeti mozgalom legfontosabb eleme — ellentétben Dél-Afrikával —, az imperializmus által kizsákmányolt parasztság. Dél-Afrikához csak Kenya és Dél-Rhodézia helyzete hasonlítható bizonyos fokig.

[3] Gandhi 20 évig volt Dél-Afrikában az ott élő indiaiak küzdelmének vezetője

[3] R. Palme Dutt: Feketék és fehérek. Labour Monthly 1960 május. 201—202. old.

Digitized by Google

Éppen ezért béníthatta meg az ország egész gazdaságát a dél-afrikai milliók március 28-i egységes sztrájkja. Egyetlen hét alatt a sztrájk 20 millió font kiesést okozott a termelésben. A sztrájk nemcsak a munkásosztály erejét, hanem a kormány helyzetének ingatagságát, és a rendszer gyengeségét bizonyította.

A fanatikus faji politikusok a lakosság brutális elnyomásával olyan nemzetközi méretű felháborodást váltottak ki maguk ellen, amelyhez talán csak a szuezi háború elleni felháborodás hasonlítható. Elsősorban a nemzetközi munkásosztály sietett a négerek segítségére. A kikötőmunkások a világ valamennyi részén megtagadták a dél-afrikai árukat szállító hajók kirakását. Szinte napok alatt terjedt el a világon a rabszolgamunkával termelt dél-afrikai cikkek bojkottja. Márpedig a külkereskedelem élet-halál kérdése az apartheid politikusai számára. A nagy sztrájk után ez volt a második nagy csapás a dél-afrikai gazdaságra. A bojkott azokat a búr farmereket sújtja, akiknek legfőbb érdeke fűződik az olcsó rabszolgamunkához.

A sok országot felölelő népi támogatás mellett bizonyos okoknál fogva az apartheid ellen foglaltak állást az imperialista tábor egyes országai is, mint ezt a Biztonsági Tanács elítélő határozatának megszavazása is mutatja. Pedig közülük nem egy politikailag és gazdaságilag támogatta ezt a rendszert, ameddig az apartheid „túlhajtásai" nem veszélyeztettek imperialista érdekeket. Apartheid-ellenes állásfoglalásra kényszerítette politikai okokból az imperialistákat az Afrikában kialakult általános helyzet is. Most, amikor az imperializmus legtöbb afrikai gyarmatán engedményekkel és „új és szebb" perspektívák megcsillogtatásával törekszik visszaszorítani a nemzeti függetlenségi mozgalmakat és a faji megkülönböztetés elítélését hangoztatja, a Dél-afrikai Unió fegyveres erőszakkal gyakorolt faji politikája nehézséget okoz a többi imperialistáknak."[4] Ezt tükrözte Angliának és Franciaországnak a Biztonsági Tanácsban tanúsított magatartása. Az angol és a francia küldött előbb az apartheidet elítélő határozat ellen szavazott, majd felmérve, hogy egy ilyen magatartás következményei a gyarmatosító politikára veszélyes lehet, tartózkodtak a szavazástól.

De aggodalmat idézett elő az imperialistáknál az is, hogy elveszthetik dél-afrikai kincsesbányáikat. A dél-afrikai tőkebefektetések 60 százaléka külföldi, főleg angol és amerikai. A külföldi tőkét 1959 végén 1580 millió fontra becsülték, amelynek több mint fele Angliából, 250 millió font pedig Amerikából származik.[5] A dél-afrikai faji politika „jóvoltából" hatalmas vagyonokat szereztek és nagy jövedelmet húznak most is az angol pénzmágnások, közöttük miniszteri családok is. Ezért okoz idegességet, amikor Verwoerd „vad" politikája miatt összeomlás fenyegeti az afrikaiak kizsákmányolásának egész rendszerét. De óvakodnak attól is, hogy rossz viszonyba kerüljenek a dél-afrikai

[4] Uo., 202. old.
[5] Ezeket az adatokat a Financal Times alapján ismerteti Palme Dutt.

Digitized by Google

kormánnyal mindaddig, amíg az az angol imperialista érdekek és a dél-afrikai profit biztosításának fő bástyája marad.

Anglia nemcsak az ENSZ-ben, hanem egy másik nemzetközi fórumon, a Brit Nemzetközösség miniszterelnökeinek találkozásán is nehéz helyzetbe került. A nemzetközösséghez tartozó országoknak körülbelül 700 millió lakosa van. Ebből 580—600 millió ahhoz a „nem-fehér fajhoz" tartozik, amelyet Dél-Afrikában tűzzel-vassal üldöznek. Malájföld, India, Ghana, de a többi ország kormányfője is keményen elítélte a fajüldözést, csak éppen a dél-afrikai küldött védelmezte szánalmasan. Az angol lapok rendkívüli aggodalommal írtak arról, hogy a dél-afrikai megrázkódtatások következtében felbomlik a Brit Nemzetközösség. A heves bírálatok után Macmillan csak annyit tudott elérni, hogy nyílt szakítás nem következett be és a Dél-afrikai Unió kormányának kimondott elítélése a miniszterelnökök zárónyilatkozatába nem került be.

Nem vetik meg a véres profitot az amerikaiak sem. Dilloneknak, Amerika egyik leggazdagabb családjának, milliókat jövedelmeznek a dél-afrikai kormánnyal kötött üzletek. A Dillon Read & Co. — amely valaha Hitlert is támogatta — több éve a dél-afrikai kormány bankháza. Ez a bank árusítja a világ pénzpiacain a dél-afrikai kormány értékpapírjait (1955 óta 135 millió dollár értéküt adott el) és látja el kölcsönnel Verwoerdékat. A legutóbbi 40 millió dolláros hitelt csak néhány hónappal ezelőtt nyújtották, abban az időszakban, amikor a faji politikát folytató kormány éppen új támadást tervezett a néger nép ellen. A hitelt fegyvervásárlásra fordították és ezekkel a fegyverekkel gyilkolták halomra Sharpevilleben és más helyeken az emberi jogaikért harcoló fegyvertelen afrikaiakat.

A banküglyletekből származó jövedelem a Dillon bankház dél-afrikai bevételeinek csak töredéke. A bankház bizalmas viszonyban van kliensével és éppen ezért „benne van" más nagy üzletekben is, óriási befektetései vannak a dél-afrikai bányaiparban. A Dillon bankház tartja kezében a Naqualand térségében levő gazdag O'okiep rézbányatársaság tízezer részvényét. A bennszülött munkások éhbére alapján a társaság termelési költségei a világon a legalacsonyabbak közé tartoznak. A napibér 25 centnél kezdődik és maximum másfél dollárig terjed. (Ez utóbbi összeget már csak nagyon kevesen keresik meg. Az ott dolgozó európaiak fizetése napi 6 dollár, amelyhez havi 75 dollár „drágasági" pótlék is jár.) Ezért fizethet a társaság fantasztikusan magas osztalékokat: minden dollár után 4,78 dollárt (!).[6]

Egy másik ilyen jövedelmező beruházásuk Délnyugat-Afrikában van. (Ez, mint az ENSZ gyámsági területe, a Dél-afrikai Unió felügyeletére van bízva, de az Unió „örök jogon" magának követeli.) A Tsemeb-ben levő ólom-, cink- és rézbánya tár-

[6] Hunton. Merre tart Afrika? Kossuth Kiadó 1958. 133. old.

Digitized by Google

saságnak 50 ezer részvénye van a Dillon bankház kezében.

Azonkívül, hogy részvénypakettjük révén ellenőrzik az O'okiep-i és Tsemeb-i bányavállalatokat a Newmont Mining Corp. gazdag aranybányáinak 18 ezer részvényét birtokolják. E bányatársaság igazgatóbizottságában két hírhedt amerikai fajipolitikus ül: J. F. Byrnes, volt külügyminiszter, aki a négereket „barmoknak" tartja és a másik Lucius D. Clay tábornok. Nem csoda, hogy ezek az emberek könnyen szót értenek Verwoeddel.

A Dillon bankháznak ezeken kívül még több, milliós beruházásai vannak Afrikában. És nyilván gondol rájuk C. Douglas Dillon, az Egyesült Államok külügyminiszterének helyettese gazdasági ügyekben, aki az Eisenhower kormányba való belépésekor mondott le a Dillon Read & Co. elnökségéről.

A hatalmas amerikai érdekeltségek ellenére az Egyesült Államok nem ingadozott úgy az apartheid elítélésében, mint Anglia és Franciaország. Ez annak tulajdonítható, hogy az Egyesült Államok az afrikai népek barátjának szereti feltüntetni magát, és a kiszoruló régi gyarmatosítók örökébe akar lépni.

Röviddel halála előtt John Foster Dulles külügyminiszter ezt mondta: „A legnagyobb jelentőséggel bír, hogy az Egyesült Államok fokozza tevékenységét Afrikában." Az Egyesült Államok Dulles „végakaratának" szellemében cselekszik, amikor a Dél-Afrikában kialakult helyzetet, angol riválisának zavarodottságát saját helyzetének erősítésére, befolyásának növelésére akarja kihasználni. Az amerikai imperialisták így próbálnak hasznot húzni a néptömegek haladásért vívott harcából.

Az angol és az amerikai vetélkedés sokszor a kulisszák mögött játszódik le, de változatlan hevességgel folyik.

Dél-Afrikában az amerikai imperialisták is szívvel-lélekkel támogatják és segítik ugyan a nacionalista kormányt amíg lehet, de biztosítani akarják magukat változás esetére is. Szerepet játszik az is, hogy az őszi amerikai elnökválasztáson a néger választók milliói járulnak az urnák elé és a kormány a dél-afrikai ügyben való állásfoglalásával igyekszik megnyerni az amerikai négerek szavazatait.

A Dél-Afrikában kialakult helyzet súlyosan érintette az apartheid-politika külföldi vámszedőit. Csupán a Dél-afrikai Unió aranybánya részvényei egymilliárd dollárt vesztettek értékükből március 21-től május 1-ig a johannesburgi tőzsdén és 30 százalékkal estek a londoni tőzsdén.

Érdekeik védelmében az angol és amerikai imperialisták fel akarják használni a Dél-afrikai Unióban levő „fehér ellenzéket", amely minden lényeges kérdésben megszavazta a kormány faji intézkedéseit és amelynek nincs politikai alternatívája az apartheiddel szemben. Olyan lehetőséget emlegetnek, hogy esetleg Dönges, a mostani pénzügyminiszter, vagy más „mérsékeltebb" faji politikus lenne a miniszterelnök, aki bevonná a kormányba az angol ipari és kereskedelmi

Digitized by Google

körök képviselőit, és esetleg egy jelentéktelen miniszteri állást felajánlana valamelyik „mérsékelt" afrikai politikusnak. A tervezett kormány programjából nem sok ismeretes, olyanokat javasolnak, hogy a négerek megkülönböztető személyazonossági igazolványait cseréljék ki az európaiakéhoz hasonlóra, és hogy enyhítsék az afrikaiak mozgalmának ellenőrzését.

Ezzel az enyhe reformmal az imperialistáknak és a dél-afrikai uralkodó osztálynak az a céljuk, hogy megakadályozzák a forradalmat.

A Verwoerd-kormány tömeggyilkosságok, az elszabadított terror és körülbelül 20 ezer személy letartóztatása árán visszaállította és megerősítette az elnyomást, de helyzete mégis bizonytalan, bukását intézkedéseivel csak elodázta. A kormány nemzetközileg elszigetelődött, a számos országra kiterjedő bojkott visszahatott az Unió belpolitikai helyzetére is, tovább terjesztette azt. Állandóan érezteti továbbra is hatását a dél-afrikai mozgalomra az egész Afrikát felölelő függetlenségi harc. Mindezek hozzájárulnak, hogy a dél-afrikai néptömegek a biztos siker reményében vívják harcukat az apartheid ellen.

Máté Sándor

Digitized by Google

KRITIKA ÉS KÖNYVISMERTETÉS

Magyarország művelődési viszonyai 1945 – 1958*

Most, amikor hazánk felszabadulásának 15. évfordulója alkalmából összegezzük azokat az eredményeket, melyeket az elmúlt másfél évtizedben elértünk, értékelnünk kell kulturális forradalmunk vívmányait is. Kulturális fejlődésünk tizenötéves útjának az elemzése nemcsak népi demokráciánk történetének megismerése szempontjából fontos, hanem azért is, mert belőle a jövő számára következtetéseket vonhatunk le.

A Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottságának határozata művelődési politikájának irányelveiről[1] az elemző és következtető munkát lényegében és általános vonásokban elvégezte, a részletekbe menő vizsgálat azonban még hátra van, s ez a tudományos kutatás feladata. Ehhez a vizsgálathoz nyújt segítséget az a kiadvány, amelyet a Központi Statisztikai Hivatal Kultúrstatisztikai Osztálya állított össze és a Közgazdasági és Jogi Kiadó jelentetett meg „Magyarország művelődési viszonyai 1945—1958" címen. A könyv összefoglalja azokat az adatokat, melyek hazánk oktatási, népművelési intézményeire és ezek tevékenységére, valamint a sport fejlődésére vonatkoznak, s ennek egyes szakaszait mutatják be a felszabadulástól az utolsó statisztikailag feldolgozott évig, 1958-ig bezárólag. Nem lehet célom az egyes adatok részletes ismertetése és elemzése, belőlük kiindulva mindössze néhány általános következtetést szeretnék levonni. Jól tudom, hogy a statisztikai adatok a művelődés sok tartalmi kérdésére nem adhatnak választ, de bizonyos fő tendenciákat megmutatnak s ezeknek ismerete hasznos lehet a tartalmi munka szempontjából is.

1. A RÉGI ÉS A MAI MAGYARORSZÁG MŰVELŐDÉSI HELYZETE

Ez a statisztikai összeállítás először is arra indít, hogy összehasonlítsuk a Horthy-rendszer kulturális állapotát a mai Magyarország művelődési viszonyaival. Mindjárt le kell szögeznünk, hogy a kiadvány ezt az összehasonlítási igényt nem tudja teljes

* *A Központi Statisztikai Hivatal Kultúrstatisztikai osztályának összeállítása. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó 1960.*

[1] Megjelent a Társadalmi Szemle 1958. 7–8-as számában.

Digitized by Google

mértékben kielégíteni, főleg azért nem, mert a Horthy-rendszer idején a kultúrstatisztika a statisztika egyik legelmaradottabb ága volt s ezért a feldolgozásnál sok adat nem állt rendelkezésre, a gyűjtést visszamenőleg pedig csak egyes területeken végezték el. Zavarja az összehasonlítást az is, hogy bizonyos adatok nem mérhetők pontosan összesze. Ennek ellenére — főleg az oktatás területén — módunk van arra, hogy a felszabadulás előtti és utáni adatok szembeállításával néhány következtetést levonjunk.

A Horthy-rendszer kultúrpolitikája 25 éven keresztül nem szűnt meg propagálni a maga kultúrfölény-elméletét, amellyel a magyar uralkodó osztály valamiféle kulturális hegemóniát kívánt biztosítani a maga számára Délkelet-Európában, s ezzel is alá akarta támasztani soviniszta politikájának létjogosultságát. Ugyanakkor az országon belül saját uralmát igyekezett megszilárdítani, felhasználva erre az oktatás és a népművelés minden eszközét. Ezt a tudatos kultúrpolitikát Klebelsberg Kunó hirdette meg s programjának alapjául a neonacionalizmust jelölte meg. „A neonacionalista pedagógia — írta Klebelsberg — a magyar iskola elé azt a célt állítja, hogy hazafias, vallásos és pozitív embereket neveljen, akik nem riadnak vissza a trianoni élet ezer nehézségétől, akik nem merítik ki erőiket meddő elégedetlenkedésben és hiperkritikában, hanem, akik dolgozni, munkálkodni teremteni és alkotni akarnak." Klebelsberg „pozitív magyarja" elfogadja a fennálló feudális-kapitalista társadalmi rendet, aki ezt nem teszi, az „negatív", mert „elégedetlenkedik" és hiperkritizál". Ez a kultúrpolitika arra törekedett, hogy megteremtse a maga szellemi elitjét, amelyik „művelten" védelmezi a Horthy-rendszert, de nem feledkezett meg az úgynevezett népoktatásról sem, nem bizony, mert fokozni kellett — ahogy ők mondták — „a gazdasági termékenységet". Klebelsberg nyíltan hirdette, hogy „kötelességtudó, műveltebb munkásság nélkül nem emelhetjük a nemzeti termelést, a nemzeti termelés emelése és takarékosság nélkül nincs tőkeképződés". Ezt a politikát folytatta Hóman Bálint „nemzetnevelése" is, de már a bethleni konszolidáció liberális frázisait is elvetve.

Tévedés volna azt hinni, hogy ennek a nacionalista kultúrpolitikának csak az oktatási intézményekre volt hatása. Amikor 1934-ben az Országos Irodalmi és Művészeti Tanácsot létrehozták, világosan kimondták például művészet-politikai elveiket is. A Tanács alapszabályaiban többek között az olvasható, hogy e szervezet feladata „a művészeti ágak egészséges kölcsönhatásának érvényesítésével nemzeti alapon biztosítani a magyar kultúra jövőjét". A nemzeti alap jól tudjuk mit jelentett: a klerikális-fasiszta rendszer védelmét. De nemcsak alapszabályokban olvashatjuk ezeket az elveket és nemcsak ekkor, méginkább megfigyelhetjük azok érvényesülését a gyakorlati politikában. Erre csak egy példát. Hóman Bálintot a képviselőházban 1933-ban támadják, hogy a képzőművészetben „baloldali" irányzatokat támogat. Hóman e váddal szemben így vé-

Digitized by Google

dekezik: „Arra a megjegyzésre kívánok még reflektálni, hogy a kultuszminisztérium elfogultan és túlságosan pártolja az úgynevezett »baloldali« irányokat. Összeállítottam erre vonatkozólag egy statisztikát. Október elseje óta, amióta miniszter vagyok, 42 950 pengő ment — sajnos — csupán művészeti vásárlásokra, részben kiállításokon, részben más rendelések formájában. 54 kifejezetten konzervatív irányú művésztől 24 954 pengő, 19 középirányú művésztől 10 465 pengő és 15 modern irányú művésztől 7540 pengő áru képet vettünk." Azt hiszem, ez a példa eléggé világosan bizonyítja, hogy az anyagiak tekintetében is milyen gondos mérlegeléssel, sőt méricskéléssel érvényesítették kulturális politikájukat. A szomorú az, hogy az értelmiség széles rétegei — köztük művészek és írók is — támogatták, vagy legalábbis „megértették" ezt a kulturális politikát s csak kevesen látták, hogy mennyire szerves része az egész fasiszta rendszernek.

Hogy milyen eredményeket hozott ez a kultúrfölény-politika, arra a most megjelent kiadvány szolgáltat néhány adatot. Az 1930-as népszámlálás szerint a hat éven felüli népességből csak minden 90. lakosnak volt diplomája, minden 40.-nek érettségi bizonyítványa és minden 14. szerzett a mai általános iskola VIII. osztályának megfelelő végzettséget. A lakosság 79,5 százaléka, tehát óriási többsége még az elemi iskolát sem végezte el és 9,6 százaléka volt analfabéta. A következő évtizedben valamit javult a helyzet, de alapvető változásra nem került sor.

Mi a helyzet ezzel szemben 1958-ban? A hat éven felüli népességből minden 53. lakosnak diplomája van, minden 20. érettségivel és minden 5. általános iskolai vagy annak megfelelő végzettséggel rendelkezik.

A fejlődés a népművelés terén is rendkívüli. Húsz évvel ezelőtt minden száz lakosra évente 100 könyvpéldány, 5 rádióelőfizető, 205 mozi- és 44 színházlátogatás jutott; 1958-ban pedig 493 könyvpéldány, 20 rádióelőfizető, 1325 mozi- és színházlátogatás.

Mindezek természetesen a fejlődés mennyiségi mutatói csak s a tartalmi változásról nem adnak képet. Már említettem, hogy milyen célokat szolgált a Horthy-rendszer kultúrpolitikája. Világos, hogy a mi művelődéspolitikánk célkitűzései ezektől gyökeresen különböznek. A kulturális forradalom mennyiségi mutatói mögött ott áll a szocialista kultúra kialakítására és elterjesztésére való szervezett törekvésünk. A kulturális forradalommal mi a volt uralkodó osztályok kulturális monopóliumának megszüntetését, a munkások és parasztok, egész népünk műveltségi színvonalának emelését, a szakismeretek elterjesztését, a tudomány és művészetek fejlesztését s népünk szocialista öntudatának kialakítását szolgáljuk.

E számokra egyesek azt mondhatják, hogy itt pusztán a kor kívánta kulturális fejlődésről van szó s ezek nem bizonyítják a szocialista rend fölényét a kapitalista társadalom fölött. A kiadvány egyik gyengéje, hogy nemzetközi összehasonlító adato-

Digitized by Google

kat — legalább a főbb mutatók vonatkozásában — nem közöl, de az előszóból így is megtudhatjuk, hogy az általános és középiskolai tanulóknak a népességhez viszonyított együttes arányszáma nálunk meghaladja Svájc, a Német Szövetségi Köztársaság és Olaszország ezt jelző arányszámait. Az egyetemi és főiskolai hallgatók létszámának ugyanilyen alapon számított aránya pedig egyszinten áll Svédországéval, Belgiuméval és Svájcéval. A színházlátogatások számát illetően megelőztük a Német Szövetségi Köztársaságot és Olaszországot, a mozilátogatásokban pedig Franciaországot. Vannak egyes területek, ahol — technikai eszközök hiányában — időlegesen elmaradtunk, gondolok itt a rádióra és a televizióra, de éppen az utóbbi évek adatainak dinamikája mutatja, hogy ezt a lemaradást is gyorsan behozzuk. (1958 végén még csak 16 000 televízió-előfizetőnk volt, 1959-ben már 50 000 s 1960 végén előrelátható lag 100 000 lesz.) Szándékosan csak egyes kapitalista országokkal való összehasonlítás adatait idéztem. Nyilvánvaló, hogy azok a nyugat-európai kapitalista országok, amelyekről itt szó van, a kulturális fejlődésben 1945-ben Magyarország előtt jártak s egyik-másikban a háború sem végzett olyan iszonyú pusztítást, mint nálunk. A szocialista rendszer fölényét bizonyítja tehát az, hogy hazánkban — a népgazdaságot ért súlyos csapások ellenére — nemcsak megszüntettük évszázados elmaradásunkat egyes kapitalista országokhoz viszonyítva, hanem bizonyos területeken meg is előztük azokat. Mindez nem történhetett volna meg, ha nem a munkásosztály veszi kezébe a hatalmat, ha nem alakul át egész társadalmunk gazdasági és politikai rendje.

2. MUNKÁSOK ÉS PARASZTOK A MŰVELŐDÉS OTTHONAIBAN

A kulturális forradalom egyik alapvető célkitűzése a volt uralkodó osztályok monopóliumának megszüntetése és a munkások és parasztok művelődésének biztosítása. A Horthy-rendszer kultúrpolitikája nagyon gondosan vigyázott arra, hogy a középiskolákban és az egyetemeken a munkás- és parasztszármazású diákok arányszáma minimális legyen. Nem törvénnyel tiltotta ezeknek a fiataloknak a továbbtanulását, hanem olyan gazdasági körülményeket teremtett, amelyek azt csaknem lehetetlenné tették.

1937/38-ban a munkás- és szegényparaszt fiatalok aránya a középiskolákban alig érte el a 4 százalékot, az egyetemeken és főiskolákon pedig 3,5 százalék volt. Ezen az sem változtatott lényegesen, hogy a rendszer utolsó éveiben átvette egyes értelmiségiek kezdeményezését a „népi tehetségek" felkutatására.

Ezzel szemben 1958/59-ben a középiskolai nappali tagozatos diákok 48,2 százaléka, az egyetemi és főiskolai hallgatóknak pedig 52 százaléka volt munkás- és parasztszármazású.

Érdekes megjegyezni, hogy egyesek azok közül az értelmiségiek közül, akik a 30-as évek végén, a 40-es évek elején oly lelkesedéssel magasztalták főleg a parasztfiatalok továbbtanítását-

Digitized by Google

ra irányuló szerény kísérleteket, erről a felszabadulás utáni óriási eredményről, a munkás- és parasztfiatalok intézményesen szervezett továbbtanulásáról nem beszélnek. Sokan — különösen a fiatalabbak közül — ezt a világ legtermészetesebb dolgának tartják. Valóban természetes a szocialista rendszer körülményei között, de egyáltalán nem az a kapitalista társadalomban. Néhány évvel ezelőtt alkalmam volt beszélgetni a legnagyobb francia diákszervezet, az Union Nationale des Étudiants Français tisztségviselőivel, akik elmondották, hogy Franciaországban a munkásszármazású hallgatók száma az egyetemeken alig éri el az összes diákok 2—3 százalékát.

Voltak és vannak olyanok, akik holmi származási „mítoszról" beszélnek e számokkal kapcsolatban, és az értelmiségi fiatalok háttérbeszorítását panaszolják. Nos, kétségtelenül voltak túlzások a „beiskolázásoknál", de emberség és népszeretet, sőt a tehetség megbecsülése is nem azt kívánja-e meg, hogy a magyar nép nagy tömegeit kitevő munkásságból és parasztságból megfelelő arányban kerüljenek közép- és felsőiskolába a fiatalok? Ami pedig az értelmiség kérdését illeti, a statisztika erre is világos választ ad. 1937/38-ban a magyarországi középiskolákba összesen 52 349 diák járt, ebből 2043 munkás és szegényparaszt-származású, a többi egyéb, tehát értelmiségi is. 1958/59-ben viszont a diákok teljes száma 137 157 volt s ebből 71 012 a nem-munkás- és parasztszármazású, amely számban szerepel 21 618 értelmiségi család gyermeke is. Nem vitás, hogy abszolút számokban megnőtt az értelmiségi gyermekek száma, ha az arányok meg is változtak. De nézzük az egyetemeket és főiskolákat, mert a panaszok főleg ezekkel kapcsolatban merülnek fel. Az 1937/38-as tanévre az egyetemekre beiratkozott összesen 11 747 hallgató s ebből 410 volt munkás- és parasztszármazású, 1958/59-ben pedig az összes hallgatók száma 23 429, amiből viszont 11 232 volt értelmiségi és egyéb. Az arány itt is megváltozott, de abszolút számokban az értelmiségi és egyéb származású eléri az 1938/39-es nem munkás- és paraszt-származású hallgatók számát. Ezen belül az értelmiségi családok gyermekeinek százalék-aránya még jobb is 1958/59-ben, mint 1937/38-ban volt.

A munkások és parasztok továbbtanulását nemcsak a nappali, hanem a levelező-tagozatok és esti tanfolyamok létszámai is bizonyítják. Sajnos e téren az adatok feldolgozása nem elég következetes, s ezért egészen pontos képet nehéz róluk alkotni. De néhány szám érzékelteti a fejlődést. 1954/55-ben több mint 22 000-ren végezték el az általános iskolát a levelező- és esti tagozaton, s azóta évenként kb. 10 000-ren kerülnek ki padjaiból. 1946/47-ben a középiskolák esti tagozataira 5959-en jártak, 1958/59-ben 12 251-en, a levelező oktatásban pedig 28 330-an vettek részt. Az egyetemeken és főiskolákon 1958/59-ben az esti tagozaton 347 hallgató volt, a levelezőn pedig 7392 tanult.

A népművelés egyes ágaiban nem állnak rendelkezésünkre

Digitized by Google

számok arra vonatkozólag, hogy a munkások, parasztok kulturálódása hogyan haladt előre. A könyvterjesztés és a könyvtárak adataiból következtethetünk arra, hogy a munkásság és a parasztság széles rétegei lettek könyvolvasók. 1958-ban 4969 szakszervezeti könyvtár működött 3 912 000 kötettel, s olvasóiknak a száma meghaladta a 600 000-et. Ugyanebben az évben az állami közművelődési könyvtáraknak a száma 4360 volt (döntő többségük falusi könyvtár), ezek 5 062 600 kötettel rendelkeztek, s 775 200 olvasó iratkozott be az év végéig. A szakszervezeti ismeretterjesztő szakkörök taglétszáma elérte a 65 000-et, a művészeti csoportoké és a zenekaroké pedig a 68 000-et. 1958-ban 1961 területi művelődésügyi otthonunk volt, amelyeknek döntő többsége a községekben működött. Ezek az adatok a tömeg-kulturális munka fellendüléséről tanúskodnak, főleg a munkások és parasztok körében. A mozi- és színházlátogatók, a rádióelőfizetők közt a munkások és parasztok nyilvánvalóan nagy számban szerepelnek — erről meggyőzhetnek személyes tapasztalataink s azok a részfelmérések is, amelyeket az elmúlt években végeztünk.

3. A FŐVÁROS ÉS A VIDÉK KULTURÁLIS SZÍNVONAL-KÜLÖNBSÉGÉNEK CSÖKKENÉSE

A kulturális forradalom fontos célkitűzése megszüntetni azt a különbséget, amely a város és a falu között a művelődés szempontjából is fennáll. Magyarországon a felszabadulás előtt a város és a vidék, a város és a falu között — bizonyos történelmi körülmények folytán — ez a különbség még nagyobb volt mint sok más kapitalista országban. A statisztikai kimutatásokból nem követhető pontosan nyomon általában a város és falu közti kulturális szintkülönbség csökkenése, de Budapest és a vidék viszonyának alakulására nagyjából következtetni lehet.

Kezdjük talán azzal, hogy a középiskolák száma az 1937/38-ban levő 285-ről 435-re emelkedett, s ezeknek többsége vidéken van. Budapestet és a négy legnagyobb vidéki várost leszámítva 1958-ban vidéken 269 középiskola működött, s a tanulók száma elérte a 92 229-et (a diákok összlétszáma 177 738 volt). Egyes vidéki városokban új egyetemek, főiskolák jöttek létre (Miskolc, Veszprém). A könyvforgalomban évről évre nőtt a falu részesedése s 1959-ben már elérte a 102 millió forintot, az összforgalom 22,6 százalékát, holott néhány évvel ezelőtt alig volt annak 4—5 százaléka. A mozilátogatók száma 1950-ben a községekben 16,4 millió volt, 1958-ban már 55,9 millió, a vidéki városokban 1950-ben 13,1 millió, 1958-ban 35,4 millió. (Ugyanakkor Budapesten ugyanezen idő alatt számuk 17,6 millióról 39,7 millióra nőtt. A színházba járók száma a községekben az 1950. évi 238 800-ról 1958-ra 813 200-ra emelkedett. 1949-ben a rádióelőfizetők 37,8 százaléka Budapestre, 30 százaléka vidéki városokra és 30 százaléka községekre esett, 1958-ban viszont csak 28,8 százaléka jutott a fővárosra, 25,6 százaléka a vidéki városokra és 45,6

Digitized by Google

százaléka a községekre. Az eredmények közé sorolhatjuk azt is, hogy 1958-ban a községekben csaknem 500 000-en látogatták a különböző kiállításokat.

Az adatok azt bizonyítják, hogy jelentős fejlődés megy végbe, amely a vidék kulturális színvonalát közelebb hozza a városéhoz. Bizonyos, hogy a falu szocialista átalakulása és a kulturális decentralizáció további még nagyobb fejlődést indít el. Lényeges, hogy az „eldugott magyar falvak", az „isten háta mögötti emberek", akikről sokszor olyan nyomasztó képet festett — és joggal — a magyar irodalom, megindultak a szellemi világosság felé!

4. NÉHÁNY TANULSÁG

A művelődési statisztikák még sok más érdekes következtetésre adnak lehetőséget: beszélhetnénk az óvodákról, a gyermekvédelemről, a tanulmányi eredmények alakulásáról a különböző iskolatípusokban, a végzett hallgatók elhelyezéséről, a diák-szociális juttatásokról, az értelmiség összetételének megváltozásáról, a tudományos intézetek fejlődéséről, a sportról stb. Az adatoknak ezt a gazdag tarházát nem lehet egy cikk keretében kimeríteni, s bizonyára még sok oldalról és sokféleképpen idéznek ezekből a „beszédes számokból".

Bár nagyon gazdag ez a statisztika, mégis mindenekelőtt olyan érzéseket támaszt, hogy a kultúrstatisztika bizonyos elvi kérdéseit nem tisztáztuk eléggé. *A mi kultúrstatisztikánknak a szocialista művelődési politikát kell szolgálnia,* s ez feltételezi olyan adatok feldolgozását is, amelyek a polgári statisztikában általában nem szerepelnek. Gondolok itt különösen az egyes társadalmi osztályok kulturális helyzetének pontosabb felmérésére. Az ismertetett kiadvány foglalkozik az oktatásnál a diákok szociális származásának kérdésével, de itt is elsősorban csak a beiratkozás, és nem a végzés stádiumában. A népművelés területén hiába kutatjuk, hogy mit jelent a szociális összetétel szempontjából az új közönség, — erre az adatokból legfeljebb csak következtetni lehet. Hiányérzetünk támad akkor is, amikor vizsgálni próbáljuk, miként alakult a falu és város viszonya a művelődés szempontjából. Továbbá az összehasonlítási bázisok nem elég biztosak a múltat illetően, s nem tudjuk figyelemmel kísérni a fejlődés belső dinamikáját egyes területeken a felszabadulás után sem, mert bizonyos évek adatai hiányoznak. (Nem derül ki mindig világosan az sem, hogy a szerkesztők csak válogattak, vagy egyes évek adatai ténylegesen hiányzanak.) A tartalmi következtetések, amelyeket a szerkesztők egyes tényekből levonnak, sokszor rendkívül szükszavúak és nem is mindig szabatosak. Mindezt azért teszem szóvá, mert véleményem szerint igen nagy jelentősége van a kulturális statisztikának a művelődésügy tervezése szempontjából, tehát nem pusztán a múlt felderítésére felhasználható módszerről és adatokról van szó, hanem a jövő tervezésének tudományos alapjáról is, amelyre mindeddig kellőképpen nem építettünk.

Digitized by Google

Egyébként a statisztika már jelenlegi állapotában is ad néhány fogódzót arra, hogy művelődésügyünknek hol kell előbbre lépnie. Így teljesen világos, hogy különösen a falu szocialista átalakulásával kapcsolatban szükség van az óvodahálózat további fejlesztésére, hiszen a községek mintegy 60 százalékában még nincs óvoda. Ezenkívül is az 5—6 éves korú gyermekek számára nem rendelkezünk elegendő férőhellyel, főleg a területi óvodákban. A könyv figyelmeztet arra is, hogy a gyermekvédelmi és a gyógypedagógiai intézmények hálózatát feltétlenül bővítenünk kell.

A tanteremhiány kérdéseit jól ismerjük, de a statisztikai adatok fényében még nyilvánvalóbb, hogy népgazdaságunknak igen nagy erőfeszítéseket kell tennie ebben a vonatkozásban az elkövetkezendő években. Érdekes felfigyelni a nagyarányú lemorzsolódásra az általános iskola 7. és 8. osztályában. Továbbra is problémát jelent az általános iskolát végzettek egy részének nevelése és elhelyezése is. Egyes megyékben, így Szabolcs—Szatmárban, Tolnában pedagógushiány van, míg másutt tanítófelesleg mutatkozik.

A középiskolai hálózatunk egyik problémája az általános gimnázium, illetve az onnan kikerülők elhelyezése. Az 1958. évi adatok szerint a középiskolát végzetteknek 20,5 százaléka tanult tovább egyetemen, 18 százaléka részesült további szakképzésben, 47,4 százaléka helyezkedett el, de 14 százalékának még nem volt állása a felmérés pillanatában. A jelentkezésekből tudjuk, hogy sokan törekszenek szakközépiskolákba, a felvételi létszám azonban itt korlátozott, az általános gimnáziumi végzettség viszont nem nyújt lehetőséget mindenkinek az elhelyezkedésre. Ezek a számok is csak alátámasztják a politechnikai képzés bevezetésének fontosságát. Nehézségek mutatkoznak az ipari tanulóképzésben is: sokszor merül fel ellentét az egyéni hajlam vagy kedv és a népgazdasági szükséglet között. Ez arra int, hogy a pályaválasztási tanácsadást meg kell javítanunk.

A népművelési adatok elemzése kevesebb lehetőséget ad ilyen konkrét tanulságok levonására. Mindenesetre a könyvkiadás és a könyvterjesztés adataiból megtudjuk, hogy még több könyvre van szükség — s ma valóban ez a fő probléma amellett, hogy az üzemeket és a falvakat jobban el kell látni a meglevő könyvekkel is, és hogy bizonyos kiadási ágakban további előrehaladást kell elérni főleg a világnézeti nevelés szempontjából. A sajtó tevékenységének ismertetéséből főleg az derül ki, hogy a vidék lapellátása jelentősen elmarad a fővárosé mögött, s hogy vidéken meglepően gyenge a folyóiratterjesztés, az összes megjelent folyóiratok közel felét Budapesten vásárolják meg. Ez a terjesztési munka megjavításának szükségére figyelmeztet. A filmgyártással kapcsolatos célkitűzések: több, tartalmában változatosabb, mai életünk eseményeit megelevenítő filmet — helyesek; az adatokban és a magyarázatokban viszont sok az esetlegesség. A filmforgalmazási adatok nagyon érdekesek s fontos az

Digitized by Google

a következtetés is, hogy filmszínházaink számát és technikai felszerelését feltétlenül javítani kell. Míg a könyvkiadásnál, a filmnél a kiadvány tartalmi kérdésekkel is foglalkozik s megpróbál bírálni is, a színházaknál megelégszik a felsorolásokkal. Például így: „A régi magyar operetteket változatlanul nagy sikerrel játsszák. Így például a Kálmán-operetteket 477 előadáson 272 000 néző, Lehár műveit 331 előadáson 168 000-en tekintették meg." Jó ez, vagy rossz? — kérdezzük az adatok összeállítóit. Szegényes a zenei élettel kapcsolatos anyag is, és sok következtetés levonására nem nyújt lehetőséget.

A tömegkulturális munkával elég mostohán bánik a kiadvány, s a jövőt illetően inkább csak azt tudjuk meg belőle, hogy emelni kell a munka színvonalát, ami természetesen igaz, csak a hogyan kérdésre nem adnak kielégítő választ a feldolgozott statisztikai adatok. A könyvtárakkal kapcsolatban az összefoglaló felhívja a figyelmet arra, hogy elsősorban a meglevő könyvtárakat kell erősíteni új létesítmények helyett, ami persze a könyvállomány gyarapítását jelenti (a községek 70 százalékában 480 kötetnél kisebb állománnyal rendelkező könyvtárak vannak!) Könyvtáraink fejlesztése alapvető kérdés: ha állományuk nem gyarapszik megfelelően, elvesztik olvasóik egy részét is. Nem lehet jó eredménynek tekinteni, hogy 1958 végén az ország lakosságának csak 7,8 százaléka volt a közművelődési könyvtárak beiratkozott olvasója.

Mint említettem a népműveléssel foglalkozó rész egyenetlenebb, mint az oktatási: a szerkesztők itt nem tudták eldönteni, hogy milyen mélyen bocsátkozzanak a tartalmi értékelésbe, néhol ezt megtették, másutt nem. Mindenesetre a munka további tervezéséhez ebből a részből is fel lehet használni sok érdekes és értékes adatot.

A nem egységes szempontú feldolgozásra utal az, hogy a tudományos kutatóintézetek anyagi ellátottságát feltárja a könyv, a többi területen azonban erről nincs szó. Ezek a számok igen érdekesek: világosan mutatják, hogy államunk milyen jelentős összegeket fordít a tudományos kutatásra.

Mindent összevetve azt mondhatjuk, hogy a kötet összeállítói elvi kérdések tisztázatlansága és következetlenségek ellenére is — úttörő munkát végeztek.

A kiadvány egy dolgot feltétlenül bizonyít: Magyarországon az utolsó másfél évtizedben gyökeresen megváltoztak a művelődési viszonyok. Kétségtelen, hogy művelődési politikánkban követtünk el hibákat ez alatt a másfél évtized alatt, de ezek nem homályosíthatják el a fejlődés hatalmas arányait. A feladat most az, hogy ezekre az eredményekre is alapozva tovább vigyük a kulturális forradalom ügyét, s a világnézeti nevelés hatékonyabb és következetesebb érvényesítésével, a műveltségi színvonal további emelésével szüntessük meg azt a viszonylagos lemaradást, amelyre a művelődéspolitikai irányelvek és a MSZMP VII. kongresszusának határozatai felhívták a figyelmet.

Köpeczi Béla

Digitized by Google

JEGYZETEK KÖNYVEKRŐL

Hatvany Lajos:

Irodalmi tanulmányok

(Szépirodalmi Könyvkiadó)

Nemcsak az irodalom- és általában a társadalomtudományok művelői, hanem az elmult fél évszázad magyar kulturtörténete iránt érdeklődő olvasóknak is sok fontosat mondanak Hatvany Lajos sorrarendre megjelenő irodalmi tanulmányai, polémiái, cikkei. Legutoljára az „Ady" című kétkötetes gyűjteményből ismertük meg azokat az írásokat, amelyekben Hatvany a magyar polgári radikalizmusnak kiemelkedő alakja hosszú élete során kiállt Ady Endre egyes versei, majd egész költészete mellett, s amelyekben bátran küzdött Ady nacionalista pocskondiázói és meghamisítói ellen. Hatvany — ha egyes írásaiban kísérleteket is tett erre — sohasem jutott el a marxizmusig; nem tudta szétfeszíteni azokat a korlátokat, amelyek ellepleztek elől számos helyesen meglátott és markánsan megláttatott jelenség (nacionalizmus, provincializmus, „városi" és „falusi" írók érthetetlennek tűnő acsarkodása stb.) igazi gyökereit. De nem lehet megérteni az Ady-problémákat a maguk teljességében, s nem lehet igazán értékelni az Ady-kutatásnak Réval József által megindított új horizontú, új összefüggéseket megmutató irányát, ha nem ismerjük Hatvany dokumentáris — és nem csupán dokumentáris — értékű Ady-tanulmányait, cikkeit, jegyzeteit.

A most napvilágot látott vaskos kötetben a nemrégiben megjelent válogatásból kimaradt, Adyról szóló írások is szerepelnek. Nem kevésbé érdekes azonban maga az egész — régi és újabb magyar írókról, prózánk és költészetünk klasszikussá nemesedett és elfeledett alakjairól szóló — gyűjtemény. Az egyes különösen vitatható írásokban is — például abban, amit 1915-ben Hajó Sándor „Délibáb utca 7" című komédiájáról írt — megragad a magas színvonal és az a törekvés, hogy írásával hozzájáruljon a reakció elleni harchoz. Hogy azonban Hatvany a reakciót nemcsak a Hajócikkben, a Szomory Dezsőről szóló írásaiban, a Bródy Sándorral foglalkozó tanulmányokban szűkíti le a reakció bizonyos megnyilvánulásaira, hanem az Ady-tanulmányokban, sőt a József Attiláért küzdő írásokban is, az kétségtelen. *Amit leírt, amiért küzdött, abban mindig őszintén hitt,* és — ellentétben a „Nyugat" más alapítóival, főmunkatársaival, akik *tudatosan* bocsátották a Horthy-korszak rendelkezésére a maguk „humanista" pálmaházát — Hatvany, ha nemegyszer magára maradt is, szubjektíve mindig az irodalom reakció-ellenes egységfrontjáért verekedett.

Negyvenhárom esztendeje jelent meg Hatvanynak Rákosi Jenőről szóló cikke, a magyar harcos esszének ez a — sok tekintetben — példát mutató gyöngyszeme. Egy Ady Endre, egy Szabó Ervin, egy Bölöni György már akkor — sőt már a Hatvany-cikk megírása előtt — mélyebb társadalmi gyökereit látták meg Rákosi „magyar imperializmusá"-nak, mint a szerző. De Hatvany — annak ellenére, hogy nem szedte szét ízenként, miként ígérte. „Rákosi Jenő doktrinájának laza szerkezetét", rendkívül hatásosan gúnyolta ki mellveregető magyarkodásának magyarság-ellenes tendenciáit. Az ugyancsak az első világháború alatt írodott „Ötvenezer könyv, hétmilliő halott" című szatírikus esszéje is szenvedélyes — és igen hatásos — vádirat a hódító háborút szentesítő soviniszta, uszító „irodalom" ellen.

Várható, hogy Hatvany Lajos irodalmi tanulmányainak ez a mostani válogatása ösztönző hatással lesz marxista irodalomkutatóinkra, akik sok fontos dokumentumot fedezhetnek fel e kötetben.

Digitized by Google

Kardos László:

Vázlatok, esszék, kritikák

(Szépirodalmi Könyvkiadó)

A haladó polgári szemlélettől a marxizmusig eljutó irodalomtudós és műfordító majd negyven esztendő terméséből összeválogatott írásaival ismertet meg ez a vaskos kötet. Az írások mind a XX. század magyar irodalmának alkotóival, problémáival foglalkoznak. Ez az a „terület" ugyanis — a szovjet irodalom népszerűsítése, összefüggéseinek értékelése mellett —, amellyel az irodalomtudós Kardos a legszívesebben foglalkozott és foglalkozik. Esszéiben, kritikáiban Adytól és Móricztól a legfiatalabb költőkig és írókig, számos alkotóművészünk művét és alakját érinti. S ha tüzetesen, átfogó igénnyel elsősorban a *Nyugat* „nagy nemzedéké"-nek kérdéseit elemzi is, Kardos írásai megbízhatóan jelzik a század magyar irodalmi forradalmainak, s az éppen napjainkban új lendületre kapott, szocialista tartalmú kulturális forradalom (írók és olvasók újszerű egymásratalálásaiban is reprezentálódó) jelentőségét.

Kardos László immár hosszú esztendők óta magas színvonalon eredményesen küzd az öncélú esztéticizmus, az irodalomban és irodalomtudományban egyaránt kísértő formalizmus ellen. Ebben a harcában segítette saját életművének „haladó hagyományai", azok az ifjúkori írásai, amelyekben — ha még távolról sem marxista következetességgel —, de már a valósághoz mérés, a közhasznúság, a társadalomkritika igényével értékelt írókat és műveket. Helyes hát, hogy ilyen, bizonyos vonatkozásokban túlhaladott, egyes mozzanataiban problematikus értékeléseket tartalmazó írásokat is felvettek a kötetbe, mint pl. a nagy Karinthy Frigyes-esszé. És nemcsak azért, mert Kardosnak nincs egyetlen írása sem, amely ne mondana a ma számára is érdemlegeseket, fontosakat, hanem mert fejlődésének, belső küzdelmeinek — ha úgy tetszik, bolyongásainak — útját követve, reálisabban, hitelesebben bontakozik ki előttünk annak a marxista tudósnak az arcéle, aki nem valamiféle „modern csoda" segítségével vált Saulusból Paulussá, hanem aki minden szellemi élményét, a mások és a saját életművét is mérlegre téve, alapos munkával jutott el az irodalom és társadalom ma már egyedül tudományosnak nevezhető szemléletéig, a történelmi materializmusig.

A már említett Karinthy-esszének — több más értéke — például az ötlet, az íróI ötletesség problémáinak megfogalmazása mellett — egyik nagy erénye maga az esszéforma, Kardosnak az a törekvése, hogy szubjektív, színes, irodalmi formában fogadtasson el az olvasók viszonylag szélesebb körével tudományos problémákat, kategóriákat.

Nagy szeretettel foglalkozik a szerző a legújabb magyar líra kérdéseivel, s igen fontosak azok a kritikái, amelyekben nem csupán a fejlődést, a líránkban az ellenforradalom leverése óta bekövetkezett gazdagodást látja és láttatja meg, hanem azokat a hibákat és torzulatokat is, amelyek az erjedés szimptomái. Ezt az erjedést borrá nemesíteni annak a legeslegújabb, most bontakozó korszaknak a feladata, amelynek számos jellemző jegyét Kardos László fölismerte és megrajzolta.

Digitized by Google

Rideg Sándor:

Kristóf rózsafái

(Táncsics Könyvkiadó)

Rideg Sándor eddigi, értékes életművének megvan a maga méltó helye az új magyar prózairodalomban. Szemlélete és állásfoglalása, egyéni, markáns stílusa, igényessége már hosszú esztendők óta a szocialista irodalom élvonalába helyezték az „Indul a bakterház", a „Sámson" íróját, az éles szatírát finom lírával ötvöző regények és elbeszélések alkotóját.

Az 1960 Ünnepi Könyvhetére napvilágot látott, új regényének hőse egy játékos és tűnődő, erejét nemegyszer gyermeki csínyekre is fordító, de az élet alapvető törvényeit fölismerni tudó fiatal munkás — Kristóf. Ez a Kristóf a húszas évek derekának Magyarországában — majd a gránicon kikerülve, Törökországban — kergeti a szerény, de mindenkor bizonytalan megélhetés kék madarát. Kristófban van bizonyos rokonság Kakuk Marcival, de a regény társadalmi háttere sokkal realisztikusabb, pregnánsabb, lázítóbb, mint Tersánszky Kakuk Marci-regényeinek gyakran egészen elmosódó társadalmi bázisa. Kristófot a tragikomikus, nemegyszer groteszk helyzetekbe is a többséget elnyomó kisebbség uralma kergeti; az a rendszer, amely nemcsak a gazdagok és szegények harcára nyomta rá bélyegét, hanem a szegények különböző csoportjainak egymásra uszításával, a szegényekre kényszerített tudatlansággal védte önmagát. Az olvasó az emberteleenné, gyökértelenné vált élet mögött *mindig* ott érzi a kizsákmányolás társadalmi rendszerének lényegét.

A regény talán legművészibb fejezete a „Tizenkét rózsafa árnyékában" címet viseli. Ebben az író Kristóf és a szép özvegy, Márika szerelmi idilljét rajzolja meg úgy, hogy az idill széthullásra ítéltsége már ott leselkedik a kezdetén.

Igen mulatságos, szinte chaplinien groteszk a regényt kezdő „Szarka utcai rügyfakadás" című fejezet, és megragadó szatírájú az „A földreszállott angyal" című — fejezet, amely a nagypolgárság erkölcseiről fest találó képet. A regényben azonban vannak kevésbé sikerült, a cselekményt, s a jellemek rajzait csevegéssel, verbalizmussal pótló részek is; nem hallgathatunk arról sem, hogy a „Kristóf rózsafái"-nak szerkezete helyenként szétesö, hogy vannak fejezetek, amelyeket csak Kristóf személye tart össze. A gondos, szigorú, a jellemek fejlődésével, problémáik alakulásával összefogásban levő szerkesztés különben nemcsak ebben a regényben, hanem új magyar prózánk más — szintén magas irodalmi rangot elért — alkotóinak munkáiban is „hiánycikk"-nek számít.

Gyengéi ellenére is a „Kristóf rózsafái" komoly érték Rideg Sándor egyéni, sajátos, egyre gazdagabb életművében.

A. G.

Galambos Lajos:

Gonoszkátyú

(Magvető Könyvkiadó)

Új hang szólalt meg, új író jelentkezik. Galambos Lajos Gonoszkátyú című írása figyelemre méltó, dicséretet érdemlő kisregény. Témáját a változó, forrongó élet adta. A harminc éven aluli kótaji parasztfiú

Digitized by Google

elsőnek mondja el, mi történt a közelmúltban a magyar falvakban, hogyan lépett a parasztság többsége a közös, szocialista útra. A frissesség, az azonnali reagálás azonban önmagában nem lenne elegendő. Galambos Lajos a riporter élményét, a tűnő pillanatot irodalommá nemesítette. A Gonoszkátyú hangvétele, mesélő ereje, kifejező stílusa, egyéni szűkszavúsága s — ami fontos — szemlélete is mai. Mai és modern — bonyolultság, homály és díszes semmitmondás nélkül.

A történet egyszerű, pár szóval elmondható. A több esztendeje városban dolgozó Koós Gergelyt üzeméből Nyírmezőre, szülőfalujába küldik. Kérik, hogy a gépekhez értő szakmunkás segítse az induló átszervezést. A fiú nehezen találja meg helyét otthon és a falu is először idegenül fogadja. Filmszerűen pergő, drámai események, szenvedések, tévedések döbbentik rá, hol a helye. A becsületes, tétova Gergő túllép a Gonoszkátyú lápján, indul a napfényes holnapok felé.

Koós Gergely az olvasó szeme láttára válik csak-párttagból kommunistává. A vívódó legény alakuló jellem, s új ember lesz. A városban falusinak hat, azonban a régi házba magával hozza már a műhely levegőjét. Hiányolható, hogy falura indulása előtt a feladatot adó pártmunkások nem beszélik meg, nem mondják el a tapasztalatlan fiatalembernek: mit tegyen, hogyan cselekedjék helyesen. Koós Gergely így is az utóbbi esztendők egyik legjobban ábrázolt, vérből figurája.

Bálint Sándor, a falu párttitkára embersége, teljes képe talán még a főhősnél is jobban bizonyítja, hogy a kommunisták ma jó szó, igaz tettek, tiszta hit erejével hatnak környezetükre.

Érlelődő tehetségű fiatal író „vizsgamunkája" a Gonoszkátyú. Elgondolkodtató, tanulságos első könyv.

L. M.

E SZÁM SZERZŐI:

FEHÉR LAJOS, az MSZMP K. B. titkára; **HÁY LÁSZLÓ**, a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem rektora; **BÁLINT JÓZSEF**, az MSZMP KB Államgazdasági Osztályának munkatársa; **SZÁNTÓ GYÖRGY**, az MSZMP Központi Pártfőiskola tanszékvezető tanára; **MÁTÉ SÁNDOR** újságíró; **KÖPECZI BÉLA**, a Kiadói Főigazgatóság vezetője.

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG:

Fehér Lajos, Friss István, Háy László, Kállai Gyula (főszerkesztő), **Kiss Károly, Komjáti Irén** (felelős szerkesztő), **Molnár Erik, Nemes Dezső, Németh Károly, Orbán László, Szigeti József, Szirmai István.**

Digitized by Google

TARTALOMJEGYZÉK

FEHÉR LAJOS: Termelőszövetkezeteink megszilárdításának és a mezőgazdasági termelés fellendítésének időszerű feladatai — — 1

HÁY LÁSZLÓ: A szocialista országok gazdasági együttműködésének elvi kérdései — — — — — — — — — — — — — — — — 18

BÁLINT JÓZSEF: Fokozzuk a beruházások és az állóeszközök hatékonyságát — — — — — — — — — — — — — — — 43

A TESTVÉRPÁRTOK FOLYÓIRATAIBÓL

B. PONOMARJOV, F. KONSZTANTYINOV, J. ANDROPOV: Régi revizionista álláspontom (Kommunyiszt, 1960. 8. sz.) — — — — — 61

NEMZETKÖZI SZEMLE

A nyugat-európai kommunista pártok legfontosabb harci kérdései (SZÁNTÓ GYÖRGY) — — — — — — — — — — — — — — 96

Fajüldözés és ellenállás a Délafrikai Unióban (MÁTÉ SÁNDOR) — — 104

KRITIKA ÉS KÖNYVISMERTETÉS

Magyarország művelődési viszonyai 1945—1958. (KÖPECZI BÉLA) — 113

JEGYZETEK KÖNYVEKRŐL

Digitized by Google

СОДЕРЖАНИЕ

ЛАЕШ ФЕХЕР: Актуальные задачи укрепления наших сельскохозяйственных кооперативов и поднятия сельскохозяйственного производства. — — — — — — — — — — — — — — — — 1

ЛАСЛО ХАЙ: Принципиальные вопросы экономического сотрудничества социалистических стран. — — — — — — — — — 18

ИЕЖЕФ БАЛИНТ: Эффективнее использовать основные фонды и капитальные вложения — — — — — — — — — — — 43

ПО СТРАНИЦАМ ПЕЧАТИ БРАТСКИХ ПАРТИЙ

Б. ПОНОМАРЕВ, Ф. КОНСТАНТИНОВ, Ю. АНДРОПОВ: На старых ревизионистских позициях (коммунист № 8. 1960 г.) — — 61

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОБЗОР

Важнейшие вопросы борьбы западноевропейских коммунистических партий (ДЕРДЬ САНТО) — — — — — — — — — — 96

Рассовое гонение и сопротивление населения в Южно-африканском Союзе. (ШАНДОР МАТЕ) — — — — — — — — — — 104

КРИТИКА И БИБЛИОГРАФИЯ

Условия культурного просвещения Венгрии в 1945—1958 г-ах (БЕЛА КЕПЕЦИ) — — — — — — — — — — 113

ЗАМЕТКИ О КНИГАХ

INHALT

LAJOS FEHÉR: Aktuelle Aufgaben der Befestigung de LPg und der Steigerung der landwirtshaftlichen Produktion — — — — — 1

LASZLÓ HÁY: Prinzipielle Fragen der wirtschaftlichen Zusammenarbeit der sozialistischen Länder — — — — — — — — — 18

JÓZSEF BÁLINT: Für einen erhöhten Ausnutzungsgrad der Investitionen und der Anlagefonds — — — — — — — — — — 43

AUS DEN ZEITSCHRIFTEN DER BRUDERPARTEIEN

B. PONOMARJOW, F. KONSTANTINOW, J. ANDROPOW: Auf alten revisionistischen Positionen — — — — — — — — — — 61

INTERNATIONALE RUNDSCHAU

Die wichtigsten Kampffragen der westeuropäischen kommunistischen Parteien (GYÖRGY SZÁNTÓ) — — — — — — — — — 96

Rassenverfolgung und Widerstand in der Südafrikanischen Union (SÁNDOR MÁTÉ) — — — — — — — — — — — 104

BUCHBESPRECHUNGEN

Bildungsverhältnisse in Ungarn 1945—1958 (BÉLA KÖPECZI) — — — 113

ANMERKUNGEN ÜBER NEUERSCHEINUNGEN

Digitized by Google

CONTENTS

LAJOS FEHÉR: Current Tasks in Consolidating the Cooperative Farms and Spuring on Agricultural Production — — — — — 1

LÁSZLÓ HAY: Theoretical Problems of Economic Cooperation Among the Socialist Countries — — — — — — — — — — — — — — 18

JÓZSEF BÁLINT: Increase the Efficacy of Investments and Fixed Funds — — — — — — — — — — — — — — — — 43

FROM THE PRESS OF THE BROTHER PARTIES

B. PONOMARJOV, F. KONSTATINOV, and J. ANDROPOV: On the Old Revisionist Standpoint — — — — — — — — — — — — 61

INTERNATIONAL REVIEW

Major Problems of the Struggle of the West European Communist Parties (GYÖRGY SZÁNTÓ) — — — — — — — — — 96

Apartheid and Resistance in the Union of South Africa (MÁTÉ SÁNDOR) — — — — — — — — — — — — — — 104

BOOK REVIEWS

Hungary's Cultural Position in 1945—58. (BÉLA KÖPECZI) — — — 113

BOOK NOTES

SOMMAIRE

LAJOS FEHÉR: Tâches actuelles de consolidation des cooperatives et de l'accéleration de la production agricole — — — — — 1

LASZLÓ HAY: Questions de principe de la coopération économique des pays socialistes — — — — — — — — — — — — — — 18

JOZSEF BÁLINT: Pour une éfficacité accrue des investissements et des fonds stables — — — — — — — — — — — — — — 43

DANS LES REVUES DES PARTIS-FRÈRES

B. PONOMARJOV, F. KONSTATINOV, J. ANDROPOV: Sur les anciennes positions revisionnistes — — — — — — — — — — — 61

REVUES INTERNATIONALES

Questions dominantes de la lutte des partis communistes de l'Europe Occidentale (GYÖRGY SZÁNTÓ) — — — — — — — — — — 96

Raccisme et résistance en Union Sud-Africaine (SÁNDOR MÁTÉ) — 104

COMPTS RENDUS

Le développement culturel de la Hongrie 1945—1958 (BÉLA KÖPECZI) 113

NOTES SUR QUELQUES LIVRES RÉVENTS

Digitized by Google

Digitized by Google

Ára: 3,— Ft

MEGJELENT!

PALMIRO TOGLIATTI

AZ OLASZ KOMMUNISTA PÁRT

Nagyszerű tanulmányában Palmiro Togliatti az Olasz Kommunista Párt megalakulásának és harcának körülményeit elemzi.

140 old. **Ára: 7.— Ft.**

☆

Kossuth Könyvkiadó

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

RETURN TO the circulation desk of any
University of California Library
or to the
NORTHERN REGIONAL LIBRARY FACILITY
Bldg. 400, Richmond Field Station
University of California
Richmond, CA 94804-4698

ALL BOOKS MAY BE RECALLED AFTER 7 DAYS

- 2-month loans may be renewed by calling (510) 642-6753
- 1-year loans may be recharged by bringing books to NRLF
- Renewals and recharges may be made 4 days prior to due date.

DUE AS STAMPED BELOW

FEB 26 1998

12,000 (11/95)

Digitized by Google

YD 28316

Digitized by Google